BREVIARII

AD USUM INSIGNIS ECCLESIAE

SARUM

FASCICULUS III.

London: C. J. CLAY AND SONS,
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
AVE MARIA LANE.

Cambridge: DEIGHTON, BELL, AND CO.
Leipzig: F. A. BROCKHAUS.

BREVIARIUM

AD USUM INSIGNIS ECCLESIAE

SARUM.

FASCICULUS III.

IN QUO CONTINETUR

PROPRIUM SANCTORUM

QUOD ET SANCTORALE DICITUR,

UNA CUM ACCENTUARIO.

JUXTA EDITIONEM MAXIMAM

PRO CLAUDIO CHEVALLON ET FRANCISCO REGNAULT A.D. MDXXXI. IN ALMA PARISIORUM ACADEMIA IMPRESSAM.

Catholic church. Breviary. Sarum.

ACCEDUNT INDICES ET ALIA NONNULLA

LABORE AC STUDIO

FRANCISCI PROCTER, A.M.

ET

CHRISTOPHORI WORDSWORTH, A.M.

TYPIS ATQUE IMPENSIS
ALMAE MATRIS ACADEMIAE
CANTABRIGIENSIS
MDCCCLXXXVI.

a 2

1531

CONTENTS.

(I.) PROPRIUM SANCTORUM.

In Mense Novembri.

Festa Mensis Decembris.

* Litteris majusculis notavimus eos dies quos in Breviario nostro, A.D. 1531, per insertionem imaginis grandioris ligno incisæ ornavit Chevallonius, et in Legendis Sarum, A.D. 1518, Hopylius similiter.

Festa Januarii.

Festa Februarii.

Festa Martii.

Festa Aprilis.

Festa Maii.

* Picturam in hoc loco non habet Legend. A.D. 1518.
† *Hic incipit* Pars Estivalis *in Portiforiis*.

Festa Junii.

Festa Julii.

* *Hic explicit* Pars Hyemalis *in Portiforiis.*
† Imaginem in hoc loco non habet Legend. 1518.

* *Nulla memoria de Sanctis in die* Jul. 2. *secundum Sarum.*
† Osmundi Translatio, *non Sarum sed Synodale tantum.*
‡ Picturam non habet Brev. 1531. Habet Leg. 1518.

FESTA AUGUSTI.

* Donatus 'qui fractum calicem orando restauravit' (*Bedæ Annalis*) though not commemorated in the *Kalendarium* or *Sanctorale* of 1531, is specially mentioned in the *Pica* (I. p. mccxlv.), '*nichil de S. Donato.*' He is noticed in the *Portiforia*.

Festa Septembris.

* Picturam hic non habet Leg. 1518.

Festa Octobris.

* Thomæ herfordensis, *non Sarum sed Synodale tantum.*

Festa Novembris.

* Picturam in his locis non habet Legend. 1518.
† Erkenwaldi Translatio, *non Sarum sed* Synodale london.

(II.) ACCENTUARIUS.

FINIS BREVIARII.

INDICES, &c.

FINIS CONTENTORUM IN HOC FASCICULO.

CORRIGENDA.

IN FASCICULO I.

COLUMN	LINE	READ
22.	2.	Cornelii et Cypriani
lxi.	8.	Domine mitte
*clxxvii.	23.	*V.* Ipse. '*Ant.* Ipse.' *Chevallon.*
cxcvi.	17.	*Matutinas*
ccxxvii.	30, 31.	*Ecclesiastici xv.* [3, 4.]
dclxxx.	1.	[*Gen. xlvii.* 27—29, *xlix.* 1—7.]
dccclxiv.	36.	(1 *Johan. v.* 8.)
mccliv.	10, 11.	Bartholomei...Bartholomeo
mdii.	11.	Beltida vii. (*casu nominativo*).
mdvi.	12.	epistle or south side
mdvi.	26.	Coucher, a book in size (and sometimes in character) like a 'ledger'; a service-book larger than a *portiforium.*

IN FASCICULO II.

*92	33, 34.	Deus, et psallat tibi. *Responsorium.* Psalmum dicant
*281	38.	*In Anniversariis, quinque*
367	14.	Exaltabuntur
*417	41.	quisque
*426	2.	*omit* chorus
*515	29.	*dicitur sequens ad placitum.* (vel) *dicitur una de subscriptis.*

IN FASCICULO III.

171. *note*,		'A.D. 1508.
272. *note*,		*Antiphona*
273.	22,	sanctæ crucis
378.	40,	fines [orbis terræ
*498.	5,	sceleris maturandi
753.	3,	Herodiadem
lxxxvii.	(*index*) *insert*	Dirigere et sanctificare et regere dignare, II. 55
lxxxix.	,, ,,	[Dudum sacrata, mii.]
lxxxix.	,,	Hostis Herodes impie (*Sedulii*) cccxix.
xc.	,,	O Pater Sancte mitis, mliv.
xci.	41,	ANTE-TRIDENTINI.

* *Errors repeated in our text from the original edition of* 1531.

The four references given in the right-hand column of the *Tabula Festorum* p. (xl) are incorrect.

For xxxv *read* infra xli, xlii.

For xxxvi, xxxvii *read* xliii.

For xxxviii *read* xliv.

TO THE READER.

The present Fasciculus which completes the work commenced by us in 1876 contains as its principal portion the Proprium Sanctorum of the Sarum Breviary and the Accentuarius, thus completing the Breviary of 1531, of which the first Fasciculus was published in 1879.

A number of indexes, which were to some extent promised at the outset, and which we have reason to believe will be found useful, are appended to this concluding Fasciculus.

Some notes concerning *Festa Synodalia* will also be found in that part of the volume. Our excuse for the fact that we have not given more of these offices must be, that our manuscript collection of such supplementary matters has so greatly increased in the course of four or five years, that, in order to include them, we must have added upwards of two hundred columns to a *fasciculus* which, as it is, we are almost ashamed to describe by a diminutive.

Want of space has further obliged us to put some of the contributions which we were able to make towards an annotated edition, into the General Indexes, which will be found in Fasciculus I. mccccxcix.—mdxxxvi., and Fasciculus III. xlv.—xlviii.

The main Preface or Introduction which is spoken of in the Preface to the *Kalendarium* and *Temporale*, in which we hoped to be 'able to give the latest results which have been reached in this branch of study,' has proved beyond our powers.

Every year these things are more deeply studied, and fresh matter is being accumulated day by day, and the time has not yet come when it is practicable to sum up to any good purpose the results at which students in this subject have arrived. We must be content to look upon this book of ours as one contribution to the knowledge of a constantly growing field of research in this immediate branch of study, the Choir Services of the Church of England, to which contributions have already been made by Mr Blew in his Aberdeen Breviary, by Mr Seager in his partial edition of that of Salisbury, by Mr Lawley in his edition of the Breviary of York, soon we hope to be followed by Dr Henderson's promised edition of what remains of the Breviary of Hereford.

It must not be forgotten that our main object in this work has been to provide a plain reproduction of the text of the Sarum Breviary which can be in every student's hand, and thus form a starting-point for a sounder and fuller knowledge of the subject, which will be obtained from a collation of various copies of the Breviary, printed and manuscript, as well as from the Antiphoners and other books containing more or fewer portions of the Choir Services. Apart from their immense intrinsic value, we believe that the modern reprints (or, as we may venture to call them, *clear facsimiles*) of the Aberdeen and York Breviaries, will prove of very great service to the student, because they supply him

with most convenient stepping-stones between such modern looking volumes as Mr Seager's and our own on the one side, and the less legible early printed-books and manuscripts, to the study of which he must in time advance if he desires to master the subject.

While we thus renounce the attempt to give a scientific dissertation on the Breviary, we are enabled through the kindness of the Rev. W. Chatterley Bishop, fellow of Emmanuel College, Cambridge, to offer the beginner in these studies a Plain Introduction to the use of the book which we have now been editing. This information will be found in the first Appendix to this present Preface.

One other very necessary aid in pursuing these studies we have already too definitely promised to be able to allow ourselves to omit from the present book. With grateful and tender memories we now print as a second Appendix to this Introduction the Lists of Editions of the Breviary and other Choir Service-books of the Church of Salisbury, which were first *sketched* for us by Mr Henry Bradshaw six years ago. Three weeks before his death he was applying for the loan of two Sarum Breviaries, the only copies in England which yet required to be examined by him. To him are really due the 'notice of the printed books which contain the Breviary proper, or portions of it,' and the 'brief statement of the contents of the Sarum Breviary,' which will be found in the Introduction to our Fasciculus II. published in 1879.

A few words have to be said about certain points which may seem to need some explanation.

The student may perhaps observe that in the present

volume, as well as in the greater part of the *Temporale*, the spelling of the XVIth century original (with the exception of the plain '*e*' for which we have uniformly substituted the ordinarily received diphthongs '*æ*' and '*œ*') has been exactly reproduced in the text, or else noted at the foot of the page. This improvement upon our original plan is due to the suggestion of the then Lord Bishop of Truro, now Primate of all England.

In two instances we have deviated from the plan of simply reproducing the edition of 1531. (1) In the KALENDARIUM which, as it is bound at the commencement of Fasciculus I., contains certain additions partly in small type and partly in square brackets; and (2) in the Index to the Psalms and Canticles which has been recast on the principle of a modern index, in strict alphabetical order, with the insertion of the numeration of each Psalm (Fascic. II. 261—268). For the sake of those who think the Kalendar more readable in its original simplicity, it is now supplied on a fresh sheet, which may be easily put at the commencement when a copy is rebound, the Kalendarium *cum farsura* being then relegated to the Appendix. In like manner the *Tabula Psalterii* is now supplied in its original state, for the benefit of any who may be interested in such matters.

In reprinting (in the present Fasciculus) the curious ACCENTUARIUS which is appended to some copies of the folio Breviary*, it was impossible to restrict the matter

* *i.e.* to the later folios of 1516 and 1531. Our *Accentuarius* is appended to the following editions of the Sarum *Missal*:—1508 Rouen, Huvin.—1508 Rouen, Morin.—1509 Rouen, Violette.—1512 London, Pynson.—1514 Rouen, Bernard.—1515 Paris, Hopyl.—1519 Paris,

printed to the number of pages (twelve) which it occupies in the folio of 1531. Consequently it became necessary to supply here and there those additional memorial lines (six in number) which are included in square brackets. Some apology may be thought necessary for that which appears at the foot of page xv. It is hoped that its defence (and it was written deliberately) may be found in the original text of that page where 'suffŏco, suffocas, *pro* extinguere' is given as an example of the rule that O *ante* C in the penultimate is pronounced short, and 'suffōco *pro* strangulare' is added among the exceptional '*longæ*.' It will be remembered that 'quemcumque locum externæ tetigere puellæ *Suffocat*, et pura limina tergit aqua,' was found in early editions of Propertius*. And this (it may be urged) is authority sufficient for an hexameter of the medieval type.

We desire to return our thanks to those Noblemen and Gentlemen who have answered our enquiries on various points connected with these Service-books.

Their answers have often materially contributed to the results which appear in our Introductions.

We might mention generally the Librarians of the

Regnault.—1521 Rouen, Olivier.—1526 Paris, Regnault.—1527 Antwerp, Ruremund impensis Byrkman.—1531 Paris, Regnault.—1532 Paris.—1555 Paris. Amazeur for Merlin. As to the improvements which in course of time came to supplant the *Accentuarius*, or *Accentuarium*, the reader may refer to *Gavanti* Comment. in Brev. Roman. *Sect.* I. *cap.* 5. *tit.* 5. *n.* 5., and the *Notula quorundam verborum dubiorum in Breviario Romano* appended to the Rubrics (*Thesaur. Rituum* Tom. III. pp. 337—344, ed. Venet. 1792), as well as the *Prosodia Verborum in Missali Romano* (Tom. III. p. 278) which was first added by the same writer in his second edition in the year 1630.

* *Propert.* V. viii. 83, 84. Modern editors read '*Suffiit.*'

chief libraries in London, Oxford and Cambridge, and in the Cathedral towns of England, Scotland and Ireland, as well as the private owners whose names appear in the columns of the bibliographical lists which follow, and which as we have already intimated are due to the labours of Mr Henry Bradshaw, to whose sympathetic help and kind offices we have been indebted from first to last. His original draft was what any one else would have considered perfect; but he made corrections in it up to the last. We have several precious letters from him, and it was our practice instinctively to make notes of our occasional conversations with him.

And more particularly we desire to record our obligation to the authorities of the University Library, of Peterhouse and St John's College, Cambridge, Exeter College, Oxford, and Worcester Cathedral, the Rev. H. P. Liddon, D.D., and to F. H. Dickinson, Esq., for the loan of valuable books. To the Rev. E. Atkinson, D.D., master of Clare, the Rev. W. G. Henderson, D.C.L., now dean of Carlisle, the Rev. J. R. Lunn, vicar of Marton cum Grafton, for some help in the Kalendar and Pie. To the Right Reverend the Lord Bishop of Salisbury, the Rev. Wm. Jno. Blew, the Rev. the Hon. Stephen Willoughby Lawley, the Rev. S. R. Driver, now regius professor of Hebrew at Oxford, and to J. P. Postgate, Esq., fellow of Trinity College, Cambridge, for assistance in collating the Accentuary.

Assistance has been given by the late Librarian of the Bodleian, the Rev. H. O. Coxe, by S. Wayland Kershaw, Esq., M.A., of the Lambeth Library; by J. Small, Esq., librarian of Edinburgh University; the Rev. J. Dowden, D.D., canon of Edinburgh; the Rev. J. R. Magrath, pro-

vost of Queen's; the Rev. W. Inge, provost of Worcester College; the Rev. W. Ince, D.D., regius professor of Divinity and canon of Ch. Ch.; the Rev. C. W. Boase, fellow, tutor and librarian of Exeter College; the Rev. J. W. Stanbridge, fellow and tutor of St John's College, Oxford; Falconer Madan, Esq., under-librarian of the Bodleian; the Rev. Arthur Wright, fellow, lecturer and librarian of Queens'; and the Rev. F. Gunton, fellow and librarian of St Mary Magdalene College, Cambridge; also by the Librarians of Lincoln and Worcester Cathedrals (the Rev. A. R. Maddison and the Rev. Maurice Day), and by the Rev. H. E. Reynolds, the Rev. John Spicer Wood, D.D., rector of Marston Mortaine, Beds.; the Rev. H. B. Swete, D.D., rector of Ashdon; the Rev. Vincent Henry Stanton, tutor, the Rev. R. Sinker, librarian, and F. Jenkinson, Esq., fellow, of Trinity College; the Rev. W. R. Churton, fellow of King's; and the Rev. A. T. Chapman, and the Rev. W. C. Bishop, fellows of Emmanuel College, Cambridge. The Rev. Joseph T. Fowler, vice-principal of Bp Hatfield's Hall, Durham, the Rev. F. E. Warren, rector of Frenchay, and the Rev. J. F. Buxton, chaplain at St Petersburg, have also helped us by suggesting one or two improvements.

We desire likewise to record our acknowledgement of the kindness and consideration which we have received throughout the period of our protracted labours at the hands of those by whom the work of the Cambridge University Press is conducted.

FRA. PROCTER,
CHR. WORDSWORTH.

24 *August*, 1886.

LAUDATE DOMINUM IN SANCTIS EJUS.

THE CLASSIFICATION OF SICARDUS.

As a suitable prelude to the list of surviving copies of certain Service Books of Sarum use, which Mr Bradshaw gives us for our second Appendix, we print here an interesting classification of service books gathered from the *Mitrale* or Bishop's Book of Sicardus bishop of Cremona (A.D. 1185—1215), in the prologue to the Fifth Book (*de multiplicitate librorum*).

Sicardus writes as follows (saving where we have slightly condensed one or two of his sentences, or re-arranged their order, with a view to brevity or perspicuity)*:—

'Duæ sunt maneries librorum ecclesiasticorum. Nam alii sunt Lectionarii, alii Cantuarii.

LECTIONARII.

(1) Bibliotheca...utrumque continet Testamentum.
(2) Passionarius...in quo sunt passiones Martyrum.
(3) Legendarius, in quo est conversatio Confessorum.
(4) Homiliarius est in quo sunt Expositiones Evangeliorum.
(5) Sermologus est liber sermonum hiemalium et æstivalium.
(6) Epistolarius, et } sunt partes Bibliothecæ.
(7) Evangeliarius }
(8) Collectarius est liber collectarum: sicut
(9) Hymnarius [est liber] hymnorum, et
(10) Ordo [est liber] exorcismorum, et
(11) Benedictionarius [est liber] benedictionum.

* This extract (of which the full text will be found in vol. vi. p. 594 of Angelo Mai's *Spicilegium Romanum* (Rome, 1841), or in vol. ccxiii. of the Abbé Migne's *Patrologia*) should be compared with the lists and accounts of Service Books given in Mr Maskell's *Monumenta Ritualia* I. xxii.—clxiv.; cxciv.—cxcvi. (ed. 1846) = I. xxvi.—cxcvi.; ccxxx.—ccxxxiii. (ed. 1882), Procter's *History of the Book of Common Prayer*, appendix to ch. I., and Mr Dickinson's *List of Printed Service Books according to the Ancient uses of the Anglican Church* (Masters, 1850).

The list of Sicardus must have been written just a century after the time when the first Latin Breviary (according to common opinion) had been collected under Gregory VII., and St Osmund, the reputed father of the Sarum use, presided at Salisbury. Richard le Poer, one of Osmund's successors, who certainly was influential in systematizing Sarum customs, became bishop of Salisbury about two years after the decease of Sicardus.

CANTUARII.

(12) Antiphonarius a digniori nomen accepit scilicet ab antiphona, cum et ibi Versus sint et Responsoria. Legitur enim in Tripertita Historia quod beatus Ignatius audivit angelos cantantes antiphonas; ideoque instituit antiphonas cum psalmis in choro, quasi chorea, cantari, et idcirco dicuntur antiphonæ, quia, sicut responsoria respondent ad historiam, sic antiphonæ ad psalmodiam.

(13) Gradualis dicitur a gradibus, eo quod in diebus festis super gradus ascenditur, ibique in ambone cantatur. In profestis, ante gradus altaris concinitur.

(14) Tropalis vel Troparius est liber in quo tropi, id est *hymni* * cum prosis, et sequentiæ continentur; et dicitur a τρόπος quod est *conversio;* quia convertitur ad introitum.'

* Migne reads 'Trophalis vel Trophanarius est liber in quo trophi, et *Kyrie eleison* cum prosis,' &c. (*Patrol. Latin.* ccxiii. p. 191.)

APPENDIX I.

A PLAIN INTRODUCTION TO THE STRUCTURE AND ARRANGEMENT OF THE SALISBURY BREVIARY.

BY

WILLIAM CHATTERLEY BISHOP, M.A.,

FELLOW OF EMMANUEL COLLEGE, CAMBRIDGE *.

A Reprint of one of the antient Choir Service-books of the English Church will doubtless be interesting to many who know but little of any other Ritual than 'the Book of Common Prayer...of the Church of England.' It is thought that some words of explanation may be useful to such persons, especially since, in the study of earlier Service-books, difficulties present themselves which are absent from the ordinary modern Rituals.

In the first place the editors of the earlier books thought more of practical convenience than of theoretical perspicuity. Hence only so much of the framework of the services was expressed as was absolutely necessary; directions which referred to *several* services were printed *in one alone*, and often no indication was given of particulars which were apparent to those who were accustomed to say the services. All this is very different from the modern editions of Continental Service-books, the rubrics and arrangement of which seem the perfection of clearness, so that the novice has only to surmount at the outset the difficulty necessarily belonging to the complex structure of the services.

* [It should be mentioned, in justice to Mr Bishop, that this Appendix was originally composed by him for the Editors when he was out of England in the winter of 1879-80; and it is now for the same reason printed necessarily without his own supervision. Mr Bishop kindly gave them full permission to make any alterations in what he wrote; but they have found it necessary to do little more than to add a few references to pages which were not accessible four years ago. They have also taken the opportunity thus offered for inserting the few notes and explanatory passages which are enclosed in square brackets.]

In the second place the extra services, which had accumulated round the original Hours during the middle ages, were more numerous than are those in modern books, and the directions respecting them were of exceeding intricacy*.

The Council of Trent may be regarded as separating the modern type of Service-books from the medieval, and in some respects also from the still more antient type. The alteration of the services in medieval times had been almost entirely by way of *accretion*, so that the services proper were very nearly the same then as they had been in the day of St Gregory the Great. But the Council of Trent introduced some distinct innovations in the truly antient order of the services. Hence it is that the differences between the Sarum Breviary and the modern editions of the Roman Breviary are not characteristic of England. Some certainly are due to local peculiarities, but many are merely representative of differences between antient and modern Roman use. These local peculiarities are by no means so extensive as is sometimes supposed.

The present book is divided into five parts†:—the KALENDARIUM, the TEMPORALE (containing the variable portions of the services throughout the year), the PSALTERIUM (containing, besides the Psalms, all the framework of the services, even some variable parts which changed only at special seasons or which it was convenient to insert in such a place), the COMMUNE SANCTORUM (containing the variable portions of services

* We should advise any one who is just beginning liturgical studies (until he has acquired some familiarity with the rest) to pass over all parts of this book relating to such accumulations of extra services as are above referred to. (For example, *Memoriæ*, the *Servitium B. Mariæ V.; Officium Mortuorum:* Fasc. II. *column* 36, *line* 14 to end; 54 *l.* 33 to the top of 57, 58; 90 *l.* 1 to 95 *l.* 12; 241 *l.* 15, &c.; 271 *l.* 1 to 355 *l.* 27, might all be postponed for later study. Similarly all the *Pica* and Rules for Moveable Festivals: Fasc. I. *column* i.—iv.; vii. *l.* 10 to xi. *l.* 35; xv. *l.* 42 to xvii. *l.* 26; xxxii. *l.* 10 to xxxix. *l.* 22; xliv. *l.* 19 to li. *l.* 29; lv. bottom to lvi. *l.* 7; lvii. *l.* 30 to bottom; lxvii. bottom to lxxxi., lxxxii. *line* 16, and the like.)

The student will nevertheless feel that any extra trouble, which he may find necessary in order to master an antient Service-book, is amply repaid by the insight into the character of the medieval devotional system which he will thus obtain.

† [The Editors have given in the Introduction to Fasc. II., p. viii, the *fourfold* division of the Breviary as distinguished and described by Mr Bradshaw, partly upon the ground that the signatures commence afresh for each part, so that, from a bibliological point of view, each part forms a separate book. It will be seen that he goes on to mention (p. ix.) that 'the *Commune Sanctorum* is sometimes treated as a distinct section of the Breviary, and printed apart from the Psalter', though not in the original of this edition printed in 1531. The order of the Parts as bound in the earliest complete copy (1483, now at Paris) is as follows:—*Temporale, Kalendarium, Psalterium, Proprium Sanctorum* with *Commune Sanctorum*.]

which were common to several Saints' days of one class or another), and the PROPRIUM SANCTORUM (containing the portions of the Saints' days services which were different for each Saint commemorated).

It will be convenient first of all to explain the structure of the various services, which is given for the most part in the PSALTERIUM.

On the first page of the Psalter are given directions for Private Devotions before each service. These devotions consist of *Pater noster*, *Ave Maria*, *Credo*, and the prayer '*Aperi Domine*, &c.'

Then follow the Common Forms,—*Pater noster*, *Ave Maria*, *Credo*, and *Venite exultemus*, printed here once for all, instead of each time that they occur in the services. After this come the ordinary Invitatories, that is to say the anthems to the *Venite* which were used in a more elaborate manner than the anthems to Psalms and Canticles.

I. The order of commencing MATTINS is given on column xvii., and the manner of interweaving the Invitatory with the *Venite* is explained, with the Advent Sunday Invitatory as an example. After the *Venite* followed the Hymn, the one given in Fasc. II. p. 5 being used when no other was appointed.

All this is preparatory to the real service (or services) which now follow called *Nocturns*. On ordinary days there is only one such service, but on Sundays* and on a great number of Festivals, there are three, almost exactly similar in construction.

The order of those for Advent Sunday is described in Fasc. I. xix.—xxx. First an Anthem is begun†, then Psalms *i.*, *ii.*, *iii.*, *vi.*, are said, for

* [Easter Day and Whitsunday had only one Nocturn; miii. *cf.*dcccx. There was no Hymn at Mattins in the Easter octave.]

† [It will be understood from our note on p. xxxvi below, that according to the opinion of some students, on Advent Sunday itself, not only in the case of two or more of the Gospel Canticles, but also with respect to all the Psalms, the Anthems were not merely *begun*, but said through, before as well as after each set of Psalms, in honour of the dignity of the 'Double' Festival. On week days, and on 'Simple' Feasts, the first words or opening clause only were recited before their Psalm or set of Psalms, and the entire Anthem was not said throughout till after the *Gloria Patri* at the close.

The expression used by Mr Bishop ('an Anthem is begun') is perhaps misleading, although it seems to correspond exactly with the terms of the rubrics in the *Temporale* (pp. xii, xviii), '*Unus Clericus de secunda forma incipiat Antiphonam*,' '*Istæ tres Antiphonæ sequentes incipiantur in secunda forma*.' For inasmuch as a like phrase is used of the Anthems to the Canticles in the Sarum *Tractatus* cap. xxvi. ('*antiphona super* Magnificat *et* Nunc dimittis *et* Benedictus, *in superiori gradu semper incipiatur*,' where the reference is primarily to Advent Sunday) it might still be argued that the Anthems, thus precented by one, were to be taken up immediately by other voices. On the single and double Antiphons of the Ambrosian use, see Mr Hotham's article in the *Dict. of Christian Antiquities* I. 98.]

which we turn to the Psalter, Fasc. I. 5—10, where is also the Anthem reprinted, in order that it may be said in full after this set of psalms and their *Gloria Patri*. Then another Anthem is begun and four more Psalms* are said (viz. *vii.—x.* Fasc. II. 10—15) with *Gloria Patri*, after which the second Anthem is repeated as before. A third series of four Psalms (*xi.—xiv.*, cf. II. 15—18) follows *under* one Anthem, as it is expressed, and under one *Gloria*. These are followed by a Versicle and Response ['*responsio*', strictly] and the *Pater noster*†.

Then follow three Lessons, or rather one Lesson divided into three parts, each preceded by its Benediction, and followed by its Respond ('*responsorium*'). The first Benediction only is given in the text, but the rest are found in II. 459—462. [They are also at the back of the *Kalendarium* in Fasc. I.]

The second and third Nocturns are similar to the first; but they have only one Psalm under each anthem. This is ordinarily the whole of Mattins; but on Sundays and Festivals (out of Advent and Septuagesima‡) *Te Deum* is added (II. 27; cf. I. clxxxvii.).

[On lesser festivals and on week days ('*feriæ*') there is, as has been said already, only one Nocturn in Mattins instead of three; that is, one collection of Psalms followed by one set of Lessons.]

LAUDS (as all the other Hours beside Mattins) begins with the sentences '*Deus in adjutorium*, &c.' (II. 28); with a *variable* Versicle and Response prefixed§; just as Mattins and Compline have each its own *constant* Versicle and Response|| prefixed, the other Hours having none.

Then follow five so-called Psalms, sometimes each under its own

* [The numbers of the Psalms in this Appendix will be found to correspond with the Latin arrangement, which is of course that of the Breviary itself, and not with the Hebrew division with which we are most familiar. See the Table in a note to Fasc. I. page 12.]

† The *Ave Maria* here, as also at I. xix, II. 232, 238, 272, is a liturgical blunder. It does not occur in (I believe) any other edition of the Sarum Breviary, nor in the Roman. It may be mentioned here that the second part or rather the addition to the Angelical Salutation ('*Sancta Maria, Mater Dei*', &c.), as given in II. 2, is not found in any other edition of the Sarum Breviary [not even in those which were printed in the reign of Q. Mary].

‡ [As '*Quadragesima*' is used for the forty days of Lent, so '*Septuagesima*' is used, at least in the phrases '*extra LXX.*' '*infra LXX.*', to signify the entire period of nine weeks next before Easter.]

§ ['*Versiculus ante Laudes*,' '*Versiculus Sacerdotalis*.' This is unknown to the Roman Church at the present date.]

|| ['*Domine labia mea*, &c.', is the invariable Versicle before Mattins, and '*Converte nos Deus salutaris noster*' is that before Compline.]

Anthem, sometimes all under one Anthem. The first, third, and fifth Psalms are fixed; the third being always Pss. *lxii.* and *lxvi.* combined, and the fifth Pss. *cxlviii.*, *cxlix.*, *cl.* combined, and the first being Ps. *xcii.* on Sundays (in Septuagesima, &c., and Lent, Ps. *cxvii.*) and Ps. *l.* on week-days: the second of the five Psalms is different for each day of the week, and the fourth is always an Old Testament Canticle, also different for each day of the week. After the Psalms come a Little Chapter, '*Capitulum*' [often taken from the Epistle], a Hymn (with its Versicle and Response), which varies with the Season or Saint's-day. Those Hymns which are most ordinarily used are given in the Psalter (II. 34, 35). Then follows the Gospel Canticle ('*Benedictus*') under a variable Anthem, and the service is concluded with *Preces*.

The Sunday and Festival Prayers, or *preces*, consist of merely the Collect for the Day (*Oratio*, or *Collecta*) preceded by '*Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo. Oremus**,' and followed by '*Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo. Benedicamus Domino. Deo Gratias*'; but the Week-day Prayers (*preces feriales*, II. 89) consisted of *Kyrie eleison* three times, '*Christe eleison*' three times, *Kyrie eleison* three times, *Pater noster*, several Versicles and Responses including Ps. *l.*, *Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo.* [*Oremus.* Collect for the Day. *Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo.*] *Benedicamus Domino. Deo gratias.*

These *Preces* are the same for all the Hours except Mattins, Prime and Compline.

II. PRIME begins with the sentences mentioned above. Then follows a hymn; then the Psalms (II. 37, &c.) under one Anthem [which was the same as the first of the Anthems at Lauds. Of the Psalms, *xxi.—xxv.* were said (as in the un-reformed Roman Breviary and in the use of the Church of St John Lateran) † only on certain Sundays in the year, and not at all on week-days (cf. I. xxxix.—xl., *rubric*); Ps. *liii.* was said daily; Ps. *cxvii.* (or *infra Septuagesimam*, Ps. *xcii.*) on Sundays, but not on week-days or festivals; Ps. *cxviii.* 1—32, daily]. Then the Psalm *Quicunque vult* [daily ‡] under its own

* [The Student, as he advances to the study of *Memoriæ* or Commemorations, will find that each of them was introduced severally with the *formulæ* just mentioned, and at least the last *Memoria*, as well as the fixed Collects, concluded with the *Benedicamus*. I. pp. vii., x., xi., cxc., cxci.; II. 53–55, 232–4, 241, 255.]

† [Gavantus *in Brev.* IV. iii. 5, Grancolas *cap.* xxxv.]

‡ [*i.e.* excepting only Maundy Thursday and the days following until the end of Easter-Week. The Psalm *Quicunque vult* continued to be said with like frequency in modern times in the Diocese of Sens and among the Carthusians. This was also the rule in the un-reformed Cluniac Breviary, and in the Monastery of Fleury-on-Loire which was founded in A.D. 667.]

anthem (II. 46—49), a *Capitulum*, the Respond '*Jesu Christe, Fili Dei vivi*, &c.' with a variable versicle [commemorative of some appropriate mystery of our Redemption; II. 50, 51], the Versicle *Exsurge*, &c., and its Response, the *Preces* (II. 52, 53) with one or other of two fixed Collects. The *Preces* at Prime and Compline (see the Rubrics of Compline, II. 239) are closely allied though not identical. They differ from the *Preces* at the other Hours by being (with a very slight exception) the same on three hundred and fifty-four days of the year, probably on account of the *Confiteor* which they contain.

III. Terce,
IV. Sext and
V. None

are similar, and offer no further difficulty, as they consist of the Sentences, a Hymn, three Psalms, *Capitulum* with its Respond, and *Preces* as at Lauds. [The Psalms for these Hours are Ps. *cxviii.* 33—80; 81—128; and 129 *to the end*. The Anthems are respectively the second, third, and fifth of the Anthems upon the Psalms at Lauds.]

VI. The structure of Vespers is similar to that of Lauds, but the five Psalms are all variable, and *Magnificat* takes the place of *Benedictus*.

VII. Compline, with all its variations, is given at the end of the Psalter (II. 221—242). It resembles Lauds and Vespers in having beside other Psalms a Gospel Canticle, '*Nunc dimittis*'. But its *Preces* are peculiar to itself (II. 238 *bottom*). They resemble those at Prime in their principal feature,—the *Confiteor*,—and also in having a *fixed* Collect.

It will be seen that the Choir Services may be tabulated thus :—

A. Night Service......(one or three) Nocturns.

B. Day Service ....

Lauds
Prime....
Terce
Sext
None
Vespers
Compline

And further, their structure (roughly) may be analysed as follows:—

a. MATTINS	Introductory	Sentences *Venite* Hymn.
	Nocturns (one, or three)	Psalms *Preces* (Our Father) Lessons.
	Conclusion (on Festivals.)	*Te Deum.*
b. LAUDS, VESPERS AND COMPLINE	Introductory	Sentences.
	Essential	Psalms *Capitulum* Hymn Gospel Canticle *Preces.*
c. PRIME, TERCE, SEXT AND NONE	Introductory	Sentences.
	Essential	Hymn Psalms *Capitulum* *Preces.*

It will be observed that Mattins and Vespers provide for the recitation of the regular *course* of Psalms.

Lauds and Vespers are the most important as well as the most variable of the Day-Hours.

Prime, Terce, Sext, None and Compline are called the Lesser Hours ('*Horæ parvæ*' or '*minores*') in contradistinction to Mattins (with Lauds) and Vespers.

Compline really corresponds to Prime in ἦθος, though it rather resembles Lauds and Vespers in structure, by reason of its possessing a Gospel Canticle, which apparently determines the position of the Hymn.

It would greatly conduce to a thorough understanding of the Breviary if the student would in imagination go straight through the services for a particular day (for example, the first Sunday in Advent) by means of the *Psalterium* and *Temporale**. And here an apparent anomaly will at once present itself. The Psalter apparently contemplates days be-

* [The Student should attempt this for himself. But, where he is in difficulties, he may find assistance in Mr Seager's *Portiforii seu Breviarii Sarisburiensis* fasciculus I. (1843). Psalterium pp. 1, &c. and *Proprium de Tempore Adventus* pp. 2—11.

ginning with Mattins and ending with Compline; whereas Advent Sunday (like all Sundays and Festivals in the *Temporale* and *Proprium Sanctorum*, i. e. Fasciculi I. and III.) begins with Vespers and Compline (on the previous day), and then follow Mattins and the other Hours concluding with a second Vespers and Compline. It will be found, however, that this anomaly is only theoretical. The Psalter was really an endless chain, finishing, and beginning again, without a break of any sort; so that there was no practical difficulty in beginning a Holy Day with Vespers. In fact the first Vespers ('*primæ Vesperæ*' as it was called) was reckoned the more important, and the Festivals of the lowest class have no second Vespers, but first Vespers only [which was said upon the evening of the day before that on which Altar-service of the Feast was celebrated].

[In such a progress through the old Services the student will find that the regular course of the ferial Psalms and Bible Lessons is constantly broken by the Services appointed for the FESTA SANCTORUM which fill the present volume. And besides those Days and Commemorations which were of general observance, each Diocese had its *Festa Synodalia*, and each parish had a yearly festive week of the Dedication of its Church (Fasc. I. mccccxlix—mcccexcii)*.

The more important of these Festivals had three Nocturns with proper Psalms (usually some of the Sunday Psalms) and Anthems, and six, or sometimes nine, proper Lessons, detailing the story of the Saint's life or miracles, or the examination and death of the Martyr†.

The smaller Festivals had one Nocturn, usually with the ferial Psalms, and three proper Lessons (*lectiones de proprietate*); or there was only a proper Collect; or this together with the Lessons, as well as all the other parts of the services, were taken from the Common Office (*cetera de communi*) assigned in general to the commemoration of holy persons of that special class to which the Saint (or Saints) in

Also in Mr Procter's *History of the Book of Common Prayer*, part II. ch. i. § 1. = pp. 182—196, ed. 1880.—Chr. W.]

* [This was not ordinarily connected with the name or title of the Church. It was simply the anniversary of the date when the Bishop had come to dedicate it with a solemn office from the *Pontificale*.]

† [These are not to be at once put aside as untrue. We find it on record that the Christians who were spared in the days of persecution bribed the magistrate's clerk to give them a copy of the Examination. See Ruinart, *Acta primorum Martyrum sincera et selecta*. Also the Rev. A. J. Mason's Historical Essay on the Persecution of Diocletian, p. 189. See also Mr Brewer's remarks on the care and interest taken by St Bernard and others in editing legends. Preface to *Giraldus Cambrensis*, iii. p. xliv.]

question happened to belong,—Apostle, Martyr, Confessor, Bishop, or Virgin, as the case might be (Fascic. II. 364—459).

On account of the interesting stories which are herein contained, together with many metrical or rhyming Anthems and Responds, and the Hymns and Sequences, which have been attached to favourite legends, this portion of the Breviary (the *Sanctorale*) will be found to be of more general interest than the other parts which were in the press at the time when Mr Bishop wrote the main portion of the preceding Introduction and the observations following.

We must not forbear to mention one other help which is now available to one who desires to master the structure and arrangement of the Breviary. The *Ordinale* provides the student with a very brief but suggestive gloss, or working-commentary (so to speak), in that form which was considered most convenient for persons who were actually making use of the Missal and the Breviary. The *Ordinale* which Bishop Grandisson provided for his cathedral at Exeter is now being issued in a legible and accessible form by the Rev. Herbert E. Reynolds, priest-vicar of that cathedral.]

It may be worth while to add the following miscellaneous observations :—

1. The Psalter is printed entire under the Services for Mattins and Evensong; but those Psalms which were used elsewhere were omitted from their place in the *course* in saying the services. [For example *Pss. iv.* and *v.* though printed in II. 8 were *not said at Mattins* (as indeed the rubrics themselves inform us) because they were both used in other services (II. 222, 86) the one at Compline daily, the other at Lauds on Monday.]

2. The Sentences introductory to each service are merely the first verse of Ps. *lxix.* ('Haste thee, O God, to deliver me,' &c. which psalm was originally said *in toto*) with *Gloria Patri: Alleluia* (or *Laus tibi Domine* from Septuagesima to Easter) was the accompanying anthem*.

3. The Anthem is printed *after* the psalm or psalms which it accompanies. This is so arranged because it is only *begun*† before the

* [A similar process seems to have taken place in the case of Ps. *xliii.* '*We have heard with our ears, O God,*' &c. and its Anthem '*O Lord arise*' at the commencement of the second part of the English Litany.]

† [Mr Bradshaw pointed out to us a convenient Spanish ecclesiastical term for the beginning of an anthem,—'*pressa*' (from Sp. *presa*, a flood-gate in water-meads) *Reclamationes* are responsory parts.]

psalm, and it is not sung through entire till after its psalm, or psalms, and the *Gloria Patri* are finished. But on Double Festivals ('*Festa Duplicia*') the Anthems to *Magnificat* and *Benedictus* are sung entire before as well as after their respective Canticles*.

[4. Anthems with Versicles. It is worthy of notice that there is a kind of lengthened anthem used in both Sarum and York, upon special occasions. Such an anthem with versicle is found at lauds on Trinity Sunday (Sarum I. mliii—mliv., York i. 526), at mattins and lauds on the feast of the Conversion of St Paul (Sarum iii. 111, cf. 121, York ii. 160), the Commemoration of St Paul (Sarum iii. 377, York ii. 356), and, at mattins only, on St Lawrence's Day (Sarum iii. 647, York ii. 461). This lengthening of the anthem is called in the *Aurea Legenda* "regressio antiphonarum †," and in Caxton's translation "the reprysyng of the anthemys." It is doubtless a trace of the older way in which originally anthems were said, more full than at present (cf. *Thomasii Opera*, Vol. IV. De Antiphonis): but what seems strange about it is that it should have lingered only in these few festivals. How they were to be said may be learnt from Bp. Grandisson's *Ordinale*, p. 61. The anthem was first said in full before the psalm, the versicle was then said in full after the psalm, and then both anthem and versicle repeated in full.—S. W. L.]‡

* [Mr Bishop, writing from Switzerland in 1880, expressed his doubt whether the anthem to *Nunc dimittis* (if not indeed the anthems to all the Psalms as well as those to the Canticles mentioned in the text), were not 'doubled' on Double Festivals. Our own opinion was that all anthems were doubled on such occasions, and this seems to have been the opinion of Mr Seager in 1842. As however he expressed himself with much less certainty in the following year (*Annotationis Prolusio.* De Psalterio, pp. x, xi; to which he merely refers the reader on pp. xlviii, li; 1843) we think it best to leave Mr Bishop's statement as it is, and to draw attention to this difficulty which we find on enquiry to have presented itself to several students of great experience. We may hope that in the course of time a solution may be found.]

† De S. Laurentio (*in fine*) ed. Graesse 1846, p. 501; Caxton's translation CCL. bb. It is there stated that St Paul and St Lawrence alone were thus distinguished.

‡ [The Sarum Breviary has also a Verse ('Dicant nunc Judæi', called expressly *versus*,—'*cum versu suo*',—in some editions) to its first Easter Anthem 'Christus resurgens', in a special suffrage before mattins, pp. dccccvii, dccccviii (cf. *Ordinale Exon.* fol. 46, line 2). It was perhaps over long to be styled *versiculus.* The arrangement of printing is in the York Breviary in the following order, (1) *antiphona*, (2) antiphonæ *versus*, (3) *psalmus.* The Sarum Breviary prints the opening words of the Psalm between the Anthem and its verse, and in that respect it agrees with the old Roman Breviary which, previously to the Council of Trent, preserved such Versicles for mattins and lauds of the Conversion of St Paul and for mattins of St Lawrence (*Brev. Roman.* A.D. 1508, pp. cccj, cccxxvj.). The old Roman rubric

5. The Lessons and the Little Chapters ('*Capitula*') are by no means to be confounded the one with the other. The latter, so far as we know, were never longer than we find them in the printed Service-books; and they only admitted of a variation similar to that of Anthems and Hymns, appropriate to the Season or the Holy Day which was being kept. But the Lessons ('*lectiones*') were [in the theory]* the means for the continuous reading of Scripture, and therefore changed from day to day in a yearly course.

6. The *Te Deum laudamus* has no Anthem nor *Gloria Patri*, because it was not treated (as in the English Book of Common Prayer) as a Psalm or Canticle, but as a Hymn. It was not sung to the Psalm-tones, but it had a special melody of its own, like the *Gloria in excelsis* and the *Sanctus* at Mass.

7. '*Domine ne in ira*' and '*Deus omnium*' are the names applied to the Second Sunday after Epiphany and the First Sunday after Trinity respectively [these being in each case the first Sundays free from the cycles of festivals clustering around Christmas and Easter. These and many other terms and phrases will be found conveniently explained in the first GENERAL INDEX, which is printed at the end of Fasciculus I. A considerable number of definitions are there given together with a select concordance to the rubrics. A similar General Index to the rubrics of the *Sanctorale* is given as the third among the indexes at the end of Fasciculus III.].

[8. Two Indexes of Hymns are given in Fasciculus II. The latter, on pp. 561—564, is complete for the entire *Psalterium* and *Commune*, and it contains also the first words of the Sequences. The other (pp. 269, 270) is a modern appendage to the Table of Psalms, and gives a list of the ferial and hebdomadal Hymns by themselves alone. Mr Bradshaw's 'rational' (*i.e.* non-alphabetical) List of Sarum Breviary Hymns will be found in the next Appendix.]

---

is added here for comparison with the Sarum rule on pp. 111, 377 of this fasciculus :—

'*In fine psalmorum dicuntur versi*[*culi*] *antiphonarum ante antiphonas. Excepto quod per horas diei non dicuntur tales V.*' (Conv. S. Pauli.) '*Versiculi antiphonarum non dicuntur nisi in hac nocte tantum.*' (S. Laurentii.)

There are no such Versicles in either office for Trinity Sunday (for the edition of 1508 contains both an 'old' and a 'new' one) nor for the Commemoration of St Paul in June.]

* [Upon the practical carrying out of this theory, see the observations in the Chapter *Concerning the Services of the Church* in the Preface of the Book of Common Prayer.]

To the main services as described above, there had been added in the course of time certain other devotions (mostly of a votive character) of three distinct forms:—

(*a*) Memorials,

(*c*) Complete services, and

(*b*) Devotions of an intermediate degree of structural completeness.

The first class (*a*) had come, in time, to be considered as part of the original service, so that other memorials were tacked-on to the services of class (*c*) in imitation of the memorials belonging to the original services. The ordinary Memorials or Suffrages ('*Memoriæ communes*', '*Consuetæ Memoriæ*') are given in II. 90—95, and these were used at Lauds and Vespers only. There was also one special Memorial used at Prime (II. 54, *line* 33, &c.). Further, when two Saints' days (or a Sunday and a Saint's day) came together, and one was not to be transferred (as was done with all except the least important Saints' days), the service was that for the greater day with usually a Memorial of the lesser*.

The Devotions (*b*) consist of a Psalm and *Preces* without Hymn or *Capitulum*. They are found in Fasc. II. 36 *line* 14; 56; 241 *line* 15. Also (in my opinion) 54 *line* 3 *from the bottom*. The preparation and the thanksgiving after Mass (which are given in the Sarum Breviary, II. 479, 500, as well as in the Missal) are of the same form, with, in the first case, the addition of a Hymn and its Collect†.

The third class (*c*) consisted of complete Services on the original model (II. 271—314)‡. After the ordinary Mattins, Lauds and Vespers of the Day, were said, on most days, Mattins, Lauds and Vespers of the Blessed Virgin Mary, and then of the Dead. (See the Rubrics under Advent Sunday, &c.)

It is hoped that these remarks may be useful to those who are beginning the study of the antient services of the Church, and that they may help in some measure to a knowledge of them at first hand, instead of a mere acquaintance through the medium of writers on the

* [Reference should be made to the term '*Memoria*' in the Index to Fasc. I.]

† In the Gallican Use Collects were attached to Hymns, but not in the Roman.

‡ Some notes on the observance of the '*Plenum Servitium S. Mariæ*' and other weekly '*Commemorationes*' will be found in the section relating to the *Pica*, *Ordinale* and *Directorium* in the Appendix next following.

subject. Such commentaries are useful as guides and assistances to personal study, not as a substitute for it. And when engrossed with the beauties of one particular Ritual, we must bear in mind that there are others also not less excellent, though widely different, it may be, in system and arrangement. The Gregorian Use is not [and indeed never was] universal; nor would what is in apt accord with it be necessarily even tolerable in another Ritual. Still less can we attempt to apply the rules of one Use to another whose fundamental principles are totally distinct.

[After all their labour, the Editors of this reprint of the old Breviary according to the Use of the famous Church of Salisbury will have missed their aim, if members of the Church of England are induced by the certain beauties, which can hardly fail to be traced in its structure, to suppose that such offices (especially in the non-Gregorian, or non-Scriptural, portions) did not need very considerable revision and alteration. They think that their work, in thus placing the Book in its most complete state within the reach of Students, may be useful in pointing to sources for the improvement and enrichment of our own Offices:—sources whence additions may be drawn, which shall harmonize with those familiar forms which have guided the Common Prayers of English Churchmen for upwards of three hundred years.]

APPENDIX II.

PRINTED EDITIONS OF SARUM BOOKS:

FROM THE PAPERS OF

HENRY BRADSHAW, M.A.,

LATE UNIVERSITY LIBRARIAN AND FELLOW OF KING'S COLLEGE, CAMBRIDGE.

WITH NOTES BY THE EDITORS.

The Printed Choir Service-Books of Sarum Use noticed in the following appendix are these: I. The *Portiforium* and *Breviarium* seu Horarium Domesticum, &c. II. The Appendices of *Nova Festa*. III. The *Antiphoner*. IV. The *Diurnale*. V. The *Legenda*. VI. The *Ordinale* and the *Pica* or *Directorium Sacerdotum*. VII. The *Psalter*. VIII. The *Hymnal Noted*, and IX. the *Expositio Hymnorum* et *Sequentiarum*.

Of these, No. IX. is not strictly speaking a service-book; but it is so closely connected with one element of the Choral Service that we have felt it impossible to omit it from our treatment of the subject.

In a letter, addressed 26 August 1884, to Lord Beauchamp (to whom he expressed a special gratitude as to one who, in boyhood, had been the first to give his mind "a turn towards *Church* ideas and Church things," which as he said was "an epoch" with him) Mr Henry Bradshaw wrote as follows:

"The University Press edition of the book (by Procter and Chr. Wordsworth) is now waiting for my account of the printed editions, and this I have worked out almost entirely to my satisfaction.

"Only there are two sets of quarto editions (1519, 1525–6, 1528, 1535, and again the Marian editions two of 1555 and two of 1556)

which are very troublesome because they are seldom found unmixed, and the great repositories of such books, the British Museum and the Bodleian, are very badly off for *sample* copies of them *.

"I am anxious for the sake of future investigators to see all the copies I can see, and so to settle clearly what each copy contains.

"As each volume consists of four parts—(1) Kalendar, (2) Temporale, (3) Psalter &c., (4) Proprium Sanctorum—the mixture I speak of consists not of modern supply of missing sheets, but of ancient combination of the several component parts taken by the bookseller of the day from different editions then 'in stock.'"

Just a month later he wrote again: "the editions turned out to be so very complicated—and so critical for comparison with others—that it has taken me every spare five minutes since I had them...I am anxious above all things not to keep them longer than need be, as unless I finish with this matter soon I shall be nowhere."

The necessary work of the Library increased upon him, but he managed at various intervals to inspect minutely nearly every volume in the subjoined list, the copies in the chief collections in England (beside many of those beyond the seas). On the 18th of January, within a month of his death, he wrote in affectionate terms to one of the Editors, announcing that he had just asked for the loan of the last important copies—those from Mr Ellis and the Spencer collection. The former of these he subsequently examined †. Lord Spencer's book was waiting for him to inspect it at the British Museum where it was deposited at the time of his death, which took place on the night of Feb. 10th, 1886.

* To shew how thoroughly Mr Bradshaw had mastered the subject of the Marian editions, I need only refer to a quarto page now lying before me. A complete list of them covers it, ending with the note 'There are certainly no other Marian editions known to exist beside these.' I called upon him unexpectedly soon after Christmas 1882, when I was on my way to Paris, and in answer to some question he took up his stylographic pen and wrote out the list without a moment's hesitation, and without reference to any book or *memorandum*. I have verified the said list by his later notes, and I find that it is not only correct but exhaustive, excepting that he had already noticed the issue of the Merlin-Le Blanc 8vo. P. E. with an altered date, but not the similar case of the altered title in the Boursette 8vo. P. H.

† It appears from his *memoranda* that Mr Bradshaw had himself examined no less than 210 out of the 277 volumes or fragments of Sarum Breviaries here catalogued, beside 58 volumes of other Choir Service-books of the same use. Those books which he had examined (so far as he has recorded it) are marked with an asterisk in the following lists.

I. The Sarum Breviary. This section contains a list of

(*a*) Editions of the **Breviarium** seu **Horarium Domesticum** seu Choro Ecclesiastico deserviens (the **Great Breviary**) noted in '**Clarendon**' type.

(*b*) Editions of the Portiforium (Common Breviary or Portos) noted in ordinary (Brevier) type.

(*c*) Editions of 'King Harry's Breviary', noted in smaller (Nonparcil) type. In these was omitted 'nomen Romano pontifici falso ascriptum, una cum aliis quæ christianissimo nostri Regis statuto repugnant.'

*** Note. In the third column of this list the word '*Totum*' is used to signify a Breviary or Portos complete in one volume and apparently published as such; not two volumes bound together.

'P. H.' stands for '*Pars Hyemalis*', the part of a two-volume edition serving for the half-year from Advent to Whitsuntide inclusive.

'P. E.' means '*Pars Estivalis*', that part of a two-volume edition which was intended for use in the summer half-year, for Trinity and the Sundays &c. 'after Trinity.'

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
*1475?	4to.	Totum?	Cologne?	? ? fragments.	Cambridge, &c.†
*1483	8vo.	Totum	Venice	R. de Novimagio (vellum)	Bibl. Nat. Paris: stolen from Univ. Libr. Cambridge in 1772.
*(1494)	8vo.	Totum	Venice	J. Hamman dictus Hertzog (fragment)	Lambeth Library.
*1494	...	...	Paris	P. Levet, 3 id. Feb. (vellum), bound in two volumes	Trinity College, Dublin.
*1494/1495	**folio**		**Venice**	**fragment**	Univ. Libr. Cambridge.
*1495	16mo.	P. E.	Venice	J. Hertzog for F. Egmondt (London), Kal. Mart.	Bodl. Gough Miss. 43.
* ...	...	...	...	(two fragments)	Brasenose Coll. Oxf.
*1496	**folio**	?	**Rouen**	**M. Morin for J. Richard, 3 Novemb.**	Univ. Libr. Edinburgh.
*1497?	8vo.	P. H.	Rouen	M. Morin (vellum), not before 1492	Bodl. Gough Miss. 67 *b*, 68.
*1499	8vo.	P. H.	Paris	No printer's name (vellum). Kalendar, Commune, Propr. Sanctorum	Bibl. Nat. Paris.
* ...	...	...	...	No printer's name (vellum).	St John's Coll. Camb.
* ..	...	...	...	... ... (vellum). No Kalendar or Temporale	Jesus Coll. Cambridge.
* ...	...	P. E.	...	No printer's name (vellum). No Kalendar or Psalter.	British Museum.
* ...	...	...	...	No printer's name (vellum). Propr. S. and Nova Festa only	Bibl. Nat. Paris.
* ...	...	...	...	No printer's name (vellum). Propr. Sanctorum only.	Jesus Coll. Cambridge.
*1499	8vo.	P. H.	Louvain	T. Martini	Musée Plantin, Antwerp
* ...	...	...	...	Kal. & Ps. discarded.	Musée Plantin, Antwerp

* These copies were all *examined by Mr Bradshaw.*

† These early fragments are in the Cambridge University Library (Psalter and Commune); Bradshaw collection (Temporale); Grammar School Library, Lincoln (Kalendar and Psalter); Brasenose College (Commune).

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
*1501	8vo.	P. E.	Paris	J. Philippi for J. Huvyn (Rouen) 16 Aug.	St Mary's Coll. Oscott.
1506	**folio**	?	**London**	**W. de Worde** (fragments)	J. Eliot Hodgkin.
*1507	8vo.	P. H.	Paris	For W. de Worde (without Pica)	Bodl. Gough Miss. 73.
* ...	...	P. E.	...	For W. de Worde (without Kalendar, Psalter or Pica)	Bodl. Gough Miss. 73.
(1508)	4to.	?	London	R. Pynson (vellum)	Earl Spencer.
*1509	4to.	P. E.	Paris	W. Hopyl for W. de Worde (London)	Bodl. Gough Miss. 155.
* ...	...	...	...	... ...	Bodl. Gough Miss. 161.
* ...	...	...	...	... ... [T. 8. 25	St John's Coll. Camb.
*1510	8vo.	P. H.	[? Paris]	[J. Ferrebouc and J. Bienayse]	J. F. F. Horner, Esq.
*1510	8vo.	P. E.	Paris	No Kalendar	British Museum†.
*1514	8vo.	P. H.	Paris	T. Kerver for F. Byrckman (with Missal Offices)	Bodl. Gough Miss. 9.
*1514	8vo.	P. E.	Paris	T. Kerver (Kalendar and Psalter discarded)	Bodl. Gough Miss. 9.
*1515	8vo.	P. E.	Paris	J. Ferrebouc and J. Bienayse	St Mary's Coll. Oscott.
* ...	...	...	...	‡ for Ri. Macé, Rouen	Caius Coll. Cambridge.
*1516	**folio**	**Totum**	**Paris**	**F. Byrckman**	Bodl. Douce, B. subst. 7
...	...	...	...	... ...	King's Coll. Aberdeen.
* ...	...	...	...	... ...	Trinity Coll. Dublin.
...	...	...	...	... ...	Countess of Cardigan, Deene Hall.
* ...	...	...	...	... ... (fragment)	Univ. Libr. Cambridge.
*1518?	8vo.	P. H.	Paris	? (blue calf binding)	Rev. W. J. Blew.
*1518	8vo.	P. E.	Paris	?	Stonyhurst College.
...	...	...	...	?	Castle Howard.
*1519	4to.	P. H.	Paris	N. Hygman for F. Regnault and F. Byrckman	Bodl., Douce BB. 200.
* ...	...	...	...	... ...	Earl Beauchamp (formerly Dr Rock).
* ...	...	P. E.	...	... ...	Chapter Libr. Worcester
* ...?	...	...	...	... ... (wants Title)	Earl Beauchamp.
* ...	...	...	...	... ... Psalter only (the rest being P. E. 1535)	Bodl. Gough Miss. 192.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

† In 1510, Bishop Elphinstone's adaptation of the Sarum Breviary for use in Scotland was printed at Edinburgh. It is known as

THE ABERDEEN BREVIARY.

1510	8vo.	(2 vols.)	Edinburgh	*impensis* Walter Chapman	King's Coll. Aberdeen.
...	...	...	...	... ...	Univ. Libr. Edinburgh.
...	...	...	...	... ...	Advocates' Library, Edinburgh.
...	...	...	...	... ...	Glamis Castle, Forfar.
1854	4to.	(2 vols.)	London	*reprint* by Mr Toovey, ed. ev. W. J. Blew.	

‡ The 1515 P.E. was printed at Paris *sub signo leonis argentei* 10 Kal. Mai. 1515. This is the sign at which Jehan Petit lived till about 1512, when he moved to the *fleur de lys d'or* in the same street. He was a *bookseller* only. J. Bienayse and J. Ferrebouc were settled as *printers* of breviaries at the *leo argenteus* (lately occupied by Petit) in March 1515; so there is no doubt they printed this edition. Their names are both (separately) in Mr Dickinson's List, in connexion with various editions of Sarum and York books. The Caius copy has what the Oscott copy has not, an additional line in the imprint after argentei:

impensis honesti viri Richardi mace.

Richard Macé was a bookseller at Rouen from 1502 to 1525, according to Frère's *Bibliographe Normand.*

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
*bef. 1522	8vo.	P. E.	Paris	T. Kerver (vellum), Kal. and Ps. only	British Museum.
*1522	8vo.	P. E.	Paris	T. Kerver for F. Byrckman (no Missal Offices)	J. F. F. Horner, Esq.
* ...	...	...	...	T. Kerver. Psalter only (bound in Regnault, 1528)	Rev. W. J. Blew.
*1524	...	P. H.	Paris	T. Kerver for F. Byrckman	Minster Library, York.
* ...	...	P. E.	Paris	... ... (24 Oct.)	St Mary's Coll. Oscott.
* ...	...	...	...	... (Kalendar and Psalter discarded)	Minster Library, York.
* ...	...	...	...	... Kalendar only	H. Sherbrooke, Esq.
*(1525)	16mo.	P. E.	? Paris	T. Kerver for F. Byrckman, London (same arrangement as 1530); in blue morocco	Rev. W. J. Blew.
*1525	16mo.	P. E.	Rouen	(P. Olivier?) for F. Regnault, Paris	Rev. J. H. Ellis.
*1525 1526	4to.	P. H.	Antwerp	C. Ruremond, for F. Byrckman (no Kalendar)	British Museum.
* ...	...	...	...	... (no Kalendar)	Chapter Libr. Worcester
* ...	...	...	...	... ...	Univ. Libr. Cambridge (Bradshaw Collection)
...	4to.	P. E.	Antwerp	... ...	Roy. Libr. Copenhagen.
* ...	...	...	...	... ...	(sold Aug. 1881, late Duke of Marlborough)
*after 1525	16mo.	P. E.	Rouen	(P. Olivier?) for F. Regnault, Paris	Univ. Libr. Cambridge (Bradshaw Collection)
*bef. 1528	16mo.	P. H.	Paris	(same arrangement as 1528, but older) in blue calf	Rev. W. J. Blew.
*1528	8vo.	P. E.	Paris	F. Regnault (May 18). No Psalter	Rev. W. J. Blew.
* ...	...	...	...	... ... Kalendar only	British Museum.
*1528	16mo.	P. H.	Paris	J. Kaerbriand for J. Petit (in blue morocco)	Rev. W. J. Blew.
* ...	...	P. E.	...	J. Kaerbriand for J. Petit	H. Sherbrooke, Esq.
*1528	4to.	P. H.	Paris	F. Regnault (Psalter only; Kal. 1535)	Brit. Mus. 3355 *b*.
* ...	...	P. E.	...	F. Regnault	Bodl. Gough Miss. 150.
* ...	...	...	...	... ... No Temporale	Bodl. Gough Miss. 199.
.. ?	...	...	...	... No Temp. or Propr. S.	Brit. Mus. (Dowland).
*1530	8vo.	P. H.	Paris	For J. Petit	Bodl. Gough Miss. 16.
* ...	...	...	...	... ...	Univ. Libr. Cambridge (Bradshaw Collection)
* ...	...	P. E.	...	... ...	Bodleian, Auct. T. inf. 3. 19.
...	...	...	...	by J. Kerbriant	[Kerslake's Catalogue.]
*1530	16mo.	P. H.	Paris	Vidua Thielmanni Kerver	Rev. H. W. Burrows.
* ...	...	P. E.	...	... ...	Rev. H. W. Burrows.
* ...	...	...	...	... ...	Bodl. Gough Miss. 56.
*†1531	**folio**	**Totum**	**Paris**	**C. Chevallon and F. Regnault**	British Museum.
* ...	...	...	...	... ... [Sel. I. 1	Univ. Libr. Cambridge.
* ...	...	...	...	... ... [vi^{c}. 5. 1	Trinity Coll. Camb.
* ...	...	...	...	... ... [Tt. I. 23	St John's Coll. Camb.
...	...	...	...	... ... [172. G. 6	Exeter Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... ... [11. e. 9	Lambeth Library.

* *Examined by Mr Bradshaw.* † The archetype of our present edition (1879—86).

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
*bef. 1533	16mo.	P. E.	...	F. Regnault (Kalendar and Propr. S. gone)	St Mary's Coll. Oscott.
* ...	...	...	...	... (Propr. Sanctorum gone), green calf	Rev. W. J. Blew.
*1533	8vo.	P. H.	Paris	F. Regnault †	Canterbury Cathedral.
* ...	...	P. E.	...	...	Bibl. Nat. Paris.
*1535	4to.	P. H.	Paris	F. Regnault‡ (the Psalter is that of P. E.)	Bodl. Gough Miss. 193.
* ...	...	...	...	...	Brit. Mus. Old Royal Libr. late 3395. e.
* ...	...	...	...	...	Brit. Mus. late 468. a. 1.
* ...	...	...	...	... Kalendar only, with a Ps. 1528	Brit. Mus. Dowland, late 3355. b.
* ...	...	...	...	... Psalter and Propr. S. only	Bodl. Gough Miss. 175.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Gough Miss. 202.
* ...	...	...	...	...	Lambeth Library.
* ...	...	...	...	... the Psalter is that of P. E.	Lambeth Library.
... ...	...	... P. E.	... ...	... (the two volumes bound in one vol.)	Law Institute, Chancery Lane (2. c).
* ...	... ...	...	...	... (no Psalter; with Ps. of 1519)	Bodl. Gough Miss. 192.
* ...	...	...	...	... (Kal. and Psal. discarded; see in P. H.)	Bodl. Gough Miss. 193.
* ...	...	...	...	...	Minster Libr., York.
* ...	...	...	...	..	The Marquis of Bath.
* ...	...	...	...	.. Psalter only; the rest is P. H.	Lambeth Palace.
* §1541	16mo.	P. H.	London	E. Whytchurch	British Museum.
...	...	...	...	... [V. 18. 8	New Coll. Oxford.
...	...	P. E.	...	...	British Museum.
...	...	...	...	...	Bodl. Gough Miss. 38.
...	...	...	...	.. [V. 18. 7	New Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... [K. 17. 28	Queens' Coll. Cambridge.
...	...	...	...	... [Archiv. VI. 27	Sion College.
* ...	...	...	...	... [T. 10. 31	Stonyhurst College.
*1543-44	8vo.	P. H.	London	R. Grafton and E. Whytchurch	British Museum.
...	...	...	...	...	Bodl. Gough Miss. 58 *b*.
* ...	...	...	...	...	Rev. H. P. Liddon, D.D.
...	...	...	...	...	C. J. Eyston, Esq., Hendred House, Wantage.
* ...	...	...	...	... (original binding)	Rev. W. J. Blew.
* 1544	8vo.	P. E.	...	...	British Museum.
...	...	...	...	...	Bodl. Gough Miss. 58.
* ...	...	...	...	...	Bibl. Nat., Paris.
* ...	...	...	...	...	Chetham Lib. Manchester.
* ...	...	...	...	... (modern binding)	Rev. W. J. Blew.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

† These two volumes are in similar binding. Thoresby the antiquary had a volume of this edition.

‡ The Psalters in *Regnault* 1535 are not identical in P. H. and P. E.; and only P. E. has the "F R" border on the Psalter-title. "It is curious that the only other edition I know which has two separate and different Psalters for P. H. and P. E. is Caly's of 1555, the very one which has given so much trouble by imitating the colophon of 1535." (H. B. Sept. 9, 1879.)

§ Smaller type is used for the list of Breviaries (1541 to 1544) to mark them as a distinct series, and to bring out the fact that the Marian edition of 1554—55 belongs to the same series as that of 1535. The 1541—44 'King Harry' Breviaries substitute the word *episcopus* for *papa*, omit from the Litany the invocation of S. Thomas the archbishop, and the intercession for the Pope and Abbats, as also the Commemoration of S. Thomas, and the *officia missalia*.

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
*†1554 –55	8vo.	P. H.	Paris	M. Boursette vidua F. Regnault (with Missal services)	Bodl. 8°. B. 108 Linc.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Douce BB. 29.
...	...	...	...	...	Law Institute (1. a.).
* ...	...	...	...	...	St Mary's Coll. Oscott.
* ...	...	...	...	...	A. J. B. B.-Hope, Esq.
*1555 –55	...	...	...	...	British Museum.
* ...	...	...	...	...	Bodl. 8°. Rawl. 873.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Gough Miss. 64.
* ...	...	...	...	... (no title). [G. 5. 72	Univ. Libr. Cambridge.
* ...	...	...	...	... [RR. 4. 23	Chapter Lib. Lincoln.
...	...	...	...	...	StEdmund'sColl.Herts.
* ...	...	...	...	...	Earl Beauchamp.
...	...	...	...	...	J. Hirst, Esq.
...	...	...	...	...	Sir H. Hoare, Bart.
* ...	...	...	...	... (title in facsimile, Bedford's binding)	J. F. F. Horner, Esq.
* ..	...	...	...	... (2 vols. in one:	J. F. F. Horner, Esq.
* ...	...	P. E.	...	Psalter and Kalendar of P. E. discarded)	
* ...	...	...	...	...	British Museum.
* ...	...	...	...	...	Bodl. 8°. B. 16 Th.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Gough Miss. 63.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Douce BB. 30.
...	...	...	...	...	Law Institute, 1. a.
...	...	...	...	... wants last leaf (formerly Bp. Stillingfleet's)	Abp. Marsh's Libr., St Patrick's, Dublin.
* ...	...	...	...	...	Earl Beauchamp.
* ...	...	...	...	... (Kalendar lost)	Bamburgh Castle.
* ...	...	...	...	... (Bedford's binding)	J. F. F. Horner, Esq.
* ...	...	...	...	... (imperfect; Kalendar and Psalter discarded)	J. F. F. Horner, Esq.
...	...	...	...	...	J. D. Chambers, Esq.
...	...	...	...	...	Rev. W. J. Blew.
*‡1555	4to.	P. H.	London	R. Caly (late R. Grafton)‡	British Museum.
* ...	...	...	...	... (Psalter only; the rest P. E.)	British Museum.
* ...	...	...		...	Bodl. Gough Miss. 151.
* ...	...	...	...	... [C*. 3. 20.	Univ. Libr. Cambridge.
* ...	...	...	...	... [T. 8. 16.	St John's Coll. Camb.
* ...	...	...	...	... (Psalter discarded) [T. 8. 17.	St John's Coll. Camb.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

† Where a double date is given, it signifies that the former is the date on the Title, and the latter in the colophon. Where the date is the same at both ends of the book, its repetition distinguishes various editions belonging (in part) to the same year, and of the same size.

‡ R. Caly succeeded R. Grafton in his press after Q. Mary's accession, and used his monogram (their initials being almost identical). At the end of the *Pars Estivalis*, Caly (in London) has actually *reprinted* the imprint of F. Regnault's last edition,—name, place ('Paris'), date (1535) and all: but the two books have nothing otherwise in common, except the matter. Bibliographically considered they are absolutely distinct books. Regnault's is altogether a larger book than Caly's. Caly's Psalters like Regnault's are not identical in P. H. and P. E.

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
1555	4to.	P. H.	London	R. Caly (late R. Grafton)	late Rev. H. J. Hotham.
* ...	...	...	...	...	A. H. Huth, Esq.
...	...	...	...	... (Rebacked & lined; original binding. Title gone, the rest perfect, but Psalter P. E.)	Edwin Freshfield, Esq.
...	...	...	...	...	Mr J.Bohn,Canterbury.
* ...	...	P. E.	...	... (Psalter of P. H.)	British Museum.
* ...	...	...	...	... Psalter only (the rest, Kyngston and S. 1556, P.E.)	Bodl. B. 10. 7. Linc.
...	...	...	...	...	Queen's Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... (Kalendar wanting)	Magd. Coll. Cambridge.
* ...	...	...	...	...	Pepys Collection, 1749.
* ...	...	...	...	...	Emm. Coll. Cambridge.
* ...	...	...	...	...	Minster Libr. York.
* ...	...	...	...	...	St George's, Windsor.
...	...	...	...	...	Abp. Marsh's Library, St Patrick's, Dublin.
* ...	...	...	...	...	St Mary's Coll. Oscott.
* ...	...	...	...	... [T. 7. 12	Stonyhurst College.
* ...	...	...	...	... Temporale only (see K. & S. 1556)	Stonyhurst Coll. Z. 4. 41.
* ...	...	...	...	...	Mr Quaritch, 17391.
* ...	...	...	...	... Psalter only (the rest P. H.)	Edwin Freshfield, Esq.
...	...	...	...	...	late Rev. H. J. Hotham.
...	...	...	...	...	J. Hirst, Esq.
...	...	...	...	...	A. H. Huth, Esq.
...	...	...	...	...	Mr J.Bohn,Canterbury.
*1555	4to.	P. H.	London	J. Kyngston and H. Sutton	Bodl. Gough Miss. 172.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Douce BB. 180.
* ...	...	...	...	... Kalendar only	Exeter Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... Psalter only	Queens' Coll. Camb.
* ...	...	...	...	...	Pepys Collection 1748.
* ...	...	...	...	...	Minster Libr. York.
...	...	...	...	...	C. J. Eyston, Esq.
...	...	...	...	... P. H. Kalendar and Psalter discarded	Earl Cowper, Wrest Park.
...	...	P. E.	...	... P. E. complete (the two vols. bound in one)	
* ...	...	...	...	...	British Museum.
* ...	...	...	...	... Kalendar only (the rest K. & S. 1556, P. H.)	British Museum.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Gough Miss. 171.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Douce BB. 181.
...	...	...	...	... [EE. t. 2	Worcester Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... (no Kalendar)	Exeter Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... (Title & Kalendar only)	Queens' College, Camb. K. 20. 1.
* ...	...	...	...	...	Routh Libr. Durham.
* ..	...	...	...	...	St Cuthbert's College, Ushaw.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
1555	4to.	P. E.	London	J. Kyngston and H. Sutton	Rev. W. F. Wilberforce, York.
...	...	...	...	...	C. J. Eyston, Esq.
* ...	...	...	...	... (two leaves S 4, S 5, Propr. S.)	Rev. W. J. Blew.
*1556	4to.	P. H.	London	†J. Kyngston and H. Sutton	Brit. Mus. (Perceval).
* ...	...	...	...	... (no Kalendar; but has Kalendar K. & S. 1555, P. E. instead)	Brit. Mus. (Maskell).
* ...	...	...	...	...	Bodleian, Gough Miss. 185.
...	...	...	...	...	Queen's Coll. Oxford.
...	...	...	...	...	Magd. Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... [A. 5. 27	Magd. Coll. Cambridge.
* ...	...	...	...	...	Cathedral Libr. Salisbury.
* ...	...	...	...	... [Z. 4. 41 (1).	Stonyhurst College.
...	...	...	...	... (Psalter discarded)	Bamburgh Castle.
...	...	...	...	...	Earl of Ashburnham.
...	...	...	...	...	Chas. Louis de Bourbon, Comte de Villafranca.
* ...	...	...	...	...	St Oswald's Vicarage, Durham.
...	...	...	...	...	J. D. Chambers, Esq.
* ...	...	...	...	...	Rev. W. J. Blew.
...	...	...	...	...	Douay Town Libr. 675.
* ...	...	P. E.	...	... (Kalendar and Psalter discarded)	Brit. Mus. (Perceval).
* ...	...	...	...	...	Bodleian, Gough Miss. 184.
* ...	...	...	...	... (no Psalter; that of Caly 1555, P.E. instead)	Bodl. B. 10. 7. Linc.
* ...	...	...	...	... (Kalendar discarded)	St John's Coll. Camb. (T. 8. 17.)
* ...	...	...	...	... Propr. S. only (Kal. and Ps. discarded; Temporale, Caly 1555)	Stonyhurst College. (Z. 4. 41 (2).)
...	...	...	...	...	Brasenose Coll. Oxford.
...	...	...	...	...	Earl of Ashburnham.
* ...	...	...	...	... (Kalendar discarded)	Bamburgh Castle.
* ...	...	...	...	...	Mr Quaritch.
...	...	...	...	...	Chas. Louis de Bourbon.
* ...	...	...		... (wants two leaves of Propr. S.)	Rev. W. J. Blew.
...	...	...	...	...	Newark Church, (missing, July 1881).
*1556	4to.	P. H.	Paris	For G. Merlin by J. Amazeur	British Museum.
...	...	...	...	... [B. 1. 11	Bodleian, Jur. Seld.
...	...	...	...	...	Bodleian, Gough Miss. 197.
* ...	...	...	...	... [G. 2. 42	Univ. Libr. Cambridge.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

† It may be noticed that the editions of 1555 and 1556 are both dated March 7.

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
*1556	4to.	P. H.	Paris	...	Bibl. Nat. Paris.
* ...	...	...	...	... 78. I. 2	Lambeth Library.
...	...	...	...	...	Sion College.
...	...	...	...	...	Public Library, St Patrick's, Dublin.
* ...	...	...	...	...	St Cuthbert's College, Ushaw.
* ...	...	...	...	...	J. F. F. Horner, Esq.
* ...	...	P. E.	...	... [G. 2. 42	Univ. Libr. Cambridge.
...	...	...	...	...	Magd. Coll. Oxford.
* ...	...	...	...	... (*not* Boursette)	Bibl. Nat. Paris.
* ...	...	...	...	...	Chapter Libr. Ely.
...	...	...	...	...	Duke of Norfolk.
* ...	...	...	...	... (same copy as P.H.)	J. F. F. Horner, Esq.
...	...	...	...	...	Rev. W. J. Blew.
...	...	...	...	...	C. Eyston, Esq.
* ...	...	...	...	... apud M. Boursette	Lambeth Libr. 78. I. 4.
*1556	16mo.	P. H.	Rouen	For R. and F. Valentin	Trinity Coll. Dublin.
* ...	...	...	...	... [T. 10. 9	Stonyhurst College.
* ...	...	...	...	...	Rev. W. J. Blew.
* ...	...	...	...	...	F. H. Dickinson, Esq.
* ...	...	P. E.	...	...	Bodl. Douce B. 4.
...	...	...	...	...	Univ. Libr. Cambridge.
* ...	...	...	...	...	Trinity Coll. Dublin.
* ...	...	...	...	... [*A. m. 34	Caius Coll. Cambridge.
* ...	...	...	...	...	Cath. Libr. Canterbury.
...	...	...	...	...	Law Institute (2. a).
* ...	...	...	...	...	A. J. B. B.-Hope, Esq.
* ...	...	...	...	...	F. H. Dickinson, Esq.
*1556 } 1556 }	8vo.	P. H.	Paris	J. le Blanc for G. Merlin (with Missal Services)	British Museum.
* ...	...	...	...	...	Bodleian, Gough Miss. 71.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Tanner 171.
...	...	...	...	... [VI[d]. 6. 11	Trinity Coll. Camb.
* ...	...	...	...	... [T. 10. 45	St John's Coll. Camb.
* ...	...	...	...	... [*A. n. 32	Caius Coll. Cambridge.
* ...	...	...	...	...	Emm. Coll. Cambridge.
...	...	...	...	...	Chapter Libr. Westminster.
* ...	...	...	...	...	Minster Libr. York.
* ...	...	...	...	...	Minster Libr. York.
...	...	...	...	... [Archiv. VI. 28	Sion College.
* ...	...	...	...	... (Bedford's binding)	J. F. F. Horner, Esq.
* ...	...	...	...	...	Mr Quaritch, 1879.
*1556 } 1557 }	...	P. E.	...	...	Emm. Coll. Cambridge.
*†1557 } 1557 }	...	...	...	...	British Museum.
* ...	..	...	...	...	Bodl. Douce BB. 69.
* ...	...	...	...	... (Kalendar & Psalter discarded)	Bodl. Gough Miss. 71.
* ...	...	...	...	... [VI[d]. 6. 11.	Trinity Coll. Camb.
* ...	...	...	...	... (T. Baker's) T. 10. 46	St John's Coll. Camb.
* ...	...	...	...	... [1. 5. 36	Pembroke Coll. Camb.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

† In this *Pars Estivalis* for Merlin by Le Blanc, all the copies have 1557 at the beginning and at the end, except the Emmanuel College copy, which has '1556' at the beginning.

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By, or for, whom printed, &c.	Owner.
*1557	8vo.	P. E.	Paris	... [D. x. 7	Caius Coll. Cambridge.
* ...	...	...	...	... (Kalend. & Psal. discarded)	Caius Coll. Cambridge (F. 47. 32).
...	...	...	...	...	St Edmund's Coll. Herts.
...	...	...	...	... [Archiv. vi. 28*	Sion College.
* ...	...	...	...	... (Bedford's binding; odd vol.)	J. F. F. Horner, Esq.

The following copy is as yet not identified:

?	?	P. H.	?	?	St Edmund's Coll. Herts.

From the survival of one part of several editions it may be considered fairly certain that the following volumes once existed, although no copy is now known.

1495	16mo.	P. H.	Venice	J. Hertzog for F. Egmondt, London.
1497 ?	8vo.	P. E.	Rouen	M. Morin.
1501	8vo.	P. H.	Paris	J. Philippi for J. Huvyn, Rouen.
1507	8vo.	P. H. Pica }	Paris	For W. de Worde, London.
...	...	P. E. Pica	...	... ...
1509	4to.	P. H.	Paris	W. Hopyl for W. de Worde, London.
1515	8vo.	P. H.	Paris	J. Ferrebouc and J. Bienayse.
1518	8vo.	P. H.	Paris	? (to match the Stonyhurst P. E.)
...	8vo.	P. E.	Paris	? (to match Mr Blew's P. H.)
1522	8vo.	P. H.	Paris	T. Kerver for F. Byrckman.
(1525)	16mo.	P. H.	(Paris)	(T. Kerver for F. Byrckman, London.) The same arrangement as 1530.
before 1528	16mo.	P. E.	...	... ... (The same arrangement as 1528; but older.)
1528	8vo.	P. H.	Paris	F. Regnault.
before 1533	16mo.	P. H	Paris	F. Regnault.

II. Special Services for NOVA FESTA,

printed as supplements to the Breviaries and Missals.

a. FESTUM VISITATIONIS B. MARIAE VIRGINIS.

*(1480)	4to.	(Westminster)	(W. Caxton)	British Museum.
*(1483)	4to.	(London)	(W. de Machlinia)	Bodl. Auct. QQ supra.

b. FESTUM TRANSFIGURATIONIS D. N. JESU CHRISTI.

*(1483)	4to.	(London)	(W. de Machlinia)	Marquis of Bath.
*(1491)	4to.	(Westminster)	(W. Caxton)	British Museum.
*(1496)	4to.	(London)	(R. Pynson)	J. F. F. Horner, Esq.

* All these pamphlet-supplements belonging to Section II. had been examined by Mr Bradshaw.

c. FESTUM NOMINIS JESU.

*(1493)	4to.	(London)	(R. Pynson)	British Museum.
*(1497)	4to.	(London)	(R. Pynson)	J. F. F. Horner, Esq.

d. SERVITIUM DE COMPASSIONE B. MARIAE VIRGINIS.

*(1487)	4to.	(Westminster)	(W. Caxton)	Univ. Libr. Ghent.

It is very curious to see how the *nova festa* gradually worked their way into the text, first in an appendix, then a reference in the text saying that they would be found in full *in fine libri*, then in full in their place...

We have [at the University Library] a *Breviarium* of 1435 [Dd. x. 66] and a *Diurnale* of 1440 [Kk. vi. 21]. Here the *festa provincialia* of Chichele's time (St David, &c.) are incorporated, and the *Commune Sanctorum* takes its place after the Psalter (in the older ones it stood next the *Proprium Sanctorum*). The Visitation, Transfiguration and Name of Jesus are in the 1435 Breviary in an Appendix (later hand). These are the very three of which we find separate pamphlet editions between 1480 and 1490 by Caxton, W. de Machlinia, and Pynson.—(H. B., 8 April, 1879.)

* All these were *examined by Mr Bradshaw.*

Notes (by Chr. W.)

The *Nova Festa* were incorporated in the Sarum Breviary printed at Paris in 1499.

a. The Service for the *Visitation* is found in the Arbuthnot Missal (S. Andrew's) 1491, and the Aberdeen Breviary 1510. The Pope had announced it in 1390, but it was not until 1480 that the Abp. of Canterbury received from the Prolocutor a proposal to order the observance of *vi. Non. Julii* as a fixed feast of the Visitation '*sub more duplicis festi secundum usum sarum, cum pleno servitio.*' (Wilkins, *Concilia*, III. 613.)

b. The festival of the *Transfiguration* was established by Callixtus III. as late as 1456, which may have been the ground for its rejection by the English Reformers in the 16th century. They provided no office for it, and it was not restored to the Prayer-Book Kalendar as a Black-letter Holy day until 1604.

c. In the *South* of Europe a fixed day was not assigned for the celebration of the *Most Holy Name* till 1721. (*Gavanti-Merati*, § vi. cap. 8.) In Sarum Missals of 1492 and 1494 its office was placed among votive masses (*ed. Burntisland*, col. 846 *n.*).

d. A '*Missa Compassionis sive Lamentationis beatæ Mariæ virginis*' occurs in the Sarum Missal printed at Rouen in 1497. See *ed. Burntisland*, pp. xlvii, 919*. ('The De Compassione B. V. M. is perhaps a *Horæ* rather than a *Breviary* service,' H. B. Sept. 16, 1879.)

III. Antiphonarium or Antiphonale.

Date.	Size.	Volume.	Where printed.	By and for whom printed.	Owner.
*1519	folio	P. H.	Paris	W. Hopyl for Byrckman	Christ Church, Oxford, Wake. Arch. Inf. D. 5.
* ...	...	...	...	... (no Psal. or Commune)	British Museum. Vellum.
* ...	...	...	...	... (many fragments)	Trinity College, Camb. vi^c. 5. 9.
* ...	...	...	...	... (Psalter only)	Univ. Libr. Cambridge. Sel. 2. 25.
*1520	...	P. E.	...	...	British Museum.
* ...	...	...	...	... (imperfect)	Univ. Libr. Cambridge.
...	...	...	...	...	Messrs Jefferies, Bristol, 1886.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

Notes by Chr. W.

The copy of the P. E. in the University Library was purchased not long before Mr Bradshaw's death. It is (as Mr F. Jenkinson reminds me) in the original stamped binding by John Reynes. Mr Alfred Rogers kindly informs me that it wants in the *Temporale* fo. i.—xix. (part of xx.); the last leaf of the Psalter; in the *Commune* fo. i.—viii., l.; in the *Sanctorale* fo. xxx.—xxxv., cxxvii.—clxxx.

There is in the University Library at Cambridge an Antiphoner of the XIIIth century, *Temporale* and *Proprium Sanctorum* (the *Psalter* still being in use as a *separate book*), with no Corpus Christi Day.

We append a description of the complete Antiphoner.

1519. P. H. (Wake Lower Archives, D. 5., Christ Church Oxon.)

Title. 'Fortuna opes auferre: non animum potest.'

[A picture in three tiers, as in the *Legenda* described on p. lxi. below.]

'Antiphonale ad usu*m* ecclesi*ae* Sar*um* politissimis imaginibus decoratum.' Then the motto repeated, 'Fortuna opes auferre: non animum potest.'

(i) Temporale: (fo. 2, 3. *Rubrica*). Fo. 4, Dominica i. adventus. (ff. 9—40 are wanting in this copy) fo. 268 *recto* ends, 'Finit pars hyemalis.' *verso*, blank.

(ii) Kalendarium: 6 leaves.

(iii) Psalter.

fo. i. 'Psalteriu*m* ad decantanda in choro officia ecclesiastica acco*m*modatissimu*m*: sec*und*um vsum ac ritum ecclesi*ae* Sar*um* una cu*m*

directorio psalmor*um* per singulas cade*n*tias atq*ue* pu*n*ctuationes ad lima*m* distinctoru*m*: om*n*ibus presbyteris vtile atq*ue* acco*m*modu*m*.

Si cupis eximias
  Christo depromere laudes : [David with harp.] Ducit ad *ae*thereos
  me*n*tem psalmodia tractus
Qu*ae* cecinit psaltes,
  cantica sacra cane.
Et vehit ad superas,
  pectora nostra domos.

Fortuna opes auferre: non animum potest.'

fol. i. *verso.* The preface, 'Brianus Row omnib*us* pr*ae*positis ecclesiarum qu*ae* sunt in Anglia et animarum custodibus salutem in domino sempiternam,' stating that the corrector was Dr [John] Sampson [vice provost] of King's College, Cambridge*.

fol. cxci. *verso*, ends Vigili*ae* Mortuorum.

fol. cxcii. ℂ 'Psalteriu*m* ad decantanda in choro officia ecclesiastica accommodatissimu*m*, secu*n*dum vsum ac ritum sacrosanct*ae* ecclesi*ae* Sarum cu*m* Hymnis Antiphonis et v*er*siculis et Letaniis Septe*m* psalmis p*oe*nitentialibus, ac vigiliis defunctorum: vna cum directorio psalmorum per singulas cadentias atq*ue* punctuationes ad limam distinctorum: omnibus presbyteris atq*ue* in sacris co*n*stitutis vtile atq*ue* necessarium. Absolutu*m* in alma Parisiorum academia, impensis honesti viri Francisci byrkma*n* ciuis Coloniensis.'

verso. (The picture in three tiers, with the motto, as on the title-page.)

(iv) Commune sanctorum (fo. i.—l.).

fo. l. *recto* (after '*A*ntiphonae *de beata maria*') 'Finit Commune sanctorum.'

(v) Proprium Sanctorum. (fo. i.—lxxviii.)

fo. lxxvii. *recto* ends, ' Finis partis hyemalis.'

fo. lxxvii. *verso*, 'Impressum est hoc pr*ae*clarum opus in alma Parisioru*m* academia per Wolffgangu*m* Hopylium impensis Francisci Byrckman civis Colonie*n*sis. Anno post incarnatione*m* D*omi*ni millesimo quingentesimo decimo nono.'

(fo. lxxviii. *recto* is blank.) Fo. lxxviii. *verso*, The same picture as on the title-page. Then, 'Antiphonarii ad usu*m* Sar*um* volume*n* primu*m* vulgo pars hyemalis nu*n*cupata.

Fortuna opes auferre : non animum potest.'

* Dr Sampson was buried in King's Chapel. He died about the beginning of March $15\frac{18}{19}$, just after accepting Ringwood vicarage. Brian Row himself was of the same College. See Cooper's *Athenae Cantab.* I.

1520. P. E. British Museum.

'This second volume of the *Salisbury Antiphoner* was found during the present year (1855) among a number of old books put away in a loft over a stable near St John's Wood.' (MS. note by Mr W. Maskell.)

(i) Temporale.

fol. ii. De Sanctissima Trinitate.

fol. lxviii. Dedicatio Ecclesiae.

Toni—neupma (sic; *also* 'neuma' *once*). Benedictiones.

fol. lxxi. Finis partis Estivalis.

(ii) Kalendar. 6 leaves.

(iii) Psalter, 192 leaves, as already described in the P. H.

(iv) Commune Sanctorum, 50 leaves, as described above in the P. H.

(v) Proprium Sanctorum. fol. i. 'Incipit pars *a*estivalis de S*an*ctis Et primo de S*an*cto Dunstano.' *ending* fol. clxxviii. *with* SS. Saturnini et Sisinnii martyrum. fol. clxxix. 'Hic incipiunt synodalia et prouincialia norvvicen*sis* diocesis.' (The Collect '*Oratio*' for each is given.)

Sancti David episcopi.
,, Cedd*ae* ep. et con.
,, Felicis ep. et con.

Transla*tio* S. Edmundi regis et mar*tyris*.
,, Johannis Beverlaci ep. et con.
,, D*omi*nici conf*essoris*.
,, Francisci conf*essoris*.

Finis partis *a*estiualis.

(*verso*) Colophon.

¶ 'Impressum est hoc pr*a*eclarum opus in alma Parisioru*m* academia per vvolffgangu*m* hopyliumimpensis Francisci byrckman ciuis Coloniensis. Anno post incarnatione*m* D*omi*ni millesimo quingentesimo vicesimo.

fol. clxxx. (*recto*) blank.

(*verso*) 'Antiphonarium * ad vsu*m* Sar*um* volume*n* sec*und*um, vulgo pars *a*estivalis nu*n*cupatu*m*.

(Three-tier picture.)

Venalis habetur Londonii a Francisco byrckman in cimiterio sancti Pauli.'

* Dr Rock (*Church of our Fathers*, IV. 212) gives *Lyggar* as a name for an Antiphoner. This is probably the same as *Ledger* (see 'Coucher' in our list of Corrigenda in this volume; and Skeat's Etymological Dictionary). A sight of one of these large volumes, which must lie on a desk for use, explains the name *Ledger*, or *Coucher*, as applied to them.

An account of the fragments of the Antiphoner in Trinity College Library has been contributed to the Rev. R. Sinker's *Catalogue* (p. 365) by Mr Bradshaw.

A MS. Sarum Antiphoner (A.D. 1300) was discovered a few years ago in making repairs in Springfield Church, near Chelmsford. The rector, Mr A. Pearson, has told me that it was pronounced by Mr Bradshaw to be far the most perfect copy that he had seen. It is now in the University Library at Cambridge.

IV. DIURNALE.

Date.	Size.	Place.	Printer, &c.	Owner.
*1512	16mo.	Paris	Hen. Jacobi—Fr. Byrckman	Lambeth Library (256) xliii. I. 47.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

Notes by Chr. W.

We gather that there had been at least two editions of the 'Day Hours' printed before this, of which a unique copy has been preserved. But when we look at this tiny book in 16mo., we do not much wonder that the other copies of this, and the two entire editions preceding it, have perished in the course of three centuries and a half.

The following is its description.

(Title) ¶ Diurnale Sarum. |
dieu et mon drout.
(the Royal Arms.)
fleur de lys. portcullis.

(*verso*) Prologus. | ¶ Diurnale qua*m* sit utile nemo sacris iniciat*us* no*n* | novit. Sed ip*sum* ejus fructum magna ex parte | abstulit rudis & lacera illa forma: qua multis | abhinc annis impressum est. Subsecuta est du | dum alia longe quide*m* commodior atq*ue* castiga | tior. sed cui tame*n* plurima inessent me*n*da. mul- | ta inibi bis terve repetita, multa penit*us* inuti | lia, non nulla loco no*n* suo posita quaeda*m* etia*m* fal | sa, quibus om*n*ibus morbis antidotu*m* opposuit | magister Gulielmus cowper singula diligen- | tissime castigans, & naturale*m* in ordinem redi | gens. om*n*ia superflua resecans, et omissa repo | nens. deniq*ue* o*mn*ia ad verum ordinalis Sarisbu | riensis amussim quadrans & absolvens. Quis- | quis ergo tanto vti beneficio volet: hoc emens | voti compos fiet.

(The page concludes with *benedictiones in commem. B. Mariae* and *in quotidianis matutinis B. Mariae.*

This first portion includes *Vespers* and *Lauds* with the other Day Hours. Occasional memorial lines about the 'histories' are inserted in the text of the rubrics.)

(fo. ii.) Dominica i. adventus Domini | Ad v*esperas* A*nt.* Benedictus p*salmus* Ip*sum.*

(fo. li.) Grati*ae* ante pr*an*diu*m* In die [sancto Paschae].

(fo. lxxxiii., after 'D*omin*ica xxv. post trinitate*m*') In dedicatione eccl*esiae*.

(On fo. lxxxvi. there is a *mistake*, 'Com*memoratio* sa*n*cti pauli' instead of 'thom*ae*'.—The Commemoration services of Chad and Audrey are given; also 'Servitium beat*ae* mari*ae*' which ends fo. xcviii. *verso*. In these *Commemorations* the *lessons* are given, although the lessons of the *Temporale* and *Sanctorale* are not included in the book.)

(fo. xcix.—cvi. *verso*.) Kalendarium.

'Prima dies mensis'...'Aque decens potus:' &c.

'Cum Domino psalles:' &c.

(fo. cvii.) The Psalter D*ominicis* die*bus* ad matu*tinas*. i. noc*turno*. ❨ Psalmus David. i. Beatus. (Although the book is called *Diurnale* it contains the mattins or nocturns (which Zaccaria's definition excludes), compline, Penitential Psalms, Litany, and all.)

(fo. ccxi. *verso*)...❨ Finis psalterii.

(fo. ccxii.) In quotidianis obsequiis mortuorum...in natali unius matron*ae* no*n* Sarum.

(fo. ccxxxi. *recto*)...Explicit Co*mmune* s*a*nctor*um*.

(*verso*) ❨ Incipit proprium de sanctis. In vigilia s*an*cti andre*ae* &c. (ends qq8.)

[At Oct. xvii. an 'Or*ati*o de s*an*cta Etheldreda' is added in MS.]

(Colophon) ❨ Diurnale Sar*um* pro | id gesturi commoditate | ad brevitate*m* redactum | longe ceteris hactenus | i*m*pressis castigatio*ne* sui | et p*er*fectione pr*ae*eminens | In alma Parisiorum | Academia. M. cccccxij | Impensis honesti viri Henrici Jacobi: Lon- | donij in cimiterio san- | cti Pauli apud scolas | nouas commorantis.

(*verso*) *scroll*. 'ima | permutat brevis | hora | summis'

arms of 'francisc. birckman.'

motto. 'Fortuna opes aufer- | re non animu*m* potest.'

St Paul's School was founded in 1512.

It appears from his '*Day-Book*' (edited in 1885 by Mr F. Madan for the *Oxford Historical Society*) that *John Dorne*, an Oxford bookseller, sold a copy of 'diurnale saru*m*', on or about 18 Feb. 1520, for 1*s*. 4*d*. In the course of eleven months he sold 2 books of Hymns 'cum nottis', 3 Manuals, 7 Processionals, 6 Psalters beside 3 'psalteria pro pueris', 12 Missals, and 42 Portiforia; of Sarum Use.

There is a MS. *Diurnale Sarum*, A.D. 1440 (as mentioned in Mr Bradshaw's letter quoted on page p. lii.) in the University Library at Cambridge (Kk. VI. 21)*.

* As to *another* MS. (Kk. 6. 48), as Mr W. Robertson Smith kindly informs me, Mr Bradshaw has *crossed out* the word '*Diurnale*' in the Catalogue, and has written there, and in the MS. itself, '*English writing but not Sarum use. Early XIVth cent. No Corpus Christi Day.*'

V. LEGENDA or LEGENDÆ.

Date.	Size.	Place.	Printer, &c.	Owner.
*1491?	folio	Paris	J. Higman (fragments)	Univ. Libr. Cambr. (Bradshaw Collection).
* ...	...	...	... (2 leaves only)	Univ. Libr. Cambr. (Bradshaw Collection).
* ...	...	...	... (1 leaf)	Clare College, Cambridge.
* ...	...	...	... (7 leaves)	Bibl. Nat. Paris.
*1518	folio	Paris	W. Hopyl for F. Byrckman	Univ. Libr. Camb. Sel. 2. 16.
...	...	...	... ...	Bodl. M. 1. 3 Th. Seld.
...	...	...	... ...	Bodl. Gough Miss. 28.
...	...	...	... ...	Mr James Toovey (1878) "not Mr Huth" (H. B.).

* *Examined by Mr Bradshaw.*

Notes by Chr. W.

The work connected with the *Legenda* was, from the bibliographical point of view, so light, that Mr Bradshaw spent no time in preparing notes for this edition. In 1882 he expressed a wish that we might be induced to undertake a *critical edition* of the *Legenda* (with the *Collectarius*), giving special attention to its pointing; and on one occasion he suggested that it might be well to print it *in verses* like the authorized English Translation of the Holy Bible.

LEGENDA SECUNDUM ORDINEM SARUM.

The beautiful volume which bears the title '*Legende*' contains the *Lectionary*, that is to say, the lessons, as they appear in the Great folio *Breviaries* of 1516 and 1531, merely separated from all the other parts of the services which in those breviaries are combined; saving only the benedictions to the lessons at mattins (see Fasc. II. p. 459).

The edition of *Legendae*†, or lessons, of A.D. 1518 is the only printed edition of which we have seen or heard of a complete copy. We shall proceed to describe it presently. It appears to have belonged to the same series of folio service-books as the *Antiphoner* of the years 1519—20 which was printed at Paris, likewise for Byrkman by Hopyl, and the *Breviary* printed in 1516 for Byrkman at the University of Paris.

The existence of the singers' part and the readers' part in the separate volumes of antiphoner and legend-book as well as in the general breviary, was a matter of common sense which has its parallel in these

† '*Legende*' is the title found in the printed edition of 1518. Mr Bradshaw declared his preference for the commoner form *Legenda*, which occurs below as a feminine noun in the singular number.

our days of easy printing no less than in the earlier times of saint Osmund and his scribes.

A summary of facts about the lectionary of more primitive times is given in Dr Campion and Mr Beamont's *Prayer-Book Interleaved.*

With regard to the system, arrangement, and selection of the lessons in the medieval period we may hope yet to learn a good deal.

As to their length, Mr Bradshaw has shewn us at Cambridge a manuscript lectionary (formerly in use at Norwich) where the regular lessons are marked in the margin, some distance before their proper conclusion, with directions to *stop here* and *read the rest in the refectory.* This shews that the craving for a shortened lectionary was not peculiar to our own generation. And we find that the portions in the common breviaries or *portiforia* are considerably reduced from those of the folios of (1496) 1516 and 1531; so that instances may be found where three long lessons are cut up into nine short ones, the original responds being retained, although in many cases the narrative to which they allude was no longer to be read.

The unsatisfactory condition into which the lectionary had degenerated in the XVIth century was noted by Quignon the Spanish Cardinal in his Breviary (which appeared in 1536 under the patronage of Clement VII.) in the following passage, of which we have a clear echo in the Preface ('*Concerning the Service of the Church*') in our English Book of Common Prayer.

'Sed factum est nescio quo pacto precantium negligentia ut paulatim a sanctissimis illis veterum patrum institutis discederetur. Nam libri scripturae sacrae qui statis anni temporibus legendi erant more majorum (ut est in monumentis Gelasii papae et concilii Romani septuaginta episcoporum) vix dum incepti omittuntur in alio Breviario. Tum hystoriae sanctorum quaedam tam inculte et tam sine delectu scriptae habentur in eodem, ut nec auctoritatem habere videantur nec gravitatem. Accedit tam perplexus ordo tamque difficilis precandi ratio, ut interdum paulo minor opera in requirendo ponatur quam cum inveneris in legendo.'

It is stated near the end of the '*Defensorium Directorii*' (see pp. lx., lxiv., lxxvi.) that there were in the Sarum *Legendae* then in use two hundred lessons which were superfluous and otiose. The question had arisen, '*Qualiter vel quo modo omnes lectiones de biblia extractae sunt legendae?*' and it had been formally answered by the Sarum authorities 'quod omnes lectiones habent legi secundum titulationem feriarum et Dominicarum per totum annum.' In this however as in several other instances the 'modern' Sarum folk were brought to book, i.e. to the *vetus Ordi-*

nale Sarum, somewhat sharply by Clement Maydeston who shewed in this case that '*lectiones de temporali per totum annum habent legi per ordinem*.' Accordingly he concludes that:

'Si quis faceret unam novam legendam de usu Sarum modo quando duae commemorationes communiter habentur et aliquando tres, et scribi faceret pro historia *Deus omnium* centum triginta sex lectiones pro dominicis et feriis, merito fatuus diceretur, cum absque dubio septuaginta lectiones sufficerent ad plenum pro historia illa secundum verba ordinalis praedicti, et secundum veram experientiam. Nam audeo affirmare quod in legenda Sarum, in diversis historiis, ponuntur ducentae lectiones quae nunquam fuerunt lectae, nec in futurum erunt legendae in ecclesia Sarum.'

'Conclusio finalis: Omnibus praemissis sagaciter et diligenter pensatis consultius et melius fere dinoscitur sequi verba ipsius ordinalis, legendo per totum annum omnes lectiones de biblia extractas secundum ordinem lectionum, non secundum titulos et rubricas Dominicarum et feriarum, neque per saltum. Quis vero fuerit qui distinctiones lectionum et titulos earum, vel qua auctoritate fecerit usque hodie ignoratur. Melius est enim certum tenere quam incertum sequi.'

This comment about the folly of printing more lessons than were required is contained in the *Defensorium* as it appears at the end of the Pies of (Leeu) 1488, (Caxton) 1488—9, and (W. de Worde) 1495; but not in that of the year 1497 (by the last named printer). The Aberdeen Breviary (A.D. 1510) is content with 62 lessons to complete the 'Historia *Deus Omnium**' or selections (1 Sam. i.—vii. 2) from the *Hystoria Regum;* but our Sarum Breviary of 1531 indulges in 120 lections for that 'history,' extending to 1 Sam. i.—xvii. 57. This portion of the 1st book of Samuel supplied the lessons for the first and second nocturns of all the ordinary Sundays from the 2nd Sunday after Trinity to the end of July or the beginning of August, as well as the lessons for the mattins or single nocturn of each week-day in that period which was not occupied by a holy-day or commemoration with special lessons.

The lessons for the *third* nocturn of each Sunday were supplied otherwise, viz. *de Expositione Evangelii*, that is to say from selections from the Sermons or Commentaries of the Fathers or Ecclesiastical writers upon the Gospel of the day. These lessons doubtless were

* These Histories receive their title from the first words (not of the selections themselves, but) of the first Respond which follows the first lesson, and they lend their title to the seasons at which they were read.

appointed in order to prepare the mind to understand the Gospel which would be read at mass the same morning.

We learn from Sicardus and Durandus that in the XIIth and XIIIth centuries some differences of opinion and custom had arisen in the Church of Rome and elsewhere as to the order and distribution of the Gospels, &c., for the Sundays in Advent and those after Pentecost. This difference is attributed to the doubt which for some time prevailed about the selection of one Lord's day for a special commemoration of the Blessed Trinity, and to the fact that the number of Sundays between Pentecost and Epiphany is not constant. Moreover the introduction of Corpus Christi with an octave must have tended in the XIIIth century to increase the disturbance of the allotment of Sunday services.

However the Church of England has received and still retains the Sunday Epistles and Gospels for the summer season arranged as they were in the Sarum (and Aberdeen) books and in the *Comes* or ancient Roman lectionary (printed by Pamelius in 1571, and by him falsely attributed to S. Jerome on the authority of the XIth century *Micrologus*). The Aberdeen book agreed with the Sarum in the arrangement of the Gospels after Trinity, as the Parisian corresponded with the modern Roman order of the Gospels after Pentecost. But in selecting the *exposition* for any Sunday Gospel these four Uses shew their independence each of the other. For instance, on St Mark viii. 1, the Sarum Breviary (7th S. after Trinity) and the Aberdeen (7th Trin.) take passages from Augustine; the Parisian (6th S. after Pentecost) selects from Basil, and the Roman (6th Pent.) reads Ambrose. Again, for another Gospel (St Matt. v. 20) Sarum and Rome select the same passage from Augustine; Aberdeen goes to another part of the works of the same Father, while Paris chooses Chrysostom as expositor for the occasion. For yet another Gospel (St Luke v. 1) Sarum is singular in her preference for the venerable Bede. And so on through all the variations.

We have given below (on p. xxv. in an appendix to this volume) a list of lessons which are found in the *Legenda* of 1518 but not in our Great Breviary of 1531.

The following is a very brief note of a collation of

1518. LEGENDA SARUM. Folio.

(i) Title, a woodcut (like that of the folio Breviary of 1516) in three tiers, representing the patrons of the city of Cologne, with the arms of the town.

(*a*)	shield (ermine, three crowns in chief).	B. V. Mary.	device of Byrckman
(*b*)		S. Ursula. *Ima permutat brevis hora summis* (on a scroll)	
(*c*)		The Maccabees, Martyrs. Fortuna opes auferre non animum potest.	

with two lines at the bottom

¶ Legende totius anni tam de te*m*pore |
q*uam* de sanctis secu*n*dum ordinem Sar*um*.

Temporale. Advent to the Trinity Histories (inclusive).

Dedicatio Ecclesiae (octave).

fol. 210. ¶ Finit temporale feliciter. (Register of the sheet-signatures.)

(ii) In natali unius martyris...plurimarum virginum. Wenefred*ae* virginis. In commemoratione sancti Thom*ae* mart*yris* lect*iones* p*er* totu*m* ann*um*.

('Dormiente.. gloriam querebat. Tu [autem].' cf. Fasc. II. pp. 315, 316) 26 folios.

(iii) Proprium Sanctorum. Andreas, ult. Novemb...29 Nov. Saturninus et Sisinnius. S. Wenefred (repeated). Benedictiones Matuti.

(Colophon). Lege*nd*ae festiuitatu*m* tam te*m*po | ralium q*uam* sanctorum per totum | annu*m* secundu*m* ordinationem ec | clesi*ae* Sarum. Impress*ae* Pa- | risius per vvolfgangum hopy | lium. Impensis honesti viri | Fra*n*cisci byrckman ciuis Colo- | nien*sis*. Anno d*omi*ni M.CCCCC.XVIII.

Here follows the register of parts (ii.) and (iii.) which, though printed with separate series of signatures, are thus shown to be not really independent, the signatures of (ii.) being included in the register at the end of (iii.).

A brief description or notice of some of the illustrations in the *Legenda* of 1518 will be found in our *Sanctorale* (III. 41, 234, 539, cf. 550, 770; cf. 959, 987). The festival of St Anne, to which that on III. 539 refers, was not enjoined in England by papal authority until 1383 (Wilkins, *Concilia*, III. 179) though it had been received for the province of Dublin in 1351 (*ibid.* III. 19). It was made '*de præcepto*' in 1622. Among the books belonging to the Chapel at Windsor there were, in 1385–6, one *new* appendix of St Anne, and another for Corpus Christi (Dugdale, *Monast.* VI. 1362).

VI. Ordinale or Pica.

Date.	Size.	Place.	Printer, &c.	Owner.
*(1477)	4to.	(Westminster)	W. Caxton (fragments)	British Museum.

*** From 1509 onwards the Pica Sarum was printed with all the Breviaries, being cut up and placed at the head of each season of the *Temporale*. Before 1509 its place was supplied by the much fuller *Directorium Sacerdotum* (or Priest's Guide) of Clement Maydeston, which served for the whole province of Canterbury, though it is often entitled '*Ordinale Sarum.*' No separate edition of the simple *Ordinale Sarum* is known except that of Caxton given above. It is to this that his '*cedula*' or advertisement refers.

VI. *a.* CLEMENT MAYDESTON'S DIRECTORIUM SACERDOTUM.

*(1487)	folio	Westminster	W. Caxton	British Museum (stolen from Univ. Libr. Camb.) Case 10. b. 16.
* ...	...	...	... (2 leaves only)	Chapter Library, Lincoln.
*1488	4to.	Antwerp	G. Leeu (Kalendar wanting)	British Mus. Case 35. f.
* ...	...	...	...	Bodl. Auct. 1 Q. 5. 8 (late 8°. D. 1 Th. BS.)
* ...	...	...	...	Bodl. 8°. D. 1 Th. BS.
* ...	...	...	...	St John's Coll. Camb. T. 9. 12.
* ...	...	...	...	H. Sherbrooke, Esq.
*(1489)	folio	Westminster	W. Caxton	Bodl. Auct. QQ. supra 1. 7.
* ...	...	...	... (1 leaf only)	British Museum?
*1495	4to.	Westminster	W. de Worde	British Mus. Case 35. f.
* ...	...	...	...	F. H. Dickinson, Esq.

VI. *b.* CLERKE'S REVISION OF MAYDESTON'S DIRECTORIUM.

*1497	4to.	London	R. Pynson	British Mus. Case 35. f. 6.
* ...	...	...	... (1 leaf only)	Corpus Christi Coll. Camb.
1498	...	...	...	Earl Spencer.
*(1499)	4to.	(Westminster)	(W. de Worde)	Univ. Libr. Camb. (Bradshaw Collection).
*1501	4to.	London	R. Pynson	British Museum †. Case 35. f. 7.
...	...	...	...	Cathedral Libr. Ripon.
*1503	4to.	London	R. Pynson	Bodl. Gough Missals 142.
* ...	...	...	...	Pepys Collection, 1700.
*1504	4to.	London	W. de Worde	Bodl. Gough Missals 149.
*1508	4to.	London	R. Pynson	Bodl. 4°. S. 33 Th. Seld.
* ...	...	...	...	Bodl. Gough Missals 111.

* *Examined by Mr Bradshaw.*

† The British Museum copy of 1501 formerly belonged to Abp. Cranmer. The Marquis of Bath has six leaves of an early Pynson edition.

Notes by Chr. W.

Mr Bradshaw wrote (5 April, 1879): 'I hope you will appreciate my view of the relations of the real *Ordinale Sarum* and Maydeston's *Directorium Sacerdotum.* It is the result of reading a great deal of Maydeston in W. de Worde's edition straight off, and then reading the corresponding part of the Ordinale or Pica as incorporated into the Breviary, and also copying out in parallels the entries in Caxton's Ordinale of 1477–78 with the others. I cannot now understand the old difficulty of *commemorations*, nor how Dr Rock can have sent Blades such a mass of nonsense about them.'

Three days later Mr Bradshaw wrote: 'As to MSS. we have two *Portiforia*, probably late XIVth century, one belonging to Clare, one to King's. The Pie is interesting in both these, for the Trinity season. In both books the *Regulæ* are in duplicate; and so they go through the seven letters, first 'Regula de hystoria...incipienda ubi *non agitur* de festo loci,' and then 'Alia regula de eadem historia incipienda, ubi *agitur* de festo loci,'—the former being explained to mean churches where, as at Salisbury, the *festum loci* was identical with that of the Blessed Virgin Mary; the other to other places. Corpus Christi is in these MSS., but the *festa provincialia* of Chichele's time (St David, St Chad, St John of Beverley, St Wenefrede) and the Synodal St Felix, &c., are additions.'

I may add here that, as an intermediate step between the incorporation of the *Pica* in sections in the Temporale of the printed Breviaries in 1509*, and the cessation (1508) from printing the earlier *Directorium Sacerdotum*, W. de Worde issued the Pica for the Common Breviaries in 1507 (11 Kal. Jul.) not in sections but in two continuous pamphlets for the whole course of each half year, winter and summer. In an '*admonitio ad emptores*' the editor suggested that it should be studied (so much at least as concerned the coming week) before the first vespers of each Sunday.

As Mr Bradshaw's lamented death has put an end to all hopes of his contributing an article on the Ordinale and the Pie, I will give here a paper which I wrote (as my custom was) for him to put into better

* Mr J. Caswell kindly informs me that the Sarum Breviary of 1501, in the library of St Mary's College, Oscott, Erdington (*Pars Estivalis* only), contains the Pie for Trinity season at the commencement of the *Temporale*. It occupies 8½ pages. This is the earliest instance (so far as I am aware) of the Pie occurring in a Breviary. The other portions of the *Pica* appear in their proper places in the course of the volume just as in later editions.

shape*. He appears to have looked at it so far as to insert near the end the name of Bp. Longland (or Longlond) for which I had left a blank space. I have but one more extract from his letters to give: 'I should like the *Crede mihi* to form part of an Ordinal series. I mean a volume containing the various developments of the Sarum *Ordinale*, from the *Tractatus* of Richard Poore and the *Ordinale* mentioned therein, if it can now be found, and Maydeston, and the *Defensorium* and the *Crede mihi*, with something introductory to shew the real pedigree of the whole thing. I am sure it could be done very satisfactorily, but some research has yet to be made, before knowledge sufficient for such a book can be gained. This with a *Legenda* + *Collectarius* would form an invaluable series, a beginning of an English liturgical series.' (*Lollards Tower*, Lambeth Palace, 16 June, 1882.)

The Ordinale, Directorium, and Pie.

According to ecclesiastical terminology two festivals (one moveable, the other immoveable) are said to *occur* when in any given year they fall upon the same day. Two feasts *concur* when they are on consecutive days. In this latter case the second vespers of the one would clash with the first vespers of the other. Accordingly one of them has to give way. That day which is of lesser dignity is either transferred to some vacant day following†, or, if it cannot be so translated, it is either commemorated by the use of its Antiphon Verse and Respond and Collect in the form of a *memoria* or suffrage, or else it is neglected *pro hac vice*.

In a full Kalendar, like that which belonged to the books of Sarum Use, occurrences and concurrences of holy-days were frequent, and apart from some definite rules and the application of such rules worked out in a perspicuous and convenient form they would have caused great perplexity and confusion‡.

* Our Introduction (which appeared in 1879 with the *Psalterium* and *Commune*) was composed in that manner. It owes its excellent arrangement to Mr Bradshaw, who also revised it throughout and improved it in many ways.

† A *vacant day* is frequently defined as one which is otherwise so far free from the engagements of any special solemnity as to give scope for a feast to have the service of both its first and its second vespers observed (if it has them) without impediment. On the subject of the *Ordinale* or *Pica Sarum* the reader may refer to our remarks in the *Introduction* to *Fasc.* II. p. xii.

‡ Robert Winchelsey, in his primary Visitation of Canterbury Cathedral in 1298 censured the chapter, because in choir '*frequenter murmur resonat inter fratres*' on occasion of the concurrence of the Vigil of the Translation of St Thomas with the Octave of St Peter and St Paul and also on the Translation of St Benet, '*eo quod aliqui uno modo, alii alio, hujus modi solemnitates celebrant.*' Wilkins *Concilia*, II. 245.

Such a rule was provided in the *Ordinale*, and in certain great Rubrics and Tables; and a full application of these rules was supplied in the *Pica* sive *Directorium Sacerdotum*.

The PICA or PIE may be described therefore as the rule for the concurrence and occurrence of festivals*. It contains the rules for adapting the kalendar to the services of each week in accordance with the thirty-five varieties of the Almanac ('*declarationes xxxv.*' Peterborough Ordinale).

It will be seen that March 22nd is marked in the Kalendarium as '*Primum Pascha*' (*i.e.* the earliest day on which Easter can fall), and that St Mark's day, April 25th, is '*Ultimum Pascha*', thus giving 35 consecutive days on any of which Easter Day the chief moveable feast may occur.

Each one of the moveable feasts, and each of the days which follow and are ruled by them, being regulated by Easter, has a series of 35 days upon any one of which it may fall under varying circumstances; thus in six cases out of ten conflicting with some 'immoveable' feast.

While therefore it was sufficient for the beginning of the year (*i.e.* for Advent and the Christmas Season until Epiphany) to notice merely upon what day of the week any given festival or other day fell in the current year, and to provide *one* almanac for each of the Sunday Letters, it is manifest that *five times as many* almanacs would be required to suit every contingency for the remainder of the year: while even these would need some shifting whenever a leap year occurred.

In the late Professor De Morgan's '*Book of Almanacs*' 1851, such a set of almanacs is given; and they are there numbered consecutively from 1 to 35; and likewise in the *Ordo Perpetuus Divini Officii recitandi juxta rubricas Breviarii Romani* first published by Gavantus in 1625, and improved by Meratus†, there are *Tabulæ* I.—XXXV. (with an additional XXXVIth for the leap year lettered DC.). But in the middle ages it was usual to distinguish the almanacs as 1. D., 1. E., 1. F., 1. G.,

* '*Pie* is a French form of the Latin *pica*, which was an old name for the Ordinale; so called from the confused appearance of the black-letter type on white paper, resembling a magpie. Certain sizes of type are called *pica*.' Skeat's *Concise Etymological Dictionary*. The unsorted type is called *pie* or *pi*, short for *pica*, from the common use of pica type. The magpie is Middle English *pie*. French *pie*. Latin *pica*, a magpie. Cf Lat. *picus*, wood-pecker, Sanskr. *pika*, Indian cuckoo, Gk. σπίζα, a finch. Orig. sense probably 'chirper'; cf. Lat. *pipire, to* chirp, Gk. σπίζειν.' *Ibid.* In his larger Dictionary the editor traces master Page's oath 'by cock and *pie*' to this same ecclesiastical book of rules, on 'the no*m*bre and hardnes' whereof Cranmer remarked in the Preface to the Prayer-Book of 1549.

† Thesaurus Rituum, *Venet.* 1792, II. ii. 27—373.

1. A., 1. B., 1. C., 2. D., 2. E.,...and so forth up to 4. C., 5. D., 5. E., 5. F., 5. G., 5. A., 5. B., 5. C., while to the more constant part of the kalendar, from Advent to the Octave of Epiphany, were assigned the simple letters D., E , F., G., A., B., and C.; or, as they were sometimes designated (lest A. should be confounded with 1. A.) *sextum* D., *sextum* E., &c. &c.

A glance at Fasciculus I. pp. i., ccclxxxiii., mccxliii., mccccxxiii, will illustrate this arrangement.

By a simple table which is given in the Breviary (*Fasc.* I. ccclxxvii.) any one who knew the Sunday letter and golden number for the current year (and he could ascertain them from the *rotæ* subjoined to the kalendar) could easily find out which almanac (or, in the case of leap year, which pair of almanacs) was to serve for the moveable feasts throughout that year.

For the fixed portion of the year he needed of course to know nothing more than the Sunday letter.

The ORDINALE (according to Lyndewood's definition) was the book '*in quo ordinatur modus dicendi et solemnizandi officium divinum.*'

The Cathedral Church of Exeter possesses a precious book which answers to that description and claimed that title on internal evidence ('*ordinale presens*' '*ordinale officii Diurni vel nocturni*' fo. 7 after the Kalendar). After specifying certain general *consuetudines* of the Cathedral it resumes fo. 13 *b*. 'iam de *ordinali* specialiter est agendum. *Dominica prima in Adventu*, &c.' 'Festiuum festum de sca. Trinitate' fo. 52 *b*. 'In dedicacione ecclesie' fo. 57 *b*. The Sanctorale 58, Common of Saints 78, &c. Thus far Mr H. E. Reynolds has already published (1884) a line-for-line reproduction of the *Ordinale Secundum usum Exon.* which was compiled by J. de Grandisson bp., and approved by the Dean and Chapter in 1337. As Mr Maskell has mentioned, it contains directions for the Altar-services and processions as well as for the Choir-service*. If the reader can imagine the rubrics of the Missal and

* The *Ordinale* of *Lincoln* Cathedral, like other books of that antient use, is lost. References to it in the Lincoln Statutes shew that it was considered a book of venerable authority, and that among its contents were included regulations for the reading, &c., *in Capitulo*, and that it prescribed what persons should chant the Gradual, &c., at mass; the order of Vespers Compline and Mattins on certain days; and the choir-service in general. Although *Exeter* had its own *Ordinale*, that cathedral had among its books in 1506 'j ordinale ad usum Sarum.' *Mon. Rit.* I. xlix. *n.*

The Sarum *Consuetudinarium* (in 1220) mentions incidentally that the then existing *Ordinale* contained the rule for the order of Procession *ad fontes* at Easter, and likewise instructions as to the occasions when the deacons and sub-deacons were to wear chasubles, dalmatics, tunicles and albs. (*Consuet.* lviii., xcii.)

Breviary collected into a continuous treatise, he will be able to picture to himself the character of an *Ordinale.*

There has been some difficulty found in distinguishing between the *Consuetudinarium* and the *Ordinale.* "The *Consuetudinarium* (as compared with the *Ordinale*) is *ritualistic* rather than in any sense *liturgical* —that is to say, the *Consuetudinarium* is occupied with laying down *who* are to say and to do certain parts of Divine service, &c., and *the manner in which* they are to do them, without distinguishing what forms are to be used on any particular days throughout the year. On the other hand the *Ordinale*, while it may not be absolutely silent about the special duties of particular personages, is mainly concerned with detailing the proper office for every day throughout the yearly course. It goes into particular applications where the *Consuetudinarium* is general in its rules. Where the two books touch upon common ground the one speaks collectively of the custom in question; the other distributes its information in the proper places in the *order* of the Kalendar. For example, if a *Consuetudinarium* devotes one section to stating once for all '*in quibus festis trium lectionum Invitatorium a duobus cantatur*,' an *Ordinale* will apply this rule at January 27th and 28th, February 3rd and 16th ; and whenever else it holds good, on the proper days as they occur in the regular order*."

It has by this time become pretty generally understood that what Dr Rock called 'the treatise of St Osmund on the Divine Offices' is (on the face of it) not the original work of that great Bishop of Salisbury, but an '*explanatio*,' or exposition, of the rule by which the Church of Salisbury was governed according to the institution of her founder and bishop Osmund of happy memory†.

On this later treatise (which Mr Bradshaw confidently ascribed to the episcopate of Richard le Poer 1217–28) Dr Rock found occasion to write his '*Church of our Fathers* as seen in St Osmund's Rite for the Cathedral of Salisbury, *with Dissertations on the Belief and Ritual in England* before and after the Coming of the Normans' (3 vols., or 4 parts, 1849–1853) a book far too valuable for us to criticize it in a captious spirit. However, I wish to call attention to the need which still remains for the careful examination, by some one who is familiar

* *Consuetudinarium* de Divinis Officiis *Ecclesie Lincolniensis*, A.D. 1258—70. *Introd.* p. xii. 1885.

† We must plead guilty to having fallen into that once common error of referring to the '*Tractatus S. Osmundi*' I xi., xviii., xxii., xlvi., l., li. Mr Bradshaw pointed out the mistake in time for us to substitute the word '*Consuetudinarium*' in the Index.

with the study of our English Chroniclers, of the earliest references to the Use or Rite of Salisbury. Mr Bradshaw pointed out to me as a blemish in the Introduction to the 1st vol. of the *Register of S. Osmund* (edited for the Master of the Rolls in 1883) that Canon W. H. Rich Jones has given as the authority for the predominance of Sarum use a passage from 'John Brompton a Cistercian, and abbot of Jervaux, in Yorkshire, writing within a hundred years of Osmund's decease... *c.* 1198,' p. xiv.—On this Mr Bradshaw remarked to me, 'Bromton, I believe, lived in the xvth century. *He* quotes Higden; *not* Higden him.' In that case the *authority* for the passage quoted is brought as late as the middle of the xivth century. Ralph Higden the author of *Polychronicon* died *c.* 1367, two hundred and fifty years after St Osmund. As Mr Rich Jones is no longer among us to answer for himself, I will mention that he could refer to several well-known books as authorities for the earlier date of 'Bromton's Chronicle.' But according to Mr Bradshaw's opinion those authorities are untrustworthy in this point.

At St John's College, Oxford—MS. cc. (30.)—are four leaves of extracts from an old *Ordinale*, late xiiith century. At Corpus Christi College, Oxford (MS. xliv.) is an *Ordinale* Sarum, 210 folios, xvth century. And at Corpus Christi College, Cambridge (Parker MS. 465) is a Benedictine Calendar and *Ordinale* *.

One edition of the simple *Ordinale Sarum* was printed by Caxton at Westminster, in the year 1477. It was a quarto, and fragments of it are preserved in the British Museum.

To it refers the well-known *cedula* or placard which advertised its sale at the red pale in Westminster.

The bill (of which a copy is in the Douce collection at the Bodleian) runs as follows:

"If it plese ony man spirituel or temporel to bye ony pyes of two and thre comemoraciōs | of salisburi vse enpryntid after the forme of

* Mr Maskell mentions (*Dissertation on Service Books*, p. liv.) several MSS. *Ordinalia* in the British Museum: Sarum 14th cent. *Harl.* 1001, beside another Sarum. Hereford, *Harl.* 2983. St Edmund of Bury (a fragment). The Dean and Chapter of Salisbury have another of their own use. The Abp. of Canterbury has an Ordinal of the abbey of Peterborough at Lambeth in 2 vols., MSS. 198, 198 *b*.

When the Dean of Salisbury visited the churches and chapels in 1220–26, he found an *ordinale* in Heytesbury church and in Hill Deverel; but many churches had none (although most of them had a *troparium*). In one instance (St Peter's Swallow-cliff) the visitor gives a list of books required and among them both an *ordinale* and a *consuetudinarium*. (*Osmund Register*, I. p. 311 = fo. 44.)

this prese̅t lettre whiche be wel and | truly correct, late hym come to westmonester in to the almonesrye at the reed pale | and he shall have them good chepe * * * *

Supplico stet cedula."

The *three commemorations* of Sarum use, which are mentioned in the foregoing advertisement as well as in a xvth century manuscript of the Pie (which is preserved in the British Museum*) and in its later printed editions, were according to the arguments of the late Dr Seager†, *one* of the Blessed Virgin Mary, *another* of St Osmund, and *the other* of St Thomas (Becket) of Canterbury.

But the Act of the Provincial Synod of Canterbury held under Roger Walden (while Arundel was in exile‡) appears to require us *on this theory* (of which more hereafter) to change the days assigned to the two last by Dr Seager.

At the time of that Constitution (A.D. 1398) the weekly commemoration of St Thomas was ordered to be kept '*sub regula Commemorationis Festi Loci*' on Tuesdays '*die Martis si convenienter id fieri poterit, alioquin alia die hebdomadæ.*'

It may be added that Abp. Thomas was canonized in 1173, three centuries before St Osmund (A. D. 1456). There had been, however, a movement in favour of the latter as early as 1228§.

According to this supposition the three weekly commemorations of Sarum use would be as follows:

Prima Commemoratio: of the Blessed Virgin Mary, kept if possible on Saturday (*sabbato*).

Secunda Commemoratio: of Saint Osmund of Salisbury, kept if possible on Thursday (*feria quinta*).

* 'Pica Sarum. Regula de omnibus historiis inchoandis. Pica pro tribus commemorationibus: Crede Michi.' *Brit. Mus.* Add. 25. 456.

It appears that the tract *Crede Michi* was originally written by John Raynton for Thomas Gascoigne, V. C. of Oxford, 1434, Chancellor of Oxford 1442–45, and Canon of York.

† *Portif. Sarisb.* I. p. xliv. cf. II. i., xlii., xlv., lv.; *Add. et Corr.* p. x.

‡ Wilkins' *Concilia* III. 235.

§ Wilkins' *Concilia*, I. 475, 562. The *missa de S. Osmundo* is found in several Sarum Breviaries (A.D. 1509, 1515, 1542, 1544, 1555, 1557) at July xvi. the feast of his Translation.

Concerning the two yearly festivals of St Osmund, it was noted as follows in 1518: '*Translatio S. Osmundi* [Jul. xvi.] *est synodale celebratum, ejus tamen Depositio* [Dec. iv.] *celebratur per totam provinciam Cantuariensem.*'—An English Monastic Breviary Supplement with anthems and responds, &c. for St *Thomas* and St Edmund of Canterbury was printed at *York* about 1513.

Tertia Commemoratio: of Saint Thomas of Canterbury, kept if possible on Tuesday (die Martis, *feria tertia*).

Three (or two) such Commemorations were observed every week, in the manner indicated in the *Temporale* for the first and second week in Advent (I. lxix.—lxxi.), secondly as on p. 315 of Fasc. II. in the *Commune*, thirdly, as may be seen in our Breviary and some other editions (e.g. 1516, 1544) after the service of the Translation of St Osmund in the *Sanctorale* p. 485 in Cathedrals and at least in the more strict and aspiring parish choirs, except in certain important weeks and seasons of the ecclesiastical year, which are gathered by Dr Seager (I. p. xlv.) from the Pie*.

Moreover it would frequently happen that one or other of the three would have to be omitted *pro hac vice*, or to be shifted to another week-day, if one were vacant in the same week, in favour of some saint's day, fast, or vigil.

In these changes, St Mary's Commemoration was always kept, if possible, on its own Saturday; or, if that could not be secured, it was shifted to some other day of the week, even to the displacement of the other Commemorations; while the 3rd Commemoration (*i.e.* the local saint of the Church's title, when it was not St Mary's Church) was the first to vanish under the order '*nichil de iii.* (or *tertia*) *commemoratione*†.'

* See also in the *Psalterium* the sections de *Commemorationibus* in the *Tabula de Festorum Divisione*, pp. 467–469: also pp. 49, 360, and the rubrics of the *Plenum Servitium de S. Maria*, pp. 291, 296–301, 304–314, 319, 557. Compare also the *Temporale*, pp. xliv, lxvii–lxxi, mcxcv, mcxcvii, mccxli, mccxci, mcccx, mccccxx, mccclxii. And the *Sarum Missal* (Burntisland), p. 17 *notes*.

The only Commemoration mentioned in the Sarum *Consuetudinarium* (early XIIIth century) is that of the Blessed Virgin. It is ordered (*cap.* xix.) that white copes be worn by the Rulers of the Choir on those days, and (*cap.* lxv.) that the Invitatory be said by two, as on feasts of three lessons, and that prostrations were not to be used in their celebration (*cap.* civ.). A century later an *Ordinatio* of Roger de Mortival enjoins that the Vicars should attend the masses, '*quæ in choro dictæ ecclesiæ nostræ* singulis septimanis in commemoratione beatæ Virginis *celebrantur*' from beginning to end, instead of dropping-in for the Sequence or Prose in order to get their mass-penny. *Statuta* § xxxix. fo. 24 (A.D. 1319). Nothing can be gathered from the silence of this latter statute about other commemorations. But it is not an unnatural conclusion that if other weekly commemorations had been instituted at Salisbury in the time of St Osmund they would have been mentioned somewhere in the *Consuetudinarium* or *Tractatus* founded upon his *Institutio*.—A Statute ('*de capis*') of Thomas Langton in 1490 inserts the name of St Osmund between the names of the Blessed Virgin Mary and All the Saints as worthy of honour through the magnificence of God's service.

† *Fasc.* I. pp. cccxc.—cccxcviii.

A considerable part of the Pie, as will be seen, is occupied with these adjustments of the three Commemorations for each week.

The following specimen of Caxton's Pie may be thought interesting, and it may throw some light on this difficult subject, as it contains the expression '*secunda commemoratio.*' It will suffice to shew the Reader how a book could be at once a 'pye of two *ana* three commemorations.'

From the *Directorium* printed by Caxton about 1489 :

'Sextum F. Littera dominicalis F., primo die decembris tota cantetur historia 'Aspiciens,' memoria de octabis et de sancta maria.

Feria ii. de feria cum missa dominicali.

Feria iii. de festo loci.

Feria iiii. de sancto Osmundo ix lectiones vnius confessoris et pontificis.

Feria v. de secunda commemoratione.

Feria vi. de sancto Nicholao, Invitatorium triplex, ix. lectiones.

Sabbato de sancta Maria et memoria de octavis cum missa in capitulo.

Ubi fiunt tres commemoraciones, in iii. feria fiat una : et missa 'Salus populi' dicatur in ii. feria.'

The Antwerp edition by Leeu (1488) had given a different rule in the following particulars :—

'Feria iii. de feria, cum missa 'Salus populi.'

Feria iiii. dicuntur Responsoria ferialia cum missa ejusdem feriæ.

Feria v. de festo loci.'

Wynkyn de Worde in 1495 followed Caxton's edition. In his edition of 1504 de Worde has the following variation :—

'Feria v. de feria, Epistola et evangelium de iiii. feria.' In the remainder of the passage this edition of 1504 follows Caxton's of 1489 or de Worde's own of 1495, excepting that the rule for the Mass 'Salus populi' is put above under 'feria ii.' and nothing said about 'missa dominicalis.'

This circumstance may point to the conclusion that *three* commemorations were *the rule*, and that *two* were the *exception*. The number of churches dedicated under the title of the Blessed Virgin Mary is doubtless not nearly so great as that of all other dedications taken together in one class.

It may be observed further that in our printed Breviary, in the latter part of the *Temporale**, portions of a *Directorium* of two Com-

* I. pp. mccxli., mccxci., mcccx., mccccxx., mccclxii.

memorations '*una de Festo loci, et alia de S. Maria**', are *prefixed*, in the form of a rubric, to the common, and (as we are inclined to suppose) the more modern *pica*.

Thus the Great Breviary in part took the place of the old 'pye of two and three commemoracions,' provision being made in it for both contingencies.

In the rubric of the Breviary itself only two *weekly* Commemorations in choir are noticed; namely the Full (Saturday) Service of St Mary, and the Commemoration of the Local Saint (*de festo sancti loci*) in whose memory the parish Church or the Cathedral was dedicated. As Salisbury Cathedral is a Church of the Blessed Mary, only the former applies to the Mother-Church of Sarum Use.

The rubric takes occasion to state a rule which had not been very clearly enunciated in the *Ordinale*, ('*quod minus plene continetur in Ordinalibus Sarum, cum ecclesia cathedralis Sarum in honore B. Mariæ sit dedicata*') that the latter commemoration was to be held when convenient '*ut in collegiis præbendatis et in ecclesiis parochialibus, ubicumque etiam sit ecclesia dedicata in honore alicujus alterius sancti quam de S. Maria.*'

Here we observe that *so far as the rubric extended* Salisbury cathedral, and the many churches of the same dedication, would have but *one* commemoration, while churches of other dedication would, *quoad rubricam*, keep *two* weekday commemorations.

But in each of these cases we must add the more recent Commemoration of St Thomas of Canterbury. which does not appear to have ever been assimilated into the body of the Sarum rubric, but to have stood in an appendix (as p. 315 in Fasc. II.) till it was smeared with inquisitor's ruddle, cancelled, or torn out. It is specially noted in the rubric (as Dr Seager observed, apparently *after* his first *fasciculus* had been printed) that churches dedicated (like Salisbury cathedral itself) in honour of St Mary, had no weekly *commemoratio festi sancti loci* besides the ordinary Saturday Commemoration of the Blessed Virgin (which last was used in all churches alike) and thus the Commemoration of St Thomas of Canterbury was not provided for in the rubric as it was printed.

Further, I am inclined to doubt (on considering the rubric in the *Temporale*, pp. lxvii, lxviii.) whether St Osmund had a weekly com-

* This is expressly defined as occurring '*extra chorum Sarum*' (I. p. mcxcvii.). It appears from the rubric (I. p. lxviii.) that in Salisbury Cathedral itself, being dedicated '*in honore B. Mariæ*,' there was, strictly speaking, no weekly *commemoratio Festi Loci;* nothing, that is to say, beyond the Saturday *Plenum Servitium de S. Maria* which was common to all churches whatever their dedication might be.

memoration at Salisbury, at least at the time when the *Directorium* was composed *.

It is directly stated in the rubric that (the Cathedral Church being dedicated to St Mary) there was no weekly *festum sancti loci* other than *her* Full Commemoration Service, which was enjoined for all choirs, whether the church had her name prominently placed in its dedication or not.

Hereupon I will hazard the following conjecture as to the interpretation of a *Pie of Two and Three Commemorations:*—

To take an instance from the *Pica* of 1495;

In Septuagesima-week in *Quartum* E. (*i.e.* in any year when E. is the Sunday-Letter and either xvii, xiv, ix or vi the Golden-Number) the rule is as follows

"Feria iii., de feria.
Feria v., de festo loci.
Sabbato, de sancta Maria.
Ubi fiunt tres commemorationes, in iii. feria fiat una."

Here is a provision made for two cases :

(1) Where there are only *two commemorations*, that of the Blessed Virgin is to be on the Saturday, that of the Local Saint (*i.e.* the Provincial St Thomas of Canterbury) on the Thursday '*sub* regula *festi loci;* and the Tuesday in this week is an undistinguished *feria.*

The foregoing is the rule for Salisbury Cathedral, and for every Mary-Church. But

(2) For a Church of a different dedication (e.g. St Andrew's) *three*

* St Osmund died on the night of 3rd–4th December 1099, but he was not canonized until 1456, and the earliest trace of his *honour* (beyond the great respect paid to his memory) in the Sarum Statutes, so far as I have noticed, belongs to the year 1490. I think that Dr Seager may not have given full weight to this consideration when he wrote in his annotation *de Commemorationibus*, p. xliv. (1843), that St Osmund's was most probably one of the three Commemorations of Sarum Use. He rightly observed that it was a '*festum recens.*' The Mass for the feast for the Translation of St Osmund (July 16) had not found its way into the Sarum Missal printed by M. Morin at Rouen, 12 Oct. 1492. The Sarum *Legenda* printed in 1518 makes no provision for his 'Depositio,' or for his weekly commemoration, nor yet for his Translation, the reception of which was under the consideration of Convocation as late as 1480 (Wilkins, *Conc.* III. 613). Osmund is variously styled, after his decease, in the Statutes and Muniments of Salisbury Cathedral, so far as they have been hitherto published)—'*bonæ memoriæ*' (in 1214 and 1278), '*felicis memoriæ*' (in Consuetudinario circ. A.D. 1220), '*beati*' (1262, 1319); also '*felicis recordationis*' 1319, and '*piæ memoriæ*' (1319) and again, after the Reformation, 1562. But he is not called '*Sanctus* Osmundus' in any Statute earlier than the one of 1490, *i.e.* about 30 years after his long-deferred canonization.

Commemorations are to be observed this week, as there are free days sufficient: St Mary's *plenum servitium* on Saturday (as before), St Andrew's (*festi loci*) on Thursday, St Thomas of Canterbury's (*sub regula festi sancti loci*) on the Tuesday.

Thus we have in the passage before us a pie 'of two *and* three commemorations.'

The Tuesday, as I have already shown, was the proper day for one of the commemorations, and this it appears was the *commemoratio festi loci*. See, at least, p. mxli. the *Pica* 2. F. for Trinity-week (May 26th to June 1st) where it takes precedence of St Germanus. In the 3. F. on the same page (June 2nd to 8th) the commemoration was anticipated on the Monday, with vespers on Sunday evening, because the Tuesday would be occupied by the feast of St Augustine, transferred to June 4th*.

Thus much for the two and three commemorations of Salisbury Use.

In the *Exeter Ordinale* A.D. 1337, the Commemoration *B. Mariæ* is mentioned (fo. 20, 21*b*, 22, 22*b*, 38*b*, 49, 54*b*). It was kept on Saturday if possible. Also the Commemoration of the Apostles Peter and Paul on Thursdays (fo. 21*b*, 49, 54*b*).

In the *Wells Ordinale* § 78 (*In quibus festis iii. lectionum Invitatorium a duobus cantatur*) mention is made of Commemoration of B. Mary and of St Andrew (ed. Reynolds, p. 27; cf. p. 50). In the Kalendar of Colours, which was made, I suppose, about A.D. 1340, the only commemorations mentioned are the two aforesaid and one '*pro pace*' (p. 103).

The 2nd and 3rd Commemorations of *York* were those of SS. Peter and Paul, and St William of York; those of *Hereford* Use were of St Ethelbert, King and Martyr, and St Thomas of Hereford, Bishop and Confessor. The service of the former is written at the end of Bodl. Gough Miss. 58 *b*.

In each Use the '*first*' (or Saturday) Commemoration was *B. Mariæ*.

The Commemoration of St Chad (II. p. 319) was for use in the diocese of *Lichfield*, and that of St Etheldreda (II. p. 557) in *Ely*. These are found in the Breviaries of 1509, 1515 &c.

It is evident, from the Articles of Visitation at Eton College, that there was a Commemoration of St Hugh in the diocese of *Lincoln*, at least in the days of Bishop Longlond, in the year 1527†.

A weekly commemoration of St Patrick was ordered for the Province

* The ordinary day for the feast of St Augustin of England falling upon the feast of Pentecost under 3. F., the former was to be postponed till Trinity Tuesday. See the Pie, p. dccccxcviii.

† In 1319 (just a century after his canonization had been conceded) a Statute at Salisbury (fo. 23) ordered that the feast of the *depositio* of St Hugh, Bp. and Conf., should be observed on Nov. 17th.

of Dublin '*qualibet hebdomada extra Quadragesimam in feria vacante,*' A. D. 1348*.

Michael, abbat of St Alban's, wrote in 1338 to the Benedictine nuns of Sopwell :—

'La coustume de la commemoration de Seint Auban soit garde sicome il soleit estre. Cest assavoir que vouz chanterez de lui un jour en la symaigne, cest a dire le Jeofdy si voide soit, ou autre jour que sera void, et ceo ne soit lesse forsque en Advent, et quarreme et deins les octaves des principales festes, et por feste de treis lessons que avera propre estoire†.'

About the year 1487 William Caxton printed an edition of the DIRECTORIUM SACERDOTUM or Priest's Guide, by Clement Maydeston, a Brigittine monk (cir. 1420). This was a much fuller work than the old *Ordinale:* it served for the whole Province of Canterbury, though it is often entitled '*Ordinale Sarum.*' This work naturally supplanted the older book, and it was frequently printed until the year 1508 (as will be seen on the list given above, p. lxiii.), the later editions (from 1497, onward) having the improvements which were introduced by William Clerke, precentor of King's College, Cambridge, who died Aug. 4th, 1509.

From 1509 onwards the PICA SARUM was printed in all the Breviaries and Portiforia, being cut up into thirty portions‡, and placed at the head of each season in the *Temporale*§.

As an intermediate step W. de Worde had (as I have mentioned) printed, in 1507, a Breviary with the Pie of each half year by way of a supplement, which might either be purchased separately or be had bound up with the volume itself.

We find it expressly stated in the running-titles of some printed

* Wilkins, *Concilia* II. 750. † Dugdale, *Monast.* III. 365.

‡ The places where the portions of the Pica are inserted may be easily found by reference to the *Table of Contents* prefixed to *Fasciculus* I. (pp. 7–11).

§ When the Breviary was adapted for use in the Diocese of Aberdeen, and printed by Walter Chapman at Edinburgh in 1509–10, a similar arrangement may have been intended. In that case however the portion for Advent alone was executed, and nothing further. It is headed,

'Pro historia Aduentus Domini celebranda Canon. Ordo Breviarii secundum consuetudinem ecclesiæ cathedralis Aberdonensis in Scotia una cum directorio eiusdem pro parte hyemali feliciter capit exordium. ℭ Littera dominicalis A., iii. die Decembris tota cantetur hystoria *Aspiciens* et tantum memoria de Octauis S. Andreæ et de S. Maria ...' This was edited in 1854 by the Rev. W. J. Blew, and printed sumptuously by Mr Toovey. Dr D. Laing added a preface for the Bannatyne Club.

The Great Sarum Antiphoner (1520) contains (at least for some of the Histories) the Pie of three Commemorations, agreeing closely with that of the Breviary, which has however a few additional notes inserted.

Breviaries that '*Pica* sive *Directorium Sacerdotum*' was the '*usitatum vocabulum*' for the '*Ordinale ecclesiæ Sarum Anglicanæ.*'

In the title of the edition of Dec. 1504, we read

'Ordinale Sarum siue directorium sacerdotum quod pica vulgariter dicitur.'

And in the *Animadvertendum* (which speaks of a *verum Ordinale Sarum*, by which Clerke had corrected his edition) it is added 'quem pica Sarum vulgo vocitat clerus*.'

The title '*Directorium Sacerdotum*' seems, from his own account, to have originated with Clement Maydeston himself.

The colophon of the Breviary of 1525—6, and that of one edition of 1555 (vidua Regnault), supplies another alias, namely *Ordinatio de Tempore*†. In the Temporale of these editions it is called '*Ordinale* suum [scilicet Breviarii, seu Portiforii] quod usitato vocabulo dicitur *Pica* sive *directorium sacerdotum.*

In King Harry's breviaries (1541, 1544) we have the abbreviated phrase 'cum pica, seu *ordinatione.*'

The '*Ordinarium*' mentioned in our title-page (as in that of the Great Breviary of 1516) in the phrase 'Breviarium...*cum integro ordinario suo*, propriis suis locis accommodate *inserto*,' seems to have been another matter, namely the *Ordo Breviarii.*

So we read in the colophon of the Great Breviary of 1496, 'Diuini officii per totius anni circulum tam de tempore quam de sanctis, *ne dicam breuiarium sed vt verius et ita loquar, ordinarium Sarum.*' The words which we have here marked by italic type are altered in later editions of the Great Breviary (1516, 1531) so as to read '*cum pica ordinarium.*'

As the *Ordinarium* is said to be 'inserted in the proper places,' it may consist of the rubrical directions interspersed among the prayers, lessons, &c., which constitute the text of the Divine Office.

* The *Defensorium Directorii*, one of the supplementary essays appended to the *Directorium Sacerdotum*, has been reprinted (from Leeu's edition, 1488) by Mr Maskell in the 2nd vol. of *Monumenta Ritualia*, p. 350-365, ed. 1882. Clerke, in his recension (as Mr Bradshaw once observed) omitted many paragraphs of the earlier copies of the *Defensorium*, and likewise of the other treatise, *Crede Michi*, which still remains to be reprinted.

† The title of the *Temporale* of these editions is:—

'Incipit ordo breviarii seu portiforii...vna cum ordinali suo quod vsitato vocabulo dicitur Pica sive directorium Sacerdotum.' 1525-6 (Chr. Ruremond?), 1555 (vidua Regnault). The editions of 1555 (Kyngston and Sutton) and 1557 (Le Blanc for Merlin) profess to be 'Portiforium seu Breviarium ... nunc primum *ad verissimum ordinalis exemplar* in suum ordinem a peritissimis viris redactum.'

'Incipit ordo breuiarii' is the commencement of the *Temporale* in the edition of 1492.

Excerpta quædam de Commemorationibus.

A. *ex Defensorio Directorii.*

(*a*) Quandocumque per totum annum fit plenum servicium de commemoratione beatae Mariae, semper dicuntur ad matutinas primae benedictiones absque ulla variatione. (cf. § *f.*)

(*b*) Quacumque feria per hebdomadam Conceptionis vel Purificationis beatae Mariae festa contigerint, nihilominus fiat plenum servicium de commemoratione ejusdem in alia feria ejusdem hebdomadae. Et hoc in Sabbato, si fieri potest. Ita tamen quod nulla fiat memoria ad ii. vesperas festi de commemoratione in crastino facienda. Similiter fiat post* Octavas Assumptionis et Nativitatis ejusdem plenum servicium in eadem hebdomada, si fieri poterit (cf. § *k.*)

(*c*) Pro declaratione dicendorum, notandum in primis quod in primordio Usus Sarum usque ad tempora moderna commemorationes sanctae Mariae et Festi Loci non habebantur infra Adventum Domini et Septuagesimam : Veritas hujus assertionis patet in omnibus libris antiquis, ubi omni Sabbato antiphona super *Benedictus* habet suum euouae, id est *seculorum amen*, usque hodie annotatum : quod frustra fieret si commemoratio ibi fuisset. Patet etiam veritas per exemplum. Nam a prima fundatione Ecclesiae Eboracensis usque ad tempora magistri Johannis Kempe archiepiscopi Eboracensis [A.D. 1426—1452] et Cardinalis Angliae, in illa Ecclesia nulla commemoratio agebatur infra Adventum Domini et Septuagesimam. Ipse enim erat primus archiepiscopus qui illas commemorationes infra provinciam suam praedictis temporibus instituit, sicut testatur magister Thomas Gascoyne [S. T. P. Coll. Oriel.; V. C. Commissar. 1434, 1439; Cancellar. Oxon. 1442, 1443.] doctor illius provinciae devotissimus.

Quando illae commemorationes non agebantur, tunc omnes feriae per Adventum et Septuagesimam habuerunt suas Lectiones cum propriis titulis, merito annotatis. Quia vero duae commemorationes nunc habendae sunt, non est necesse ut tanta pluralitas† lectionum fiat scribenda.

B. *ex tractatu, Crede Michi.*

(*d*) De Vigilia Nativitatis Mariae...*Responsio.* In Ecclesia Sarum dicitur ibidem plenum servicium de sancta Maria.

* '*post Octavas.*' The weekly commemoration (on Saturday if possible) was still to be observed, although Octave Services of a Festival of St Mary had been said in the earlier part of the week.

† 'fiat lectionum scribendarum' (*Maskell*) 1488.

(*e*) De commemoratione Festi Loci ante Septuagesimam, item quando Dominica lxx. cadit in die S. Priscae virginis [i.e. pica 1 D.]. Multi experti in Ordinali Sarum dicunt quod tunc in hebdomada praecedenti dicetur servicium de Festo Loci. Ita quod missa III. Dominicae dicatur in Capitulo.

Alii affirmant quod non dicetur de Festo Loci illa hebdomada, sed de feria; prout Rubricae Sarum videntur sonare. Et hoc videtur mirabile cum illis iii feriis nulla fiat mentio de historia dominicali.

Responsio. Prima opinio est vera, scilicet quod fiat commemoratio de Festo Loci.

¶ De Sequentiis beatae Mariae dicendis a *Domine ne in ira* usque ad Adventum Domini. Dicunt quidam collegiati quod illae sex Sequentiae solummodo cantandae sunt quae intitulantur infra octavas Assumptionis beatae Mariae.

Sed alii affirmant quod non; sed est in beneplacito Cantoris in hujusmodi commemorationibus accipere qualemcunque Sequentiam sibi placentem de beata virgine. [cf. *Brev.* II. pp. 516—520. *Missal*, pp. 870—875.]

Responsio. Istae sex dicantur et non aliae in choro Sarum.

(*f*) De benedictionibus in commemoratione beatae Mariae: item per totum annum quando fit servicium de commemoratione Mariae. Multi collegiati dicunt quod per singulas hebdomadas benedictiones ad matutinas debent variari sicut infra octavas Assumptionis et Nativitatis ejusdem.

Alii affirmant quod per totum annum in ipsius commemoratione tres primae benedictiones tantum habendae sunt absque variatione.

Responsio. Semper dicantur tres primae. (cf. § *a*).

(*g*) De repetitione lectionum et sequentiarum de sancta Maria post octavas Assumptionis [xxii. Aug.]. Semper reincipiantur lectiones et sequentiae de commemoratione beatae Mariae.

Similiter post octavas Nativitatis ejusdem [xv. Sept.].

(*h*) Regula pro Choro. Sciendum est quod in commemoratione beatae Mariae et Festi Loci et in omnibus feriis infra octavas cum regimine chori, videlicet Epiphaniae, Ascensionis, Dedicationis, Corporis Christi, Festi Jesu, Visitationis Assumptionis et Nativitatis beatae Mariae, ad vesperas et omnes alias horas de die, servetur modus minorum festorum simplicium ix lectionum cum regimine chori *.

* The festival days within the Octaves are to be observed as *festa simplicia minora cum regimine chori*.

¶ De impedimento commemorationis beatae Mariae in Sabbato fiendae. Si festa sanctorum Johannis et Pauli, Bricii*, vel xi milium Virginum† in Sabbato contingent, ibi celebrentur; et commemoratio beatae Mariae in aliqua alia feria illius hebdomadae celebretur.

(*i*) In tempore pascali quando fit commemoratio de Festo Loci non dicitur tantum una Antiphona super Psalmos ante lectiones secundum Sarum.

Similiter fiat in commemoratione beatae Mariae.

(*k*) In quacumque feria hoc festum Purificationis, vel Conceptionis, contigerit, nihilominus fiat de commemoratione beatae Mariae plenum servicium in aliqua feria ejusdem hebdomadae, et hoc in Sabbato si fieri potest. Ita quod nulla fiat memoria ad ii. vesperas hujus festi de commemoratione praedicta facienda. (cf. § *b*.)

* *Pauli*, *Bricii*, i.e. 26th June and 13th November in a year which has C. for its Sunday-Letter.

† *xi milium Virginum*, i.e. 21st October, when A. is the Sunday-Letter.

INTRODUCTORY NOTE TO SECTIONS VII.—IX.

In the autumn of 1879, Mr Bradshaw indicated three other classes of liturgical books which he proposed to include in his investigations. These are:

the *Psalterium* (with or without Hymns).
Expositio Hymnorum and *Expositio Sequentiarum*.
Hymni cum nota.

So far as we are aware he never thoroughly compared the editions of the PSALTERIUM, or of the *Hymni cum nota*, before his death. The lists of editions have however been carefully revised, and almost every copy inspected by Mr Jenkinson, to see that it is rightly included in this section. He has been unable to make a complete investigation of the various editions of the Psalter with canticles and litany, but without hymns; they are not included in the present list, as being immaterial to the subject in hand.

VII. PSALTER (WITH SARUM AND YORK HYMNS).

Date.	Size.	Place.	Printer.	Owner.
*1503 (12 Apr.)	4to.	London	W. de Worde	British Museum.
...	...	...	....	Abp. Marsh's Library, St Patrick's, Dublin.
†1504 20 May	16mo.	London	W. de Worde	Univ. Library, Cambridge, AB. 5. 71.
*1506	4to.	Paris	(for) W. Bretton (J. Pilgrim & H. Jacobi)	Bodl. Gough Missals 104.
* ...	...	...	....	Bodl. A. 2. 18. Linc.
*1516 (7 Feb.)	8vo.	Paris	(for) Byrkman	Bodl. Douce BB. 26.
*1516 (22Feb.)	4to.	Paris	(for) Byrkman	British Museum. (Maskell.)
* ...	...	...	....	Bodl. Douce BB. 141.
* ...	...	...	.... (imperfect)	Bodl. C. 4. 10. Linc.
* ...	...	...	.... (wants 7 leaves)	Oriel College, Oxford.
* ...	...	...	.... (wants 1 leaf)	St John's College, Camb. (T. 9. 1.)
...	...	...	....	Trinity College, Dublin.

* Examined by Mr Jenkinson.
† Called in the title-page '*Liber Soliloquiorum*.' This Psalter at least was examined by Mr Bradshaw.

Date.	Size.	Place.	Printer.	Owner.
*1522	8vo.	Paris	(for) Byrkman	Bodl. Gough Missals 66.
* ...	...	...	....	Univ. Coll. Oxford (F. 25).
*1522 (7 June)	4to.	Paris	(for) Byrckman	Bodl. Gough Missals 126.
* ...	...	...	....	Univ. Lib. Camb. (G. 4. 59).
...	...	...	....	Lambeth (95 c. 12).
...	...	...	....	St Nicholas Ch. Newcastle.
* ...	...	...	.... (imperfect)	Mr Quaritch (Sotheby's, Aug. 18, 1886).
*1524	8vo.	London	R. Pynson (imperfect)	Bodl. 8vo. Rawl. 990.
...	...	...	....	Abp. Marsh's Library, Dublin.
*1524 (Nov. 13)	8vo.	Antwerp	Ruremond for P. Kaetz, London (imperfect)	British Museum. (Maskell.)
* ...	...	...	....	Bodl. Gough Missals 60.
*1530	16mo	[? Paris or Rouen]	for J. Reynes	British Museum. (Maskell.)
* ...	...	...	....	Bodl. Gough Missals 53.
* ...	...	...	....	Bodl. Douce BB. 8.

As the *Psalter with Hymns* is a very uncommon book, we append an account of the two earliest known editions.

I. Psalter with Hymns, 1503. 4°. (British Museum.)

Title unknown.

Imprint at the end: Explicit psalteriu*m* cu*m* antiphonis d*omi*nicalib*us et* ferialibus suis locis insertis, vna cu*m* hymnis ecclesie Sar*um et* Eboracen*si* deseruie*n*tibus. Impressum in ciuitate Londoni*ensi* per Winandu*m* de Worde co*m*morante*m* in vico nu*n*cupato the Flete strete, in signo solis. Anno M.d.iii. xii. die me*n*sis Aprilis.

Collation: – b^6 (all before b2 wanting). Preliminary matter (– 6 leaves);

A – N^8 (Psalter, 104 leaves, fo. i—ciiii): O – R^8 (Hymns, 32 leaves, fo. i—xxii).

$b6^b$. Cut including two scenes; above, David and Goleas; below, David and Bathsheba.

$A1^a$. *Psalmus primus* (no title such as *Liber soliloquiorum*).

After the Psalms follow the Canticles, Litany, Vespere Mortuorum.

$N8^b$. Hieronymus de psalterio...Psalterium fuit ter translatum—habemus in p*ro*logo. P. G.

$O1^a$. Sequuntur hymni per totum annum dicendi etc.

* Examined by Mr Jenkinson.

R8ᵃ. Imprint as above. R8ᵇ. Caxton (de Worde)'s small device, surmounted by a cut of the Virgin and Child, between two short lateral borders; all within a woodcut frame.

II. Psalter with Hymns, 1504. 16°. (University Library, Cambridge.)

Collation: a – r^8 (136 leaves) Psalms; s – z^8 (48 leaves) Hymns.

a1ᵃ. Title, Liber soliloquiorum; below Caxton (de Worde)'s small device, white on dark ground.

a1ᵇ. Augustinus de virtute et effectu psalmorum.

a2ᵃ – r4ᵃ. Psalms and Canticles (the latter numbered on 151 &c.), Litany, Vespers of the Dead.

r4ᵇ. Hieronymus de psalterio.

r5ᵃ – r8ᵇ. Table.

r8ᵇ. Versus. Cum domino psalles psallendo tu tria serues. Erige cor sursum: bene profer: respice sensum*.

s 1ᵃ. ◖ Sequuntur hymni per totu*m* annu*m* dicendi in vesp*er*is & matutinis s*ecundu*m te*mp*us cui co*m*petu*n*t ordinari: vesp*erarum* matutinaru*m* & laudu*m* ordine relicto ad usum Sarum et Eboracen*sem*.

◖ D*omi*nica i. adventus d*omi*ni Hymnus, Conditor.........

z2ᵇ ends Laus deo. Benedictum sit dulcissimum nomen do¦mini. . in eternum et vltra. Amen.

z3ᵃ. Table of Hymns (129, *Alma chorus*† alone being rubricated as being 'sec*und*u*m* vsum Eboracens*em*.')

Oratio devotissima dicenda ante vel post psalterium.

z7ᵇ. ◖ Hoc pr*ae*sens psalteriu*m* vna cu*m* tabula: necno*n* cu*m* hymnis secundum vsum Sarum et Eboracens*em* supradictis finit Impressu*m* in ciuitate London*iensi* per winandum de worde: co*m*mora*n*te*m* in the Fletestrete ad signu*m* solis. Anno d*omi*ni M.CCCCCIIII.

z8. Unknown.

* This couplet is given with two additional lines in *De horis canonicis attende diligenter* prefixed (from the Portiforia) to our Fasciculus II. (p. xxiii.).

† It will be observed that this hymn (which seems to belong to Dunstan's age), though once considered peculiar to York, appears among the *Sequences* of Sarum Use. It found its way into the Sarum Breviary for the Compline of Whitsuntide (see fasc. II. p. 236) and of the more modern festival of the Most Holy Name (III. p. 618.). The other York hymns are noticed in the index but not there distinguished from the Sarum hymns.

III. Psalter with Hymns, 1516. 4°.

Collation: A[8] (Title &c. 8 leaves); a – q[8]r[10] (Psalter, 138 leaves); A – E[8] (Hymns, 40 leaves).

Title. 'Psalterium cum Hymnis | sec*und*um vsum et co*n*suetudinem | Sar*um* et Eboracen*sem*. (With a woodcut signifying the Holy Trinity and the Four Living Creatures.)

There is a colophon on E 7 *verso*, after the *Tabula Hymnorum*,

'Explicit psalteriu*m* cu*m* antiphonis d*om*inica- | libus et ferialib*us* suis locis insertis, vna cu*m* | hymnis eccl*e*sie Sar*um* et Eboracen*sis* deseruie*n*- | tibus. Inpressu*m* Parisij Expe*n*sis et su*m*ptib*us* | honesti mercatoris Francisci Byrkman | ciuis Coloniensis. Anno virginei partus. | M.ccccc.xvj. Die vero. xxij. Februarij.'

On a device on the last page is the printer's name 'Franciscus Birckman.' Below is 'Anno domini 1516.'

Dr J. S. Wood observes that Mr Maskell (*Mon. Rit.* I. p. xlii. ed. 2) is mistaken in saying that this edition 'attaches Psalms 118—120 to the hours of the second day without any further direction.' The fact is that no day is mentioned in the headings to the parts of Ps. cxviii., which are thus assigned to all days alike. *Ps.* cxix., cxx. on the other hand should be assigned to *Feria secunda ad Vesperas*, but the rubric is accidentally omitted altogether.

Mr Bradshaw left no list of copies of the *Hymni Sarum*. Mr Jenkinson has done what he could to make the list here given accurate as far as it goes.

VIII. Hymni Sarum cum Notis [musicis].

We found in Section VI. that the *Ordinale*, the *Directorium*, and the *Pica Sarum*, as it appears in the Breviary, followed one another in chronological succession. It is more remarkable that there should be as close a continuity in date between two such different works as the *Expositio* and the *Hymni*. The former, a school-book, appears to have ceased to be published in June 1518*. In the beginning of the same year there had appeared the first known copy of the printed musical edition of the Hymns, the *Hymni 'cum notis'* (as I find the book commonly styled) or '*cum nota*' as (doubtless with good authority) Mr Bradshaw expressly preferred to call it. Seven editions of this book appeared between 1518 and 1555. There is practically no variation throughout them all, the sole exception being in the case of the edition

* '1518' is the date of the latest known copy of the *Expositio Hymnorum*. It is however quite possible that an edition was published in 1519, when the last known copy of the *Expositio Sequentiarum* was issued.

of November, 1518, which adds at the very end the sequence *Alma chorus* and the hymn *Matthee*, omitted in their proper places, and in all the other editions omitted entirely. The preface, which explains why the book was issued, seems worth quoting here, as the book is so uncommon. It is as follows:

Quoniam multos in Hymnis cantandis videmus iam deficere: illis in locis maxime vbi in vna clausula: id est in vno pede eiusdem metri: habentur plures sillabe quam in alia cantantes semibreues in plana musica: id est plano cantu: sicut in organo foret faciendum quod est erroneum: dominam id est litteram ancillari: et ancillam id est notam dominari: quod tam a iure, quam *ratione est penitus alienum. Ideo ad vitandum huiusmodi defectus: et ne dissonantia in choro de cetero habeatur: sed vt quelibet sillaba habeat plenam notam exempla subsequentia antiquitus vsitata vtiliter, vt credimus, *fecimus et impressoribus vt in lucem prodirent commisimus.

Date.	Size.	Place.	Printer.	Owner.
†1518 Nov. 5	4to.	Rouen	Jac. Cousin	New Coll. Oxon. V. 18. 9.
†1518 Jan. 10	4to.	?	impens. F. Byrckman	Queen's College, Oxon. (188 folios, wants 1–16).
†1524 Apr. 5	4to.	Antwerp	Chr. Endouin'. for P. Kaetz	Bodleian, B. 21. 15. Linc.
† ...	4to.	...	......	Bodl. Gough Missals 124.
† ...	4to.	...	......	Bodl. Gough Missals 165.
†1525 May 31	4to.	Antwerp	Chr. Endoviensis impensis Fr. Brickman	Brit. Mus. Maskell.
...	...	...	Byrkman	Exeter College, Oxon.
†1533 Octob.	4to.	Antwerp	vidua Ruremund' (Title 1532)	Brit. Museum. (Imperfect.)
†1541 July	...	Antwerp	vidua Chr. Ruremund'	Brit. Museum. (Maskell.)
† ...	...	...	......	Bodleian, Gough 116.
...	...	...	......	St Edmund's Coll. Herts.
†1555	4to.	London	Kingston and Sutton	British Museum. (Maskell.) (Wants all after fo. 136.)
† ...	...	...	......	Bodleian, Gough Missals 4.
† ...	...	...	......	Bodl. 4to. H. 20. Th. Seld.

As the Hymns with Music are not found in private collections we think that such an account of them as we can give will prove acceptable.

I. 1518. 5 Nov. (New College, Oxon. V. 18. 9.)

Collation: A – X^{8}AA^{8}BB^{8}CC^4 (188 leaves).

Title. Hymnorum cum no | tis Opusculu*m* diurno seruitio p*er* | to-

* The 1525 and subsequent editions read 'a ratione,' 'facientes collegimus.'

† Examined by Mr Jenkinson.

tius anni circulu*m* apprime ne- | cessariu*m*: et ad co*n*cinnentiu*m* co*n*for| tatione*m*: s*ecund*u*m* vsum insignis ec | clesi*ae* Sarisburie*n*sis nouissime secundu*m* exem- | plar Parisius impressum optimis caracteri- | bus elaboratum ac ad limam redactum. (Cut of Christ among the disciples.)

◖ Venale habetur Rothomagi in *aedibus* Ja- | cobi cousin in atrio atq*ue* ante atrium bibliopo | larum maioris ecclesi*ae*.

Colophon.

◖ Ad dei omnipotentis gloriam: beat*ae* mari*ae* semperque virginis laudem et omnium sanctorum et sanctarum honorem et concinnentium confortationem editum est hoc hymnorum cum notis opusculum per totius anni circulum diurno seruicio apprime necessarium secundum usum insignis ecclesi*ae* Sarisburien*sis* iam nuperrime impressum ac extrema lima politum. Impensis pr*ae*sta*n*tisimi viri Iacobi Cousin in atrio et ante atrium bibliopolarum maioris ecclesie Rothomagensis moram habentis. Anno domini millesimo quingentesimo decimo octauo die vero quinta mensis Nouembris. Laus domino nostro Iesu Christo.

II. 1518. 10 Jan. (Queen's Coll. Oxon.).

Collation: A–X^{8}AA^{8}BB^{8}CC^4 (188 leaves, wanting 1—16).

Title unknown.

Colophon as in the November edition, except the name of the publisher (Byrckman) and the date.

◖ Venale habetur Londoni*ae* ab eodem in cimiterio sa*n*cti pauli apud scolas novas.

CC4^b. Device torn away; below which the couplet

O regina rosam pro.........ortum
Collige: sic poteris speciem servare [et] odorem.

III. 1525, 31 May. (British Museum.)

Collation: A – X^{8}AA^{8}BB^{8}CC^4 (188 leaves).

Title. Hymnorum cum notis | Opusculu*m*, secundu*m* vsum insignis ec- | clesi*ae* Sarisburiensis: diurno seruitio, per to- | tius anni circulum apprime necessariu*m* | et ad co*n*cinnentiu*m* confortatione*m*, | nouissime ia*m* Antwerpi*ae*: plu | rimis quide*m* eliminatis | mendis, typis ex- | aratum.

Device of Franciscus Birckman. Shield ermine, 3 crowns in chief, supported by eagles. Above on a scroll, 'Ima permutat brevis hora summis;' below, the name and mark of Francis Birckman.

'Impensis honesti viri Francisci | byrkman ciuis Colonien*sis*.'

Colophon (on CC4ᵃ).

Explicit hymnorum opusculum ad vsum | insignis ecclesi*ae* Saris-buriens*is* diurno seruitio | apprime necessarium: nouissime iam ad con- | cinnentium confortationem, Antwerpi*ae* per | Christophoru*m* En-douiensem, impensis Fra*n*- | cisci Brickman ciuis Coloniensis impres-sum | Anno M.CCCCC XXV: Maij ultimo.

(*verso.*) Plate of 'Christophorus Endouie*n*sis.'

IX. Expositio Hymnorum et Sequentiarum.

In binding, the Hymns usually stand before the Sequences in existing copies which contain both hymns and sequences, but the *Sequences*, in each edition which is dated, appear to have been *printed first.*—H. = *hymns ;* S. = *sequences.* (Chr. W.)

Date.	Size.	Contents.	Place.	Printer.	Owner.
*(1496)	4to.	H. S.	(Cologne)	H. Quentell	Bodl. Gough 163.
* ...	...	...	...	...	Bodl. Douce BB. 107.
* ...	...	...	...	... [G. 3. 36.	Univ. Libr. Cambridge.
* ...	...	...	...	...	Chapter Libr. Lincoln. R. 5. 18....*D.*
* ...	...	...	...	...	A. J. B. Beresford-Hope, Esq.
*(1496)	4to.	H. S.	London	R. Pynson (supplements)	Chapter Library, Lincoln. ...*D.*
* ...	...	...	...	... ...	Bodl. Douce BB. 107.
* 1497	4to.	H. S.	London	R. Pynson	Bodl. Gough Missals 143.
1498	4to.	S.	London	R. Pynson	(See Herbert 246.)
* ...	...	H. S.	...	...	York Minster Library.
* 1499	4to.	H. S.	Westmʳ.	W. de Worde	Magd. Coll. Cambridge.
* ...	...	...	...	... (Feb. 6; Mar. 17)	Exeter Coll. Oxford ...*D.*
1502	4to.	H.	...	W. de Worde (Dec. 29)	Nantwich Church Libr.
* 1502	4to.	H. S.	Paris	A. Bocard for J. Boudins (perfect)	Bodl. Gough Miss. 122.
...	...	...	...	...	British Mus. c. 35, g. 1.
* ...	...	...	...	...	Corpus Chr. Coll. Camb.
* ...	...	...	...	... (Non. Mart; 15 Kal. Mart.)	Queens' Coll. Cambridge. K. 19. 4....*D.*
1504	4to.	H. S.	London	J. Notary	[W. Bayntun, Esq. 1789.]
1505	4to.	H. S.	London	J. Notary	British Mus. 222, g. 6.
...	...	...	...	...	Lambeth Library, xxv. 1. 17....*D.*
1506	4to.	H. S.	London	R. Pynson (Jan. 6)	St John's Coll. Cambridge. T. 9. 14. 1, 2....*D.*
1506	4to.	S.	Rouen	For A. Myllar	British Mus. c. 35, c. 6.
* 1507	4to.	H. S.	Rouen	P. Violete	Bodl. NN. 8. Th.
...	...	...	London	... for G. Wansfort, York	Mr T. Kerslake, Bristol.
* 1508	4to.	S.	London	W. de Worde	British Mus. 222, g. 23.

* These copies were *examined by Mr Bradshaw.*

Date.	Size.	Contents.	Place.	Printer.	Owner.
1509 July 6	4to.	H. S.	London	W. de Worde	Bodl. Gough Miss. 147.
1509 Oct. 17	4to.	? H. S.	London	R. Pynson	Bodl. Gough Miss. 121.
* 1510	4to.	H. S.	London	J. Notary	Univ. Libr. Cambridge. B*. 5. 52. 1, 2.
? 1511	4to.	H.	London	R. Pynson	Bodl. Gough 121.
1512	4to.	H. S.	London	W. de Worde	[W. Bayntun, Esq. (1789).]
1512	4to.	H. S.	London	W. de Worde (May 8; Jan. 10.)	Mr Miller, Britwell House.
1514	4to.	H. S.	London	W. de Worde	Abp. Marsh's Library, St Patrick's, Dublin.
...	...	...	...	...	British Mus. c. 35, g. 4.
...	...	...	...	...	[Mc Tutet, Esq.]
1514 (July 8)	4to.	S.	London	W. de Worde (July 8)	Trinity Coll. Cambridge, vi^d. 7. 11.
...	...	H. S.	...	R. Pynson	See Herbert, 259.
1515	4to.	H. S.	London	W. de Worde	Earl Beauchamp.
?	...	...	...	...	Rev. G. O. Fenwicke, Blaston.
...	...	...	...	...	Abp. Marsh's Libr. Dublin
...	...	...	...	...	British Mus. c. 35, g. 5.
...		H.	...	...	Bod^l. Gough Miss. 146.
...		H.	...	...	Bodl. Gough Miss. 146^b.
...		H. S.	...	... (June 14; June 8)	St John's Coll. Oxf.... *D.*
1517	4to.	H. S.	London	W. de Worde	[W. Herbert, Esq. (1789).]
...	?	...	...	...	Louis de Bourbon, Comte de Villafranca.
...	...	H.	...	...	British Mus. c. 35, g. 7.
1518	4to.	H.	London	W. de Worde	British Mus. (Maskell.)
?	4to.	H. S.	Antwerp	M. Hillenius Hoochstratan	Bodl. C. 4. 6. Linc.
...	...	H. S.	...	...	Rev. W. J. Blew.
...	...	H. S.	...	...	Lambeth Libr. xxv. 1. 18. ...*D.*
* ...	...	...	...	...	Emman. Coll. Cambridge.
?	4to.	H. ?	?	?	Lambeth Libr. no. 21.
* 1519	8vo.	S.	Caen	Mich. Angier	Lambeth Libr. xxiv. 8. 11.

I have not yet discovered the meaning of the letter 'D.' which Mr Bradshaw wrote after eight of the entries in his list. He has also written it against certain Breviaries in an early list.

As we have observed already, the '*Expositiones*' are not service-books, strictly speaking. They are *school-books* in which the familiar songs of the Altar and of the Choir were made the text for grammatical and linguistic instruction, the *expositio* or paraphrase being printed in smaller type between the lines of each sequence or hymn. But inasmuch as they contain (piecemeal) the text of the Missal Sequences and

* These copies at least were examined by Mr Bradshaw.

the Breviary Hymns, they are of considerable importance to the student of the Liturgy and the Divine Service of Western Christendom.

As we have to speak of SEQUENCES, I will quote entire some important remarks which Mr Bradshaw kindly wrote down for me as the first lesson that I ever received from him :

"A *Troparium* is by rights the complement of the *Graduale*.

"The Graduale contains what may be called the Gregorian or Scriptural portion of the choral part of the *Missale;* the Introit and Psalm, Gradual and Respond, Offertory and Communion.

"The *Troparium* contains on the other hand the non-Gregorian or non-Scriptural additions, which having been most fully developed in the far west, and having been crushed out, at least the most extravagant elements of them, by, if not before, the thirteenth century, no separate *Troparia* seem ever to have been written after that date, the matter which was left being always contained in the Graduale.

"The Sequences (words or prose set to the prolonged notes of the repeated *Alleluia* before the Gospel) and a few of the farsings to the *Kyrie* and *Gloria in excelsis* still are to be found in the Sarum books as we have them*.

"But of the genuine *Tropi* or farsings to the Introit, and the similar expansions of the *Sanctus* and *Agnus Dei* &c., all trace seems to have been swept away by the thirteenth century.

"It is of course to these farsings of the *Kyrie* that we owe our Ten Commandments in our present Communion Service. No one acquainted with the barbarous *Kyries* found in the English Missals can wonder at our reformers substituting something more practical while they grudged the destruction of the old familiar form.

"The fact that this sort of expansion has no counterpart in any service books which have their home nearer head-quarters (i.e. Rome; St Gregory being the immediate author of the skeleton of our service) has always rendered it difficult for those accustomed only to Roman service-books to appreciate or even understand the very existence of such excrescences."

The number of Sequences formerly in use in the West was very considerable. After Daniel had collected upwards of four hundred (chiefly from German sources) Dr Neale found and printed in his *Sequentiæ ex Missalibus* (Parker, 1852) one hundred and twenty-four antient ones beside, which he derived mainly from English and French Missals. They appear

* See for instance the *Gloria in excelsis* farsed ('*cum farsura*' as it is styled in Caxton's pie) with *Spiritus et alme*, on p. 483 of Fasc. II. of this Breviary.

to have been all composed in or after the tenth century. The date of the death of Notker Balbulus of St Gall (who first developed the thought of setting words to the cadence following or flowing from the repeated *Alleluia*) is fixed in Baring Gould's *Lives of the Saints* at 6 April, A.D. 912, just a century earlier than Dr Neale supposed*.

At the revision of the Roman Missal in the latter half of the sixteenth century four 'Sequentiæ' only were allowed to remain; the *Dies iræ* by Thomas of Celano (pro Defunctis), *Lauda Sion Salvatorem* composed by Thomas Aquinas, A.D. 1264, (in festo Corporis Christi), *Veni Sancte Spiritus* by Robert II. of France (in Pentecoste), and *Victimæ Paschali laudes immolant Christiani*, ascribed to Notker. Nevertheless it will be seen from the note below † that away from Italy even in the seventeenth century several lingered on in the appendix under the name of *Prosæ*, beside the four authorised *Sequentiæ* in the body of the book.

But to revert to Sequences in England.

There is a MS. Troper (11th century, Winchester), in the Parker Library at Corpus Christi College, Cambridge. Also there is one of

* Among St Gall MSS. in the (Music) Loan Collection in the Albert Hall (International Inventions Exhibition) 1885, were exhibited beside the Gregorian Antiphoner and Gradual of Romanus, and a work by one of Notker's numerous namesakes, an XIth century Troparium, Gradual and Sequences (containing Greek Services in Latin characters, and Notker's Sequences); and a Xth century Troparium, said to contain Notker Balbulus' 44 melodies to his Sequences.

Among *livres exposés* in the Bibliothèque Nationale at Paris is No. 178 = Latin 909, Recueil de trópes à l'usage de l'abbaye de St Martial de Limoges, seculi xi. exeuntis, xii. ineuntis.

† In an Appendix (headed '*Proprium Festorum Ordinis Minorum ad formam Officii novi redactum*') to a Roman Missal printed at Paris (by P. Billaine, and sold or published by Nic. de la Vigne) in 1623, there are inserted '*Ob nonnullorum pascendam devotionem...quædam devota cantica super* Kyrie eléison. *canenda, sed nullo modo sunt de ordinario seu usu Romano. Et primo super tono festi majoris duplicis*, Kyrie fons bonitátis, pater ingenite, a quo bona cuncta procedunt. eleison,' etc.

There are five of these farsed *Kyries*, 'Kyrie *cum farsura*,' or (as it appears in the Missals) *cum Versibus;* the word *eleison* occurring nine times in each, though the number of verses in two of them is eleven. Three of these Parisian farsed Kyries (viz. *Kyrie fons*, *Cunctipotens* and *Orbis factor*, but not *Kyrie virginitatis*, or *Rex virginum*) are to be found among the nine Sarum 'Cantus super Kyrie eleison,' in the (*Burntisland*) *Missal*, p. 928*. The *Hereford Missal* (Dr Henderson's edition, 1874) p. xxxviii. has *Rex virginum* and fifteen others.

The said Appendix concludes with sixty-five '*Prosae pro voto celebrantium dicendæ vel omittendæ*.' Two others, namely, *Dulcis Jesus* (Fasc. II. p. 549), and *Ad te confugimus* (of S. Genovefa), as well as the rhymed '*Tractus*' commencing *Dulce nomen* (Fasc. II. p. 551), had already occurred in the votive masses in the same Parisian Appendix, all under the name of *prosæ*.

the 12th century in the British Museum; and one of the 13th or 14th (formerly belonging to St Patrick's, Dublin) in the Cambridge University Library, and in Mr Coxe's catalogue of the MSS. in the College Libraries at Oxford occurs '*Expositio Troparii Sarum* a T. Haume (MS. seculi xv. ineuntis) Magd. Coll. *Oxon.* cxv. 185.'

In the 10th or 11th century anglican 'troper' (Bodleian MS. 775) which is the subject of Appendix IV. in the second volume of the York Missal printed for the *Surtees Society*, ninety Sequences are enumerated. It has been described by Mr Maskell (*Mon. Rit.* I. xliv.—xlvii.), and by Dr Rock (*Church of our Fathers* III. part ii. 20—28).

Of the 94 Sequences printed in the Sarum Missal (Pitsligo Press edition, *part* iii. *index* iv.) only a small number are included in the Breviary: about twenty, and one *Tractus* will be found in our ninth Index, printed in italic type, as are also the *Prosae* (see also *Fasc.* I. col. mccccxcviii.) With these exceptions the *Sequentiæ* belong more properly to the Missal*, and the *Hymni* almost exclusively to the Breviary. However, it is almost impossible to speak of one of these two kinds of spiritual songs without referring to the other. Indeed the *Expositions* of both appear always to have been bound in one volume and used together †.

The most famous among the expositors of hymns and sequences was Judocus Clichtoveus Neoportuensis. The title of his work, to which we shall have to refer constantly in the next list, as printed by H. Stephanus in 1516, is as follows:

'*Elucidatorium ecclesiasticum* ad officium ecclesiae pertinentia planius exponens: et quatuor libros complectens' (i. *Hymns;* ii. Canticles, Anthems and Responds; Candlemas and Paschal ceremonies; iii. the Mass; iv. the *Proses* 'quae in sancti altaris sacrificio ante evangelium dicuntur.')—Beside Clichtoveus, Dr Neale mentions Hermannus Torrentinus and Johannes Adelphus as interpreters of sequences.

* 'There is in the University Library at Cambridge a noted-Missal of the XIIIth century—"the parysch boke of Hanley Castell," which contains the Sequences written-in later by one Mr T. Lygon.' (H. B. to Earl Beauchamp, 30 Aug. 1884.)

† The *Expositio* of 1519 (the last in Mr Bradshaw's list) is described in its colophon as 'Sequentiarum seu prosarum *secundum usum modernum* in ecclesia Christi per totum annum cantandarum...expositio superficialis.' It contains however simply *Sarum* sequences, and it agrees with the *editio princeps* even to the extent of retaining Pynson's additions in their original place at the end of the collection, instead of inserting those compositions in their proper places. It has, by way of addition, some simple instructions about the Decalogue, the Sacraments, Reserved Cases &c., with a Prayer to be said before the Canonical Hours.

SEQUENCES OF THE ENGLISH CHURCH

In the Sarum Missal are 94 Sequences*,

In the York Missal are 172,

In the Hereford Missal 81.

In the year 1516 Clichtoveus printed at Paris 91 'prosas ecclesiasticas," i.e. Sequences, in the 4th part of his *Elucidatorium*, with notes and exposition. Only 36 out of his collection appear in our list, so we may consider that 55 of those known to him were not in use in England.

*** In the following list:

¶ signifies a *Prosa*.

T ,, a *Tractus*.

S. E. H. signifies found in Sarum York *and* Hereford Uses.

Ebor. ,, ,, York Use.

Herf. ,, ,, Hereford Use.

(The names of continental Missals are given in full; also references to the leaves of the 4th Book of the *Elucidatorium Jodoci Clichtovei*, ed. 1516.)

Italic type for the words of the composition marks those Sequences &c., which are *not* in Sarum Use.

[Brackets are used when a Sequence is not found in the earlier printed editions.]

The Supplement to a Roman Missal printed at *Paris*, for use in that place, in 1623, contains several votive proses (or Sequences) which are in the following list, beside 37 others which were not used in England.

The references to *Daniel* (Thesaurus Hymnologicus) relate to the numbers in his collection, except where 'p.' is prefixed to indicate a page.

'Hic tibi cantori : sunt cuncta sequentia præsto
Quæ circulo annorum : modulantur ordine pulchro.'

Ad honorem salutaris celebretur hic altaris, *Lacy's Pontifical* 41.
· A rea virga primæ matris Evæ, *S. E. H.*, *Paris* 1623, *Pragens.* (*Daniel* II. p. 171).
· Ad celebres Rex cælice, *S. E. H.* (*Notkeriana Sequentia*, *Daniel* v. p. 93.)
Ad te pulchra cymbala, Ebor.
· *Adest dies celebris*, (Arbuthnott) Paris 1623 (*Daniel* v. p. 153).
· Adest nobis dies alma, *S. E. H.*, Brev. Sar., *Drontheim* (*Daniel* v. p. 337).
· *Adoramus unitatem et in ea Trinitatem*, Ebor.
¶ Æternæ virgo memoriæ, *Brev. Sarum* (*Brev. Ebor.* II. 65).
Agmina læta plaudant, Ebor.
· Alle- cæleste necnon et perenne -luya, *S. E. H.*
Alle cantabile sonet, Ebor.
· Alleluya nunc decantet, *S. E. H.*

* Index IV. in the Burntisland Missal (1861–83) contains, beside Sarum Sequences, several metrical Proses, rhymed Graduals, and Tracts.

· Alma chorus Domini nunc pangat, *S. E. H.*, *Brev. Sar.*
· Alma cohors (*v.* chorus) una, [*Sar.*] *Ebor.*
Alma Dei genetrix aeterni luminis aula, Ebor. Herf.
Almi patris Terrenani attollamus (Arbuthnott).
Almi patris nunc Osmundi (*Portif. Sarum*, A.D. 1519).
Almae caelorum turmae, Ebor.
· [Altissima providente, cuncta] *Missale et Brev. Sar.* (*Daniel* II. 221.)
(Altithroni vestigia imitantur, *v.* Benedicta sit)*.
Angelicae turbae pulcherrima, Ebor.
Anna stirpe generosa, Herf.
· *Antoni pastor inclite, qui cruci* (Arbuthnott).
Arce summa ecce plebs, Ebor.
Arce superna cuncta, Ebor.
Arguta plectro syllaba, Ebor.
T A te præco virgo amabilis, (Sarum Missal, p. 915*).
Aulae celsae lux summa, Ebor.
Aulae rutilae micantem, Ebor.
· Aurea virga, *see* 'A rea'.
Aureo ore primae matris, Ebor.
Ave gloriosa virginum regina, Ebor.
Ave Maria gratia plena, Dominus, *S. E. H.*, *Brev. Sar.* (*Daniel* II. 117.)
· Ave mundi spes Maria, ave mitis, *S. E. H.*, *Brev. Sar.*
Ave pater et patroni, (Arbuthnott).
· Ave præclara maris stella in lucem, *Sar. Ebor.* (*Hermanni Contracti.*)

¶ Beata es virgo et gloriosa, *Process. Sar.*, *Brev. et Process. Ebor.*
Benedicta es cælorum regina, Ebor. Herf.
· [Benedicta semper sit beata Trinitas] ('sancta Trinitas,' *Daniel* II. 45.) [*Sar.*]
Benedicta sit beata (*al.* sancta) Trinitas, *S. E. H.* ('beata' Mr Sherbrooke's MS.) *Brev. Sar.*

Campi flos et lilium (Arbuthnott).
Candida concio melos concrepa, Ebor.
Cantent te Christe, Ebor.
· Caeleste organum hodie sonuit, *S. E. H.*, Narbonne.
· *Cæli enarrant gloriam*, Ebor. (*Clichtov.* 200; *Godeschalki.*)
Cælica resonent clare camœnas, Ebor.
Cælum mare tellus, Ebor.
· Celebremus in hac die, [*Sar.*] *Ebor.*, *Paris* 1623, (Mr Sherbrooke's MS. fragment; *Daniel* v. p. 268).
· Celsa pueri concrepent melodia eia, *S. E. H.*, *Angers*, *&c.*, *Paris* 1623 (*Clichtov.* 158; *Daniel* v. p. 177).
· Cenam cum discipulis, Christe, [*S.*] *E. H.*, *Brev. Sar.*, *Eremit. Augustinian.* (*Daniel* II. 253.)
Chorus noster jocundetur, Ebor.
Christicolarum sacrosancta lacrimentur, Ebor.
Christi hodierna pangimini omnes una, (*v.* celebremus natalitia) *S. E. H.*
Christo canamus diei hujus, Ebor.

* '*Altithroni*' appears as the commencement of a Sequence in the Burntisland index. But in the text it is printed as merely a part of '*Benedicta sit.*'

· Christo inclito candida, *S. E. H.*, *Paris* 1623.
Christo vero Salvatori, decantent (Arbuthnott).
¶ Clangat pastor, *Brev. et Process. Sar.*
Clara cantemus sonoriter, Ebor.
· Clare sanctorum senatus apostolorum, [*S.*] *E. H.*, *Brev. Sar.* (*Clichtov.* 220) *Paris* 1623 (*Notkeriana*, *Daniel* II. 31.)
Claris vocibus inclyta cane, Ebor.
Coetus noster jocundetur, Ebor.
· Concinat orbis cunctus alleluya, *S. E. H.*
· Congaudentes exultemus vocali, (Adami de S. Victore) *S. E. H.* (*Clichtov.* 184, *Paris* 1623, *Daniel* v. p. 125).
¶ *Conserva super hanc familiam*, Brev. Ebor.
Consolator alme veni, Ebor.
Consona caterva plaudente, Ebor.
[Corde lingua mente tota Armagilli.]
· ¶ Crux fidelis terras cælis, *Brev. et Process. Sar.* (in *Brev. Ebor.* '*Hymnus.*')

Deo landes gloriose concinat, Ebor.
Deo promat plebs nostra, Ebor.
· Dic nobis quibus e terris (*v.* ætheris), *S. E. H.*
· ¶ Dies irae dies illa, *Sar.*, *Paris* 1623. (*Thomæ de Celano; Daniel* II. 123).
Dies sacra dies ista, Ebor.
· [Dies iste celebretur in quo pie.] *Clichtov.* 185 ('*Dies leta*' Daniel II. 224 and Mr Sherbrooke's MS.)
¶ *Dilectæ suæ precibus Mariæ*, Brev. Ebor.
Dilecto regi virtutum, Herf.
· *Dixit Dominus*, *Ex Basan*, Ebor. (*Godeschalki*).
· T Dulce nomen Jesu Christi, felix omen, *Missale et Brev. Sar.*
Dulcis Jesu memoria, dans vera [*Gradale S.*]
· Dulcis Jesus Nazarenus, [*S.*] *E. H.*, *Paris* 1623. *Brev. Sar.* ('Jesus dulcis Nazarenus' *Daniel* II. 280.)

· Ecce pulcra canorum, *S. E. H.*, *Brev. Sar.*
[Ecce Syon Salvatorem, *Crede Michi* 1495. See perhaps *Lauda Syon.*]
· [Ecce venit lux optata (unius confessoris) *Mr Sherbrooke's MS.* p. 7, *Paris* 1623.]
Eia gaudens caterva ovanter eia (Sar. Missal 776).
Eia musa dic quaeso præclara, *Sar. Ebor.*
· Eia recolamus laudibus piis digna, [*Sar.*] *Herf.* (*Clicht.* 151; *Notkeri*, *Daniel* II. 1).
· Epiphaniam Domino canamus gloriosam, *S. E. H.*, *Clichtov.* 160 and Mr Sherbrooke's MS., *Paris* 1623.
Exsulta cælum lætare terra, Ebor.
Exsultate Deo agmina fidelia, Ebor.
Exsultemus et lætemur Et devote...Joannem [cf. *Seq. Adami de S. Victor.*] *Ebor.*, *Colon.*, *Angers*, *Patav.* (*Clichtov.* 183; *Daniel* II. 225).
· Exsultemus in hac die festiva, *S. E. H.*
· [Exsultet jam angelica (*Cantus in Vigilia Paschæ*, Sarum &c.)]*.

* "You open a very interesting question in asking about the *Exultet* in the *Benedictio ignis* service on Easter-Eve. Whatever part of the service these Bene-

¶ Factura dominans potestate, *Process. Sar.*, *Brev. Ebor.*
¶ Familiam custodi, Christe, tuam, *Process. Sar.*
¶ Felix Maria, *Process. Sar.*
Fulgens præclara rutilat, *S. E. H.*, *Gallican.*
Fulget dies jocunda, Ebor.

Gaude Dei genetrix, Ebor. Herf.
[Gaude jocunda melos, a mistake in the index 1496 for Laude jocunda.]
Gaude mater Ecclesia, In filiorum gloria, Ebor.
Gaude mater Ecclesia, filiorum adoptione, Ebor.
Gaude mater Sion gaude (Arbuthnott.)
Gaude prole Græcia, Herf., Paris 1623 (*Clichtov.* 214; *Daniel* v. p. 170; *Adami de S. Victore.*)
T Gaude sancta Genovefa pia prudens (Sar. Missal, p. 898*).
Gaude virgo Ecclesia, Ebor. Herf.
Gaude virgo mater Ecclesia, Ebor.
Gaude virgo Venefreda (Arbuthnott).
[Gaudeamus [in] Messia.]
Gaudeat fidelis plebs, Ebor.
Gaudeat Salopia Venefredæ (Arbuthnott).
Gaudens Christi præsentia, Ebor.
Gaudet clemens Dominus, Ebor.
Gaudete vos fideles gentium, Herf. Hispan. Pallant. (Daniel v. p. 180.)
[Genovefæ solemnitas solemne.] *Daniel* v. p. 165.
¶ Gloria laus et honor, *Process. Sar. et Ebor.* (called '*antiphona*' *cum versibus*, in Sarum Use.)
Gloria resonante cymbalorum, Ebor.
Gloriosa dies adest, Ebor.

Hac clara die turma festiva, *S. E. H.*, *Brev. Sar.*, *Paris* 1623.
Hac in die recolatur, Ebor.
[Hac sacra die turma festiva] *Herf.*
[Hierusalem et Sion filiæ] Expos. 1496; *Clichtov.* 179; *Adami de S. Victore; Daniel* II. 92.
Hodiernæ lux diei celebris in matris Dei, *S. E. H.*, *Brev. Sar.*, *Daniel* v. p. 138.

In hac die lætabunda, [*Sar.*] *Ebor.*, *Noremb.* (*Mone* iii. p. 200.)
[In honore Salvatoris sancti.]
In solemni memoria apostolorum principis, Ebor.
¶ Inviolata integra, *Brev. et Process. Sar. et Ebor.*, *Missal. Paris*, 1623.

dictions fit into, they constantly take the form of a proper preface, '*Vere dignum*, &c.' This must mean something, and I should like to anatomise the thing thoroughly, by means of comparison with old Services. In the Hereford Missal the music is given (which enables one to study the construction), and it is called a *Præfatio*. It is there attributed to Pope Zozimus [A.D. 417–8]. If you examine the *Exultet*, you will see it precisely takes the place of the *Secreta* with its *Oremus* prefixed. As in so many relics of old things, the Invitation is largely expanded (after what is known as the Gallican [really the older] fashion), instead of being cut down to the single word *Oremus;* while the concluding *Per omnia secula seculorum Amen*, leads at once to the *Dominus vobiscum* and *Sursum corda.*" H. Bradshaw (to Chr. W.) 1882.

[Jerusalem et Syon, *v.* Hierusalem.]
Jesse virgam fecundavit, Herf.
[Jesu pulcher in decore (divisio)]. *Missale et Brev. Sar.*, *Paris* 1623, vide '*Dulcis.*'
¶ *Jesum Christum quem peccando*, Brev. Ebor.
Jocundare plebs fidelis Cujus Pater Ebor. (Clichtov. 212, Daniel II. 109; Adami de S. Victore.)
Johannes Jesu Christo multum, S. E. H. (*Clichtov.* 155; *Notkeri*, *Daniel* II. 5.)
Jubilans concrepa paraphonista, Ebor.
Jubilemus omnes una Deo nostro, *S. E. H. Angers*, *Paris* 1623. (*Daniel* V. p. 174.)
Jubilemus pia mente voce corde, [*Sar.*] *Liége.*

Lætabundus exultet fidelis chorus cæli curiæ cum jocundus ornatur regiæ thorus regis gloriæ, *Lacy's Pontifical*, p. 37.
Lætabundus exsultet fidelis chorus, Cum jocundus (*Daniel* v. p. 215.)
Lætabundus exsultet,...Regem regum, (S. Bernardi) *S. E. H. Brev. Sar. Clichtov.* 152) *Paris* 1623.
Lætabundus Francisco decantat (Synodale Norvic. MS.) *Paris* 1623; *Daniel* II. 192.
Lætare Syon filia (unius Virginis M.) Mr Sherbrooke's MS. p. 7.
Lauda Sion Salvatorem, *S. E. H.* (*Clichtov.* 177; *Daniel* II. 121; *T. Aquinatis*) *Paris* 1623.
Laudamus te Rex Maria genite, Ebor.
Laetetur orbis die ista, Ebor.
Laude canora vox pulcra, Ebor.
Laude celebrat vox quoque, Ebor.
Laude Christum modulemur, Ebor.
Laude jocunda melos turma, *S. E. H.*
Laudem dicite Deo martyrum, Ebor.
Laudent condita omnia, Ebor.
Laudes Christo decantemus Ejus matris, Ebor.
Laudes crucis attollamus, *S. E. H.* (*Clichtov.* 190; *Daniel* II. 100; *Adami de S. Victore.*)
Laudes Deo decantemus, Herf.
Laudes Deo [jam] devotas dulci voce, *S. E. H.*
Laudes Salvatori voce modulemus, *S. E. H.* (*Notkeri*, *Daniel* II. 9; cf. v. p. 51.)
[Laudis odas decantemus, toto corde (pro Ri. Rolle.)]
Laurea clara laetantem Laurentium, Ebor.
[*Laureata novo Thoma* (Tournay)].
Laus devota mente choro, *Sar. Herf.*
Laus harmoniæ resultet, Ebor.
[Laus jocunda, lux insignis] (*Ebor.* vide 'Lux jocunda.').
Laus tibi Christe qui es Creator, Ebor. (*Clichtov.* 201, *Godeschalki*).
Lux jocunda lux insignis, (*Adami de S. Victore; Clichtov.* 172; *Daniel* II. 88.)
Lyra pulcra regem, Ebor.

Magnæ lucem caritatis, Herf.
Magnus Deus in universa terra, *S. E. H.*
Mane prima sabbati surgens, *S. E. H.* (*Clichtov.* 163), *Paris* 1623.
Mirabilis Deus in sanctis, *Sar. Ebor.*, *Paris* 1623.
Missus Gabriel de cælis, *S. E. H.*, *Angers* (*Daniel* v. p. 129.)

[Mittit ad sterilem, [*S*.]
Mittit ad virginem (Abælardi) *S. E. H.* (*Clichtov*. 149), *Paris* 1623.
Mœstæ parentis Christi Mariæ lacrimas [*S*.] *Liége* (*Daniel* v. p. 187).
¶ Mulier laudabilis fortis casta (*Colon. Daniel* II. 208.)
Mundi ætate octava, Ebor.
Mundo Christus oritur, Herf.

¶ Nascitur ex patre Zebedæo, *Brev. et Process. Sar.*
Nato canunt omnia, *S. E. H.* (*Clichtov*. 151; cf. *Daniel* II. 67).
Nostra tuba nunc tua, Ebor.
Novi plausus incrementum, Herf.
[Nunc lætetur plebs fidelis, *Sar. Missal* 1496 &c.]
Nunc luce alma splendescit, *Sar. Ebor. Herf.* [Not in Dr Gott's *Ebor MS*.]

[O ancilla Christi Maria.]
Odas † hac in † die laetas, *Sar. Ebor.*
Omnes sancti seraphim, Ebor. (Notkeri, Daniel II. 26.)
[Omnes una decantemus, et martyris.]
Omnis fidelium ecclesia, Herf.
¶ O morum doctor egregie, *Brev. et Process. Sar.*
T *O patriarcha inclyte nos Joseph*, Mr Sherbrooke's MS.
¶ Oportet devota mente, *Brev. Sarum.*
O quam locus metuendus (in dedicacione ecclesiæ) Mr Sherbrooke's MS.
O regi summo mulier, Brev. Ebor.
Organicis canamus modulis nunc *N*. sollennia, *S. E. H.*, *Brev. Sar.*
¶ *O vere beata sublimis*, Brev. Ebor.

Pange turma corde vultu, Ebor.
Pasti greges de pastore, Ebor.
Pater verbum eructavit, Ebor.
Plangant filii ploratione una, Ebor.
Plangat Syon Salvatorem (de v. vulneribus Iesu Christi) Mr Sherbrooke's MS.
Plaudat chorus plebs lætetur, Ebor.
Plausu chorus lætabundo, Ebor., Mr Sherbrooke's MS.; Adami de S. Victore, Daniel II. 112.
Post partum virgo Maria Dei, *Sar. et Ebor.*, *Brev. Sar.*
Precamur nostras Deus animas, Ebor.
Profitendo fidem solam (Transl. Edmundi R. M.) Norwich MS.
Profitentes unitatem veneremur Trinitatem [? Adami S. Victor.] Ebor., Poictiers, Paris, 1623 (*Clichtov*. 176; *Daniel* II. 91; v. p. 72.)
¶ Proloquium altum recitemus.
Prome casta contio, *S. E. H.*
Promere chorda jam conemur, Ebor.
Psallat ecclesia mater, Ebor. Herf. (*Clichtov*. 179, *Notkeriana*, *Daniel* II. 22.)
Psalle lyrica carmina, Ebor. Herf.
Pura Deum laudet innocentia, Ebor.

Quam dilecta tabernacula Dei (*Clichtov*. 181; *Adami de S. Victore*, *Daniel* v. p. 102.)
¶ Quem æthera et terra, *Brev. et Process. Sar. et Ebor.*

Quicunque vult salvus esse, ipsum, Ebor., Drontheim (Daniel v. p. 208.)
Qui regis sceptra forti dextra, *S. E. H.*, *Paris* 1623.

Regi Christo applaudat ecclesia, Ebor.
Regnantem sempiterna per secla, *S. E. H.*, *Rennes*, *Angers*, *Paris* 1623 (*Daniel* v. p. 172.)
Resonet sacrata jam turma, *Sar. Ebor.*
Rex omnipotens die hodierna, *S. E. H.*, *Liége*, *Paris* 1623 (*Clichtov.* 169; *Daniel* v. p. 66. *Hartmanni Sangallensis.*)
Rex Salomon fecit templum, Ebor., Angers, Utrecht (Daniel v. p. 106.)

Sacerdotem Christi Martinum, *S. E. H.* (*Clichtov.* 217; *Notkeriana*, *Daniel* II. 27; v. p. 118.)
Sacrosancta hodiernæ festivitatis, *S. E. H.* (*Clichtov.* 182.)
Salus æterna indeficiens mundi, *S. E. H.*, *Rennes*, *Angers*, *Paris* 1623 (*Clichtov.* 149; *Daniel* II. 176.)
¶ *Salute corporea*, Brev. Ebor.
Salvatoris clementiae dulcem, Ebor.
Salve crux sancta arbor, *S. E. H.*, *Brev. Sar.* (*Daniel* v. p. 182.)
¶ Salve festa dies...Qua caro. *Process. Sar.*
¶ Salve festa dies...Qua Christi, *Process. Sar.*
¶ Salve festa dies...Qua Deus ad cælos, *Process. Ebor.* (*Daniel* II. 172).
¶ Salve festa dies...Qua Deus ecclesiam, *Process. Sar. et Ebor.* (*Daniel* II. 174.)
¶ Salve festa dies...Qua Deus in cælum, *Process. Sar.*
¶ Salve festa dies...Qua Deus infernum, *Process. Sar. et Ebor.*
¶ Salve festa dies...Qua Jesus, *Process. Sar.*
¶ Salve festa dies...Qua nova, *Process. Sar. et Ebor.*
¶ Salve festa dies...Qua sponso, *Process. Sar. et Ebor.* (*Daniel* II. 175.)
Salve mater Christi, o inclyta, Ebor.
Salve porta perpetua, Ebor.
[Salve sancta parens, rosa spinis.]
Sancti Baptistae Christi præconis, *S. E. H.* (*Clichtov.* 191; *Notkeri*, *Daniel* II. 15.)
Sancti merita Benedicti, Ebor. (?Notkeri, Daniel v. p. 78.)
Sancti Pauli conversio, Ebor.
Sancti Spiritus adsit nobis gratia, Quæ corda, *S. E. H.*, *Brev. Sar.*, *Paris* 1623, *Clichtov.* 170; Notkero tribuit *Daniel* II. 14, v. p. 170; cf. Daniel II. 177 (and v. p. 171.)
Sanctus Petrus, magnus Paulus, Ebor.
Scalam ad cælos subrectam, Ebor.
Scrupulosa quorumdam sententia, Ebor.
¶ Sedentem in supernæ majestatis, *Brev. et Process. Sar.*, *Brev. Ebor.*
Si vis vere gloriari, [*Sar.*] *Ebor.* (*Daniel* v. p. 186.)
Sollemnitas Sancti Pauli, *Sar. Herf.* (*Daniel* v. p. 234.)
Sollemne canticum hodie resonet (*in die S. Thomæ M.* This Sarum sequence stands first in Mr Sherbrooke's MS.) *Daniel* v. p. 179.
Sollemnitate rutilans apostolica, Ebor.
Sonent Regi nato nova cantica, *Sar. Ebor.*, *Angers.* (*Daniel* v. p. 175.)
Sonet vox fidelium, Ebor.
Sospitate morbos lenit, Ebor.

¶ Sospitati dedit ægros, *Brev. et Process. Sar.*, *Brev. Ebor.* (*Daniel* II. 276.)
Spe mercedis et coronæ, Ebor., Ord. S. Benedicti Spirensis (*Clichtov.* 221.)
Stabat juxta Christi crucem, Ebor.
Stans a longe...crimina Percutiebat, Ebor.
Stans a longe...crimina. Sed pectus, Ebor.
Stola jocunditatis...Laurentium, *Sar. Ebor.* (*Daniel* II. 138.)
Stola jocunditatis...Vincentium, *S. E. H.*
Summi Regis in honore Martyris sollemnia, Herf.
Summi Regis in honore Praesulis sollemnia, Herf.
Summi Regis in honore Virginis memoria, Herf.
Suspendentis aquas fili, Ebor.

¶ Te laudant, alme rex, *Process. Sar.*
¶ Te mundi climata, *Brev. et Process. Sar.*
Testamento veteri Anna fuit, *Sar. Ebor.*
Tibi Christe redemptori ('Sequentia sancti Nicholai de Tolletano' in Mr Sherbrooke's MS. p. 16.) Eremit. Augustin. (Daniel II. 278.)
Trinitatem simplicem, trinum Deum, Ebor.

Veni mater gratiæ fons misericordiæ, [*Sar.*] *Ebor.* (and Mr Sherbrooke's MS.) *Daniel* II. 200.
Veni præcelsa domina, Ebor. Herf.; Daniel II. 140.
Veni Sancte Spiritus et emitte, [S.] E. H., Paris 1623, Clichtov. 171.
Veni Spiritus æternorum, Herf. (Roberti Regis).
Verbum bonum et suave, *S. E. H.*, *Clichtov.* 210, *Daniel* II. 119.
Victimæ paschali laudes, *S. E. H.*, *Paris* 1623, *Clichtov.* 161, *Daniel* II. 120.
Virginalis turma sexus, Arbuthnott, Daniel II. 279.
Virgini Mariæ laudes intonant, Ebor. [? *Sar.* in MS. cxv. Madg. Coll. Oxon.] Paris 1623 (also in Mr Sherbrooke's MS. p. 28, '*tempore paschali*') Clichtov. 161, Daniel II. 203.
Virginis venerandæ de numero, [*S.*] *E. H.*, *Brev. Sar.*, *Clichtov.* 223; (Notkeri, *Daniel* II. 35.)
Virgo mater gratuletur, Ebor.
[Virgo vernans velut rosa, *Missal. Sar.* 1494, &c.]
Voce jubilantes magna, Ebor., Drontheim; Daniel v. p. 209.
Voci vita fit unita, Herf.
Voto voce cordis oris, Ebor.

Zyma vetus expurgetur, (*Adami de S. Victore*) *Sar.*, *Ebor.*, *Clichtov.* 164.

SARUM HYMNS.

In September 1880, Mr Bradshaw threw himself heartily into the task of mastering the Sarum Hymns.

After a visit to the Muniment Room at Lincoln with the late Canon Wickenden, he brought away from the Chapter Library their copy of the earliest known edition of the *Expositio Hymnorum et Sequentiarum*, and the first *known* edition (the only separately printed one) of the Supplement, which has R. Pynson's monogram and may be dated A.D. 1496.

Mr Bradshaw first took the *Expositio Hymnorum* and verified every stanza, finding its place in the Sarum Breviary. He then wrote out his list of first lines of every Hymn or Part of a Hymn in a somewhat improved order, according to Season and Feast. (This list he proposed to send me; so with the kind permission of Admiral Bradshaw and Dr Luard I have taken a transcript of it. The original is to be deposited in the University Library with the remainder of his papers.)

In the next place he treated the Appendix in the same copy in like manner.

Having the original of Ascensius' revised edition of 1502, and a Hillenius of about 1518 (probably, as he judged, the very last ever issued), as well as those parts of the Cologne *editio princeps* (1496) already mentioned, and the original issue of its appendix, he made a comparison of their contents, and arrived at the conclusion that *there is no real variation in the whole series of the* Expositio Hymnorum.

Then he went through the Breviary from beginning to end, *Temporale*, Psalter, Miscellanea, and *Sanctorale.* He thereby learnt (as he said) the history of the *broken hymns*, bits or selections used for different days, such as

Memento salutis auctor (II. 559, cf. I. p. clxxi),
Castæ parentis viscera (II. 297, cf. I. p. clxxxix),
Tristes erant apostoli (II. 356, cf. I. p. dccclix),
Claro paschali gaudio (II. 358, cf. I. p. dccclxii), &c.

In the next place he took the *Hymni* attached to a Psalter (such as the 16mo. of 1504 and the 4to. of 1522) where the Hymns are arranged in a wholly different order.

Thus he procured, to his great satisfaction, three lists of hymns, saving himself for ever (as he expressed it) 'from the poison of alphabetical indexes.' The lists are

(1) a rational one from the *Breviary*, as a standard to measure by:

(2) a list of the contents of the *Expositio Hymnorum* (editions 1496—1518) with reference to the former list: and

(3) a list of the contents of the *Hymni* [attached to the Psalter].

'The numerical result is as follows:

'1. The *Breviary* gives 117 Hymns, including the two Sequences used as hymns.

'2. The *Expositio Hymnorum* gives, in the Text of 1496, 95 Hymns, which are identical with the Breviary Hymns except in not including the two Sequences. (At the end are the three Anthems from the Processional.) The Appendix contains 20 Hymns, which, with the 95 in the text, make up the 115 *hymns* of the Breviary*.

* There is some difficulty in giving a satisfactory statement of the *total number* of Hymns found in any collection, without misleading.

Mr Bradshaw's '115' is the most correct for the Sarum Breviary as we have it, because (1) it *counts nothing twice over* (as would be done if the following were counted as separate hymns, on the ground that they were so used sometimes:

Virgo singularis . . .	part of Ave maris.
Caste parentis viscera . Enixa est puerpera .	,, ,, A solis.
Tristes erant apostoli . Claro paschali gaudio .	,, ,, Aurora lucis.
Jam bone pastor Petre Doctor egregie Paule	,, ,, Aurea luce.)

(2) His enumeration *omits nothing* which is in the Breviary proper, as would be done if, for instance, 'Sermone blando' were passed over, on the ground that it is, strictly speaking, the second part of 'Aurora lucis.' In the Breviary it is never included in the first part, as were the others.

It should be borne in mind that Mr Bradshaw's list of the Breviary Hymns takes no account of (*a*) Processional Hymns, (*b*) Proses, and Sequences used as Hymns, (*c*) Hymns in the later Offices affixed to the Commune Sanctorum, or (*d*) Provincial Hymns. A list of these will be found below. They would raise the number in our Breviary to 122 (+2 Sequences), or the total (inclusive of the Processionals) to 127 *Sarum* Hymns + 2 *Provincial* Hymns, beside a few Proses and Sequences.

'3. The *Hymni*, so far as they are Sarum, are 117 in number *as printed*, and including the two Sequences. But they are only 116 in reality; as *Vox clara ecce intonat* (see *Brev.* p. xxxi), which occurs as no. 4, recurs as no. 44. To compensate for this, the hymn at first vespers of the Purification (*Quod chorus vatum*, Brev. III. 131) is omitted altogether from the collection of *Hymni*, which in other respects agrees with the Breviary.

'The *York* Hymns are a great curiosity. They form an appendix to the rest. In the edition of 1504 there are about a dozen of them. But in the edition of 1522 they are in the Index but are not in the book, and I am led to conclude that the last quire E was printed either as an eight-leaf quire containing the York Hymns, or a four-leaf quire with the York Hymns all suppressed.' (H. B. *Sept.* 27, 1880.)

[4. The *Hymni cum notis* contains (in the edition of November, 1518*) 123 hymns (among them '*Quod chorus vatum*') including the sequences *Letabundus* and *Alma chorus*, and parts of hymns, *Tristes*, *Claro*, *Doctor*, *O bone*, as well as *Impleta sunt quae concinit* and *Crux fidelis inter omnes* at the Invention of the Cross. The indexes to all these editions are untrustworthy. The Hymns are here arranged more nearly in the order in which they were used in the yearly course, which differs considerably from that of the *Psalterium cum hymnis*. F. J.]

* In all the other editions the hymn *Matthee* and the sequence *Alma chorus* are entirely omitted.

(i. *a.*) A RATIONAL LIST OF HYMNS IN THE SARUM BREVIARY.

(A.) Proprium de Tempore.

1	Conditor alme siderum	1st Sunday in Advent	1st Vespers.
2	Te lucis ante terminum	,,	Compline.
3	Verbum supernum prodiens A patre olim exiens	,,	Mattins.
4	Vox clara ecce intonat	,,	Lauds.
5	Jam lucis orto sidere	,,	Prime.
6	Nunc sancte nobis spiritus	,,	Terce.
7	Rector potens verax deus	,,	Sext.
8	Rerum deus tenax vigor	,,	None.
9	Veni redemptor gentium	Christmas Day	1st Vespers.
10	Salvator mundi domine	,,	Compline.
11	Christe redemptor omnium Ex patre patris unice	,,	Mattins.
12	A solis ortus cardine	,,	Lauds.
13	Hostis Herodes impie	Epiphany	1st Vespers.
14	A patre unigenitus	,,	Lauds.
15	Deus creator omnium	1st Sun. after Oct. Epiphany	1st Vespers.
16	Primo dierum omnium	,,	Mattins.
17	Eterne rerum conditor	,,	Lauds.
18	Lucis creator optime	,,	2ndVespers.
19	Somno refectis artubus	Monday in 1st week	Mattins.
20	Splendor paterne glorie	,,	Lauds.
21	Immense celi conditor	,,	Vespers.
22	Consors paterni luminis	Tuesday in 1st week	Mattins.
23	Ales diei nuncius	,,	Lauds.
24	Telluris ingens conditor	,,	Vespers.
25	Rerum creator optime	Wednesday in 1st week	Mattins.
26	Nox et tenebre et nubila	,,	Lauds.
27	Celi deus sanctissime	,,	Vespers.
28	Nox atra rerum contegit	Thursday in 1st week	Mattins.
29	Lux ecce surgit aurea	,,	Lauds.
30	Magne deus potentie	,,	Vespers.
31	Tu trinitatis unitas	Friday in 1st week	Mattins.
32	Eterna celi gloria	,,	Lauds.
33	Plasmator hominis deus	1st Friday in Lent	Vespers.
34	Summe deus clementie	1st Saturday in Lent	Mattins.
35	Aurora jam spargit polum	,,	Lauds.
36	Ex more docti mistico	1st Sunday in Lent	1st Vespers.
37	Christe qui lux es et dies	,,	Compline.
38	Summi largitor premii	,,	Mattins.
39	Audi benigne conditor	,,	Lauds.

40	Ecce tempus ydoneum	3rd Sunday in Lent	1st Vespers.
41	Clarum decus jejunii	,,	Mattins.
42	Jesu quadragenarie	,,	Lauds.
43	Vexilla regis prodeunt	Passion Sunday	1st Vespers.
44	Cultor dei memento	,,	Compline.
45	Pange lingua gloriosi Prelium certaminis	,,	Mattins.
46	Lustra sex qui jam peracta Tempus implens corporis	,,	Lauds.
47	Chorus nove Hierusalem	1st Sunday after Easter	1st Vespers.
48	Jesu salvator seculi Verbum patris altissimi	,,	Compline.
49	Aurora lucis rutilat	,,	Mattins.
50	Sermone blando angelus	,,	Lauds.
51	Ad cenam agni providi	,,	2ndVespers.
52	Eterne rex altissime	Ascension Day	1st Vespers.
53	Jesu nostra redemptio	,,	Compline.
54	Tu Christe nostrum gaudium	,,	Lauds.
55	Jam Christus astra ascenderat	Whitsunday	1st Vespers.
56	Impleta gaudent viscera	,,	Lauds.
57	Veni creator spiritus	,,	Terce.
58	Beata nobis gaudia	,,	2nd Vespers.
59	Adesto sancta trinitas	Trinity Sunday	1st Vespers.
60	O pater sancte mitis atque pie	,,	Lauds.
61	Sacris solenniis juncta sint gaudia	Corpus Christi	1st Vespers.
62	Pange lingua gloriosi Corporis mysterium	,, ,,	Mattins.
63	Verbum supernum prodiens Nec patris linquens dexteram	,,	Lauds.
64	O lux beata trinitas	1st Sunday after Trinity	1st Vespers.
65	Nocte surgentes vigilemus omnes	,,	Mattins.
66	Ecce jam noctis tenuatur umbra	,,	Lauds.
67	Urbs beata Jherusalem	Dedication	1st Vespers.
68	Angulare fundamentum	,,	Lauds.

(B.) Commune Sanctorum.

69	Annue Christe seculorum domine	Commune Apostolorum	1st Vespers.
70	Exultet celum laudibus	,,	Lauds.
71	Martyr dei qui unicum	Commune Martyris	1st Vespers.
72	Deus tuorum militum	,,	Lauds.
73	Sanctorum meritis inclita gaudia	Commune Martyrum	1st Vespers.
74	Rex gloriose martyrum	,,	Lauds.
75	Iste confessor domini sacratus	Commune Confessoris	1st Vespers.
76	Jhesu redemptor omnium	,,	Lauds.
77	Virginis proles opifexque matris	Commune Virginis	1st Vespers.
78	Jesu corona virginum	,,	Lauds.

(C.) Proprium Sanctorum.

79	Andrea pie sanctorum mitissime	St Andrew (Nov. 30)	1st Vespers.

80	O Thoma Christi perlustrator lateris	St Thomas (Dec. 21)	1st Vespers.
81	Sancte dei preciose	St Stephen (Dec. 26)	Lauds.
82	Christi miles gloriosus	St Vincent (Jan. 22)	Lauds.
83	Quod chorus vatum venerandus olim	Purification (Feb. 2)	1st Vespers.
84	Mathia juste duodeno solio	St Matthias (Feb. 24)	1st Vespers.
85	Ave maris stella	Annunciation (March 25)	1st Vespers.
86	Quem terra pontus ethera	,,	Mattins.
87	O gloriosa domina	,,	Lauds.
88	Ut queant laxis resonare fibris	Nat. St John B. (June 24)	1st Vespers.
89	Antra deserti teneris sub annis	,,	Mattins.
90	O nimis felix meritique celsi	,,	Lauds.
91	Aurea luce et decore roseo	St Peter & St Paul (June 29)	1st Vespers.
92	Festum matris gloriose	Visitation (July 2)	1st Vespers.
93	Mundi salus affutura	,,	Mattins.
94	O salutaris fulgens stella maris	,,	Lauds.
95	Collaudemus Magdalene	St Mary Magdalene (July 22)	1st Vespers.
96	Estimavit ortulanum Et hoc sane credidit	,,	Mattins.
97	O Maria noli flere Jam non queras alium	,,	Lauds.
98	Bina celestis aule luminaria	St James (July 25)	1st Vespers.
99	Ave mater Anna	St Anne (July 26)	1st Vespers.
100	In Anne puerperio	,,	Mattins.
101	Felix Anna pre aliis	,,	Lauds.
102	Celestis formam glorie	Transfiguration (Aug. 6)	1st Vespers.
103	O sator rerum reparator evi	,,	Mattins.
104	O nata lux de lumine	,,	Lauds.
105	Exultet cor precordiis	Name of Jesus (Aug. 7)	1st Vespers.
106	Jesus dulcis memoria	,,	Mattins.
107	Jesu auctor clementie	,,	Lauds.
108	O quam glorifica luce coruscas	Assumption (Aug. 15)	1st Vespers.
109	Bartholomee celi sidus aureum	St Bartholomew (Aug. 24)	1st Vespers.
110	Matthee sancte bino pollens munere	St Matthew (Sept. 21)	1st Vespers.
111	Tibi Christe splendor patris Vita virtus cordium	St Michael (Sept. 29)	1st Vespers.
112	Christe sanctorum decus angelorum	,,	Lauds.
113	Beate Simon et Thadee inclite	St Simon & St Jude (Oct. 28)	1st Vespers.
114	Jesu salvator seculi Redemptis ope subveni	All Saints (Nov. 1)	1st Vespers.
115	Christe redemptor omnium Conserva tuos famulos	,,	Lauds.

I find three drafts of the following Table among Mr Bradshaw's papers. We print that which appears to have been the most thoroughly revised.

i. *b*. TABLE OF THE 115 HYMNS OF THE SARUM BREVIARY.

Proprium de Tempore.	1st Vespers.	Compline.	Mattins.	Lauds.	Prime.	Terce.	Sext.	None.	2nd Vespers.
1st Sunday in Advent	1	2	3	4	5	6	7	8	...
Christmas Day	9	10	11	12	...	...	...	...	...
Epiphany	13	...	...	14	...	...	...	...	...
1st Sunday after Oct. Epiph.	15	...	16	17	...	...	...	...	18
Monday in 1st week .	...	...	19	20	...	...	...	...	21
Tuesday in 1st week.	...	...	22	23	...	...	...	...	24
Wednesday in 1st wk.	...	...	25	26	...	...	...	...	27
Thursday in 1st week	...	...	28	29	...	...	...	...	30
Friday in 1st week ...	...	...	31	32	...	...	...	...	...
1st Friday in Lent ...	...	...	...	...	...	...	...	...	33
1st Saturday in Lent.	...	...	34	35	...	...	...	...	...
1st Sunday in Lent ...	36	37	38	39	...	...	...	...	...
3rd Sunday in Lent..	40	...	41	42	...	...	...	...	...
Passion Sunday	43	44	45	46	...	...	...	...	...
Low Sunday............	47	48	49	50	...	...	...	...	51
Ascension Day	52	53	...	54	...	...	...	...	...
Whitsunday	55	*	...	56	...	57	...	...	58
Trinity Sunday	59	...	...	60	...	...	...	...	...
Corpus Christi	61	...	62	63	...	...	...	...	...
1st Sunday after Trin.	64	...	65	66	...	...	...	...	...
Dedication...............	67	...	...	68	...	...	...	...	...
Commune Apostolorum	69	...	...	70	...	...	...	...	...
Commune unius Martyris	71	...	...	72	...	...	...	...	...
Commune plur. Martyrum	73	...	...	74	...	...	...	...	...
Commune unius Confessoris.................	75	...	...	76	...	...	...	...	...
Commune unius Virginis....................	77	...	...	78	...	...	...	...	...
* [At Compline on Whitsunday the *Sequence* 'Alma chorus' is used as a hymn.]	1st Vespers.	Compline.	Mattins.	Lauds.	Prime.	Terce.	Sext.	None.	2nd Vespers.

Proprium Sanctorum.	1st Vespers.	Compline.	Mattins.	Lauds.
St Andrew (Nov. 30)	79+69	...	...	...
St Thomas (Dec. 21)	80+69	...	...	...
St Stephen (Dec. 26)	...	...	...	81
St Vincent (Jan. 22).	...	...	...	82
Purification (Feb. 2).	83†	...	...	...
St Matthias (Feb. 24)	84+69	...	...	...
Annunciation, Mar. 25	85	...	86	87
Nat. St John Bapt., June 24	88	...	89	90
St Peter & St Paul, June 29	91	...	...	...
Visitation, July 2......	92	...	93	94
St Mary Magdalene, July 22................	95	...	96	97
St James (July 25) ...	98+69	...	...	...
St Anne (July 26).....	99	...	100	101
Transfiguration (Aug. 6)	102	...	103	104
Name of Jesus, Aug. 7	105	...	106	107
Assumption, Aug. 15	108†	...	...	...
St Bartholomew, Aug. 24	109+69	...	...	...
St Matthew, Sep. 21.	110+69	...	...	...
St Michael, Sept. 29.	111	...	...	112
St Simon & St Jude, Oct. 28	113+69	...	...	...
All Saints (Nov. 1) ...	114	...	...	115
† [At 2nd Vespers of the (Purif. and) Assumption the *Sequence* 'Letabundus' is used as a prose.]	1st Vespers.	Compline.	Mattins.	Lauds.

(ii.) A LIST OF THE CONTENTS OF THE EXPOSITIO HYMNORUM (1496—1518),

WITH REFERENCE TO THE FOREGOING LIST FROM THE BREVIARY.

(*Ex editione per* H. Quentel, 1496, 4to.)*

	First line of Hymn.	*Reference to Sarum Breviary.*
1	Conditor alme siderum 1[a] with 'Laus.'	Do. 1. Adv. 1. Vesp. with 'Laus honor virtus gloria.'
2	Te lucis ante terminum 1[b] without 'Presta.'	Compl. 1. Adv. with 'Presta pater omnipotens.'
3	Verbum supernum prodiens A patre olim exiens. 2[a] without 'Laus.'	Do. 1. Adv. Mat. with 'Laus honor.'
4	Vox clara ecce intonat 2[b] with 'Presta.'	Do. 1. Adv. Laud. with 'Laus.'
5	Veni redemptor gentium 3[a] without 'Deo.'	Nat. Domini 1. Vesp. with 'Deo patri.'
6	Saluator mundi Domine 3[b] without 'Deo.'	Compl. 2 vig. nat.—oct. Epiph. with 'Deo patri.'
7	†A solis ortus cardine 4[a] without 'Gloria.'	Nat. Domini Laud. with 'Gloria tibi.'
8	Hostis herodis impie 4[b] without 'Gloria.'	Epiph. 1. Vesp. with 'Gloria.'
9	A patre vnigenitus 5[a] (joined ed. 1499) without 'Gloria.'	Epiph. Laud. with 'Gloria.'
10	Deus creator omnium 5[b] with 'Christum.'	Sabb. Vesp. *Domine ne in ira* to xl[a]. with 'Christum rogemus.'
11	Primo dierum omnium 6[b] with 'Presta.'	Dominicis Mat. *Domine ne in ira*—xl[a]. with 'Gloria.'
12	Eterne rerum conditor 7[b] without 'Gloria.'	Dominic. Laud. with 'Gloria.'
13	Nocte surgentes vigilemus omnes 9[a] with 'Prestet.'	Dom. Mat. *Deus omnium—Adv.* with 'Prestet hoc nobis.'
14	Ecce jam noctis tenuatur umbra 9[b] without 'Prestet.'	Dominic. Laud. per estatem with 'Prestet.'

* The *original index* or 'Tabula' (1496) is quite untrustworthy. It omits no less than ten hymns. The references '1[a]', '1[b]', &c. in the first column of this present list are to the leaves of the 4to. of 1496; a = the *recto* side, b = the *verso* of the leaf.

† The hymns 'A solis' and 'Hostis Herodes' are the 1st and 2nd Parts (A – N) of an alphabetical acrostic Hymn, only the verse which commenced with 'M' is wanting.

	First line of Hymn.	*Reference to Sarum Breviary.*
15	Jam lucis orto sidere 9^{b} with 'Deo patri.'	Dom. ad Primam with 'Deo patri.'
16	Nunc sancte nobis spiritus 10^{b} without 'Presta.'	Dom. ad Terciam with 'Presta pater.'
17	Rector potens verax deus 11^{a} without 'Presta.'	Dom. ad Sextam with 'Presta pater.'
18	Rerum deus tenax vigor 11^{a} without 'Presta.'	Dom. ad Nonam with 'Presta.'
19	Lucis creator optime 11^{b} without 'Presta.'	Dom. Vesp. with 'Presta.'
20	Andrea pie sanctorum mitissime 12^{a} without 'Annue.'	St Andrew 1. Vesp. with 'Annue Christe.'
21	*O thoma christi perlustrator lateris 12^{a} without 'Annue.'	St Thomas 1. Vesp. (ref. to Annue).
	*Jam bone pastor petre clemens accipe 12^{a} reference only to 'Aurea luce' verse 3. [He probably meant to include in the reference 'Doctor egregie Paule mores instrue' which is 'Aurea luce' verse 4.]	St Peter Cath. & ad Vincula reference to 'Annue.' St Paul Conv. 1. Vesp., and Commem. Mat., ref. to 'Annue.'
22	*Mathia iuste duodeno solio 12^{a} without 'Annue.'	St Matthias 1. Vesp. with ref. to 'Annue.'
23	*Bartholomee celi sidus aureum 12^{a} without 'Annue.'	St Bartholomew 1. Vesp, with ref. to 'Annue.'
24	*Mathee sancte bino polle[n]s munere 12^{a} without 'Annue.'	St Matthew 1. Vesp. with ref. to 'Annue.'
25	*Bina celestis aule luminaria 12^{b} without 'Annue.'	St James 1. Vesp. St John *in Dec.* Mat. with ref. to 'Annue.'
26	*Beate symon et thadee inclite 12^{b}	St Simon and St Jude 1. Vesp. with ref. to 'Annue.'
27	Sancte dei preciose prothomartir stephane 12^{b}	St Stephen Lauds.
	Verse 2. Funde preces—ciuibus here explained of St *Thomas altered to* St Stephen *in* 1499.	(in Brev., St Stephen)
	Verse 3. Et corona qua nitescis almus sacri nominis Nosque† tibi famularum fac consortes fieri Et expertes dire mortis in die iudicii	here explained of St *Thomas;* not in Brev.
	Verse 4. Gloria et honor—seculorum Amen	in Breviary.
28	Christe redemptor omnium 13^{a} without 'Ex patre.'	Christmas Day Mat. with 'Gloria tibi.'
29	Somno‡ refectis artubus 13^{b} without 'Gloria.'	Fe. 2. Mat. with ref. to 'Gloria.'
30	Splendor paterne glorie 14^{a} without 'Deo.'	Fe. 2. Laud. with 'Deo patri.'
31	Immense celi conditor 14^{b} without 'Presta.'	Fe. 2. Vesp. with 'Presta pater.'

* Omitted in the original tabula or index (1496).

† 'Nos qui' (1496). ‡ 'Summo' (1496).

	First line of Hymn.	*Reference to Sarum Breviary.*
32	Consors paterni luminis 15^a without 'Presta' wrongly marked xx	Fe. 3. Mat. with 'Presta.'
33	Ales diei nuncius 15^b without 'Deo.'	Fe. 3. Laud. with 'Deo patri.'
34	Telluris ingens conditor 16^a without 'Presta.'	Fe. 3. Vesp. with ref. to 'Presta.'
35	Rerum creator optime 16^b without 'Presta.'	Fe. 4. Mat. with ref. to 'Presta.'
36	Nox et tenebre et nubila 17^a without 'Deo.'	Fe. 4. Laud. with reference to 'Deo.'
37	Celi deus sanctissime 17^b without 'Presta.'	Fe. 4. Vesp. with ref. to 'Presta.'
38	Nox atra rerum contegit 18^a without 'Presta.'	Fe. 5. Mat. with ref. to 'Presta.'
39	Lux ecce surgit aurea 18^b without 'Deo.'	Fe. 5. Laud. with ref. to 'Deo patri.'
40	Magne deus potentie 18^b without 'Presta.'	Fe. 5. Vesp. with ref. to 'Presta.'
41	Tu trinitatis vnitas 19^b without 'Presta.'	Fe. 6. Mat. with ref. to 'Presta.'
42	Eterna celi gloria 19^b without 'Deo.'	Fe. 6. Laud. with ref. to 'Deo.'
43	Plasmator hominis deus 20^b without 'Presta.'	Fe. 6. Vesp. with ref. to 'Presta.'
44	Summe deus clementie 21^a without 'Presta.'	Sabb. Mat. with ref. to 'Presta.'
45	Aurora iam spargit polum 21^a without 'Deo.'	Sabb. Laud. with ref. to 'Deo.'
46	Ex more docti mistico 21^b First four verses only Ex more. Lex. Vtamus. Vitemus.	Do. 1. xl^e. 1. Vesp. 8 verses + 'Presta' in full.
47	Christe qui lux es et dies 22^a (wrongly marked 21) without 'Deo.'	Compl. 17. (Do. 1. xl^e. &c.). with 'Deo patri.'
48	Summi largitor premii 22^b with 'Summa nobis.'	Do. 1. xl^e. Mat. with 'Summa nobis hoc.'
49	Audi benigne conditor 23^b without 'Presta.'	Do. 1. xl^e. Laud. with ref. to 'Presta beata.'
50	Ecce tempus ydoneum 23^b with 'Sit benedictus.'	Do. 3. xl^e. 1. Vesp. with 'Sit benedictus.'
51	Clarum decus ieiunii 24^a with 'Presta pater per.'	Do. 3. xl^e. Mat. with 'Presta pater per.'
52	Jesu quadragenarie 24^b without 'Presta.'	Do. 3. xl^e. Laud. with 'Presta pater per.'
53	Vexilla regis prodeunt 25^a with 'Te summa Deus.'	Do. in Passione 1. Vesp. with 'Te summa Deus.'
54	Cultor dei memento 26^a with 'Gloria eterno.'	Compl. 9. (Do. in Passione) with 'Gloria eterno.'

	First line of Hymn.	*Reference to Sarum Breviary.*
55	Pange lingua gloriosi prelium certaminis 27[a] with 'Gloria et honor Deo,' and with a fifth verse before the Gloria, not in the Breviary. Vagit infans inter arta positus presepia. Membra pannis inuoluta virgo mater alligat pedes manus [at]que crura stricta cingit phascia.	Do. in Passione Mat. with 'Gloria et honor Deo.'
56	Lustra sex qui iam peracta tempus implens corporis 28[a] with ref. to 'Gloria.' The 3rd verse 'Crux fidelis' has a 2-line initial space, but the comment shows it is not meant to be the beginning of a hymn. and so is only a misprint. (So 1499.)	
57	Chorus noue hierusalem 28[b] with 'Per secla mente nescia.' The 4th verse 'Triumphat ille splendide' is omitted.	Do. in Oct. Pasche 1. Vesp. with 'Per secla mente nescia.'
58	Jesu saluator seculi 29[b] without 'Gloria.' Verses 3 and 4 are 4 and 3 in the Breviary ('Te deprecamur' and 'Ut dum'), and verse 5 of the Breviary ('Quesumus auctor') is here omitted.	Compl. 14 (Do. in oct. pasche) with 'Gloria tibi Dñe.'
59*a*	Aurora lucis rutilat 30[a] without 'Quesumus.' After verse 5 ('Tristes') the whole six verses of the next hymn	Do. in oct. pasche Mat. with 'Quesumus auctor' and 'Gloria.'
59*b*	('Sermone blando') are given, with an exposition which is not word for word the same, but gives the idea that the author was unaware that he was doing the work twice over. (So 1499.)	
60	Sermone blando angelus 31[a] with ref. to 'Quesumus auctor' and 'Gloria.'	Do. in oct. pasche Laud. with reference to 'Quesumus' and 'Gloria.'
61	Ad cenam agni prouidi with 'Quesumus.'	Do. in oct. pasche 2. Vesp. with ref. to 'Quesumus.'
62*a*	Eterne rex altissime 32[a] without either here. But after verse 4 (Tremunt) the whole three verses of the next hymn but one.	Ascension Day 1. Vesp. with 'Tu esto' and 'Gloria.'
62*b*	(only *Tu esto*...for *Tu Christe* nostrum gaudium, manens olimpho preditum) are given, with an exposition which is not word for word the same (see no. 59*b*), and then follows the 'Gloria tibi domine' with exposition (so 1499).	
63	Jesu nostra redemptio 33[a] with 'Tu esto,' but without 'Gloria.'	Compl. 15 (Vig. Ascens.) with 'Tu esto' and 'Gloria.'
64	Tu christe nostrum gaudium 33[b] with ref. to 'Tu esto' and 'Gloria.'	Ascension Day Lauds. with ref. to 'Tu esto' and 'Gloria.'
65*a*	Jam christus astra ascenderat 33[b] without either here. Verse 4 (De patria) is here followed by all four verses of the Hymn for Pentecost at Lauds,	Pentecost 1st Vesp. 4 verses followed by 'Dudum sacrata pectora' and 'Sit laus patri cum filio.'
65*b*	(Impleta gaudent viscera, Ex omni, Judea, Sed signis, with commentary. Then comes 'Sit laus patri cum filio' with its commentary. But, unlike the cases of 59*a*, *b*, and 62*a*, *b*, the second part (Impleta gaudent viscera) does not occur again here with a duplicate (varied) exposition.	

First line of Hymn.	*Reference to Sarum Breviary.*
66 Impleta, see 65*b*.	
67 Veni creator spiritus 34b without 'Sit laus.'	Pentecost ad terciam with 'Sit laus.'
68 Adesto sancta trinitas 35b with 'Laus' (headed 'De sancta trinitate,' in 1499).	Trinity Sunday ad 1. Vesp. with 'Laus patri sit ingenito.'
69 O pater sancte mitis atque pie 35b with 'Gloria tibi.'	Trinity Sunday ad Laudes with 'Gloria tibi omnipotens deus.'
70 O Lux beata trinitas 36a without 'Deo.'	Sabb. vesp. from Deus omnium to Advent—with 'Deo patri.'
71 Urbs beata iherusalem dicta pacis visio 36a without 'Gloria.' Verses 3 and 4 ('Tonsionibus' and 'Porte') are 4 and 3 in the Breviary (no break in 1499).	Dedicatio Eccl. ad 1. vesp. with 'Gloria et honor deo.'
72 Angulare fundamentum lapis christus missus est 36b without 'Gloria.'	Ded. Eccl. ad Laudes with ref. to 'Gloria et.'
73 Quod chorus vatum venerandus olim 37a with 'Sit deo nostro.'	Purif. B. M. V. ad 1. Vesp. with 'Sit deo nostro.'
74 Quem terra pontus ethera 38a without 'Gloria.'	Annunc. B. M. V. ad Mat. with 'Gloria tibi domine.'
75 O gloriosa domina ('femina' *Brev.*) 38b without 'Gloria.'	Annunc. B. M. V. ad Laudes with ref. to 'Gloria.'
76 Ave Maris stella 38b. (Headed Hymnus with 'Sit laus.' sancte Marie, 1499.)	Annunc. B. M. V. ad 1. Vesp. with 'Sit laus deo patri.'
77 Ut queant laxis resonare fibris 39b without 'Laudibus.' Headed Hymnus de sancto Iohanne, 1499.	Nat. S. Joh. Bapt. ad 1. Vesp. with 'Laudibus ciues.'
78 Ad matutinas (so 1499). *Antra deserti teneris sub annis 40a without 'Laudibus.'	Nat. S. Joh. Bapt. ad Mat. with ref. to 'Laudibus ciues.'
79 *O nimis felix meritique celsi 40b with 'Laudibus ciues,' in full.	Nat. S. Joh. Bapt. ad Laudes with ref. to 'Laudibus ciues.'
80 *Aurea luce et decore roseo 41b with 'Sit trinitati.'	St Peter & Paul ad 1. Vesp. with 'Sit trinitati sempiterna.'

N.B. Verse 3 ('Jam bone pastor petre clemens accipe') and verse 4 ('Doctor egregie paule mores instrue') of this hymn are used as first verses prefixed to '*Annue Christe*...' on the other festivals of St Peter and St Paul respectively. See no. 21 above.

81 O quam glorifica luce choruscas 42a with 'Hoc largire pater.'	Assumption B. M. V. ad 1. Vesp. with 'Hoc largire pater.'
82 Tibi Christe splendor patris 42b with 'Gloriam patri.'	St Michael ad 1. Vesp. with 'Gloriam patri melodis.'
83 Christe sanctorum decus angelorum 43a with 'Prestet hec nobis.'	St Michael ad Laudes with 'Prestet hec nobis.'

* Omitted in the original index (1496).

	First line of Hymn.	*Reference to Sarum Breviary.*
84	Jesu saluator seculi 43^{b} with 'Laus honor virtus.'	All Saints ad 1. Vesp. with 'Laus honor virtus.'
85	Christe redemptor omnium conserua...44^{a} with 'Gloria patri.'	All Saints ad Laudes with 'Gloria patri ingenito.'
86	Annue Christe seculorum domine 44^{b} with 'Sit tibi Jesu.'	Commune Apostolorum ad 1. Vesp. with 'Sit tibi Jesu benedicte.'

See no. 20 above, where the *proper* verses are given to be prefixed to this to make it a complete hymn.

87	Exultet celum laudibus 45^{b} without 'Deo.'	Commune Apostolorum ad Laudes with 'Deo patri sit gloria.'
88	Martyr dei qui unicum 45^{b} with ref. to 'Presta pater piissime.'	Commune unius martyris ad 1. Vesp. with ref. to 'Deo patri.'
89	Deus tuorum militum 46^{a} with ref. to 'Laus et perhenniter' &c.	Commune unius martyris ad Laudes with ref. to 'Sit Christe rex.'
90	Sanctorum meritis inclita gaudia 46^{b} with 'Te summa deitas.'	Comm^{e}. plur. martyrum ad 1. Vesp. with 'Te summa deitas.'
91	Hymnus [sequens est—*om.* 1499] plurimorum martyrum Rex gloriose martyrum 47^{a} without 'Deo.'	Comm^{e}. plur. martyrum ad Laudes with 'Deo patri sit gloria.'
92	Iste confessor domini sacratus 47^{b} with 'Sit' (only 'laus,' for 'salus').	Comm^{e}. unius confessoris & pont. ad 1. Vesp. with 'Sit salus illi.'
93	Jhesu redemptor omnium 48^{a} without 'Sit Christe.'	Comm^{e}.unius conf.&pont.ad Laudes with 'Sit Christe rex piissime.'
94	Virginis proles opifexque matris 48^{a} with 'Gloria tibi domine' (*wrong metre*) but no expos.	Comm^{e}. unius virginis & mart. ad 1. Vesp. with 'Gloria patri geniteque proli.'
95	Jesu corona virginum 48^{b} with ref. to 'Presta pater &c.'	Comm^{e}. unius virg. & mart. ad Laudes with ref. to 'Deo patri &c.'
96	Gloria laus et honor tibi sit rex Christe redemptor 49^{a}	
97	Inuentor rutili dux bone luminis 49^{b}.	
98	Salue festa dies toto venerabilis euo 51^{b}.	

Hymns in the Appendix printed by R. Pynson.

App. 1.	¶ Sequuntur hymni quamplures in precedenti libro deficientes. Et primo de venerabilissimo sacramento eucharistie. i. corpus christi. Sacris solennijs iuncta sint gaudia with 'Te trina deitas.'	Corpus Christi ad 1. vesperas 6 stanzas with 'Te trina deitas.'
App. 2.	De eodem festo ad matutinas: Pange lingua gloriosi Corporis mysterium with 'Genitori' (but no 3rd stanza 'In supreme').	Corpus Christi ad mat. 5 stanzas with 'Genitori genitoque.'

App. 3. In laudibus et secundis vesperis, Verbum supernum prodiens nec patris linquens dexteram with 'Vni.'	Corpus Christi Lauds 5 st. with 'Vni trinoque domino.'
App. 4. De festo transfigurationis domini Ad primas vesperas hymnus, Celestis famam glorie with 'Pater cum unigenito.'	Transfiguration ad 1. vesperas 5 st. with 'Pater cum unigenito.'
App. 5. Ad matutinas hymnus, O sator rerum reparator eui with 'Gloria virtus.'	Transfiguration ad mat. 4 st. with 'Gloria virtus sit tibi.'
App. 6. Ad laudes et secundas vesperas, O nata lux de lumine with 'Laudes tibi nos.'	Transfiguration ad Laudes 6 st. with 'Laudes tibi nos.'
App. 7. In festo dulcissimi nominis Jesu Ad primas vesperas hymnus, Exultet cor precordiis with 'Gloria tibi.'	Name of Jesus ad 1. vesperas 7 st. with 'Gloria tibi domine.'
Ad completorium canitur prosa Alma chorus &c. loco hymni. quam require in Expositione sequentiarum, ideo hic pretermittitur.	Name of Jesus ad compl. Reference only to Compline 17 for Pentecost & three following days.
App. 8. Ad matutinas hymnus, Jesu dulcis memoria with 'Gloria tibi.'	Name of Jesus ad mat. 7 st. with 'Gloria tibi domine.'
App. 9. Ad laudes hymnus, Jesu auctor clementie	Name of Jesus ad Laudes 7 st. with 'Gloria tibi domine.'
App. 10. ¶ Sequuntur hymni de Visitatione Marie virginis Ad vesperas, Festum matris gloriose with 'Trine Deus.'	Visitation B. V. M. ad 1. vesperas 5 st. with 'Trine Deus summe.'
App. 11. Ad matutinas hymnus, Mundi salus affutura with 'Laus sit summo.'	Visitation B. V. M. ad mat. 6 st. with 'Laus sit summo.'
App. 12. Ad laudes et secundas vesperas, O salutaris fulgens stella maris with 'Sit benedicta trinitas.'	Visitation B. V. M. ad Laudes 5 st. with 'Sit benedicta trinitas.'
App. 13. ¶ Sequuntur hymni De sancta Anna matre marie virginis Ad primas vesperas, Aue mater anna with 'Laus sit trinitati.'	St Anne ad 1. vesperas 5 st. with 'Laus sit trinitati.'
App. 14. Ad matutinas hymnus, In Anne puerperio	St Anne ad mat. 5 st. with 'Patri natoque gloria.'

App. 15.	Ad laudes & vltimas vesperas, Felix Anna pre aliis with 'Patri natoque.'	 St Anne ad laudes 5 st. with 'Patri natoque.'
App. 16.	ℂ Sequuntur hymni de beata Maria Magdalena * Ad vesperas, Collaudemus magdalene with 'Gloria et honor.'	 St Mary Magdalene ad 1. vesp. 5 st. with 'Gloria et honor Deo.'
App. 17.	Ad matutinas hymnus, Estimauit ortulanum	 St Mary Magdalene ad mat. 5 st. with 'Gloria & honor tibi.'
App. 18.	Ad laudes & secundas vesperas, O maria noli flere with 'Gloria et honor.' ℂ Sequuntur hymni De sancto Spiritu in die penthecostes Ad primas vesperas, Jam Christus astra &c. Et similiter iste Impleta gaudent viscera. Isti hymni expositi sunt supra.	 St Mary Magdalene ad Laudes 5 st. with 'Gloria & honor Deo.' Pentecost ad 1. vesperas Pentecost ad Laudes
App. 19.	Per hebdomadam hymnus, Beata nobis gaudia with 'Sit laus patri.'	 Pentecost ad 2 vesperas et per hebdomadam ad vesperas. 6 st. with 'Sit laus patre.'
App. 20.	De sancto vincentio martyre. Christi miles gloriosus levita vincentius with 'Gloria et honor Deo.'	 St Vincent ad Laudes 2 st. with 'Gloria et honor Deo.'

(iii.) Mr Bradshaw's third list of Hymns relates to the contents of the *Psalterium:* of the *Hymni cum nota* he has left no account.

The *Psalterium* printed by W. de Worde in 1504, 16mo., was the standard taken by Mr Bradshaw †. He ascertained, I believe, that the 4to. by Byrkman in 1522 was of the same family.

* The three hymns *Collaudemus*, *Estimavit* and *O Maria noli flere* were appointed to be sung on the festival of St Mary Magdalene in Salisbury Cathedral by a Statute of A.D. 1319. (*Statuta Sarum*, fo. 23.)

† Mr Bradshaw's papers being in process of arrangement, I was unable to find the last page or so of this list at the time of my visit to Cambridge. However we have been able to supply the missing portion through the kindness of the Rev. E. B. Birks, fellow of Trinity College and vicar of St Michael's, Cambridge, who examined the *Liber Soliloquiorum* for us in the University Library.

HYMNS IN PSALTERIUM OR LIBER SOLILOQUIORUM.

No. of Hymn in Psalt. 1504.	First Words.	No. in List i.	No. of Hymn in Psalt. 1504.	First Words.	No. in List i.
1	Conditor	1	49	Somno refectis	19
2	Te lucis	2	50	Splendor paterne	20
3	Verbum...exiens	3	51	Consors paterni	22
4	Vox clara	4	52	Ales diei	23
5	Aue maris	85	53	Rerum creator	25
6	Quem terra	86	54	Nox et	26
7	O gloriosa domina	87	55	Nox atra	28
8	Veni redemptor	9	56	Lux ecce	29
9	Christe redemptor	11	57	Tu trinitatis	31
10	A solis	12	58	Eterna celi	32
11	Sancte dei	81	59	Summe deus potentie ('clementie' *Brev.*)	34
12	Hostis herodes	13			
13	A patre	14	60	Aurora iam	35
14	Ex more	36	61	Lucis creator (Vespers.)	18
15	Summi	38	62	Immense celi (Vespers.)	21
16	Audi benigne	39	63	Telluris ingens (Vespers.)	24
17	Ecce tempus	40	64	Celi deus (Vespers.)	27
18	Clarum decus	41	65	Magne deus (Vespers.)	30
19	Jesu quadragenarie	42	66	Plasmator (Vespers.)	33
20	Vexilla regis	43	67	Deus creator (Vespers.)	15
21	Cultor dei	44	68	O lux beata (Vespers.)	64
22	Pange lingua	45	(*reference only*)	Te lucis ante (Compline.)	2
23	Lustra sex	46			
24	Chorus noue	47			
25	Aurora lucis	49	69	Saluator mundi (Compline.)	10
26	Sermone blando	50	70	Christe qui lux (Compline.)	37
27	Ad cenam	51	71	Jesu saluator (Compline.)	48
28	Eterne rex...redemptor	52	72	Jesu nostra (Compline.)	53
29	Tu Christe	54	73	Alma chorus (Compline.)	†
30	Jam Christus	55	*	Tristes (*reference to*)	49 *b.*
31	Impleta gaudent	56	**	Claro (*reference to*)	50 *b.*
32	Veni creator	57	74	Andrea pie	79
33	Beata nobis	58	75	Bina celestis	98
34	Adesto sancta	59	76	O Thoma Christi	80
35	O pater	60	77	Matthia juste	84
36	Sacris solenniis	61	78	Bartholomee	109
37	Pange...corporis	62	79	Mathee sancte	110
38	Verbum...dexteram	63	80	Beate Symon	113
39	Urbs beata	67	81	Annue Christe	69
40	Angulare	68	82	Exultet celum	70
41	Primo dierum	16	83	Martyr dei	71
42	Nocte surgentes	65	84	Deus tuorum	72
4	Vox clara *repeated*	4	85	Sanctorum meritis	73
43	Eterne rerum	17	86	Rex gloriose	74
44	Ecce iam noctis	66	87	Iste confessor	75
45	Jam lucis	5	88	Jesu redemptor	76
46	Nunc sancte	6	89	Virginis proles	77
47	Rector potens	7	90	Jesu corona virg.	78
48	Rerum deus	8	91	Christi miles	82

† Sequences. The *Sarum* list ought to number 117, inclusive of the two Sequences; but the hymn 'Quod chorus vatum,' = Brev. no. 83, is not contained

Hymns in Psalterium (*continued*):

No. of Hymn in Psalt. 1504.	First Words.	No. in List i.	No. of Hymn in Psalt. 1504.	First Words.	No. in List i.
92	Ut queant laxis	88	106	O sator rerum	103
93	Antra deserti	89	107	O nata lux	104
94	O nimis felix	90	108	Exultet cor ‡	105
95	Aurea luce	91	109	Jesus dulcis	106
96	Festum matris	92	110	Jesu auctor	107
97	Mundi salus	93	111	O quam glorifica	108
98	O salutaris fulgens	94	112	Letabundus exultet	†
99	Collaudemus Magd.	95	113	Tibi Christe	111
100	Estimavit hortulanum	96	114	Christe sanctorum	112
101	O Maria noli	97	115	Jesu salvator ... redemptis	114
102	Ave mater	99			
103	In Anne	100	116	Christe redemptor omnium	115
104	Felix Anna	101			
105	Celestis formam	102			

Appendix of York Hymns.

Psal. 1504.	First Words.	Brev. Ebor. ed. 1880–83.	Psal. 1504.	First Words.	Brev. Ebor. ed. 1880–83.
i.	Corde natus	I. 75	ix.	Laudes deo devotas	† I. 508
ii.	Agnoscat	I. 89	x.	Eterna Christi... Apost.	II. 3
iii.	Maria ventre	I. 90			
iv.	Presepe poni	I. 90	xi.	Eterna Christi ...Et Mart.	II. 29
v.	Adam vetus	I. 90			
vi.	Jam ter quaternis	I. 311	xii.	Felix per omnes	II. 346
vii.	Hymnum canamus	I. 477	xiii.	Lauda mater	II. 397
viii.	Alma chorus (*reference to Sarum*)	† I. 504, 776	xiv. §	Eterni patris unice	II. 406

I will mention here that there is a XVth century MS. *Hymni Sarum* (formerly in use at Osney) in the library of St John's College, Oxon. (MS. no. lx.)

in the *Liber Soliloquiorum* A. D. 1504. The *York* Breviary contains a hymn for the *Commune Matronarum* 'Hec rite mundi gaudia'; also the verses for St Philip and St James 'Proni rogamus,' 'Jacobe juste.'

‡ '*Ad completorium Hymnus* Alma chorus *sicut in die penthe*costes, *sed in fine ponantur isti tres ultimi versiculi post* Athanatos, *scilicet* Nominibus his, Signatur Jesus, Sint d*omino* laudes *&c.*' (The said verses however are not given in full by W. de Worde in this book.)

§ Here follows in Pynson's edition of 1524 the hymn *Sanctorum meritis.* The edition of 1530 has not this additional hymn.

At University College, Oxon. MS. vii. is a XVth century *Psalterium cum Collectis Hymnisque Sarum.*

An excellent critical edition of the *Hymnarium Sarisburiense* was commenced by an anonymous editor, and the first part (containing 113 hymns *de Tempore*, some of them being non-Sarum) was published by Messrs Darling (*London*) and Deighton (*Cambridge*) in 1851. It included the rubrics and the *music*. Prefixed to it is a list of MSS. and printed authorities.

A convenient pocket Sarum *Hymnale* (without the music) had been printed at *Littlemore* in 1850, under the editorship of the late A. C. Wilson (according to Crockford's Directory) and Dr Stubbs (now Bishop of Chester). It had a York and Hereford supplement.

(iv) The fourth list, which seems necessary to complete Mr Bradshaw's design, exhibits the contents of the *Hymni cum notis.* The figures in brackets after some of the hymns indicate the number of tunes given, when there are more than one.

HYMNS IN HYMNI CUM NOTIS.

No. in Hymni cum notis.	First Words.	No. in List 1.	No. in Hymni cum notis.	First Words.	No. in List 1.
1	Conditor	1	25	Nox atra	28
2	Verbum	3	26	Lux ecce	29
3	Vox clara	4	27	Magne deus	30
4	Veni redemptor	9	28	Tu trinitatis	31
5	Salvator mundi	10	29	Eterna celi	32
6	Christe redemptor...unice	11	30	Plasmator hominis	33
7	A solis	12	31	Summe deus	34
8	Sancte dei	81	32	Aurora iam	35
9	Bina celestis	98	33	Ex more docti	36
10	Hostis herodes	13	34	Christe qui lux	37
11	A patre	14	35	Summi	38
12	Deus creator	15	36	Audi benigne	39
13	Primo dierum	16	37	Ecce tempus	40
14	Eterne rerum	17	38	Clarum decus	41
15	Lucis creator	18	39	Iesu quadragenarie	42
16	Somno refectis	19	40	Vexilla regis	43
17	Splendor paterne	20	41	Cultor dei	44
18	Immense celi	21	42	Pange lingua	45
19	Consors paterni	22	43	Lustra sex	46
20	Ales diei	23	44	Chorus nove	47
21	Telluris ingens	24	45	Iesu salvator	48
22	Rerum creator	25	46	Aurora lucis	49
23	Nox et tenebre	26	47	Sermone blando	50
24	Celi deus	27	48	Ad cenam (2)	51

No. in Hymni cum notis.	First Words.	No. in List 1.	No. in Hymni cum notis.	First Words.	No. in List 1.
49	Eterne rex	52	84	Quod chorus (Purification)	83
50	Iesu nostra redemptio	53	85	Quem terra (Purification)	86
51	Tu Christe	54	86	O gloriosa (Purification)	87
52	Iam Christus	55	92*b*	Iam bone (2)	91*b*
53	Impleta gaudent	56	87	Mathia	84
54	Veni creator (*ad mat.*)	57	88	Ave maris (2)	85
55	Beata nobis	58	40*b*	Impleta sunt (Invention of the Cross)	43*b*
56	Adesto sancta	59	43*b*	Crux fidelis (Invention of the Cross)	
57	O pater	60		(*special*	
58	Sacris solemniis	61		*tune*)	46*b*
59	Pange...corporis	62	89	Ut queant (2)	88
60	Verbum...dexteram	63	90	Antra deserti (2)	89
61	O lux beata	64	91	O nimis felix	90
62	Urbs beata	67	92	Aurea luce (2)	91
63	Angulare	68	92*c*	Doctor egregie *repeated*	91*c*
64	Nocte surgentes (2)	65	93	Festum matris	92
65	Ecce iam noctis (2)	66	94	Mundi salus	93
66	Iam lucis (20 *)	5	95	O salutaris	94
67	Nunc sancte (4)	6	96	Collaudemus	95
68	Rector potens (3)	7	97	Estimavit ortholanum	96
69	Rerum deus (3)	8	98	O maria noli	97
15	Lucis creator *repeated*	18	9	Bina celestis *repeated*	98
70	Te lucis (2)	2	99	Ave mater	99
5	Salvator mundi *repeated*	10	100	In Anne	100
46*b*	Tristes erant (2)	49*b*	101	Felix Anna	101
47*b*	Claro paschali (2)	50*b*	102	Celestis	102
71	Annue Christe (2)	69	103	O sator	103
72	Exultet celum (5)	70	104	O nata	104
73	Martyr dei (4)	71	105	Exultet cor	105
74	Deus tuorum (4)	72	106	Iesus dulcis	106
75	Sanctorum meritis (4)	73	107	Iesu auctor	107
76	Rex gloriose (6)	74	108	O quam glorifica	108
77	Iste confessor (5)	75	109	Letabundus	†
78	Iesu redemptor (6)	76	110	Bartholomee	109
79	Virginis proles (5)	77	111	Tibi Christe	111
80	Iesu corona (4)	78	112	Christe sanctorum	112
81	Andrea pie (2)	79	113	Beate symon	113
9	Bina celestis *repeated*	98	114	Iesu salvator	114
82	O Thoma	80	115	Christe redemptor	115
92*c*	Doctor egregie	91*c*	‡116	Alma chorus	†
83	Christi miles	82	‡117	Mathee	110

* The number of tunes in the Great Antiphoner differs in some instances from the number in the *Hymni cum notis:* thus the Antiphoner gives 25 for *Iam lucis*, and only 1 for *Virginis proles* (Chr. W.).

† Sequences used as Hymns.

‡ These are found only in the edition of November 1518. In that of January 1518 the page and a half where they should be is blank.

Authors of the Sarum Hymns.

We print the following list of Latin Hymn-writers, in the hope that it may contribute towards a solution of the problem as to the date of the composition or compilation of the Breviary.

The numerals refer to Mr Bradshaw's list of the 115 Hymns.

(A) Authors of Hymns in the *Temporale*. (Nos. 1—68.)

St Hilary of Poitiers (*died* A. D. 367) Hymns 42, 58.
St Ambrose of Milan * (*d.* A. D. 397) 6—8; 15, 17, 20.
Aur. Prudentius Clemens, ? of Saragosa (*d.* about A. D. 412) 23, 26, 29, 44.
Cœlius Sedulius, ? of Italy (*d.* about A. D. 450) 12, 13.
Venantius Honorius Fortunatus Clementianus of Poitiers (*d.* about A.D. 600) ?43, 45, 46.
St Gregory the Great, of Rome (*d.* A. D. 604) 16, 38—41; ?52, 54, 65, 66.
Alcuin of York (*d.* A.D. 804) ?64.
Charles the Great, of France (*d.* A.D. 814) 57.
Theodulphus of Orleans (*d.* A.D. 821) ?43.
St Dunstan's age, A.D. 925—988, the *Sequence* 'Alma chorus Domini.'
Fulbert of Chartres (*d.* A.D. 1029) 47.
St Thomas of Aquinum (*d.* A.D. 1274) 61—63.
Hymni ambrosiani (*undetriginta*) 1—5; 9, 11, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 30—37; 49—51; 53, 55, 56.
Incerti auctoris (*septem*) 10, 14, 48, 59, 60, 67, 68.

(B) Authors of Hymns in the *Commune Sanctorum*. (Nos. 69—78.)

St Ambrose of Milan (*d.* A.D. 397) 78.
St Gregory the Great, of Rome (*d.* A.D. 604) 74.
Hymnus ambrosianus, 72.
Incerti auctoris (*septem*) 69—71; 73, 75—77.

(C) Authors of Hymns in the *Sanctorale*. (Nos. 79—115.)

Elpis, ? 1st wife of Boëthius of Rome (? *d.* A.D. 512) 91.
Venantius Honorius Fortunatus Clementianus of Poitiers (*d.* A.D. 600) 86, 87.
Paulus Diaconus of Aquileia (*d.* A.D. 799) 88—90.
Rabanus Maurus of Mayence (*d.* A.D. 856) 111, 112.
St Bernard of Clairvaux (*d.* A.D. 1153) ? 85, 106.
Incerti auctoris (*septem et viginti*) 79—84; 92—105; 107—110; 113—115.

* Dr L. Biraghi (*Inni sinceri e carmi di Sant' Ambrogio*, Milano, 1862) vindicates the authorship of 18 only out of the large number of hymns which have been ascribed to St Ambrose. Out of that small selection 7 only are found in the Sarum Breviary. The large remainder out of the set of hymns which are collected indiscriminately in Daniel's *Thesaurus Hymnologicus* under the head of "Ambrosius et Ambrosiani," so far as they are included in our Breviary, we have styled '*hymni ambrosiani.*' Among these last, the Benedictine editors considered the Sarum Breviary hymns nos. 9, 19 and 22 to be genuine compositions of St Ambrose. Also no. 64, which is by some attributed to Alcuin.

We have observed already that in addition to the 115 Hymns of the Order of the Sarum Breviary there are a few others which have some claim to be called hymns of Sarum Use.

(*a*) *Hymns which belong to the Sarum Processional*, but not to the Breviary.

Gloria laus et honor tibi sit rex Christe redemptor, *Palm Sunday* (Theodulphi).
O redemptor sume carmen temet concinentium, *Maundy Thursday*, Holy Oils.
Inventor rutili dux bone luminis, *Easter Eve*, Paschal Candle (Prudentii).

(*b*) *Sequences* &c. used as hymns.

Alma chorus domini nunc pangat nomina summi, *Whitsunday*, Compline and Feast of the *Most Holy Name*.

Letabundus exultet fidelis chorus, Alleluya, Regem, *Purification* (if before Septuagesima), and *Assumption*, 2nd Vespers.

(This last, like 'Salve festa dies' mentioned above, ought perhaps to be called a *prose*, and not a hymn.)

Salve festa dies toto venerabilis evo, Qua Deus infernum vicit, *Prose* after Sext at Easter (Venantii Fortunati), is reckoned among Sarum *Hymns* in the 'Expositio' of A.D. 1496.

(*c*) *Hymns in the later offices* annexed to the *Commune Sanctorum* in the Sarum Breviary of A.D. 1531 &c.

Nos ymago Trinitatis, *in festo Yconiæ*		ad Vesperas.
Pange lingua...certaminis,		
Innovatum	,,	ad Matutinas.
In Passione domini	,,	in Laudibus.
O dei sapientia, *in festo Præsentationis B. M. V.*		ad i. Vesperas.
Sacre parentes virginis	,, ,,	ad Matutinas.
Omnes fideles plaudite	,, ,,	in Laudibus.
Eterni patris ordine	,, ,,	ad ii. Vesperas.

(*d*) *Hymns authorized for the Province of Canterbury*, but not printed in the Sarum Breviary. In 1368 Simon Langham, archbishop, confirmed the use of two hymns for the festival of St Katherine.

Dulcis Jesu Catherinam
Gloriosa vere digna.

(See Wilkins *Concilia* III. 77.) I do not remember to have seen these in any collection of Hymns.

AUTHORS of Hymns in the YORK Supplement.

Prudentius, No. i.
Venantius Fortunatus, ii—iv.
Odo Cluniacensis, xiii.
Hymni ambrosiani, vi, x, xi.
Anonymi auctores, v, vii—ix, xii, xiv.

Note on the Sizes of the Books described.

In the preface to his *List of Service Books* (1850) Mr Dickinson has drawn attention to the great variety of practice in describing the size of a book, as a source of perplexity to any one attempting to make a classification of editions. One and the same volume (as he observed) has been described by various persons as 4to., small 8vo., and 12mo.—to say nothing of '24mo.' and '32mo.' terms unknown to our present list.

We have carefully adhered to Mr Bradshaw's usage. He taught us to describe early-printed books according to the original meaning of the terms 'folio,' 'quarto' &c., the signs of which are borne indelibly in their texture in the pages of all the books of the period with which we are now concerned.

The following hints, contributed by Mr Jenkinson, will make the matter clear.

There is a simple way of understanding this size-nomenclature, which is founded upon the structure of the books themselves. Take a whole sheet of foolscap paper, and hold it up to the light; numerous fine parallel lines will be seen running across it, and at right angles to them will be seen another set of parallel lines about an inch apart, which are called the wire-marks. As we first take it up the sheet consists of two leaves *folio;* the fine lines run across it, the wire-marks up and down. If we now fold the sheet across the middle (in the direction of the fine lines), it forms *four* leaves *quarto;* the fine lines run up and down, and if the sheet formed part of a book, we should have to cut the tops open to be able to read it. Double it again (at right angles to the fine lines): we have now a sheet of *eight* leaves *octavo;* the fine lines run across as in the folio leaf; and we should have to cut the tops, and also the fore-edges of the second half of the sheet. Doubling once more (in the direction of the fine lines), we have sixteen leaves 16mo., with the lines as in the quarto; and in order to read such a sheet we must cut open top, fore-edge, and bottom as well.

Thus we have two groups: folio and octavo, in which the fine lines go across the page; quarto and 16mo., in which they run up and down the page. Within these groups there is little danger of confusion: but in case of doubt arising it will only be necessary to notice the position of the paper-maker's device or water-mark, which can be seen, when

the whole sheet is held up to the light, occupying the centre of one half-sheet. There it will be easily noticed in a folio book (although of course it will occur only on half the leaves of which the book consists, there being only one water-mark to each *sheet* of two leaves); in a quarto it appears in the middle of the inner margin, and is not so easy to see; in an octavo at the top of the inner margin; in a 16mo. at the top of the front margin, where however the binder's knife has sometimes carried it away.

It is unnecessary here to examine the structure of 12mos., 18mos., 24mos., &c., sizes which do not seem to occur among the liturgical books with which alone we are at present concerned.

Notes on the Breviary of 1531.

Our Great Breviary of 1531 was printed '*in alma Parisiorum academia*,' '*ere et impensis honestorum virorum* Claudii Chevallon *et* Francisci Regnault *Civium Parisiensium*.'

In a letter dated Sept. 6, 1879, Mr Bradshaw wrote to me as follows: 'I have left your paragraph about Parisian University printing,' [in Fasc. II. *Introd.* p. xiii.] 'because it is very nice, though I don't believe the University had a press of its own. Chevallon and Regnault appear to me to have been the publishers—and I do not despair of finding out the actual printers of the book. I don't mind your using the words *Chevallonius* and *Chevallonianus* in the book, but I don't like using his name when speaking of purely typographical matters such as spelling*. The way I have altered the note will exactly suit my conscience, while I think it does not wound yours. I shall be able to clear up the darkness before the List comes out I feel sure—and I don't want to say anything now which will have to be contradicted.'

We do not know that Mr Bradshaw did form an opinion as to the printer. But many of the woodcuts and initial letters are identical with those which are found in the Antiphoner (1519–20) and other Sarum books printed by Wolfgang Hopyl; and the 1531 Breviary may be provisionally assigned to his successor. In the meanwhile I venture to submit what particulars I have been able to collect about Chevallon and Regnault, and to show what leads me to the opinion that Chevallon (though a publisher) did occasionally exercise the printer's art himself.

M. Didot in his *Essai sur la Typographie* (Paris, 1851), which appeared in the *Encyclopédie Moderne*, and to which our readers must be referred for fuller information on all that concerns printers and booksellers at Paris, tells us that Chevallon succeeded Rembolt [in 1519], marrying his widow, Charlotte Guillard; that Chevallon's books were carefully and splendidly printed, and that he enjoyed the special favour of the Sorbonne and of the faculty of law. At first he lived at the sign of St Christopher 'e regione collegii Cameracensis', but from about 1519 till 1542 the year of his death his main place of business was the Golden Sun in the Rue St Jacques, where Rembolt had lived before

* I had spoken of the printer as 'Chevallon' in the original draft of the Introduction, Fascic. II. pp. xiv, xvi.

him *. Like most booksellers in Paris, Chevallon describes himself (in various terms) as connected with the University: but it would be a mistake to infer from this that he was in any special sense a University Stationer. To understand this it is necessary to remember that, long before the invention of printing, all persons engaged in making or selling books were members of the University and did their work under its supervision. This is fully illustrated in M. Didot's *Essai* before mentioned. Accordingly even at a later time than that with which we are now concerned, there continued to be 24 librarii jurati; and though other booksellers did exist at Paris, they were the exception.

As specimens of books bearing Chevallon's name, we may give the following, which are taken from Dr Maitland's list of Early Printed Books in the Lambeth Library (1843):

No. 269 (xii. 1. 3. 8vo.). Quodlibetales questiones sancti Thome, with Chevallon's device †, under which is 'Venundantur a Claudio chevallon: cuius impendio et cura in lucem prodit sub insigni sancti Christofori: e regione collegij Cameraceñ.' (1513.)

No. 287 (vii. 4. 12. f.). Quartus Sententiarum Petri de Palude recognovit Vincentius de Haerlem. Beneath the device of F. Regnault is 'Venale reperitur in vico diui Jacobi in officina Francisci reguault sub intersignio diui Claudii.' In the colophon is 'Impressus Parisius

* Upon the title-page of the folio Sarum Missal at St John's (A. 4. 4) printed by Rembolt in 1513 'in sole aureo', Mr J. Bass Mullinger has shown me woodcut blocks of the same design as those round the title of our Breviary.

† This device (which is also in no. 325 below) is quite a different one from that which Mr Reeve has reproduced for us on the back of our title-page. Those at Lambeth represent (as Mr S. W. Kershaw, F.S.A., kindly informs us) on a shield (supported by two horses rampant) the initials $\frac{\text{C}}{\text{CH}}$ between three stars and an interlacing cord. The shield hangs from the central tree, on the topmost branch of which is the figure of the Deity (with nimbus), and, above a tree on either side, a figure (apparently Adam and Eve) in supplication. At the bottom is the name, CLAUDE . CHEVALLON. The size of the whole is 4 inches by $2\frac{5}{8}$; all in black ink. This is similar to No. 296 in L. C. Silvestre's *Marques Typographiques* (1863–7). No. 295 in that manual is smaller. It represents a shield hanging on a vine, and bearing a 4-mark rising from a circle with c. c. in the lower hemisphere. It has the two horses for supporters. The upper branches make a frame for the '*caput honestum*' *solis aurei*. At the bottom is 'C. Chevallon' in plain capitals. Silvestre gives the device of our Breviary as his No. 395. He produces also a mark of *Gervais Chevallon* (No. 443), for which he gives the date Paris, 1538–9. Here the horses reappear, as emblematic of the name Chevallon, and the vine. But instead of the *sol aureus* we see the figure of *St Christopher*, the sign of Claude's original place of business.

per Johannem bienayse et Jacobum ferrebouc impressores bene famatos commorantes in vico sancti Jacobi ad intersignium leonis argentei. Expensis vero honestissimorum virorum Johannis petit Francisci regnault et Claudii cheuallon vniuersitatis parisiensis librariorum.' (7 Oct. 1514.)

No. 325 (vii. 4. 11. f.). Petri de Palude Tertium Scriptum super Tertium Sententiarum. On the title-page is Chevallon's device. The colophon concludes '...impressum Parrhisiis : impendio honesti, ac probi viri Claudii cheuallon : librarii Parisieñ. in edibus sancti Christophori prope collegium Cameraceñ. commorantis...' (16 Sept. 1517.)

No. 361 (x. 7. 7. 8vo.). Sermones Quadragesimales Gul. Pepini. 'Prostant omnia venalia apud Claudium cheuallium bibliopolam iuratum in sole aureo via Jacobea : et in Sancto Christophoro via sancti Johannis lateraneñ. e regione Collegii Cameracensis. ℂ Cum priuilegio ad biennium.' The colophon; 'Parisius impressa Impensis honesti bibliopole Claudii Cheuallon.' (28 Feb. 1519.)

The following is taken from Panzer's *Bibliography* (Vol. XI).

'Ludolfi Carthusiensis in Psalterium expositio...Psalmi penitentiales &c. Fr. Petrarce poete laureati...M. Jacobus Symler Durlacen. ad lectorem. Venundatur Parrhisiis in vico diui Jacobi sub intersignio solis aurei : a Claudio Chevallo. Et sub imagine diui Christofori : e regione collegii cameracensis. (*In fine*) Opus hoc aureum diligenter—impensis Claudii Cheualli emaculatum et castigatum, in inclyta Parrhisiorum Lutecia absolutum est. Impressum quoque per eundem Claudium Chevallum, in via Jacobea sub sole aureo commorantem. Anno a partu virgineo 1520. 3 Non. Jul.' *fol. min.* Biblioth. Zapfendorfiana.

Brunet (*Manuel du Libraire* V. col. 1672) mentions a Book of Hours (without date), which appears (as M. Delisle says) to prove that Chevallon was a printer. It purports to be 'Parisiis impressum in vico Iacobi per Claudium Chevallon impensis Ludouici Royer librarii Parisiensis in eodem vico commorantis ad insigne vulgariter dictum La Lymace.'

To this may be added a folio edition of Gregorii Moralia in Iob with the following colophon: Impressum est volumen hoc Parrhisiis apud Claudium Cheuallon ipsius impensis anno domini MCCCCCXXIII ad calculum Romanum : decimo sexto calendas martias : ad solem aureum in via Iacobea. On the title is B. Rembolt's mark and the notice : Venundantur Parisiis apud Claudium Cheuallon : sub Sole aureo in via ad diuum Iacobum. (Corrie Sale no. 1131.)

Chevallon's name appears, as far as we are aware, in no other English service-book except the 1531 Breviary. Francis Regnault, on the other hand, was the publisher of quite a large proportion of the *Breviaries*, *Horae*, and *Missals* which were printed between 1519 and 1535. He had been in business since 1500. He lived, like Chevallon, Petit, and many others, in the *Rue St Jacques*, 'sub signo diui Claudii iuxta Mathurinorum templum'.

The title-page of our folio is bordered with woodcut blocks, representing a centaur and other creatures of a grotesque character. The centre block has been copied for this edition by J. Arthur Reeve, Esq., from the Exeter College copy of the Breviary.

The illustrations with which the Great Breviary abounds are by various artists. We have had one of the better character reproduced on a slightly reduced scale. It is the engraving of the Crucifixion which we selected because it occurred in the Canon of the Mass, a place which in old service-books was often illustrated, even when the rest of the book was left without adornment*. This proves to be the only illustration which occurs more than once in the original. It is found in each of the three sections which we have taken for our *fasciculi*. Accordingly a copy is supplied at the proper place in each of them (I. dcclxxxvi; II. 489; III. 807.)

We do not give a list of all the illustrations in this place, because we have already sufficiently indicated their position and their subjects by the use of small capital letters in the *Conspectus*, or Table of Contents, prefixed to this volume. Reference should be made, however, to the footnotes in that place, because in one or two instances the capitals are used to shew that where the *Legenda* of 1518 had an illustration the *Great Breviary* of 1531 discontinues it. We have noted at the foot of the text in the *Sanctorale* the legends on the illustrations at the Feast of the Conception and Nativity of the Blessed Virgin (III. 42, 769). The picture at the Visitation (III. 391) is signed with the initials N. P. Some of the drawings of groups (e.g. that of St John *ante Portam Latinam*) are executed with spirit. Beside these pictures which fill up the breadth of a column of the folio, the illustrated capitals are noticeable. A specimen will be found in the T of the Canon (II. 489). In some cases there is a series of little pictures, e.g. for Mattins on the different days of the week a set relating to the Way of Sorrows, for Vespers one referring to the Commemorations connected with each

* See *Introduction* to *Fasc.* II. p. x. *n.*

of the seven days of the week; for the other Hours, certain joyful and glorious Mysteries.

A copy of the '*rotæ*' will be found at the end of the Kalendar in *Fasc.* I. They are of the size of the originals and represent them very faithfully, excepting that we have purposely introduced arabic numerals and small roman characters for the sake of greater clearness. Also we have *set* the dials afresh for the current century as we have there explained.

We append a collation.

Collation of the Great Folio Breviary of 1531*.

(i) Title, Kalendar, &c. z^{8} (8 leaves).

Folio i. Ima permutat breuis hora summis.

¶ Breuiariu*m* seu horariu*m* domesti- | cu*m*: siue choro ecclesiastico deser- | uiens ad vsum insignis ec- | clesi*ae* Sar*um* cu*m* integro or- | dinario suo, propriis | suis locis accom- | modate in- | serto.

Chevallon's device, a *shield* (hanging from a vine—through which Sol peeps—and supported by lions) bears the monogram of a circle with horizontal diameter, in the lower semicircle the initials 'C. C.'; through the upper one rises a figure 4 with its sinister arm crosslet. *Scroll.* C. Chevallon: below this device is the date 1531.

A margin in four pieces of foliage with a centaur and other grotesque monsters.

Folio i (verso). Benedictiones matuti*nales.*

(ii) The Temporale, a—z^{8} &^{8} *r*^{8} r*um*^{8} *tur*^{8} t'^{10} (222 leaves).

Folio i. (recto).

¶ In nomine sanct*ae* & indiuidu*ae* trinitatis. Amen.

* The copy which is here collated is the property of Exeter College, Oxford. Owing to the kindness of the authorities of that Society and of those of St John's College, Cambridge, each of the Editors was enabled to borrow a copy of this Edition for as long a period as was necessary. We are unable to determine whether the six known copies (see p. xlv) all belong strictly to one impression: on p. dccclxxxix, *note*, we have noticed that a slight error occurring in one copy has been corrected in another.

¶ Incipit ordo breuiarii secundum morem et consuetudinem ecclesi*ae* Sarum anglican*ae* : vna cu*m* ordinali suo quod vsitato vocabulo dicitur Pica, siue directoriu*m* sacerd*otum*. Et primo d*omi*nica prima aduen*tus*.

folio ccxxii. (verso).

¶ Finis officiorum dominicalium. (Register of the Temporale.)

(iii) The Psalter, &c. A—L^{8}MN^6 (100 leaves)*.

Folio i. (recto).

¶ In nomine d*omi*ni no | stri iesu christi. Amen....

(verso).

¶ In nomine domini nostri iesu christi beatissim*ae* v*ir*ginis mari*ae*, & beati thom*ae* martyris : totiusq*ue* triumphantis curi*ae*. Ordo psalterii secu*n*dum morem et co*n*suetudinem ac ritum ecclesi*ae* Sarum feliciter incipit.

Folio ii. (recto).

¶ Incipit Psalterium ad vsum Sarum.

Folio l. (verso).

¶ Finit psalteriu*m* secundu*m* vsum Sarum....

Folio liii. (verso).

¶ Expliciunt vigili*ae* mortuorum....

Folio lxxxiiii. (recto).

¶ Finis Communis sanctorum, atq*ue* sanctarum proprium non habentium.

Folio c. (verso). ¶ Finis.

(iv) The Proprium Sanctorum. A—X^{8}AA^{8}BB^{8}CC^6 (190 leaves).

Folio i. (recto).

In natali Sancti Andre*ae*.

[Picture of St Andrew crucified: the proconsul Egeas and others looking on.]

¶ In vigilia sancti andre*ae* apostoli.

Folio cxc. (recto).

¶ Ad laudem, gloriam, et honorem sanctissim*ae* indiuidu*ae*q*ue* trinitatis, ac intemerat*ae* genitricis et virginis mari*ae*, totiusq*ue* c*ae*lestis

* The signatures of this part are Lombardic capitals.

exercitus, | ac insuper co*m*mendationem celeberrimi cleri : famosissim*ae*, ac inter occiduas | nominatissim*ae* ecclesi*ae* Sar*um*. Diuini officii per totius anni curriculu*m* tam de | te*m*pore qu*am* de sanctis cu*m* pica ordinariu*m*, iamia*m* solerti cura ac peruigili eruditissi | moru*m* viroru*m* lima correctionis, multa lucubratione castigatu*m* : ac iteru*m* emen | datu*m*. *Æ*re et i*m*pensis honestoru*m* viroru*m* Claudii cheuallon. & Fra*n*cisci regnault. | Ciuiu*m* Parisien*sium* summa diligentia in alma Parisioru*m* academia impressum. | Anno 1531.

(verso blank)

(v) Prosodiacal Appendix. AB^6 (12 leaves)*.

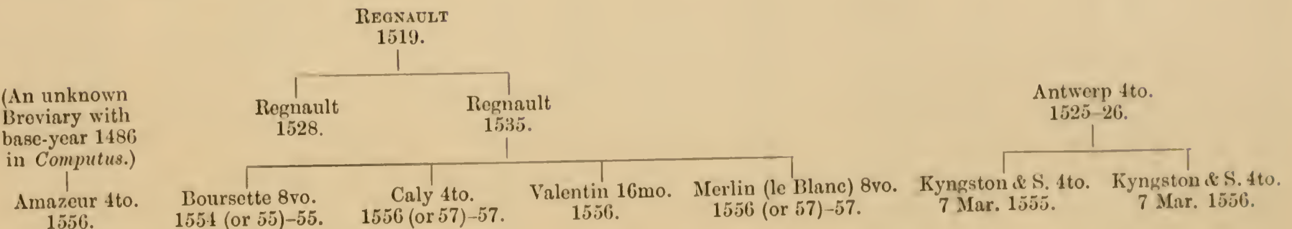
Folio i. Prologus in accentuariu*m*.

Folio xii ends (recto) with the second half of the memorial doggrel hemistich [Non instar Liguris] Manducaris quando liguris.

(verso blank)

* Signatures in Lombardic capitals.

For future classification of texts and editions, the following Genealogical Table of Marian Editions of the Sarum Breviary (which has been constructed from information supplied by Mr Bradshaw's letters), may be found convenient.

De Horis Canonicis Hymnus

(*Ex Primario* A.D. 1532).

Patris Sapientia veritas divina,
Deus homo captus est hora Matutina:
A notis discipulis cito derelictus,
Ac Judaeis venditus traditus afflictus.

Hora Prima ductus est Jesus ad Pilatum.
Falsis testimoniis multum accusatum:
In collo percutiunt manibus ligatum,
Vultum Dei conspuunt lumen caeli gratum.

'Crucifige' clamitant hora Tertiarum,
Illusus induitur veste purpurarum:
Caput ejus pungitur corona spinarum,
Crucem portat humeris ad locum poenarum.

Hora Sexta Jesus est cruci conclavatus,
Atque cum latronibus pendens deputatus:
Prae tormentis sitiens felle saturatus,
Agnus crimen diluit sic ludificatus.

Hora Nona Dominus Jesus expiravit,
'Heli' clamans animam Patri commendavit:
Latus ejus lancea miles perforavit,
Terra tunc contremuit et sol obscuravit.

De cruce deponitur hora Vespertina,
Fortitudo latuit in mente divina:
Talem mortem subiit vitae medicina,
Heu corona gloriae jacuit supina.

Hora Completorii datur sepulturae,
Corpus Christi nobile spes vitae futurae:
Conditur aromate, complentur scripturae,
Jugi sit memoria mors haec mihi curae.

Has Horas Canonicas cum devotione,
Tibi Christe recolo pia ratione:
Ut sicut tu passus es poenas in agone,
Sic labori consonans consors sim coronae.

IN NATALI SANCTI ANDREÆ.

(xxix. Novembris.)

In Vigilia Sancti Andreæ, apostoli.

AD VESPERAS.

Super Psalmos hæc sola Antiphona. Unus ex duobus qui secuti sunt Dominum erat Andreas frater Symonis Petri, alleluya.

Psalmi feriales.

ET *dicantur semper Psalmi feriales ad primas Vesperas in omnibus Festis Sanctorum, quando una sola Antiphona dicitur super Psalmos.*

Hoc etiam in secundis Vesperis Sanctorum observetur : nisi in Festo et per Octavas beatæ Mariæ, et nisi in Festo et per Octavas Apostolorum et Evangelistarum : et nisi in Festo Omnium Sanctorum, et Reliquiarum, et Dedicationis ecclesiæ, et similiter per Octavas ejusdem : et nisi in Festo Nominis Jesu et per Octavas ejusdem. Et nisi in Festo sanctæ Annæ ad secundas Vesperas : ita tamen quod tres primi Psalmi sub una voce dicantur, et quartus Psalmus semper exaltetur, si necesse fuerit. Quod per totum annum observetur ad Vesperas, quando una sola Antiphona dicitur super Psalmos, sive fit de Temporali, sive de festis Sanctorum.

Capitulum. (*Rom. x.* [10.])

Corde creditur ad justiciam, ore autem confessio fit ad salutem : dicit enim scriptura, omnis qui credit in illum non confundetur. Deo gratias.

R. Homo Dei. *infra iii.*

Hymnus.

Andrea pie sanctorum mitissime,
Obtine nostris reatibus* veniam :
Et, qui gravamur sarcina peccaminum,
Subleva tuis intercessionibus.

Annue Christe. *In Communi,* p. 364.

V. Dilexit Andream Dominus.

R. In odorem suavitatis.

Ant. Ambulans Jesus juxta mare Galileæ vidit Petrum et Andream fratrem ejus : et ait illis. venite post me faciam vos fieri piscatores hominum : at illi relictis rhetibus et navi secuti sunt eum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Quæsumus, omnipotens Deus, ut beatus Andreas apostolus tuum pro nobis imploret auxilium : ut a cunctis reatibus absoluti a cunctis etiam periculis eruamur. Per Dominum.

Quando Festum sancti Andreæ apostoli a die Dominica differtur in Secundam Feriam : tunc ad primas Vesperas dicetur ista Oratio Majestatem tuam.

SI *hoc Festum infra Adventum*

* 'erratibus' *Chevallonius* (in Breviario Magno A.D. 1531).

Domini contigerit, fiat tunc solennis Memoria de Adventu, et postea de sancta Maria.

Sive *infra Adventum, sive extra, hoc Festum evenerit : semper fiat Processio ad primas Vesperas, post omnes Memorias quæ habentur, ad altare sancti Andreæ si habeatur, cum Ceroferariis, et Thuribulariis, et Puero librum deferente ante Sacerdotem, sine cruce, Choro sequente, habitu non mutato, cantando Responsorium* Vir iste *cum suo Versu, infra ix. Rectores simul dicant Versum. Dum Versus canitur : Sacerdos thurificet illud altare, et postea dicat Versum* In omnem terram.

Deinde Oratio dicatur, sine Dominus vobiscum, *sed cum* Oremus. Majestatem tuam. *quæ sic terminetur,* Per Christum Dominum nostrum : *nec præcedat nec subsequatur* Dominus vobiscum, *nec* Benedicamus Domino. *Quando Oratio* Majestatem *dicitur ad primas Vesperas, tunc ad Processionem dicatur ista Oratio,* Quæsumus, omnipotens Deus.

In redeundo, extra Adventum dicatur Antiphona de sancta Maria : *infra vero Adventum, de Omnibus Sanctis in redeundo : Ant.* Salvator mundi. *V.* Lætamini in Domino. *Oratio.* Infirmitatem nostram.

Et *sic fiat Processio in omnibus Festis Sanctorum ad primas Vesperas, post omnes Memorias quæ habentur, per totum annum, quorum altaria sunt in ecclesia, cum propriis Responsoriis, vel de Communi, et cum Versu, et Oratione de Sanctis : ita tamen quod quando Oratio de Vigilia dicitur ad Vesperas, ut supradiximus, tunc ad Processionem dicatur Oratio de die. Similiter quando Oratio de Festo dicitur ad Vesperas, tunc ad Processionem dicetur Oratio de Communi, nisi propria habeatur, ut in Festo sancti Nicholai, et sanctæ Katherinæ, et consimilibus : et semper in revertendo dicatur de sancta Maria, nisi quando ad Vesperas Memoria de ea facta fuerit prius : tunc enim in revertendo dicitur de Omnibus Sanctis, ut supra.*

Nec debet servitium eorum celebrari ad eorum altaria, ut Vesperæ, Matutinæ, vel aliæ Horæ, secundum usum Sarum, nisi tantum Missa de Sancto in mane : et hoc ad placitum, more duplicis festi, cum Credo, *quodcunque festum fuerit.*

Non dicantur Vesperæ de sancta Maria in choro hac die nec in aliquo duplici festo per annum : ut notatum est in prima Dominica Adventus Domini : sed percantato ultimo Benedicamus Domino, *Executor Officii in stallum suum revertatur : ibique capam sericam exuat ubi prius eandem assumpsit. Quod et in omnibus festis duplicibus observetur, quando Collecta ad gradum chori dicitur.*

Ad Completorium *extra Adventum omnia fiant sicut in Festo Sanctæ Trinitatis. Infra Adventum vero Completorium non mutatur, nisi solummodo Hymnus : et dicatur Hymnus* Salvator mundi Domine.

Ad Matutinas.

Invitatorium. Adoremus victoriosissimum Regem Christum. Qui victorem per crucis tropheum coronavit beatum Andream apostolum.

Ps. Venite.

Hymnus. Andrea pie.

Versus. Annue Christe.

In primo Nocturno.

Ant. Andreas apostolus dixit ad Egeam : tantum meo Regi Deo ero acceptior : quantum pro ejus nomine fuero permanens in tormentis confessor.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Ego crucis Christi servus

sum : et crucis tropheum optare potius debeo quam timere.

Ps. Benedicam Dominum (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Cunque carnifices apostolum ducerent ut crucifigeretur, concursus factus est populorum clamantium, justus* homo et amicus Dei quid fecit ut ducatur ad crucem? at ille rogabat populum ut non impedirent passionem ejus.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 102).

V. In omnem terram.

Lectio i. † Proconsul Egeas Patras civitatem ingressus : cœpit compellere credentes in Christum ad sacrificia ydolorum. Cui occurrens Sanctus Andreas dixit, Oportebat ut tu qui judex hominum esse comprobaris judicem tuum qui in cælo est cognosceres, et agnitum coleres : et colendo eum qui verus Deus est ab his qui veri dii non sunt animum revocares. Cui Egeas dixit, Tu es Andreas, qui destruis templa deorum, et suades hominibus hanc superstitiosam ‡ sectam, quam nuper detectam Romani principes exterminari jusserunt. Andreas respondit, Romani principes nondum cognoverunt veritatem : et hoc quod pro salute hominum veniens Dei Filius docuerit, ista ydola non solum deos non esse, sed esse dæmonia pessima, et humano generi inimica : quæ hoc doceant homines unde offendatur Deus, ut dum offensus fuerit avertatur et non exaudiat, et cum aversus fuerit et non exaudierit, habeantur a diabolo ipsi captivi, et tamdiu eos deludat usque quo de corpore exeant rei et nudi, nichil secum præter peccata portantes. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 1. Dum perambularet Dominus Jesus juxta mare secus litus Galileæ : vidit Petrum et Andream rhetia mittentes in mare, et vocavit eos dicens, Venite post me, faciam vos piscatores hominum.

V. Erant enim piscatores : et ait illis,

Venite post me.

Lectio ii. Egeas dixit : Ista superstitiosa et vana sunt verba. Jesus vester dum hæc prædicaret : Judei illum crucis patibulo affixerunt. Andreas respondit, O si velles scire mysterium crucis : et quam rationabili charitate Auctor humani generis pro restauratione nostra hoc crucis patibulum non invitus sed spontaneus suscepit. Egeas dixit, Cum traditus asseratur a suo discipulo, et a Judeis tentus et præsidi adductus, et ad petitionem Judeorum a militibus præsidis crucifixus : quomodo tu dicis eum spontaneum crucis subiisse patibulum? Andreas respondit, Ideo ego dico eum spontaneum : quoniam simul tunc cum ipso fui, cum a suo discipulo traderetur. Et antequam traderetur, dixit nobis quod tradendus esset, et crucifigendus pro salute hominum : et tertia die resurrecturum se esse prædixit. Et ut plenius nos instrueret, quoniam sponte passionem susciperet : nec traditorem fugiendo deseruit, et in loco in quo illum sciebat esse venturum permansit. Egeas dixit, Miror te prudentem hominem istum velle sectari, quem quovis pacto aut sponte aut invitum, cruci tamen confiteris affixum. Andreas respondit, Hoc est quod etiam me dixisse jam retines : magnum [est] || mysterium crucis. Quod si forte volueris audire, retexam. Egeas dixit, Mysterium non potest dici, sed supplicium. Andreas respondit, Ipsum supplicium

* 'clamantium et dicentium, justus' *Legend.* 1518. † '*S. Andree Apostoli, de eius Passione*, quam omnes Presbiteri et Diaconi Achaye scripserunt omnibus Ecclesiis per Orbem.' *Legenda Exon.* Jo. de Grandisson. Exon. episcopi, *MS.* A.D. 1366.

‡ 'hominibus ad supersticiosam' *Brev. MS.*, *et Legend. Sarum* A.D. 1518. 'hominibus superstitiosam' *Chevallon. cum Legend. Exon.* || *non habet* Chevallon.

mysterium restaurationis humanæ *, si patienter audias comprobabo †. Tu.

℟. 2. Mox ut vocem Domini prædicantis audivit beatus Andreas: relictis rhetibus quorum usu actuque vivebat, Æternæ vitæ secutus est præmia largientem.

Versus. Ad unius jussionis vocem relictis rhetibus beatus Andreas, Æternæ vitæ.

Lectio iii. Egeas dixit, Ego quidem patienter te audiam: sed si tu me obtemperanter non audias, ipsum mysterium crucis in teipsum retorquebo. Andreas respondit, Ego si patibulum crucis expavescerem, crucis gloriam non prædicarem. Egeas dixit, Insanus [est] ‡ sermo tuus. Prædicas gloriam supplicii, quia per audaciam pœnam mortis non times. Andreas respondit, Non per audaciam, sed per fidem, non timeo pœnam mortis. Mors enim justorum preciosa est: mors vero peccatorum pessima. Et ideo audire te volo crucis mysterium, ut agnitum forsitan credas, et credens ad restaurationem tuæ animæ quocunque pacto pertingas. Egeas dixit, Restauratur hoc quod periisse docetur? Numquid anima mea periit, ut ad ejus me restaurationem oporteat venire per fidem nescio quam ut tu asseris? Andreas respondit, Hoc est quod tibi dicere desiderabam, ut dum perditas animas hominum docuero, justam restaurationem earum per crucis mysterium pandam. Primus enim homo per lignum prævaricationis mortem induxit. Et necessarium hoc erat generi humano, ut per lignum passionis mors quæ ingressa fuerat pelleretur. Et quoniam de immaculata terra factus fuerat primus homo, qui per lignum prævaricationis mortem mundo intulerat, necesse erat ut de immaculata virgine nasceretur perfectus homo: in quo Dei Filius, qui primum fecerat hominem, vitam æternam, quam perdiderant per Adam homines, repararet, ac de ligno crucis lignum concupiscentiæ excluderet; tenderet in cruce immaculatas manus, pro manibus incontinenter extensis; pro suavi cibo arboris vetitæ, escam fellis acciperet; et in se suscipiens mortalitatem nostram, suam nobis immortalitatem inferret. Tu autem.

℟. 3. Homo Dei ducebatur ut crucifigeretur: populus autem clamabat voce magna dicens, Innocens ejus sanguis sine causa damnatur.

℣. Cunque carnifices ducerent eum ut crucifigeretur: factus est concursus populorum clamantium et dicentium,

Innocens. Gloria Patri. Innocens.

In secundo Nocturno.

Ant. Cum pervenisset beatus Andreas ad locum ubi crux parata erat: videns eam a longe exclamavit voce magna dicens, salve crux quæ in corpore Christi dedicata es: et ex membris ejus tanquam margaritis ornata.

Ps. Omnes gentes plaudite (*xlvi.* p. 104).

Ant. Antequam te ascenderet Dominus noster, O beata crux, timorem terrenum habuisti, modo vero amorem cælestem obtinens pro voto susceperis.

Ps. Exaudi Deus deprecationem (*lx.* p. 119).

Ant. Amator tuus semper fui et desideravi te amplecti, O bona crux.

Ps. Exaudi Deus orationem meam cum deprecor (*lxiii.* p. 121).

Versus. Constitues eos principes.

Lectio iiii. Egeas dixit, Ista verba illis narrare potes: qui tibi credunt. Michi autem nequaquam, quia nisi ad hoc consentias ut sacrificium diis omnipotentibus offeras,

* 'restaurationis esse humani generis' *Portiforia.* † 'comprobabis.' *Leg.* 1518.
‡ *non habet* Chevallon.

in ipsa cruce quam laudas te fatigatum affigi præcipiam. Andreas respondit, Omnipotenti Deo qui unus et verus est, ego omni die sacrifico. Non thuris fumum, nec taurorum mugientium carnes, nec hircorum sanguinem : sed immaculatum Agnum quotidie in altari crucis sacrifico. Cujus carnes postquam omnis populus credentium manducaverit, et ejus sanguinem biberit : Agnus qui sacrificatus est integer perseverat et vivus. Et cum vere sacrificatus sit, et vere carnes ejus manducatæ sint a populo, et vere sanguis ejus sit bibitus : tamen, ut dixi, integer permanet et immaculatus et vivus. Egeas dixit, Quomodo potest hoc fieri? Andreas respondit, Si vis scire quomodo potest hoc fieri, assume formam discipuli, ut possis discere quod quæris. Egeas dixit, Ego a te tormentis exigam hujus rei notitiam. Andreas respondit, Miror te hominem prudentem ad tantam stultitiam devolutum, ut putes tormentis me tibi divina pandere sacramenta. Audisti mysterium crucis : audisti mysterium sacrificii. Si credideris Christum Filium Dei qui crucifixus est a Judeis verum Deum esse : pandam tibi quo ordine occisus vivat Agnus, qui cum sacrificatus fuerit et comestus, integer tamen et immaculatus in suo regno permanet. [Tu autem.]

R. 4. Doctor bonus et amicus Dei Andreas ducitur ad crucem : aspiciens a longe vidit crucem, salve crux. Suscipe discipulum ejus qui pependit in te Magister meus Christus.

V. Salve crux quæ in corpore Christi dedicata es : et ex membris ejus tanquam margaritis ornata.

Suscipe.

Lectio v. Egeas dixit, Et quomodo agnus in suo regno permanet, cum sit occisus, et ab omni populo ut asseris comestus? Andreas respondit, Si credideris ex toto corde tuo, discere poteris. Si non credideris, penitus nunquam tu ad indaginem hujus veritatis attinges. Tunc iratus Egeas jussit eum in carcerem trudi. Ubi dum esset clausus, venit ad eum multitudo pæne totius provinciæ : ita ut Egeam vellent occidere, et Andream Apostolum fractis januis carceris liberare. Sanctus vero Andreas his verbis populum admonuit, dicens, Nolite quietem Domini nostri Jesu Christi in seditionem diabolicam excitare. Nam traditus Dominus omnem patientiam præbuit : non contendit, non clamavit, nec in plateis aliquis eum clamantem audivit. Habete ergo silentium et pacem et quietem, et non solum meum martyrium nolite impedire, verumetiam vosmetipsos quasi athletas Christi Domini præparate : ut vincatis minas intrepido animo, plagas autem per tolerantiam corporis superetis. Hæc et his similia Apostolo per totam noctem populum admonente, lux diei in mane prorupit. Et misit Egeas : et adduci jussit ad se sanctum Andream. Et sedens pro tribunali dixit; Existimavi te nocturna cogitatione revocare animum tuum a stultitia, et a Christi tui laude cessare : ut possis nobiscum non amittere gaudia vitæ. Stultum est enim ultro velle ad passionem crucis ire : et ignibus ac flammis teipsum pessimis destinare. Andreas respondit, Gaudia tecum habere potero, si credens Christum amittas culturam ydolorum. Christus enim me misit ad istam provinciam, in qua non parvum populum Domino acquisivi. Tu autem.

R. 5. O bona crux quæ decorem et pulchritudinem de membris Domini suscepisti : accipe me ab hominibus, et redde me Magistro meo. Ut per te me recipiat qui per te me redemit.

V. Securus et gaudens venio ad te : ita ut et tu exultans suscipias me

Ut per te.

Lectio vi. Tunc præcepit Egeas sanctum Andream cruci affigi, mandans hoc quæstionariis, ut ligatis pedibus et manibus quasi in equuleo tenderetur : ne clavis affixus cito deficeret, sed cruciaretur potius longo cruciatu. Qui cum pervenisset ad locum ubi crux parata erat : videns eam a longe exclamavit dicens, Salve crux quæ in corpore Christi dedicata es, et ex membris ejus tanquam margaritis ornata. Antequam te ascenderet Dominus noster timorem terrenum habuisti : modo vero amorem cælestem obtinens pro voto susceperis *. Scitur enim a credentibus quanta in te gaudia habeas : quanta munera præparata. Securus ergo et gaudens venio ad te : ita ut et tu exultans suscipias me, discipulum ejus qui pependit in te : quia amator tuus semper fui et desideravi amplecti te. O bona crux, quæ decorem et pulchritudinem de membris Domini suscepisti, diu desiderata, sollicite amata, sine intermissione quæsita, et aliquando jam concupiscenti animo præparata : accipe me ab hominibus, et redde me Magistro meo : ut per te me recipiat qui per te me redemit. Et hæc dicens expoliavit se, et vestimenta sua tradidit carnificibus. Qui accedentes levaverunt eum in crucem † : et sicut eis jussum fuerat suspenderunt. Sicque biduo pendens in cruce confortabat mentes credentium in Domino. Cunque secunda jam die hoc faceret : videntibus cunctis splendor nimius sicut fulgur de cælo veniens ita circundedit eum, ut penitus præ ipso splendore oculi eum non possent humani aspicere. Cunque permansisset splendor fere dimidiæ horæ spacio, abscedente lumine emisit spiritum, simul cum ipso lumine pergens ad Dominum : cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Tu autem, Domine.

R. 6. Oravit sanctus Andreas dum aspiceret cælum. voce magna clamavit et dixit : tu es Deus meus quem vidi. Ne me patiaris ab impio judice deponi. Quia virtutem sanctæ crucis agnovi.

V. Tu es Magister meus, Christe, quem dilexi, quem cognovi, quem confessus sum, tantummodo in ista voce me exaudi.

Ne me. Gloria Patri. Quia virtutem.

In tertio Nocturno.

Ant. Accedentes carnifices levaverunt eum in cruce et extendentes funibus totum corpus ejus, sicut eis jussum fuerat, suspenderunt.

Ps. Confitebimur (*lxxiiii.* p. 137).

Ant. Omnis interea populus conclamabat dicens, virum sanctum, pudicum, ornatum moribus, bonum doctorem, pium, modestum, rationabilem, non debere hoc pati : sed debere de cruce deponi.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 165).

Ant. Tunc sanctus Andreas ait, jam Regem meum video, jam adoro, jam in ejus conspectu consisto.

Ps. Dominus regnavit irascantur (*xcviii.* p. 170).

V. Nimis honorati sunt.

Evangelium secundum Mattheum, iv. [18—22.]

Lectio vii. In illo tempore. Ambulans Jesus juxta mare Galileæ, vidit duos fratres, Symonem qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus : mittentes rhete ‡ in mare, erant enim piscatores. Et reliqua.

Omelia beati Gregorii papæ (*v.*) ‖.

Non dicitur de eadem lectione. *Quod per totum annum observetur secundum usum Sarum.*

Audistis, fratres charissimi, quia

* 'susciperis' *Chevallon.* † 'cruce' *Chevallon.* ‡ 'retia sua' *Leg.* 1518.
‖ *Gregorii* in Evangelia, Homil. v., *Opera* I. 1150.

ad unius jussionis vocem Petrus et Andreas relictis rhetibus secuti sunt Redemptorem. Nulla vero hunc facere adhuc miracula viderant, nichil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant : et tamen ad unum Domini præceptum hoc quod possidere videbantur obliti sunt. Quanta nos ejus miracula videmus, quot flagellis affligimur, quantis minarum asperitatibus deterremur : et tamen vocantem sequi contemnimus. In cælo jam sedet, qui de conversione nos admonet. Jam enim jugo fidei colla gentium subdidit, jam mundi gloriam stravit, jam ruinis ejus crebrescentibus districti judicii sui diem propinquantem denunciat : et tamen superba mens nostra non vult hoc sponte deserere, quod quotidie perdit invita*. Quid ergo, fratres charissimi, quid in ejus judicio dicturi sumus, qui ab amore præsentis seculi nec præceptis flectimur, nec verberibus emendamur? Tu autem.

R. 7. Expandi manus meas tota die in cruce ad populum non credentem sed contradicentem michi, Qui ambulant vias non bonas sed post peccata sua.

V. Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit, exaltare qui judicas terram, redde retributionem superbis†,

Qui ambulant.

Lectio viii. Fortasse aliquis tacitis sibi cogitationibus dicat, Ad vocem Dominicam uterque iste piscator quid aut quantum dimisit, qui pæne nichil habuit? Sed hac in re, fratres charissimi, affectum potius debemus pensare quam censum. Multum reliquit, qui sibi nichil retinuit. Multum reliquit, qui quantumlibet parvum totum deseruit. Certe nos et habita cum amore possidemus : et ea quæ minime habemus ex desiderio quærimus. Multum ergo Petrus et Andreas dimiserunt, quando uterque etiam desiderium habendi dereliquit. Multum dimisit, qui cum re possessa etiam concupiscentiis renunciavit. A sequentibus ergo tanta dimissa sunt, quanta a non sequentibus concupisci potuerunt. Nemo igitur cum quosdam conspicit multa reliquisse, apud semetipsum dicat, Imitari hujus mundi contemptores volo : sed quod relinquam non habeo. Multa, fratres, relinquitis, si desideriis terrenis renunciatis. Exteriora enim nostra Domino quantumlibet parva sufficiunt. Cor namque et non substantiam Dominus pensat : nec perpendit quantum in ejus sacrificio, sed ex quanto proferatur‡. Tu autem.

R. 8. Dilexit Andream Dominus in odorem suavitatis dum penderet in cruce, dignum sibi computavit martyrem quem vocavit apostolum dum esset in mari. Et ideo amicus Dei appellatus|| est.

V. Vir iste in populo suo mitissimus apparuit, sanctitate et gratia plenus.

Et ideo amicus.

Lectio ix. Nam si exteriorem substantiam perpendamus : ecce sancti negociatores nostri perpetuam angelorum vitam datis rhetibus et navi mercati sunt. Existimationem quippe precii non habet : sed tamen regnum Dei tantum valet quantum habes. Valuit namque Zacheo dimidium substantiæ : quia dimidium aliud ad hoc quod injuste abstulit restituendum in quadruplum reservavit. Valuit Petro et Andreæ : dimissis rhetibus et navi. Valuit viduæ : duobus minutis. Valet alteri : calicem aquæ frigidæ. Pensate igitur, fratres, quid vilius cum emitur, quid carius cum possidetur? Fortasse nec calix aquæ frigidæ suppetit, qui indigenti præbeatur. Etiam

* 'in vita' *Leg.* 1518. † 'eorum ipsis' *Portiforia.* ‡ proferatur affectu' *Legenda MS.* (in Coll. D. Joh. Cant.). || 'apellatus' *Chevallon.*

tunc securitatem nobis promittit sermo divinus. Redemptore etenim nato, cæli cives ostensi sunt, qui clamarent, Gloria in excelsis Deo : et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei namque oculos nunquam vacua est manus a munere : si archa cordis repleta est bona voluntate. Hinc etiam Psalmista ait, In me sunt Deus vota tua : quæ reddam laudationes tibi. Ac si aperte dicat, Et si exterius munera offerenda non habeo : intra memetipsum tamen invenio quod in ara tuæ laudis impono : quia qui nostra datione non pasceris, oblatione cordis melius placaris. Nichil quippe offertur Deo ditius : bona voluntate. Tu.

R. 9. Vir iste in populo suo mitissimus apparuit, sanctitate autem et gratia plenus, iste est qui assidue orat Pro populo et pro civitate ista.

V. Pro eo ut me diligerent detrahebant michi, ego autem orabam. Pro populo. Gloria. Pro.

Si infra Adventum hoc Festum contigerit, non dicatur Te Deum. *Sed repetatur Responsorium* Vir iste.

Et si infra Adventum contigerit, non thurificetur altare nec chorus, sicut solet fieri in duplicibus festis.

V. Dilexit Andream Dominus.

R. In odorem suavitatis.

In Laudibus.

Ant. Salve crux preciosa, suscipe discipulum ejus qui pependit in te Magister meus Christus.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Beatus Andreas orabat dicens, Domine Rex æternæ gloriæ, suscipe me pendentem in patibulo.

Ps. Jubilate Deo* (*xcix.* p. 29).

Ant. Non me permittas, Domine, famulum tuum a te separari : tempus est ut commendes terræ corpus meum.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Maximilla Christo amabilis tulit corpus apostoli, optimo loco cum aromatibus sepelivit.

Ps. Benedicite (p. 31).

Ant. Qui persequebatur justum demersisti eum, Domine, in infernum : et in ligno crucis dux justi fuisti.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Corde creditur, *ut supra.*

Hymnus. Exultet cælum (p. 368).

V. Annunciaverunt opera Dei.

Ant. Concede nobis hominem justum, redde nobis hominem sanctum, ne interficias hominem Deo carum, justum, mansuetum et pium.

Ps. Benedictus.

Oratio. Majestatem tuam, Domine, suppliciter exoramus : ut sicut ecclesiæ tuæ beatus Andreas apostolus extitit prædicator et rector, ita apud te sit pro nobis perpetuus intercessor. Per Dominum.

Memoria fiat de Adventu, et de sancta Maria, ad Matutinas, et ad Missam, et ad Vesperas, si infra Adventum hoc Festum evenerit.

Ad Primam.

Ant. Salve crux. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias.

Ps. Quicunque vult (p. 46).

Ad Tertiam.

Ant. Beatus Andreas. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Corde creditur, *ut supra.*

Responsoria et Versus de Communi unius Apostoli ad omnes Horas dicantur, cum Oratione de die.

Ad Sextam.

Ant. Non me permittas. *iii. de Laudibus.*

* 'dño' *Chevallon.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Ad Rom. x.* [12.])

Non enim est distinctio Judei et Græci : nam idem Dominus omnium dives in omnes qui invocant illum. Deo gratias.

AD NONAM.

Ant. Qui persequebatur. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. [*Ad Rom. x.* 13.]

Omnis quicunque invocaverit nomen Domini : salvus erit.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Salve crux.

Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et ceteri Psalmi de Apostolis.*

Capitulum. Corde creditur, *ut supra.*

R. Vir perfectæ pietatis
et dux innocentiæ :
vota plebis tua festa
celebrantis suscipe.
Et astantes laudis tuæ
servulos officio :
precibus tuis adjunge
sanctorum collegio.

V. Imitator Jesu Christi
sub crucis patibulo :
nos, Andrea, fac consortes
cæli contubernio.
Et astantes laudis.

Finito Responsorio, dum Versus canitur, eant Rectores chori principales in superiori gradu ex utraque parte, secundarii vero in secunda forma : et dicant ad singulos Clericos Domine, ad Prosam. *His itaque peractis, exuant capas nigras et almutias omnes qui volunt ad Prosam cantandam.*

Cantetur autem Prosa in superpelliciis ex utraque parte : ita tamen quod Rectores chori principales in medio chori ad altare stent conversi. Secundarii vero ad gradum chori ad chorum stent conversi : inter quos eodem modo stent tres Clerici qui Versum Responsorii cantaverunt : et omnes dicant Prosam simul, et ad unumquemque versum respondeat Chorus cantum Prosæ super ultimam vocalem primi versus, Choro interim sedente. Hoc eodem modo dicantur Prosæ per totum annum, tam ad Vesperas, quam ad Matutinas. Ad Matutinas vero per totum annum non dicatur Prosa, nisi solummodo in die sancti Nicholai, et in ebdomada Natalis Domini, scilicet in die sancti Stephani, sancti Johannis, et sanctorum Innocentium.

Ubi non fit Processio de sancto Andrea : dicatur Prosa hoc modo :

Prosa.

O morum doctor egregie qui triumphas Egeam hodie.

V. Felici gaudes in requie inter cives æternæ* patriæ.

V. Assis propicius huic familiæ.

V. Quæ tuæ recolit diem victoriæ.

V. Spemque donans misericordiæ.

V. Nos divinæ commenda gratiæ.

Et astantes.

Omnes Clerici qui Prosam cantaverint, simul dicant Gloria Patri, *ad altare conversi singuli in sua statione. Quod per totum annum observetur post Prosam cantando* Gloria Patri. Et astantes.

Hymnus. Exultet cælum (p. 368).

V. Annunciaverunt.

Ant. Domine Jesu Christe magister bone suscipe spiritum meum in pace, quia jam tempus est ut veniam desiderans te videre.

* 'superne' *Brev. Gonv.-Cai. MS.*

Ps. Magnificat.
Oratio. Majestatem tuam.

Si *hoc Festum in Dominica Adventus Domini contigerit : semper differatur in crastinum : etiam ubi est ecclesia dedicata in honore sancti Andreæ. Et quando Festum sancti Andreæ sic differtur : tunc in Dominica erunt Vesperæ de Festo, et solennis Memoria de Dominica, et postea de sancta Maria.*

Si vero in Sabbato ante Adventum hoc Festum contigerit, ibi celebretur : Vesperæ tamen de Dominica fient, et solennis Memoria de Festo, et de sancta Maria.

Quando *Festum sancti Andreæ in Quinta Feria ante Adventum Domini contigerit : tunc in Sexta Feria, scilicet in crastino, fiat hoc modo servitium :*

Ad Matutinas.

Invitatorium. Dilexit Andream Dominus in odorem suavitatis. Dum penderet in cruce.
Ps. Venite.
Hymnus. Andrea pie.

[*versus.*] Annue Christe.

Ant. 1. Vidit Dominus Petrum et Andream : et vocavit eos.
Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).
Ant. 2. Venite post me, dicit Dominus : faciam vos fieri piscatores hominum.
Ps. Benedicam (*xxiii.* p. 77).
Ant. 3. Relictis rhetibus suis secuti sunt Dominum Redemptorem.
Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).
Ant. 4. Andreas Christi famulus dignus Deo apostolus, germanus Petri et in passione socius.
Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).
Ant. 5. Dignum sibi Dominus computavit martyrem, quem vocavit apostolum dum esset in mari, alleluya.
Ps. Exaudi Deus deprecationem (*lx.* p. 119).
Ant. 6. Ego si patibulum crucis expavescerem, crucis gloriam non prædicarem.
Ps. Exaudi Deus orationem (*lxiii.* p. 121).
Ant. 7. Christus me misit ad istam provinciam : ubi non parvum populum acquisivi.
Ps. Confitebimur (*lxxiii.* p. 137).
Ant. 8. Salve crux quæ in corpore Christi dedicata es, et ex membris ejus tanquam margaritis ornata.
Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 165).
Ant. 9. Biduo vivens pendebat in cruce pro Christi nomine beatus Andreas, et docebat populum.
Ps. Dominus regnavit irascantur (*xcviii.* p. 170).
V. In omnem terram.

Lectio i. Accedentes carnifices levaverunt sanctum Andream in cruce, et extendentes funibus totum corpus ejus, sicut eis jussum fuerat, suspenderunt. Astantes vero turbæ ad viginti milia hominum, inter quos frater Egeæ Stratocles simul clamabat cum populo : injusto judicio sanctum virum hoc pati. Sanctus vero Andreas hoc modo confortabat mentes credentium in Christo. Hortabaturque ad tolerantiam temporalem : docens nichil dignum esse passionis ad remunerationis æternæ compensationem. Interea vadit omnis populus cum clamore ad domum Egeæ : omnesque pariter clamantes dicebant, Virum sanctum, pudicum, ornatum moribus, bonum doctorem, pium, modestum, rationabilem, non debere hæc * pati : sed debere de cruce deponi, quia jam secunda die in cruce positus veritatem prædicare non cessat.
R. Dum perambularet. *i.*

Lectio ii. Tunc Egeas expavescens populum promisit se eum de-

* 'hoc' *Portiforia.*

ponere : et simul cœpit ire. Quem videns sanctus Andreas dixit, Quid tu ad nos, Egea, venisti? Si vis credere Christo, sicut tibi promisi, aperietur tibi via indulgentiæ. Si autem venisti ad hoc tantum ut me solvas, ego penitus hinc de ista cruce vivens in corpore non potero deponi. Jam enim Regem meum video, jam adoro, jam in conspectu ejus consisto : ubi est angelorum concordia, ubi ipse solus imperator regnat, ubi lux sine nocte est : ubi flores nunquam marcescunt, ubi dolor nunquam scitur, nec nomen tristiciæ auditum est, ubi læticia et exultatio finem non habent. *O crux beata, sine amore tuo ad illam regionem nullus attingit, nullus ingreditur. Sed de tuis, Egea, miseriis condoleo : quia paratus te expectat æternus interitus. Cura pro te, miser, dum adhuc potes : ne tunc incipias velle, cum non poteris.

R. Mox ut vocem. *ii.*

Lectio iii. Mittentes autem manus carnifices ad crucem, non poterant penitus contingere eum. Sed subinde alii et alii ingerentes manus ut solverent eum, nullus poterat contingere eum. Stupebant enim brachia eorum, quicunque se extendissent ad solvendum eum. Tunc ipse beatus Apostolus adjurans populum dixit, Oro vos omnes, fratres, ut prius unam orationem ad Dominum nostrum fundam, et ita solvi me patiemini. Eo quoque adjurante acquievit plebs. Tunc beatus Andreas Apostolus cum ingenti clamore dixit, Non me permittas, Domine, famulum tuum ex hac hora separari a te, tempus enim est ut commendes terræ corpus meum, et me ad te venire præcipias, qui vitam tribuis sempiternam. Tu es magister meus Christus, quem dilexi, quem vidi, quem secutus sum, quem cognovi, quem in ista cruce confiteor. Et sicut ego te uno verbo audivi : sic modo in isto verbo me exaudi, et antequam corpus meum de cruce solvatur, assume me. Et cum hæc dixisset, videntibus cunctis, splendor nimius sicut fulgor de cælo veniens emicuit, et ita circundedit eum ut penitus præ ipso splendore oculi humani eum non possent aspicere. Cumque permansisset splendor fere dimidiæ horæ spacio, abscedente lumine emisit spiritum simul cum ipso lumine pergens ad Dominum.

R. Homo Dei. *iii.*

V. Dilexit Andream Dominus.

In Laudibus, *hæc sola Antiphona* Salve crux. *i. de Laudibus.*

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum. Corde creditur.

Hymnus. Exultet cælum. *In Communi*, p. 368.

V. Annunciaverunt.

Ant. Videns Andreas crucem cum gaudio dicebat, quia amator tuus semper fui, et desideravi amplecti te, O bona crux.

Ps. Benedictus Dominus.

Oratio. Majestatem tuam.

Memoria de Cruce, et de sancta Maria, ut supra, et de Omnibus Sanctis.

Ad Primam.

Ant. Salve crux. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine tuo (*liii.* p. 42).

Ant. Gloria tibi Trinitas.

Ps. Quicunque vult (p. 46).

Ad Tertiam, et ad omnes alias Horas, *Antiphonæ, Capitula, Responsoria et Versus, cum Oratione, sicut in prima die.*

Ad Vesperas, *et deinceps usque ad Octavam diem nichil fiat de Apostolo : nisi tantum Memoria, quæ præcedet Memoriam beatæ Mariæ, cum Antiphonis primæ diei de Nocturnis : quibus dictis, dicatur Ant.*

* Hic incipit *Lectio iii.* in Legend. 1518.

Unus ex duobus qui, *ut supra in Vigilia, et semper cum hoc Versu tam ad Vesperas quam ad Matutinas*, *V.* Dilexit Andream. *Oratio.* Majestatem tuam. *Nam in Sabbato fit plenum servitium de sancta Maria.*

Quod si *Festum sancti Andreæ quavis alia feria contigerit, tunc nichil fiat de Festo infra Octavas usque ad Octavam diem, nisi tantum Memoria cum Antiphona* Vidit Dominus, *et ceteræ Antiphonæ per ordinem dicentur : similiter et Antiphona* Videns Andreas crucem, *ut supra, et* Unus ex duobus, *et semper cum præcedente Versu, et prædicta Oratione dicantur.*

IN DEPOSITIONE SANCTI OSMUNDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(iv. Decemb.)

Ad Vesperas.

Ant. Justum deduxit *In Communi*, p. 409.

Capitulum. Ecce sacerdos.

R. Miles Christi.

Hymnus. Iste confessor (p. 410).

V. Amavit.

Ant. Confessor.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus cujus antiqua miracula etiam nostris temporibus ad tui nominis magnificentiam ac laudem et honorem sancti confessoris tui Osmundi choruscare sentimus : concede propicius, ut cujus commemorationem colimus, ejus intercessionibus et in præsenti seculo te glorificemus, et in futuro perfrui mereamur. Per Dominum.

Ad Matutinas, *novem Lectiones, cetera omnia de Communi unius Confessoris et Pontificis.*

IN FESTO SANCTI NICHOLAI, EPISCOPI.

(vi. Decemb.)

Ad Vesperas.

Ant. Justum deduxit *In Communi*, p. 409, *Major.*

Psalmi feriales.

Capitulum. Ecce sacerdos.

R. Beatus Nicholaus jam triumpho potitus, novit suis famulis præbere cælestia commoda qui toto corde poscunt ejus largitionem. Illi nimirum tota nos devotione, Oportet committere,

V. Ut apud Christum ejus patrociniis adjuvemur semper.

Chorus. Illi nimirum tota nos devotione.

Non dicatur ulterius : sed statim Clerici incipiant Prosam hoc modo :

Prosa.

Oportet devota mente sinceriter

Versus. Peccatores Christianos tenaciter

Versus. Præsuli tanto

V. Committere.

Gloria Patri.

*Oportet committere.

Hymnus. Iste confessor.

V. Amavit.

Ant. O pastor æterne, O clemens et bone custos, qui dum devoti gregis preces attenderes : voce lapsa de cælo præsuli sanctissimo, dignum episcopatu Nicholaum ostendisti tuum famulum.

* 'Illi nimirum' *Brev. MS. Coll. Clar. Cant. cum Portiforiis.*

Ps. Magnificat anima mea (p. 221).

Oratio. Deus qui beatum Nicholaum pontificem tuum innumeris decorasti miraculis : tribue nobis, quæsumus, ut ejus meritis et precibus a gehennæ incendiis liberemur. Per Dominum nostrum.

Memoria de sancto Andrea, et de Adventu, et de sancta Maria.

Deinde eat Processio ad altare sancti Nicholai, si habeatur : cum thuribulis, et Ceroferariis, et Puero librum deferente : sine cruce, Choro prosequente, habitu non mutato : cantando Responsorium Ex ejus tumba, *infra ix. Rectores simul dicant Versum* Catervatim. *Chorus.* Surdis.

Non dicitur Prosa in hac Processione.

Dum Versus canitur, incenset altare Sacerdos : et postea dicat V. Ora pro nobis beate Nicholae.

Oratio. Deus bonitatis auctor et bonorum dispensator, concede propicius : ut qui beati Nicholai confessoris tui atque pontificis solennitatem veneramur, ejus patrociniis atque suffragiis majestatis tuæ propiciationem consequamur. Per Christum Dominum nostrum.

In redeundo, de OMNIBUS SANCTIS. *Ant.* Salvator mundi. *V.* Lætamini in Domino. *Oratio.* Infirmitatem nostram.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Adoremus Regem seculorum, In quo vivit Nicholaus honor sacerdotum.

Ps. Venite.

Hymnus. Iste confessor.

In primo Nocturno.

Ant. Nobilissimis siquidem natalibus ortus : velut lucifer Nicholaus emicuit.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Postquam domi puerilem decurrit ætatem. cunctis mundi spretis oblectamentis Christi se jugo subjiciens : documentis sanctis præbuit auditum.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 6).

Ant. Pudore bono repletus Dei famulus : sumptibus datis stupri nephas prohibuit.

Ps. Domine quid (*iii.* p. 7).

V. Amavit eum Dominus.

Lectio i. Beatus Nicholaus ex illustri prosapia ortus : civis fuit Patheræ urbis. Cujus parentes inter catervas potentium quanta honorificentia celebrabantur : tanto supernæ patriæ accensi desiderio, magis cælestis dignitatis quam terrenæ gloriam appetebant. Revera enim cum essent nimium locupletati, nullius honoris insignia, nulliusque summæ potentiæ disponere moderamina voluerunt : sed omni studio continentium se lege vincientes cælibem vitam actitare satagebant. Et mirum in modum cum in primævo juventutis flore hunc solum genuissent filium, cunctis se voluptatibus abdicarunt, et inter suas preces quas frequenter in templo Domini fundebant : hunc solum superstitem, hunc non tantum divitiarum quantum et morum flagitabant heredem. Horum vota Deus ex alto prospectans : haud petitioni eorum defuit. Nimirum qualis futurus esset puer : in ipso (ut ita dicam) primordio nativitatis ejus monstrare dignatus est.

R. 1. Confessor Dei Nicholaus nobilis progenie sed nobilior moribus. Ab ipso puerili ævo secutus Dominum meruit divina revelatione ad summum provehi sacerdotium.

V. Erat enim valde compatiens : et super afflictos pia gestans viscera. Ab ipso.

Lectio ii. Enimvero cum matris adhuc lacte aleretur, cœpit bino in ebdomada die, quarta scilicet et sexta feria, semel bibere mammas : et hac vice contentus tota die sic permanebat. Puerilibus igitur annis

simpliciter domi transactis : cœpit bonæ indolis adolescens esse. Et non sicut illa ætas assolet lasciviam complexus est mundi : sed nunc parentum comitatus vestigiis, nunc solus ecclesiarum terebat limina, et quod ibi de scripturis patulo advertebat auditu non immemor, armariolo condebat pectoris. Ubi autem utroque parente orbatus est, sæpius illud evangelium ante suæ mentis ducebat oculos, Nisi quis renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Talia beato Nicholao cogitante, accidit ut quidam convicaneus ejus nimium locuples ad tantam veniret inopiam, ut nec etiam necessaria vitæ haberet. Quid plura? Ingruente inedia, tres virgines quas habebat filias, quarum nuptias etiam ignobiles spernebant viri, fornicari constituit, ut earum saltem commercio infelicem ageret vitam. Hoc ubi vir sanctus fama vulgante comperit, condolet miserrimo homini, atque virginum execrans stuprum, notata cujusdam noctis hora, sumens non modicum aurum, ligansque in panno, perrexit ad domum viri. *Quam undique circumspiciens, per fenestram quæ competens videbatur, clam intro projecit, clamque discessit. [Tu autem.]

R. 2. Operibus sanctis Nicholaus humiliter insistens, Revelatione divina provectus est ad summum sacerdotii gradum.

V. Voce quippe de cælo lapsa cuidam insinuatur præsuli, dignum episcopatu Nicholaum.

Revelatione.

Lectio iii. Mane itaque facto, cum surrexisset homo, aurumque reperisset illud, gaudio gavisus est magno, et gratias reddidit omnipotenti Deo. Tunc tradidit filias maritis, quas prostituere voluerat fornicatoribus. Celebratis igitur ex more primogenitæ filiæ suæ nuptiis, Nicholaus Jesu Christi famulus haud multo post, stropha qua prius simile peregit opus. Ubi vero terris est reddita dies, et homo prosilivit de stratu suo, invenit fulvi pondus metalli prioris æquale. Tunc maximo exultavit gaudio : et oravit sic, Domine, qui omnia nosti, deprecor ineffabilem clementiam tuam, ut ostendere digneris michi peccatori, quis sit ille, qui tanta bona erga me exhibere non desinit. Interea paucis admodum evolutis diebus, ecce cultor Trinitatis Nicholaus advenit : et iteratæ vicis factum trino cupiens supplere numero, æquale duum jactavit talentum. Cujus sonitu excitatus homo statim egressus jam vadentem jamque fugientem tali subsequebatur voce, Siste gradum : teque aspectui ne subtrahe nostro. Olim te videre desideravi : olim te cernere concupivi. Sic fatus, ocior advolat : spacioque correpto Nicholaum agnovit per umbras. Mox humi prostratus : osculari satagebat pedes ejus. Quod sanctus (pio ut erat pectore) prohibuit fieri : sed breviter allocutus exegit ab eo, ne cuiquam, dum vitales carperet auras, Nicholaum hujus rei indicaret auctorem.

R. 3. Quadam die tempestate sævissima quassati nautæ cœperunt sanctum vocare Nicholaum. Et statim cessavit tempestas.

V. Mox illis clamantibus apparuit quidam dicens illis : ecce assum, quid vocastis me?

Et statim. Gloria Patri. Et statim.

In secundo Nocturno.

Ant. Auro virginum incestus, auro patris earum inopiam : auro prorsus utrorumque detestabilem infamiam Dei servus ademit Nicholaus.

* 'Clam' *Brev. MS. Clar.*

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

Ant. Innocenter puerilia jura transcendens : evangelicæ institutionis discipulus effectus est.

Ps. Verba (*v.* p. 8).

Ant. Gloriam mundi sprevit cum suis oblectationibus : et ideo meruit provehi ad summum sacerdotii gradum.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

V. Justum deduxit.

Lectio iiii. His itaque transactis : Mirrea metropolis orbata est suo antistite. Cujus obitum non mediocriter adjacentium parrochiarum condolentes episcopi (fuerat enim bene religiosus) convenerunt in unum cum clericis cunctis, ut Domino annuente providerent illi ecclesiæ, secundum scita canonum, idoneum præsulem. Concione itaque facta intererat quidam pontifex magnæ auctoritatis, ad cujus intuitum omnium* pendebat sententia : ut quem ille voce proderet, hunc proculdubio eligerent universi. Illis itaque summa cum devotione orantibus : vocem de cælo audivit prædictus pontifex dicentem sibi, ut egrediens ante portas ecclesiæ staret, et quem primum hora matutinali venire conspiceret, ipsum consecrarent antistitem, adjungentem etiam quod Nicholaus vocaretur. Tum præsul ille, ceteris coepiscopis hanc insinuans revelationem, adjecit, Vobis in oratione persistentibus, ego forinsecus excubabo. Credo enim quod non privemur promisso Dei. Sic ait, et valvas basilicæ sancta calliditate observabat. Mirum in modum matutinali hora quasi a Deo missus ante omnes se agebat Nicholaus. Cunque ad januas ecclesiæ propinquasset, injecta manu apprehendit eum episcopus : blandeque sciscitatus est dicens, Quale nomen habes? Ille (columbina ut erat simplicitate) inclinato capite, Nicholaus, inquit, servus vestræ sanctitatis. Cui protinus præsul palmis innexis ait, Fili, veni mecum : est enim aliquid secreti quod tuæ indoli fari debeam.

R. 4. Audiens Christi confessor trium juvenum innocentum necem : præcucurrit quantotius ad locum quo fuerant plectendi. Et liberavit eos.

V. Statimque solutos a vinculis usque ad prætorium consulis secum adduxit.

Et liberavit eos.

Lectio v. Mox introgressus, En fratres, proclamavit, vere ait Dominus : Quodcunque petieritis in nomine meo, credite quia accipietis, et fiet vobis. En, inquam, quod petivimus accepimus. En adest, de quo vestra flagitavit charitas. Quo viso, omnes ingentem tulere clamorem ad sidera : et certatim Salvatoris laudabant magnalia. Beatus igitur Nicholaus, licet plurimum renitens obstiterit, plurimumque repugnaverit, inthronisatus ilico (sicut mos exigebat regionis illius) pontificalem accepit infulam. Qui pontificali sublimatus honore sic cœpit choruscare miraculis : ut non tantum sui, sed etiam alieni quibuslibet oppressi angustiis, invocato nomine ejus, statim sentirent levamen. Quadam namque die cum quidam nautæ subita maris tempestate periclitarentur, adeo ut præsentem illis intentarent omnia mortem : extemplo dissolutis frigore membris clamitare cœperunt, Nicholae famule Dei, si vera sunt quæ de te audivimus, nunc nos ea supremo in periculo constituti experiamur : quatenus erepti ex sævientis† fluctibus maris, Deo et tuæ liberationi gratias agamus. Mira res. Talia referentibus, apparuit quidam in similitudine viri dicens eis, Vocastis enim me : ecce assum.

* 'intuitum aliorum' *Portiforia* A.D. 1525—6, 1543—4; 'nutum aliorum' *Port.* 1556.

† 'sevientis periculi' *Leg.* 1518.

Et cœpit eos in rudentibus et antennis, aliisque adjuvare navis armamentis. Nec multo post omnis pelagi cecidit fragor : omnisque cessavit tempestas. Tunc nautæ læti quantotius optatum subeuntes portum : mirabile dictu, Nicholaum quem nunquam noverant, sine indice cognoverunt. Mox prostrati ad pedes ejus cœperunt ei gratias agere : dicentes qualiter de confinio mortis ipso suffragante liberati essent. Tu autem.

R. 5. Qui cum audissent sancti Nicholai nomen statim expandunt manus utrasque ad cælum, Salvatoris laudantes clementiam.

V. Clara quippe voce coram hominibus dignum referebant illum Dei famulum.

Salvatoris.

Lectio vi. Cum in Frigiæ partibus quædam gens a Constantini Cæsaris imperio discessisset : confestim idem Augustus tres militiæ suæ principes, quos Dolopes stratilates vocant, jussit ut cum præparato navali apparatu ad subjiciendos proficiscerentur rebelles. Qui armata juventute stipati, postquam longissima maris itinera transfretaverunt : subita intemperie exorta, tandem litoribus Adriatici portus qui a Mirrea urbe tribus distabat milibus* allabuntur. Ad quem beatus Nicholaus festinus perrexit, et eosdem stratilates alacriter suscipiens invitavit : ut pariter ad urbis proficiscentes mœnia non dedignarentur illius perfrui benedictione. Quibus pergentibus : ecce relatum est sibi a dicentibus, tres juvenes injuste capitalem accepisse sententiam, et consulem magno excæcatum munere neci eorum consentire. Hoc audito : pietatis igne inflammatus cucurrit ad locum decollationis expeditius, secum præfatos ducens principes. Quo perveniens : repperit eos poplite flexo velata facie super exertam cervicem operiri jam vibratum spiculatoris ensem. Qui non potestate mundana, non mucrone territus, totum se audacter in lictorem ingessit : eminusque de manu ejus gladium propellens, non prius abscessit quam illos solutos a vinculis secum reduceret. Favore igitur prosecutus populi qui ejus expectando adventum gladiatoribus impedimento fuerat, ad prætorium consulis accessit : nec prius destitit, donec innocentes illos faceret abire indemnatos. [Tu.]

R. 6. Beatus Nicholaus jam triumpho potitus novit suis famulis præbere cælestia commoda : qui toto corde poscunt ejus largitionem. Illi nimirum tota nos devotione, Oportet committere.

V. Ut apud Christum ejus patrociniis adjuvemur semper.

Illi. Gloria. Oportet.

In tertio Nocturno.

Ant. Pontifices† almi divina revelatione lætificati : Nicholaum præsulem devotissime consecraverunt.

Ps. Domine quis habitabit (*xiv.* p. 17).

Ant. Sanctus quidem triticum quod a nautis postulaverat acceptum : et sagacitate distribuere et augere precibus impetravit.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

Ant. Muneribus datis neci sunt juvenes innocentes addicti : quibus Domini servus fuit vitæ præsidium festinanter.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Justus ut palma.

Lectio vii. Stratilates deinde illi post celebratum convivium, pontificis benedictione aucti, iter aggressi sunt cœptum : et flatibus secun-

* 'miliaribus' *Leg.* 1518.

† 'Pontificis' *Chevallon.*

dis velociter Frigiam pervenerunt. Quam cum sagaciter sub imperii jura redegissent: Constantinopoleam repedantes ad urbem triumphaliter ab imperatore recepti sunt. Quibus invidentes quidam dolosi ad præfectum nomine Ablavium* accesserunt: magnisque muneribus animum ejus allicere† cœperunt, ut eum in perniciem armarent innocentium. Qui extemplo corruptus immensitate fulvi metalli: intravit ad Augustum, et sic orsus est fari. Excellentissime domine, ecce invidia diaboli suscitavit intestinos contra vos inimicos. Revera enim stratilates illi, quos dudum Frigiam vestra misit sublimitas: insidias machinantur domino meo. Ilico Augustus, quasi suam comperisset mortem, tanta furia actus est, ut absque inquisitione præciperet illos in carcere retrusos occidi. Qui ingemiscentes sparsis crinibus sciderunt vestimenta sua: et cum magno ululatu talia clamitabant: Deus, Rex excelse, succurre nobis miseris, succurre perituris, nostramque deprecationem meritis servi tui Nicholai dignanter attendas: quatenus, sicut ejus instantia tres illos viros erutos a morte conspeximus, ita nos per ejus intercessionem ab instanti eripiamur sententia. Sic supplicabant: sic simul uno ore beatum Nicholaum invocabant: Sancte Nicholae, adjuva nos. Serve Dei licet absens, interveni pro nobis: quem credimus omnium compati necessitatibus: et pro eis Domino sæpius supplicare. Tu autem.

7. Summe Dei confessor Nicholae: te venerantes protege. Namque credimus tuis precibus nos posse salvari.

V. Qui tres pueros morti addictos illæsos abire fecisti: tuis laudibus instantem conserva plebem.

Namque credimus.

Lectio viii. Nocte igitur insecuta, qua plectendi erant stratilates illi, cum se Augustus sopori dedisset: apparuit ei quædam effigies sancti Nicholai dicens, Constantine, cur stratilates illos injuste comprehendi fecisti? Cur sine crimine morti addixisti? Surge celer, eosque dimitti quantotius jubeto. Quod si fortassis me spreto alia facere volueris: cælestem deprecor Regem, ut contemptus mei ultor existens tibi indurato bellum sinat insurgere: et te ibi perempto caro tua bestiis avibusque sit cibus. Cui Augustus. Quis vel cujus auctoritatis es tu, ut hac hora palatium meum ingressus talia audeas loqui? Et ille, Ego sum Nicholaus peccator: Mireæ metropolis episcopus. Tali igitur imperator perterritus visione, excutitur somno: et confestim accersitis magnatibus suis, fecit sibi stratilates illos præsentari. Quibus astantibus: Noris‡, inquit, aliquem hominem cui nomen est Nicholaus? Mox illi, audito tanto nomine, tendentes ad sidera palmas utrasque: magna voce Dominum benedicebant. Et continuo prosequentes narraverunt, qualis quantæque humilitatis vir esset et bonitatis: prædictamque juvenum ereptionem per ordinem pandunt. His Cesar auditis plurimum miratus est: et pro tanti viri bonitate Deum venerans ait. Ite, inquit, ac famulo Dei gratias agite: immo Deo qui vos per eum liberavit. Ex mei autem Constantini donariis munuscula, necnon et apices nostros ferte vobiscum, eique dicite ut dignanter suscipiat: et michi libentissime præceptis ejus obedienti non minari, sed pro me orare studeat: atque pro pace regni nostri, ac magis pro totius orbis, Dominum deposcat. Tu.

Hoc responsorium incipiatur ab uno solo Clerico de superiori gradu: loco nec habitu mutato.

* 'albanum' *Leg.* † 'illicere' *Leg.* ‡ 'Nostis' *Leg.*

R. 8. Servus Dei Nicholaus auri pondo trium virginum redemit pudorem. Earumque patris impudicam remenso auro fugavit inopiam.

Omnes cantent Versum qui volunt in statione Puerorum.

V. Affluens itaque misericordiæ visceribus : metallo duplicato propulsavit earum infamiam.

Earumque patris.

Lectio ix. Cum igitur his beneficiis ac virtutibus beatissimus floreret Nicholaus, decidit in ægritudinem, qua ex hac instabili luce subtractus est. Cernens itaque mortem sibi adesse præsentem, quam nemo mortalium valet præterire : indesinenter cœpit orare et psallere, deprecans Dominum attentius, ut ad suscipiendam animam ipsius sanctos suos angelos dirigeret. Et cum in tanta mentis intentione profusius oraret : vidit gloriosos patronos, sanctos videlicet angelos ad se venientes. Inclinatoque capite, signo crucis armavit se, eucharistiam percepit, astantibus benedixit, et oscula pacis dedit : et tricesimum Psalmum incepit dicens, In te, Domine, speravi, non confundar in æternum : usque In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Et cum hæc dixisset, tradidit preciosam animam in manus sanctorum angelorum qui ei apparuerunt. Dormivit autem in senectute bona, et appositus est ad patres sanctos octavo Idus Decembris, sexta feria, quintadecima indictione, imperante christianissimo et Dei cultore imperatore Joviniano, anno trecentesimo et nono a passione Domini. Positusque est in sacratissima domo sanctæ Syon : in dextera parte ipsius aulæ in sepulchro excelso, tanti sacerdotis humationi digno, de quo sepulchro duo fontes exoriuntur. Ex uno meatu a parte capitali olei liquor lucidissimus effluit : ex altero vero qui est ad pedes ejus, delectabilis aqua atque perspicua prosilit, ad beneficium et remedium infirmis. Qui dum de eodem liquore sancto peruncti fuerint, et ex ea aqua potum* sumpserint, optatæ redduntur sanitati : præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen. Tu autem.

R. 9. Ex ejus tumba marmorea sacrum resudat oleum : quo liniti sanantur cæci. Surdis auditus redditur. Et debilis quisque sospes regreditur.

V. Catervatim ruunt populi : cernere cupientes quæ per eum fiunt mirabilia.

Surdis auditus redditur.

Et debilis quisque.

Et non dicatur ulterius, sed statim sequatur Prosa.

Sospitati dedit ægros
olei perfusio.
V. Nicholaus naufragantum
affuit præsidio.
V. Relevavit a defunctis
defunctum in bivio.
V. Baptizatur auri viso
Judeus indicio.
V. O quam probat sanctum Dei
farris augmentatio.
V. Vas in mari mersum patri
redditur cum filio.
V. Ergo laudes Nicolao
concinat hæc concio.
V. Nam qui corde poscit illum,
propulsato vicio,
Sospes regreditur.
Gloria. Et debilis.
V. Ora pro nobis beate Nicholae.

IN LAUDIBUS.

Ant. Beatus Nicholaus adhuc puerulus multo jejunio macerabat corpus.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Ecclesiæ sanctæ frequen-

* 'poculum' *Legend.*

tans limina sacra pectori condebat mandata.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Juste et pie vivendo ad honorem sacerdotii meruit promoveri divinitus.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Amicus Dei Nicholaus pontificali decoratus infula : omnibus se amabilem exhibuit.

Ps. Benedicite, p. 31.

Ant. O per omnia laudabilem virum cujus meritis ab omni clade liberantur, qui ex toto corde quærunt illum.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ecce sacerdos (p. 409).

Hymnus. Jesu Redemptor.

V. Justus germinabit.

Ant. Copiosæ charitatis
Nicholae pontifex,
qui cum Deo gloriaris
in cæli palatio,
condescende supplicamus
ad te suspirantibus,
ut exutos gravi carne
pertrahas ad superos.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui beatum Nicholaum.

Memoria de sancto ANDREA, *cum hac Antiphona* Unus ex duobus, *ut supra in Vigilia Andreæ : nisi Festum sancti Nicholai in sabbato contigerit, tunc enim dicitur hic ad Memoriam Antiphona* Biduo vivens. *Cum vero Festum sancti Nicholai a Dominica reservatum fuerit in crastinum, tunc dicatur ad Memoriam de Apostolo Antiphona* Concede nobis. *Si vero Festum Apostoli in Quinta Feria ante Adventum contigerit, tunc dicatur hic ad Memoriam ejusdem Antiphona* Unus ex duobus.

Memoria de Adventu, et de sancta Maria.

AD PRIMAM.

Ant. Beatus Nicholaus. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure.

Ps. Quicunque vult (p. 46).

AD TERTIAM.

Ant. Ecclesiæ sanctæ. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Ecce sacerdos (p. 409).

Responsoria et Versus de Communi unius confessoris et pontificis ad omnes Horas dicuntur, similiter et Capitula.

AD SEXTAM.

Ant. Juste et pie*. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. Benedictionem (p. 420).

AD NONAM.

Ant. O per omnia. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. Cognovit (p. 421).

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Beatus Nicholaus.

Psalmi feriales.

Capitulum. Ecce sacerdos.

Hymnus. Jesu Redemptor (p. 420).

V. Justus germinabit.

Ant. O Christi pietas omni prosequenda laude, qui sui famuli Nicholai merita longe lateque declarat : nam ex tumba ejus oleum manat, cunctosque languidos sanat.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui beatum Nicholaum.

* 'sancte' *Chevallon. cum Portiforiis in hoc loco.*

Memoria de Sancto ANDREA.

Ant. Ambulans Jesus, *ut supra in Vigilia sancti Andreæ.*

V. Dilexit Andream Dominus. In odorem.

Oratio. Protegat nos, quæsumus, Domine, sæpius beati Andreæ apostoli tui repetita solennitas : ut cujus patrocinia pia devotione recolimus, perpetuam defensionem sentiamus. Per Dominum nostrum.

Memoria de Adventu, et de sancta Maria.

IN OCTAVA* SANCTI ANDREÆ APOSTOLI.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Dilexit Andream Dominus.

Ps. Venite.

Quando vero hoc prædictum Invitatorium, cum Antiphonis sequentibus, et cum tribus primis Responsoriis de Hystoria, in Sexta Feria ante Adventum Domini dicitur : tunc Invitatorium Adoremus *hac die dicitur.*

NOTANDUM *quod quando Octava sancti Andreæ in Sabbato contigerit : fiet tunc ibi Plenum Servitium de sancta Maria, et de Octava tantum Memoria, cum Missa in Capitulo.*

Et sciendum est quod per totum annum solet dici Invitatorium duplex infra Octavas, et etiam in Octavis quæ fiunt† sine regimine chori, quando de Octavis fit servitium.

Hymnus. Andrea pie sanctorum mitissime.

Versus. Annue Christe (*In Communi*, p. 364).

Antiphonæ etiam de Nocturnis primæ diei, in quacunque feria Festum Apostoli contigerit, hac die dicuntur.

V. In omnem terram exivit sonus eorum, *et cetera.*

Lectio i. Maximilla quædam potentissima matronarum in spelunca‡ posita, statim ut agnovit Apostolum Andream perrexisse ad Dominum : accessit ad crucem, et suorum solatio cum omni reverentia deposuit corpus, et condivit aromatibus, et ibi eum sepelivit ubi se sepeliendam constituerat. Egeas vero iratus|| disponebat contestationem publicam facere : et accusationem contra Maximillam et populum ad Cesarem destinare.

R. Dum perambularet. *i.*

Lectio ii. Cum autem hæc ordinaret Egeas : §priusquam domum veniret, in medio foro civitatis in conspectu omnium a diabolo vexatus expiravit. Frater vero ejus tenens corpus sancti Andreæ : evasit. Nunciatum est fratri ejus cui nomen erat Stratocles : et misit servos suos dicens eis, ut inter biothanathos sepelirent eum.

R. Mox ut vocem. *ii.*

Lectio iii. Stratocles vero frater Egeæ : de facultatibus ejus nichil quæsivit, dicens, Non michi permittat Dominus meus Jesus Christus cui credidi, ut ego de bonis fratris mei aliquid contingam, ne polluat me crimen ejus, qui Apostolum Domini ausus fuit pro amore pecuniæ occidere. Hæc autem gesta sunt apud Achaiam provinciam, civitatem Patras, pridie kalendas Decembris : ubi etiam præstantur gloriosa ejus beneficia usque ad præsentem diem. Tantus autem timor invasit universos : ut nullus remaneret qui non

* '*octauis*' Legend. 1518. cum Portiforiis.
† '*sunt*' Chevallon.
‡ 'specula' *Brev. Coll. D. Joh. Cant. MS.* F. 9.
|| 'iratus contra populum' *Leg.*
§ 'arreptus a demonio' *Leg.*

crederet Salvatori nostro Deo, qui vult omnes salvos fieri* et ad agnitionem veritatis† venire, ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

R. Vir iste. *ix.*

V. Dilexit Andream Dominus.

IN LAUDIBUS, *hæc sola Antiphona* Salve crux. *i. de Laudibus.*

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum. Corde creditur.

Hymnus. Exultet cælum.

V. Annunciaverunt.

Ant. Concede nobis.

Ps. Benedictus.

Oratio. Protegat.

Memoria de Adventu, et de sancta Maria : et postea de Omnibus Sanctis.

Si dies Dominicus fuerit, vel si Festum sancti Nicholai a Dominica reservatum hac die celebretur, vel si in Sabbato contigerit Octava : tunc tantum Memoria de Octava fiet ad primas Vesperas, et ad Matutinas, cum Missa in Capitulo.

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, *fiat sicut in crastino sancti Andreæ notatum est.*

IN CONCEPTIONE BEATÆ MARIÆ VIRGINIS‡.

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. Dei genitrix virgo semper Maria, intercede pro nobis deprecamur.

Ps. Laudate pueri (*cxii.* p. 193).

Ant. Beata progenies unde Christus natus est : quam|| gloriosa est virgo quæ cæli Regem genuit.

Ps. Laudate Dominum omnes gentes (*cxvi.* p. 197).

Ant. Sancta Maria virgo, intercede pro toto mundo : quia genuisti Regem orbis.

Ps. Lauda anima (*cxlv.* p. 218).

Ant. Sub tuam protectionem confugimus ubi infirmi acceperunt virtutem : et propter hoc tibi psallimus Dei genitrix virgo.

Ps. Laudate Dominum quoniam bonus (*cxlvi.* p. 218).

Ant. Beata Dei genitrix Maria virgo perpetua, templum Domini, sacrarium Spiritus sancti : sola sine exemplo placuisti Domino Jesu Christo . ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu.

Ps. Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiv.* [23].)

Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris : et flores mei fructus honoris et honestatis.

R. Stirps Jesse, *infra iii.*

Hymnus. Ave maris stella.

V. Sancta Dei genitrix.

Ant. Conceptio tua Dei genitrix virgo gaudium annunciavit [in]§ universo mundo : ex te enim ortus est

* 'facere' *Chevallon. cum Leg.*

† 'dei' *Leg.*

‡ Per litteras majores loca imaginum majuscularum ligno incisarum notavimus. In hoc loco tituli circa effigies hic inde sunt inserti; videlicet, '*tota pulcra es, amica mea, et macula non est in te. electa ut sol. stella maris. luna ut pulcra. sicut lilium inter spinas. porta celi. oliua speciosa. cedrus exaltata. turris David. propugnaculum. virga Iesse. plantatio rose. fons ortorum. speculum sine macula. ciuitas Dei. ortus conclusus.*' Quibus subjicitur in Legend. A.D. 1518 '*In conspectu altissimi : immaculata permansi.*'

|| 'quoniam' *Portiforia.*

§ *habet Chevallon.*

sol justiciæ Christus Deus noster . qui solvens maledictionem dedit benedictionem : et confundens mortem donavit nobis vitam sempiternam.

Ps. Magnificat.

Non dicatur tota Antiphona ante Psalmum Magnificat : *nec thurificetur nisi principale altare : nec ulla Lectio legatur in cappa serica.*

Oratio. Supplicationem servorum tuorum Deus miserator exaudi : ut qui in conceptione Dei genitricis et virginis congregamur, ejus intercessionibus a te de instantibus periculis eruamur. Per eundem.

COMPLETORIUM *de Adventu non mutatur : nisi quod in fine Hymni* Salvator, *dicetur versus* Gloria tibi Domine, Qui natus.

AD MATUTINAS.

Invitatorium.

Corde et voce simul Christum Regem veneremur.

Virginis et matris jubiletur nobilis* ortus.

Ps. Venite.

Hymnus. Quem terra.

In primo Nocturno.

Ant. Hodie concepta est beata virgo Maria ex progenie David : per quam salus mundi credentibus apparuit.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Beatissimæ virginis Mariæ conceptionem devotissime celebremus : ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Quando concepta est virgo sacratissima . tunc illuminatus est mundus : stirps beata, radix sancta : et benedictus fructus ejus.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Sancta Dei genitrix.

Lectio i. (*Fulbertus, episcopus Carnotensis.*)

Inter omnes sanctos memoria beatissimæ virginis Mariæ eo frequentius agitur atque festivius : quo majorem gratiam apud Deum creditur invenisse. Unde post alia quædam ipsius antiquiora solennia, non fuit contenta devotio fidelium quin conceptionis ejus solenne superadderet hodiernum. Hac itaque die peculiariter in ecclesia recitandus videretur esse liber ille, qui de ortu ejus atque vita scriptus inveniebatur : si non judicassent eum patres inter apocripha numerandum. At quoniam magnis ac sapientibus viris ita visum est : nos, alia quædam sed non aliena legentes, ecclesiasticum morem debitis officiis exequamur.

R. 1. Hodie concepta est beata virgo Maria ex progenie David : per quam salus mundi credentibus apparuit.

Cujus vita gloriosa
lucem dedit seculo.

V. Beatissimæ virginis Mariæ conceptionem devotissime celebremus.

Cujus vita gloriosa.

Lectio ii. Beata igitur Domini mater et perpetua virgo Maria, priusquam conciperetur, oraculis enunciata est : et designata miraculis. Concepta vero ex progenie † divinitus ordinata : privilegio virtutum insignis enituit, Salvatorem edidit. A quo glorificata in cælo : nunquam terrigenis patrocinari desistit. Propositionem sequatur ordine suo narratio. Jamque referamus unum de prætaxatis oraculis : ac deinde paucis expediamus.

R. 2. Beatissimæ virginis Mariæ conceptionem devotissime celebremus. Ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

V. Cum jocunditate conceptionem

* 'nibilis' *Chevallon.* † 'progenie dauid' *Leg.* 1518. *cum Portiforiis.*

beatæ Mariæ celebremus. Ut ipsa pro nobis.

Lectio iii. Dixit æternus ad veterem : Deus ad serpentem. Inimicitias ponam inter te et mulierem : et semen tuum et semen illius. Ipsa conteret caput tuum. Quid est, fratres, in hoc loco caput serpentis conterere, nisi principalem diaboli suggestionem, id est, concupiscentiam resistendo superare? Si ergo quæratur, quænam mulier hujusmodi victoriam operata sit : profecto non reperitur in linea generationis humanæ, donec perveniatur ad illam de qua nunc agimus sanctarum sanctam. Ac si interrogetur in quo serpentis caput vel ipsa contriverit : nimirum in eo quod virginitatem simul et humilitatem sacravit Deo.

R. 3. Stirps Jesse virgam
produxit virgaque florem.
Et super hunc florem
Requiescit Spiritus almus.

V. Virgo Dei genitrix
virga est flos Filius ejus.
Et super. Gloria. Requiescit.

In secundo Nocturno.

Ant. Hodie concepta est beata virgo Maria ex semine Abrahæ, lætantur archangeli, exultant omnes sancti, et congaudet omnis mundus.

Ps. Eructavit cor (*xliiii.* p. 102).

Ant. Dignum namque est ut ei cum summa devotione famulemur : per quam nobis virginitatis insignia pullularunt.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Benedicta et venerabilis est sancta Maria virgo Dei genitrix cujus conceptionem celebremus : ut intercessio ipsius sit pro nobis ad Dominum.

Ps. Fundamenta ejus (*lxxxvi.* p. 154).

V. Post partum.

Lectio iiii. Virginitate namque servata, probatur extinxisse concupiscentiam carnis : humilitate quæ facit pauperem spiritu, concupiscentiam mentis. Sicque principali suggestione diaboli victa, viciosum ejus caput virtutis pede contrivit. Non tamen hoc solo, sed eo quam maxime triumphavit, quod de sua mundissima carne corporata Dei sapientia vicit usquequaque maliciam : attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter.

R. 4. Conceptio gloriosæ virginis Mariæ ex semine Abrahæ orta de tribu Juda : clara ex stirpe David. Cujus vita inclita cunctas illustrat ecclesias.

V. Cum jocunditate conceptionem beatæ Mariæ celebremus.

Cujus.

Lectio v. Hæc est ergo mulier ad quam divinum illud intendebat oraculum. Hanc quandoque nascituram innuebat* : hanc singulariter designabat. Expedito quam paucis oraculo : unum quoque † de miraculis absolvamus. Acceptæ sunt olim a sancto Moyse singulæ virgæ de singulis tribubus Israelis : nominibus earum inscriptæ (jubente Deo) et positæ sunt in tabernaculo ejus. Inter quas una quæ fuerat Aaron : inventa est sequenti die germinasse, fronduisse, floruisse : ac peperisse amigdala.

R. 5. Conceptio tua Dei genitrix virgo gaudium annunciavit universo mundo. Ex te enim ortus est sol justiciæ Christus Deus noster : qui solvens maledictionem dedit benedictionem : et confundens mortem donavit nobis vitam sempiternam.

V. Felix namque es quæ sola genitricis dignitatem obtinuisti : et virginalem pudicitiam non amisisti.

Ex te enim.

Lectio vi. Sciens ergo Dominus

* 'intimabat' *Leg.*

† 'Expedito vno de oraculis hanc virginem prenunciantibus : vnumquodque' *Leg.*

hoc opus suum magni esse mysterii : jussit servari* virgam ad monimentum. Monebantur autem filii Israel præsentia virgæ quærere sollicite : quid significaret tam mirabile factum. Quod longe post aperire pergens divinus Esayas : egredietur (inquit) virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet : et requiescet super eum Spiritus Domini. Ad hæc verba tanquam auditores ejus dicerent, O pater Esaya obscure loqueris, dic nobis [quæsumus] ipsam rem manifestius : adjecit claritatem et ait. Ecce virgo concipiet et pariet filium: et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Tu autem, Domine.

R. 6. Ad nutum Domini
nostrum ditantis honorem.
Sicut spina rosam
genuit Judea Mariam.
V. Ut vicium virtus
operiret : gratia culpam.
Sicut. Gloria. Sicut.

In tertio Nocturno.

Ant. Conceptio est hodie sanctæ Mariæ virginis : cujus pulchritudinem respexit Deus et visitavit humilitatem suam.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Ista est speciosa electa a Domino : cujus conceptionem celebremus ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Deum nostrum.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Felix namque es beata virgo Maria : quæ et genitricis dignitatem obtinuisti : et virginalem pudicitiam non amisisti.

Ps. Cantate. *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Speciosa facta.

Initium sancti Evangelii secundum Mattheum. i. [1—16].

Liber generationis Jesu Christi filii David : filii Abraham. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri.

Præfationem totius operis præmisit de quo dicturus erat, id est, de Christo, per quem ascendit ad David cui dictum est, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam : et a David usque ad Abraham, cui promissum est : in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ : ad quem fuit principium promissionis. Ideo posuit eum Evangelista principium narrationis suæ : et per eum per singulas genealogias descendit ad Christum : ut in eo, id est, in Christo series generationis terminaretur. Ideo in Christo initium libri incipiebatur : quia ille est initium salutis nostræ et finis, id est, perfectio æternæ beatitudinis. Nam et Moyses librum creationis cæli et terræ scripsisse se testatur : in quo perituri hominis originem texuerat. Tu autem.

R. 7. Beata progenies unde Christus natus est : O quam gloriosa est virgo, Quæ cæli Regem genuit.

V. Felix certe et omni laude dignissima sacra virgo Maria.
Quæ cæli.

Lectio viii. Matheus librum generationis Jesu Christi se esse scripturum promisit, in quo salus generis humani ostenderetur, quæ in nomine Jesu sonat : quia Jesus salvator interpretatur. Nam Christus, unctus in Latinum interpretatur, et est nomen dignitatis : quia antiquis temporibus reges, prophetæ, et sacerdotes oleo sanctificationis ungebantur. Ipse autem Christus præ participibus suis a Deo unctus legitur esse, quia in eo omnem plenitudinem divinitatis inhabitare complacuit, qui venit in mundum per electos patres et circuncisos. Nam electio in David : et circuncisio in Abraham demonstratur. Etiam David manu fortis interpretatur : qui fortissimum Dei populi hostem solus aggreditur, vin-

* 'seruare' *Leg.*

cit, et occidit. *Ita et bellator noster fortissimus Christus, solus cum diabolo hoste atrocissimo certavit, eumque superavit et damnavit : et post hanc victoriam multorum pater effectus est : quia Abraham pater multarum interpretatur, et subauditur gentium.

R. 8. Corde et animo Christo canamus gloriam. In hac sacra solennitate præcelsæ genitricis Dei Mariæ.

V. Omnes in unum congregati collaudemus Dominum Jesu Christum. In hac.

Lectio ix. Joseph interpretatur auctus, id est, augmentum vitæ æternæ : ut ipse dixit. Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant. Maria interpretatur stella maris : sive amarum mare. Et hoc nomen apte competit matri Salvatoris. Ipsa quippe stella maris recte vocatur : quia huic mundo tenebris perfidiæ et peccatorum obscurato veram lucem edidit, de qua Johannes ait, Erat lux vera : quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hæc et amarum mare rite dici potest, quia voluptates istius mundi ac libidinis luxum, quæ mare, id est, amaritudo recte nuncupantur, eo quod ad amaritudinem perpetuæ gehennæ se sequentes pertrahunt, fecit unde amarescere : cum suo exemplo docuit ab illecebris hujus seculi abstinere. Nam cum a primordio mundi nuptiæ institutæ essent, et totus mundus post concupiscentias suas abiret : ista in corde suo servare virginitatem suam statuit, et carnis desideria in se mortificare, cælestemque conversationem in terris habere, ut ei per omnia placeret, cui servire se probavit. Sciendum quoque est, quod Maria sermone Syro domina vocatur. Et merito illa domina vocatur, quæ Dominum generare meruit cæli ac terræ. Tu.

R. 9. Solem justiciæ
Regem paritura supremum,
Stella Maria maris
Hodie processit ad ortum.

V. Cernere divinum
lumen gaudete fideles.

Stella. Gloria. Hodie.

Non dicatur Te Deum.

V. . Ora pro nobis sancta Dei genitrix.

R. Ut digni.

In Laudibus.

Ant. Conceptio est hodie sanctæ Mariæ virginis : cujus vita inclita cunctas illustrat ecclesias.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Conceptio gloriosæ virginis Mariæ ex semine Abrahæ orta de tribu Juda : clara ex stirpe David.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Regali ex progenie Maria exorta refulget cujus precibus nos adjuvari mente et spiritu devotissime poscimus.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Corde et animo Christo canamus gloriam in hac sacra solennitate præcelsæ genitricis Dei Mariæ.

Ps. Benedicite (p. 31).

Ant. Cum jocunditate conceptionem beatæ Mariæ celebremus : ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ego quasi.

Hymnus. O gloriosa femina.

V. Elegit eam.

Ant. Conceptionem hodiernam perpetuæ virginis genitricis Dei Mariæ solenniter celebremus : qua celsitudo throni processit, alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio. Supplicationem, *ut supra.*

Memoria de Adventu.

Ad Primam.

Ant. Conceptio est. *i. de Laudibus.*

* 'item bellator' *Leg.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).
Ant. Gratias.
Ps. Quicunque (p. 46).

AD TERTIAM.

Ant. Conceptio gloriosæ. *ii. de Laudibus.*
Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).
Capitulum. Ego quasi vitis.
R. Sancta Dei genitrix.
Et dicatur cum eodem cantu quo in Purificatione beatæ Mariæ.

AD SEXTAM.

Ant. Regali.
Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiv.* [26].)

Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini : spiritus enim meus super mel dulcis, et hereditas mea super mel et favum.

AD NONAM.

Ant. Cum jocunditate.
Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiv.* [30].)

Qui audit me non confundetur, et qui operantur in me non peccabunt : et qui elucidant me vitam æternam habebunt.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Conceptio est.
Psalmi. Dixit Dominus (*cix.* p. 191).
Confitebor [*cx.* p. 192].
Beatus vir [*cxi.* p. 193].
De profundis [*cxxix.* p. 203].
Memento [*cxxxi.* p. 204].
Capitulum. Ego quasi.
R. Solem justiciæ. *ix.*
Hymnus. Ave maris stella.
V. Elegit eam.
Ant. Gloriosæ virginis Mariæ ortum dignissimum recolamus : cujus Dominus humilitatem respiciens angelo narrante concepit Redemptorem mundi. [Alleluia.]
Ps. Magnificat.
Oratio. Supplicationem.
SI *vero hoc Festum in Dominica evenerit, differatur in crastinum, et semper ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, et ad Missam fiat solennis Memoria de Adventu, in quacunque feria contigerit : nisi ubi ecclesia sit dedicata de Conceptione beatæ Mariæ: tunc enim nullo modo differatur, sed semper fiat solennis Memoria de Adventu, licet tale festum sit, in ecclesia illa tantum, majus duplex secundum usum Sarum, et unum de principalibus.*

SANCTÆ LUCIÆ, VIRGINIS ET MARTYRIS.

AD VESPERAS.

Ant. Lucia virgo venerabilis Syracusanorum nobilissima cum matre Euticia ad sepulchrum beatæ Agathæ venerandum convenerat.
Psalmi feriales.
Capitulum de Communi unius virginis et martyris.
R. Grata facta est. *ix.*
Hymnus. Virginis proles.
V. Diffusa est gratia.
Ant. In tua patientia possedisti animam tuam, Lucia sponsa Christi : odisti quæ in mundo sunt et choruscas cum angelis : sanguine proprio inimicum vicisti.
Ps. Magnificat.
Oratio. Exaudi nos Deus salutaris. *Require in Communi unius Virginis.*

Memoria de Adventu, et de sancta Maria.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Agnum Sponsum. *Ps.* Venite.

Et cetera de Communi unius virginis et martyris, usque ad vii. Responsorium.

Lectio i. Cum per universam Siciliam beatæ virginis Agathæ fama crebresceret, et Syracusanus populus per miliaria* quinquaginta ad urbem Cathanensium sitienter† pergeret ad sepulchrum sanctæ Agathæ virginis venerandum : contigit et Luciam venerabilem virginem nobilissimam Syracusanorum simul pergere festivitatis gratia, invitante eam matre Euticia : quæ annis quattuor fluxum patiebatur sanguinis, et nullo medicorum poterat medicamine liberari. Igitur dum processionis mysteria agerentur, et Evangelii Lectio recitaretur, ubi mulier tactu fimbriæ vestimenti Domini a fluxu sanguinis meruit salvari : dixit sancta Lucia matri suæ, Si credis, mater, his quæ leguntur : crede Agatham passam pro Christi nomine hæc meruisse, ut semper in præsenti habeat eum pro cujus nomine passa est. Continge ergo ejus sepulchrum credens : et liberaberis. Tu autem, Domine.

Lectio ii. Igitur cum peractis omnibus populus abscessisset, prostraverunt se ante sepulchrum sanctæ virginis mater et filia : et cœperunt cum lachrimis ejus flagitare suffragium. Interea dum orationis prolixitas tenderetur, somnus Luciam virginem arripuit. Et vidit in somnio beatam Agatham in medio angelorum gemmis ornatam, stantem et dicentem sibi, Soror mea Lucia virgo Deo devota : quid a me petis, quod ipsa poteris præstare continuo? Nam et matri tuæ fides tua subvenit : ecce salva facta est. Et sicut per me civitas Cathanensium sublimatur a Christo, ita per te Syracusana civitas decorabitur ab eo : quia jocundum Deo in tua virginitate habitaculum præparasti. Expergefacta virgo Lucia surrexit tremens, et ait matri suæ, Mater mea, ecce salva facta es. Per ipsam te deprecor quæ te salvavit suis orationibus, ne tu michi aliquando sponsum nomines, nec velis de corporis mei posteritate fructum mortalitatis inquirere : sed omnia quæ michi eunti ad corruptionis meæ auctorem hominem moriturum eras datura, da eunti ad integritatis meæ Auctorem Dominum Jesum Christum.

Lectio iii. Cui mater Euticia ait, Omnia quæ fuerunt patris tui defuncti ante novem annos incontaminata custodiens ampliavi potius quam minui in patrimonio. Mea vero omnia quæ sunt vel esse possunt, ipsa melius nosti. Tege oculos meos : et quodcunque tibi placuerit de istis facultatibus facito. Lucia dixit, Audi tu, mater, consilium meum. Non satis Deo carus est, qui sibi hoc dat quod secum ferre non potest. Sed si tibi vis gratum esse Deum, hoc illi da quod potes tu illi dare. Moriens enim nichil potes uti : et quod das ideo das, quia tecum ferre non prævales. Vivens ergo, et salutem tui corporis habens, da Christo quod possides. Et quicquid te michi daturam spoponderas vel cogitabas, Christo incipe tradere. Igitur cum has sermocinationes quotidie virgo ageret cum matre : fiebat rerum distractio, et quotidie necessitatibus pauperum expendebantur pecuniæ. Interea dum distrahuntur prædia, et gemmæ venduntur : ad sponsum ejus hoc verbum pervenit. Quique sollicitus cœpit inquirere a nutrice sanctæ Luciæ : quid hoc esset quod distractionem repentinam prædiorum et gemmarum audisset.

Lectio iiii. Cui hæc nutrix caute confingens ait, Sponsa tua invenit

* 'per milia' *Brev. MS. Clar.*

† 'indesinenter' *Portif.*

possessionem in venalibus : quæ mille et eo amplius solidos præstat. Hanc in tuo nomine cupiens comparare, tibi videtur aliquanta distrahere. Credidit stultus carnale mercimonium, et animum ab indignatione revocans, etiam ipse cœpit auctor esse vendentium. At ubi universa pæne distracta didicit pauperibus erogata, proponit litem in judicio Paschasii proconsulis : dicens sponsam suam Christianissimam contra leges vivere Augustorum. Paschasius proconsul sanctam virginem corripiens, cœpit ad sacrificia dæmonum invitare. Cui virgo ait, Sacrificium mundum et immaculatum apud Patrem hoc est : visitare viduas et orphanos in tribulatione eorum. Ego per istos tres annos nulli alii sacrificavi, nisi Deo vivo. Jam quia nichil superest quod sacrificem, me ipsam offero in sacrificium. Quod ipsi placet de hostia sua facere, faciat.

Lectio v. Paschasius dixit, Ista verba cuivis tibi simili narrare poteris Christiano. Michi autem qui principum decreta custodio, ista frustra prosequeris. Lucia dixit, Tu principum leges attendis : ego Dei leges attendo. Tu principes times : ego Deum timeo. Tu illos offendere non vis : ego Deum offendere caveo. Tu illis placere desideras : ego ut Christo placeam soli concupisco. Tu ergo fac quod tibi videtur utile : et ego ago hoc quod michi utile recognosco. Paschasius dixit, Patrimonium tuum cum corruptoribus tuis dissipasti : et ideo quasi meretrix loqueris. Lucia dixit, Patrimonium meum tuto loco constitui, corruptores autem nec mentis meæ nec corporis mei aliquando suscepi. Paschasius dixit, Qui sunt corruptores mentis? Lucia dixit, Vos estis : de quibus Apostolus dixit, Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Suadetis enim animas hominum meretricari : ut dimittant viros suos et Dominum Creatorem suum, et sequantur ydola vana et inania simulachra. Tu autem.

Lectio vi. Corruptores vero corporis hi sunt : qui corporalem delectationem præponunt delectationibus sempiternis, et labentem læticiam perpetuis gaudiis anteponunt. Paschasius dixit, Cessabunt verba, cum perventum fuerit ad verbera : Lucia dixit, Verba Dei cessare non poterunt. Paschasius dixit, Tu ergo Deus es? Lucia dixit, Ancilla Dei sum, et ideo dixi verba Dei : quia ipse dixit, Non vos loquimini in conspectu judicum, sed Spiritussanctus ipse loquitur in vobis. Paschasius dixit, In te ergo Spiritussanctus est? Lucia dixit, Apostolus dixit, quod caste viventes templum Dei sunt : et Spiritussanctus habitat in eis. Paschasius dixit, Ego faciam te ad lupanar duci : ut cum fueris scortata fugiat a te Spiritussanctus. Lucia dixit, Nunquam inquinabitur corpus, nisi de consensu mentis. Nam et si in manu mea thura ponas et per manum meam facias sacrificia : Deus hæc attendit et ridet. De sensibus enim et de voluntatibus judicat Deus. Nam sic patitur violatorem castitas : sicut serpentem, sicut latronem, sicut barbarum. Nam si invitam me violari feceris, castitas michi duplicabitur ad coronam. Tu.

Lectio vii. Paschasius dixit, Ibi te faciam sub turpitudine expirare : nisi modo ceremoniis consenseris Augustorum. Lucia dixit, Jam tibi dixi: tu voluntatem meam nunquam poteris ad consensum provocare peccati. Ceterum quicquid feceris corpori, quod in potestate tua videris habere, hoc ad ancillam Christi pertingere non poterit. Tunc consul jussit venire lenones : et tradidit eam illis dicens, Invitate ad castitatem ejus populum : et facite eam tamdiu illudi quamdiu mortua nuncietur. At ubi eam cœperunt velle

trahere ad lupanar, tanto pondere eam fixit Spiritussanctus, ut penitus moveri non posset. Accedentes vero simul multi ex officio, impellentes et trahentes eam deficiebant sudore. At virgo Domini immobilis consistebat : funibus in manibus ejus et in pedibus positis. Et cœperunt omnes pariter trahere. At illa quasi mons immobilis permanebat. Tunc angustiari cœpit Paschasius, et mærore deficere. Et vocavit magos et aruspices, et templorum omnium sacerdotes.

R. 7. Lucia virgo, quid a me petis quod ipsa poteris præstare continuo . nam et matri tuæ fides tua subvenit . et ecce salva est. Quia jocundum Deo in tua virginitate habitaculum præparasti.

V. Et sicut per me civitas Cathanensium sublimatur a Christo : ita per te civitas Syracusana decorabitur.

Quia.

Lectio viii. Qui omnes agebant superstitiones suas contra eam : ut moveretur. Sed ita permanebat fixa corpore, ut penitus ejus vestigia non moverentur. Tunc Paschasius locio* eam perfundi jussit : credens asserentibus quod maleficiis staret immobilis. Adducta sunt autem multa paria boum ut ab his traheretur : et omnino moveri non potuit. Tunc dixit ei Paschasius, Quæ sunt ista maleficia tua? Lucia dixit, Ista mea maleficia non sunt : sed sunt beneficia Dei. Paschasius dixit, Quæ ratio ista est, quod puella fragilis a mille tracta hominibus non moveris? Lucia dixit, Si alia decem milia adduxeris : audient me psalmum dicentem, quod cadent a latere meo mille, et decem milia a dextris meis. Torquebatur itaque animo Paschasius : et inter cogitationes et viscerum cruciamenta clamabat. Cui beata virgo ait, Quid cruciaris? Quid per diversa mentis tuæ torqueris? Templum Dei me esse si probasti : jam crede. Si non probasti, disce. Ergo Paschasius magis anhelabat : quia de seipso risus sibi exhiberi cernebat. Tunc ignem circa eam fecit copiosum incendi : ita ut picem et resinam et fervens oleum super eam jactarent. At illa in nomine Domini nostri Jesu Christi : stetit immobilis.

R. 8. Rogavi Dominum meum Jesum Christum ut ignis iste non dominetur michi. Et impetravi a Domino inducias martyrii mei.

V. Ut credentibus timorem auferam passionis : non credentibus autem vocem insultationis.

Et impetravi.

Lectio ix. Tunc ait ei Lucia, Ego rogavi Dominum meum Jesum Christum, ut ignis iste non dominetur mei : quatenus tibi insultent confidentes in Christum. Et ideo petii a Domino inducias martyrii mei : ut et credentibus timorem passionis tollerem, et non credentibus vocem insultationis auferrem. Tunc angustiante Paschasio, non ferentes amici injuriam ejus : gladium in ejus visceribus mergi fecerunt. Et jam percussa, quamdiu voluit allocuta est turbam circunstantem dicens, Annuncio vobis pacem datam ecclesiæ Dei, Dyocletiano de regno suo ejecto : et Maximiano mortuo. Et sicut habet Cathanensium civitas intervenientem sororem meam Agatham : ita me sciatis isti civitati datam a Domino, si voluntatem Domini facientes susceperitis fidem. Hæc loquente famula Dei Lucia, ejusque visceribus gladio patefactis : ante oculos ejus ferro vinctus ducebatur Paschasius, cucurrerunt enim relationes Siculorum : quod fuisset prædatus provinciam. Qui perductus ad urbem Romam, et ab omni Senatu Romano auditus, accepit sententiam capitalem. Dei autem martyr Lucia

* 'oleo' *Legend.*

virgo sacratissima de loco in quo percussa est penitus mota non est, neque exiit spiritus ejus donec venientibus sacerdotibus et mysteria sancta ei dantibus, atque omnibus dicentibus Amen, illa emisit spiritum.

R. 9. Grata facta est a Domino in certamine : quia apud Deum et apud homines glorificata est; in conspectu principum loquebatur sapientiam. Et Dominus omnium dilexit eam.

V. Erecta namque in virtutis culmine tormenta derisit : præmia calcavit.

Et Dominus.

V. Ora pro nobis.

IN LAUDIBUS.

Ant. Orante beata Lucia apparuit ei sancta Agatha : consolabatur ancillam Christi.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Lucia virgo quid a me petis quod ipsa poteris præstare continuo matri tuæ?

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Per te, Lucia virgo, civitas Syracusana decorabitur a Domino Jesu Christo.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Benedico te Pater Domini mei Jesu Christi . quia per Filium tuum ignis extinctus est a latere meo.

Ps. Benedicite (p. 31).

Ant. Soror mea Lucia virgo Deo devota, quid a me petis quod ipsa poteris præstare continuo matri tuæ?

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum, de Communi unius Virginis et Martyris.

Hymnus. Jesu corona virginum.

V. Adducentur.

Ant. Columna es immobilis Lucia martyr Christi : quia omnis plebs te expectat ut accipias coronam regni, alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio. Exaudi nos.

Memoria de Adventu, et de beata Maria.

AD PRIMAM.

Ant. Orante. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM.

Ant. Lucia virgo. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitula, Responsoria, et Versus de Communi unius virginis et martyris ad omnes Horas dicantur ; cum Oratione de die.

AD SEXTAM.

Ant. Per te Lucia. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

AD NONAM.

Ant. Soror mea. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia tua (*cxviii.* 129, p. 65).

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Orante. *i. de Laudibus.*

Psalmi feriales.

Capitulum, unius Virginis et Martyris.

Hymnus. Jesu corona virginum.

V. Adducentur.

Ant. Tanto pondere eam fixit Spiritussanctus : ut virgo Domini immobilis permaneret.

Ps. Magnificat.

Oratio. Exaudi nos *In Communi*, p. 441.

Memoria de Adventu, et de sancta Maria.

SANCTI THOMÆ, APOSTOLI.

AD VESPERAS.

Ant. Estote fortes *In Communi*, p. 363.

Psalmi feriales.

Capitulum. Jam non estis hospites (p. 364).

R. Qui sunt isti (p. 364).

Hymnus.

O Thoma Christi perlustrator lateris :
Per illa sancta te rogamus vulnera,
Quæ mundi cuncta diluerunt crimina :
Nostros reatus terge tuis precibus.
Annue Christe.

V. In omnem terram.

Ant. O Thoma Didime, per Christum quem meruisti tangere, te precibus rogamus altissonis succurre nobis miseris, ne damnemur cum impiis in adventu judicis.

Ps. Magnificat.

Oratio. Da nobis, quæsumus, Domine, beati apostoli tui Thomæ ita solennitatibus gloriari : ut ejus semper et patrociniis sublevemur, et fidem congrua devotione sectemur. Per Dominum.

Memoria de Adventu, et de sancta Maria.

SI *hoc Festum in Dominica contigerit, differatur in crastinum : licet duplex Festum* fuerit.*

Si vero in sexta feria vel in sabbato Quattuor Temporum hoc Festum contigerit, nichil ad Matutinas de Jejunio fiat nisi tantum Memoria : sed post Missam de Apostolo fiat Missa de Jejunio, utraque ad principale altare : et tunc proprium servitium de Feria ad Matutinas et ad Laudes illo anno omnino prætermittatur. Orationque dicetur ad Memoriam.

AD MATUTINAS, *novem Lectiones fiant : duplex Festum.*

Lectio i. Beatum Thomam cum reliquis discipulis ad officium apostolatus electum, ipsumque a Domino Didimum (quod interpretatur geminus) vocitatum, fides evangelica narrat. Qui post gloriam Dominicæ ascensionis, cum moraretur in Hierusalem, divina commonitione jussus est Indiam aggredi : ut populo qui jacebat in tenebris lumen ostenderet veritatis. Quo cum ille quasi Jonas a facie Domini fugiens ire differret, nec impleret quæ sibi divinitus præcipiebantur : (regio enim illa longinqua et gravis erat, incolæ quoque terræ illius iniqui et ignorantes veritatem) apparuit ei Dominus in visu noctis, dicens, Ne timeas, Thoma, descendere in Indiam. Ego enim vadam tecum, et non derelinquam te, sed glorificabo te ibi : implebisque certamen bonum confessus me coram hominibus terræ illius. Exinde assumam te cum gloria, et statuam te in regno meo cum fratribus tuis. Oportet enim te ibi multa pati propter me : ut cognoscant omnes te docente quia ego sum Dominus.

Lectio ii. In diebus illis missus erat quidam Abanes nomine a rege Indiæ : requirens artificem qui ei palatium posset ædificare. Cui redituro in patriam conjunxit se Thomas : et cum ipso descendit ad mare. Et ascendentes navem, mense tertio in interiorem Indiam evecti sunt. Cœpit ergo prædicare beatus Thomas per totam Indiam : evangelizans Dominum Jesum Christum : nec solum sermonibus sed etiam operibus fidem barbaricis pectoribus inserebat. Ita ille ante paulisper incredulus qui dixerat, Nisi videro fixuras clavorum

* '*nisi festum loci*' Portiforia.

non credam : credentes Deo populos aggregabat. Et puto per providentiam Domini ideo eum diligentius de resurrectione quæsisse : ut quia in duris ac feris gentibus seminaturus erat verbum Dei, instructior crederetur, qui hæsitantes fidei ratione firmaret. Tu.

Lectio iii. Invenit igitur in India viros pariter ac feminas, qui verbum susciperent Dei : quia sanabat infirmos eorum. Audiens Misdeus rex signa quæ faciebat beatus Apostolus, jussit eum adduci ad se. Cui et dixit, Quod est genus tuum : vel quis Deus tuus, in cujus nomine hæc signa facis? Sanctus Thomas respondit, Deus meus Deus verus est, creator cæli et terræ et omnium quæ in eis sunt : qui solus coli debet, non ydola surda et muta. His auditis, rex iratus valde jussit eum extensum torqueri, et cæsum in carcere recludi. At beatus Apostolus gratias agebat Deo : quod dignus esset talia pro nomine ejus pati. Interim Migdonia, uxor Carisii cognati regis, cum Narcissa nutrice sua, et Tripetia uxor regis cum filio Zuza, euntes ad carcerem, data custodibus pecunia ad Apostolum introibant, et verbum Dei audiebant. Tu autem.

Lectio iiii. Cunque nunciatum fuisset Misdeo regi, quod scilicet uxor ejus et filius conversi essent per Apostolum Dei : iratus valde præcepit adduci uxorem et filium. Quibus cum persuadere non posset ut ab hac via recederent : jussit uxorem suam in obscuro loco recludi, filium autem suum cum beato Apostolo in carcere colligari. Sed et Carisius uxorem suam Migdoniam cum nutrice ejus Narcissa similiter reclusit in cellula tenebrosa. Jussit rex Apostolum manibus a tergo ligatis adduci ante se, et dixit ei, Quis est iste Deus tuus, qui conjuges nostras per te separat a nobis? Dixit ei Thomas, Tu cum sis rex, nunquid vis habere inquinata servitia? Si ergo tu homo rex mundos servos habere studes atque mundas ancillas : quanto magis credere debes amare Deum castissima et mundissima servitia? Si ergo Deum in servis et ancillis suis amare prædico quod tu in tuis diligis : ut quid culpor? Tu autem, Domine.

Lectio v. Tunc iratus rex jussit lances ferreas igniri, et Apostolum discalciari ut nudis pedibus superstans : hoc dolore deficeret. Statimque prorupit aqua : et extinctæ sunt lances. Jussit eum rex in fornacem termarum mitti. Quo facto, termæ ultra calere minime potuerunt : sed nec parvum quidem teporem habere. Apostolus autem Dei altera die ejectus est incolumis. Jussit autem rex ut in templum simulachro solis sacrificium inferret. Introgressus Apostolus ait ad simulachrum. In nomine Domini mei Jesu Christi impero tibi, dæmon, qui in hoc simulachro lates, ut nullum lædens hominum hoc metallum comminuas. Statim ut cera juxta ignem posita, liquefactum ydolum resolutum est. Commotus Misdeus rex, quod simulachrum solis comminutum est, apostolum Thomam et filium suum Zuzan plurimosque alios trudi præcepit in carcerem.

Lectio vi. Non desinebat tamen Apostolus etiam in carcere confirmare credentes, januis clausis et obseratis : quo volebat exiens, et quos volebat admittens et emittens, Custodes autem mane primo abierunt ad regem petentes ut tolleretur magus ille, et alibi recluderetur, eo quod clausum omne magica potestate reseraret : secundo apertas fuisse januas carceris, introisse etiam regis uxorem cum aliis. Quibus auditis : statim rex signacula quæ imposuerat januis requisivit, et eodem modo quo ante fuerant repperit. Unde commotus in custodes ait eos fallere, qui

introisse in carcerem Tripeciam et Migdoniam et exiisse dicerent : cum signacula remota non essent. At illi veritatem se intimasse cum juramento asseverabant. Rex autem cum in secretario sedisset : sisti sibi jubet apostolum. Quem cum exhibuissent, interrogavit eum, utrum servus an liber esset. Cui respondit Apostolus, Servus sum unius et solius : supra quem non habes potestatem.

Sine Expositione.

Lectio vii. Quæsivit rex in regionem illam Indiæ qua ratione venisset Thomas : sed audivit quia venit ut plures salvaret, et hoc debitum sibi esse, ut per manus Misdei de hoc mundo migraret. Interrogavit rex quis esset dominus ejus, et quod illi nomen, vel cujus regionis. Respondit Thomas, Meus Dominus Deus est unus, et unus Dominus cæli et terræ : cujus nomen audire non potes. Sed quod datum est ei nomen in hoc seculo, Jesus Christus est. Minanti etiam regi quod ei non parceret, donec maleficium ejus aboleretur, ut omnis India mundaretur : respondit Thomas, Hæc maleficia mecum habebuntur : sed cognosce hoc, quia nec hic deerunt. Cogitabat igitur rex quemadmodum Thomam occidi juberet. Verebatur enim populum, quia de eminentioribus viris ejus opera mirabantur, et credebant in Dominum Jesum. Cum ipso igitur de civitate egredi cœpit armis septus. Populus autem putabat quod aliquid rex vellet ab eo discere, et ille regem docere. Sed egressus rex mediam fere partem miliarii, tradidit eum quatuor militibus : ut ducentes in montem ibi eum gladio percuterent. Et reversus est rex in civitatem : ubi hoc militibus imperavit. Tu autem, Domine.

Lectio viii. Ubi venit Thomas ad locum decollationis, cohortatus sequentem se plebem ut fidem servarent Domino Jesu pietatemque exhiberent : jussit dari precium custodibus ut orandi licentiam impetraret. Qui data sibi copia orandi : cœpit gratias agere Deo, quod in hoc seculo gubernatus esset ab eo. Habens eum in periculis præsulem, in mæroribus consolatorem, in laboribus adjutorem, præmium itineris quo in hoc seculo cucurrisset. Tu, inquit, Domine, annunciasti michi me tuum esse. Propter quod uxorem non duxi : ut totus tibi vacarem. Divitiarum quoque secularium cupidum animum cælesti provisione ac monitione revocasti : docens in pecuniis dispendia nostra esse, non commoda. Et ideo compulisti me ut in hoc seculo paupertate contentus, spiritualium divitiarum quærerem veritatem, et thesauros in te, Christe, absconditos investigarem : tuisque contentus copiis alias non desiderarem. Adesto, Domine : ut cum pace et gratia de hoc mundo transeam ad te. Dirige servum tuum ad sedem tuam : dirige iter meum, et diabolus in me non intendat. Et excæcentur oculi ejus lumine tuo : conticescat os ejus, nichil in me de suis operibus inveniat. Hæc præfatus*, ait militibus, Venite, consummate præceptum ejus : qui vos misit. Tu autem.

Lectio ix. Accesserunt igitur quattuor milites, et lanceis transverberaverunt apostolum, et mortuus est. Quem cum lachrymis sepelierunt fratres in sepulchro regio in quo reges sepeliebantur, preciosis vestibus amictum. Quibus in urbem redire recusantibus, et ad sepulchrum tota die residentibus, apparuit dicens, Quid sedetis custodientes me? Non hic sum : ascendi enim, et

* 'precatus' *Legend.* 1518.

recepi omnia quæ speravi. Surgentes itaque discedite hinc : brevi enim tempore transacto, etiam vos mecum eritis. Tripetia autem et Migdonia deductæ Misdeo et Carisio affligebantur : sed tamen voluntati eorum non acquiescebant. Quibus se Apostolus demonstravit dicens, Nolite errare : quia Dominus Jesus cito vobis adjumentum præstabit. Quibus cum diutius non possent resistere Misdeus et Carisius : dimiserunt eas propriæ voluntati. Fiebat autem congregatio fratrum in multa exultatione atque læticia. In monte vero quo decollatus et sepultus est, potiebantur infirmi frequentibus adjumentis Dei : et incrementa fidei quotidie proficiebant. Post non multum vero temporis, corpus sancti Apostoli de eodem loco quidam de fratribus rapuerunt, et in urbem Edissam transtulerunt : ubi florent merita et virtutes meritorum ejus, ad laudem et gloriam nominis Dei, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen. Tu autem [Domine miserere nostri].

Cetera omnia ad Matutinas et ad Horas de Communi unius Apostoli.

Memoria de Adventu, *quacunque feria hoc Festum contigerit, cum hac Antiphona* Nolite timere, *nisi quando a Dominica reservatum die Lunæ celebretur : tunc enim dicatur ad Memoriam de Adventu Antiphona illius feriæ, scilicet* Dicit Dominus : *et semper dicatur Versus* Vox clamantis, *cum Oratione Dominicali : et Antiphona* Nolite timere *in illo anno omnino prætermittatur. Tamen si in sexta feria vel in sabbato Quattuor Temporum hoc Festum evenerit, tunc Oratio de Jejunio dicetur cum prædicta Antiphona* Nolite timere.

Ad secundas Vesperas.

R. Cives apostolorum (p. 367).
Ant. O Thoma Didime.
Ps. Magnificat.
Oratio. Da nobis.
Cetera omnia de Communi unius Apostoli.
Memoria de Adventu, et de sancta Maria, ut supra.

De sancto Stephano, et de aliis sanctis usque ad festum sancti Wulstani :* *require omnia in Communi sanctorum, sicut post Natale Domini prænotatum est.*

Si tempus prolixum fuerit inter Dominicam in qua incipienda est Hystoria Domine ne in ira *et Septuagesimam, Festum sancti Wulstani in eadem Dominica in qua contigerit celebretur, et Memoria fiat de Dominica ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, et ad Missam, quæ præcedet Memoriam beatæ Mariæ.*

Eodem modo fiat de ceteris sanctis.

Si Festum sancti Wulstani, vel sanctorum Fabiani et Sebastiani, vel sanctæ Agnetis, in Dominica Septuagesima evenerit, Festum differatur usque in crastinum sancti Vincentii. Si vero in die sancti Vincentii aut sancti Pauli Dominica Septuagesima contigerit, Festum differatur in crastinum.

Si aliquod prædictorum Festorum in Sabbato proximo ante Septuagesimam evenerit, Vesperæ in ipso sabbato de Septuagesima erunt, et solennis Memoria de Festo. Similiter fiat in Sexagesima†, vel in Quinquagesima.

Si vero Festum a Dominica differtur in Secundam Feriam, vel in eadem feria contigerit, Vesperæ in Dominica de Festo erunt, et solennis Memoria de Dominica.

* Legendum videtur '*quære post Natalem*' (sc. pp. cxcvii.—ccclxxvi.) quod in Legend. Coll. Joh. Cant. MS. invenimus. '*sancti felicis: require proximum post diem Natalis Domini.*' Legend. 1518. '*De S. Siluestro...*' Portiforia. † 'xl.' *Chevallon.*

Idem modus servetur in omnibus Festis novem Lectionum usque ad Passionem Domini : ita tamen quod in omnibus Festis duplicibus ipso tempore contingentibus erunt primæ et secundæ Vesperæ de Festo.

*Propterea * Festum Purificationis beatæ Mariæ non differatur.*

SANCTI WULSTANI, EPISCOPI ET CONFESSORIS, NOVEM LECTIONUM†. (XIX. JANUAR.)

Lectio i. Regnante illustri rege Anglorum Edwardo‡, sedit Wygorniæ Writhegus pontifex, apud quem Wulstanus primævi floris indolem agens : singulis gradibus crevit in clero. Donatus tandem honore sacerdotii in tempore suo vitam cælibem duxit a puero : et in fructu centesimo Deum per desiderium quærere, per cogitationem invenire, per gustum tangere salubriter satagebat. Adolescebat in viro germen omne virtutum : prærogativa sanctitatis sic enituit, ut optimates Anglorum ejus amicitiam et avidissime optarent, et constantissime tenerent. Jugis in orationibus, in genuflexionibus creber : plumam et nullum lectum omnino habere, sopori raro indulgere, sed surripere.

Lectio ii. Super gradus ante altare capite posito se humi exponere : vel etiam codice aliquo vertici§ submisso, tenuem consuevit invitare soporem. Tribus in ebdomada diebus omnis cibi abstinens perpetuo linguam cohibebat silentio : ne ullo saltem laberetur verbo. Tribus reliquis porros, caules vel coctos vel elixos, et panem cibarium comedebat : ut his magis contineret naturam quam gulam. Quid plura? Talem se subditis exhibuit, ut non deesset eis doctrina in verbo, nec vita in exemplo. Tu autem.

Lectio iii. Quodam tempore dum super ecclesiæ tectum fabricam quandam construerent, in qua dependerent campanæ : ad illam erigendam gradus scalarum aptabant, quibus operantes insisterent, et pendulos in aere gressus firmarent. Jamque funibus subvectæ stabant scalæ immensa proceritate prominentes : artificesque in eis mutuo sibi structuræ necessaria ministrantes. Quorum unus cum ceteris præruptius arduos meditaretur ascensus : præceps ruit. Wulstanus vero eminus stans, et intuens qualiter ille per aerem|| deorsum volveretur : condoluit vehementer, signumque sanctæ crucis opposuit. Et casus, qui erat ab altitudine ad minus pedum quadraginta, non solum corpus ruentis non attrivit, sed nec etiam animum frigente sanguine ut solet hebetavit. Surrexit ergo incolumis, suæ reputans temeritati quod cecidit, et Wulstani sanctitati quod evasit. Tu autem.

Lectio iiii. Cum autem Willelmus rex, litteraturæ insufficientiam, et Gallici sermonis carentiam prætendens, Wulstanum privare niteretur pontificatus officio : convocato concilio jubet Lamfrancus archiepiscopus venerabilem virum baculum resignare cum anulo. Vir autem Dei, nec vultu mutatus nec animo, erexit se : et virgam pastoralem manu tenens dixit, Vere, domine archiepiscope, vere scio quia nec hoc honore dignus sum : nec

* 'Preterea' *Chevallon.*

† '*nouem lectiones de Communi.*' Legend. 1518. '*Licet hic sequantur sex lectiones de proprietate sancti : tamen secundum usum Sarum omnia fiant de Communi.*' Portiforia.

‡ 'Edwardi' *Chevallon.* § 'vertice' *Chevallon.* || 'per lignum inane' *Portiforia.*

huic sufficiens oneri aut labori. Sciebam enim hoc, quum me clerus eligeret, quum episcopi cogerent : quum dominus meus rex ad hoc officium invitaret. Ipse tamen auctoritate Sedis Apostolicæ in meos humeros hoc onus refudit, et per hunc baculum me episcopali gradu investiri præcepit. Nunc tu virgam pastoralem exigis, quam non tradidisti : officium adimis, quod non contulisti. Et ego quidem insufficientiam meam non ignorans, et huic sanctæ Synodi sententiæ cedens, resignabo quidem baculum, sed non tibi : sed potius ei, cujus eum auctoritate suscepi. Tu autem.

Lectio v. His dictis, accedens ad tumbam sancti Edwardi, et stans ante sepulchrum dixit, Tu scis, domine mi, quam invitus hoc opus susceperim, quotiens subterfugerim : quotiens me, quum quærerer, absentaverim. Fateor insipiens factus sum : sed tu me coegisti. Nam licet non deesset fratrum electio, plebis petitio, episcoporum voluntas, gratia procerum : his tamen omnibus tua præponderabat auctoritas, tua magis vigebat voluntas. Et ecce jam novus rex, nova lex, novus pontifex : nova jura condunt, novas sententias promulgant. Te erroris arguunt qui jussisti : me præsumptionis qui consensi. Et tunc quidem falli potuisti ut homo : sed nunquid modo conjunctus Deo? Non igitur illis qui exigunt quod non dederunt, qui cum sint homines fallere possunt et falli : sed tibi qui dedisti, jam deductus in ipsam veritatem, ignorantiæ vel erroris tenebras evasisti, resigno baculum : tibi curam eorum, quos michi commendasti, dimitto. Tibi secure eos committo : cujus ego merita non ignoro.

Lectio vi. Hæc cum dixisset : elevata paululum manu in lapidem quo sanctum corpus tegebatur, baculum infixit dicens, Accipe, domine mi rex : et cui libuerit trade illum. Et exutus pontificalibus, inter monachos ipse jam monachus simplex resedit. Admirantur omnes cernentes virgam lapidi immersam : et, quasi radicibus uteretur, non moveri. Cunque tentantes nulla ratione baculum evellere possent, res defertur in synodum : et Gundulphus Roffensis episcopus, a Lamfranco missus, ad sepulchrum accedens, cum baculum nullatenus movere valeret : Lamfrancus novitate miraculi stupefactus, una cum episcopis et rege ad tumulum properans, facta oratione manum invanum ad eruendum baculum apposuit. Exclamat rex, orat pontifex, et ad Sanctum ait, Vere justus Dominus, et cum simplicibus graditur : et cum humilibus sermo ejus. Derisa est a nobis, frater, tua sancta simplicitas : sed eduxit Dominus quasi lumen justiciam tuam. Erravit in te judicium nostrum : sed simplicitatem tuam Deo gratam hoc omnibus propalavit. Auctoritate proinde qua fungimur, immo judicio divino quo convincimur : curam qua te inconsulcius exuimus, iterum tibi committimus et imponimus. Ille autem impossibilitatem suam, et onus supra vires prætendens : asserit in loco sancto ministrum sanctum statuendum. Victus tandem precum instantia, coram omnibus ad sepulchrum accessit : virgam manu tetigit, et mox manum ejus secuta, ac si in molli luto fuisset impressa, desiliit. Lamfrancus ergo ad pedes ejus provolutus fatetur delictum, veniam implorat, dicens simplicitatem ejus Deo acceptam et beneplacitam : qui sapientiam hujus mundi stultam facit, ut fortia confundat, et gratiam infundat humilibus.

Lectio vii. Dum semel monachi beati viri ad majorem ecclesiam migrarent, quam ipse construxerat, et videret antiquam ecclesiam destrui,

quam sanctus Oswaldus construxerat : lachrymas fudit. Super quo modeste redargutus a suis quod potius gaudere deberet, quia se superstite tantus honor ecclesiæ suæ accidisset quod multiplicatis monachis ædificia augerentur, dixit, Ego longe aliter intelligo quod nos peccatores et miseri opera sanctorum destruimus : ut nobis laudem comparemus. Non noverat illa ætas pompatica construere : sed sub qualicunque tecto seipsos Deo immolare, subjectosque ad exemplum attrahere. Nos econtra nitimur, ut, curam animarum negligentes, cumulemus lapides.

Lectio viii. Anno autem Domini millesimo sexagesimo septimo, episcopatus sui tricesimo quarto, ætatis vero suæ octuagesimo septimo, quartodecimo Kalendas Februarii, defunctus seculo, vivere cœpit in Christo. Anulum autem, quem in consecratione acceperat, multis annis digito ejus hærere non potuit : et crebro lapsus nunquam amissus fuit. Quippe caro digitorum ejus ita exinanita erat, ut vix pellicula ossibus inhæreret. Fertur enim ipsum sæpius dixisse : Anulum quem sine ambitu suscepi, inseparabilem michi in humum portabo. Post obitum ejus quidam anulum digito subtrahere invanum tentaverunt : ita enim pellis plena, protuberantes articuli, nervorum integritas, restituta videbantur mortuo : quæ pro abstinentia exinanita fuerant vivo. Elapsis enim post obitum ejus annis centum, dum transferretur corpus ejus, et in scrinio precioso collocaretur : repertum est una cum vestimentis pontificalibus integrum et incorruptum.

Lectio ix. Inter multa enim miracula pro famulo suo a Deo patrata, mulierem quinque annis incurvatam ac inclinatam humique acclivem curavit. Linguam pueri a noverca abscisam reparavit, cæcos quinque illuminavit, dæmoniacos quinque sanavit, mutis quatuor loquelam reddidit; mortuos tres resuscitavit, leprosos duos mundavit, et hydropicis duobus sanitatem contulit. Infra triduum vice quadam triginta quinque variis morbis oppressi, salute consecuta, gratias Deo et sancto ejus referebant. Oculos juvenis cujusdam ab æmulis effossos, et in campum projectos, sanavit. Non enim sibi proprios restituit, sed novas et modicas in fossarum profunditate pupillas, tanquam duas posuit prunulas, et quas varias habuit ex natura, nigras recepit ex gratia : de die autem in diem usque ad quantitatem competentem creverunt. Testiculi ejusdem juvenis, ab eisdem æmulis a follibus suis eruti et præscisi, longiusque projecti, eidem sunt restituti, vulneraque omnia diversis corporis locis recepta in momento sunt curata. His et aliis multis claret miraculis, ad laudem et gloriam nominis Dei, qui est benedictus in secula. Tu autem.

Cetera omnia de Communi, cum hac Oratione.

*Spiritum in nobis, Domine, tuæ charitatis infunde : ut intercedente beato Wulstano confessore tuo atque pontifice, tuam mereamur dulcedinem in æterna felicitate gustare. Per Dominum. In unitate ejusdem.

* 'Spiritum nobis' *Brev. MS. Coll. Johan. Cant., cum Portiforiis:* 'Spiritum in nobis' *Brev. MS. Coll. Gonv.-Cai., cum Chevallonio.*

SANCTORUM FABIANI ET SEBASTIANI MARTYRUM.

(XX. JANUAR.)

Ad Vesperas. *Ant.* Sancti per fidem. *In Communi*, p. 395.

Psalmi feriales.

Capitulum. Justorum animæ, *p.* 409.

R. Erat namque. *infra iii.*

Hymnus. Sanctorum meritis. *In Communi*, p. 395.

V. Lætamini.

Ant. Elegit Dominus virum de plebe, et claritatem visionis æternæ dedit illi : celebremus solennitatem Sebastiani martyris, gaudium sit in cælo et in terra pax in hominibus bonæ voluntatis. Alleluya. Alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui beatos martyres tuos Fabianum et Sebastianum virtute constantiæ in passione roborasti : ex eorum nobis imitatione tribue pro amore tuo prospera mundi despicere, et nulla ejus adversa formidare. Per.

Memoria de sancto Wulstano.

Ant. Iste est. *In Communi*, p. 422.

V. Justus germinabit.

Oratio. Spiritum in nobis, *ut supra.*

Memoria de sancta Maria.

Ad Matutinas.

Invitatorium. Christum suppliciter Regem regum adoremus.

Qui donat sanctis præmia digna suis.

Ps. Venite.

Hymnus. Sanctorum meritis. *In Communi*, p. 395.

In primo Nocturno.

Ant. Sebastianus Mediolanensium partium civis, quem perfuderat Deus gratia : ab omnibus amabatur.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Erat enim in sermone verax : in judicio justus.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Christo quotidie sedulum exhibebat officium : erat enim verus Dei cultor.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

V. Lætamini in Domino et exultate justi.

Lectio i. Sebastianus vir Christianissimus, Mediolanensium partium civis, Dyocletiano et Maximiano imperatoribus ita carus erat, ut principatum ei primæ cohortis traderent : et suo eum conspectui juberent semper astare. Erat enim vir totius prudentiæ, in sermone verax, in judicio justus, in consilio providus, in commisso fidelis, in interventu strennuus, in bonitate conspicuus : in universa morum honestate præclarus. Hunc milites ac si patrem venerabantur : hunc universi qui præerant palatio carissimo venerabantur affectu. Erat enim verus Dei cultor, et necesse erat ut quem Deus perfuderat gratia, ab omnibus amaretur. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 1. Sebastianus Dei cultor studiose curabat : sub absconso clamidis sanctorum animos confortabat. Spem promittens et gloriam consequi sempiternam.

V. Christo quotidie sedulum ex-

hibebat officium : et Christianorum animos confortabat.

Spem.

Lectio ii. Christo igitur quotidie sedulum exhibebat officium : sed agebat quatenus hoc sacrilegis regibus esset occultum. Non passionis timore perterritus, nec patrimonii sui amore constrictus : sed ad hoc tantum sub clamide terreni imperii Christi militem tegebat absconditum, ut Christianorum animos quos in tormentis videbat deficere confortaret : et Deo redderet animas quas diabolus conabatur auferre. Denique postquam multas martyrum mentes a timore passionis eripuit, et ad coronam perpetuæ gloriæ incitavit, ipse quoque quis esset apparuit, quia lumen in tenebris latere non potuit. Tu.

R. 2. Sebastianus vir Christianissimus quem occultabat militaris habitus. Et clamidis suæ obumbrabat aspectus.

V. Quem perfuderat Deus gratia : ab omnibus amabatur.

Et clamidis.

Lectio iii. Clarissimis viris, Marcelliano et Marco, duobus germanis fratribus, pro Christi nomine in vinculis constitutis, quotidie solatium exhibebat. Et tam ipsis quam etiam servis eorum cum quibus tenti fuerant, salutaria fidei consilia ministrabat : quo fugitiva seculi blandimenta respuerent, et momentanea tormentorum genera non timerent. Qui cum beatissimi viri verbis acquiescerent, et verbera carnificum animo perseveranti transirent : capitalem jussi sunt subire sententiam, ea scilicet ratione, ut si eodem momento quo decollandi erant sacrificiis consensissent, parentibus suis et conjugibus et filiis et facultatibus redderentur. Erant enim non solum, ut diximus, genere clarissimi viri, sed et facultatibus ditati. Quorum erat pater Tranquillinus nomine, et mater Martia vocabatur : qui illos lamentando sequebantur cum uxoribus eorum et filiis, nimio enim in suis nepotibus ducebantur affectu. Tu.

R. 3. Erat namque in sermone verax, in judicio justus, in consilio providus, in bonitate conspicuus. In universa morum honestate præclarus.

V. In commisso quoque fidelis : in interventu strennuus.

In universa. Gloria. In.

In secundo Nocturno.

Ant. Ad hoc tantum sub clamide Christi militem tegebat absconditum : ut Deo redderet animas quas diabolus conabatur auferre.

Ps. Domine quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Clarissimis quotidie viris Marcelliano et Marco suadebat populi blandimenta respuere : et momentanea tormentorum genera non timere.

Ps. Conserva me Domine (*xv.* p. 17).

Ant. Sebastianus vir Christianissimus quem occultabat militaris habitus et clamidis suæ obumbrabat aspectus.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Exultent justi.

Lectio iiii. Accedens itaque mater, et miseram se clamans, et soluto capite canos suæ senectutis ostentans : in conspectu eorum vestem qua pectus tegebatur scidit, et cunctis flentibus ostendebat eis laxis pellibus quas suxerant mammas, et blandimenta quæ infantiæ eorum exhibuerat, ululando lachrymis memorabat. Ista et his similia matre prosequente : infirmus pater et gravis jam senio manibus adducitur servulorum, et cigneo capiti pulverem terræ aspergens, hujusmodi dabat voces ad cælum : Ad mortem ultro proficiscentibus filiis valedicturus adveni, ut universa quæ a filiis se-

pulturæ meæ exhibenda paraveram, ego infelix filios sepulturus expendam. O filii mei, baculus senectutis, et geminum meorum viscerum lumen, nati feliciter et prospere educati : excellentissimæ memoriæ et ingenii singularis, omnium peritia litterarum liberalium imbuti, quæ ista repente insania vestra voluntate progenita mortis vos fecit esse amatores ? Tu autem.

R. 4. Christo quotidie sedulum exhibebat officium. Et Christianorum animos quos in tormentis videbat deficere confortabat.

V. Erat namque in sermone verax, in judicio justus, in universa morum honestate præclarus.

Et Christianorum.

Lectio v. Igitur dum hæc et talia senior ageret, ecce et amborum conjuges cum natis propriis veniunt, et aspectibus eorum proprios infantulos offerentes, has ejulantes emittunt voces : Quibus nos servituras reliquitis ? Quibus conjugii vestri traditis charitatem ? Qui putatis erunt horum infantium domini, et domorum vestrarum avidissimi pervasores ? Qui erunt vestræ occupatores familiæ, vel qui sibi divisuri sunt vernaculos quos nutristis ? Heu quam ferreo, heu quam impio crudelitatis genere parentes despicitis, amicos respuitis, uxores abjicitis, filios abdicatis : et vos ipsos carnifici ultroneos exhibetis.

R. 5. Zoe uxor Nichostrati dixit beato Sebastiano. beatus es tu et benedictus sermo oris tui. Per Jesum Christum Dominum nostrum.

V. Benedicti qui in omnibus quæ locutus es credunt.

Per Jesum.

Lectio vi. Interea dum ista dicuntur et illa referuntur, inter uxorum lachrymas et suspiria filiorum : cœperunt milites Christi mollescere, et animos suos flectere ad dolorem. Huic spectaculo (ut superius diximus) intererat sanctus Sebastianus vir per omnia Christianissimus : quem occultabat militaris habitus, et clamidis obumbrabat aspectus. At ubi vidit athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari, in medio eorum se objiciens dixit, O fortissimi milites, O instructissimi divini prœlii bellatores, per nimiam virtutem fortiter pervenistis ad palmam, et per misera blandimenta coronam deponitis sempiternam ? Discat nunc per vos Christi militum fortitudo fide potius armari quam ferro. Erigite igitur a terrenis aspectibus trophæum vestri certaminis gloriosi : et nolite illud amittere fletibus parvulorum. Isti quos plorantes attenditis, gauderent hodie si poterant scire quod nostis.

R. 6. Egregie Dei martyr Sebastiane princeps ac propagator sanctissimorum præceptorum : ecce nomen tuum in libro vitæ cælestis ascriptum est. Et memoriale tuum non derelinquetur. In secula.

V. Socius enim factus es supernarum virtutum : quæ et in cælis spiritum tuum susceperunt.

Et memoriale. Gloria. In secula.

In tertio Nocturno.

Ant. Ut vidit beatus Sebastianus athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari : dixit, O fortissimi milites Christi nolite per misera blandimenta coronas deponere sempiternas.

Ps. Exultate justi in Domino (*xxxii.* p. 75).

Ant. Sebastianus dixit Marcelliano et Marco : non vos seducant blandimenta mulierum.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Nolite timere, non separabuntur a vobis : sed vadunt in cælum parare vobis sydereas mansiones.

Ps. Deus venerunt (*lxxviii.* p. 143).

V. Justorum animæ.

Lectio vii. His igitur duobus germanis fratribus ad cælorum regna per martyrii palmam transmissis, et multis aliis ad fidei gratiam per beatum Sebastianum conversis, beatus tandem Sebastianus conventus est : quia, ut diximus, videbatur sub chlamide latere, quod miles esset dignissimus Christi. Suggessit de eo præfectus Dyocletiano imperatori. Quem Dyocletianus ad se convocans ait, Ego te inter primos palatii mei semper habui, et contra salutem meam in deorum injuriam hactenus latuisti? Sanctus Sebastianus respondit, Pro salute tua semper Christum colui, et pro statu urbis Romanæ illum qui in cælis est semper adoravi : considerans a lapidibus auxilium petere insani capitis esse et vani. Tunc iratus Dyocletianus jussit eum duci in medium campum, et ligari quasi signum ad sagittandum : et jussit ut sagittarii eum sagittarent. Tunc posuerunt eum milites in medium campum et hinc inde ita repleverunt eum sagittis, ut quasi hericius ita esset insutus ictibus sagittarum. Æstimantes autem illum mortuum, abierunt. Tu autem.

R. 7. Clarissimis viris Marcelliano et Marco per singulos dies suadebat seculi blandimenta respuere, Et momentanea tormentorum genera non timere.

V. Ut vidit beatus Sebastianus athletas Dei immenso certaminis pondere fatigari : in medio eorum se objiciens suadebat seculi blandimenta respuere,

Et momentanea.

Lectio viii. Tunc relicto martyris corpore : quidam zetarius nomine Herene abiit nocte ut corpus tolleret et sepeliret. Et inveniens eum viventem adduxit ad domum suam in insulam excelsam, ubi manebat ad palatium, et ibi inter* paucos dies salutem integerrimam recuperavit in omnibus membris. Cunque omnes Christiani ad eum venirent : hortabantur eum abscedere. Ille autem oratione facta descendit. Et stans super gradus Eliogabali, venientibus imperatoribus dixit, Iniquis surreptionibus animos imperii vestri templorum pontifices obsident, suggerentes de Christianis falsa commenta, dicentes eos reos, per quos respublica melioratur et crescit : qui pro imperio vestro et pro salute Romani exercitus orare non cessant. Cum hæc et alia diceret : Dyocletianus ait, Tu ne es Sebastianus, quem nos dudum sagittis jusseramus interfici? Sanctus Sebastianus respondit, Ad hoc me Dominus meus Jesus Christus resuscitare dignatus est, ut conveniam et contester vos coram omni populo, injusto judicio persecutionem vestram in Christi famulos ebullire.

R. 8. Beatus es et bene tibi erit egregie martyr Sebastiane. Quia cum sanctis gaudebis et cum angelis exultabis in æternum.

V. Beatus es Christi martyr Sebastiane : et benedictus sermo oris tui.

Quia.

Lectio ix. Tunc jussit eum in ypodromo palatii duci, et tandiu fustibus cædi : quamdiu spiritum exalaret. Tunc tulerunt corpus ejus nocte, et in cloacam maximam miserunt : dicentes, ne forte Christiani eum sibi martyrem faciant. Tunc beatus Sebastianus apparuit in somno sanctæ Lucinæ cuidam matronæ religiosissimæ dicens, In cloaca illa quæ est juxta Circum invenies corpus meum pendens in gumpho. Hoc dum tu levabis : perduces ad cathacumbas et sepelies me in initio criptæ, juxta vestigia Apostolorum. Tunc beata Lucina ipsa per se cum servis

* 'intra' *Brev. MS. Joh., cum Leg.* 1518. 'infra' *Brev. MS. Gonv.-Cai.*

suis abiit media nocte, et elevans eum imposuit in pabone* suo et perduxit ad locum : et [ibi] ubi ipse imperaverat cum omni diligentia sepelivit. Ipsa autem sancta Lucina per triginta dies a loco ipso sancto non discessit. Post aliquantos autem annos pax ecclesiæ est reddita. Quæ statim ut ecclesia gloriam pacis accepit : domum suam fecit ecclesiam. Cui omnes opes suas ad Christianorum requiem derelinquens : fecit ipsam ecclesiam heredem in Christo : cui est honor et gloria et imperium in secula seculorum. Amen. Tu autem, Domine.

R. 9. Elegit Dominus virum de plebe et claritatem visionis æternæ dedit illi. celebremus solennitatem Sebastiani martyris. Gaudium sit in cælo. Et in terra pax hominibus † bonæ voluntatis.

V. Beatus es et bene tibi erit, egregie Dei martyr Sebastiane.

Gaudium. Gloria. Et in terra.

V. ante Laudes. Justi autem in perpetuum vivent.

IN LAUDIBUS.

Ant. Sebastianus Dei cultor studiose curabat sub absconso clamidis sanctorum animos confortabat : spem promittens et gloriam consequi sempiternam.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Si ego verus Christi servus sum, et si vera sunt omnia quæ ex ore meo hæc mulier audivit et credidit : aperiat os ejus qui aperuit os Zachariæ prophetæ Domini.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Ad hanc vocem Christi martyris Sebastiani : illico apertum est os uxoris Nicostrati.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Zoe uxor Nicostrati dixit beato Sebastiano : beatus es tu et benedictus sermo oris tui.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Sanctus Sebastianus dixit Nicostrato : Salvator noster pro peccatoribus exhibere dignatus est suam præsentiam.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Justorum animæ. *In Communi*, p. 409.

Hymnus. Rex gloriose martyrum, *p.* 406.

V. Mirabilis Deus.

Ant. Beatus es et bene tibi erit egregie martyr Sebastiane : quia cum sanctis gaudebis, et cum angelis exultabis in æternum.

Ps. Benedictus, *p.* 35.

Oratio. Deus qui beatos. *ut supra.*

Memoria de sancta Maria.

AD PRIMAM.

Ant. Sebastianus. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM.

Ant. Si ego. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitula, Responsoria, et Versus de Communi plurimorum martyrum ad omnes Horas dicantur, cum Oratione prædicta.

AD SEXTAM.

Ant. Ad hanc vocem. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

AD NONAM.

Ant. Sanctus Sebastianus. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

* 'pagone' *Leg.* 1518.

† 'pax in hominibus' *Chevallon.*

SANCTÆ AGNETIS, VIRGINIS ET MARTYRIS.

AD VESPERAS.

Ant. Hæc est virgo. *In Communi*, p. 440.

Psalmi feriales.

Capitulum de Communi unius virginis et martyris.

R. Induit me. *infra iii.*

Hymnus. Virginis proles. *In Communi*, p. 440.

V. Diffusa est gratia in labiis tuis *et cetera.*

Ant. Beata Agnes in medio flammarum expassis manibus orabat, te deprecor venerande colende Pater metuende, quia per Sanctum Filium tuum minas evasi sacrilegi tyranni, et carnis spurcitias immaculato calle transivi : et ecce venio ad te quem amavi, quem quæsivi, quem semper optavi.

Ps. Magnificat, *p.* 221.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui infirma mundi eligis, ut fortia quæque confundas, concede propicius : ut qui beatæ Agnetis martyris tuæ solennia colimus, ejus apud te patrocinia sentiamus. Per Dominum.

Memoria de martyribus FABIANO ET SEBASTIANO.

Ant. Egregie Christi martyr Sebastiane, princeps ac propagator sanctissimorum præceptorum, ecce nomen tuum in libro vitæ cælestis ascriptum est, et memoriale tuum non derelinquetur in secula.

V. Mirabilis Deus.

Oratio. Deus qui beatos, *ut supra.*

Memoria de sancta Maria.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Agnum Sponsum.

Ps. Venite.

Hymnus. Virginis proles. *In Communi*, p. 440.

In primo Nocturno.

Ant. Discede a me pabulum mortis, quia jam ab alio amatore præventa sum.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Anulo suo subarravit me Dominus meus Jesus : et tanquam sponsam decoravit me corona.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Dextram meam et collum meum cinxit lapidibus preciosis : tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Diffusa est gratia.

Lectio i. (*Ambros. serm.* 19.)*

Servus Christi Ambrosius, virginibus sacris †. Diem festum sacratissimæ virginis Agnetis celebremus. Hinc Psalmi resonent, inde concrepent Lectiones : hinc populorum turbæ lætentur, inde subleventur pauperes Christi. Omnes ergo gratulemur in Domino : et ad ædificationem virginum qualiter passa sit Agnes beatissima ad memoriam revocemus. Tertio decimo ætatis suæ anno mortem perdidit, et vitam invenit : quia solum vitæ dilexit Auctorem. Infantia quidem computabatur in annis : sed erat senectus mentis immensa. Corpore qui-

* *Ambrosii* Epistola i. in Appendice, *Opera*, Tom. VIII. p. 194, ed. Venet. 1782.
† 'sacris salutem.' *Leg.* 1518.

dem juvencula : sed animo cana. Pulchra facie : sed pulchrior fide. Quæ dum a scholis reverteretur : a præfecti urbis filio adamatur. Cujus parentes dum requisisset et invenisset : cœpit offerre plurima et ampliora promittere. Denique detulit secum preciosa ornamenta : quæ a beata Agnete veluti quædam sunt stercora recusata. Tu autem.

R. 1. Diem festum sacratissimæ virginis celebremus, qualiter passa sit beata Agnes ad memoriam revocemus. Tertiodecimo ætatis suæ anno mortem perdidit et vitam invenit : quia solum vitæ dilexit Auctorem.

V. Infantia quidem computabatur in annis : sed erat senectus mentis immensa.

Tertiodecimo.

Lectii ii. Factumque est : ut juvenis majore perurgeretur stimulo. Et putans eam meliora accipere velle ornamenta, omnem lapidum* preciosorum secum defert gloriam, et per seipsum et per amicos et notos cœpit aures virginis appellare, divitias, domos, possessiones, familias, atque delitias omnes mundi promittere, si consensum suum ejus conjugio non negaret. Beata igitur Agnes tale fertur juveni dedisse responsum : Discede a me, fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis. Discede a me, quia jam ab alio amatore præventa sum : qui michi satis meliora te obtulit ornamenta, et anulo fidei suæ subarravit me longe te nobilior et genere et dignitate. Ornavit inæstimabili dextrochirio dextram meam : et collum meum cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas : et circundedit me vernantibus atque choruscantibus gemmis. Posuit signum in faciem meam, ut nullum præter eum amatorem admittam.

R. 2. Dextram meam et collum meum cinxit lapidibus preciosis, tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas. Et circundedit me vernantibus atque choruscantibus gemmis.

V. Induit me Dominus ciclade auro texta, et immensis monilibus ornavit me.

Et circundedit.

Lectio iii. Induit me ciclade auro texta, et immensis monilibus ornavit me. Ostendit michi thesauros incomparabiles : quos michi se donaturum si ei perseveravero repromisit. Non ergo potero ad contumeliam prioris amatoris vel alium aspicere et illum derelinquere, cum quo sum depacta charitate. Amatoris ergo mei generositas est celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suavior. Cujus michi organa modulatis vocibus resonant : cujus michi virgines dulcissimis vocibus cantant. Jam mel et lac ex ore ejus suscepi : jam amplexibus ejus castis astricta sum. Jam corpus ejus corpori meo sociatum est : et sanguis ejus ornavit genas meas. Cujus mater virgo est : cujus Pater feminam nescit. Cui angeli serviunt : cujus pulchritudinem sol et luna mirantur. Cujus odore reviviscunt mortui : cujus tactu confortantur infirmi. Cujus opes nunquam deficient : cujus divitiæ non decrescunt. Ipsi soli servo fidem : ipsi me tota devotione committo. Quem cum amavero casta sum : cum tetigero munda sum, cum accepero virgo sum. Nec deerunt post nuptias filii : ubi partus sine dolore succedit, et fecunditas quotidiana cumulatur. Audiens verba beatæ Agnetis insanissimus juvenis amore carpitur cæco, et inter angustias animi et corporis anhelo cruciabatur spiritu. Inter hæc lecto prosternitur : et per alta suspiria amor [a] medicis† aperitur. Tu autem, Domine.

* 'lapidem' *Chevallon.*

† 'amor medicis' *Leg.* 1518 *cum Portiforiis.*

R. 3. Induit me Dominus vestimento salutis et indumento læticiæ circundedit me. Et tanquam sponsam decoravit me corona.

V. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas : et circundedit me vernantibus atque choruscantibus gemmis.

Et tanquam sponsam. Gloria. Et tanquam.

In secundo Nocturno.

Ant. Christus circundedit me vernantibus atque choruscantibus gemmis preciosis.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

Ant. Induit me Dominus ciclade auro texta : et immensis monilibus ornavit me.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Posuit signum in faciem meam, ut nullum præter illum amatorem admittam.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi.* p. 154).

V. Specie tua.

Lectio iiii. Fiunt nota patri quæ fuerant inventa a medicis : et eadem paterna voce quæ fuerant jam dicta a filio ad petitionem virginis revolvuntur. Abnegat Agnes beatissima, et se nullo pacto asserit prioris sponsi fœdera violare. Cunque cognovisset præses hanc Christianam esse ab infantia, et ideo diceret Christum sponsum suum : lætus efficitur. Et missa apparitione cum ingenti strepitu : suis eam tribunalibus præcepit sisti. Et primum quidem blandis eam sermonibus provocat : dehinc terroribus pulsat. Sed Christi virgo nec terrore concutitur, nec blandimento seducitur : sed eodem vultu eodemque animo perseverans, et terrentem similiter sicut et blandientem animo deridebat. Videns Simphronius præfectus tantam in puella constantiam, et quia erat nobilis et vim ei inferre non poterat : titulum ei Christianitatis opposuit. Sequenti die, Simphronius præfectus sisti beatam Agnetem iterum suis tribunalibus jussit. Cui et dixit Superstitio Christianorum nisi a te fuerit segregata, non poteris æquissimis consiliis præbere consensum. Unde si tibi perseverantia virginitatis placet : oportet ut die noctuque deæ Vestæ sacrificiis venerandis insistas.

R. 4. Amo Christum in cujus thalamum introivi, cujus mater virgo est : cujus Pater feminam nescit, cujus michi organa modulatis vocibus cantant. Quem cum amavero casta sum, cum tetigero munda sum : cum accepero virgo sum.

V. Mel et lac ex ore ejus suscepi : et sanguis ejus ornavit genas meas.

Quem cum.

Lectio v. Ad hæc beata Agnes respondit, Si filium tuum causa amoris Christi nulla possum ratione respicere : quomodo possum ad injuriam summi Dei cervices meas vanis lapidibus inclinare ? Simphronius præfectus dixit, Cupio consultum præbere infantiæ tuæ. Beata Agnes respondit, Noli infantiam corporalem ita in me despicere, ut putes me te velle habere propicium. Fides enim non in annis, sed in sensibus geritur : et Deus omnipotens mentes magis comprobat quam ætates. Sed quoniam te ad hoc video tendere quod impetrare non poteris : quicquid tibi videtur exerce. Simphronius præfectus dixit, Elige tibi Agnes unum e duobus, aut cum virginibus deæ Vestæ sacrifica : aut cum meretricibus scortaberis in contubernio lupanari. Tunc beata Agnes cum ingenti constantia dixit, Si scires quis est Deus meus, non ista ex ore tuo proferres. Unde quia novi ego virtutem Domini mei Jesu Christi, secura contemno minas tuas. Mecum enim habeo custodem corporis mei, angelum Domini. Nam

unigenitus Dei Filius quem ignoras murus michi est inexpugnabilis, et custos mei est, nunquam dormiens : defensor michi est nunquam deficiens. Ad hæc insanus judex jussit eam expoliari, et nudam ad lupanar duci. Statim autem ut expoliata est, crine soluto tantam densitatem capillis ejus gratia divina concessit, ut eorum melius fimbriis videretur quam vestibus tecta.

R. 5. Mel et lac ex ejus ore suscepi. Et sanguis ejus ornavit genas meas.

V. Cujus pulchritudinem sol et luna mirantur : ipsi soli servo fidem. Et sanguis ejus.

Lectio vi. Ingressa igitur Agnes turpitudinis locum, angelum Domini illic ita præparatum invenit : ut circundaret eam immenso lumine, ita ut nullus posset eam præ splendore nec contingere nec videre. Fulgebat enim tota cella illa : quasi radians sol in virtute sua. Et quanto quis curiosior esse oculis voluisset : tanto sui visus aciem obtundebat claritas divina. Cumque se in orationem Domino prostravisset : apparuit ante oculos ejus stola candidissima, et apprehendens eam induit se et dixit, Gratias tibi ago Domine Jesu Christe : qui me in numero ancillarum tuarum computans, vestem hanc michi largiri præcepisti. Interea lupanar locus efficitur orationis : in quo omnis qui fuisset ingressus adoraret, et veneraretur, et dans honorem immenso lumini mundior egrederetur foras quam fuerat introgressus. Cumque hæc agerentur : præfecti filius, qui auctor erat sceleris, venit ad locum cum sodalibus suis juvenibus, quasi insultaturus puellæ, et locum in quo virgo orabat ingressus est audacter. Et videns tantum lumen circa eam, non dedit honorem Deo, sed irruens in ipsum lumen, priusquam vel manu eam contingeret, cecidit in faciem suam, et præfocatus a diabolo expiravit. Ingrediens autem unus ex juvenibus qui ei familiarior erat, quasi congratulaturus insultationi ejus : exclamavit voce magna dicens, Piissimi Romani succurrite. Magicis artibus ista meretrix præfecti filium interfecit. Fit repente concursus populorum ad theatrum : et varia furentis populi acclamatio.

R. 6. Ipsi sum desponsata cui angeli serviunt : cujus pulchritudinem sol et luna mirantur. Ipsi soli servo fidem. Ipsi me tota devotione committo.

V. Dextram meam et collum meum cinxit lapidibus preciosis : tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas.

Ipsi soli. Gloria Patri. Ipsi me.

In tertio Nocturno.

Ant. Mel et lac ex ejus ore suscepi : et sanguis ejus ornavit genas meas.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Cujus pulchritudinem sol et luna mirantur : ipsi soli servo fidem.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Ipsi soli servo fidem : ipsi me tota devotione committo.

Ps. Cantate. *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Adjuvabit.

Lectio vii. Audiens præfectus filium suum interiisse : cum ingenti tumultu et luctu venit ad theatrum. Et ingressus locum in quo corpus filii sui jacebat exanime : cum ingenti clamore dicebat beatissimæ virgini, Crudelissima omnium feminarum, ad filium meum voluisti apodixem artis tuæ magicæ demonstrare? Et cum hujuscemodi verba multa repeteret : ait ad eum beatissima Agnes, Ille cujus voluntatem volebat perficere : ipse in eum potestatem accepit. Dixit quoque beata

Agnes ad judicem, Ecce qui ad me ingressi sunt sani sunt, quia universi dederunt honorem Deo, qui michi angelum suum misit, qui et induit me hoc indumento misericordiæ, et custodivit corpus meum, quod ab ipsis cunabulis Christo consecratum est et oblatum. Videntes enim splendorem angelicum adorabant omnes, et abscedebant illæsi. Hic autem impudens, statim ut ingressus est, sævire cœpit et fremere. Cunque manum suam ad contingendum me aptaret, dedit eum angelus Domini in reprobam mortem. Dixit ei præfectus, In hoc apparebit quia non ista magicis artibus gessisti : si deprecata fueris ipsum angelum ut restituat michi filium meum sanum. Cui beata Agnes dixit, Licet fides vestra hoc non mereatur : tamen quia tempus est ut virtus Domini mei Jesu Christi manifestetur, egredimini omnes foras. Cunque universi fuissent egressi, prosternens se in faciem plorans rogare cœpit Dominum ut juvenem suscitaret.

R. 7. Jam corpus ejus corpori meo sociatum est : et sanguis ejus ornavit genas meas. Cujus mater virgo est : cujus Pater feminam nescit.

V. Ipsi sum desponsata cui angeli serviunt : cujus pulchritudinem sol et luna mirantur.

Cujus.

Lectio viii. Orante autem beata Agnete : apparuit angelus Domini qui et elevavit eam flentem, et confortans animam ejus juvenem suscitavit. Qui egressus foras : cœpit voce publica clamare et dicere, Unus Deus in cælo et in terra et in mari : qui est Deus Christianorum. Nam omnia templa vana sunt. Dii qui coluntur omnes vani sunt : et penitus nec sibi possunt nec aliis aliquod auxilium exhibere. Ad hanc vocem omnes aruspices et templorum pontifices conturbantur, et fit per eos vehementior quam fuerat seditio populorum : atque omnes una voce clamabant, Tolle maleficam : quæ et mentes mutat, et animos alienat. Præfectus autem videns tanta mirabilia obstupuit : sed veritus seditionem si contra pontifices templorum ageret, et Agnetem contra suas sententias defensaret : vicarium ad seditionem populi judicem dereliquit. Ipse autem tristis abscessit, eo quod non potuit eam post resurrectionem sui filii liberare. Vicarius autem præfecti, populi seditionem non ferens, jussit in conspectu omnium ignem copiosum accendi : et in medio flammarum beatam virginem præcepit jactari. Quod cum fuisset impletum, statim in duas partes divisæ sunt flammæ, et hinc atque illinc seditiosos populos exurebant. Ipsam autem penitus in nullo contingebat incendium.

R. 8. Omnipotens, adorande, colende, tremende, benedico te. Quia per Filium tuum unigenitum evasi minas hominum impiorum : et spurcitias diaboli impolluto calle transivi.

V. Te confiteor labiis et corde, te totis visceribus concupisco. Quia per.

Lectio ix. Tunc beata Agnes expandens manus suas in medio ignis : his verbis orationem fudit ad Dominum, Omnipotens, adorande, tremende, colende, Pater Domini nostri Jesu Christi, benedico te : quia per Filium tuum evasi minas hominum impiorum, et spurcitias diaboli immaculato calle transivi. Benedico te, Pater prædicande : qui etiam inter flammas intrepidam me ad te venire permittis. Ecce jam quod credidi video, quod speravi jam teneo : quod cupivi complector. Te confiteor labiis : te corde, te totis visceribus concupisco. Ecce ad te venio vivum et verum Deum : qui cum Domino nostro Jesu Christo

Filio tuo, et cum Spiritu Sancto vivis et regnas modo et semper et in cuncta secula seculorum. Cunque beata virgo complesset orationem, ita omnis ille copiosus ignis extinctus est, ut nec tepor quidem incendii remaneret. Tunc Paschasius urbis Romæ vicarius, populi seditionem non ferens, præcepit in gutture ejus gladium mergi : atque ex hoc ictu sanguinis sui roseo rubore perfusam Christus sibi sponsam et martyrem consecravit. Parentes vero ejus nullam penitus tristiciam habentes, cum omni gaudio abstulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in prædio suo non longe ab urbe via quæ dicitur Numentana. Dum vero parentes ejus assiduis pernoctationibus vigilarent ad tumulum ejus : vident in medio noctis silentio exercitum virginum, quæ omnes auro textis cicladibus indutæ cum ingenti lumine præteribant. Inter quas vident etiam beatissimam Agnetem simili veste fulgentem : et ad dexteram ejus stabat Agnus nive candidior. Beata virgo Agnes stans : parentibus suis dixit, Videte ne me quasi mortuam lugeatis, sed congaudete michi atque congratulamini : quia* cum his omnibus lucidas sedes accepi. Et illi sum juncta in cælis, quem in terris posita tota devotione dilexi. Et his dictis pertransiit. Tu.

R. 9. Stat a dextris ejus Agnus nive candidior. Christus sibi sponsam et martyrem consecravit.

V. Parentes vero ejus cum omni gaudio abstulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in monumento.

Christus. Gloria. Christus.

V. Ora pro nobis beata Agnes.

In Laudibus.

Ant. Ingressa Agnes turpitudinis locum, angelum Domini præparatum invenit.

Ps. Dominus regnavit (*xcii*. p. 29).

Ant. Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini.

Ps. Jubilate (*xcix*. p. 29).

Ant. Ipsi sum desponsata cui angeli serviunt : cujus pulchritudinem sol et luna mirantur.

Ps. Deus Deus (*lxii*. p. 30).

Ant. Benedico te, Pater Domini mei Jesu Christi : quia per Filium tuum ignis extinctus est a latere meo.

Ps. Benedicite, *p*. 31.

Ant. Congaudete mecum et congratulamini, quia cum his omnibus lucidas sedes accepi.

Ps. Laudate (*cxlviii*. p. 32).

Capitulum de Communi.

Hymnus. Jesu corona. *In Communi*, p. 448.

V. Adducentur.

Ant. Stans beata Agnes in medio flammæ expassis manibus orabat ad Dominum, Omnipotens, adorande, colende, tremende, benedico te et glorifico nomen tuum in æternum.

Ps. Benedictus.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, *ut supra*.

Memoria de sancta Maria.

Ad Primam.

Ant. Ingressa. *i. de Laudibus*.

Ps. Deus in nomine (*liii*. p. 42).

Ad Tertiam.

Ant. Mecum enim. *ii. de Laudibus*.

Ps. Legem pone (*cxviii*. 33, p. 57).

Capitula, Responsoria, et Versus de Communi unius Virginis et Martyris ad omnes Horas dicantur.

Ad Sextam.

Ant. Ipsi sum. *iii. de Laudibus*.

Ps. Defecit (*cxviii*. 81, p. 61).

Ad Nonam.

Ant. Congaudete. *v. de Laudibus*.

Ps. Mirabilia (*cxviii*. 129, p. 65).

* 'qui' *Chevallon*.

SANCTI VINCENTII MARTYRIS.

Ad Vesperas.

Super Psalmos feriales Ant. Iste sanctus.

Capitulum. Beatus vir qui suffert.

R. Levita Vincentius. *Quod a duobus in superiori gradu cantetur.*

Hymnus. Martyr Dei. *In Communi*, p. 372.

V. Gloria et honore.

Ant. Sacram hujus diei solennitatem humili celebremus devotione : qua invictus Christi martyr Vincentius tyranno devicto insignem victoriæ palmam cælo gaudens intulit.

Ps. Magnificat.

Oratio. Adesto, Domine, supplicationibus nostris : ut qui ex iniquitate nostra reos nos esse cognoscimus, beati Vincentii martyris tui intercessione liberemur. Per Dominum.

Memoria de sancta Agnete.

Ant. Ecce quod cupivi jam video, quod speravi jam teneo, illi sum juncta in cælo, quem in terris posita tota devotione dilexi.

V. Adducentur.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus.

Memoria de sancta Maria.

Ad Matutinas.

Invitatorium. Vincentem mundum adoremus Dominum. In quo pressuras mundi martyr vicit Vincentius.

Ps. Venite.

Hymnus. Martyr Dei.

In primo Nocturno.

Ant. Sanctus Vincentius a pueritia studiis litterarum traditus : superna sibi providente clementia, gemina scientia efficacissime claruit.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Sanctitate quoque insignis dyaconii arce suscepta : vices pontificis diligenter exequebatur.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Valerius igitur episcopus et levita Vincentius spe fruendi victoria divinitus subnixi : in confessione Deitatis alacriter cucurrerunt.

Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).

V. Gloria et honore.

Lectio i. Sanctus Vincentius a pueritia studiis litterarum traditus : superna providente clementia quæ sibi eum providebat vas electionis futurum, gemina scientia sub beato Valerio Cesaraugustæ* civitatis antistite efficacissime claruit. A quo etiam sanctitate insignis dyaconii arcem suscepit. Cum igitur apud Cæsaraugustam civitatem Daciano cuidam præsidi gentili ac sacrilego, a dominis et principibus suis, Dyocleciano videlicet et Maximiano, sæviendi in Christianos sorte† occasio cecidisset : episcopos ac presbyteros ceterosque sacri ordinis ministros, spiritu nequiciæ exagitatus, rapi præcepit. Protinus ergo Valerius episcopus et Vincentius archidyaconus fidei soliditate et spe fruendi victoria subnixi, in confessione Deitatis alacriter cucurrerunt : tanto feliciores futuros se esse credentes, quanto acriora tyranni supplicia pia longanimitate certassent evincere. Unde certaminis ac pœnarum dilatio, remunerationis eis videbatur diminutio.

R. 1. Sacram præsentis diei solennitatem humili celebremus devo-

* 'cesaree augusto' *Brev. MS. Coll. Joh. Cant.* † 'forte' *Leg.* 1518.

tione : qua invictus Christi martyr Vincentius, tyranno devicto, Insignem victoriæ palmam cælo gaudens intulit.

V. Peracto passionis suæ venerando triumpho, angelorum cœtibus comitatus,

Insignem.

Lectio ii. Dacianus ergo judex sanctos Dei primo Valentiam sub carceralem custodiam et famis miseriam ac cathenarum stridorem pertrahi præcepit : ut eos vexatione itineris frangeret, faciliusque subigeret injuria, quos videbat non posse superari de pœna. Qui cum manibus et cervicibus immensa pondera ferri sustinerent, et per omnes artus jam tunc mortis supplicia paterentur : cumque jam defecisse eos crederet jugi injuria, et tandiu a publica conversatione seclusos nec corpore prævalere nec spiritu, timens ne sæviciæ suæ damna pateretur, produci e carcere jussit, nolens eos ante tormenta vitam finire. Quibus proponebat quod nec mortuis parceret : si deorum suorum culturam recipere renuissent. Hinc pavefactus Dacianus ad conspectum eorum, quod integri corpore et viribus essent, et inter supplicia fortiores : ait suis, Ut quid istis, inquit, largiori pastu indulsistis et potu? Mirabatur enim furore cæcus, robustiores esse quos Deus paverat. Conversus itaque Dacianus ad episcopum : Quid agis, inquit, tu, Valeri, qui sub nomine religionis contra principes facis? Nescis, quia qui regalia decreta spernunt, de vita periclitantur.

R. 2. Sanctus Vincentius Christi martyr, providente superna clementia quæ sibi providebat eum vas electionis futurum, Gemina scientia efficacissime claruit.

V. Sanctitate quoque insignis : dyaconii arce suscepta, vices pontificis diligenter exequebatur.

Gemina scientia.

Lectio iii. Jusserunt domini orbis et principes : ut diis libamina persolvatis. Unde quod monemus obsequenter attende : quatenus tuo exemplo facile inferiores suscipiant quod te, qui religionis hujus cerneris esse episcopus, viderint non sprevisse. Sed et tu, Vincenti, verbis meis salubriter obaudi : quem et nobilitas generis, et decor commendat gratissimæ juventutis. Itaque vestræ diffinitionis sententiam in commune edicite : ut aut consentientes honoribus amplificemini, aut contemnentes, tormentorum suppliciis subdamini. Cumque reticeret episcopus (erat enim miræ simplicitatis et innocentiæ, eruditus scientia sed impeditioris linguæ) ait ei Vincentius, Si jubes, pater : responsis judicem aggrediar. Et beatus Valerius, Dudum, inquit, fili charissime, divini verbi curam tibi commiseram : sed et nunc pro fide qua astamus responsa committo. Beatus ergo Vincentius (cujus jam mens tota coronæ conscia erat) conversus ad Dacianum : Hactenus, inquit, habitus a te sermo de neganda fide peroravit. Sed nepharium apud Christianorum prudentiam esse cognosce : Deitatis cultum abnegando blasphemare. Et ne te longius protraham : profitemur nos Christianæ religionis esse cultores, et unius ac veri Dei permanentis in secula famulos et testes. In ejus nomine, contra exquisita calliditatis tuæ argumenta, spiritualia constanter arma pugnaturi excepimus : minas et supplicia non metuentes, sed potius mortem pro veritate libentissime amplectentes.

R. 3. Levita Vincentius dixit beato Valerio, si jubes pater sancte responsis judicem aggrediar. jam tibi fili charissime divini verbi curam commiseram. Nunc quoque pro fide qua astamus responsa committo.

V. Tibi enim gemina scientia pollenti ac superni amoris igne fer-

venti, cælestis olim doctrinæ ministerium delegavi.

Nunc quoque. Gloria Patri. Nunc quoque.

In secundo Nocturno.

Ant. Tanto namque feliciores se esse credebant : quanto ampliora tyranni supplicia pia longanimitate certassent evincere.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

Ant. Levita Vincentius dixit beato Valerio. si jubes, pater sancte, responsis judicem aggrediar.

Ps. Verba (*v.* p. 8).

Ant. Jam tibi, fili charissime, divini verbi curam commiseram : nunc quoque pro fide qua astamus responsa committo.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

V. Posuisti Domine.

Lectio iiii. Jamque præ ira pæne extra se positus Dacianus præses dixit; Amovete hinc episcopum istum. Justum est enim eum subire exilium : quoniam imperiale contempsit edictum. Gravioribus autem hunc rebellem qui in contumeliam publicam venit : exhibete tormentis. Animositati enim ejus video inferenda esse supplicia majora : quia quicquid sibi accessurum est pro pœna, ipse præsumit ad gloriam. Dixit ergo Dacianus, Applicate Vincentium ad equuleum : membris distendite, et toto corpore dissipate. Hanc pœnam ante ipsa tormenta sustineat. Inter hæc Dacianus præses dixit, Quid dicis, Vincenti? Vel ubi conspicis jam tuum miserabile corpus? At ille Dei præsentia roboratus : alacri vultu respondit, Hoc est quod semper optavi : hoc est quod votis omnibus exquisivi. Nemo michi amicitior : nemo familiarior fuit. Tu solus maxime votis meis concordas. Ecce jam in sublime agor : et ipsos principes tuos seculo altior, tyranne, despicio. Nolo gloriam meam minuas : nec damna inferas laudi. Paratus est Dei servus : ad omnia tormenta pro Salvatoris nomine sustinenda. Insurge ergo et toto malignitatis spiritu debachare : videbis me Dei virtute plus posse dum torqueor, quam possis ipse qui torques.

R. 4. Ecce jam in sublime agor, et omnes principes tuos seculo altior, tyranne, despicio : nolo ut gloriam meam minuas nec damna inferas laudi. Paratus sum enim ad omnia tormenta pro Salvatoris nomine sustinenda.

V. Insurge ergo et toto malignitatis spiritu debachare, videbis me Dei virtute plus posse dum torqueor : quam possis ipse qui torques.

Paratus sum enim.

Lectio v. Cum ergo diu sanctus Dei flagellaretur : tandem cessavere torti carnifices, et defatigata lictorum manus dum per sancti latera pendet victa defecit. Expalluit torquentium vultus, fortium robur emarcuit, anhelum fessis pectus intremuit : ut putares eos potius in tormentis sancti martyris torqueri. Exanguis et ipse Dacianus : pectore trementi, torvis et minacibus oculis, clamare militibus cœpit, Quid agitis? Non enim agnosco manus vestras. Rimetur acrior ungula intima costarum : et dolor interiora penetrans gemitum reddere faciat non contemptum. Tunc denuo subridens Vincentius dyaconus dixit, Hoc est sane quod legitur : quia videntes non videbunt, et audientes non intelligent. Dominum enim Christum confiteor altissimi Filium Patris : unici unicum. Ipsum cum Patre et Spiritu Sancto solum Deum esse protestor. Quia ergo quæ vera sunt fateor : negare me asseris. Sed torque diutius confitentem, nichilque de suppliciis minuas : ut in omnibus te victum esse fatearis.

R. 5. Assumptus ex equuleo levita Vincentius atque ad patibulum raptus : tortores suos pæne præveniens, Moras carnificum arguendo ad pœnam alacriter properabat.

V. Intrepidus itaque Dei athleta : candentis ferri machinam ultro conscendit.

Moras carnificum.

Lectio vi. Et Dacianus præses nimia fervens insania aciem luminum in solum corpus beati martyris figebat : profluentem non jam a solis lateribus, sed a toto corpore sanguinem cernens. Erant enim viscerum interna patefacta. Nam juncturas e compagibus diversitas tormentorum separaverat. Post hæc Dacianus ait, Transferatur hic ad legitimam quæstionem : ac percurrat molestiora tormenta. Vincere me iste non potest dum vivit. Vincentius respondens, O felicem me, inquit. Istæ minæ tuæ : ad laudem et gloriam michi sunt. Hinc ex equuleo assumptus levita Vincentius, atque ad ignis patibulum raptus : tortores suos pæne præveniens, moras carnificum arguendo, ad pœnam alacriter properabat. Jam enim truculentus minister proferri lectum cum ferratis jusserat costis : et addita subter carbonum congerie, exurendum Dei martyrem applicari. Intrepidus itaque Dei athleta : candentis ferri machinam ultro conscendit. Sanctus ergo Dei torquetur, flagellatur, exuritur : et distensis membris crescit ad pœnam. Inseritur quoque pectori et membris depressa asperitas laminarum : et decurrente inter ipsas candentis ferri acies liquore, stridens flamma arvina respergitur. Vulnera vulneribus infliguntur : tormentis tormenta deserviunt*. Salis ignibus sparsim crepitantes minutiæ : per membra dissiliunt. Et non jam ad artus tantum, sed ad ipsa viscerum abdita : suppliciorum tela jaciuntur. Et quoniam integri corporis pars nulla supererat : quæ primum fuerat plaga† illata, jam et ipsa renovatur.

R. 6. Christi miles gloriosus
levita Vincentius
ut tribunal sponte rogum
conscendit intrepidus.
Cujus salis crepitantis
per corpus minutiæ
sparsim ibant, atque prunæ
Vernabantur sanguine.

Vers. Inter hæc manet immotus
ille Dei famulus,
orans Christum in sublime
erectis luminibus.

Cujus salis. Gloria. Vernabantur.

In tertio Nocturno.

Ant. Beatus Vincentius cujus jam mens conscia erat coronæ : dixit Daciano : hactenus a te habitus sermo de neganda fide peroravit.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

Ant. Nepharium tamen apud Christianorum prudentiam esse cognosce : Deitatis cultum abnegando blasphemare.

Ps. Domine quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Profitemur enim Christianæ religionis nos esse cultores : ac unius veri Dei permanentis in secula famulos et testes.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

V. Justus ut palma.

Lectio vii. Inter hæc manet Dei servus immotus : et erectis in cælum luminibus Dominum precabatur. Interea Dacianus, recurrentibus militibus suis : de Vincentio quid ageret, quid diceret inquirebat. Renunciatur ab afflictis et præ labore pœnæ mærentibus, percurrisse illum universa supplicia hylari vultu : spiritu fortiori, et pertinaci magis eum pro-

* 'deseuiunt' *Leg.* 1518.

† 'glaga' *Chevallon.*

fessione quam cœperat Christum Dominum confiteri. Turbatus Dacianus præses ait suis, Quærite locum tenebrosum : perpetuaque nocte damnatum. Ibi fragmenta testarum exasperata passim congerite : ut quicquid jacentis corporis male incisa fractura tetigerit, illimatis infigat aculeis. Divaricatis præterea et distensis cruribus : ligno pedes ejus constringite. Inde clausum relinquite in tenebris. Nullus ibi hominum relinquatur. Clausa et obserata sint omnia. Mox ministri Dei athletam fortissimum horrendo recludunt ergastulo. Sed cum prima quies advenisset : quod Dacianus pro pœna intulerat, divinitus commutatur in gloriam. Carceris illius nox : æternam accepit lucem. Flagrant cerei ultra solis fulgorem radiantes : laxatumque ligni robur dissiluit, ac testarum asperitas fit florum redolentium jocunditas. Quibus Dei invictissimus athleta refectus : psalmum Domino et hymnum dicens lætus exultabat.

R. 7. Beatus Dei athleta Vincentius horrendo clausus ergastulo carceris : psalmum Deo et hymnum angelorum frequentia roboratus lætus dicebat. Quorum vallatus caterva : venerando fovebatur obsequio, et mulcebatur alloquio.

V. Dantur ergo laudes Deo altissimo : et resonante organo angelicæ vocis modulata suavitas procul diffunditur.

Quorum vallatus.

Lectio viii. Horribilis igitur solitudo carceris angelica relevatur frequentia. Quorum caterva vallatus martyr egregius : venerando fovebatur obsequio, et mulcebatur alloquio. Agnosce, inquiunt, O Vincenti invictissime : pro cujus nomine fideliter decertasti. Ipse tibi coronam præparatam servat in cælestibus : qui te victorem esse fecit in pœnis. Esto igitur jam securus de præmio : quia mox deposito carnis onere nostro addendus eris collegio. Dantur ergo laudes Deo altissimo : et resonante organo vocis angelicæ, modulata suavitas procul diffunditur. Turbati vero custodes clausas fores adeunt : et introspicientes Deitatis ministros choruscare conspiciunt. Qui mox divino terrore atque respectu compuncti : relicto gentilitatis errore, Christianæ religioni fideliter sese dedere. Venerat et multitudo vicina fidelium, dudum de ipsius mæsta suppliciis : sed jam de concessa cælitus gloria alacris. Quibus beatus Vincentius dixit, Nolite timere : laudesque Dei contemnendas nolite putare. Renuncietur ergo Daciano, qua perfruor luce. Ad hanc ergo renunciationem territus Dacianus : in hæc verba prorupit : Et quid amplius faciemus? Victi sumus. Referatur itaque ad lectum corpus : stramentisque mollioribus foveatur.

R. 8. Agnosce, O Vincenti invictissime, pro cujus nomine fideliter decertasti. Ipse tibi coronam præparatam servat in cælis : qui te fecit victorem in pœnis.

V. Esto igitur jam securus de præmio, quia mox deposito onere carnis, nostro eris addendus collegio.

Ipse tibi coronam.

Lectio ix. Nolo enim eum gloriosiorem facere : si inter tormenta defecerit. Indulta pauxillum requies attrita pœnis membra refoveat : ut denuo novis et exquisitis suppliciis innovatus, et ipse subdatur. Verum Daciano inaniter tractante de supplicio : Christus clementer disponit de præmio. Delatus namque martyr Dei ad lectulum : mox preciosam resolutus in mortem cælo spiritum reddidit. Videres circunstantium frequentiam sancti vestigia certatim deosculanda prolambere : vulnera totius laceri corporis pia curiositate palpare, sanguinem lintheis excipere,

sacra veneratione posteris futurum. Cognito igitur abscessu beati martyris : jam victus atque confusus Dacianus dixit, Si non potui superare viventem : puniam vel defunctum. Satiabor nunc de pœna : et si michi non potuit provenire victoria. Projicite illum in apertum campum : ut cadaver ejus a feris et avibus penitus consumptum non compareat. Expositum ergo ad supplicia sine tegmine venerabile corpus : angelicis rursum excubiis veneratur. Et puto ob hoc divino instinctu humana negata esse obsequia, ut divina non deesse aliquatenus videretur custodia, ut divinis clarescentibus miraculis Christi miles post mortem quoque ostenderetur invictus : quem nulla unquam supplicia potuerunt devincere. In die enim sui certaminis non est a pio Domino destitutus : qui dedit illi caput antiqui serpentis conterere, dum fideliter studuit in mandatis ejus decertare.

R. 9. Preciosus martyr Vincentius jussu tyranni ad lectum defertur, novis denuo suppliciis subdendus. Mox ergo Christi testis invictus in stratu molliciæ repositus, preciosam in mortem resolutus, Reddidit cælo spiritum.

V. Daciano frustra cogitante de supplicio : benignus Deus pie disponit de præmio.

Mox ergo. Gloria. Reddidit.

V. Ora pro nobis.

In Laudibus.

Ant. Assumptus ex equuleo levita Vincentius, atque ad patibulum raptus : moras carnificum arguendo ad pœnam alacriter properabat.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Intrepidus itaque candentis ferri machinam ultro conscendens, ac manens immotus, erectis in cælum luminibus, Dominum precabatur.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Hinc horrendo carceris clausus ergastulo Dei athleta : angelorum venerando fovebatur obsequio et mulcebatur alloquio.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Agnosce, O Vincenti invictissime, quia pro cujus nomine fideliter decertasti : ipse tibi coronam præparatam servat in cælestibus.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Dantur ergo laudes Deo altissimo : et resonante organo angelicæ vocis, modulata suavitas procul diffunditur.

Ps. Laudate [*cxlviii.* p. 32].

Capitulum de Communi Unius Martyris.

Hymnus.

Christi miles gloriosus
levita Vincentius,
ut tribunal, sponte rogum
conscendit intrepidus :
cujus salis crepitantis
per corpus minutiæ
sparsim ibant, atque prunæ
vernabantur sanguine :
inter hæc manet immotus
ille Dei famulus,
orans Christum in sublime
erectis luminibus.
Gloria et honor Deo,
usquequo Altissimo,
una Patri, Filioque,
inclito Paraclito,
cui laus est et potestas
per æterna secula. Amen.

V. Justus germinabit.

Ant. Egregius Dei martyr Vincentius diris tormentorum suppliciis pro Christo alacriter superatis, ac felicis pugnæ agone constanter expleto, tandem preciosam resolutus in mortem : cælo triumphans spiritum reddidit.

Ps. Benedictus.

Oratio. Adesto, Domine, *ut supra.*

Memoria de sancta Maria.

AD PRIMAM.

Ant. Assumptus. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM.

Ant. Intrepidus. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitula, Responsoria, Versus de Communi ad omnes Horas dicantur, cum Oratione prædicta.

AD SEXTAM.

Ant. Hinc horrendo. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

AD NONAM.

Ant. Dantur *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

AD VESPERAS.

Ant. Assumptus. *i. de Laudibus.*

Psalmi feriales.

Capitulum de Communi Unius Martyris.

Hymnus. Christi miles, *ut supra.*

V. Justus germinabit.

Ant. Beatus Vincentius applicatus tormentis alacri vultu Dei præsentia roboratus dixit . hoc est quod semper optavi et votis omnibus exquisivi.

Ps. Magnificat.

Oratio. Adesto, Domine, supplicationibus.

Memoria de sancta Maria.

IN CONVERSIONE SANCTI PAULI, APOSTOLI.

AD VESPERAS.

Super Psalmos Ant. Lux de cælo circumfulsit Saulum, et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi : Saule, Saule, quid me persequeris? qui dixit . quisnam es, Domine? ego sum Jesus Nazarenus quem tu persequeris, durum est tibi contra stimulum calcitrare.

Psalmi feriales.

Capitulum. [*Actuum ix.* 1.]

Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco : et subito circunfulsit eum lux de cælo.

R. Sancte Paule.

V. Ut digni efficiamur. *infra viii.*

Hymnus.

Doctor egregie, Paule, mores instrue,
Et mente polum nos transferre satage :
Donec perfectum largiatur plenius
Evacuato quod ex parte gerimus.

Annue, Christe. *In Communi*, p. 364.

V. In omnem terram.

Ant. Elegit Dominus virum de plebe, et claritatem visionis æternæ dedit illi : celebremus conversionem sancti Pauli apostoli.

Ps. Magnificat, *p.* 221.

Oratio. Deus qui universum mundum beati Pauli Apostoli tui prædicatione docuisti : da nobis, quæsumus, ut qui ejus hodie conversionem colimus, per ejus ad te exempla gradiamur. Per Dominum nostrum.

Memoria de sancto PREJECTO, *martyre.*

Ant. Hic est vere martyr. *In Communi*, p. 373.

Versus. Gloria et honore.

Oratio. Martyris tui Prejecti nos, quæsumus, Domine, interventio gloriosa commendet : ut quod nostris meritis non valemus, ejus precibus consequamur. Per.

Memoria de sancta Maria.

Si *hoc festum in aliqua Dominica ante Septuagesimam contigerit, totum servitium fiat de Festo: et fiat Memoria inprimis de sancto Prejecto martyre: deinde de Dominica, et postea de sancta Maria.*

Ad Matutinas.

Invitatorium. Laudemus Jesum Christum, In conversione apostoli Pauli.

Ps. Venite [p. 2].

Hymnus. Doctor egregie.
Annue, Christe.

In primo Nocturno.

Ant. Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, abiit ad principem sacerdotum et petiit illum, ut ubicunque inveniret hujus viæ viros : vinctos perduceret Hierusalem.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Finito Psalmo, statim incipiatur Versus Paternarum *a Cantore, et percantetur a Choro, antequam inchoetur Antiphona post Psalmum.*

Quod per totum annum observetur in Versibus Antiphonarum cantandis ad Matutinas vel ad Laudes.

V. Paternarum traditionum : amplius æmulator existens.

Ant. Ibat igitur Saulus furia invectus, dirumque toto pectore virus efflabat : et sanctorum sanguinem sine intermissione sitiebat.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Versus. Per totam Judeam insania ferebatur : ut Christi membra laniaret in terris.

Ant. Et subito circunfulsit eum lux de cælo : et cecidit in terram nichilque videbat.

Ps. Eructavit cor meum (*xliiii.* p. 101).

V. Audivit autem vocem dicentem sibi : Saule, Saule, quid me persequeris ?

V. In omnem terram.

Lectio i. (*Augustin. sermo* 14. *de Sanctis.*)*

Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini. Præsens lectio Actuum apostolorum pronunciat, fratres charissimi, quomodo apostolus Paulus, cujus singularem hodie festivitatem colimus, sævissimus persecutor Christi ecclesiarum : prædicator et doctor factus est Christianorum. Christus enim occidit in eo sæviciam : et reviviscere fecit in eo mansuetudinem veram. Impleta est in eo prophetia beati patriarchæ Jacob : qui cum Benjamin filium suum benediceret, ait, Benjamin lupus rapax : mane comedet prædam, et vespere dividet spolia.

R. 1. Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, Abiit ad principem sacerdotum et petiit illum, ut ubicunque inveniret hujus viæ viros, vinctos perduceret Hierusalem.

Versus. Ibat igitur Saulus furia invectus : dirumque toto pectore virus efflabat.

Abiit ad principem.

Lectio ii. Qui enim nunc Paulus post conversionem dictus est : antea cum in impietate persisteret Saulus vocabatur. Quia commutavit opera † : commutavit et nomen. Erat de tribu Benjamin : eratque lupus. Mane : id est primus persecutor Christianorum. Vespere : id est postea per Christi gratiam commutatus. Divisit spolia : id est gentibus miri-

* Cf. *Augustin.* Append. Serm. clxxxix., *Opera* v. 2833.

† 'Quia commutavit et opera' *Legenda MS.* 'Quia cum mutavit opera, mutavit et nomen.' *Brev. MS. Coll. Joh., cum Leg. MS. Exon.* A.D. 1366.

fice evangelica sacramenta communicavit. Audiamus eum mane comedentem prædam : Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, petiit et accepit epistolas a principibus sacerdotum in Damascum (ubi jam magna pars fidelium erat) ut quoscunque inveniret hujus viæ viros ac mulieres in Christum credentes, vinctos perduceret in Hierusalem ad martyrium. Et dum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco.

R. 2. Ibat igitur Saulus furia invectus : dirumque toto pectore virus efflabat. Et sanctorum sanguinem sine intermissione sitiebat.

V. Per totam Judeam insania ferebatur, ut Christi membra laniaret in terris.

Et sanctorum.

Lectio iii. Et subito circunfulsit eum lux de cælo : et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi, Saule, Saule : quid me persequeris ? Quia quod uni ex fidelibus meis persequendo feceris : me hoc scito passurum. Quid igitur, Saule, frustra insanis contra nomen meum, qui jam olim in omnium Judeorum manibus occidisti martyrem meum Stephanum ? Olim quidem debui perdere te : sed Stephanus meus oravit pro te. Et ille, Quis es, Domine ? Et Dominus ad illum, Ego sum Jesus Nazarenus : quem tu persequeris infidelis*. Sed surge et ingredere civitatem : et ibi tibi dicetur quid te oporteat facere. Et surgens nichil videbat. Et ita erat tribus diebus non videns : et non manducavit neque bibit. Ad hoc enim carnale istud lumen per aliquot† temporis perdidit : ut spirituale veracius per hanc pœnam percipere posset. Et hoc ideo triduo perdidit : quia Dominum non crediderat tertia die resurrexisse.

R. 3. A Christo de cælo vocatus et in terram prostratus, ex persecutore effectus est vas electionis, et plus omnibus laborans multo latius inter omnes verbi gratiam seminavit. Atque doctrinam evangelicam Sua prædicatione complevit.

V. Inter apostolos vocatione novissimus, prædicatione primus : nomen Christi multarum manifestavit gentium populis.

Atque. Gloria Patri. Sua prædicatione.

In secundo Nocturno.

Ant. Saule, Saule, quid me persequeris ? quisnam es, Domine ? ego sum Jesus Nazarenus quem tu persequeris : durum est tibi contra stimulum calcitrare.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

V. Circunfulsit eum lux de cælo : et audivit vocem dicentem sibi.

Ant. Saulus autem tremens ac stupens dixit ad Jesum : Domine, quid me vis facere ? ait autem Dominus ad eum : surge et ingredere civitatem, et dicetur tibi quid te oporteat facere.

Ps. Exaudi Deus deprecationem (*lx.* p. 119).

V. Viri autem illi qui comitabantur cum eo : stabant stupefacti.

Ant. A Christo de cælo vocatus et in terram prostratus : ex persecutore effectus est vas electionis.

Ps. Exaudi Deus orationem (*lxiii.* p. 121).

V. Prostratus est sævissimus persecutor : sed erectus est fidelissimus prædicator.

V. Constitues.

Lectio iiii. Ananias quidam discipulus Domini erat in Damasco : cui dixit Dominus, Surge, vade in vicum qui dicitur rectus, et quære Saulum, et accede ad eum : et signa

* 'in fidelibus' *Portiforia.*

† 'aliquod' *Legenda MS.*

eum caractere meo. Multa enim patietur pro nomine meo. Et ille, Domine, audivi a multis de viro hoc : quanta mala sanctis tuis fecerit in Hierusalem. Ait illi Dominus, Vade, quoniam vas electionis est michi : ut portet nomen meum in gentibus coram regibus et principibus terræ. Ideo enim prostrata est in eo superbia : ut erigatur in eo humilitas et devotio obsequii mei. Prostrata sunt jam in eo vicia : ut sanctitas erigatur. Venit ergo Ananias, baptizavit Saulum impium : et fecit nobis Paulum prædicatorem pium. Baptizavit lupum : et fecit agnum. Posteaque* cœpimus eum habere prædicatorem : quem habuimus ante persecutorem. Tu autem.

R. 4. Vade, Anania, et quære Saulum : quia vas electionis est michi, Ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel.

V. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati,

Ut portet nomen.

Lectio v. Ecce quomodo dividit spolia vespere. Cœpit enim ubique statim prædicare Christum : contra quem antea fortiter pugnavit. Nunc patiebatur Paulus : quod fecerat Saulus. Saulus lapidavit Stephanum : Paulus lapidatus est propter Christum. Saulus Christianos virgis cecidit : Paulus pro Christo quinquies quadragenas una minus ideo accepit, ut iterum cæderetur pro Christo. Nam contra omnia quæ antea fidelibus irrogaverat supplicia : multo majora ipse passus est pro Christo tormenta. Si consideremus, dilectissimi, nobis : via nostra Christus est. Christum attendite. Pati venit : sed et glorificari. Contemni : sed etiam exaltari. Mori : sed etiam resurgere. Ita cogitantes, fratres charissimi, non desperemus : quia et si peccatores sumus, magnum medicum habemus.

R. 5. Ingressus Paulus in synagogas, Prædicabat Jesum Judeis : affirmans quia hic est Christus.

V. Stupebant autem omnes qui eum audiebant.

Prædicabat.

Lectio vi. Ipsum Medicum audite. Non veni vocare justos : sed peccatores ad pœnitentiam. Utilitas denique hujus rei gestæ hæc est. Apostolus idem Paulus commemorat in epistolis suis. Dicit enim ad hoc sibi veniam datam omnium peccatorum suorum, ut nemo de se desperet, quicunque fuerit in magnis sceleribus irretitus, quasi veniam non sit accepturus : si conversus fuerit ad eum qui pendens in cruce et pro persecutoribus exoravit, dicens, Pater, ignosce illis : quia nesciunt quid faciunt. Factus est ille ex persecutore prædicator : et doctor gentium. Qui prius (inquit) fui blasphemus, et persecutor, et injuriosus : sed misericordiam consecutus sum. Vides meritum : pœna debetur. Ergo pœna non redditur : sed misericordiam pro pœna consequitur. Gratia enim salvi efficimur de peccatis nostris : largiente ipso Domino nostro, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

R. 6. Magnus sanctus Paulus vas electionis vere digne est glorificandus. Qui et meruit thronum duodecimum possidere.

V. A Christo de cælo vocatus et in terram prostratus : ex persecutore effectus est vas electionis.

Qui et meruit. Gloria Patri. Qui et meruit.

In tertio Nocturno.

Ant. Viri autem qui comitabantur cum eo stabant stupefacti : audientes quidem vocem, sed neminem videntes.

Ps. Confitebimur (*lxxiii.* p. 136).

* 'Postquam' *Chevallon.* 'agnum. postquam' *Leg.* 1518. 'Postque' *Legenda MS.* 'Posteaque' *Portiforia.*

V. Saulus autem cadens in terram apertisque oculis nichil videbat.

Ant. Ad manus autem illum trahentes introduxerunt Damascum : et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit neque bibit.

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

V. Surrexit autem Saulus de terra : apertisque oculis nichil videbat.

Ant. Vade, Anania, et quære Saulum, ecce enim orat, quia vas electionis est michi, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel.

Ps. Dominus regnavit, irascantur (*xcviii.* p. 170).

V. Dixit autem Dominus in visu Ananiæ.

V. Nimis honorati (p. 367).

Secundum Mattheum xix. [27—29.]

In illo tempore : Dixit Symon Petrus ad Jesum, Ecce nos reliquimus omnia : et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Et reliqua.

Sermo ex Commentario beati Hieronimi presbyteri. (*Super Matt. xix.*)

Grandis fiducia. Petrus piscator erat, dives non fuerat, cibos manu et arte quærebat : et tamen loquitur confidenter, Reliquimus omnia. Omnia enim reliquit : qui voluntatem habendi deserit. Sed quia non sufficit tantum relinquere : jungit quod perfectum est, Et secuti sumus te. Fecimus quod jussisti : quid igitur dabis nobis præmii? Jesus autem dixit illis, Amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ : sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Non dixit, Qui reliquistis omnia. Hoc enim et Socrates fecit philosophus, et multi alii divitias contempserunt, sed, Qui secuti estis me : quod proprie apostolorum est atque credentium. In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, quando ex mortuis de corruptione resurgent incorrupti, sedebitis et vos in soliis judicantium, condemnantes duodecim tribus Israel : quia vobis credentibus illi credere noluerunt*.

R. 7. Tu es vas electionis, sancte Paule apostole, prædicator veritatis in universo mundo. Per quem omnes gentes cognoverunt gratiam Dei.

V. Intercede pro nobis ad Dominum, qui te elegit.

Per quem omnes.

Lectio viii. Duodenario quippe numero universa quædam significata est judicantium multitudo : propter duas partes septenarii, quo significatur plerumque universitas. Quæ duæ partes, id est tria et quatuor, altera per alteram partem multiplicata : duodecim faciunt. Nam et quatuor ter, et tria quater, duodecim sunt. Alioquin quoniam in locum Judæ traditoris apostolum Mathiam legimus ordinatum, Paulus apostolus, qui plus omnibus illis laboravit, ubi ad judicandum sedeat non habebit, qui profecto cum aliis sanctis ad numerum judicum se pertinere demonstrat, cum dicit, Nescitis quia angelos judicabimus? De ipsis quoque judicandis in hoc numero duodenario : similis causa est. Non enim quia dictum est, judicantes duodecim tribus Israel, tribus Levi quæ terciadecima est ab eis judicanda non erit : aut solum illum populum, non etiam gentes ceteras judicabunt.

R. 8. Sancte Paule apostole, prædicator veritatis et doctor gentium, Intercede pro nobis ad Dominum. Qui te elegit.

V. Ut digni efficiamur gratia Dei. Intercede.

* Hucusque *Hieronymus* in Matt. xix., *Opera* VI. p. 40. Cetera conferas cum *Augustini* Enarratione in *Psalmos lix.* et *lxxxvi.*; *Opera* IV. 823, 1315.

Post Gloria Patri *ad primas Vesperas dicatur* Qui te elegit.

Lectio ix. Quod autem ait, In regeneratione : proculdubio mortuorum resurrectionem nomine voluit regenerationis intelligi. Sic enim caro nostra regenerabitur per incorruptionem : quemadmodum est anima nostra regenerata per fidem. Quid ergo de Paulo dicemus? Nunquid tertiusdecimus judicabit? Quomodo in centum quinquaginta tribus piscibus ingentem numerum sanctorum, et in quinque virginibus innumerabiles virgines, quomodo in quinque fratribus illius qui torquebatur apud inferos milia populi Judeorum, et septem* virorum de quibus Helyæ dicitur milia milium : sic in duodecim sedibus non duodecim homines sed magnus numerus intelligitur perfectorum. Orbis enim terrarum quatuor designatis partibus continetur. Ab his omnibus partibus vocatur in Trinitate : quoniam ter quaternæ† duodecim fiunt : et perfectum numerum significat. Duodecim ergo tribus Israel : totius Israel duodecim tribus sunt. Sicut enim judicaturi ex toto mundo : sic et ex toto mundo judicandi erunt. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum : centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit.

R. 9. Celebremus conversionem sancti Pauli apostoli. Quia hodie ex persecutore effectus est vas electionis.

V. Gaudent angeli, exultant archangeli : et collaudant in cælis Filium Dei.

Quia hodie. Gloria. Quia hodie.

V. Dedisti hereditatem

R. Timentibus nomen tuum, Domine.

In Laudibus.

Ant. Saulus qui et Paulus magnus prædicator a Deo confortatus : convalescebat et confundebat Judeos.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

V. Ostendens quia hic est Christus : Filius Dei vivi.

Ant. Saule frater, Dominus misit me Jesus qui apparuit tibi in via qua veniebas : ut videas et implearis Spiritu Sancto.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

V. Et abiit Ananias et introivit in domum : et imponens ei manum dixit.

Ant. Sub manu continuo Ananiæ ceciderunt squamæ ab oculis ejus : et surgens baptizatus est : et accipiens cibum confortatus est.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

V. Fuit autem cum discipulis qui erant Damasci : per dies aliquot.

Ant. Prostratus est sævissimus persecutor, et erectus est fidelissimus prædicator : quos, Domine, verbis edocet de te, meritis ducat ad te.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

V. Inter apostolos vocatione novissimus : prædicatione primus.

Ant. Ingressus Paulus in synagogas prædicabat Judeis Jesum : affirmans quia hic est Christus.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

V. Stupebant autem omnes : qui eum audiebant.

Capitulum. Saulus adhuc *ut supra.*

Hymnus. Exultet cælum. *In Communi*, p. 368.

V. Annunciaverunt.

Ant. Celebremus conversionem sancti Pauli apostoli, quia hodie ex persecutore effectus est vas electionis : ideo gaudent angeli atque lætantur archangeli, et collaudant in cælis Filium Dei.

* 'septem milia' *conjecit F. P.*

† 'quaterve' *Chevallon.*

Ps. Benedictus.
Oratio. Deus qui universum.

Memoria de sancto PREJECTO, *martyre.*
Ant. Nisi granum. *In Communi*, p. 384.
V. Justus germinabit.
Oratio. Martyris tui Prejecti.
Memoria de sancta Maria.

AD PRIMAM.

Ant. Saulus qui. *i. de Laudibus.*
Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).
Et dicantur Antiphonæ super Horas absque Versibus.
Ant. Te jure.
Ps. Quicunque, *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Saule frater. *ii. de Laudibus.*
Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).
Capitulum. Saulus adhuc, *ut supra.*
Responsoria et Versus de Communi Apostolorum ad omnes Horas dicantur, cum Oratione hujus diei.

AD SEXTAM.

Ant. Sub manu. *iii. de Laudibus.*
Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Actuum ix.* [15]).

Vade, Anania, et quære Saulum, quoniam vas electionis michi est iste : ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel.

AD NONAM.

Ant. Ingressus Paulus. *v. de Laudibus.*
Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Actuum ix.* [17])*.

Et abiit Ananias et introivit in domum, et imponens ei manum dixit : Saule frater, Dominus misit me Jesus qui apparuit tibi in via qua veniebas : ut videas et implearis Spiritu Sancto.

AD VESPERAS.

Ant. Saulus qui. *i. de Laudibus.*
Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191).
Et ceteri Psalmi de Apostolis.
Capitulum. Saulus adhuc spirans.
Hymnus. Exultet cælum. *In Communi*, p. 368.
V. Annunciaverunt.
Ant. Cum autem complacuit ei qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret in me Filium suum, ut prædicarem illum in gentibus : continuo non acquievi carni et sanguini, sed abii ad antecessores meos apostolos †.
Ps. Magnificat.
Oratio. Deus qui universum.

* ('*Act.* 16') *Chevallon.*
† 'sanguini, neque veni Ierosolymam ad antecessores meos apostolos : sed abii in Arabiam :' *Ad Galat. i.* Ed. Vulg.

SANCTI JULIANI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(XXVII. JANUAR.)

Tres Lectiones.

Capitulum. Ecce sacerdos. *In Communi*, p. 409.

Oratio. Deus qui ecclesiæ tuæ beatum Julianum mirabilem tribuisti doctorem.: concede propicius, ut hunc apud te pium semper mereamur habere intercessorem. Per Dominum nostrum.

AD MATUTINAS. *Invitatorium duplex.*

Lectio i. Beatus Julianus Romana generositate clarissimus, lingua facundus, justicia insignis, merito fidei percelebris : primus apostolus Cenomannicæ urbis a Deo destinatur. Hic igitur vir Dei cum ad urbem hanc accessisset intrepidus, et novitas sanctæ prædicationis multis verteretur in scandalum : miraculorum potentia reddebat attonitos, quos ad audiendam veritatis viam vetus et innatus error effecerat fastidiosos. Per manus enim reverendi pontificis tantas Christus operabatur virtutes : ut dæmones verbo fugaret, leprosos mundaret, cunctisque languentibus opem crucis medicamine largiretur.

Lectio ii. Et cum aliquando multi miraculorum dulcedine deliniti et luce fidei radiati, ejus sancto contubernio inhærerent, essetque eis de convehendæ aquæ penuria non modica querimonia : vir Dei cum ad locum quem aptum credidit accedebat, et cuspidem baculi quem manu gestaret humi defigeret, facta oratione, subito erupit fons vivacissimus, qui et potentiam divinitatis ostenderet, et meritum beati viri liquido cunctis astantibus demonstraret. Hunc ergo fontem placuit Centonomium vocitari : quia, exhibitionis ejus gaudio multiplicato, fidei fervore numerus credentium cœpit multiplicari.

Lectio iii. Hic itaque vir Dei cum ad principem civitatis rogatus accederet : ante ejus januam obvium habuit quendam cæcum, qui coram eo procumbens flagitabat auxilium. At ille invocato Christi nomine, et crucis impresso vexillo : sub momento illum pristinæ restituit sanitati. Quod princeps audiens festinus accurrit, genibus sancti advolvitur : supplex orans quo particeps vitæ æternæ fieri mereretur. Item filium Anastasii a morte tanquam a somno excitavit ; et cunctis denuo præ gaudio flentibus, magnum gaudium et ad sequendam Christianitatis religionem incitamentum præbuit. His et aliis clarus miraculis tandem requievit in Domino : cui est honor et gloria in secula [seculorum.]* Amen.

Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

SI *hoc festum in die Dominica contigerit, nichil inde fiat nisi tantum Memoria, sive ante Septuagesimam evenerit sive non.*

Si quavis alia feria infra Septuagesimam hoc festum evenerit, fiant Matutinæ cum Nocturno, et Invitatorium simplex : et hoc in omnibus festis trium Lectionum, quæ infra Septuagesimam extra sabbatum evenerint, observetur.

* *habet Legend.* 1518, *cum Leg. MS. Exon.*

SANCTÆ AGNETIS SECUNDO*. (XXVIII. JANUAR.)

Ad Vesperas.

Antiphonæ et Psalmi feriales.

Capitulum Unius Virginis et Martyris.

Hymnus. Virginis proles *In Communi*, p. 440. *Totus Hymnus dicatur.*

V. Diffusa est gratia.

Ant. Beata Agnes.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui nos annua beatæ Agnetis martyris tuæ solennitate lætificas : da, ut quam veneramur officio, etiam piæ conversationis sequamur exemplo. Per Dominum nostrum.

Memoria de sancta Maria, et de Omnibus Sanctis.

Si *hoc festum in Sabbato contigerit, nichil fiat de festo nisi tantum Memoria. Si vero in aliqua Dominica ante Septuagesimam evenerit, tunc fiant mediæ Lectiones de Virgine. Si autem Dominica Septuagesima vel Sexagesima hac die evenerit, tunc fiat tantum de Virgine Memoria, et hoc solenniter, tam ad primas Vesperas quam ad Matutinas et ad Missam. Idem modus servetur in omnibus festis trium Lectionum ab hac die usque ad quartam feriam in Capite Jejunii.*

Ad Matutinas *de sancta Agnete.*

Invitatorium duplex. Hymnus, Antiphonæ, Psalmi, et Versus, sicut in alio festo : tamen si infra Septuagesimam hoc festum contigerit, tunc erit Invitatorium simplex, scilicet Regem virginum, *in Communi*, p. 441. *Ps.* Venite. *Hymnus.* Virginis proles, *in Communi*, p. 440. *Totus Hymnus dicatur. Antiphonæ et Psalmi de Nocturno illius feriæ.*

V. Diffusa.

Lectio i. Christi virgines solam virginem matrem luminis subsequantur. Hujus pedissequa Agnes beatissima magnum de se pudicitiæ excitavit exemplum : cum virginitatem prætulit vitæ, omnemque a se amorem terrenum per amorem cælestem expellens, trophæum crucis Christi arripuit : et tam contra libidines quam etiam contra universa supplicia, fide potius armata quam ferro, fortiter dimicat et vincit. Aspicit † denique blandientem : et renuit minacem judicem. Nescit aliquid amare quod transit : et dum nimis virginitatem diligit, nec ludibria, nec flammas, nec supplicia, nec carnifices metuit, postremo nec gladium ferientis expavit.

R. Diem festum.

Lectio ii. Compellitur virgo ornamenta suscipere carnis, sed renuit : quoniam jam susceperat mentis. Non de elegantia corporis humani ‡ placere studebat : quia de fœditate animæ Domino displicere timebat. Discite virgines Christi coronam puellaris exempli, et oblata sub specie pietatis munuscula virorum tota intentione respuite : et quasi rabidi canis morsus omni cum gaudio recusate. A quo non acceperis quod timeas Dei : non accipias quod diligas mundi. Accipe virgo : sed quod amori æterno proficiat. Quotienscunque ab homine consecuta fueris censum : sic accipe, ut te sponsam Christi cognoscas.

R. Omnipotens adorande.

Lectio iii. Videte ergo, fratres :

* "Et nota quod hæc visio dicitur contigisse viii. die: propter quod fit tunc festum secundo de ea." *Legenda Exon.* A.D. 1366. '*In octa. sancte Agnetis secundo virginis et mar.*' Legend. 1518. † 'Despicit' *MS. Coll. Joh. Cant.* ‡ 'homini' *conj. F. P.*

quomodo Agnes sequitur Mariam per opprobria. Nullum penitus potuit formidare supplicium : cui etiam lupanar turpitudinis locus orationis efficitur. Et ubi dyabolus ei ignominiam corruptionis præparaverat : illic eam excipere fecit Dominus coronam virginitatis suæ et palmam. Efficitur oratorium angelorum : ubi locus perditarum fuerat animarum. Et ubi semper naufragaverat castitas: illic est coronata virginitas. Denique populos quos præco ad libidinem invitaverat : virgo ad castitatem obtinuit. Et quos ad eandem dyabolus inquinatos induxit : illa a se mundos ejecit. Et toti facti sunt Christi cultores : quos dyabolus putaverat se invenisse virginis corruptores,

R. Stat a dextris.

V. Specie tua.

In Laudibus, *hæc sola Antiphona,* Ingressa Agnes, *ut supra i. de Laudibus.*

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum, Hymnus, et Versus de Communi Unius Virginis et Martyris.

Ant. Congaudete. *Ps.* Benedictus. *Require hanc Antiphonam in alio festo, quæ est quinta Antiphona super Laudes.*

Oratio. Deus qui nos.

Memoria de sancta Maria : et de Omnibus Sanctis.

Ad Primam, *Ant.* Ingressa. *ut supra i. de Laudibus. Ps.* Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ad Tertiam, et ad alias Horas, *omnia fiant sicut in alio festo, cum Oratione hujus diei.*

SANCTÆ BATILDIS, REGINÆ. (XXX. JANUAR.)

Tres Lectiones de Communi : tertium Responsorium erit Regnum mundi, *in Communi*, p. 447.

Cetera de Communi Unius Virginis non Martyris, cum ista Oratione.

Beatæ Batildis natalicia veneranda, Domine, quæsumus, ecclesia tua devota suscipiat : et fiat magnæ glorificationis amore devotior, et tantæ fidei proficiat exemplo. Per.

SANCTÆ BRIGIDÆ, VIRGINIS NON MARTYRIS.

(I. FEBRUAR.)

Tres Lectiones.

Oratio. Sanctæ Brigidæ virginis tuæ, Domine, quæsumus, precatio tibi grata nos adjuvet : et tuam nobis indulgentiam poscere non desistat. Per Dominum.

Lectio i. Sancta itaque Brigida, quam Deus præscivit, et ad æternam gloriam prædestinavit, de bona ac prudentissima prosapia Scotica orta, patreque Dupthoco et matre Brocca genita : a sua pueritia bonarum rerum studiis inolevit. Electa enim a Deo puella, moribus sobrietatis ac pudicitiæ plena : in meliora semper crescebat. Et quis sua* opera ac vir-

* 'eius' *melius Portif. MS. Coll. D. Pet. Cant.*

tutes, quas etiam in hac ætate gessit, plene enarrare valet? Sed hæc pauca de innumerabilibus, exempli causa ponenda curavimus. Cum ergo tempus maturum advenit in opus coaguli, ut de turbato vaccarum lacte butyrum congregaretur : a matre transmissa est, ut sicut aliæ feminæ hoc opus exercere solebant, ipsa quoque æquali modo perageret.

Lectio ii. Et cum ceteræ tempore congruo vaccarum fructum ac pondus mensuratum butyri solitum, secundum jussum facerent : hæc* moribus pulcherrima et hospitalis virgo, obedire magis Deo volens quam hominibus, pauperibus et hospitibus lac largiter et butyrum distribuit. Et cum secundum morem oportunum advenit tempus, ut omnes redderent fructum vaccarum : ad eam perventum est. Et cum cooperatrices ejus monstrarent sua opera completa : quæsitum est a supradicta virgine ut et ipsa similiter suum assignaret opus. Et ipsa matris timore pavida, cum non haberet quod monstraret, quia totum pauperibus erogaverat, crastinum non procurans tempus : magna et inextinguibili fidei flamma accensa ac firma, ad Dominum se convertens oravit. Nec mora, Dominus vocem virginis audiens ac preces, largitate divini muneris (sicut est adjutor in oportunitatibus) affuit : et pro sua in se virgine confidenti affluenter butyrum restituit.

Lectio iii. Et ecce non multo post, cum eam sui parentes more humano viro desponsare volebant : illa cælitus inspirata se virginem castam exhibere Deo volens ad episcopum sanctissimum beatæ memoriæ Machille perrexit. Qui cæleste intuens desiderium et pudicitiam, et tantæ castitatis amorem in virgine, pallium album et vestem candidam super ipsius venerabile caput imposuit, quæ coram Deo et episcopo ac altari genua humiliter flectens, et suam virginalem coronam Domino omnipotenti offerens, fundamen ligneum quo altare fulciebatur manu tetigit : quod lignum in commemorationem pristinæ virtutis usque ad præsens tempus viride, ac si non esset excisum et decorticatum, sed quasi in radicibus fixum virescit, et usque hodie languores et morbos de multis expellit fidelibus. Et quis dinumerare potest diversas turbas et innumerabiles populos de omnibus provinciis Hyberniæ ad eam confluentes? Alii propter epularum abundantiam, alii ad spectaculum turbarum, alii propter suas sanitates de suis languoribus, alii cum magnis donis et muneribus convenientes ad solennitatem [nativitatis]† sanctæ Brigidæ : quæ in die Kalendarum Februarii mensis dormiens secura sarcinam dejecit carnis, et Agnum Dei in cælestibus mansionibus secuta est.

Cetera de Communi Unius Virginis non Martyris.

* 'mensuratum butyri soliti plenissime in vsum redderent, sed hec' *Legend.* 1518.
† *habet Leg.* 1518.

IN PURIFICATIONE BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. O admirabile.
Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191).
Ant. Quando natus.
Ps. Confitebor (*cx.* p. 192).
Ant. Rubum quem.
Ps. Beatus vir (*cxi.* p. 193).
Ant. Germinavit.
Ps. De profundis clamavi (*cxxix.* p. 203).
Ant. Magnum hereditatis mysterium : templum Dei factus est uterus nescientis virum : non est pollutus ex ea carnem assumens : omnes gentes venient dicentes, gloria tibi, Domine.
Ps. Memento (*cxxxi.* p. 204).
Capitulum. [*Malachiæ iii.* 1.]
Ecce ego mitto angelum meum qui præparabit viam ante faciem meam : et statim veniet ad templum sanctum suum Dominator quem vos quæritis, et angelus testamenti quem vos vultis.
R. Videte miraculum matris Domini, concepit virgo virilis ignara consortii. Stans onerata nobili onere Maria. Et matrem se lætam cognoscit : quæ se nescit uxorem.
V. Hæc speciosum forma præ filiis hominum castis concepit visceribus : et benedicta in æternum Deum nobis protulit et hominem.
Stans onerata. Gloria. Et matrem.

Hymnus.

Quod chorus vatum venerandus olim
Spiritu Sancto cecinit repletus,
In Dei factum genitrice constat
Esse Maria.

Hæc Deum cæli Dominumque terræ
Virgo concepit peperitque virgo :
Atque post partum meruit manere
Inviolata.

Quem senex justus Symeon in ulnis
In domo sumpsit Domini gavisus :
Ob quod optatum meruit videre
Lumine Christum.

Tu libens votis petimus precantum
Regis æterni genitrix faveto :
Clara quæ celsi renitens olympi
Regna petisti.

Sit Deo nostro decus et potestas,
Sit salus perpes, sit honor perennis,
Qui poli summa residet in arce
Trinus et Unus. Amen.

V. Responsum accepit Symeon : a Spiritu Sancto,
R. Non visurum se mortem nisi videret Christum Domini.
Ant. Homo erat in Hierusalem cui nomen Symeon, homo iste justus et timoratus, expectabat redemptionem Israel : et Spiritus Sanctus erat in eo.
Ps. Magnificat.
Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, majestatem tuam supplices exoramus : ut sicut unigenitus Filius tuus hodierna die cum nostræ carnis substantia in templo est præsentatus, ita nos facias purificatis tibi mentibus præsentari. Per eundem.

AD COMPLETORIUM.

Ant. Virgo verbo concepit, virgo permansit, virgo peperit Regem omnium regum.
Ps. Cum invocarem [*iv.* p. 222].
Capitulum. Tu in nobis.
Hymnus. Salvator mundi.
V. Custodi nos.
Ant. Glorificamus te Dei genitrix, quia ex te natus est Christus : salva omnes qui te glorificant.
Ps. Nunc dimittis.

Hæc Antiphona dicatur super Psalmum Nunc dimittis *et in omnibus festis, et per Octavas beatæ Mariæ, et in Commemoratione ejusdem per totum annum : nisi in Adventu Domini : et etiam in Annunciatione : et in tempore Paschali.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Ecce venit ad templum sanctum suum Dominator Dominus. Gaude et lætare Syon occurrens Deo meo.

Ps. Venite.

Hymnus. Quem terra ponthus.

In primo Nocturno.

Ant. Specialis virgo inter agmina virginum gaude, munere magnifico quæ sola Regem regum ferre Maria digna fuisti casta intra viscera : quo minoratus paululum ab angelis est Deitate qui Patri consimilis.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Cæli reginam
Maria te jure fatemur :
ex cujus thalamo
processit justiciæ sol.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Virgo Creatoris
cælorum mater et orbis
innocuis manibus
mundo quoque corde beato
rite Dei pinguem
meruisti scandere montem.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Sancta Dei genitrix virgo semper Maria.

Lectio i. (*Augustinus, sermone 2. de tempore, b.*)

Exultent virgines : virgo Maria peperit Christum. Nil in ea quod vovit Deo putent exterminatum : mansit virgo post partum. Exultent viduæ : infantem Christum vidua Anna cognovit. Exultent conjugatæ : nasciturum Christum Elizabeth nupta prophetavit. Nullus gradus prætermissus est : de quo non haberet testimonium salus omnium. Nunquid enim solæ virgines ad regnum cælorum perveniunt? Perveniunt et viduæ. Sancta Anna a virginitate sua septem annis vixerat cum viro suo. Quo defuncto, usque ad senilem ætatem pervenerat : et senectute sancta expectabat infantiam Salvatoris, ut parvum videret annosa, parvulum cognosceret anicula, intrantem in mundum Salvatorem videret itura *.

R. 1. Adorna thalamum tuum Syon, et suscipe Regem Christum. Quem virgo concepit, virgo peperit, et post partum quem genuit adoravit.

V. Accipiens Symeon puerum in manibus : gratias agens benedixit Dominum.

Quem virgo.

Lectio ii. Et in masculino sexu : tria ipsa genera commendata sunt. Ipse Christus puer natus est : exultent pueri continentiam voventes puero. Ipse vero integritatem pueritiæ consecravit : qui suæ matri fecunditatem attulit, virginitatem non abstulit. Symeon ille senex diu vixerat : cujus ætas comparatur Annæ. Et audierat responsum, quod non esset visurus mortem : nisi prius vidisset Christum. Intelligite, fratres, quantum desiderium habebant antiqui sancti videre Christum. Sciebant illum esse venturum : et omnes qui pie vivebant quotidie in orationibus suis dicebant, O si me hic inveniat illa nativitas. O si, quod credo in scripturis Dei, videam oculis meis. Et ut noveritis quantum desiderium habebant antiqui sancti qui noverant virginem parituram : sicut audistis cum Esayas legeretur ; Ecce

* 'hinc itura' *Brev. MS. Joh.*

virgo in utero concipiet, et pariet filium : et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Emmanuel quid sit, evangelium nobis aperuit dicens : quod interpretatur nobiscum Deus.

R. 2. Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt Jesum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, Quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur.

V. Obtulerunt pro eo Domino par turturum aut duos pullos columbarum.

Quia omne.

Lectio iii. Non tibi ergo obstet quæcunque infidelis * anima, non tibi videatur impossibile ut virgo pareret : et virgo pariens permaneret. Intellige natum Deum : et non mireris virginis partum. Ut ergo noveritis antiquos sanctos et justos optasse videre, quod concessum est huic seni Symeoni : Dominus noster Jesus Christus ad discipulos loquens ait, Multi justi et prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt : et audire quæ auditis, et non audierunt. Multum enim senex iste fuit ad audiendum serus : sed ad videndum maturus. Non expectavit ut Christum videret loquentem : quem vidit infantem. Et illi hoc concessum erat jam decrepito : quasi desideranti et suspiranti et dicenti quotidie in orationibus suis, Quando veniet ? Putas hic me inveniet ? Putas isti oculi videbunt : per quem cordis oculi revelabuntur. Dicebat ista in orationibus suis : et pro desiderio suo accepit responsum, quod non gustaret mortem nisi videret Christum Domini. Gestabat enim Maria mater ejus infantem : vidit ille et agnovit. Ubi noverat quod agnovit ? Intus est revelatus : qui foris est natus. Vidit et agnovit. Agnovit Symeon infantem tacentem : et occiderunt Judei juvenem miracula facientem.

R. 3. Obtulerunt pro eo Domino par turturum aut duos pullos columbarum. Sicut scriptum est in lege Domini.

V. Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ tulerunt Jesum in Hierusalem ut sisterent eum Domino.

Sicut scriptum.

In secundo Nocturno.

Ant. Gratia cælestis reparatrix totius orbis :
diffusa est labiis virgo Maria tuis.
propterea regum te Rex benedixit in ævum,
et facit a dextris, casta, sedere suis.
aurea quam fulvo vestis circundata limbo† :
ambit, [et]‡ exornat, riteque condecorat.

Ps. Eructavit cor meum (*xliv.* p. 101).

Ant. Sanctificans Dominus templum Christus sibi dignum :
virgine matre satus, descendit ab arce polorum,
cunctæ cui gentes terræ, simul omnia regna,
gaude, Dei genitrix, dicunt, hé Kyria, chere.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Aula Maria Dei casti titulusque pudoris :
porta Syon rutilis semper fundata saphyris.
quæ sola ex cunctis placuisti casta Tonanti :
suscipe servorum miserans pia vota tuorum.

Ps. Fundamenta ejus in (*lxxxvi.* p. 154).

* 'fidelis' *Chevallon cum Leg.* 1518. 'infidelis' *Leg. MS., Brev. Joh., Gonv., Pet., cum Portiforiis.*

† 'lumbo' *Portiforia, excepto Aberdonensi.*

‡ 'et' *non habet Chevallon.*

V. Post partum.

Lectio iv. Cum ergo cognovisset Symeon : accepit eum in ulnas suas, hoc est in brachia sua, et amplexatus est eum. Portabat a quo portabatur. Ipse enim est Christus sapientia Dei, attingens a fine usque ad finem fortiter : et disponens omnia suaviter. Quantus ibi erat et quam magnus : quam parvus factus erat. Parvus factus : parvos quærebat. Quid est quod parvos quærebat? Non superbos : sed humiles colligebat. In præsepe dignatus est poni : ut esset piorum cibarium jumentorum. Accepit ergo eum Symeon in brachia sua : et dixit, Nunc dimittis servum tuum, Domine, in pace. Dimittis in pace : quia video pacem. Quare ergo dimittis in pace : quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Salutare Dei Dominus Christus : annunciate diem ex die salutare ejus. Habetis ergo, pueri, puerum Christum : sancti senes, senem Symeonem. Si autem quæritis ut et conjugatus aliquis vir testimonium Domino perhibeat : Zachariam considerate. In manus suas Symeon infirmitatem accepit : sed majestatem intus agnovit. Nemo contemnat natum : si vult esse renatus. Ad illum pertinuit propter nos nasci : ad nos pertineat in illo renasci, qui venit in hunc mundum peccatores salvos facere, Jesus Christus Dominus noster, cui est gloria et potestas in secula. (*Hucusque Augustinus.*)

R. 4. Symeon justus et timoratus expectabat redemptionem Israel. Et Spiritussanctus erat in eo.

V. Responsum accepit Symeon a Spiritu Sancto : non visurum se mortem nisi videret Christum Domini.

Et Spiritus.

Lectio v. (*Ambrosii super Lucam, lib.* 2. *capite* 8*.) Et ecce homo erat in Hierusalem cui nomen Symeon : et homo iste justus et timoratus, expectans consolationem Israel. Non solum ab angelis et prophetis, a pastoribus et parentibus, sed etiam a senioribus et justis : generatio Domini accepit testimonium. Omnis ætas et uterque sexus : eventorumque miracula fidem astruunt. Virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elizabeth prophetat, magus adorat : utero clausus exultat, vidua confitetur, justus expectat. Et bene justus : qui non suam sed populi gratiam requirebat, cupiens ipse corporeæ vinculis fragilitatis absolvi, sed expectans videre promissum. Sciebat enim quia beati oculi qui eum viderent. Nunc, inquit, dimitte servum tuum. Videte justum velut corporeæ carcere molis inclusum velle dissolvi : ut incipiat esse cum Christo. Dissolvi enim et esse cum Christo : multo melius. Sed qui vult dimitti [in pace] †, veniat in templum, veniat in Hierusalem, expectet Christum Domini. Accipiat in manibus Verbum Dei : complectetur ‡ velut quibusdam fidei suæ brachiis. Tunc dimittetur ut non videat mortem : quia viderit vitam.

R. 5. Responsum accepit Symeon a Spiritu Sancto non visurum se mortem nisi videret Christum Domini : et benedixit Deum et dixit, Nunc dimittis servum tuum in pace : quia viderunt oculi mei salutare tuum, Domine.

V. Cum inducerent puerum Jesum parentes ejus ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo : et ipse accepit eum in ulnas suas et dixit,

Nunc dimittis servum.

Lectio vi. Vides uberem in omnes gratiam Domini generationes diffusam : et prophetiam incredulis negatam esse non justis. Ecce et

* *Ambrosii Opera* IV. 46, ed. Venet. 1871. † in pace, *omit. Chevallon cum Leg.* 1518; *habet Leg. MS.* ‡ 'complectatur' *Chevallon* et *Legendæ MS. et* A.D. 1518.

Symeon prophetat in ruinam et resurrectionem plurimorum venisse Dominum Jesum Christum : ut justorum iniquorumque merita discernat, et pro nostrorum qualitate factorum judex verus et justus aut supplicia decernat aut præmia. Et tuam (inquit) ipsius animam pertransibit gladius. Nec littera nec hystoria docet ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse. Non enim anima : sed corpus materiali gladio transverberatur. Et ideo prudentiam Mariæ haud ignaram mysterii cælestis ostendit. Vivum enim [est] verbum [Dei] et validum* et acutius omni gladio acutissimo, penetrans usque ad divisionem animæ et spiritus artuumque et medullarum, cogitationes cordis et secreta scrutatur animorum : quia nuda mentium et aperta sunt omnia Dei Filio, quem conscientiæ secreta non fallunt. Prophetavit itaque Symeon : prophetaverat copulata conjugio, prophetaverat virgo. Debuit etiam vidua prophetare : ne qua aut professio deesset aut sexus. Et ideo Anna et stipendiis viduitatis et moribus talis inducitur : ut digna plane fuisse credatur, quæ Redemptorem venisse omnium nunciaret. Cujus merita cum alibi descripserimus, cum viduas hortaremur : hoc in loco, quoniam ad alia properamus, non putamus iteranda. Non ociose tamen annos octogintaquatuor viduitatis ejus expressit : quia et septem duodecades et duæ quadragesimæ : sacrum videntur numerum designare. Tu autem, Domine miserere nostri.

R. 6. Videte miraculum matris Domini. Concepit virgo virilis ignara consortii. stans onerata nobili onere Maria et matrem se lætam cognoscit, Quæ se nescit uxorem.

V. Virgo concepit. virgo peperit : et post partum virgo permansit. Quæ se. Gloria. Quæ se.

In tertio Nocturno.

Ant. Psallite cantantes
Domino nova cantica Christo :
omnis et illius
nomen benedicito tellus,
mundo virginea quem florens
protulit alvus.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Exultet tellus, lætentur et insulæ, Christo regnante Davitico germine : quem virgo sacra puritatis gremio prolatum mundo edidit castissima Maria cujus celebrans sollennia plebs veneratur ubique fidelium.

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Ave O Theothocos virgo Maria : quæ trinam mundi regentem machinam Filium protulisti : hinc rite exaltata supra sydera laudaris per secula.

Ps. Cantate. *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Speciosa facta.

Lectio sancti Evangelii. Secundam Lucam ii. [22—32.]

In illo tempore, Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysi : tulerunt Jesum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri. (14 *primi libri*†.)

Sollenitatem nobis hodiernæ celebritatis, quam quadragesimo Dominicæ nativitatis die debitis veneramur officiis, maxime ejusdem Domini ac Salvatoris nostri simul et intemeratæ genitricis ejus humilitate dedicatam, sacra evangelii lectio designat : exponens eos qui nichil legi debebant implendis se legalibus per omnia subdidisse decretis. Præcepit namque

* *habet Leg. MS. Sed* 'Vivum enim verbum et validum' *Chevallon cum Leg.* 1518.
† *Bedæ* Homiliæ Hyemales de Sanctis, *Opera* VII. 327.

lex ut mulier quæ suscepto semine peperisset filium immunda esset septem diebus, et in die octavo circuncideretur infantulus, nomenque aptaretur. Deinde etiam alios triginta tres dies ab ingressu templi ac viri thoro abstineret : donec quadragesimo nativitatis die filium cum hostiis ad templum Domini deferret. Primogenitum autem omne masculini sexus sanctum Domino vocari : atque ideo munda quæque offerri Deo, immunda autem mundis mutari vel occidi : et hominis primogenitum quinque siclis argenti debere redimi. Tu autem.

R. 7. Cum inducerent puerum Jesum parentes ejus : accepit eum Symeon in ulnas suas et benedixit Deum et dixit, Nunc dimittis Domine servum tuum in pace.

V. Suscipiens Symeon puerum in manibus suis : exclamavit dicens,

Nunc dimittis.

Lectio viii. Intueamur, fratres charissimi, diligentius verba legis quæ proposuimus : et videbimus apertissime quam beatissima Dei genitrix et perpetua virgo Maria cum Filio quem genuit, ab omni fuerit legis subjectione liberrima. Cum enim dicat lex, mulierem quæ suscepto semine peperisset immundam decerni, et per longa tempora simul cum prole quam genuisset oblatis victimis debere mundari : patet profecto quia illam quæ sine virilis susceptione seminis virgo peperit, una cum Filio qui natus est ei, neque immundam describat neque per hostias salutares doceat esse mundandam. Sed sicut Dominus ac Salvator noster, qui divinitatis legem dedit, apparens in homine fieri voluit sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus : ita etiam beata genitrix illius, quæ singulari privilegio supra legem fuit, pro ostendendo tamen humilitatis exemplo legalibus subdi non refugit institutis. Et ut darent (inquit) hostiam secundum quod scriptum est in lege Domini : par turturum, aut duos pullos columbarum. Tu autem.

R. 8. Suscipiens Jesum in ulnas suas Symeon exclamavit et dixit, Tu es vere lumen ad illuminationem gentium et gloriam plebis tuæ Israel.

V. Symeon in manibus infirmitatem accepit : sed majestatem intus agnovit et dixit,

Tu es vere.

Lectio ix. Libet, fratres charissimi, paulisper intueri, cur maxime supradictæ volucres in hostiam Domini jubentur offerri. Nam et Abraham patriarcha tanto ante legem tempore : has in olocaustum Domino legitur obtulisse. Et in plerisque legis cerimoniis, qui mundandus esset per has jubebatur mundari*. Columba ergo simplicitatem, turtur indicat castitatem : quia et columba simplicitatis est, et castitatis amator est turtur, ita ut et si casu conjugem perdiderit, non aliam quærere curet. Merito ergo turtur et columba Domino offeruntur in hostiam, quia nimirum simplex et pudica fidelium conversatio est illi gratum sacrificium justiciæ : quia qui laborat in gemitu suo, qui lachrymis stratum suum singulas per noctes abluit, acceptissimam prorsus Deo victimam mactat. Cum vero utraque avis ista propter consuetudinem gemendi præsentes sanctorum luctus et desideria superna designet : hoc tamen differunt, quod turtur solivagus, columba autem gregatim gemere consuevit. Et ob id, ista secretas orationum lachrymas, illa publicos ecclesiæ conventus insinuat. Bene autem puer Jesus primo circunciditur, ac sic in-

* 'emundari' *Legenda MS.* 'mundari' *Prudentius.*

terpositis diebus Hierosolymam cum hostia defertur : quia et ipse cum juvenis esset prius omnem carnis corruptionem moriendo ac resurgendo calcavit, ac deinde interpositis diebus cum ipsa carne jam immortali, quam pro nostra salute hostiam Deo fecerat, ad gaudia supernæ civitatis ascendit. Tu autem.

R. 9. Gaude Maria virgo cunctas hæreses sola interemisti quæ Gabrielis archangeli dictis credidisti. Dum virgo Deum et hominem genuisti, Et post partum virgo inviolata permansisti.

V. Gabrielem archangelum scimus divinitus te esse affatum : uterum tuum de Spiritu Sancto credimus impregnatum : erubescat Judeus infelix qui dicit Christum ex Joseph semine esse natum.

Dum virgo. Gloria. Et post.

V. Responsum accepit Symeon a Spiritu Sancto,

R. Non visurum se mortem nisi videret Christum Domini.

In Laudibus.

Ant. Simeon justus et timoratus expectabat redemptionem Israel, et Spiritussanctus erat in eo.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Responsum accepit Symeon a Spiritu Sancto : non visurum se mortem nisi videret Dominum.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Accipiens Symeon puerum in manibus gratias agens benedixit Dominum.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Nunc dimittis Domine servum tuum in pace : quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Viderunt oculi mei salutare tuum : quod parasti ante faciem omnium populorum.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ecce ego mitto.

Hymnus. O gloriosa femina.

V. Suscepimus Deus misericordiam tuam.

R. In medio templi tui.

Ant. Senex puerum portabat, puer autem senem regebat : quem virgo peperit et post partum virgo permansit : ipsum quem genuit adoravit.

Ps. Benedictus.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus.

Ad Primam.

Ant. Symeon justus. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias tibi.

Ps. Quicunque vult, *p.* 46.

Ad Tertiam.

Ant. Responsum. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Ecce ego mitto.

R. Sancta Dei genitrix Virgo semper Maria.

V. Intercede pro nobis ad Dominum Deum nostrum.

Virgo. Gloria. Sancta.

V. Post partum.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus.

Ad Sextam.

Ant. Accipiens. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Malachiæ iii.* [2.])

Ipse enim quasi ignis conflans et quasi herba fullonum, et sedebit conflans et emundans argentum, et purgabit filios Levi.

R. Post partum.

V. Speciosa.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus.

AD NONAM.

Ant. Viderunt. *v. de Laudibus.*
Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Malachiæ iii.* [3.])

Et conflabit eos quasi aurum et quasi argentum : et erunt Domino offerentes sacrificia in justicia.

R. Speciosa.
V. Elegit eam.
Oratio. Omnipotens sempiterne Deus.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Symeon.
Psalmi sicut ad primas Vesperas.
Capitulum. Ecce ego mitto.
Hoc modo dicatur Responsorium : Gaude gaude gaude Maria.
Chorus prosequatur Responsorii
V. Gabrielem.
Chorus. Dum virgo Deum et hominem genuisti. Et post partum virgo.
Non dicatur ulterius : sed statim incipiatur Prosa Inviolata, *Choro interim sedente et cantum Prosæ respondente super hanc litteram* A *post unumquemque versum.*

Prosa.

Inviolata integra et casta es Maria,
V. Quæ es effecta fulgida cæli porta.
V. O mater alma Christi charissima,
V. Suscipe laudum pia præconia.
V. Nostra ut pura pectora sint et corpora,
V. Quæ nunc flagitant devota voxque et corda.
V. Tu da per precata dulcissona
V. Nobis perpetua frui vita.
V. O benigna quæ sola
Chorus. Inviolata permansisti. Gloria. Et post.
Quando hoc festum infra Septuagesimam evenerit, Hymnus Quod chorus.
Si vero ante Septuagesimam evenerit, dicatur Sequentia Lætabundus. *Et dicatur in fine Sequentiæ.* Amen.

[*Sequentia.*]

Lætabundus exultet fidelis chorus
Alleluya.
Regem regum intactæ profudit
thorus res miranda.
Angelus consilii natus est de virgine, sol de stella.
Sol occasum nesciens,
stella semper rutilans,
semper clara.
Sicut sydus radium
profert virgo filium
pari forma.
Neque sydus radio,
neque mater Filio
fit corrupta.
Cedrus alta Libani
conformatur ysopo
valle nostra.
Verbum ens Altissimi
corporari passum est
carne sumpta.
Esayas cecinit,
synagoga meminit :
nunquam tamen desinit
esse cæca.
Si non suis vatibus
credat vel gentilibus,
sibilinis versibus
hæc prædicta.
Infelix propera.
Crede vel vetera.
Cur damnaberis gens misera?
Quem docet littera.
Natum considera.
Ipsum genuit puerpera. Amen.
V. Suscepimus Deus.
Ant. Cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, accepit eum Symeon in ulnas suas et benedixit Deum dicens : nunc dimittis Domine servum tuum in pace.
Ps. Magnificat.
Oratio. Omnipotens sempiterne Deus.

Nulla fiat memoria de sancto Blasio episcopo in audientia nec sub silentio : licet ad has Vesperas facienda fuerit solennis memoria de Dominicis Septuagesima, Sexagesima [vel], Quinquagesima.

Si Dominica Septuagesima hac die contigerit, totum servitium fiat de Festo : sed sine Alleluya, *et* Te Deum. *Et fiat solennis Memoria de Dominica ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, et ad Missam : et Hystoria de Septuagesima per ebdomadam cantetur, scilicet in Tertia**, *Quinta et Sexta Feria : et tunc nichil fiat de festo sanctorum Vedasti et Amandi præter Memoriam ad Vesperas et ad Matutinas de sancta Maria, quæ præcedet Memoriam de Sancto Spiritu.*

Similiter fiat si hoc festum in Dominica Sexagesima contigerit.

Si vero in Dominica Quinquagesima hoc festum evenerit, Hystoria Dominicalis similiter per ebdomadam dicatur, videlicet in Secunda et Sexta Feria et Sabbato : et tunc nichil fiat de sancto Blasio episcopo nisi tantum Memoria ad Matutinas de sancta Maria, quæ præcedet Memoriam de Sancto Spiritu.

Si vero hoc festum in proximo Sabbato ante Septuagesimam evenerit, secundæ Vesperæ de Festo erunt, et solennis Memoria de Dominica Septuagesima, sed sine Alleluya.

Festum vero Purificationis non mutatur, propter sacramentum dierum purificationis : scilicet ut numerus dierum purificationis conservetur. Sacramentum vero purificationis est, sicut Moyses præcepit in lege, quod mulier cum pareret masculinum, quadraginta dies abstineret se ab ingressu templi et a thoro viri, quadragesimo autem die veniret cum vicinis suis et hostiis et muneribus, et in ingressu templi purificaretur a partu. Et quia sic edictum fuit in lege, non mutatur festum Purificationis propter Septuagesimam, et cetera.

SANCTI BLASII EPISCOPI.

Tres Lectiones.

Oratio. Beatus martyr tuus Blasius, Domine, nobis misericordiæ tuæ imploret auxilium : ut cujus festa celebramus, ejus apud te patrocinia sentiamus. Per Dominum.

Lectio i. Sanctus Blasius toto vitæ suæ tempore mitis degebat, purus, innocens, Deum colens, verax, mansuetus, ab omni opere pravo se abstinens. Videntes ergo irreprehensibilem ejus vitam hi qui in Sebasta Capadociæ civitate fideles existebant, elegerunt illum sibi episcopum. Ipse vero pergens in montem qui vocatur Argei, habitavit ibi in quadam spelunca, et concurrebant ad eum† agrestes feræ. Et si forte eas contigisset quocunque dolore teneri : quædam ex eis tanquam intellectu‡ currebant ad eundem sanctum in speluncam, et antequam imponeret manus eis benedicens eas, non recedebant ab eo. In illis itaque diebus : jussit Agricolaus præses congregari agrestes feras. Egredientes autem bestiarum comprehensores venerunt in montem in quo degebat sanctus Blasius episcopus : et videntes speluncam et multitudinem bestiarum astantium ante eum, consternantes se adinvicem admirati dixerunt, Quid hoc vult esse? Appropiantes autem viri illi in speluncam invenerunt beatum Blasium

* Nescio an legendum sit *secunda*, cum Portiforiis; MS. tamen Coll. Pet. habet '*iii.*' cum Chevallonio.

† 'ad eum non solum homines: sed etiam' *add. Legend.* 1518.

‡ 'qualēcumque ex eis tanquam intelligibilia animalia' *Leg.* 1518.

orationem suam facientem. Et reversi nunciaverunt præsidi ea quæ viderant.

Lectio ii. Audiens autem hæc præses jussit eum sibi præsentari. Quem videns impius ille, primitus cœpit blandis ei sermonibus suadere, et salutis verbum inchoare dicens, Gaude, Blasi, amice deorum. Sanctus autem Blasius respondens dixit, Gaude et tu, optime præses, et quos deos dicis dic dæmones esse : quia æterno igni traduntur cum his qui eos honorant. Iratus autem præses jussit eum fustibus cædi. Et dum diu cæderetur : dixit præsidi, Insensate et perversor animarum, alienari me speras per has pœnas ab amore Dei mei et Salvatoris Jesu Christi? Sed ego alienari non possum : quia habeo corroboratorem meum* et Salvatorem ipsum Dominum Jesum Christum Filium Dei vivi. Et dixit ei præses, Blasi, adora deos, an vis perire? Sanctus Blasius respondit, Dii qui non fecerunt cælum et terram pereant. Illa vero quæ tu michi quasi me terrens tormenta promittis, vitæ michi æternæ fiunt promissiones. Videns autem iniquus ille immutabilem ejus mentem, jussit eum in ligno suspendi, et cum ferreis pectinibus carnes ejus carminari. Dum ergo carnes ejus inciderentur, beatissimus Christi martyr Blasius dixit impio judici, O crudelissime, tu istis putas me pœnis terreri, sed habeo Dominum meum Jesum Christum qui me confortat : et non dubito me visurum pœnis expletis desiderabilia illa bona quæ promissa sunt quærentibus eum.

Lectio iii. Tunc iratus sævissimus ille dedit in eum sententiam, dicens, Qui me contempsit, et imperio contradixit, et deos inhonoravit, et octoginta octo viros perdidit : capite truncetur una cum duobus illis puerulis. Sanctus vero Blasius oravit dicens, Domine Deus meus, qui me liberasti ab ydolis, qui tenebras lucem fecisti, Deus virtutum, qui sedes super cherubin, et aperis catharactas cælorum, qui expandis arcum tuum in manu tua, qui diabolum percussisti et drachonem interfecisti : exaudi me servum tuum, et si quis procidens adoraverit te memoriam habens mei, Domine, si qualiscunque spina aut etiam os in guttur illius impegerit, et si in diversas infirmitates inciderit, sive in tribulationem aut periculum, aut si persecutionem patitur, suscipe, peto, petitionem fideliter petentium te, Domine. Hæc autem orante eo : descendit nubes de cælo et infulsit in eum. Dixitque ei Dominus, Omnem petitionem tuam adimplebo, athleta dilectissime. Non tantum hæc : sed et sicut viduæ illi† orasti faciam, et benedicam omnem domum perficientium memoriam tui. Horrea vero eorum replebo omnibus bonis, propter bonam tuam confessionem, et fidem quam in me habuisti. Et hæc loquente Domino Jesu : mox spiculator ejiciens‡ beatissimum martyrem Christi Blasium una cum duobus illis puerulis a prætorio, amputavit capita eorum in Sebasta civitate foris murum super quendam lapidem, mense Februario die tertia : in Sebasta civitate imperante Agricolao, regnante in nobis Domino nostro Jesu Christo : cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

Cetera de Communi Unius Martyris et Pontificis, cum Oratione diei.

* 'cor meum' *Leg.* 1518.

† Innuitur miraculum aliquod per S. Blasium in itinere ad judicem effectum; quale in aliis legendis invenitur :—'Interea accidit dum cuiusdam mulieris filius unicus piscis portionem ederet, subito gutture eius infigi spinam: ut pene mortuus maneret puer. Sanctus vero Blasius manus imponens puero et guttur eius signans: mox salvum reddidit puerum matri sue.' *Brev. MS. Coll. Pet.*—'Et paupercule vidue porcum quem abstulerat lupus ad iussionem eius illesum restituit.' *Leg. MS. Exon.*

‡ 'arripiens gladium' *Leg.* 1518.

SANCTÆ AGATHÆ, VIRGINIS ET MARTYRIS.

Ad Vesperas.

Ant. Hæc est virgo prudens.

Psalmi feriales.

Capitulum. Confitebor, *Unius Virginis et Martyris.*

R. Beata Agatha. (*iii.*)

Hymnus. Virginis proles.

V. Diffusa est gratia.

Ant. Agatha virgo sacra nobili orta genere : gloriosam propter Christum pertulit passionem.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui inter cetera potentiæ tuæ miracula etiam in sexu fragili victoriam martyrii contulisti : concede propitius, ut qui beatæ Agathæ martyris tuæ natalicia colimus, per ejus ad te exempla gradiamur. Per Dominum.

Ad Matutinas.

Invitatorium. Christum venerantes Deum adoremus Regem regum, Qui in cælis Agathæ palmam hodie dedit æternam.

Ps. Venite.

Hymnus. Virginis proles.

In primo Nocturno.

Ant. Beata Agatha Quintiano interroganti respondit, Ingenua sum et spectabilis genere ut omnis parentela mea testatur.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Ancilla Christi sum. et ideo me servilem ostendo personam.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Summa ingenuitas ista est : in qua servitus Christi comprobatur.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Diffusa est.

Lectio i. Quintianus proconsul Siciliæ audiens sanctæ virginis Agathæ opinionem, fecit eam a suis apparitoribus coartari. Tradensque eam cuidam matronæ nomine Affrodisiæ* quæ habebat novem filias turpissimas, sicut erat et mater earum, mandavit ut per triginta dies mutarent animum ejus. Modo igitur promittendo læta, modo aspera, sperabant se mentem sanctam a bono proposito revocare. Quibus sancta Agatha dicebat, Mens mea super petram solidata : et a Christo* fundata est. Verba vestra venti sunt, promissiones vestræ pluviæ, terrores flumina : quæ quantumvis impingant in fundamentum domus meæ, non potest cadere, fundata enim est super petram. Hæc autem dicens : flebat quotidie et orabat. Videns igitur Affrodisia† mentem beatæ virginis immobilem permanere : abiit ad Quintianum et dixit ei, Facilius possunt saxa molliri, et ferrum et plumbum mutari‡ : quam ab intentione Christiana mens istius puellæ revocari.

R. 1. Agatha lætissime et glorianter ibat ad carcerem. Et quasi ad epulas invitata : agonem suum Domino precibus commendabat.

V. Nobilissimis orta natalibus : ab ignobili gaudens trahebatur ad carcerem.

Et quasi.

Lectio ii. Tunc iratus Quintianus jussit eam ad se adduci : et dixit ei, Cujus conditionis es? Agatha respondit, Non solum ingenua, sed et spectabilis genere : ut omnis parentela mea testatur. Quintianus dixit, Et si ingenua probaris et nobilis : cur moribus servilem personam te

* 'in Christo' *Portiforia, cum MS. Coll. Pet.*

† 'affrodosie' *Leg.* 1518, *cum Port.* 1556 : 'Affradosie' *MS. Coll. Pet.*

‡ 'in plumbum converti' *Legenda MS. cum Port.* 1526, 56, *et MS. Pet.* : 'in plumbum mutari' *Leg.* 1518.

ostendis? Agatha respondit, Quia ancilla Christi sum : ideo me ostendo servilem personam. Quintianus dixit, Et si ingenua es et nobilis : quomodo te ancillam esse commemoras? Agatha respondit, Summa ingenuitas ista est : in qua servitus Christi comprobatur. Quintianus dixit ad beatam virginem, Elige tibi unum quodcunque volueris consilium : aut diversas poenas inter damnatas quasi stulta incurre, aut quasi sapiens esto nobilis quo te natura ditavit, et sacrifica diis. Agatha dixit, Noli dicere deorum : sed dic dæmonum. Quintianus dixit, Apparet te hoc eligere : ut diversa sustineas tormenta. Et jussit eam in carcerem mitti : dicens ad eam, Cogita tecum, Agatha, et pœnitere : ut possis evadere tormenta. Agatha respondit, Tu pœnitere : ut possis evadere æternam pœnam.

R. 2. Dum ingrederetur beata Agatha in carcerem, dixit ad judicem; Impie crudelis et dire tyranne, non es confusus amputare in femina quod ipse in matre suxisti.

V. Ego enim habeo mamillas meas integras intus in anima mea : quas ab infantia Domino misericorditer consecravi.

Impie crudelis.

Lectio iii. Tunc iratus Quintianus jussit eam celerius trahi ad carcerem : quia voce publica eum confundebat. Agatha autem lætissime carcerem intravit : et quasi ad epulas invitata, agonem suum Domino commendabat. Sequenti autem die jussit eam judex suis aspectibus præsentari : cui et dixit, Quid tractasti circa salutem tuam? Agatha respondit, Salus mea Christus est. Quintianus dixit, Quousque infelix protrahis intentionem tuam? Denega Christum, et deos incipe colere : ne vitam tuæ juventutis acerba morte consumas. Agatha dixit, Tu nega deos tuos qui sunt lapides et ligna : et Creatorem tuum qui te fecit Deum adora. Quem si contempseris : æternis pœnis et perpetuis incendiis subjacebis. Tunc iratus Quintianus jussit eam in equuleo suspendi et torqueri. Cumque torquerent eam, Agatha dixit, Ego in his pœnis ita delector : sicut qui bonum nuncium audit, vel sicut qui videt quod diu desideravit, aut sicut qui invenit thesauros multos. Non enim potest triticum in horreum reponi, nisi theca ejus fuerit fortiter conculcata et redacta in paleas. Ita et anima mea non potest in paradisum Domini mei intrare cum palma martyrii : nisi diligenter perfeceris corpus meum a carnificibus attrectari.

R. 3. Beata Agatha ingressa carcerem expandit manus suas ad Deum et dixit, Domine qui me fecisti vincere tormenta carnificum, Jube me Domine ad tuam misericordiam pervenire.

V. Domine qui me creasti et tulisti a me amorem hujus seculi : qui corpus meum a pollutione liberasti.

Jube. Gloria. Jube.

In secundo Nocturno.

Ant. Agatha sancta dixit; si feras michi promittas : audito Christi nomine mansuescent.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

Ant. Si ignem adhibeas : rorem michi salvificum de cælo angeli ministrabunt.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Si plagas et verbera ingesseris michi : habeo intra me Spiritum Sanctum per quem universa tua tormenta despiciam.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi.* p. 154).

V. Specie tua.

Lectio iv. Iratus Quintianus consularis jussit beatam virginem in

mamilla torqueri : et tortam diu jussit excidi. Agatha respondit; Impie, crudelissime, et dire tyranne : non es confusus amputare in femina, quod ipse in matre suxisti? Ego habeo mamillas integras intus in anima mea, ex quibus nutrio omnes sensus meos, quos ab infantia mea Domino consecravi. Tunc iratus Quintianus jussit eam in carcerem iterum mitti. Cumque fuisset inclusa : ecce media nocte venit quidam senex quem antecedebat puer luminis portitor, ferens diversa medicamina in manu sua Qui se medicum esse commemorans : his verbis cœpit eam alloqui; Licet te nimis corporalibus pœnis afflixerit consularis insanus, et licet ubera tua torserit et amputari fecerit : tamen quia ibi eram qua hora hæc patiebaris, consideravi quia potest curam salutis tua mamilla suscipere.

R. 4. Quis es tu qui venisti ad me curare vulnera mea. ego sum apostolus Christi nichil in me dubites filia. Ipse me misit ad te quem dilexisti mente et puro corde.

V. Nam et ego apostolus ejus sum, et novi medicinam.

Ipse me.

Lectio v. Sancta Agatha dixit; Medicinam carnalem corpori meo nunquam exhibui : et turpe est ut quod tamdiu ab ineunti ætate conservavi nunc perdam. Dixit ei supradictus senior, Et ego Christianus sum, et novi medicinam : nolo me verearis. Dixit ei Agatha, Et quæ potest verecundia mea circa te esse, cum tu sis senior? Ego vero licet sim puella : tamen ita totum corpus meum laceratum est, ut vulnera ipsa non permittant aliquid stimulari in mente mea. Sed ago tibi gratias, domine pater : quia dignatus es michi sollicitudinem tuam impendere. Dicit ei ille senior. Et quare non permittis ut curem te? Agatha respondit, Quia habeo Salvatorem meum Dominum Jesum Christum qui verbo curat omnia : et solo sermone suo restaurat universa. Hic si vult potest me salvam facere. Subridens autem supradictus senior : dixit ad beatam virginem, Et me ipse Christus misit ad te. Nam et ego apostolus ejus sum : et in nomine ejus scias te esse salvandam. Et cum hæc dixisset, ab oculis ejus sublatus est.

R. 5. Medicinam carnalem corpori meo nunquam exhibui : sed habeo Dominum meum Jesum Christum, Qui solo sermone restaurat universa.

V. Et me ipse misit ad te : nam et ego apostolus ejus sum,

Qui solo.

Lectio vi. Tunc projiciens se in oratione sancta Agatha : dixit, Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia memor es mei : et misisti ad me apostolum tuum qui me confortavit, et recreavit viscera mea. Et cum complesset orationem, respexit ad omnes maculas corporis sui, et sanata sunt omnia membra ejus, restitutaque est mamilla ejus. Lux quoque tanta exuberavit in carcere : ut præ pavore custodes carceris fugerent, et carcerem apertum derelinquerent. Dicebant autem sanctæ Agathæ personæ quæ in carcere erant reclusæ : ut abiret. Illa autem dixit, Absit a me ut ego coronam meam perdam : et eos qui custodes sunt tribulationibus tradam. Ego enim adjuta a Domino meo Jesu Christo : perseverabo in confessione ejus qui me salvam fecit et consolatus est me. Post autem quatuor dies : jussit eam iterum Quintianus ante suum tribunal astare. Cui et dixit, Agatha, immola diis. Sinautem : scito te acrioribus tormentis aptandam. Agatha respondit, Qui vult ad auxilium suum lapidem invocare, et non Deum verum qui me dignatus est

ab omni plaga curare, et etiam mamillam meam integram meo corpori restituere : cæcus est et sine sensu. Dicit ei Quintianus, Et quis est qui te curavit? Agatha respondit, Christus Filius Dei : quem confiteor labiis, et corde invocare non cesso.

R. 6. Vidisti Domine et expectasti agonem meum quomodo pugnavi in stadio : sed quia nolui obedire mandatis principum, Jussa sum in mamillis torqueri.

V. Propter veritatem et mansuetudinem et justiciam,

Jussa. Gloria. Jussa.

In tertio Nocturno.

Ant. Nisi diligenter perfeceris corpus meum a carnificibus attrectari : non potest anima mea in paradisum Domini cum palma intrare martyrii.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Vidisti Domine agonem meum quomodo pugnavi in stadio. sed quia nolui obedire mandatis principum : jussa sum in mamillis torqueri.

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Propter fidem castitatis jussa sum suspendi in equuleo : adjuva me Domine Deus meus in tortura mamillarum mearum.

Ps. Cantate. *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Adjuvabit.

Sine expositione.

Lectio vii. Jussit autem Quintianus testas acutas spargi : et sub testis carbones vivos immitti, et in eisdem sanctam virginem nudo corpore volutari. Cumque hoc fieret, subito locus in quo sanctum corpus volutabatur commotus est : et pars parietis cecidit et oppressit duos amicos judicis. Sed et omnis civitas Cathanensium terræ motu exagitata est. Tunc omnes cives cucurrerunt ad secretarium judicis : et cœperunt nimio tumultu agere, quod sanctam Dei famulam impiis cruciatibus ageret. Tunc Quintianus fugiens ex uno latere terræ motu exagitabatur : et ex alio latere seditionem populi formidabat. Igitur jussit eam in carcerem recipi : ipse vero per posterulam secretarii fugiens populum in janais dereliquit. Sancta ergo virgo Dei ingressa iterum in carcerem, expandit manus suas ad Dominum : et dixit, Domine qui me creasti, et custodisti me ab infantia mea, et fecisti me in juventute viriliter agere, qui tulisti a me amorem seculi, qui corpus meum a pollutione separasti, et fecisti me vincere tormenta carnificis, ferrum, ignem, et vincula, qui michi inter torquentes virtutem patientiæ tribuisti, te deprecor ut accipias spiritum meum modo : quia tempus est ut me jubeas istud seculum derelinquere, et ad tuam misericordiam pervenire.

R. 7. Ipse me coronavit qui per apostolum Petrum in custodia me confortavit : pro eo quod jussa sum suspendi in equuleo propter fidem castitatis. Adjuva me Domine Deus meus in tortura mamillarum mearum.

V. Vidisti Domine agonem meum quomodo pugnavi in stadio : sed quia nolui obedire mandatis principum : jussa sum in mamillis torqueri.

Adjuva.

Lectio viii. Hæc cum dixisset coram multis : cum ingenti voce emisit spiritum. Quod pii populi audientes : cum nimia celeritate venerunt. Et auferentes corpus ejus posuerunt in sarcofago novo. Factum est autem dum aromatibus condiretur corpus ejus, et cum nimia diligentia collocaretur : venit quidam juvenis sericis indutus vestibus quem sequebantur amplius quam cen-

tum pueri ornati et pulchri, quem nemo unquam viderat antea in civitate Cathanensium : nec postea aliquis vidit, nec inventus est aliquis qui diceret hunc se scire. Hic ergo veniens ad locum ubi condiebatur corpus ejus : posuit tabulam brevem ex marmore in qua est scriptum, Mentem sanctam, spontaneam, honorem Deo, et patriæ liberationem. Hanc scripturam posuit intra sepulchrum ad caput ejus : et tandiu ibi stabat quamdiu cum omni diligentia clauderetur. Clausoque sepulchro abscessit : et non est ulterius visus in tota provincia Siciliorum. Unde suspicatum est : quod beatæ virginis angelus fuerit.

R. 8. Ego autem adjuta a Domino perseverabo in confessione ejus, Qui me salvam fecit et consolatus est me.

V. Gratias tibi ago Domine Jesu Christe qui misisti ad me apostolum tuum,

Qui me salvam.

Lectio ix. Prædictam autem scripturam divulgaverunt qui viderant : et tam Judei quam etiam gentiles unanimes cum Christianis cœperunt venerari sepulchrum sanctæ virginis. Quintianus autem consularis : mox Dei judicio interiit. Exinde vero crevit timor et veneratio circa beatam Agatham. Ut autem evidenter illa scriptura quam angelus Dei ad caput beatæ virginis posuerat firmaretur : post anni circulum circa diem natalis ejus, mons Ethna eructavit incendium, et quasi fluvius torrens ita ignis vehemens terram et saxa ut ceram liquefaciens veniebat ad Cathanensium civitatem. Tunc paganorum multitudo fugiens de monte descendit : et venientes ad sepulchrum virginis, et auferentes velum unde erat sepulchrum ejus coopertum, statuerunt illud contra ignem venientem, et ipsa hora stetit ignis divinitus. Cœpit autem ignis pridie kalendarum Februarium, et cessavit die Nonarum earundem, qui est dies sepulturæ ejus : ut comprobaret Dominus Jesus Christus, quod de periculo mortis et incendii meritis sanctæ martyris eos liberasset, cui est honor et gloria per infinita secula seculorum. Amen.

R. 9. Gaudeamus omnes in Domino diem festum celebrantes sub honore Agathæ martyris. De cujus passione gaudent angeli, Et gratulantur laudantes Filium Dei.

V. Immaculatus Dominus immaculatam sibi famulam etiam in hoc corpore positam misericorditer consecravit.

De cujus. Gloria. Et gratulantur.

V. Ora pro nobis beata Agatha.

In Laudibus.

Ant. Quis es tu qui venisti ad me curare vulnera mea. ego sum apostolus Christi, nichil in me dubites filia.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Medicinam carnalem corpori meo nunquam exhibui : sed habeo Dominum Jesum Christum qui solo sermone restaurat universa.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Gratias tibi ago Domine quia memor es mei, et misisti ad me apostolum tuum curare vulnera mea.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Benedico te Pater Domini mei Jesu Christi, quia per apostolum tuum mamillam meam meo pectori restituisti.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Qui me dignatus est ab omni plaga curare, et mamillam meam meo pectori restituere : ipsum invoco Deum vivum.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum, Unius Virginis et Martyris.

Hymnus. Jesu corona virginum (*in Communi*, p. 448).

V. Adducentur Regi [virgines post eam.

R. Proximæ ejus afferentur tibi].

Ant. Paganorum multitudo fugiens ad sepulchrum virginis, tulerunt velum ejus contra ignem, ut comprobaret Dominus quod a periculis incendii meritis Agathæ martyris suæ eos liberaret.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui inter cetera.

AD PRIMAM.

Ant. Quis es. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure.

Ps. Quicunque (p. 46).

AD TERTIAM.

Ant. Medicinam. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum, Responsorium et Versus, Unius Virginis et Martyris dicantur.*

AD SEXTAM.

Ant. Gratias ago. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

AD NONAM.

Ant. Qui me dignatus. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

AD VESPERAS.

Ant. Quis es tu. *i. de Laudibus.*

Psalmi feriales.

Capitulum, ut supra.

Hymnus. Jesu corona.

V. Adducentur regi [virgines post eam.

R. Proximæ ejus afferentur tibi].

Ant. Agatha lætissime et glorianter ibat ad carcerem : et quasi ad epulas invitata, agonem suum Domino precibus commendabat.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui inter.

SANCTORUM VEDASTI ET AMANDI, EPISCOPORUM [ET CONFESSORUM].

(VI. FEBRUAR.)

Tres Lectiones. Cetera de Communi plurimorum confessorum.

Oratio. Adesto, Domine, populo tuo cum sanctorum confessorum tuorum atque pontificum Vedasti et Amandi tibi patrocinio supplicanti : ut quod propria fiducia non præsumit, intercessorum tibi placentium meritis consequatur. Per Dominum.

Lectio i. Amandus igitur sanctissimus in Aquitaniæ partibus editus, multa loca orationis causa perlustrans, et iterum a Roma secundo rediens : tandem ascensa navi ad Centumcellensem† locum pervenit. Quadam igitur nocte dum solus (ut illi mos erat) oraret : immundus spiritus unum e famulis apprehensa manu trahebat ad mare, volens eum demergere. Sed idem puer qui trahebatur : magnis cœpit vocibus clamare dicens, Christe adjuva me. Christe adjuva me. Sed malignus spiritus eidem puero insultando : respondit, Qualis Christus? Sed dum puer qui trahebatur minime

* 'ān. Cp̄m.' Chevallon.

† 'centūcellem' *Leg.* 1518.

responderet : ait sanctus Amandus, Dic illi, fili : Christus Filius Dei vivi crucifixus. Statimque ad vocem illius : inimicus ut fumus evanuit.

Lectio ii. Idem vir Domini Amandus cum multas gentes longe lateque ad fidem Christi convertisset : in fines remeavit Francorum. Elegitque sibi locum prædicationi aptum, in quo cum fratribus, qui cum eo in diversis provinciis multas pro nomine Christi perpessi fuerant passiones, ædificavit cœnobium : atque ex eisdem fratribus plures postea abbates vel honorificos vidimus viros. Eratque ibi mulier quædam cæca : quæ longo jam tempore amisso lumine nichil præter tenebras agnoverat. Tunc vir Domini Amandus eam ad se advocans, signum crucis super oculos ejus imprimens : ei mox et lumen corporis quod amiserat, et fidem mentis qua* caruerat, restituit. Tu.

Lectio iii. Sanctus vir Dei Vedastus, ubi regem Lodowicum post insperatam victoriam ab Alemannis adeptam fidei doctrina ad sacramenta baptismatis perduxit, a sancto Remigio episcopus ordinatus est : et Attrabatæ civitati missus est verbum Dei prædicare, qui in introitu civitatis mox cæcum et claudum curavit. Rexit autem sacerdos Dei ecclesiam Christi divina auxiliante gratia annis circiter quadraginta : sub magna evangelicæ prædicationis instantia. Qui cum post multa virtutum insignia diem sui obitus instare divinitus didicit : vocavit filios suos ad se. Et post dulcia monita pietatis paternæ (sacro sancto corporis et sanguinis Christi confirmatus viatico) inter manus lachrymantium spiritum emisit : sepultus in ecclesia beatæ Dei genitricis in dextra parte altaris ubi quondam pontificalis cathedræ fungebatur officio. In quo loco per aliquod jacuit tempus : quousque Domino revelante ad locum ubi nunc fulget ejus memoria est a viris sanctis Autberto† et Audomaro episcopis felici mutatione translatus. Ubi incessanter quotidie divina celebrantur præconia, et frequenter miraculorum signa : ad laudem Domini nostri Jesu Christi qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Cetera de Communi plurimorum confessorum.

SANCTÆ SCOLASTICÆ‡, VIRGINIS NON MARTYRIS.

(X. FEBRUAR.)

Tres Lectiones.

Oratio. Deus qui beatæ Scolasticæ virginis tuæ animam ad ostendendam innocentiæ viam in columbæ specie cælos penetrare fecisti : concede nobis ipsius meritis ita innocenter vivere, ut ad eadem gaudia mereamur pervenire. Per Dominum.

AD MATUTINAS.

Lectio i. (*Gregorii 2. Dialogorum, cap. xxxiii. et xxxiv.*)‖ Soror beati Benedicti Scolastica nomine, omnipotenti Domino ab ipso infantiæ tempore dicata, ad eum semel per annum consueverat venire : ad quam vir Dei non longe extra januam in possessione§ monasterii descendebat. Quadam vero die venit ex more : atque ad eam cum discipulis venerabilis ejus descendit frater. Qui totum diem in Dei laudibus sacrisque colloquiis ducentes : incumbentibus jam noctis

* 'quam' *Leg.* 1518.
† 'auberto' *Leg.* 1518.
‡ '*scholistice*' *Leg.* 1518.
‖ *Gregorii Opera* II. 265, ed Benedict. Paris, 1705.
§ 'possessionem' *Brev. MS. Joh., cum Portiforiis.*

tenebris, simul acceperunt cibos. Cumque adhuc* supradicti viri Dei ad mensam sederent, et inter sacra colloquia tardior se hora protraheret: eadem sanctimonialis femina soror ejus rogavit eum dicens, Quæso te ne ista nocte me deseras : ut usque mane de cælestis vitæ gaudiis aliquid loquamur. Cui ille respondit, Quid est quod loqueris, soror? Manere extra cellam : nullatenus possum. Tanta vero erat cæli serenitas : ut nulla in aere nubes appareret. Sanctimonialis autem femina cum verba fratris negantis audisset : insertas digitis manus super mensam posuit, et caput in manibus omnipotentem Dominum rogatura declinavit.

Lectio ii. Cum vero sanctimonialis femina levaret caput de mensa, tanta choruscationis ac tonitrui virtus, tantaque inundatio pluviæ erupit : ut neque venerabilis Benedictus, neque fratres qui cum eo aderant, extra loci limen quo consederant pedem movere potuissent. Sanctimonialis quippe femina caput in manibus declinans lachrymarum fluvium in mensam fuderat : per quas serenitatem aeris ad pluviam traxit. Nec tamen paulo tardius post orationem : inundatio illa secuta est. Sed tanta fuit convenientia orationis et inundationis, ut de mensa caput jam cum tonitruo levaret : quatenus unum idemque esset momentum, et levare caput, et pluviam deponere. Vir autem Dei Benedictus inter choruscationes et tonitrua atque ingentis pluviæ inundationem videns se ad monasterium non posse remeare : cœpit conqueri contristatus dicens, Parcat tibi omnipotens Deus, soror, quid est quod fecisti? Cui illa respondit, Ecce rogavi te, et noluisti audire me : rogavi Dominum meum, et exaudivit me. Modo ergo si potes egredere : et me dimissa ad monasterium recede.

Lectio iii. Ipse autem exire extra tectum non valens : qui remanere sponte noluit in loco, mansit invitus. Sicque factum est, ut totam noctem pervigilem ducerent : atque per sacra spiritualia † vitæ colloquia sese vicaria relatione satiarent. Qua de re dixi eum voluisse aliquid, sed minime potuisse : quia si venerabilis viri mentem aspicimus, dubium non est quod eandem serenitatem voluerit in qua descenderat permanere, sed contra hoc quod voluit ‡, in virtute omnipotentis Dei ex femineo pectore miraculum invenit. Nec mirum quod plus illo femina, quæ diu fratrem videre cupiebat : in eodem tempore valuit. Quia enim juxta Johannis vocem, Deus charitas est : justo valde judicio illa plus potuit, quæ amplius amavit. Die autem altero cum supradicta venerabilis femina ad cellam propriam recessisset : vir Dei ad monasterium rediit. Cum esset post triduum in cella consistens, elevatis in aera oculis : vidit ejusdem sororis suæ animam de ejus corpore egressam in columbæ specie cæli secreta penetrare. Qui tantæ ejus gloriæ congaudens omnipotenti Deo in hymnis et laudibus gratias reddidit : ejusque obitum fratribus nunciavit. Quos etiam protinus misit, ut ejus corpus ad monasterium deferrent : atque in sepulchro quod sibi ipse præparaverat ponerent. Quo facto : contigit ut quorum mens una in Deo semper fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret ||. Tu autem.

Cetera de Communi unius virginis non martyris.

* 'Cum vero' *Legend.* 1518.
‡ 'noluit' *Leg.* 1518.
† 'spiritualis' *Leg.* 1518.
|| 'separarēt.' *Leg.* 1518.

SANCTI VALENTINI, MARTYRIS.

Tres Lectiones fiant.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui beati Valentini martyris tui natalicia colimus, a cunctis malis imminentibus ejus intercessione liberemur. Per Dominum.

Lectio i. Audiens quidam scolasticus nomine Craton famam sancti Valentini Terracensis civitatis presbyteri *, mittit ad illum nobiles viros amicos suos qui illum rogarent ut ad urbem Romam dignaretur venire. Quem cum venientem Craton hospitio recepisset, ostendit ei filium suum Ceremonem, et cœpit petere, ut sicut curavit germanum Fontei, ita isti succurreret. Cui Valentinus ait, Tu si vis curabitur. Cui cum Craton dimidiam partem substantiæ suæ promitteret : ait Valentinus, Crede Dei Filium verum Deum esse Jesum Christum, et omnibus renuncia simulachris : et videbis salvum filium tuum.

Lectio ii. Cum ergo post longam fidei disputationem se Craton cum conjuge et familia sua credere Christo promisisset : Valentinus presbyter fide plenus, clauso ostio, stratoque humi cilicio, elevavit puerum de lecto, et projecit eum seminecem in eo cilicio in quo ipse orare consueverat, et eo per totam noctem in Dei laudibus et oratione manente, lumen circa medium noctis tantum apparuit : ut hi qui in speculis erant circa cubiculum putarent intus flammas accendi. Et cum aurora finem nocti imponeret : Valentinus reserat claustra cubiculi, et Ceremonem juvenem parentibus ac si nichil mali perpessus fuisset, ab omni ægritudine defecatum assignat. Tunc Craton cum conjuge sua et omni domo credens : baptizatus est.

Lectio iii. Interea confluebat multitudo scolasticorum ad Christum : ita ut Abundias præfecti urbis filius duceretur animo, et tota fidei plenitudine Christi se famulum publica voce clamabat. Tunc indignatio pæne omnium senatorum accensa est : et tentum † Valentinum atque virgis cæsum compellebant sacrificare dæmoniis. Sed diuturna cæde et custodia videntes eum constantiorem fieri, et in ipsa cæde et custodia gloriari, et omnium qui per ipsum Christo crediderant animos confortantem : medio noctis silentio ejectum de carcere decollaverunt. Tunc Proculus, Euphinius et Appollonius, scolastici qui ab eo fuerant baptizati, ablatum corpus martyris Valentini ad suam ecclesiam Terracensem urbem nocturno itinere transtulerunt, ibique in suburbano empto terræ spacio non longe a civitate sepulturæ honestissimæ corpus ejus tradiderunt : ipsi non longe post pro fide Christi capite cæsi ‡. Tunc populus omnis luctum de nece illorum, et gaudium de martyrio habuit : quique a sancto Abundia non longe a corpore sunt sancti Valentini sepulti, simul in Domino nostro Jesu Christo quiescentes.

Cetera omnia de Communi unius martyris.

* 'presbyteri' *non habet Leg.* 1518; *et* 'Terranicensis' *Portif.* 1556.
† 'tantum' *Chevallon.*
‡ 'cæsi sunt.' *Legenda MS.*

SANCTÆ JULIANÆ, VIRGINIS ET MARTYRIS.

Tres Lectiones. Invitatorium duplex.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui infirma mundi eligis, ut fortia quæque confundas : da nobis in festivitate beatæ Julianæ martyris tuæ congrua devotione gaudere, ut et potentiam tuam in ejus passione laudemus, et provisum nobis percipiamus auxilium. Per Dominum.

Lectio i. Tempore illo erat quidam* senator nomine Eleusius : amicus Maximiani imperatoris. Hic vero sibi desponsavit quandam puellam nobilem nomine† Julianam. Transactis autem paucis diebus, denuo misit ad eam : volens nuptiarum implere festivitatem. Juliana vero prudenti pertractans consilio : dicit‡ præsentibus et qui circa ipsam erant, Euntes dicite Eleusio præfecto ; Si credideris in Deum meum, et adoraveris Patrem et Filium et Spiritum Sanctum : accipiam te maritum. Quod si nolueris : quære tibi alteram uxorem. Pater vero ejus hæc audiens : pietate postposita, cruciatam tradidit eam præfecto sponso suo. Præfectus autem jussit beatam virginem, et nuptiis et deorum culturis renunciantem : appendi per capillos per sex horas. Item jussit æs conflari, et expoliatam eam a capite usque ad talos perfundi : et sic eam incendi. Et cum nichil ei nocuisset incendium : item jussit ligamen|| per femora ejus mitti, et sic eam in carcerem recipi. Ubi cum diabolus ei in figura angelica appareret, et illa tandem divinitus agnovisset, tenuit eum. Et cum eum omnem artem suam, omnia dolosa præstigia confiteri cogeret : tandem in locum stercoris de carcere§ projecit. Tu autem, Domine.

Lectio ii. Cum venisset beata virgo Juliana in prætorium : facies ejus gloriosa¶ quasi ignis fulgebat. Cumque præfectus illam stupens respexisset, et requisisset quis eam tantas** incantationes facere docuisset : sancta Juliana dixit, Audi me, præfecte. Dominus meus Jesus Christus docuit me cælestem Patrem et Filium et Spiritum Sanctum colere. Ipse autem vicit patrem tuum Sathanam, et dæmones patris tui : et misit de cælis sanctam potestatem suam, quæ michi auxiliaretur et confortaret, te autem erubescere faceret. Tunc iratus præfectus jussit venire rotam ferream, et fieri in ea verbera acuta : et super ipsam rotam imponi sanctam Julianam. Angelus autem Domini descendit, et comminuit argumenta : et vincula ejus soluta sunt. Præfectus autem jussit sanctam Julianam comburi. Subito autem venit angelus Domini : et flammam extinxit. Sancta autem Juliana stans illæsa : glorificabat Deum in igne. Et præfectus fremebat contra ipsam, sicut fera maligna : cogitabatque quale supplicium subjicere ei posset. Jussit ergo ollam afferri, et plumbum†† mitti in eam : et super ollam ferventem jussit ut imponeretur. Et dum immissa esset : mansit illæsa. Hæc cum vidisset præfectus : jussit eam gladio puniri.

Lectio iii. Sancta autem Juliana cum pervenisset ad locum ubi decollari jussa est : cœpit dicere præsentibus Christianis, Rogo ut oretis pro me, ut dignetur Dominus Jesus Christus accipere me ancillam suam : ut introire merear in aulam sanctam ejus : ut prope videam currum magnitudinis ejus. Et cum dedisset omnibus pacem : item oravit ad Dominum

* 'quidem' *Chevallon. Mox* 'Eleuticius' *Port.* 1556. † 'nomine' *non habet Leg.* 1518.
‡ 'dixit' *Leg. MS. Exon. et Leg.* 1518. || 'liquamen' *Leg. MS. Exon.*
§ 'de carcere educta' *Leg.* 1518. ¶ 'gloria' *Legenda MS. cum Leg.* 1518.
** 'tentans' *Chevallon.* †† 'plōbum' *Chevallon.*

dicens, Domine Deus omnipotens Pater amator Filii, qui non tradis figuram nostram in manus inimicorum, miserere mei et auxiliare michi : et cum pace suscipe spiritum meum, Domine. Et cum hoc in oratione dixisset : tradidit animam Domino. Post paucum tempus quædam mulier Sophia de genere senatorio, transiens per civitatem Nichomediam, veniensque ad urbem Romam : tulit corpus beatæ Julianæ et condivit illud cum aromatibus et lintheaminibus preciosis. Dum autem veniret ad urbem : exurgens tempestas valida dejecit navim in fines Campaniæ. Posita autem est beata Juliana prope territorium Puteolanum : ubi habet mausoleum uno miliario a mari. Præfectus vero Eleusius cum navigasset in sua suburbana : venit tempestās valida, et mersit navem ipsius : et mortui sunt cum eo viri numero trigintaquatuor. Et cum jactasset eos aqua in locum desertum : ab avibus et feris corpora eorum devorata sunt. Passa est autem sancta Juliana quarta decima kalendarum Martiarum, sub præfecto Eleusio : regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

Cetera de Communi unius Virginis et Martyris.

IN CATHEDRA SANCTI PETRI APOSTOLI.

(XXII. FEBRUAR.)

AD VESPERAS.

Super Psalmos feriales, Antiphona.
Solve jubente Deo
terrarum, Petre, cathenas.
Qui facis ut pateant
cælestia regna beatis.

Capitulum. (1 *Petri i.* [1, 2.])

Petrus apostolus Jesu Christi electis advenis dispersionis Ponti, Galathiæ, Capadociæ, Asiæ, et Bitiniæ, secundum præscientiam Dei Patris in sanctificatione Spiritus, in obedientiam et aspersionem sanguinis Jesu Christi : gratia vobis et pax multiplicetur.

R. Quodcunque ligaveris. *ix.*

Hymnus.

Jam bone pastor Petre clemens accipe
Vota precantum : et peccati vincula
Resolve tibi potestate tradita,
Qua cunctis cælum verbo claudis, aperis.

Annue Christe, *in Communi,* p. 364.

V. Tu es Petrus.

R. Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Ant. Tu es pastor ovium : princeps apostolorum : tibi traditæ sunt claves regni cælorum.

Psalmus. Magnificat.

Oratio. Deus qui beato Petro apostolo tuo collatis clavibus regni cælestis animas* ligandi atque solvendi pontificium tradidisti : concede propitius ut intercessionis ejus auxilio a peccatorum nostrorum nexibus liberemur. Qui vivis et.

SI *hoc festum in Quadragesima evenerit, fiat solennis memoria de Jejunio ad utrasque Vesperas et ad Matutinas.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium.

Pastori summo jubilemus corde jocundo.

Qui claves Petro cælorum contulit almo.

Ps. Venite.

Hymnus. Jam bone.

versus. Annue Christe.

* 'animas' *habent Breviaria Romana* A.D. 1518 &c. *non habet Brev. Rom. hodiernum.*

In primo Nocturno.

Ant. Pontificalis apex
veneratur jure cathedræ :
quam primum meritis
Petrus conscendit herilis.
Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).
Ant. Hic super excelsæ
positus fundamina petræ
moribus exornat
humilis quos vita reportat.
Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).
Ant. Antiochena polis
divini lumine solis
irradiata sacrum
decus hoc colit omnis et orbis.
Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).
V. Amavit eum Dominus.

Lectio i. (*Augustini ser.* 15 *de Sanctis* *.)

Institutio festivitatis hodiernæ a senioribus nostris Cathedræ nomen accepit : ideo quod primus apostolorum Petrus hodie episcopatus cathedram suscepisse referatur. Recte ergo ecclesia natalem sedis illius colit, quam apostolus pro ejus salute suscepit : dicente ei Domino, Tu es Petrus : et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Petrum itaque fundamentum ecclesiæ nominavit Dominus. Et ideo digne hoc fundamentum generalis ecclesia colit : supra quod sui ædificii celsitudo consurgit.

R. Euge, *in Communi*, p. 412, *et cetera Responsoria de Communi Hystoria unius Confessoris et Pontificis, excepto nono, quod erit R.* Quodcunque, *ut infra ix.*

Lectio ii. Unde convenienter psalmus dicit, Exaltent eum in ecclesia plebis : et in cathedra seniorum laudent eum. Dignum ergo est ut fundamentum hoc in ecclesia honoretur, per quod ad cælum ascenditur. Quod natalis ergo cathedræ beati Petri hodie colitur, sacerdotale officium honoratur. Quæ etiam tanto necesse est ut plus habeat in ecclesia dignitatis, quanto sacerdotale officium plus habet honoris †. Dies ergo hæc, fratres charissimi, a nobis merito honoratur, quia dum natale cathedræ colimus, episcopatum Petri apostoli veneramur.

Lectio iii. Hujus autem solennitatis religio sic ecclesiis introducta est. (*Hucusque Augustinus*). Cum pertransiret apostolus disseminans verbum vitæ, et fundamentum jaciens ecclesiæ, et appropinquaret Antiochiam : cœpit per Nicetam et Aquilam ‡ tota civitas audire quod Petrus adventaret. Omnis autem populus Antiochiæ civitatis audientes Petrum venire, occurrerunt ei. Omnesque majores natu et nobiles cinere asperserunt capita, multique cilicio induti sunt, nudis pedibus pœnitentiam agentes, quod contra prædicationem ejus cum Symone mago consensissent. Hæc et his similia prosequentes, offerunt ei vexatos languoribus et dæmoniis fatigatos, paralyticos quoque et diversa pericula patientes. Et erat ibi infinita multitudo simul languentium. Quos videns Petrus non solum pœnitudinem agere quod de eo male dixissent per Symonem, verumetiam quod tam integram fidem exhiberent Deo ut etiam omnes diversas ægritudines patientes crederent per eum [se] || posse salvari : expandit ad cælum manus suas, et cum lachrymis orationem effundens, gratiasque referens Deo dixit, Benedico te Pater prædicande, qui omne verbum

* *Augustini* Append. Sermo cxc. *Opera* v. 2836, ed. Paris. 1838.
† *Hucusque* [*pseudo-*]*Augustinus.*
‡ 'aquilinam' *Leg.* 1518 ; 'Niceam et Aquileam' *MS. Pet.* ; 'Nicenam et Aquileam' *Port.* 1556.
|| *in fine paginæ omisit Chevallon.*

et promissum Filii tui per nos adimplere digneris : ut cognoscat omnis creatura quia tu solus es Deus in cælo et in terra. Tu.

In secundo Nocturno.

Ant. Hujus amore Deus
servorum terge reatus :
ut tibi qui placuit
placidos nos reddere possit.
Ps. Cum invocarem (*iiij.* p. 8).
Ant. Pande tuis cælos
quos servas magne sacerdos :
ne tibi commissos
invadat pestifer agnos.
Ps. Verba mea (*v.* p. 8).
Ant. Sydera scansurus
terrisque hic dona daturus :
quos sibi delegit
tibi Christus, Petre, subegit.
Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).
V. Justum deduxit.

Lectio iv. Hæc et his similia dicens beatus Petrus apostolus ascendit in eminentiorem locum : et jussit ante se poni omnem multitudinem ægrotantium. Quos omnes hac voce alloquitur ; Similem vobis hominem me esse videntes, nolite putare quod a me possitis recuperare salutem : sed per eum qui de cælo descendens ostendit credentibus sibi veram animæ et corporis medicinam. Unde vox vestra testem adhibeat hunc omnem populum, quia ex toto corde creditis in Dominum Jesum Christum : ut sciant etiam seipsos ab ipso per nos posse salvari. Tu.

Lectio v. Cunque omnis multitudo infirmantium una voce clamarent hunc verum Deum quem Petrus annunciabat : subito immensum lumen gratiæ Dei in medio plebis apparuit. Et cœperunt paralytici currere ad pedes Petri sani, cæci recepto visu clamare, claudi restaurato gressu gratias Deo agere, languentes recepta sanitate gaudere. Nonnulli etiam solo flatu viventes, jam sine sensu et sine voce recuperati sunt. Tantam itaque Spiritus Sanctus in illa die suæ gratiæ virtutem ostendit, ut omnes a minimo usque ad maximum una voce confiterentur Deum.

Lectio vi. Intra septem igitur dies plusquam decem milia hominum credentium Deo baptizati sunt, et sanctificatione consecrata : ita ut omnis aviditatis desiderio Theophilus, qui erat cunctis potentibus in civitate sublimior, domus suæ ingentem basilicam ecclesiæ nomine consecraret. In qua Petro apostolo constituta est ab omni populo cathedra : octavo Kalendas Martias. Ubi omnis deinceps multitudo quotidie ad audiendum verbum Dei conveniens, credebant sanæ doctrinæ quam sanitatum efficacitas affirmabat. Tunc accedens* Faustinianus procidit ad pedes Petri dicens, Semina verbi tui quæ ager mentis meæ accepit jam nata sunt, atque ad secundam maturitatem pervenerunt. Repone me in horreo Dominico, faciens me mensæ divinæ participem. Tunc Petrus indixit jejunium omni plebi. Et veniente die Dominico baptizavit eum, atque in medio populi ex conversione ejus materiam sumens, omnes causas ejus exposuit : ita ut omnis civitas eum quasi angelum Dei aspiceret, et non minorem ei gratiam quam apostolo Petro exhiberet. Quibus cognitis Petrus postera die convenire populos jubet. Et uno ex his qui sequebantur eum ordinato episcopo, et aliis presbyteris, plurimum quoque populum baptizavit, omnesque qui erant vexati languoribus vel dæmonibus sanitati reddidit, præstante Domino nostro Jesu Christo : cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Tu autem, Domine.

* 'ascendens' *Legend.* 1518.

In tertio Nocturno.

Ant. Qui regni claves
et curam gestat ovilis :
præsule quoque pio
vitæ renovatur origo.

Ps. Domine quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Hic cæli terræque Petro
commisit habenas :
ut reseret clausis
et solvat vincla ligatis.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

Ant. Primus vocatione maximus dignitate apostolici culminis sedem Petrus claviger assecutus est : qui Christo ardenter obsequens toto [eum]* corde secutus est.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Justus ut palma.

Lectio sancti Evangelii Secundum Mattheum xvi. [13—19.]

In illo tempore, Venit Jesus in partes Cesareæ Philippi, et interrogabat discipulos suos dicens, Quem dicunt homines esse Filium hominis? Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri (15. *secundi libri*).

Non quasi nesciens sententiam de se vel discipulorum vel extraneorum Dominus inquirit : sed ideo discipulos quid de se sentiant interrogat, ut confessionem rectæ fidei illorum digna mercede remuneret. Nam sicut interrogatis generaliter omnibus, Petrus respondit unus pro omnibus : ita quod Petro Dominus respondit, in Petro omnibus respondit. Ideo quid alii de se sentiant inquirit, ut expositis primo sententiis errantium, discipuli probarentur veritatem suæ confessionis non de opinione vulgata, sed de ipso percepisse divinæ revelationis arcano. Quem, inquit, dicunt homines esse Filium hominis? Pulchre homines appellat eos, qui de Filio hominis tantum loqui noverant, qui divinitatis ejus àrchana nesciebant. Nam qui divinitatis ejus mysteria capere norunt, merito supra homines esse dicuntur.

Lectio viii. Respondens Symon Petrus dixit, Tu es Christus Filius Dei vivi. Deum vivum appellat ad distinctionem videlicet falsorum deorum, quos vario delusa errore gentilitas vel de mortuis sibi hominibus instituit, vel majore dementia de insensibili materia quos adoraret creavit. De qualibet canitur in psalmo, Simulachra gentium argentum et aurum : opera manuum hominum. Os habent, et non loquentur, et cetera. Notet autem dilectio vestra quam miranda distinctione sit factum, ut cum de utraque ejusdem Domini et Salvatoris nostri natura ab ipso Domino, et a fideli ejus discipulo, esset proferenda sententia, Dominus ipse humilitatem assumptæ humanitatis profiteatur, discipulus excellentiam divinæ æternitatis ostendat. Dominus de se quod minus est interrogat : discipulus de Domino intimat quod majus est. Dominus de se quod factus est propter nos : discipulus declarat de Domino, quia ipse est qui fecit nos. Sic et in evangelio Dominus multo crebrius se Filium hominis quam Filium Dei appellare consuevit : ut nos doceat formam humilitatis suscipere, quam ipse pro nobis suscepit.

Lectio ix. Nos ergo necesse est tanto humilius divinitatis ejus alta venerari, quanto illum meminimus pro nostra exaltatione ad humanitatis infima descendisse. Si enim inter sacramenta incarnationis ejus quibus redempti sumus potentiam divinitatis suæ† qua creati sumus pia semper mente recolimus : fit ut ipsi quoque cum Petro supernæ beatitudinis mercede donemur. Nam con-

* 'eum' *non habet Chevallon.*

† 'sue' *non habet Leg.* 1518.

fitente illo Christum Filium Dei vivi : videamus quid sequitur. Respondens autem Jesus dixit, Beatus es Symon Bariona. Constat ergo quia post veram Christi confessionem veræ beatitudinis præmia restant. Sed intueamur attenti quale quantumve sit nomen illud quo perfectum sui nominis confessorem glorificat : ut hujus etiam nos veraciter eum confitendo mereamur esse consortes. Beatus es (inquit) Symon Bariona. Bariona Syriace : Latine dicitur filius columbæ. Filius autem columbæ recte vocatur apostolus Petrus : quia videlicet columba multum simplex est animal, et ipse prudenti ac pia simplicitate Dominum sequebatur : memor illius præcepti quod cum suis condiscipulis ab eodem magistro simplicitatis ac veritatis audivit, Estote prudentes sicut serpentes : et simplices sicut columbæ. Justa* satis laude dilectorem confessoremque suum Dominus remunerat : cum eum† sancti spiritus filium se esse testatur, a quo ipse Dei vivi Filius asseveratur‡, quamvis hoc ipsum multum dissimiliter fieri nullus fidelium dubitat. Dominus enim Christus Filius Dei per naturam : Petrus sicut et ceteri electi filius est Spiritus Sancti per gratiam. Christus Filius Dei quia de ipso natus est : Petrus filius Spiritus Sancti, quia de ipso renatus est. Christus Dei Filius ante tempora, ipse est enim Dei virtus et Dei sapientia, quæ dicit. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio. Petrus filius Spiritus Sancti ex eo tempore quo ab ipso illuminatus gratiam divinæ cognitionis accepit.

R. 9. Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis. Et quodcunque solveris super terram. Erit solutum et in cælis.

V. Tu es (inquit Petrus) Christus Filius Dei vivi : respondens Dominus ait : et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Et quodcunque. Gloria. Erit.

V. Exaltent eum in ecclesia plebis.

R. Et in cathedra seniorum laudent eum.

In Laudibus.

Ant. Ecce sacerdos. *In Communi*, p. 419.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29), *et ceteræ Antiphonæ quæ sequuntur.*

Capitulum. Petrus apostolus, *ut supra.*

Hymnus. Jesu Redemptor, *in Communi*, p. 420.

V. Justus germinabit.

Ant. Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis : et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in cælis : dicit Dominus Symoni Petro.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui beato Petro, *ut supra.*

Ad Primam.

Ant. Ecce sacerdos. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure. *In Psalterio*, p. 49.

Ps. Quicunque, p. 46.

Ad Tertiam.

Ant. Non est inventus. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Petrus apostolus.

Responsoria et Versus de Communi confessoris et pontificis ad

* 'In ista' *Chevallon cum Leg.* 1518. 'Justa' *Leg. MS.*
† 'enim' *Chevallon cum Leg.* 1518. 'eum' *Leg. MS.* ‡ 'asseueretur' *Leg.* 1518.

omnes Horas dicuntur, similiter et Antiphonæ, cum Oratione de die.

AD SEXTAM.

Ant. Fidelis servus. *iii. de Laudibus, in Communi.*
Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).
Capitulum. Benedictionem.

AD NONAM.

Ant. Serve bone. *v. de Laudibus, in Communi.*
Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).
Capitulum. Cognovit. *In Communi*, p. 421.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Ecce sacerdos. *In Communi*, p. 419.
Psalmi feriales.
Capitulum. Petrus apostolus.
Hymnus. Jesu Redemptor, p. 420.
V. Justus germinabit.
Ant. Iste est.
Ps. Magnificat.
Oratio ut supra.

SANCTI MATHIÆ APOSTOLI.

(XXIV. FEBRUAR.)

AD VESPERAS.

Ant. Estote fortes, *In Communi*, p. 364. *Et finiatur in hoc festo tantum sic* : regnum æternum dicit Dominus.
Psalmi feriales.
Capitulum. Jam non estis hospites. *In Communi*, p. 364.
R. Qui sunt isti, *In Communi*, p. 364.

Hymnus.

Mathia juste duodeno solio
Residens sorte nos a cunctis sordibus
Solve peccati : veræ lucis gaudiis
Quo perfruamur tuis sanctis precibus

Annue Christe, *In Communi*, p. 364.

V. In omnem terram [exivit sonus eorum.
R. Et in omnes fines terræ verba eorum].
Ant. Beati eritis. *In Communi*, p. 364.
Ps. Magnificat.
Oratio. Deus qui beatum Mathiam apostolorum tuorum collegio sociasti : tribue, quæsumus, ut ejus interventione tuæ circa nos pietatis semper viscera sentiamus. Per Dominum.
Si hoc festum ante Quadragesimam evenerit, dicitur Completorium sicut in festo Sanctæ Trinitatis. Si infra Quadragesimam, Completorium non mutetur.

AD MATUTINAS.

Novem Lectiones. Duplex festum.

Lectio i. Dum præclara beati Mathiæ apostoli festivitas per anni cursus revolutionem se repræsentat : maximæ jocunditatis gaudium merito nobis multiplicat. Cur enim homo detractet gaudere cum carnis suæ portionem per misericordiam Mediatoris Dei et hominum cognoscat in cælo collocari? In hac siquidem die sanctus Mathias apostolus carneæ habitationis ergastulo solutus, in cælestis regni aulam lætantibus angelis feliciter est susceptus. Hodie juxta vocem Psalmistæ, In pace factus est locus ejus : et habitatio ejus in Syon. Denique ut apostolicorum actuum edocent scripta, postquam Judas pœnam suis sceleribus dignam se suspendendo suscepit, ne apostoli in undenarii imperfectione veluti decalogi transgressores remanerent, Barsabam et Mathiam eligentes in medio statuerunt, atque fusa ad Dominum prece sortes super eos dederunt.

Lectio ii. Legimus in Veteri Testamento Jonam prophetam, cum mal-

let fugere quam Ninive submersionem prædicare, ob marinæ tempestatis periculum sortis agitatione deprehensum. Quod licet divina dispensatione speremus contigisse, non tamen trahere debemus in exemplum, quod a viris gentilibus constat esse peractum. Hæc idcirco, dilectissimi, proferre dignum duximus, ne simpliciores quique exemplo apostolorum ac prophetarum putent Deum sortibus hoc in tempore consulendum, cum magos, ariolos, sortilegos, sacræ scripturæ auctoritate certissime sciamus esse damnandos : quanquam et præcedentium sanctorum sortes merito mundissimæ intelligantur preces, aliquod divinæ clementiæ indicium de re dubia postulantes. Quo sortium genere Mathias electus apostolorum collegio est sociatus.

Lectio iii. Mathias Dei parvus interpretatur. Cum audieris parvum, non corporis quantitatem, sed morum attende qualitatem. Dei parvus, intelligitur humilis et quietus. Unde* Dominus in evangelio ait, Discite a me : quia mitis sum et humilis corde. Hanc vocem hic Dei parvus auditu intelligens, atque actu intellectuque perficiens, jure duodenarium superbi apostatæ mutilatum abjectione suæ parvitatis complevit adjectione : ut per ipsum tunc perficeretur in re quod olim prædixerat David in spe. Fiat habitatio (inquit) ejus videlicet Judæ traditoris deserta, et non sit qui inhabitet in ea : et episcopatum ejus accipiat alter. Quem iste sanctus accipiens obediendo, honorifice decoravit evangelizando. Nec vacat a mysterio duodecimus apostolicæ dignitatis ordo. Duodenarii enim summa, quæ tribus ac quatuor invicem multiplicatis succrescit (sive enim tria per quatuor vel quatuor per tria multiplices, eandem duodenarii formam procreari conspicies) significat fidem Sanctæ Trinitatis per voces quatuor Evangelistarum atque eorumdem apostolorum per latitudinem quadrifidi orbis prædicandam.

Lectio iv. Denarius vero qui nullo suo damno minuitur, aut superflua adjectione augetur, sed æqualibus membrorum suorum partibus arithmetica lege perfectus pronunciatur : perfectam supradicti decalogi significat impletionem. Quam beatus Mathias consecutus, talentum sibi a Domino per coapostolos suos creditum, ut non servus † piger in terra abscondit, sed fidelium corda voce et opere instruendo, velut prudens servus cumulare non cessavit. Quapropter ex Dominica voce hodierna die promeruit audire, Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam : intra in gaudium Domini tui. Tu autem.

Lectio v. Digne itaque hodie iste sanctus immenso laudis celebratur præconio : quando Domino suo talentum reportavit cum lucro. Ipse olim inter coapostolos constitutus audire a Domino meruit : Beati qui vident quæ vos videtis : hodie multum beatior cum ceteris sanctis cantare feliciter meruit, Sicut audivimus sic vidimus in civitate Dei nostri : in monte sancto ejus. Vere felix ac beatus, quia ut idem concinit propheta, Beati qui habitant in domo tua Domine : in secula seculorum laudabunt te.

Lectio vi. Quia hic Christi discipulus sorte (ut paulo ante prælibavimus) est electus : congruit hoc nomen Christiani vocabuli honore præditis, et maxime graduum dignitate prælatis, quod sors vel hereditas Latine, cleros dicitur Grece. Inde clerici dicuntur, quod in sortem Dei delegati ab omni mundanæ ambitionis actu student esse alieni : ut in domo Domini mereantur fieri heredes quidem Dei, coheredes autem Christi,

* 'Unde et' *Leg.* 1518. † 'non ut servus' *Leg.* 1518. *et mox* 'audire promeruit.'

ore et corde cantantes illud psalmigraphi, Dominus pars hereditatis meæ et calicis mei : tu es qui restitues hereditatem meam michi. Igitur, dilectissimi, si ad hanc hereditatem prospero successu volumus pervenire, interim in hac convalle lachrimarum boni operis effectu curemus nos exercere. Hodiernæ festivitatis diem in hujus sancti veneratione debita cum laude celebremus : ut ejus meritis et precibus apud eum adjuvemur, qui mirabilia in sanctis suis operatur : qui vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen. Tu autem.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum xi. [25—30.]

In illo tempore, Respondens Jesus dixit, Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ : quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Et reliqua.

Omelia beati Augustini episcopi. (*Sermo* 8. *de Verbis Domini in Mat. sed plenius ser.* 48. *de tempore*)*.

Confessio non semper est vox peccatoris. Confitemur ergo, sive laudantes Deum, sive accusantes nosmetipsos. Pia est utraque confessio, sive cum te accusas qui non es sine peccato, sive cum illum laudas qui non potest habere peccatum. Scriptura ait, A mortuo quasi qui non sit : perit confessio. Si perit a mortuo confessio : qui confitetur vivit. Et si peccatum confitetur, utique a morte revixit.

Lectio viii. Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ. Hæc confessio laudem habet. Quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus : et revelasti ea parvulis. Qui sunt parvuli? Humiles. Qui sunt sapientes et prudentes? Superbi, irridentes, arrogantes, grandes. Debemus esse parvuli. Nam si voluerimus esse magni : non nobis illud revelabitur. Qui sunt magni? Sapientes et prudentes. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Dic te stultum : et sapiens eris. Sed dic, dic, et intus dic : quia sic est ut dicis. Si dicis : noli dicere coram hominibus, et coram Deo non dicere. Prorsus quid est aliud esse stultum, nisi esse tenebrosum in corde? Ita, Pater, quoniam sic fuit beneplacitum ante te.

Lectio ix. Blandientis affectu loquitur Dominus Jesus ad Patrem : ut cœptum in apostolos beneficium compleatur. His vero verbis exempla humilitatis accipimus : ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorumve repulsione præsumamus. Sic Patri placitum dixit : quia injustum esse non potest quod placuit justo. Omnia michi tradita sunt a Patre meo. Et tradentem Patrem, et accipientem Filium, mystice intellige. Cum omnia audis, omnipotentem agnoscis, non degenerem Patri. Cum tradita audis, Filium confitere, cujus per naturam omnia sunt jure propria, non dono collata.

Cetera de Communi unius Apostoli.

SI *vero hoc festum in quarta feria in Capite Jejunii evenerit, festum differatur in crastinum, licet festum loci fuerit*†. *Cum autem bissextus fuerit, festum beati Mathiæ apostoli fiat quarta die a Cathedra sancti Petri, et tunc* F. *littera bis numeretur. Si hoc festum in Sabbato proximo post diem cinerum contigerit : ibi celebretur, et secundæ Vesperæ de ipso festo erunt, et solennis memoria de Dominica. Completorium vero Quadragesimale non mutetur.*

* Cf. *Augustin.* Serm. LXVII., *Opera* v. 534, ed. Paris. 1837, et Serm. LXX. in appendice, qui 'conflatus est (quod editor monuit) ex Augustinianis duobus Sermonibus LXVII. scil. et LXXI., quos inter nonnulla sunt Ambrosii et aliorum fragmenta.'

† '*licet duplex festum fuerit*' Chevallon.

SANCTI DAVID EPISCOPI ET CONFESSORIS *.

Novem Lectiones de Communi, secundum usum Sarum.

Alias. Ad Vesperas.

Ant. Justum deduxit. *In Communi*, p. 409.

Psalmi feriales.

Capitulum. Ecce sacerdos. *In Communi*, p. 409.

R. Miles Christi. *ix. In Communi*, p. 419.

Hymnus. Iste confessor. *In Communi*, p. 410.

V. Amavit.

Ant. Gloriose præsul David suscipe servorum vota tuorum : et intercede pro nobis ad Dominum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui beato David confessori tuo atque pontifici nondum nato locum habitationis per sanctum angelum tuum mirabiliter providisti : concede nobis propicius, ut ejus meritis quem veneramur in terris, tuo aspectu semper cum ipso perfruamur in cælis. Per Dominum.

Ad Matutinas.

Lectio i. Beatus Patricius natione Britannus, Romanis disciplinis eruditus, et virtutum meritis insignitus, cum ab Italiæ partibus, ubi diutinam moram traxerat, in natale Britanniæ solum reversus fuisset : tandem ad locum amœnum et sibi gratum qui vallis Rosma nominabatur pervenit. Consideransque locum illum, carpendis contemplationis divinæ fructibus, et multiplicandis justiciæ frugum incrementis idoneum, mente statuit utrique vicissim intendendo vitam actitare. Talia ipso mente tractante divinitus ei responsum est, quod cuidam adhuc post annos triginta nascituro sedes hæc prædestinata est. Tu vero Hyberniæ gentis apostolatu functurus, insulam illam fidei rudimentis illustrabis. Sanctus ergo Patricius jussioni divinæ gratanter obtemperans, ostensa sibi cælitus quasi in momento totius illius insulæ dispositione, procuratis viæ necessariis Hyberniam adiit, optatum sibi locum multo post nascituro derelinquens.

Lectio ii. Beatus vero David nondum natus, sed in utero materno conclusus, egregius prædicator futurus divinitus est ostensus. Cum enim magister quidam Gildas nomine, virtute pariter et opinione opereque præclarus, populum prædicando informaret, et mater beati David adhuc prægnans ecclesiam intraret : Gildas subito obmutuit et ultra prædicare non præsumpsit, donec ipsa fores ecclesiæ ad ejus rogatum exiret, et tunc iterum prædicavit. Interrogatus autem a populo cur interrupta prædicatione obmutuerat †, respondit, Ego communi loquela loqui potui, prædicare autem non valui : quia mulier quæ jam rogata exivit ecclesiam, ad demonstrandam suæ prolis excellentiam, dum vobis verbum Dei proponerem, monita cælitus supervenit. Puerum enim paritura est, qui majorem gratiam et potestatem habebit quam ego : qui etiam honoris privilegio, sapientiæ fulgore, et sermonis facundia cunctos Britanniæ doctores incomparabiliter antecellet.

Lectio iii. Evolutis itaque juxta Sancti Spiritus oraculum annorum triginta curriculis, ex nobilibus genere, patre nomine Sancto, matre vero Nonvita, progenitus puer sacri fontis regeneratione David appellatus est. Ipso enim nato et in lucem emisso divina miracula minime de-

* '*nouem lectiones de communi.*' *Leg.* 1518. *Nil habet MS. Pet.* † 'obmuteret,' *Chev.*

fecerunt. Nam cum baptizari deberet ab Elweo Menevensi episcopo redeunte de Hibernia, ad ipsius baptismi ministerium fons limpidissimæ aquæ subito emanavit : qui nunquam antea ibi visus fuit. Puer igitur proficiens corporalibus incrementis, congruo tempore litterarum studio traditus, infra tempus modicum omnes coætaneos suos litteratura moribusque præcellebat. Adeo namque divina gratia perfusus erat : ut ejus condiscipuli niveam columbam cum rostro aureo ipsum docentem et commonefacientem multotiens se vidisse testarentur. Vinum et siceram et omne quod inebriare potest respuens, et Christi præcursorem laudabili æmulatione in hoc sicut in aliis multis imitari studens, acceptabilem Deo vitam in pane et aqua tantum produxit. Unde in Britannica lingua sua indigenæ ipsum Dei servum David aquaticum nuncupabant *.

Lectio iv. Facta autem maturitatis ætate, exigentibus scientiæ vitæque meritis, ad sacros ordines gradatim provectus, tandem officii sacerdotalis honore et dignitate sublimatus est. Exinde perrexit ad Paulinum quondam sancti Germani Antissiodorensis episcopi discipulum, virum Deo devotum, et excellenter in sacris litteris eruditum. Cui divinis totaliter mancipatus officiis est associatus, et tam doctrinis ejus instructus † quam exemplis informatus, devotioni et lectionibus intentus, mansit apud eum Deo serviens ‡ multis annis. Contigit autem quod magister ejus Paulinus tam ætatis ingruentia quam lachrimarum quibus abundabat affluentia visu penitus privaretur. Vocavit ergo discipulos suos singillatim, et de eorum sanctitate confisus ut oculos ejus tangerent et benedicerent rogavit : sperans se visum meritis innocentum adipisci. Quod cum factum fuisset, et nullum relevamen sentiret : David tandem discipulum suum vocavit, et dixit ei, Considera oculos meos : multum enim cruciant me. Qui respondens ait, Pater mi, ne præcipias michi vultum tuum respicere : nam decem anni sunt ex quo tecum Scripturæ operam dedi, et adhuc faciem tuam non vidi. Paulinus verecundiam ejus admirans, extende, inquit, manum tuam et tange oculos meos : et sanabor. Quod cum fecisset : continuo visum recepit, et oculorum plenam sanitatem adeptus est.

Lectio v. Completo autem discipulatus sui decennio, Paulino cælitus intimatum est tempus esse ut David, commissa sibi talenti Dominici pecunia, in evangelico fervore multiplicanda, in medium produceret. Reversus enim a studio, præter salutarem quam in populo doctrinam tam vitæ celebris exemplis quam verbis exercebat, duodecim admodum cœnobia in locis ex solitudinis ydoneitate contemplationi congruentibus exstruxit. Eo etiam tempore calidos Bathoniæ fontes, pestilentes et utilitati ineptos humanæ repertos, reddidit benedictionis suæ virtute balneares, ægritudinumque curativos. Circa idem tempus cuidam regi, Ergingo nomine, visus beneficia quibus aliquandiu caruerat invocata Christi virtute restauravit.

Lectio vi. Quadam die cum vir sanctus Evangelio Johannis scribendo se dedisset, pulsata campana horaria festinus ad Horam exiliit, opere paginæ suæ non completo. Expleto vero Horæ illius officio rediens : relictam paginæ suæ scripturam imperfectam, invenit aureis litteris angelico ministerio consummatam. Super quo Conditori suo reddita gratiarum actione : quoad

* 'dei servum dewe scilicet appellabant.' *Leg. MS. Exon.*
† 'astructus' *Chevallon.* 'instructus' *Leg. MS. Coll. Joh.*
‡ 'deserviens' *Chevallon.* 'deo serviens' *Leg. MS.*

potuit eventum rei suppressit, et librum ab humana inspectione clausum, scripturæ nichil penitus ammovit, satagens a se vanæ gloriationis occasionem declinare, et suppletionis angelicæ dignitatem condigna reverentiæ exhibitione venerari. Non potuit tamen res tam admirandæ novitatis a tot filiorum in opera patris causa informationis crebrius intendentium oculis universaliter abscondi : unde a plerisque miraculi consciis denunciata posteris libri dignitate, idem et argento intextus sed clausus pro sua voluntate habetur in magna veneratione peregrinis, et patriæ illius inquilinis nominatus Evangelium imperfectum. Fratre etiam quodam fodiendis in monte lapidibus operam impendente : servus quidam laboris socius super operationis remissione reprehensus ligonem in viri verticem molitus est intorquere. Quod sanctus David alonge intuitus, objecta benedictione, simul et ictum repressit, et brachium ferire molientis arefecit.

Lectio vii. Processu temporis crescentibus sancto patri David virtutum meritis, nocte quadam divinitus admonitus est, assumptis secum itineris sociis, Theliao et Paterno, sibi in crastino occursuris : mane Hierosolimam versus properare. Cui (licet de exequendi mandati maturatione stupefactus) benevolus tamen obedivit : et mane (vale dicto fratribus) iter arripiens, obvios habuit itineris socios, a Domino sibi nominatos. Quorum adventu nocte, cujus crastino civitatem sanctam erant ingressuri, patriarchæ cælitus intimato : ab ipso honorifice suscepti sunt. Cognita autem sancti David industriæ sanctitatisque prærogativa : ipsum rationibus et auctoritatibus inductum, immo verius a Patre cælesti tractum, et quasi coactum idem patriarcha perrexit ad episcopi dignitatem. Decursu vero temporis aliquanti patriarcha pontificem una cum collegis suis secum in partes orientis adduxit : ubi infideles plurimi et rebelles, eorum prædicatione saluberrima ab erroris pertinacia revocati, domestici fidei effecti sunt.

Lectio viii. Adepta tandem repatriandi licentia, a dicto patriarcha sanctus David et collegæ sui cum honore dimissi sunt : preciosis onusti reliquiarum et ornatus ecclesiastici donativis. Qui itinere prospero ad propria repedantes, Pelagianam Britonis hæresim respirasse et invaluisse repererunt : quæ olim per beatos Germanum Antissiodorensem et Lupum Trecacensem episcopos eliminata fuerat et extincta. Cujus quidem contagiosa scaturigo occasionem dedit universalem totius Cambriæ sinodum convocandi. Ad quam cum beatus David, semel et secundo vocatus, minime veniret, eo quod grex sibi peculiaris præsentia sua admodum indigeret : tandem per viros sanctos, Danielem scilicet et Dubricium, solenniter accitus, ob illorum sanctitatem et sancti sinodi reverentiam, illuc usque properavit. In itinere autem, ad clamosos cujusdam viduæ super morte unici filii sui planctus, sanctus David pietate caritativa commotus : defuncti corpus irriguo lachrimarum in oratione perfundens, quasi a somno, ad usus vitales expergefaciens, ipsum tandem redivivum matri restituit. Sanctus vero David Evangelii textum quem ipse semper in pectore gestare consueverat : humeris pueri redivivi secum ad sinodum portandum imposuit*.

Lectio ix. Ingresso igitur sancto David sinodum : prædicare populo fidem Christi contra dictam hæresim Pelagianam instanter rogatur. Ipso autem in terræ planicie prædicationis officium ad animarum ædificationem

* Plura de hac narratione habent *lectiones vii., viii.* in *Legend. MS*, apud Coll. D. Joh. Cantab.

efficaciter exercente, cujus humero dextro fertur columbam niveam toto prædicationis tempore visibiliter insedisse, ipsa planicies excrevit in cumulum, ut videri posset et ab omnibus audiri : in quo loco usque hodie manet ecclesia, in honore ipsius sancti constructa. Sermone vero completo : tota hæreseos illius obnubilatio, operante Spiritussancti gratia, veritatis luce discussa eventilata est. Sanctus vero David non multo post, eligente clero et acclamante populo, ad archipræsulatus dignitatem sublimatus est : prius eidem canonice cedente beato Dubricio. Imminente vero die, quo sanctus David recepturus erat denarium pro mercede : angelus Domini cum clara voce alloquutus est eum dicens, Feria tertia in Kalendis Marcii Dominus Jesus Christus, multa constipatus angelorum militia : tibi obviam est venturus. Sanctus vero cælesti gaudio repletus, cum esset centum quadraginta septem fere annorum, sumptis devotissime sacramentis, Kalendis Marcii, Christo sibi apparente, animam sanctissimam suo reddidit Creatori. Tu autem.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

SANCTI CEDDÆ, EPISCOPI ET CONFESSORIS.*

(II. MARTII.)

Novem Lectiones de Communi, secundum usum Sarum.

Secundum vero usum Lichfeldensem, ad primas Vesperas.

Ant. Germanorum quatuor
unus est beatus
Cedda, quorum quilibet
erat consecratus.

Ps. Laudate pueri (*cxii.* p. 193).

Ant. Summo sacerdotio
duo consecrantur :
præsulatu simplici
duo venerantur.

Ps. Laudate Dominum omnes (*cxvi.* p. 197).

Ant. His inerat numerus
evangelistarum :
per quos inde fieret
horum opus clarum.

Ps. Lauda anima mea (*cxlv.* p. 218).

Ant. Omnes evangelium
Christi prædicarunt :
et vepres a vineis
ejus extirparunt.

Ps. Laudate Dominum quoniam (*cxlvi.* p. 218).

Ant. Cedda tantum ceteris
erat præferendus :
dignitate meriti
major et censendus.

Ps. Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. Ecce sacerdos. *In Communi*, p. 409.

R. O pastor digne miseris concede benigne
Quod poscunt a te confessor Cedda beate.

V. Funde preces Christo pro cœtu jugiter isto.

Quod. Gloria. Quod.

Hymnus. Iste confessor. *In Communi*, p. 410.

V. Amavit eum.

Ant. Sis pro nobis, sancte Cedda, rogamus ad Dominum,
Ut nos regat et perducat ad cæli palatium :

* '*Sancti ceddi episcopi et confes. novem lectiones de communi.*' Legend. 1518.

Ubi tecum et cum sanctis simus in perpetuum.

Ps. Magnificat.

Vel Antiphona.

Pastor vigil gregis in medio
sacri verbi munitur gladio,
plantans mores expulso vicio :
quo præsente grex est in gaudio,
sed absente caret solatio,
cui favet ut pater filio.

Oratio. Deus qui sanctorum tuorum meritis ecclesiam toto orbe diffusam decorasti : præsta, quæsumus, ut intercessione beatissimi Ceddæ episcopi in sorte justorum tua opitulante pietate censeamur. Per.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. In qua vigent jugiter solennia.

Virgo mater jubilet ecclesia.

Ps. Venite.

Hymnus. Iste confessor. *In Communi*, p. 410.

In primo Nocturno.

Ant. Mundi calcans gloriam
Cedda declinavit :
corporis lasciviam,
dum sese claustravit.

Ps. Beatus vir qui (*i.* p. 5).

Ant. Jugo se supposuit
Christi quem dilexit :
qui tenendam docuit
viam quam direxit.

Ps. Quare fremuerunt gentes (*ii.* p. 7).

Ant. Quem cum vitæ sanctitas
ut lux se monstravit :
Eboraci civitas
archipræsulavit.

Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).

V. Amavit eum.

Lectio i. (*Vide Bedam in Hystoria Anglorum, libro* 3, *capi.* 28.)

Temporibus igitur Oswini Norhanhymbrorum regis, vir Domini Cedda in Lyndifarnensi insula, in loco qui Lystingay dicitur, in monasterio sanctæ Mariæ, monachicam vitam juxta sanctorum patrum institutionem agebat. Porro Cudda Dei famulo de hoc mundo ad regna cælestia sublato, qui quintus episcopatum Norhanhymbrorum administrabat, Egfridus filius Oswini regis misit Wilfridum, virum eximiæ eruditionis ac religionis, ad regem Galliarum, qui eum sibi suisque consecrari faceret episcopum.

R. 1. Hunc quem magnum* reddit auctoritas :
Ceddam parvum facit humilitas.
Cui nunquam deest benignitas.

V. Non attollit illum prosperitas:
neque frangit quævis adversitas.
Cui nunquam.

Lectio ii. Cunque adhuc Wilfridus in transmarinis partibus demoraretur, rex Oswinus misit Cantiam † Ceddam, virum sanctum, modestum moribus, qui Eboracensis ecclesiæ ordinaretur episcopus. Verum ille Cantiam † perveniens invenit archiepiscopum Deusdedit ‡ jam migrasse de seculo, et nec tum alium pro eo constitutum fuisse pontificem. Unde divertit ad provinciam Occidentalium Saxonum, ubi erat Wyne episcopus : et ab illo est vir præfatus consecratus antistes, assumptis in societatem ordinationis duobus de Britonum episcopis. Non enim erat tunc ullus, excepto illo Wyne, in tota Britannia canonice ordinatus episcopus.

R. 2. Hic legati verbo paruerat
cedens sedi cui præfuerat.
Claustrum petit et non remurmurat.

V. Sed indignum se fore dixerat :
tanta cura quam prætenuerat.
Claustrum petit.

Lectio iii. Consecratus ergo in

* 'parvum' *Chevallon. cum Portif.* 1543-4. † 'Cauciam' *Chevallon.* ‡ 'deus dedit' *Chev.*

episcopum Cedda maximam cœpit ecclesiasticæ veritati et castitati curam impendere, humilitati, continentiæ, lectioni operam dare, oppida, rura, casas, vicos, castella propter evangelizandum, non equitando, sed apostolorum more, pedibus incedendo peragrare. Veniens postea Britanniam Wilfridus, jam episcopus factus, ad ecclesiam suam, unde ordinandus discesserat, rediit. (*Lib.* 4. *capitulo* 1. *et sequentibus.*) Erat fere ipso tempore Romæ monachus quidam nomine Theodorus, qui ordinatus est anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo sexagesimo octavo, a Vitaliano papa : atque ecclesiis Anglorum archiepiscopus missus. Tu autem.

R. 3. De quo Deus ita disposuit
Merciorum quod inde præfuit
Gregi regens hunc sicut decuit.
V. Orans nocte de die docuit :
per quem Christi nomen innotuit.
Gregi regens. Gloria Patri.
Gregi regens.

In secundo Nocturno.

Ant. Postes Agni sanguine
[suos] tunc linivit :*
crucis memor Domini
carnem dum punivit.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

Ant. Pugnans contra vicia
palmam acquisivit :
armis nudam ferreis
carnem dum vestivit.

Ps. Verba mea (*v.* p. 8).

Ant. Qui sic fontem frigidum
orans introivit :
et non corpus balneo
calido nutrivit.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

V. Justum deduxit.

Lectio iv. Pervenit autem Theodorus ad ecclesiam suam in Britannia, secundo postquam consecratus est archiepiscopus anno, moxque peragrans totam insulam, et perlustrans universa, ordinavit in locis oportunis episcopos, et ea quæ minus perfecta reperit, hiis quoque adjuvantibus corrigebat. In quibus et Ceddam episcopum, cum argueret non fuisse rite consecratum : respondens ipse voce humillima ait ; Si me, inquit, nosti episcopatum non rite suscepisse, libenter ab officio discedo, quippe quia neque me unquam hoc esse dignum arbitrabar, sed obedientiæ causa jussus subire hoc quamvis indignus consensi.

R. 4. Legem Christi qui sic te
nuerat
et tenendam fore docuerat.
Vitæ finem scire meruerat.
V. Hinc quiete certus transierat :
qui cælesti regi servierat.
Vitæ.

Lectio v. At ille audiens humilitatem responsi ejus dixit, non episcopatus officium vel auctoritatem dimittere debere : sed ipse ordinationem ejus denuo catholica ratione consummavit, dum Wilfrido tantum illius ecclesiæ, cui prior eo consecratus fuerat, administrationem concederet. Quod Cedda, ut erat vir miræ mansuetudinis, libentissime concessit: atque cum Eboracensem ecclesiam tribus annis gloriosissime rexisset, ad monasterium de Listyngay, Deo famulaturus, secessit. Interea Merciorum provinciæ rex Wulferus præfuit : qui cum, mortuo Jarumanno, quarto illius provinciæ episcopo, sibi suis quoque a Theodoro episcopum dari peteret, Theodorus non eis novum voluit ordinari episcopum, sed postulavit a rege Oswyno ut illis episcopus Cedda daretur. Qui tunc in monasterio suo, quod est in Listyngay, quietam vitam agebat. Wilfrido administrante episcopatum Eboracensis ecclesiæ, necnon et om-

* 'Postes agni sanguine tunc linivit:' *Chevallon. cum Portif.* 1525-6, 1543-4. 'Hostes...suos...' *Portif.* 1556.

nium Norhanhymbrorum et Pictorum, quousque rex Oswynus imperium protendere poterat.

R. 5. Postquam Ceddæ lux præsens clauditur :
laus ipsius a plebe canitur.
Hostes vincens hic non devincitur.
V. Vis unguenti dum pixis frangitur :
cunctis patet nec plus absconditur.
Hostes.

Lectio vi. Et quia mos erat eidem reverendissimo antistiti Ceddæ opus evangelii magis ambulando per loca quam equitando perficere, jussit eum Theodorus, ubicunque longius iter instaret, equitare, multumque renitentem, studio et amore pii laboris, ipse eum manu sua levavit in equum : quia nimirum sanctum eum esse virum comperit, atque equo vehi quo esset necesse compulit. Susceptum itaque episcopatum gentis Merciorum simul et Lindiffarnorum Cedda, juxta exempla patrum antiquorum, in magna vitæ perfectione administrare curavit. Cui etiam Wulferus rex donavit terram quinquaginta familiarum * ad construendum monasterium in loco qui dicitur Berwe, id est in provincia Lyndesei, in quo usque hodie instituta ab ipso regularis vitæ permanent vestigia. Habuit autem sedem episcopalem in loco qui dicitur Lichefield; in quo et defunctus ac sepultus est : ubi usque hodie sequentium quoque provinciæ illius episcoporum sedes est. Tu autem.

R. 6. Occurrentes ad eum languidi
mox curantur et epileptici †.
Surdi cæci seu paralytici.
V. Claudi curvi leprosi marcidi
valent hujus virtute medici.
Surdi cæci.
Gloria Patri. Surdi cæci seu paralytici.

In tertio Nocturno.

Ant. Ab habenis mortui
mortis ‡ excitantur :
furiosi vinculis
confractis sanantur.

Ps. Domine quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Et curatis languidis
dum congratulantur :
suis a languoribus
statim liberantur.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

Ant. Aquæ mixtæ pulvere
tumbæ cum potantur :
bibentes a variis
morbis expurgantur.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Justus ut palma.

Lectio vii. Nam inter plura continentiæ, humilitatis, doctrinæ, orationum, voluntariæ paupertatis, et ceterarum virtutum merita, intantum erat timori Domini subditus, intantum novissimorum suorum in omnibus operibus suis memor : quod si forte eo legente, vel aliud quid agente, repente flatus venti major assurgeret, continuo misericordiam Domini invocaret, et eam generi humano propiciari rogaret. Si autem violentior aura insisteret, jam clauso codice procideret in faciem, atque obnixius orationi incumberet. At si procella aut nivibus perurgeret, vel etiam choruscationes ac tonitrua terram et aera terrerent : tunc veniens ad ecclesiam solicitis orationibus et psalmis, donec serenitas aeris rediret, fixa mente vacaret. Cunque interrogaretur a suis quare hoc faceret : respondebat, Non legistis, quia intonuit de cælo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam, misit sagittas suas et dissipavit eos : fulgura multiplicavit et conturbavit eos? Movet enim aera Dominus, ventos excitat,

* 'miliarium' *Chevallon.* † 'epilentici.' *Chevallon. cum Port.* 1525-6, 1543-4 ; 'epileutici' *Port.* 1556. ‡ 'Ab habenis mortis mortui' *Chevallon. cum Port* 1556.

jaculatur fulgura, de cælo tonat, ut terrigenas ad timendum se suscitet : ut corda eorum in memoriam futuri judicii revocet, ut superbiam eorum dissipet, et conturbet audaciam, reducto ad mentem illo tremendo tempore, quando ipse cælis ac terris ardentibus venturus est in nubibus, in potestate et majestate, ad judicandos vivos et mortuos. Propter quod, inquit, oportet nos admonitioni ejus cælesti debito cum timore et amore respondere, ut quotiens aere commoto manum quasi ad feriendum minitans erexerit, mox imploremus ejus misericordiam : et discussis penetralibus cordis nostri atque expurgatis viciorum ruderibus, soliciti ne unquam percuti mereamur, agamus. Tu autem, Domine.

R. 7. Hic in carne vivens angelice
terram terit conversans cælice :
Christi legem servando practice.
Plene quidem et non eclyptice.
Versus. Unde deus eum mirifice
collocavit in orbis apice.
Plene quidem et non eclyptice.

Lectio viii. Fecerat namque sibi mansionem non longe ab ecclesia remotiorem, in qua cum paucis, id est septem vel octo fratribus, quotiens a labore et ministerio verbi Dei vacabat, orare ac legere solebat. Qui cum in illa provincia duobus annis et dimidio ecclesiam gloriosissime rexisset : supervenit clades divinitus missa, quæ per mortem carnis vivos ecclesiæ lapides de terrenis sedibus ad ædificium cæleste transferret. Cumque plurimis de ecclesia ejusdem reverendissimi antistitis de carne subtractis veniret hora ipsius, ut transiret de hoc mundo ad Dominum : contigit die quadam ut ipse in præfata mansione cum uno fratre tantum, cui vocabulum erat Oswynus, commoraretur, ceteris ejus sociis ad ecclesiam reversis. Prædictus frater Oswynus*, qui erat monachus magni meriti, audivit repente vocem suavissimam cantantium atque lætantium de cælo paulatim sibi appropinquare : donec ad tectum oratorii in quo erat episcopus perveniret. Quod ingressa : totum implevit, atque in giro circundedit. Ac denuo transacto quasi dimidiæ horæ spacio : audivit de tecto ejusdem oratorii idem læticiæ canticum ipsa qua veniebat via reverti usque ad cælos cum ineffabili dulcedine. Cumque præfati septem fratres de ecclesia ad episcopum revertissent : primo admonuit eos ut virtutem dilectionis et pacis adinvicem et ad omnes fideles servarent. Instituta quoque regularis vitæ, quæ vel ab ipso didicissent, et in ipso vidissent, vel in patrum præcedentium dictis vel factis invenissent, indefessa instantia sequerentur : deinde subjunxit diem sui obitus jam proxime instare; Propter quod revertentes ad ecclesiam dicite fratribus ut meum exitum Domino commendent : et suum quoque exitum, cujus hora incerta est, vigiliis, orationibus, ac bonis operibus prævenire meminerint. Tu autem, Domine.

R. 8. Ceddæ sancti contactu loculi:
fantur muti, clarescunt oculi :
quibus visis exultant populi.
Christi legis tabescunt æmuli.
V. Fama transit in fines seculi :
quod sic florent divini servuli.
Christi.

Lectio ix. Cumque fratres percepta ejus benedictione jam multum tristes exissent : rediit solus ipse qui carmen cæleste audierat, et prosternens se in terram, Obsecro te, inquit, pater, licet te aliquid interrogare? Interroga, inquit, quid vis. Obsecro, pater, ut dicas, quod erat canticum illud lætantium quod audivi venientium de cælis super oratorium hoc, et post tempus redeuntium ad cælos? Respondit ille, Si vocem carminis audisti, et cælestes supervenire cives

* 'Owynus' *Brev. MS. Joh.*

cognovisti : præcipio tibi in nomine Domini, ne hoc cuiquam ante meum obitum dicas. Revera autem angelorum fuere spiritus, qui me ad cælestia, quæ semper amabam ac desiderabam, præmia vocare venerunt : et post septem dies se redituros, ac me secum adducturos esse promiserunt. Quod quidem, ut promissum ei fuerat, septimo die postquam obitum suum Dominici corporis et sanguinis perceptione munivit : opere completum est. Obiit igitur sanctus Cedda anno sexcentesimo septuagesimo ab incarnatione Domini, sexto Nonas Marcii, et sepultus est primo juxta ecclesiam sanctæ Mariæ Lichefeldensem, sed postmodum constructa est ibidem ecclesia beati Petri, et in eandem sunt ejus ossa translata : et in utroque loco, ad indicium virtutum ejus, solent crebra sanitatum fieri miracula. Tu autem.

R. 9. Pie pastor et pater ovium
Merciorum gregis solatium :
contra mundum, carnem, dæmonium,
Assit nobis per te remedium.
V. Ut finito cursu præsentium :
capiamus æternum bravium.
Assit. Gloria Patri. Assit.
V. Ora pro nobis beate Cedda
[*R.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi].

IN LAUDIBUS.

Ant. Claustri clausus carcere
Cedda monachatur :
ut divinis libere
vacans his utatur.
Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).
Ant. Cujus fama claruit
quod pontificatur :
lucerna quæ latuit
ne plus abscondatur.
Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).
Ant. Pastor pavit populum
pabulo doctrinæ :
reddens receptaculum
regulæ divinæ.
Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).
Ant. Præsulis officium
Cedda sic implevit :
quod cujusque vicium
generis delevit.
Ps. Benedicite (*Daniel iii.* p. 31).
Ant. Deviantes moribus
oves informavit :
persistentes actibus
sacris excitavit.
Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).
Capitulum. Ecce sacerdos *In Communi*, p. 409.
Hymnus. Jesu Redemptor *In Communi*, p. 420.
V. Justus germinabit.
Ant. Præsul pie sancte Cedda,
ora Deum pro nobis,
ne peccatis aggravati
tradamur suppliciis :
sed perfruamur in cælis
perennibus gaudiis.
Ps. Benedictus.
Ant. Pastor pie, pro tuis ovibus
ora Christum devotis precibus,
ut solvantur a lupi morsibus,
et sint tecum in suis ædibus.
Ps. Benedictus.
Oratio. Deus qui sanctorum, *ut supra.*

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Claustri. *i. de Laudibus.*
Psalmi feriales.
Capitulum. Ecce sacerdos *in Communi*, p. 409.
R. Pie pastor, *ut supra.*
Hymnus. Jesu Redemptor *in Communi*, p. 420.
V. Justus germinabit.
Ant. Qui mores docuit
purgando vicia,
talenta duplicans
cepit duplicia
de manu Domini,
regnans in gloria :
quo nos ascendere
det Christi gratia.
Ps. Magnificat.
Oratio ut supra.

SANCTARUM PERPETUÆ ET FELICITATIS, VIRGINUM ET MARTYRUM.

Tres Lectiones fiant.

Oratio. Da nobis, quæsumus, Domine Deus noster, sanctarum Perpetuæ et Felicitatis martyrum tuarum palmas incessabili devotione venerari : ut quas digna mente non possumus celebrare, humilibus saltem frequentemus obsequiis. Per Dominum.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Regem virginum, *in Communi*, p. 441.

Ps. [Venite.]

Hymnus. Jesu corona, *in Communi*, p. 448.

Psalmi de Nocturno illius feriæ.

V. Adducentur.

Lectio i. Facta itaque persecutione sub Valeriano* et Galieno imperatoribus, comprehensi sunt venerabiles viri juvenes Satyrus et Saturninus duo fratres, Revocatus et Felicitas soror ejus, et Perpetua quæ erat de nobili genere, et habebat patrem et matrem et duos fratres, et filium ad mamillam. Annorum enim erat illa duorum et viginti : apud Affricam in civitate Tuburbitanorum. † Municius‡ proconsul dixit ad eos, Invictissimi principes Valerianus et Galienus jusserunt ut diis sacrificetis. Satyrus respondit, Hoc non sumus facturi : Christiani enim sumus. Proconsul jussit eos recludi in carcerem. Siquidem hora erat prope tertia. Audiens vero pater Perpetuæ eam esse comprehensam, cucurrit ad carcerem, et videns eam dixit, Quid hoc fecisti, filia? Dehonestasti enim generationem tuam. Nunquam enim de genere nostro aliquis missus est in carcerem. Perpetua vero dixit ad eum, Pater? At ille respondit, Quid est, filia? Perpetua dixit, Ecce verbi gratia. Vides vas jacens, aut fictile, aut cujuslibet generis? Et ille respondit, Video. Quid ad hæc? Perpetua dixit, Nunquid aliud nomen habere potest quam quod est? At ille respondit, Non. Perpetua dixit, Sic nec ego aliud nomen accipere possum, quam quod sum, Christiana. Tunc pater ejus audito hoc verbo irruit super eam, volens oculos suos eruere. Et exclamans : confusus egressus est foras. Tu autem, Domine, miserere [nostri].

Lectio ii. Orantes vero, et sine cessatione preces ad Dominum fundentes, cum essent multis diebus in carcere, quadam nocte videns visum sancta Perpetua : alia die retulit sanctis commartyribus suis ita dicens, Vidi in visu hac nocte scalam æream mirabili altitudine usque ad cælum. Et ita|| erat angusta : ut non nisi unus per eam ascendere possit. Dextera vero lævaque inerant fixi cultri et gladii ferrei : ut nullus circa se nisi ad cælum respicere posset. Sub ea vero jacebat latens dracho teterrimus ingenti forma : ut præ metu ejus quivis ascendere formidaret. Vidi etiam ascendentem super eam Satyrum usque ad [cælum] sursum§ : et respicientem ad nos, et dicentem. Ne vereamini hunc drachonem qui jacet : confortamini in gratia Christi. Ascendite, et nolite timere : ut mecum partem habere possitis. Vidi etiam circa scalam ortum ingentem copiosissimum et amœnum : et in medio orto sedentem senem in

* 'valerio' *Chevallon. cum Portiforiis;* 'valeriano' *Brev. MS. Pet. cum Leg.* 1518. Anno tamen cciii° passæ sunt beatæ MM.

† 'Tuburdicanorum.' *Brev. MS. Pet.*

‡ 'Minucius' *Legenda MS.* 'Immeritus' *Brev. MS. Joh.*

|| 'iter' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

§ 'usque ad sursum' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

habitu pastorali, et mulgentem oves : et in gyro ejus stantem multitudinem candidatorum. Et aspiciens ad nos : vocavit ad se, et dedit nobis omnibus de fructu lactis. Et cum gustassemus : turba candidatorum respondit Amen. Et sic præ clamore vocum sum expergefacta. At illi vero cum hæc audissent, gratias agentes Domino, cognoverunt se ex revelatione beatissimæ Perpetuæ ad martyrii coronam dignos esse effectos. Tu autem.

Lectio iii. Videns vero proconsul eorum perseverantiam, data sententia, Satyrum, Saturninum et Revocatum flagellis cæsos, et Felicitatem et Perpetuam exalapatas in carcerem recipi præcepit : ut in Cesaris natale* bestiis mitterentur. Et cum essent in carcere, iterum vidit visionem beata Perpetua : Egyptium quendam horridum et nigrum jacentem et volutantem se sub pedibus eorum. Retulitque sanctis fratribus et commartyribus suis. At illi intelligentes gratias egerunt Domino : qui prostrato inimico humani generis eos laude martyrii dignos habuerit. Contristantibus vero eis de Felicitate quod esset prægnans in mensibus octo : statuerunt unanimiter pro ea precem ad Dominum fundere. Et dum orarent : subito enixa est vivum †. Quidam de custodibus dixit ad eam; Quid factura es cum veneris in amphiteatrum, quæ talibus detineris tormentis? Felicitas respondit; Hic ego crucior : ibi vero pro me Dominus patietur. Facto itaque die natalis Cesaris : concursus ingens fiebat populi in amphiteatrum ad spectaculum eorum. Procedente vero proconsule : eos ad amphiteatrum produci præcepit. Euntibus vero eis sequebatur et Felicitas, quæ ex sanguine carnis ad sanguinem salutis ducebatur : et de obstetrice ad gladium, et de lavatione post partum balnei sanguinis effusione meruit delavari. Acclamante vero turba positi sunt in medio amphiteatri nudi, ligatis post tergum manibus. Et diversis bestiis dimissis, Satyrus et Perpetua a leonibus sunt devorati. Saturninus vero ab ursis erutus gladio est percussus. Revocatus vero et Felicitas a leopardis gloriosum agonem impleverunt. Horum ergo famosissimorum et beatissimorum martyrum, sanctissimi fratres, qui passi sunt sub Valeriano et Galieno imperatoribus, apud Affricam in civitate Tuburbitanorum, sub Municio‡ proconsule, die Nonarum Martiarum, fideliter memoriis communicantes, et actus eorum in ecclesiæ ædificationem legentes : precantes Dei misericordiam, ut orationibus eorum et omnium sanctorum nostri misereatur, atque participes eorum efficere dignetur in gloria et laude nominis sui, quod est benedictum in secula seculorum. Amen.

Responsoria et cetera de Communi plurimarum virginum.

SANCTI GREGORII PAPÆ ET DOCTORIS.

(XII. MARTII.)

Duplex festum. Novem Lectiones fiant.

Capitulum. Ecce sacerdos, *in Communi*, p. 409.

Oratio. Deus qui animæ famuli tui Gregorii æternæ beatitudinis præmia contulisti : concede propicius, ut qui peccatorum nostrorum pondere premimur, ejus apud te patrociniis sublevemur. Per Dominum.

* 'natali' *Legenda MS.* † 'puerum.' *Legenda MS.* ‡ 'Minucio' *Legenda MS.*

Ubicunque *hoc festum contigerit, sub regula festi Annunciationis beatæ Mariæ celebretur, sicut ibidem subnotatum est: ita tamen quod, si in Sabbato proximo ante Quadragesimam hoc festum evenerit, ibidem celebretur, et secundæ Vesperæ erunt de festo, et solennis Memoria de Dominica. Completorium tamen tunc Quadragesimale non mutatur : sed post primas Vesperas dicatur Completorium, sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

Ad Matutinas.

Lectio i. (*Vide Bedam in Hystoria Anglorum, libro* 2, *capitulo* 1.)

Gregorius papa inclytus urbe Romana*, patre Gordiano, matre vero Silvia editus, non solum ex spectabili senatorum prosapia, verum etiam religiosa, originem duxit†. Nam Felix Romanæ apostolicæ sedis antistes, vir magnæ virtutis, et ecclesiæ in Christo gloria‡, ejus attavus fuit. Sed tamen hanc Gregorius tantæ nobilitatis lineam moribus extulit, probis actibus decoravit. Denique ut post in propatulo claruit, non sine magno præsagio tale sortitus est nomen. Gregorius namque ex Greco eloquio in nostram linguam vigilator seu vigilans sonat. Revera etenim vigilavit sibi : dum divinis inhærendo præceptis laudabiliter vixit. Vigilavit et fidelibus populis : dum doctrinæ affluentis ingenio eis quo tramite cælestia scanderent patefecit.

Lectio ii. Disciplinis vero liberalibus hic beatus vir ita a pueritia est institutus, ut quamvis hic eo tempore potissimum florerent studia litterarum, nulli in hac urbe putaretur esse secundus. Inerat enim ei in parva adhuc ætate maturum jam studium adhærere scilicet dictis majorum, et si quid dignum potuisset auditu percipere, non segniter oblivioni tradere, sed tenaci potius memoriæ commendare. Hauriebatque jam tunc sitibundo doctrinæ fluenta pectore, quæ post congruenti tempore mellito gutture eructaret. Hic in annis adolescentiæ, in quibus solet hujusmodi ætas seculi vias ingredi, Deo cœpit devotus existere, et ad supernæ vitæ patriam totis desideriis anhelare.

Lectio iii. Cum autem diu conversationis gratiam differret, et, postquam cælesti est afflatus desiderio, seculari|| habitu contegi melius putaret, velletque præsenti mundo quasi specietenus deservire : cœperunt multa contra eum ex ejusdem mundi cura succrescere, ut in eo non jam specie, sed ut ipse asseruit retineretur et mente. Tandem cum parentum jamdudum obitu liberam disponendarum suarum rerum haberet facultatem : quod mente prius gestabat aperuit, quodque in divinis erat obtutibus humanis etiam visibus ostendit. Mox etenim cuncta quæ habere potuit ad pietatis opus distribuit : ut Christum pro nobis factum egenum egens ipse sequeretur. Sex denique in Sicilia monasteria construens fratres illic Christo servituros aggregavit. Septimum vero intra urbis Romæ muros instituit : in quo et ipse postmodum regulari tramite multis sibi sociatis fratribus sub abbatis imperio militavit.

Lectio iv. Supradictis autem monasteriis beatus vir tantum de redditibus prædiorum delegavit, quantum posset illic commorantibus ad quotidianum victum sufficere. Reliqua vero cum omni domus prædio vendidit, ac pauperibus erogavit. Nobilitatemque illam, quam ad seculum videbatur habere, totam ad nanciscendam supernæ gloriam digni-

* 'vrbis romane' *Leg.* 1518. 'in urbe romana' *Brev. MS. Pet. cum Portiforiis.*
† religiosam originem duxit.' *MSS. cum Leg.* 1518.
‡ 'vir magnæ gloriæ in Christo ecclesiæ' *Legenda MS.*
|| 'et seculari' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

tatis divina gratia largiente convertit. Et qui ante serico contectus* ac gemmis micantibus solitus erat per urbem procedere trabeatus, post vili contentus tegmine ministrabat pauper ipse pauperibus. Etenim mutato repente seculi habitu monasterium petiit, et ex mundi hujus naufragio nudus evasit. In quo tanta perfectionis gratia cœpit conversari, ut jam tunc in ipsis initiis perfectorum numero posset deputari. Inerat denique ei tanta abstinentia in cibis, vigilantia in orationibus, strenuitas in jejuniis, ut infirmato stomacho vix consistere posset.

Lectio v. Cernens autem Romanus pontifex virtutum gradibus Gregorium ad alta conscendere, eum abstractum a monasterio ecclesiastici ordinis officio sublimavit : levitamque septimum ad suum adjutorium ascivit. Nec multo post pro responsis ecclesiasticis ad urbem Constantinopolim direxit. Qui quamvis in terreno conversaretur palatio, non tamen vitæ cælestis intermisit propositum. Secuti sunt namque eum multi ex monasterio fratres sui : quorum consortio non solum a terrenis est munitus incursibus, verum etiam ad cælestis vitæ exercitia magis magisque succensus. In qua regia urbe positus nascentem ibi novam hæresim de statu nostræ resurrectionis cum ipso quo exorta est initio ita attrivit, ut nullus exinde inventus fuerit qui ejus resuscitator extiterit.

Lectio vi. Igitur postquam Romam venerandus levita regressus est, aliquanto interjecto tempore Pelagius urbis papa moritur. Sed quia ecclesia Dei sine rectore esse non poterat : beatum Gregorium licet totis viribus renitentem plebs omnis elegit. Quem ille apicem attentius fugere tentans, esse omnino se indignum tali honore clamitabat. Cumque fugæ latibula præpararet, urbi solicitudo et portis vigiliæ deputantur : donec gloriose ut ordo sacer exposcit in eo divina munia complerentur. Tamen triduo delituit : donec post jejunia et orationes populi, tertia nocte columna lucis super eum cælitus emissa quærentibus votum optabile demonstravit. Sed et quidam anachorita contiguus urbi : angelos ascendentes et descendentes per præfatam columnam super eum vidit. Qui mox ibidem domus Domini rectorem exclamat esse absconditum. Tandem electus Domini invenitur, capitur, et ad beati Petri apostoli basilicam ducitur : ibique ad pontificalis gratiæ officium consecratus papa urbis efficitur.

Sine expositione.

Lectio vii. Cum sanctus Gregorius ardenti studio pro colligendis particulatim fidelium animabus satageret : donavit illi pius Dominus ut totam pariter Anglorum gentem converteret. Mox enim ut† ipse pontificatus officio functus est, opus diu desideratum perfecit : alios quidem prædicatores mittens, sed ipse prædicationem ut fructificaret suis exhortationibus et precibus fulciens. Denique direxit ad eandam insulam servos Dei Mellitum, Augustinum, et Johannem, cum multis aliis Deum timentibus monachis : qui intra breve temporis spacium regem illum qui in capite insulæ morabatur cum suo populo converterunt. Quibus Deus tantam faciendorum miraculorum gratiam contulit : ut verbum fidei quod ore prædicabant signorum efficacia confirmarent. Unde factum est, ut paucis elabentibus annis etiam ceteræ insulæ ipsius reges, cum his qui eis erant subjecti, ad Christi Domini fidem accederent.

Lectio viii. Per hunc autem servum suum plura miracula divina ostendit potentia. Quædam autem‡

* 'contextus' *Leg.* 1518. † 'vbi' *Leg.* 1518. ‡ 'enim' *Legenda MS.*

materfamilias de manu ejus communicatura, cum oblationis suæ portionem sibi dari cognovisset : subrisit. Cujus cordis errorem sanctus intelligens : eandem portionem retinuit, et super altare reposuit. Completis autem mysteriis : ut pro hoc Dominum populus deprecaretur admonuit. Deinde ab oratione surgens : cunctis inspicientibus partem digiti auricularis sanguine cruentatam super altare invenit. Qua virtute cognita, et eadem portione in pristinam formam iterum orando conversa : eandem mulierem cum reliquis plurimum in fide Domini confirmavit. Tu.

Lectio ix. Alio tempore quidam vir nobilissimus ad eundem sanctum pontificem pro sanctorum pigneribus* direxit. Cujus legatos sanctus apostolicus honorabiliter suscepit : et secum detinens, sanctorum quorum vir memoratus petebat reliquias sæpius missas celebrando memoriam egit. Deinde pannorum super quos celebraverat mysteria particulas in singulis bustis posuit, sigilloque suæ sanctæ auctoritatis munivit, ac legatis tradidit. Cumque reverterentur, eadem apostolica sigilla infringentes : ac munera parvipendentes : statim Romam redire contendunt. Quorum præsumptionem sanctus vir patienter tulit, et orans Dominum portionem panni super altare per medium secavit† : ex qua statim sanguis decurrens omnem eandem portiunculam cruentavit. Deinde iterum signata admirantibus tradidit : ac lætos ad propria remisit. Sancti autem hujus pontificis vita pluribus aliis signis et dictis effulsit : ejusque laudabile meritum semper accepit incrementum. Qui postquam sedem apostolicæ ecclesiæ annis quatuordecim rexit : ex hac luce subtractus ad æternam est regni cælestis sedem translatus.

AD LAUDES. *Capitulum.* Benedictionem *in Communi*, p. 420. *Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.*

SANCTI EDWARDI, REGIS ET MARTYRIS.‡

(XVIII. MARTII.)

Novem Lectionum.

Oratio. Deus æterni triumphator imperii, familiam tuam propicius respice martyrium regis celebrantem Edwardi, et præsta : ut sicut illum munere glorificare dignaris cælesti, ita nos ejus obtentu æternæ felicitati facias dignanter ascribi. Per Dominum.

AD MATUTINAS.

Lectio i. Sanctus Edwardus in regni solio sublimatus, a Rege regum Domino in omni via justiciæ et veritatis dirigebatur. Cujus auxilio fretus, et magno‖ animi ingenio, et summa humilitate indies crescebat. Nam noviter adepto honore, mox§ pristinæ probitati hæc suarum incrementa virtutum accumulavit, juvenum videlicet et minus sapientum consilia postponere : Dunstani archipræsulis monitis mentem salubriter intendere, et secundum consilium ejus et aliorum religiosorum spectabiliumque virorum sua judicia in omnibus exercere. Tu autem.

Lectio ii. Paternarum traditio-

* 'pignoribus' *Leg.* 1518.

† 'secuit' *Leg.* 1518.

‡ '*In natali sancti edwardi regis.*' *Leg.* 1518.

‖ 'Cuius et auxilio, fretus magno' *Leg.* 1518.

§ 'Morum' *Brev. MS. Joh.*

num æmulator ferventissimus effectus, et tam in militari virtute quam in ecclesiasticis negociis disponendis devote et strenue intentus, contra hostes et male agentes quadam crudelitate utebatur : pie viventes vero, et præcipue in sacris constitutos ordinibus, solerti cura (veluti a patre piissimo didicerat) ab omni infestatione protegebat. Præterea etiam quendam quotidie consuetudinis ritum agebat, inopes alere, pauperes recreare, nudis vestimenta largiri, pro magno utique* lucro ea computans, quæ in tali opere consumpsisset.

Lectio iii. Tunc in Anglorum populo magna extitit jocunditas, magna pacis constantia, magna rerum opulentia : quoniam rex eorum talibus in primo adhuc juventutis flore principiis deditus, cunctis erat affabilis, castitate laudabilis, facie decorus et hylaris, consilio et prudentia probatissimus. Sed totius bonitatis inimicus diabolus felicibus actibus ejus invidens, et omnia regni totius gaudia disturbare cupiens : novercam ejus Alfrit † in odium ipsius concitat. Cujus mulieris præsumptuosa versutia quam sit execrabilis, ex eventu rei facile animadverti potest. Nam invidiæ zelo succensa, et divinis humana præponens, cogitare cœpit qualiter virum Dei a regno extirparet, ut filius suus Etheldredus liberius in regno substitueretur.

Lectio iv. Talia itaque ea diu in animo pertractante, quibusdam principibus consiliariis suis secreta cordis sui aperiens, consilium super hoc cum illis habuit : orans et obtestans, ut ei una assensum præberent, et quo ordine id fieri posset excogitarent. Qui protinus in necem illius omnes consenserunt : et ut hoc quantotius perficerent, fraudulenta machinatione meditabantur. Quid multa? Confirmato ut supra diximus venerabili viro in regno, cum jam tribus annis et octo mensibus sceptro hereditario potiretur : forte die quadam cum canibus et equitibus venandi gratia in silvam accessit, quæ juxta villam quæ dicitur Warham, quæ admodum grandis tunc habebatur, sed nunc rara tantum spineta, nucumque arbores, neglecto situ, campis late patentibus ibi cernuntur. Ubi cum aliquandiu insisteret, reminiscens fratris sui adolescentis Etheldredi, ad videndum illum ire disposuit : quia eum puro et sincero corde diligebat.

Lectio v. Erat autem juxta eandem silvam domus novercæ suæ, in qua prædictus puer nutriebatur, in loco qui ab incolis Corph nuncupatur, a villa memorata tribus milibus distans : ubi nunc castrum satis celebre constructum est. Ad quam dum assumpto pauco secum comitatu proficisceretur, ecce subito in medio viæ spacio, hominibus illius ludentium more huc illucque dispersis et vagantibus : ipse absque ullo comite remansit. At ille ut erat solus ad domum illam (quia jam eminus eam aspiciebat) tanquam agnus mansuetissimus tendit, neminem verens aut pertimescens, qui nec minimum quidem aliquem se offendisse recognoscebat. Qui dum approximaret, nunciatum est impiissimæ reginæ a ministris suis, illuc regem Edwardum advenire. Illa autem iniqua cogitatione et dolo, ad explenda nequitiæ suæ desideria adipisci se tempus ydoneum gaudens, obvia mox cum satellitibus iniquitatis tanquam de adventu ejus congratulans procedit : blande eum et amabiliter salutat, ad hospitium invitat. Qui renuit : sed fratrem suum se videre et alloqui velle denunciat. Mox impiissima regina ad alia se commenta trans-

* 'itaque' *Leg.* 1518. † 'Alfric' *Leg. MS. Joh.* 'Alfrich' *Leg. Exon.* 1518.

formans jubet absque dilatione sibi potum propinare, scelus ex occulto operiens, ut dum ille potum incaute degustaret, oportunius quod cogitaret expleret.

Lectio vi. Interim unus etiam qui et animo audacior, et in scelere major erat, ficta dilectione (Judæ traditoris imitans factum) pacis ei libavit osculum : ut videlicet omnem suspicionem auferens, amoremque intimum ei demonstrans, facilius suffocaret. Quod et factum est. Nam postquam poculum a pincerna suscipiens summo tenus ore tetigit, is qui osculum sibi intulerat ex adverso insiliens cultello mox ejus viscera transfixit. Qui inflicto vulnere cum paululum inde divertisset, de equo cui insiderat mox in terram ruit. Sicque carus Dei occumbens pro terrenis mutavit cælestia, pro corona caduca et momentanea dyadema immarcescibile percepit æternæ felicitatis. Actum est autem hoc anno incarnati Verbi nongentesimo octogesimo primo (quod dictu nephas est) Quadragesimali tempore : scilicet quintodecimo Kalendas Aprilis. Quod ut credimus ad cumulanda militis sui merita, divina dispensatio sic præordinavit : ut qui se annuo Quadragesimali jejunio carnem suam macerando, aliisque bonis operibus inhærendo, secundum laudabilem Christianorum ritum ad superventuram Dominicæ resurrectionis diem præparaverat : in bono fine consummatus, cum ipso fructu bonorum operum in cælesti curia a Christo susciperetur, quia juxta sententiam ipsius districti judicis, in quo quisque fine deprehensus fuerit, in ipso dijudicandus erit.

Tres ultimæ Lectiones de Expositione Evangelii, Si quis venit ad me.

Cetera de Communi Unius Martyris.

Si *hoc festum, vel sancti Cuthberti, vel sancti Benedicti infra Passionem Domini evenerit : reservetur festum usque ad Translationem eorum, et fiant ibi de eis novem Lectiones, et cetera.*

SANCTI CUTHBERTI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(XX. MARTII.)

Novem Lectiones fiant.

Oratio. Deus qui per inæstimabile munus gratiæ tuæ sanctos tuos facis esse gloriosos : præsta, quæsumus, ut interveniente beato Cuthberto confessore tuo atque pontifice, mereamur ad culmen virtutum pervenire. Per.

Lectio i. (*Vide Bedam in Hystoria Anglorum, lib.* 4, *cap.* 27.)

Bonæ indolis adolescens Cuthbertus, cum adhuc esset in populari vita, gubernatrici fidelium gratiæ Christi placuit : hoc eum ordine artioris propositi subire virtutem, et altioris præmii gloriam promereri. Quadam nocte cum in remotis montibus commissorum sibi pecorum ageret custodiam, et sociis dormientibus pervigil in oratione duraret : vidit subito fusum de cælo lumen medias noctis interrupisse tenebras, et angelos Dei descendentes et ascendentes, et inter manus eorum animam sanctam quasi in globo igneo ad cælum deferri. Quo viso, compunctus est multum ad subeundam gratiam exercitii spiritalis, ac promerendam felicitatem vitæ perennis. Remque illam tam mirabilem statim suscitatis pastoribus ut viderat indi-

cavit : addens etiam esse animam alicujus sanctissimi episcopi aut alterius magnæ personæ, ut rei effectus probavit. Nam mane facto longe lateque audierunt nunciari sanctum Lindiffernensis* ecclesiæ antistitem Aidanum eadem noctis hora qua ille visionem viderat de corpore assumptum. Tu autem.

Lectio ii. Non multo post venerabilis Domini servus relictis seculi rebus monasterialem properat subire disciplinam : ut pote cælesti visione ad appetenda perpetuæ gaudia beatitudinis incitatus. Qua de re Mailros petere maluit, jam fama præventus Boisili, sublimium virtutum monachi et sacerdotis. Quo cum pervenisset et ad orandum ecclesiam ingressus esset, Boisilus ipse præ foribus monasterii consistens, prævidensque in spiritu quantæ conversationis futurus esset quem cernebat, hoc unum astantibus dixit ; Ecce servus Dei : regressumque ab oratione benigne suscepit, causamque sui itineris exponentem benignissime eum retinuit. Erat enim præpositus ejusdem monasterii. Cunque post dies paucos reversus esset vir beatæ recordationis Eata ipsius monasterii tunc presbyter et abbas, postea Lindifernensis ecclesiæ antistes, indicavit et Boisilus de Cuthberto, obtinuitque ut accepta tonsura fratrum jungeretur consortio. Quo facto, confestim æqualem ceteris fratribus vitæ regularis observantiam tenere, vel etiam artioris disciplinæ studiis supergredi curabat.

Lectio iii. Famulus Domini Cuthbertus, suscipiendorum officio præpositus hospitum, exiens primo mane ad hospitum cellulam quendam juvenem inibi sedentem invenit. Quem hominem æstimans solito mox humanitatis more suscepit. Lavandis manibus aquam dedit, pedes ipse abluit, lintheo extersit, fovendos humiliter manibus suo in sinu composuit, et ut horam diei tertiam ad capiendum cibum expectaret, nolentem renuentemque adjuratione divini nominis addita coegit. Expletus Horæ tertiæ precibus, vescendi aderat tempus. Apposuit mensam : sumendas obtulit escas. Cumque exisset ut panem calidum afferret : rediens non invenit hospitem quem reliquerat edentem. Explorabat vestigia quo iret † : sed nulla uspiam cernebat. Recens autem nix terram texerat, quæ facillime viantis iter prodere poterat. Stupefactus vir Domini mensam reposuit in conclavi. Sed regressus continuo obviam habuit miri odoris fragrantiam. Circumspiciens unde esset orta : vidit juxta positos tres panes calidos insoliti candoris et gratiæ. Pavensque, Cerno, ait, quod angelus Dei est quem suscepi : pascere veniens non pasci. Itaque de ostensa miraculi virtute compunctus, majorem ex eo virtutum operibus curam impendebat. Tu autem.

Lectio iv. Cum ergo venerabilis Domini famulus, multos in Mailrosensi monasterio degens annos, multis virtutum spiritualium claresceret signis, transtulit eum reverendissimus abbas ipsius Eata in monasterium quod in Lindiffernensium insula situm est : ut ibi quoque regulam monachicæ perfectionis et præpositi auctoritate doceret, et exemplo virtutis ostenderet. Nam et ipsum locum tunc idem reverendissimus pater abbatis jure regebat. At postquam in eodem monasterio multa annorum curricula explevit : tandem diu concupita quæsita ac petita solitudinis secreta, comitante præfati abbatis sui simul et fratrum gratia, multum lætabundus adiit. Et in primis quidem solitariæ vitæ rudimentis ad quendam locum secessit, qui in exterioribus ejus cellæ parti-

* 'Lindiffarnensis' *hic et alibi Leg.* 1518.

† 'isset:' *Leg.* 1518.

bus secretior apparebat. Ac cum ibidem aliquandiu solitarius cum hoste invisibili orando ac jejunando certaret, tandem majora præsumens remotiorem ab hominibus locum certaminis petiit, insulam scilicet quæ Farne dicitur, medio in mari positam.

Lectio v. Cum in Farne insula beatus Cuthbertus solitariam ageret sedulus vitam, congregata synodo non parva sub præsentia piissimi ac Deo dilecti regis Egfridi, cui beatæ memoriæ Theodorus archiepiscopus præsidebat : unanimi omnium consensu ad episcopatum ecclesiæ Lindiffernensis electus est. Qui cum multis legatis ac legatariis litteris ad se præmissis nequaquam suo loco posset erui : tandem rex ipse una cum sanctissimo antistite Trunwsino*, necnon et aliis quam plurimis religiosis ac potentibus viris, ad insulam navigavit. Genua flectunt omnes, adjurant per Dominum, lachrymas fundunt, obsecrant : donec ipsum quoque lachrymis plenum dulcibus extrahunt latebris †, atque ad synodum pertrahunt. Quo dum pervenisset, quamvis multum renitens, unanimi omnium voluntate superatur, atque ad suscipiendum episcopatus officium se submittere compellitur. Quod susceptum, juxta præceptum Domini et apostolica exempla, virtutum ornabat operibus. Plebem namque sibi commissam et orationibus protegebat assiduis, et admonitionibus saluberrimis ad cælestia vocabat : et quod maxime doctorem juvat, ea quæ agenda docebat, ipse prius agendo præmonstrabat. Tu autem.

Lectio vi. Quodam autem tempore dum sanctissimus gregis Dominici pastor sua lustrando ovilia circuiret : devenit in montana et agrestia loca, ubi multi erant de circumpositis late villulis congregati, quibus manus erat imponenda, nec tamen in montibus ecclesia potuit inveniri, vel locus aptus qui pontificem cum suo comitatu susciperet. Tetenderunt ergo ei tentoria in via, et cæsis de vicina silva ramusculis sibi quique tabernacula ad manendum qualia potuere fixerunt. Ubi dum confluentibus ad se turbis vir Dei verbum biduo prædicaret, ac Spiritus Sancti gratiam nuper baptizatis in Christo per manus impositionem ministraret : ecce subito apparuerunt mulieres ferentes in grabato juvenem, longæ ægritudinis acerbitate tabefactum. Ponentesque in exitu silvæ miserunt ad episcopum : rogantes ut ad accipiendam benedictionem ad se hunc afferri permitteret. Quem cum ad se perductum acerrime vexari conspiceret : jussit omnes secedere longius, et ad solita orationis arma confugiens, data benedictione pepulit pestem, quam sollicita medicorum manus pigmentorum compositione nequiverat. Denique eadem hora surgens et accepto cibo confortatus, reddita Deo gratiarum actione, ad eas regressus est quæ se portaverant feminas. Sicque factum est ut quæ eum illuc tristes adduxerant languidum, cum eis inde gaudentibus et ipse sospes et lætabundus domum rediret. Tu autem.

Lectio vii. Duobus igitur annis in regimine episcopali transactis, sciens in spiritu vir Domini Cuthbertus appropinquare diem sui transitus : abjecit pondus curæ pastoralis, atque ad dilectum heremiticæ conversationis agonem quantotius remeare curavit, quatenus inolita sibi sollicitudinis mundanæ ‡ spineta liberior priscæ compunctionis flamma consumeret. Qui cum duos ferme

* 'Trumlbino' *Legenda MS.* 'trūlkyno' *Leg.* 1518. 'Trumuine' *Beda* ed. Hussey.
† 'extra latebris' *Legenda MS.* secunda manu. ‡ 'immundane' *Chevallon.*

menses in magna repetitæ suæ quietis exultatione transigeret, multoque consuetæ districtionis rigore corpus mentemque constringeret : arreptus infirmitate subita temporalis igne doloris ad perpetuæ cœpit beatitudinis gaudia properare*. Et tribus ebdomadibus continuis infirmitate decoctus sic ad extrema pervenit. Siquidem quarta feria cœpit ægrotare, et rursus quarta feria finita ægritudine exitum suum Dominici corporis et sanguinis communione munivit : elevatisque oculis ac manibus ad Deum, commendans ei animam suam emisit spiritum, sedensque sine gemitu obiit in viam patrum.

Lectio viii. Post decessum suum beatus Cuthbertus ad insulam Lindiffernensium a navigantibus delatus, toto corpore lavato, capite sudario circundato, oblata super pectus sanctum posita, vestimento sacerdotali indutus, in obviam Christo calciamentis pedes præparatus, syndone cerata involutus, animam habens cum Christo gaudentem et corpus incorruptibile requiescens et quasi dormiens in sepulchro lapideo honorabiliter in basilica beati Petri ad dexteram altaris depositus est. Sed nec defuncto ac tumulato eo signa sanitatum quæ vivens exercuerat cessare potuerunt. Nam puer quidam in territorio Lindiffernensium atrocissimo dæmone vexabatur : qui neque per exorcismi gratiam nec ullo modo curari poterat. Quid multa? Impositus carro ad monasterium deducitur : ut per merita beatorum martyrum quorum inibi sunt reliquiæ sanetur†. Sed placuit pietati divinæ : quanti meriti apud se beatus sit Cuthbertus ostendere. Nam quidam de presbyteris edoctus in spiritu tollens modicam humi particulam, ubi aquam noverat fuisse effusam, qua corpus beati patris defunctum fuerat lotum, in aquam misit : et ori patientis infudit. Qui statim ut aquam attigit, furere destitit, caput et corpus totum reclinavit, placido sopore noctem transegit : et mane facto per merita beati patris liberatum se esse cognovit. Tu autem.

Lectio ix. Volens autem latius monstrare divina dispensatio quanta in gloria vir sanctus etiam post mortem viveret, transactis sepulturæ ejus annis undecim, immisit in animos fratrum ut tollerent ossa illius quæ (more mortuorum consumpto jam et in pulverem redacto corpore reliquo) sicca invenienda putabant, atque in levi archa recondita in eodem quidem loco, sed supra pavimentum dignæ venerationis gratia locarent. Quod dum Eadberto antistiti suo referrent, annuit consilio eorum, jussitque ut in die depositionis ejus, id est tertiodecimo kalendarum Aprilium hoc facerent. Quod et fecerunt. Et aperientes sepulchrum invenerunt corpus totum quasi adhuc viveret integrum, et integris artuum compagibus indissolutum, multo dormienti quam mortuo similius : sed et vestimenta omnia quibus indutus erat intemerata. Quod ubi viderunt fratres : nimio mox stupore et timore sunt perculsi. Extremam tamen indumentorum ejus partem ad ostendendum incorruptionis signum tulerunt, nam quæ carni illius proxima aderant prorsus tangere timebant : et involutum novo amictu corpus levique in theca reconditum super pavimentum sanctuarii composuerunt.

Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

* 'preparari' *Legenda MS. et Leg.* 1518.

† 'sanarctur' *Legenda MS.*

SANCTI BENEDICTI ABBATIS.

Festum novem Lectionum.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus qui hodierna die carnis eductum ergastulo beatissimum confessorem tuum Benedictum sublevasti ad cælum : concede, quæsumus, hæc festa tuis famulis celebrantibus cunctorum veniam delictorum, ut qui exultantibus animis ejus claritate* congaudent, ipso apud te intercedente, consocientur et meritis. Per Dominum.

Lectio i. (*Gregorii lib.* 2. *dialogorum, cap.* 1. *et seq.*)

Fuit vir vitæ venerabilis gratia Benedictus et nomine : ab ipso pueritiæ suæ tempore cor gerens senile. Ætatem quippe moribus transiens, nulli animum voluptati dedit. Sed dum in hac vita adhuc esset quo temporaliter libere uti potuisset, despexit jam quasi aridum mundum cum flore. Qui liberiori genere ex provincia Nursiæ exortus Romæ liberalibus litterarum studiis traditus fuerat. Sed cum ex eis multos ire per abrupta viciorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat retraxit pedem, ne si quid de scientia ejus attingeret, ipse quoque postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaque litterarum studiis, relicta domo, rebusque patris, soli Deo placere cupiens, sanctæ conversationis habitum quæsivit. Recessit igitur scienter nescius : et sapienter indoctus.

Lectio ii. Hic itaque cum jam relictis litterarum studiis petere deserta decrevisset : nutrix quæ hunc artius amabat sola secuta est. Cunque ad locum venissent qui Enfidus† dicitur, multisque honestioribus viris charitate se illic detinentibus, in beati Petri ecclesia demorarentur : prædicta nutrix illius ad purgandum triticum a vicinis mulieribus præstari sibi capisterium petiit. Quod super mensam incaute derelictum casu accidente confractum est : sicque ut in duabus partibus inveniretur divisum. Quod mox ut rediens nutrix illius invenit, vehementissime flere cœpit, quia vas, quod præstitum acceperat, fractum videbat. Benedictus autem religiosus et pius puer, cum nutricem suam flere conspiceret, ejus dolori compassus, ablatis secum utrisque fracti capisterii partibus, sese cum lachrymis in orationem dedit. Qui ab oratione surgens ita juxta se vas sanum repperit, ut in eo fracturæ inveniri vestigia nulla potuissent. Mox autem nutricem suam blande consolatus : ei sanum capisterium reddidit, quod fractum tulerat. Benedictus itaque plus appetens mala mundi perpeti quam laudes, pro Deo laboribus fatigari quam vitæ hujus favoribus extolli, nutricem suam occulte fugiens deserti loci secessum petiit : cui Sublacus vocabulum est. Quo cum fugiens pergeret, monachus quidam Romanus nomine hunc euntem repperit, quo tenderet inquisivit. Cujus cum desiderium cognovisset, et secretum tenuit, et adjutorium impendit : eique sanctæ conversationis habitum tradidit, et inquantum licuit ministravit.

Lectio iii. Vir autem Dei ad eundem locum perveniens, in artissimo specu se tradidit : tribusque annis excepto Romano monacho hominibus incognitus mansit. Cum

* 'claritati' *Chevallon.*

† Affilæ super Anienem: 'Effide' *Leg. Exon.* 'Eufidus' *Brev. MS. Joh.* 'Eufridus' *Leg.* 1518.

vero jam omnipotens Deus et Romanum vellet a labore quiescere, et Benedicti vitam in exemplo hominibus demonstrare, ut posita super candelabrum lucerna claresceret, quatenus omnibus qui in domo Dei sunt luceret : cœperunt jam multi mundum relinquere, atque ad ejus magisterium festinare. Præconio itaque eximiæ conversationis beati viri, celebre nomen ejus habebatur. Non longe autem monasterium fuit, cujus congregationis pater defunctus est : omnisque illa congregatio ad eundem venerabilem Benedictum venit, et magnis precibus ut ei præesse deberet petiit. Qui diu negando distulit, suis illorumque fratrum moribus convenire non posse prædixit : sed victus quandoque precibus assensum dedit. Cumque in eodem monasterio regularis vitæ custodia teneretur, susceptique fratres sibi sub eo conspicerent illicita non licere, sicut pravis moribus semper gravis est vita bonorum, tractare de ejus morte aliqui conati sunt. Qui inito consilio venenum vino miscuere. Cum autem vas vitreum, in quo pestifer ille potus habebatur, recumbenti patri ad benedicendum fuisset oblatum : Benedictus extensa manu signum crucis edidit, et vas quod longius tenebatur eodem signo rupit, ac si pro cruce lapidem dedisset. Intellexit protinus vir Dei quia potum mortis habuerat, quod portare non potuit signum vitæ : atque illico surrexit, et ad locum dilectæ solitudinis rediit.

Lectio iv. Cum ergo vir sanctus in eadem solitudine virtutibus signisque succresceret, multi in eodem loco ab eo ad omnipotentis Dei sunt servitium congregati : ita ut illic duodecim monasteria cum Jesu Christi Domini adjutorio construeret. Quodam autem tempore Servandus dyaconus atque abbas ad beatum Benedictum visitationis gratia venit*, quatenus sibi invicem dulcia vitæ verba transfunderent, et suavem cibum cælestis patriæ, quia adhuc perfecte gaudendo non poterant, saltem suspirando gustarent. Cum vero hora jam quietis venisset, et vir Dei Benedictus instans vigiliis nocturnæ orationis tempora prævenisset : ad fenestram stans et omnipotentem Dominum deprecans, subito † intempesta noctis hora, respiciens vidit fusam lucem desuper cunctas noctis tenebras effugasse, tantoque splendore clarescere, ut diem vinceret lux illa quæ in tenebris radiasset. In qua speculatione omnis etiam mundus, velut sub uno solis radio collectus, ante oculos ejus adductus est. In Deo enim raptus videre sine difficultate omne quod infra Deum est potuit.

Lectio v. Vir autem Dei venerabilis Benedictus, dum intentam oculorum aciem in supradicto splendore choruscæ lucis infigeret : vidit Germani Capuani animam in sphæra ‡ ignea ab angelis in cælum ferri. Tunc tanti sibi testem volens adhibere miraculi, Servandum dyaconum iterato bis terque ejus nomine cum clamoris magnitudine vocavit. Cumque ille fuisset insolito tanti viri clamore turbatus, ascendit, respexit, partemque lucis jam exiguam vidit. Cui tanto obstupescenti miraculo vir Dei per ordinem quæ fuerant gesta narravit. Statimque in Cassinum castrum religioso viro Theoprobo mandavit, ut ad Capuanam urbem sub eadem nocte transmitteret, et quid de Germano episcopo ageretur agnosceret et indicaret. Factumque est. Et reverendissimum virum Germanum episcopum is qui missus fuerat jam defunctum repperit, et requirens subtiliter agnovit eodem

* 'advenerunt' *Legenda MS.*

† 'sub' *Legenda MS.*

‡ 'spera' *Chevallon., Leg.*' 1518 et *Portif.* 1525-6.

momento fuisse illius obitum, quo vir Dei ejus cognovit ascensum. Tu autem.

Lectio vi. Quidam autem rusticus, defuncti filii corpus in ulnis ferens, orbitatis luctu æstuans ad monasterium venit : Benedictum patrem quæsivit. Quem mox ut aspexit, clamare cœpit, Redde filium meum : redde filium meum. Vir autem Dei in hac voce substitit, dicens, Numquid ego filium tuum tibi abstuli? Cui ille respondit, Mortuus est : veni resuscita eum. Quod mox ut Dei famulus audivit : valde contristatus est dicens, Recede, frater, recede: hæc nostra non sunt, sed sanctorum apostolorum. At ille, quem nimius cogebat dolor, in sua petitione perstitit : jurans quod non recederet, nisi ejus filium resuscitaret. Vir ergo Dei cum fratribus ad locum venit, et super corpusculum infantis incubuit : seseque erigens ad cælum palmas tetendit, dicens, Domine, non aspicias peccata mea : sed fidem hujus hominis qui resuscitari filium suum rogat : et redde in hoc corpusculum animam quam abstulisti. Vix in oratione verba compleverat, et regrediente anima corpusculum pueri omne contremuit : et sub oculis omnium qui aderant vivus apparuit. Cujus manum tenuit : et eum patri viventem atque incolumem reddidit. Sancti autem viri soror Scholastica nomine, omnipotenti Domino ab ipso infantiæ tempore dedicata, ad eum semel per annum venire consueverat. *Ad quam vir Dei non longe extra januam in possessione monasterii descendebat. Quadam vero die venit ex more, atque ad eam cum discipulis venerabilis ejus descendit frater. Qui totum diem in Dei laudibus sacrisque colloquiis cum persequenti nocte ducentes : per sacra spiritualis vitæ† colloquia sese vicaria relatione satiaverunt. Cunque die altero eadem venerabilis femina ad cellam propriam recessisset, vir Dei ad monasterium rediit. Tum ecce post triduum in cella consistens, elevatis in aera oculis : vidit ejusdem sororis suæ animam de ejus corpore egressam in columbæ specie cæli secreta penetrare. Qui tantæ ejus gloriæ congaudens : omnipotenti Deo in hymnis et laudibus gratias reddidit, ejusque obitum fratribus denunciavit. Quos etiam protinus misit ut ejus corpus ad monasterium deferrent, atque in sepulchro quod sibi ipse præparaverat ponerent. Quo facto : contigit ut quorum mens una semper in Deo fuerat, eorum quoque corpora nec sepultura separaret.

Lectio vii. Vir Dei Benedictus rogatus a quodam fideli viro, in ejus prædio monasterium construxit. Ad quod fratres dirigens, ait, Ite, et die illo ego veniam et ostendam vobis in quo loco oratorium, in quo refectorium, vel quæque sunt necessaria ædificare debeatis. Nocte igitur qua promissus illucescebat dies : duobus fratribus servus Dei in somnis apparuit, et loca singula ubi quid ædificare debuissent subtiliter designavit. Cunque vir Dei constituto die minime venisset, ad eum sine mora reversi sunt, dicentes, Expectavimus, pater, ut venires sicut promiseras, et nobis ostenderes ubi quid ædificare deberemus : et non venisti. Quibus ipse dixit, Quare, fratres, ista dicitis? Numquid utrisque vobis dormientibus non apparui, et loca singula designavi? Ite, et sicut per visionem vidistis, omne habitaculum monasterii ita construite. Qui hæc audientes vehementer admirati et ad prædictum prædium reversi sunt, et cuncta habitacula sicut ex revelatione didicerant construxerunt. Tu autem.

Lectio viii. Ex his autem monasteriis quæ vir Dei Benedictus con-

* 'At quam' *Chevallon.*

† 'spiritalisque vite' *Leg.* 1518.

struxerat, tria in rupibus montis erant sita : et valde erat fratribus laboriosum semper ad inferiora descendere, ut aquam haurire debuissent. Tunc fratres ad venerabilem patrem Benedictum venientes pro aquæ labore conqueri cœperunt. Quos vir Dei blande consolatos dimisit : et nocte eadem cum parvo puero nomine Placido ejusdem montis ascendit rupem, ibique diutissime oravit. Et oratione completa tres petras in eodem loco pro signo posuit : atque ad suum monasterium cunctis illic nescientibus rediit. Post hæc fratribus mandavit : ut eandem rupem ubi easdem petras invenirent in modico cavarent. Quod cum fratres fecissent, statim aqua sufficienter emanavit : quæ nunc usque ubertim defluit. Quidam quoque ejus monachus, dum de loco quodam super ripam laci posito vepres abscinderet : ferrum de manubrio prosiliens in lacum cecidit. Vir autem Domini tulit manubrium et misit in lacum : moxque ferrum de profundo rediit et in manubrium intravit. Quidam etiam puer sancti viri et monachus, dum aquam hauriret, in lacum cecidit : moxque eum a terra unda introrsum* rapuit. Vir autem Dei intra cellam positus hoc protinus agnovit : et Maurum festine pro puero misit. Maurus vero per terram se ire existimans super aquam cucurrit : puerumque per capillos tenuit, rapidoque cursu rediit. Qui mox ut terram tetigit, ad se reversus quia super aquam cucurrisset agnovit.

Lectio ix. Quidam autem presbyter nomine Florentius, antiqui hostis malicia perculsus, sancti viri studiis cœpit æmulari, ejusque conversationi derogare. Mox autem vir Dei ejus odia humiliter declinavit : sed hunc omnipotens Deus terribiliter percussit. Nam cum prædictus presbyter stans in solario Benedictum discessisse cognosceret et exultaret, perdurante immobiliter tota domus fabrica, hoc ipsum in quo stabat solarium cecidit : et Benedicti hostem conterens extinxit. Quod vir Dei cognoscens in gravibus lamentis se dedit : ideo maxime, quia inimicus occubuit. Sanctus ergo iste in aqua ex petra producta imitatus est Moysen : in ferro vero quod ex profundo rediit, Helisæum : in aquæ itinere Petrum, in luctu autem mortis inimici, David. Omnium enim justorum spiritu plenus fuit. Eodem vero anno quo vir Dei Benedictus de hac vita erat exiturus, quibusdam discipulis secum conversantibus, quibusdam longe manentibus, sanctissimi sui obitus denunciavit diem : præsentibus indicens ut audita per silentium tegerent, absentibus indicans quod † vel quale eis signum fieret, quando ejus anima de corpore exiret. Ante sextum vero exitus sui diem, aperiri sibi sepulturam jubet. Qui mox correptus febribus acri cœpit ardore fatigari. Cumque per dies singulos languor ingravesceret, sexto die portari se in oratorium a discipulis fecit, ibique exitum suum Dominici Corporis et Sanguinis perceptione munivit, atque inter discipulorum manus imbecillia membra sustentans, erectis in cælum manibus stetit : et ultimum spiritum inter verba orationis efflavit. Qua scilicet die duobus de eo fratribus, uni in cella commoranti, alteri autem longius posito, revelatio unius atque indissimilis visionis apparuit. Viderunt namque viam stratam palliis‡ atque innumeris choruscantem lampadibus : quæ recto orientis tramite ab ejus cella in cælum usque tendebatur. Cui venerando habitu vir desuper clarus assistens : cujus esset via quam cernerent inquisivit. Illi autem se nescire professi sunt. Quibus ille

* 'introrsus' *Leg.* 1518. † 'tegerent absentibus; quod' *Leg.* 1518.
‡ 'palijs' *Leg.* 1518.

ait, Hæc est via : qua dilectus a Domino Benedictus cælum ascendit. Tunc itaque sancti viri obitum sicut præsentes discipuli viderunt, ita absentes ex signo quod eis prædictum fuerat agnoverunt. Sepultus vero est in oratorio beati Johannis baptistæ. Qui locus nunc usque, si petentium fides exigat : miraculis choruscat. Tu autem, Domine.

Cetera de Communi Unius Confessoris et Abbatis.

IN ANNUNCIATIONE BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.*

Ad Vesperas.

Super Psalmos feriales Antiphona. Orietur sicut sol Salvator mundi : et descendet in uterum virginis sicut ymber super gramen. *In tempore Paschali finiatur cum* Alleluya.

Capitulum. (*Esaiæ vii.* [14.])

Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel : butyrum et mel comedet : ut sciat reprobare malum et eligere bonum.

R. Christi virgo dilectissima, *ix.*

Hymnus.

Ave maris stella,
Dei mater alma,
atque semper virgo,
felix cæli porta.
Sumens illud Ave
Gabrielis ore,
funda nos in pace,
mutans nomen Evæ.
Solve vincla reis,
profer lumen cæcis,
mala nostra pelle,
bona cuncta posce.
Monstra te esse matrem,
sumat per te precem :
qui pro nobis natus
tulit esse tuus.
Virgo singularis,
inter omnes mitis :
nos culpis solutos
mites fac et castos.
Vitam præsta puram,
iter para tutum :
ut videntes Jesum
semper collætemur.
Sit laus Deo Patri,
Summo Christo decus :
Spiritui Sancto,
Tribus honor unus. Amen.

V. Rorate cæli desuper.

[*R.* Et nubes pluant justum : aperiatur terra et germinet Salvatorem.]

Ant. Ingressus angelus ad Mariam dixit : Ave Maria gratia plena, Dominus tecum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui de beatæ Mariæ semper virginis utero Verbum tuum, angelo nunciante, carnem suscipere voluisti : præsta supplicibus tuis, ut qui vere eam Dei genitricem credimus ejus apud te intercessionibus adjuvemur. Per eundem Dominum nostrum.

Si *hoc festum in Quadragesima contigerit : fiat tunc solennis Memoria de Jejunio ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas.*

Completorium Quadragesimæ non mutetur.

Ad Matutinas.

Invitatorium. Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. Benedicta tu in mulieribus.

Ps. Venite.

* '*Annunciatio beate Marie.*' *Legend.* 1518; ubi exhibetur in imagine, super tæniam ab angelo portatam, titulus '*Ave gratia plena.*'

Hymnus.

Quem terra, ponthus, æthera
colunt, adorant, prædicant :
trinam regentem machinam
claustrum Mariæ bajulat.
Cui luna, sol, et omnia
deserviunt per tempora :
perfusa cæli gratia
gestant puellæ viscera.
Beata mater munere
cujus supernus artifex
mundum pugillo continens
ventris sub archa clausus est.
Beata cæli nuncio,
fecunda Sancto Spiritu :
desideratus gentibus
cujus per alvum fusus est.
Gloria tibi, Domine,
qui natus es de virgine,
cum Patre, Sancto Spiritu,
in sempiterna secula.

In primo Nocturno.

Ant. Prophetæ prædicaverunt nasci Salvatorem de virgine Maria.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Rorate cæli desuper et nubes pluant justum : aperiatur terra et germinet Salvatorem.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Egredietur virga de radice Jesse : et replebitur omnis terra gloria Domini : et videbit omnis caro salutare Dei.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Ex Syon species decoris ejus.

R. Deus noster manifeste veniet.

Lectio i. (*Beda, lib.* 2. *Omelia* 23. *Cap.*)*

Ingressus angelus ad Mariam dixit. Ave gratia plena, Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus. Quæ salutatio quantum humanæ consuetudini inaudita, tantum est beatæ Mariæ dignitati congrua. Vere etenim gratia erat plena : cui divino munere collatum est, ut prima inter feminas gloriosissimum Deo virginitatis munus offerret. Unde jure angelico aspectu simul et affatu meruit perfrui, quæ angelicam studuit vitam imitari. Vere gratia erat plena : cui ipsum per quem gratia et veritas facta est Jesum Christum generare donatum est. Et ideo vere Dominus cum illa erat : quam et prius novo castitatis amore a terrenis ad cælestia desideranda sustulit, et postmodum mediante humana natura omni plenitudine divinitatis consecravit. Tu autem.

R. 1. Ingressus angelus ad Mariam ait, Ave Maria gratia plena, Dominus tecum.

Versus. Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Ave Maria gratia.

Lectio ii. Vere benedicta inter mulieres : quæ sine exemplo muliebris conditionis cum decore virginitatis gavisa est honore parentis, quodque virginem matrem decebat, Deum† filium procreavit. Quæ postquam more humanæ fragilitatis et visione angelica et insolita est salutatione turbata : mox idem angelus eam repetito sermone ne timeat hortatur. Quodque maxime timorem pellere consuevit, quasi bene cognitam ac domesticam proprio eam nomine vocat, et quare gratia plenam diceret diligenter edocet. Ne timeas (inquit) Maria : invenisti enim gratiam apud Dominum. Ecce concipies in utero et paries filium : et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus : et Filius Altissimi vocabitur. Tu autem.

R. 2. Suscipe verbum virgo Maria quod tibi a Domino per angelum transmissum est : concipies per aurem Deum paries et hominem. Ut benedicta dicaris inter omnes mulieres.

* *Bedæ* Homiliæ Hyemales de Sanctis, *Opera* VII. 336. † 'dei' *Portif.* 1556.

V. Paries quidem filium : sed virginitatis non patieris detrimentum : efficieris gravida et eris mater semper intacta.

Ut benedicta dicaris.

Lectio iii. Notandus solerter ordo verborum, et tanto artius est cordi inserendus, quanto manifeste patet quia in his tota redemptionis nostræ summa consistit. Nam manifestissime Dominum Jesum, id est Salvatorem nostrum, et verum Dei Patris, et verum hominis matris Filium prædicavit. Ecce, inquit, concipies in utero : et paries filium. Agnosce verum hunc hominem veram de carne virginis assumpsisse substantiam carnis. Hic erit magnus : et Filius Altissimi vocabitur. Confitere eundem etiam verum Deum de Deo vero, et æterno Patri Filium semper esse coæternum. Quod autem futuro tempore dicitur, Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, nemo ita intelligendum putet quod Dominus Christus ante partum virginis non fuerit, sed ita potius hoc dictum intelligamus, quia potentiam divinæ majestatis, quam Dei Filius æternaliter habuit, hanc idem homo natus ex tempore acceperit, ut una in duabus naturis persona esset Mediatoris ac Redemptoris nostri. Tu.

R. 3. Maria ut audivit turbata est in sermone angeli. Et cogitabat qualis esset ista salutatio.

V. Quomodo fiet istud ait Maria : quia virum non cognosco ?

Et cogitabat. Gloria Patri. Et cogitabat.

In secundo Nocturno.

Ant. Ecce veniet Deus et homo de domo David sedere in throno in æternum.

Ps. Eructavit cor meum (*xliiii.* p. 101).

Ant. Super solium David et super regnum ejus sedebit in æternum.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Super te Hierusalem orietur Dominus, et gloria ejus in te videbitur.

Ps. Fundamenta ejus in montibus (*lxxxvi.* p. 154).

V. Egredietur virga de radice Jesse.

R. Et flos de radice ejus ascendet.

Lectio iv. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus. Sedem David regnum dicit Israeliticæ plebis, quod suo tempore David jubente pariter et juvante Domino fideli devotione gubernavit. Dedit ergo Dominus Redemptori nostro sedem David patris ejus : quando hunc de genere David incarnari disposuit, ut populum quem David temporali imperio rexit ipse gratia spiritali ad æternum proveheret regnum. De quo Apostolus ait, Qui eruit nos de potestate tenebrarum : et transtulit in regnum Filii charitatis* suæ. Hinc est quod idem populus divino admonitus instinctu, cum passurus ille Hierosolymam properaret, in ejus laudem gaudens decantabat, Benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israel. Et juxta alium evangelistam, Benedictum quod venit regnum patris nostri David. Aderat enim tempus quo redempto per ejus sanguinem mundo rex agnosceretur non solum domus David sed et totius ecclesiæ, immo omnium conditor et rector seculorum. Unde recte angelus postquam dixit, Et dabit illi Dominus sedem David patris ejus : continuo subjunxit, Et regnabit in domo Jacob in æternum.

R. 4. Dixit angelus ad Mariam, ne timeas Maria. Invenisti gratiam apud Deum.

V. Ecce concipies et paries filium : et vocabis nomen ejus Jesum.

Invenisti gratiam.

Lectio v. Domum namque Jacob ecclesiam dicit universam, quæ per fidem et confessionem Christi ad

* 'claritatis' *Leg.* 1518.

patriarcharum pertinet sortem : sive in his qui de patriarcharum stirpe carnis originem duxerunt, seu in illis qui de aliis nationibus carnaliter editi spiritali lavachro sunt in Christo renati. In qua videlicet domo regnabit in æternum : et regni ejus non erit finis. Regnat quippe in ea in præsenti vita, cum electorum corda per fidem et dilectionem suam inhabitans regit : atque ad percipienda supernæ retributionis dona continua protectione gubernat. Regnat in futura : cum eosdem finito statu temporalis exilii ad habitationem patriæ cælestis introducit, in qua præsenti ejus visione semper admoniti nil aliud agere quam ejus vacare laudibus gaudent. Dixit autem Maria ad angelum, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quomodo, inquit, fieri potest ut concipiam, pariamque filium, quæ in castimonia virginitatis vitam consummare disposui? Non autem quasi incredula verbis angeli, quomodo hæc impleri valeant requirit : sed certa quia oportebat impleri, quod et tunc ab angelo audiebat, et prius a propheta dictum legerat, quo ordine complendum sit interrogat. Quia videlicet propheta qui hoc futurum prædixit, quomodo fieri posset non dixit : sed angelo dicendum reservavit. Tu autem, Domine.

Responsorium 5. Ecce concipies et paries filium, Et vocabitur nomen ejus Jesus.

V. Hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur : et dabit illi Dominus sedem David patris ejus.

Et vocabitur.

Lectio vi. Respondens angelus dixit, Spiritussanctus superveniet in te : et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum : vocabitur Filius Dei. Superveniens in virginem Spiritussanctus duobus modis in ea divinæ suæ potentiæ efficaciam ostendit, quia et mentem illius adeo* quantum humana fragilitas patitur ab omni viciorum sorde castificavit, ut cælesti esset digna partu, et in utero illius sanctum ac venerabile Redemptoris nostri corpus sola sui operatione creavit, id est nullo virili interveniente attactu carnem de carne virginis sacrosanctam intemerata formavit. Quem enim prius aperte Spiritum Sanctum dixit, hunc ipsum denuo virtutem Altissimi nominavit. Juxta quod Dominus cum ejusdem Spiritus adventum discipulis promitteret : ait, Et ego mitto promissum Patris mei in vos : vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Obumbravit autem beatæ genitrici virtus Altissimi : quia Spiritussanctus cor illius cum implevit, ab omni æstu concupiscentiæ carnalis temperavit. Emundavit a desideriis temporalibus, ac donis cælestibus mentem simul illius consecravit et corpus. Ideoque et quod nascetur (inquit) sanctum vocabitur Filius Dei. Quia de sanctificatione Spiritus concipies, sanctum erit quod gignitur. Congruit conceptioni nativitas : ut quæ contra humanæ conditionis morem virgo concipis, supra humanæ consuetudinis modum Dei Filium generes. Omnes quippe homines in iniquitatibus concipimur : et in delictis nascimur. Quotquot autem donante Deo ad vitam præordinati sumus æternam, ex aqua et Spiritu Sancto renascimur. Solus vero Redemptor noster pro nobis incarnari dignatus mox sanctus natus est, quia sine iniquitate conceptus est. Tu autem.

R. 6. Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus. Et regnabit in domo Jacob. In æternum.

V. Et regni ejus non erit finis.

Et regnabit in domo Jacob. Gloria Patri. In æternum.

* 'a deo' *Leg.* 1518.

In tertio Nocturno.

Ant. Benedicta tu in mulieribus : et benedictus fructus ventris tui.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus : et regnabit in æternum.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Beata es Maria quæ credidisti : perficientur in te quæ dicta sunt tibi a Domino.

Ps. Cantate Domino. *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Egredietur Dominus de loco sancto suo.

R. Veniet ut salvet populum suum.

Secundum Lucam i. [26—38.]

In illo tempore. Missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galileæ : cui nomen Nazareth. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri. (*Super Lucam, lib. i. cap.* 3.)*

Idcirco angeli privatis nominibus censentur : ut signetur per vocabula etiam in operatione quid valeant. Neque enim in illa sancta civitate, quam de visione omnipotentis Dei plena scientia perficit †, idcirco propria nomina sortiuntur, ne eorum personæ sine nominibus sciri non possint : sed cum ad nos aliquid ministraturi veniunt, apud nos etiam nomina a ministeriis trahunt. Ad Mariam ergo virginem Gabriel mittitur : qui Dei fortitudo nominatur. Illum quippe nunciare veniebat, qui ad debellandas aereas potestates humilis apparere dignatus est. De quo per psalmistam dicitur, Dominus fortis et potens : Dominus potens in prælio. Et rursum, Dominus virtutum : ipse est rex gloriæ. Per Dei ergo fortitudinem nunciandus erat, qui virtutum Dominus, et potens in prælio, contra potestates aereas ad bella veniebat.

R. 7. Quomodo fiet istud respondit Maria : quia virum non cognosco? angelus ad hæc. Spiritus Sanctus superveniet in te : et virtus Altissimi obumbrabit tibi.

V. Ideoque quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.

Spiritus.

Lectio viii. Ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph de domo David : et nomen virginis Maria. Multas ob causas Salvator non de simplici virgine, sed de desponsata voluit nasci. Primo videlicet ut per generationem Joseph, cujus Maria cognata erat, Mariæ quoque nosceretur origo. Neque enim moris est Scripturarum, feminarum genealogiam texere. Nam et de utroque intelligi potest, quod dicitur de domo David. Deinde ne velut adultera lapidaretur a Judeis, malens aliquos de ortu suo quam de pudore dubitare parentis, simul et virginibus impudicis occasionem tollens, ne matrem quoque Salvatoris dicerent falsis suspicionibus infamatam. Tertio, ut in Egyptum fugiens et rediens haberet solatium viri : qui integerrimæ virginitatis custos pariter et testis existeret. Quarto, ne partus ejus dyabolo pateret. Qui si eum de virgine natum cognosceret, forsitan quasi ceteris hominibus eminentiorem morti tradere timeret. Maria vero Hebraice stella maris : Syriace vero domina vocatur. Et merito : quia et totius mundi Dominum, et lucem seculis meruit generare perhennem. Et ingressus angelus ad eam dixit, Ave gratia plena, Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus. Bene gratia plena vocatur, quæ nimirum gratiam quam nulla alia meruerat assequitur : ut ipsum videlicet

* *Bedæ Opera* v. 223.

† 'perfecit' *Leg.* 1518.

gratiæ concipiat et generet auctorem. Tu autem.

R. 8. Dixit autem Maria ad angelum : ecce ancilla Domini. Fiat michi secundum verbum tuum.

V. Spiritus Sanctus superveniet in te, cum respondisset angelus : ait Maria,

Fiat michi.

Lectio ix. Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus : et cogitabat qualis esset ista salutatio. Disce virginem moribus, disce virginem verecundia : disce virginem oraculo, disce mysterio. Trepidare virginum est, et ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri. Discant mulieres propositum pudoris imitari. Solam in penetralibus quam nemo virorum viderat angelus repperit : et sola sine comite, sola sine teste, ne quo degeneri depravaretur affatu ab angelo salutatur. Disce virgo verborum vitare lasciviam. Maria etiam salutationem angeli verebatur. Erat tamen, inquit, cogitans qualis esset hæc salutatio, et ideo cum verecundia illud faciebat quia pavebat : cum prudentia, quia benedictionis novam formulam mirabatur, quæ nusquam lecta est, nusquam ante comperta. Et ait angelus ei, Ne timeas Maria : invenisti enim gratiam apud Deum. Cum salutatione insolita ut pote quæ ei soli servabatur videret turbatam : quasi familiarius notam vocans ex nomine, ne timere debeat jubet. Et quia gratia plenam vocaverat, eandem gratiam et astruit plenius, et uberius explicat, dicens, Ecce concipies in utero et paries filium : et vocabis nomen ejus Jesum. Jesus salvator, sive salutaris interpretatur. Cujus sacramentum nominis alloquens Joseph angelus exposuit : Ipse enim, inquiens, salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Non ait populum Israel, sed populum suum, hoc est in unitatem fidei ex præputio et circuncisione vocatum : quibus ex diversa parte congregatis fieret unum ovile et unus pastor. Hic erit magnus : et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus. Dictum est de Johanne, quia erit magnus. Sed ille quasi homo magnus : hic quasi Deus magnus. Iste* enim magnus coram Domino : hic autem erit magnus (inquit) et Filius Altissimi vocabitur. Idem ergo Filius Altissimi qui in utero virginali conceptus et natus est : idem homo in tempore creatus ex matre, qui Deus est ante tempora natus ex Patre.

R. 9. Christi virgo dilectissima virtutum operatrix : opem fer miseris. Subveni domina clamantibus ad te jugiter.

V. Quoniam peccatorum mole premimur : et non est qui adjuvet.

Subveni domina. Gloria Patri. Subveni domina.

V. Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ.

R. De petra deserti ad montem filiæ Syon.

In Laudibus.

Ant. Angelus Domini nunciavit Mariæ, et concepit de Spiritu Sancto.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Ne timeas, Maria, invenisti gratiam apud Dominum : ecce concipies et paries filium.

Ps. Jubilate Domino, omnis (*xcix.* p. 29).

Ant. Quomodo fiet istud, angele Dei, quia virum in concipiendo non pertuli? audi Maria virgo Christi, Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Spiritus Sanctus in te descendet Maria : ne timeas habens in utero Filium Dei.

Ps. Benedicite omnia (*Daniel iii.* p. 31).

* 'Ille' *Leg.* 1518.

Ant. Ecce ancilla Domini : fiat michi secundum verbum tuum.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ecce virgo.

Hymnus.

O gloriosa femina,
excelsa supra sydera :
qui te creavit provide
lactans sacrato ubere.
Quod Eva tristis abstulit,
tu reddis almo germine :
intrent ut astra flebiles,
cæli fenestra facta es.
Tu Regis alti janua,
et porta lucis fulgida :
vitam datam per virginem
gentes redemptæ plaudite.
Gloria tibi Domine
qui natus es.

V. Elegit eam.

Ant. Missus est Gabriel angelus ad Mariam virginem desponsatam Joseph.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui de beatæ Mariæ.

AD PRIMAM.

Ant. Angelus Domini. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* (p. 42).

Ant. Gratias tibi.

Ps. Quicunque vult salvus (p. 46).

AD TERTIAM.

Ant. Ne timeas Maria. *ii. de Laudibus.*

[*Ps.* Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).]

Capitulum. Ecce virgo.

Responsoria et Versus de Communi unius virginis et martyris ad omnes Horas dicantur : præter Versum ad Horam Nonam, qui erit Elegit eam Deus.

Oratio ut supra.

AD SEXTAM.

Ant. Quomodo fiet istud. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Esaiæ xi.* [1.])

Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet : et requiescet super eum Spiritus Domini.

AD NONAM.

Ant. Ecce ancilla Domini. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Esaiæ xxvi.* [21.])

Egredietur Dominus de loco sancto suo : veniet ut salvet populum suum a peccatis eorum.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Angelus Domini. *i. de Laudibus.*

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191), *et ceteri Psalmi de sancta Maria.*

Capitulum. Ecce virgo.

R. Quomodo fiet istud, *ut supra vii.*

Hymnus. Ave maris stella,
Dei mater, *et cetera.*

V. Elegit eam Deus [et præelegit eam.

R. Et habitare eam fecit in tabernaculo suo].

Ant. Virgo Dei genitrix ex qua lux oriri dignata est æterna, intende supplicum tuorum preces servorum : ut per tua sancta suffragia possidere mereamur regna cælestia.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

QUANDO *hoc festum in aliqua Dominica Quadragesimæ contigerit, semper differatur usque in crastinum. Si vero in aliquo Sabbato Quadragesimæ hoc festum evenerit, semper ultimæ Vesperæ de sancta Maria*

fient; et solennis Memoria de sequenti Dominica : nisi in sabbato Passionis Domini, et etiam in sabbato Palmarum : tunc enim dicuntur * *Vesperæ de Dominica, et solennis Memoria de festo.*

Cum autem in Secunda Feria hoc festum Annunciationis beatæ Mariæ celebratur : semper in Dominica erunt Vesperæ de festo, et solennis Memoria de Dominica.

Quando vero infra Passionem Domini evenerit, semper fiat festum cum Gloria Patri, *et neuma, et Responsorio* Jesu Christe, *cum Versu* Qui de virgine.

Tamen infra Quadragesimam Completorium Quadragesimæ non mutatur.

Si vero in Quarta Feria proxima ante Pascha contigerit : ibidem solenniter celebretur, ultimæ tamen Vesperæ non de festo sed de feria erunt, et solennis Memoria de festo.

Similiter fiat si festum sancti Ambrosii in prædicta quarta feria evenerit.

Si vero in quinta feria in Cena Domini, vel in duobus diebus sequentibus, vel in ebdomada Paschæ hoc festum contigerit : differatur festum usque post Octavas Paschæ, ubi convenientius in ipsa ebdomada possit celebrari, scilicet ubi possit habere suas utrasque Vesperas.

Similiter fiat de ceteris festis duplicibus supradictis temporibus contingentibus.

IN PASCHALI TEMPORE *hoc modo fiat servitium.*

AD UTRASQUE VESPERAS *omnia fiant sicut prænotatum est : excepto quod hic fiat solennis Memoria de Resurrectione, et Responsoria et Antiphonæ tam ad Vesperas quam ad Matutinas cum* Alleluya *finiantur. Completorium vero temporis Paschalis non mutatur : nisi quod in fine Hymni dicatur* Gloria tibi Domine, *scilicet post versum* Quæsumus auctor. *Similiter fiat in fine omnium Hymnorum ejusdem metri, ad Matutinas et ad Vesperas, et ad Horas hujus diei.*

AD MATUTINAS, *Invitatorium.* Ave Maria. *Ps.* Venite.

Hymnus. Quem terra ponthus.

Tres primæ Antiphonæ cum suis Psalmis dicantur, et finiantur cum Alleluya.

V. Ex Syon.

Evangelium. Secundum Lucam. In illo tempore. Missus est angelus.

R. Ingressus.

R. Dixit autem.

R. Christi virgo.

Ps. Te Deum.

V. Emitte agnum.

IN LAUDIBUS *omnia fiant ut supra.*

Memoria de Resurrectione.

Et finiantur omnes Antiphonæ et Responsoria cum Alleluya.

Capitulum, Hymnus, et cetera, ut supradictum est.

SANCTI RICHARDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.
(III. APRILIS.)

Oratio. Deus qui ecclesiam tuam meritis beati Richardi confessoris tui atque pontificis fecisti miraculis choruscare gloriosis : concede nos famulos tuos ipsius intercessione ad æternæ beatitudinis gloriam pervenire. Per Dominum.

Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis, cum novem Lectionibus de Communi, si ante

* '*dicantur*' Chevallon.

Passionem evenerit. Si vero infra Passionem contigerit, nichil fiat de festo. Cum autem in Octava Paschœ contigerit : differatur usque in Tertiam Feriam sequentem, et fiant ibi tres Lectiones cum regimine chori. Et ad secundas Vesperas tunc de sancto Ambrosio fiat solennis Memoria de sancto Richardo.

Oratio ut supra.

SANCTI AMBROSII, EPISCOPI ET CONFESSORIS ATQUE DOCTORIS: DUPLEX FESTUM.

(IV. APRILIS.)

AD VESPERAS.

Capitulum. Ecce sacerdos magnus (p. 409).

Oratio. Deus qui populo tuo æternæ salutis beatum Ambrosium ministrum concessisti; præsta, quæsumus, ut quem doctorem vitæ habuimus in terris, intercessorem semper habere mereamur in cælis. Per Dominum nostrum.

Ubicunque hoc festum evenerit, sub regula festi Annunciationis beatœ Mariœ celebretur, sicut ibidem prœnotatum est.

Lectio i. Ambrosius Romæ natus, et disciplinis liberalibus decenter eruditus, juxta parentum suorum nobilitatem ad regendum Liguriam et Emiliam provincias consulari dignitate est promotus. Eo tempore in urbe Mediolana mortuo Auxentio Arrianorum episcopo, cum de substituendo inter catholicos et Arrianos orta esset seditio, Ambrosius adhuc cathecuminus pro eis sedandis ibi advenit : et dum plebem alloqueretur, subito vox infantis in populo sonuit Ambrosium episcopum. Mox omnes incredibiliter unanimi consensu Ambrosium sibi dari acclamant episcopum.

Lectio ii. Jussu ergo imperatoris, quamvis multum renitens, et effugere laborans, Ambrosius capitur, et baptizatus octavo die cum summa læticia cunctorum episcopus est ordinatus. Qui statim omnia quæ in auro et argento habere potuit, ecclesiæ vel pauperibus tribuit. Erat autem venerabilis episcopus multæ abstinentiæ ac vigiliarum : quotidiano jejunio macerans corpus. Eratque pro pauperibus et captivis nimium sollicitus : atque in orando assiduus, et in rebus divinis implendis fortissimus. Eo tempore Romam adiens, quædam paralitica ad eum se portari fecit : atque oranti et imponenti sibi manus vestimenta attigit. Quæ cum oscularetur : statim sanitate recepta ambulare cœpit. Tu autem.

Lectio iii. Eo tempore cum Justina imperatrix Arrianorum fautrix multas inferret sancto injurias : quædam impudens Arrianorum puella sacerdoti quem sanctus ordinaverat injuriam intulit. Cui sanctus eam debere judicium Dei vereri : ne quid sibi periculi eveniret monuit. Quod dictum rei exitus approbavit : quia sequenti die mortuam ad sepulchrum deduxit. Quod factum metum non levem adversariis incussit. Cum vero quidam reginæ jussu carrum præparasset ut sanctus Dei de ecclesia raptus in eo ad exilium duceretur, ipso die quo eum se rapere fuerat arbitratus, ipse carpento impositus ad exilium est destinatus.

Tractante sancto quadam die verbum Dei in ecclesia, quidam acerrimus Arrianorum sectator angelum ad aures sancti episcopi tractantis vidit loquentem ; quasi qui sibi indicaret quid populo renunciare deberet. Quo viso ad fidem se catholicam contulit : et quam expugnabat defendere cœpit. Duo quoque Arriani cum sancto Domini tractanti quæstionem de incarnatione Domini proposuissent, et ad eam audiendam sequenti die se præsto affuturos spopondissent : die promisso in ecclesia sancto Dei cum populo expectante, illi contemnentes in reda quasi gratia gestandi civitatem sunt egressi. Qui subito Dei judicio de reda præcipitati sic sunt mortui.

Lectio iv. Quidam immundo spiritu plenus cum ad sanctum virum duceretur : mox ut ad eum ire cœpit, saluti suæ est redditus. Qui apud sanctum aliquandiu commoratus : ab infestatione maligni spiritus perstitit sanus. Sed cum fuisset reversus : mox ad eum idem rediit inimicus. Qui ab exorcistis requisitus : se cum eo ad sanctum Dei timuisse accedere est confessus. Fama autem sanctitatis ejus et sapientiæ longe lateque vulgata : duo potentissimi et sapientissimi Persarum viri ad eum Mediolanum venientes plurimas secum deferebant sancto Dei proponendas quæstiones. Qui cum eo diu per interpretem disputantes : reversi sunt prudentiam ejus valde admirantes.

Lectio v. In civitate Florentia quodam tempore Ambrosio commorante, cujusdam clarissimi viri filius, apud quem idem sanctus hospitabatur, subita infirmitate correptus, præsenti vita est exemptus. Quo mater valde religiosa ac fide plena allato* de superiori parte domus ad inferiora descendit ; atque eum in lecto sacerdotis ipso absente composuit. Quem cum sacerdos revertens in lecto invenit, fidem matris contemplatus, (Helisæo similis) supra corpus infantis seipsum composuit : atque orando promeruit ut matri viventem redderet, quem mortuum invenit. Quædam autem Marcomannorum regina, cum famam sancti a quodam fideli viro audisset, Christo credidit, cujus illum servulum recognovit. Quadam vero die cum Ambrosius ad domum Macedonii tunc officiorum magistri pro quodam intercessurus pergeret : ex præcepto supradicti viri, fores clausas invenit, nec copiam ingrediendi impetrare potuit. Cui sanctus ait, Et tu ad ecclesiam venies, nec apertis januis quas ingrediaris invenies. Quod quidem sic postea contigit. Inimicos enim Macedonius timens ad ecclesiam confugit : et patentibus januis aditum per quem ingrediretur reperire non potuit.

Lectio vi. Quodam autem tempore cum quadragesimum tertium psalmum Ambrosius tractaret, et exceptor ejus præsens adesset : subito in modum scuti brevis ignis caput ejusdem sancti viri cooperuit, atque per os ipsius paulatim visus est ingredi. Postea vero facies ejus tanquam nix incanduit. Ex quo quidem Spiritus Sancti in eum advenisse gratiam : qui apostolorum gesta meminit, cognoscere sine dubio poterit. Paschali autem solennitate appropinquante : vir sanctus in infirmitatem corporis incidit. In qua decumbens cum quadam die oraret : vidit Dominum Jesum ad se venientem. Eodem vero tempore quo ex hac vita erat migraturus, ab hora diei undecima usque ad illam horam qua spiritum emisit, quæ paululum ante lucem sabbati Paschæ fuit : expansis manibus in

* 'ablato' *Legenda MS.*

modum crucis oravit*. Honoratus etiam Vercellensis ecclesiæ sacerdos, cum sancti viri expectans exitum in superiori domus parte quiesceret : tertio vocem se vocantis audivit ac dicentis, Surge, festina : quia modo est recessurus. Qui descendens : Dominici Corporis et Sanguinis sacramenta viro sancto obtulit. Quibus sumptis ultimum spiritum emisit. Quo die cum corpus ejus in ecclesia positum esset, et baptizati infantes a fonte redirent : aliqui eum se videre sedentem in tribunali dicebant. Alii vero ascendentem suis parentibus digito ostendebant : plurimi quoque stellam supra corpus ejus se vidisse narrabant. Corpus ergo ejus die Paschæ in basilica Ambrosiana est positum : anima vero cum Christo exultat in regione viventium.

Lectio vii. Secundum Mattheum v. [13—19]. *Lectio vii.*

In illo tempore : Dixit Jesus discipulis suis, Vos estis sal terræ. Quod si sal evanuerit : in quo salietur? Et reliqua.

Omelia excerpta de diversis tractatibus.

Prædixerat Dominus discipulos suos pro sui nominis confessione persecutionem passuros : et ut eos consolaretur subjunxit dicens. Vos estis sal terræ. Ac si diceret. Illi persequentur : sed vos nolite timere, quia sal terræ vos eritis. Per sal autem cælestis sapientia designatur. Sal enim per aquam, et ardorem solis, et flatum venti, ex altera natura commutatur in alteram. Sic et apostoli et apostolici viri, per aquam baptismatis, et ardorem fidei, et flatum id est donum Spiritus Sancti, ex terrena generatione in spiritualem sunt commutati. Salis autem natura hæc est. Humores exsiccat, fœtorem aufert, vermes procreare non sinit. Ita et cælestis sapientia carnalium delectationum humores exsiccat, malæ conversationis fœtorem aufert, libidinosæ cogitationis vermes procreare non sinit : et illum vermem extinguit, de quo Esaias ait, Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. Tu autem.

Lectio viii. In Veteri Testamento nullum sacrificium Deo offerebatur, nisi prius sale condiretur. Quia videlicet nullus potest seipsum laudabile sacrificium Deo offerre absque sapore cælestis sapientiæ. Unde Paulus dicit, Sermo vester in gratia Dei sit sale conditus. In libro autem Regum legitur, quia aquæ Hierico cum essent amaræ et steriles, rogatus Helisæus ut eas sanaret, jussit vas sibi afferri et misit in illud sal : et projecit ad exitus aquarum, et sanatæ sunt aquæ. In hoc loco sal intelligitur Christi divinitas : vas vero ejus humanitas. Sal missum in vas fuit, cum Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Postquam autem vas ad exitus aquarum projectum est, sanatæ sunt aquæ : quia postquam Christus suæ passionis mysterium perfecit, sanatæ sunt gentes. Si, inquit, sal evanuerit : in quo salietur? Id est, Si vos quos ad hoc elegi ut sal terræ sitis erraveritis, alii non erunt per quos mundus cælestis sapientiæ gustum percipiat. Tu autem.

Lectio ix. Vos (inquit Dominus) lux estis mundi. Gentilium corda insipida et obscura, sicut cælestis sapientiæ indigebant gustu, ita et veræ fidei lumine. Apostoli autem recte lux mundi sunt dicti : quia sicut sol mittit radios ad fugandas tenebras noctis, ita et Dominus apostolos direxit ad fugandas tenebras infidelitatis. Unde alibi dicit, Nonne duodecim horæ sunt diei? Ubi seipsum diem, apostolos autem horas

* 'honorauit.' *Leg.* 1518.

appellat. Per mundum autem in quem apostoli missi sunt, homines mundum inhabitantes intelligere debemus. Non potest, inquit, abscondi civitas supra montem posita. Ac si dicat, Non possunt abscondi vestra opera, qui sal terræ, et lux mundi, et civitas supra montem posita estis: sed quicquid feceritis, omnibus manifestum erit. Sic (inquit) luceat lux vestra coram hominibus. Quasi dicat, Sicut nemo lucernam accendit et eam sub modio ponit, ita et ego vos prædicatores meos non ideo elegi, neque ideo Sancti Spiritus gratia accendi, ut lucem sanctæ prædicationis occultetis, sed ut omnibus manifestetis, ut ad fidem conversi credant et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Tu autem.

Responsoria, Capitula, et cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

AD SECUNDAS VESPERAS, *dicatur Responsorium* Sancte N. Christi confessor. *In Communi*, p. 416.

Quando vero post Pascha hoc festum contigerit, fiant tres Lectiones de propria Legenda sancti Ambrosii.

Ad Vesperas in tempore Paschali, Responsorium Filiæ Hierusalem. *In Communi*, p. 360.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis, Paschalis temporis.

SANCTORUM TYBURCII ET VALERIANI, MARTYRUM.

(XIV. APRILIS.)

Sine regimine chori.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui sanctorum martyrum tuorum Tyburcii, Valeriani, et Maximi solennia colimus, eorum etiam virtutes imitemur. Per.

ET NOTANDUM EST *quod omnia festa trium Lectionum sine regimine chori, ab Octavis Paschæ usque ad Octavas Penthecostes, habent Invitatorium duplex.*

SIMILITER *omnia talia festa, quæ contingunt infra ebdomadam Sanctæ Trinitatis, et infra Octavas Corporis Christi contingentia, habent Invitatorium duplex.*

Lectio i. Valerianus atque Tyburcius frater ejus, cum per prædicationem beatæ Ceciliæ credidissent in Dominum, et a sancto papa Urbano baptizati fuissent, et hoc ad noticiam Almachii præfecti pervenisset: jussi sunt ambo fratres si sacrificare nollent, pariter capitalem subire sententiam. Tunc gloriosi martyres tenti a Maximo corniculario ducebantur ad locum passionis. Qui Maximus cœpit flere super eos dicens, O juventus flos purpureus, quam impia diffinitione præsentem vitam volentes amittere quasi ad epulas festinatis? Tyburcius dixit, Nisi sciremus pro certo alteram vitam perpetuam esse, nunquam nos istam amittere gauderemus. Dixit ei Maximus, Si possem certum apud me habere quod loqueris, optarem et ego istam vitam contemnere.

Lectio ii. Valerianus dixit ad Maximum, Quia dicis nichil tibi superesse nisi ut probes vera esse quæ diximus, in hora qua nos faciet Dominus istam corporis tunicam deponere, aperiet oculos tuos, et faciet te videre cum quanta gloria illa vita suscipitur. Cum ergo impetrasset a carnificibus unius diei inducias, duxit eos in domum suam. Ad quorum prædicationem et ipse Maximus cum

omni domo sua, et ipsi carnifices crediderunt. Tunc sancta Cecilia venit ad eos nocte cum sacerdotibus, et universi baptizati sunt. Igitur cum aurora finem nocti daret: Cecilia dixit, Eya milites Christi, abjicite opera tenebrarum, et induimini arma lucis. Cum venissent ergo sancti ad locum ubi jussi sunt immolare: offeruntur eis thura, et recusant: recusantes ponunt genu, feriuntur gladio, projiciunt corpus temporale, et martyrium suscipiunt sempiternum. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Maximus autem jurando asserebat, dicens, Vidi angelos Dei fulgentes sicut sol in hora qua verberati sunt sancti gladio: et egredientes animas eorum de corporibus quasi virgines de thalamo, quas in gremio suo suscipientes angeli remigio alarum suarum ferebant ad cælos. Ista cum lachrymis narrante Maximo, plurimi crediderunt, et ab ydolis conversi suo se Creatori reddiderunt. Igitur cum pervenisset ad Almachium quod Maximus cornicularius cum suis omnibus factus fuisset Christianus: jussit eum tandiu plumbatis tundi quandiu spiritum redderet. Quem sancta Cecilia juxta collegas suos martyres Tyburcium et Valerianum quos ipsa sepelierat, in novo sarcophago sepelivit, et jussit ut in ipso sarcophago sculperetur fenix, ad indicium fidei ejus qui resurrecturum se fenicis credidit exemplo. Tu autem, Domine, miserere nostri.

Cetera de Communi Plurimorum Martyrum, Paschalis temporis.

SANCTI ALPHEGI, EPISCOPI* ET MARTYRIS.

(xix. aprilis.)

Tres Lectiones de Communi, sine regimine chori.

Oratio. Deus qui beatum Alphegum confessorem tuum sacerdotii dignitate et palma martyrii decorasti: concede propicius, ita nos apud te ejus intercessionibus adjuvari, ut cum eo possimus in æterna felicitate lætari. Per Dominum.

Cetera de Communi Unius Martyris et Pontificis, Paschalis temporis: cum Capitulis et Lectionibus unius martyris et pontificis, alterius temporis.

SANCTI GEORGII, MARTYRIS. (xxiii. aprilis.)

Tres Lectiones, cum regimine chori.

Oratio. Deus qui nos beati Georgii martyris tui meritis et intercessione lætificas: concede propicius, ut qui ejus beneficia poscimus, dono tuæ gratiæ consequamur. Per.

Lectio i. Sanctus et verus Dei cultor Georgius Capadociæ regionis oriundus: cum videret apud impium Dacianum populos multos Christum Dominum blasphemantes et dæmones adorantes: crucis vexillo armatus, Sanctoque Spiritu repletus, in vocem hujusmodi prorupit †, Omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit. Cæcavit enim dyabolus oculos diffidentium, ut non agnoscant Factorem suum Christum. Hoc audito: Dacianus intra semetipsum cœpit fremere, et dixit ei, Qua teme-

* '*archiepiscopi*' Legend. 1518.

† 'erupit' *Leg.* 1518.

ritatis audacia ista prosequeris, ut non solum nobis injuriam irroges, verumetiam deos nostros dæmones esse affirmes? Fatere tamen ex qua provincia huc advenisti: vel quo nomine vociteris. Sanctus Georgius dixit, Christianus et Dei servus sum, Georgius nuncupor: genere Capadocus, patriæ meæ comitatum gerens. Elegi vero temporali carere dignitate: et immortalis Dei imperio deservire.

Lectio ii. Dacianus dixit, Erras, Georgi: accede et immola deo Apollini. Beatus Georgius respondit, Domino* Jesu Christo exhibeo culturam Regi omnium seculorum, non Apollini auctori dæmoniorum. Dacianus ira repletus jussit sanctum Georgium in equuleo levari, et extensum membratim ungulis lacerari: deinde lateribus ejus lampades applicari. Post hæc jussit eum deponi, et extra civitatem ejici, et ad verbera extendi, et diversis plagis cruciari. Salem vero in vulnera aspergi: et cilicio plagas ejus fricari. Videns Dacianus quod martyr sanctus his pœnis non posset superari: jussit eum in ima carceris trudi. Deinde eductum de carcere fecit sibi præsentari, jussitque ministris ut rotam æneam afferrent, et gladios bisacutos in ea infigerent: atque martyrem super eam imponentes ex alto dimitterent. Beatus ergo Georgius positus est in rota. Et dum revolveretur, statim comminuta est: et sanctus Dei permansit illæsus. Tu autem.

Lectio iii. Tunc iratus Dacianus jussit sartaginem æneam plumbo repleri: et ebulliente† plumbo Georgium immitti‡. Georgius autem facto coram se signo crucis, in sartagine quasi dormiens repausavit, donec plumbi fervor nutu divino refrigeravit. Tunc blandimento diabolico plenus Dacianus fecit ad se venire beatum martyrem, et dixit, Exhortor itaque te ut filium meum unigenitum, Georgi: ut amota Christianitatis superstitione ad deos omnipotentes convertaris. Martyr vero sanctus subridens ait, Ac si contra fas mens supernis voluptatibus detenta cogatur velle quod non vult: tamen nos oportet immolare Deo immortali, et quæ cupis incunctanter volo explere. Sperans itaque Dacianus quod ejus assertio in hoc vera fuerit: prosilit festinus volens præ gaudio osculari beatum martyrem. Non polluas (inquit Georgius) caput meum: antequam diis exhibeamus culturam. Cumque ad aram deorum accederet, et Apollinem aspiceret: flexis genibus in terram Christum orabat, dicens; Rogo te Deus omnipotens: ut sicut cera liquescit a facie ignis, ita hæ ymagines modo liquescant, ut omnes te cognoscant verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. His dictis, ignis descendit de cælo: et templum cum diis et sacerdotibus subito combussit. Tunc Dacianus ira commotus: trahere præcepit sanctum martyrem ut homicidam et reum per vicos platearum. Cunque traheretur ad locum supplicii: flexis genibus gratias egit Deo, et sic capitalem pertulit pro Christo sententiam. Dominus vero omnipotens in hora qua passus est beatus martyr ariditatem terræ pluviarum nimbis affluenter inebriavit. Dacianum vero cum suis ministris ad palatium properantem repentini turbinum ignes circumdederunt: et pariter uno momento conflagraverunt.

Cetera de Communi Unius Martyris, Paschalis temporis.

Si hoc festum in Octava Paschæ contigerit, differatur in crastinum: et ad secundas Vesperas de Dominica fiat solennis Memoria de festo. Similiter fiat tunc ad primas Vesperas de sancto Marco.

* 'Dñe' *Leg.* 1518. † 'ebuliente' *Chevallon.* ‡ 'immittere' *Leg.* 1518.

SANCTI MARCI EVANGELISTÆ.

Tres Lectiones: duplex festum.

Ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, et ad Tertiam, Capitulum. (Ephes. iv. [7.])

Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi : propter quod dicit Scriptura : ascendens Christus in altum captivam duxit captivitatem : dedit dona hominibus.

Oratio. Deus qui beatum Marcum evangelistam tuum evangelicæ prædicationis gratia sublimasti : tribue, quæsumus, ejus nos semper et eruditione proficere, et oratione defendi. Per.

AD MATUTINAS *tres Psalmi dicantur de Apostolis, secundum ordinem Nocturnorum.*

Lectio i. Beatus Marcus evangelista ab Egypti partibus Alexandriam proficiscens, mox ut ingressus est civitatem, calciamentum ejus diruptum est. Hoc ille intelligens ait, Vere iter meum expeditum est. Tradidit autem calciamentum suum cuidam sutori. Qui dum emendare cœpisset calciamentum, fortiter vulneravit manum suam, et exclamavit, Unus Deus. Beatus ergo Marcus gaudens expuit in terram, lutoque facto : unxit manum viri dicens, In nomine Jesu Christi Filii Dei vivi sanetur manus tua. Et statim sanata est manus ejus. Postea vero sutor ille baptizatus est cum tota domo sua : docente beato Marco. Vocabatur autem homo ille Anianus.

Lectio ii. Cunque cives illi multa signa audirent eum facere, et omnes ad veram Christi fidem convertere : fremebant, et apprehendere eum quærebant, ponentes ei plurimas insidias. Beatus autem Marcus agnoscens eorum insidias, Anianum ibidem ordinavit episcopum, et tres presbyteros, et septem diaconos, et Penthapolim pergit. Commoratusque ibidem duobus annis ordinavit episcopos ac clericos : et iterum Alexandriam venit. Cunque gentiles cognovissent beatum Marcum ibidem advenisse, et multa miracula fecisse : quærebant eum apprehendere, dicentes, Magna virtus est hujus magi. Cunque perseverarent quærentes, in ipsa Dominica die Paschali solennitate, invenerunt eum Missam celebrantem : mittentesque funem in collo ejus, trahebant eum dicentes, Ducite bubalum ad loca bubali.

Lectio iii. Sanctus autem Marcus cum traheretur, gratias egit Deo, quia dignus habitus est hæc pro nomine ejus pati. Erant autem carnes ejus defluentes in terram : et saxa inficiebantur sanguine ejus. Cunque Dei famulus in carceris obscuritate truderetur : circa mediam noctem venit ad eum angelus Domini dicens, Marce famule Dei, ecce nomen tuum in libro vitæ ascriptum est : et memoriale tuum non derelinquetur in secula. Beatus autem Marcus gratias agens Deo, quod per angelum suum consolatus est eum : dixit, Domine Jesu Christe, obsecro te, suscipe spiritum meum : et ne patiaris me longius a te separari. Hoc cum dixisset : venit ad eum Dominus Jesus Christus in habitu quo fuit cum discipulis suis antequam pateretur ; et ait illi, Pax tibi Marce dilecte meus. Mane autem facto : miserunt funem persecutores circa collum ejus, et trahebant eum dicentes, Trahite bubalum ad loca bubali. Ille autem cum traheretur, gratias egit Deo, dicens, In manus

tuas, Domine : commendo spiritum meum. Et hæc dicens sanctus Marcus cum palma martyrii emisit spiritum, perrexitque ad Christum : qui vivit et gloriatur in secula seculorum. Amen. Tu autem [Domine miserere nostri].

Cetera de Communi Unius Evangelistæ, Paschalis temporis.

AD TERTIAM.

Capitulum. Unicuique nostrum.

AD SEXTAM.

Capitulum. (*Ephes. iv.* [10.])

Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia.

AD NONAM.

Capitulum. (*Ephes. iv.* [11.])

Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios autem evangelistas, alios autem pastores et doctores : usque ad consummationem sanctorum.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Sancti tui Domine *in Communi*, p. 357.

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191), *et ceteri Psalmi de Apostolis.*

Capitulum. Unicuique nostrum, *ut supra.*

R. Candidi facti sunt *in Communi*, p. 355.

Oratio ut supra.

SI *hoc festum infra ebdomadam Paschæ contigerit : differatur usque post Octavas Paschæ, et ubi convenientius possit celebrari celebretur, et ubi possit utrasque habere Vesperas. De Jejunio vero tunc, nec de Processione quæ solet fieri eo die, nichil fiat nec post nec ante in illo anno : nec etiam si hoc festum in aliqua Dominica post Octavas Paschæ evenerit : sed tunc festum non differatur, immo fiat totum servitium de festo, et solennis Memoria de Dominica, et postea de Resurrectione, et Processio ante crucem ad Vesperas in Sabbato more solito : tamen de Jejunio, et de Processione quæ solet fieri post Missam de sancto Marco, nichil fiat eo anno.*

Quavis alia feria post Octavas Paschæ hoc festum contigerit : fiat Jejunium, et Processio more solito.

SANCTI VITALIS, MARTYRIS. (XXVIII. APRILIS.)

Tres Lectiones fiant, cum regimine chori.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut intercedente beato Vitale martyre tuo et a cunctis adversitatibus muniamur in corpore, et a pravis cogitationibus mundemur in mente. Per Dominum nostrum.

AD MATUTINAS.

Lectio i. Sanctus Vitalis consularis, pater sanctorum Gervasii et Prothasii, cum Paulino judice suo Ravennam ingressus est. Contigit autem ibi quendam Christianum, nomine Ursicinum, arte medicum, post nimia tormenta capitalem accepisse sententiam. Qui dum ad decollandum ductus esset : expavit. Et dum vellet male evadere : exclamavit Vitalis dicens, Noli, noli, Ursicine, medice, qui alios curare consuevisti, temetipsum æternæ mortis jaculo vulnerare. Et qui per passiones nimias venisti ad palmam : ne perdas coronam tibi a Domino præparatam. Audiens ergo hæc Ursicinus genu posuit : et spicula-

torem ut feriret hortatus est, agens pœnitentiam quod expavisset. Statimque Vitalis corpus martyris rapuit : et intra Ravennensium urbem cum honore maximo sepelivit. Tu autem, Domine.

Lectio ii. Post hæc autem Vitalis ad judicem suum ultra ire noluit : quem Paulinus consularis ideo teneri mandavit, non tantum quia ad eum redire contempsit, quantum quod ita Christianus esse detectus est, ut etiam volentem sacrificare ad coronam martyrii revocare ita institit ne pareret, et gemmam preciosam quam rapere dyabolus conabatur, Deo redderet. Paulinus igitur jussit eum levari in equuleum : ut per tormenta potuisset ejus consensum inclinare ad sacrificandum. Cui Vitalis ait, Infinita dominatur tibi stultitia, ut putes me ipsum decipere : qui alios a periculo deceptionis studui liberare.

Lectio iii. Paulinus ergo consularis dixit ad officiarium* suum, Ducite Vitalem ad palmam. Et si sacrificare contempserit : nolite eum decollare, sed foveam in terra facite quousque perveniatis ad aquam, et ibi eum supinum deponite : et terra atque lapidibus obruentes dimittite. Quod cum fuisset impletum : Deus sibi beatum Vitalem martyrem consecravit. Sacerdos autem Apollinis, qui hoc consilium dederat Paulino, arreptus a dyabolo per septem dies energuminus ibi clamabat, ubi obrutus est sanctus Vitalis, Incendis me : martyr Christi, crucias me. Post septem dies præcipitatus in flumine a dyabolo expiravit. Sanctus autem Vitalis gloriosus Christi martyr requiescit in civitate Ravennensium : præstans orationibus suis beneficia omnibus credentibus usque in præsentem diem.

Cetera de Communi Unius Martyris, temporis Paschalis.

DEPOSITIO SANCTI ERKENWALDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS, SINODALIS LONDONIENSIS (XXX. APRILIS.)

Tres Lectiones, cum regimine chori, cum Oratione, et Lectionibus de proprietate, quas require post Translationem ejusdem in Novembri [*die xiv.*] *ante festum sancti Machuti.*

SANCTORUM APOSTOLORUM PHILIPPI ET JACOBI: DUPLEX FESTUM. (I. MAII.)

AD VESPERAS.

Super Psalmos feriales Ant. Vado parare vobis locum : et iterum venio ad vos, et gaudebit cor vestrum, alleluya, alleluya.

Capitulum. (*Sapientiæ v.* [1.])

Stabunt justi in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores eorum.

R. Candidi facti sunt *in Communi*, p. 355.

Hymnus. Tristes erant apostoli.

V. Gavisi sunt discipuli.

R. Viso Domino, alleluya.

Ant. Tanto tempore vobiscum sum et non cognovistis me : Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum, alleluya.

Ps. Magnificat.

* 'officium' *Chevallon. cum Brev. MS. Pet.* 'officiarium' *Leg.* 1518.

Oratio. Deus qui nos annua apostolorum tuorum Philippi et Jacobi solennitate lætificas : præsta, quæsumus, ut quorum gaudemus meritis, instruamur exemplis. Per Dominum.

Memoria de Resurrectione.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Exultent *in Communi*, p. 357.

Ps. Venite.

Hymnus. Tristes erant apostoli *in Communi*, p. 356.

Ant. Tristitia vestra *in Communi*, p. 357.

Tres Psalmi de Communi Apostolorum dicantur reliqui temporis : secundum ordinem Nocturnorum.

V. Gavisi sunt.

Secundum Johannem xiv. [1—13.]

In illo tempore; Dixit Jesus discipulis suis, Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum : et in me credite. In domo Patris mei : mansiones multæ sunt. Et reliqua.

Omelia beati Augustini episcopi. (*Super Johannem, Tract.* LXVII. *excerptim**).

Erigenda est nobis, fratres, ad Deum major intentio, ut verba sancti evangelii, quæ modo in nostris auribus sonuerunt, etiam mente capere utcunque † possimus. Sciens Redemptor noster discipulorum animos ex sua passione et morte perturbandos : antequam pateretur, resurrectionis suæ gloria, et secum commorandi spe, eorum animos erigere curavit. Cum enim ab illo perire ‡ metuebant, merito turbabantur : sed qui cum illo se mansuros credebant, a perturbatione recreabantur. Si vero alius erat alio fortior, alius alio justior, in domo Patris mei mansiones multæ sunt. Nullus ergo illorum alienabitur ab illa domo, ubi mansionem pro suo quisque accepturus est merito. Non enim erit aliqua invidia imparis claritatis : quoniam regnabit in omnibus unitas charitatis.

Responsoria de Communi Apostolorum Paschalis temporis dicantur.

Lectio ii. Jacobus, qui et frater Domini dicitur, cognomento Justus : post passionem Domini statim ab apostolis Hierosolymornm episcopus ordinatus est. Hic de utero matris sanctus fuit : vinum et siceram non bibit, carnem nullam comedit. Nunquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat intrare in sancta sanctorum. Hic ‖ vestibus lineis non utebatur, sed laneis. Solusque ingrediebatur templum, et jacebat super genua sua, orans pro populi ignorantia fixis genibus : intantum ut camelorum duriciam traxisse ejus genua crederentur. Itaque pro incredibili continentia et summa justicia, appellabatur Justus. Hunc itaque cum supra pinnam templi positum compellerent Judei ut Christum Dei Filium negaret : ille voce maxima protestabatur ad populum dicens, Quid me interrogatis de Filio hominis? Ecce ipse sedet ad dexteram Patris : et venturus est cum nubibus cæli. Pharisei autem hæc audientes præcipitaverunt eum ex alto. Cunque præcipitatus de pinna templi confractis cruribus adhuc semivivus § tollens ad cælum manus diceret Jacobus, Domine, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt : fullonis fuste in cerebro percussus occubuit. Triginta itaque annis Hierosolymorum rexit ecclesiam, id est usque ad septimum annum Neronis : et juxta templum ubi præcipitatus fuerat, sepultus est. Qui-

* *Augustin. Opera*, III. 2251, ed. Paris. 1837. † 'utique' *Brev. MS. Joh.*
‡ 'se ab illo separari' *et mox* 'Sed quia cum illo' *melius Brev. MS. Col. Pet.*
‖ 'Huic' *Leg.* 1518. § 'semianimis' *Leg.* 1518.

dam in monte Oliveti eum conditum putant : sed falsa opinio eorum est. Scripsit autem unam tantum epistolam quæ de septem canonicis est.

Lectio iii. Post passionem Domini per annos circiter viginti sanctus Philippus apostolus instanter prædicavit gentibus per Sythiam evangelium. Ubi cum tentus esset a gentilibus et ductus ad statuam Martis, ut compelleretur ad sacrificandum : exiit de subtus basi in qua statua Martis stabat dracho ingens, et percussit filium pontificis, qui ministrabat ignem sacrificii. Percussit etiam duos tribunos qui præerant provinciæ : quorum officiales tenebant in vinculis sanctum Philippum apostolum. De flatu autem drachonis omnes morbidi ægrotare cœperunt. Apostolus autem Domini filium pontificis qui ministrabat ignem sacrificii, et duos tribunos qui mortui erant, in nomine Domini Jesu Christi suscitavit : omnemque turbam quæ morbida fuerat sanitati restituit. Unde factum est ut omnes, qui persequebantur Philippum apostolum, pœnitentiam agentes, deum hunc æstimantes adorarent. Apostolo autem per unum annum jugiter ibi prædicante crediderunt : et multa milia hominum baptizata sunt. Ordinatis autem clericis, et episcopis, et presbyteris, et dyaconibus, atque ecclesiis multis constructis, ipse per revelationem Asyam reversus, et in civitate Ierapoli commoratus : hæresim malignam Hebionitarum extinxit, qui dicebant non verum hominem natum ex Maria virgine Dei Filium assumpsisse. Continuæ igitur prædicationi per aliquot annos insistens : multitudinem populorum Christo, laboribus piis semper inserviens, lucratus est. Quique apud Ierapolim Asyæ civitatem beato fine dormivit in pace : et ibidem sepultus est.

V. Cognoverunt Dominum.
R. In fractione panis, alleluya.

IN LAUDIBUS.

Ant. Domine ostende nobis Patrem, et sufficit nobis, alleluya.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum, alleluya.

Ps. Jubilate Deo (*xcix.* p. 29).

Ant. Ego sum via, veritas et vita : nemo venit ad Patrem nisi per me, alleluya.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Spiritus et animæ justorum hymnum dicite Deo nostro, alleluya, alleluya.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint : quodcunque petieritis fiet vobis, alleluya.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Stabunt justi, *ut supra.*

Hymnus. Claro Paschali *in Communi*, p. 358.

V. Gaudete justi.

Ant. Non turbetur cor vestrum neque formidet : creditis in Deum, et in me credite : in domo Patris mei mansiones multæ sunt, alleluya, alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui nos annua.

Memoria de Resurrectione.

AD PRIMAM.

Ant. Domine ostende. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias.

Ps. Quicunque (p. 46).

AD TERTIAM.

Ant. Philippe. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Stabunt justi, *ut supra.*

R. Gavisi sunt discipuli. Alleluya, alleluya.

V. Viso Domino. Alleluya, alleluya.

V. Domine ostende nobis Patrem.

AD SEXTAM.

Ant. Ego sum via. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Actuum iv.* [33.])

Virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Domini nostri Jesu Christi : et gratia magna erat in omnibus illis.

R. Domine ostende nobis Patrem. Alleluya, alleluya.

V. Et sufficit nobis.

V. Non turbetur cor vestrum.

AD NONAM.

Ant. Si manseritis. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Actuum v.* [41.])

Ibant apostoli gaudentes a conspectu consilii : quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

R. Non turbetur cor vestrum, Alleluya, alleluya.

V. Neque formidet.

V. Cognoverunt Dominum.

R. In fractione panis, alleluya.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Domine ostende. *i. de Laudibus.*

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191), *et ceteri Psalmi de Apostolis.*

Capitulum. Stabunt justi, *ut supra.*

R. Candidi facti sunt *in Communi*, p. 355.

Hymnus. Claro [Paschali] *in Communi*, p. 358.

V. Gaudete.

Ant. Si cognovissetis me utique et Patrem meum cognovissetis : et amodo cognoscetis eum, et vidistis eum, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

QUANDO *hoc festum in Octava Paschæ forte contigerit : differatur in crastinum, et in Dominica erunt Vesperæ de festo, et solennis Memoria de Dominica, et de Resurrectione. In crastino vero tunc fiant Vesperæ de cruce, et solennis Memoria de Apostolis, et postea de Martyribus.*

Si hoc festum in Vigilia Ascensionis Domini evenerit, ibi celebretur : et ad primas Vesperas de Ascensione fiat solennis Memoria de Apostolis.

Si vero in die Ascensionis Domini hoc festum forte contigerit ; differatur usque in crastinum : et etiam de eis tunc fiet solennis Memoria ad secundas Vesperas in die Ascensionis. Et in crastino erunt Vesperæ de apostolis, et solennis Memoria de Inventione sanctæ crucis, et de Martyribus ; et Processio fiat ante crucem [et] *in* introitu chori de Sancta Maria.*

* '*ante crucem. In*' Brev. MS. Joh. cum Port. 1543-4; '*ante crucem: et in introitu chori de Sancta Maria*' [hoc est, *in revertendo dicatur Antiphonia de S. Maria in introitu chori*] melius Portiforium 1556.

IN INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS. (III. MAII.)

Ad Primas Vesperas.

Super Psalmos feriales Ant. Dulce lignum dulces clavos, dulce pondus sustinuit : quæ meruit portare precium hujus seculi, alleluya.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Galat. vi.* [14.])

Michi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem michi mundus crucifixus est et ego mundo.

R. O crux viride lignum quia super te pependit Salvator Rex Israel. O quam dulce lignum, quam dulces clavos, quam dulcia ferens pondera, O quam preciosum lignum, quam preciosa gemma. Quæ Christum meruit sustinere. Alleluya.

V. Custodi, Domine, gregem tuum, quem redemisti per lignum sanctæ cruis.

Quæ Christum.

Prosa.

Crux fidelis terras cælis
miro nectens fœdere,
Nos in laude tua gaude
devotos incedere.

Crux est thronus in quo bonus
pastor oves redimit.
Crux fecundat, crux emundat,
crux hostem interimit.

Ara crucis, lampas lucis,
vera salus hominum.
Nobis pronum fac patronum
quem tulisti Dominum.

Salve lignum vitæ dignum
ferre mundi precium.
Confer isti plebi Christi
crucis beneficium.

Omnes Clerici ad altare conversi dicant Gloria Patri. Alleluya.

Hymnus.

Impleta sunt quæ concinit
David fidelis carmine
Dicendo nationibus,
Regnavit a ligno Deus.

Arbor decora et fulgida
Ornata Regis purpura,
Electa digno stipite
Tam sancta membra tangere.

Beata cujus brachiis
Precium pependit seculi:
Statera facta est corporis,
Prædamque tulit tartaris.

O crux ave spes unica,
Hoc inventionis tempore,
Auge piis justiciam,
Reisque dona veniam.

Te, summa Deus Trinitas,
Collaudat omnis spiritus,
Quos per crucis mysterium
Salvas rege per secula. Amen.

V. Hoc signum crucis erit in cælo.

R. Cum Dominus ad judicandum venerit, alleluya.

Ant. O crux benedicta quæ sola fuisti digna portare Regem cælorum et Dominum, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui in præclara salutiferæ crucis inventione passionis tuæ miracula suscitasti : concede ut vitalis ligni precio æternæ vitæ suffragia consequamur. Qui cum Deo Patre.

Nulla fiat Memoria de Resurrectione : sed fiat solennis Memoria de martyribus Alexandro, Eventio, et Theodolo.

Ant. Filiæ Hierusalem.

V. Tristitia vestra.

Oratio. Præsta, quæsumus, om-

nipotens Deus : ut qui sanctorum martyrum tuorum Alexandri, Eventii, et Theodoli natalicia colimus, a cunctis malis imminentibus eorum intercessionibus liberemur. Per.

Deinde si Dominica fuerit fiet Memoria de Dominica ad utrasque Vesperas et ad Matutinas.

Si Festum sanctæ Crucis in Dominica contigerit : fiat Processio cum hac Antiphona O crux gloriosa, *et Antiphona de Resurrectione omittitur. Si Dominica fuerit, fiat Memoria de Dominica : et tunc eat Processio ordinatim quacunque feria contigerit, cum Ceroferariis et Thuribulariis ante crucem per medium chori, sine cruce, a Rectoribus chori incipiendo ;*

Ant. O crux gloriosa, O crux adoranda, O lignum preciosum, et admirabile signum, per quod et dyabolus est victus, et mundus Christi sanguine redemptus, alleluya.

Et finiatur cum Alleluya, *quandocunque dicitur.*

V. Dicite in nationibus.

R. Quia Dominus regnavit a ligno, alleluya.

Oratio. Deus qui pro nobis Filium tuum.

In revertendo, de SANCTA MARIA *Antiphona dicatur.*

V. Sancta Dei genitrix.

Oratio. Gratiam tuam.

Si vero post Ascensionem Domini, vel in die Ascensionis Domini hoc festum contigerit : tunc Oratio* Concede, quæsumus, misericors, *post Antiphonam de sancta Maria dicetur loco de* Gratiam tuam.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Alleluya. Salve crux sancta salve, alleluya.

Ps. Venite.

Hymnus.

Pange lingua gloriosi
prœlium certaminis:
et super crucis tropheum
dic triumphum nobilem:
qualiter Redemptor orbis
immolatus vicerit.

De parentis prothoplasti
fraude facta condolens:
quando pomi noxialis
morte morsu corruit:
ipse lignum tunc notavit
damna ligni ut solveret.

Hoc opus nostræ salutis
ordo depoposcerat:
multiformis proditoris
ars ut artem falleret,
et medelam ferret inde
hostis unde læserat.

Quando venit ergo sacri
plenitudo temporis:
missus est ab arce Patris
Natus orbis Conditor,
atque ventre virginali
caro factus prodiit.

Gloria et honor Deo
usquequo altissimo,
una Patri, Filioque,
inclito Paraclito,
cui laus est et potestas
per æterna secula. Amen.

Ant. Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi : quia per crucem tuam redemisti mundum, alleluya.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Hoc signum crucis erit in cœlo.

R. Cum Dominus ad judicandum venerit, alleluya.

Lectio i. Cum imperator Constantinus victoriam obtineret super

* '*post Octavas Ascensionis*' Chevallon.

gentem barbarorum, cælitus signo crucis sibi ostenso : misit matrem suam Helenam Hierosolymam ad requirendum lignum crucis. Ipsa autem perveniens Hierosolymam : convocavit omnes Judeos, et dixit eis, Nunc eligite qui diligenter noverunt legem. Qui cum irent : dicebant intra se; Pro qua causa hunc laborem nobis facit regina? Unus autem ex eis Judas nomine dixit, Scio quia quæstionem vult ligni facere : in quo suspenderunt Jesum patres nostri. Videte ergo ut nemo ei confiteatur : Zacheus avus meus prænunciavit* patri meo, et pater meus cum moreretur annunciavit michi, dicens, Vide, fili, cum quæstio facta fuerit ligni in quo damnaverunt Messyam qui ante nos fuerunt : manifesta illud antequam crucieris.

R. 1. Dulce lignum dulces clavos dulce pondus sustinuit. Quæ digna fuit portare precium hujus seculi, alleluya.

V. Hoc signum crucis erit in cælo : cum Dominus ad judicandum venerit.

Quæ digna.

Lectio ii. Ego ergo dixi ei, Pater, si sciebant patres nostri quia ipse est Christus : quare manus injecerunt in eum? Et dixit ad me, Audi, fili. Nunquam consiliatus sum neque conveni cum eis : sed multotiens contradicebam eis. Sed quia arguebat seniores et pontifices : condemnaverunt eum in cruce. Quem et deponentes de ligno sepelierunt. Ipse autem sepultus, post tertium diem resurgens : manifestavit se discipulis suis. Unde et credidit frater meus Stephanus : et cœpit docere in nomine ejus. Et consilio facto : lapidaverunt eum. Hæc michi confessus est pater meus Symeon. Ceteri autem dixerunt, Nos talia nunquam audivimus.

R. 2. Hoc signum crucis erit in cælo : cum Dominus ad judicandum venerit. Tunc manifesta erunt abscondita cordis nostri, alleluya, alleluya.

V. Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ : et cœperit judicare seculum per ignem.

Tunc manifesta.

Lectio iii. Hæc eis dicentibus : veniunt milites ad eos dicentes, Venite, vocat vos regina. Tunc beata Helena jubet eos tradi in ignem. Qui cum timuissent : tradiderunt Judam. Et convocans eum : dicit ei, Vita et mors proposita sunt tibi : elige quod vis. Judas dixit, Et quis in solitudine positus, pane apposito, lapides manducavit? Beata Helena dixit, Si ergo vis vivere : ostende michi lignum crucis. Judas dixit, Neque locum novi, quia nec tunc eram. Beata Helena dixit, Per crucifixum, fame te faciam interire. Et jussit eum mitti in lacum siccum, usque ad septem dies, ibidem† sine cibo manentem. Cum autem transissent septem dies, clamavit Judas de lacu; dicens, Obsecro vos, educite me : et ego ostendam vobis crucem Christi. Cum autem ascenderet de lacu : perrexit ad locum ubi sancta crux jacebat, levataque voce dixit, Domine Deus, qui fecisti cælum et terram, qui dominaris omnium : si tua voluntas est regnare Filium Mariæ qui missus est a te, fac ab eodem loco fumum odoris aromatum ascendere, ut et ego credam Christum crucifixum. Hoc cum orasset, commotus est locus : et odor aromatum ascendit de loco. Admiratus autem Judas ait, In veritate, O Christe : tu es Salvator mundi. Tu autem.

R. 3. O crux gloriosa, O crux

* 'pronunciavit' *Brev. MS. Joh.*

† 'ibidem' *non habet Leg. Exon. MS., Leg.* 1518.

adoranda, O lignum preciosum, et admirabile signum. Per quod et dyabolus est victus : et mundus Christi sanguine redemptus. Alleluya.

V. Michi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.

Per quod. Gloria Patri. Alleluya.

V. Dicite in nationibus.

R. Quia Dominus regnavit a ligno, alleluya.

IN LAUDIBUS.

Ant. Helena Constantini mater Hierosolymam petiit, alleluya.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Tunc præcepit eos omnes igne cremari : at illi timentes tradiderunt Judam, alleluya.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Helena sancta dixit ad Judam. comple desiderium meum et vive super terram ut ostendas michi qui dicitur Calvariæ locus : ubi absconditum est preciosum lignum Dominicum, alleluya.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Orabat Judas, Deus Deus meus ostende michi lignum sanctæ crucis, alleluya.

Ps. Benedicite (*Daniel iii.* p. 31).

Ant. Cum orasset Judas : commotus est locus ille in quo sancta crux jacebat, alleluya.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Michi autem absit.

Hymnus.

Crux fidelis inter omnes
arbor una nobilis,
nulla silva talem profert
fronde, flore, germine:
dulce lignum dulces clavos,
dulce pondus sustinet.

Sola digna tu fuisti
ferre precium seculi:
atque portum præparare
nauta mundo naufrago:
quem sacer cruor perunxit
fusus Agni corpore.
Gloria et honor.

V. Omnis terra [adoret te, Deus, et psallat tibi.

R. Psalmum dicat nomini tuo Domine].

Ant. O crux benedicta quia in te pependit Salvator mundi : et in te triumphavit Rex angelorum, alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui in præclara.

Memoria de MARTYRIBUS.

Ant. Lux perpetua. *Minor.*

V. Gaudete justi.

Oratio. Præsta, quæsumus.

Si Dominica fuerit : tunc fiat Memoria de Dominica.

AD PRIMAM.

Ant. Helena Constantini. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias tibi.

Ps. Quicunque (p. 46).

AD TERTIAM.

Ant. Tunc præcepit. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Michi autem absit, *ut supra.*

R. Hoc signum crucis erit in cælo. Alleluya, alleluya.

V. Cum Dominus ad judicandum venerit.

V. Dicite in nationibus.

R. Quia Dominus regnavit a ligno, alleluya.

AD SEXTAM.

Ant. Helena sancta. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (1 *Cor. i.* [18.])

Verbum crucis pereuntibus stultitia est : his autem qui salvi fiunt, id est nobis, virtus Dei est. Deo gratias.

R. Dicite in nationibus, Alleluya, alleluya.

V. Quia Dominus regnavit a ligno.

V. Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi.

AD NONAM.

Ant. Cum orasset. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (1 *Cor. i.* [23.])

Nos autem prædicamus Christum crucifixum. Judeis quidem scandalum, gentibus autem stulticiam : ipsis autem vocatis Judeis atque Grecis Christum Dei virtutem atque sapientiam.

R. Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi, Alleluya, alleluya.

V. Quia per crucem tuam redemisti mundum.

V. Omnis terra adoret te Deus.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Helena Constantini. *i. de Laudibus.*

Psalmi feriales.

Capitulum. Michi autem absit, *ut supra.*

R. Per tuam crucem salva nos Christe Redemptor : qui mortem nostram moriendo destruxisti. Et vitam resurgendo reparasti. Alleluya.

V. Miserere nobis Jesu benigne : qui passus es clementer pro nobis.

Et vitam. Gloria. Alleluya.

Hymnus. Crux fidelis.

V. Omnis terra adoret.

Ant. O crux splendidior cunctis astris, mundo celebris, hominibus multum amabilis, sanctior universis, quæ sola fuisti digna portare talentum mundi, dulce lignum, dulces clavos, dulcia ferens pondera : salva præsentem catervam in tuis hodie laudibus congregatam. Alleluya, alleluya, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

SI *hoc festum in Sabbato contigerit : nulla fiat tunc Processio ad secundas Vesperas, nec ulla Memoria nisi de sequenti Dominica tantum. Tamen si infra Ascensionem Domini evenerit, fiat tunc memoria de Ascensione.*

Si hoc festum in Vigilia Ascensionis Domini evenerit, ibi celebretur : et ad primas Vesperas tunc de Ascensione fiat solennis Memoria de Cruce.

Si autem in die Ascensionis hoc festum contigerit : differatur in crastinum, et tunc ad secundas Vesperas de Ascensione fiat solennis Memoria de Cruce, procedendo ante crucem, cum hac Antiphona O crux gloriosa. *Et non dicatur Ant.* O crux benedicta *propter nimiam brevitatem. V.* Hoc signum crucis. *Oratio ut supra. In introitu chori dicatur Antiphona de sancta Maria.*

CAUSA *quare nulla fiat Memoria de Resurrectione in Inventione sanctæ crucis hæc est : quia quando duo contraria concurrunt, unum oportet omitti. Verbi gratia. Quodcunque festum cum regimine chori in aliqua Dominica ante Ascensionem Domini contigerit : et etiam in ipsa Dominica, si duplex festum evenerit, fiat solennis Memoria de Resurrectione ad Matutinas et ad secundas Vesperas, cum Antiphona super* Benedictus *et* Magnificat, *quæ in die Paschæ : et ad primas Vesperas, videlicet in Sabbato, non fiet alia Memoria de Resurrectione quam procedendo ante crucem cum Antiphona* Christus resurgens. *Et si festum de Cruce in Dominica fuerit : oportet processionem fieri cum Antiphona* O crux gloriosa : *et Antiphona de Resurrectione omittatur.*

SANCTI JOHANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTÆ:

QUI ANTE PORTAM LATINAM DICTUS EST*: TRIUM LECTIONUM, CUM REGIMINE CHORI. (VI. MAII.)

AD VESPERAS.

Super Psalmos feriales, Antiphona Lux perpetua *Minor.*

Capitulum. (*Ecclesiastici xv.* [1.]) Qui timet Deum faciet bona, et qui continens est justiciæ apprehendet illam: et obviabit illi quasi mater honorificata.

Responsorium, Hymnus, et Versus de Communi unius apostoli Paschalis temporis.

Ant. In ferventis olei dolium missus Johannes apostolus: divina se protegente gratia illæsus exivit, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui conspicis quia nos undique mala nostra perturbant: præsta, quæsumus, ut beati Johannis apostoli tui et evangelistæ intercessio gloriosa nos protegat. Per Dominum.

AD MATUTINAS.

Invitatorium triplex: et cetera de Communi Unius Apostoli, Paschalis temporis.

Tres Lectiones sine expositione Evangelii.

Lectio i. Hodie sancti Johannis apostoli et Evangelistæ gaudentes illum celebramus natalem quo, sicut ecclesiastica narrat hystoria, ab Epheso jussu Domiciani Romam perductus, et præsente senatu ante portam Latinam in olei ferventis dolium missus est: ex quo tamen divina se protegente gratia tantum liber exiit a dolore corporis, quantum alienus erat a corruptione carnis. Ubi † festivum hac ipsa die concursum fideles populi usque hodie faciunt. Tu autem.

Lectio ii. Hic beatus evangelista dum evangelium Christi in Asya prædicaret, a præfato Domiciano Cesare in Pathmos insulam metallo relegatur, ubi etiam positus Apocalypsim scripsit. Interfecto autem a senatu Domiciano, exilio resolutus recessit Ephesum, ibique ob hæreticorum refutandas versutias rogatus dicitur ab omnibus Asyæ episcopis et presbyteris (quia jam in tribus Evangeliorum libris de humanitate Salvatoris habebant) ut eis de divinitate sermonem faceret, atque ad memoriam futurorum scripta relinqueret: maxime ad vincendam illorum hæresim, qui dicebant Christum ante Mariam non fuisse.

Lectio iii. Beatus apostolus quod petebatur primum se negavit facturum. Sed precatoribus in prece perseverantibus non aliter acquievit, nisi omnes triduano jejunio Dominum in commune precarentur. Quod cum fecissent, die tertia tanta gratia Spiritussancti (secundum sui nominis congruam interpretationem) dicitur esse repletus, ut usque ad contemplandam Patris et Filii et Spiritussancti divinitatem mente raperetur: et de æternæ vitæ purissimo fonte potaret, quod nobis sitientibus propinaret. Unde et evangelii tale est exordium; In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum: et Deus erat Verbum.

℣. Valde honorandus.

* '*dicitur.*' Leg. 1518.

† 'Ideo' *Portiforia.*

In Laudibus.

Ant. Sancti tui, Domine (*in Communi*, p. 357) *et ceteræ Antiphonæ cum suis Psalmis.*

Capitulum. Qui timet Deum, *ut supra.*

Hymnus et Versus de Communi.

Ant. Propter insuperabilem evangelizandi constantiam exilio relegatus : divinæ visionis et allocutionis meruit crebra consolatione relevari. Alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio ut supra.

Ad Primam.

Ant. Sancti tui, Domine (*in Communi*, p. 357).

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ad Tertiam.

Capitulum. Qui timet Deum.

Ad Sextam.

Capitulum. (*Ecclesiastici xv.* [3.])

Cibavit* illum pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit illum : et firmabitur in illo et non flectetur, et continebit illum et non confundetur : et exaltabit illum apud proximos suos.

Ad Nonam.

Capitulum. (*Ecclesiastici xv.* [5.])

In medio ecclesiæ aperuit os ejus, et implevit eum Dominus spiritu sapientiæ et intellectus : stola gloriæ induit eum.

Vesperæ *erunt de sancto* Johanne Beverlaco *episcopo et confessore : omnia de Communi secundum usum Sarum.*

Alias, Oratio. Deus qui præsentem diem beati Johannis confessoris tui atque pontificis migratione consecrasti : da ecclesiæ tuæ digne de ejus solennitate gaudere, ut apud tuam misericordiam exemplis ejus adjuvemur et meritis. Per Dominum nostrum.

Memoria de Apostolo.

Ant. Occurrit beato Johanni ab exilio revertenti omnis populus virorum ac mulierum clamantium et dicentium : benedictus qui venit in nomine Domini, alleluya.

V. Gaudete justi.

Oratio. Deus qui conspicis, *ut supra.*

Ad Matutinas †.

Lectio i. Beatissimus Johannes archiepiscopus, inter confinia Anglorum editus, cum puerili pubesceret ævo, Theodoro Cantuariensi commissus est archiepiscopo, qui illum omni probitatis more instruxit, atque sanctarum prudentiam Scripturarum docuit. Cunque jam bene imbutus diversorum librorum esset litteris : rura passim istius regionis peragravit, divina seminans gramina, multosque diaconatus ordinis et presbyterii sanctificavit honore, de quorum collegio sanctus extitit Beda, qui multa apostolicæ fidei cultoribus descripsit utilia. Suscepit autem Deo disponente ac rege inclito Alfrido annuente supradictus Johannes præsulatus honorem in loco qui Exaldesam vocitatur. Ipse etiam Johannes habebat quendam magnæ sanctitatis diaconum, nomine Brithunum : quem in monasterio suo, quod Beverlik dicitur, abbatem sanctimonialis vitæ constituit. Ipseque episcopus omnes ad se venientes ad viam veritatis monitis assiduis convertit : et pro grege sibi commisso, omnique populo Christiano jugiter oravit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Post hæc igitur beatus

* 'Cibabit' *Vulg. cum Port.* 1556.

† Hasce lectiones non exhibet Legend. A.D. 1518. cujus rubrica est in hoc loco : '*Sancti Johannis episcopi et confessoris de beuerlaco tres lectiones cum regimine chori de communi vnius confessoris et pontificis paschalis temporis.*'

Wilfridus episcopus, qui longo tempore ab episcopatu suo ejectus fuerat, a Romano consilio et a domino papa epistola accepta, in patriam revenit : et episcopatum Hangustaldensis ecclesiæ cum sinodali consilio recepit. Et sanctus Johannes in Eboracensi civitate pontificatum accepit : quem et annis viginti tribus nobiliter tenuit. Qui dum quodam die ad ipsum multa conveniret turba, ut sacri crismatis unctionem acciperent : quendam juvenem mortuum inter alios sacri crismatis unctione linivit, sicque de morte ad vitam reduxit. Similiter et dæmonem a quodam homine expulit, insanos et infirmos semper sanavit ubicunque invenit : et quotquot vestimentum ejus cum fide tangebant, celerem sibi sanitatem advenisse gaudebant. Sed et tempestatum habebat potestatem, per Spiritussancti vigorem. Tu autem.

Lectio iii. Vixit autem sanctus Johannes in episcopatu suo triginta tribus annis, octo mensibus, et tresdecim diebus, et postea cum jam parrochiam suam circuire non poterat : suo sacerdoti Wilfrido cum totius populi electione pontificatum commisit Eboracensem. Ipseque cum consilio sancti Brithuni abbatis sui Beverlik petiit : ibi diu in Dei servitute persistens nonis Maii vitam feliciter finivit. Sepultusque est in porticu sancti Johannis evangelistæ, ubi per ejus merita infirmi sanantur, dæmones effugantur, cæci illuminantur, surdis aures reserantur, mutis verba reparantur, claudis vestigia condonantur, genera dolorum cuncta effugantur : suoque interventu crimina nostra deleantur, et gaudia cælica nobis condonentur : præstante illo cui condita cuncta famulantur. Tu autem, Domine.

Cetera omnia de Communi, Paschalis temporis.

SI *hoc festum, vel sancti Aldelmi, vel sancti Dunstani in Vigilia Ascensionis Domini evenerit, ibi celebretur : et ad primas Vesperas de Ascensione non fiat de eis Memoria in audientia.*

Si vero in die Ascensionis Domini aliquod festum istorum sanctorum contigerit, differatur in crastinum, et tunc ad secundas Vesperas de Ascensione fiet de eis Memoria privatim, et cetera.

SANCTORUM GORDIANI ET EPIMACHI, MARTYRUM.

(X. MAII.)

Oratio. Da, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui beatorum martyrum tuorum Gordiani et Epimachi solennia colimus, eorum apud te intercessionibus adjuvemur. Per Dominum.

Tres Lectiones, sine regimine chori.

Lectio i. Julianus imperator apostata inter multos Christianos quos publicis custodiis mancipavit : beatum Januarium senem presbyterum comprehensum cuidam vicario Gordiano ad audiendum tradidit. Qui beatum Januarium patienter audiens, Spiritu Dei illuminatus credere cœpit. Quem protinus beatus presbyter cum uxore Magna nomine, et familia promiscui sexus numero quinquaginta tribus et eo amplius baptizavit. Tu autem.

Lectio ii. Quod cum factum erat : Julianus audiens plenus ira damnavit proscriptionibus sanctum Januarium presbyterum. Sanctum vero

Gordianum similiter damnatum in custodia publica posuit : atque cuidam Clementiano (quem vicarium ejus loco dederat) tradidit. Porro uxorem * ejus ad aquas salinas manere præcepit : in servitio rusticorum.

Lectio iii. Clementianus autem in tribunali residens : beatum Gordianum vinctum cathenis sibi præsentari jussit. Ille in confessione Christi fixus diu plumbatis cæsus : ad ultimum capite truncatus est †. Cujus corpus jussit iniquus judex ante templum Apollinis in tellurem jactari, ut a canibus roderetur. Quod nocturno tempore Christiani rapientes : miliario plus minus uno ‡ ab urbe Romana posuerunt in cripta : ubi jampridem corpus beati Epimachi sepultum fuerat.

Cetera de Communi Plurimorum Martyrum, Paschalis temporis.

SANCTORUM NEREI, ACHILEI, ATQUE PANCRACII.

(XII. MAII.)

Oratio. Semper nos, Domine, martyrum tuorum Nerei et Achilei atque Pancracii foveat, quæsumus, beata solennitas : et tuo dignos reddat obsequio. Per Dominum nostrum.

Tres Lectiones, sine regimine chori.

Lectio i. Domicilla virgo nobilissima neptis Domiciani imperatoris duos habuit eunuchos cubicularios Nereum et Achilleum : quos sanctus Petrus apostolus baptizaverat. Hæc desponsata erat cuidam illustri viro, nomine Aureliano. Cumque supradicti eunuchi docuissent eam Christo suam servare virginitatem : Aurelianus sponsus ejus impetravit a Domiciano, ut si sacrificare contemneret Poncianæ insulæ subiret exilium. Tu autem.

Lectio ii. Igitur cum esset in exilio Domicilla, et cum illa degerent Nereus et Achilleus, veniens illuc Aurelianus cœpit animos eorum promissionibus attentare : putans se per ipsos animum virginis commovere. Sancti vero execrantes dona ejus, et magis Domicillæ fidem corroborantes in Domino : verberibus ab eo gravissimis attrectati sunt. Cunque equuleo et flammis compellerentur ad immolandum ydolis, et dicerent se a beato Petro apostolo baptizatos nulla ratione posse ydolis immolare : capite cæsi sunt. Quorum corpora rapuit Auspicius discipulus eorum, nutritor sanctæ virginis Domicillæ. Quæ etiam naviculæ imposita adduxit, et in prædio Domicillæ in cripta arenaria sepelivit : via Ardeatina, a muro urbis miliario uno et semis.

Lectio iii. Sub Diocleciano imperatore cum nimia esset paganorum insania adversus Christianos : puer generosus Pancracius ductus est ad Dyocletianum, dictumque est ei hunc esse nobilis familiæ Christianum. Dixit ad eum Dyocletianus, Infantule, suadeo ut recedas a cultura Christianorum, ne mala morte moriaris : sed reddas te natalibus tuis. Quod si displicuerint tibi pietatis meæ verba : jubebo te interfici, et corpus

* 'Uxorem porro' *Leg.* 1518 *cum Leg. MS. Exon.*
† 'truncatus est capite' *Leg.* 1518.
‡ 'miliario minus uno' *Leg. MS. Exon.*; 'miliario fere uno' *Leg.* 1518.

tuum incendi. Cui Pancratius dixit, Noli frustra errare, imperator. Deus noster Jesus intellectum talem nobis donare dignatus est, ut omnis terror principum tantus sit apud nos, quantum pictura ista quam videmus. Iratus Dyocletianus jussit eum duci in via Aurelia : et capitalem ibi subire sententiam. Cujus corpus ab Octavilla* sublatum est noctu, et conditum aromatibus, et dignissimis lintheaminibus involutum, sepultum est in sepulchro novo, quarto ydus Mayas. Tu autem.

Et cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum, Paschalis temporis.

* 'octovilla' *Leg. MS. Exon.*; 'occanilla' *Leg.* 1518.

[DUNSTANI.]*

SANCTI DUNSTANI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(XIX. MAII.)

Novem Lectiones fiant.

Oratio. Deus qui beatum Dunstanum pontificem tuum ad regna transtulisti cælestia : da nobis per gloriosa ejus merita ad gaudia transire perhennia. Per Dominum.

Eodem die Memoria de Sancta POTENTIANA *virgine ad primas Vesperas, et ad Matutinas.*

Ant. Simile est *in Communi*, p. 441.

V. Diffusa.

Oratio. Concede nobis, quæsumus, omnipotens Deus, sanctæ Potentianæ virginis tuæ et exultare meritis, et beneficiorum ejus attolli suffragiis. Per Dominum.

SI *hoc festum, vel sancti Aldelmi, vel sancti Augustini, vel sancti Edmundi, vel sancti Barnabæ apostoli, ante Penthecosten evenerit, fiant tres Lectiones cum regimine chori : cetera omnia fiant de Communi Sanctorum, Paschalis temporis.*

Si vero post Penthecosten evenerit, fiant novem Lectiones. Et cetera omnia fiant de Communi reliqui temporis.

Lectio i. Beatus Dunstanus talibus parentibus ortus claruit quales seculo exemptos inter choros conspicere mereretur angelicos. Qui prægnantis matris in utero cum adhuc haberetur, de præsentato Jesu in templo dies illuxit celebris. Cunque plebs Christicola (ut eo die moris est) in ecclesia staret cum cereis illuminatis : repente ut creditur divino nutu cunctorum pariter luminaria sunt extincta. Ut autem Dominus revelaret quid indicii illa extinctio daret, matris cereus tali filio imprægnatæ †, et ipse cum aliis extinctus, subita luce renovatus inclaruit : de quo universi sanctæ illius collectæ cerei sunt illuminati. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Natus puer Dei Dunstanus in nomine Trinitatis baptizatur, nutritur, ablactatur : et in tempore oportuno Glastoniæ divino servitio informandus traditur. Cumque jam in Dei servitio adolevisset : Dorobernensi archiepiscopo Aldelmo ‡ patruo scilicet suo accessit. In cujus moribus cum eidem pontifici complacuisset : regi Athelstano§ ab eodem est præsentatus, et cum magno affectu commendatus. Qui a rege honorifice est habitus : utpote qui de die in diem proficiebat in virtutibus. Sed rege eodem vita exempto : frater ejus Edmundus regni sublimatus est solio. A quo etiam vir Dei honorifice habitus locum quoque regendum suscepit in quo fuerat educatus. Beatus vir Dunstanus, monachus et abbas Glastoniæ effectus, monachorum ibi scolam primus instituit : et ut in omni studio sanctæ religionis excrescerent, verbo et opere collaboravit. Et sicut de cereo prægnantis genitricis ejus ceterorum per totam ecclesiam cerei fuerant accensi : ita per eum

* PARTIS ÆSTIVALIS confinia non ita plane in Sanctorali distinguit Chevallonius, qui in Die Trinitatis in Temporali paginulam, sed non folium (quippe qui Breviarium, non Portiforium, faceret), de integro auspicatur.

† 'impregnate;' *Leg.* 1518.

‡ 'ailmero' *Leg. MS. Exon.*

§ 'aethelstano' *Leg.* 1518.

ex hoc loco norma religionis monasticæ toto Anglorum diffusa est orbe. Tu autem.

Lectio iii. Cunque præfato regi natus esset filius qui in baptismate dictus est Edgarus : sanctus Dunstanus in cellula sua divinis intendens audivit voces psallentium in sublimi, Pax Anglorum ecclesiæ, nati nunc pueri : et nostri Dunstani tempore. Quod postea rerum probavit effectus*. Quodam tempore trabs maxima in culmen ecclesiæ levabatur : et vir Dei tunc præsens aderat. Quæ cum jam tecto contigua esset : in præceps ruere cœpit. Tollitur clamor populi ad cælum : Dunstanus et ipse oculos cum prece elevat, auxilium divinum invocat : dextera levata signum salutis opponit. Erat enim videre Dei potentiam periculo† multorum minitanti interitum obviare : et eandem trabem in locum ex quo‡ ruere cœperat revehi. Quis ibi a laude Creatoris se contineret? Hunc quadam nocte orantem in ursi effigie dyabolus aggreditur : et cambucam cui vir Dei innitebatur brachiis complexans auferre conabatur. Cui vir Dei imperterritus resistens : cambucam levat, horrendum monstrum cædendo insequitur. Et dum psallit, Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus : informe fantasma evanescit.

Lectio iv. Rex Edgarus Edmundi regis filius tota potitus Britannia, Deo devotus existens, illustri viguit imperio : et potentia regni disponens negocia cum omni pace et justicia : sicuti audiente Dunstano bonæ mentis cælicola, pax Anglorum ecclesiæ cælitus promissa erat in ipsa nativitate sua. Firmata igitur rex cum sapientum consilio sententia : beatum Dunstanum de abbate fecit episcopum in Wygornensi ecclesia.

Lectio v. In ordinatione igitur beati Dunstani cum Odo archiepiscopus omne persolveret debitum de consecrationis ordine, titulo ecclesiæ cui datus est episcopus suppresso : eum ecclesiæ Christi Dorobernensis metropolis cunctis admirantibus attitulavit. Super quo a circunstantibus modeste redargutus, Scio, inquit, fratres, quid loquatur in me Dominus Deus. Adaucto deinde sibi Londoniensis ecclesiæ præsulatu : gemino claruit pontificio insignitus. Postmodum vero Odone archiepiscopo patribus suis apposito, cum electione totius ecclesiæ in cathedram successit archipræsulatus : cui eum ordinationis tempore attitulaverat Spiritussanctus. Nec hoc silendum de eo, quod in vita sua bis videre meruit in columbæ specie Spiritum Sanctum : primo quidem ante, secundo autem post susceptum episcopatum.

Lectio vi. Nocte quadam sanctus sopori deditus, tanquam ad superna raptus : angelicis mulcebatur concentibus beatus Dunstanus; ibi in laudem Sanctæ Trinitatis sanctos spiritus audivit modulantes et dicentes, Kyrie eleyson. Christe eleyson. Kyrie eleyson. Rursus aliquando cum suis sedenti et mente cælestibus intendenti : apparuit gloria Dei. Cythara enim ejus sæpe manibus et digitis sanctificata : forte parieti hærebat appensa. Quæ cum nil humani pateretur ingenii : Antiphonam, cujus initium est, Gaudent in cælis animæ sanctorum, sicut ab universa canitur ecclesia, ei modulando resonabat. Ipse sanctorum conscius secretorum : angelicum quem solus vidit conjubilare intellexit cytharedum. Perduravit autem beatus Dunstanus septem regum temporibus : serviens Deo in fide

* 'euētus.' *Leg.* 1518.

† 'Tremefacti vero et cupientes erant videre dei potentiam et periculo,' *Leg.* 1518; 'Erat videre...' *Leg. MS. Exon.*

‡ 'ecce viderunt ex quo' *Leg.* 1518.

et fidei operibus. Die itaque vocationis suæ imminente (sicut non solum sibi sed et quibusdam aliis constat revelatum fuisse): beatus Dunstanus commissam sibi ecclesiam Deo assignavit, verbo instruxit, atque auctoritate apostolica a peccatis omnibus absolvit. Deinde commissa omnibus pace et charitate sua : vale ultimum dixit. Ipsa ergo die Dominicæ Ascensionis cœpit lente viribus destitui : languoreque prævalente lectulo suscipitur. In quo tota sexta feria cum nocte sequenti decumbens : mane sabbati Hymnis jam Matutinalibus peractis, sanctam adesse jubet fratrum congregationem. Quibus iterum spiritum commendans : viaticum sacramentorum Christi suscepit. Unde gratias agens Deo, inter verba orationis spiritum in manus Creatoris reddidit : et in pace quievit.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Homo quidam peregre *in Communi*, p. 417.

Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

SANCTI ALDELMI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(xxv. maii.)

Novem Lectiones fiant.

Oratio. Deus qui hodierna die sanctum pontificem tuum Aldelmum ad æterna sublevasti gaudia : ejus, quæsumus, meritis illuc nos tua perducat misericordia. Per.

Eodem die Memoria de Sancto Urbano, *papa et martyre, ad primas Vesperas,*

In Paschali tempore cum hac Antiphona Lux perpetua *Major.* : ℣. Gaudete justi in Domino.

Alio tempore, Ant. Hic est vere martyr *in Communi*, p. 373 : ℣. Gloria et honore.

Oratio. Da, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui beati Urbani martyris tui atque pontificis natalicia colimus, ejus apud te intercessionibus adjuvemur. Per.

Ad Matutinas.

Lectio i. (*Vide Bedam in Hyst. Anglorum, lib.* 5, *cap.* 19.)

Beatissimus Aldelmus splendidissimo Anglorum genere oriundus, atavis etiam regibus est editus. Siquidem pater ejus nomine Kenten, vir Deo devotus et in seculi rebus strennuus, Inæ regis fuit germanus. Hic igitur Kenten natalium dignitate et morum nobilitate parem sibi sortitus uxorem hanc Deo acceptissimam adeptus est prolem. Cui non ociose (ut credimus) nec sine instinctu divino, Aldelmus nomen imposuit. Aldelm enim Anglice, Latine vetus galea interpretatur : quia galea salutis caput protectus optimam de hoste in cælum revexit victoriam. Puerilibus elapsis annis cum primum Aldelmus induisset adolescentiam : a patre et patruo scolæ magistrorum est traditus, liberalibus studiis informandus. Ubi adeo in brevi effloruit, ut doctoribus* quos Grecos et Latinos habebat non solum æquiparandus, sed etiam præferendus æstimaretur.

Lectio ii. Mirabantur doctores tam docile ingenium, tam memorem animum. Ille mirantibus insistere, quæque digna ex eorum auditu haurire, hausta oblivioni non tradere studuit†. Inter hæc tamen eos

* 'doctores' *Chevallon. cum Leg.* 1518; 'doctoribus' *Port.* 1525–6, 1556, *cum Legendis Joh. et Exon. MSS.* † 'studuit' *non habet Leg.* 1518.

ut majores colere, jactantiam declinare : prorsus omnia tum industrie tum humiliter agere solet. Cum igitur crescens ætas adolescentiam excluderet et juventutem evaderet : ostendens juvenis quo sua indoles tenderet, in Meldunensi monasterio* primo monachus dehinc presbyter et abbas effectus, ipse exercitiis spiritualibus graviter insudabat, subjectosque ad eandem formam verbo et exemplo invitabat. Cibi potusque abstinens, somno quantum natura poscebat indulgens. Silentio vacans, lectioni operam dans, pacis sequax, litium fugax, patientiæ amator, mansuetudinis sectator. Quid plura? Ad summam sit dicere quod nichil erat in eo quod non esset redolens Deo.

Lectio iii. Denique omnia opera ejus inchoabat caritas, et consummabat humilitas. Fama beati Aldelmi multis præconiis illustrata jam mare transierat, Alpes excesserat, et Romam penetraverat. Qua incitatus Sergius apostolicus scriptis eum ascivit. Ille accepta lætus ascivia †: Romam citato conscendit itinere. Ubi eum et papa honorifice suscepit : et Dominus miraculis clarificavit. Solenne enim sibi erat missalia indumenta secum circumferre, quatenus prout locus et tempus exposceret ipse sibi Missas faceret. Dum igitur quadam die in Lateranensi ecclesia Missam celebrasset et casulam exuisset : porrexit eam retro se, ratus alicui ministrorum tradere. Sed quia servientium defuit industria : divina mox affuit providentia. Confestim namque radius solaris per fenestram irrumpens infulam excepit : et eam diu sustinuit. Quæ scilicet casula ad miraculi memoriam : Meldunensem hactenus decorat ecclesiam.

Si hoc festum post Penthecosten evenerit, tunc fiant mediæ Lectiones de sancto URBANO : *sin autem, tantum Memoria.*

Lectio iv. Beatus Urbanus episcopus natione Romanus, et ex nobili prosapia ortus fuit. Hic beati Petri apostoli octavusdecimus vicarius extitit. Postquam enim beatus Calixtus episcopus, tempore Macrini imperatoris per triumphum martyrii migravit ad Christum : sanctissimus jam senex Urbanus cathedram Romanæ urbis infulamque suscepit. Sedit autem annis octo, mensibus undecim, diebus duodecim. Igitur pontificatus ejus tempore Macrini et filiorum ejus florere cœpit : et ad tempora Alexandri usque permansit.

Lectio v. Beatus Urbanus tantæ dignitatis fastigio sublimatus : multis calamitatibus et tribulationibus hujus mundi pro Christi nomine affectus est. Nullis usus est prosperis, cum adversa omnia ob Christi portaret amorem. Hic ante episcopatum probabilis fuit confessor : et in episcopatu nichilominus semel et iterum usque septies pro nomine Salvatoris examinatus atque judicatus est. Hic fecit vasa plurima sacrata sacris altaribus apta : ministerium quoque sacrum solerti industria sanxivit.

Lectio vi. Denique sua prædicatione ac traditione multos ad credulitatem et baptismum Christi convertit : etiam et Valerianum inclytum virum beatæ Cæciliæ ‡ sponsum, et fratrem ejus Tyburtium usque ad martyrii palmam incitavit. Necnon et alii multi per ejus salutifera monita martyrio coronati sunt. Tandem ipse a præfecto urbis Almachio multis suppliciis coangustatus : ad cælicam pervenit sedem. Hujus venerabile corpus post multorum

* 'quod nunc Malmesburia dicitur' *Leg. MS. Exon.*
† 'occasione, Romam citato contendit' *Legenda MS. Coll. Joh. Cant.*
‡ 'ecclesie' *Chevallon.*

annorum curricula, largitione Nicholai papæ, simul cum ossibus beati Tyburtii martyris in Gallias translatum, in basilica sancti Germani apud Antissiodorum digna cum veneratione est reconditum. Tu autem [Domine miserere nostri].

Tres ultimæ Lectiones de sancto Aldelmo, sine expositione Evangelii.

Lectio vii. Forte* contigit Romæ ut puer ex incesta matre incertoque patre editus famam Apostolici læderet : quod eum (ut fieri solet) vulgaris opinio ex pontifice genitum crederet. Anxius Aldelmus multa amicitia fœderatum sibi præsulem tali nota inuri : puerum novem dies natum præcepit exhiberi. Imperat deinde ut fateatur, si Sergius incesti conscius haberetur. Respondit infans absolutissimo sermone, antistitem affinem criminis non esse : nichil illum commune cum secundo sexu habere. Ita Aldelmus et ab amico pontifice depulit infamiam : et sibi accumulavit gratiam. O hominem mirandum, hominem laude dignum, cui sic servit natura contra naturam : ut Phœbeus radius sustineat casulam, et infans recens natus disertam reseret linguam.

Lectio viii. Postquam Aldelmus papæ benedictione et colloquio plene est potitus : reflexo pede patriam reditu suo lætificavit. Succedentibus autem annis cum in cœnobio ecclesiam sanctæ Dei genitricis construeret, et jam fabrica usque ad trabes ponendas excrevisset : una trabium, seu succidentium incuria seu divina providentia, curtior aliis est inventa. Contristatus vero sanctus pro lignorum penuria : recurrit ad assueta suffragia. Solo Deum orans prosternitur : et mirum dictu illa trabs mox elongata reperitur. Unde facile est animadvertere quantum apud Deum vir iste valuerit : per quem tale miraculum fecerit præclare. Congruit enim ut ei creatura pareat humiliter : qui se Creatori substernit fideliter.

Lectio ix. Anno Verbi incarnati septingentesimo quinto, apposito patribus suis Hedda episcopo, quia dyocesis ejus ab uno gubernari nequibat ydonie præ circuitus magnitudine : divisa est in duas. Una data est Danieli viro in ecclesiasticis rebus valenti : alteri præficiendus eligitur Aldelmus. Qui licet intelligeret multo se gravari non tam honore quam onere : non erat tamen consilium sanctorum antistitum qui hoc ei injungebant obviare. Servavit ergo modum [crucis] ut [et]† humilitate resisteret : et obedientia victus accederet. Cum itaque pontificalem gradum suscepisset, et eum per quatuor annos magnificis moribus ornasset : procul a Melduno infirmitate correptus, feliciter exuit hominem terrenum, deductus ad paradisum manibus angelorum. Hinc ad cœnobium delatus, et ibidem cum digna honorificentia est tumulatus : quo in loco hodie corporaliter præstolans diem beatæ resurrectionis, per crebra miracula ostendit in terris quam gloriose vivit‡ in cælis.

Memoria de sancto URBANO *papa, ad Matutinas :*

In tempore Paschali : Ant. Lux perpetua, *minor.* *V.* Tristitia vestra.

Alio tempore, Ant. Nisi granum (*in Communi*, p. 384). *V.* Posuisti Domine. *Oratio ut supra.*

Cetera omnia ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, et ad alias Horas, de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

SI *hoc festum in Octava Ascensionis Domini contigerit, nichil de eo fiet eo anno.*

* 'Sorte' *Leg.* 1518. † 'crucis' *et mox* 'et' *juxta finem paginulæ non habet Chevallon.* ‡ 'vivat' *Leg.* 1518 *cum Leg. MS. Exon.*

SANCTI AUGUSTINI, EPISCOPI ET CONFESSORIS, ANGLORUM APOSTOLI. (XXVI. MAII.)

Festum inferius duplex. Novem Lectiones.

Oratio. Deus qui beatum Augustinum pontificem primum doctorem populo concessisti Anglorum : tribue nobis, quæsumus, ut cujus merita prædicamus in terris, ejus suffragia apud te sentiamus in cælis. Per Dominum.

Ad Matutinas.

Lectio i. (*Beda in Hystoria Anglorum, lib.* 1. *cap.* 23, *et inde excerptim.*)

Beatus Gregorius Romanæ sedis pontifex apostolicus, anno quarto sui pontificatus, misit servum Domini Augustinum, et alios plures cum eo monachos timentes Deum : prædicare verbum vitæ genti Anglorum. Qui roboratus confirmatione ejusdem beati Gregorii, cum famulis Christi qui erant secum, profectus est in opus verbi : pervenitque in Britanniam. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Erat eo tempore rex Ethelbertus in Cancia potentissimus. Est autem ad orientalem Canciæ plagam Tenedos* insula non modica: in qua applicuit servus Domini Augustinus et socii ejus, viri ut fertur ferme quadraginta. Acceperant autem, præcipiente beato Gregorio, de gente Francorum interpretes.

Lectio iii. Mittens autem Augustinus ad Ethelbertum, mandavit se venisse de Roma, ac nuncium ferre optimum : quod sibi obtemperantibus æterna in cælis gaudia, et regnum cum Deo vivo et vero sine fine mansurum absque ulla dubietate promitteret. Qui hæc audiens : manere illos in ea quam adierant insula, et eis necessaria ministrari, donec videret quid eis faceret, jussit. Post dies aliquot venit ad insulam rex, et residens sub divo jussit Augustinum cum sociis suis ad suum venire colloquium. At illi divina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, et ymaginem Domini Salvatoris in tabula depictam : letaniasque canentes, pro sua simul et eorum propter quos venerant salute supplicabant. Tu autem, Domine.

Lectio iv. Cunque beatus Augustinus ad jussionem regis residentis verbum vitæ ei prædicaret : respondit ille dicens, Pulchra sunt promissa quæ affertis : sed quia nova sunt et incerta, non his modo possum assensum tribuere. Sed quia de longe huc peregrini venistis, et (ut ego michi videor perspexisse) ea quæ vos vera et optima credebatis, nobis quoque communicare desiderastis, nolumus molesti esse vobis, quin potius benigno hospitio vos recipere : et quæ victui vestro sunt necessaria ministrare curamus. Nec prohibemus quin omnes quos poteritis fidei vestræ religionis prædicando societis. Tu autem.

Lectio v. Dedit eis rex mansionem in civitate Dorobornensi, quæ imperii sui erat metropolis. Fertur autem quia appropinquantes civitati more solito cum cruce sancta et ymagine magni Regis Domini nostri Jesu Christi : hanc letaniam consona voce modularentur, Deprecamur te, Domine, in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a civitate ista, et de domo sancta tua : quoniam peccavimus.

Lectio vi. Ubi datam sibi mansionem intraverunt† : cœperunt apos-

* 'tenethos' *Leg. MS. Exon.* (*hodie* Thanet; 'Tenet' *Camden=Holland* A.D. 1610, p. 339.)

† 'intraverant' *Leg.* 1518.

tolicam primitivæ ecclesiæ vitam imitari, orationibus videlicet assiduis, vigiliis ac jejuniis inserviendo, verbum vitæ quibus poterant prædicando, secundum ea quæ docebant ipsi per omnia vivendo. Quid multa? Videns rex vitam mundissimam et miracula sanctorum, et delectatus promissis eorum: credens baptizatus est. Sed et omnis populus respuens gentilitatis ritum: conversus est ad Dominum. Interea vir Domini Augustinus venit Arelas: et ab archiepiscopo ejusdem civitatis Ethereo (juxta quod jussa sancti patris Gregorii acceperat) archiepiscopus Anglorum genti ordinatus est. Reversusque Britanniam in regia civitate ubi sedem episcopalem acceperat, rege adminiculante, antiquam recuperavit ecclesiam: et eam in nomine sancti Salvatoris scilicet Domini nostri Jesu Christi sacravit, atque ibidem sibi et successoribus suis habitationem statuit. Cujus hortatu Ethelbertus rex ecclesiam beatorum apostolorum Petri et Pauli non longe ab ipsa civitate ad orientem a fundamentis construxit: in qua et ipsius Augustini et omnium episcoporum Dorobornensium simul et regum poni corpora possent. Completis igitur beatus Augustinus in pace diebus officii sui, defunctus est septimo kalendas Junii, eodem rege regnante, Domino nostro Jesu Christo imperante: qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Homo quidam peregre *in Communi*, p. 417.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis, illius temporis.

Si *hoc festum in Vigilia Ascensionis Domini evenerit, ibi celebretur: Vesperæ vero fiant de Ascensione, et solennis Memoria de sancto Augustino. Si autem in die Ascensionis Domini contigerit, differatur in crastinum: et ad secundas Vesperas de Ascensione fiat solennis Memoria de sancto Augustino. Si hoc festum infra ebdomadam Penthecostes evenerit, differatur usque post festum Sanctæ Trinitatis; ut in sabbato post Penthecosten notatur.*

SANCTI GERMANI, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

(XXVIII. MAII.)

Tres Lectiones fiant, sine regimine chori.

Oratio, et cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis, cum his tribus Lectionibus.

Lectio i. Beatus igitur Germanus Parisiorum pontifex, territorii Augustudunensis indigena, patre Eleutherio matre quoque Eusebia, honestis honoratisque parentibus procreatus fuit. Cujus genitrix pro eo quod hunc post alterum intra breve temporis spacium concepisset in utero: pudore mota muliebri cupiebat ante partum infantem extinguere. Et accepta potione, ut abortivum projiceret: dum nocere non posset, incubabat in ventrem, ut pondere præfocaret quem veneno lædere non valeret.

Lectio ii. Sed ad sancti præconium quanta est hæc laudatio, cum ineffabiliter multa et stupenda fierent sub momento? Ceterum elemosynis quantum fuerit prodigus, explicari non poterit, nec si totius populi vox in uno se glutinet. Qui frequenter contentus una casula vel tunica:

quicquid erat residui nudum* pauperem vestiebat, ut inops calefaceret largitorem algentem. Quanta etiam fuerit redemptionis effusio : nullatenus explicabitur vel loco vel numero. Tu autem.

Lectio iii. Intantum sacris examplificatus provectibus : etiam diem beati sui transitus ita prædixit. Ante aliquos enim dies vocans ad se notarium : imperat in cubiculo supra lectum suum scribere hoc tantummodo; Quinto Kalendas Junii. Sed nescientibus omnibus quid hoc esset : postea ejus sanctus† discessus manifestavit de seculo eum exiturum. Nam neque hoc ei Dominus familiari animæ abscondere pertulit. Denique eadem die post peractum prælium : beatus migravit ad Christum.

Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

SANCTÆ PETRONILLÆ, VIRGINIS NON MARTYRIS.

(XXXI. MAII.)

Oratio. Deus qui beatæ Petronillæ‡ virginis tuæ animam in cælestibus collocasti : fac nos ejus interventu a peccatorum nostrorum nexibus solvi, et ab omni semper adversitate defendi. Per Dominum.

Tres Lectiones cum Nocturno fiant, si post Octavas Sanctæ Trinitatis et Corporis Christi contigerit. Si vero infra prædictas Octavas Sanctæ Trinitatis vel Corporis Christi contigerit : fiant tres Lectiones cum Invitatorio duplici, et Ps. Te Deum, *sine Nocturno.*

Et *sciendum est quod omnia festa trium Lectionum infra Octavas Trinitatis et Corporis Christi contingentia habent Invitatorium duplex, nisi festum sanctæ Etheldredæ virginis, et sancti Leonis, quæ cum Nocturno dicuntur propter Vigiliam, nisi Octavæ Corporis Christi fiant cum regimine chori : tunc infra easdem Octavas contingentibus de festis trium Lectionum tantum fiat Memoria, nisi quando fiunt mediæ Lectiones in festis novem Lectionum.*

Lectio i. Marcellus discipulus beati Petri apostoli Nereo et Achilleo fratribus et condiscipulis : æternam in Christo salutem. Petronillam bene nostis voluntate Petri apostoli paraliticam§ esse factam. Nam recolo interfuisse vos cum apud ipsum plurimi discipuli ejus reficeremur. Contigit ut Tytus diceret apostolo, Cum universi a te infirmi sanentur : quare Petronillam paraliticam jacere permittis? Ait vero apostolus, Sic expedit ei. Sed ut non æstimetur impossibilitas ejus incolumitatis meis sermonibus excusari : ait ad eam, Surge, Petronilla : et ministra nobis. Et statim surrexit sana.

Lectio ii. Et quoniam speciosa erat, venit ad eam Flaccus comes cum militibus : ut eam sibi uxorem assumeret. Cui Petronilla ait, Ad puellam inermem cum militibus armatis venisti? Uxorem si me habere vis : fac matronas honestas et virgines ad me post tres dies venire, ut cum ipsis veniam ad domum tuam.

Lectio iii. Factum est autem ut trium dierum accepto spacio, virgo sancta jejuniis et orationibus occu-

* 'nudus' *Leg.* 1518.

† 'post eius omnes' *Leg.* 1518.

‡ 'patronille' *Chevallon.*

§ 'cluneticam' *Legenda Grandissoni Exon. Ep.*

paretur : habens sanctam virginem secum Feliculam collactaneam suam, in Dei amore perfectam. Tertio itaque die veniens ad eam sanctus Nichomedes presbyter : celebravit mysteria Christi. Virgo autem sacratissima, mox ut Christi sacramentum accepit : reclinans se in lectulo emisit spiritum. Factum est ut omnis turba matronarum et virginum quæ fuerant a Flacco conductæ : exequias funeris sanctæ virginis celebrarent. Tu.

Cetera de Communi Unius Virginis non Martyris.

SANCTI NICHOMEDIS, MARTYRIS. (I. JUNII.)

Oratio. Deus qui nos beati Nichomedis martyris tui meritis et intercessione lætificas : concede propicius, ut cujus beneficia poscimus, dono tuæ gratiæ consequamur. Per.

Tres Lectiones fiant, et cetera de Communi Unius Martyris.*

SANCTORUM MARCELLINI ET PETRI, MARTYRUM.

(II. JUNII.)

Oratio. Deus qui nos annua sanctorum martyrum tuorum Marcellini et Petri solennitate lætificas : præsta, quæsumus, ut quorum gaudemus meritis, instruamur exemplis. Per Dominum.

Tres Lectiones fiant.

Invitatorium duplex.

Lectio i. Romæ Marcellinus presbyter et Petrus exorcista in custodia tenebantur : sub Dyocleciano et Maximiano imperatoribus †, et judice Sereno. Qui beatus Petrus dum teneretur in obscurissimo carcere vinculis ferreis astrictus, et custos carceris nomine Artemius haberet filiam unicam quæ quotidie a dæmonio vexabatur : ejus precibus sanata est. Idem Artemius videns hoc factum credidit Domino cum uxore et filia supradicta nomine Paulina. Qui a beato Marcellino presbytero cum multis aliis baptizati sunt, ita ut absque mulieribus virorum fieret trecentorum numerus.

Lectio ii. Audiens hoc judex Serenus : jussit Marcellinum pugnis cædi. At ubi defecerunt cædentes : ab eo Petrum separatum jussit ut nudum super vitri fragmenta sternerent in custodia : ut et victus ei et lumen negaretur. Deinde jussit eum in vinculis recipi : et pedes ejus in cippo artissimo constringi. Factum est autem dum separati essent, apparuit angelus Domini Marcellino presbytero oranti nudo : et induit eum vestimentis suis, et adduxit eum ubi Petrus erat in cippo et ferro. Sed et ipsum solvit : et ambos perduxit ad domum ubi nuper baptizati orabant.

Lectio iii. Non post multum vero tempus cum beatus Artemius cum uxore et filia sententiam capitalem subiissent : comprehensi et illi ab his qui sanctos Dei martyres punituri erant, alligati sunt retro manibus ad arborem : usque dum nunciaretur judici Sereno de eis. Illo

* *Tres lectiones proprias de festo S. Nichomedis M.* de Sermone B. Maximi Ep. *habet* Leg. MS. Exon. † 'sub diocleciano imperatore' *Leg.* 1518 *cum MS. Exon.*

jussit eos duci in silvam nigram (quæ usque hodie in honorem sanctorum Silva Candida appellatur) et in eadem ambos pariter decollari. Cumque ventum fuisset in mediam silvam : ipsi sibi manibus suis mundaverunt locum a spinis. Ubi orantes simul et dantes sibi pacis osculum : genu posito decollati sunt. Et qui eos decollavit : vidit animas eorum splendide ornatas ab angelis ferri ad cælos. Et pœnitentiam agens : sub Julio papa baptizatus est in senectute sua [bona]*, nomine Dorotheus.

Cetera de Communi Plurimorum Martyrum.

SANCTI BONIFACII, SOCIORUMQUE EJUS, MARTYRUM.

(v. JUNII.)

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui beato Bonifacio et sociis ejus palmam martyrii contulisti : præsta, quæsumus, nobis eorum meritis indulgentiam, qui eis largiri dignatus es coronam. Per.

Tres Lectiones : Invitatorium simplex : et cetera, de Communi Plurimorum Martyrum †.

SANCTORUM GILDARDI ET MEDARDI, EPISCOPORUM.

(VIII. JUNII.)

Oratio. Deus qui nobis sanctam hujus diei solennitatem in honore sanctorum confessorum tuorum atque pontificum Medardi et Gildardi consecrasti : adesto familiæ tuæ precibus, et dona, ut quorum festa celebramus, eorum merito et auxilio sublevemur. Per Dominum.

Tres Lectiones fiant.

Lectio i. Beatissimi Medardi antistitis solennitatem, quæ per universum orbem virtutum meritis propalatur, nequimus silentio præterire, quamvis non valeamus‡ verbis cuncta perstringere. Pater hujus satus de genere Francorum : non fuit infimus in§ libertate. Mater vero ejus Romana, precioso fecunda partu, plus placuit Deo quam si integritate servata nequaquam se vinculis virilibus tradidisset. Quorum in Veromandensium territorio, et habitatio fuisse dinoscitur et origo.

Lectio ii. Hic morum maturitate præcellens, confestim claruit apud urbis pontificem conversatione præcipuus : apud cunctos mentis puritate sincerus. Nunquam se læticiæ ubertate plus extulit : nunquam mæroris aut iræ fervor puritatem turbavit. Fuit semper tolerans in adversis : mitis in prosperis. Cunctos obedientiæ sedulitate præferens, egentibus larga miseratione succurrens : quicquid adversum est horruit, quicquid preciosum elegit.

Lectio iii. Defuncto in urbe Veromandensium pontifice, omnium votis expetitus : dignis meritis elevatus, pontifex consecratus est. Ubi in conversatione cælesti ter quinis annorum curriculis degens : in-

* 'bona' *habet Leg.* 1518.
‡ 'valemus' *Leg.* 1518.
† *Proprias lectiones habet* Leg. Exon.
§ 'in' *non habet* Leg. 1518.

signia sacerdotii excoluit devotus. Et nisi quod percussor corporis defuit : cervicem ferienti libens supposuisset. Nam martyrium confessor implevit, et sustinuit jugiter diabolo prœliante calumniam : ut perveniret meritis ad coronam. Tunc pontifex beatissimus membrorum compage dissoluta, matura longævitate defessus, requiem deprecatus, spiritum emisit, et convexa cæli athleta triumphalis expetiit.

*Cetera de Communi Plurimorum Confessorum**.

TRANSLATIO SANCTI EDMUNDI EPISCOPI†. (IX. JUNII.)

Oratio. Deus qui nos beati Edmundi confessoris tui atque pontificis translationem celebrare concedis : te suppliciter exoramus, ut ejus meritis et precibus a viciis ad virtutes, et a carcere transferamur ad regnum. Per Dominum nostrum.

EODEM DIE AD PRIMAS VESPERAS, *et ad Matutinas, fiat Memoria de martyribus* PRIMO ET FELICIANO. *In tempore vero Paschali, ad primas Vesperas cum hac Antiphona,* Lux perpetua, *Major. Versus* Preciosa est.

Alio vero tempore anni, Ant. Gaudent in cælis *In Communi,* p. 396. *Vel Ant.* Isti sunt sancti *In Communi,* p. 396. *V.* Lætamini in Domino.

Oratio. Fac nos, quæsumus, Domine, sanctorum martyrum tuorum Primi et Feliciani semper festa sectari, quorum suffragiis protectionis tuæ dona sentiamus. Per.

AD MATUTINAS, *tres primæ Lectiones de Communi Unius Confessoris et Pontificis fiant : Responsoria vero in primo et in tertio Nocturno de Communi Unius Confessoris et Pontificis.*

In Paschali vero tempore tres Lectiones de Communi Unius Confessoris et Pontificis tantum legantur.

Extra tempus autem Paschæ quando fiunt Novem Lectiones, tunc fiant tres mediæ de Martyribus.

Lectio iv. Gloriosissimi martyres Primus et Felicianus in Domino semper viventes, a pontificibus templorum apud imperatores quod Christiani essent incusati sunt. Et inquisiti (erant enim cives Romani) adducti sunt in conspectum‡ imperatorum. Et jusserunt eos ferro vinctos in carcerem trudi. Ubi affuit eis angelus Domini : qui eos consolaretur. Post aliquot vero dies, jusserunt eos imperatores suis aspectibus præsentari. Et jusserunt militibus ut ducerent eos ad fanum Herculis, et si sacrificare nollent fortiter eos pœnis affligerent.

Lectio v. Cum nulla possent sancti§ ratione moveri, sed pro Christi nomine optarent magis mori : extenderunt eos milites et virgis fortiter mactaverunt. Et cum renunciarent imperatoribus milites quæ gesta sunt : irati valde jusserunt eos tradi Promoto præsidi civitatis Numentanæ, et diversis pœnis interfici. Et accipientes eos milites duxerunt in viam quæ vocatur Numentana ferro vinctos, et miserunt eos in carcerem juxta forum civitatis : ubi iterum angelica visitatione relevantur. Tu autem.

* *Lectionem in Capitulo,* de S. Willielmo archiepiscopo Ebor, *habet Leg. MS. Exon.* A.D. 1366.

† 'ARCHIEPISCOPI ET CONFESSORIS.' *Brev. MS. circa* A.D. 1416.

‡ 'in conspectu' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

§ 'sanctis' *Leg.* 1518.

Lectio vi. Cum invictissimi persisterent sancti martyres, angustiatus præses jussit eos ad amphitheatrum duci : ac duos leones eis dimitti. Quibus ad pedes eorum ruentibus : laxati sunt et ursi ferocissimi. Sed et ipsi virtute martyrum sæviciam perdiderunt. Quod videntes hi qui ad spectaculum convenerant : pæne mille quingenti viri miraculis perculsi crediderunt in Domino. Verum præses cum insuperabiles eos cerneret, gladio animadverti præcepit. Quorum corpora nocte a fidelibus Christianis rapta : sepulta sunt ad arcus Numentanos, intra arenarium, quinto Idus Junii, ab urbe Roma miliario quartodecimo.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Homo quidam peregre *in Communi*, p. 417.

Memoria de MARTYRIBUS* *in tempore Paschali, Ant.* Lux perpetua, *Minor. V.* Preciosa est.

Alio vero tempore anni, Ant. Istorum est enim : *vel Ant.* Laverunt stolas *In Communi*, p. 407. *V.* Mirabilis Deus. *Oratio ut supra.*

Et cetera omnia ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, et ad alias Horas, de Communi Unius Confessoris et Episcopi, prout tempori conveniat, dicuntur : cum Oratione hujus diei.

SANCTI BARNABÆ APOSTOLI. (XI. JUNII.)

Oratio. Ecclesiam tuam, quæsumus, Domine, beati Barnabæ apostoli tui commendet oratio : et pro ea interventor existat, quam doctrina et passione illustrat. Per Dominum.

Novem Lectiones fiant : Invitatorium triplex.

Lectio i. Beatus Barnabas, qui et Joseph, Cyprius genere, eo fere tempore quo sancta ecclesia gratiam Spiritussancti suscepit : tertio videlicet post Ascensionem† Domini anno, cum Paulo apostolo ad apostolatus celsitudinem et gentium prædicationem, vocante Spiritu Sancto, electus est. Qui qualiter quamque perfecte in assignato sibi divinitus ministerio desudaverit : Lucas evangelista in Actibus Apostolorum luculento sermone declarat.

Lectio ii. Quomodo vero per martyrii palmam ad coronam gloriæ venerit : Johannes discipulus ejusdem Barnabæ cognomento Marcus fideli relatione ostendit. Idem enim Lucas (beato apostolo Paulo in prædicatione semper cohærens) sancti Barnabæ finem cernere non valuit. Barnabas igitur cum esset apud Iconium cum beato Paulo apostolo : apparuit ei per visum Dominus Jesus Christus dicens, Constans esto, Barnaba : credendo verissime, quoniam pro sancta devotione qua reliquisti generationem tuam pro nomine meo, præmia percipies æterna.

Lectio iii. Cunque de Iconio pertransissent Antiochiam : angelica visio per noctem facta est beato Paulo apostolo, dicens, Celeriter propera Hierusalem nec moram facias : quoniam fratres valde præstolantur adventum tuum. Quod cum beato Barnabæ panderet : ait beatus Barnabas, Quia voluntati Dei contradicere non expedit : fiat voluntas Domini. Tantum obsecro intercede pro me ad Dominum : ut decertatio mea fiat acceptabilis in conspectu ejus. Nunc enim propero Cyprum, et post modicum finem complebo

* Primo et Feliciano. † 'passionem' *Leg.* 1518. *cum Leg. MS. Exon.*

vitæ: faciem tuam prothdolor* ultra corporaliter non visurus.

Lectio iv. Tunc procidit Barnabas ad pedes Pauli: et flevit diu amare. Cujus dolori Paulus compatiens: Noli, inquit, mærere, frater, non enim sine divino mysterio id agitur. Namque apparuit michi hac nocte Dominus, dicens, Ne prohibeas Barnabam ire Cyprum: quoniam præparata est ei gratia Dei ad illuminationem multorum, et sacrum martyrium perficiendum. Tu autem perge Hierusalem: ad loca sacra visitanda. Tunc positis genibus orantes, et oscula sibi dantes adinvicem valefecerunt. Barnabas vero ascendens navem descendit Laodiciam†: decertans ut pergeret Cyprum.

Lectio v. Cum autem Barnabas pervenisset Cyprum: invenit ibi Timonem et Aristionem famulos Domini. Timon autem urebatur febribus. Cui cum manus imposuisset beatus Barnabas, et sacrum Evangelium, per invocationem Domini Salvatoris statim febris fugata est: et adeo corroboratus est infirmus, ut continuo apostolum cum gaudio sequeretur. Ex doctrina namque apostolorum beatus Barnabas Evangelium sancti Mathei secum ferebat: et ubicunque inveniebat infirmos ponebat illud super eos, et continuo sanabantur a quocunque languore tenebantur. Visitatis igitur et in fide confortatis parentibus suis, beatus Barnabas exivit a Cypro: inde Paphum transiturus.

Lectio vi. Cum itaque beatus Barnabas a Cypro Paphum transiret, obvium habuit impium et maleficum Judeum nomine Barjeu: quem fidei resistentem olim beatus Paulus non perpetualiter, sed ad tempus lumine privaverat‡, dicens, Eris cæcus usque ad tempus. De quo liquido constat quod ad precem Sergii proconsulis per beatum Paulum apostolum conversus lumen receperit: sed postmodum sicut ille Symon magus apostatando transgressor factus sit. Hic itaque cum cognovisset beatum Barnabam: malicia commotus prohibuit eum introire Paphum. Proinde apostolus revertens introivit Salaminam.

Lectio vii. Invenit apostolus in Salamina synagogam Judeorum, quam ingressus exhortari cœpit ad fidem, et per Evangelium sancti Mathei gratiam Christi introducere. Hoc cum præfatus comperisset Barjeu, et quia plurimi Judeorum recepissent prædicationem sancti apostoli: omnem maliciam iniquitatis suæ ostendens, seditione facta contra sanctum apostolum, fecit eum comprehendi. Et quærebant tradere consuli ejusdem Salaminæ civitatis: affligentes illum multis suppliciis et variis cruciatibus. Sed veriti nimium ne eriperetur de manibus suis, ligantes funem in collo ejus nocturno tempore a synagoga in ypodromum pertraxerunt, et deinde foras portam.

Lectio viii. Post hæc autem circundantes illum igne crudeliter cremaverunt. Sicque beatus apostolus post multos agones et diuturna certamina, pro Christi nomine adustus migravit ad gaudia sempiterna. Impii autem Judei non satiati de nece illius, zelo concitati tulerunt sacratissimum corpus ejus, et in locello plumbeo recludentes: in mare præcipitare disponebant. Interim præfatus Johannes discipulus ejus (qui et Marcus) una cum aliis fidelibus occulte nocturno tempore tulerunt illud, et collocaverunt in cripta quæ olim fuerat habitatio Jebuseorum:

* 'prochdolor' *Leg.* 1518. † 'loadiciam' *Chevallon.* 'in loadiciam' *Leg.* 1518.
‡ 'privavit' *Chevallon. cum Leg.* 1518. et *Portif.* 1525—6; 'privaverat' *Legenda MS. Joh. cum Leg. Exon.*

tertio Idus Junii, hoc est, undecima die ipsius mensis.

Lectio ix. Propter hanc itaque occultam collocationem plurimis annorum curriculis venerabile corpus illud latuit : nec inveniri a Christicolis valuit. Sed per gratiam Dei omnipotentis, qui non patitur occultari gloriam sanctorum suorum, tempore Zenonis imperatoris et sancti Gelasii papæ, eodem sancto apostolo revelante inventum est : atque cum hymnis et laudibus mirifice collocatum. Nos ergo, fratres charissimi, sancti hujus et gloriosi apostoli ac martyris Barnabæ vitam et devotionem admirantes, ejusque vestigia sequentes, in hac illius festivitate spirituali jocunditate lætemur : quatenus illo interveniente a peccatorum maculis exuti, in judicio Domini inter justos inveniamur, et cum eo vitam æternam percipere mereamur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Et cetera de Communi Unius Apostoli, Paschalis temporis.

SANCTORUM BASILIDIS, CIRINI, ET NABORIS, ET NAZARII, MARTYRUM. (XII. JUNII.)

Oratio. Sanctorum martyrum tuorum Basilidis, Cirini, Naboris, et Nazarii, quæsumus, Domine, natalicia nobis votiva resplendeant : et quod illis contulit excellentia sempiterna, fructibus nostræ devotionis accrescat. Per Dominum.

Tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex.

Lectio i. Beatus Nazarius a sancto Clemente instructus et baptizatus est : quem Anolinus, sub rabie persecutionis quæ per Neronem excitata est, diu maceratum et afflictum in carcere, et cum eo beatissimum puerum Celsum* quem idem ipse nutrierat gladio ferire jussit. Quorum corpora Christiani furati : quinto Kalendas Augusti sepelierunt foras portam quæ dicitur Romana : in propriis ortis.

Lectio ii. Revelaverant autem se beati martyres cuidam Ceratio nomine : cui uxor erat Fortunata, et per visum monuerant se occultari propter rabiem persecutionis quam Nero impius excitaverat. Latuerunt autem usque ad tempora Honorii et Archadii imperatorum. Quos beatus Ambrosius Domino revelante reppererit. Patefacto autem sepulchro in quo jacebat corpus beati Nazarii (qui quando passus fuerat usque tunc temporis ignorabatur) viderunt sanguinem martyris tam recentem qui præsentes erant, quasi eadem die fuisset effusus.

Lectio iii. Caput etiam ejus quod ab impiis fuerat abscisum ita integrum atque incorruptum cum capillis capitis et barba reppererunt : ut videretur eodem tempore quo levabatur lotum atque compositum in sepulchro. Etiam odore tanto repleti sunt : ut omnium aromatum vinceret suavitatem. Quo levato et in lectica composito : statim ad Celsum martyrem qui in eodem orto positus erat ad orationem perrexit sanctus episcopus : et utrosque transtulit ad basilicam Apostolorum quæ est in Roma. Inventi autem et translati sunt : pridie Idus Junii. Festivitas vero eorum agitur quinto Kalendas Augusti de martyrio. Commemoratio tamen eorum publica et celebris, in die sanctorum Gervasii et Prothasii, a fidelibus populis frequentatur et venerabiliter colitur.

Cetera de Communi Plurimorum Martyrum.

* 'celsum puerum' *Leg.* 1518.

SANCTI BASILII, EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XIV. JUNII.)

Oratio. Deus qui beatum Basilium confessorem tuum doctorem præcipuum, catholicæque fidei prædicatorem eligere dignatus es : præsta, quæsumus, ut ipso pro nobis intercedente, peccatorum nostrorum mereamur exui malis, et tibi Domino sinceris mentibus deservire. Per Dominum.

Tres Lectiones, et cetera fiant de Communi Unius Confessoris et Pontificis.*

SANCTORUM VITI, MODESTI, ET CRESCENTIÆ, MARTYRUM. (XV. JUNII.)

Oratio. Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctorum martyrum tuorum Viti et Modesti atque Crescentiæ, quorum celebramus victorias, participemur et præmiis. Per Dominum nostrum.

Tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex.

Lectio i. Beatus Vitus in puerili ætate virtutibus maturus primum a patre suo sacrilego Hila ut a cultura Dei discederet tentatus est : deinde a Valeriano judice cathenis cæsus et virgis ferreis †, in confessione Christi permansit. Inde redditus patri, cum pœnis illum affligere pater meditaretur : monitu angeli navem conscendens, comitantibus secum Modesto et Crescentia nutritoribus suis, ad Tanagritarum territorium devenit. Inde propter filiam Dyocleciani imperatoris dæmonio vexatam quæsitus, et adductus ad Dyoclecianum, ipsam ejus filiam oratione curavit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Cum ei imperator impius suadere vellet multis donis promissis ut culturam diis impenderet, ejusque animum de bono proposito mutare non posset : artissimis vinculis ferreis astrictum in carcerem teterrimum induci jussit, cum quo pariter Modestum atque Crescentiam. Deinde circunstante populo in amphiteatro sistuntur : quos Dyoclecianus in ollam resina et pice succensam, et plumbo soluto fervefactam jactari præcepit. Ubi sancti martyres psallentes in modum trium puerorum : hymnum Domino dicebant. Et egressis illæsis vultibus de olla : dimissus est eis leo ferocissimus. Qui mox ad pedes eorum cecidit : et lingua sua pedes martyrum lingere cœpit.

Lectio iii. Ad ultimum victus per omnia sacrilegus imperator simul et videns multitudinem populi miraculis perculsam, et ad Christum verum Deum conversam : catastam parari jussit, et servos Dei superextendi. Cunque cæderentur martyres Dei, ossibusque discinderentur, tonitruum magnum factum est, choruscationes, atque tam magnus terræmotus, ut templa deorum corruerent, et multos opprimerent. Florentia vero femina nobilissima corpora sanctorum collegit : et in loco qui dicitur Marinus condita aromatibus sepelivit.

Cetera de Communi Plurimorum Martyrum.

* *Proprias lectiones habet* Legenda Exon. MS.

† 'et virgis ferreis' *non habet Leg.* 1518, *neque Port.* 1519; *ubi mox* 'affligere illum,' *et* 'affligere eum *invenimus.*'

TRANSLATIO SANCTI RICHARDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XVI. JUNII.)

Novem Lectiones.

Oratio. Deus qui nos translationem beatissimi Richardi confessoris tui atque pontificis solenniter celebrare concedis : tribue nobis, quæsumus, ejus meritis et precibus a mundi hujus transire miseria, et ad gaudia pervenire cælestia. Per Dominum.

EODEM DIE, *ad primas Vesperas, et ad Matutinas, fiat Memoria de martyribus* CIRICO ET JULITA *matre ejus.*

Oratio. Exaudi nos, Domine Deus noster, cum sanctorum martyrum tuorum Cirici et Julitæ matris ejus tibi patrocinio supplicantes : ut quorum celebramus triumphum, possimus retinere constantiam. Per Dominum.

AD MATUTINAS. *Tres primæ Lectiones de Communi Unius Confessoris et Pontificis, et tres mediæ de martyribus* [*Cyrico et Julita*] *tantum**.

Lectio iv. Facta persecutione Christianorum sub Alexandro imperatore in partibus orientis : præses Alexander Julitam, matronam, nobilem, Christianam suis jussit præsentari tribunalibus. Quæ filium alebat parvulum nomine Cyricum : cui cum lacte carnis disciplinam tradidit divinæ legis. Ad quam præses ait, Hortor te ut sacrifices diis : antequam ad tormenta ducaris. Quæ dixit, Nec diis tuis immolo : nec tormenta pavesco.

Lectio v. Interea tenellus infans Cyricus a præside blandimentis demulcetur : deinde minis exasperatur. Ille vero blandientem æque ut et† minantem parvipendens : jubente præside cæsus est vehementissime. At ille erectis in cælum oculis et parvis manibus expansis : benedicebat nomen Salvatoris. Cui præses calcem‡ cum aceto et sinapi in os mitti præcepit. Deinde pariter clavis confixi : evulsis oculis in carcerem trusi sunt.

Lectio vi. Erant in eadem custodia in vinculis detenti circiter quadringenti quadragintaquatuor viri, quos industria piæ matris Julitæ filiique ejus Cyrici ad fidem convertit Domini Jesu Christi. Quo comperto : Alexander data sententia jussit eos quantotius plecti capitali pœna, Julitam vero cum suo tirunculo sibi præsentatos primum crudeliter excoriari ac sic super carbones in lecto æreo assari. Post hæc serris attritos linguas eorum præcidi§, et ad ultimum capita eorum præcepit amputari. Sicque felices eorum animæ nexibus solutæ corporeis : candidatis sanctorum martyrum sociatæ sunt choris.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Homo quidam peregre *In Communi*, p. 417. *Et cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.*

* *Exon. totum de martyribus.*
† 'et' *non habet Legend.* 1518; *neque MS. Exon.*
‡ 'calicem' *Brev. MS. Joh.* 'calcere' *Portif.* 1519.
§ 'prescidi:' *Chevallon.*; 'abscindi' *Port.* 1519.

SANCTORUM MARCI ET MARCELLIANI, [FRATRUM ET] MARTYRUM. (XVIII. JUNII.)

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui sanctorum martyrum tuorum Marci et Marcelliani natalicia colimus, a cunctis malis imminentibus eorum intercessionibus liberemur. Per Dominum.

Invitatorium duplex.

Lectio i. Sancti martyres Christi Marcellianus et Marcus, duo gemini fratres, jussu Cromatii urbis Romæ præfecti pro Christi nomine comprehensi : cum ydolis sacrificare nollent, in carceralibus vinculis sunt positi. Qui fugitiva seculi blandimenta respuentes, et momentanea tormentorum genera non timentes, ac verbera carnificum animo perseveranti transeuntes, cum in Christi confessione durarent, capitalem jussi sunt subire sententiam, ea ratione, ut si eodem momento quo decollandi erant sacrificiis consensissent : et parentibus et conjugibus et filiis et facultatibus redderentur. Erant enim genere clarissimi viri : sed et facultatibus ditati.

Lectio ii. Parentes ergo sanctorum a præfecto urbis triginta dierum inducias impetrantes : agebant interea cum eis, quatenus ad thurificandum ydolis consentirent. Mater autem sanctorum Marcia, et pater Tranquillinus vocabatur, qui ita podagrico et cyragryco erat dolore constrictus : ut vix in manibus portaretur. Hi ergo monitis sancti Sebastiani ab infidelitate ad fidem Domini cum aliis pluribus conversi : a sancto Policarpo presbytero sunt baptizati. Tranquillinus autem dum interrogaretur si crederet in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum : statim ut respondit, Credo, ita solutæ sunt manus et plantæ pedum ejus, ac si puerulus renovatus pedibus suis in fontem descenderet, clamans et dicens, Tu es Deus unus et verus : quem miser iste mundus ignorat. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Post hæc martyres Christi Marcellianus et Marcus præfecto urbis nomine Fabiano præsentati : ambo ad stipitem sunt ligati. Deinde pedibus clavis acutissimis transfixi : in Christi confessione stabant securi. Dicebat autem infelicissimus præfectus, Tandiu fixis stabitis plantis : donec diis debitum reddatis officium. Tunc ambo fratres confixi : dicebant præfecto, Nunquam tam bene epulati sumus. Modo enim cœpimus esse fixi in amore Christi. Utinam nos sic esse tandiu permittas : quamdiu hujus corporis tegimur indumento. Et psallebant inter se dicentes, Ecce quam bonum et quam jocundum : habitare fratres in unum. Cum transissent* ergo una dies et una nox, et illi in psalmis et hymnis perseverarent : jussit præfectus eos ambos ubi stabant lanceis per latera verberari. Sic igitur prædicti sancti per martyrii gloriam : ad siderea regna migrarunt.

R. Hæc est vera fraternitas. *In Communi*, p. 402.

Et cetera de Communi Plurimorum Martyrum.

* 'Cum transissent' *Chevallon. cum Leg. Exon.* 'Cum transisset' *Leg.* 1518, *cum Portif.* 1519. *ubi mox* 'transuerberari.'

SANCTORUM GERVASII ET PROTHASII, FRATRUM ET MARTYRUM. (XIX. JUNII.)

Oratio. Deus qui nos annua sanctorum martyrum tuorum Gervasii et Prothasii solennitate lætificas : concede propicius, ut quorum gaudemus meritis accendamur exemplis. Per Dominum.

Tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex.

Lectio i. Sanctorum Gervasii et Prothasii martyrum pater quidem Vitalis et mater Valeria dicti sunt : quos uno ortu geminos genuerunt, et unum Prothasium, alterum Gervasium vocaverunt. Cunque ab intestato jure sancti Vitalis martyris Christi, et matris suæ bonæ memoriæ Valeriæ patrimonio successissent : domum propriam in qua nati fuerant, id est in Castro Barriano super fluvium Padum, et res universas parentum et casellulas venundantes, omne precium pauperibus erogaverunt, et familiolæ suæ, quam ingenuam fecerant.

Lectio ii. Post hæc autem in uno cenaculo se concluserunt, et per decem annos lectionibus et orationibus adhærentes : hoc ordine anno undecimo conversionis suæ, videlicet tertiodecimo Kalendas Julii, ad palmam martyrii pervenerunt. Consummato vero triumpho : amator quidam nomine Philippus reposuit eos in sarcophago lapideo, præmonitus cælesti oraculo. Ut vero omnipotenti Domino placuit, qui est gloriosus in sanctis suis : beatissimo Ambrosio Mediolanensi episcopo per visum apparuit, quo loco laterent martyrum corpora. Quid multa? Dominus gratiam dedit : formidantibus etiam clericis jussit eruderari terram.

Lectio iii. Aderant autem per circuitum presbyteri et vicinarum urbium episcopi. Quibus ibidem consistentibus : primus ipse terræ fossor advenit. Eo loco qui est ante cancellos sanctorum Naboris et Felicis : invenit ibi beatus Ambrosius signa convenientia. Ad locum sancti sepulchri reppererunt archam : et in ipsa positos odore fragrantes, ossa omnia integra, sanguinis plurimum. Prolata et effossa martyrum corpora : oblata sunt omnium conspectibus. Quid multa? Condiuntur integra, ad ordinem transferuntur vespere jam incumbente ad basilicam Faustæ : ibi vigiliæ tota nocte, ingens concursus populi*. Sequenti die in hymnis et canticis ad basilicam Ambrosianam deduxerunt.

R. Hæc est vera fraternitas. *In Communi*, p. 402.

Et cetera de Communi Plurimorum Martyrum.

* 'ibi fiunt vigilie tota nocta, et ingens concursus populi' *Legenda MS.*

TRANSLATIO SANCTI EDWARDI, REGIS ET MARTYRIS.

(xx. junii.)

Oratio. Deus æterni triumphator imperii, familiam tuam propicius respice translationem celebrantem regis Edwardi : et præsta ut sicut illum munere glorificare dignaris cælesti, ita nos ejus obtentu æternæ felicitati facias dignanter ascribi. Per Dominum.

Ad Matutinas novem Lectiones de alio festo fiant, nisi factæ fuerint in Quadragesima : tunc fiant hic tres Lectiones de Communi Unius Martyris, et cetera, cum Invitatorio duplici.

Quando hæc Translatio cum novem Lectionibus hic celebratur : tunc dicatur ad primas Vesperas super Psalmos Ant.* Iste sanctus *In Communi*, p. 371. *Capitulum.* Beatus vir qui in sapientia *p.* 371. *R.* Beatus vir qui suffert *In Communi*, p. 383. *Et tunc in festo sancti Albani, si in eadem ebdomada contigerit, dicatur ad primas Vesperas super Psalmos Ant.* Beatus vir *In Communi*, p. 371. *Capitulum.* Iste sanctus *p.* 371.

SANCTI ALBANI, PROTHOMARTYRIS ANGLORUM.

(xxii. junii.)

Ad primas Vesperas.

R. Percepturus. *In Communi*, p. 383.

Super Magnificat *Antiphona.*

Ave prothomartyr Anglorum,
miles Regis angelorum,
Albane, flos martyrum,
velut rosa vel lilium,
funde preces ad Dominum
pro salute fidelium.

Ps. Magnificat *p.* 22.

Oratio. Deus qui hunc diem beati Albani martyrio consecrasti : tribue, quæsumus, ut cujus annuo gratulamur officio, ejus continuo foveamur auxilio. Per.

Ad Matutinas.

Novem Lectiones. (*Beda, lib.* 1, *Hystoriæ ecclesiasticæ gentis Anglorum, capite* 6, *et sequentibus.*)

Lectio i. Anno Dominicæ Incarnationis ducentesimo octogesimo sexto, Dyocletianus in oriente, Maximianus Herculius in occidente, vastari ecclesias, affligi interficique Christianos, decimo post Neronem loco præceperunt. Quæ persecutio omnibus fere anteactis diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendiis ecclesiarum, proscriptionibus innocentum, cædibus martyrum incessabiliter aucta est. Denique etiam Britanniam cum plurima confessionis Deo devotæ gloria sublimavit. Siquidem in ea passus est sanctus Albanus, de quo presbyter Fortunatus in Laude Virginum, cum beatorum martyrum (qui de toto orbe ad Deum venirent) mentionem faceret, ait,

Albanum egregium fecunda Britannia profert.

Lectio ii. Qui videlicet Albanus paganus adhuc, cum perfidorum principum mandata adversum Christianos sævirent : clericum quendam persecutores fugientem hospitio recepit. Quem dum orationibus continuis ac

* Videas supra p. 218, ad diem Martii xviii. *Proprias lectiones hic habet* MS. Exon.

vigiliis die noctuque studere conspiceret : subito divina gratia repletus* exemplum fidei ac pietatis illius cœpit æmulari, ac salutaribus ejus exhortationibus paulatim edoctus, relictis ydolatriæ tenebris, Christianus integro ex corde factus est. Cumque præfatus clericus aliquot diebus apud Albanum hospitaretur : pervenit ad aures nephandi principis confessorem Christi, cui necdum fuerat locus martyrii deputatus, penes Albanum latere. Tu autem.

Lectio iii. Unde statim jussit milites eum diligentius inquirere. Qui cum ad tugurium martyris pervenissent : mox se sanctus Albanus pro hospite ac magistro suo, ipsius habitu, id est, caracalla qua vestiebatur indutus, militibus exhibuit : atque ad judicem vinctus perductus est. Contigit autem judicem ea hora qua ad eum Albanus adducebatur aris assistere : ac dæmonibus hostias offerre. Cunque vidisset Albanum, mox ira succensus nimia quod se ultro pro hospite quem susceperat militibus offerret, ac discrimini dare præsumpsisset : ad simulachra dæmonum quibus assistebat eum jussit pertrahi, Quia rebellem, inquiens, ac sacrilegum celare quam militibus reddere maluisti, ut contemptor divum †, meritam blasphemiæ suæ pœnam lueret, quæcunque illi debebantur supplicia tu solvere habes, si a cultu nostræ religionis discedere tentas. Sanctus Albanus qui se ultro persecutoribus fidelem Christianum esse prodiderat, nequaquam minas principis metuit : sed accinctus armis militiæ spiritualis palam se jussis illius parere nolle pronunciabat.

Lectio iv. Tunc judex repletus iracundia dixit, Si vis perennis vitæ felicitate perfrui : diis magnis sacrificare ne differas. Albanus respondit, Sacrificia hæc quæ a vobis redduntur dæmonibus, nec auxiliari subjectis possunt, nec supplicantium sibi desideria vel vota complere : quinimmo quicunque his sacrificia simulachris obtulerit, æternas inferni pœnas pro mercede recipiet. Judex ergo auditis verbis sancti Albani, nimio furore commotus, cædi sanctum Dei confessorem a tortoribus præcepit, autumans se verberibus quam verbis non poterat emollire constantiam. Qui cum tormentis afficeretur acerrimis : patienter hæc pro Domino, immo gaudenter ferebat. Tu autem.

Lectio v. At ubi judex illum tormentis superari, vel a cultu Christianæ religionis revocari non posse persensit : capite eum plecti jussit. Cum igitur vir gloriosissimus Albanus ad palmam martyrii duceretur, pervenit ad flumen quod muro et arena, ubi feriendus erat, meatu rapidissimo dividebatur, viditque ibi non parvam hominum multitudinem utriusque sexus [ac]‡ conditionis diversæ et ætatis, quæ sine dubio divinitatis instinctu ad obsequium beatissimi confessoris ac martyris vocabatur, et ita fluminis ipsius occupabat pontem, ut intra vesperam transire vix posset. Denique cunctis pæne egressis : judex sine obsequio in civitate substiterat. Igitur sanctus Albanus, cui ardens inerat devotio mentis ad martyrium ocius pervenire : accessit ad torrentem. Et dirigens ad cælum oculos§: illico siccato alveo vidit undam suis cessisse ac viam dedisse vestigiis.

* 'respectus' *Chevallon. cum Leg. Exon. et Leg.* 1518.; 'repletus' *Portiforia* 1519, 1556-7.

† 'diū' *Chevallon, quod in exemplari Bibliothecæ Coll. D. Joh. Cantab. pertinenti per* 'diū' (*q.d.* divorum) *mox erasum et* 'deorum' *subinde additum emendatur.* 'dni' *Leg.* 1518.

‡ 'sexus ac conditionis' *Legenda MS.* : 'sexus, conditionis' *Chevallon.*

§ 'oculos, orationem fudit :' *Legenda MS.*

Lectio vi. Quod cum inter alios etiam ipse carnifex qui eum percussurus erat vidisset: festinavit ei ubi ad locum destinatum morti venerat occurrere, divino nimirum admonitus instinctu, projectoque ense quem strictum tenuerat, pedibus ejus advolvitur, multum desiderans ut cum martyre vel pro martyre *, quem percutere jubebatur, ipse potius mereretur percuti. Cum ergo is qui sanctum Albanum percussurus erat ex persecutore factus esset collega veritatis et fidei, ac jacente ferro esset inter carnifices justa cunctatio: montem cum turbis reverendissimus Dei confessor ascendit. Qui oportune locus† gratia decentissima quingentis fere passibus ab arena situs est, variis herbarum floribus depictus immo usquequaque vestitus: in quo nichil repente arduum, nichil præceps, nichil abruptum, quem lateribus longe lateque deductum in modum æquoris natura complanat, dignum videlicet eum pro insita sibi specie venustatis jam olim reddens, qui beati martyris cruore dicaretur.

Lectio vii. Cum igitur gloriosus ac Deo dignus Albanus in monte consisteret, in quo et nunc requiescit: in articulo suæ passionis dari sibi a Deo aquam rogavit. Statimque incluso meatu ante pedes ejus fons perennis exortus est, ut omnes agnoscerent etiam torrentem beato martyri ‡ obsequium detulisse. Neque enim fieri poterat ut in arduo montis cacumine martyr aquam quam in fluvio non reliquerat peteret, si hoc oportunum esse non videret. Qui videlicet fluvius, ministerio persoluto ac devotione§ completa, officii testimonium relinquens reversus est ad naturam. Decollatus itaque martyr fortissimus Albanus ibidem accepit coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed ille, qui piis cervicibus impias intulit manus, gaudere super mortuum non est permissus: namque oculi ejus in terram una cum beati martyris capite deciderunt. Tu autem.

Lectio viii. Decollatus est ibi etiam cum eo miles ille, qui antea superno nutu correptus sanctum Dei confessorem ferire recusavit. De quo nimirum constat, quia etsi fonte baptismatis non est ablutus, sui tamen est sanguinis lavacro mundatus, ac regni cælestis dignus factus ingressu. Tunc judex tanta miraculorum cælestium novitate perculsus cessari mox a persecutione præcepit: honorem referre incipiens cædi sanctorum, per quam eos opinabatur prius a Christianæ fidei posse devotione cessare. Passus est autem beatus Albanus die decima Kalendarum Juliarum, juxta civitatem Verolamium, quæ nunc a gente Anglorum Verlamcestre || sive Wathlingacestre appellatur: ubi postea redeunte temporum Christianorum serenitate ecclesia est mirandi operis atque ejus martyrio condigna extructa. In quo videlicet loco usque ad hanc diem, curatio infirmorum et frequentium operatio virtutum celebrari non desinit. Remissa itaque post hæc omni Christianorum persecutione, facta est in ecclesiis Christi quæ erant in Britannia pax, usque ad tempora Arrianæ vesaniæ.

Lectio ix. Anno autem centesimo sexagesimo tertio post declaratum toto orbe beati et preciosi Albani martyrium, cum Pelagiana hæresis gratiam Christi blasphemando pullulare vellet: in auxilium belli spiritualis acciti sunt Britanniam apostolici duo sacerdotes, Germanus videlicet Antissiodorensis, et Lupus Trecassinæ civitatis episcopi. (*Cap.*

* 'vel prothomartyre:' *Legend.* 1518. 'vel pocius pro eo' *Leg. Exon.*
† 'letus' *Leg.* 1518. ‡ 'martyrij' *Leg.* 1518. § 'persoluto; devotione' *Leg.* 1518.
|| 'Verlamacestre' *Leg.* 1518. 'Werlanaicester: siue Walinguacester' *Portif.* 1519.

18.) Collecta itaque magna apud Verolamium sinodo, ibique compressa perversitate damnabili, ejusque auctoribus confutatis, atque animis omnium fidei puritate compositis : sacerdotes ibidem beatum Anglorum prothomartyrem Albanum acturi Deo gratias petierunt. Ubi Germanus omnium apostolorum diversorumque martyrum secum reliquias habens : facta oratione jussit revelli sepulchrum, preciosa ibidem munera conditurus, arbitrans oportunum ut membra sanctorum ex diversis regionibus collecta, quos pares meritis receperat cælum, sepulchri quoque unius teneret hospitium. Quibus depositis* honorifice atque sociatis, de loco ipso ubi beati martyris effusus erat sanguis massam pulveris secum portaturus abstulit : in qua apparebat cruore servato rubuisse beati et gloriosi Albani martyrium. Quibus ita gestis, innumera hominum eodem die ad Dominum turba conversa est : ad laudem et gloriam nominis ejus, qui vivit et regnat per omnia secula Deus.

Cetera de Communi Unius Martyris.

Si festum sancti Albani in Dominica, in qua est inchoanda Hystoria Deus omnium, *forte contigerit, festum differatur in crastinum, et tunc fiant mediæ Lectiones de sancta Etheldreda, et Missa de festo dicetur post Tertiam, Missa vero de jejunio post Sextam, utraque ad principale altare.*

IN FESTO SANCTÆ ETHELDREDÆ, VIRGINIS NON MARTYRIS†. (XXIII. JUNII.)

Oratio. Deus qui nos hodie beatæ Etheldredæ virginis tuæ annua solennitate lætificas : concede propicius, ut ejus adjuvemur meritis, cujus castitatis irradiamur exemplis. Per Dominum nostrum.

Sciendum est quod hoc festum semper dicatur cum tribus Lectionibus, et cum Nocturno, ubicunque extra Dominicam, vel festum novem Lectionum, vel Octavam diem Corporis Christi evenerit, licet infra Octavas Sanctæ Trinitatis vel Corporis Christi forte contigerit : nisi Octavæ fiant cum regimine chori.

Lectio i. (*Beda, in Hystoria ecclesiastica Anglorum, lib.* 4. *cap.* 19).

In illo tempore, accepit rex Egfridus conjugem nomine Etheldredam, filiam Annæ regis orientalium Anglorum : quam et ante illum alter vir habuerat uxorem, princeps videlicet australium Girviorum, vocabulo Tonbertus‡. Sed illo post modicum temporis ex quo eam accepit defuncto, data est regi præfato. Cujus consortio cum duodecim annis uteretur, perpetua tamen permansit virginitatis integritate. Beatæ memoriæ Wilfridus episcopus referebat, dicens se testem integritatis ejus esse certissimum, adeo ut Egfridus promiserit ei terras ac pecunias multas esse donaturum, si reginæ posset persuadere ejus uti connubio, quia sciebat illam nullum virorum plus illo diligere.

Lectio ii. Beata vero Etheldreda multum diu regem postulans, ut seculi curas relinquere, atque in monasterio tantum vero Regi Christo servire permitteretur : ubi vix aliquando impetravit, ipsa mox intravit monasterium Ebbæ abbatissæ, quæ erat amita regis Egfridi, accepto

* 'dispositis' *Legend.* 1518.
† '*Sancte Etheldrede virginis tres lectiones cum nocturno propter vigiliam.*' *Leg.* 1518.
‡ 'Girimorum, vocabulo Combertus.' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

velamine sanctimonialis habitus a præfato antistite Wilfrido. Post annum vero beata Etheldreda facta est abbatissa in regione quæ vocatur Ely : ubi constructo monasterio virginum Deo devotarum, mater virgo et exemplis cœpit esse et monitis. De qua ferunt, quia ex quo monasterium petiit, non lineis vestimentis uti voluerit, raroque in calidis balneis lavari voluerit, præter imminentibus solenniis majoribus, verbi gratia, Paschæ, Penthecostes, Epyphaniæ, et tunc novissima omnium quæ ibi essent famularum Christi.

Lectio iii. Beata virgo Etheldreda raro præter majora solennia vel artiorem necessitatem plusquam semel per diem manducaverat : sed semper, nisi infirmitas gravior prohibuisset, ex tempore matutinæ sinaxeos usque ad ortum diei in ecclesia precibus intenta perstiterat. Sunt etiam qui dicunt, quia per prophetiæ spiritum pestilentiam qua ipsa esset moritura prædixerit, et numerum eorum qui de suo monasterio hoc essent de mundo rapiendi, palam cunctis præsentibus intimavit. Rapta est beata virgo ad Dominum post annos septem ex quo abbatissæ gradum susceperat : eique successit in ministerium abbatissæ soror ejus Sexburga, quam habuerat in conjugem Encombertus* rex Cantuariorum. Et cum sedecim annis esset sepulta : placuit eidem abbatissæ levari ossa ejus, et in ecclesiam transferri. Cunque corpus sacræ virginis aperto sepulchro esset prolatum in lucem, ita incorruptum inventum est, ac si eodem die fuisset defuncta. Laverunt igitur corpus virginis, et novis indutum vestibus intulerunt in ecclesiam, atque in sarcophago posuerunt : ubi usque hodie in magna veneratione habetur.

R. Regnum mundi. *ix. In Communi*, p. 447.

Cetera de Communi Unius Virginis non Martyris.

IN VIGILIA SANCTI JOHANNIS BAPTISTÆ. (XXIII./XXIV. JUNII.)

Ad Primas Vesperas.

Ant. Descendit angelus Domini ad Zachariam dicens, accipe puerum in senectute tua : et habebit nomen Johannes baptista.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Hieremiæ i.* [5]).

Priusquam te formarem in utero novi te, et antequam exires de vulva sanctificavi te, et prophetam in gentibus dedi te.

R. Inter natos. *ix.*

Hymnus.

Ut queant laxis resonare fibris
Mira gestorum famuli tuorum :
Solve polluti labii reatum,
Sancte Johannes.

Nuncius celso veniens olympo
Te patri magnum fore nasciturum,
Nomen et vitæ seriem gerendæ
Ordine promit.

Ille promissi dubius superni
Perdidit promptæ modulos loquelæ :
Sed reformasti genitus peremptæ
Organa vocis.

Ventris obtruso positus cubili
Senseras Regem thalamo manentem,
Hinc parens nati meritis uterque
Abdita pandit.

Laudibus cives celebrant superni
Te Deus simplex pariterque trine :
Supplices et nos veniam precamur
Parce redemptis. Amen.

V. Fuit homo missus a Deo.
R. Cui nomen erat Johannes.

* 'Ercc̄bertus' *Chevallon. cum Legend.* 1518.

Ant. Ingresso Zacharia templum Domini apparuit ei Gabriel angelus stans a dextris altaris incensi.

Ps. Magnificat.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut familia tua per viam salutis incedat, et beati Johannis præcursoris hortamenta sectando ad eum quem prædixit secura perveniat Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. Qui tecum vivit et regnat in unitate.

Si hoc festum infra Octavas Corporis Christi vel Trinitatis evenerit, nulla fiat Memoria de Octavis, nisi fiant cum regimine chori : tunc fiat Memoria de Octavis, et tunc eat Processio ad altare sancti Johannis cum Ceroferariis et Thuribulariis, et Puero librum deferente, sine cruce : cantando Responsorium Tu puer *cum suo Versu. Dum Versus canitur, thurificet Sacerdos altare.*

Deinde dicat Sacerdos Versum Gloria et honore.

Oratio. Sancti Johannis baptistæ et martyris tui, Domine, quæsumus, veneranda festivitas salutaris auxilii nobis præstet effectum. Per.

In redeundo, de SANCTA MARIA.

AD COMPLETORIUM, *omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

[IN DIE S. JOHANNIS.]

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Regem præcursoris Dominum. Venite adoremus.

Ps. Venite.

Hymnus.

Antra deserti teneris sub annis
Civium turmas fugiens petisti :
Ne levi saltem maculare vitam
Famine posses.

Præbuit hirtum tegimen camelus,
Artubus sacris strophium bidentes :
Cui latex haustum, sociata pastum
Mella locustis.

Ceteri tantum cecinere vatum
Corde præsago jubar affuturum :
Tu quidem mundo scelus auferentem
Indice prodis.

Non fuit vasti spacium per orbis
Sanctior quisquam genitus Johanne :
Qui nephas secli meruit lavantem
Tingere limphis.

Laudibus cives [p. 338].

In primo Nocturno.

Ant. Priusquam te formarem in utero novi te, et antequam exires sanctificavi te.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Ad omnia quæ mittam te, dicit Dominus, ibis, ne timeas : et quæ mandavero tibi loqueris ad eos.

Ps. Quare fremuerunt gentes (*ii.* p. 7).

Ant. Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum, dicit Dominus.

Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).

V. Gloria et honore coronasti eum, Domine.

[*R.*] Et constituisti.

Lectio i. (*Augustin. sermone* 21 *de sanctis.*)*

Natalem sancti Johannis, fratres charissimi, diem celebramus : quod nulli unquam sanctorum legimus fuisse concessum. Solius etenim Domini et beati Johannis dies nativitatis in universo mundo celebratur et colitur. Istum etenim sterilis peperit, illum virgo concepit. In Elizabeth sterilitas vincitur : in beata Maria conceptionis consuetudo mutatur. Elizabeth virum cognoscendo filium genuit : Maria angelo credidit et concepit. Hominem concepit Elizabeth, hominem Maria. Sed Elizabeth solum hominem : Maria vero Deum et Hominem.

R. 1. Fuit homo missus a Deo :

* *Augustin.* in Appendice Sermo CXCVII., *Opera* v. 2856, ed. Paris, 1838.

cui nomen Johannes erat : hic venit ut testimonium perhiberet de lumine. Et parare Domino plebem perfectam.

V. Erat Johannes in deserto prædicans baptismum pœnitentiæ.

Et parare.

Lectio ii. Quid sibi ergo vult Johannes? Unde interpositus? Unde præmissus? Magnus igitur Johannes, cujus magnitudini etiam Salvator testimonium perhibet, dicens, Non surrexit inter natos mulierum major Johanne baptista. Præcellit cunctis, eminet universis. Antecedit prophetas : supergreditur patriarchas. Et quisquis de muliere natus est, inferior est Johanne. Dicit fortasse aliquis, Si inter natos mulierum nemo Johanne major est : Johannes major est Salvatore. Absit. Johannes enim natus est mulieris, Christus autem virginis. Ille corruptibilibus sinibus effusus est : iste impollutæ vulvæ flore progenitus. Ideo autem cum Johannis nativitate Domini generatio deputatur, ne Dominus extra veritatem videretur conditionis humanæ, si non compararetur hominibus.

R. 2. Gabriel angelus apparuit Zachariæ, dicens, nascetur tibi filius, nomen ejus Johannes vocabitur. Et multi in nativitate ejus gaudebunt.

V. Erit enim magnus coram Domino : vinum et syceram non bibet.

Et multi in nativitate.

Lectio iii. Johannes præmissus est ante Dominum. Tanta in eo excellentia erat, tantaque gratia, ut ipse putatus sit Christus. Quid ergo dicit de Christo? Nos omnes de plenitudine ejus accepimus. Quid est nos omnes? Prophetæ, etiam patriarchæ, apostoli, quotquot sancti et ante incarnationem præmissi, vel ab incarnato missi : omnes de plenitudine ejus accepimus. Nos vasa sumus, ille fons est. Si ergo intelleximus mysterium, fratres mei, Johannes homo est, Christus Deus est. Humilietur homo ut exaltetur Deus : secundum illud quod de Domino ipse dixit, Illum oportet crescere : me autem minui. Ut humilietur homo : eo die natus est Johannes, quo incipiunt decrescere dies. Ut exaltetur Deus : eo die natus est Christus, quo incipiunt crescere dies. Magnum sacramentum, fratres dilectissimi. Ideo celebramus natalem sancti Johannis, sicut et Christi, quia ipsa nativitas plena est mysterio humilitatis nostræ, sicut nativitas Christi plena est mysterio altitudinis nostræ.

R. 3. Tu puer propheta Altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, Parare vias ejus.

V. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum,

Parare. Gloria. Parare.

In secundo Nocturno.

Ant. Misit Dominus manum suam et tetigit os meum, et prophetam in gentibus dedit me Dominus.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

Ant. Ecce dedi verba mea in ore tuo : ecce constitui te super gentes et regna.

Ps. Verba [mea] (*v.* p. 8).

Ant. Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

V. Posuisti Domine : super caput ejus.

[*R.*] Coronam [de lapide precioso].

Lectio iv. Fratres, in homine minuamur, ut in Deo crescamus. In nobis humiliemur, ut in illo exaltemur. Humilietur humana præsumptio, ut crescat divina miseratio. Nam hujus rei sacramentum etiam in passionibus amborum impletum

est. Ut minuatur homo : caput Johannis absciditur. Ut exaltetur Deus : Christus in ligno suspenditur. Quare autem beatum Johannem Dominus et Salvator noster lucernam esse dixerit, et quare eum ante se mitti voluerit : breviter charitatis vestræ auribus intimabitur. Præmissus est Johannes velut vox ante verbum, lucerna ante solem, præco ante judicem, servus ante dominum, amicus ante sponsum.

R. 4. Johannes vocabitur nomen ejus : vinum et syceram non bibet. Et multi in nativitate ejus gaudebunt.

Versus. Ipse præibit ante Dominum in spiritu et virtute Helyæ.

Et multi.

Lectio v. Et quia universum mundum peccatorum tenebræ et nox infidelitatis oppresserant, et solem justiciæ aspicere non valebant, beatus Johannes quasi lucerna præmittitur, ut cordis oculi, quia lippitudine iniquitatis oppressi magnum et verum lumen videre non poterant, ad lumen lucernæ primum quasi tenuem splendorem videre consuescerent, ut paulatim nubilo remoto, et infidelitatis humore digesto, adveniente Christo ab illo cælesti lumine lætificari possent potius quam retorqueri. Sicut lippientes oculos ad videndum provocas, si exiguum splendorem lucernæ ostenderis, et amplius crucias si lumen magnum ingesseris : ita Dominus et Salvator noster, qui est lumen verum, nisi prius beatum Johannem velut lucernam præmitteret, claritatem ejus totus mundus sustinere non posset.

R. 5. Ipse præibit ante illum in spiritu et virtute Helyæ, Ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum : parare Domino plebem perfectam.

V. Erit enim magnus coram Domino et Spiritu Sancto replebitur,

Ut convertat.

Lectio vi. Loquatur Johannes et dicat ; Ego vox clamantis in deserto. Vox erat, quia Verbi Dei Spiritu replebatur. Sicut enim sermo vocis quodam ministerio ac vehiculo ad audientem de loquente transmittitur : ita Johannes Christum sonans Verbi erat minister et portitor. Sanctus, inquam, Johannes typum in se legis, quæ longe Christum per signa monstrabat, ostendit : et ideo misit ad Christum duos de discipulis suis. Isti duo discipuli a Johanne ad Christum missi, forte duo populi sunt : quorum unus ex Judeis credidit, alter ex gentibus. Johannes dirigit ad Christum, lex mittit ad gratiam : et per evangelii fidem veterem desiderat astrui veritatem. Nos itaque, fratres dilectissimi, ut tam sanctam festivitatem non solum corporali, sed etiam spirituali gaudio celebrare possimus, ad tenendam cum omnibus pacem nostros animos præparemus, ab omni scurrilitate vel turpiloquio pro amore Dei et zelo sanctæ disciplinæ totis viribus nos cohibeamus.

R. 6. Elizabeth Zachariæ magnum virum genuit Johannem baptistam præcursorem Domini, Qui viam Domino præparavit in heremo.

Versus. Fuit homo missus a Deo cui nomen erat Johannes,

Qui viam. Gloria Patri. Qui.

In tertio Nocturno.

Ant. Posuit os meum Dominus quasi gladium acutum, sub umbra manus suæ protexit me.

Ps. In Domino confido (*x*. p. 14).

Ant. Formans me ex utero servum sibi Dominus in lucem gentium, ut sim salus ejus ab extremis terræ.

Ps. Domine quis habitabit (*xiiii*. p. 17).

Ant. Reges videbunt et consurgent principes, et adorabunt Dominum Deum tuum qui elegit te.

Ps. Bonum est confiteri (*xci.* p. 160).

V. Justus ut palma florebit.

Sicut cedrus [Libani multiplicabitur].

Secundum Lucam i. [57—68].

In illo tempore : Elizabeth impletum est tempus pariendi, et peperit filium. Et audierunt vicini et cognati ejus, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa : et congratulabantur ei. Et reliqua.

*Omelia venerabilis Bedæ presbyteri (xiv. secundi libri).**

Præcursoris Domini nativitas, sicut sacratissima lectionis evangelicæ prodit hystoria, multa miraculorum sublimitate refulget : quia nimirum decebat ut ille, quo major inter natos mulierum nemo surrexit, majore præ ceteris sanctis in ipso mox ortu virtutum jubare claresceret. Senes ac diu infecundi parentes dono nobilissimæ prolis exultant : ipsi patri, quem incredulitas mutum reddiderat, ad salutandum novæ præconem gratiæ os et lingua reserantur. Nec solum facultas Deum benedicendi restituitur, sed de eo etiam prophetandi virtus augetur. Merito sancta per orbem ecclesia, quæ tot beatorum martyrum victorias quibus ingressum regni cælestis meruere frequentat, hujus solummodo natalem post Domini etiam nativitatis diem celebrare consuevit, quod nullatenus sine evangelica auctoritate in consuetudinem venisse credendum est. Tu autem.

Responsorium 7. Innuebant patri ejus quem vellet vocari eum, et postulans pugillarem scripsit : dicens, Johannes est nomen ejus.

V. Apertum est os Zachariæ : et prophetavit dicens,

Johannes.

Lectio viii. Sed attentius animo recondendum, quia sicut nato Domino pastoribus apparens angelus ait, Ecce evangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus : ita et angelus nasciturum Zachariæ prædicens Johannem, Et erit, inquit, gaudium tibi et exultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino. Jure igitur utriusque nativitas festa devotione celebratur. Sed in illius, tanquam in Christi Domini, tanquam in Salvatoris mundi, tanquam in Filii Dei omnipotentis, tanquam in solis justiciæ nativitate omni populo gaudium evangelizatur : in hujus autem, tanquam in præcursoris Domini, in servi Dei eximii, in lucernæ ardentis et lucentis exortu, multi gavisuri esse memorantur. Iste magnus coram Domino esse narratur : de illo propheta testatur quoniam magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis. Iste consortia peccatorum declinans ab omni quod inebriare potest abstinebat : ille inter peccatores conversatus peccati omnis immunis permansit. Hic adhuc ex utero matris Spiritu Sancto repletus : in illo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, qui dono sui Spiritus sedem sibi uteri virginalis in quo carnem susciperet ipse consecravit.

R. 8. Præcursor Domini venit de quo ipse testatur, Nullus major inter natos mulierum Johanne baptista.

V. Hic est enim propheta et plusquam propheta, de quo idem ait,

Nullus major.

Lectio ix. Johannes multos filiorum Israel ad Dominum suo tempore prædicando convertit : Christus multos quotidie de universis per orbem nationibus ad suam fidem et

* *Bedæ* Homiliæ Æstivales de Sanctis, *Opera* VII. 180.

charitatem interius illustrando convertere non desistit. Johanne nato congratulabantur vicini et cognati genitrici illius, quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa: Domino autem nato congratulabatur ecclesia, quia venit tempus miserendi ejus; spiritus angelici qui sunt vicini ejus et cognati, cives videlicet ejusdem patriæ cælestis quam et ipsa expectat, qui et hymnum gloriæ Deo canendo, quid illa per orbem esset actura priores ipsi de cælis admonebant. Recte igitur nativitas celebratur illius, qui tali potentia magnitudinis Dominicis propinquabat operibus. Recte ortus illius solennitas colitur, cujus tanta est vitæ sublimitas, ut quicquid illo sublimius est jam hoc hominis naturam transcendere dubium non sit. Quia ergo beati præcursoris Domini hodie natalicia celebramus: oportet ut quem salutis æternæ præconem suscepimus, hunc etiam nostræ orationis adjutorem quæramus. Ipsum itaque intercedendo rogemus impetrare, ut ad eam cui testimonium perhibuit lucem, vitam, et veritatem pervenire mereamur, Jesum Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus. Per omnia secula seculorum. Amen.

Responsorium 9. Inter natos mulierum non surrexit major Johanne baptista, Qui viam Domino præparavit in heremo.

V. Fuit homo missus a Deo cui nomen Johannes erat,

Qui viam. Gloria. Qui viam.

V. Fuit homo missus a Deo.

Cui nomen [erat Johannes].

IN LAUDIBUS.

Ant. Elizabeth Zachariæ magnum virum genuit Johannem baptistam præcursorem Domini.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Innuebant patri ejus quem vellet vocari eum, et scripsit dicens: Johannes est nomen ejus.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Johannes vocabitur nomen ejus, et multi in nativitate ejus gaudebunt.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Johannes est nomen ejus, vinum et syceram non bibet: et multi in nativitate ejus gaudebunt.

Ps. Benedicite omnia, *p.* 31.

Ant. Iste puer magnus coram Domino: nam et manus ejus cum ipso est.

Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. (*Esaiæ xlix.* [1]).

Audite insulæ et attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.

Hymnus.

O nimis felix meritique celsi
Nesciens labem nivei pudoris,
Præpotens martyr heremique cultor,
Maxime vatum.

Serta terdenis alios coronant
Aucta crementis, duplicata quosdam:
Trina centeno cumulata fructu
Te sacer ornant.

Nunc potens nostri meritis opimis
Pectoris duros lapides repelle,
Asperum planans iter, et reflexos
Dirige calles.

Ut pius mundi Sator et Redemptor,
Mentibus pulsa luvione puris,
Rite dignetur veniens sacratos
Ponere gressus.

Laudibus cives [p. 338].

V. Justus germinabit [sicut lilium.

R. Et florebit in æternum ante Dominum.]

Deinde incipiatur Antiphona super Benedictus *ab aliquo de superiori gradu: et percantetur a Choro usque*

ad hoc verbum benedictus, *antequam intonetur Psalmus.*

Ant. Apertum est os Zachariæ, et prophetavit dicens : benedictus Dominus Deus Israel.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui præsentem diem honorabilem nobis in beati Johannis nativitate fecisti : da populis tuis spiritualium gratiam gaudiorum, et omnium fidelium mentes dirige in viam salutis æternæ. Per Dominum.

AD PRIMAM.

Ant. Elizabeth. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias.

Ps. Quicunque *p.* 46.

Si hoc festum infra Octavas Trinitatis contigerit, tunc dicatur super Psalmum Quicunque *Antiphona* O beata et benedicta.

AD TERTIAM.

Ant. Innuebant. [*ii. de Laudibus.*]

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Audite insulæ.

Responsoria et Versus de Communi Unius Martyris ad omnes Horas dicuntur.

AD SEXTAM.

Ant. Johannes. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum (*Esaiæ xlix.* [5]).

Hæc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, dedi te in lucem gentium ut sis salus mea usque ad extremum terræ.

AD NONAM.

Ant. Iste puer. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Esaiæ xlix.* [7]).

Reges videbunt et consurgent principes et adorabunt Dominum Deum tuum et Sanctum Israel qui elegit te.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Elizabeth.

Psalmi feriales.

Capitulum. Audite insulæ.

R. Tu puer. *ut supra iii.*

Hymnus. Ut queant laxis resonare.

V. Fuit homo.

Ant. Factum est in die octavo venerunt circuncidere puerum, et vocabant eum nomine patris sui Zachariam, et respondens mater ejus dixit : nequaquam, sed vocabitur Johannes.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui præsentem.

QUOTIDIE *per Octavas, quando fit servitium de sancto Johanne : Ad Matutinas : Invitatorium, Hymnus, Antiphonæ, Psalmi, et Versus, ut in prima die : Versus et Responsoria secundum ordinem Nocturnorum dicuntur, ita tamen quod Responsorium* Priusquam te formarem *erit tertium Responsorium, etiam in Dominica infra Octavas, in secundo Nocturno, quando mediæ Lectiones fiunt de sancto Johanne.*

SECUNDA DIE. (xxv. junii.)

V. Gloria et honore.

Lectio i. Festivitatem præsentem, fratres charissimi, venerandi Johannis baptistæ gemina nativitas consecravit : qui idcirco in hoc seculum superna dispensatione directus est, ut non solum ipse prophetali sublimaretur gloria, sed ut omnium per eum prophetarum præconia firmarentur. Nec immerito illum præcipuo nunc honore veneramur, qui speciali quadam gratia ob hoc Redemptorem mundi novissimus prophetavit, ut eum primus ostenderet. Hic enim solus est prophetarum, qui Dominum nostrum Jesum Christum, quem alii in longa futurum tempora præscierunt, prius videre propriis oculis meruit, et annunciare præsentem.

R. Fuit homo. *ut supra i.*

Lectio ii. Veniente enim Domino ad baptismum, sicut sacratissimum evangelium refert, beatus ejus baptista hujusmodi prorupit in vocem ; Ecce Agnus Dei : ecce qui tollit peccata mundi. Propter hoc nimirum plusquam propheta a Salvatore dictus est, quoniam ceteri omnes venturi adhuc Christi fuere præcones : hic autem probatissimus venit Domini præsentis* assertor. Plusquam propheta est, cujus manibus, quod nulli est præstitum prophetarum, baptizandum se Dei Filius inclinavit. Plusquam propheta est, cujus tanta est prærogativa meritorum, ut uno eodemque momento cæli terræquė arbitrum submersum aquis tingeret in Jordane, Spiritum quoque Sanctum venientem cerneret in columba, et attestantis vocem Patris audiret e cælo.

R. Gabriel angelus. *ii.*

Lectio iii. Hic est, fratres, ille Johannes quem inspirante Deo propheta prænunciavit Esayas dicens, Vox clamantis in deserto : parate viam Domini. Quam congrue, fratres, beatus Johannes prædictus est vox, qui cælestis Verbi et præco mittebatur et testis. Hic est ille, cujus per angelum Gabrielem prænunciatur† nativitas, nomen, et meritum. Hic est qui judicio cælestis sententiæ cunctis mortalibus antefertur : dicente Domino, Non surrexit inter natos mulierum major Johanne baptista. Pulchre autem dictum est, inter natos mulierum non esse majorem : quia ille omnimodis major erat Johanne, qui de virgine nascebatur. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 3. Priusquam te formarem in utero novi te, et antequam exires de ventre sanctificavi te. Et prophetam in gentibus dedi te.

V. Ad omnia quæ mittam te ibis : et quæ mandavero tibi loqueris ad eos.

Et prophetam. Gloria Patri. Et.

Ps. Te Deum.

V. Fuit homo.

In Laudibus, *hæc sola Antiphona* Elizabeth. *i. de Laudibus.*

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum. Audite insulæ

Hymnus. O nimis felix.

V. Justus germinabit.

Hæ sequentes Antiphonæ dicantur infra Octavas ad Vesperas et ad Matutinas super Ps. Magnificat *et* Benedictus, *vel ad Mėmoriam de sancto Johanne, cum de aliquo Sancto fit servitium, cum repetitione earundem, et semper cum hoc Versu.* Fuit homo missus.

Deinde dicantur Memoriæ consuetæ : quando Octavæ sunt sine regimine chori.

* 'presens' *Legend.* 1518.

† 'pronunciatur' *Legend.* 1518.

i. Ant. Inter natos mulierum non surrexit major Johanne baptista.

ii. Ant. Tu puer propheta Altissimi vocaberis : præibis ante Dominum parare vias ejus.

iii. Ant. Puer qui natus est nobis plusquam propheta est : hic est enim de quo Salvator ait : inter natos mulierum non surrexit major Johanne baptista.

iv. Ant. Ex utero senectutis et sterilis Johannes natus est præcursor Domini.

v. Ant. Pro eo quod non credidisti verbis meis eris tacens et non poteris loqui usque in diem nativitatis ejus.

Et tunc semper dicatur ad Memoriam hic Versus Fuit homo *tam ad Vesperas quam ad Matutinas, cum hac Oratione* Deus qui præsentem.

Deinde fiat Memoria de Cruce, et de sancta Maria, et de Omnibus Sanctis : quia Octavæ sunt sine regimine chori.

AD PRIMAM, *Ant.* Elizabeth. *i. de Laudibus. Ps.* Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM, ET AD ALIAS HORAS, *Antiphonæ, Capitula, Responsoria et Versus, cum Oratione, sicut in prima die dicantur.*

SANCTORUM JOHANNIS ET PAULI, MARTYRUM.

(XXVI. JUNII.)

AD VESPERAS, *Antiphonæ, et Psalmi feriales.*

Capitulum. (*Ecclesiastici xliv.* [10.])

Hi sunt viri misericordiæ quorum justiciæ oblivionem non acceperunt : cum semine eorum permanent bona, hereditas sancta nepotes eorum.

Hymnus. Sanctorum meritis.

V. Lætamini in Domino.

Ant. Isti sunt duæ olivæ et duo candelabra lucentia ante Dominum, habent potestatem claudere cælum nubibus et aperire portas ejus quia linguæ eorum claves cæli factæ sunt, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Quæsumus, omnipotens Deus, ut nos geminata læticia hodiernæ festivitatis excipiat : quæ de beatorum Johannis et Pauli glorificatione procedit, quos eadem fides et passio vere fecit esse germanos. Per Dominum.

Memoria de sancto JOHANNE.

Ant. Tu puer. *ut supra, ii.*

V. Fuit homo.

Oratio. Deus qui præsentem.

Deinde dicantur Memoriæ consuetæ.

AD COMPLETORIUM, *omnia fiant sicut in Dominicis simplicibus per Æstatem.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Mirabilem Deum *In Communi*, p. 397.

Ps. Venite.

Hymnus. Sanctorum meritis *In Communi*, p. 395.

Antiphonæ et Psalmi, de Communi Plurimorum Martyrum.

V. Lætamini.

Tres Lectiones fiant sine regimine chori.

Lectio i. Impiissimo Juliano Cesare facto : pervenit ad eum quod Paulus et Johannes, qui fuerant cubicularii Constantiæ filiæ* Constantini, omni die turbas Christianorum pauperum

* 'filii' *Leg.* 1518.

reficerent in domibus suis. Quos ad se evocans : dicit eis, Considerare debetis, quia vos in regia aula nutriti non debetis deesse lateri meo : ut habeam vos inter primos in palatio meo. Illi vero dixerunt, Homines Christiani sumus : et Deum qui fecit cælum et terram colimus. Timemus vero tuas amicitias : ne inimicitias incurramus æterni Dei. Et ideo scire te volumus : quia nunquam ad culturam tuam, nunquam ad palatium tuum veniemus.

R. 1. Paulus et Johannes dixerunt ad Julianum ; nos unum Deum colimus, Qui fecit cælum et terram.

V. Non tibi præponimus personam qualemcunque : Deum tibi præponimus,

Qui fecit.

Lectio ii. Julianus dixit, Putatis quia vos sibi martyres faciant Christiani ? Hoc cum dixisset, surrexit iratus dicens, Decima die transacta sponte ad me venientes, amicos vos habebo : non venientes autem, quasi hostes publicos puniam. Tunc sancti viri Christianos ad se invitantes ordinaverunt de omnibus quæ relinquere poterant. Undecimo vero die missus est Terentianus cum militibus ad eos. Qui ingressus dixit eis, Dominus noster Julianus statunculam auream Jovis ad vos misit, ut adoretis eam. Quod si non feceritis, ambo gladio feriemini. Johannes et Paulus dixerunt, Si tuus dominus est Julianus, habeto pacem cum domino tuo. Nobis autem alius Dominus non est, nisi unus Deus Pater et Filius et Spiritussanctus.

R. 2. Beati martyres Christi Johannes et Paulus dixerunt Juliano ; nobis autem alius non est nisi unus Deus. Pater et Filius et Spiritussanctus.

V. Unus spiritus et una fides erat in eis.

Pater.

Lectio iii. Volens ergo Terentianus placere Juliano, et sine strepitu punire eos : fecit fieri foveam intra domum eorum. Et cum decollasset eos : jussit statim corpora eorum involvi et reponi. Post hæc Juliano interfecto, et Joviniano Christianissimo viro imperatore facto : apertæ sunt ecclesiæ, et religio Christiana cœpit crescere et gaudere. Filius autem Terentiani a dæmonio vexatus venit ad domum Sanctorum : clamante per os ejus dæmone quod Paulus et Johannes incenderent eum. Tunc Terentianus veniens prostravit se in faciem, clamans quod nesciens se malefacere jussionem Cæsaris adimplesset. Unde factum est, ut proximo die baptizatus perciperet gratiam Christi. Deinde orans et flens ad locum Sanctorum : mundatus est filius ejus.

R. 3. Paulus et Johannes dixerunt ad Terentianum ; si tuus dominus est Julianus, Habeto pacem cum illo. Nobis alius non est nisi Dominus Jesus Christus.

V. Semel enim a facie Dei projectus vult et alios secum in interitum devenire.

Habeto. Gloria. Nobis.

V. Justi autem in perpetuum [vivent.

R. Et apud Dominum est merces eorum].

IN LAUDIBUS.

Ant. Paulus et Johannes dixerunt Juliano : nos unum Deum colimus qui fecit cælum et terram.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Paulus et Johannes dixerunt ad Terentianum : si tuus dominus est Julianus, habeto pacem cum illo : nobis alius non est nisi Dominus Jesus Christus.

Ps. Jubilate Domino (*xcix.* p. 29).

Ant. Johannes et Paulus cognoscentes tyrannidem Juliani : facultates suas pauperibus erogare cœperunt.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Sancti spiritus et animæ justorum hymnum dicite Deo in æternum.

Ps. Benedicite *p.* 31.

Ant. Johannes et Paulus dixerunt ad Gallicanum : fac votum Deo cæli, et eris victor melius quam fuisti.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Hi sunt viri.

Hymnus. Rex gloriose martyrum *In Communi*, p. 406.

V. Mirabilis Deus in [p. 407].

Ant. Beati martyres Christi Johannes et Paulus dixerunt Juliano : nobis autem alius non est nisi unus Deus Pater et Filius et Spiritussanctus, alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio. Quæsumus, omnipotens Deus.

Memoria de sancto JOHANNE *baptista.*

Ant. Puer qui. *ut supra, iii.*

V. Fuit homo.

Oratio. Deus qui præsentem.

Deinde dicantur Memoriæ consuetæ.

AD PRIMAM.

Ant. Paulus et Johannes. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine tuo (*liii.* p. 42).

Ant. Gloria tibi Trinitas.

Ps. Quicunque vult *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Paulus. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Hi sunt viri.

Responsoria et Versus de Communi plurimorum martyrum ad omnes Horas dicantur.

AD SEXTAM.

Ant. Johannes et Paulus. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Ecclesiastici xliv.* [14.])

Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, et vivent nomina eorum in æternum.

AD NONAM.

Ant. Johannes et Paulus. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Ecclesiastici xliv.* [15.])

Sapientiam sanctorum narrabunt omnes populi, et laudem eorum pronunciat omnis ecclesia sanctorum. Deo gratias.

SI *hoc festum sanctorum Johannis et Pauli* IN DOMINICA *evenerit, hoc modo fiet servitium.*

AD PRIMAS VESPERAS, *super Psalmos Ant.* Sancti per fidem.

Psalmi feriales.

Capitulum. Hi sunt viri.

R. Paulus et Johannes dixerunt.

Hymnus. Sanctorum meritis.

V. Lætamini in Domino.

Ant. Isti sunt.

Oratio. Quæsumus, omnipotens Deus.

Memoria de sancto JOHANNE *baptista : Ant.* Tu puer. *ii.*

Deinde fiat Memoria de Dominica, et de Trinitate, et Processio ante Crucem, nisi aliquam Dominicam omnino oporteat differri : tunc enim Memoria de Trinitate, et de Dominica non fiat, nec Processio.

COMPLETORIUM *fiat sicut in ceteris festis non duplicibus per Æstatem.*

AD MATUTINAS, *novem Lectiones fiant : tres primæ Lectiones cum tribus primis Responsoriis de primo Nocturno Hystoriæ Communis plurimorum martyrum : et tres mediæ Lectiones de sancto Johanne baptista cum Versu et Responsoriis de primo**

* '*de ii°.*' Brev. MS. Coll. Gonv. Cai.

Nocturno, ita tamen quod Responsorium Priusquam te formarem *erit sextum Responsorium. Ultimæ vero Lectiones legantur de proprietate sanctorum Johannis et Pauli, quæ habentur cum Responsoriis et Versibus suprascriptis**, ET LAUDES *etiam cum hoc Versu ante Lectiones in tertio Nocturno, scilicet* Justorum animæ, *et cum Antiphona* Te jure *super* Quicunque.

Si vero Hystoria Deus omnium *in hac Dominica inchoanda fuerit, totum servitium fiat de Dominica, et festum sanctorum Johannis et Pauli differatur in crastinum : et fiant ibi tres Lectiones, cum Responsoriis et Laudibus supradictis.*

AD PRIMAM, *et ad omnes alias Horas, sicut prænotatum est, excepto quod ad Primam non dicitur Antiphona* Te jure *super Psalmum* Quicunque.

AD SECUNDAS VESPERAS, *si Dominica fuerit, super Psalmos Ant.* Paulus et Johannes dixerunt.

Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et ceteri Psalmi Dominicales.*

Capitulum. Hi sunt viri.

Hymnus. Rex gloriose martyrum.

V. Mirabilis Deus [in sanctis suis.

R.. Et gloriosus in majestate sua].

Ant. Absterget Deus.

Ps. Magnificat.

Oratio. Quæsumus, omnipotens Deus.

Ant. Ex utero. *iv.*

V. Fuit homo.

Oratio, ut supra.

Deinde fiat Memoria de Dominica, si de ea prius facta fuerit.

DOMINICA, *quæ infra Octavas sancti Johannis baptistæ varie contigerit, si a festo vacaverit, fiant mediæ Lectiones de sancto Johanne baptista : sin autem, fiat de eo tantum Memoria : nisi die apostolorum Petri et Pauli, nam tunc nulla fiat Memoria. Tamen in die sanctorum Johannis et Pauli, si Dominica fuerit, fiant mediæ Lectiones de sancto Johanne, ut supradictum est.*

(XXVI. JUN.)

IN *die sanctorum Johannis et Pauli, si Dominica non fuerit, fiant Vesperæ de sancto Johanne baptista, hoc modo.*

Super Psalmos Ant. Elizabeth.

Psalmi feriales.

Capitulum. Audite insulæ.

Hymnus. Ut queant laxis.

V. Fuit homo.

Ant. Ex utero.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui præsentem diem.

Nulla tunc fiat Memoria de martyribus Johanne et Paulo : sed fiant Memoriæ consuetæ.

QUARTA DIE INFRA OCTAVAS. (XXVII. JUN.)

Lectio i. Beatus Johannes baptista, cujus nunc festivitate lætamur, cælestia mundo gaudia sterili ab utero hodie natus invexit. Hic et nasciturum Dominum prophetalis spiritus illuminatione prævidit, et natum privilegio gratiæ singularis ostendit. Intantum autem ipsius in eo præfulsit electio, ut ante mereretur annunciare Dominum, quam nascendi initium, vel linguam quæ nunciare posset acciperet.

Lectio ii. Denique Elizabeth illa vetus mulier et nova mater, quæ ante partum suum de futuri filii lætabatur officio : venienti ad se beatæ Mariæ in ipso salutationis occursu ait, Ecce ex quo facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero

* '*cum R. et laudibus supradictis,*' MSS. quæ inspeximus. Legendum videtur '*cum Responsoriis suprascriptis.*'

meo. Quid est hoc miraculi, fratres, quæ tantorum novitas gaudiorum, ut habere se in utero Elizabeth testaretur infantem, qui necdum semetipsum sentiens Dominicum jam sentiret adventum? Vere hic omnium beatissimus parvulorum, qui intra viscera adhuc materna conclusus adesse Salvatorem mundi, quia necdum sermone poterat, prophetico spiritu revelavit.

Lectio iii. Nullus ignorat, charissimi, omnem parvulum materno utero prodeuntem, inter ipsa lucis exordia, mæstis concrepare vagitibus. Solus Baptista Domini ultra legem nascentium nativitatem suam læticiæ exultatione prævenit. Et quam decuit, fratres, ut de matre sterili nasceretur qui fecunditatem virginis revelabat, quatenus mirabilem partum mirabiliter natus ostenderet. Illud etiam quam stupendum quamque magnificum, quod Zacharias sacerdos pater futurus prophetæ, quia hoc ipsum quod gerebatur angelo loquenti non credidit, usum loquelæ * amisit, donec promissione completa natus novi nominis præco paternæ linguæ vincula relaxaret. Os enim, quod angelus clauserat, promissus ab angelo filius reseravit.

Item aliæ Lectiones de sancto Johanne baptista.

Lectio i. Cum de nuncupatione parvuli cognatorum vicinorumque hæsitaret arbitrium, proprietatem veri nominis ejus, quam angelo dictante didicerat, recepta subito pristina facultate sermonis pater mutus aperuit : ut cujus nativitatem præceptione cælesti tacitus expectabat nati vocabulum loqueretur, et agnosceret anxius senex per eum se sibi redditum, quem de se non crediderat nasciturum, nec dubitaret ultra cælitus illum vel promissum fuisse vel natum, cujus causa et amisisse se probabat et recepisse sermonem.

Lectio ii. Quid hac, fratres, religione gloriosius, quid hac insignius fide, in qua sterilis concipit, virgo parturit, mutus loquitur, et intra secreta maternorum viscerum parvuli totius mundi gaudia futura præludunt? Nec enim poterat veteri sub lege ordinem suum mortalis servare natura, quando per novam divinitatis gratiam novum saluti omnium mysterium parabatur. Hic ergo est Johannes, de quo prophetavit Esayas ; Vox clamantis in deserto : parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Vox, inquit, clamantis. Et quam bene vox dicitur, qui venientem de cælestibus in carne hominis Unigenitum Dei pleno lætus ore clamabat. Recte vox dicitur, cujus intonante præconio sacramentum redemptionis humanæ surda dudum cœpit audire mortalitas.

Lectio iii. Ut enim venerandus Baptista muto patri aperuit linguam : ita aures hominum salutaris gratiæ innovavit auditus. Clamabat autem in deserto, ubi ad prædicationem ejus nec insolens turba perstreperet, nec infidelis irrideret auditor. Sed hi tantum audire possent, qui prædicantem verbum salutis cura tantum divini cultus expeterent. Audiamus adhuc paululum, fratres, quid ad profectum omnium nostrum Salvatoris nuncius prædicabat. Parate, inquit, viam Domino : rectas facite semitas Dei nostri. Ille viam Domino parat, qui luxuriantis carnis respuens voluptates toto mentis suæ spiritu suspensus ad Deum vigore se castitatis accingit. Optimam parat viam Domino, qui cogitationes suas avariciæ fluctibus æstuantes serenæ conscientiæ tranquillitate compescit. Viam Domino parat, qui ydolorum vana atque omnium superstitionum figmenta conculcans unum Dei vivi cultum et fidem veritatis inquirit.

* 'usus loquentis' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'usum loquentis' *Leg. MS. Joh.* 'usum loquele' *Leg. MS. Exon.*

SANCTI LEONIS, PAPÆ ET CONFESSORIS. (XXVIII. JUNII.)

Oratio. Deus qui beatum Leonem pontificem sanctorum tuorum meritis coæquasti : concede propicius, ut qui commemorationis ejus festa percolimus, vitæ quoque imitemur exempla. Per Dominum.

Memoria de sancto JOHANNE.

Ant. Inter natos. *ut supra, i.*

Oratio, ut supra.

AD MATUTINAS, *tres Lectiones, cum Nocturno* (*ubicunque extra Dominicam, vel festum Trinitatis, vel Octavas Corporis Christi evenerit, licet infra Octavas Corporis Christi evenerit, nisi quando Octavæ fiunt cum regimine chori*) *propter Vigiliam : omnia fiant de festo usque ad Missam, quæ erit de Vigilia.*

Lectio i. Leo junior natione Siculus ex patre Paulo sedit papatus cathedra mensibus decem, diebus decem et septem. Hic fuit vir eloquentissimus, et in divinis Scripturis sufficienter instructus, Greca Latinaque lingua eruditus, cantilena ac psalmodia præcipuus : linguæ quoque eloquentia scolasticus, exhortator omnium bonorum operum, quæ plebi florentissima ingerebat scientia : paupertatis amator, et erga inopum provisionem non solum mentis pietate, sed et studii sui labore sollicitus.

Lectio ii. Hic Leo suscepit sanctam sextam synodum, quæ per Dei providentiam nuper in regia urbe celebrata est : simulque cum eo legati sedis apostolicæ, et duo Patriarchæ, id est, Constantinopolitanus et Antiochenus, atque centum quinquaginta episcopi. Quam etiam Greco eloquio conscriptam studiosissime in Latinum transtulit. Hæc synodus acta est, exequente ac residente piissimo ac clementissimo magno principe Constantino, intra regale palatium ejus. In qua condemnati sunt hæretici, qui unam tantum voluntatem et operationem in Domino Jesu Christo dicebant vel prædicabant : cum duas voluntates et operationes in ipso catholica credat et prædicet ecclesia.

Lectio iii. Hujus beatissimi papæ temporibus, percurrente jussione clementissimi principis, restituta est ecclesia Ravennæ sub ordinatione sedis apostolicæ : ut, defuncto archiepiscopo, qui electus fuerit juxta antiquam consuetudinem in civitatem Romanam veniat ordinandus. Hic fecit constitutum quod in archiva ecclesiæ Romanæ continetur, ut qui ordinatus fuerit archiepiscopus nullam consuetudinem pro usu pallii aut diversis officiis ecclesiæ persolvere debeat. Hic sepultus est ad beatum Petrum apostolum, sub die quarto Kalendas Julias.

Memoria de sancto JOHANNE.

Ant. Tu puer. *ut supra, ii.*

V. Fuit homo.

Oratio, ut supra.

Cetera omnia ad Vesperas, et ad Matutinas, et ad alias Horas de Communi Unius Confessoris et Pontificis dicuntur.

IN VIGILIA APOSTOLORUM PETRI ET PAULI. (XXVIII. JUN.)

AD VESPERAS.

Super Psalmos Antiphona. Quem dicunt homines esse Filium hominis : dixit Jesus discipulis suis; respondens Petrus dixit : tu es Christus Filius Dei vivi. et ego dico tibi quia tu es Petrus et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Actuum xii.* [5.])

Petrus quidem servabatur in carcere : oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo.

R. Cornelius centurio, vir religiosus et timens Deum, vidit manifeste angelum Dei dicentem sibi, Corneli mitte et accersi Symonem qui cognominatur Petrus. Hic dicet tibi quid te oporteat facere.

V. Cum orasset Cornelius nondum in Christo renatus : apparuit ei angelus dicens,

Corneli mitte. Gloria. Hic dicet.

Hymnus.

Aurea luce et decore roseo
Lux lucis omne perfudisti seculum,
Decorans cælos inclito martyrio
Hac sacra die quæ dat reis veniam.

Janitor cæli, doctor orbis pariter
Judices secli, vera mundi lumina,
Per crucem alter, alter ense triumphans
Vitæ senatum laureati possident.

Jam bone pastor Petre clemens accipe
Vota precantum : et peccati vincula
Resolve tibi potestate tradita
Qua cunctis cælum verbo claudis, aperis.

Doctor egregie Paule, mores instrue,
Et mente polum nos transferre satage :
Donec perfectum largiatur plenius,
Evacuato quod ex parte gerimus.

Olivæ binæ pietatis unicæ,
Fide devotos, spe robustos maximæ
Fonte repletos caritatis geminæ,
Post mortem carnis impetrate vivere.

Sit Trinitati sempiterna gloria,
Honor, potestas, atque jubilatio,
In Unitate, cui manet imperium,
Extunc et modo per æterna secula. Amen.

V. Tu es Petrus.

R. Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Ant. Beatus Petrus apostolus vidit sibi Christum occurrere : adorans eum et ait, Domine, quo vadis? venio Romam iterum crucifigi.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui nos beatorum apostolorum tuorum Petri et Pauli gloriosa natalicia prævenire concedis : tribue, quæsumus, eorum nos semper et beneficiis præveniri et orationibus adjuvari. Per Dominum.

Nulla fiat Memoria de sancto Johanne ad has Vesperas, nec ad Matutinas, neque ad secundas Vesperas.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

[IN NATALI APOSTOLORUM. (XXIX. Jun.)]

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Christum Regem regum adoremus Dominum. Qui martyrio crucis beatum glorificavit Petrum apostolum.

Ps. Venite.

Hymnus. Aurea luce.

In primo Nocturno.

Ant. In plateis ponebantur infirmi in lectulis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Ait Petrus principibus sacerdotum : Jesum quem vos interemistis suspendentes in ligno hunc Deus suscitavit, et Principem ac Salvatorem exaltavit ad dandam pœnitentiam in remissionem peccatorum.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Petrus apostolus dixit paralitico : Ænea, sanet te Dominus Jesus Christus, surge et sterne tibi; qui continuo surrexit : et omnes qui videbant conversi sunt ad Dominum.

Ps. Eructavit cor meum (*xliiii.* p. 101).

V. In omnem terram exivit sonus eorum.

R. Et in fines orbis terræ verba eorum.

Lectio i. (*Leo papa serm. i. de istis apostolis*.*)

Omnium quidem sanctarum solennitatum, dilectissimi, totus mundus est particeps, et unius fidei pietas exigit ut quicquid pro universorum salute gestum recolitur, communibus ubique gaudiis celebretur. Veruntamen hodierna festivitas, præter† illam reverentiam quam toto orbe promeruit, speciali et propria nostræ urbis exultatione veneranda est : ut ubi præcipuorum apostolorum glorificatus est exitus, ibi in die martyrii eorum sit lætitiæ principatus. Isti sunt viri : per quos evangelium Christi tibi, Roma, resplenduit. Et quæ eras magistra erroris, facta es discipula veritatis.

R. 1. Symon Petre, antequam de navi vocarem te novi te : et super plebem meam principem te constitui. Et claves regni cælorum tradidi tibi.

V. Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis : et quodcunque solveris super terram erit solutum et in cælis.

Et claves.

Lectio ii. Isti sunt sancti patres tui verique pastores, qui te regnis cælestibus inserendam multo melius multoque fortius et felicius condiderunt, quam illi quorum studio prima mœnium tuorum fundamenta locata sunt : e quibus is qui tibi nomen dedit fraterna te cæde fœdavit. Isti sunt qui te ad hanc gloriam provexerunt, ut gens sancta, populus electus, civitas sacerdotalis et regia, per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideres religione divina quam dominatione terrena. Quamvis multis aucta victoriis jus imperii tui terra marique, Roma, prætuleris : minus tamen est quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subjecit.

R. 2. Ego pro te rogavi, Petre. Ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

V. Symon, ecce sathanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum : ego autem rogavi pro te.

Ut non.

Lectio iii. Deus namque bonus, justus, omnipotens, qui misericordiam suam humano generi nunquam negavit, omnesque in commune mortales ad cognitionem sui abundantissimis semper beneficiis erudivit, voluntariam errantium cæcitatem et proclivem in deteriora nequitiam secretiori consilio et altiore pietate miseratus est, mittendo Verbum suum æquale sibi atque coæternum, quod caro factum ita divinitatis

* *Leonis Opera*, p. 78, ed. Paris, 1671.

† 'propter' *Leg.* 1518.

naturam naturæ univit humanæ, ut illius ad infima inclinatio nostra fieret ad summa provectio. Ut autem ejus inenarrabilis gratiæ per totum mundum diffunderetur effectus, Romanum regnum divina providentia præparavit. Cujus ad eos limites incrementa sunt perducta, quibus cunctarum undique gentium vicina et contigua esset universitas. Dispositio* enim divinitus operi maxime congruebat, ut multa regna uno confœderarentur† imperio, et cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis. Hæc autem civitas ignorans suæ provectionis auctorem, cum pæne omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, et magnam sibi videbatur suscepisse religionem, quia nullam respuerat falsitatem. Unde quanto erat per dyabolum tenacius alligata ‡ : tanto per Christum est mirabilius absoluta.

R. 3. Si diligis me, Symon Petre, pasce oves meas : Domine, tu nosti quia amo te. Et animam meam pono pro te.

V. Si oportuerit me mori tecum non te negabo.

Et animam. Gloria. Et animam.

In secundo Nocturno.

Ant. Factum est ut quædam discipula nomine Thabita plena operibus bonis et elemosynis infirmata moreretur : miserunt autem discipuli ad Petrum rogantes : ne pigriteris venire usque ad nos.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

Ant. Adveniente Petro circunsteterunt illum omnes viduæ flentes et ostendentes tunicas et vestes quas faciebat illis Dorchas.

Ps. Exaudi Deus deprecationem (*lx.* p. 119).

Ant. Ponens Petrus genua sua oravit : et conversus ad corpus dixit : Thabita surge; at illa aperuit oculos : et viso Petro resedit; dansque illi manum erexit eam : et sanctis ac viduis assignavit vivam.

Ps. Exaudi Deus orationem (*lxiii.* p. 121).

V. Constitues.

Lectio iv. Cum duodecim apostoli per Spiritum Sanctum omnium locutione linguarum imbuendum evangelio mundum distributis sibi terrarum partibus suscepissent : beatissimus Petrus princeps apostolici ordinis ad arcem Romani destinatur imperii, ut lux veritatis, quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet. Cujus autem nationis homines in hac urbe tunc non essent, aut quæ usquam gentes ignorarent quod Roma didicisset? Hic colluctantes philosophiæ opiniones, hic dissolvendæ§ erant terrenæ sapientiæ vanitates, hic confutandus dæmonum cultus, hic omnium sacrificiorum impietas destruenda : ubi diligentissima habebatur superstitione collectum quicquid usquequaque fuerat vanis erroribus institutum.

R. 4. Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam : et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum.

V. Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis : et quodcunque solveris super terram erit solutum et in cælis.

Et tibi dabo.

Lectio v. Ad hanc ergo tu urbem, beatissime Petre apostole, venire non metuis : et consorte gloriæ tuæ Paulo apostolo aliarum adhuc ecclesiarum ordinationibus occupato, silvam istam frementium bestiarum, et turbulentissimæ profunditatis

* 'Disposito' *Leg. & Brev. Joh. MSS.*
† 'cum federaretur' *Leg.* 1518.
‡ 'illigata' *Legenda MS. cum Leg.* 1518.
§ 'disscolunde' *Leg.* 1518.

oceanum, constantior quam cum super mare gradereris, ingrederis. Nec mundi dominam times Romam : qui in Cayphæ domo expaveras sacerdotis ancillam. Nunquid aut judicio Pylati, aut sævicia Judeorum minor est, vel in Claudio potestas, vel in Nerone crudelitas? Vincebat ergo materiam formidinis vis amoris, nec æstimabas terrori cedendum, dum horum saluti consuleres, quos susceperas diligendos. Hunc autem intrepidæ charitatis affectum, beate Petre, jam tunc profecto conceperas, quando confessio tui amoris in Dominum trinæ interrogationis est solidata mysterio. Nec aliud ab hac mentis tuæ intentione quæsitum est, quam ut pascendis ejus quem diligeres ovibus cibum, quo ipse eras opimatus, impenderes.

R. 5. Tu es pastor ovium princeps apostolorum : tibi tradidit Deus omnia regna mundi. Et ideo traditæ sunt tibi claves regni cælorum.

V. Tibi enim a Domino collata est potestas ligandi atque solvendi.

Et ideo.

Lectio vi. Augebant quoque fiduciam tot signa miraculorum, tot dona carismatum atque experimenta virtutum. Jam populos qui ex circuncisione crediderant erudieras : jam Anthiochenam ecclesiam, ubi primum Christiani nominis dignitas est orta fundaveras, jam Pontum, Galathiam, Capadociam, atque Bithiniam legibus evangelicæ prædicationis impleveras. Nec ut dubius de provectu operis, aut de spacio tuæ ignarus ætatis, tropheum crucis Christi Romanis arcibus inferebas. Quo etiam beatus coapostolus tuus et specialis magister gentium Paulus occurrens eodem tibi consociatus est animo. Duo igitur ista præclara divini seminis germina in quantam sobolem pullularunt, beatorum martyrum milia protestantur, quæ apostolicorum æmula triumphorum, urbem nostram purpuratis lateque rutilantibus populis ambierunt, et quasi ex multarum honore gemmarum conserto, dyademate uno coronaverunt. De quo præsidio, dilectissimi, divinitus nobis præparato universaliter quidem in omnium sanctorum commemoratione lætandum est; sed in horum excellentia patrum merito est exultantius gloriandum, quos gratia Dei in tantum apicem provexit, ut eos in corpore cui caput est Christus quasi geminum constitueret lumen oculorum. De quorum meritis, quæ omnem loquendi superant facultatem, nichil diversum, nichil debemus sentire discretum : quia illos et electio pares, et labor similes, et finis fecit æquales.

R. 6. Petre, amas me? tu scis, Domine, quia amo te. Pasce oves meas.

V. Symon Johannis, diligis me plus his? tu scis, Domine, quia amo te.

Pasce. Gloria. Pasce.

In tertio Nocturno.

Ant. Cornelius centurio vir religiosus ac timens Deum vidit manifeste angelum Dei dicentem sibi : Corneli, mitte et accersi Symonem qui cognominatur Petrus : hic dicet tibi quid te oporteat facere.

Ps. Confitebimur (*lxxiiii.* p. 136).

Ant. Aperiens Petrus os suum dixit : in veritate comperi quoniam non est personarum acceptor Deus : sed in omni gente qui timet Deum et operatur justiciam acceptus est illi.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Adhuc loquente Petro cecidit Spiritussanctus super omnes qui audiebant verbum, et erant loquentes linguis et magnificantes Deum, tunc Petrus jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi.

Ps. Dominus regnavit irascantur (*xcviii.* p. 170).

V. Nimis honorati.

Secundum Mattheum xvi. [13—19].

In illo tempore : Venit Jesus in partes Cesareæ Philippi : et interrogabat discipulos suos dicens, Quem dicunt homines esse Filium hominis? Et reliqua.

Omelia excerpta de commentario Origenis. (1. *super Matheum.*)

Interrogabat Christus discipulos suos, quem eum dicunt homines esse : ut ex apostolorum responsionibus nos discamus diversas opiniones fuisse tunc apud Judeos de Christo. Unde sequitur, Illi autem dixerunt, Alii Johannem baptistam, alii autem Helyam, alii vero Hieremiam, aut unum ex prophetis. Vide propter diversas opiniones Judeorum de Christo, qua causa quidam eorum dicebant eum Johannem baptistam, videlicet æstimationem secuti Herodis, dicentis ad pueros suos, Hic est Johannes baptista, ipse surrexit a mortuis : ideo virtutes operantur in illo. Alii autem Helyam eum dicebant, videlicet æstimantes quod aut secundam nativitatem accepit Helias : aut ex eo tempore in corpore vivens in tempore apparuit illo.

R. 7. Quem dicunt homines esse Filium hominis? dixit Jesus discipulis suis; respondens Petrus dixit: tu es Christus Filius Dei vivi. Et ego dico tibi quia tu es Petrus : et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

V. Beatus es Symon Bariona quia caro et sanguis non revelavit tibi : sed Pater meus qui est in cælis.

Et ego dico tibi.

Lectio viii. Qui Hieremiam Christum esse putabant, propter illa putabant quæ in principio ipso ad Hieremiam jam dixerat Deus; Ecce constitui te hodie super gentes et super reges : eradicare, et demoliri, et perdere, et reædificare, et circumplantare. Non intelligentes enim quoniam Hieremias typus fuerat Christi, et propterea quæ ad eum promissa sunt in Christo sunt adimpleta, arbitrabantur ipsum esse Hieremiam, quem Deus in gentibus constituisset prophetam. Qui autem unum ex prophetis esse arbitrabantur, ratione simili movebantur propter illa quæ Deus quasi ad ipsos locutus est prophetas, non tamen sunt in ipsis impleta. Dixit eis, Vos autem quem me esse dicitis? Respondens autem Symon Petrus, dixit, Tu es Christus Filius Dei vivi*. Judei quidem faciebant de Christo æstimationes dignas velamine, quod positum erat super cor eorum. Petrus autem non quasi carnis aut sanguinis discipulus, sed qui revelatione Dei Patris erat dignificatus, denegavit quidem aliquem eorum esse Jesum, quem arbitrabantur Judei, confessus est autem, Tu es Christus, quod nesciebant Judei.

R. 8. Domine, si tu es, jube me venire ad te super aquas. Et extendens manum apprehendit eum, et dixit Jesus : modicæ fidei quare dubitasti?

V. Cumque vidisset ventum validum venientem timuit : et cum cœpisset mergi clamavit dicens, Domine, salvum me fac.

Et extendens.

Lectio ix. Non solum confessus est Petrus, Tu es Christus : sed etiam quod majus est, Filius Dei vivi, qui et per prophetas dixerat, Vivo ego, dicit Dominus. Et forsitan ideo dicebatur vivus, propter eminentiam qua supereminet omnibus habentibus in se vitam : quoniam solus habet immortalitatem, et est fons vitæ. Respondens autem

* 'vivi?' *Legend.* 1518.

Jesus dixit illi, Beatus es, Symon Bariona : quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis. Forsitan si et nos dixerimus quod dixit Petrus, Tu es Christus Filius Dei vivi, non carne nobis et sanguine revelante, sed Patre qui est in cælis mentem nostram illuminante : Petrus erimus, et eandem beatitudinem consequemur, quam et ille, propter confessionem nostram similem confessioni illius. Tunc autem non caro et sanguis revelat nobis Jesum esse Christum Filium Dei vivi, sed Pater qui est in cælis : quando nostra conversatio in cælis est, et digna est revelatione Patris cælestis. Tunc vere* revelatio Patris abstulit quidem a nobis omne velamentum cordis, dedit autem nobis Spiritum sapientiæ et revelationis.

R. 9. Quodcunque ligaveris super terram : erit ligatum et in cælis. Et quodcunque solveris super terram, Erit solutum et in cælis.

V. Tu es (inquit Petrus) Christus Filius Dei vivi : respondens Dominus ait, et ego dico tibi quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Et quodcunque. Gloria. Erit.

V. Tu es Petrus.

R. Et super.

In Laudibus.

Ant. Petrus et Johannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

Ps. Dominus regnavit decorem (*xcii.* p. 29).

Ant. Argentum et aurum non est michi : quod autem habeo hoc tibi do.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Dixit angelus ad Petrum : circunda tibi vestimentum tuum et sequere me.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Petre, amas me? pasce oves meas : tu scis, Domine, quia amo te.

Ps. Benedicite *p.* 31.

Ant. Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Petrus quidem.

Hymnus. Exultet cælum laudibus.

V. Annunciaverunt.

Ant. Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis : et quodcunque solveris super terram erit solutum et in cælis, dicit Dominus Symoni Petro.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui hodiernam diem apostolorum tuorum Petri et Pauli martyrio consecrasti : da ecclesiæ tuæ eorum in omnibus sequi præceptum, per quos religionis sumpsit exordium. Per Dominum.

Ad Primam.

Ant. Petrus et Johannes. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias tibi.

Ps. Quicunque vult *p.* 46.

Ad Tertiam.

Ant. Argentum. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Petrus quidem.

Responsoria et Versus de Communi Apostolorum ad omnes Horas dicantur.

Ad Sextam.

Ant. Dixit angelus. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Actuum xii.* [7.])

Angelus domini astitit, et lumen refulsit in habitaculo carceris, percussoque latere Petri excitavit eum, dicens, Surge velociter, et continuo

* 'vero' *Legend.* 1518.

ceciderunt cathenæ de manibus ejus. Deo gratias.

AD NONAM.

Ant. Tu es Petrus. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Actuum xii.* 9.)

Exiens Petrus sequebatur angelum, et nesciebat quia verum est quod fiebat per eum, æstimabat autem se visum videre.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Juravit Dominus.

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191), *et ceteræ Antiphonæ cum suis Psalmis, de Communi Apostolorum : et dicuntur quotidie per Octavas, quando fit servitium de Apostolis.*

Capitulum. Jam non estis.

R. Qui sunt isti.

Hymnus. Aurea luce.

Hic Hymnus dicitur singulis diebus per Octavas tam ad Vesperas quam ad Matutinas, quando dicitur servitium de Apostolis.

V. In omnem terram.

Ant. Gloriosi principes terræ quomodo in vita sua dilexerunt se : ita et in morte non sunt separati.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui hodiernam.

ET *fiant Vesperæ de utrisque Apostolis, videlicet loco secundarum Vesperarum de sancto Petro, et loco primarum Vesperarum de sancto Paulo : de quo fit plenum servitium in crastino.*

COMPLETORIUM *dicatur sicut post primas Vesperas hujus festi notatum est.*

IN COMMEMORATIONE SANCTI PAULI, APOSTOLI.

(XXX. JUNII.)

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Laudemus Jesum Christum. In passione apostoli Pauli.

Ps. Venite.

Hymnus. Doctor egregie Paule.

versus. Annue Christe.

In primo Nocturno.

Ant. Qui operatus est Petro in apostolatum, operatus est et michi inter gentes, et cognoverunt gratiam quæ data est michi a Christo Domino.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Finito Psalmo, statim dicitur Versus Qui me segregavit. *Deinde dicitur tota Antiphona prædicta : quod per totum annum observetur, quando Versus post Antiphonas habentur.*

V. Qui me segregavit ab utero matris meæ : et vocavit me per gratiam suam.

Ant. Scio cui credidi et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem justus judex.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

V. De reliquo reposita est michi corona justiciæ.

Ant. Michi vivere Christus est et mori lucrum : gloriari me oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi.

Ps. Eructavit cor meum verbum (*xliiii.* p. 101).

V. Per quem michi mundus crucifixus est, et ego mundo.

V. In omnem terram exivit sonus eorum. Et in fines [terræ verba eorum].

Lectio i. (*Chrisost. de laude Pauli omel.* 2. *et sequenti*)*.

Consideremus, fratres charissimi, quantis apostolum suum Paulum

* *Chrysost.* Homiliæ septem de Laudibus Pauli, *Opera* II. pp. 476 *sqq.* ed. Benedict.

Dominus extulerit honoribus. Ad tempus illum cæcavit : sed illius cæcitas totius orbis illuminationem effecit. In paradisum illum rapuit, in cælum tertium sublevavit, ineffabilis archani fecit esse participem, taliumque mysteriorum conscium, quæ nulli hominum fas fuerit confiteri. Paulus in terra gradiens sic se agebat in cunctis, quasi angelorum societate frueretur. Et passibili adhuc corpore colligatus illorum perfectione gaudebat.

R. 1. Qui operatus est Petro in apostolatum operatus est et michi inter gentes. Et cognoverunt gratiam Dei quæ data est michi.

V. Gratia Dei in me vacua non fuit : sed gratia ejus in me semper manet.

Et cognoverunt gratiam.

Lectio ii. Nam et tanquam pennatus totum docendo orbem pervolavit, et velut jam incorporeus corporis labores periculaque contempsit. Et quasi jam cælum possidens cuncta prorsus terrena despexit. Tanquam vero cum ipsis jam incorporeis virtutibus degeret, ita jugi mentis intentione vigilavit. Angelis sæpe diversarum gentium cura commissa est : sed nullus illorum ita creditum sibi populum gubernavit, ut Paulus universum orbem. Michaeli gens commissa est Judeorum : Paulo vero terræ ac maris atque universi orbis habitatio, ipsumque desertum.

R. 2. Scio cui credidi : et certus sum quia potens est depositum meum servare. In illum diem justus judex.

V. Reposita est mihi corona justiciæ : quam reddet mihi Dominus.

In illum.

Lectio iii. Hæc non ad injuriam, quod absit, sanctorum dicimus angelorum : sed ostendimus esse possibile Paulum inter angelorum merita consistere. Neque dicimus quia hæc perficiebantur a Paulo. Hoc enim etiam nos fatemur quod ipse Paulus dicit : Gratia Dei sum id quod sum. Paulus itaque qui tantam vim humanæ alacritatis ostendit, ut ad cælum quoque ipsum valeat subvolare, quasi universum mundum ipse genuisset, sic perturbabatur, sic discurrebat, sic omnes in regnum Dei* inducere festinabat docendo, pollicendo, medicando, tum orando pro ipsis, tum etiam ipsis supplicando, etiam* et terrendo. Aliquando epistolis, aliquando præsentia, nunc sermone, nunc rebus, per discipulos, et per semetipsum, erigere labentes, stantes vero firmare, humi jacentes attollere, sanare contritos, torpentes oleo exhortationis animare. Instabat oportune, importune †.

R. 3. Bonum certamen certavi, cursum consummavi : fidem servavi. Ideoque reposita est michi corona justiciæ.

V. Gratia Dei sum id quod sum : et gratia ejus in me vacua non fuit.

Ideoque. Gloria. Ideoque.

In secundo Nocturno.

Ant. Bonum certamen certavi, cursum consummavi : fidem servavi.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

V. De cetero reposita est michi corona justiciæ.

Ant. Tu es vas electionis, sancte Paule apostole, prædicator veritatis in universo mundo.

Ps. Exaudi Deus deprecationem (*lx.* p. 119).

V. Per quem omnes gentes cognoverunt gratiam Dei.

Ant. Magnus sanctus Paulus vas electionis vere digne est glorificandus qui et meruit thronum duodecimum possidere.

Ps. Exaudi Deus orationem (*lxiii.* p. 121).

V. In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ.

V. Constitues eos principes super

* 'dei,' *et mox* 'etiam,' *non habet Leg.* 1518. † 'importunus. Tu.' *Leg.* 1518.

[omnem terram, memores erunt nominis tui Domine].

Lectio iv. Beatus Paulus apostolus, magister a Deo constitutus omnium gentium, ipse protector erat bellantium, ipse sedulus minister ægrotorum. Nec in spiritualibus solum tam egregium conservabat ducem : sed in carnalibus quoque plurima sollicitudinis ac providentiæ suæ documenta præstabat. Sicut enim ferrum in ignem missum totum profecto ignis efficitur : sic Paulus charitate succensus totus factus est charitas. Qui quasi communis totius mundi esset pater, ita omnium non modo parentes carnales, verumetiam spirituales patres pietate superabat, pecunias et verba, corpus et animam pro illis impendens. Quia ergo Paulus de charitate factus, immo totus charitas erat, ideo charitatem plenitudinem legis vocabat et vinculum perfectionis, et omnium matrem bonorum, initium finemque virtutum. Ideoque dicebat, Finis autem præcepti est charitas. Quia igitur initium et finis omnium bonorum est dilectio, vel in ipsa Paulum studeamus imitari.

R. 4. Reposita est michi corona justiciæ quam reddet michi Dominus in illa die. Justus judex.

V. Scio cui credidi et certus sum quia potens est depositum meum servare,

Justus judex.

Lectio v. Non michi proponas mortuos quos sæpius suscitavit : nec leprosos quos eadem virtute mundavit. Nichil a te horum requirit Deus. Posside charitatem Pauli, et perfectam adipisceris coronam. Consideremus etiam, fratres charissimi : utrum etiam beatus Paulus sicut coapostolus ejus beatus Petrus vel vita, vel passionibus, vel morte Deum clarificaverit. Clarificavit utique et ipse. Testatur enim hoc Lucas evangelista in Actibus Apostolorum, testatur et ipse qui opus scriptorum suorum, quod quattuordecim epistolis conclusit, solo ut ita dixerim Christi odore respersit. Quicquid enim ibi legeris aut fidei archana revelat, aut bonorum operum fructus ostendit, aut cælestis regni præmia promittit, aut quid ipse tribulationum hæc prædicans sustinuerit pandit, aut quid inter tribulationes divinæ consolationis acceperit refert, aut generali exhortatione quod omnibus, qui pie volunt vivere in Christo, persecutiones non deesse insinuat*. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 5. Gratia Dei sum id quod sum. Et gratia ejus in me vacua non fuit : sed semper in me manet.

V. Qui operatus est Petro in apostolatum : operatus est et michi inter gentes.

Et gratia ejus.

Lectio vi. Testatur beatus Paulus quantum vita sua Deum clarificaverit, cum in vinculis positus, et appropinquans passioni, Tymotheo per epistolam exemplum sui operis proponit, dicens, Bonum certamen certavi, cursum consummavi : fidem servavi. Monstrabat qualiter morte clarificaturus esset Deum, cum præmisit, Ego enim jam immolor : et tempus meæ resolutionis instat. O quam preciosa in conspectu Domini mors sancti illius, qui apertissime noverat, qui libera voce prædicabat se occidi pro Domino : non aliud esse quam gratissimam Deo mundissimamque hostiam offerri. Occisio enim sanctorum Deo erat sacrificium. Clarificavit itaque et beatus Paulus morte sua Dominum. Cervices enim suas quas adversus Christi nomen superbus erexerat, perfidorum cædendas gladio humilimus pro Christi nomine submisit. Nec piguit eum pro illo mori, quem sæpe probaverat vivere et regnare post mortem. At-

* 'persecutiones deesse non possunt insinuat.' *Legenda MS. cum Leg.* 1518.

que ita factum est, ut gloriosissimum Paulum, qui in diversis gentibus pro fide Christi certamine multo dimicando innumera bella peregerat, velut victorem mundi Roma susciperet ad triumphum.

R. 6. Michi vivere Christus est, et mori lucrum. Gloriari me oportet in cruce Domini mei Jesu Christi.

V. Per quem michi mundus crucifixus est, et ego mundo.

Gloriari me oportet. Gloria Patri.

Gloriari me oportet.

In tertio Nocturno.

Ant. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium pertuli pro Christi nomine.

Ps. Confitebimur tibi (*lxxiiii.* p. 136).

V. Nocte ac die in profundum maris fui.

Ant. Reposita est michi corona justiciæ quam reddet michi Dominus in illa die justus judex.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

V. Cooperante gratia Spiritussancti.

Ant. Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est michi stimulus carnis meæ, angelus sathanæ qui me colaphizet; propter quod ter Dominum rogavi ut auferretur a me : et dixit michi Dominus, sufficit tibi Paule gratia mea.

Ps. Dominus regnavit irascantur (*xcviii.* p. 170).

V. Nam virtus in infirmitate perficitur.

V. Nimis honorati sunt.

Secundum Mattheum xix. [27—29].

In illo tempore; Dixit Symon Petrus ad Jesum, Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Et reliqua.

Omelia beati Hieronymi presbyteri.*

Cum Dominus et Salvator noster divites difficile regnum cælorum intrare dixisset, discipuli ejus fiducialiter responderunt, dicentes, Ecce nos reliquimus omnia : et secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Grandis enim erat fiducia eorum, qui quanquam divites non fuerant, sed victum manu et arte quærebant : tamen confidenter dicebant se reliquisse omnia, addendo, et secuti sumus te. Omnia enim deseruerant, qui cuncta quæ ab aliis desiderari poterant etiam desiderare postposuerant. Non enim hoc solum ad perfectionem sufficit, si quis divitias hujus mundi derelinquat†, nisi quod post contemptas divitias Salvatorem sequatur, id est, nisi relictis malis faciat bona. Facilius enim sacculus relinquitur quam voluntas. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 7. Damasci præpositus gentis Arethæ regis voluit me comprehendere. A fratribus per murum missus sum in sporta : et sic evasi manus ejus in nomine Domini.

V. Deus et Pater Domini mei Jesu Christi scit quia non mentior.

A fratribus.

Lectio viii. Multi divitias relinquentes Dominum non sequuntur. Qui ait, Non veni facere voluntatem meam : sed ejus qui misit me. Jesus autem dixit eis. Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ : sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. In hac vita se sequentes, et pro suo nomine laborantes, in alia præmium sperare Dominus docuit : id est, in

* '*Gregorii*' Brev. MS.

† 'derelinquit,' *Leg.* 1518.

regeneratione, cum videlicet in vitam immortalem fuerimus resurgendo regenerati, qui in vitam caducam fueramus mortaliter geniti. Proculdubio enim duæ sunt regenerationes, et duæ resurrectiones. Una regeneratio est in baptismate, ex aqua et Spiritu Sancto : altera est hæc de qua in præsenti Dominus dicit. Prima resurrectio est in hoc seculo peccatorum remissio : secunda erit quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem Filii Dei, et procedent in resurrectionem vitæ qui bona egerunt.

R. 8. Tu es vas electionis, sancte Paule apostole, prædicator veritatis in universo mundo. Per quem omnes gentes cognoverunt gratiam Dei.

V. Intercede pro nobis ad Dominum qui te elegit.

Per quem.

Lectio ix. Quod ait Dominus, Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel : nolite putare quia solis apostolis hoc promisit Dominus. Ubi enim sedebit Paulus apostolus, qui plus omnibus laboravit, si non ibi sedebunt nisi duodecim? Ille enim tertiusdecimus est. Nam de duodecim cecidit Judas : in locum autem Judæ traditoris Mathias ordinatus est. In Actibus Apostolorum legimus. Impletæ sunt duodecim sedes. Num* ibi sedebit, qui plus omnibus illis laboravit? An duodecim sedes perfectio est tribunalis? Nam milia sedebunt in duodecim sedibus. Sed unde michi probas, ait aliquis, quia et Paulus inter judices erit? Audi illum dicentem. Nescitis quia angelos judicabimus? Et judicabimus, inquit. Et ipse non dubitavit in præsumptione qua credidit, computari se inter illos qui judicabunt cum Christo. Qui ergo judicabunt cum Christo principes sunt ecclesiæ; perfecti sunt. Talibus dicit, Si vis perfectus esse : vade, vende omnia tua, et da pauperibus. Quid est, Vis esse perfectus? Vis mecum judicare : et non judicari. Tu autem, Domine.

R. 9. Sancte Paule apostole, prædicator veritatis, et doctor gentium, Intercede pro nobis ad Deum. Qui te elegit.

V. Ut digni efficiamur gratia Dei.

Intercede pro nobis ad Deum. Gloria Patri. Qui te [elegit].

V. Dedisti hereditatem.

In Laudibus.

Ant. Ego plantavi, Apollo rigavit : Deus autem incrementum dedit, alleluya.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

V. Unusquisque enim propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

Ant. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis : ut inhabitet in me virtus Christi.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

V. Quando autem infirmor : tunc fortior sum et potens.

Ant. Gratia Dei in me vacua non fuit : sed gratia ejus in me semper manet.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

V. Gratia Dei sum id quod sum.

Ant. Damasci præpositus gentis Arethæ regis voluit me comprehendere : a fratribus per murum missus sum in sporta : et sic evasi manus ejus in nomine Domini.

Ps. Benedicite *p.* 31.

V. Deus et Pater Domini mei Jesu Christi scit quia non mentior.

Ant. Sancte Paule apostole, prædicator veritatis, et doctor gentium : intercede pro nobis ad Dominum qui te elegit.

Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).

V. Ut digni efficiamur gratia ejus.

* 'sedes; non' *Legend.* 1518.

Capitulum. (*Gal. i.* [11.])

Notum vobis facio evangelium quod evangelizatum est a me; quia non est secundum hominem, neque enim ab homine accepi illud neque didici; sed per revelationem Domini nostri Jesu Christi.

Hymnus. Exultet cælum laudibus.

V. Annunciaverunt.

Ant. Ego enim jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat : bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, superest michi corona justiciæ quam reddet michi Dominus in illa die justus judex.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui multitudinem gentium beati Pauli apostoli tui prædicatione docuisti : da nobis, quæsumus, ut cujus natalicia colimus ejus apud te patrocinia sentiamus. Per Dominum.

Memoria de sancto PETRO.

Ant. Petre, amas me, pasce oves meas : tu scis, Domine, quia amo te.

V. Tu es Petrus. Et super hanc petram.

Oratio. Deus qui beato Petro apostolo tuo, collatis clavibus regni cælestis, animas ligandi atque solvendi pontificium tradidisti : concede, quæsumus, ut intercessionis* ejus auxilio a peccatorum nostrorum nexibus liberemur. Qui vivis.

Memoria de sancto JOHANNE BAPTISTA.

Ant. Inter natos.

V. Fuit homo.

Oratio. Deus qui præsentem.

AD PRIMAM.

Ant. Ego plantavi. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Et dicantur omnes Antiphonæ super Horas sine Versibus.

AD TERTIAM.

Ant. Libenter. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Notum vobis.

Responsoria et Versus de Communi Unius Apostoli ad omnes Horas dicantur.

AD SEXTAM.

Ant. Gratia Dei. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Philipp. i.* [21] : *Galat. vi.* [14.])

Michi autem vivere Christus est, et mori lucrum. Gloriari me oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem michi mundus crucifixus est, et ego mundo.

AD NONAM.

Ant. Sancte Paule. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (2 *Thimothei iv.* [7.])

Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de reliquo reposita est michi corona justiciæ, quam reddet michi Dominus in illa die : justus judex.

AD VESPERAS.

Ant. Juravit.

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 192).

Et ceteræ Antiphonæ cum suis Psalmis de Communi Apostolorum.

Capitulum. Jam non estis.

Hymnus. Aurea luce.

V. In omnem terram [exivit sonus eorum.

R. Et in omnes fines terræ verba eorum].

Ant. In regeneratione.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui hodierna.

Et sic communiter de utrisque Apostolis dicantur Vesperæ.

* 'intercessionibus' *Chevallon.*

Memoria de sancto JOHANNE.

Ant. Ingresso.
V. Fuit homo.
Oratio. Deus qui præsentem.

SI *hæc Commemoratio in Sabbato contigerit, Vesperæ in ipso sabbato erunt de Dominica sequenti, et solennis Memoria de Apostolis cum Antiphona, Versu, et Oratione prædictis. Deinde fiat Memoria de Octava sancti Johannis baptistæ, ut supra, et postea de Trinitate, et Processio ante crucem fiat more solito.*

IN OCTAVA SANCTI JOHANNIS BAPTISTÆ. (I. JULII.)

AD MATUTINAS, *Hymnus, Antiphonæ et Psalmi, ut in prima die.*
V. Gloria et honore.

Lectio i. (*Augustin. serm.* 29. *de sanctis*)*.

Post illum sacrosanctum Domini nostri natalem diem nullius hominis nativitatem legimus celebrari, nisi solum beati Johannis baptistæ. In aliis sanctis et electis Dei novimus illum diem coli, quo illos post consummationem laborum, et devictum triumphatumque mundum, in perpetuas æternitates præsens vita parturiit. In aliis consummata ultimi diei merita celebrantur : in hoc etiam prima dies, etiam hominis initia consecrantur. Pro hac absque dubio causa, quia per hunc Dominus adventum suum, ne subito insperatum homines non agnoscerent, voluit esse testatum.

R. Fuit homo missus a Deo. *i.*

Lectio ii. Johannes figura fuit Veteris Testamenti, et in se formam prætulit legis. Et ideo Johannes prænunciat Salvatorem, sicut lex gratiam præcurrit. Quod autem nondum natus de secreto materni uteri† prophetavit, et expers lucis jam testis est veritatis : hoc est intelligendum, quod latens sub velamine, et carne litteræ, et Redemptorem mundo Spiritu prædicavit‡, et nobis Deum nostrum de quodam legis utero procreavit. Ergo Judei erraverunt a ventre, id est, a lege quæ Christo gravida erat. Erraverunt a ventre : locuti sunt falsa.

R. Johannes. *ii.*

Lectio iii. De hoc Johanne baptista evangelista proloquitur : Ille erat lucerna ardens§, quæ Spiritus-sancti igne succensa mundo ignorantiæ nocte possesso lumen salutis ostenderet, et quasi inter densissimas delictorum tenebras splendidissimum justiciæ solem lucis suæ radio præmonstraret, de seipso dicens, Ego vox clamantis in deserto. Videamus in quo deserto : id est, in gentium populo. Vacua enim pectora Dei timore, et Spiritu Sancto arentia, deserto squalentis heremi comparantur. Desertus erat hic mundus ab omni cultura timoris Dei, et peccatorum spinis obsitus, squalebat tanquam ager incultus, et nullam penitus bonorum operum fecunditatem attulerat, nullum imbrem gratiæ spiritualis acceperat. Mittitur beatus Johannes qui eum per propheticam atque apostolicam prædicationem annunciando pœnitentiam quasi rudem campum præscinderet, fecundaret, excoleret, divini verbi seminibus impleret, et ad maturam frugem, id

* *Augustin.* In Append. Sermo CXCVI., *Opera* v. 2851, ed. Paris. 1838. 'de Sermone B. Maximi episcopi.' *Leg. Exon. MS.*

† 'veteri' *Leg.* 1518. 'interi' *Leg. Exon. MS.*

‡ 'mundo Spiritus prædicavit' *Legend. MSS. Joh. et Exon. Mox* 'dñm nostrum' *Port.* 1519, 1557. *cum Leg. Exon. MS.*

§ *Inter hæc vocabula* ardens *et* Que *confinia lectionum ii. et iii. ponit Legend.* 1518.

est, ad regenerationis gloriam præpararet.

R. Inter natos. *iii.*

Ps. Te Deum.

V. Fuit homo missus.

In Laudibus, *hæc sola Ant.* Elizabeth. *i. de Laudibus.*

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum. Audite insulæ.

Hymnus. O nimis felix.

V. Justus germinabit.

Ant. Factum est in die octavo. *Require hanc Antiphonam in prima die ad secundas Vesperas super Psalmum* Magnificat.

Oratio. Deus qui præsentem.

Memoria de Apostolis.

Ant. Petrus apostolus et Paulus doctor gentium ipsi nos docuerunt legem tuam, Domine.

V. Annunciaverunt.

Oratio. Deus qui hodiernam.

Deinde Memoriæ dicantur consuetæ.

Ad Primam, *Ant.* Elizabeth.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gloria tibi Trinitas.

Ps. Quicunque *p.* 46.

Ad alias Horas *omnia fiant ut in die.*

Si *Octavæ Sancti Johannis IN DOMINICA contigerint*: fiat totum servitium de Dominica, et mediæ Lectiones de sancto Johanne, nisi quando Responsoria de secundo Nocturno Hystoriæ Dominicalis hic cantanda fuerint, et tantum Memoria de Apostolis.*

Hæ sequentes Antiphonæ dicantur ad Vesperas, et ad Matutinas, super Psalmos Magnificat *et* Benedictus, *quando de APOSTOLIS fit servitium, vel ad Memoriam eorum cum de aliquo Sancto fit servitium, cum repetitione earundem.*

Ant. Petrus apostolus.

Ant. O Petre pastor summe,
et Paule doctor magne,
nos Christo pia prece
purgatos conjungite.

Ant. Gloriosi principes. *Quære hanc Antiphonam in prima die ad secundas Vesperas super Ps.* Magnificat.

Ant. Beati eritis.

Ant. Tradent enim vos. *Quære has duas Antiphonas in Communi Apostolorum.*

[VISITATIO BEATÆ MARIÆ†.]

Visitatio beatæ Mariæ celebretur in ecclesia Sarum in crastino post Octavas sancti Johannis baptistæ. (II. JULII.)

Ad primas Vesperas.

Ant. Æterni Patris Filius
Mariam concupivit:
de sanctorum splendoribus
in matrem introivit.

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 192).

Ant. Lilium convallium
fragrans in odorem,
iter ornat montium‡
ferens cæli florem.

Ps. Laudate pueri (*cxii.* p. 193).

Ant. Paradisus cælicum
fructum afferebat§,
gravidæ qui puerum
gaudio replebat.

Ps. Lætatus (*cxxi.* p. 199).

Ant. Lucernam veri luminis

* '*Si octava...contigerit*' *Port.* 1557, '*cui suffragatur*' *Port.* 1519.

† *Picturam in hoc loco non habet* Legend. A.D. 1518. *Quæ* in Breviario Chevalloniano A.D. 1531 *invenitur litteras exhibet* '·N·P·' *in inferiori angulo partis sinistræ positas.* '*In festo SS. Processi et Martiniani MM. fit Exon. de Apostolis.*' Leg. Exon. MS. 1366.

‡ 'mentium' *Chevallon.* § 'efferebat' *Port.* 1557. 'afferebat' *Port.* 1519 *cum Chev.*

Dominus accendit :
quo dragmam nostram perditam
salvans apprehendit.
Ps. Nisi Dominus (*cxxvi.* p. 202).
Ant. Conforta, mater, filios,
simul et veracem
totius Hierusalem
ponens fines pacem.
Ps. Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiv.* [24.])

Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei : in me omnis gratia viæ et veritatis, in me omnis spes vitæ et virtutis.

R. Exultat* infans gaudiis
in spiritu Helyæ :
cujus mater mirabilis
fit compos prophetiæ.
Cæli manat deliciis
introitus Mariæ.
V. Propter archam Domini
benedixit domui
Deus Zachariæ.
Cæli manat. Gloria Patri. Cæli manat.

Hymnus.

Festum matris gloriosæ
plebs sancta concelebret,
pietatis viscerosæ
gratiam expostulet,
quam cognata copiose
sensit hic Elizabeth.

Fecundata† senectutis
sterilem aggreditur :
quæ divinæ jam virtutis
mater clam efficitur,
gratulatur cum salutis
consortem alloquitur.

Vox non loquens exultavit
ad Verbi præsentiam :
sed Elizabeth expavit
matris excellentiam :
benedictam quæ clamavit‡
fructus affluentiam.

Unde michi quisquam putet
hoc, ait, præsagium :
ut devote me salutet
mater Regis omnium,
ventris mei fructum mutet
in novum tripudium.

Virgo dum sic commendatur,
canticum læticiæ
psallens pure gloriatur
in Auctore§ gratiæ,
quo beata prædicatur
in omni progenie.

Trine Deus summe pie
regnans æternaliter :
prece virginis Mariæ
nos conserva jugiter :
ut post finem hujus vitæ
vivamus perenniter. Amen.

V. Diffusa est gratia [in labiis tuis].
R. Propterea [benedixit te Deus in æternum].
Ant. In psalterio decacordo
psallit virgo regia,
Dominum magnificando
qui fecit magnalia :
pellens potentes de sede
divina justicia,
servos humiles exaltans
ex misericordia.
Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui sacratissimam virginem Mariam Unigeniti tui matrem mutuæ consolationis gratia beatam Elizabeth visitare fecisti : concede propicius nobis famulis tuis, ut ex ejus visitationibus assidue consolemur, et a cunctis adversitatibus tuo munimine protegamur. Per eundem.

AD COMPLETORIUM.

Ant. Sancta Maria.
Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 222).

* 'Exultavit' *Chevallon.*
† 'Fecundate' *Port.* 1519, 1557.
‡ 'benedictamque clamavit' *Port.* 1519, 1557. 'benedictaque clamavit' *Daniel. Thesaur. Hymnol.*
§ 'amore' *Daniel.* 'auctorem' *Port.* 1519, 1557.

Hymnus. Salvator.
Ant. Glorificamus *et cetera.*
Ps. Nunc dimittis.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Reginam cæli gloriæ devote collaudemus.
Matrem misericordiæ venite adoremus.
Ps. Venite.

Hymnus.

Mundi salus affutura,
virgo mater inclita,
gestu simplex, mente pura,
specie præfulgida,
cum cælesti genitura
processit in publica.

Caput conterens drachonis,
rubus qui non uritur,
Aaron virga, Gedeonis
vellus quod perfunditur :
hæc perfecta Salomonis
quæ beata dicitur.

Genitrix Emanuelis,
virga Yesse floruit,
ostium Ezechielis
quod viro non patuit,
mons quo lapis Danielis
statuam comminuit.

Sic in mundo præter morem
notum fecit Dominus,
castis mater Conditorem
circundat visceribus :
terra gignit Salvatorem
nubibus pluentibus.

Virgo cara caritatis
fervens desiderio,
castæ consanguinitatis
favet ministerio,
gaudens hujus novitatis
sancto puerperio.

Felix domus Zachariæ
talem habens hospitem :
felix cognata Mariæ
quam suscepit comitem :
sed Johannis et Messiæ
tu distingue limitem.

Laus sit summo Genitori
qui regnat per omnia,
laus sit nostro Redemptori
per quem venit gratia,
procedenti Creatori
sit æqualis gloria. Amen.

In primo Nocturno.

Ant. Pater matris Filio
singula subjecit,
ex infantis gaudio
laudemque perfecit.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Sol in tabernaculo
solis* illucescit,
dum Sponsus in thalamo
sponsæ requiescit.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Cœpit terra Domini
fructu fecundari
per misericordiam
a Deo salutari.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Diffusa est gratia.

Benedictio. Alma virgo virginum intercede [pro nobis ad Dominum].

Lectio i. Gloriosæ virginis Mariæ matris Domini variæ festivitates eo celebrius atque devotius in ecclesia Dei recolendæ sunt, quo constat eam beatiorem esse post Christum : præsertim cum ejus celsitudo mirabilis incomparabiliter affluat deliciis gratiarum. Ipsa namque residet ad dexteram majestatis in excelsis magni regis Assueri consors effecta, specialis interventrix pro suo genere, sicut Hester delicata in necessitatis tempore præparata, tanto† cunctis cæli civibus potentior atque sublimior, quanto differentius præ illis nomen matris Dei singulariter hereditavit. Hæc est vere benedicta super omnes mulieres, inaccessibili

* 'solus' *Chevallon.*

† 'tempore. Preparata tanto' *Leg.* 1518.

luci divinæ majestatis, inquantum sine personali unione conditio creaturæ patitur, adhærens et conjuncta. Hanc igitur virginem thronus Dei reginam suscepit, chorus angelorum dominam veneratur, sanctorum concio laudibus extollit, justi viatores speculum virtutum sibi præstituunt, et veri pœnitentes advocatam sentiunt, lacte benignitatis ejus suaviter imbuti, ne tabescant in lachrymis luctus et mæroris.

R. 1. Elizabeth ut virgini
senectus præsentatur :
hanc voce venerabili
salutat, amplexatur.
Intacta mater sterili
matri congratulatur.

V. In sacris claustris viscerum
præcursor puer puerum
Messiam protestatur.
Intacta.

Benedictio. Christus Mariæ [Filius : sit nobis clemens et propicius].

Lectio ii. Laudes igitur et præconia tam excelsæ matris Romanus pontifex Urbanus sextus pio studio volens ampliare, festivitatibus antiquis hodiernam superaddere decrevit, ut visitationis ejus memoria frequentaretur, qua post conceptionem Verbi divini cognatam suam Elizabeth humiliter salutavit. Speravit idem pontifex (nec falli potuit) quod contra virus pestiferum scismatis introducti, quo Christianæ plebis communio dissoluta est et ecclesiæ militantis unitas rumpebatur, acceptior mediatrix apud Deum esse nequivit quam ipsa quæ Deum genuit : ut dum festum visitationis ejus a clero et populo devotis celebratur officiis dignetur ejus pietatis congrua prece afferre remedia statum ecclesiæ reconsiliando in fide et gratia salutari.

R. 2. Exultat infans gaudiis
in spiritu Helyæ :
cujus mater mirabilis
fit compos prophetiæ.
Cæli manat deliciis
introitus Mariæ.

V. Propter archam Domini
benedixit domui
Deus Zachariæ.
Cæli manat.

Benedictio. Sancta Dei genitrix [: sit nobis auxiliatrix].

*Lectio iii**. Ut autem devotius et attentius ad idem festum celebrandum invitaretur† plebs fidelis, præfatus pontifex Romanus auctoritate apostolica statuit diem solennitatis sexto Nonas Julii per singulos annos celebrandum, concedens piis hujus festi cultoribus speciales indulgentias perpetuis temporibus duraturas.

Unde omnibus vere pœnitentibus et confessis qui Matutinali officio, seu Missæ, aut Vesperis ejusdem festivitatis in ecclesia præsentes affuerint : centum dies.

Eis vero qui Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, ac Completorii‡, officiis interfuerint : pro qualibet ipsarum [Horarum] quadraginta dies.

Illis autem qui per Octavas ejusdem Matutinalibus, Missæ, Vesperarum, ac prædictarum Horarum officiis interessent : singulis diebus centum dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxavit.

R. 3. Benedictam prædicat
senex portam spei,
unde hoc ut veniat
ad me mater Dei?
Voce tui jubilat
Infans ventris mei.

V. Beata quæ credidisti,
in te fient quæ audisti :
ecce signum rei.
Voce. Gloria Patri. Infans.

* *In exemplari Bibliothecæ Coll. Exon. Oxon. pertinente tota Lectio atramento* (*non tamen per rubricam sicut alias fœdata*) *leviter inducta est.*

† 'incitaretur' *Port.* 1519, 1557.

‡ 'completoriis' *Leg.* 1518. *Mox* 'horarum' *habent Portiforia.*

In secundo Nocturno.

Ant. Stat in regis dextera
gloriæ regina :
vide regis filia
et aurem inclina.

Ps. Eructavit cor meum verbum (*xliiii.* p. 101).

Ant. Dei tabernaculum
quod ipse sacravit :
ex te vitæ fluvium
cunctis derivavit.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Florida sterilitas
senex virtuosa :
de te Dei civitas
dixit gloriosa.

Ps. Fundamenta ejus in (*lxxxvi.* p. 154).

V. Specie tua.

Benedictio. Sanctæ Mariæ merita : nos ducant ad regna cælestia.

Lectio iv. Viros igitur sanctos atque devotos ad hujus diei festivitatem celebrandam alliciunt tam auctoritas et evangeliorum fides quam miraculorum concursus. Ex quibus tantæ solennitatis materia certior esse probatur, et efficacior in laude prospicitur. Refert enim evangelista continuo post angelicam salutationem, Mariam virginem Elizabeth cognatam suam visitasse personaliter, et benigne salutasse. Inæstimabilis namque et singularis humilitas, quæ mente Mariæ* firmiter adhæsit, et linguam virgineam in hujusmodi vocem prorumpere fecit; Ecce ancilla Domini. Ipsa quoque gressus ejus dirigens hanc in montana conscendere fecit ad salutandum Elizabeth : ut hæc eadem virtus et Deo præberet obsequium, et proximæ consanguineæ solatium exhiberet. Sic decuit enim † ut angelorum domina, per humilitatis et charitatis officium sponte se ministram exhibens, omnem justiciam per meritum adimpleret ‡. Tu autem, Domine.

R. 4. Laudis cum præconio
cultu singulari
lætabatur cantico
suo salutari.
Cum pudoris lilio
parens absque pari.

V. Nam debet ab omnibus
generationibus
beatificari.
Cum pudoris.

Benedictio. Quæ peperit Christum pro nobis postulet ipsum.

Lectio v. Miraculorum etiam affuit gratia copiosa, dum virgo venerabilis et femina sterilis ambæ prægnantes occurrerunt sibi, infantium in utero, quos necdum partus ediderat, mutua noticia comparata est § : dum puer propheta Dominum prophetarum præsentem exultando revelavit, quem || adhuc sermone vocis prædicare non valuit. Mater quoque pueri Spiritu Sancto repleta matrem Dei Mariam prophetica laude confessa est : fidem ejus cum fecunditate commendans, et florem cum fructu devote benedicens. His evidenter panditur incarnationis mysterium, cum sancta mulier Elizabeth angelicæ salutationi conformem se reddit, et tam egregie et tam congrue perorando proponit. Benedicta tu, inquit, inter mulieres : et benedictus fructus ventris tui. Sic prophetavit femina sapiens cælesti inspiratione præventa : cognovitque præsentialiter adesse Salvatorem, cujus in utero sensit gaudere præcursorem.

R. 5. Christi sanctuarium,
Spiritus sacrarium,

* 'menti Marie' *Portiforia.*
† 'Sic enim decuit' *Leg.* 1518.
‡ 'adimpleuit' *Leg.* 1518.
§ 'comperta est' *Port.* 1519, 1557. *Mox* 'dominum propheta' *Leg.* 1518.
|| 'qui' *Leg.* 1518.

mater pietatis.
Prægnanti solatium,
cognatæ subsidium
administrat gratis.
V. Sic Maria nobilis
formam veræ singulis
dat humilitatis.
Prægnanti.

Benedictio. Stella Maria maris : succurre piissima nobis.

Lectio vi. Exultemus igitur in hac die tot et tam excelsa fidei nostræ sacramenta debita veneratione recolentes : in qua celebriter extollitur beatæ virginis Mariæ matris Dei gloriosa fecunditas, adventus Christi hominis in carne prædicatur, pueri exultantis nova sunt præludia, et sanctæ mulieris Elizabeth gratia confirmatur. O Maria virgo piissima, quis potest digne tua referre præconia, cujus singularis* humilitas in angelica collocutione conceptum divinum habere promeruit? Cujus gratissima charitas in cognatæ sanctæ visitatione mirabilis apparuit : cujus salutatio benigna puerum in ventre clausum exultare prædocuit, et matrem pueri prophetare fecit. Nemo sileat a laude tua : cujus materia mundum replet universum. Salutamus ergo te : multiplices et immensas tibi referendo gratias. Tu nos visita per frequentes† tuas et innumeras misericordias, ut tuæ beatitudini congaudentes regni Filii tui mereamur esse participes.

R. 6. Digna quam respiceret :
cujus concupisceret‡
Dominus decorem.
Se velut pauperculam
Præbet et ancillulam
post matris honorem.
V. Nam virgo Christifera
gratiarum munera
refert in Datorem.
Se velut. Gloria. Præbet.

* 'singulari' *Chevallon.*
‡ 'concupusceret' *Chevallon.*

In tertio Nocturno.

Ant. Per te mater omnis terra
cantat nova cantica :
laudans quæ perfecit Deus
in te mirabilia.
Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).
Ant. Per te lux est orta justis
et rectis læticia :
Syon audit, et lætatur
cum Judeæ filia.
Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 165).
Ant. Dum cœpit virgo salutare
senem piis vocibus,
missum suum salutare
notum fecit Dominus.
Ps. Cantate. *ii.* (*xcvii.* p. 169).
V. Adjuvabit eam Deus.

Benedictio. Per Mariæ merita : prosit nobis lectio evangelica.

Secundum Lucam i. [39—47.]

In illo tempore; Exurgens Maria abiit in montana cum festinatione in civitatem Juda : et intravit in domum Zachariæ et salutavit Elizabeth. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri, (22. *secundi libri excerptim.*)

Postquam, fratres, beata Maria angelica visione et allocutione meruit sublimari, postquam se cælesti onustandam§ partu didicit, nequaquam se de donis cælestibus quasi ex se essent extulit : sed ut magis magisque donis esset apta divinis in custodia humilitatis gressum fixit, ita evangelizanti sibi angelo respondens, Ecce ancilla Domini, fiat michi secundum verbum tuum. Eandem vero quam angelo exhibuerat humilitatem hominibus quoque curavit exhibere. Illa autem mox ut angelus qui loquebatur ei ad cælestia rediit : surgit ac montana conscendit,

† 'frequentas' *Leg.* 1518.
§ 'venustandam' *Portiforia.*

gestansque in utero Deum servorum Dei habitacula petiit* ac requirit alloquia.

R. 7. Felix parens et puerperium
quibus adest regina virginum.
Ibi nequit esse periculum :
ubi salus qui curat seculum.

V. Gabrielis juxta præsagium
tunc est natum multorum gaudium.
Ibi nequit.

Benedictio. Divina solatia : nobis impetret virgo Maria.

Lectio viii. Intrat ergo beata Maria domum Zachariæ, atque Elizabeth quam servum atque præcursorem Domini parituram noverat salutat : non quasi dubia de oraculo quod acceperat, sed ut congratulatura de dono quod conservam accepisse didicerat. Aperiente vero beata Maria os ad salutandum, repleta est Spiritu Sancto mox Elizabeth : et dixit, Benedicta tu inter mulieres : per cujus partum virgineum a natis mulierum maledictio primæ matris exclusa est. Et benedictus fructus ventris tui : per quem et semen incorruptionis et supernæ hereditatis, quam perdidimus in Adam, fructum recepimus. Et vere ac singularis benedictus, qui, non nostro more postquam natus est, gratiam a Domino benedictionis accepit : sed ipse ad salvandum mundum benedictus, qui venit in nomine Domini.

R. 8. Gloriosa cælorum domina,
sponsa Regis et mater inclita,
cæli melos, mundi fiducia.
Nostra clemens audi precamina.

V. Stella maris occasus nescia
placa nobis mundi certamina.
Nostra.

Benedictio. Ad societatem civium supernorum perducat nos regina cælorum.

* 'petit' *Portiforia.*

Lectio ix. Veræ prophetiæ spiritu repleta Elizabeth, genitricem ad se adventasse Salvatoris intelligit : sed humilitatis spiritu circumsepta, minus dignam se ejus adventu deprehendit, dicens, Unde hoc michi, ut veniat mater Domini mei ad me? Nos ergo, fratres, exempla beatæ Mariæ semper animo retineamus, ut in conspectu Dei humiles inventi, et proximis debito honore submissi, mereamur cum ipsa perpetuo sublimari. Si immoderatus temporalium rerum nos appetitus delectat, reminiscamur quia judex noster divites dimisit inanes. Nunquam de impetranda admissorum venia desperemus : quia misericordiæ ejus a progenie in progenies timentibus eum.

R. 9. Regalis stirpis† virginem
ob sui pulchritudinem
Rex summus adamavit.
Clandestinum connubium
Infans per matris uterum
exultans revelavit.

V. Joseph noli metuere,
quod natum est in conjuge
de Spiritu manavit.
Clandestinum. Gloria Patri.
Infans.

Ps. Te Deum.

V. Ora pro nobis sancta Dei genitrix.

R. Ut digni [efficiamur promissionibus Christi].

Iste Versus dicatur quotidie per Octavas.

In Laudibus.

Ant. Scandit montes aurora gratiæ,
luce fulgens cælestis gloriæ,
justis ferens solem justiciæ,
diem monstrat novæ lætitiæ.

Ps. Dominus regnavit decorem (*xcii.* p. 29).

† 'stirps' *Chevallon.*

Ant. In concursu matrum cum gaudio
præco parvus carens eloquio:
servus Regem noscens in utero:
puer infans colludit Puero.
Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).
Ant. Senex plena cælesti munere
rorem fusum cernens in vellere,
flammam ignis rubum non urere,
Jesse virgam clamat florescere.
Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).
Ant. Salvatoris conceptus panditur,
virgo pura mater efficitur,
benedicta prædigne dicitur
in qua vitæ fructus exoritur.
Ps. Benedicite *p.* 31.
Ant. Mater pia plena virtutibus
Deum laudat fervore spiritus:
ipsi psallens cum lætis vocibus
quia respexit ancillam Dominus.
Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).
Capitulum. Ego mater pulchræ dilectionis.

Hymnus.

O salutaris fulgens stella maris,
generans prolem veritatis solem
mater bonorum clemens famulorum
suscipe votum.

Congratulamur, et tuas conamur
canere laudes, quæ Deo congaudes:
sed non condignis prævalemus hymnis
dicere totum.

Quam veterana traxit in montana
gressu festinam rosam matutinam:
tibi jubilamus et concelebramus
hæc tua festa.

Vocem Rachelis exaudi de cælis,
quæ te nunc orat filiosque plorat,
potens regina gratia divina
pellere mæsta.

O mediatrix, orbis reparatrix,
laus angelorum, salus infirmorum,
flos feminarum, hostem animarum
reprime sævum.

Sit benedicta Trinitas invicta,
per quam beata virgo coronata
meruit frui fructu ventris sui,
nunc et in ævum. Amen.

V. Elegit eam Deus [et præelegit eam.
R. Et habitare eam fecit in tabernaculo suo].
Ant. Redemptor Rex Israel venit in virgine:
repletur Elizabeth sacro spiramine,
prophetat puerulus, in rerum ordine
miranda fit novitas: laus tibi, Domine.
[*Ps.* Benedictus.]*
Oratio ut supra.
Nulla Memoria de Sanctis.

AD PRIMAM.

Ant. Scandit. *i. de Laudibus.*
Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM.

Ant. In concursu. *ii. de Laudibus.*
Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).
Capitulum. Ego mater pulchræ dilectionis.
R. Diffusa est gratia in labiis tuis.
V. Specie tua et pulchritudine tua.

AD SEXTAM.

Ant. Senex. *iii. de Laudibus.*
Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

* *Habent Portiforia* 1519, 1557.

Capitulum. (*Cantic. ii.* [10.])

Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni : jam enim hyems transiit, ymber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit.

R. Specie tua et pulchritudine tua.

V. Adjuvabit eam.

AD NONAM.

Ant. Mater pia. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia tua (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Cantic. ii.* [14.])

Veni, columba mea, in foraminibus petræ in caverna maceriæ : ostende michi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis, et facies tua decora. Deo gratias.

R. Adjuvabit eam Deus vultu suo.

Versiculus. Elegit eam Deus. *et cetera.*

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Scandit montes. *i. de Laudibus.*

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191).

Et ceteri Psalmi de primis Vesperis.

Capitulum. Ego mater pulchræ.

R. Felix parens. *vii.*

Hymnus. Festum matris.

V. Elegit eam Deus. *et cetera.*

Ant. Exultat virgo virginum
in Deo salutari,
confortans semen Abrahæ
gratia singulari :
quod patribus promissum est
in fide regulari,
Verbum de cælo missum est
in radio solari.

Ps. Magnificat *p.* 221.

Memoria de Dominica, si contingat.

COMPLETORIUM *dicatur ut supra ad primas Vesperas, et quotidie quando fit servitium de Octavis, nisi in festo sancti Martini, Octavis Apostolorum, et Translatione sancti Thomæ martyris : tunc ad Completorium dicatur Antiphona* Miserere *super Psalmum* Cum invocarem, *et ceteros.*

Hymnus. Salvator. *Et in fine Hymni dicatur* Deo Patri.

Ant. Lucem tuam.

Quotidie infra Octavas fiat servitium de Visitatione, cum regimine chori, nisi festum novem Lectionum intercurrat.

AD MATUTINAS. *Invitatorium, Hymnus, Antiphonæ et Psalmi, sicut in die, Versus et Responsoria secundum ordinem Nocturnorum.*

Ante Laudes V. Ora pro nobis. *et cetera.*

IN LAUDIBUS, *hæc sola Antiphona* Scandit montes. *i. de Laudibus. Ps.* Dominus regnavit (*xcii.* p. 28). *Capitulum, Hymnus, et Versus, ut in die.*

Antiphonæ super Benedictus *et* Magnificat *dicantur de Antiphonis super Psalmos ad primas Vesperas, cum repetitione, videlicet quando fit servitium vel Memoria de Octavis.*

ET *notandum est quod in festo Translationis sancti Martini fiant mediæ Lectiones de Apostolis, et non de Octavis, nisi tantum Memoria de Octavis, etiam in festo Translationis sancti Thomæ martyris.*

NOTANDUM *est quod in festo sancti Martini, et in aliis festis novem Lectionum infra Octavas Visitationis beatæ Mariæ contingentibus, dicuntur Vesperæ et Matutinæ de sancta Maria extra chorum, sicut extra Octavam ejusdem.*

DIE SECUNDA INFRA OCTAVAS. (III. JUL.)

Lectio i. Sacrosanctæ militanti ecclesiæ congruum rectumque visum est, ut quæ reginæ cæli gloriosæ Dei genitricis Mariæ Visitationis gratiam in suæ tribulationis angustia cogitur exorare, piissimæ Visitationis illius qua salutavit Elizabeth festivitatem debeat celebrare. Sic enim preces majestati ejus venerabilius offeruntur, ut ex antiquæ* benivolentiæ decantatione sua benivolentia congrue est captanda. Magna hæc festivitas domui Zachariæ jocundissima fuit. Et tanto nobis jocundior esse deberet, quo ipsius ineffabiliter† humilitatem virginitatisque suavitatem in ea specialius celebramus.

Responsoria de primo Nocturno.

Lectio ii. Exurgens Maria abiit in montana cum festinatione : abiit gemma virginum, matrum‡ gloria, mulierum decus, a quietis vallibus, a thalami deliciis, ad labores in montibus, fons affluens in montana ascendebat. Nunquid non sunt deliciæ, virginitatis decus cum munere fecunditatis, humilitatis, insigne charitatis ? Favus distillans, misericordiæ§ viscera, plenitudo gratiæ singularis, sanctæ seni Elizabeth : sanctis angelis speciosa facta est et suavis in hujusmodi deliciis suis sancta Dei genitrix. Mons myrrhæ, mons thuris, cujus justicia sicut montes Dei, montes scandit corpore, et non minus mente conscendit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Certe non vanis aspectibus, non ociosis fabulis intendebat : sed piarum meditationum sursum actionibus, devotis orationibus, et universarum virtutum exercitiis, quas pigmentarius cælestis in ipsa commiscuit : ut fragrans virga fumi ex aromatibus ante conspectum Domini jugiter ascendebat. Strenuitatis judicium, prudentiæ circunspectio, virginalis erubescentia notantur, cum annectitur, Cum festinatione. Fortitudinis donum ipsa habuit, quando abrupta montium festinanter ascendit. Prudentiæ circunspectionem advertimus, quando vagis non est usa discursibus, sed sedula cœptis institit|| devotis operibus. Virginalis etiam erubescentia in ipsa clarescit, quia diu in publico videri noluit.

TERTIA DIE, *de Translatione sancti* MARTINI *Memoria, et mediæ Lectiones de Apostolis*¶ *: et tantum Memoria de Visitatione.*

DIE QUARTA. (V. JUL.)

Lectio i. Et intravit domum Zachariæ. Felix Zachariæ domus quæ tanta hospita** lætari promeruit : felix domus ubi est congregatio sanctorum felicium. Felix namque Elizabeth, felicior Johannes, felicissima Maria : sed Jesus felicitas æterna. Et salutavit Elizabeth. Festinat sancta senex in obviam puellæ : sed læticiæ mater sereno vultu, puris manibus, et devotis eam arripuit amplexibus : dulci voce, jocundoque eloquio, favo labiorum distillante, melliflua eam salutatione prævenit. Fons melleus scaturiens in utero,

* 'antiqua' *Port.* 1519, 1557. † 'ineffabilem' *Leg.* 1518. *cum Port.* 1519, 1557. ‡ 'matram' *Leg.* 1518. § 'matris' *Leg.* 1518. || 'instetit' *Leg.* 1518. ¶ In hoc fasciculo requiras Lectiones infra positas post Octavas Petri et Pauli Apostolorum. ** 'hospite' *Leg.* 1518.

rivos mellifluos intus habuit : et exterius melleam labiis virgineis dulcedinem derivavit : ex charitatis fervore fiebat ut salutationem tantæ salutis effectivam non differret.

Lectio ii. Et factum est ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, exultavit infans in utero ejus. O vox veræ salutationis veræque salutis. In hac voce salutifera curatur infantulus a reatu peccati originalis : ante temporis usum accepit sanctificationis donum. Spiritu Sancto afflatur : Christum intuens indicibili repletur gaudio. In gestu exultationis membra infantula roborantur. Quid mirum si in utero matris Verbi multa fuit efficacia? Vere propheta et plusquam propheta, qui in matre prophetat. Vere tunc lucerna ardens et lucens, quem sic præoccupavit flamma cælestis, ut jam Christi sentiret adventum, qui nec sentire poterat vel seipsum. Tu autem.

Lectio iii. Nimirum novus ille ignis, qui recens elapsus e cælo per os Gabrielis in aurem virginis intraverat, rursum per os virginis ad Johannis matris aurem introivit ad parvulum : et ab ea hora vas electionis suæ Spiritussanctus impleret, et lucerna Christo Domino pararetur*. Fuit ergo tunc lucerna ardens sed interim adhuc sub modio, donec super candelabrum poneretur, ut luceret omnibus qui in domo sunt ecclesiæ. Solum adhuc illuminare potuit modium suum intra matris viscera constrictus : sed lux erat mundi quando de hoc modio erat eductus. O magnum pietatis sacramentum. In ipso motu exultationis erat revelatum : dum latebat ardens lucerna sub tali modio, totum mundum paulo post illustratura fulgoribus carismatum†.

DIE QUINTA, *de Octava apostolorum Petri et Pauli : et tantum Memoria de Visitatione.* (VI. JUL.)

DIE SEXTA, *de sancto Thoma : et Memoria de Visitatione ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas.* (VII. JUL.)

DIE SEPTIMA. (VIII. JUL.)

Lectio i. Et repleta est Spiritu Sancto Elizabeth. Consolari, confortare, et opem salutis ei conferre, advenerat virgo pia. Et ecce in prima obviatione repletur Spiritu Sancto, Christum tacito expectatum desiderio cernit adesse præsentem, et ejus genuisse conspicit præcursorem : qui oculos aperuit filii, oculos aperuit et matris, ut et ipsa cerneret quid filii exultatio designaret. Et si senem tædeat gravidari : quid est quod tanto inhabitante paraclito, et in tantis novitatum gaudiis leviter non feratur? Clamavit voce magna : et dixit, Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. Mulier gratiosa invenit gratiam devotissimæ visitationis et officiosissimæ prævenientisque salutationis : gloriam digne promeruit veræ laudis. Quæ se velut unam de ceteris mulieribus ostendebat : quæ et quanta erat digne Spiritussanctus declarabat. Tu autem.

Lectio ii. Clamavit voce magna : non tam clamosa quam devota. Nec solum ad intentionem loquentis referendum est quod dicitur, voce magna : sed quod verba magni misterii prolatura esset insinuat. Magna enim vox aliquod magnum sentire demonstrat. Magna etiam voce dicenda est usa fuisse : quia illam vocem cum magna cordis exultatione in commendationem magnæ virginis proferebat. Benedicta in virginibus : quæ benedici semper optabat. Offe-

* 'paretur.' *Leg.* 1518.
† 'caritatum.' *Leg.* 1518.

rentur Regi virgines, sed post eam : nam sibi vendicat ipsa primatum. Si rerum precia de charitate pensamus : quæ prima in terris proposuit angelicam vitam ducere, super omnes est. Hæc est quæ sola sine exemplo illibatam Deo vovit sanctimoniæ* puritatem. Quæ etiam puritas virginitati illi valeat comparari? quæ tam aliena ab omni impuritate inventa est, ut digna judicaretur quæ sacrarium Spiritussancti et Dei Unigeniti fieret habitaculum.

Lectio iii. Hæc est illa speciosa rosa cujus carnem Deus ipsam esse mundiciæ puritatem indicavit † : quod eam suæ divinæ puritati unire non despexit. Proinde novum illud canticum quod solis dabitur in regno cantare virginibus : ipsa regina virginum virginitatis primitiva est præ ceteris cantatura. Benedicta et in matribus, in qua Evæ maledictio mutata est : quæ sola a generali maledictione libera, sine iniquitate, sine corruptione, Spiritu Sancto superveniente concepit, sine gravamine tulit, sine dolore Filium parturiit. Quod si attendimus ‡ cujus mater, quæ jam potuit lingua (etiam si angelica sit) dignis extollere laudibus matrem Dei§. Optima vero virginitas fecundata Mariæ privilegium est : non dabitur alteri, quia non auferetur hoc singulare ab ea in æternum. Benedicta tu in mulieribus, quæ sola es in qua virginitas et fecunditas obviaverunt sibi. Magnum est esse virginem : sed longe amplius, per omnem modum, majus est esse Dei matrem. Hoc unum est, quia nullam similem visa est nec habere sequentem, gaudium matris cum virginitatis pudore : quia sola sine exemplo placuit genitrix virgo Genitori suo. Tu.

SI DIES DOMINICUS *infra Octavas evenerit, et vacaverit a festo novem Lectionum : hoc modo fiat servitium.*

AD PRIMAS VESPERAS, *Ant.* Scandit. *ut supra, i. de Laudibus. Ps.* Dixit Dominus (*cix.* p. 192), *et ceteri Psalmi. Cetera omnia ut in prima die, præter Responsorium quod non dicetur.*

Memoria de Dominica, et de Trinitate, et Processio ante crucem.

In redeundo, de OMNIBUS SANCTIS, Ant. Salvator. *V.* Lætamini. (*In festo Omnium Sanctorum.*)||

Oratio. Infirmitatem [p. 93].

AD MATUTINAS, *Hymnus, Antiphonæ, Psalmi, Versus, et Responsoria sicut in prima die dicantur.*

Lectio i. Postquam summi Regis nuncius, salutiferum illud ave deferens, Elizabeth cognatæ mirificum conceptum reginæ¶ virgini intimasset : exhilarata est gaudio, et fervore charitatis accensa, exurgens abiit in montana cum festinatione. Exurgens, inquit, a quiete videlicet sanctæ contemplationis sui dilecti : amplexibus spiritualibus Sponsum suum nichilominus in sinu ferens. Ipsoque suggerente, hæc speciosa amica Trinitatis de suo thalamo columba pudicitiæ properat de caverna, non sine angelicæ comitatu militiæ, ut pium officium persolveret : omnemque justiciam angelorum domina adimpleret. Virgo olim patribus cælitus promissa, portans illud preciosum depositum, portans onus leve, portans a quo portabatur; de cubili jam innotescenda mundo processit : et post umbram legis quasi novi temporis gratiæ aurora consurgens, soleque justiciæ montes illustrans, diem salutis advenisse monstravit.

* 'sanctimonia' *Leg.* 1518.
† 'iudicauit :' *Leg.* 1518.
‡ 'attendamus' *Leg.* 1518.
§ 'dei non sufficit.' *Leg.* 1518.
|| Antiphona ad Nonam et Versiculus de Primo Nocturno in Kal. Novembr.
¶ 'regie' *Port.* 1519, 1557.

Lectio ii. Et intravit domum Zachariæ. Hæc domus Domini, templum Dei, sacrarium Spiritussancti. Et ipsius divinitatis non solum spirituali, veruntiam corporali gloriosa habitatione repletum. Hæc est archa Novi Testamenti ipsum continens Testatorem : quæ domum Zachariæ intravit. O quam felix hæc domus, multo namque felicior ad ejus benedicenda introitum, quam domus olim Obededom ad veteris hujus figuræ ingressum. Sancta et immaculata virginitas in Maria salutavit Elizabeth. Pulchrum erat et dignum omni admiratione spectaculum, tam eminentis atque amantissimæ cognationis devotum intueri occursum. Salutationis obsequio prævenit servam domina, seniorem puella plena cælesti dulcedine cognatam dulciter amplexatur : gaudium matris habens cum virginitatis decore matri piæ congratulatur sterili pro miraculosæ fecunditatis honore. Tu autem.

Lectio iii. Benedictus fructus in quo benedicendæ sunt omnes gentes : qui est super omnes Deus benedictus in secula. Animarum esurientium et sitientium justiciam, ipsorum quoque angelorum esca et potus : ex cujus benedictionis plenitudine tu accepisti, a ceteris mulieribus longe differentius : ideo benedicta in mulieribus, quia ipse* te prævenit in benedictionibus suavissimæ dulcedinis. Singularem in mulieribus consecuta es benedictionem : ut sola sis virgo fecunda, mater non cujuscunque sed Dei, nec Evæ maledictioni subjacens, aut legis, nec gravida cum † gravamine, et pariens sine dolore. Et factum est ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth : exultavit infans in utero ejus. Jocunda vox, eloquium dulce : quod exultare fecit in gaudio, quem materna viscera claudunt. Mater salutat matrem : sanctificat infans infantem, Christus Baptistam Johannem in Spiritu Sancto baptizabat.

Lectio iv. Johannes vero præcursoris officium, quod voce non poterat, exultationis gaudiis exhibebat. Et repleta est Spiritu Sancto Elizabeth. Mox supra rem mirabilem virginis dignitatem divinamque præsentiam expavescens : clamavit voce magna et dixit, Unde hoc michi, ut veniat mater Domini mei ad me? Non est hoc michi, a me famula tua ut fatigeris, et inveteratam visites peccatricem : sed ab ineffabilis tuæ dulcedinis humilitate. O veri ligni vitæ cælestis planta preciosior cunctis, sanctior universis : quæ sola inveniris digna fructum salutis portare. Desponsavit te vir justus, sed adamavit te Dominus meus, et clandestinum illud connubium sub umbratione deprehendo‡. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, divino fulgore illustratus est venter meus, et tui fructus dulcedinem sentiens, tuæque vernantis flosculi pulchritudine delectatus ; O paradise Dei : exultavit in gaudio infans in utero meo.

Lectio v. Et beata super ipsos quoque angelorum spiritus : quæ tam ineffabili promissioni magna fide credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino. Et ait Maria, Magnificat anima mea Dominum. Magno quidem præconio devota humilitas beatæ virginis nil sibi passa est ascribi : sed in eum universa refudit cujus in se beneficia laudabantur. O mater, inquit, venerabilis Spiritu Sancto plena, magnificas matrem Domini : sed magnificat anima mea Dominum. In voce mea filium perhibes exultasse in

* 'ipsa' *Chevallon. cum Leg.* 1518.
† 'maledictionis...legis, grauida sine' *Leg.* 1518.
‡ 'deprehendit.' *Leg.* 1518.

gaudio : sed exultavit spiritus meus, in Deo salutari meo. Et ipse quoque tanquam amicus sponsi : gaudio magno gaudet propter vocem sponsi. Beatam me dicis esse, quia credidi : sed beatitudinis et credulitatis causa respectus est supernæ pietatis. Et ex hoc beatam me dicent omnes generationes : quia respexit Deus humilitatem ancillæ suæ in sua misericordia, faciens michi magna. Tu autem.

Lectio vi. Mansit autem apud illam, sibi utique sedula ministrans, non tempore brevi : sed mensium quasi trium. Levis igitur gravidæ labor, quæ* beatis sustentatur manibus, fovetur amplexibus, solatur verbis, recreatur aspectibus : nec potuit esse periculum, ubi salutis universæ astitit apotheca. Jam ergo, mater misericordiæ, per hunc sincerissimum tuæ pietatis affectum, Rachel mater ad te clamans tuum de excelsis visitationis solatium deprecatur, ut quæ sola interemisti hæreticam pravitatem interimas et scismaticam : quatenus nos tranquillam vitam ducentes, pacis auctorem teque mediatricem rite glorificemus unanimes, debitas illi semper laudes alacriter persolventes, cum quo sedes regina suaviter cuncta disponens in secula seculorum. Amen.

Lectio vii. Secundum Lucam i. [39—47.]

In illo tempore : Exurgens Maria abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda : et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elizabeth. Et reliqua.

Omelia beati Ambrosii episcopi. (*Super Lucam lib.* 2. *capitulo* 3.) †

Morale est omnibus ut qui fidem astruunt‡ aliquid credibilis exempli verbis annectant, et ideo angelus cum abscondita nunciaret (ut fides astrueretur) exemplo senioris feminæ sterilis conceptum virgini Mariæ nunciavit, ut possibile Deo omne quod ei placuit assereret. Ubi audivit hoc Maria : non quasi incredula de oraculo, nec quasi incerta de nuncio, nec quasi dubitans de exemplo, sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, festina præ gaudio in montana perrexit. Quo enim jam Deo plena nisi ad superiora cum festinatione conscenderet, quia nescit tarda molimina Spiritussancti gratia? Discite et vos mulieres sedulitatem quam prægnantibus debeatis exhibere cognatis. Mariam quæ ante sola intimis§ templi penetralibus versabatur, non a publico virginitatis pudor, non a studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardavit. In montana cum festinatione virgo officii memor, injuriæ immemor, affectu urgente non sexu, relicta domo perrexit.

Lectio viii. Discite, virgines, non circuncursitare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones, Maria in domo sera, festinat in publico. Mansit apud cognatam suam tribus mensibus, etenim quæ propter officium venerat, inhærebat officio. Mansit tribus mensibus, non quod domus delectaret aliena : sed quia frequentius videri in publico sibi displicebat. Didicistis, virgines, pudorem Mariæ : discite, humiles, humilitatem. Venit propinqua ad proximam : junior ad seniorem. Nec solum venit : sed etiam prior salutavit. Docet enim ut quanto virgo castior sit, tanto humilior noverit deferre honorem senioribus. Fit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis. Est et causa pietatis. Est etiam norma

* 'Laborq;' *Leg.* 1518.
† *Ambrosii* in Lucam, lib. II. cap. 19. *Opera* IV. 34, ed. Venet. 1781.
‡ 'astruant' *Leg.* 1518.
§ 'in intimis' *Leg.* 1518.

doctrinæ. Contuendum enim est quia superior venit ad inferiorem ut inferior adjuvetur : Maria ad Elizabeth, Christus ad Johannem. Denique etiam postea ut sanctificaret baptismum, Dominus venit ad baptismum, cito quoque adventus Mariæ et præsentiæ Dominicæ beneficia declarantur : simul enim ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, exultavit infans in utero ejus, et repleta est Spiritu Sancto. Tu autem.

Lectio ix. Vide distinctionem, singulorumque verborum proprietates. Vocem prior Elizabeth audivit : sed prior Johannes gratiam sensit. Illa naturæ ordine audivit : iste exultavit ratione mysterii. Illa Mariæ, iste Domini sensit adventum : femina mulieris, et pignus pignoris. Ista gratiam loquitur, illi intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplicique miraculo prophetant matres spiritu parvulorum. Exultavit infans in utero : repleta est mater. Non prius mater repleta est quam filius, sed cum filius repletus esset Spiritu Sancto, replevit et matrem. Exultavit Johannes, exultavit et Mariæ spiritus : exultante Johanne, repletur Elizabeth. Mariam tamen non tunc repleri Spiritu Sancto, sed spiritum ejus exultare cognovimus. Incomprehensibilis enim incomprehensibiliter operabatur in matre : et illa post conceptum repletur, ista ante conceptum. Benedicta tu inter mulieres : et benedictus fructus ventris tui. Novit sermonem suum Spiritussanctus, nec unquam oblivíscitur, et prophetia non solum rerum completur miraculis : sed etiam proprietate verborum. Quis est iste ventris fructus nisi ille de quo dictum est, Ecce hereditas Domini et filii merces fructus ventris? Hæc hereditas Domini, et filii merces fructus illius sunt, qui de Mariæ utero processit. Tu.

In Laudibus, *una sola Antiphona*

Ad Primam, et ad alias Horas, *omnia fiant ut infra Octavas.*

IN OCTAVA DIE. (IX. JULII.)

Ad Vesperas, *super Psalmos hæc sola Ant.* Æterni Regis.

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 192), *et ceteri Psalmi de primis Vesperis.*

Capitulum, Responsorium, et cetera omnia sicut ad primas Vesperas.

Ad Matutinas, *Invitatorium triplex : tota cantetur Hystoria, ut in die.*

Lectio i. Beata prius sterilis Elizabeth, cum gaudium in utero per præsentiam Mariæ gustaverit : præmissa* mulieris excellenti gloria, subdidit, Et benedictus fructus ventris tui : in fructibus benedictus, sed signanter, ventris tui, paradisi voluptatis, areolæ aromatum, orti conclusi, consistorii Spiritussancti †. Benedictus fructus paterni uteri est ‡, benedictus fructus ventris tui. Hunc cernens ventris mei § infantulus exultavit, preciosum fructum cæli, civium vitam ||, sempiternam, per te datam hominibus, ut vivant in æternum. Et unde hoc michi ut veniat mater Domini mei ad me? Non ignorat Elizabeth operationem Sancti Spiritus, quod prophetæ mater a matre Domini ad profectum sui pignoris salutetur : verum hoc non sui meriti sed divini muneris esse fatetur. Illa namque, Quare, inquit, hoc michi? quibus meritis, qua justicia? Nonne

* 'cum gaudio in utero...gustauerit premissa' *Leg.* 1518. † 'spūs sācti cultu.' *Leg.* 1518. ‡ 'uteri : est' *Chevallon.* § 'tui' *Leg.* 1518. || 'vitam perpetuam' *Leg.* 1518.

mater Domini mei jure exaltanda est super choros angelorum? Unde michi tanta majestas? Cur infimam te exhibes, Domini mei mater? Cur latere vis, lucerna mundi, luna plena solari lumine? Sol in quo sol justiciæ posuit tabernaculum suum. Miraculum sentio : mysterium agnosco.

Lectio ii. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis : exultavit in gaudio infans in utero meo. Revelante Spiritu Sancto, quo impleta erat Elizabeth : intelligit quid infantis exultatio designaret, venisse scilicet* sanctam matrem illius, cujus præcursor futurus erat. Quæ ergo prius erubescebat onus parturientis dum nesciret mysterium religionis, jam nunc benedicebat. Et quæ se prius occultabat quia filium conceperat, nunc quod prophetam genuit se declarat. Exultavit in gaudio, inquit, non mediocre gaudium, hoc est, Spiritu Sancto : sed tanto intensius quanto infantulus adhuc ineptior naturaliter ad gaudendum haberetur. Attendant vani gaudii sectatores quo dolore admixtum est illud, cujus extrema luctus occupat : quam purum, quam deliciosum sit verum gaudium, quod nondum nati parvuli cor liquefacit : hujus gaudii participes solius Dei amici sunt.

Lectio iii. Et beata quæ credidisti, filia Syon. Veri † Salomonis supervenientem singularem et unicam vidit columbam, unicamque perfectam et dignam prædictam beatam. Beata es, Maria, in beatitudine quam in te habes recumbentem, beatissima eris cum in regno ipsum associaveris‡ recumbentem. Fides magna beatitudinem promeretur : et eo majorem quo fuerit fides major. Fides major ideo dici potest, cum inæstimabiliori assertioni credere non recusat. Et quid credidit virgo fidelis? quod Verbum Dei caro fieret, per quod facta sunt omnia, et Dominus majestatis, quem non capit universitas creaturæ, intra viscera virginea se clauderet factus homo. Nullum opus Dei majus incarnationis mysterio. Hoc vere tam magnum, quod a cunctis infidelibus impossibile judicatur. Tu autem, Domine.

Lectio iv. Perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino§. O præclara prophetia, quando Elizabeth futura ut præsentia cernit : hæc secreta cælestis secretarii dicta cognoscit, futura prædicit. Perficientur, inquit, concepisti ut dictum est, et pariendo dicta præterita perficies : quem de cælo tua pulchritudine invisibiliter attraxisti omnium Salvatorem visibiliter ostendens mundo. Perficientur in te : perficientur et in eo. Erit enim magnus, qui magnus est Deus noster : quia magnificabit eum in conspectu regum ideo ut adorent eum omnes reges terræ. Omnes gentes servient ei : et Filius Altissimi vocabitur, non rapina sed natura. Et dabit ei Dominus sedem David patris ejus : non terrenam, sed veram sedem super alas cherubin et seraphin, cum quo gloriosa regnabis in æternum. Tu autem.

Lectio v. Et ait Maria, Magnificat anima mea Dominum. Auditis Mariæ Elizabeth præconiis dona quæ perceperat: amplius tacere non valuit. Et quæ virginali pudore prius acceptum mysterium texerat, jam congruo tempore patefecit, nec potuit se ulterius continere : cum Spiritum Sanctum, quem intra cordis sui secreta tanta plenitudine redundantem sentiebat, per oris alieni claustra erupisse cernebat. Nemo hujus cantici verba putet leviter exponenda, quæ nimirum de tam profunda investigatione digne poterunt penetrari. Magnificat anima mea|| Dominum. Et in Domino magna effecta Dominum confitetur magnum :

* 'saltem' *Leg.* 1518. † 'Vere' *Leg.* 1518. ‡ 'associaberis' *Leg.* 1518.
§ 'Perficientur...Domino' *tertiam lectionem claudit in Legend.* 1518.
|| 'penetrari anima' *Leg.* 1518.

cujus magnificam potentiam, non fatum*, non casum, sed magnificat anima mea Dominum. Exultavit spiritus meus hilaris in Deo salutari meo. Tu autem.

Lectio vi. In eo qui est Deus et homo Jesus dulcissimus Filius meus. Tanto munere sublimavit me Deus, quod spiritus meus in illius sola memoria delectatur. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ : oculo misericordiæ non nobilitatem generis, non formam corporis, non eloquentiæ suavitatem. Et quod natura humana per superbiam perdidit, per humilitatem divina propiciatio reparavit. Vera humilitas beatæ virginis quæ in judicio suo ancilla erat humilis, et solo gratiæ respectu sublimis : et quæ ancilla, inquit, sum †, mater Dei efficitur. Nec dubitat se electam ad incomprehensibile hoc mysterium, ad mirabile commercium, ad inscrutabile sacramentum : et nominat se ancillam. Nardus aromaticus, flos redolens, odorifera humilitas, virtus yma summis consilians, cujus odor inexhaustæ‡ suavitatis Regem ab æterno paternitatis sinu tuum traxit ad cubile. Ecce enim ex hoc : beatam me dicent omnes generationes. Tu autem, Domine, miserere nostri.

Lectio vii. Secundum Lucam i. [39—47.]

In illo tempore : Exurgens Maria abiit in montana cum festinatione in civitatem Juda : et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elizabeth. Et reliqua.

Omelia de diversis Tractatibus.

Ecce, virgo, beata es propter beatitudinis tuæ singularem prærogativam per singulas generationes, tam cara es omnibus, tam amabilis universis et tam devota, ut dignum est quod omnes te beatificent affectu : ut si cuncti loqui gestiant, quicquid dicatur de indicibili eo ipso quod§ dici potest vel potuit, minus placeat, minus acceptetur. Quia|| fecit michi magna qui potens est : et sanctum nomen ejus. Potens est sanctus Dominus, magna et sancta fecit, incarnationis videlicet et redemptionis mysteria, quæ omnia prius facta transcendunt : et ipsa in me et michi fecit ad meam magnificationem singularem. Mansit apud illam quasi tribus mensibus. Felix parens Elizabeth, cui soli assistit universi mundi Creator : cujus præsidium ejus confortat senectutem, cujus fons læticiæ gemitus consolatur laborantis antiquæ. Hujus sanctissimæ Visitationis audivimus¶ hystoriam : imitemur et formam. Tu autem.

Lectio viii. Sedeat anima fidelis cum Maria in conclavi conscientiæ : vacans deliciis contemplationis supernæ. Consolabitur eam cælestis nuncius : deliciosus videlicet sapor ferventissimæ devotionis. In proposito felici concepit Christum : honesta vero operatione prodeunte in lucem, Christum pariet florenter perseverante semper gratia castitatis post Verbi conceptum. Progressa est mater humilitatis ad montana, ut Elizabeth parturienti solatium dulce conferret : sic et anima quæ jam honestum concepit propositum tendat in montana virtutum diligentis obsequii gratiam egentibus collatura. Tu autem.

Lectio ix. Imitemur, fratres charissimi, sanctam et humilem virginem in obsequio humilitatis. Imitemur et devotam Elizabeth in operibus virtuosis, ut nunc in senectute nostra honestum propositum concipiamus. Dulcis est enim miseratio divinæ pietatis quæ felicibus fecundet** operibus nostram senectutem, qui sterilem habuimus juventutem. Deprecamur te, mater viventium, ut hæc per tuæ visitationis gratiam

* 'factum;' *Leg.* 1518. † 'sua' *Leg.* 1518. ‡ 'in inexhauste' *Leg.* 1518.
§ 'quod non' *Leg.* 1518. || 'qui' *Leg.* 1518.
¶ 'laborantes antique huius sanctissime visitationis. Audivimus' *Leg.* 1518.
** 'fecundetur' *Leg.* 1518.

consequamur. Copiosa charitas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum : et tua fecunditas gloriosa fecunditatem nobis conferat meritorum. Fac, O benedicta, per gratiam quam meruisti, per prærogativam quam invenisti, per misericordiam quam peperisti : ut qui mediante te fieri dignatus est particeps infirmitatis nostræ et miseriæ, te quoque intercedente participes faciat nos gloriæ et beatitudinis suæ Jesus Christus Filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. Tu autem.

IN LAUDIBUS *omnes Antiphonæ dicantur : et cetera omnia sicut in die.*

AD PRIMAM, ET AD OMNES ALIAS HORAS, *omnia ut infra Octavas.*

AD SECUNDAS VESPERAS, *Antiphonæ, Psalmi, et cetera ut in prima die : præter Responsorium, quod non dicetur.*

Memoria de Martyribus, videlicet de SEPTEM FRATRIBUS *martyribus.*

SANCTORUM PROCESSI ET MARTINIANI, MARTYRUM.

(II. JULII.)

Oratio. Deus qui nos sanctorum martyrum tuorum Processi et Martiniani confessionibus gloriosis circundas et protegis : da nobis eorum et imitatione proficere, et intercessione gaudere. Per Dominum.

EODEM DIE *fiat Memoria de sancto* SWYTHUNO, *episcopo et confessore.*

Oratio. Deus qui hunc diem sacratissimum nobis in beati Swythuni confessoris tui atque pontificis depositione celebrare concedis : adesto propicius ecclesiæ tuæ precibus, ut cujus gloriatur meritis muniatur suffragiis. Per Dominum nostrum.

Memoria de APOSTOLIS.

AD MATUTINAS, *tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex.*

Lectio i. Eodem quoque tempore nunciatum est Paulino viro clarissimo, magistro officii, eo quod* Processus et Martinianus, magistriani melli †, Christiani effecti fuissent : misit milites et tenuit eos, et jussit ‡ in custodia recludi. Alia autem die præcepit sibi eos præsentari. Qui cum adducti fuissent ante conspectum Paulini viri clarissimi : dixit eis Paulinus, Sic stulti facti estis, ut deserentes deos et deas, quos invictissimi principes colunt, et antiquitas nostra§ adorat, sequentes vana in audacia vestra, ut sacramenta militiæ vestræ amittatis. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Respondit Martinianus clara voce : et dixit, Nos modo cœpimus habere sacramenta militiæ cælestis. Paulinus vir clarissimus, magister officii, dixit, Deponite jam amentiam cordis vestri, et adorate deos immortales : quos a cunabulis vestris venerati estis, et coluistis, et nutriti estis. Beati martyres Processus et Martinianus respondentes : una voce dixerunt, Nos Christiani facti sumus.

Lectio iii. Post triduum autem subito Paulinus arreptus a dæmonio expiravit. Tunc filius ejus Pompinius cœpit vociferando clamare, ad

* 'officii quod' *Legenda MS. Joh.* 'officii quia' *Leg. MS. Exon.*; 'eo' *habent Brev. MSS. Joh., Gonv.-Cai. cum Chev. et Leg.* 1518.

† 'magistriani melli,' *hoc est* futuri; *quasi diceret* magistriani melloprincipis, sive principis τοῦ μέλλοντος. *Brev. MSS. cum Leg.* 1518. 'magistri animelli' *perperam.* 'duo magisterniani mello principis' *Brev. Rom.* 1508. *Conferenda est vox* 'melloproximus' *apud lexicographos.*

‡ 'iussit eos' *Leg.* 1518.

§ 'vestra' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

palatium pergens, Moderatores et gubernatores reipublicæ nostræ, subvenite : ut extinguantur arte magica imbuti. Hoc audiens præfectus urbis Cesarius: intimavit Neroni Augusto rem gestam. Nero autem imperator præcepit dicens, Non tardentur : sed celerius extinguantur. Pompinius vero filius Paulini magistri officii: cœpit fortiter urgere præfectum urbis Cesarium. Tunc præfectus dedit in eos sententiam* : et jussu ejus ejiciuntur de custodia. Et ducti foras muros urbis Romæ, in via quæ Aurelia nuncupatur : ibi gladio capite sunt amputati pro nomine Christi, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Cetera omnia de Communi plurimorum Martyrum.

DOMINICA INFRA OCTAVAS *apostolorum Petri et Pauli, quæ varie contigerit : si a festo vacaverit, fiant mediæ Lectiones de Apostolis : sin autem, fiat de eis Memoria tantum, nisi in Translatione sancti Martini : tunc fiant mediæ Lectiones de Apostolis, quocunque die contigerit, cum Responsoriis de Communi apostolorum, et Memoria de Visitatione, quia Matutinæ beatæ Mariæ dicuntur extra chorum.*

QUOTIDIE *infra Octavas apostolorum, quando de apostolis fit servitium.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Regem apostolorum.

Ps. Venite.

Hymnus. Aurea luce.

In primo Nocturno.

Ant. In omnem terram.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Et ceteræ Antiphonæ cum suis Psalmis de Communi Apostolorum.

Versus, et Responsoria secundum ordinem Nocturnorum similiter dicuntur.

Lectio i. Beatissimorum apostolorum passio, fratres, quorum hodie natalem solenniter celebramus, cunctis honoranda est credentibus, quos pro justiciæ pietatisque plenitudine Salvator mundi humano generi et patres esse dedit et judices. Quantæ autem integritatis, quantæve pietatis fuerint, hinc vel maxime providendum † est, quod ille eos ad emendationem corrupti seculi, et ad mysterium ‡ suæ voluntatis elegit : quem non fallebat electio.

Lectio ii. Vocavit Dominus Petrum opibus pauperem, opere piscatorem. Qui a conversatione§ populari, et communione urbium segregatus, vitam inter fluctus agebat innocuam, et victum de simplicitate quærebat. Quem tamen, ut ita dixerim pauperem, ut competens ei substantia non deesset, quem bene merentem de Deo copiosi maris dives unda pascebat. Electus est ergo ad prædicationem verbi salutaris, ut mutata vice cælestis mysterio sacramenti: qui captura piscium alebatur, salute hominum pasceretur. Tu autem.

Lectio iii. Gloriosissimum Paulum ad fidem nominis sui Christus vocat e cælo. Qui quod persequi videbatur ecclesiam, non impietate irreligiosi animi sæviebat, sed nube ignorantiæ novam non perspiciens gratiam, amore antiquæ devotionis errabat. Ideo denique ab oculis ejus veteris umbræ caligo detersa est, ut verum illud lumen, quod de cælestibus choruscabat, et sibi acquireret, et omnibus revelaret. Cæcatus illuminatus est : non alia dispensatione, nisi ut clausis carnalibus oculis spiritualis ei aspectus ad inspiciendam Dei gloriam forma-

* 'sententia' *Leg.* 1518. † 'peruidendum' *Leg.* 1518.
‡ 'ministerium' *Legenda MS. Joh. cum Leg.* 1518.
§ 'piscatorem qui a conuersione' *Leg.* 1518.

retur. Tu autem [Domine miserere nostri].

Ps. Te Deum.

V. Dedisti hereditatem.

In Laudibus, *hæc sola Ant.* Hoc est præceptum. *In Communi*, p. 368.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum. Jam non estis.

Hymnus. Exultet cælum.

V. Annunciaverunt opera Dei.

Super Benedictus* *dicitur una de prædictis Antiphonis per ordinem.*

Oratio. Deus qui hodiernam.

Memoria de Cruce, *et aliæ Memoriæ consuetæ dicuntur : quia chorus non regitur per istas Octavas.*

Ad Primam, *Ant.* Hoc est præceptum.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gloria tibi Domine.

Ps. Quicunque, *p.* 46.

Ad alias Horas, *omnia fiant de Communi Apostolorum : cum hac Oratione* Deus qui hodiernam.

Aliæ Lectiones *de Apostolis infra Octavas.*

Lectio i. Beatissimorum apostolorum Petri et Pauli insuperabilem fidem passionemque germanam omni nos devotione, fratres, necesse est celebrare : quia et laudabilis eos vita ad gloriosissimum perduxit occasum, et mirificus obitus perpetuam transmisit ad vitam. Et licet in Petro fides emineat, in Paulo doctrina præcellat et magisterium : tamen Pauli fidei plenitudo est, et credulitas Petri doctrinæ est fundamentum. Tu autem.

Lectio ii. Hos tanta cælestis electionis dignatio visitavit, ut hic fieret de piscatore doctor, ille de persecutore defensor. Sed in hoc omnipotentis Dei attollenda majestas est : qui inspiratione mirabili et docendi gratiam tribuit imperito, et inimicum fecit amare quod oderat, et fidem quam impugnabat asserere. Illius piscationem non abstulit, sed mutavit. Hujus cæcavit oculos : ut purgatiori recepto lumine, clarissima mentis acie, ultra humanum videre posset aspectum. Accepit autem et fidelissimus Petrus hos oculos, qui Christum Dominum in carne positum, et divinitatem suam sub specie assumpti hominis occultatam, Filium esse Dei vivi, Sancti Spiritus radio illuminatus inspexit. Ait enim Domino percunctanti quis esse ab hominibus putaretur. Tu es, inquit, Filius Dei vivi.

Lectio iii. Quis non responsionis plenitudinem piscatorem protulisse miretur, qui compendio brevissimæ confessionis aperuit, et quod de Patre habebat Dominus, et quod de humana nativitate susceperat? Christus enim et Filius Dei vivi utriusque naturæ indivisum continet sacramentum. Vere suscipiendum cunctis et mirabilem piscatorem, qui dum maris profunda rimaretur : ad altissimum majestatis æternæ pervenit archanum. Quanti igitur meriti apud Deum suum Petrus erat, ut ei post naviculæ parvæ remigium totius ecclesiæ gubernacula traderentur? Aut quantum in apostolatus sui ministerio complacuisse Christo credimus Paulum, qui tantum placere potuit persecutor? Placuit enim quia non iniqui pectoris studio, sed simplicis ignorantiæ incauta devotione certabat. Tu autem.

Item aliæ Lectiones infra Octavas.

Lectio i. Denique ut primum Pauli sensibus Spiritus veritatis infusus est : ostendit continuo non se Christi sævisse odio, sed amore paternæ legis innocenter errasse. De quo quid ego potissimum dicam, cum fidelissimus ipse sibi sit testis, qui cum nec suas vellet jactitare laudes, et Christi annunciare cuperet majestatem : verecundius quod in se ges-

* '*Super benedictus*' Chevallon.

tum est confitetur. Ait enim velut de altero quodam. Scio, inquit, hominem in Christo Jesu raptum usque ad tertium cælum, raptum in paradisum : et audivit archana verba quæ non licet homini loqui.

Lectio ii. Quid hoc apostolo magnificentius; cui in medio mortalium constituto, et supra cælos ire datum; et ad terras redire concessum est? Quid hoc beatius viro, qui inter secreta paradisi addiscere* meruit, quod nec lingua hominis loqui posset, nec quisquam mereretur audire? Et cum tantæ sint sublimitatis illa quæ docuit, ut comprehendere ea mens humana non possit, quantæ illud putamus esse gloriæ, quod prodere sibi asserit non licere? Quid etiam de Petro referam, cujus tantum a Deo est approbata justicia, tantaque ei potestas attributa est judicandi, ut in arbitrio ejus poneretur cæleste judicium? Prospicite ergo et æstimate, quanto vobis sit Petrus apostolus honore reverendus, cujus sententiam in terris prolatam, sempiterni judicis æquitas non repellat. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Et ideo diligenter considerandum est, quæ sit ejus gloriæ magnitudo, cui dum claves regni committuntur æterni, cælum illi claudere et aperire permissum est. Horum itaque, charissimi, per universum mundum veneranda hodie passio celebratur : horum hodie concursu lætissimo excolit Roma martyrium. Et quorum dudum impia persecuta est sanguinem, eorum nunc peculiari devota patrocinio gloriatur. Hij itaque sunt ecclesiarum columnæ, Petrus et Paulus, quos et vita sanctissima venerabilem duxit ad mortem : et gloriosus occasus fecit esse perpetuos. Quos non solum honoramus ut martyres : sed ut magistros patresque martyrum veneramur, qui ecclesiam Dei et cælestis prædicationis doctrina, et pii sanguinis effusione fundaverunt.

TRANSLATIO ET ORDINATIO† SANCTI MARTINI EP.

(IV. JULII.)

Novem Lectiones.

Oratio. Deus qui populo tuo æternæ salutis beatum Martinum ministrum concessisti : præsta, quæsumus, ut qui executor mandatorum tuorum extitit in terris, intercessor noster semper esse dignetur in cælis. Per Dominum.

Memoria fiat de apostolis.

AD MATUTINAS.

Lectio i. (*Sulpicius, lib.* 1. *de vita sancti Martini*).

Beatus Martinus cum ad episcopatum Turonicæ ecclesiæ peteretur, et erui a monasterio suo non facile posset : Ruricius quidam‡ unus e civibus, uxoris languore simulato, ad genua illius provolutus ut egrederetur obtinuit. Itaque dispositis jam in itinere civium turbis, sub quadam custodia ad civitatem usque deducitur. Mirum in modum incredibilis multitudo non solum ex illo oppido, sed etiam ex vicinis urbibus ad suffragia ferenda convenerat. Una omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Martinum episcopatu esse dignissimum : felicem fore tali ecclesiam sacerdote. Jam autem sumpto episcopatu, qualem se quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis evolvere. Idem enim constantissime perseverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde ejus humilitas : eadem in vestitu ejus vilitas

* 'ediscere' *Leg.* 1518. † 'ET ORDINATIO' *non habet Leg.* 1518.
‡ 'posset ruricius : quidam' *Leg.* 1518.

erat. Atque ita plenus auctoritatis et gratiæ implebat episcopi dignitatem, ut non tamen propositum monachi virtutemque desereret.

Lectio ii. (*Gregorius Turonensis, libro i. de miraculis sancti Martini*)*.

Operæprecium est etiam illud inserere lectioni, qualiter beati viri corpus in locum ubi nunc adoratur fuerat † angelo annuente translatum. Anno sexagesimo quarto post transitum gloriosissimi domini Martini : beatus Perpetuus Turonicæ sedis cathedram sortitus est dignitatis. Adeptusque hunc apicem cum magno votorum consensu fundamenta templi ampliora quam fuerant super beata membra locare disposuit. Quod sagaci insistens studio : mirifico mancipavit effectu ‡. Adveniente ergo optato tempore sacerdoti ut templum dedicaretur, et sanctum corpus a loco ubi sepultum fuerat transferretur : convocavit beatus Perpetuus ad diem festum vicinos pontifices, sed et abbatum ac diversorum clericorum non minimam multitudinem. Et quia hoc in Kalendis Julii § agere volebat : vigilata una nocte facto mane accepto sarculo terram quæ super sanctum erat tumulum cœperunt effodere. Quo detecto : manus ut eum commoverent injiciunt. Ibique multitudo tota laborans : nichil prorsus per totam diem profecit.

Lectio iii. Vigilata denique alia nocte, mane tentantes : iterum nichil omnino agere potuerunt. Tunc conturbati atque exterriti : quid facerent nesciebant. Dicit eis unus ex clericis, Scitis quia post hoc triduum natalis episcopatus ejus esse consueverat : et forsitan in hac die se transferre || nos admonet. Tunc jejuniis et orationibus ac jugi silentio die noctuque insistentes : triduum illud continuatione duxerunt. Quarta autem die accedentes, ponentesque manus : non valebant penitus movere sepulchrum. Pavore autem omnibus exterritis, jam in hoc stantes ut terra vasculum quod detexerant operirent : apparuit eis veneranda canicie senex ad instar nivis candorem efferens : dicens se esse abbatem, et ait eis, Usquequo conturbamini et tardatis? Num videtis dominum Martinum stantem, et vos juvare paratum, si manus apponitis? Tunc jactans pallium quo utebatur, posuit manum ad sarcophagum cum reliquis sacerdotibus : crucibus paratis et cereis. Impositaque Antiphona : dederunt cuncti voces psallentium in excelso. Tandem ad senis conatum protinus sarcophagum in summa levitate commotum : in locum ubi nunc adoratur Domino annuente perducitur. Quod ad voluntatem sacerdotis compositum, dictis etiam Missis, ut ventum est ad convivium : requirentes sollicite senem, nequaquam reppererunt. Sed nec homo quidam extitit : qui eum de basilica exire vidisset. Credo quod aliqua fuisset virtus angelica, quæ et beatum virum se vidisse pronunciavit : et deinceps nulli comparuit.

Mediæ Lectiones DE APOSTOLIS *fiant.*

Lectio iv. Beatissimorum apostolorum Petri et Pauli triumphum hodierna devotione fidelissime celebremus, ut per quos initium divinæ cognitionis accepimus, per eos usque in finem seculi capiamus regni cælestis augmentum. Qui in conspectu generis humani mirabiles apparuerunt, dum in eorum agnitione imitantur qui prævalendo deficiunt persecuti, et deficiendo prævalent interempti. Nec potest ullatenus explicari, quibus modis hæc interfectio preciosa pensetur.

* '*cap'lo.* 6.' addidit in margine libri apud Bibliothecam Acad. Cantab. typographus (ut videtur) Chevallonii. Quod deest in exemplari Chevalloniano apud Coll. Exon. Oxon. † 'fuerit' *Leg.* 1518. ‡ 'effectui' *Legenda MS. Joh. cum Leg.* 1518. § 'Julius' *Leg.* 1518. || 'se transferri' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

Lectio v. Moriuntur Petrus et Paulus abjecti : et orbis terrarum capiunt principatum. Moriuntur mundanæ eruditionis ignari : et existunt doctrinæ cælestis gnari. Moriuntur captores piscium : et efficiuntur piscatores hominum. Moriuntur soliti maria perscrutari mediocris artis officio : et redduntur seculi examinatores et judices. Moriuntur terrenæ dignitatis extranei : et eorum pontificio cælum aut reseratur aut clauditur. Moriuntur aliquando non morituri : et prædones mortis efficiuntur æternæ. O admiranda commercia : quæ nulla possunt æstimatione taxari.

Lectio vi. Per Petrum et Paulum Unigeniti sacrum corpus Deus exornat : et in eis ecclesiæ suæ fundamenta constituit. Nam unus dies duorum martyrum est, et duorum apostolorum : quantum ecclesiæ traditione percepimus. Nam non diverso, sicut hæretici garriunt, sed uno tempore, uno eodemque die, gloriosa morte in urbe Roma sub Cesare Nerone agonizantes coronati sunt : et pariter sanctam Romanam ecclesiam Christo Deo nostro consecraverunt. Æquavit meritum in passione, qui eos unum quidem de æquoris piscatione, alium vero ex prædictæ sanctæ ecclesiæ persecutione, ad æternam vocavit redemptionem. Hoc enim egit de eis qui in eis patiebatur, qui adjuvit decertantes, et coronavit vincentes : Jesus Christus Dominus noster.

Evangelium secundum Lucam xii. [32—34.]

In illo tempore ; Dixit Jesus discipulis suis, Nolite timere, pusillus grex : quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Et reliqua.

Omelia beati Augustini episcopi. (*Sermo ex Commentario venerabilis Bedæ presbyteri. Et est lib.* 4. *super Lucam, capitulo* 53.)

Pusillum gregem electorum, vel ob comparationem majoris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis devotionem nominat : quia videlicet ecclesiam suam, quantalibet numerositate jam dilatatam, tamen usque ad finem mundi humilitate vult crescere, et ad promissum regnum humilitate pervenire. Ideoque contra labores blande consolatus, quia* tantum regnum Dei quærere præcipit, eidem regnum a Patre dandum complacita benignitate promittit. Vendite quæ possidetis : et date elemosynam. Nolite, inquit, timere ne propter regnum Dei militantibus hujus vitæ necessaria desint : quinetiam possessa propter elemosynam vendite. Quod tunc digne fit, quando quis semel pro Domino suis omnibus spretis nichilominus post hæc labore manuum, unde et victum transigere et elemosynam dare queat, operatur. Unde gloriatur apostolus dicens, Argentum aut † aurum aut vestem nullius concupivi, ipsi scitis, quoniam ad ea quæ michi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ ‡. Omnia ostendi vobis : quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos.

Lectio viii. Facite vobis sacculos qui non veterascunt : elemosynas videlicet operando : quarum merces in æternum maneat. Ubi non hoc præceptum est, ut nichil pecuniæ reservetur a sanctis vel suis scilicet vel pauperum usibus suggerendæ : cum et ipse Dominus cui ministrabant angeli, tamen ad informandam ecclesiam suam, loculos habuisse legatur, et a fidelibus oblata conservans, et suorum necessitatibus aliis-

* 'quam' *Chevallon. cum Beda* (*cap.* 54). † 'et' *Leg.* 1518.
‡ 'mecum subministrauerunt' *Leg.* 1518. *Mox* 'istæ omnia. Ostendi' *vulg.*, *Legenda MS. Joh.*, *Leg.* 1518.

que indigentibus tribuens : sed ne Deo propter ista serviatur, et ob inopiæ timorem justicia deseratur. Thesaurum non deficientem in cælis : quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Sive simpliciter accipiendum est quod pecunia servata deficiat, vel videlicet a fure thesauris erepta, vel in thesauris ipsa sui fragilitate fœdata, data autem pro Christo perennem misericordiæ fructum conferat in cælis : seu certe ita intelligendum est, quod thesaurus boni operis, si commodi terrestris occasione condatur, facile corruptus intereat, ac si solum cælesti intentione congeratur, non exterius hominum favore, non intus inanis* gloriæ valeat labe maculari. Fur enim de foris rapit : tinea scindit interius. Fur abstulit divitias eorum, de quibus Dominus ait : receperunt mercedem suam. Tinea corrumpit vestes eorum, quos Psalmista redarguens ait, Quoniam Deus dissipat ossa hominum sibi placentium. Ossa enim virtutum robur appellat†. Tu autem.

Lectio ix. Ubi enim thesaurus vester est : ibi et cor vestrum erit. Hoc non solum de pecunia, sed et de cunctis possessionibus sentiendum est. Gulosi deus venter est. Ibi ergo habet cor : ubi et thesaurum. Luxuriosi thesauri epulæ sunt, lascivi ludicra, amatoris libido. Huic servit unusquisque a quo vincitur. Sint lumbi vestri præcincti : et lucernæ ardentes. Quia multos ostenderat, vel in totum seculo subditos, vel secularis intuitu commodi Domino servientes : pulchre breviterque suos docet, et lumbos præcingere propter continentiam ab amore rerum secularium, et lucernas ardentes habere, ut hoc ipsum vero fine et recta intentione faciant. Aliter. Lumbos‡ præcingimus : cum carnis luxuriam per continentiam coartamus. Lucernas autem ardentes in manibus tenemus : cum per opera bona proximis nostris lucis exempla monstramus. Redemptori etenim nostro unum sine altero nequaquam placere potest, si aut§ is qui bona agit adhuc luxuriæ inquinamenta non deserit, aut is qui castitate præeminet, necdum se per bona opera exercet. Sed et si utrumque agitur, restat ut quisquis ille est spe ad supernam patriam tendat; et nequaquam se a viciis pro mundi hujus honestate contineat, sed totam spem in Redemptoris sui adventu|| constituat.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

IN OCTAVA APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

(VI. JULII.)

Ad Vesperas.

Ant. Estote fortes. *In Communi*, p. 363.

Psalmi feriales.

Capitulum. Hi sunt viri misericordiæ.

Et alia Capitula require in festo sanctorum Johannis et Pauli.

R. Qui sunt isti.

Hymnus. Aurea luce et decore roseo.

V. In omnem terram exivit [sonus eorum.

R. Et in omnes fines terræ verba eorum].

Ant. O gloriosi apostoli, columnæ ecclesiæ, veritatis præcones, lampades ardentes, vos igne Spiritussancti fugatis errorum tenebris mun-

* 'non inanis intus' *Leg.* 1518.
† 'appellatur.' *Leg.* 1518.
‡ 'Aliter lumbos' *Leg.* 1518.
§ 'autem' *Leg.* 1518.
|| 'adventum,' *aut saltem* 'aduentū,' *Chevallon.* 'aduentus' *Leg.* 1518.

dum illuminastis : intercedite pro nobis ad Deum qui vos elegit.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus cujus dextera beatum Petrum ambulantem in fluctibus ne mergeretur erexit : et coapostolum ejus Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberavit : exaudi nos propicius, et concede ut amborum meritis æternitatis gloriam consequamur. Qui vivis et regnas cum Deo Patre.

Ad Matutinas.

Novem Lectiones fiant.

Invitatorium triplex. Regem apostolorum.

Ps. Venite.

Hymnus. Aurea luce.

Antiphonæ, et cetera omnia de Communi Hystoria Unius Apostoli.

Lectio i. Gloriosissimos Christianæ fidei principes annuis solennitatibus honorantes, fratres charissimi : ipsum Dominum ac Deum nostrum, qui hujus auctor est fidei, debita religione veneramur. Apostoli enim, sermone Latino dicuntur missi. Qui ergo honorant missos, manifestum est eos honorare mittentem : quoniam dignitas, quæ defertur ministris, illi sine dubio cujus ministri sunt exhibetur. Quapropter de suppliciis patrum nostrorum, pro Christi confessione susceptis, fidelibus gaudiis exultemus : quoniam qui de martyrum morte lætatur, martyres non dubitat cum Christo regnare post mortem.

Lectio ii. Nos ergo fratres ecclesiarum omnium reverendissimos patres, Petrum dico et Paulum, piissimis studiis honoremus : quibus Christi præstante gratia factus est de morte natalis, quibus finis vitæ vivendi initium dedit. Quibus (ut ipse ait apostolus Paulus) vivere Christus erat, et mori lucrum. Erat utique eis Christus vivere : quia totum proficiebat Christi ecclesiis quod vivebant. Erat eis et mori lucrum : quorum corruptioni incorruptio succedebat, et damna præsentium temporum lucra perpetua sequebantur. Hic est Petrus : cui Christus Dominus communionem sui nominis libenter indulsit. Petra enim erat Christus : et per Christum Petrus factus est petra. Sicut enim in deserto sitienti populo aqua fluxit de petra* : ita universo mundo perfidiæ ariditate lassanti de ore Petri fons salutiferæ confessionis emersit.

Lectio iii. Hic est Petrus, cui Christus ascensurus ad Patrem pascendas oviculas suas, agnosque commendat : ut quos ille pietatis miseratione redemerat, hic fidei suæ virtute servaret. In beatissimo etiam Paulo Dominus fidem nominis sui, dum ipsam fidem persequeretur, elegit : et dum velut acerrimus persecutor Christianam vastat ecclesiam, inimico adhuc ejus in pectore amicum sibi cor Christus invenit. (*Augustini Sermo* 27. *de Sanctis*) †. Cum igitur omnes beati apostoli parem gratiam apud Dominum sanctitatis obtineant : nescio tamen quo pacto Petrus et Paulus videntur præ ceteris peculiari quadam in Salvatore fidei virtute præcellere. Nam Petro sicut bono dispensatori clavem regni cælestis dedit : Paulo tanquam idoneo doctori magisterium ecclesiasticæ institutionis injunxit, scilicet ut quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem : ‡ et quorum patefecerit corda doctrina verborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cælorum. Clavem enim scientiæ et Paulus a Christo accepit. Clavis enim dicenda est, qua ad fidem pectorum dura corda reserantur, et

* 'e petra' *Leg.* 1518. † *Augustin.* Append. Serm. CCII. *Opera* v. 2866, ed. Paris, 1838.
‡ 'et quorum corda Paulus patefecerit' *Legenda MS.*

mentium secreta panduntur. Tu [autem Domine miserere nostri].

Lectio iv. Ambo igitur apostoli claves a Domino perceperunt : scientiæ Paulus, potentiæ Petrus. Divitias immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur. Ergo beati Petrus et Paulus eminent inter universos apostolos, et peculiari quadam prærogativa præcellunt. Verunetiam inter ipsos quis cui præponatur incertum est. Puto enim æquales esse meritis, qui æquales sunt passione : et simili eos fidei devotione vixisse, quos simul videmus ad martyrii gloriam pervenisse. Non igitur sine causa factum putemus, quod hi beati apostoli una die, uno in loco, unius tyranni toleravere sententiam. Tu autem.

Lectio v. Una die passi sunt : ut ad Christum pariter pervenirent. Uno in loco : ne alteri Roma deesset. Sub uno persecutore : ut æqualis crudelitas utrumque constringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt? In urbe Roma, quæ principatum et caput obtinet nationum : scilicet ut ubi erat caput superstitionis, illic caput quiesceret sanctitatis. Et ubi gentium principes habitabant, illic ecclesiarum principes morerentur. Cujus autem sint meriti beatissimi Petrus et Paulus hinc possumus intelligere : quod cum Dominus orientis regionem propria illustraverit passione, occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui apostolorum sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Tu autem.

Lectio vi. Horum itaque, charissimi, per universum mundum veneranda passio celebratur : horum concursu lætissimo excolit Roma martyrium, et quorum dudum impia persecuta est sanguinem, eorum nunc peculiari devota patrocinio gloriatur. Hi ergo sunt beatissimi Petrus et Paulus : qui sacramentum cælestis regni uno spiritu prædicantes, sub unius passione diei doctrinam suam* pio sanguine et morte fortissima consecrarunt. Qui etiam tanquam ecclesiarum omnium principes facti dispensatione cælesti Romam petere non timuerunt; quo omnis innocentia sub Neronis laborabat imperio, qui primus nomini Christiano atrocitatem persecutionis inferre exorsus est : quasi per neces sanctorum gratia Dei posset extingui, cujus hoc ipsum erat maximum lucrum, ut contemptus vitæ hujus occiduæ perceptio fieret felicitatis æternæ. In hac ergo urbe sacratissima apostolorum corpora recondere divinitus fuit dispositum, quæ totius orbis † obtinebat principatum, quatenus ubi mundus caput habebat imperii, ibi Christus collocaret regni sui principes.

Secundum Mattheum xiiii. [22—33.]

In illo tempore : Jussit Jesus discipulos suos ascendere in naviculam, et præcedere eum trans fretum : donec dimitteret turbas. Et dimissa turba : ascendit in montem solus orare. Et reliqua.

Omelia beati Augustini episcopi. (De Verbis Domini, in Mattheum, sermone 14)‡.

Dum sanctum evangelium legeretur, audivimus naviculam periclitantem, Christum periclitantibus subvenientem, Petrum venienti Christo occurrentem. In quibus omnibus miraculum expectavimus : mysterium requiramus. Quando enim possumus de divinis operibus quæ legun-

* 'doctrina sua' *Leg.* 1518. † 'orbus' *Leg.* 1518.

‡ *Augustin.* Append. Serm. LXXII. *Opera* v. 2508, ed. Paris, 1838.

tur intellectum alicujus misticæ significationis exsculpere : quasi de abstrusis favorum cellis mella producimus. Vel Christi discipulos imitantes spicas manibus confricamus : ut ad latentia grana perveniamus et in eis vitam inveniamus.

Lectio viii. Ascendit ergo Dominus noster Jesus Christus, ut lectum est : in montem solus orare. Mons altitudo est. Quid enim in hoc mundo altius cælo? Quis vero in cælum ascendit : optime novit fides vestra*. Cur autem solus ascendit? Quia nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo : Filius hominis qui est in cælo. Quamvis et in fine cum venerit, et nos omnes sua membra collegerit, ac levaverit in cælum : etiam tunc solus ascendet † : quia caput cum corpore suo unus est Christus. Nunc autem solum caput ascendit : Mediator Dei et hominum, Homo Christus Jesus. Christus ascendit solus orare : quia ipse ascendit ad Patrem pro nobis interpellare. Veruntamen dum ille, charissimi, orat in excelso : navicula turbatur fluctibus in profundo, quia insurgunt fluctus. Tu.

Lectio ix. Potest ista navicula turbari : sed quia Christus orat non potest mergi. Navicellam quippe istam, fratres, ecclesiam cogitate : turbulentum mare, hoc seculum. Quando aliquis impiæ voluntatis maximæque potestatis persecutiones inducit ecclesiæ, et quantum in ipso est Christianum nomen conatur extinguere : super naviculam Christi grandis unda consurgit. In tentationibus ergo erigatur antenna, ut suspensa arbori crucem figuret. Hanc Christianus respiciat : et non deficiet. Quia sicut dixit apostolus Petrus, Christus pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum : ut sequamur vestigia ejus. Dicit etiam beatus Johannes, Sicut enim Christus pro nobis animam suam posuit : sic et nos debemus pro fratribus animas ponere. Huic ergo antennæ, id est, cruci Christi simplex conversatio, et pura confessio tanquam candentia ‡ vela religentur : et hæc vela nostra fluctibus abluantur, vestisque tendatur ut sine macula et ruga inveniatur. Quantumlibet mare sæviat, et ventus § incumbat, inter flatus et fluctus navis ista turbetur, tantum non mergatur : et currit. Tu autem.

V. Dedisti hereditatem.

In Laudibus.

Ant. Hoc est præceptum.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Et ceteræ Antiphonæ quæ sequuntur de Communi Apostolorum.

Capitulum. Hi sunt viri misericordiæ.

Hymnus. Exultet cælum laudibus. *In Communi*, p. 368.

V. Annunciaverunt.

Ant. Isti sunt duæ olivæ. *Quære hanc Antiphonam in die sanctorum Johannis et Pauli ad primas Vesperas.*

Oratio. Deus cujus dextera.

Ad Primam, et ad alias Horas, *Antiphonæ, Responsoria, et Versus, de Communi Apostolorum. Capitula ut supra diximus, cum Oratione diei.*

* 'nostra.' *Leg. MSS. Joh. et Exon.* 'uestra' *Chevallon. cum Leg.* 1518 *et Portif.* 1519 *et Augustini edit.* † 'ascendit,' *Leg.* 1518. ‡ 'cadentia' *Leg.* 1518. § 'seuiat; ventus' *Leg.* 1518.

TRANSLATIO SANCTI THOMÆ, MARTYRIS. (VII. JULII.)

AD VESPERAS.

Super Psalmos Ant. Iste sanctus. *In Communi*, p. 371.

Psalmi feriales.

Capitulum. Omnis pontifex. *In Communi*, p. 386.

R. Jacet granum. *Require in alio festo, et dicatur sine Prosa.*

Hymnus. Martyr Dei qui. *In Communi*, p. 372.

V. Gloria et honore [coronasti eum Domine.

R. Et constituisti eum super opera manuum tuarum].

Ant. Pastor cæsus. *Require in alio festo.*

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui nobis beati Thomæ martyris tui atque pontificis Translationem celebrare concedis : te supplices exoramus, ut ejus meritis et precibus a viciis ad virtutes, et a carcere transferamur ad regnum. Per Dominum nostrum.

Memoria de APOSTOLIS *solenniter.*

Ant. In regeneratione.

V. Annunciaverunt.

Oratio. Deus cujus dextera.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant ut in festo Trinitatis.*

AD MATUTINAS, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant ut in alio festo, sed sine* Alleluya *in Responsoriis super Horas.*

Lectio i. Gloriosissimi martyris Thomæ Translationem, fratres carissimi, dignis in Domino laudibus recensentes, pio mentis pensemus affectu quæ quasi felici præsagio in ipsius Translatione concurrebant. Licet enim a nonnullis sanctæ Romanæ ecclesiæ pontificibus Translatio ejus prius fuisset affectata, et sanctæ Cantuariensi ecclesiæ pro tempore præsidentibus demandata : non potuit tamen quod demandatum fuit ante tempora infra notata impleri. Quod quidem dispensationi divinæ ascribendum est, non humanæ. Dominus enim ac Redemptor noster in sapientia cuncta disponens hæc ipsa tempora præelegit : ut Translatio sicut et Passio ejus ecclesiæ sacrosanctæ esset profutura. Tu autem, Domine, miserere [nostri].

Lectio ii. Ne igitur posteris veniat in dubium quæ in Translatione ejus provenerunt : attendamus quoto anno a passione sua, quo die, quorum temporibus, et qualiter gloriosi martyris Thomæ corpus inclusum* a loco humili translatum sit in sublime. Singula vero† breviter percurrentes : ut hodiernæ solennitatis contemplationi ad honorem ipsius martyris nobis diutius liceat immorari‡. Tu autem.

Lectio iii. Anno igitur quinquagesimo a passione sua : Translatio beatissimi martyris Thomæ est adimpleta. Pensemus, dilectissimi, mysteria anni quinquagesimi. Annus quinquagesimus annus jubilæus est. Jubilæus autem remissionis annus est, vel remissivus interpretatur. Sicut enim in Lege, anno jubilæo fiebant remissiones : sic et in anno jubilæo translationis ipsius martyris onera pœnitentium remittuntur. Tu autem.

Lectio iv. Unde pius pater Honorius papa tertius in signum anni jubilæi accessuris ad Translationis solennitatem beatissimi Thomæ martyris annuatim de injunctis pœnitentiis remissionem talem indulsit, qualem retroactis temporibus nusquam meminimus Romanos pontifices aliquibus indulsisse. Unde non incongrue dicat beatus martyr : quod dixit Redemptor noster, O vos omnes

* 'preciosum' *Leg. MSS. Joh. et Exon.* † 'nō' *Leg.* 1518.
‡ 'immorare.' *Leg.* 1518.

qui laboratis et onerati estis : venite ad me, et ego reficiam vos. Et ut antiquæ possessiones, sicut et in Lege, ad antiquos possessores redirent : constituit prædictus pater, quod ecclesiæ in Anglia Romanis vel extraneis collatæ post mortem eorum ad veros patronos redirent. Dicamus ergo cum Propheta, Elevatus est sol : et luna stetit in ordine suo. Tu autem.

Lectio v. Ad memoriam etiam revocemus quod beatissimi martyris Thomæ Translatio : die Martis sit primo celebrata. Nescio enim quo rerum præsagio, si tamen præsagium potius quam eventus dici debeat : quædam circa beatum martyrem diebus Martis specialiter evenerunt. Ex quibus quædam, et si non omnia, memoriæ commendemus. Beatus igitur Thomas die Martis ab utero matris : quasi ad Martem in lucem processit. Die Martis sederunt primo principes : et adversus eum loquebantur. Actus est etiam die Martis in exilium. Die Martis apparuit ei Dominus apud Pontiniacum : cum dixit*, Thoma, Thoma : ecclesia mea glorificabitur in sanguine tuo. Die etiam Martis : ab exilio reversus est. Die etiam Martis : martyrii palmam adeptus est. Die etiam Martis : gloriose translatus est. Die etiam Martis, dilectissimi : septem quæ jam diximus, non sine præsagio provenerunt, ut qui diebus Martis pugnam senserat et conflictum, diebus Martis devictis hostibus gloriosum reportaret triumphum. De istis septem intelligi potest, quod dicit Dominus per Prophetam, Super lapidem unum : septem oculi sunt. Tu autem.

Lectio vi. Beatus martyr est lapis ille quem reprobaverunt ædificantes : qui et factus est in caput anguli. Quia sicut lapis angularis duos parietes ex diverso venientes conjungit in unum : sic gloriosus martyr regnum et sacerdotium, quasi ex adverso venientia †, per passionem suam consentire fecit in unum. Septem oculi sunt ‡ illa septem : quæ diebus Martis ex dispositione Spiritus Sancti provenerunt. De quibus etiam intelligi potest quod dicitur in Apocalipsi, quod Johannes vidit Agnum tanquam occisum : habentem cornua septem, et oculos septem. In hac igitur Translatione tanti martyris exultet in Domino gens Anglorum universa : quam Rex cælestis specialiter præ ceteris insignivit, dum ex ea virum sine macula præelegit, ut sit unus ex Anglicis inter angelos constitutus, qui intercessor sit pro salute populorum. Tu autem.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam xix. [12—28.]

In illo tempore : Dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam : accipere sibi regnum et reverti. Et reliqua.

Sermo ex Commentario venerabilis Bedæ presbyteri. (super Lucam lib. 5.)§

Homo nobilis ille est cui cæcus supra clamabat, Fili David, miserere mei. Et cui venienti Hierosolymam concinebant, Osanna Filio David : benedictus qui venit in nomine Domini. Longinqua regio est ecclesia ex gentibus : de qua eidem nobili homini, qui loquitur, Ego autem constitutus sum Rex ab eo : dicitur a Patre, Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam : et possessionem tuam terminos terræ. Quæ videlicet hereditas et possessio : bifaria ratione regio longinqua vocatur.

* 'cui et dixit' *Legenda MS. Joh. Cant.* 'et dixit' *Legenda Exon.*
† 'veniens:' *Leg.* 1518. ‡ 'Septem sunt oculi:' *Leg.* 1518.
§ *Bedæ* in Lucæ Evangelium, lib. v., cap. 78, *Opera* v. 400.

Vel quia a finibus terræ clamat ad Dominum : vel quia longe est a peccatoribus salus. Et cum Deus ubique sit præsens : longe tamen ab eorum sensu qui ydola colunt, verus Deus abest. Sed qui longe erant : facti sunt prope in sanguine Christi. Vocatis autem decem servis suis : dedit illis decem mnas. Denarius numerus ad Legem pertinet : propter decalogum.

Octava Lectio et nona legantur de proprietate sancti Thomæ.*

Lectio viii. Tanta multitudo episcoporum, abbatum, et priorum, comitum et baronum, divitum et pauperum apud Cantuariam confluebat, ut Translationi interessent : quod ipsa civitas et villæ circunjacentes eos vix capere potuerunt. Adveniente igitur die Translationi præfixo : venerabiles patres Pandulphus Apostolicæ Sedis Legatus, Cantuariensis et Remensis archiepiscopi, episcopi †, et abbates, ac nobilis vir Hubertus de Burgo, tunc justiciarius, cum comitibus et baronibus nonnullis, capsam prædictam super humeros susceperunt : in præsentia illustris Anglorum regis Henrici III., qui propter ætatis minoris imbecillitatem et tumultum populi non suscepit cum eis deferendam. Detulerunt igitur super humeros suos in conspectu populi : cum lacrymis exultationis et hymnis jubilationis, ante altare Sanctæ Trinitatis. Quam diligentissime et securissime collocaverunt ‡ sub alia capsa lignea : auro et lapidibus preciosis incomparabiliter cooperta. Quicquid igitur devotionis et honoris tanto Martyri posset impartiri : non solum majores, sed et minores devotissime impenderunt, quod de die supererat in laudibus martyris et læticia deducentes.

Lectio ix. Beatissimus igitur martyr suæ gratiæ solatia quasi vicem impendens suis fidelibus non subtraxit. Signis enim miraculisque præambulis, comitantibus, et sequentibus, totam suæ Translationis solennitatem adornavit, cæcis ad visum, claudis ad gressum, mutis ad loquelam, mortuis ad vitam restitutis. Gaudeant igitur universi qui tantæ Translationi interesse meruerunt. Exultet in Domino gens Anglorum, quam Rex cælestis specialius ceteris insignivit : dum ex ea virum sine macula præelegit; ut sic unus ex Anglicis inter angelos constitutus, intercessor fieret pro salute populorum. Magnificet etiam Dominum et exultet in Domino salutari suo spiritus sanctissimi patris Stephani Cantuariensis archiepiscopi, qui tantæ Translationis solennitatem et procuravit, et gloriosum deduxit ad effectum. Hæc est dies, fratres carissimi, quam fecit Dominus : exultemus et lætemur in ea. Tantæ diei solennitatem dignis in Domino laudibus veneremur : certi quod ad Dei gloriam in cujus nomine translatus est pertineat, quicquid tanto martyri devotionis impenditur § vel honoris. Peracta est igitur sanctissima translatio preciosi corporis Thomæ in ecclesia Cantuariensi : anno gratiæ millesimo ducentesimo decimonono, Nonis Julii; hora quasi tertia; a passione ipsius martyris anno quinquagesimo. Gloria omnipotenti Deo : qui talem exaltavit. Gloria unigenito ejus ‖ Filio : qui talem redemit. Gloria Spiritui Sancto : qui talem sua gratia illuminavit. Uni soli vivo et vero Deo laus et gratiarum actio : per infinita secula seculorum. Amen.

* '*nouem*' Leg. 1518.
† 'episcopi' *non habet Leg.* 1518.
‡ 'collocarunt' *Leg.* 1518.
§ 'impendatur' *Legenda MS. Joh.* 'impendimus' *Legenda Exon.*
‖ 'eius' *non habet Leg.* 1518.

Ad secundas Vesperas.

Super Psalmos Ant. Granum cadit.

Psalmi feriales.

Capitulum. Omnis pontifex.

R. Jesu bone.

Hymnus. Deus tuorum militum.

V. Justus germinabit.

Ant. Salve Thoma.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui nobis, *ut supra.*

Notandum *est quod semper in proxima Dominica post festum Translationis sancti Thomæ martyris celebratur* Festum Reliquiarum *secundum usum Sarum ecclesiæ : quod nuper celebratum fuerat in octava die Nativitatis beatæ Mariæ, et est celebrandum sub majori duplici festo, ubicunque reliquiæ habentur, vel corpora mortuorum sunt humata : quia licet sancta ecclesia et clerici in eorum laude nihil* solennizent, tamen cujus honoris sunt apud Deum nescitur.*

* 'nihil' (non *nichil*) in hoc loco Chevallon.

IN FESTO RELIQUIARUM.

Ad primas Vesperas.

Ant. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justiciam : adepti sunt promissiones.

Ps. Laudate pueri (*cxii.* p. 193).

Ant. Isti sunt sancti qui pro Dei amore minas hominum contempserunt : sancti martyres in regnum æternum exultant cum angelis : O quam preciosa est mors sanctorum qui assidue assistunt ante Dominum et ab invicem non sunt separati.

Ps. Laudate Dominum omnes gentes (*cxvi.* p. 197).

Ant. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum : et jam non erit amplius neque luctus neque clamor, sed nec ullus dolor : quoniam priora transierunt.

Ps. Lauda anima mea (*cxlv.* p. 218).

Ant. Sanctum est verum lumen et admirabilem ministrans lucem his qui permanserunt in agone certaminis, recipient a Christo splendorem sempiternum in quo assidue felices lætantur.

Ps. Laudate Dominum quoniam bonus (*cxlvi.* p. 218).

Ant. Gaudent in cælis animæ sanctorum qui Christi vestigia sunt secuti : et quia pro ejus amore sanguinem suum fuderunt : ideo cum Christo regnabunt in æternum.

Ps. Lauda Hierusalem Dominum (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. (*Ecclesiastici xliiii.* [10]).

Hi sunt viri misericordiæ quorum justiciæ oblivionem non acceperunt : cum semine eorum permanent bona : hereditas sancta nepotes eorum.

R. Justi autem in perpetuum vivent : et apud Dominum est merces eorum. Et cogitatio eorum Apud Altissimum.

V. Ideo accipient regnum decoris et dyadema speciei de manu Domini.

Et [cogitatio eorum].

Gloria laus et honor decus potestas et jubilatio Patri ac Nato et Spiritui sancto.

Apud Altissimum.

Hymnus. Sanctorum meritis [*In Communi* p. 395].

V. Lætamini.

Ant. Fulgebunt justi et tanquam scintillæ in arundineto discurrent, judicabunt nationes et regnabunt in æternum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ et sanctorum tuorum, quorum reliquiæ in hac continentur ecclesia, nos protegant merita : quatenus eorum precibus tranquilla pace in tua jugiter laude lætemur. Per eundem.

Quodcunque festum trium Lectionum hac die contigerit, nulla fiet memoria de eo.

AD COMPLETORIUM.

Ant. Sanctorum precibus
cunctorum redde salutem
Corporis et animæ,
Christe, tuis famulis.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 222).

Capitulum. Tu in nobis.

Hymnus. Salvator.

V. Custodi nos.

Ant. Lucem tuam.

Ps. Nunc dimittis.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Venite adoremus Dominum. Qui in sanctis gloriosus est.

Ps. Venite.

Hymnus. Sanctorum meritis.

In primo Nocturno.

Ant. Secus decursus aquarum plantavit vineam justorum : sed in lege Domini fuit voluntas eorum.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Tanquam aurum in fornace probavit electos Dominus, et quasi olocausta accepit illos in æternum.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes electorum est immortalis in æternum.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

V. Lætamini in Domino et exultate.

Lectio i. Aug. ser. 37 *de sanctis**.

Hodie, dilectissimi, omnium sanctorum, quorum reliquiæ in hac continentur ecclesia, sub una solennitatis læticia celebramus festivitatem : quorum societate† cælum exultat, quorum patrociniis terra lætatur, quorum triumphis ecclesia sancta coronatur, quorum confessio quanto in passione fortior, tanto est clarior in honore. Quia dum crevit pugna, crevit et pugnantium gloria : et martyrii triumphus multiplici passionum adornatur supplicio. Perque‡ graviora tormenta, grandiora fuere et præmia; dum catholica mater ecclesia per totum orbem longe lateque diffusa in ipso suo capite Jesu Christo edocta est contumelias crucis et mortem non timere; magisque roborata non resistendo, sed perferendo, cum universos quos agmine inclito carcer pœnalis inclusit: pari et simili calore virtutis ad gerendum certamen gloria triumphalis inspiravit. Tu [autem Domine miserere nostri].

R. 1. Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum : et jam non erit amplius neque luctus neque clamor : sed nec ullus dolor. Quoniam priora transierunt.

V. Non esurient neque sitient amplius, et non cadet super illos sol neque ullus æstus.

Quoniam.

Lectio ii. O vere beata mater ecclesia : quam sic honor divinæ dignationis illuminat, quam vincentium gloriosus martyrum sanguis exornat, quam inviolatæ confessionis candida induit virginitas. Floribus ejus nec rosæ nec lilia desunt. Certent nunc, charissimi, singuli ad utrosque honores, ut amplissimam accipiant dignitatem : coronas vel de virginitate candidas, vel de passione purpureas. In cælestibus castris pax et acies

* *Augustin.* Append. Sermo. CCIX. *Opera* v. 347, ed. Benedictina.

† 'festiuitate' *Leg.* 1518 *ubi mox* 'quanta.' ‡ 'Per que' *Leg.* 1518.

habent flores suos : quibus milites Christi coronantur.

R. 2. Exultabunt sancti in gloria. Lætabuntur in cubilibus suis.

V. Epulentur et exultent in conspectu Dei

Lætabuntur.

Lectio iii. Dei enim ineffabilis et immensa bonitas etiam* prævidit, ut laborum quidem tempus et agonis non extenderet, nec longum faceret aut æternum, sed breve et ut ita dicam momentaneum : ut in hac brevi et exigua vita agones essent et labores, in illa vero quæ æterna est, corona et præmia meritorum, ut labores quidem cito finirentur : meritorum vero præmia sine fine durarent, ut post hujus mundi tenebras visuri essent candidissimam lucem, et accepturi majorem passionum cunctarum acerbitatibus beatitudinem; testante hoc apostolo ubi ait, Non sunt condignæ passiones hujus temporis : ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Quam læto sinu de prælio revertentes cælestis excepit læticia : de hoste prostrato trophæa ferentibus occurrit.

R. 3. Justi in perpetuum *in Communi* p. 431.

In secundo Nocturno.

Ant. Dabo sanctis meis locum nominatum in regno Patris mei : dicit Dominus.

Ps. Domine, quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Sanctis qui in terra sunt ejus mirificavit omnes voluntates meas inter illos.

Ps. Conserva (*xv.* p. 17).

Ant. Sancti qui sperant in Domino habebunt fortitudinem : assument pennas ut aquilæ, volabunt et non deficient.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Exultent justi.

Lectio iiii. Cum triumphantibus viris et feminæ veniunt, quæ cum seculo sexum quoque vicerunt : et geminata gloria militiæ virgines cum pueris, teneros annos virtutibus transeuntes. Sed et cetera fidelium turba aulæ perpetuæ regiam intravit : qui sinceritatem fidei inconcussis præceptorum cælestium disciplinis unita pace observaverunt. Ergo agite nunc, fratres, aggrediamur iter vitæ : revertamur ad civitatem cælestem, in qua scripti sumus et cives decreti. Non sumus hospites, sed cives sanctorum et domestici Dei : etiam illius heredes, coheredes autem Christi. Hujus nobis urbis januas aperiet fortitudo : et fiducia latum præbebit ingressum. Consideremus ergo inclitam illius urbis felicitatem, inquantum considerare possibile est. Ut enim vere est, comprehendere nullus sermo sufficiet. Dicitur de ea in quodam loco sic : quod aufugiet ibi dolor, et tristicia, et gemitus.

R. 4. Lætamini in Domino et exultate justi. Et gloriamini omnes recti corde.

V. Cantate ei canticum novum : bene psallite ei in vociferatione.

Et gloriamini.

Lectio v. Quid hac vita beatius ubi non paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas ? Nemo læditur, nemo irascitur, nemo invidet : cupiditas nulla exardescit. Nullum cibi desiderium : nulla honoris pulsat, aut potestatis ambitio. Nullus ibi dyaboli metus ; insidiæ dæmonum nullæ : terror gehennæ procul. Mors neque corporis neque animæ : sed gloria immortalitatis munere jocunda. Nulla erit tunc usquam discordia, sed cuncta consona, cuncta convenientia : quia omnium sanctorum una concordia, pax cuncta, et læticia continua. Tranquilla sunt omnia et quieta. Jugis splendor, non iste qui† nunc est : sed tanto clarior, quanto felicior. Quia civi-

* 'etiam hoc' *Leg.* 1518.

† 'que' *Leg.* 1518.

tas, ut legitur, illa non egebit lumine solis: sed Dominus omnipotens illuminabit eam, et lucerna ejus est* Agnus. Ubi sancti fulgebunt ut stellæ in perpetuas æternitates: et sicut splendor firmamenti qui erudiunt multos.† Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium nullus, nec frigoris, ardorisve asperitas ulla: sed talis quædam erit rerum temperies quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorum qui ea perfrui digni inveniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ; qui et laverunt stolas suas in sanguine Agni; et sunt ante sedem Dei, serviuntque ei die ac nocte. Non est senectus ibi, neque senectutis‡ miseria: dum omnes occurrunt in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

R. 5. Sancti tui, Domine, mirabile consecuti sunt iter servientes præceptis tuis ut invenirentur illæsi. In aquis validis terra apparuit arida, et in mari rubro via sine impedimento.

V. Victricem manum tuam laudaverunt pariter et decantaverunt, Domine, nomen sanctum tuum.

In aquis.

Lectio vi. Verum super hæc omnia est consociari angelorum et archangelorum cœtibus, thronis etiam et dominationibus, principatibus et potestatibus, omniumque cælestium supernarumque virtutum contuberniis perfrui: et intueri agmina sanctorum splendidius sideribus micantia, patriarcharum fide fulgentia, prophetarum spe lætantia, apostolorum in duodecim tribubus Israel orbem judicantia, martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, virginum quoque choros candentia serta gestantes inspicere. De Rege autem qui horum medius residet: dicere vox nulla sufficiet§. Effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud: illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa majestas. Ultra enim omnium sanctorum est gloriam ipsius inæstimabilem adipisci conspectum, et splendore majestatis ejus irradiari. Si enim quotidie oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam parvo tempore tolerare, ut Christum videre possemus in gloriam venientem, et sanctorum ejus numero sociari: nonne erat dignum pati omne quod triste est; ut tanti boni tantæque gloriæ participes haberemur? Quæ erit illa, fratres charissimi, justorum gloria, quam grandis sanctorum læticia, cum unaquæque facies fulgebit ut sol, cum ordinibus distinctis populum suum Dominus in regnum Patris sui cœperit recensere, et meritis atque operibus singulorum præmia promissa restituere; pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, adducere sanctos in visionem paternæ gloriæ, et facere in cælestibus consedere; ut sit Deus omnia in omnibus, æternitatemque amatoribus suis et immortalitatem largiri; ad quam eos sanguinis sui vivificatione reparavit; denuo ad paradisum reducere; regna cælorum fide et veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris; hæc intelligantur plena fide; hæc corde toto diligantur: hæc indesinentium operum magnanimitate acquirantur. Res posita est in potestate facientis: quia regnum cælorum vim patitur. Res ista, O homo, id est regnum cæleste: aliud non quærit precium nisi teipsum. Tanti valet quantum es tu. Da te: et habebis illam. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum tradidit: ut acquireret te regnum Deo

* 'est' *non habet Leg.* 1518.
‡ 'senectus' *Leg.* 1518.
† 'erudivit multos.' *Legenda MS. Joh.*
§ 'sufficit.' *Leg.* 1518.

Patri. Ita et tu teipsum da : ut sis regnum ejus, ac non regnet peccatum in mortali tuo corpore, sed Spiritus in acquisitionem vitæ. Ad hanc igitur operum salutarium delectetur palmam, quicunque desiderat habere præmia repromissa; in æterna secula seculorum. Amen.

R. 6. In circuitu tuo, Domine, lumen est quod nunquam deficiet : Ubi constituisti lucidissimas mansiones. Ibi requiescunt sanctorum animæ.

V. Lux perpetua lucebit sanctis tuis, Domine, et æternitas temporum.

Ubi constituisti. Gloria Patri.

Ibi requiescunt.

In tertio Nocturno.

Ant. Justi autem in perpetuum vivent : et apud Dominum est merces eorum.

Ps. Exultate justi (*xxxii.* p. 75).

Ant. Tradiderunt corpora sua propter Deum ad supplicia ut heredes fierent in domo Domini.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. O quam gloriosum est regnum in quo cum Christo gaudent omnes sancti amicti stolis albis : sequuntur Agnum quocunque ierit.

Ps. Quam dilecta (*lxxxiii.* p. 152).

V. Justorum animæ in manu Dei sunt.

Secundum Matheum v. [1—12].

Lectio vii. In illo tempore : Videns turbas Jesus : ascendit in montem. Et cum sedisset : accesserunt ad eum discipuli ejus. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri. (*Augustini libro* 1. *de sermone Domini in monte, capitulo* 1.)*

Mons in quo sedet Dominus mystice significat majora præcepta justiciæ : quia minora erant quæ Judeis data sunt. Unus tamen Deus per sanctos prophetas et famulos suos secundum ordinatissimam distributionem temporum dedit minora præcepta populo quem timore adhuc alligari oportebat : et per Filium suum majora populo quem charitate jam liberari convenerat. Cum autem minora minoribus, majora majoribus dantur †: ab eo dantur qui solus novit congruentem generi humano exhibere medicinam. Sedens autem docet : quod pertinet ad dignitatem magisterii. Et accesserunt ad eum discipuli ejus : ut audiendis verbis illius hi essent etiam corpore viciniores, qui præceptis implendis etiam animo propinquabant. (*Hucusque Augustinus, ut supra.*) Mystice etiam sessio Domini incarnatio ejus est : quia nisi Dominus incarnatus esset, humanum genus accedere ad eum non potuisset.

R. 7. Corpora sanctorum in pace sepulta sunt. Et vivent nomina eorum [in æternum] ‡ in generatione et generationem.

V. Sapientiam sanctorum narrabunt omnes populi : et laudem eorum pronunciat omnis ecclesia sanctorum.

Et vivent.

Lectio viii. Accesserunt autem discipuli, non tantum loco sed etiam fide et devotione : ut susciperent pacem populo suo. Nisi enim illi ac-

* *Augustini* De Sermone Domini in monte, I. 1. *Opera* III. 165, ed. Benedict. '*Omelia beati Gregorii pape*' intitulatur in Brev. MS. A.D. 1370 per litteram L. designato apud C. Seagerum, qui monet homiliam hanc tribui *Augustino episcopo* in Festo Omnium Sanctorum juxta Breviarium Romanum. Notandum est insuper quod repetantur sub nomine *venerabilis Bede presbyteri* hæ lectiones de expositione Evangelii in Communi Plurimorum Martyrum apud Legend. A.D. 1518. Chevallonius vero in illo loco (= *Fasc.* II. p. 406) has prætermittit.

† *In hoc verbo* 'dantur' *finiuntur lectiones tertii nocturni satis absurde* in Brev. MS. L. Seagerii.

‡ 'in eternum' *non habet Chevallon., sed habent Portif.* 1519, 1557.

cessissent : sanitas ad nos non venisset. Et aperiens os suum : docebat eos*. Non vacat quod nunc eum dictum est aperuisse os suum, qui in lege veteri aperire solebat ora prophetarum. Per os quoque verus designatur homo. Quod autem dicit, docebat eos : per auctoritatem doctrinæ divinam ostendit naturam, quæ humanam in se suscipere dignata est formam, per quam doceret. Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ne quis putaret paupertatem, quæ nonnunquam necessitatem patitur a Domino prædicari : adjunxit spiritu, ut humilitatem intelligeremus non penuriam. Beati mites : quoniam ipsi possidebunt terram. Non terram Judeæ, nec terram hujus mundi, nec terram maledictam spinas et tribulos afferentem ; quam crudelissimus quisque et bellator † magis possidet : sed terram quam psalmista desiderat dicens, Credo videre bona Domini : in regione vivorum. Beati qui lugent : quoniam ipsi consolabuntur. Luctus hic non mortuorum ponitur communi lege naturæ : sed peccatis et viciis mortuorum.

R. 8. Propter testamentum Domini et leges paternas sancti Dei perstiterunt in amore fraternitatis. Quia unus semper fuit spiritus in eis et una fides.

V. Fuerunt sine querela ante Dominum : et abinvicem non sunt separati.

Quia unus.

Lectio ix. Beati qui esuriunt et sitiunt justiciam : quoniam ipsi saturabuntur. Non ‡ sufficit velle justiciam, nisi justiciæ patiamur famem : ut sub hoc exemplo nunquam nos satis justos, sed semper sitire justiciæ opera intelligamus. Beati misericordes : quoniam ipsi misericordiam consequentur. Misericordia enim § non solum in elemosynis intelligitur : sed in omni peccato fratris, si alterius onera ut nostra || portemus, si inscium doceamus, si errantem corrigamus. Misericordia enim non solum in donis corporalibus, sed etiam in animabus sanandis exercenda est. Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt. Mundi corde sunt : quos non arguit ulla conscientia peccati. Nam mundus mundo corde conspicitur, sicut scriptum est, In simplicitate cordis quærite illum. Hoc enim § est mundum cor : quod est simplex cor. Beati pacifici : quoniam filii Dei vocabuntur. Pacifici illi rite vocantur, qui primum in corde suo : deinde inter fratres dissidentes pacem faciunt. Quid enim prodest per te alios pacari, cum in tuo animo sint ¶ bella viciorum ? Beati qui persecutionem patiuntur propter justiciam : quoniam ipsorum est regnum cælorum. Signanter addidit propter justiciam : multi enim propter sua peccata ** patiuntur persecutionem, et non sunt justi. Simulque considera quod octava veræ circuncisionis beatitudo martyrio terminatur.

R. 9. Concede nobis, Domine, quæsumus, veniam delictorum : et intercedentibus sanctis quorum hodie solennia celebramus, Talem nobis tribue devotionem, Ut ad eorum pervenire mereamur societatem.

V. Adjuvent nos eorum merita quos propria impediunt scelera : excuset intercessio accusat quos actio : et qui eis tribuisti cælestis palmam triumphi : nobis veniam non deneges peccati.

Talem. Gloria Patri. Ut ad eorum.

V. Justi autem in perpetuum vivent. Et apud Dominum [est merces eorum].

* 'eos dicens.' *Leg.* 1518 *tam in Sanctorali quam in Communi.*
† 'quisque debellator' *Leg.* 1518 *in Communi*, fo. x. ‡ 'Non nobis' *Leg.* 1518 *in utroque loco.* § 'enim' *bis non habet Leg. in Communi.* || 'onera : ut nostra' *Leg.* 1518 *in Sanctorali ;* 'ut onera nostra' *in Communi.*
¶ 'sunt' *Leg.* 1518 *in Sanct.* ** 'peccata sua' *Leg.* 1518 *in Communi.*

In Laudibus.

Ant. Justorum autem animæ in manu Dei sunt : et non tanget illos tormentum maliciæ.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Cum palma ad regna pervenerunt sancti, coronas decoris meruerunt de manu Domini.

Ps. Jubilate Deo (*xcix.* p. 29).

Ant. Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, et vivent nomina eorum in æternum.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30)

Ant. Martyres Domini : Dominum benedicite in æternum.

Ps. Benedicite omnia, *p.* 31.

Ant. Exultabunt sancti in gloria : lætabuntur in cubilibus suis.

Ps. Laudate Dominum de cælis (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Hi sunt viri misericordiæ.

Hymnus. Rex gloriose martyrum. *In Communi* p. 406.

V. Mirabilis Deus.

Ant. Te gloriosus apostolorum chorus, te prophetarum laudabilis numerus, te martyrum candidatus laudat exercitus, te omnes electi voce confitentur unanimes, beata Trinitas, unus Deus.

Ps. Benedictus.

Oratio. Præsta, quæsumus, *ut supra.*

Ad Primam.

Ant. Justorum autem animæ. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ad Tertiam.

Ant. Cum palma. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Hi sunt viri misericordiæ. *ut supra.*

Responsoria et Versus de Communi Plurimorum Martyrum ad omnes Horas dicantur.

Ad Sextam.

Ant. Corpora sanctorum. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Ecclesiastici xliiii.* 15).

Sapientiam sanctorum narrabunt omnes populi, et laudem eorum pronunciat omnis ecclesia sanctorum.

Ad Nonam.

Ant. Exultabunt. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Ecclesiastici xliiii.* 14).

Corpora sanctorum in pace sepulta sunt : et vivent nomina eorum in æternum.

Ad secundas Vesperas.

Ant. Justorum autem animæ. *i. de Laudibus.*

Psalmi. Confitebor (*cx.* p. 192).
Credidi propter (*cxv.* p. 197).
In convertendo (*cxxv.* p. 201).
Eripe me. *ii.* (*cxxxix.* p. 211).
Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. Hi sunt viri misericordiæ.

R. In circuitu tuo *in Communi* p. 436.

Hymnus. Rex gloriose martyrum *in Communi*, p. 406.

V. Mirabilis Deus.

Ant. Salvator mundi.

Ps. Magnificat.

Quære hanc Antiphonam ad secundas Vesperas in die Omnium Sanctorum super Psalmum Magnificat.

Oratio ut supra.

Completorium *ut supra.*

Quodcunque festum novem Lectionum hac die contigerit, differatur in crastinum : et non fiat de talibus

festis Memoria ad secundas Vesperas de Reliquiis in audientia, nec etiam si talia in secunda feria evenerint : nisi sit duplex festum. Si vero aliquod festum majus duplex, ut Dedicatio ecclesiæ, vel festum loci, in secunda feria contigerit : de eis fiant novem Lectiones, Vesperæ in Dominica de eis erunt, et solennis Memoria de Reliquiis.

Si aliquod festum trium Lectionum hac die contigerit, nichil de eo fiat, neque sub silentio, neque in audientia, quod observetur in omnibus majoribus duplicibus festis.

QUOTIDIE *infra Octavas et in Octava fiat Memoria* DE RELIQUIIS *ad Vesperas et ad Matutinas et Missam, sive de feria sive de festis sanctorum fit servitium : cum hac antiphona* Corpora sanctorum. *V.* Beati qui habitant. *Oratio.* Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctorum tuorum, *et cetera.* Per Dominum.

SANCTORUM SEPTEM FRATRUM MARTYRUM. (X. JULII.)

Tres Lectiones. Invitatorium duplex.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui gloriosos martyres tuos, Felicem, Philippum, Vitalem, Marcialem, Alexandrum, Silvanum, atque Januarium, fortes in sua confessione cognovimus, pios apud te in nostra intercessione sentiamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

AD MATUTINAS.

Lectio i. Tempore Antonini imperatoris, a præfecto urbis Publio : compellebatur beata Felicitas cum filiis suis ad sacrificandum ydolis. Cui Felicitas respondit ; Nec blandiciis tuis dissolvi potero : nec terroribus frangi. Habeo enim Spiritum Sanctum : qui me non permittet vinci a dyabolo. Et ideo secura sum, quia viva te superabo : et si interfecta fuero, melius te vincam occisa.

Lectio ii. Deinde alia die sedit præfectus pro tribunali in foro Martis : et jussit eam adduci cum filiis suis. Cui et dixit, Miserere filiis tuis juvenibus bonis : et flore primæ juventutis florentibus. Respondit beata Felicitas, Misericordia tua impietas est : et exhortatio tua crudelitas*. Et conversa ad filios suos dixit, Videte, filii, cælum, et aspicite : ibi† vos expectat Christus cum sanctis suis. Pugnate pro animabus vestris, et fideles vos in ejus amorem exhibete. Audiens hæc Publius : jussit eam alapis cædi. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Tunc convocans præfectus filios beatæ Felicitatis : cœpit cum eis agere ut sacrificarent. Qui videns eorum immobilem in fide Christi constantiam : scriptis Antonino innotuit. Quos ille jussit diversis suppliciis interire. E quibus Januarius post verbera virgarum, et carcerem, ac‡ plumbatas occisus est : Felix et Philippus fustibus mactati, Silvanus præcipitio interemptus, Alexander, Vitalis, et Marcialis capitali sententia sunt puniti. Mater vero eorum ad ultimum gladio jugulata est.

R. Hæc est vera fraternitas.

Cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum.

* 'crudelitas est.' *Leg.* 1518.

† 'ubi' *Legenda MS.*, *Legenda Exon.*

‡ 'ac' *non habet Leg.* 1518.

TRANSLATIO SANCTI BENEDICTI, ABBATIS. (XI. JULII.)

Novem Lectiones fiant : nisi factæ fuerint in Quadragesima : tunc fiant hic tres Lectiones : et Invitatorium duplex.

Oratio. Intercessio nos, quæsumus, Domine, beati Benedicti abbatis tibi commendet : ut quod nostris meritis non valemus : ejus patrocinio assequamur. Per.

Lectio i. Cum diu gens Longobardorum infidelitatis suæ tenebris carere noluisset, et jugum Domini ferre detrectans eos qui ferebant impugnare decrevisset : Italiam venit nominis Christiani impugnandi gratia, et suo eam dominio subjugandi. Unde et inter cetera facinora sua, monasterium eximii patris Benedicti depopulans rebus omnibus inhabitabile* reddidit : sicut ante idem pater prophetiæ spiritu cognoverat, atque prænunciaverat †, ablatis rebus omnibus, idem monasterium eversum iri. Hac itaque patrata eversione, et multis effluentibus annorum curriculis, idem locus ad heremum redactus cœpit esse ferarum, qui prius fuerat habitatio hominum : usquequo regni Francorum gubernacula adeptus est Clodoveus filius Dagoberti. Tu autem.

Lectio ii. Præfatus ergo rex cum egregiis polleret moribus, petitionibusque justis et servitio Dei aptis assensum præberet : interpellatus est a bonæ memoriæ Leodebodo ‡ patre monasterii sancti Aniani, quod est situm prope mœnia urbis Aurelianæ, ut monasterium ordini monastico congruum sibi liceret construere in agro Floriacensi : datis pro eodem agro in mutua vicissitudine prædiis : quæ sibi a parentibus jure hereditario relicta possidebat. Quibus auditis rex libentissime ejus precibus annuit, et desiderium illius compleri judicavit. Prædictus ergo vir Domini Leodebodus § in supradicto agello ædificavit basilicam in honore sancti Petri : itemque aliam in honorem sanctæ Mariæ. Ut vero præparata habitatio est : ne inanis esset atque sine habitatoribus : collegit ibidem quamplures ad serviendum Domino sub norma regulæ vivere paratos; patremque et abbatem his præfecit nomine Nummolum.

Lectio iii. Qui Nummolus ‖ gregis sibi commissi custodias optime servans, et lectioni studium dans : inter cetera repperit in libris beati Gregorii, quomodo sanctus ac Deo dilectissimus Benedictus agonis sui cursum in Beneventana consummaverit provincia. Recordans ergo Nummolus ‖ quia venerabilis pater Benedictus prædixerit illud monasterium funditus evertendum : et quod ille spiritualibus oculis, iste carneis patratum conspiciebat : misit per revelationem divinam admonitus ad prædictam provinciam unum ex commilitonibus suis monachum, nomine Aigulphum ¶, ut illuc pergens corpus jam dicti beati transferret Benedicti. Non dispar interea huic in Cenomannica urbe apparuit visio, ut scilicet pergentes et ipsi in eandem provinciam corpus inde trans ferrent sororis sancti Benedicti Sco-

* 'inhabile' *Chevallon.* 'eisdem' *Leg.* 1518. † 'pronunciaverat' *Chevallon. cum Leg.* 1518. ‡ 'Leobodo' *Brev. MS. Gonv.-Cai.* § 'Leodebertus' *Brev. MS. Joh.* 'Leodegobus' *Gonv.-Cai. MS.* ‖ 'numullus' (*bis*) *Leg.* 1518. ¶ 'Argulphum' *Brev. MSS. Joh., Gonv.-Cai.* 'Aygulphum' *Port.* 1519, 1557.

lasticæ nomine : ut quos unius urnæ habebat spacium : simul transferendi ostenderentur.

Lectio iiii. Cum igitur utrumque laborarent, quatenus visionis manifestæ non segnes executores invenirentur : a Cenomannica urbe missi nuncii diverterunt se in monasterium Floriacum hospitandi gratia : compereruntque venerabilem Aigulphum præceptis sui abbatis obsequentem idem volentem iter arripere. Communi igitur decreto : cœptum iter simul statuunt peragere. Qui simul Romam venientes : cum beati Petri ecclesiam oraturi intrassent : Aigulphus omissa dilatione expeditioni operam dedit, certans ocius perficere : quod sibi injunctum fuerat sanctum mandatum. Tandemque perveniens ad locum castri quod vocatur Cassinum : expectabat eventum rei; orans illum qui se ad hoc opus destinaverat ut non in vacuum tantum iter consumi vellet : sed sicut promiserat thecam thesauri sui ei revelare dignaretur. Tu autem, Domine.

Lectio v. Cum itaque Aigulphus huc illucque circunspiciens oculorum orbes volveret sedulus explorator : conspiciens eum homo multorum annorum crebro id agentem sic eum prior affatur. Heus tu, inquit; quibus ab oris nostras adiisti sedes : cujus ve negocii gratia? Ad hæc ille non est ausus indagini illius propalare commissum secretum. Sed cum iterato super ipsa re interrogaretur : cogitans quia in antiquis est sapientia : et rerum præteritarum cognitio, reputans etiam sicut res erat pro hoc ipso eum Dominum misisse* : compellenti ex ordine rei gestæ texit hystorias. Ad hæc senex paululum terræ defigens aspectus; sic demum ora resolvit. Si michi præmia digna rependis; Deo favente puto me ocius negocio tuo finem imponere : quatenus his pro quibus laborem tanti itineris assumpsisti peractis : ovans remeare ad propria queas. Cum igitur vir Dei Aigulphus perorantis senis verba audisset; Nulla, inquit, erit in munere dando difficultas : si promissionis tuæ memor dicta factis recompenses. Ad hæc ille; Cum, inquit, lucifugæ noctis tempora propinquare perspexeris, nudo ab aeris axe indefessus speculator adesto.

Lectio vi. Cunque solitudinis hujus locum aliquem lumine clarissimo radiare conspexeris nivei montis instar : notato certissime locum. Nam ibi inveniendum est, unde tuæ curæ finis imponatur. Igitur venerabilis vir verbis senis fidem dans, et desiderio ardens, primo quietis somno stratu sese excutiens : ac prædictæ solitudinis plagam explorans : conspicit eminus locum lumine claro micantem : ceu cum luminaribus facibusque densis locus aliquis perfusus illustratur. Quibus visis : seculorum Rectori benedicebat : et in ejus laudibus noctis terminum expectabat. Cum ergo diu præstolatus dies affuisset, ad locum intrepidus Aigulphus properat : cujus notator extiterat. Ibique sicut longe ante† optaverat cuncta inveniens; prosperatori itineris sui grates innumeras rependit. Locumque adiens : loculum ibidem invenit, exterius quidem vilem : interius autem retinentem magni precii margaritas. Præ foribus autem præfixa erant notamina quorum interius busta jacebant. His sicut optaverat inventis, patefacto a latere; evacuatoque locello : thesaurum inventum unius sportellæ conclusit sinu. Quibus patratis omnibus eximprovise‡ assunt socii : quos supra sermo protulit a Cenomannica urbe profectos.

* 'præmisisse' *Legenda MS. Joh.*
† 'ante' *non habet Leg.* 1518.
‡ 'omnibus: improvise' *Leg.* 1518.

Tunc sibimet mutuo patefecere sui itineris causam : quia scilicet revelatione divina admoniti ad corpus beatæ Scolasticæ ierant deferendum. Moxque cum festinatione retrogradum iter arripientes : festinato simul regredi curabant, portantes quas invenerant dono divino preciosissimas margaritas.

Cum vero fiunt novem Lectiones, tunc legantur tres ultimæ de expositione Evangelii Nemo accendit lucernam, *in Communi* (p. 426).

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris Abbatis.

TRANSLATIO SANCTI SWITHUNI* SOCIORUMQUE EJUS, EPISCOPORUM ET CONFESSORUM. (XV. JULII.)

Novem Lectiones.

Cetera omnia de Communi plurimorum confessorum, cum hac Oratione.

Omnipotens sempiterne Deus, qui hodiernam diem honorabilem nobis in beati Swithuni confessoris tui atque pontificis sociorumque ejus translatione fecisti : da ecclesiæ tuæ in hac celebritate læticiam : ut quorum solennitatem veneramur in terris : eorum intercessionibus sublevemur in cælis. Per Dominum nostrum.

IN FESTO SANCTI OSMUNDI †. (XVI. JULII.)

Ad primas Vesperas.

Ant. Suscipe cum gaudio
mater filiorum
in Osmundi jubilo
preces famulorum.

Ps. Laudate pueri (*cxii.* p. 193).

Ant. Confessoris Dominum
gens collaudet tota,
et in sancti gloriam
reddat pia vota.

Ps. Laudate Dominum (*cxvi.* p. 197).

Ant. Exit ejus spiritus
terram miserorum,
et intrat pro meritis
regnum beatorum.

Ps. Lauda anima (*cxlv.* p. 218).

Ant. Iste domum Domini
sacratus fabricavit,
et dispersos clericos
simul congregavit.

Ps. Laudate Dominum quoniam (*cxlvi.* p. 218).

Ant. Lauda Syon Dominum
magni confessoris,
lauda pium præsulem
cujus est laboris
quicquid tuas januas
bene confortavit :
quicquid tuos filios
jam lætificavit.

Ps. Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

* '*Oswithuni*' Chevallon. '*suithuni*' Leg. 1518.
† *Lectiones* de Sancto Osmundo *non habet Legend.* 1518.

Capitulum. (*Ecclesiastici* l. 1.)

Ecce sacerdos magnus qui in vita sua curavit gentem suam, et liberavit eam a perditione : qui suffulsit domum et diebus suis corroboravit templum.

R. Miles et alme pater
Osmunde Dei gregis auctor.
Christo funde preces
nostras et ablue culpas.
V. Ut nos vitæ sedem
valeamus scandere celsam. Christo.

Hymnus. Iste confessor, *in Communi* p. 410.

V. Amavit.

Ant. Confessor Domini
precibus succurre plebi.
ut viciis vacui
valeant tibi consociari :
et tua quos reperis
solennia prævenientes :
tu populi doctor
fac ut tecum comitentur.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus, cujus antiqua miracula etiam nostris temporibus ad tui nominis magnificentiam ac laudem et honorem sancti confessoris tui Osmundi choruscare sentimus : concede propicius ut cujus translationem colimus, ejus intercessionibus et in præsenti seculo te glorificemus, et in futuro te perfrui mereamur. Per Dominum.

Invitatorium.
Omnipotens Dominus
laudetur trinus et unus.
Qui dedit Osmundo
cælestia regna beato.

Ps. Venite.

Hymnus. Iste confessor Domini, *in Communi*, p. 410.

In primo Nocturno.

Ant. Natus mox renascitur
Osmundus fonte lotus,
a cunctis piaculis
effectus mundus totus.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Adolescens profuit
scola litterali,
et tyrones superat
arte militari.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Juventutis terminos
prudens transigebat,
neque contra spiritum
caro prævalebat.

Ps. Domine quid (*iii.* p. 7).

V. Amavit.

Lectio i. Prævenimus dudum nova solennitate dies natalicios Salvatoris* beatissimi præsulis Osmundi festivum celebrando natalem : jamque illucescente nobis translationis suæ veneranda celebritate quasi novam ejus in mundum nativitatem cum pleno cleri ac plebis jubilo solenniter renovamus. Hodie namque devota mater Sarisburiensis ecclesia dulcissimum alumnum quem intra sua viscera plurimo annorum defluxu ab humano aspectu recondidit : hodie glorioso ejus corpore in sublime translato desideratum † diu gentibus palam profudit in lucem. Et quem ‡ quondam ut granum mortificatum cadens in terram suscepit : deinceps multiplici miraculorum fructu gravidata hodierna tandem die aperto utero edidit, sanctorumque confessorum collegio apostolica pridem auctoritate ascriptum : sub veneratione congrua demonstravit.

R. 1. Præsulis Osmundi
celebremus festa jocundi.
Qui pius prudens
humilis sobriusque pudicus.
Expletis curis
intravit gaudia lucis.
V. Auxit per merita
sibi tradita quinque talenta.
Expletis.

Lectio ii.

In sacræ translationis festivitate assistimus : et tamen noviter mundo

* 'saluationis' *Portif.* 1519, 1557.

† 'desideratam' *Port.* 1519, 1557.

‡ 'que' *Chevallon.*

exortum sanctum reverentes, nativitatis vocabulum usurpamus. Sed quorsum forsan objicitis spectat hæc rerum confusio? Quid sibi vult in rebus variis tam patens abusio nominum? Rursum si stupendum videbatur principi Judeorum hominem nasci cum sit senex : qua fiducia ducamur credere ex utero natum ac demum fonte renatum post mortem renasci? Verum si in hac re proprietates discurrere docuerimus : propaginis naturalis : facile transumentium licentia persuasum iri arbitramur jam mysterium apud nos agi diu expectatæ nativitatis. Aggrediamur igitur diligenter eviscerare parabolam istam : interimque quoniam præsenti die prolatis almi viri reliquiis ad gloriosum in quo pausat scrinium : quasi ad tripudia novi partus concurrimus. Delectet, quæso, delectet pro fescenninis* sedulo intermiscere organa divinæ laudis.

R. 2. Ecce sacerdotem
cujus prudentia sanctum
Suffulsit templum
Christi stabilivit et ædem.
V. In vita placuit
Domino plebem bene rexit.
Suffulsit.

Lectio iii. Ut ergo a primordio cujusvis generationis initium sumamus : oportet ut postquam intellexerimus matrem hujus fecundi† germinis ecclesiam sanctam, in cujus visceribus devotissimus præsul requievit humatus : Deum quoque, qui solus secundum apostolum administrat semen, tam egregii repullulaminis patrem credamus. Cujus immensa bonitas ubi de spiritu beatissimi patris novo inter superos collato tunc cælum ditavit, volens et in terris de mortificato grano fructum facere : exiit seminare semen suum, spargens in terra bona hoc semen magnæ ubertatis; corpus videlicet sanctissimi viri miraculis copiosum. De quo semine prophetam non immerito locutum fuisse putandum est : cum virum metuentem Dominum in psalmis descripsit. Beatus vir, inquit, qui timet Dominum : in mandatis ejus volet nimis. Potens in terra erit semen ejus. Potens utique erat hoc semen : dum intra occulta subterraneæ matricis receptacula volvebatur. Potens, inquam, ad dæmones abjiciendos : potens ad morbos depellendos : potens quidem suo suffragio ac nostris quantislibet meritis : gratiam Dei abundare facere in nobis.

R. 3. O præsul noster
te condecet ut gratulemur
qui mundo moriens
non desinis esse sacerdos.
Cælesti vita
frueris Per secula cuncta.
V. Jam cernis Christum
Patris a dextris residentem.
Cælesti. Gloria. Per secula.

In secundo Nocturno.

Ant. Vir effectus prospere
Neustriam regebat,
tandem partes Angliæ
potens defendebat.
alleluya, alleluya.
Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).
Ant. Utrobique regia
jura dilatavit :
ac in pace solida
cuncta reformavit.
Ps. Verba mea (*v.* p. 8).
Ant. Sed et domus Domini
maximus zelator :
pluris beneficii
largus est fundator.
Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).
V. Justum deduxit.

* 'profeste minus' *Portif.* A.D. 1519. 'pro festo minus' *Portif.* 1557.
† 'secundi' *Chevallon.*

Lectio iiii. Vis plenius, devotissime, cetera tam miræ propagationis secreta pandamus?* Hactenus didicisti quod sancta Sarisburiensis† ecclesia præclari pontificis Osmundi corpore tanquam virili semine fecundata est. Verum quia juxta instituta est‡ naturæ : non mox suscepto semine sed multo post progressu fetus convalescit in perfectum : ita meritum beati viri successivis miraculorum signis cœpit indies fidelium mentibus magis innotescere. Ac sicut materia illa seminaria frequenti sui alteratione certis labentibus dierum curriculis nunc lactea, post sanguinea; demum in modum massæ carnea; ac postremo aptæ figurationis lineamenta ut spiritus vitalis eam informet suscipere indicatur : pari ordine sustinuit Dominus paulatim crescere sanctum suum, ac eo nondum de corde terræ levato quotidiana pæne novitate signorum accurrente populi multitudine uterum matris in quo tanto tempore repausavit uberius gravidari constituit.

R. 4. Proposito plebi
magna virtute potenti§.
Sacra manus Domini
subveniebat ei. Alleluya, alleluya.
V. Ut David est unctus
ut Aaron est ipse sacerdos.
Sacra.

Lectio v. Jam intellecta fecunditate matris : superest ut superiorem ordinem naturæ nostro proposito adaptemus. Tunc enim sancta Sarisburiarum ecclesia lacteo tantum coagulo foveri visa est : quando beata Dei genitrix, cujus candida virginitas lactei dulcoris similitudinem habet : sola ipsius ecclesiæ patrona constituta est. Sed ubi etiam per merita sacerdotis sui cui quondam incumbebat immolando carnem et sanguinem Christi peccata populi expiare non cessavit Altissimus, conferre languidis beneficia sanitatis : exinde post dignam venerationem rutilantissimæ Dei matris cœpit etiam atque etiam corpus gloriosi pontificis ab innumera plebe devotis affectibus visitari. Ita quidem effectum est ut beata virgo, cujus inæstimabilis candor ab humanis nequit comprehendi obtutibus : peculiarem populi devotionem ad relictam in terris massam carneam servi sui Osmundi pro rependio non indigno transtulerit.

R. 5. In regum quondam
conspectu magnificatus,
Nunc immortali
gaudet cœpisse corona.
V. Deservire Deo
malens quam regna tenere.
Nunc.

Lectio vi. Cum tandem continuata frequentia signorum in ejus magnitudinis molem excrevit, ut talis diutina sancti tantaque virtus diutius celari non posset : cœpit super his semel iterumque sedes apostolica consultari. Sed tot heu annis, totque præcedentium temporibus tum ignavia tum negligentia multorum qui sollicitandum missi sunt id|| negocium tametsi plane satis instructum pro infecto dimissum est : ut a capite denuo sæpe resumere informareque processum oblivio temporum mediorum compulerit. Denique postquam ex integro recensitis superioris vitæ ac miraculorum testimoniis, auctaque indies fama pontificis nichil materiæ seu formæ quod tantæ rei pondus exigebat deesse videbatur : novissimis diebus istis anno videlicet gratiæ quadringentesimo quinquagesimo sexto super mille, felicis recordationis Calixtus papa tertius; pridie Nonas Decembris decretum futuræ canonizationis legitime promulgavit. Quo quidem die providentia divina magis quam fortuitu id accidisse arbitramur : ut is dies qui

* 'pandimus?' *Chevallon.*
† 'cesarisburgi' *Port.* 1519.
‡ 'est' *non habent Port.* 1519, 1557.
§ 'petenti' *Port.* 1519, 1557.
|| 'ad' *Portiforia* 1519, 1557.

Osmundum deposito carnis onere incolam fecit in cælis : idem intervolutis plurimorum annorum curriculis primus eum judicante ecclesia judicaret pro sancto venerandum in terris.

R. 6. Confessor Christi
felix feliciter audi
nos tibi devotos
laudique tuæ famulantes.
Ast impetratam
veniam pro crimine nostro
Quæsumus ut nobis
cælitus obtineas.

V. O pater Osmunde
clarum decus urbis et orbis,
Servorum gemitus
tristes tu suscipe clemens.
Ast. Gloria. Quæsumus.

In tertio Nocturno.

Ant. Comes factus Sagiæ
cum successit patri,
cuncta dat ecclesiæ
bona suæ matri.

Ps. Domine quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Postremo Dorsetiæ
nactus comitatum,
spreto mundo trahitur
mox ad præsulatum.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

Ant. Jam cælestem obtinens
pastor prælaturam,
servis tuis impetres
vitam permansuram.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Justus ut palma.

Lectio vii. Statutis ergo proximis extunc kalendis Januarii pro termino tam sancti operis perficiendi : præfatus Romanus pontifex quem antea grandæva senectus ac decrepita imbecillitas incurvabat mirum in modum : instante præfixæ celebritatis die, speciali ut pie creditur Osmundi patrocinio, repente convaluit : ita ut stupentibus cunctis, qui continuam ejus invalitudinem expertam habuere ; divina officia ceteraque tanta necessaria mente roboratus et corpore propria in persona solenniter executus sit. Verum quid multis ista strinxerimus? Sufficiat in ejus laudem vel id præsertim ceterorum pace sanctorum audacter profiteri, non facile repertum pro quo Deus tot centenariis annis tanque indesinenter curam populi operatus sit.

R. 7. Ante Deum magnas
virtutes operatus est*
Osmundus sanctus,
cujus doctrina salubris
Cunctas ecclesias
illustrat in orbe fideles.

V. Mundum contempsit,
jam cælica regna subintrat.
Cunctas.

Lectio viii. Interea sancta sæpefata Sarisburiensis ecclesia tanquam gravidissima parens vicina partui : plurimis punctionibus et pressuris affecta, itemque cupidæ videndi sancti plebis pondere fatigata : anteceptum hodiernæ festivitatis officium, illud Hieremianum propheticum jugiter ingeminando clamavit : ventrem meum doleo, ventrem meum doleo : acsi apertius voce queribunda dixisset ; Satis ne michi soli est plusquam trecentis annis anxiam et dolorosam hoc post † genituræ meæ nobile onus clam intra viscera continuisse? Videte ceteras sponsas regni quam expedite pignora sua edidere : videte, inquam, eas, videte et me. Ego earum aliquas generando præveni : sed ab eis pariendo præventa sum. Quod sane intelligens nobilis vir Richardus de Bello Campo, qui ejusdem tunc ecclesiæ magno fungebatur sacerdotio, adjunctis sibi Decano ac fratribus paratissimis ejusdem loci Canonicis ;

* *legendum fortasse* est operatus *metri gratia.* † 'opus' *Portif.* 1519, 1557.

more vigilantissimæ obstetricis non tam prudenter observavit quam acceleravit tempora partus. Quorum impensis devotione ac industria elaboratum est; quod intra eundem annum sacræ canonizationis decimoseptimo kalendas Sextilis translatio ejus solenniter completa est. Cui siquidem festivitati copiose intererant Primas totius Angliæ, Præsules ac Principes regni cum inferioris plebis multitudine admiranda.

R. 8. Infirmos curat,
cæcos ac debilitatos
membris consolidat,
partim genus omne doloris.
Donat ei Dominus
ut removere queat.

V. An febris, an pestis,
an sit pressura parentis.
Donat ei Dominus.

Lectio ix. Iste ergo est dies fratres dilectissimi expectatæ læticiæ: dies exultationis, terminus mæroris, principium consolationis nostræ. Hodie namque apertis visceribus terra protulit confessorem, hodie Osmundum tanquam mundo iterum exortum gaudemus, hodie capsam reliquiarum ejus quasi cunabula novi nascentis devotis gressibus frequentamus. Ad postremum ut tuam venerande pontifex sanctitatem familiarius alloqueremur: percunctantibus jam nobis quo sermone hodiernæ celebritatis tuæ officium aptius concludamus: nichil utilius decretum occurrit quam ut omnipotentiam Dei in vita tua laudabili ac miraculorum gestis admirandam colendamque devotis præconiis attollamus. Ejus namque gratia ex fragili umbra seculique pompa ad electum sacerdotium vocatus es: ejus virtute sanctis profuisti operibus, ejus potentia clarissimis post mortem signis effulseras. Eya ergo jam, magne sacerdos, agnosce hanc prærogativam virtutis tuæ: et ceteris more plorantis Rachelis desinentibus aliquando consolari filios suos: tu nunquam expetita suffragia precantibus impartiri cessa. Esto ergo amodo supplices quæsumus pro populo et pro civitate ista interventor assiduus, pacem obtineas, languores cures, nephandi reatus, maculas tergas; quatenus tandem tecum in beatam translati requiem hujus temporaliter celebratæ translationis tuæ fructum in æterni Patris convivio suaviter degustemus.

R. 9. Miles et alme pater. *ut supra ad Vesperas.*

V. Ora pro nobis beate Osmunde

R. Ut digni efficiamur *et cetera.*

In Laudibus.

Ant. Hic Osmundus refugit
regnantis honorem
Dei domus eligens
præferre decorem.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Sanctus ille stabilis
in confessione
mercedem promeruit
cælestis coronæ.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Ob decus ecclesiæ
multum vigilavit,
Deum solum sitiens
carnem maceravit.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Benedicta Neustria
tale fundens donum:
O quam felix Anglia
hunc habens patronum
Alleluya alleluya.

Ps. Benedicite. *p.* 31.

Ant. Qui cum sanctis omnibus
regnas nunc Osmunde
pro nobis orantibus
Deo preces funde
Alleluya.

Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ecce sacerdos magnus *ut supra.*

Hymnus. Jesu Redemptor omnium [*In Communi* p. 420].

V. Justus germinabit.

Ant. Prudentem servum
te constat et esse fidelem;
quem Deus in plebem
præfecit jure regendam;
tunc tritico verbi
vacuas animas satiasti,
nunc hominem totum
ne cesses reddere sanum.
Ps. Benedictus.
Oratio. Deus cujus antiqua miracula.

Ad Primam.

Ant. Hic Osmundus. *i. de Laudibus.*

Ad Tertiam.

Ant. Sanctus iste. *ii. de Laudibus.*
Capitulum. Ecce sacerdos magnus. *ut supra.*
Cetera omnia de Communi unius confessoris.

Ad Sextam.

Ant. Ob decus* ecclesiæ. *iii. de Laudibus.*

Capitulum. (*Ecclesiastici l.* [6.])

Quasi stella matutina in medio nebulæ: et quasi luna plena in diebus suis lucet, et quasi sol refulgens sic ille effulsit in templo Dei.

Ad Nonam.

Ant. Qui cum sanctis. *v. de Laudibus.*

Capitulum. (*Ecclesiastici l.* [23.])

Iteravit orationem suam volens ostendere virtutem Dei qui fecit nobiscum secundum misericordiam suam.

Ad secundas Vesperas.

Ant. Hic Osmundus. *i. de Laudibus.*
Psalmi feriales.
Capitulum. Ecce sacerdos. *ut supra.*
R. Confessor Christi. *ut supra vi.* [*R.*]
Hymnus. Jesu Redemptor. *in Communi*, p. 420.
V. Justus germinabit.
Ant. Salve celeberrime
pater clericorum
Osmunde sanctissime
lumen confessorum
dele tuis precibus
perpetrata male,
memor in cælestibus
nostri semper vale.
Ps. Magnificat.
Oratio ut supra.

* 'O decus' *Chevallon.*

IN COMMEMORATIONE SANCTI OSMUNDI*.

Lectio i. Commemorantibus nobis sedula devotione merita beatissimi confessoris Osmundi: libeat tantæ sanctitatis normam ex ordine contemplari, ut pariter Domino annuente collibeat mores ac vitam ipsius pro nostris viribus imitari. Proponimus igitur tibi principium O nobilissima indoles juvenum in Osmundi nostri auspiciis ducens te ad adolescentiæ tuæ felix ac expeditum itinerarium. Audi ergo cum eo libenter præcepta patrum; vaca scholis, fuge petulantiam: itaque audacter semper tamen sub timore Domini induere fortitudinem tuam. Cumque in virum adoleveris, tuaque sors collegio forsan militari te ascripserit: habens hunc magistrum militum patronum juste bellantium sub quo disces militare non esse peccatum dum ipsius more Deo religionem, principi fidelitatem, patriæ custodiam, prona mente reddideris.

Lectio ii. Accepimus jam tanti patris exemplo instructionem rei militaris: deinceps quid virum Dei edocuerat† audiamus. Aut judicem aut assessorem constituit te populus tuus: esto quasi unus ex eis, non te attollas, non superbias, non minorem concutias, ita magnum judicaturus ut parvum, noli acceptor esse personarum. Porro iste sanctus jam et natalium jure regio sanguine secularisque politiæ prærogativa principis latere quotidie honorari promeruit a plebeis; tamen‡ questibus pupillorum ac viduarum lachrymosis aurem pietatis non avertit. Tu [autem Domine miserere nostri].

Lectio iii. Quid sacerdotium ejus repetimus? quid elemosynas, quid ecclesiarum clericorumque dotes, quid omnium prorsus abjectionem temporalium commendamus? Ista miræ sanctitatis suæ indicia sunt. Quare in summa recensentes totius vitæ seriem tanti confessoris: plane recognoscimus quod omni tempore duxit eum Dominus per vias rectas, deditque illi scientiam sanctitatis qua regnum Dei dignissime mereretur. Tandem ubi in vinea Domini operator assiduus multiplicatis talentis fidelissimus servus probatus est: jussus intrare gaudium Domini sui tradidit cælo animam: terræ corpus miraculis gloriosum omnis humani languoris indeficientem ac expeditissimam medicinam. Præstante eo quem constanter confessus est Domino Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritusancto vivit rex et sacerdos in æternum. Amen.

AD VESPERAS.

Ant. Pastor pius
ad gregis gaudium
ægris præstat
vitæ solatium
confractis membris
confert subsidium,
et visus cæcis
præbet refugium,
exultans gaudet
mater per filium:
quæ tali partu
floret ut lilium.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui beatum Osmundum pontificem tuum a seculi militia ad cælestem revocasti: concede nobis, ut mundanis abjectis desideriis bona cælestia capiamus. Per Dominum nostrum.

AD MATUTINAS.

Ant. Bone Jesu, Osmundi meritis
tu nos munda mundi piaculis
et concede ut grex a maculis
peccatorum vivat incolumis.

Ps. Benedictus.

* Lectiones *tam de Commemoratione S. Osmundi quam de Festo ejusdem* nullas habet Legend. A.D. 1518. Notandum est quod in omnibus his seruitiis de sancto Osmundo *punctuationem Chevallonianum* solito etiam diligentius retinuimus.

† 'deceat' *Port.* 1519, 1557. ‡ 'promeruit; e plebeis tamen' *Portif.* 1519, 1557.

[INFRA OCTAVAS SANCTI OSMUNDI.]

SECUNDA DIE *Lectiones de miraculis gloriosi confessoris; et legantur per Octavas, quando a festo vacaverit cum regimine chori ut festum Margaretæ virginis, et festum Mariæ Magdalenæ, quæ sunt cum regimine chori.*

Lectio i. Postquam transcurso præsentis vitæ stadio gloriosus Sarisburiensis ecclesiæ antistes Osmundus, ad supernæ patriæ bravium devotissime aspirasset : mox ostensis per ejus suffragia innumeris miraculorum signis, haud diu latebat homines in terris quanti eum Omnipotens faciebat in cælis. Nam si de omnium morborum genere cui prævaluit : si de furiosis et mente alienatis e quibus plurimi ab eo curati erant : si de claudis et cæcis, si denique de unda submersis ac aliis variis infortuniis vita functis ad locum sepulturæ illius pristinæ incolumitati restitutis, per singula diceremus; facilius nos tempus quam copia fugeret. Habentes igitur multa, et multo equidem plura quam hujus celebritatis officium dicenda patitur : pauca de his mirabilibus quæ Dominus fecit et ostendit nobis, ecclesiasticum morem debite exequentes, fidelium auribus in medium proferamus.

Lectio ii. Erat in veteri burgo mulier quædam Agatha nomine : quæ dum fovendi diligenter infantuli sui pro maternali officio curam haberet; subito arescentibus mammis nichil in eis lactis invenit. Et quoniam mulierculæ nimiæ paupertatis onere pressæ, conducendæ nutricis aut cujuslibet comparandi nutrimenti facultas non affuit, liquore tantum cervisiæ ut ipsius patriæ potus est, septem diebus puerum suum cogebatur alere. Videns tandem inutili pastu puerum suum deficere, ac de salute ipsius desperans : memor meritorum præsulis Osmundi audacter ad ipsius sepulchrum confugit: illicque divinum auxilium hac voce querula flebiliter imploravit; Domine Deus qui formasti puerum in utero meo et dedisti ei ut hanc lucem videret : ob amorem Osmundi pontificis da michi oportunum illi auxilium ne pereat. Adjuncta ilico Oratione Dominica; vixque ea completa mirum in modum adeo turgentia ubera sua lacteque copiosa redundabant : ut tam felicem se matrem congaudens, Deo ac beato confessori gratias agens domum voti compos cum gaudio remearet.

Lectio iii. Jordanus clericus tam ægra quam deformiori molestia multo tempore affectus est : ut labiis illius ad unam fere aurem contractis et loquendi officium et edendi masticandive necessitatem maxima quidem* ex parte perdiderat. Hic autem cum nulla medicorum arte sibi poterat subveniri : demum ad sepulchrum beati viri orationibus insistens : quodam osse putrido quod novo et inviso more alteri maxillæ superexcrescere videbatur; in eodem loco protinus liberatus est. Quo facto omnis decor et habitudo faciei restituitur : recti sermonis modulus datur, et edendi instrumenta libere largiuntur. Tu autem Domine [miserere nostri].

Lectio i. Languidus quidam quem inveterata paralysis diutissime incurvabat : aliquando ex longinquo ad Cæsaris burgum more vagæ mendicitatis advectus, coactus est urgente inedia post breve dimisso hospitio ad portam languidorum se transferre illic cum ceteris victui suo necessaria mendicatum. Hujus quem diximus languidi membrorum tantus stupor vitam omnem et sensum ademit: quod ad ignem applicata neque

* 'quid' *Chevallon.*, 'quidem' *Portif.* 1519, 1557.

vivi* ardoris, nec ferro confixa cruoris exitum aut cruciatum aliquem sentiebant. Cujus denique notoriam† imbecillitatem aliqui ipsius urbis incolæ pietate laudabili compatientes: locum in quo elemosynas petiturus de more consedit: ne a canibus aut ceteris bestiis non valenti se defendere noceretur: quadam clausura ex virgulis facta sepe vallare fecerunt. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Vir iste post biennalem prope ibidem expectationem, clara voce protestatus apparuisse sibi in visione Osmundum episcopum, jussa ipsius pluribus patefecit, pro recuperanda sanitate ad tumbam ipsius debere deferri. Et licet aliqui primum tanquam pro vano somnio hominem deriderent: postea tamen re secuta operibus credere compellebantur. Impetrato igitur tandem ut cujusdam viri vehiculo injectus abhinc manibus et brachiis hominum (ut qui suorum actuum destitutus officio stare aut pergere non posset) donec ad sepulchrum beati viri perveniretur sustentatus est. Innixus ergo lapidi et fiduciam habens in Domino: sequentem noctem tum vigiliis tum orationibus ibidem devote transegit. Mane autem facto surgit æger; non tamen æger, sed plenissime redditus sanitati: qui ad monumentum in momento per se mirabiliter erectus, ac consequenter sanus in laudem Dei multis concomitantibus ad altare procedens; ipsum Deum in sui curatione mirabilem prædicat in sanctis suis.

Lectio iii. Fuit in eadem urbe femina quædam Alicia nomine: quæ cæcitatis infortunio per triennium laborabat. Hæc cum multa loca sanctorum devotis gressibus visitasset: semper in eodem statu permanens, qualis exivit talis reversa est. Volens ergo Deus ostendere mulierem ipsam intus habere quod foris quæsivit: fecit venire in mentem suam ad tumbam Osmundi prodesse solvere vota. Quod cum fecisset: mox ibi optatum visum miraculose suscepit. Tu autem Domine miserere [nostri].

DOMINICA INFRA OCTAVAM‡.

Lectio i. Henricus primum Sarisburiensis decanus, postea Bajocensis episcopus, quemdam in sua domo servitorem habuit ruptura intestinorum virilium quæ ad bursam descenderunt prægravatum miserabiliter. Tanta fuit in homine hujus casus molestia, ut præter inepti loci gibbositatem ob quam incedere non posset: etiam tenuis pelliculæ quæ ponderosa viscera continebat, ruptionem indies formidabat. Quid plura? Vis ægritudinis pluribus nota est: sed ipsa curandi via nova et inaudita est.

Lectio ii. Veniente homine in templum Domini ac ad monumentum gloriosi confessoris decubante: post vigilias unius noctis reversis intestinis in locum suum, omnis ab eo evanuit ægritudo. Mira res. Ascendente ad te Domine oratione viri: meritis beati Osmundi ascendunt et viscera; omnis fractura et eruptio solidatur. Ascendit inquit ad te oratio sua: et descendit super eum misericordia tua. Tu autem Domine [miserere nostri].

Lectio iii. Ut autem majora repetendo de morbis ad mortem, de morte ad vitam sermonem vertamus: ex ore infantium et lactentium qui aquis demersi meritis Osmundi multi numero restituti sunt: celebritatis

* 'vim' *Portif.* 1519, 1557. † 'notorie' *Chevallon. cum quot inspeximus portiforiis.* ‡ '*octauam.*' Chevallon. plane ac plene in hoc loco.

nostræ laudem duximus cumulandam. Dum adhuc corpus memorati pontificis in veteri castro pausaret : puella parvula per fontem quendam ibi solivaga transitum faciens : in ipsum casualiter labebatur. Tu autem.

Lectio iiii. Denique comperta re ipsa ex abisso levata, non tam frigida quam secundum legem veræ mortis rigida et exanimis pro astantium judicio reputata est. Cujus quidem rei signum videbatur, quoniam calidis postea indumentis circunvoluta est, atque ad ignem variis attractionibus* ab hora nona usque ad vesperam sæpe versa in eadem habitudine permansit : et non erat in ea neque vox neque sensus. Cunque jam tunc multi de exequiis tantummodo cogitarent : et parentes tamen et nutrix ejusdem sobolis quorum incuriæ tam miserandus casus ascribi videretur postquam omnia extrema inutiliter tentassent : tandem beatissimo confessori vota cum multis deprecationibus et lachrymis ingeminant. Tu autem.

Lectio v. Mirum in modum cum nocte media Matutinarum primum insonuit officium ecclesiæ cathedralis : ad ingentem consolationem astantium proles ipsa se aliquantulum movere videbatur. Sed heu mox in priorem mortem (an extasim dicam nescio) resoluta : tam perseverandi parentibus causam dedit : quam fuit gaudium illud breve.

Lectio vi. Illucescente igitur aurora deferunt ad ecclesiam exanime prorsus ut visum eis est corpus : ipsoque interea ad sepulchrum beatissimi præsulis collocato supra petram ad precum instantias ilico se convertunt. Et ecce mox puerula oculos aperiens : alacri fronte manum erga nutricem porrigens palam omnibus subridere visa est. Ex quo die paulatim integre convalescens vixit feliciter annis multis. Quis ergo nisi incredulus maximum non miretur miraculum, ad gelidi marmoris tactum vitam potius redire : quam ignis naturalis calore? Sed hoc totum non alia re credimus esse factum, nisi ut manifestentur opera Dei volentis mirificare sanctum suum.

Quando festum sancti Osmundi Sabbato contigerit : tunc in Dominica sequenti legantur istæ sex Lectiones, ut supra, in tribus : et fiant mediæ Lectiones de sancto Kenelmo rege et martyre. Et quando Dominica a festo vacaverit : tunc legantur sex Lectiones ut supra, cum expositione Evangelii. Homo quidam peregre. *Vel Evangelium.* Vigilate quia nescitis. *Et legantur alternis vicibus.*

DIE SEXTA.

Lectio i. Cum ex angusto Augusti Cæsaris burgo : ad spaciosum amœnitatis campum Sarisburiensis ecclesia cum suis ministris : sicut Deo placuit translata est : corpus gloriosi confessoris Osmundi quod superiori loco centum ac viginti annis miraculis choruscum requievit tanquam præcipuus ipsorum thesaurus non poterat post terga relinqui. Ad cujus denique monumentum novum videres indies eo frequentiora miracula : quo natura loci ad consuetiora in parvulis præsertim ut sunt incauti disponebat infortunia. Nam cum vetus illud castellum super edita et montana fundamenta prominerct constitutum : hæc profecto novella civitas in loco demissiori et aquoso variis torrentibus ac fluviis vicatim distincto notorie sita videtur. Ex quo proculdubio sæpenumero accidit ut parvulorum ætas dubiis exposita casibus vim ibi aquarum exundan-

* *Legendum videtur* attrectationibus, *cum Portiforiis* 1519, 1557.

tium etiam ad multorum ut visum est interitum miserabiliter experiretur. Sed si intelligas quotiens hoc infortunio lapsos virtus hujus sancti ad vitam resuscitavit; fateberis plane non esse ante lectum id alii sanctorum totiens contigisse. Tu autem Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Puer quidam apud novam Sarisburiam in vico cui nomen est interminabilis flumen mersus, cum ex aquis levabatur: inventus est sine ullo signo vitæ. Hinc ad tumbam beati Osmundi (ita enim ab incolis appellari consuevit) circiter horam sextam post meridiem adductus: orantibus interim amicis usque post noctis medium exanimis jacere visus est. Inter primam autem horam extunc et secundam: exaudita est oratio deprecantium ipso ibidem puero vitæ pristinæ restituto. Alius quoque puerulus duorum ætatis annorum in quodam alto et rotundo puteo juxta mansionem patris sui profundis aquis absorptus: binas circiter horas ubilibet inquisitus: tandem ibi inventus mortuus extractus est. Pro cujus obtinenda vita Deo et beatissimo præsuli emissis votis demum post duas alias horas revixit puer: ac cuidam eum bajulanti in ulnis hæc verba loquebatur; Thoma eamus. Ibi ergo consequenter ab amicis Deo ac beato viro gratiis actis convaluit: et crevit puer benedicens Deum in sanctis suis. Tu autem.

Lectio iii. Hanc gratiam resuscitationis parvulorum tot vicibus ad declaranda confessoris sui merita Dominus ostendebat; ut si quemlibet eventum singulariter exponeremus videretur profecto ex* pluralitate casuum res eadem pluries refricata. Contenti ergo exempli gratia istis paucis: audacter etiam profitemur eadem vitæ beneficia adultis plurimis casus et status suos postea confitentibus divino munere ac sancti viri merito fuisse collata. Quorum nempe alii cum hostili ferro transfixi, alii massis metallicis ad cerebrum usque percussi, alii rapido fluminis cursu submersi, alii febribus acutis ac ceteris infirmitatibus exanimes effecti: profusis per amicos ad sanctum orationibus atque votis vitæ ac incolumitati desideratissimæ restituti sunt. Tu autem Domine.

SEPTIMA DIE, *de solennitate sanctæ Mariæ Magdalenæ novem Lectiones, et Memoria de sancto Osmundo cum Antiphonis tribus primi Nocturni.*

Si DIES DOMINICUS *infra Octavas*† *evenerit, fiant tres primæ Lectiones de Dominica: videlicet Lectiones suprascriptæ, et inde legantur binæ et binæ: et sic de illis sex Lectionibus fiant tres. Et tres mediæ Lectiones de Sancto qui contigerit in illa Dominica: et sic per totas Octavas; quarta die excepta: quæ sola a festo vacat. Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii ut supra.*

IN OCTAVA TRANSLATIONIS SANCTI OSMUNDI.

(XXIII. JULII.)

Lectio i. Cum sedulo mente capti ad sepulchrum beati viri restitui meruerunt: Johannes quidam intolerabili furore laborans ad capellam beatæ virginis ubi sanctum corpus jacebat tempore‡ celebrato Missæ officio de ipsa eadem virgine cathenis et vinculis ferreis manibus colligatis ab amicis deductus est. Coactus igitur dum alii orassent se intra concavitatem tumuli inclinare stupendo eventu cum Agnus Dei Deo Patri

* 'et pluralitate' *Chevallon.* 'ex pluralitate' *Port.* 1519, 1557.
† '*octauas*' in hoc loco plene Chevallonius.
‡ 'tempore celebratæ missæ de ipsa' *Port.* 1519, 1557.

pro peccatoribus immolatur vincula de brachiis sponte cadunt : et ille seipsum erigit mente sanus. Ceterum cum alias uxor cujusdam præ nimio dolore dentium mentis quasi exilium* passa, in eodem loco cum marito suo ad orationem esset constituta : subito dens morbidus ab ore illius exiliit, [et]† ipsa continuo ab omni dolore efficaciter liberata. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Responsoria sicut in die.

Lectio ii. Nocte quadam cum Thomas clericus sanus ut sibi videbatur et incolumis se sopori dedisset: subito evigilans sensit alteram tibiam contractis nervis ad posteriora curvatam nec in rectam posse reflecti. Ex ipsa ergo parte de cetero baculo se sustentans: triduanis tandem orationibus ob spem salutis suæ monumentum venerandi præsulis visitavit. Nocte vero diei tertiæ visus est Osmundus sibi in somnis apparere : apprehensoque illius pede crura et poplites nervorum restrictione dissoluta ad pristinum modum fortiter reclinare. Mane autem facto cernens se clericus plenissime restitutum; abjecto baculo, erecto gressu procedit ad ecclesiam; Deo et liberatori suo gratias agens. Alius insuper clericus etiam Thomas nomine adeo tertiana febre diu infirmatus et exinanitus est, ut per unam horam mortuus aut mortuo similis penitus videretur. Qui repente in magnum clamorem prorumpens : beatum Osmundum trina recitatione nominis invocavit. Interrogatus quid sibi visum esset : Osmundus inquit cum cuspide baculi sui omnia ea quæ anhelitum meum impediebant amovit : et me vitæ et sanitati restituit.

Lectio iii. Agnes quædam adolescentula novæ urbis, cum forte apud domum parentum in edito constituta festinabunda‡ descendere nitebatur, in quoddam superacutum veru illic ante imprudenter erectum ignara ruit: ac de sub umbilico per totum medium corporis ad scapulas usque letaliter perforata transfigitur. Cujus denique mater tam miserandum plangens eventum: extracto ferro voluit filiam consolari : sed non erat in ea cujusquam judicio sensus aut vita. Jamque horrendi casus immanitate omnem humanam artem et ingenium excedente : omnes qui astabant divinum beatæ virginis ac beati Osmundi patrocinium provoluti in terram devote ac suppliciter invocabant. Et facto re vera brevi intervallo puella revixit : et intra paucissimos dies integerrimam sanitatem accepit. Quæ ammodo cupiens hanc novam sibi concessam vitam securiore conversatione transigere : postquam ad sepulchrum beati præsulis sua et parentum vota pro tanto miraculo persolvisset: mundo renuncians apud Ambrosii burgum in monasterio monialium septimo prope ab eadem urbe miliario sacrum est induta velamen.

Mediæ Lectiones de sancto APOLLINARE.

Lectio i. Beatus Apollinaris. *et cetera.*

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii. Homo quidam peregre. *vel de expositione Evangelii.* Vigilate. *de Communi Unius Confessoris et Pontificis : et legantur ut prænotatum est.*

De festo DEPOSITIONIS *beati Osmundi confessoris*§ *omnia fiant sicut in Translatione mutatis verbis de Translatione in Depositionem; sex Lectiones de miraculis. Lectio i.* Postquam transcurso præsentis vitæ. *Expositio Evangelii.* Homo quidam peregre. *vel* Vigilate.

* 'exitium' *Port.* 1519, 1557.

† 'et' *habent Porti.* 1519, 1557.

‡ 'festinabunde' *Portif.* 1519, 1557.

§ Vide supra pp. 23, 24. Nullas lectiones de S. Osmundo neque hic neque illic habet Legend. Sarum A.D. 1518. Parisiis impress.

SANCTI KENELMI, REGIS ET MARTYRIS.

(XVII. JULII.)

Oratio. Omnipotens et misericors Deus, qui nobis præclaram hujus diei læticiam pro beati Kenelmi regis et martyris tui solennitate tribuisti : intende serenus vota fidelis populi, et concede : ut cujus hodie festa percolimus, ejus semper meritis et precibus sublevemur. Per Dominum nostrum.

AD MATUTINAS, *tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex.*

Lectio i. Kenulphus gloriosissimus et piissimus rex Merciorum, anno Domini octingentesimo nonodecimo, imperii vero sui vicesimo quarto, migrans ad sidereum regnum : paterno affectu heredem propositum reliquit filium Kenelmum. Erant Kenelmo regiæ germanæ Quendrida (quæ postea fraternum sanguinem hausit) et Burgenilda : quæ fratrem sororia affectione dilexit. Puer inter candida Anglorum pignora ; speciosus forma : illustrante superna gratia Deo et hominibus florebat ætatula. Præventus a Deo spiritu dilectionis ac benignitatis : multis carismatibus gratiarum apparebat filius divinæ adoptionis. Hunc ævo parvulum sed animo ac pietate magnificum : in regem elegerat amor sui populi juxta natalicium privilegium et testamentum patris Kenulphi. At Quendrida sævo livore et regnandi ambitione stimulata insidiabatur illi : ut Herodias Johanni, ut Heliæ Hiezabel, ut Cayn * Abel. Quem cum veneno non posset extinguere : ejus nutricium et procuratorem intimum nomine Ascebertum (quia non est perniciosior pestis quam familiaris inimicus) ingentibus præmiis et spe consortis imperii armat in fraternum jugulum. Tali modo invicem consiliati, absconderunt laqueos : intenderunt arcum : paraverunt sagittas suas in pharetra : ut sagittent in obscuro rectum corde. Tandem Ascebertus ut ille alter Scarioth proditor domini sui, capta occasione celeris maturandi Kenelmum adduxit in silvam gratia venandi : quasi oblectandum amore studii paterni. Ille vero † imitator Domini, ut agnus ductus ad victimam : præsaga mente cruentum hostem comitabatur ad coronæ gloriam. Septem circiter annorum ætate tunc puer fuisse describitur. Ubi vero silvæ approximarunt, tenellus pusio somno prægravante equo delabitur : ibique recubans securus malorum totus soporatur. Tunc cruentissimus nutricius pro cunis et lectulo fossam parat : in qua eum citius obruat. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Sanctus puer Kenelmus postquam expergiscens consilium prævenit lanistæ : fertur prophetica mente, sapientiam parvulis præstante Domino, dixisse : frustra hanc molitus es michi speluncam, non enim hic ut cogitas, sed remotiori loco ubi Deus prævidit occumbam. Unde certum dabit tibi signum hæc virga (nam virgam manu gestabat et terræ affixerat) si modo plantata frondeat. Hæc eo pronunciante, statim radicata virga cœpit frondescere. Unde adhuc ingens fraxinus ostenditur : quæ in memoriam beati Kenelmi celebris habetur. Asseritur quod jam decollandus beatus Kenelmus sacrum Hymnum, Te Deum laudamus : te Dominum confitemur, inceperit, atque in illo versu, Te martyrum candidatus laudat exercitus : jugulatus occubuerit. Illico autem impius percussor cæsum innocentem terra obruit : nec quicquam ratus

* 'iezabel ; ut caym' *Legend.* 1518.

† 'vero' *non habet Leg.* 1518.

quod illa deserti vastitas scelus suum absconderet, cum Veritas clamet, Nichil opertum quod non reveletur. Denique qui cælo teste erat martyrizatus, cælo teste est declaratus : quatenus fulgida lucis columna ab ætheris arcibus sæpe videretur super eum effusa. Quem etiam ab humana noticia abscondere nitebatur inhumanitas beluina : illum prodebat hominibus pecualis diligentia. Candida namque * bos cujusdam ut fertur viduæ relicta publica pascua ab alto monte ad infimum sepulti monumentum decurrit : ibique inseparabilis adhæsit, mira videlicet oblectatione divinitus attracta et allecta, ut nullius inde avelli posset instantia, sive inventa, sive ignota. Quotiens vero nota stabula domi repetisset plena : totum armentum duplo lactis superabat copia, tam salubri circa sanctam glebam pascebatur herba et gratia. Miroque modo quod vesperi detonsum erat : recrescente virore mane abundantius inveniebatur. Hinc autem locus idem vaccæ vallis appellari assuevit. Tu autem.

Lectio iii. Quendrida empto per fratricidium regno potita : tali edicto omnes terruit, ut si quis Kenelmum requireret vel indicaret vel etiam nomen loqueretur, sine dilatione capite plecteretur. Hinc est quod de cælo indicabant clara luminaria : et in terris quodammodo muta loquebantur animalia, nec mutire audebat humana ignavia, et gemitum extincti domini premebant ab indictione † terrifica. Verum præfulgida lucerna quæ obfuscabatur in Anglica patria clarius emicuit in arce mundi Roma, quatinus latius diffunderet illa excellentia : quod claudebat angusta invidia. Nam cum Leo papa junior Missarum solennia innumerabili populo astante celebraret : ecce columba super nivem candida desuper palam omnibus apparuit, quæ niveam membranam aureis litteris Anglice inscriptam blando rostro ferens super altare beati Petri deposuit, sicque in altum sublata disparuit. Sacer autem Apostolicus, cum tremore respiciens novam cedulam ignotis verbis ac litteris editam, populum diversarum nationum ad beatum Petrum confluum obtestatur quatinus indicarent, si quis inter eos aliquid hujus epystolaris relationis cognovisset. Intererant tot terrarum conventibus plerique Anglici atque Mercii : sive in Anglica scola a superioribus Anglorum regibus Romæ ordinata constituti, sive ab ipsa Anglia recenter adventicii. Ab his recitatur sacra epistola, cujus interpretatio est ista. In Clenco vaccæ valle Kenelmus regius natus : jacet sub spina capite truncatus. Tunc vero obnixius papa insistente, postposito feminearum ‡ minarum terrore : Angligenæ cives omnia suo ordine et signa super eum visa exposuere. Dehinc memoratus papa mittit cum Anglicis fidelibus legatos cardinales cum litteris et potestate apostolica ad archipræsulem Wilfridum Doroberniæ : ceterosque pontifices Anglorum. Ipsum quoque cælitus allatæ epistolæ mittit indicium, quatinus de indigno latibulo in ecclesiam Deo placitam probabilem Dei martyrem transferrent Kenelmum : in patrocinium videlicet multorum venerandum. Itaque ad auctoritatem apostolicam et archipræsulis potentem gratiam, tota plebe Merciorum atque Anglorum conspirante : excipitur sacrum corpus Kenelmi cum superna laude, quatinus transferretur ad beatum genitorem suum Wynchelcumbe §, ubi idem Deo

* 'namque' *non habet Leg.* 1518.
† 'inditione' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'indictione' *Leg. MS. Joh.*
‡ 'feminarum' *Leg.* 1518.
§ 'Winchecumbe' *Chevallon.* 'Wynchecombum' *Legenda Exon.* 'Wynchelcumbe' *Leg. MS. Joh., cum Port.* 1519, 1557. 'vuinchecumbe' *Leg.* 1518.

amabilis rex requiescit in templo, quod ipse Dei genitrici regaliter condidit, ac regiis* opibus extulit cum ibi firmaverit oppidum muro cinctum.† Impiissima autem Quendrida eodem tempore manifestata Dei ultione cæcata, et post multos cruciatus pessima morte defuncta: pluribus locis sepulta, nusquam remanere potuit, donec angelica revelatione in quandam semotam profunditatem projecta est. Tu.

Cetera de Communi Unius Martyris.

SANCTI ARNULPHI, EPISCOPI ET MARTYRIS. (XVIII. JULII.)

Tres Lectiones fiant.

Cetera de Communi Unius Martyris et Pontificis, cum ista Oratione.

Adesto supplicationibus nostris, omnipotens Deus: et quibus fiduciam sperandæ pietatis indulges, intercedente beato Arnulpho martyre tuo atque pontifice, consuetæ misericordiæ tribue benignus effectum. Per Dominum nostrum.

SANCTÆ MARGARETÆ, VIRGINIS ET MARTYRIS, NOVEM LECTIONUM. (XX. JULII.)

Oratio. Deus, qui beatam virginem Margaretam hodierna die ad cælos per martyrii palmam venire fecisti: concede nobis, quæsumus, ut ejus exempla sequentes ad te pervenire mereamur. Per Dominum.

AD PRIMAS VESPERAS *fiat processio ad altare ejusdem: cantando R.* Audi filia, *in Communi*, p. 445. *et V.* Ora pro nobis. *Quære in Communi Unius Virginis et Martyris. In redeundo, de sancta Maria.*

AD MATUTINAS, *novem Lectiones.*

Lectio i. Adest nobis, dilectissimi, beatæ Margaretæ virginis et martyris optatus dies: ideo cum summa exultatione congaudeat ecclesia nostra, tantæ virginis illustrata natali. Jocunda sane fieri debet de hac virgine et ejus integritate festivitas: ex qua velut speculo species refulget castitatis, et forma virtutis. Decet itaque filios ecclesiæ præsentis diei solennitatem devotius celebrare, ut cujus memoriam digne frequentaverint in terris: patrocinia sentire mereantur in cælis. Nos ergo licet infructuosi opere, licet imperiti sermone, talis tantæque virginis veneranda solennia debitis laudibus prosequamur: ut cujus vita forma fuit disciplinæ, ejus passio exemplum sit patientiæ.

Lectio ii. Fuit itaque beata Margareta Antiochenis ingenuis orta natalibus: Theodosii ydolorum principis† filia. Quæ cum primo pubesceret ævo, et castis pudicitiæ moribus adolesceret: auditis militiæ Christianæ pugnis, triumphis, miraculis, relicto ydolatriæ ritu, salutiferam Christi fidem sitibundo amplexatur affectu. Hæc virgo pulchra facie, sed pulchrior fide, virgo erat non solum corpore, sed etiam mente: quæ nullo doli ambitu sincerum adulteravit affectum. Fuit autem beata virgo timoris Dei instantia prædita, religione compta, compunctione profusa, honestate laudabilis: patientia singularis. Nichil erat in oculis

* 'regis' *Chevallon. cum Leg.* 1518.—'regiis' *Leg. MS. Joh.*

† *Hic explicit lectio in Leg.* 1518. ‡ 'pontificis' *Brev. MSS. Joh., Gonv.-Cai.*

torvum, in verbis asperum, in actibus inverecundum : non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, ut ipsa species corporis : simulachrum fuerit mentis, et figura probitatis. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Dum virgo sacratissima humilitatis operibus intenta circa nutricis suæ gregem custodia teneretur, præfectus quidam Olybrius* nomine : a senatu Romano in illas partes dirigitur. Qui truculenta tormentorum edicta ortodoxæ fidei cultoribus irrogans, de Asia in Anthiochiam profectus Christi nomen improbe persequebatur, et nulla populi Christiani strage perterritus Christi membra incessanter vel premebat vel perimebat. Qui hujus virginis venustatem vultus egregiam, non stibio confectam, sed speciositate nativa depictam contemplans oculorum lenocinio captus labescit in luxum, et stimulis clandestinis inflammatus festinat ad coitum. Missis ergo apparitoribus, jussit eam suis conspectibus præsentari. Capitur itaque a ministris dyaboli civis cæli : et inter lupinam vesaniam ovis mansueta deducitur hac Deum oratione interpellans, Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam. Præses eam nunc mollibus palpans, nunc mordentibus secans, nunc promissa multiplicans, nomen investigat, genus interrogat, coitum† petit, cultum inquirit. Illa vero nomen detegit, pandit originem, lenocinii detestatur fœditatem, Christianam profitetur religionem. Ad quam præfectus. Ergo invocas nomen Christi, quem patres nostri crucifixerunt? Quæ respondit, Patres tui interfecerunt eum, et ideo perierunt : malaque eorum actio nostra fuit redemptio. Ipse autem permanet in æternum : et regni ejus non erit finis. Iratus præses obscurissimo trudit ergastulo. Ingressusque Antiochiam ydolis thura incendit, victimasque immolat execrandas. Tu autem.

Lectio iiii. Postera die sedens pro tribunali accersiri sacram virginem jubet, hortans eam Christi fidem respuere, deos suos colere, amplexibus suis inclinare : proponens in medium, vel vitæ bravium pro consensu, vel mortis supplicium pro contemptu. Sed vicit materiam formidinis vis amoris, nec concipit moriendi metum, dum ad solum Christi aspirat aspectum. Respondens itaque beata virgo dixit. In nullo horum tibi consentio. Christus enim verus est Deus et Dominus omnium. Dii vero tui : ydola surda, et muta, et falsa sunt‡ atque fallentia. Ego corpus meum tradam : ut cum justis virginibus requiescam. Christus pro nobis semetipsum tradidit in mortem. Ego pro ipso mori non dubito : qui mortuos suscitat, et indeficientis ævi thesauros administrat.

Lectio v. His auditis, præfectus felle amaritudinis motus ad ministros dixit, Atrocissimis carnes ejus flagris discerpite, et intestinis corde tenus patefactis deorum nostrorum blasphemiam vindicate. Expoliatam igitur vestibus virginem, sed fidei lorica vestitam, in aerem suspendunt, et virgis subtilissimis cædunt : tollentem oculos in cælum et dicentem, Domine Jesu Christe, in te speravi, non confundar in æternum : neque irrideant me inimici mei. Ipsa vero in oratione perseverante : quæstionarii cædebant tenerum corpus ejus. Sanguis autem cum tanta effusione decurrebat : ut flerent astantes, compaterentur persequentes. Cumque§ jam particulatim carnes ejus carnificibus succedentibus deciderent, Oly-

* 'Olimbrius' *Port.* 1519. 'olibrius' *Leg.* 1518. (*bis*).

† *sic et Leg.* 1518.—'ortum' *Port.* 1519.

‡ 'sunt' *non habet Leg.* 1518.

§ 'Dumqꝫ' *Leg.* 1518.

brius dixit, Consule tibi, Margareta: et hanc superstitiosam desere sectam, deosque potentes cole, ne adhuc quod superest præsentis amittas vitæ. Christi sponsa respondit, Tu facis opera patris tui Sathanæ. Ego autem non audio te: nec adoro deos tuos surdos et mutos hominum manibus factos, sed glorifico et adoro Dominum meum Jesum Christum factorem et rectorem omnium. Ille enim ex nichilo cuncta creavit. Ille cælum solis radiis illustravit: et variis stellarum choreis depinxit. Ille verus de Deo Deus, pro hominibus homo factus, nocentis mundi crimina proprii cruoris effusione detersit: et justus pro injustis moriendo, calcato mortis imperio, die tertia semetipsum a mortuis suscitavit: et soluto quod oportuit pro scelerum expiatione precio, cultores et dilectores suos gloriæ Paternæ coheredes effecit. Quo audito, Acutissimæ, inquit præfectus, afferantur ungulæ: quibus superstites sacrilegæ dirumpantur carnes. Mox ejus jussa complentur: et detectis viscerum intimis mactatur hostia Christi.

Lectio vi. Videns itaque præfectus quod nichil proficeret donec exquisita tormenta excogitaret quibus eam perimeret: in latebroso carceris fundo sanctam virginem includit: sed furvam caliginem cælestis splendor irradiat. Dum autem carceralibus vinculis artaretur, vir quidam Christianissimus nomine Theophimus, et nutrix beatæ virginis, panem et aquam ei in carcere ministrantes per fenestram aspiciebant, et orationes ejus scribebant, et omnia quæ ei contingebant cum Dei timore diligenter considerabant. Vallata itaque sancta virgo carceris munimine: flexis genibus alacri vultu Dominum precabatur; Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui michi in periculis semper subvenis, in suppliciis juvamen impendis: et quicquid minister iniquitatis congessit in pœnam, tua, Domine, miseratio commutat in gloriam. Jube ergo, Domine, ut inimicus qui me latenter impugnat, effigie visibili michi assistat; quatinus facie ad faciem cum eo confligam, et te in me vincente triumphum obtineam. Surgens ergo ab oratione draconem terrificum conspexit: qui erecto capite, rictu* faucium aperto, sybilis terribilibus et squamarum stridoribus maximum metum virgini incussit. Cumque jam pæne ab ipsis beluæ hyatibus patentibus absorberetur: vexillo Dominicæ crucis apposito, † serpens squalidus crepuit medius. Eadem hora respiciens in partem sinistram vidit Ethyopem fuligine tetriorem manus ad genua colligatas habentem: quem insertis in capillos manibus, pedibus suis subegit clamantem et dicentem, Parce michi ancilla Dei: incendunt me lachrymæ tuæ, et torquent me orationes tuæ. Videns illum beata virgo oravit et dixit, Laudo et glorifico nomen tuum, Domine Jesu Christe: vera vincentium victoria, per quem mundum contempsi, et in fragili sexu constituta callidi tentatoris insidias superavi. Cum autem hæc et multa alia diceret: subito lumen refulsit in carcere, et crux Christi [porrecta]‡ videbatur usque in cælum, et columba sedit super eam: et dixit, Beata es virgo Margareta: te sanctæ expectant portæ paradisi. Illa Deo gratias agens, investigata dyaboli natura, et fraudibus tentatoris expositis, dixit ad eum, Vade deceptor animarum Sathana: et terra dehiscens suscepit eum. Tu autem.

* 'ructu' *Chevallon. cum Leg.* 1518.—'rictu' *Brev. MS. Joh. Leg. MS. Joh.*

† 'opposito' *Legenda Exon., et Legenda MS. Joh. secunda manu, cum Port.* 1557.—'apposito' *Chev. cum Leg.* 1518. *Port.* 1519.

‡ 'porrecta' *Legenda MS. Joh.—non habent Chev. et Leg.* 1518.

Lectio vii. Alternis successibus sole terris diem reddente judicis nepharii tribunalibus præsentatur : quam hoc sermone aggreditur ; Jam vel sero in articulo mortis posita, sacrifica diis : ne florem amittas gratissimæ juventutis. Beata virgo respondit, Deum cæli et terræ conditorem adoro, eique soli placere totis visceribus concupisco : ydola tua surda et muta corde integro contemno. Ad hæc præfectus furia invectus ministris dixit, Lampades ardentes circa latera ejus applicate, ut exustis carnibus discat deos non blasphemare. Uritur itaque hostia Christi in odorem suavitatis flammis visibilibus : sed invisibili refrigeratur rore Spiritussancti. Et quoniam virtute constantiæ fervorem parvipendit incendii : festinatur ad novitatem supplicii. Affertur itaque cuppa aqua repleta : in quam ligatis manibus et pedibus demergitur, ut aquis intercepta nece teterrima damnetur. Illa vero in mediis fluctibus has ad Deum preces effudit. Dirumpe, Domine, vincula mea : et tibi sacrificabo hostiam laudis, et hanc aquam tua benedictione sanctifica, ut fiat michi fons baptismi in remissionem peccatorum, et cognoscant astantes et credant quia tu es solus Deus benedictus in secula. Completa oratione terræmotus factus est magnus, et columba de cæli cacumine advolans, auream in ore ferens coronam : capiti beatæ virginis insedit. Tunc solutæ sunt manus ejus et pedes : et exivit de aqua laudans et benedicens Deum. Vox quoque de supernis sedibus per ampla aeris auditur spacia ; Constanter certa Margareta : quia omnis chorus sanctorum tuum præstolatur adventum. Astantes autem populi terræmotum videntes, et vocem audientes, voce unanimi clamabant ; Magnus est Deus Christianorum. Eadem hora crediderunt in Domino quinque milia hominum : exceptis mulieribus et parvulis. Qui in Aurelia civitate* præfecti jussu ducti : sanguine proprio baptizati in campo qui vocatur Lymeth, pro Christi nomine capitis sententiam acceperunt.

Lectio viii. Post hæc præfectus martyris Christi fidem invincibilem prospectans : eam capitis animadversione puniri præcepit. Ducta itaque extra civitatem in locum in quo rei puniebantur a spiculatore Malco nomine : sibi petit locum orationis concedi. Flexisque genibus : has supplices mittit ad Deum preces ; Altissime seculorum Redemptor Deus, gratias corde et ore tibi refero, qui me de mundi hujus colluvione † abstraxisti : et ad hanc gloriam impolluto corpore perduxisti. Respice igitur, piissime Pater, ad deprecationem meam, et præsta, ut si quis supplicia, quæ pro tui nominis confessione viriliter pertuli ‡, scripserit aut legerit, vel mei memoriam fecerit, criminum suorum promereatur veniam, et in futuro immarcessibilem § percipiat coronam. Deinde qui in examine districto me invocaverit : tua illi, Domine, assit tuitio, cum de manibus exactoris eripiens. Quicunque etiam basilicam in honore nominis mei tibi dedicaverit, vel qui de justo labore suo michi luminaria ministraverit : adipiscatur quicquid utile saluti suæ petierit. Et si in domo cujuscunque me invocantis mulier prægnans partu laboraverit : ab imminenti eripe eam periculo. Infans quoque ex utero fusus lumine potiatur seculi hujus : absque suorum aliquo detrimento membrorum.

Lectio ix. Finita oratione facta sunt tonitrua magna, et columba a stellifero cæli missa solio : tetigit

* 'armeniā civitatem' *Chevallon. cum Leg.* 1518.—'aurelia ciuitate' *Port.* 1519, 1557.
† 'collunione' *Leg.* 1518. ‡ 'pertulit:' *Leg.* 1518. § 'immarcessabilem' *Leg.* 1518.

illam dicens, Beata es Christi sponsa Margareta, quæ miserorum causas agis : et tui memorum reminisceris. Ecce quæ petisti et quæ non petisti* : usque in finem seculi concessa sunt tibi. Veni igitur in requiem patriæ cælestis : quia satis est quod huc usque certasti. Jam tibi debentur præmia perpetuæ remunerationis : ut sociata choris virginum cum Christo regnes in ævum. Populi autem qui astabant, tonitrui concussione pavefacti : in terram velut mortui ceciderunt. Erigens denique se virgo Christi imperat spiculatori perficere jussa præfecti. Qui maximam Dei virtutem circa virginem perspiciens† : renuit dicens, Absit a me ut manibus virulentis perimam te. Cui virgo respondit, Si hoc non egeris : partem mecum habere non poteris. At ille tremefactus dixit, Domine ne statuas michi hoc in peccatum. Et exempto gladio caput ejus amputavit. Qui ad pedes virginis decidens statim spiritum exalavit. De beatæ autem virginis corpore glorioso columba exiliens videntibus cunctis cæli secreta ministerio angelico penetravit. Vir autem quidam Christianissimus nomine Theophimus tulit corpus ejus, et aromatibus conditum posuit illud in sepulchro : quod dato precio emerat in civitate Antiochia in domo Sincleciæ matronæ. Qui Theophimus assidue beatæ virgini in carcere ministravit. Ad tumulum autem sanctæ virginis fit frequens concursus populorum : admiratione virtutum et gratia sanitatum. Beata igitur Margareta : salvo pudoris signaculo et vitæ curriculo consummato, gloriosum martyrii triumphum promeruit, dum mucrone confossa maluit sanguinem purpureum fundere, quam pudicitiam preciosam amittere. Consummata autem tertiodecimo kalendas Augusti, sub Olybrio præfecto, in urbe Antiochena, cum virginitatis palma et martyrii corona cæli præmia possessura : et cum centum quadraginta quattuor milibus melodiam virginalem modulatura perrexit ad Dominum : cui est laus, decus, et imperium, per nunquam finienda secula seculorum. Amen. Tu autem.

Cetera de Communi Unius Virginis et Martyris.

SANCTÆ PRAXEDIS, VIRGINIS, NON MARTYRIS.

(XXI. JULII.)

Oratio. Assit plebi tuæ, omnipotens Deus, beatæ Praxedis virginis tuæ supplicatio : ut quicunque ejus gaudent honore, tuo semper protegantur auxilio. Per Dominum.

Tres Lectiones fiant.

Lectio i. Venerabilis virgo Praxedis dum affligeretur propter transitum germanæ suæ Potentianæ, multi nobiles Christiani veniebant ad eam : et consolabantur eam una cum sancto Pio apostolicæ sedis episcopo. Eodem tempore virgo Domini Praxedis rogavit beatum Pium episcopum ut termas Novati, quæ jam in usu non erant, in‡ ecclesiam dedicaret : quia ædificium in eisdem magnum et preciosum videbatur esse. Quod et placuit sancto Pio episcopo, et dedicavit in ecclesiam termas Novati in nomine beatæ virginis Praxedis in urbe Roma : ubi con-

* 'et que non petisti' *omisit Leg.* 1518. † 'respeciens,' *Leg.* 1518.
‡ 'ad' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'in' *Port.* 1557.

stituit et titulum Romanum. In quo loco et baptisterium consecravit: sub die tertio Idus Mayas. Tu.

Lectio ii. Post annos duos et dies decem et octo, facta est persecutio magna Christianorum: ut traherentur ad culturam ydolorum, et multi martyrio coronati sunt. Virgo autem Domini Praxedis fervens in Spiritusancto: multos Christianos occultavit in supradicto titulo, quos et cibo pascebat et verbo Spiritussancti. Tunc divulgatum est Antonino imperatori: eo quod conventus fieret in titulo Praxedis, et misit et tenuit multos. Inter quos etiam tenuit Symetrium presbyterum cum aliis viginti duobus: quos sine interrogatione gladio puniri præcepit in eodem titulo. Tu autem.

Lectio iii. Corpora autem supradictorum sanctorum noctu beata Praxedis collegit, et sepelivit in cimiterio Priscillæ sub die septimo kalendas Junias. Tunc afflictione constricta beata Praxedis ingemuit, et oravit ad Dominum ut transiret ex hoc mundo. Cujus orationes et lachrymæ ad Dominum Jesum Christum pervenerunt. Post dies enim triginta et quatuor post martyrium et coronam supradictorum sanctorum: migravit ad Dominum virgo sacra, sub die duodecimo Kalendas Augustas. Cujus corpus Pastor presbyter sepelivit juxta patrem suum in cimiterio Priscillæ via Salaria, ubi hodie florent orationes sanctorum; Per Dominum nostrum Jesum Christum, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Cetera de Communi Unius Virginis non Martyris.

SANCTÆ MARIÆ MAGDALENÆ. (XXII. JULII.)

Ad Vesperas.

Super Psalmos Antiphona. Recumbente Jesu in domo pharisei Symonis, accessit ad eum Maria Magdalene afferens preciosi libram unguenti.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Proverb. ultimo* [*xxxi.* 10]).

Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus precium ejus: confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit.

Responsorium. O certe præcipuus Mariæ Magdalenæ amor. Quæ a monumento Dominico recedentibus discipulis non recedebat*.

V. Ardore caritatis succensa quem sepultum noverat sublatum credens de sepulchro.

Quæ†. Gloria. Dominico.

Hymnus.

Collaudemus Magdalenæ
lachrymas et gaudium:
sonent voces laude plenæ
de concentu cordium,
ut concordet philomenæ
turturis suspirium.

Jesum quærens convivarum
turbas non erubuit:
pedes unxit lachrymarum
fluvio quos abluit,
crine tersit, et culparum
veniam promeruit.

* 'recessit' *Brev. Joh. MS. cum Port.* 1519.
† 'Que.' *Chevallon.*—'Dominico.' *Port.* 1519, 1557.

Suum lavit mundatorem
rivo fons immaduit,
pium fudit flos liquorem
in ipsum refloruit :
cælum terræ dedit rorem,
terra cælum compluit* :

In prædulci mixtione
nardum ferens pisticum,
in unguenti fusione
typum gessit mysticum :
ut sanetur unctione
unxit ægra medicum.

Pie Christus hanc respexit
speciali gratia :
quia multum hunc† dilexit
dimittuntur vicia :
Christi quando resurrexit
facta est prænuncia.

Gloria et honor Deo
qui paschalis hostia
agnus morte pugna leo
victor die tertia
resurrexit cum trophæo
mortis ferens spolia. Amen.

V. Optimam partem elegit sibi Maria.

R. Quæ non auferetur ab ea.

Ant. In diebus illis mulier quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod Jesus accubuisset in domo Symonis leprosi, attulit alabastrum unguenti, et stans retro secus pedes Domini Jesu lachrymis cœpit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat.

Ps. Magnificat.

Oratio. Largire nobis, clementissime Pater, quod sicut beata Maria Magdalene Unigenitum tuum super omnia diligendo suorum obtinuit veniam peccatorum : ita apud misericordiam tuam sempiternam nobis impetret beatitudinem. Per eundem.

Memoria de sancto WANDRAGESILO *abbate.*

Ant. Similabo eum viro sapienti *In Communi*, p. 428.

V. Amavit eum.

Oratio. Deus cujus gratia beati Wandragesili confessoris tui atque abbatis vita extitit laudabilis : ipsius interventu quod tibi placitum est pietas tua operetur in nobis. Per Dominum.

Tunc eat processio ad altare sanctæ MARIÆ MAGDALENÆ : *cantando R.* Regnum mundi *In Communi*, p. 447.

V. Dimissa sunt ei peccata multa.

Oratio. Sacratissimam, Domine, beatæ Mariæ Magdalenæ qua cælos subiit celebritatem recensentes, suppliciter rogamus clementiam tuam : ut qui ejus devotionis recolimus insignia, ipsius mereamur compotes fieri gloriæ. Per Christum Dominum nostrum.

In redeundo de sancta Maria.

AD MATUTINAS.

Invitatorium.

Æternum trinumque Deum
laudemus et unum.
Qui sibi Mariam
transvexit in æthera sanctam.

Ps. Venite.

Hymnus.

Æstimavit ortolanum
et hoc sane credidit,
seminavit enim granum
quod in mentem cecidit,
linguam movit et non manum,
lingua Christum indidit.

Non agnovit figurali
latentem ymagine,
mentis agrum spiritali
excolentem semine,
sed cum eam speciali
designavit nomine.

Hæc a Jesu Jesum quærit
sublatum conqueritur :
Jesum intus mente gerit,
Jesus præsens quæritur,
mentem colit, mentem serit
Jesus, nec percipitur.

* 'compleuit.' *Port.* 1519, 1557.

† 'hanc' *ibid.*

Jesu bone, Jesu pie,
quid te monstrans latitas :
quid occultas te Mariæ,
mentem cujus habitas,
intus plena vero die
nescit ubi* veritas.

O quam mire, Jesu, ludis
his quibus diligeris,
sed cum ludis non illudis,
nec fallis nec falleris :
sed excludis quos includis,
notus non agnosceris.

Gloria et honor tibi,
spes, vita, lux animæ :
per quem† sperant se proscribi
libro mortis pessimæ,
præstent sibi nos ascribi
peccatricis lachrymæ. Amen.

In primo Nocturno.

Ant. Cum discubuisset in domo Symonis Dominus Jesus mundi gloria, mulier secum qui erat peccatrix : nardi odorifera exhibuit unguenta.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Secus pedes Domini astans incessanter ore sacrato diva vestigia osculatur lachrymis plena.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Irrigabat igitur Dominicos Jesu pedes : fracto quoque alabastro præcipuis odoribus fragrabat domus omnis, atque capillorum officio detergebat.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Diffusa est gratia in labiis tuis.

Lectio i. Fuit igitur secundum seculi fastum clarissimis orta natalibus beatissima Maria Magdalene, quæ ut patrum asserunt traditiones [a] Magdalo‡ castello Maria Magdalene nuncupata est : quam non solum sui germinis dignitas, verum etiam patrimonii jura parentumque§ successus splendidam reddiderant, adeo ut duplicatus honor nominis excellentiam circunquaque diffunderet. Sed quia rerum affluentiam interdum voluptas comes sequitur, adolescentioris vitæ tempora lubricis supposuerat regenda discursibus, soluto pudicitiæ freno. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

R. 1. Lætetur omne seculum in solennitate sanctæ Mariæ. Quam Jesus æternus amor dilexit plurimum.

V. Hæc Maria fuit illa
Domino gratissima
quæ unguento precioso
pedes unxit Domini.
Quam Jesus æternus.

Lectio ii. Hæc postmodum divinæ compuncta respectu misericordiæ mentis intuitum in sese cœpit retorquere, ac pristinæ vitæ immundiciam admirari, abominari, et seipsam‖ condemnare, ac non mediocriter judicare. Ut ergo comperit Dominum misericordiæ largitorem et criminum indultorem in domum venisse Symonis : pœnitentiam sibi assumpsit comitem, mediatricem, interventricem, propiciatricem. Accepit etiam preciosissimum unguentum, adhibuit sibi et ubertatem lachrymarum, et cum talibus obsequiis ingressa est ad fontem pietatis. Accedit ad pedes Salvatoris, lachrymis eos rigat, capillis detergit, osculatur, unguento perfundit. Sicque fit ut quæ immunda venerat, justificata recedat. Libeat, fratres charissimi, immensitatem Dominicæ pietatis intueri peccatricem mulierem ad misericordiam trahentis et suscipientis. (*Gregorii Omilia* 33. *post medium*)¶. Ad pharisei prandium Dominus discumbebat : sed apud pœnitentem mulie-

* 'nisi' *Chevallon.*, 'ubi' *Brev. MS. Joh. cum Port.* 1519, 1557.
† 'quam' *Chevallon.* ‡ 'a Magdalo' *Brev. MS. Joh.*, *Leg.* 1518. *Port.* 1519, 1557.
§ 'parentū' *Chevallon. cum Leg.* 1518. ‖ 'abhominari; seipsam' *Leg.* 1518.
¶ *Gregorii* Homil. XXXIII. § 7.

rem mentis epulis delectabatur. Tu autem.

R. 2. Pectore sincero
Dominum Maria recondens :
unxit purgantem
se Baptismi gurgite sancto.

**V.* Absterge domina noxis famulos precibus tuis.

Baptismi gurgite sancto.

Lectio iii. Apud phariseum veritas pascebatur foris : apud peccatricem mulierem sed tamen conversam pascebatur intus. Unde et ei sancta ecclesia quæ sub specie hinnuli cervorum quærit, in Canticis Canticorum dicit, Indica michi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie? Cervorum quippe hinnulus Dominus appellatur : juxta assumptam carnem antiquorum filius patrum. Ferventior vero in meridie æstus ardescit, et umbrosum locum hinnulus quærit : quem æstus igne non afficit. In illis ergo cordibus Dominus requiescit, quæ amor præsentis seculi non incendit, quæ carnis desideria non exurunt, quæ incensa suis anxietatibus in hujus mundi concupiscentiis non arescunt. Unde et Mariæ dicitur, Spiritussanctus superveniet in te : et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Umbrosa ergo loca in meridie ad pascendum hinnulus inquirit, quia talibus mentibus Dominus pascitur : quæ per respectum gratiæ temperatæ corporalibus desideriis non exuruntur. Plus ergo pœnitens mulier pascebat intus : quam phariseus Dominum pascebat foris. Quia ab æstu carnalium quasi hinnulus Redemptor noster ad illius mentem fugerat : quam post viciorum ignem pœnitentiæ umbra temperabat. Tu autem.

R. 3. Felix Maria unxit pedes Jesu. Et extersit capillis suis. Et domus impleta est ex odore unguenti.

V. Mixto rore balsami
fracto fudit alabastro
quæ ungento precioso
pedes unxit Domini.

Et extersit. Gloria. Et domus.

In secundo Nocturno.

Ant. Symon autem infra se inquit : si esset propheta sciret profecto quæ et qualis esset ista quæ tetigit eum, quia peccatrix est.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

Ant. Et conversus Dominus : postquam veni in domum tuam non cessat crine fuso hæc meos osculari pedes.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Quoniam multum dilexeras dimissa sunt tibi (scito) peccamina †, et fide qua polles sacra in pace remitto.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi.* p. 154).

V. Specie tua.

Lectio iiii.‡ Pensemus quantæ pietatis fuerit peccatricem mulierem non solum ad se admittere, sed ei etiam ad tangendum pedes præbere. Consideremus etiam gratiam misericordis Dei : et damnemus multitudinem reatus nostri. Ecce peccatores videt et sustinet, resistentes tolerat : et tamen per evangelium quotidie clementer vocat. Confessionem nostram ex puro corde desiderat : et cuncta quæ deliquimus relaxat. Temperavit nobis districtionem legis : misericordia Redemptoris. In illa quippe scriptum est, Si quis hoc vel illud fecerit : morte moriatur. Si quis hæc vel illa fecerit : lapidibus obruatur. Apparuit Conditor noster in carne : confessioni peccatorum

* *Versus.* 'Absterget . . . . famulis &c.' *Chevallon.*

† 'dimissa sunt tibi scito peccamina' *Chevallon.* 'dimissa scito tibi peccamina' *Port.* 1519, 1557.

‡ *Gregorii* Homil. XXXIII. § 8.

non mortem sed vitam promittit. Mulierem sua vulnera confitentem suscipit : et sanam dimittit. Tu.

R. 4. Beata es Maria quæ piarum undis lachrymarum tersisti tuorum maculas criminum. Assidue te exorare deposcimus pro nostris excessibus.

V. Summis cælorum civibus glomerata jamque æterna immortalitate induta.

Assidue.

Lectio v. Inflexit Dominus ad misericordiam duriciam legis, quia quos juste illa damnat : ipse misericorditer liberat. Hinc ipse per prophetam dicit, Nolo mortem peccatoris : sed ut magis* convertatur et vivat. Hinc iterum sub Judeæ specie unicuique peccatrici animæ dicitur, Si dereliquerit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alterum : nunquid revertetur ad eam ultra?† Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis : tamen revertere ad me, dicit Dominus. Ecce paradigma turpis mulieris dedit : ostendit quod post turpitudinem recipi non possit. Sed hoc ipsum paradigma quod protulit per misericordiam vicit, cum dicit fornicantem mulierem recipi non posse : et tamen ipse fornicantem animam ut recipiat expectat. Pensate, fratres, pondus tantæ pietatis. Dicit Dominus quod fieri non potest : et demonstrat quia hoc ipse facere etiam contra morem potest. Ecce vocat, et quos inquinatos denunciavit‡, hos etiam amplecti quærit a quibus desertum esse se queritur.

R. 5. Æternis accumulata muneribus Maria Magdalene posce ut in his nostris solenniis, Divina perpetuæ pacis gaudia pro meritis Christus concedat.

V. Subditæ tibi plebis fletus solve benignis precatibus quandoque tecum§.

Divina.

Lectio vi. Nemo ergo tantæ misericordiæ tempus perdat : nemo oblata remedia divinæ pietatis abjiciat. Ecce superna benignitas aversos nos revocat : et nobis revertentibus suæ clementiæ sinum parat. Unusquisque igitur penset quo debito constringitur, quando Deus illum expectat : nec contemptus exasperatur. Qui ergo permanere noluit, redeat : qui stare contempsit, saltem post lapsum surgat. Quanto nos amore Conditor noster expectet, insinuat : cum per prophetam dicit, Attendi et auscultavi : nemo quod bonum est loquitur, non est qui cogitet in corde suo, et dicat, quid feci? Certe cogitare nunquam mala debuimus, sed quia cogitare recta noluimus : ecce adhuc sustinet Dominus ut recogitemus. Videte tantæ pietatis sinum : considerate apertum nobis misericordiæ gremium. Quos male cogitantes perdidit : bene cogitantes quærit. Ad vos igitur, fratres charissimi, ad vos oculos mentis reducite : et pœnitentem peccatricem mulierem in exemplum imitationis vobis anteferte. Quæque vos in adolescentia, quæque in juventute deliquisse meministis, deflete : morum operumque maculas lachrymis tergite. Amemus jam Redemptoris nostri vestigia : quæ peccando contempsimus. Ecce, ut diximus, ad recipiendos nos supernæ pietatis sinus aperitur : nec maculosa in nobis vita contemnitur. Per hoc quod inquinationem nostram perhorrescimus : internæ jam mundiciæ concordamus. Revertentes nos Dominus clementer amplectitur : quia peccatorum vita ei esse indigna jam non potest, quæ fletibus lavatur; In Christo Jesu Domino nostro : qui cum eo vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen. Tu.

* 'magis' *non habet Leg.* 1518. † 'ultro?' *Leg.* 1518. ‡ 'denunciat:' *Leg.* 1518.
§ 'benigna peccantibus quandocunque tecum.' *Port.* 1519, 1557.

R. 6. Optimam partem adepta a Domino quam elegisti beatitudinis æternæ, Sancta Maria intercede pro nobis exiguis tuam solennitatem celebrantibus,

V. Ut mereamur assiduæ compunctionis ymbre nostrorum sordes delictorum abluere.

Sancta Maria. Gloria. Sancta.

In tertio Nocturno.

Ant. O certe præcipuus Mariæ amor quæ a monumento Dominico discipulis recedentibus sublatum credens non recedebat.

Ps. Cantate Domino. *i.* (*xcv.* p. 164.)

Ant. Tulerunt Dominum, ubi posuerunt eum dicito michi? cui respondens Jesus dixit illi : Maria. conversa illa : noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Celsi meriti Maria quæ Solem verum resurgentem videre meruisti mortalium prima : obtine ut nos visu gloriæ suæ lætificet in cælis.

Ps. Cantate. *ii.* (*xcvii.* p. 169.)

V. Adjuvabit.

Secundum Lucam, vii. [36—50].

In illo tempore; Rogabat Jesum quidam Phariseus ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei discubuit. Et ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubuisset in domo Pharisei, attulit alabastrum unguenti ; et stans retro secus pedes ejus lachrymis cœpit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat. Et reliqua.

Omelia beati Gregorii papæ (35)*.

Mariæ peccatricis lachrymæ : cujus vel saxeum pectus ad exemplum pœnitendi non emolliant? Consideravit namque quid fecerat : et noluit moderari quid faceret. Super convivantes ingressa est, non jussa venit : inter epulas lachrymas obtulit. Hanc esse illam Mariam credimus : de qua Marcus septem dæmonia ejecta fuisse testatur. Per septem autem dæmonia : universa vicia designantur. Septenario enim numero : universitas figuratur. Septem ergo dæmonia Maria habuit : quæ universis viciis plena fuit. Sed ecce quia turpitudinis suæ maculas aspexit : lavanda ad fontem misericordiæ cucurrit. Tu autem, Domine.

R. 7. Fragrans Jesus muneribus intimis Mariæ quæ præcordiis affatim perunxit sacrata unguento vestigia. Unde perfectam meruit suorum delictorum veniam.

V. Peccaminum nostrorum sordes piissimis diluat interventibus† divino fonte.

Unde perfectam.

Lectio viii. Quid igitur miremur, fratres? Mariam venientem, an Dominum suscipientem? Suscipientem dicam aut trahentem? Melius et trahentem et suscipientem : quia nimirum ipse eam per misericordiam traxit intus, qui per mansuetudinem suscepit foris. Hæc ergo mulier, quia prius illicitis actibus intenta unguentum sibi pro odore suæ carnis turpiter exhibuerat : hoc jam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat : sed hos jam per pœnitentiam conterens flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat : sed ipsis jam lachrymas tergebat. Ore superba dixerat : sed pedes Domini osculans, hoc in Redemptoris sui vestigia figebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta : tot de se invenit olocausta. Convertit igitur ad numerum virtutum numerum criminum, ut totum serviret Deo in pœnitentia : quicquid in se

* *Gregorii* in Evangelia, Lib. II. Homil. XXXIII. *Opera* I. 1592.
† 'interuentionibus' *Port.* 1519, 1557.

Deum contempserat in culpa. Sed hoc Phariseus intuens despicit : et non solum venientem peccatricem mulierem, sed etiam suscipientem Dominum reprehendit. Phariseus iste veraciter apud se superbus et fallaciter justus : ægram reprehendit de ægritudine, medicum de subventione, quia ipse quoque de elationis vulnere ægrotabat, et ignorabat.

R. 8. Celsi meriti Maria quæ Solem verum resurgentem ab inferis videre meruisti prima mortalium in terris, Obtine sacris precibus ut nos visu suæ majestatis tecum lætificare dignetur in cælis.

V. Exigua nostrorum olocausta votorum deferens ante Dominum suffragatrix semper pia digneris esse.

Obtine.

Lectio ix. Enumerantur ei itaque bona peccatricis, enumerantur mala falsi justi : et post enumerationem subinfertur sententia. Propter quod dico tibi remittuntur ei peccata multa : quoniam dilexit multum. Ac si diceretur, Incendit plene peccati rubiginem : quia ardet valide per amoris ignem. Quid enim dilectionem esse credimus nisi ignem, et quid culpam nisi rubiginem? Tanto ergo amplius peccati rubigo consumitur : quanto peccatoris cor magno charitatis igne crematur. Quem namque, fratres charissimi, signat Phariseus de falsa justicia præsumens, nisi Judaicum populum? Quem peccatrix mulier ad vestigia Domini veniens et plorans : nisi conversam gentilitatem designat? Quæ cum alabastro venit, unguentum fudit, retro secus pedes stetit, lachrymis pedes rigavit, capillis tersit: eosque* quos infundebat et tergebat pedes osculari non desiit. Nos ergo illa mulier expressit: si toto corde ad Dominum post peccata redeamus, si ejus pœnitentiæ luctus imitemur. Quid namque unguento : nisi bonus odor opinionis exprimitur? Unde et Paulus ait, Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Si igitur recta opera agimus, quibus opinionis boni odoris fragrantiam respergamus : quid in Domini corpore nisi unguentum fundimus? Tu.

R. 9. O felix sacrorum lachrymis rigatio pedum per quam promeruit Maria dici et esse ejus dilecta. Ex quo pascuntur in æthere sancti.

V. Angelico pollet decore hæc et hi per Christum.

Ex quo pascuntur. Gloria. Ex quo.

V. Optimam partem elegit sibi Maria.

R. Quæ non auferetur ab ea.

IN LAUDIBUS.

Ant. Laudibus excelsis omnis mundus exultat in solennitate sanctæ Mariæ Magdalenæ.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Pectore sincero
Dominum Maria recondens
unxit purgantem
se baptismi gurgite sancto.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Sustolle Maria supplicum in æthere vota proprias quæ meruisti fletu dilui noxas.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Qui tecum captent
æterni munera regni :
Pro famulis Christum
posce Maria pium.

Ps. Benedicite *p.* 31.

Ant. Intercede supplicans assidue pro nobis Jesum Dominum Maria Magdalene.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Mulierem fortem, *ut supra.*

Hymnus.

O Maria, noli flere,
jam non quæras alium :
ortolanus hic est vere
ac colonus mentium,

* 'eosdemque' *Leg.* 1518.

intra mentis ortum quære
mentis operarium.

Unde planctus et lamentum?
quid mentem non erigis?
quid revolvis monumentum?
tecum est quem diligis:
Jesum quæris, et inventum
habes nec intelligis.

Unde gemis, unde ploras?
verum habes gaudium:
latet in te quod ignoras
doloris solatium:
intus habes, quæris foras
languoris remedium.

Jam non miror si nescisti
Magistrum dum seminat:
semen quod est verbum Christi
te magis illuminat:
et Raboni respondisti,
cum Maria nominat.

Pedes Christi quæ lavisti*
fonte lota gratiæ,
quem ab ipso recepisti
funde rorem veniæ,
resurgentis quem vidisti
fac consortes gloriæ.

Gloria et honor Deo,
cujus præfert gratia
invitanti Phariseo
Mariæ suspiria,
cenam vitæ qui dat reo
gratiæ post prandia. Amen.

V. Dimissa sunt ei peccata multa.
R. Quoniam dilexit multum.
Ant. O mundi lampas et margarita præfulgida, quæ resurrectionem Christi nunciando apostolorum apostola fieri meruisti, Maria Magdalene: semper pia exoratrix pro nobis assis ad Deum qui te elegit.
Ps. Benedictus.
Oratione. Largire nobis.

Memoria de sancto WANDRAGESILO.

Ant. Euge serve. *in Communi*, p. 420.

V. Justus germinabit.
Oratio. Deus cujus gratia.

AD PRIMAM.

Ant. Laudibus. *ut supra i. de Laudibus.*
Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).
Ant. Te jure.
Ps. Quicunque *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Pectore. *ii. de Laudibus.*
Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).
Capitulum. Mulierem fortem.
Responsoria et Versus de Communi Unius Virginis dicuntur.

AD SEXTAM.

Ant. Sustolle. *iii. de Laudibus.*
Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Proverb. ultimo* [*xxxi.* 17.])

Accinxit fortitudine lumbos suos et roboravit brachium suum, gustavit et vidit quoniam bona est negociatio ejus, non extinguetur in nocte lucerna ejus.

AD NONAM.

Ant. Intercede. *v. de Laudibus.*
Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Proverb. ultimo* [*xxxi.* 30.])

Mulier timens Deum ipsa laudabitur, date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera ejus.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Laudibus. *i. de Laudibus.*
Psalmi feriales.
Capitulum. Mulierem fortem.
Hymnus. O Maria noli flere.
V. Dimissa sunt ei peccata multa.
Ant. Inclita sanctæ Mariæ
Magdalenæ solennia
suscipiat alacriter
pia mater ecclesia,

* 'lavasti' *Port.* 1557.

ave sancta Deo digna,
ave dulcis et benigna,
obtine nobis gaudia
quæ possides cum gloria.

Ps. Magnificat.

Oratio. Largire.

Memoria de sancto APOLLINARE, *martyre.*

Ant. Hic est vere martyr. *in Communi*, p. 372.

V. Gloria et honore coronasti.

Oratio. Votivos nos, Domine, beati Appollinaris martyris tui natalis semper accipiat : qui et jocunditatem nobis suæ glorificationis infundat, et tibi nos reddat acceptos. Per Dominum nostrum.

SANCTI APPOLLINARIS*, MARTYRIS. (XXIII. JULII.)

Tres Lectiones fiant, cum Oratione ut supra.

Lectio i. Beatus Appollinaris † ab Anthiochia Petrum apostolum secutus, et Romæ ab eodem episcopus ordinatus : Ravennam directus est. Ubi verbum Domini prædicans, tentus est a paganis : et diutissime fustibus cæsus, ac nudis pedibus super prunas impositus, et inde ab urbe expulsus. Sed non longe a muro habebant Christiani tugurium ubi Missas faciebat : in mari vero baptizabat. Ibique timentes Deum : de facultatibus suis ministrabant ei. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

Lectio ii. Post multos vero annos etiam ad Æmiliam perrexit, prædicans verbum Domini : et faciens multas virtutes in nomine Domini Jesu Christi. Itaque post tertium annum : Ravennam regressus est. Deinde post aliquot dies subito seditione orta in civitate, irruentibus paganis ligatus ad forum ducitur : ibique vulneratur. Exinde pontifices capitolii egerunt : ut ad templum Apollinis ‡ duceretur. Quo cum venisset, data oratione : simulachrum solutum, et templum destructum est. Igitur jussu imperatoris sanctum Appolinarem sibi præsentari jubet. Quem auditum tradidit in custodia cuidam centurioni : occulte Christiano. Qui media nocte laxavit eum ut fugeret.

Lectio iii. Cunque fuisset a paganis agnitum fugisse Appollinarem §, sequentes eum non longe a porta apprehenderunt, et tamdiu cæsus est : quousque æstimaretur mortuus. Exinde collectus est a discipulis : et perductus est in vicum qui Leprosi nominatur. Et septem dies supervixit : admonens ecclesiam ne a fide Christi discederet. Sicque martyr gloriosissimus Appollinaris in laude Christi defunctus : sepultus est foris murum in archa saxea sub terra. Rexit ecclesiam annis vigintiocto : mense uno, diebus quatuor. Passus est ultimum martyrium sub Vespasiano Cesare, et Demosthene patricio; decimo Kalendas Augusti.

Et cetera de Communi Unius Martyris et Pontificis.

* '*apolinaris*' Leg. 1518 (*bis*).
‡ 'appollinis' *Leg.* 1518.
† 'appolinaris' *Leg.* 1518.
§ 'appolinarem:' *Leg.* 1518.

SANCTÆ CHRISTINÆ, VIRGINIS*. (XXIV. JULII.)

Oratio. Indulgentiam nobis, Domine, beata Christina virgo et martyr imploret : quæ tibi grata semper extitit, et merito castitatis, et tuæ professione virtutis. Per Dominum.

AD MATUTINAS *tres Lectiones fiant cum Nocturno propter Vigiliam : et omnia fiunt de Virgine usque ad Missam, quæ erit de Vigilia.*

Lectio i. Erat temporibus Dyocleciani imperatoris quædam de Tyro sacra et nobilissima virgo, annorum circiter duodecim, nomine Christina : sapiens valde et Deum timens†. Hæc habuit patrem Urbanum nomine, qui erat genere magnus, dignitate magister militum : sed persecutor Christianorum et crudelis. Mater vero ejus erat de genere imperatorum : et ipsa pagana. Pater vero ejus fecit turrim excelsam, in qua constituit filiam suam cum puellis duodecim, qui‡ etiam fecit deos aureos quos adoraret, ut penitus in publicum non egrederetur : ne ejus pulchritudo a populis videretur. Quæ tollens thymiama, quod offerendum ydolis accepit, et reponens in fenestra non offerebat ydolis per dies septem. Quibus peractis : puellæ dixerunt ei, Domina nostra, quid est quod colis Deum quem non novimus? Interea ingressus Urbanus dixit ei, Filia mea, quare non accedis ad deos secundum consuetudinem tuam? Christina respondit, Quare michi persuades ut deos adorem, qui neque vident, neque audiunt, neque intelligunt? Hæc audiens pater ejus, perturbatus est : et accurrens osculatus est eam. Christina exclamavit, Noli coinquinare os meum. Postea cum orasset sancta Christina : venit angelus de cælo, et stetit ante faciem ejus : et dixit, Christina virgo, viriliter age, in conspectu enim trium judicum audiri habes. Et assumens eam : oravit super caput ejus, signavitque eam in Christo. Et conversa Christina invenit panem candidum sicut lac : et dulcem super mel et favum. Tollensque glorificavit Deum dicens, Gratias ago tibi, Domine, qui michi panem dedisti. Duodecim enim dies sunt : ex quo panem comedi. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Sero autem facto : tulit deos patris sui, et exposuit eos per tertiam scalam, et projecit in vicum, statimque solvens fasciam suam ligavit ad fenestram, et descendens in vicum, congregatis pauperibus donavit frusta deorum patris sui. Et revertens iterum ascendit in fenestram suam per fasciam suam. Mane autem facto pater ingrediens : non invenit deos suos. Convocansque puellas dixit, Ubi sunt dii nostri? Quæ dixerunt, Filia tua fregit eos. Hæc audiens ille : dedit alapam in faciem sanctæ Christinæ : puellas vero jussit decollari. Cui Christina dixit, Sine causa interficis animas innocentes. Tunc pater præcepit eam virgis cædi, et collare ferreum imponi collo ejus, et cathenas in manibus et pedibus ejus : et duci et recludi in carcerem. Mater cum audisset de filia : abiit in carcerem plorans et dicens, Filia mea, miserere matri tuæ. Christina dixit, Quid me dicis filiam tuam? Nescis quia nomen habeo Domini Jesu Christi? Ipse michi pater et mater est. Tunc mater tristis abiit : et retulit patri ejus quæ audierat. Qui jussit eam in equuleo suspendi : et latera ejus ungulis radi. Quæ cum raderetur,

* '*et martyris.*' *Leg.* 1518. † 'sapiens ; deum valde timens.' *Leg.* 1518.
‡ 'cui' *Legenda MS. Joh.*

auferebat carnes de corpore suo : et projiciebat in faciem patris dicens, Comede virtutem corporis tui. Indignatus pater jussit adduci rotam ferream, et ignem validum supponi : et eam oleo perfundi præcepit. Et cum orasset sancta Christina : subito exilivit ignis et combussit ydolis servientes homines plusquam mille quingentos. Tunc pater jussit eam in carcerem recipi. Ibique apparuerunt ei angeli ferentes ei prandium : et curantes vulnera ejus. Per noctem autem jussit Urbanus lapidem ligari ad collum ejus : et mitti in profundum maris. Quæ cum projecta esset : statim chorus angelorum suscepit eam et deambulabat cum angelis super aquas. Et ecce vidit gloriam Dei venientem : et coronam superponi capiti suo, et indui se stolam purpuream. Et veniens Salvator dixit ad eam, Christina confortare. Ego enim sum Salvator tuus quem tota mente diligis. Et illa baptizata est in mari. Exiens autem de mari : ingressa est domum patris sui. Mane autem facto : Urbanus invenit filiam suam orantem, et perterritus comminabatur servis suis, jussitque eam in carcerem recludi usque ad alium diem, cupiens eam gladio perimere. Christina vero orabat dicens, Domine Jesu Christe : redde Urbano secundum ea quæ gessit in me. Ipsa autem nocte Urbanus cum magnis cruciatibus emisit spiritum. Tu autem, Domine.

Lectio iii. Tempore autem aliquanto transacto : veniens in civitatem alius judex nomine Zion adductam eam ante se jussit virgis cædi. Deinde jussit sartaginem super ignem imponi : et mitti in eam picem et resinam et oleum. Et statuit quatuor milites cum virgis ferreis qui eam in sartagine positam regirarent. Christina vero accurrens ad sartaginem ascendit : requiescens super eam, tanquam super rorem. Tunc Zion jussit caput ejus radi, et prunas ardentes superponi : et præcepit ut omnes feminæ viderent confusionem corporis puellæ. Et cum vidissent : clamaverunt ad judicem dicentes, Injustum judicem agis. Tunc judex dixit ei, Christina, eamus in templum : et adora magnum deum Apollinem. Ingressa illa cum orasset : cadens ydolum comminutum est in pulverem, et crediderunt ea die animæ circiter tria milia. Perterritus vero judex : cecidit et expiravit. Post cujus mortem venit in Tyrum alius judex nomine Julianus : et jussit eam de carcere educi. Quæ cum sacrificare nollet : jussit caminum accendi : et eam immitti. Illa signum crucis in fronte configens : ingressa est caminum una cum angelis, laudans et glorificans Deum. Cui Julianus dixit, Quid est, Christina, quod prævalent magicæ artes tuæ, ut te non læderet ignis? Illa respondit, Ego in Domino sperabo : non timebo quid faciat michi homo. Iratus Julianus jussit serpentariis ut afferrent aspides duas cornutas et serpentes duos : quos jussit imponi super sanctam puellam. Et accurrentes complexi sunt pedes ejus : et linguis suis extergebant sudorem laboris ejus. Et conversi ad serpentarios : occiderunt eos. Tunc sancta Christina repulsis serpentibus : oravit dicens, Deus qui Lazarum resuscitasti a mortuis : resuscita hos homines*, ut omnes videntes glorificent nomen tuum. Et venit vox de cælo dicens, Christina, confide : quodcunque postulaveris a me, dabitur tibi. Et abiens virgo juxta mortuos : signavit eos dicens, In nomine Jesu Christi surgite. Et statim surgentes : prociderunt ad pedes ejus gratias agentes Deo. Julianus dixit ad beatam virginem, Ostendisti

* 'suscita hunc hominem:' *et mox* 'mortuum:...cum...surge...surgens' *&c. Leg.* 1518, *repugnante quod iam dictum est de serpentariis in plurali numero occisis.*

jam omnes magicas artes tuas : veni, et converte te* ad deos. Illa vero dixit, Insensate, non respexerunt oculi tui virtutes quas fecit Deus. Julianus ira commotus : jussit mamillas ejus abscidi. Cui illa dixit, Juliane, jussisti mamillas meas abscidi : sed respice, quia pro sanguine lac egreditur. Tunc jussit judex linguam ejus abscidi. Sancta Christina oravit dicens, Domine Jesu Christe : jube me cursum meum consummare. Et vox de cælo facta est dicens, Et laborasti et sustinuisti multa propter me : veni jam, quia apertæ sunt tibi portæ cæli. Post hanc vocem cum lingua ejus abscinderetur, tulit partem linguæ suæ, et projecit in faciem judicis : et percussit oculum ejus, et excæcavit eum dicens, Juliane, abscidisti linguam meam : quia benedicebat nomen Dei. Eloquium vero Domini veniens in faciem tuam : excæcavit lumen tuum. Tunc Julianus jussit venatoribus : ut eam interficerent. Et percutientes eam in latere : abierunt. Sancta autem Christina oravit dicens, Domine, in pace suscipe spiritum meum. Et hæc dicens : emisit spiritum. Et continuo Julianus cœpit pœnis cruciari crudelissimis : et expiravit. Passa est autem hæc sancta virgo temporibus Dyocleciani imperatoris, sub Urbano patre suo, Zion, et Juliano, quartumdecimum annum agens : cujus intercessio veneranda nobis sempiterna a Domino impetret gaudia.

Cetera de Communi Unius Virginis et Martyris.

SANCTI JACOBI, APOSTOLI, Festum duplex. (XXV. JULII.)

Ad primas Vesperas, *et ad Matutinas et cetera, de Communi Unius Apostoli, cum isto Hymno ad Vesperas :*

Bina cælestis
aulæ luminaria,
Jacobe, necnon
Johannes theologe,
poscite nobis
veniam rogantibus,
quam venit Christus
gratis dare miseris.

Annue, Christe. *Et dicatur hic* nobis per horum (*In Communi* p. 364).

Oratio. Esto, Domine, plebi tuæ sanctificator et custos : ut apostoli tui Jacobi munita præsidiis, et conversatione tibi placeat, et secura deserviat. Per Dominum nostrum.

Eodem die Memoria fiat de martyribus Christoforo et Cucufato.

Ant. Gaudent in cælis. *in Communi*, p. 396.

V. Lætamini.

Oratio. Deus mundi Creator et Rector, qui hunc diem beatorum Christofori et Cucufati martyrum tuorum passione consecrasti : concede ut omnes qui martyrii eorum merita veneramur, eorum intercessionibus ab æternis gehennæ incendiis liberemur. Per Dominum nostrum.

Ad Matutinas.

Lectio i. Jacobus apostolus Domini nostri Jesu Christi, frater beati Johannis evangelistæ : omnem Judeam visitans, et per synagogas ingrediens, ostendebat ex sanctis scripturis omnia, quæ a prophetis prædicta erant, in Domino Jesu Christo esse completa. Hermogenes autem quidam magus misit Philetum discipulum suum cum aliquot Phariseis ad Jacobum : conans asserere quod non Filius Dei esset Jesus Christus, cujus se apostolum memorabat. Jacobus vero in Spiritu Sancto con-

* 'converte' *Leg.* 1518.

fidenter agens omnes assertiones ejus evacuavit, ostendens de scripturis sanctis hunc esse verum Filium Dei.

Lectio ii. Reversus autem ad Hermogenem Philetus : dixit ei, Jacobum qui se servum Jesu Christi asserit : scias superari non posse. Nam in nomine ejus vidi eum multa miracula facientem. Omnes etiam sanctas scripturas memoriter retinet, ex quibus ostendit non esse alterum Dei Filium : nisi hunc quem Judei crucifixerunt. Placeat ergo tibi consilium meum : et veniens ad ipsum postula tibi indulgentiam ab eo. Quod si non feceris : scias me ad ipsum reverti : et petere ut ejus merear esse discipulus. Hermogenes repletus zelo vinxit Philetum, ut se movere non posset : et dixit ei, Videamus si Jacobus solvat te ab his vinculis. At ille festinanter misit ad Jacobum : nuncians ei. Qui statim sudarium suum misit ad eum dicens, Accipiat illud et dicat, Dominus Jesus Christus erigit elisos : et ipse solvit compeditos. Quod cum fecisset : statim solutus a vinculis magi, currens venit ad Jacobum. Dolens autem magus : misit post eum dæmones dicens, Ite et ipsum Jacobum cum Phileto michi adducite : ut vindicer in eos. Qui cum venissent : cœperunt ululatum in aere dare super apostolum.

Lectio iii. Et cum cognovisset causam apostolus : dixit eis, Præcipio vobis in nomine Patris et Filii et Spiritussancti, ut ad ipsum Hermogenem revertentes non eum lædatis : sed vinctum ad me adducatis. Adductus igitur Hermogenes ad apostolum, ligatis manibus a dæmonibus, dum staret ante eum : dixit apostolus ad Philetum, Ut agnoscas scholam Domini mei Jesu Christi hanc esse, ut discant homines bona pro malis reddere : ipse te ligavit, tu eum solve. Quod cum fecisset : dicit ei apostolus, Vade liber ubicunque volueris. Non est enim disciplinæ nostræ : ut invitus aliquis convertatur. Abiens autem Hermogenes ad domum suam, tulit omnes codices suos, et demersit in mare : et reversus tenere cœpit plantas apostoli, rogans eum et dicens, Animarum liberator, accipe me pœnitentem : quem invidentem hactenus sustinuisti. Accipiens ergo eum apostolus et confirmans in fide Domini : ita perfectum in timore Dei reddidit, ut etiam plurimæ virtutes per eum fierent a Domino.

Lectio iiii. Videntes igitur Judei quia magum quem invictum putabant ita convertisset apostolus : facta seditione dixerunt Pharisei ad Jacobum, Ut quid prædicas Jesum hominem* quem omnes crucifixum scimus? Tunc Jacobus Spiritu Sancto repletus, cœpit eis ostendere qualiter incarnatio Domini, passioque, et resurrectio, atque in cælum ascensio, a prophetis multifarie prænunciata, in Domino Jesu Christo fuisset adimpleta : ita ut omnes qui audiebant una voce clamarent, dicentes, Peccavimus, injuste egimus, indica nobis quid faciemus? Quibus apostolus ait, Viri fratres, credite et baptizamini : et delebuntur omnia peccata vestra.

Lectio v. Abyathar autem pontifex, videns tantum populum credidisse, repletus zelo excitavit seditionem gravissimam : ita ut mittentes funem in collo ejus perducerent eum ad prætorium Herodis regis. Herodes autem, volens satisfacere eis, jussit decollari eum. Qui cum duceretur : quidam paralyticus cœpit clamare ad eum, Sancte Jacobe apostole Jesu Christi : libera me a doloribus quibus cruciantur membra mea. Cui ait apostolus, In nomine crucifixi Domini mei Jesu Christi, exurge sanus : et benedic Salvatorem tuum. Qui protinus surrexit : et cœpit occur-

* 'deum et hominem' *Leg.* 1518.

rere* gaudens, et benedicere nomen Domini Jesu Christi. Phariseus autem quidam nomine Josias qui funem in collo apostoli miserat : videns miraculum quod factum fuerat, misit se ad pedes ejus dicens, Obsecro te ut des michi indulgentiam : et facias me sancti nominis participem.

Lectio vi. Intelligens autem apostolus cor ejus visitatum a Domino, dixit ei, Tu credis quia Dominus Jesus Christus, quem crucifixerunt Judei, ipse est verus Filius Dei? Ait Josias, Ego credo, et hæc est fides mea ex hac hora : quia ipse est Filius Dei. Audiens hoc Abyathar pontifex fecit eum teneri; et dixit ei, Si non discesseris a Jacobo, et maledixeris nomen Jesu Christi : cum ipso decollaberis. Dixit ei Josias, Maledictus tu, nomen autem Domini Jesu Christi, quem Jacobus prædicat : est benedictum in secula. Abyathar pontifex missa de Josia relatione ad Herodem : impetravit ut simul cum Jacobo decollaretur. Qui cum venissent ad locum : dixit apostolus spiculatori, Facito nobis aquam dari. Cunque allata fuisset lagena plena aqua : dixit apostolus ad Josiam, Credis in nomine Domini nostri Jesu Christi Filii Dei vivi, et in Patrem, et Spiritum Sanctum? At ubi respondit Josias Credo : perfudit eum apostolus aqua; et dixit ei, Da michi pacis osculum. Et osculatus eum : posuit manum super caput ejus, et benedixit eum, et fecit signaculum crucis in fronte ejus : et ita perfectus in fide Domini nostri Jesu Christi cum apostolo martyr effectus perrexit cum eo ad Dominum : cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Tu autem [Domine miserere nostri].

Evangelium secundum Mattheum, xx. [20—23].

In illo tempore; Accessit ad Jesum mater filiorum Zebedei cum filiis suis : adorans et petens aliquid ab eo. Dixitque ei, Quid vis? Ait illi, Dic ut sedeant hi duo filii mei : unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram in regno tuo. Et reliqua.

Omelia extracta de diversis Tractatibus †.

Unde occasionem accepit hæc mulier : ut a Domino gloriam et dignitatem peteret filiis suis, qui nichil prædixerat de gloria regni, sed solummodo de supplicio passionis? Prædixerat enim discipulis suis se Hierosolymam ascensurum : tradendum, morte condemnandum, deludendum, flagellandum, et crucifigendum. Sed ex hac causa incitata est ad petendam dignitatem filiis suis : quia post omnia dixerat Dominus, Et tertia die resurget. Putabat enim mulier, quod Dominus post resurrectionem suam regnaturus esset in terra corporaliter, et dignitatem terrenam suis electis esset distributurus. Tu autem.

Lectio viii. Hæc ergo aviditate feminea incitata ad Dominum accessit : rogans eum ut post resurrectionem suam daret filiis suis potestatem sedendi, uni a dextris et alteri a sinistris. Quod autem interrogat Dominus, et illi petenti respondet : Quid vis? non venit de ignorantia, sed ex dispensatione, ut illius petitione in auditu aliorum prolata, ipse occasionem haberet respondendi atque docendi : quo modo de innumerosa multitudine‡, Quis me tetigit? et de Lazaro, Ubi posuistis eum? Respondens autem Dominus dixit, Nescitis quid petatis. Mater quidem petierat, sed Dominus discipulos increpavit : quia intellexit per potentiam suæ divinitatis petitionem, quam mater ei attulerat, ex'suasione

* 'currere' *Legenda Joh. MS.*, *Brev. Joh. MS.*
† '*Tractibus.*' Chevallon. ‡ 'quō & in=īnumerosa multitudine' *Leg.* 1518.

filiorum descendisse. Et nichil mirum si Dominus his duobus discipulis dicat, Nescitis quid petatis : cum de Petro apostolo evangelista dicat, quia nesciebat quid diceret. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Calicis nomine et baptismi, sicut alius evangelista ponit : passionem designat.

Lectio ix. Interrogat ergo Dominus, si possent calicem bibere quem ipse bibiturus erat : id est, si eandem passionem sufferre possent, quam ille passurus erat pro illis. In quibus verbis aperte ostenditur quia prius sustinetur supplicium : ac deinde pervenitur ad regnum. Calicem quidem meum bibetis, id est, passionem meam sustinebitis. Quod quærendum est : quomodo intelligatur? De Jacobo cujus hodie festivitatem celebramus, quod ipse Domini calicem biberit : nulla dubitatio est, quia ab Herode hac ipsa die capite cæsus, et martyrio est consummatus. De Johanne vero dubium est : cum ipse per martyrii pœnam vitam hanc non finierit. Sed et ipse licet per effusionem sanguinis de hoc seculo non transierit : tamen calicem ipse Salvatoris bibit : quia ipse et a Domiciano impiissimo imperatore in ferventis olei dolium missus est, et venenum ante Aristodimum principem pontificum bibit, et illæsus permansit, necnon etiam cum reliquis apostolis flagellatus legitur. Et licet per pœnam et effusionem sanguinis vitam non finierit : tamen calicem passionis bibit, quia animus et voluntas illius ad passionem perferendam semper parata fuit*. Sedere ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis : id est, talibus quales modo estis, superbis scilicet et elatis. Estote ergo primum humiles : ut in regno mandamini fieri assessores. Tu.

Cetera de Communi Unius Apostoli.

AD SECUNDAS VESPERAS *omnia fiant de sancto Jacobo, cum Responsorio* Cives apostolorum. *ix., in Communi*, p. 367.

Et Memoria de sancta Anna.

SANCTÆ ANNÆ, MATRIS MARIÆ†. (XXVI. JULII.)

AD VESPERAS.

Super Psalmos feriales Antiphona.

Felix Anna,
cella mundiciæ,
lumen mundi,
vena clementiæ,
spes salutis,
porta læticiæ,
nos divinæ
commenda gratiæ.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Proverb. ultimo* [*xxxi.* 10.])

Mulierem fortem quis inveniet? procul et de ultimis finibus precium ejus : confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit.

R. O quam digne. *infra vi.*

Hymnus.

Ave mater Anna,
plena melle canna,
cui marem passa
nulla coæquanda.

Ave prædicanda,
superexaltanda,
mater matris poli
Regis atque soli.

Quam quis velit fari
sive venerari,
reddet sibi votum
Christus per quem totum.

* *Hucusque tantum legitur in Legend.* A.D. 1518.

† Radicis Jesse picturam habet Legend. 1518. in principio tertii nocturni de S. Anna. Talem habet et ad Nativitatem B. V. Mariæ (viii. Sept.). Frondes arboris ex utraque sunt reges 'David, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Josaphat, Joram, Ozias, Joatam, Acham, Ezechias, Manasses' et in summitate B. Maria quasi rosa Saron et flos Filius ejus.

Ergo te rogamus,
tibi supplicamus,
ut quod potes velis
prece da nos cælis.

Placans nobis natam
mundo per te datam,
illa Natum suum,
tu nepotem tuum.

Laus sit Trinitati,
laus sit Unitati,
laus Patri ac Nato,
lausque Paraclito. Amen.

V. Diffusa est gratia [in labiis tuis.

R. Propterea benedixit te Deus in æternum].

Ant. Hæc est radix Anna pia,
virga florens est Maria,
Christus flos est inclitus:
digna radix est honore,
cujus virga tali flore
fecundatur cælitus.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui beatam Annam dilectissimæ genitricis tuæ matrem egregiam hodierna die ad cælestis vitæ sublevasti gaudia: fac nos, quæsumus, gloriosis ejus meritis ad æternam pertingere beatitudinem, ex cujus puerperio salutari pro salute mundi humanam assumere dignatus es carnem. Qui vivis et regnas cum Deo Patre.

Memoria de sancto JACOBO *apostolo.*

Ant. In regeneratione cum sederit *in Communi*, p. 370.

V. Annunciaverunt opera Dei.

Oratio. Esto Domine.

Tunc eat Processio ad altare sanctæ Annæ: cantando Responsorium Regnum mundi *ix. Require in Communi*, p. 447.

V. Ora pro nobis beata Anna.

Ut digni [efficiamur promissionibus Christi].

Oratio. Quæsumus, omnipotens Deus: ut qui beatæ Annæ solennia colimus, ejus meritis et precibus indulgentiam consequamur et gratiam. Per Christum.

In redeundo, de sancta Maria.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant sicut in Festo Sanctæ Trinitatis.*

Modo prædicto dicantur Vesperæ de sancta Anna, videlicet ubi dedicata est ecclesia, vel capella, vel altare in honore ejusdem: et tunc ad primas Vesperas de sancta Anna fiat Memoria de sancto Jacobo. Ubi vero non est ecclesia dedicata, neque capella in honore ipsius, dicantur Vesperæ de sancto Jacobo apostolo, et Memoria de sancta Anna cum Oratione prædicta.

AD MATUTINAS.

Invitatorium.

Ad sanctæ* matris
Annæ memoriam.
Omnes Christo
canamus gloriam.

Ps. Venite.

Hymnus.

In Annæ puerperio
nox fugit hujus seculi:
et illuxit cum gaudio
dies totius populi.

Hæc radix Yesse germinat,
expers cunctis illecebris:
germen ejus illuminat
nos sedentes in tenebris.

Pia mater et humilis,
de qua Maria prodiit:
tuis adesto famulis
quos culpa gravis deprimit.

Jam felix et emerita
manens cum summo judice:
succurre mater inclita
ut vivamus pacifice.

Et quicquid hic deliquimus
vitæ per immundiciam:
abstergas illud petimus
per divinam clementiam.

* 'beatæ' *Brev. MS. Norvic.*

Patri Natoque gloria
detur cum Sancto Spiritu :
qui per Annæ suffragia
conservet nos in exitu. Amen.

In primo Nocturno.

Ant. Chori plaudant alacriter
angelorum et hominum
congratulando pariter
matri reginæ virginum.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Pater præcelsæ virginis,
Joachim erat nomine,
mater Anna quæ nobilis
regali fulsit semine.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. In tres partes dividunt
sic rerum substantiam,
dant templo, dant pauperibus :
servant* sibi tertiam.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Diffusa est.

Lectio i. Hodie, fratres charissimi : beatæ Annæ matris sanctæ Dei genitricis ac perpetuæ virginis Mariæ festivam celebramus memoriam : in qua carnis reliquit ergastulum, et subvecta est venerabiliter ad superos sanctorum obsequiis angelorum. Ad æternum siquidem patriarcharum ac prophetarum veterum gloriosa et felix pervenit contubernium : ex quorum carne carnis contraxit originem, ut per ventris sui fructum populo suo Deus mitteret redemptionem. Gaudeat igitur sacrosancta mater ecclesia, hujus sanctæ matronæ munita suffragiis : et in ejus laudibus cum omni devotione tota resultet. Hæc est enim illa supernæ benedictionis terra, de qua cælestis figulus ollam spei nostræ composuit : quæ ex divini roris ymbre conceptum Verbum Dei, humano generi protulit incarnatum. Hæc est ille dominicus ager, balsamorum cælestium floribus circunseptus, ex cujus suavitate per omnes fines terræ diffusus odor emanavit vitæ, et in eo sponsus virginum myrrham suam cum aromatibus suis miscuit : quia amaritudinem mortalitatis nostræ divinitatis suæ dulcedine temperavit. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 1. Felix Anna flos ortorum
mira nitens specie
regum surgit antiquorum
ex clara progenie.
Quæ medelam viciorum
matrem gessit gratiæ.

V. Hæc beata miserorum
succurrat inopiæ.
Quæ.

Lectio ii. Felix Anna quæ in operatione redemptionis nostræ velut radix videtur in arbore, de qua cælestis virga egressa est beatissima virgo Maria, quæ Filium suum divini floris amigdalum enixa puerpera genuit : cujus dulcedinis jocunda refectio, in cælo et in terra, angelos et homines pascit. Ex Bethleem quippe civitate David, et radice Yesse oriunda prodiit : cujus beata soboles Maria videlicet Christum peperit, qui captivitatem Jacob avertit, et parietem veteris inimicitiæ inter Deum et hominem Homo Deus in carne sua destruxit. O quam gloriosa est mater ista, et quam digna solenni attollenda præconio : quæ matrem nobis nostræ redemptionis attulit, et in illa testamentum supernæ hereditatis inclusit. Vere beata et omni veneratione habenda, et quodam sacro privilegio prædicanda mater hujus sacratissimæ virginis : quæ omnes† præcellit matres in concipiendo et generando eam quæ suum et omnium generaret Auctorem. Gaude igitur et lætare, O felix mater, et præ ceteris matribus felicior, quæ meruisti tantæ prolis gaudere privilegio : per quam angeli

* 'servantque' *Brev. Norvic.*

† 'omnium' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

lætitiam, justi gratiam, peccatores veniam inveniunt in æternum. Tu autem.

R. 2. Matronarum hæc matrona
claruit in seculo :
nunc in cœlis est patrona
pietatis titulo.
Cujus partu cuncta bona
provenerunt populo.
V. Anna parens esto prona
cunctis in periculo.
Cujus.

Lectio iii. Merito, fratres charissimi, mater sanctæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ Anna dicitur, id est gratia, quia gratia plena est : in qua hereditas patris nostri Jacob magnificentius insignitur. Duodecim filii hujus Jacob sacri palatii istius, scilicet Annæ, fundamenti supportant maceriam : in sublime regiam insigniter erigunt structuram. Ezechias et Josias, gloriosi reges, et incomparabili sanctitate fulgentes : quasi preciosi lapides immensos vibrant radios, et in regiæ genitricis Dei domus artificio fulgore mirabiliter præeminent copioso. Inter quos Judas et Levi potissimum præfulgent, ex quibus regnum et sacerdotium ejusdem gentis prodiit : eosque quasi duos parietes lapis Christus angularis in beatæ matris Annæ celebri formatione colligavit. Hæc est illa præclara et sublimis structuræ maceria : ex quorum propagine Deus Pater gloriosæ genitricis unigeniti Filii sui singulare et novum dignatus est fabricare palatium. Quod quidem jure beatam Annam venerabilem matronam dixerim, in cujus thalamo formaretur sancta et perpetua virgo Maria : ut prima fieret ydonea in cælestium copula nuptiarum, ac venerabilis ipsis sanctorum ordinibus angelorum. Nobis igitur tibi astantibus, O felix Anna, O pia et venerabilis domina, ut subvenire jam digneris imploramus : quo possimus habere perpetuam gratiam* Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in æternum. Amen.

R. 3. Ex conceptu conjugali
Annæ miro ordine :
radix boni, finis mali,
spirat uno germine †.
Felix quæ fuisti tali
impregnata virgine.
V. Nos in hora fac finali
mori sine crimine.
Felix quæ.
Gloria Patri.
Felix.

In secundo Nocturno.

Ant. Annos quoque plurimos
ducunt in conjugio
steriles atque tristes
sub legis opprobrio.
Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).
Ant. Exprobrat ‡ hunc pontifex
Joachim quod sisteret
infecundus cum fecundis
seque eis jungeret.
Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).
Ant. Joachim ex opprobrio
e templo tristis exiit,
nec ad domum vel uxorem
sed ad pastores transiit.
Ps. Fundamenta ejus (*lxxxvi.* p. 154).
V. Specie tua.

Lectio iiii. Hodie, fratres charissimi, in honore beatæ Annæ venerabilis matronæ specialiter convenimus, eo quod in hac die, ut supradiximus, ipsam de hoc mundo migrasse credimus : dignum est tamen ut ipsius sponsum beatum Joachim eximiæ sanctitatis virum, quorum erat una caro : ex qua processit beatissima virgo, prout Dominus dederit, pariter veneremur. Tradunt siquidem hys-

* 'gloriam' *Brev. Norvic. MS.*
† 'spirant uno germine.' *Brev. Norvic. MS.* 'gerimine' *Chevallon.*
‡ 'Exprobrabat' *Chevallon.*

toriæ quod hujus semper recolendæ virginis præclara origo de stirpe procedens Davitica : huic illuxit velut dies lucidissima mundo. Nam pater ejus Joachim, mater vero Anna vocati : affluentia rerum terrenarum erant potentes, sed virtutum probatarum copia fuerunt potentiores. Non enim terrenis divitiis affluere : sed juste potius et legitime gaudebant vivere. Nec tantum mundi hujus appetebant assequi gloriam : quantum divinam satagebant jugiter implere justitiam. Propter quod studiosi ambo in lege Domini sine quavis querela degebant in populo Dei : sed eo studiosius, eoque devotius ceteris ejusdem populi hominibus, quo mundo erant perlaturi* splendidissimum de suo germine sydus, pio scilicet Deo cooperante, qui producit† rosam de spinosa gente. Non quod in patre sive in matre istius virginis sacratissimæ fuissent unquam spinæ Judaicæ : sed quod ipsi spinas non habentes de habentibus sint Dei gratia procedentes. Tu.

R. 4. Ex Judeæ crevit spina
hæc matrona nobilis :
spina tamen officina
claruit mirabilis,
de qua prodiit Regina
cæli venerabilis.
V. Nos a fraude serpentina
salvet mater humilis.
Regina cæli venerabilis.

Lectio v. Vivebant itaque ambo socialiter, et erant in conjugio legaliter in urbe Galileæ Nazareth nomine : unde oriundus Joachim pater erat, mater tamen Anna Bethleemita ortu fuerat. Et quoniam justi coram Deo et hominibus erant : templo Dei et peregrinis indigentibus duas portiones suarum facultatum tribuebant, reservata in suos usus tertia, unde temporaliter vivebant. Verum permanente utroque sterili per annos circiter viginti, templum Dei diebus certis frequentabant, ubi Deum sollicite orabant, ut dignum Deo fructum carnis suæ, hoc est, filium vel filiam mererentur accipere : factoque voto quod obsequio divino manciparent quantancunque‡ sobolem divino dono generarent. Post hæc Joachim, audito improperio a pontifice Ysachar sibi facto, videlicet quod esset infecundus, nullusque de eo genitalis esset in Israel fructus, mox tristis confususque abiit, nec domum vel uxorem : sed§ pastores suos adiit. At divina pietas consolans ejus angustias : angelico aspectu simul et affatu promisit ei virginem præcipuam de se fore nascituram. Denique ut dignitas mirabilis significaretur evangelizatæ sobolis, claritas etiam mirabilis comitata est angelum lucis : vel idcirco cum luce ingenti Joachim patri angelus apparuit, quia lumen mundi processurum de luce, id est, de nascitura virgine declaravit. Tu.

R. 5. Quam potens esse diceris
in regno beatorum,
quæ genitrix agnosceris
reginæ angelorum.
Insignis quippe diceris
patrona miserorum.
Vers. Impetra nobis miseris
veniam peccatorum.
Insignis.

Lectio vi. Nascitur ergo de legitimo et valde sancto conjugio sanctissima virgo : ut pote totius sanctitatis futura mater dono divino. Justum nempe fuit ut de bonis optima, de sanctis sanctissima : immo de sterilitate virginitas fecunda et fecunditas integerrima nasceretur. Quomodo de arbore bona flos jocundus, et de ipso flore vitalis fructus profertur, bona quidem priora, secunda vero meliora, sed horum postrema

* 'prolaturi' *Legenda MS.* et *Brev. Norvic. MS.* 'prelaturi' *Leg.* 1518.
† 'produxit' *Legenda MS.*, *Brev. Norvic. MS.*, *Leg.* 1518.
‡ 'quācunque' *Leg.* 1518.
§ 'seu' *Leg.* 1518.

sunt optima : sic profecto de parentela bona processit melior virgo Maria, de qua proles est optima, scilicet benedictus fructus ventris sui, qui est bonus super omnia. Hæc itaque de bonis melior et optima parentibus orta in domo paterna triennio est educata. Et quoniam parvulis vel etiam quibuslibet aliis angelorum custodia deputata creditur, necnon veritate docente asseritur : multo astruitur verius, adeo ut nihil sit verius, quod hanc ab initio sanctissimam virginem sancti semper custodierunt angeli, quippe qui mundi dominam sciebant eam futuram, potentem quoque post omnipotentem Creatorem, super omnes potentes, cæli et terræ reginam. Tu autem.

R. 6. O quam digne veneraris
ab humano germine,
quæ Mariam mundo paris,
magno Dei munere.
Ipsa virgo singularis
dignetur succurrere.
Vers. Anna mater salutaris
fac nos Christo vivere.
Ipsa virgo. Gloria. Ipsa virgo.

In tertio Nocturno.

Ant. Joachim et conjugi
angelus apparuit,
dolentesque nimium
dulciter compescuit.

Ps. Cantate *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Preces vestræ sunt acceptæ,
habebitisque filiam,
per quam Deus magnifice
præstabit cunctis gratiam.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Hinc cognoscunt se mutuo
conjugali fœdere,
et agunt laudes Domino
pro concesso munere.

Ps. Cantate *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Adjuvabit eam.

**Initium sancti Evangelii secundum Matheum. i.* [1—16].

Liber generationis Jesu Christi : Filii David, Filii Abraham. Et reliqua.

Omelia de diversis Tractatibus.

Matheus igitur evangelista scribens librum generationis Jesu Christi : ceteris prætermissis horum filium nuncupavit, quia ad hos tantum facta est de Christo † repromissio. Ad Abraham : in semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes terræ. Ad David vero ait, De fructu ventris tui : ponam super sedem tuam. Abraham genuit Ysaac : Ysaac autem genuit Jacob. Exequitur ergo humanam generationem Christi Matheus ab ipso promissionis exordio : hoc est ab Abraham generatores commemorans, quos perducit ad Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus. Quicquid tamen in insigni genealogia Christi ad evangelicam respicit hystoriam, totum ex abundanti recurrit ad Annam : ut ipsa sit quasi quædam meta legis et gratiæ, per quam dignitas humanæ videtur in Christo refloruisse naturæ. Ex ejus namque ventre prodiit : quod de sancta ecclesia longe ante Spiritussanctus ait, Syndonem fecit et vendidit : et cingulum tradidit Chananeo. Sindonis hujus candor niveus puritas est et mundicia virginalis, quam beata Anna mater manibus suis quasi contexuit : dum genitricem Dei Mariam ad diem temporalis ortus in forma humana de palatio uteri sui corporaliter eduxit. Hanc ad redemptionem generis humani Deo Patri vendidit, ut in illo commercio incarnatum Patris Verbum matris fieret precium : et ipsa preciosa appareret ad liberationem captivorum.

R. 7. Eva mater corruptelæ
pomi fit edulio,

* Locus picturæ in Legend. A.D. 1518 de qua iam ante ad pp. 539–540 mentionem fecimus. † 'de ipso' *Leg.* 1518.

deformavitque sequelæ
lineam contagio.
Anna confers* spem medelæ
sacro puerperio.
Vers. Esto memor clientelæ
hujus in exilio.
Anna confers.

Lectio viii. Unde sanctus angelus a Deo missus nunciare parentibus hanc sacratissimam virginem nascituram : nomen ejus simul et vitam, matremque Filii Dei prædixit futuram. Cui consonans angelus Gabriel ille magnus jam dicit grandi et adultæ, jamque Joseph sancto desponsatæ : non tamen nuptialiter copulatæ. Nam post salutationem sanctam tanta virgine dignam : nonnullis interpositis intulit hoc modo ; Quod ex te nascetur sanctum : vocabitur Filius Dei. Servata ergo et munita fuit angelorum custodia : quæ angelorum Regem erat paritura, et quæ antequam nata nomine ac vita est et dignitate signata. Sed hujusmodi custodia, id est, cælestis et angelica magna quidem fuit in parentum domo : major vero in sancto Dei domicilio. Ex quo enim in templo est oblata, et ibidem a parentibus Deo commendata : Deus qui suscepit ipse custodivit, et per suos sanctos angelos assidue munivit. Munivit, inquam, tanquam suum sanctuarium, præfinito tempore a Patre Filium suum Mediatorem Dei et hominum suscepturum. Nam ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege : ut oppressos lege redimeret.

R. 8. Anna mater matris Christi,
nos pie considera,
quæ Mariæ meruisti
propinare ubera.
Ecce felix ascendisti
supra cuncta sydera.
Versus. Tu in hora mortis tristi
nos ab hoste libera.
Ecce felix.

Lectio ix. Remansit itaque in templo Dei electa et prælecta virgo Dei, et ipsa utique templum venerabile Dei : ut suo dignissimo ac mellifluo eloquio posset dicere quod fortis ille rex David, de cujus genere descendit, in Psalmo legitur dixisse, Dominus pars hereditatis meæ. Jam vero a parentibus ibidem derelicta et soli Deo commissa, qualiter deinceps vixerit, vel quomodo in templo se habuerit, nec est cuiquam possibile dicere, nec saltem conjicere. Etenim omnis facundia deficit, omnisque conjectura evanescit a facie virtutum virginis hujus : et a conspectu majestatis gratiæ ejus. Gaude igitur et lætare, O felix Joachim : qui tantæ prolis meruisti vocitari patrator. Sed et tu, Anna, longe felicior Anna matre Samuelis simul exulta : enixa es castitatis speculum, honestatis domicilium, solatium miserorum, spem fidelium, reginam angelorum. Quæ nobis et omnibus hujus diei solennia venerantibus gratiam conferat mundi domina : nosque lætificet in cælesti gloria, cum Filio suo Domino nostro Jesu Christo, cui sit honor et gloria per infinita secula. Amen. Tu.

R. 9. Beata virgo virginum,
matris tuæ precibus
remissionem criminum
procura supplicibus.
Et fac post vitæ terminum
lætos in cælestibus.
Vers. Succurre penes Dominum
cunctis assistentibus.
Et fac. Gloria Patri. Et fac

V. Ora pro nobis beata Anna.
Ut digni [efficiamur promissionibus Christi].

In Laudibus.

Ant. Omnis sanctorum concio

* 'confert' *Port.* 1519, 1557, *cum Brev. MS. Norvic.*

matrem collaudet virginis,
de cujus puerperio
salus processit hominis.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Hæc prolem devotissime
petit a Patre luminum,
et meruit dignissime
Mariam decus virginum.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Ex Joachim, quem habuit
vitæ virum eximiæ,
Anna Mariam genuit
matrem Regis justiciæ.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Stirps Yesse clara diluit
Evæ matris opprobrium :
dum Anna prolem genuit
florem sanctorum omnium.

Ps. Benedicite *p.* 31.

Ant. Anna floret ut lilium
in summi Regis curia,
thronum adepta regium
cum immortali gloria.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Mulierem fortem, *ut supra.*

Hymnus.

Felix Anna præ aliis
digna laude fidelium :
mundum replevit gaudiis
per sacrum puerperium.

Hæc de carnis propagine
Mariam nobis protulit :
quæ suo reddit* germine
quod Eva tristis abstulit.

O vas cælestis gratiæ,
mater reginæ virginum :
per te precamur anxie
remissionem criminum.

Memento mater inclita
quam potens es per filiam :
et nobis prece solita
procura Dei gratiam.

Tuisque donet precibus
dator bonorum omnium :
ut gaudiis cælestibus
fruamur post exilium.

Patri Natoque gloria
detur cum Sancto Spiritu,
qui per Annæ suffragia
conservet nos in exitu. Amen.

V. Elegit eam Deus et præelegit eam.

Habitare [eam fecit in tabernaculo suo].†

Ant. Anna stellam matutinam
magni maris et reginam
peperit clementiæ :
cum qua vere jocundatur ;
quia Deum contemplatur
revelata facie.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui beatam Annam.

AD PRIMAM.

Ant. Omnis sanctorum. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias.

Ps. Quicunque, *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Hæc prolem. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Mulierem fortem.

R. Diffusa est gratia, *ut in Communi Unius Virginis.*

AD SEXTAM.

Ant. Ex Joachim. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Proverb. ultimo* [*xxxi.* 29].)

Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas, fallax gratia et vana est pulchritudo, mulier timens Deum ipsa laudabitur.

R. Specie tua.

* 'reddidit' *Chevallon.*

† Nescio an sit legendum '*R.* Et habitare.'

AD NONAM.

Ant. Anna. *v. de Laudibus.*
Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Proverb. ultimo* [*xxxi.* 20].)

Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem, ideo fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo.
R. Adjuvabit.
V. Elegit eam.
Oratio ut supra.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Omnis sanctorum.
Psalmi. Dixit Dominus (*cix.* p. 191).
Laudate pueri (*cxii.* p. 193).
Lætatus sum (*cxxi.* p. 199).
Beati omnes (*cxxvii.* p. 202).
Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. Mulierem fortem.
R. Beata virgo.
Hymnus. Ave mater Anna.
V. Elegit eam.

Ant.

Anna florem
portavit gratiæ,
flos odorem
spirat mundiciæ,
almæ preces
matris et filiæ
nos conducant
æternæ gloriæ.

Ps. Magnificat.
Oratio. Deus qui beatam Annam.

Memoria fiat de SEPTEM DORMIENTIBUS MARTYRIBUS.

Oratio. Deus qui gloriosos resurrectionis æternæ præcones septem dormientes magnifice coronasti: præsta, quæsumus, ut eorum precibus resurrectionem sanctam, quæ in eis mirabiliter præostensa est, consequamur. Per Dominum.

[SEPTEM DORMIENTIUM MARTYRUM. (XXVII. JULII.)]

AD MATUTINAS.

Tres Lectiones. Invitatorium duplex.

Lectio i. Sub Decio imperatore facta in Christianos gravi persecutione, septem Christiani civitatis Ephesiorum cives persecutionis furorem declinantes accepto consilio vendiderunt quæ habere poterant, et colligentes pecuniam absconderunt se in spelunca in monte Celio: donec persecutionis rabies refrigesceret. Vocabantur autem ipsi viri: Maximianus, Malchus, Martinianus, Dionysius, Johannes, Serapion, et Constantinus. Et constituerunt Malchum, ut mendici habitu indutus quæ necessaria essent emeret in civitate, et ministraret eis. Placuit autem Deo ut ipsi sancti in eadem spelunca soporati: obdormirent per secula multa. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Evolutis autem trecentis sexaginta et duobus annis: regnante imperatore Christianissimo Theodosio, surrexit detestanda hæresis nitens refellere generalis fidem resurrectionis. Volente autem Deo post tanta tempora prædicti sancti evigilantes, et unius noctis spacio se obdormisse putantes: Malchum ad civitatem miserunt ut quæ eis essent necessaria emeret. Qui appropinquans civitati, et super portam crucem erectam videns, et omnes

invocantes Christi nomen audiens : valde admirari cœpit. Prolatis vero argenteis : cœperunt intuentes admirari et dicere adinvicem, quia hic juvenis thesaurum invenit. Quid multa? Capitur Malchus : et ad proconsulem civitatis ducitur. Tu autem.

Lectio iii. Proconsul ergo cum ab eo inquireret ubi thesaurum invenisset : cecidit Malchus ad pedes ejus dicens, Rogo vos dicite michi ubi est Decius imperator : Christianorum persecutor? Ego enim et socii mei persecutionem ejus fugientes : abscondimus nos in spelunca Celii montis. Marinus civitatis episcopus hoc audiens : dixit, quia visio est, quam innotuit nobis Deus in juvene isto. Sed surgamus : et eamus cum eo. Et venientes ad speluncam viderunt sedentes sanctos martyres Dei, et erant facies eorum sicut rosa florens. Et adorantes eos : miserunt ad imperatorem* celeriter, hæc nunciantes. Qui cum venisset, ingressus ad sanctos Dei et amplexus eos : flevit super cervices eorum. Qui dixerunt ei, Propter te suscitavit nos Deus ante diem magnæ resurrectionis : ut tu sine dubio resurrectionem mortuorum credas. Et cum hoc dixissent : reddiderunt spiritus secundum præceptum Dei. Imperator vero flens et osculans reliquias sanctas eorum : congregatis plurimis episcopis et fidelibus viris, fecit in eodem loco dignam memoriam eorum.

Cetera de Communi Plurimorum Martyrum.

SANCTI SAMPSONIS EPISCOPI. † (XXVIII. JULII.)

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, tribue nobis famulis tuis per intercessionem sancti Sampsonis episcopi poscentibus peccatorum veniam, quærentibus salutis viam, pulsantibus aperire cælestis regni aulam : ut ad æternam majestatis tuæ habitationem te adjuvante pervenire mereamur. Per Dominum nostrum.

Eodem die fiat Memoria de sancto PANTHALEONE, *martyre.*

Oratio. Deus qui hunc diem beati Panthaleonis martyrio consecrasti : præsta, quæsumus, ut ipsius interventu hoc in nostris floreat actibus, quod præmiis remuneretur cælestibus. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.

AD MATUTINAS, *tres Lectiones de Communi. Invitatorium duplex.*

Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

* 'pro imperatore' *Port.* 1519, 1557.
† '*epi et confessoris*' Leg. 1518.

SANCTORUM FELICIS, SIMPLICII, FAUSTINI, ET BEATRICIS, MARTYRUM. (XXIX. JULII.)

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut sicut populus Christianus martyrum tuorum Felicis, Simplicii, Faustini, et Beatricis temporali solennitate congaudet, ita perfruatur æterna : et quod votis celebrat, pio comprehendat effectu*. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. Qui tecum.

Ad Matutinas, *tres Lectiones. Invitatorium duplex.*

Lectio i. Liberio urbis Romæ episcopo misso in exilium a Constantio Augusto hæretico : congregantes se sacerdotes cum universo clero Romano, ordinaverunt in loco ejus episcopum Felicem presbyterum urbis venerabilem virum. Qui facto consilio : declaravit Constantium hæreticum, et secundo rebaptizatum ab Eusebio Nichomedense juxta Nichomediam in Aquilone villa. Hoc declarato, ejicitur sanctissimus Felix de episcopatu suo : a Constantio Augusto filio Constantini Augusti. Qui levatus exinde : ductus est in civitatem Corobinam †, et ibi passus est capite truncato, et martyrio coronatus. Exinde raptum est corpus ejus a presbyteris et clericis : et sepultum in basilica, quam ipse construxerat via Aurelia. Cujus natale celebratur quarto kalendas Augustas, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi : qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum. Amen.

Lectio ii. Temporibus Dyocleciani et Maximiani erat Romæ quædam virgo Beatrix nomine : quæ fuerat germana soror sanctorum Simplicii et Faustini, qui pro nomine Domini nostri Jesu Christi post multa ac diversa supplicia, quæ illata sunt eis a carnificibus, jussi sunt capitalem subire sententiam. Quorum corpora sepelivit beata Beatrix : una cum beato Crispo et Johanne presbyteris. Factum est autem ut prædium quod fuerat beatæ Beatricis commune cum fratribus : Lucrecius vicinus possessor ambiret. Qui fecit teneri beatam Beatricem : et duci ad sacrificandum nefandissimis ydolis. Tunc beata Beatrix dixit ad illos qui eam ducebant, Ego non sacrifico dæmoniis : quia Christiana sum. Lucrecius jussit eam carcerali custodiæ mancipari : quousque de ea cogitaret. Post hæc fecit eam præfocari noctu a servis suis : et sic tradidit spiritum Domino. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Post hæc ingressus est Lucrecius prædium sanctorum : et fecit convivium in quo insultabant sanctis Dei dum epulabantur. Et ibi erat quædam mulier quæ filium suum lactabat. Ille autem infantulus pannis involutus : vocem emisit in convivio coram omnibus dicens, Audi, Lucreci. Occidisti et invasisti. Ecce datus es in possessionem inimici. Ad hanc vocem expavit Lucrecius : et timor ac tremor invasit eum. Statimque etiam sathanas in eum ingressus ibi in convivio per tres horas vexavit eum : quousque tolleret spiritum ejus. Tantus autem metus irruit super omnes qui aderant, ut simul omnes ad Christianos confugium facerent : et Christiani facti omnibus enarrarent passionem beatissimæ martyris Beatricis virginis Christi, in convivio vindicatam. Tu.

* 'affectu.' *Port.* 1519, 1557.

† 'coronā;' *Leg.* 1518.

SANCTORUM ABDON ET SENNES†, MARTYRUM.

(XXX. JULII.)

Oratio. Deus qui sanctis martyribus tuis Abdon et Sennen ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratiæ contulisti : da famulis tuis suorum veniam delictorum, ut sanctorum tuorum intercedentibus meritis ab omnibus mereantur adversitatibus liberari. Per Dominum.

AD MATUTINAS, *Invitatorium duplex. Tres Lectiones fiant.*

Lectio i. Decius imperator victor Romam revertens de Persida‡ adduxit secum duos subregulos Persarum Abdon et Sennen Christianissimos viros. Et convocato Romæ senatu : jussit eos Decius sibi præsentari. Et dixit ad senatum, Audiat cœtus vester, patres conscripti. Dii nostri tradiderunt nobis hostes ferocissimos. Ecce enim inimici reipublicæ : et Romani imperii. Et introducti sunt ornati ex auro et lapidibus preciosis : vincti cathenis. Quos cum vidisset omnis senatus : cœperunt mirari in aspectibus eorum.

Lectio ii. Decius autem Cesar dixit ad Abdon et Sennen, Sacrificate diis, et estote subreguli Romanæ libertatis, et possidete omnia vestra et pacem Romani imperii. At illi dixerunt, Nos peccatores semel obtulimus nosmetipsos Domino : oblationem et sacrificium. Dominum enim nostrum Jesum Christum adoramus : manufactis vero simulachris nunquam humiliamur. Decius dixit, Istis sunt paranda acerrima tormenta. Et jussit Valeriano duci eos ante simulachrum solis, et denudari : et a militibus ad sacrificandum compelli. Sancti autem contemnentes et expuentes in simulachrum dixerunt Valeriano, Fac quod potes : quia nos securi sumus de Domino nostro Jesu Christo§, qui potest omnia tua machinamenta destruere.

Lectio iii. Valerianus præfectus jussit sanctos Dei diu cum plumbatis cædi : et cæsos in amphiteatrum duci, et ferarum morsibus consumi. Et facto signo Christi, intrantes sancti in amphiteatrum dixerunt, In nomine Domini nostri Jesu Christi : introibimus ad coronam nobis a Domino præparatam. Et venerunt in conspectu Valeriani nudi corpore : sed induti Christi fide. Et jussit Valerianus dimitti eis duos leones : et quattuor ursos. Qui dimissi venerunt rugientes ad pedes sanctorum martyrum : et non recedebant a pedibus eorum. Nemoque poterat accedere ad eos propter impetum ferarum eos custodientium. Et dixit Valerianus, modo claruit ars magica eorum. Et repletus furore jussit gladiatores introduci : et ibidem eos interfici. Quibus percussis, jussum est eorum corpora ante simulachrum solis jactari : animæ vero eorum in cælesti gloria meruerunt a Domino beata immortalitate coronari.

Cetera de Communi Plurimorum Martyrum.

* '*sennen.*' Leg. 1518.
† '*In natiuitate sctōrum abdō & Sennen*' Leg. 1518.
‡ 'perside :' *Leg.* 1518.
§ 'sumus dei & dñi nr̄i iesu xp̄i,' *Leg.* 1518.

SANCTI GERMANI, EPISCOPI. (XXXI. JULII.)

Oratio. Exaudi nos, Deus salutaris noster : et quia voces nostræ non merentur audiri, sancti Germani confessoris tui atque pontificis interventio, quæsumus, sit accepta pro nobis. Per Dominum nostrum.

Ad Matutinas, *tres Lectiones fiant.*

Lectio i. Beatus Germanus Antissiodorensis oppidi indigena fuit, parentibus splendidis procreatus : et ab ipsis infantiæ rudimentis* studiis liberalibus institutus. In quo doctrinæ collatio†, cum ingenii ubertate consentiens, eruditissimum duplicato bono, id est, naturæ et industriæ reddiderunt. Atque ut in eum perfectio litterarum plena conflueret, post auditoria Gallicana intra urbem Romam : civilis juris scientiam perfecte addidicit.

Lectio ii. Deinde ad honorem præfecturæ sublimatus : moribus et eloquentia decoravit. In quo actu, dum laudis multiplici luce resplenderet : sublimem genere, moribus, et divitiis sortitus est uxorem. Suscepit sacerdotium invitus, coactus simul et addictus : sed repente mutatur ex omnibus. Despicitur mundi militia : cælestis assumitur. Seculi pompa calcatur : humilitas conversationis eligitur, uxor in sororem mutatur. Substantia dispensatur in pauperes : paupertas ambitur. Jam vero enarrari non potest qua hostilitate vim sibi ipse consciverit : quas cruces, quæve supplicia corporis sui persecutor induerit. In refectionibus primum cinerem prælibavit : deinde panem ordeaceum sumpsit, quem tamen ipse excussit et moluit. Et cum hic cibus gravior jejuniis indicitur : nunquam nisi vespere, interdum tamen in ebdomada media, plerumque die septima ponebatur.

Lectio iii. Stratum omne subjecto cilicio, et superposito‡ uno tantum sacculo : contentus fuit. Caput ab humeris per cervicis confinium : nulla sublevavit adjectio. Ita protinus prostrata per terram membra damnaverat. Noctibus nunquam vestimentum : raro cingulum, raro calciamenta detraxit. Redimitus loro, semper in capsula sanctorum reliquias continens : jugis gemitus, oratio perseverans erat. Longum enim tempus somnum capere inter tormenta non poterat. Dicat quisque quod senserit. Ceterum absolute definio : beatum Germanum inter tot cruces longum traxisse martyrium. O quam præclara Dei nostri virtus et pietas : qui famulum suum in via veritatis fideliter gradientem duplici remuneratione dotavit : ut et præteriti si qui fuerant decoquerentur errores, et celeriter defæcata sanctitas præstaretur. Quique peccatis præteritis forsitan tenebatur obnoxius : inciperet§ fenerator esse virtutum adjutus gratia Domini nostri Jesu Christi.

Cetera de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

* 'indumentis' *Brev. Joh. MS.*
† 'consolatio' *Port.* 1519, 1557.
‡ 'supposito' *Leg.* 1518.
§ 'ut inciperet' *Leg.* 1518.

PETRI AD VINCULA*. (I. AUGUSTI.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. Solve jubente Deo
terrarum, Petre, cathenas :
qui facis ut pateant
cælestia regna beatis.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Actuum xii.* [5.])
Petrus quidem servabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo. Deo gratias.

R. Dixit angelus. *infra viii.*

Hymnus.

Jam bone pastor
Petre clemens accipe
Vota precantum,
et peccati vincula
Resolve tibi
potestate tradita,
Qua cunctis cælum
verbo claudis, aperis.

Annue Christe. *In Communi*, p. 364.

V. In omnem terram [exivit sonus eorum.

R. Et in omnes fines terræ verba eorum].

Ant. Tu es pastor ovium, princeps apostolorum : tibi traditæ sunt claves regni cælorum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui beatum Petrum apostolum a vinculis absolutum, illæsum abire fecisti : nostrorum, quæsumus, absolve vincula peccatorum, et omnia mala a nobis propiciatus exclude. Per Dominum.

Memoria de MACHABEIS *martyribus.*

Ant. Gaudent in cælis, *vel* Isti sunt sancti, *in Communi*, p. 396.

V. Lætamini in Domino et exultate justi.

Oratio. Fraterna nos, Domine, martyrum tuorum corona lætificet : quæ et fidei nostræ præbeat incrementa virtutum, et multiplici nos suffragio consoletur. Per Dominum.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Tu es pastor ovium princeps apostolorum. Tibi traditæ sunt claves regni cælorum.

Ps. Venite.

Hymnus. Jam bone.

Versus. Annue Christe.

In primo Nocturno.

Ant. Misit Herodes rex manus ut affligeret quosdam de ecclesia : occidit autem Jacobum fratrem Johannis gladio.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Videns autem quia placeret Judeis apposuit apprehendere et Petrum.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Petrus quidem servabatur in carcere, et oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

V. In omnem terram.

Lectio i. Notandum est, fratres charissimi, qua de causa celebratur festivitas sancti Petri, quæ dicitur ad vincula : kalendis Augusti. Hæc ergo a quibusdam dicitur causa. Romanorum quidam dux nomine Quirinus habebat filiam gutturnosam : nomine Balbinam. Habebat autem ipse dux beatum Alexandrum papam in carcere clausum. Ipsa vero puella ibat sæpissime ad carcerem ubi beatus papa Alexander cathenis tenebatur ligatus, et deosculabatur cathenas, quibus ipse sanctus ligatus erat : scilicet ob gratiam recuperandæ sanitatis.

* '*Ad vincula sancti petri.*' Leg. 1518. passim.

R. 1. Misit impius Herodes rex manus ut affligeret quosdam de ecclesia. Occidit autem Jacobum fratrem Johannis gladio.

V. Videns autem quia placeret Judeis : apposuit apprehendere et Petrum.

Occidit autem.

Lectio ii. Cui beatus Alexander dixit, Noli, filia mea, osculari has cathenas, sed quære boias sancti Petri quibus vinctus fuit, et osculare illas : et inde recipies sanitatem. Quæ mox ad patrem suum veniens : narravit ei sicut audierat a præfato papa. Quod audiens pater puellæ misit nuncios qui perquirerent carcerem ubi apostolus fuerat [ligatus] * : indeque secum afferrent boias beati Petri. Quod ita factum est. Quas deosculans præfata puella : ilico recepit sanitatem. Sicque beatus Alexander exiens de carcere : constituit celebrari solennitatem hanc kalendis Augusti, in honore beati Petri, et in ejus nomine ædificavit ecclesiam quæ dicitur Ad vincula. In qua etiam, ut fertur, solennitate, cathenæ ejus deosculantur a populo devote : auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 2. Videns autem callidus hostis quia placeret Judeis, Apposuit apprehendere et Petrum.

V. Misit impius rex Herodes manus ut affligeret quosdam de ecclesia.

Apposuit.

Lectio iii. (*Leonis papæ sermo* 20. *de Apostolis Petro et Paulo*) †.

Exultemus in Domino, dilectissimi, et spirituali jocunditate lætemur : quia unigenitus Dei Filius Dominus noster Jesus Christus, ad insinuanda nobis dispensationis et divinitatis suæ mysteria, apostolici ordinis primum beatum Petrum dignatus est prærogare, cujus hodierna solennitas specimen et decus contulit orbi terrarum. Hoc enim beati Petri obtinuit dilectissimi illa confessio, quæ a Deo Patre apostolico inspirata cordi : omnia humanarum opinionum incerta transcendit, et firmitatem petræ, quæ nullis impulsionibus quateretur, accepit. Evangelica siquidem reserante hystoria : omnes apostolos Dominus quid de se homines opinentur interrogat. At ille, quasi quid habeat discipulorum sensus sciat; respondet; Tu es Christus Filius Dei vivi. Ille primus est in Domini confessione : qui primus est in apostolica dignitate. Qui cum dixisset, Tu es Christus Filius Dei vivi : respondit ei Jesus, Beatus es, Symon Bariona : quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cælis. Id est, beatus es, quia te docuit Pater meus : nec terrena opinio fefellit, sed inspiratio cælestis instruxit : et non caro et sanguis, sed ille me tibi cujus sum Unigenitus indicavit. Tu autem.

R. 3. Cunque tyrannus immitis comprehendisset Petrum apostolum : misit eum in carcerem, Volens post Pascha producere eum populo.

V. Videns autem quia placeret Judeis, apposuit apprehendere et Petrum.

Volens. Gloria. Volens.

In secundo Nocturno.

Ant. Erat Petrus dormiens inter duos milites vinctus cathenis duabus,

* 'fuerat vinctus' *Brev. Gonv.-Cai. MS.* 'ligatus fuerat' *Legenda MS.*, *Brev. Joh. MS.* 'fuerat;' *Leg.* 1518. 'fuerat:' *Chevallon.*

† *Leonis* Sermo II. in Natali Apostolorum Petri et Pauli, *Opera*, p. 79, ed. Paris, 1671.

et custodes ante ostium custodiebant carcerem.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

Ant. Cunque producturus eum esset Herodes, ecce angelus Domini astitit : et lumen refulsit in habitaculo carceris, percussoque latere Petri excitavit eum dicens : surge velociter.

Ps. Exaudi Deus deprecationem (*lx.* p. 119).

Ant. Exiens Petrus apostolus sequebatur angelum : et nesciebat quia verum est quod fiebat per angelum : æstimabat autem se visum videre.

Ps. Exaudi Deus orationem (*lxiii.* p. 121).

V. Constitues eos principes.

Lectio iiii. Et ego (inquit) dico tibi. Hoc est, sicut Pater meus tibi manifestavit divinitatem meam : ita ego notam tibi facio excellentiam tuam. Quia tu es Petrus. Id est, cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis : qui facio utraque unum, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut quæ michi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Super hanc (inquit) fortitudinem æternum extruam templum : et ecclesiæ meæ cælo inserenda sublimitas in hujus fidei firmitate consurget. Hanc confessionem portæ inferi non tenebunt : mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est : et sicut confessores suos ad cælestia provehit, ita peccatores ad inferna demergit.

R. 4. Petrus quidem apostolus servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo.

V. Erat Petrus dormiens inter duos milites : vinctus cathenis duabus.

Oratio autem.

Lectio v. Propter quod dicitur beatissimo Petro, Tibi dabo claves regni cælorum. Et quæcunque ligaveris super terram erunt ligata et in cælis : et quæcunque solveris super terram erunt soluta et in cælis. Transivit quidem etiam in alios apostolos vis istius potestatis : sed non frustra uni commendatur quod omnibus intimatur. Petro enim ideo hoc singulariter creditur : quia cunctis ecclesiæ rectoribus Petri forma præponitur. Manet ergo Petri privilegium : ubicunque ex ipsius fertur æquitate judicium. Nec nimia est vel severitas vel remissio, ubi nichil erit ligatum, nichil solutum : nisi quod beatus Petrus vel ligaverit aut solverit. Instante autem passione sua, quæ discipulorum erat turbatura constantiam : Symon, inquit Dominus; Symon, ecce sathanas expostulavit : ut vos cribraret sicut triticum. Ego autem oravi pro te : ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos : ne intrent in tentationem.

R. 5. Cum vero producturus eum esset Herodes in ipsa nocte erat Petrus dormiens Inter duos milites vinctus cathenis duabus.

V. Et custodes ante ostium custodiebant carcerem ubi erat Petrus apostolus,

Inter.

Lectio vi. Commune erat omnibus apostolis periculum de formidine tentationis, et divinæ protectionis auxilio pariter indigebant : quoniam dyabolus omnes exagitare, omnes cupiebat elidere : et tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, et divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium : ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis aliis conferatur. Et postquam resurrexit Dominus a

mortuis, beato Petro apostolo post regni claves traditas ad trinam æterni amoris professionem : mystica insinuatione ter dixit, Pasce oves meas. Quod nunc quoque proculdubio facit, et mandatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos cohortationibus suis, et pro nobis orare non cessans : ut nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est, ubique prætendit : quanto magis nobis alumnis suis opem suam dignabitur impendere, quos in ecclesia suo nomini et honori dicata sibi voluit deservire? Cum itaque, dilectissimi, tantum nobis videamus præsidium divinitus institutum : rationabiliter et juste in judicis nostri meritis et dignitate lætemur, gratias agentes sempiterno Regi Redemptori nostro Jesu Christo, quod tantam potentiam dedit ei quem totius ecclesiæ principem fecit, ad laudem et gloriam nominis sui, cui est cum Patre et Spiritu Sancto honor et gloria in secula seculorum. Amen.

R. 6. Ecce angelus Domini astitit, et lumen refulsit in habitaculo carceris : percussoque latere Petri excitavit eum dicens; Surge, surge, surge velociter.

V. Et continuo ceciderunt cathenæ de manibus ejus angelo dicente,

Surge, surge. Gloria Patri. Surge.

In tertio Nocturno.

Ant. Transeuntes primam et secundam custodiam venerunt ad portam ferream quæ ducit ad civitatem quæ ultro aperta est eis.

Ps. Confitebimur tibi (*lxxiii.* p. 136).

Ant. Et exeuntes processerunt vicum unum et continuo discessit angelus ab eo.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Petrus ad se reversus dixit : nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum et eripuit me de manu Herodis : et de omni expectatione plebis Judeorum.

Ps. Dominus regnavit irascantur (*xcviii.* p. 170).

V. Nimis honorati (p. 367).

Secundum Matheum xvi. [13—19.]

In illo tempore; Venit Jesus in partes Cæsareæ Philippi : et interrogabat discipulos suos dicens; Quem dicunt homines esse Filium hominis? Et reliqua.

Omelia beati Augustini episcopi.

Domino Jesu Christo requirente, quemnam eum homines dicerent esse : et opiniones varias hominum discipulis respondentibus, rursusque Domino interrogante et dicente, Vos autem quem me esse dicitis : respondit Petrus, Tu es Christus Filius Dei vivi. Unus pro multis dedit responsum : unitas in multis. Petrus enim apostolus : ecclesiæ unicæ typus est. Ipse namque in apostolorum ordine primus, in Christi amore promptissimus : sæpe unus respondit pro omnibus. Tunc ei Dominus ait, Beatus es Symon Bariona : quia tibi non revelavit caro et sanguis, sed Pater meus qui in cælis est. Tu autem, Domine.

R. 7. Surge Petre et indue te vestimenta tua, accipe fortitudinem ad salvandas gentes. Quia ceciderunt cathenæ de manibus tuis.

V. Angelus Domini astitit et lumen refulsit in habitaculo carceris : percussoque latere Petri excitavit eum dicens, surge velociter,

Quia ceciderunt cathenæ.

Lectio viii. Attende causam quare beatus, quia non tibi revelavit caro et sanguis : sed Pater meus qui in cælis est. Ideo beatus : quia tibi non caro et sanguis revelavit. Si enim caro et sanguis hoc tibi reve-

laret : de tuo. Quia vero caro et sanguis non tibi revelavit, sed Pater meus qui in cælis est : de meo, non de tuo. Quare de meo? Quia omnia quæ habet Pater : mea sunt. Ecce audisti causam quare beatus : audi et quare Petrus. Addidit Dominus, Et ego dico tibi; tanquam diceret, Quia tu dixisti michi, Tu es Christus Filius Dei vivi, et ego dico tibi : tu es Petrus. Symon quippe antea vocabatur. Hoc autem ei nomen, ut Petrus appellaretur, a Domino impositum est : et hoc in ea figura, ut significaret ecclesiam. Quia enim Christus petra : Petrus populus Christianus. Petra enim principale nomen est : ideo Petrus a petra, non petra a Petro, quomodo non a Christiano Christus, sed a Christo Christianus vocatur.

R. 8. Dixit angelus ad Petrum : circunda tibi vestimentum tuum, et sequere me. Et egrediens Sequebatur eum.

V. Transeuntes autem primam et secundam custodiam venerunt ad portam ferream quæ ducit ad civitatem, quæ ultro aperta est eis.

Et egrediens sequebatur eum.

Ad primas Vesperas. Et egrediens. Gloria. Sequebatur eum.

Lectio ix. Tu es ergo (inquit) Petrus, et super hanc petram quam confessus es, super hanc petram quam cognovisti dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi, ædificabo ecclesiam meam : id est, super meipsum Filium Dei vivi ædificabo ecclesiam meam. Super me ædificabo te : non me super te. Nam volentes homines ædificare super homines dicebant, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ : ipse est Petrus. Et alii qui nolebant ædificari super Petrum, sed super petram : ego autem sum Christi. Apostolus autem Paulus ubi cognovit se eligi, et Christum contemni, Divisus est (inquit) Christus? Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quo modo non in Pauli, sic nec in Petri, sed in nomine Christi : ut Petrus ædificaretur super petram, non petra super Petrum. Idem ergo Petrus a petra cognominatus, ecclesiæ figuram portans : apostolatus principatum tenens. Tu autem, Domine.

R. 9. Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis. Et quodcunque solveris super terram Erit solutum et in cælis.

V. Tu es (inquit Petrus) Christus Filius Dei vivi. respondens Dominus ait : et ego dico tibi quia tu es Petrus : et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.

Et quodcunque. Gloria. Erit.

V. Tu es Petrus.

[*R.* Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.]

In Laudibus.

Ant. Angelus Domini astitit, et lumen refulsit in habitaculo carceris : percussoque latere Petri excitavit eum dicens : surge velociter.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Dixit angelus ad Petrum, circunda tibi vestimentum tuum et sequere me.

Ps. Jubilate Domino (*xcix.* p. 29).

Ant. Exiens Petrus sequebatur eum : et nesciebat quia verum est quod fiebat per angelum.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Misit Dominus angelum suum, et liberavit me de manu Herodis, alleluya.

Ps. Benedicite omnia (*Daniel. iii.* p. 31).

Ant. Solve jubente Deo
terrarum, Petre, cathenas,
Qui facis ut pateant
cælestia regna beatis.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Petrus quidem.

Hymnus. Exultet cælum (*In Communi*, p. 368).

V. Annunciaverunt opera Dei.

Ant. Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum et in cælis : et quodcunque solveris super terram erit solutum et in cælis, dicit Dominus Symoni Petro.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui beatum Petrum.

Memoria de MARTYRIBUS.

Ant. Istorum est enim *in Communi*, p. 407.

V. Mirabilis Deus.

Oratio. Fraterna nos.

AD PRIMAM.

Ant. Angelus Domini. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure.

Ps. Quicunque *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Dixit angelus. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Petrus quidem.

Responsoria et Versus de Communi Unius Apostoli.

AD SEXTAM.

Ant. Exiens Petrus. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Actuum xii.* 7).

Angelus Domini astitit et lumen refulsit in habitaculo carceris, percussoque latere Petri excitavit eum dicens, surge velociter : et continuo ceciderunt cathenæ de manibus ejus.

AD NONAM.

Ant. Solve jubente Deo. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Actuum xii.* 9).

Exiens Petrus sequebatur angelum, et nesciebat quia verum est quod fiebat per eum : æstimabat autem se visum videre.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Angelus Domini. *i. de Laudibus.*

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191), *et ceteri Psalmi de Apostolis.*

Capitulum. Petrus quidem.

Hymnus. Exultet cælum. *in Communi*, p. 368.

V. Annunciaverunt opera Dei.

Ant. Petrus ad se reversus dixit, nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis et de omni expectatione plebis Judeorum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui beatum Petrum.

Memoria de sancto STEPHANO *martyre.*

Ant. Hic est vere martyr. *in Communi*, p. 372.

V. Gloria et honore.

Oratio. Deus qui nos beati Stephani martyris tui atque pontificis annua solennitate lætificas : concede propicius, ut cujus natalicia colimus de ejusdem etiam protectione gaudeamus. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.

SANCTI STEPHANI, MARTYRIS. (II. AUGUSTI.)

Oratio ut supra.

AD MATUTINAS, *tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex.*

Lectio i. Beatus Stephanus episcopus urbis Romæ, congregato universo clero : sic eos alloquitur dicens, Fratres et commilitones mei, audistis præcepta dyaboli sæva vulgari, ut si quis Christianus detentus fuerit a pagano : omnes facultates ejus accipiat. Vos itaque, fratres, respuite facultates terrenas : ut regnum cæleste percipiatis. Nolite timere principes seculi : sed orate Dominum Deum cæli, et Jesum Christum Filium ejus. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

Lectio ii. Jussit itaque beatus Stephanus ut altera die in cripta Nepotiana* congregarentur. Et facto conventiculo in eadem cripta, inventi sunt promiscui sexus viri ac mulieres numero centum et octo : quos eadem die in nomine Domini nostri Jesu Christi sacri baptismatis misteriis consecravit, et obtulit pro eorum expiatione sacrificium, atque participati sunt omnes.

Lectio iii. Post hæc obtulit sacrificium Deo omnipotenti in cimiterio sanctæ Luciæ†. Audiens igitur Valerianus quæ gesta fuerant, ac de templi eversione, et quia esset cum Stephano maxima multitudo Christianorum : missi sunt plurimi priorum militum, qui venientes invenerunt beatum Stephanum sacrificium Domino offerentem. Quique intrepidus constans ante altaris solennia, et jugiter cœpta perficiens : in eodem loco sicut‡ in sua decollatus est sede, sub die quarto Nonarum Augustarum, pergens ad Dominum cum quo vivit in seculum seculi.

IN INVENTIONE SANCTI STEPHANI PROTHOMARTYRIS SOCIORUMQUE EJUS MARTYRUM. (III. AUGUSTI.)

AD VESPERAS.

Super Psalmos Ant. Sancti per fidem (*in Communi*, p. 395).

Psalmi feriales.

Capitulum. Justorum animæ. *in Communi*, p. 409.

R. Sacerdos Dei.

Hymnus. Sanctorum meritis. *in Communi*, p. 395.

V. Lætamini in Domino.

Ant. Ostendit sanctus Gamaliel per visum Luciano sacerdoti tres calathos aureos rosis refertos, et quartum argenteum croco plenum, et dixit : hi sunt nostri loculi et nostræ reliquiæ : hic autem sanguineas habens rosas loculus est sancti Stephani : qui solus ex nobis martyrio meruit coronari.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui es sanctorum tuorum splendor mirabilis, quique hodierna die beati Stephani martyris tui, Nichodemi, Gamalielis, atque Abibon inventionem gloriosam revelasti : da nobis, quæsumus, in æterna læticia de eorum societate gaudere. Per Dominum nostrum.

* 'nepociana' *Leg.* 1518.
† 'Lucine' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'lucie' *Port.* 1519, 1557.
‡ 'sicut optaverat' *Legenda MS. Joh. cum Port.* 1519.

Ad Matutinas.

Invitatorium. Adoremus Regem magnum Dominum Qui in sanctis suis semper est mirabilis.

Ps. Venite.

Hymnus. Sanctorum meritis. *in Communi*, p. 395.

In primo Nocturno.

Ant. Luciano venerabili presbytero, quiescenti in stratu suo, de revelatione sanctarum reliquiarum prothomartyris Stephani talis divinitus ostensa est visio.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Cum adhuc pæne vigilaret vir venerandus, tanquam in excessu mentis repente est effectus.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 6).

Ant. Vidit igitur assistere sibi virum ætate senem, statura procerum, vultu decorum.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

V. Lætamini in Domino.

Et gloriamini.

Lectio i. Lucianus presbyter, cui revelavit Deus septimo Honorii principis anno locum sepulchri et reliquiarum beati prothomartyris Stephani, et Gamalielis, ac Nichodemi, qui in Evangelio et in Actibus Apostolorum leguntur*, scripsit hanc revelationem Greco sermone ad omnium ecclesiarum noticiam. Qui dum quiesceret in basilica baptisterii in stratu suo, sexta feria Parasceves, circa horam tertiam noctis, dumque abhuc pæne vigilaret, tanquam in excessu mentis effectus : vidit virum senem, statura procerum, vultu decorum, prolixam barbam habentem, palliatum alba stola, cui inerant gemmulæ aureæ intrinsecus habentes sanctæ crucis signum, calciatum caligis in superficie deauratis.

R. 1. Beatus Gamaliel doctoris gentium Pauli didascalus apparuit Christi sacerdoti Luciano in vestitu candido amictus pallio. Et virgam manu gestabat auream.

V. Calciatus caligis in superficie deauratis, quasi deambulans coram eo.

Et virgam.

Lectio ii. Et manu tenebat virgam auream, de qua tangens vocavit eum ter nomine suo : dicens. Luciane, Luciane, Luciane. Et dixit ei Greco sermone, Vade in civitatem quæ dicitur Helya, quæ est Hierusalem : et dic sancto Johanni episcopo, quatinus cum summa diligentia nostros patefaciat tumulos, quia despecto in loco reconditi sumus. Cunque venerabilis presbyter inquireret ab eo quis esset : dixit se esse Gamalielem qui nutrivit Paulum apostolum. Interrogavit autem eum : qui essent cum eo. Unus est, inquit, dominus Stephanus a Judeis Hierosolymis pro fide Christi lapidibus oppressus : jussuque sacerdotum relictus foris extra portam, via quæ ducit ad Cedar, bestiis et avibus devorandus. Sed hoc omnino ille prohibuit : cui illæsam idem martyr fidem servavit. Ego Gamaliel compatiens Christi ministro occulte rapui corpus ejus : et sepelivi in meo prædio, hoc est in Caphargamala, quod interpretatur villa Gamalielis. Et feci eum poni in meo monumento in orientali theca : viginti miliaribus a civitate.

R. 2. Igitur dissimulata Gamaliel deambulatione venit ad eum, et virga quam manu gestabat tetigit illum vocans eum tertio. Luciane, Luciane, Luciane, surge.

V. Cui sacerdos respondit : quis es, domine? at ille dixit ad eum,

Luciane, Luciane.

Lectio iii. Ille vero qui hujus locello jacet contiguus ipse est Nichodemus nepos meus, qui postquam ut renasceretur ex aqua et Spiritu Sancto a Salvatore audivit : bap-

* 'legitur' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

tismi sacramentum suscepit. Pro quo postmodum indignati principes sacerdotum, subtracto ei principatus honore, conabantur illum tradere morti : sed nostræ propinquitatis reverentia non perfecerunt. Veruntamen expulso eo foras urbem diripuerunt omnem supellectilem ejus, multisque eum afficientes plagis : semivivum reliquerunt. Ego nimirum et hunc collegi : et ad pedes prothomartyris jussi sepulturæ tradi. Ille quidem tertius qui mecum possidet locum : ipse est Abibas filius meus, qui mecum Christo credidit vicesimum agens ætatis annum : et a beatis apostolis baptismi unda perfusus est. Is dum esset doctrina legis plenius instructus, et* templo Dei cum Paulo sedule vacans, divina meditando præcepta, ab illo vicio cui se genus humanum maxime subdere solet protectione divina extitit liber : et in hoc proposito castitatis pausavit in pace. Et iste defunctus sepultus est in tertia theca excelsiore : in qua† et ego defunctus applicatus sum.

R. 3. Vade Luciane et dic Johanni episcopo Hierosolymitano : usquequo clausi sumus, usquequo non aperis nobis? Tuis etenim temporibus revelandi sumus.

V. Aperi nobis velocius : ut per nos ostium misericordiæ suæ humano generi aperiat Deus.

Tuis. Gloria. Tuis.

In secundo Nocturno.

Ant. Vir Dei Gamaliel ait Luciano, non mei solummodo causa sollicitus sum : sed potius pro illis qui mecum sunt.

Ps. Domine quis habitabit (*xliv.* p. 17).

Ant. Isti etenim maximo digni sunt honore venerari in terris quos in cælo Rex regum immensa cumulavit gloria.

Ps. Conserva (*xv.* p. 17).

Ant. Cum ergo sint apud Deum meritis excelsi : apud homines loco tenentur humili.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Exultent justi.

Lectio iv. Memoratus autem presbyter sciscitatus est eum dicens, Ubi vos inveniemus, domine? Qui ait illi, in meo agello : qui Syriace dicitur Delagabrii : id est, possessio virorum Dei. Post hanc‡ visionem cum evigilasset presbyter deprecatus est Dominum dicens, Domine Jesu Christe, si est hæc visio ex te, et non est illusio : fac ut iterum et tertio appareat michi, quando vis et quomodo vis. Et cœpit jejunare usque ad aliud Parasceven. Et iterum ipse dominus Gamaliel eadem similitudine et eadem scemate apparuit ei sicut in primo visu : et statim attulit ante eum tres calathos aureos rosis plenos. Duo habebant albas rosas : et tertius rubicundas quasi sanguinem. Quartus vero argenteus : plenus erat croco bene olenti. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 4. Lucianus presbyter dixit, domine tu quis es, et qui sunt tecum? at ille : ego sum Gamaliel Pauli quondam doctor apostoli, qui autem juxta me quiescit. Ipse est dominus Stephanus.

V. Qui a Judeis Hierosolymis lapidatus ad lacerandum bestiis et avibus est positus : sed per Dei providentiam permansit intactus.

Ipse est dominus Stephanus.

Lectio v. Et dixit ei, Lipsana nostra sunt quæ vides. Qui rosas rubeas habet : ipse est dominus Stephanus, qui a dextris positus est ad orientem ab introitu monumenti. Et secundus calathus dominus Ni-

* 'et in' *Leg.* 1518. † 'in quo' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'in qua' *Leg. Joh. MS.* ‡ 'dei. Hanc' *Leg.* 1518.

chodemus : positus contra ostium. Unus vero calathus argenteus, Abibas est filius meus, qui immaculatus ex utero matris suæ excessit e mundo. Et ipse meo conjunctus est calatho in excelso loco : ubi ambo positi sumus quasi gemini. Et cum hæc dixisset : denuo ex oculis ejus evanuit. Cunque expergefactus fuisset : gratias egit Deo omnipotenti, et consuetis jejuniis operam dedit : usque ad tertiam revelationem. In tertia igitur septimana, eodem die et eadem hora advenit supradictus dominus Gamaliel : comminans et fremebundus. Cunque infremuisset*, dixit ei presbyter, Non negligens fui, domine mi : sed præstolabar iterum adventum tuum. Nunc vero sine mora crastina die pergam : omnia quæ michi mandasti dicturus. Expergefactus presbyter : perrexit in civitatem ad sanctum Johannem. Et cum illi omnia quæ viderat narrasset : lachrymatus est Johannes episcopus præ gaudio, et benedixit Dominum. Tu autem.

R. 5. Cum scirem ego Gamaliel sanctitatem Christi levitæ Stephani fidem ejus ac devotionem, credens me in resurrectione partem habiturum cum eo : feci eum sepeliri In monumento meo novo.

V. Auditor Domini Nichodemus ibidem sepultus est, et Abibas filius meus mecum est repositus : ubi requiescit beatus Stephanus.

In monumento.

Lectio vi. Et dixit ad eum episcopus, Si hæc, ut dicis, charissime, audisti et vidisti : oportet me inde transferre beatum prothomartyrem Stephanum archidyaconum Christi, qui primum adversus Judeos Dominica bella peregit, et Dominum in sua majestate in terra positus in cælo stantem vidit, et tanquam angelus in concione hominum apparuit. Hortatus est igitur episcopus Johannes Lucianum presbyterum : ut consurgens diluculo foderet in acervo qui erat in ipso agro. Cunque hoc crastino illucescente statuissent peragere : ipsa nocte apparuit ipse dominus Gamaliel cuidam monacho nomine Migecio †, innocenti et simplici viro, et dixit ad eum, Vade et dic Luciano, frustra laboras in acervo illo, quia ibi non sumus modo : sed tunc ibi fuimus cum lamentarentur nos, secundum consuetudinem antiquorum. Surgens autem prædictus presbyter diluculo, volensque ad acervum ire : invenit monachum illum prædicantem omnibus quæ viderat. Et evocato eo : exquisivit quid vidisset. Qui audiens omnia signa domini Gamalielis : glorificavit Deum, quia inventus est et alius testis in revelatione sanctorum. Tu autem, Domine.

R. 6. Sacerdos Dei Lucianus prostravit se in oratione rogans Deum et dicens. Domine Jesu Christe, si est hæc visio ex te. Præsta ut iterum ac tertio manifestetur mihi.

V. Ut confisus fiducialiter annunciem revelationem sanctorum servorum tuorum.

Præsta ut. Gloria. Præsta ut.

In tertio Nocturno.

Ant. In jejuniis et orationibus constituto apparuit iterum sanctus Gamaliel Luciano presbytero et dixit. quare dissimulasti, frater, et non retulisti quæ dicta sunt tibi Johanni episcopo?

Ps. Exultate justi (*xxxii.* p. 75).

Ant. Nonne vides quanta sit siccitas et tribulatio in toto mundo, et tu negligenter agis?

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Surge ergo et vade et dic Johanni episcopo ut aperiat nobis et faciat locum orationis, ut per nostram intercessionem misereatur Dominus populo suo.

* 'intremuisset' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518. † 'migezio' *Leg.* 1518.

Ps. Deus venerunt gentes (*lxxviii.* p. 143).

V. Justorum animæ.

Lectio vii. Pergens ergo supradictus presbyter ad acervum : fodiens nichil * invenit. Convertit autem se ad monumentum ubi monacho appa- ruerat : et fodiens invenit tres thecas, juxta quod† apparuerat illi secundum typum calathorum. Invenit igitur altis litteris sculptum ‡ lapidem obrutum, habentem ita. Celiel, quod interpretatur Stephanus Dei, et Nardam, quod interpretatur Nichodemus, et Gamaliel. Statimque renunciavit episcopo : cum esset in Lidda, qui est Dyospolis, in sinodo agens. Assumptis igitur secum Johannes episcopus aliis duobus episcopis, Euthemio de Sebaste, et Eleutherio de Hierico : cum clericorum sanctissimo comitatu venit ad locum. Qui cum aperuissent domini Stephani thecam, statim terræmotus factus est magnus, et tanta suavitas et fragrantia odoris inde egressa est : quantam nullus hominum meminit se audisse vel sensisse, ita ut putarent se in amœnitate paradisi positos. Tu autem.

R. 7. Sanctus Gamaliel in visu dixit Luciano, diligenter animadverte quæ dico . et statim deposuit coram eo tres calathos aureos. Et quartus argenteus plenus erat croco.

V. Unus ex tribus calathis rubentes habebat rosas tanquam sanguinem, alii vero duo referti erant rosis albis.

Et quartus.

Lectio viii. Multitudo populi aderat, inter quos et plurimi variis languoribus detenti. In ipsa hora de ipso odore suavitatis septuaginta tres animæ curatæ sunt a diversis infirmitatibus. Et osculantes beati Stephani preciosas reliquias, thecam clauserunt : sicque ad propria cum gaudio reversi sunt. Post paucos enim dies corpus sancti Stephani in Syon ad ecclesiam ubi dyaconus fuerat ordinatus, sexto kalendas Januarii, cum hymnis et laudibus detulerunt. Tunc temporis cum prolixæ siccitatis immensitas esset : sufficiens superna pietate pluvia descendit, quæ sitientem largius terram madefaciens irrigavit. Quod meritis beati Stephani nullus ambigat periclitanti populo fuisse concessum. Hanc revelationem Avitus presbyter, homo Hispanus genere : in Latinum eloquium vertit, et per Orosium presbyterum occidentalibus dedit. Qui etiam Orosius ad loca sancta perveniens, quo eum Augustinus ad Hieronymum pro discenda animæ ratione miserat : reliquias beati Stephani accepit, reversusque in patriam primum intulit occidentalibus. Tu autem.

R. 8. Vides, O frater Luciane, hos calathos . hic rosas habens pulcherrimas loculus est preciosi martyris Stephani. Qui solus ex nobis martyrio meruit coronari.

V. Introgressus ostium sepulchri : invenies eum in parte orientali.

Qui solus.

Lectio ix. Ubi ad declaranda merita dilecti martyris sui innumera miracula Dominus dignatur operari ad laudem et gloriam nominis sui. Quorum testis est et descriptor supradictus Augustinus Hypponensis episcopus : in libris quos de civitate Dei conscripsit. Neque enim non potest jam cum Deo positus, jam in cælis gloria et honore coronatus, sanctus martyr virtutes operari : de quo adhuc in carne corruptibili posito Lucas testatur. Stephanus, inquit, plenus gratia et fortitudine : faciebat prodigia et signa magna in populo. Imitemur ergo in aliquo, fratres dilectissimi, tanti magistri fidem : tam præclari martyris charitatem. Diligamus nos hoc animo in ecclesia fratres nostros : quo ille suos dilexit inimicos. Qui cum a Judeis

* 'et nichil' *Leg.* 1518. † 'tres techas; secundum quod' *Leg.* 1518. ‡ 'scriptum' *Leg.* 1518.

saxorum grandine cæderetur : non solum non comminabatur, sed insuper lapidatoribus suis veniam precabatur. Positis enim genibus orabat dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Illi lapidabant : ille orabat. Illi cum furiose persequebantur : ille placatus Christum sequebatur. Illi malicia cæcabantur : ille apertis cælis viso Dei Filio patientia illustrabatur. Illi lapides mittebant : ille orationes præmittebat dicens, Domine : ne statuas illis hoc peccatum. Tanquam diceret, Domine, si istos modo occideris inimicos, quos postea facies amicos? Ego morior in carne : ne isti pereant in mente. Imitemur ergo, fratres, sancti martyris charitatem : ut cum ipso æternam mereamur claritatem. Tu autem, Domine.

R. 9. Sanctus Johannes episcopus lachrymatus præ gaudio benedixit Deum, et dixit ad Lucianum presbyterum . oportet me inde transferre beatum prothomartyrem Stephanum. Qui tanquam angelus apparuit positus In concione hominum.

V. Qui primus apud Judeos Dominica bella peregit : et Jesum a dextris virtutis Dei stantem videre promeruit. Qui tanquam angelus. Gloria Patri. In concione.

V. Justi autem in perpetuum [vivent.

R. Et apud Dominum est merces eorum].

IN LAUDIBUS.

Ant. Regressus Lucianus presbyter a sancto Johanne episcopo jussit ut consurgerent omnes diluculo et foderent in acervo illo ubi putabant esse corpora sanctorum.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Apparuit sanctus Gamaliel cuidam monacho nomine Migecio innocenti et simplici viro dicens ad eum : vade et dic Luciano, in vanum laboras in acervo illo : non ibi sumus modo.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Ibi olim positi fuimus exequiarum tempore planctus . nunc quære nos in illo loco qui dicitur bonorum virorum possessio.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Audiens ergo Lucianus sacerdos verba monachi Migecii benedixit Dominum quia inventus est et alius testis in revelatione sanctorum.

Ps. Benedicite omnia p. 31.

Ant. Dum inventum esset sacratissimum beati Stephani corpus, statim terræmotus factus est magnus atque omnes qui aderant odor perfudit suavissimus.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Justorum animæ. *in Communi*, p. 409.

Hymnus. Rex gloriose martyrum. *in Communi*, p. 406.

V. Mirabilis Deus [in sanctis suis.

R. Et gloriosus in majestate sua].

Ant. Ex odoris mira fragrantia sanitas ægrotis emanavit maxima : septuaginta namque et tres tunc a variis languoribus curati sunt homines in inventione corporis sancti Stephani dilectissimi martyris Deum glorificantes.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui es sanctorum.

AD PRIMAM.

Ant. Regressus Lucianus. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure.

Ps. Quicunque *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Apparuit. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitula, Responsoria, et Versus de Communi Plurimorum Martyrum ad omnes Horas dicantur.

AD SEXTAM.

Ant. Ibi olim. *iii. de Laudibus.*
Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

AD NONAM.

Ant. Dum inventum. *v. de Laudibus.*
Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Regressus Lucianus. *i. de Laudibus.*
Psalmi feriales.
Capitulum. Justorum animæ. *in Communi*, p. 409.
Hymnus. Rex gloriose martyrum. *in Communi*, p. 406.
V. Mirabilis Deus.
Ant. Hodie sanctus Johannes pontifex cum maximo clero plebisque tripudio preciosas prothomartyris Stephani reliquias in sanctam transtulit ecclesiam Syon, ubi quondam archidyaconi functus est officio : cujus pia apud Deum sit pro nobis, quæsumus, intercessio.
Ps. Magnificat.
Oratio. Deus qui es.

SANCTI OSWALDI, REGIS ET MARTYRIS.

(V. AUGUSTI.)

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui hujus diei jocundam sanctamque læticiam in sancti servi tui Oswaldi passione consecrasti : da cordibus nostris tui timoris caritatisque augmentum, ut cujus in terris sancti sanguinis effusionem celebramus, illius in cælo collata patrocinia sentiamus. Per Dominum nostrum.

AD MATUTINAS, *tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex.*

Lectio i. (*Beda, in Hystor. Anglorum, libro iii.* * *capi. ix. et x.*)

Regnavit Oswaldus rex Christianissimus Northanhymbrorum novem annis : quo completo annorum curriculo occisus est, commisso gravi prœlio a pagana gente paganoque rege Merciorum, a quo et prædecessor ejus Edwinus peremptus fuerat, in loco qui lingua Anglorum nuncupatur Maserfeld, anno ætatis suæ tricesimooctavo, die quinto mensis Augusti. Cujus quanta fides in Deum, et quæ devotio mentis fuerit : etiam post mortem virtutum miraculis claruit. Namque in loco ubi pro patria dimicans a paganis interfectus est : usque hodie sanitates infirmorum et hominum et pecorum celebrari non desinunt. Unde contigit ut pulverem ipsum ubi corpus ejus in terram corruit multi auferentes, et in aquam mittentes : suis per hæc infirmis multum commodi afferrent. Qui videlicet mos adeo increvit : ut paulatim exinde ablata terra fossam ad mensuram staturæ virilis altam reddiderit. Nec mirandum in loco mortis illius infirmos sanari : qui semper dum viveret, infirmis et pauperibus consulere, et elemosynas dare, ac opem ferre non cessabat.

Lectio ii. Et multa quidem in loco illo, vel de pulvere loci illius, facta virtutum miracula narrantur. Sed nos duo tantum quæ a majoribus audivimus : referre satis duximus. Non multo post interfectionem ejus exacto tempore, contigit ut quidam equo sedens iter juxta locum illum ageret : cujus equus subito lacessere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, et augescente dolore nimio in terram cœpit

* '*libro* 30.' Chevallon.

ruere. Desilivit eques, et stramine substrato cœpit expectare horam : qua aut melioratum reciperet jumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diu gravi dolore vexatum, cum diversas in partes se torqueret : repente volutando devenit in illum locum, ubi memorabilis rex occubuit. Nec mora, quiescente dolore cessabat ab insanis membrorum motibus : et consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diversum latus vicissim sese volvere, statimque exurgens quasi sanum per omnia virecta herbarum avidius carpere cœpit. Quo viso : ille ut vir sagacis ingenii intellexit aliquid miræ sanctitatis huic loco quo equus est curatus inesse, et posito ibi signo non multo post ascendit equum, atque ad hospitium quo proposuerat accessit. Quo dum adveniret, invenit puellam ibi neptem patrisfamilias longo paralisis morbo gravatam, et cum familiares domus illius de acerba puellæ infirmitate ipso præsente quererentur : cœpit dicere ille de loco ubi caballus suus esset curatus. Quid multa? Imponentes eam carro duxerunt ad locum : ibidemque deposuerunt. At illa posita in loco obdormivit parumper, et ubi evigilavit : sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulata aqua ipsa lavit faciem, crines composuit, caput lintheo cooperuit : et cum his qui se adduxerant sana pedibus incedendo reversa est. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio iii. Eodem tempore venit alius quidam de natione Britonum ut ferunt, iter faciens juxta ipsum locum : in quo præfata erat pugna completa. Et vidit unius loci spacium cetero campo viridius ac venustius : cœpitque sagaci animo conjicere quod nulla esset alia causa insolitæ illo in loco viriditatis : nisi quia ibidem sanctior cetero exercitu vir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de pulvere terræ illius secum illigans in lintheo : cogitans quod fuerat futurum, quia ad medelam infirmantium idem pulvis proficeret : et pergens itinere suo pervenit ad vicum quendam vespere. Intravitque domum : in qua vicini cenantes epulabantur. Et susceptus a domino* domus, resedit et ipse cum eis ad convivium : appendens lintheolum cum pulvere quem attulerat in una poste parietis. Cunque diutius epulis atque ebrietati vacarent : accenso grandi igne in medio, contigit volantibus in altum scintillis culmen domus, quod erat virgis contextum ac feno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cum repente convivæ terrore confusi conspicerent, fugerunt foras : nil ardenti domui jam jamque perituræ prodesse valentes. Consumpta ergo domo flammis : postis solummodo, in qua† pulvis ille inclusus pendebat, tuta ab ignibus et intacta remansit. Qua visa virtute mirati sunt valde : et perquirentes subtilius invenerunt quod de illo loco assumptus erat pulvis, ubi regis Oswaldi sanguis erat effusus. Quibus patefactis ac diffamatis longe lateque miraculis : multi per dies locum frequentare illum, et sanitatum ibi gratiam capere sibi suisque cœperunt.

Cetera de Communi Unius Martyris.

* 'dñis' *Leg.* 1518.

† 'in quo' *Legenda Joh. MS.*

IN FESTO BEATÆ MARIÆ VIRGINIS AD NIVES.

AD VESPERAS.

Ant. Dum esset rex, *cum reliquis.*

Psalmi consueti de domina nostra.

Capitulum. Ab initio.

Hymnus. Ave maris stella.

V. Dignare.

R. Da michi.

Ad Magnificat *Antiphona.* Sancta Maria, succurre miseris, juva pusillanimes, refove flebiles, ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu : sentiant omnes tuum levamen quicunque celebrant tuam commemorationem.

Oratio. Concede nos.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Sancta Maria Dei genitrix virgo. Intercede pro nobis.

Ps. Venite.

Hymnus, Versus, et Antiphonæ, omnia fiunt ut in consueto Officio beatæ Virginis.

Lectio i. Tempore quo Liberius papa quartus a beato Silvestro beati Petri apostoli sedem provida gubernatione regebat, quidam Johannes nomine, almæ urbis patriciatus curam gerens, tam morum quam generositate nobilitatis præclarus, possessionum ac multarum divitiarum opulentia locuples, cum filium non haberet : una cum conjuge sua quæ ei divina providentia tam morum quam nobilitatis similitudine fuerat sociata, beatissimam Dei genitricem sibi in præcipuam ac specialem dominam præelegerat. Hi simul uno ore parique devotione beatissimæ Virgini vota solventes : dicebant, Regina cælorum, domina angelorum, et salvatrix omnium, tibi tanto devotius nos fragiles supplicamus : quanto viscera pietatis tuæ copiosius erga homines benigna impendis. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 1. Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Quia quem cæli capere non poterant tuo gremio contulisti.

V. Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.

Quia quem cæli.

Lectio ii. Accipe igitur, sanctissima mater, quæ tibi sincera fidei devotione persolvimus : et ita vitam nostram, et omnia quæ in terris ut homines possidemus solita miseratione dispone, quatenus nostra tibi deserviat actio, et nostræ facultates tibi in aliquo beneplacito obsequio expendantur. Non ergo divina clementia precibus defuit supplicantium, nec piissimæ virginis aures a justorum petitione defuerunt. Sed eorum vota Deus ex alto suspiciens : petitiones ipsorum voluit effectui mancipare, et fini debito tradere. Intrabat quippe tunc mensis Augusti, quando acrioribus solis ardoribus telluris germina desiccantur : et homines solis adustionibus amplius decoquuntur. Tu.

R. 2. Congratulamini michi omnes qui diligitis Dominum. Quia cum essem parvula placui Altissimo, et de meis visceribus genui Deum et hominem.

V. Beatam me dicent omnes generationes, quia ancillam humilem respexit Deus.

Quia.

Lectio iii. Eodem enim tempore volens beata Dei genitrix locum ædificandæ sibi basilicæ hominibus demonstrare, quadam nocte jam dicti mensis, id est Nonis Augusti, subito

contra naturam temporis totus aer nimia frigoris congelatione constringitur, et tanta nubium constipatione densatur, ut ymbræ desuper fuso in ipso casu nivium multitudo deflueret : quæ solummodo ædificandæ locum basilicæ cooperiens miraculum pariter et algorem subministravit. In ipsa denique nocte, prænotato pontifici atque jam dicto patricio et uxori suæ similem visionem sancta Dei genitrix voluit demonstrare : quæ res et revelatio miraculi firmaretur aspectu, et subitanea temporis immutatione occultæ visionis revelatio nosceretur. Tu autem.

R. 3. Continet in gremio
cælum terramque regentem
Virgo Dei genitrix,
proceres comitantur herilem.
Per quos orbis ovans
Christo sub principe pollet.

V. Virgo Dei genitrix
quem totus non capit orbis
In tua se clausit
viscera factus homo.
Per quos.

Lectio iiii. Apparens igitur sanctissima virgo prænotato pontifici : tali eum admonitionis oraculo voluit edocere. Operum tuorum intentio et circunspectæ solicitudinis vigilantia, qua omnipotenti Deo plurimum placere cognosceris, te modo in hoc commendabilem reddiderunt : ita ut quod hactenus erga mei nominis devotionem ab aliis non fuerit attentatum, per te michi nunc placuit consummari. Adeo ut causa salutis existas omnibus qui devotionem tui pectoris fuerint imitati. Verum ne perfunctorium hujus revelationis mysterium ambiguis cogitationibus credas, quod præsentibus verbis tibi asserui, sub omnium admiratione maximo etiam miraculo volui confirmari : ita ut contra temporis naturam tantummodo eum locum infusione mirandæ nivis quæ candore donum Spiritussancti signat repleverim, in quo basilicam nominis mei tibi præcipio construendam.

R. 4. Sicut cedrus exaltata sum in Libano et sicut cypressus in monte Syon : quasi myrrha electa Dedi suavitatem odoris.

V. Et sicut cynamomum et balsamum aromatizans.

Dedi.

Lectio v. Habebis siquidem et Johannem patricium in hoc opere ydoneum adjutorem, qui ad te summo diluculo tuis præceptis humiliter pariturus venire curabit : cum quo simul et universo clero ac populo urbis ad montem qui Superagius dicitur incunctanter accedas, ibique locum a me de industria reservatum invenies, atque in eo mox ecclesiam meo nomini incipias fabricare. Cunque ille in tantæ visionis stupore miraretur, et de cognitione personæ animus hæsitaret : ab ea protinus responsum audivit, se esse Dei genitricem virginem Mariam, de qua Dei Filius Dominus Jesus Christus velut sponsus de thalamo ad homines incarnatus processit. His dictis beata visio ab oculis ejus subtrahitur.

R. 5. Quæ est ista quæ processit sicut sol, et formosa tanquam Hierusalem? Viderunt eam filiæ Syon et beatam dixerunt, et reginæ laudaverunt eam.

V. Et sicut dies verni circundabant eam flores rosarum et lilia convallium.

Viderunt.

Lectio vi. Sicque eodem momento prætaxato patricio et ejus conjugi sub his verbis apparuit. Devotionem, inquiens, tui pectoris et fidele propositum, quo patrocinium meæ defensionis specialiter elegisti, pio respexi intuitu : et solita erga Christi fideles miseratione suscepi. Quamobrem scire te volo, quoniam tuarum rerum hereditatumque perpetuum successorem tibi volui pro-

videre : ita ut dum michi domum in terra construxeris, ego tibi in cælis copiosum thesaurum, et æternam construam mansionem. Hoc ergo tibi impero faciendum, ut cum summo mane surrexeris : ad Liberium papam festinanter accedas. Ego enim domui meæ ædificandæ specialem locum elegi.

R. 6. Ornatam monilibus filiam Hierusalem Dominus concupivit. Et videntes eam filiæ Syon beatissimam prædicaverunt, dicentes unguentum effusum nomen tuum.

V. Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate.

Et videntes.

Secundum Lucam xi. [27, 28].

In illo tempore. Loquente Jesu ad turbas : extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi, Beatus venter qui te portavit : et ubera quæ suxisti. Et reliqua.

Sermo ex commentario venerabilis Bedæ presbyteri. (*Super Lucam, Lib. iv. cap.* 48.)*

Magnæ devotionis et fidei hæc mulier ostenditur, quæ Scribis et Phariseis Dominum tentantibus simul et blasphemantibus tanta ejus incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confitetur : ut et præsentium procerum calumniam, et futurorum confundat hæreticorum perfidiam. Nam sicut tunc Judei Sancti Spiritus opera blasphemando verum consubstantialemque Dei Patris Filium denegabant : sic hæretici negando Mariam semper virginem, Sancti Spiritus operante virtute, nascituro ex humanis membris unigenito Deo carnis suæ materiam ministrasse, verum consubstantialemque matri Filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed si caro Verbi Dei secundum carnem nascentis a carne virginis matris pronunciatur extranea : sine causa venter qui eum portasset et ubera quæ lactassent beatificarentur.

R. 7. Beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit michi Dominus magna, qui potens est : et sanctum nomen ejus.

V. Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.

Quia fecit.

Lectio viii. Qua enim consequentia ejus lacte credatur nutritus, cujus semine negatur esse conceptus, cum ex unius ejusdemque fontis origine secundum phisicos uterque liquor emanare probetur? Nisi forte putanda est virgo sementinam suæ carnis materiam nutriendo in carne Dei Filio suggerere potuisse : incarnando autem quasi majori et inusitato miraculo minime potuisse. Sed huic opinioni obstat Apostolus dicens, quia misit Deus Filium suum factum ex muliere : factum sub lege. Neque enim audiendi sunt qui legendum putant, natum ex muliere, factum sub lege : sed factum ex muliere, quia conceptus in utero virginali carnem non de nichilo, non aliunde, sed materna traxit e carne. Alioquin nec vere Filius hominis diceretur : qui originem non haberet ex homine. Tu.

R. 8. Felix namque es, sacra virgo Maria, et omni laude dignissima, Quia ex te ortus est sol justiciæ Christus Deus noster.

V. Ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu : sentiant omnes tuum juvamen, quicunque celebrant tuam commemorationem.

Quia ex te.

Lectio ix. Et nos igitur contra Euticen extollamus vocem cum ca-

* *Bedæ* In Lucam IV. 49, *Opera* v. 310.

tholica ecclesia, cujus mulier haec typum gessit, extollamus et mentem de medio turbarum : dicamusque Salvatori. Beatus venter qui te portavit : et ubera quæ suxisti. Vere etenim beata parens quæ (sicut quidam ait) enixa est puerpera Regem,

Qui cælum terramque tenet
per secula, cujus
Numen et æterno
complectens omnia gyro
Imperium sine fine manet :
quæ ventre beato
Gaudia matris habens
cum virginitatis honore
Nec primam similem
visa est nec habere sequentem.

At ille dixit, Quinimmo : beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud. Pulchre Salvator attestationi mulieris annuit, non eam tantummodo quæ Verbum Dei generare meruerat : sed et omnes qui Verbum Dei spiritualiter auditu fidei concipere, et boni operis custodia vel in suo vel in proximorum corde præparare, et quasi alere studuerunt, asseverans esse beatos.

Ad Laudes, et per Horas.

Ant. Dum esset rex.
Ant. Læva ejus.
Ant. Nigra sum.
Ant. Jam hyems transiit.
Ant. Speciosa facta es.

Psalmi consueti.

Capitulum. Ab initio et ante secula.

Hymnus. O gloriosa domina.

V. Diffusa est gratia [in labiis tuis].

R. Propterea bene[dixit te Deus in æternum].

Ant. Beata es Maria quæ credidisti, perficientur in te quæ dicta sunt tibi a Domino, Alleluya.

Ad Tertiam.

Capitulum. Ab initio.

Responsoria Horarum et Versus dicuntur de Communi Virginum.

Ad Sextam.

Capitulum. Et sic in Syon *et cetera.* (p. 303.)

Et radicavi in populo honorificato *et cetera.* (p. 304.)

Ad Nonam.

Capitulum. In plateis sicut cynomomum et balsamum.

Ad Vesperas.

Ant. Dum esset rex, *cum reliquis Psalmis de Domina nostra.*

V. Dignare me laudare.

R. Da michi vir.

Ad Magnificat *Antiphona.* Beatam me dicent omnes generationes : quia ancillam humilem respexit Deus.

IN TRANSFIGURATIONE JESU CHRISTI DOMINI NOSTRI.

(VI. AUGUSTI.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. Assumpsit Jesus discipulos et ascendit in montem et transfiguratus est ante eos.

Ps. Laudate pueri (*cxii.* p. 193).

Ant. Dum transfiguraretur Jesus, Moyses et Helyas cum Domino loquentes discipulis apparuerunt.

Ps. Laudate Dominum omnes gentes (*cxvi.* p. 197).

Ant. Tunc Petrus dixit ad Jesum : Domine si vis faciamus hic tria tabernacula. tibi unum. Moysi unum. et Helyæ unum.

Ps. Lauda anima (*cxlv.* p. 218).

Ant. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos.

Ps. Laudate Dominum quoniam bonus (*cxlvi.* p. 218).

Ant. De qua vox insonuit, hic est Filius meus dilectus in quo michi complacui, ipsum audite.

Ps. Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. (*Philipp. iii.* [20.])

Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum : qui et reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem qua possit etiam subjicere sibi omnia.

R. Assumens Jesus Petrum et Jacobum et Johannem fratrem ejus. In montem excelsum cum eis seorsum ascendit : ibi se transfigurans suæ gloriæ claritatem eis ostendit.

V. Ne videntes ejus passionem turbarentur : sed fortiori soliditate firmarentur.

In montem. Gloria. In montem.

Hymnus.

Cælestis formam gloriæ,
Quam spes quærit ecclesiæ,
In monte Christus indicat,
Quo supra solem emicat.

Res memoranda seculis,
Hic cum tribus discipulis
Cum Moyse et Helya
Grata promit eloquia.

Assistunt testes gratiæ
Legis atque prophetiæ,
De nube testimonium
Sonat Patris ad Filium.

Glorificata facie
Christus declarat hodie,
Quis sit honor credentium
Deo pie fruentium.

Visionis mysterium
Corda levat fidelium,
Unde solenni gaudio
Clamat nostra devotio.

Pater cum Unigenito
Et Spiritu Paraclito
Unus nobis hanc gloriam
Largire per præsentiam. Amen.

V. Adoremus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu.

R. Regnantem in majestate sua.

Ant. Visionem quam vidistis nemini dixeritis donec Filius hominis resurgat a mortuis.

Ps. Magnificat (p. 221).

Oratio. Deus qui nos sacrum Transfigurationis tuæ diem devotis hodie laudibus præire concedis : tribue nobis, quæsumus, ad tuæ divinitatis contemplationem pertingere, qui nostræ humanitatis dignatus es fieri particeps. Qui vivis et regnas cum Deo.

Memoria sub silentio de Martyribus SIXTO, FELICISSIMO, ET AGAPITO.

Oratio. Deus qui nos concedis sanctorum Martyrum tuorum Sixti, Felicissimi, et Agapiti natalicia colere : da nobis, quæsumus, in æterna beatitudine de eorum societate gaudere. Per Dominum.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Christum Regem regum hodie transfiguratum. Venite adoremus Dominum.

Ps. Venite.

Hymnus.

O Sator rerum, Reparator ævi,
Christe, Rex regum, metuende censor,
Ad preces nostras pariterque laudes
Aspice gratis.

Noctis incursu tibi vota laudum
Pangimus, præsta tibi sint ut apta,
Nosque concentu refove, perennis
Luminis auctor.

Inter Helyam Moysenque vates,
Ut jubar solis facie refulgens
Candida veste nivis instar albæ
Tu micuisti.

Tu Dei Patris (Patre teste) Proles,
Cum sis sanctorum decus angelorum,
Tu salus mundi, via, vita virtus*
Crederis esse.

Gloria, virtus sit tibi Creator,
Cuncta qui solus retinens gubernas,
In throno regni sine fine regnans
Trinus et unus. Amen.

In primo Nocturno.

Ant. Hodie Dominus Jesus Christus facie ut sol in monte resplenduit : ac vestimentis tanquam nix candidus emicuit.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

Ant. Ecce nubes lucida obumbravit eos, Paterna vox audita est : hic est Filius meus.

Ps. Afferte Domino (*xxviii.* p. 71).

Ant. Petrus et qui cum illo præsentes erant [a] Christo† lætificati : viderunt gloriam Dei.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

V. Cæli aperti sunt super eum. Et vox Paterna intonuit, hic est Filius meus dilectus.

Lectio i. Petrus ad prædicationem mortis Dominicæ scandalizatus sententia Domini fuerat increpatus : provocati discipuli ut abnegarent se, et tollerent crucem suam, et morientium animo sequerentur magistrum. Grandis terror audientium et qui posset principe Apostolorum perterrito etiam aliis metum inferre : idcirco tristibus læta succedunt, et dicit, Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis. Times mortem : audi gloriam triumphantis. Vereris crucem : ausculta angelorum mysteria. Et tunc, inquit, reddet unicuique secundum opera ejus. Non est distinctio Judei et ethnici, viri et mulieris, pauperum et divitum : ubi non personæ, sed opera considerantur. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 1. Assumptis hodie Dominus Jesus tribus discipulis : montem ut oraret subiit excelsum solusque orans coram eis transfiguratus est, faciesque ejus ut sol resplenduit. Ac vestimenta ejus ut nix facta sunt candida.

V. Ut autem testimonium haberet a lege et prophetis, hinc inde

* 'via, virtus ejus' *Chevallon.* 'via vita virtus' *Portiforia* 1519, 1557.
† 'erant Christo' *Chevallon.*

cum eo Moyses et Helyas visi sunt in majestate.

Ac vestimenta.

Lectio ii. Amen dico vobis : sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo. Terrorem Apostolorum spe medicari voluerat promissorum dicens. Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis. Insuper auctoritate judicis addita, judicium addidit, et reddet unicuique secundum opera sua. Poterat Apostolorum tacita cogitatio istiusmodi scandalum sustinere. Occisionem et mortem nunc dicis* esse venturam : quod autem promittis te affuturum in gloria Dei Patris cum angelorum ministeriis et judicis potestate, hoc in dies erit et in tempora longa differtur. Prævidens ergo occultorum cognitor quid possent objicere : præsentem timorem præsenti compensat præmio. Quid enim dicitur? Sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo. Ut qualis venturus sit postea ob incredulitatem nostram : in præsenti tempore demonstretur.

R. 2. Coram tribus discipulis transfiguratus Dominus Moyse et Helya. Hinc inde secum loquentibus ostendit se in majestate.

V. Ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

Hinc inde.

Lectio iii. Et post dies sex assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum et Johannem fratrem ejus. Quare Petrus, et Jacobus, et Johannes in quibusdam evangeliorum locis separantur a ceteris, aut quid privilegii habeant extra alios Apostolos : crebro diximus. Nunc quæritur quomodo post dies sex assumpserit eos, et duxerit in montem excelsum, cum Lucas evangelista octonarium numerum ponat? Sed facilis responsio est, quia hic medii ponuntur dies : ibi primus additur et extremus. Non enim dicitur, Post dies octo assumpsit Jesus Petrum, Jacobum, et Johannem : sed die octava. Et duxit eos in montem excelsum seorsum. Ducere ad montana discipulos, pars regni est. Ducuntur seorsum : quia multi vocati, pauci vero electi. Et transfiguratus est ante eos : qualis futurus est tempore judicandi, talis Apostolis apparuit.

R. 3. Primogenitus prodii ex ore Patris : feci ut oriretur lumen in terris. Ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis.

V. Priusquam montes fierent, aut formaretur orbis terræ, a seculo et in seculum.

Ego in altissimis. Gloria. Ego.

In secundo Nocturno.

Ant. Respondens Petrus ait ad Jesum : Domine, si vis faciamus hic tria tabernacula.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

Ant. Accedentes discipuli ad Dominum Jesum Patris vocem timentes ceciderunt in facies suas.

Ps. Magnus Dominus (*xlvii.* p. 104).

Ant. Ante duos vates tresque discipulos apparuit Jesus Christus Dominus : ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

Ps. Quam dilecta tabernacula (*lxxxiii.* p. 152).

V. Adorate Dominum.

R. In aula sancta ejus.

Lectio iiii. Quod autem dicit, Transfiguratus est ante eos : nemo putet pristinam eum formam et faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatem, et assumpsisse corpus spi-

* 'dices' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'dicis' *Port.* 1519, 1557.

rituale vel aereum. Sed quomodo transformatus sit : Evangelista demonstrat, dicens, Et resplenduit facies ejus sicut sol : vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. Ubi splendor faciei ostenditur, et candor describitur vestium : non substantia tollitur, sed gloria commutatur. Resplenduit facies ejus sicut sol. Certe transformatus est Dominus in eam gloriam : qua venturus est postea in regno suo. Transformatio splendorem addidit : faciem non subtraxit.* Et si corpus spirituale fuerit, non vestimenta mutata sunt : quæ in tantum fuere candida, ut alius evangelista dixerit, qualia fullo super terram non potest facere.

R. 4. Claruit magnitudo Dei, et virtus apparuit discipulis. Quoniam sic voluit transfigurari excelsus Dominus, ut in ipsa claritate ostenderet majestatem.

V. Assumpsit Jesus tres discipulos suos in montem : et facta est coram eis facies sicut sol, vestimenta ejus sicut nix.

Quoniam.

Lectio v. Et ecce apparuit illis Moyses et Helyas cum eo loquentes. Scribis et Phariseis tentantibus eum, et de cælo signa poscentibus dare noluit : sed pravam postulationem confutavit responsione prudenti. Hic vero ut Apostolorum augeat fidem : dat signum de cælo, Helya inde descendente quo conscenderat, et Moyse ab inferis resurgente. Quod et Achaz per Esayam præcipitur : ut petat sibi signum de excelso vel de inferno. Nam quod dictum est : apparuit illis Moyses et Helyas cum illo loquentes, et in alio refertur Evangelio, quod nunciassent ei quod Hierosolymis passurus esset, lex ostenditur† et prophetæ quia et passionem Domini et resurrectionem crebris vocibus nunciarunt.

R. 5. Hodie in monte transfigurato Domino aperti sunt cæli, et nubes præclara super eum descendit, et vox Patris intonuit. Hic est Filius meus dilectus in quo michi complacui.

V. Intonuit de cælo Dominus, et Altissimus super attonitos discipulos dedit vocem suam in nube tonantem.

Hic est Filius.

Lectio vi. Respondens autem Petrus dixit ad Jesum, Domine, bonum est nos hic esse. Qui ad montana conscenderat non vult ad terrena descendere : sed semper in sublimibus perseverare. Si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Helyæ unum. Erras, Petre (sicut et alius evangelista testatur) nescisque quid dicas. Noli tria tabernacula quærere : cum unum sit tabernaculum Evangelii, in quo lex et prophetæ recapitulandi sunt. Si autem quæris tria tabernacula : nequaquam servos cum Domino conferas, sed fac tria tabernacula, immo unum Patri et Filio et Spiritui Sancto : ut quorum est una divinitas, unum sit et in pectore tuo tabernaculum.

R. 6. Discipuli Christi nubis lucidæ splendore obumbrati voceque Dei Patris de nube clamantis perturbati. In faciem cecidere.

V. Tantæ tamque reverendæ visionis novitatem non ferentes.

In faciem.

In tertio Nocturno.

Ant. Cæli aperti sunt super eum et vox Patris audita est. hic est Filius meus dilectus, hunc audite.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Vox de cælis sonuit, et vox Patris audita est : hic est Filius meus

* 'substraxit' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

† 'lex ostendit' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

in quo michi bene complacui, ipsum audite.

Ps. Cantate. *ii.** (*xcvii.* p. 169)

Ant. Visionem quam vidistis nemini dixeritis donec Filius hominis resurgat a mortuis.

Ps. Dominus regnavit irascantur (*xcviii.* p. 170).

V. Domine miserere nostri.

R. Intonuit de cælo Dominus.

Secundum Mattheum, xvii.† [1—9.]

In illo tempore, Assumpsit Jesus Petrum et Johannem et Jacobum fratrem ejus: et duxit illos in montem excelsum seorsum. Et reliqua.

Omelia de diversis Tractatibus‡.

Quoniam evangelica lectio, dilectissimi, quæ per aures corporis introivit in interiorem mentium nostrarum auditum, ad magni sacramenti nos intelligentiam vocat: subtiliter eam indagare laboremus. Quam aspirante gratia Dei facilius assequemur: si considerationem nostram ad ea quæ paulo superius sunt narrata referamus. Salvator enim humani generis Christus Deus condens eam fidem, quæ impios ad justiciam revocat, et mortuos provocat ad vitam, ad hoc discipulos suos doctrinæ monitis et operum miraculis imbuebat: ut idem et Unigenitus Dei et Filius hominis crederetur, nam unum horum sine alio non proderat ad salutem. Et æqualis erat periculi Dominum Jesum Christum aut Deum tantummodo sine homine, aut sine Deo solum hominem credidisse: cum utrumque esset pariter confitendum. Quia sicut Deo vera humanitas: ita homini inerat vera divinitas. (*Hucusque Leo papa in Omelia hujus festivitatis.*)§

R. 7. Hodie Pater de cælis testificatus est Filium, quo audito discipuli timuerunt valde: prostratique sunt ad vocem dicentem. Hic est Filius meus in quo michi bene complacui.

V. Cæli aperti sunt super eum: et vox Patris audita est.

Hic est.

Lectio viii. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos: et|| vox de nube dicens, Hic est Filius meus dilectus in quo michi bene complacui: ipsum audite. (*Beda super Marcum libro* 30. *cap.* 9.) Quia imprudenter interrogaverat, propterea Domini responsionem¶ non meretur: sed Pater respondet pro Filio, ut verbum Domini compleretur. Ego testimonium non dico de me: sed Pater qui me misit ipse pro me dicit testimonium. Nubes autem videtur lucida et obumbravit eos, ut qui carnale in frondibus aut tentoriis quærebant tabernaculum, nubis lucidæ operirentur umbraculo. Vox quoque de cælo Patris loquentis auditur, quæ testimonium perhibeat Filio, et Petrum errore sublato doceat veritatem: immo et per Petrum ceteros Apostolos. Hic est, ait, Filius meus dilectus, huic fiendum est tabernaculum, huic obtemperandum. Hic est Filius: illi servi sunt Moyses et Helyas, debent et ipsi vobiscum in penetralibus cordis sui Domino tabernaculum præparare.

R. 8. Descendentibus illis de monte. Præcepit Jesus dicens: nemini dixeritis visionem quam vidistis, donec Filius hominis a mortuis resurgat.

V. Ne mors ejus aliquo modo impediretur, si hæc visio statim in populos divulgaretur.

Præcepit.

Lectio ix. Et audientes discipuli

* *Ps.* Cantate *i.* [=*xcv.* p. 164,] *Chevallon.*
† '*xviii.*', et in margine '*Mat.* 18.' Chevallon.
‡ '*Omelia beati Leonis pape de eadem lectione.*' Legend. 1518.
§ *Leonis Opera*, p. 89. || 'et ecce' *Leg.* 1518. ¶ 'rationem' *Leg.* 1518.

ceciderunt in faciem suam : et timuerunt valde. Triplicem ob causam pavore terrentur : vel quia se errasse cognoverant, vel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia Dei Patris vocem loquentem audierant. (*Beda super Lucam libro* 30. *cap.* 37.) Humana fragilitas conspectum majoris gloriæ formidat, et ferre non sustinens, ac toto animo et corpore contremiscens, ad terram cadit. Quanto quis ampliora quæsierit, tanto magis ad inferiora collabitur, si ignoraverit mensuram suam. Et accessit Jesus et tetigit eos. Quia illi jacebant et surgere non poterant : ipse clementer accedit et tangit eos, ut tactu fuget timorem, et debilitata membra solidentur. Dixitque eis, Surgite, et nolite timere. Quos manu sanaverat : sanat imperio. Nolite timere. Primum timor expellitur : ut postea doctrina tribuatur. Levantes autem oculos suos neminem viderunt, nisi solum Jesum. Rationabiliter postquam resurrexerant non vident nisi solum Jesum, ne si Moyses et Helias perseverassent cum Domino, Patris vox videretur incerta cui potissimum daret testimonium. Viderunt ergo Jesum stantem ablata nube : et Moysen et Heliam evanuisse. Quia postquam legis et prophetarum umbra discesserat, quæ velamento suo Apostolos texerat : verum lumen in Evangelio reperitur. (*Beda super Marcum, ut supra.*) Et descendentibus illis de monte : præcepit illis Jesus dicens, Nemini dixeritis visionem : donec Filius hominis a mortuis resurgat. Futuri regni præmeditatio et gloria triumphantis demonstrata fuerat in monte. Non vult ergo hoc in populo prædicari : ne et incredibile esset rei magnitudine et post tantam gloriam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret.

R. 9. Videns Petrus Moysen et Helyam in gloria et Jesum in medio eorum ut solem virtute fulgentem ait, Domine, bonum est nos hic esse. Si vis faciamus hic tria tabernacula : tibi unum, Moysi unum, et Helyæ unum.

V. Petrus vero et qui cum illo erant valde lætificati viderunt majestatem Domini, et eos gloriosos hincinde cum illo : et ait ad Jesum Petrus,
Domine, bonum est nos hic esse.
Gloria. Si vis.

V. Adoremus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu.

R. Regnantem in majestate sua.

In Laudibus.

Ant. Accessit Jesus et divinæ vocis pavore prostratos tetigit discipulos suos dicens : surgite, et nolite timere.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Jesus ad discipulos jacentes accessit, tetigit, surgere præcepit, ne timerent dixit eis : qui surgentes præter Jesum neminem viderunt.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Ut testimonium haberet a lege et prophetis in medio Moysi et Helyæ transfiguratus apparuit Dominus.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Lex per Moysen signata est et prophetiæ per Helyam qui in majestate visi sunt cum Domino fulgentes in monte et loquentes.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Descendentibus illis de monte præcepit Jesus dicens : nemini dixeritis visionem, donec a mortuis Filius hominis resurgat.

Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Salvatorem.

Hymnus.

O nata lux de lumine
Jesu Redemptor seculi :
dignare clemens supplicum
laudes precesque sumere.

Qui carne quondam contegi
dignatus es pro perditis :
nos membra confer effici
tui beati corporis.

Præ sole vultu flammeus,
ut nix amictu candidus,
in monte dignis testibus
apparuisti Conditor.

Vates alumnis additos
tuis alumnis conferens,
utrisque te divinitus
Deum dedisti credere.

Te vox Paterna cælitus
suum vocavit Filium :
quem nos fideli pectore
Regem fatemur gloriæ.

Concede nobis, quæsumus,
almis micare moribus,
ut ad polorum gaudia
bonis vehamur actibus.

Laudes tibi nos pangimus,
æterne regum Rex Deus,
qui trinus et unus Deus
per cuncta regnas secula. Amen.

V. Sit nomen Domini benedictum.

R. Ex hoc [nunc et usque in seculum].

Ant. Tribus discipulis de ejus morte turbatis, ne de sibi prædicta resurrectione dubitarent : transfiguratus Dominus gloriam quam prædixerat ostendit.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui Unigenitum tuum hodierna die mirabiliter transfiguratum cælitus utriusque Testamenti patribus revelasti : da nobis, quæsumus, beneplacitis tibi actibus ad ejus semper contemplandam pertingere gloriam, in quo tuæ Paternitati optime complacuisse testatus es eundem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. Qui tecum.

AD PRIMAM.

Ant. Accessit. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

* 'Notum' *Chevallon.*

AD TERTIAM.

Ant. Jesus. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Salvatorem.

R. Adoremus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu. Alleluya, alleluya.

V. Regnantem in majestate sua. Alleluya.

V. Dies sanctificatus.

AD SEXTAM.

Ant. Ut testimonium. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (2 *Petri i.* [16.])

Notam* facimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et præscientiam, speculatores facti illius magnitudinis. Deo gratias.

R. Dies sanctificatus illuxit nobis. Alleluya, alleluya.

V. Venite gentes, adorate Dominum. Alleluya.

[*V.*] Adoremus Dominum.

AD NONAM.

Ant. Descendentibus. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (2 *Petri i.* [17.])

Accepit Dominus Jesus a Deo Patre honorem et gloriam voce delapsa hujuscemodi ad eum a magnifica gloria : hic est Filius meus dilectus in quo michi complacui. Deo gratias.

R. Adoremus Dominum. Alleluya, alleluya.

V. In aula sancta ejus. Alleluya.

V. Adorate Deum

[*R.*] Omnes† angeli ejus.

† 'Oomnes' *Chevallon.*

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Accessit Jesus. *i. de Laudibus.*

Psalmi. Dixit Dominus [*cix.* p. 191].

Confitebor [*cx.* p. 192].

Beatus vir [*cxi.* p. 193].

Laudate pueri [*cxii.* p. 193].

In exitu [*cxiii.* p. 194].

Capitulum. Salvatorem.

R. Confirmandis et ad veri cultus scientiam provehendis discipulis, Moyses et Helyas cum Domino loquentes apparuere.

V. Quoniam Christi evangelium a lege et prophetis testimonium constat habere.

Moyses. Gloria.

Hymnus. O nata lux de lumine.

V. Adoremus Patrem.

R. Regnantem.

Ant. Hodie ad Patris vocem transfigurato Domino Moyses et Helyas affuerunt splendidi, excessum ejus quem completurus erat loquentes.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui Unigenitum tuum hodierna.

FESTUM DULCISSIMI NOMINIS JESU. (VII. AUGUSTI.)*

Fiat septimo ydus Augusti: festum majus duplex. Octavæ cum regimine chori.

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos, Ant. A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini Jesu benedictum, alleluya.

Ps. Laudate pueri Dominum (*cxii.* p. 193).

Ant. Omnis enim quicunque invocaverit nomen Domini salvus erit, alleluya.

Ps. Dilexi quoniam (*cxiiii.* p. 196).

Ant. Dirupisti, Domine, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen tuum invocabo, alleluya.

Ps. Credidi (*cxv.* p. 197).

Ant. Illuc ascenderunt tribus, tribus Domini testimonium Israel ad confitendum nomini Domini, alleluya.

Ps. Lætatus (*cxxi.* p. 199).

Ant. In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo, Domine, alleluya.

Ps. Confitebor. *iii.* (*cxxxvii.* p. 209).

Capitulum. (*Ad Philippen. ii.* [8.])

Humiliavit semetipsum Dominus Jesus factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, et infernorum. Deo gratias.

R. Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum. Quia in eo lætabitur cor nostrum. Et in nomine sancto ejus sperabimus.

V. Narrate omnia mirabilia ejus, laudamini in nomine sancto ejus.

Quia. Gloria Patri. Et in nomine.

* Picturam hic non habet Legend. 1518.

Hymnus.

Exultet cor præcordiis,
sonante Jesu nomine :
præcellit in deliciis,
omni plenum dulcedine.

Nomen confortans miseros
Jesus qui sanat scelera :
nomen deterrens inferos,
nomen fugans mortifera.

Nomen sonans suaviter,
in metro, prosa, carmine :
quod levat nos alacriter,
mulcens suo solamine.

Nomen excelsum resonet
Jesus in ore omnium :
et cor cum voce consonet,
ut sanet omne vicium.

Jesu, salus peccantium
adesto nostris precibus :
sis director errantium,
et parce nostris actibus.

Nomen tuum nos muniat,
præservans a periculis :
et in bonis perficiat,
amotis culpæ maculis.

Tibi, Christe, sit gloria,
fulgens hoc sacro nomine :
honor tuus sit latria,
Jesu benigne Domine.

Gloria tibi, Domine,
qui natus.

V. Omnis terra adoret te Deus et psallat tibi.

R. Psalmum dicat nomini tuo, Domine.

Ant. Ego autem in Domino gaudebo et exultabo in Deo Jesu meo : quia fecit michi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui gloriosissimum nomen Jesu Christi unigeniti Filii tui fecisti fidelibus tuis summo suavitatis affectu amabile, et malignis spiritibus tremendum atque terribile : concede propicius, ut omnes qui hoc nomen Jesu devote venerantur in terris, sanctæ consolationis dulcedinem in præsenti percipiant, et in futuro gaudium exultationis et interminabilis jubilationis obtineant. Per eundem *et cetera.*

Deinde fiat solennis Memoria de TRANSFIGURATIONE.

Ant. Hodie ad Patris.

V. Adoremus Patrem et Filium.

Oratio. Deus qui Unigenitum.

AD COMPLETORIUM.

Ant. Miserere michi Domine secundum judicium diligentium nomen tuum.

Ps. Cum invocarem [*iiii.* p. 222].

Capitulum. Tu in nobis.

Hymnus.

Alma chorus Domini
nunc pangat nomina summi.
Messias, Sother,
Emmanuel, Sabaoth, Adonay.
Est Unigenitus,
Via, Vita, Manus, Omousyon.
Principium, Primogenitus,
Sapientia, Virtus.
Alpha, Caput, Finisque simul
vocitatur, et est OO.
Fons et origo boni,
Paraclytus, ac Mediator.
Agnus, Ovis, Vitulus,
Serpens, Aries, Leo, Vermis.
Os, Verbum, Splendor :
Sol, Gloria, Lux, et Ymago.
Panis, Flos, Vitis,
Mons, Janua, Petra, Lapisque.
Angelus, et Sponsus,
Pastorque, Propheta, Sacerdos.
Athanatos, Kyrios*,
Theon, Panthon, Craton, et
Ysus.
Nominibus his
Signatur Jesus.
Sint Domino laudes. Amen.

* 'kyros' *Chevallon.*

℣. Custodi nos, Domine.

Ant. O Rex gloriose inter sanctos tuos, qui semper es laudabilis et tamen ineffabilis : tu in nobis, Domine : et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos Deus noster : ut in die judicii nos collocare digneris inter sanctos et electos tuos, Rex benedicte.

Ps. Nunc dimittis.

Hoc Completorium non mutabitur per totas Octavas, quando de Octavis fuerit Servitium.

AD MATUTINAS.

Invitatorium.

Honoremus, exaltemus
Jesum Dei Filium.
Exultantes jubilemus
Regi regum omnium.
Ps. Venite exultemus.

Hymnus.

Jesu, dulcis memoria,
dans vera cordis gaudia :
sed super mel et omnia
dulcis ejus præsentia.

Nil canitur suavius,
auditur nil jocundius,
nil cogitatur dulcius :
quam Jesus Dei Filius.

Jesu, spes pœnitentibus,
quam pius es petentibus,
quam bonus te quærentibus :
sed quid invenientibus ?

Jesu, dulcedo cordium,
fons vitæ, lumen mentium,
excedis omne gaudium
et omne desiderium.

Nec lingua potest dicere :
nec littera exprimere :
expertus novit credere,
quid sit Jesum diligere.

Jesu Rex admirabilis
et triumphator nobilis :
dulcedo ineffabilis,
totus desiderabilis.

Mane nobiscum, Domine,
nos tuo replens lumine :
pulsa noctis caligine,
tua pasce dulcedine.

Gloria tibi, Domine,
qui natus es.

In primo Nocturno.

Ant. Hi in curribus et hi in equis : nos autem in nomine Domini [Dei]* nostri invocabimus.

Ps. Exaudiat te (*xix.* p. 24).

Ant. Memor ero nominis tui, Domine, in omni generatione et generationem.

Ps. Eructavit cor meum (*xliii.* p. 101).

Ant. Secundum nomen tuum, Jesu Domine : sic et laus tua in fines terræ.

Ps. Magnus Dominus (*xlvii.* p. 104).

℣. Laudabo nomen Dei cum cantico.

℟. Et magnificabo eum in laude.

Lectio i. Dum festum festo succedit læta mens transfertur : et terra jubilat diffusis gaudiis plenis honore. Heri celebravimus Jesum in celso montis vertice transfiguratum : hodie in ymis terris humiliatum. Heri qualis apud Patrem Jesus erat prodebat sui corporis candore : hodie celebramus quomodo latens divinitas operatur nostra sub humili natura sacramenta salutis. Heri quales erimus secundum spem suo ostendit splendore : hodie quales secundum fidem beato debemus vivere more. Heri suam nobis charitatem commendavit ad præmium : hodie ministratur sua charitas ad meritum. Illa in patria : ista in via. Illa in gloria consummante : ista in doctrina cum gratia misericorditer cooperante. Provocat itaque sacra solennitas hujus dignissimi festi re-

* 'Dei' *omittit Chevallon.*

petenda justorum famosissima gesta, et veteris ac novæ sacratissima misteria legis, ut sic eo gloriosior hujus appareat nominis institutio, quo dispar et inutilis invenitur comparatio omnis quæ non sub hujus Jesu nominis agatur cultu. Romanus igitur pontifex Alexander quartus, hujus sacratissimi nominis affectu, suave ipsius officium comprobavit, et auctoritate apostolica confirmavit, statuendo diem dulcissimæ solennitatis, septimo ydus Augusti, per singulos annos celebrandum, largiens atque concedens piis hujus devotissimi festi cultoribus *†copiosas indulgentias perpetuis temporibus duraturas†. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 1. Tu es ipse‡ rex meus et Deus meus qui mandas salutes Jacob. In te inimicos nostros ventilabimus cornu : et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

V. Exurge Domine adjuva nos : et redime nos propter nomen tuum. In te inimicos.

Lectio ii. *†Omnibus igitur Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis per regnum Angliæ, qui Matutinis, seu Missæ, aut Vesperis ejusdem festivitatis in ecclesiis affuerint præsentes : quingentos dies.

Illis enim qui Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, ac Completorii officiis interfuerint : pro ipsarum qualibet trecentos dies.

Ac singulis per Octavas diebus, qui Matutinæ, Missæ, et Vesperis : ducentos dies.

Et qui ceteris Horarum officiis interessent, octoginta dies : de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxavit, prout a diversis pontificibus, scilicet Urbano quarto, Martino quinto, Eugenio quarto, festo Corporis Christi et Octavis fuerunt concessæ†. In hac solennitate, charissimi, nostra spes tota erigitur, fides augetur, charitas diffunditur, summæ et individuæ Trinitatis alma majestas magnifice commendatur, et jubilantibus cælestis curiæ ordinibus in mentis excessu famulantur ætherei cives. Rosei applaudunt martyres : quia dum Jesus est in animo robur, victores se inclitos noscunt. Et confessores candidi laudant cum canore jubilo : dum Jesus ut mel dulcescit in ore, ac dum melos suavis Jesus pulsat virgineas aures, filiæ Hierusalem canentes cursitant, hymnidice gaudent, catervatim exultant, insimul omnes primordia salutis dicentes, Jesu nostra redemptio, amor et desiderium§. Hæc est illa præclara festivitas quam patres diu suspirarunt, longe ante prædixerunt prophetæ, mystice signaverunt figuræ. Ac tandem ille paranymphus Gabriel cælestis nunciavit Mariæ, Quod ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei : et nomen ejus Jesus. Tu autem.

R. 2. Salvos fac nos, Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus. Ut confiteamur nomini sancto tuo et gloriemur in laude tua.

V. Et sperent in te qui noverunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine. Ut confiteamur.

Lectio iii. Jesus fons vitæ signatus, qui quattuor in rivos se diffundit per plateas. Jesus a Deo nobis factus est sapientia, justicia, sanctificatio, atque redemptio. In prædicatione sapientia, justicia in peccatorum absolutione, in conversatione sanctificatio, in passione re-

* Verba inter obelos notata atramento nigro sunt inducta in exemplari apud Coll. Exon. Oxon.

‡ *Legendum videtur* 'xp̄e' (*hoc est* Christe) cum Portiforiis.

§ Cf. *Psalterium* (Fascic. II.) p. 235.

demptio. Unde scriptum est : tres rivi fluxerunt a Jesu, verbum doloris in quo confessio, sanguis aspersionis in quo contritio, aqua emundationis in qua compunctio designatur. Hoc est nomen quod Paulus portabat coram gentibus et regibus ut lucernam super candelabrum. Mirabile enim est ac suavissimum : unde quidam ait, Si scribas, si conferas, non sapit michi, nisi legero ibi Jesum. Si disputes, aut conferas, non sapit michi, nisi sonuerit ibi Jesus. Jesus ergo nomen dulce et delectabile : nomen confortans peccatorem, et nomen beatæ spei. Ergo, Jesu, esto michi Jesus. Nec prætereat nos hujus sacratissimi nominis multa virtuositas. Hoc est nomen quod cæcis contulit visum, surdis auditum, claudis gressum, sermonem mutis, vitam mortuis : totamque dyaboli potestatem de obsessis corporibus virtus hujus nominis effugavit. Nec profecto minoris excellentiæ et sublimitatis est quam virtutis. Unde scriptum est, Nomen salvatoris mei, fratris mei, carnis meæ, sanguinis mei, nomen seculis absconditum, sed in fine seculorum revelatum. Nomen mirabile, nomen ineffabile, nomen inæstimabile, immo eo mirabilius quo inæstimabile, eo magis gratum quo gratuitum. Hoc autem nomen impositum ei est ab æterno : ab angelo, et a patre Joseph. Ab æterno, cum Jesus a potentia salvandi Salvator interpretatur. Ab angelo, cum ab habitu salvandi Salvator dicitur, quod ei convenit a suæ conceptionis principio. A patre suo Joseph hoc nomen impositum est, cum ab actu passionis et nostræ redemptionis futuræ Jesus Salvator appellatus est. Tu autem, Domine.

R. 3. Osculetur me osculo oris sui quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum. Ideo adolescentulæ dilexerunt te.

V. Trahe me post te curremus simul in odorem unguentorum tuorum.

Oleum. Gloria. Ideo.

In secundo Nocturno.

Ant. Deus in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua judica me, Domine.

Ps. *Ipsum* (*liii.* p. 42).

Ant. Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi : ut reddam vota mea de die in diem.

Ps. Exaudi Deus deprecationem (*lx.* p. 119).

Ant. Sit nomen ejus benedictum in secula : qui natus est de virgine Maria.

Ps. Deus judicium (*lxxi.* p. 132).

V. Benedic anima mea Domino.

R. Et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus.

Lectio iiii. Oleum effusum nomen tuum. Et proculdubio inter oleum et nomen sponsi nostri Jesu similitudo : nec ociose Spiritus Sanctus alterutrum comparavit. Oleum lucet, oleum pascit, oleum ungit, fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem. Oleum ergo lux, cibus, et medicina. Sic quidem nomen sponsi lucet prædicatum, pascit recogitatum, invocatum lenit et ungit. Unde putas in toto orbe tanta et tam subita lux fidei, quam de prædicato Jesu nomine? In hujus nominis luce vocavit nos deus in admirabile lumen suum. Unde scriptum est, Fuistis aliquando tenebræ : nunc autem lux in Domino. Præterea est et cibus hoc nomen Jesus. An non totiens confortaris quotiens recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguat? Quid ita excæcatos reparat* sensus,

* 'reparare' *Leg.* 1518.

virtutes roborat, bonos mores vegetat, castas fovet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si oleo isto non infundatur. Insipidus est, si non hoc sale condiatur. Jesus est mel in ore, in aure melos, in corde jubilus. Tu.

R. 4. In semita judiciorum tuorum, Domine, sustinuimus te, nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ. Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritus meus in præcordiis meis, de mane vigilabo ad te.

V. Vere tu es Deus absconditus Deus Israel Salvator. Anima mea desideravit.

Lectio v. Quod reliquum est prosequamur. Diximus nomen Dei esse medicinam. Tristatur aliquis vestrum : veniat in cor ejus Jesus, et inde saliat in os, et ecce ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimen : currit insuper ad laqueum mortis desperando : nonne si invocet nomen vitæ confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando stetit ante faciem Salvatoris nominis duricia ut assolet cordis, ignaviæ torpor, rancor animi, langor accediæ? Cui fons lachrymarum exhaustus invocato Jesu non continuo erupit uberior, fluxit suavior? Cui in periculis palpitanti et trepidanti invocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit et depulit metum? Dubiis æstuanti et fluctuanti emicuit semper certitudo. Adversis diffidenti jam jamque deficienti hoc invocato nomine nunquam defuit fortitudo. Denique scriptum est, Invoca me in die tribulationis : eruam te et honorificabis me. Nichil tam iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat livoris vulnus, restingit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat avariciæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Nempe cum Jesum michi nomino : hominem michi propono, mitem et humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, et omni denique honestate ac sanctitate conspicuum : eundemque ipsum Deum omnipotentem, qui me suo exemplo sanet, et roboret adjutorio. Hæc omnia mihi sonant cum sonuerit Jesus. Sumo mihi itaque exempla de homine : sed auxilium a potente. Illa tanquam pigmentarias species : hoc unde acuam eas. Et facio confectionem : cui similem medicorum nemo facere possit.

R. 5. Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Jesu Christi. Ut idipsum dicatis omnes et non sint in vobis scismata.

V. Discedat ergo ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. Ut idipsum.

Lectio vi. Hoc tibi electuarium habes, O anima mea, reconditum vasculo vocabuli hujus, quod est Jesus salutiferum certe, quodque nulli unquam pesti tuæ inveniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu : et omnes tui in Jesum sensus dirigantur et actus. Ad hoc te invitat cum dicit, Pone me ut signaculum in corde tuo, ut signaculum in brachio. Sic ergo habes unde et brachio medearis et cordi. Habes, inquam, in nomine Jesu unde tuos actus vel pravos corrigas, vel minus perfectos adimpleas*: unde tuos sensus ut serves ne corrumpantur, aut si corrumpantur sanes. O quam pulcher es angelis tuis, Domine Jesu, in forma Dei : in die æternitatis tuæ in splendoribus sanctorum : ante luciferum genitus, splendor et figura substantiæ Patris, et quidem perpetuus minimeque fucatus candor vitæ æternæ. Quam michi decorus es, Domine mi, in ipsa

* 'impleas' *Leg.* 1518.

hujus positione decoris. Etenim ubi te exinanisti, ubi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti, ubi* pietas magis emicuit, ibi charitas plus efful-sit, ibi amplius gratia radiavit. Quam clara michi oriris stella ex Jacob, quam lucidus flos de radice Jesse egrederis, quam jocundum lumen in tenebris visitasti me oriens ex alto. Quam spectabilis et stupendus etiam virtutibus supernis in conceptu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in choruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum. Quam rutilans post occasum sol justiciæ de corde terræ resurgis: quam formosus in stola tua demum rex gloriæ in alta cælorum te recipis. Quare non pro his omnibus omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tui? Tu autem, Domine.

R. 6. Jesus Nazarenus, rex Judeorum, Fili Dei vivi, miserere mei, Jesu fili David miserere mei. Ut videam voluntatem Dei. Et visitem templum ejus.

V. Aspice in me et miserere mei secundum judicium diligentium nomen tuum, Domine.

Ut videam. Gloria. Et visitem.

In tertio Nocturno.

Ant. Adjuva nos Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos, et propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Ps. Deus venerunt (*lxxviii.* p. 143).

Ant. Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum.

Ps. Inclina Domine (*lxxxv.* p. 153).

Ant. Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam et honorem. afferte Domino gloriam nomini ejus.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).

V. Non nobis, Domine, non nobis.

R. Sed nomini tuo da gloriam.

Lectio vii.

Evangelium. Secundum Matheum i. [20—23.]

In illo tempore; Angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens, Joseph fili David: noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Et reliqua.

Omelia Origenis (*prima ex diversis i.*).

Joseph Mariam noluit traducere, noluit eam diffamare: sed voluit eam occulte dimittere. Occulte eam a se dimittere volebat, sicut pius, sicut mansuetus, sicut misericors. Juste humilians se in omnibus cavebat et timebat sibimet illius tantæ sanctitatis conjunctionem adhibere. Idcirco dixit, dimittam eam: et a me longe faciam eam, et a cognatione mea. Major enim est ejus dignitas, superexcellit ejus sanctitas: nec meæ congruit dignitati. Hæc autem eo cogitante: angelus Domini per visum apparuit illi dicens, Quare dubitas, Joseph, quare imprudenter cogitas, quare irrationabiliter meditaris? Deus est enim qui generatur. Quod enim nascetur ex ea, de Spiritu Sancto est: quia scilicet hujus nativitatis cooperator Spiritussanctus est. Ille est quidem de quo Scriptura prænunciavit dicens, Puer natus est nobis [et Filius datus est nobis]†. Pariet, inquit, filium: et vocabis nomen ejus Jesum. Virgo generat, et tu Joseph hunc genitum vocabis Jesum: qui interpretatur Salvator. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Vocabis, inquit, nomen ejus hoc quod ante fuit: quod ante secula nominatum est. Non tu ei impones nomen, nec

* 'ibi' *Leg.* 1518.

† 'et filius datus est nobis' *omittit Chevallon, post Legend.* 1518, *per homœoteleuton.*

ex te ei vocabulum constitues : sed nomina et voca exultando Jesum, id est Salvatorem eum esse testare.

R. 7. Ecce concipies et paries filium. Et vocabitur nomen ejus Jesus.

V. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur. et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus.

Et vocabitur.

Lectio viii. Ex tempore Jesum cœpisse salvare ne consideres, sed esse* antiquissimum salvatorem. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Duo etenim per hoc verbum præclara designantur : quod et Deus fuerit et Dominus prius ante incarnationem Christus, et quod populus ejus ab eo salvandus jam tunc annunciabatur. Et ideo dictum est : ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum, ut vere Deus. Dei enim est virtutis a peccato salvare, vel peccata dimittere. Juste ergo Filius Dei habens populum suum venit ut dictum est ipsum liberare a peccatis atque salvare : sive ex Judeis, sive ex gentibus. De quo ipse per prophetam jam fuerat elocutus dicens, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu : ego hodie genui te. Pete a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam : et possessionem tuam terminos terræ. Ipse salvabit populum suum a peccatis eorum, sanguine videlicet suo, cunctos redimens morte sua, de mortis eos liberans potestate. Ipse salvabit : hoc est, Salvator omnium hominum atque credentium erit. Hoc autem totum factum est. Quid totum? Hoc per Unigeniti descensionem, hoc de Domini incarnatione, hoc de angeli ad virginem destinatione, hoc de ipsius virginis desponsatione et castitate, hoc de hujus sacratissimi Jesu nominis exaltatione, hoc enim totum factum est ad totius mundi salutem : hoc autem totum factum est, ut unum compleretur et unum consummaretur. Quid? Illud quod virgo genuit, quod virgo permansit, et intacta virgo perseveravit. Ecce, inquit, virgo in utero accipiet et pariet filium. Pariet filium ad denuo reparandum Adam, ad inobedientiam Evæ per Mariæ obedientiam excludendam : ad erigendum jacentium genus quod per mulieris temerariam crudelitatem fuerat ante dejectum.

R. 8. Cum appropinquasset Jesus Hierosolimis, turbæ autem quæ præcedebant et quæ sequebantur clamabant dicentes, Osanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel Osanna in excelsis.

V. O Domine, salvum me fac, O Domine, bene prosperare, benedictus qui venit in nomine Domini.

Rex Israel.

Lectio ix. Et vocabunt nomen ejus Emmanuel : quod interpretatur nobiscum Deus. Vocant nomen ejus prius angeli psallentes in ejus generatione atque gaudentes : sicut Deum omnium et regem pacis ad hominem venientem. Deinde apostoli : Unigeniti Dei dominationem atque virtutem omnibus gentibus prædicantes. Adhuc et sancti martyres : contra ignes et gladios usque ad mortem resistentes. Deinde cuncti credentes : hoc ipsum nomen usque ad consummationem seculi memorantes atque laudantes. Et vocabunt nomen ejus Emmanuel : quod interpretatur, nobiscum Deus. Qui vocabunt, nisi justi quorum vocabitur in terra nomen novum? Non sicut prius in figuris et in ymaginibus : sed facie ad faciem apparentem. Nobiscum Deus Abrahæ patri credentium tribus horis temporis licet non per ipsam ineffabilem Deitatis suæ substantiam, sed potius per angelicam speciem a

* 'etiam' *Chevallon. cum Lej.* 1518.—'esse' *Port.* 1519, 1557.

meridie visus est : nobis triginta tribus annis in terra apparuit, et cum hominibus conversari dignatus est. Jacob brevi tempore per angelum nichilominus apparuit colluctans cum eo : quique se ab eo superari permisit, ut hunc adventus sui testem merito benediceret atque Israel nominaret. Nobiscum Deus amplius magisque pro nobis magnificum certamen adimplens : et usque ad mortem accedens, ut morte sua mortem occideret, et benedictionem atque immortalitatem mundo corde populo condonaret. Qui fiducialiter dicitur*, nobiscum Deus. Per evangelistarum et apostolorum prædicationem, per sancti sui corporis sacramentum, per gloriosæ crucis signaculum, per gloriosi nominis sui exaltationem. Per ista ergo omnia, nobiscum Deus. Ipsi honor et gloria in secula seculorum. Amen.

R. 9. Hæc autem scripta sunt ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei : et Ut credentes vitam habeatis In nomine ejus.

V. Confitemini Domino et invocate nomen ejus, annunciate inter gentes opera ejus.

Ut credentes. Gloria. In nomine.

Ps. Te Deum.

V. Adjutorium nostrum in nomine Domini.

R. Qui fecit cælum et terram.

AD LAUDES.

Ant. Vocatum est nomen ejus Jesus : quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur, alleluya.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Laudate nomen Domini nostri Jesu Christi quoniam suavis est ipse : et in æternum misericordia ejus, alleluya.

Ps. Jubilate Deo † (*xcix.* p. 29).

Ant. Benedicam te, Domine Jesu, in vita mea : et in nomine tuo levabo manus meas, alleluya.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Justi tulerunt spolia impiorum : et decantaverunt nomen tuum, Domine : et victricem manum tuam laudaverunt pariter, Domine Deus noster, alleluya.

Ps. Benedicite *p.* 31.

Ant. Juvenes et virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini : quia exaltatum est nomen ejus solius, alleluya.

Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. (1 *Corinth. i.* [2.])

Omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi in omni loco ipsorum et nostro, gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo.

Hymnus.

Jesu, auctor clementiæ :
Totius spes læticiæ,
Dulcoris fons et gratiæ,
Veræ cordis deliciæ.

Jesu, decus angelicum :
In aure dulce canticum,
In ore mel mirificum,
In corde nectar cælicum.

Jesu, flos matris virginis,
Favus miræ ‡ dulcedinis,
Decus humani generis :
Da lucem veri luminis.

Jesu, sole serenior
Et balsamo suavior :
Omni dulcore dulcior,
Præ cunctis amabilior.

Jesu, summa benignitas :
Mira cordis jocunditas,
Incomprehensa bonitas :
Nos stringat tua charitas.

* 'dicit' *Chevallon. cum Leg.* 1518. † 'dño.' *Chevallon.*
‡ 'nostre' *Chevallon.* 'mire' *Port.* 1519, 1557.

Rex virtutum, rex gloriæ :
Rex insignis victoriæ,
Jesu, largitor gratiæ,
Honor cælestis curiæ.

Te cæli chorus prædicat,
Et tuas laudes replicat :
Jesus orbem lætificat,
Et nos Deo pacificat.

Gloria tibi, Domine,
Qui natus es de virgine.

V. Sit nomen Domini benedictum.

R. Ex hoc nunc et usque in seculum.

Ant. Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam : quod enim in ea natum est de Spiritu Sancto est : pariet autem filium et vocabis nomen ejus Jesum : ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui gloriosissimum.

Ad Primam.

Ant. Vocatum est. *i. de Laudibus.*

Cetera omnia sicut in die Natalis Domini ad Primam dicuntur.

Ad Tertiam.

Ant. Laudate. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Omnibus qui invocant.

R. Laudabo nomen Dei cum cantico. Alleluya, alleluya.

V. Et magnificabo eum in laude. Alleluya.

V. Benedic anima mea Domino.

Oratio ut supra.

Ad Sextam.

Ant. Benedicam. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit in salutare (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Coloss. iii.* [17.])

Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere : omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo et Patri per ipsum.

R. Benedic anima mea Domino. Alleluya, alleluya.

V. Et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus. Alleluya.

V. Non nobis Domine non nobis.

Ad Nonam.

Ant. Juvenes. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia testimonia [*cxviii.* 129, p. 66].

Capitulum. (2 *Thessalonicen. iii.* [6.])

Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi : ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis.

R. Non nobis Domine non nobis. Alleluya, alleluya.

V. Sed nomini tuo da gloriam. Alleluya.

V. Sit nomen Domini [Jesu]* benedictum.

R. Ex hoc.

Oratio ut supra.

Ad secundas Vesperas.

Ant. Vocatum est. *i. de Laudibus.*

Psalmi qui ad primas Vesperas dicantur per totas Octavas †.

Capitulum. Omnibus qui invocant.

R. Hæc autem scripta sunt. *ut supra nonum Responsorium.*

Hymnus. Exultet cor præcordiis.

V. Omnis terra adoret.

Ant. Exurgens autem Joseph a somno fecit sicut præceperat ei angelus Domini : et accepit conjugem suam et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum : et vocavit nomen ejus Jesum, alleluya. *ut supra* ‡.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui gloriosissimum. *ut supra.*

* 'Jesu' *non habet Chevallon.*
† '*per totā octa.*' Chevallon.
‡ '*vtš.*' Chevallon.

SECUNDA DIE INFRA OCTAVAS JESU. (VIII. AUGUSTI.)

AD MATUTINAS, *Invitatorium, Hymnus, Antiphonæ et Psalmi, sicut in prima die.*

V. Laudabo nomen Dei.
Lectio i. Quem non libet.
R. Tu es ipse.
R Salvos fac nos.
R. Osculetur.

Per totas Octavas ante Laudes Versus, Adjutorium nostrum.

IN LAUDIBUS, *hæc sola Antiphona,* Vocatum.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum, Hymnus, et Versus, sicut in prima die.

Quotidie per Octavas, nisi in Dominica, et in octava die, super Psalmos Benedictus *et* Magnificat, *dicatur una de quinque Antiphonis super Psalmos ad primas Vesperas per ordinem cum repetitione earundem.*

Similiter ad Memoriam DE OCTAVIS, *cum de aliquo sancto infra Octavas fit servitium, cum Versu* Omnis terra *ad Vesperas, et* Sit nomen *ad Matutinas: Ant.* A solis. *Ps.* Benedictus. *Oratio.* Deus qui gloriosissimum.

Memoria de sancto CIRIACO *sociisque ejus : cum hac Oratione,* Deus qui nos annua, *ut infra festum.*

Nulla die infra Octavas fiat Memoria de Cruce : nec de Omnibus Sanctis : quia Octavæ sunt cum regimine chori.

QUOTIDIE AD PRIMAM ET AD ALIAS HORAS *omnia fiant sicut in prima die, cum Antiphona* Te jure *super Psalmum* Quicunque.

Notandum est quod quando fit servitium de Octavis, tunc in fine omnium Hymnorum dicetur Gloria tibi Domine, *nisi in fine* Alma chorus.

AD VESPERAS, *Ant.* Vocatum est.

Psalmi, qui ad primas Vesperas, dicantur per totam Octavam, quando de Octava fit servitium, videlicet Ps. Laudate pueri. *Ps.* Dilexi. *Ps.* Credidi propter. *Ps.* Lætatus sum. *Ps.* Confitebor. *iiii.*

Capitulum. Omnibus qui invocant.

Hymnus. Exultet cor præcordiis.
V. Omnis terra.
Ant. Omnis enim quicunque.
Ps. Magnificat.
Oratio ut supra.
Memoria de sancto ROMANO.
Ant. Dixit Romanus.

Hoc eodem modo dicuntur Matutinæ, Vesperæ, et Horæ per totas Octavas, quando de Octavis fit servitium, nisi in Dominica, et in octava die, præter Versus, Lectiones, Responsoria, et Antiphonas super Benedictus *et* Magnificat, *quæ mutantur.*

AD COMPLETORIUM, *Ant.* Miserere.
Ps. Cum invocarem [*iiii.* p. 222] *et ceteri Psalmi consueti.*
Capitulum. Tu in nobis.
Hymnus. Alma chorus.
V. Custodi nos.
Ant. O Rex gloriose.
Ps. Nunc dimittis.

Hoc Completorium non mutatur per totam Octavam, quando de Octava fit servitium.

TERTIA DIE. DE SANCTIFICATIONE NOMINIS JESU.

(IX. AUGUSTI.)

V. Benedic anima mea Domino.
Lectio i. Nostra rursum.
R. In semita.
R. Obsecro autem vos.
R. Jesu Nazarenus.
Ant. Dirupisti.
Ps. Benedictus.

Memoria de sancto ROMANO.

Ad Vesperas de sancto Laurentio, Memoria de Octavis solenniter: etiam ubi ecclesia de sancto Laurentio fuerit dedicata: ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, cum Antiphona Illuc ascenderunt. *Versus et Oratio ut supra.*

QUARTA DIE, DE SANCTO LAURENTIO. (X. AUGUSTI.)

Memoria de Octavis: Ant. In conspectu.

Secundæ Vesperæ erunt de sancto Laurentio: et Memoria de Octavis, et post eam de sancto Tyburtio, Ant. Inclitus martyr. *Et si Dominica fuerit, tunc postea Memoria de Dominica, et de Trinitate, et Processio, in redeundo de sancta Maria: nisi hic differatur una Dominica.*

QUINTA DIE. DE DESCRIPTIONE NOMINIS JESU.

(XI. AUGUSTI.)

V. Non nobis.
Lectio i. Gaudia festi.
R. Ecce concipies.
R. Cum appropinquasset.
R. Hæc autem.
Ant. Omnis enim.
Ps. Benedictus.
Memoria de sancto TIBURTIO.
Memoria de sancto LAURENTIO.

Ant. Laurentius ingressus. *Require in Laudibus.*

V. Dispersit dedit.
Oratio ut supra.
AD VESPERAS *de Octavis.*
Ant. Dirupisti.
Ps. Magnificat.
Memoria de sancto LAURENTIO.

Ant. Puer meus. *Require ad primas Vesperas super Psalmos.*

Versus, et Oratio, ut supra.

SEXTA DIE, DE OCTAVIS. (XII. AUGUSTI.)

Versus, et Responsoria de primo Nocturno.

Lectio i. Avida mens.
Ant. Illuc ascenderunt.
Ps. Benedictus.
Memoria de sancto LAURENTIO.

Ant. In craticula. *Require in prima die super Ps.* Benedictus.

Versus, et Oratio, ut supra.

AD VESPERAS *de sancto Ypolito sociisque ejus.*

Memoria de sancto LAURENTIO.

Ant. Veni desiderator. *Require in prima die ad secundas Vesperas.*

Versus, et Oratio, ut supra.

SEPTIMA DIE, DE SANCTO YPOLITO SOCIISQUE EJUS.

(XIII. AUGUSTI.)

Novem Lectiones fiant : tres primæ Lectiones de Communi plurimorum martyrum : mediæ Lectiones de Octavis Jesu, et non de sancto Laurentio, ut patet quando festum sanctorum Johannis et Pauli infra Octavas Corporis Christi evenerit. Tres ultimæ Lectiones de proprietate Sanctorum cum propriis Laudibus : et Memoria de nomine Jesu.

Ant. A solis.

Versus, et Oratio, ut supra.

Memoria tantum de sancto LAURENTIO.

Ant. Laurentius bonum. *Require in prima die in Laudibus.*

Vesperæ erunt de Octavis.

In Octava die. (XIV. AUGUSTI.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Antiphona A solis.

Cetera omnia sicut in prima die.

Memoria de sancto YPOLITO.

Ant. Absterget.

Memoria de sancto EUSEBIO :

et Memoria de sancto LAURENTIO.

Ant. Adhæsit anima mea.

Si autem hæc Octava in Dominica contigerit, tunc post Memoriam de sancto Laurentio fiat Memoria de Dominica, et de Trinitate, et Processio ante Crucem.

In redeundo de sancta Maria.

AD MATUTINAS, *Invitatorium triplex : Hymnus, Antiphonæ, Psalmi, Versus, et sextum Responsorium, sicut in prima die.*

Lectio i. Confitentibus.

Mediæ Lectiones de sancto Eusebio.

R. Euge serve.

R. Justus germinabit.

R. Juravit.

Evangelium. Secundum Lucam. In illo tempore; Postquam consummati sunt.

Omelia de diversis Tractatibus. Neque enim quærere.

IN LAUDIBUS, *omnes Antiphonæ dicuntur, et cetera omnia sicut in prima die.*

Memoria de sancto EUSEBIO.

Memoria de sancto LAURENTIO.

Ant. Misit Dominus. *Require in Laudibus.*

Memoria de Dominica, et de Trinitate, si contingat.

AD VESPERAS *de Assumptione.*

Memoria solenniter de OCTAVA.

Ant. Exurgens autem.

V. Omnis terra.

Oratio. Deus qui gloriosissimum.

Memoria de Dominica, et de Trinitate, sub silentio, si contingat : sed nulla Memoria de sancto Laurentio.

SI *dies Dominicus infra Octavas contigerit, et vacaverit a festo sancti Laurentii, et festo sanctorum Ipoliti sociorumque ejus :*

AD VESPERAS, *Ant.* Vocatum. *Psalmi qui ad primas Vesperas. Cetera omnia sicut in prima die, præter Responsorium quod non dicetur.*

Memoria de Sancto ibi varie contingente, si occurrat.

Memoria de Dominica, et de Trinitate, et Processio ante Crucem.
In redeundo de sancta Maria.

AD MATUTINAS *omnia fiant sicut in prima die, præter sextam Lectionem. Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii, sicut in prima die.*

IN LAUDIBUS, *una sola Antiphona. Memoria de Sancto : de Dominica : et de Trinitate.*

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut infra Octavas.*

SECUNDA DIE, DE CONSTITUTIONE NOMINIS JESU.

Lectio i. Quem non* libet de consolationis plenitudine sacri nominis Jesu diutius contemplando immorari? Videamus igitur de incomprehensibili hujus sacratissimi nominis institutione, quibus nempe litteris integratur : et fortassis non videbitur inutile, nec deerit devotis venerabile sacramentum. Duabus ex syllabis Jesus conficitur : paucis tamen litteris syllabæ constituuntur. Sed quid in hac litterarum serie, charissime, quæris? Audi. Si enim, ut ait Salvator, omnes capilli vestri numerati sunt quos naturæ ascribitis, quantomagis litteræ sub numero pauco, in quarum adunatione tanta copia plenitudinis sapientiæ et scientiæ Dei cæli et terræ et omnium quæ in eis sunt, non inutilis consideratio putetur? Gloriam præbuit viro in capillis, arbori in foliis, nec est in oblivione eorum : quantomagis gloriam non dabit nomini suo in sacri nominis Jesu litteris? In his duabus syllabis latet totum quod quærimus : quod adhuc nescimus quid est, usque Jesus fiat omnia in omnibus. Opera enim Dei perfecta sunt, nec unum iota aut unus apex præteribit donec omnia fiant : quia omnia numero, pondere, et mensura fecit et statuit.

Lectio ii. Hujus ergo nominis integratio, cum operis est Dei, unum iota non erit inane. Quare hæc omnia dico? Quia litteræ Hebreorum omnes pæne interpretabiles sunt, Grecæ aut Latinæ non sic, neque barbarorum litteræ. Sicut nempe divinitatis majestas immensa dignatur sub exigua carnis massa latere : ita et inundans suæ bonitas dulcedinis paucis sub litteris signari ad nostrum gaudium, meritum, et præmium. Sacrum, fratres, audite misterium. Nostris mentis auribus resonet hoc nomen Jesus benedictum, quod apud Hebreos tribus litteris comprehenditur cum titulo, principium vitæ, exemplum† conclusione et principium est conclusio. Iste principium in die virtutis Dei, in splendoribus sanctorum : ante luciferum genitus. Iste verbum in principio apud Deum. Iste principium in quo creavit Deus cælum, et terram, et omnia quæ in eis sunt. Iste est qui interrogantibus Judeis quis esset, dixit, Principium qui et loquor vobis. Iste est conclusio et finis apud eos in quos fines seculorum devenerunt : cum verbum Dei principium sit, caro finis hominum factum. Iste caput et finis, qui omnia morte conclusit, cum dixerat, Consummatum est. Bene hinc ait Zacharias propheta, In diebus illis : erit Dominus unus, et nomen ejus verum.

* 'Quoniam' *Port.* 19. + 'non' 57. Lectiones quæ sequuntur de Nomine Jesu *non habet Legend.* 1518, ubi legimus post ix lectiones *De dulcissimo nomine Jesu* '¶ *Notandum* quod lectiones de transfiguratione ponuntur in festo sanctorum sixti et felicissimi.'
† 'cum titulo principium: vite exemplum' *Port.* 1557.

Lectio iii. Liquet ex dictis salvatorem esse Jesum primum et novissimum : primum in creatione, novissimum in redemptione. Primum in benefaciendo : novissimum in retribuendo. Et hoc quid est, nisi ut veritas vocis signati certitudinem indicet? Si Jacob post luctaminis nexus hoc solenne nomen Israel meruit sibi imponi, tribus confectum ex syllabis, vir videns Deum interpretantibus, sub figurato velamine Christum Jesum futurum significantibus : multo magis duabus in Christi Jesu nomine signatur misticum læticiæ sacramentum. Admiremur eum cujus sapientiæ non est numerus, cujus magnitudinis non est finis, ut soli polique unam faceret rempublicam, duabus syllabis paucisque connexis litteris voluit innotesci : ex voluntate ac potestate dignante sua bonitate. Quare

Jesum si bene scis,
satis est si cetera nescis.

Nam hoc est nescire, sine Christo plurima scire. Apostolum audi ; Nichil me judicavi scire inter vos : nisi Jesum Christum et hunc crucifixum.

Memoria de sanctis martyribus: require post festum sancti Ypoliti cum sociis.*

TERTIA DIE, DE SANCTIFICATIONE NOMINIS JESU.

Lectio i. Nostra rursum replicat gaudia ista festivitas sancta : ut cujus animus minus refocillabatur in beati nominis Jesu integratione, jam adipe et pinguedine sanctificationis ejusdem repleatur anima ejus, et labiis exultationis laudet nomen Domini sanctum. Ipsa namque felix nominis interpretatio sic nos in eo sanctificat, ut dignissima laude super omnia sanctificetur in nobis. Jesus vere salus interpretatur. Et merito : quia Domini est salus, et super populum suum benedictio ejus. Cujus ejus? Ejus dico, qui operatus est salutem in medio terræ, qui extendit invitantes manus suas ad retribuendum : ut venientes cum exultatione portantes manipulos justiciæ ab oriente et occidente recumberent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno Patris. Nam quantum distat ortus ab occidente : longe fecit a nobis iniquitates nostras misertus nostri. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Iste est verbum quod misit Deus, et sanavit omnes de interitionibus suis. Sic nobis est salus, ut suo actu beato pariter sit nostri terminus doloris, et per deitatem in gloria terminus felicitatis æternæ. Caveamus igitur, charissimi, ne sibi degeneres simus. Nempe sicut per bonos glorificatur, ita et per malos ad ejus opprobrium et contemptum blasphematur justus Deus Jesus noster†. Sanctificemus illum in nobis, ut et ille nos sanctificet in se. Qui non sanctificat Jesum non sanctificabitur ab eo. Sanctificamus Jesum in nobis, quando scientes eum sanctum timemus eum : et sollicite vigilamus ne forte violemus sanctitatem nominis ejus per opera mala. Sicut qui veste fulgida vestitur fugit sordes ne coinquinet eam : sic qui in corde suscipit Jesum, sollicitus esse debet ne contaminet eum. Lucis profecto ad tenebras non est conventio : nec Jesu Christi ad belial. Scias ergo si contaminatus fuerit in nobis, ille qui sui in natura incontaminabilis est, injuriam istam nostro vindicabit interitu.

Lectio iii. Spirat opera salutis et exercet. Jesus interpretatur salu-

* '*Cyriaco* videlicet *et sociis ejus.*

† 'justus Jesus Deus noster' *Portif.* 1519, 1557.

taris : nec sine merito. Clamemus proinde singuli, Converte nos Deus salutaris noster, et averte iram tuam a nobis. Si vero sanguis hircorum aut taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis peccatricis, quantomagis sanguis Christi quem pro nobis effudit abunde, qui et per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo Patri, emundabit sanctificabitque conscientiam nostram ad serviendum Deo viventi, ut digne famulemur ei, et repromissionem accipiant qui vocati sunt hereditatis æternæ. Non enim sonat sanctus nisi sanguine tinctus. Sanguine Jesu tingeris, ut salutaris sit tibi Jesus. Oremus igitur, fratres, assidue ad Jesum ut suam nobis infundat gratiam : per quam perveniamus ad interminabilem felicitatem, quæ salutaris appellatur. Dicamus ergo, Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam : et salutare tuum da nobis.

Memoria de sancto ROMANO *martyre, cum hac Oratione.*

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut qui beati Romani martyris tui natalicia colimus, intercessione ejus in tui nominis amore roboremur. Per.

QUARTA DIE, DE SANCTO LAURENTIO MARTYRE,

cum Memoria de Octavis tam ad Vesperas quam ad Matutinas et Missam.

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Antiphona. Puer meus noli timere quia ego sum tecum: si transieris per ignem flamma non nocebit te.

Psalmi feriales.

Capitulum. (2 *Corinth. ix.* [6.])

Qui parce seminat, parce et metet : et qui seminat in benedictionibus de benedictionibus et metet.

R. Beatus Laurentius. *infra vi.*

Hymnus. Martyr Dei qui unicum. *In Communi*, p. 372.

V. Dispersit, dedit pauperibus.

R. Justicia ejus manet in seculum seculi.

Ant. Beatus Laurentius dum in craticula suprapositus ureretur : ad impiissimum tyrannum dixit : assatum est jam versa et manduca . nam facultates ecclesiæ quas requiris in cælestes thesauros manus pauperum deportaverunt.

Ps. Magnificat.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut triumphum beati Laurentii martyris tui, quem despectis ignibus consummavit in terris : perpetua cælorum luce conspicuum, digno fidei fervore veneremur. Per.

Memoria de Octavis Jesu.

Tunc eat Processio ad altare ejusdem, si habeatur, cantando R. Meruit esse. *V.* Gloria et honore.

Oratio. Da nobis, quæsumus, omnipotens Deus*. *Require in die ad Matutinas.* [*p.* 656.]

In redeundo dicatur Antiphona de sancta Maria.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Regem sempiternum pronis mentibus adoremus. Qui martyrem suum digne pro meritis coronavit Laurentium.

Ps. Venite.

Hymnus. Martyr Dei qui. *In Communi*, p. 372.

* 'quesumus dñe.' *Chev.*

In primo Nocturno.

Ant. Quo progrederis sine filio pater, quo sacerdos sancte sine ministro properas?

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

V. Beatus Laurentius dixit.

Ant. Noli me derelinquere pater sancte : quia thesauros tuos jam expendi quos tradidisti michi.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

V. Quid in me ergo displicuit paternitati tuæ?

Ant. Non ego te desero, fili, neque derelinquo : sed majora tibi debentur pro fide Christi certamina.

Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).

Versus. Beatus Sixtus dixit.

Versus. Gloria et honore coronasti.

*Lectio i.** Post passionem beati Sixti milites tenuerunt beatum Laurentium : et tradiderunt eum Parthemio tribuno. Et Parthemius tribunus suggessit de eo Decio imperatori. Tunc Decius gavisus est valde : et fecit sibi beatum Laurentium præsentari. Quem ita aggressus est dicens, Ubi sunt thesauri ecclesiæ, quos apud te cognoscimus esse reconditos? Beatus Laurentius non respondit ei ullum verbum. Et tradidit eum Decius Valeriano præfecto dicens, Exquire thesauros diligenter : et sacrificet diis. Quod si noluerit : diversis eum tormentis interfice. Et Valerianus dedit eum in custodiam cuidam vicario nomine Ipolito. Beatus Laurentius in custodia Ipoliti positus ponebat manus super oculos cæcorum : et illuminabantur.

R. 1. Levita Laurentius bonum opus operatus est : qui per signum crucis cæcos illuminavit. Et thesauros ecclesiæ dedit pauperibus.

V. Cum apud sedem gloriosissimi patriarchæ dyaconatus fungeretur officio, puritate innocentis vitæ, fortissimæque mortis triumpho, apostolico se consortio copulavit.

Et thesauros.

Alius Versus per ebdomadam [quando fient mediæ lectiones de S. Laurentio] †.

V. Dispersit, dedit pauperibus, justicia ejus manet in seculum seculi.

Et thesauros.

Lectio ii. Videns hoc Ipolitus dixit ad eum, Ostende michi thesauros ecclesiæ. Respondit beatus Laurentius, O Ipolite, si credideris in Deum omnipotentem Dominum Jesum Christum : et thesauros tibi ostendo, et vitam æternam promitto. Dicit ad eum Ipolitus, Si dictis facta compensaveris: faciam quod hortaris. Dixit ei beatus Laurentius, Audi me, et quod hortor citius fac : quia ydola muta et surda sunt et vana. Tantummodo baptizare. Et more ecclesiastico cathesizavit eum. Et accepta aqua benedixit et baptizavit eum : sed et de domo ejus numero decem et novem. Tunc mandavit Valerianus Ipolito, ut adduceret ad palatium Laurentium. Cunque venissent ambo simul : Valerianus dixit ad beatum Laurentium, Jam depone pertinaciam, et thesauros ecclesiæ manifesta. Beatus Laurentius dixit, Da michi inducias bidui vel tridui : et proferam tibi thesauros. Valerianus dixit ad Ipolitum. In tua pollicitatione habeat tridui inducias.

R. 2. Quo progrederis sine filio pater, quo sacerdos sancte sine dyacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueveras.

V. Quid in me ergo displicuit paternitati tuæ, nunquid degenerem

* Lectiones de sancto Laurentio in Legend. A.D. 1518, immediate sequuntur post Sixtum et Felicissimum, et Donatum.

† *habent Portif.* 1519, 1557. *non habet Chevallon.*

me probasti? experire certe utrum idoneum ministrum elegeris : cui commisisti Dominici corporis et sanguinis consecrationem.

Tu nunquam.

Lectio iii. Ab eodem die collegit beatus Laurentius cæcos, et claudos, et debiles, et pauperes : et abscondit eos in domo Ipoliti. Completis autem tribus diebus repræsentavit se in palatio Salustiano. Dixit Decius Cesar beato Laurentio : præsente Valeriano præfecto, Ubi sunt thesauri quos pollicitus es te declaraturum? Beatus Laurentius collectam multitudinem pauperum induxit in palatium : et voce clara dixit, Ecce isti sunt thesauri æterni, qui nunquam minuuntur. Valerianus dixit, Sacrifica diis : et obliviscere artes magicas in quibus confidis. Tunc beatum Laurentium libera voce contradicentem, et sacrificia ydolorum recusantem, Decius furore plenus jussit expoliari, et cum scorpionibus cædi. Deinde levato a terra jussit ei omne genus tormentorum exhiberi : et cathenis vinctum in palatium Tyberii duci. Et sedens in basilica Jovis : fecit eum nudum fustibus cædi, et laminis ferreis ardentibus latera ejus aduri. Dehinc plumbatis diutissime mactari : et extensum in catasta iterum scorpionibus cædi. Sed sanctus martyr divina manum dante gratia inflexibilis manebat : quinetiam hilaris et lætus gratias Deo agebat.

R. 3. Noli me derelinquere, pater sancte : quia thesauros tuos jam expendi, non ego te desero, fili, neque derelinquo. Sed majora tibi debentur pro fide Christi certamina.

V. Nos quasi senes levioris pugnæ cursum recepimus, te quasi juvenem magnum gloriosior de tyranno triumphus expectat, post triduum me sequeris sacerdotem levita.

Sed majora. Gloria. Sed.

In secundo Nocturno.

Ant. Beatus Laurentius orabat dicens : Domine Jesu Christe Deus de Deo, miserere michi servo tuo.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

V. Quia accusatus non negavi nomen sanctum tuum : interrogatus te Christum confessus sum.

Ant. Beatus Laurentius dixit, mea nox obscurum non habet : sed omnia in luce clarescunt.

Ps. Verba mea (*v.* p. 8).

V. Quia ipse Dominus novit : quia accusatus non negavi.

Ant. Dixit Romanus ad beatum Laurentium : video ante te juvenem pulcherrimum, festina me baptizare.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Versus. Afferens autem urceum cum aqua : misit se ad pedes ejus.

V. Posuisti Domine.

Lectio iiii. Videns autem Decius non solum non se prævalere martyri, sed etiam a martyre contemni : furore repletus et dolore, de catasta levatum reddidit eum in custodiam Ipoliti, recogitaturus de innovatione tormenti. Sequenti vero nocte sedens cum Valeriano in termis Olympiadis, jussit eum sibi offerri. Quo facto jussit omne genus tormentorum ante tribunal suum parari. Quibus paratis : ita alloquitur Decius beatum Laurentium ; Jam depone artis magicæ perfidiam : et dic nobis generositatem tuam. Beatus Laurentius dixit, Quantum ad genus Hispanus sum, a cunabulis Christianus : in hac urbe nutritus, et lege sancta ac divina eruditus. Decius dixit, Vere non divina, quia nec deos colis, nec tormenta times. Beatus Laurentius dixit, In nomine Domini mei Jesu Christi tormenta tua non timeo.

R. 4. Beatus Laurentius clamavit et dixit : Deum meum colo et illi

soli servio. Et ideo non timeo tormenta tua.

V. Mea nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt.

Et ideo.

Lectio v. Decius dixit ad beatum Laurentium, Sacrifica diis : ne nox ista in te expendatur cum suppliciis. Beatus Laurentius dixit, Mea nox obscurum non habet : sed omnia in luce clarescunt. Tunc jussit Decius ut os sancti Laurentii cum lapidibus cæderetur. Quod cum fieret, ipse tamen gratulabatur, et gratias agens confortabatur. Jussit Decius lectum ferreum in modum craticulæ afferri, et beatum martyrem expoliari, et expoliatum in lecto ferreo extendi : præcipiens ut sacrificaret diis. Beatus Laurentius respondit, Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis : quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus. Carnifices vero urgentes ministrabant carbones subter craticulam : et desuper cum furcis* ferreis sanctum corpus imprimebant. Beatus Laurentius dixit, Disce miser : quia carbones tui michi refrigerium præstant : tibi autem supplicium æternum. Ipse enim Dominus novit quod accusatus non negavi, interrogatus Christum confessus sum : assatus gratias ago.

R. 5. Strinxerunt corporis membra posita in craticula. Subjicientibus prunas insultat levita Christi, beate Laurenti martyr intercede pro nobis.

V. Carnifices vero urgentes ministrabant carbones subter cratem ferream.

Subjicientibus.

Lectio vi. Et dicebat beatus Laurentius, O insani et vere infelices, non recognoscitis quia carbones vestri non ardorem sed refrigerium michi præstant. Admirabantur omnes super crudelitate Decii : quod præceperat eum vivum assari. Ille autem hilari vultu dicebat, Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia me confortare dignatus es. Et elevans oculos ad Decium de craticula dicebat, Assasti unam partem, gyra et aliam : et quod assatum est manduca. Tunc agens gratias Deo dixit, Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe : quia januas tuas ingredi merui, et emisit spiritum. Eadem nocte Decius et Valerianus abierunt exinde perterriti ad palatium Tyberii : relicto super craticulam et ignem corpore beati Laurentii. In primo autem crepusculo rapuit Ipolitus corpus ejus, et involvit illud lintheis, et condivit aromatibus. Et mandavit factum Justino presbytero, quomodo scilicet beatus Laurentius emisisset † spiritum, et qualiter Decius et Valerianus confusi exinde exissent : quod etiam corpus sanctum super craticulam et carbones reliquissent. At beatus Justinus presbyter cum Ipolito in ploratu et gemitu multo corpus beati Laurentii tulerunt, et in prædium matronæ viduæ Cyriacæ via Tyburtina asportaverunt, et facto vespere in cripta quæ erat in agro Verano quarto ydus Augusti sepelierunt.

R. 6. Beatus Laurentius dixit, ego me obtuli sacrificium Deo. In odorem suavitatis.

V. Gaudeo plane : quia hostia Christi effici merui.

In odorem. Gloria. In odorem.

In tertio Nocturno.

Ant. Strinxerunt corporis membra posita super craticulam, ministrantibus prunas insultat levita Christi.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

V. Carnifices vero urgentes ministrabant carbones subter cratem ferream.

* 'fursis' *Chev.* † 'emisit' *Chevallon.* 'emisisset' *Leg. MS. Joh.*, *Leg.* 1518.

Ant. Igne me examinasti : et non est inventa in me iniquitas.

Ps. Exaudi Domine justiciam (*xvi.* p. 18).

V. Probasti Domine cor meum : et visitasti nocte.

Ant. Interrogatus te Dominum confessus sum, assatus gratias ago.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

V. Gratias tibi ago Domine Jesu Christe : quia januas tuas ingredi merui.

V. Justus ut palma.

Secundum Johannem xii. [24—26.]

In illo tempore; Dixit Jesus discipulis suis, Amen amen dico vobis : nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit : multum fructum affert. Et reliqua.

Omelia beati Augustini episcopi.*

Agnoscit fides vestra granum quod cecidit in terram, et mortuum multiplicatum est. Agnoscit, inquam, hoc granum fides vestra : quia ipsum habitat in mente vestra. Hoc enim quod de semetipso dixerat Christus, nullus ambigit Christianus. Sed plane illo grano mortuo et multiplicato, multa grana sunt sparsa in terra : ex quibus unus est beatus Laurentius, cujus seminationem hodie celebramus.

R. 7. In craticula te Deum non negavi ad ignem applicatus. Te Dominum Jesum Christum confessus sum.

V. Accusatus non negavi nomen sanctum tuum, et interrogatus.

Te Dominum.

Lectio viii. De illis autem granis sparsis toto orbe terrarum, quanta pullulaverit† seges videmus : gaudentes sumus si tamen et nos per illius gratiam ad horreum pertinemus. Neque enim ad horreum pertinet, quicquid a segete est. Eadem quippe pluvia utilis et nutritoria et triticum pascit et paleam. Absit ut simul utrumque in horreo condatur, quamvis simul utrumque in agro nutriatur, et simul utrumque in area trituretur. Nunc tempus est eligendi. Antequam veniat ventilatio, fiat morum separatio : sicut in area granum adhuc mundatione discernitur, nondum ventilabro ultimo separante. Audite, grana sancta, quæ hic esse non dubito. Nam si dubito, granum non ero. Audite, inquam, me, immo audite primum granum per me. Non ametis in hoc seculo animas vestras. Qui amat in hoc seculo animam suam perdet eam.

R. 8. Gaudeo plane, quia hostia Christi effici merui : accusatus non negavi nomen sanctum tuum. Interrogatus te Christum confessus sum, assatus gratias ago.

V. Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis.

Interrogatus.

Lectio ix. Granum loquitur : quod mortuum multiplicatur. Loquitur, audiatur : quia non mentitur. Quod admonuit, ipse fecit. Instruxit præcepto : præcessit exemplo. Non amavit Christus in hoc seculo animam suam. Non amavit beatus Laurentius in hoc seculo animam suam, quia nisi cuperet ad cælorum palatia migrare, supplicia et incendia non toleraret. Noverat namque victurum se esse post funus, post ignes refrigeria reperturum. Solvebatur namque corpus ejus, et defluebat ardentibus prunis. Exustum erat in cineres et favillas, quod de terra erat procreatum. Reddebat miseræ genitrici partum suum : fundebat limosæ matri vasculum suum. Quod de terra erat, terræ reddebat. Quod de humo excreverat, flamma conflabatur. Quid igitur inter hæc tormenta spiritus

* *Augustini* Sermo cccv., *Opera* v. 1820. (ed. Paris. 1838.)

† 'pullulauerat' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'pullulauerit' *Leg. MS. Joh., Port.* 1519, 1557.

faciebat? Ad cælum subvolabat. Non enim poterat anima igne torqueri : quia in carne non poterat superari.

Responsorium 9. Meruit esse hostia Christi levita Laurentius qui dum assaretur non negavit Dominum. Et ideo inventus est sacrificium laudis.

V. In craticula positus Deum non negavit : et ad ignem applicatus Christum confessus est.

Et ideo. Gloria. Et.

¶ *Aliud R. per ebdomadam.* O Ipolite, si credideris in Dominum Jesum Christum. Et thesauros tibi ostendo. Et vitam æternam promitto.

V. Si dictis inquit facta compenses faciam quod hortaris : cui beatus Laurentius dixit : tu michi tantummodo præbe assensum.

Et thesauros. Gloria. Et vitam.

Hoc prædictum Responsorium non dicitur nisi quando in die sexta Octavarum dies Dominicus evenerit, tunc enim erit vi. Responsorium.

V. Dispersit, dedit pauperibus.

In Laudibus.

Ant. Laurentius ingressus est martyr : et confessus est nomen Domini Jesu Christi.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Laurentius bonum opus operatus est : qui per signum crucis cæcos illuminavit.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Adhæsit anima mea post te : quia caro mea igne cremata est pro te Deus meus.

Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).

Ant. Misit Dominus angelum suum : et liberavit me de medio ignis : et non sum æstuatus.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Beatus Laurentius orabat dicens : gratias tibi ago Domine, quia januas tuas ingredi merui.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Qui parce seminat.

Hymnus. Deus tuorum militum.

V. Justus germinabit.

Ant. In craticula te Deum non negavi, et ad ignem applicatus te Christum confessus sum, probasti cor meum et visitasti nocte, igne me examinasti : et non est inventa in me iniquitas.

Ps. Benedictus.

Oratio. Da nobis, quæsumus, omnipotens Deus, viciorum nostrorum flammas extinguere : qui beato Laurentio tribuisti tormentorum suorum incendia superare. Per Dominum.

Memoria de Octava Jesu, ut supra.

Ad Primam.

Ant. Laurentius. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ad Tertiam.

Ant. Laurentius bonum. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Qui parce seminat.

Responsoria et Versus de Communi unius martyris ad omnes Horas dicuntur.

Ad Sextam.

Ant. Adhæsit anima. *iii. de Laudibus.*

[*Ps.* Defecit (*cxviii.* p. 61).]*

Capitulum. (2 *Corinth. ix.* [8.])

Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est, dispersit, dedit pauperibus, justicia ejus manet in seculum seculi.

Ad Nonam.

Ant. Beatus Laurentius. *v.*† *de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (2 *Corinth. ix.* [10.])

* *non habet Chevallon.* † '*iiii.*' Chev.

Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justiciæ vestræ.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Laurentius ingressus. *i. de Laudibus.*

Psalmi feriales.

Capitulum. Qui parce seminat.

Hymnus. Deus tuorum. *In Communi*, p. 384.

V. Justus germinabit.

Ant. Veni desiderator bone veni, suscipiant te angeli mei, quoniam assatus non negasti me : probatus confessus es me.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

Memoria de Octavis Jesu.

Deinde Memoria de sancto TYBURTIO *martyre.*

Ant. Inclitus martyr Tyburtius cum nudatis plantis super prunas ardentes incederet, Fabiano præfecto dixit : videtur michi quod super roseos flores incedam in nomine Domini mei Jesu Christi.

Versus. Gloria et honore coronasti.

Oratio. Beati Tyburtii martyris tui nos foveant, Domine, continuata præsidia : quia non desinis propicius intueri quos talibus auxiliis concesseris adjuvari. Per Dominum nostrum.

QUINTA DIE, DE DESCRIPTIONE NOMINIS JESU.

Lectio i. Gaudia festi contemplantes beatissimi nominis Jesu descriptionem perscrutemur. Ad nostram doctrinam mentisque consolationem advertendum esse arbitror non ociosum quod sub legis figura præteritæ factum est, quod nobiscum gratiose agitur in re, quæ in æternum est permansura. Legimus utique apud Hebreos tetragrammaton reverentiæ et honoris nomen Dei fuisse dignissimum, summi pontificis fronti supereminens, atque lamina aurea sculptum. Hoc litteris quatuor Hebraicis scriptum sancti præcinuere patres magni esse mysterii. Tetragrammaton namque nostra in lingua sonat : iste est principium vitæ. Nec profecto hoc aliud nomen venerabile Jesus quam principium vitæ, hoc est Salvatorem esse Christum Jesum designare perhibetur. Signatur ergo in re* sub Jesus nomine, quod in figura præfuit sub altero. O nomen cunctis admirabile : terribile peccatoribus, et præamabile justis. Nec hoc latuit in somno Jacob : qui cum scalam vidisset terram cælosque tangentem ait, O quam terribilis est locus iste. Sacrum mysterium innuens, ut malis fieret terribilis, quos spiritu oris sui interficeret, qui bonis venerat ut angelus consilii : et fieret pater futuri seculi Christus Jesus, qui inibi natus est ubi scalam viderat Jacob. Jesus igitur est scala cæli : quia Jesu scanditur cælum. Signetur in fronte mentis devotæ, quæ anima justi merito nuncupatur. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Gaude igitur gaudio magno, scutifer Jesu Christi, qui dum gurgite sancto immergeris, sacro inungeris chrismate, atque alta fronte crucis signo insignitus fueris, totus in te describitur Jesus : impressus animæ caracter indelebilis Jesu nomen gratiose portat. Hinc in Apo-

* 'jure' *Port.* 1519, 1557.

calipsi scriptum est, Videbunt faciem ejus : et nomen ejus scriptum in frontibus suis. Quod laminam auri typice gestabat in fronte pontifex, jam æternaliter justus quisque sub nomine gerit in anima. O gens sancta, genus electum, regale sacerdotium, populus acquisitionis : vobis credentibus honor et virtus, ut virtutes ejus Jesu annuncietis de die in diem, donec auferatur luna : quia de tenebris vos vocavit in admirabile lumen nominis sui et gloriæ. Gaudete, iterum dico, et exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælis : per Jesum Christum, qui est primogenitus mortuorum, et prædestinatus Filius Dei in virtute. Ideo primitus ut decuit nomen ejus inscriptum dixerat : sicut per prophetam ait, In capite libri scriptum est de me : ut facerem voluntatem tuam.

Lectio iii. Non absque prophetico præsagio reor id esse actum ab iniquo Pylato : sicut nec quod Cayphas pontifex prophetavit nescienter dicens, Melius est ut unus moriatur pro populo quam ut tota gens pereat. Denique insultantibus Judeis Pylatus ait, Quod scripsi, scripsi, quando pro titulo triumphali erexit, Jesus Nazarenus rex Judeorum. Hoc tribus linguis scriptum est, Hebraica, Greca, et Latina : ut Christi fides toto orbe terrarum annunciaretur ad salutem. Nomen Jesu ad contumeliam erexit Hierusalem in terris : ut inveniretur ad gloriam in Hierusalem, cujus participatio est in idipsum in cælis. Unde Johannes in Apocalipsi vidit sanctam civitatem Hierusalem, habentem claritatem Dei. Vidit in fundamentis duodecim portarum lapide precioso ornatarum, nomina apostolorum et Agni Jesu Christi splendide descripta : ubi et templum erat Deus, et Agnus ille Christus Jesus omni majestatis gloria plenum. Ad hoc, charissimi, festinemus nos ingredi : ut sicut vendicat in nobis esse et bonum, ita et nos maneamus in illo. Tu.

Memoria de sancto Tyburtio, ut supra.

SEXTA DIE, DE PRÆNUNCIATIONE NOMINIS JESU.

Lectio i. Avida mens hominum dum scire semper appetit, cogimur inferre quomodo amœnissimum nomen prænunciatum est. Prophetam audi : Revelabitur Filius meus Jesus : cum his qui cum eo jocundabuntur. Et sequitur ; Post paucos annos morietur Filius meus Jesus : et convertetur seculum. Satis namque ex affectu manifesta patet hujus divini oraculi* prænunciata veritas. Quid manifestius apertiusve illo prophetico vaticinio? In Deo gaudebo : et exultabo in Deo Jesu meo. Quem nascendum corporis non viderat oculo, longe novit ex nomine pariter et re. Nam divinus ille Esayas dicit, Ex utero matris meæ vocavit me nomine meo : meo utique non alieno : quia Jesus secundum carnem Salvator appellatus est, qui ab æterno Salvator erat secundum divinitatem. A seculo non est ignotum sacrosanctum nomen Jesu : cum a tot tantisque viris fidei testimonio dignis prophetice ac mirifice prænunciatum est.

Lectio ii. Quamquam vero in veteri Testamento nonnulli appellati sunt nomine Jesus, ut Jesus Nave, qui Josue dicebatur : Jesus Syrac, et Jesus filius Josedech : eorum tamen nullus futurus erat, qui salvum faceret populum suum a peccatis

* 'miraculi' *Chevallon.*

eorum. Plures fateor in lege prænominati fuere antequam nati : Ismael, Ysaac, Sanson, Josias, Cyrus, Agag, Hieremias, atque Johannes Baptista, sed omnes Jesum Christum designare censentur. Alios vero ex lege salvatores novimus, Moysen, Cyrum, et Joseph : nec eorum aliquis, qualis iste ad quem genu flectimus Jesus, nomine et re præfigurabat. Sunt et isti salvatores, nam quisquis eorum magnæ salutis fuit promotor, aut populi removit dedecus, aut ab ingruenti clade liberavit patriam : singuli tamen sub umbra degentes, in spe adventus Domini nostri Jesu Christi. Namque Jesus Christus heri et hodie. Recte ergo et juste impositum est sibi nomen, quod est laudabile ab ortu solis usque ad occasum. Si enim hominum concentus, si angelorum jubilus canor mentes allicit, jubilantes animos efficit ut se vix capere possint : non minus profecto hoc verbum Jesus, quod prænunciari mandavit in mille generationes. Nobis speculantibus quæ non licet homini loqui, sit Jesus verbum semper manens in ore et opere, qui semper est verbum Dei manans ex corde. Noster Jesus est Verbum Dei : quia Verbum Dei caro factum habitavit in nobis.

Lectio iii. Triplici nomine devote insignitum et prænunciatum Salvatorem nostrum ex Evangelio didicimus. Primo Filius Dei appellatur : secundo Christus, tertio Jesus. Vocatur etenim Filius Dei : inquantum est de Deo Deus. Christus : quia homo a persona divina quantum ad humanam naturam assumptus. Jesus : ut Deus humanitati conjunctus. Fratres igitur charissimi, qui in pulvere estis, expergiscimini et laudate. Ecce Dominus venit cum salute : venit cum unguento, venit cum gloria. Neque enim sine salute venit Jesus, neque Christus sine unctione, neque sine gloria venit Filius Dei. Ipse equidem salus : ipse unctio : ipse gloria. Deum et Dominum nostrum Jesum Christum his modis cognoscimus : nomine, natura, nativitate, potestate, et professione. Hunc Jesum Salvatorem sancti prædixerunt prophetæ : de eo testatur Pater, de se ipse profitetur. Apostoli prædicant, religiosi credunt : dæmones confitentur, Judei negant, gentiles in passione cognoscunt. Obmutescat ergo omnis impietas, quæ Filium Dei Jesum Christum esse negat aut dubitat. Discedat impia gens Judaica, quæ Dei Filium Christum Jesum incarnatum spernit et denegat. Accedas, O anima Christiana. Confiteamur nomini sancto Domini : et gloriemur in laude Jesu. Cui est honor et gloria : per infinita secula seculorum secula. Amen. Tu autem [Domine miserere nostri].

SEPTIMA DIE, DE SANCTO IPOLITO SOCIISQUE EJUS.

(XIII. AUGUSTI.)

Novem Lectiones fiant : tres primæ Lectiones de Communi plurimorum martyrum : mediæ Lectiones de Octavis Jesu : tres ultimæ Lectiones de proprietate Sanctorum, cum propriis Laudibus, cum Memoria de sancto Laurentio.

SANCTI IPOLITI SOCIORUMQUE EJUS MARTYRUM.

AD VESPERAS.

Ant. Sancti per fidem. *In Communi, p.* 395.

Psalmi feriales.

Capitulum. Justorum animæ. *In Communi, p.* 409.

R. Expoliavit. *infra ix.*

Cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum, cum hac Oratione.

Da, quæsumus, omnipotens Deus: ut beati Ipoliti martyris tui sociorumque ejus veneranda solennitas et devotionem nobis augeat et salutem. Per Dominum.

Memoria de Octavis Jesu:

et de sancto LAURENTIO : *cum hac Ant.* Veni desiderator. *Require in prima die ad secundas Vesperas super Psalmum* Magnificat. *V.* Dispersit, dedit.

Oratio ut supra.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Mirabilem Deum.

Ps. Venite.

Hymnus, Antiphonæ, Psalmi, et Versus, de Communi Plurimorum Martyrum.

Novem Lectiones fiant, ut supra die septima.

V. Lætamini.

Lectio vii. Post tertium diem sepulturæ beati Laurentii martyris, reversum in domum suam Ipolitum tenuerunt milites, et perduxerunt eum ad Decium Cæsarem. Cui Decius subridens ait, Nunquid et tu magus factus es, quia corpus Laurentii abstulisse diceris? Respondit Ipolitus, Hoc feci non quasi magus: sed quasi Christianus. Decius iratus jussit ut lapidibus os ejus tunderetur. Et expolians eum habitu Christiano, hortabatur ut sacrificaret diis et ad militiam rediret. Ipolitus dixit, Non me expoliasti: sed magis cœpisti vestire. Decius dixit, Quomodo insipiens factus es: ut nuditatem tuam non erubescas? Ipolitus dixit, Ego et sapiens et Christianus factus sum: qui ignorans credebam quod tu credis. Tu autem.

R. 7. *Beatissimus Christi martyr Laurentius dum pro Christi nomine teneretur in domo Ipoliti ponebat manus super oculos cæcorum. Et illuminabantur.

V. Baptizato autem beato Ipolito: omnes famuli ejus credentes baptizabantur.

Et illuminabantur.

Lectio viii. Decius dixit; Sacrifica ne pereas per tormenta: sicut Laurentius. Ipolitus dixit, Exemplum merear fieri beati martyris Laurentii: quem tu miser ausus es ore polluto nominare. Tunc jussit eum Decius extendi et fustibus cædi: et cæsum carduis† laniari. Post hæc levatum a terra: jussit eum vestiri veste qua ante utebatur gentilis, et dixit ei, Utere pristina militia, quam in conspectu nostro semper habuisti: et esto noster amicus. Beatus Ipolitus voce clara dixit, Militia mea hæc est: Christo firmiter militare, et

* '*R.* Beatus ('Beatissimus' 1557) Christi Martyr Ypolitus dum baptismi gratiam accepisset a beato Laurentio Ponebat manus super oculos cæcorum: et illuminabantur.

V. Cæcis illuminatis a sancto Laurentio Ypolitus credidit: et percipere meruit baptismi sacramentum.

Ponebat.' *Portif.* 1519, 1557.

† 'cardis' *Chev.*

ei militando celeriter ad fructuosam palmam venire. Tu autem.

R. 8. Requisitus a Decio sanctus Ipolitus de corpore Laurentii ut quid sepelisset. respondens Ipolitus dixit, Christianus ego sum : et Christi martyrem diligenter sepelivi.

V. Mirum michi valde est, ut quid ore polluto martyrem nominasti.

Christianus.

Lectio ix. Decius iracundia plenus jussit Valeriano ut omnes facultates Ipoliti acciperet : et eum crudeli examinatione interficeret. Eodem die Valerianus, exquisita facultate ejus, omnem familiam ejus Christianam ante conspectum suum fecit adduci. Inter quos erat nutrix Ipoliti Christiana nomine Concordia : quam Valerianus jussit plumbatis cædi præsente Ipolito, donec emitteret spiritum. Ipsum vero Ipolitum fecit duci foras muros portæ Tiburtinæ cum familia sua, ut decollarentur. Quos Ipolitus confortabat dicens, Fratres nolite contristari et metuere : quia ego et vos unum Deum habemus. Jussit vero Valerianus ut in conspectu Ipoliti omnes decollarentur. Et decollati sunt promiscui sexus, numero decem et novem. Beatum vero Ipolitum pedes ligatum ad colla equorum indomitorum : jussit per cardetum et tribulos trahi, donec emitteret spiritum. Quorum corpora collegit Justinus presbyter et sepelivit. Tu autem.

R. 9. Expoliavit veste Ipolitum Decius qua induebatur in habitu Christiano, et dixit ei, Sacrifica diis, et acquiesce præceptis nostris. Et vive, et fruere militiæ palma.

V. Cæsar dixit ad Ipolitum, quomodo factus es insipiens : ut nuditatem tuam non erubescas?

Sacrifica. Gloria. Et vive.

V. Justi autem in perpetuum vivent.

R. Et apud Dominum.

In Laudibus.

Ant. Dixit Cæsar ad Ipolitum : tu magus factus es ; respondens Ipolitus dixit ad Decium, non sum ego magus sed servus sum Domini mei Jesu Christi.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Dixit Ipolitus ad Decium, non me expoliasti : sed magis vestisti.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Cæsar dixit ad Ipolitum, quomodo factus es insipiens : ut nuditatem tuam non erubescas.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Exemplum merear fieri Laurentii beatissimi martyris.

Ps. Benedicite, p. 31.

Ant. Tunc Valerianus in conspectu Ipoliti famulos illius martyrizari præcepit.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Justorum animæ.

Hymnus. Rex gloriose martyrum. *In Communi, p.* 406.

V. Mirabilis Deus [in sanctis suis.

R. Et gloriosus in majestate sua].

Ant. Oravit sanctus Ipolitus voce magna et dixit : gratias tibi ago, Domine meus Jesu Christe : quia famulos meos in conspectu meo pati video.

Ps. Benedictus.

Oratio. Da, quæsumus*.

Memoria de Octavis Jesu.

Deinde Memoria fiat de sancto Laurentio.

Ant. Laurentius bonum. *Require in Laudibus in die sancti Laurentii.*

V. et Oratio ut supra.

Ad Primam.

Ant. Dixit Cæsar. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure laudant.

Ps. Quicunque, *p.* 46.

* '*Oratio.* Da nobis quæsumus.' *Chevallon.*

Ad Tertiam.

Ant. Dixit Ipolitus. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitula, Responsoria, et Versus, de Communi plurimorum martyrum ad omnes Horas dicuntur, cum Oratione Da nobis, *ut supra.*

Ad Sextam.

Ant. Cæsar dixit. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Ad Nonam.

Ant. Tunc Valerianus. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Si *festum sancti Ipoliti in Dominica contigerit : totum servitium fiat de festo, et Memoriæ de Octavis, de Dominica, et de Trinitate; et Processio fiat ante Crucem.*

DOMINICA INFRA OCTAVAS JESU,

Si contingat, omnia fiant sicut in prima die, præter Responsorium quod non dicetur.

Memoriæ, et cetera omnia ut supra notatum est.

Lectio i. Non latet vos, dilectissimi Deo et hominibus, quomodo novissimis diebus istis Deus suam multiplicavit misericordiam, ut nobiscum gratiose magnificaret læticiam : qui non solum advenit Dominator Dominus, sed qualis quantusve fuerat ostendit, cum pie et mansuete manifestavit suum nomen coram hominibus. Crediderunt patriarchæ de Christi futura incarnatione, certificati fuere patres : quibus profecto hoc de quo agimus devotum nomen manifeste non est revelatum. Jacob Christum incarnandum prædixit. Non auferetur, inquit, sceptrum de Juda, et dux de femore ejus : donec veniat qui mittendus est.

Lectio ii. Hoc mirabile mysterium, sed mirabilior Dei bonitas : ut gloriosius nomen Jesu venerandum a nobis sua mediante passione exaltaretur, quod prius fuerat absconditum. Vocabulum istud Jesu dulce et gloriosum, omni adoratu cultuque dignissimum, nomen super omne nomen : non decuit ab hominibus appellari, neque ab eis afferri in mundum, sed ab excellentiori majorique natura angelica. Gabriel ergo ad Mariam ait, Ecce concipies in utero et paries filium : et vocabis nomen ejus Jesum. Hoc nempe nomen novum : quod os Domini, non hominis nominavit.

Lectio iii. Quamquam enim legifer Deo acceptatissimus Moyses divina oracula acceperat, et ut amicus ad amicum locutus est ei Deus : hoc tamen venerabile nomen non vidit aperte. Petenti videre faciem ejus ait, Non potes videre faciem meam et vivere : sed posteriora mea videbis. Populus Israel Moyse signatus incarnationem, circumcisionem, passionem, et ascensionem, quæ Dei posteriora appellantur, re et nomine vidit : quem ille in rubo, in anterioribus invisibilis Dei majestatis non potuit cernere vivens.

Lectio iiii. Noluit ejus nomen nosci ad salutis plenitudinem de cælis, usque dum nasceretur plenitudine temporis et nominaretur in terris. In facie nominatur, Deus ego sum : in posterioribus Jesus appel-

latur. Primum nomen ignoti Dei et timoris. Jesus nomen ab omnibus prægustatum est et amoris. Jesus amor indicibilis, amor delectabilis : amor inextinguibilis. Jesus peccati abluit maculam ne culpa coinquinet : mentem justificat, ne reatus ad pœnam obliget, ad gloriam sanctificat. Unde apostolus ait, Abluti estis, sanctificati estis, justificati estis : in nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc ergo nomen Domini quicunque invocaverit, salvus erit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio v. Veneremur igitur hoc devotissimum nomen : et omnia quæcunque facimus in verbo aut opere, ut suadet apostolus, in nomine Jesu faciamus. Quippe bene erit omnibus invocantibus eum in veritate, et voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet Jesus. Jesum beatus Ignacius suæ passionis in agone invocavit : et bene sibi erat. Bestias ferocissimas, ardentissimos ignes, ac cetera genera tormentorum superavit. Gloriosum memoriale ultra humanam æstimationem corde suo inscriptum suscepit de manu Domini Jesu sempiternum. Namque corde particulatim scisso, litteris aureis inscriptus invenitur Jesus : cujus ob mirabilem gratiam plures venerantur eum fideles. Tu autem.

Lectio vi. Dionysius Atheniensis hujus virtute nominis cæcum illuminavit. Evangelistæ Johanni venenum non nocuit : Dyanæ in nomine Jesu templum dejecit. Aristodimus intoxicatos mortuos suscitavit. Claudum sedentem in porta Petrus et Johannes erexerunt. Eneæ paralytico Petrus gressum restauravit : ac Thabitam viduam mortuam vitæ pristinæ reduxit vivam. Merito ergo colendum et venerandum est tam efficax nomen : ad cujus virtutem gratiam et consolationem tot tantaque consistunt miracula. Tu autem.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii sicut in prima die.

In Laudibus, una sola Antiphona.

Memoria, ut supra.

IN FESTO SANCTI CIRIACI SOCIORUMQUE EJUS MARTYRUM. (VIII. AUGUSTI.)

Oratio. Deus qui nos annua beati Ciriaci martyris tui sociorumque ejus solennitate lætificas : concede propitius, ut quorum natalicia colimus, virtutem quoque passionis imitemur. Per Dominum.

Ad Matutinas.

Lectio i. Dioclecianus Augustus comprehendi fecit Ciriacum Romanæ ecclesiæ dyaconum cum aliis sanctis, et in custodia publica trudi. Ubi eo* multo tempore posito, plurimas per eum Dominus operabatur virtutes. Eodem tempore urgeri cœpit a dæmonio Arthemia filia Diocleciani : clamante dæmone per os ejus præsente Diocleciano : quia nisi venerit Ciriacus dyaconus non exeo. Mittens ergo Dyoclecianus ejecit beatum Ciriacum de custodia, et socios ejus Largum et Smaragdum ; et rogavit eum ut liberaret filiam ejus. At ille in nomine Domini nostri Jesu Christi ab ea immundum spiritum expulit, et præsente matre

* 'Ubi eā' *Chevallon.* 'Ubi eū' *Port.* 1519. 'Ubi eo' *Leg.* 1518, *Legend. Joh. MS., cum Brev. Joh. MS. et Brev. Gonv. Cai. MS.*

sua Serena Augusta baptizavit eam : et deinceps in religione Christiana fidelis permansit.

Lectio ii. Post hæc Dyoclecianus Augustus beato Ciriaco domum in urbe Roma donavit : et faciente Serena Christianissima uxore ejus ut securus viveret præcepit. Mortuo autem Dyocleciano præcepit Maximianus filius ejus, ut Christiani ubicunque inventi essent punirentur. Et zelo ductus propter sororem suam Arthemiam tenuit beatum Ciriacum dyaconum : et commendavit eum Carpasio vicario dicens, Ciriacum sacrilegum diversis afflige tormentis : si non libamina diis obtulerit. Tunc præcepit Carpasius picem reliquari : et in caput beati Ciriaci fundi. Et cœpit beatus Ciriacus clamare dicens, Gloria tibi, Domine Jesu Christe : qui nos servos tuos dignatus es portas regni cælestis aperire. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Post hæc præcepit Carpasius sanctos Dei, Ciriacum, Largum, et Smaragdum in custodia trudi. Transactis autem quatuor diebus, præcepit Carpasius beatum Ciriacum sibi præsentari : et sic eum cœpit alloqui ; Ciriace, sacrifica diis, et vives. Respondit beatus Ciriacus, Sacrificent eis qui non cognoverunt Salvatorem suum Dominum Jesum Christum. Et iratus Carpasius jussit beatum Ciriacum in catasta extendi, et attrahi nervis, et fustibus cædi : clamante beato Ciriaco, Miserere mei, Domine, Jesu Christe. Et nunciavit Carpasius Maximiano quod factum fuerat. At ille jussit omnes vinctos qui erant cum beato Ciriaco capite truncari. Et data sententia decollati sunt cum beato Ciriaco, numero viginti et unus. In ipso tempore : interfecit Maximianus sororem suam Arthemiam. Veniens autem Marcellus, urbis Romæ episcopus, sanctorum corpora cum aromatibus condivit, et in via Ostiensi in sarcofagis lapideis recondidit. Tu autem, Domine.

IN FESTO SANCTI ROMANI MARTYRIS. (IX. AUGUSTI.)

AD VESPERAS.

Super Psalmum Magnificat *Ant.* Dixit Romanus ad beatum Laurentium video ante te juvenem pulcherrimum, festina me baptizare.

Ps. Magnificat.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui beati Romani martyris tui natalicia colimus, intercessione ejus in tui nominis amore roboremur. Per Dominum.

AD MATUTINAS.

Lectio i. Cum fuisset beatus Laurentius a ministris Decii comprehensus, et eidem præsentatus : jussit eum Decius in catasta extendi et torqueri. Qui dum torqueretur : subridens et gratias agens dicebat, Benedictus es, Domine Deus Pater Domini nostri Jesu Christi : qui nobis misericordiam quam meriti non sumus præstitisti. Da nobis, Domine, gratiam tuam ut cognoscant omnes circunstantes, quia tu consolaris servos tuos. Eadem hora unus ex militibus nomine Romanus credidit Domino Jesu Christo : per verba beati Laurentii.

Lectio ii. Cœpit autem Romanus dicere ad beatum Laurentium, Video ante te juvenem pulcherrimum stantem cum lintheo : et extergentem membra tua. Quapropter adjuro te per Jesum Christum, qui tibi misit angelum suum : ne me derelinquas. Tunc Decius Cæsar furore plenus

dixit ad Valerianum, Victi sumus omnes : per artem magicam. Et jussit eum de catasta solvi. Eadem hora afferens Romanus urceum cum aqua cœpit quærere horam* qua eam offerret beato Laurentio. Decius autem cœpit æstuari : et jussit ut Laurentius Ypolito redderetur ibi in palatio. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio iii. Veniens autem Romanus cum aqua misit se ad pedes beati Laurentii, orans eum cum lachrymis ut baptizaretur. At ille accepta aqua : benedixit, et baptizavit eum. Audiens Decius hoc factum dixit, Exhibete eum fustibus. Et adductus ante conspectum Decii Cæsaris : non interrogatus cœpit clamare voce magna dicens, Christianus sum. Et jussit Decius : ut ipsa hora capitalem subiret sententiam. Et ductus foras muros portæ Salariæ decollatus est. Ea nocte venit Justinus presbyter : et collegit corpus ejus et sepelivit. Tu autem.

IN FESTO SANCTI TYBURTII MARTYRIS. (XI. AUGUSTI.)

AD VESPERAS.

Ant. Inclitus Martyr Tiburtius cum nudatis plantis super prunas ardentes incederet : Fabiano præfecto dixit : videtur michi quod super roseos flores incedam in nomine Domini mei Jesu Christi.

Versus. Gloria et honore coronasti.

Oratio. Beati Tyburtii martyris tui nos, Domine, foveant continuata præsidia : quia non desinis propitius intueri, quos talibus auxiliis concesseris adjuvari. Per.

AD MATUTINAS.

Lectio i. Beatus Tyburtius eruditus est in fide Christi a beato Sebastiano : et a glorioso Policarpo presbytero sacro baptismate innovatus. Qui cum jejuniis et orationibus occuparetur, quadam die transiens occurrit homini qui de alto lapsus fuerat, et ita omnia membra caputque quassaverat, ut de sola ejus sepultura ageretur. Juxta quem ipse accessit : et cœpit dicere super vulnera ejus Orationem Dominicam, et Symbolum. Et ita factus est homo solidatis membris incolumis : quasi nichil mali contigisset ei. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Post hæc comprehensus a Fabiano judice, cum constantissime juvenis sanctus Christum confiteretur : jussit judex ante pedes ejus carbones effundi ardentes, dicens ad eum, Elige tibi unum ex duobus. Aut thura diis in his carbonibus adjice : aut pedibus super eos nudis incede. Ille autem faciens super eos signum crucis, constanter super eos nuda ingressus est planta, et cœpit dicere, Depone infidelitatem, et disce quia hic est Deus solus quem confitemur creaturis omnibus dominari. Nam michi in nomine Domini mei Jesu Christi videtur, quod super roseos flores gradiar : quia creatura ipsa Creatoris famulatur imperio.

Lectio iii. Fabianus præfectus dixit ad beatum Tyburtium, Quis ignorat magicam artem vos docuisse Christum vestrum. Obmutesce infelix, ait Tyburtius : et noli auribus meis hanc injuriam facere ut audiam

* 'oram' *Chevallon. in hoc loco.*

te rabido ore latrantem mellifluum nomen et sanctum nominare. Iratus Fabianus dictavit sententiam : ut gladio animadverteretur. Ductus est itaque in viam Lavicanam*, tertio miliario ab urbe. Et effundens orationem ad Dominum uno ictu gladii verberatus decessit : et in eodem loco apparente quodam Christiano sepultus est tertio Idus Augusti. Tu.

Mediæ Lectiones de Octavis sancti Laurentii, quando Dominica in sexta die evenerit†.

Lectio iiii. Eo tempore accepta potestate beatus Laurentius cœpit per regiones quærere curiose ubicunque sancti clerici vel pauperes essent absconsi : et portans thesauros prout cuique opus erat ministrabat. Venit autem in Cellium‡ montem ubi erat quædam vidua quæ fuerat cum viro suo annis undecim, et in viduitate permansit annos triginta duos : quæ habebat in domo sua multos Christianos et presbyteros et clericos absconsos. Hoc cum audisset beatus Laurentius, tulit vestes et thesauros, et venit noctu ad eam. Tunc veniens invenit multitudinem Christianorum in domo Cyriacæ viduæ : et cœpit omnium Christianorum pedes lavare. Et in ipsa nocte veniens Cyriaca ad beatum Laurentium misit se ad pedes ejus, et dixit ei; Per Christum te conjuro ut manus tuas ponas super caput meum : quia infirmitates multas patior capitis mei.

Lectio v. Tunc beatus Laurentius dixit; In nomine Domini nostri Jesu Christi Filii Dei omnipotentis : ponam manum meam super caput tuum. Et facto signo crucis§: posuit manus super caput Cyriacæ viduæ. Posuit etiam super caput ejus lintheum, de quo extergebat pedes sanctorum. Eadem itaque nocte ambulavit inde, et cœpit quærere ubicunque essent congregati Christiani, sive in domibus, sive in criptis. Venit autem in vicum qui dicitur Canarius : et invenit multos Christianos in domo cujusdam Narcissi Christiani congregatos. Ubi introivit cum lachrymis et lavit pedes omnium : et dedit eis de thesauro quem beatus Sixtus præcipiens tradidit. Et invenit in eadem domo hominem nomine Crescentium|| cæcum : ubi ipse cum lachrymis cœpit rogare dicens, Pone manum tuam in oculos meos : ut videam faciem tuam.

Lectio vi. Tunc beatus Laurentius lachrymas oculis distillans dixit, Dominus noster Jesus Christus qui aperuit oculos cæci nati : ipse te illuminet. Et facto signo Christi in oculis ejus, ipsa hora aperti sunt, et vidit lumen et beatum Laurentium sicut petivit. Tunc exiens inde, audivit quod in vico Patricii multi Christiani congregati essent in cripta Nepociana : et veniens illuc beatus Laurentius detulit secum ea quæ necessaria erant sanctis, et invenit ibi animas sexaginta tres promiscui sexus. Et introivit cum lachrymis ad eos dans pacem omnibus : et invenit ibi presbyterum nomine Justinum, qui fuerat ordinatus a beato Sixto episcopo. Et misit se ad pedes ejus : et cœperunt se ambo in pavimento volutare, ut invicem sibi pedes oscularentur. Dixit autem beatus Laurentius ad beatum Justinum, Comple votum meum, ut laventur pedes sanctorum et tui per manus meas. Justinus presbyter

* 'labicanam' *Portif.* 1557.
† '*Lectiones de sancto laurentio infra oct.*' Legend. 1518.
‡ 'celiū' *Legend.* 1518. 'celī' *Port.* 1519.
§ 'Christi' *Legenda Joh. MS.* 'xp̄i:' *Leg.* 1518.
|| 'crescētionē' *Leg.* 1518.

dixit, Hoc Dominicum præceptum est : fiat voluntas Domini nostri Jesu Christi. Et posita pelve misit aquam, et lavit omnium virorum pedes. Veniens autem ad beatum Justinum, cœpit primo osculari pedes ejus et lavare. Et ubi lavit pedes ejus, commendavit se beato Justino. Tu autem, Domine.

Responsoria de primo Nocturno Hystoriæ de sancto Laurentio. Ita tamen quod vi. R. erit O Ypolite.

IN OCTAVA JESU. (XIV. AUGUSTI.)

AD PRIMAS VESPERAS, *super Psalmos una sola Antiphona* A solis ortu.

Cetera omnia fiant sicut in prima die.

Memoria de sancto EUSEBIO.

Ant. Confessor Domini *ut supra, cum hac Oratione.*

Deus qui nos annua beati Eusebii confessoris tui solennitate lætificas : concede propitius, ut cujus natalicia colimus per ejus ad te exempla gradiamur. Per Dominum.

**Lectio i.* Confitentibus hoc salutiferum nomen Jesu coram hominibus, copiosa merces repromittitur in cælis. Veneremur igitur invocando, invocemus confitendo, et confiteamur nomini sancto ejus quoniam bonum est. Quoniam qui confitetur, confitebitur a Domino Jesu Christo coram Deo Patre et angelis : non in terra sed in cælis. O vere beata confessio hominis : sed felicissima Jesu Filii virginis. Illa confessio morientis et mærentis in via : ista in æternum viventis atque præmiantis in patria. Illa laudis : ista retributionis. Illa in peregrinatione : ista in quiete. Corde simul et voce Jesum venerare et opere ne detractes : quia qui ore et opere Jesum negat, fidem negat, et est infideli deterior. Nec quisquam de fide Jesu requisitus celare habet nomen hoc gloriosissimum. Qui enim pro nomine Jesu mori paratum non se invenerit, nec se noverit fore Christianum. Pauli ut testantur miracula, amputato capite, palpitans lingua ter Jesum confessa est. Ad cujus nominis confessionem tres fontes, ubi languidi et infirmi sanantur, mirum in modum eruperunt. Saulus, audita voce hac, Ego sum Jesus quem tu persequeris, cæcus cecidit. Ab Anania in Jesu nomine baptizatur : atque ab oculis suis squamis cadentibus illuminatur. Gaudeamus igitur evangelizando hoc dulce nomen : ut ab ipso laudemur, et vasa gloriæ cum Paulo simus electa. Unde scriptum est, Vas electionis est michi : ut portet nomen meum coram regibus.

Lectio ii. Hoc devotissimum nomen, fratres, mente honoremus dum cogitatur, voce dum auditur, verbo dum enunciatur, oratione dum legitur, inspirata visione aut scriptura dum videtur : quia profecto omnibus his modis esse habet Jesus. Et præterea non venerabile solum hominibus : sed et dæmonibus multum terribile. Clamant namque semper : Jesu, cur venisti ante tempus perdere nos? Christi discipulis hæc potestas tradita est, ut suo nomine dæmonia subjicerent. Angelis profecto hoc nomen lætabile, cum in eo ipsorum ruina reparatur. Hinc subtilius fuit prophetatum, utilius peroptatum, gratiosius nobis publicatum. Et quamquam Greco stultum,

* *non habet Legend.* 1518.

et Judeo scandalosum : his tamen qui salvi facti sunt summe virtuosum est. Nec immerito vendicat sibi nomen quod est super omne nomen. Hoc ergo nomen devotissime veneremur : a quo nostra fluunt cuncta præsidia. Jesum dulcia præcordia pulsent, exitus aquarum nostri deducant oculi, atque crebris singultibus arida suspirent pectora. Quorum non erunt compuncta corda, tot ubi videntur leguntur que facta miracula? O ergo dulcissime Jesu, si dulce est flere de te in mundo, quam dulce est de te Jesu gaudere in cælo. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

Lectio iii. Exultet jam angelica turba ob hujus festi sacrati nominis Jesu divina mysteria : ac pro tantæ benignitatis dignitate intonet canor jubilus cordi et ori salutaris. Gaudeat se nostra regio tanti nominis lustrata honoribus, populus sedens in tenebris sentiat se amisisse caliginem, et in hoc beato nomine gaudeat recepisse salutem. Lætetur pia mater ecclesia hujus festivitatis decorata gaudiis : Christianorum devotis melodiis vociferet hæc ecclesia Christi. Congaudeant hujus sanctissimi festi procuratores, in quo non Deus detinet sed gratiam confert, servatque copiosam merendi materiam, ut plenius glorientur in laude sui. Hoc fidei, hoc spei, hoc charitatis nomen fundamentum merito nuncupatur, a quo non potest quisquam aliud ponere, quia id positum est Christus Jesus. Exculpemus in hoc lapide angulari qui crevit in montem varia tabernaculi festa : et cauti simus ne segnes dilectione, gloriatione pigri inveniamur in Christo Jesu. Hunc diligere ex toto corde teneris, tota anima, et omnibus viribus tuis. Ecce homo. Nichil reliquit : qui totum sibi vendicat. Prospice quid negas : vide quid potes. Mensures opere quid debes Jesu Christo, vero Regi immortali : qui vivit et imperat per secula Deus, atque venturus est judicare vivos et mortuos et seculum per ignem.

Mediæ Lectiones de sancto Eusebio.

Lectio iiii. Tempore quo Liberius de exilio revocatus fuerat a Constantio Augusto hæretico, ut una communione contaminaret plebem : Eusebius presbyter urbis Romæ cœpit declarare Liberium hæreticum et amicum Constantii. Quo facto occupatur ecclesia* a Liberio, ejicitur Felix de episcopatu, subrogatur Liberius, tenetur Eusebius presbyter. Tunc Constantius imperator aggreditur cum Liberio Eusebium presbyterum, dicens, Tu solus Christianus es in urbe Roma? Eusebius presbyter respondit, Sic confidimus in Domino quia fideles nos Christus inveniet, sicut et baptizati sumus, et benedictionem servabimus† quam a beato Julio suscepimus.

℟. Euge serve bone. *i. in Communi*, p. 412.

Lectio v. Liberius dixit; Et nos cujus fungimur vice? Nonne anterioris nostri? Eusebius presbyter dixit, Ita esset‡ : si perseverasses in fide, quam in persecutione primo tenere visus fueras. Liberius dixit præsente Augusto, Tam contumacem§ me existimas? Eusebius dixit, Res ipsa docet et declarat. Imperator Constantius dixit, Et quid est inter fidem et fidem? Eusebius presbyter respondit, Quantum ad nos peccatores, integritatem tenentes sumus : quantum ad vos, insania pleni estis, qui Felicem episcopum catholicum, et Dominum Jesum

* 'occupantur ecclesie' *Leg. Joh. MS.*, *cum Port.* 1519, 1557.

† 'serviamus' *Chevallon.*; 'servavimus' *Portij.* 1519, 1557. 'servabimus' *Legenda Joh. MS.*, *Brev. Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

‡ 'ita esses' *Port.* 1519.

§ 'Tanquam contumacem' *Legenda Joh. MS.*

Christum invocantem, purum sacerdotem ab omnibus declaratum, in exilium direxistis.

R. Justus germinabit.

Lectio vi. Iratus Constantius subrogatu Liberii includit Eusebium presbyterum in quoddam cubiculum domus suæ, quod humile erat, in latitudine pedibus quatuor : et ibi multis mensibus in oratione constanter perseverans inclusus, post menses septem dormitionem accepit decimonono kalendas Septembris. Cujus corpus collegit Gregorius et Orosius presbyteri parentes ejus : et sepelierunt in cripta juxta corpus beati Sixti martyris et episcopi in cimiterio Calixti. Ibi et titulum ipsius scribentes posuerunt, pro commemoratione hominis Dei. Hic autem Orosius etiam hæc gesta conscripsit.

R. Juravit. *iii. in Communi,* p. 414.

Evangelium. Secundum Lucam ii. [21.]

In illo tempore; Postquam consummati sunt dies octo, ut circuncideretur puer : vocatum est nomen ejus Jesus. Et reliqua.

Omelia de diversis Tractatibus. (*Bernardi ser. 2. de circuncis. in medio.*)*

Neque enim quærere est Christianis, cur voluerit Dominus circuncidi, propter quid circuncisus est, propter quid passus, propter quid tali ac tanto nomine vocatus. Nichil horum propter se, sed omnia propter electos, omnia propter delicta nostra. Quod vocatum est, inquit, ab angelo, priusquam in utero conciperetur. Vocatum plane, non impositum. Nempe hoc nomen est ei ab æterno. A natura propria habet ut sit Salvator : innatum est ei hoc nomen, non inditum ab humana vel angelica creatura. Sed quid dicimus quod egregius ille propheta hunc ipsum puerum multis nominibus appellandum fore prædicens, hoc unum tacuisse videtur, quod solum præmonuit angelus : ut testatur evangelista, vocatum est nomen ejus Jesus. Exultavit Esayas ut videret hunc diem : et vidit et gavisus est. Denique et loquebatur gratulabundus et laudans Deum, Puer natus est nobis, et Filius datus est nobis, cujus imperium super humerum ejus : et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Magna quidem nomina, sed ubi est nomen quod est super omne nomen? nomen Jesu in quo omne genu flectatur? Forte in his omnibus unum illud invenies, sed expressum quodammodo et effusum. Nempe ipsum est de quo sponsa in Cantico amoris : oleum, inquit, effusum nomen tuum.

Lectio viii. Habes unum in his omnibus appellationibus Jesum : nec omnino aut vocari posset aut esse Salvator, si forte horum quippiam defecisset. Nunquid non vere admirabilem eum sumus singuli experti in mutatione utique naturarum? Hoc nempe est salvationis nostræ principium : cum incipimus respuere quod diligebamus, dolere unde lætabamur, amplecti quod timebamus, sequi quod fugiebamus, optare quod contemnebamus. Admirabilis plane qui hæc operatur mirabilia. Sed nichilominus et consiliarium sese exhibeat necesse est in electione pœnitentiæ, et vitæ ordinatione : ne forte sit nobis absque scientia zelus, ubi tanti boni prudentia desit. Sane opus est ut Deum quoque probemus in remissione videlicet peccatorum, quia nec sine hac salus nobis constare potest, et nemo potest dimittere peccata nisi solus

* *Bernardi Opera* I. 791, ed. Bened.

Deus. Verum nec id quidem sufficit ad salutem, nisi fortem quoque experiamur in expugnando, expugnantes nos, ne ab eisdem rursum concupiscentiis superemur, et fiant novissima nostra deteriora prioribus. Videturne aliquid deesse Salvatori? Plane deesset quod maximum est, nisi pater esset futuri seculi, ut per eum immortalem resurgeremus qui per præsentis seculi patrem generamur ad mortem. Neque hoc satis, si non etiam princeps pacis Patri nos reconciliaret, cui traditurus est regnum : ne forte sicut filii perditionis utique non salutis resurrecturi videremur ad pœnam. Multiplicabitur ejus imperium sane, ut merito Salvator dicatur, etiam pro multitudine salvandorum. Et pacis non erit finis : ut veram noveritis esse salutem, quæ non possit timere defectum, Jesu nomine invocato.

Lectio ix. (*Idem ser.* 1. *ante medium.*)*

Postquam consummati sunt dies octo ut circuncideretur puer : vocatum est nomen ejus Jesus. Magnum et mirabile sacramentum. Circunciditur puer : et vocatur Jesus. Quid sibi vult ista connexio? Circuncisio nempe salvandi magis quam Salvatoris esse videtur : et Salvatorem circuncidere decet magis quam circuncidi. Sed agnosce Mediatorem Dei et hominum, qui ab ipso nativitatis suæ exordio divinis humana sociat, ima summis. Nascitur ex muliere : sed cui fecunditatis fructus sic accedat, ut non decidat flos virginitatis. Pannis involvitur : sed panni ipsis angelicis laudibus honorantur. Absconditur in præsepio : sed proditur stella radiante de cælo. Sic et circuncisio veritatem susceptæ humanitatis, et nomen quod est super omne nomen gloriam indicat majestatis. Circunciditur tanquam verus Abrahæ† filius : Jesus vocatur tanquam Filius Dei. Non est in eo nominis umbra, sed Jesu veritas manifesta. Cælitus quidem indictum nomen evangelista testatur, quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur. Et attende verbi profunditatem. Postquam natus est, Jesus vocatur ab hominibus, quod vocatum est ab angelis priusquam in utero conciperetur. Idem quippe et angeli Salvator et hominis : sed hominis ab incarnatione, angeli ab initio creaturæ. Vocatum est ergo nomen ejus Jesus, quod vocatum erat ab angelo : ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, et ipsum quod in propheta abbreviatum, manifestius in evangelio legitur caro factum. Vos ergo, fratres mei, respicit hæc parabola. Jesus enim nec angelico eguit testimonio nec humano : sed triplex nobis salutis nostræ testimonium, ab angelo, Maria, et Joseph, reliquit, ne forte videamur assumpsisse nomen Dei in vanum.

In Laudibus, *omnes Antiphonæ dicuntur, et cetera omnia sicut in prima die.*

Memoria de sancto Eusebio : et de sancto Laurentio : et cetera.

* *Bernardi* In Circumcisione Domini, Sermo I. § 2. *Opera* I. 789.
† 'veri abrahe' *Chevallon.*

IN FESTO ASSUMPTIONIS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

FESTUM PRINCIPALE. (XV. AUGUSTI.)

AD PRIMAS VESPERAS.

1. *Ant.* Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te : favus distillans labia tua, mel et lac sub lingua tua, odor unguentorum tuorum super omnia aromata : jam enim hyems transiit, ymber abiit et recessit, flores apparuerunt, vineæ florentes odorem dederunt, et vox turturis audita est in terra nostra. surge, propera, amica mea, veni de Libano, veni, coronaberis.

Ps. Laudate pueri Dominum (*cxii.* p. 193).

2. *Ant.* Anima mea liquefacta est ut dilectus locutus est, quæsivi et non inveni illum, vocavi et non respondit michi : invenerunt me custodes civitatis percusserunt me et vulneraverunt me, tulerunt pallium meum custodes murorum : filiæ Hierusalem nunciate dilecto quia amore langueo. *In tempore Paschali* Alleluya.

Ps. Laudate Dominum omnes gentes (*cxvi.* p. 197).

3. *Ant.* Qualis est dilectus tuus ex dilectis, O pulcherrima mulierum : amicus meus candidus et rubicundus electus ex milibus, læva ejus sub capite meo : et dextera illius amplexabitur me.

Ps. Lauda anima (*cxlv.* p. 218).

4. *Ant.* Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filiæ Hierusalem.

Ps. Laudate Dominum quoniam bonus (*cxlvi.* p. 218).

5. *Ant.* Descendi in ortum meum ut viderem poma convallium*, et inspicerem si floruissent vineæ, et germinassent mala punica, revertere, revertere, Sunamitis†, revertere revertere ut intueamur te.

Ps. Lauda Hierusalem Dominum (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiiii.* [11.])

In omnibus requiem quæsivi, et in hereditate Domini morabor, tunc præcepit et dixit michi Creator omnium, et qui creavit me requievit in tabernaculo meo.

R. Super salutem. *infra vi.*

Hymnus.

O quam glorifica luce choruscas,
Stirpis Daviticæ regia proles :
Sublimis residens, virgo Maria,
Supra cæligenas ætheris omnes.

Tu cum virgineo mater honore :
Angelorum Domino pectoris aulam
Sacris visceribus casta parasti :
Natus hinc Deus est corpore Christus.

Quem cunctus venerans orbis adorat :
Cui nunc rite genu flectitur omne,
A quo nos petimus te veniente
Abjectis tenebris gaudia lucis.

Hoc largire Pater luminis omnis :
Natum per proprium Flamine Sancto :
Qui tecum nitida vivit in æthra :
Regnans ac moderans secula cuncta.
Amen.

V. Exaltata es, sancta Dei genitrix.

R. Super choros angelorum ad cælestia regna.

Ant. Ascendit Christus super

* 'convallalium' *Chevallon.*
† 'sunanimitis' *Chevallon.*

cælos : et præparavit suæ castissimæ matri immortalitatis locum : et hæc est illa præclara festivitas omnium sanctorum festivitatibus incomparabilis, in qua gloriosa et felix mirantibus cælestis curiæ ordinibus ad æthereum pervenit thalamum, quo pia sui memorum immemor nequaquam existat.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui virginalem aulam beatæ Mariæ in qua habitares eligere dignatus es : da, quæsumus, ut sua nos defensione munitos, jocundos faciat suæ interesse festivitati. Qui vivis et regnas.

Memoria de Octava Jesu solenniter.

COMPLETORIUM, *ut in Psalterio prænotatum est.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Venite adoremus Regem regum. Cujus hodie ad æthereum mater virgo assumpta est cælum.

Ps. Venite.

Hymnus. Quem terra, ponthus.

In primo Nocturno.

Ant. Ecce tu pulchra es, amica mea : ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Favus distillans labia tua, sponsa, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Sancta Dei genitrix virgo semper.

Lectio i. (*Hiero. in episto. ad Paulam et Eustochium.*)*

†Cogitis me, O Paula et Eustochium, immo charitas Christi me compellit, qui vobis dudum tractatibus loqui consueveram, ut novo loquendi genere sanctis quæ vobiscum degunt virginibus, Latino utens eloquio, exhortationis gratia sermonem faciam de assumptione beatæ et gloriosæ semper virginis Mariæ, more eorum qui declamatorie in ecclesiis solent loqui ad populum, quod utique genus docendi necdum attigeram. Sed quia negare nequeo quicquid injungitis, nimia vestra devictus dilectione, experiar quæ hortamini, affectu infantium, more balbutientium, qui quæcunque audierint fari gestiunt, cum necdum possint ad plenum verba formare. Tu autem, Domine, [miserere nostri].

R. 1. Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper rivos aquarum, cujus inæstimabilis odor erat nimis in vestimentis ejus. Et sicut dies verni circundabant eam flores rosarum et lilia convallium.

V. Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris.

Et sicut.

Lectio ii. Idcirco maxime experiar, quia propter simpliciores quasque id me depromere compellitis, ut habeant sermone Latino quibus se occupent laudibus ex eadem die, quibusve divinis vacent lectionibus, præsertim cum et eadem in multis festivitatibus multorum sanctorum patrum studia miro cuderint eloquio, quæ de hac quidem uberius ubique in scripturis divinis prædicata leguntur. Quid enim aliud sonant evangelia, nisi nascentem Dominum ex Maria virgine? Et omnia ejus incrementa duntaxat divinis efferunt præconiis. Porro ab exordio sancti evangelii Gabrielem archangelum colloquentem Mariæ audistis, et dein-

* *Hieronymi Opera* IX. p. 38, ed. Paris. 1623. Epistola 10. Ad Paulam et Eustochium, de Assumptione B. Mariæ Virginis, sermo qui *Sophronii* esse creditur.

† Locus picturæ majoris in Breviario Chevalloniano.

ceps reliqua omnia plenius legistis. Tu autem, Domine.

R. 2. Quæ est ista quæ processit sicut sol et formosa tanquam Hierusalem. Viderunt eam filiæ Syon et beatam dixerunt, et reginæ laudaverunt eam.

V. Sicut dies verni circundabant eam flores rosarum et lilia convallium.

Viderunt.

Lectio iii. Ad præsepe quoque, O Paula, te teste, nato puero multitudinem angelorum inter crepundia novi partus et querelas nescii ploratus, pro fescenninis, gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis cantantem audisti : et radiantem stellam vidisti. Pastoribus insuper evangelizantibus credidisti. Magos præterea tria deferentes munera in visione beatis oculis conspexisti : ipsa eadem munera bene intelligendo votis omnibus fide Deo obtulisti, nam et cum eisdem magis Deum puerum in præsepe adorasti. Sed forte conquesta me delatorem quod te prodiderim clamabis. Ad quod ego : Si celatum esse volebas teste conscientia, michi narrare ante præsepium ubi plurimum lachrymata es non debueras. Quod ut verum fatear, Christi præconia etiam si voluero adjuratus, neque tuas laudes omnino tacere queo. Idcirco te tuæ interrogent filiæ, quas lacte nutris, tu ea melius reserabis, quæ nescio si per speciem aliquam certe aut* in spiritu vidisti. Tu.

R. 3. Ista est speciosa inter filias Hierusalem, sicut vidimus eam plenam charitate et dilectione. In cubilibus et in ortis aromatum.

V. Ista est quæ ascendit de deserto deliciis affluens.

In cubilibus. Gloria. In cubilibus.

In secundo Nocturno.

Ant. Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

Ant. Fons ortorum puteus aquarum viventium : quæ fluunt impetu de Libano.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Venit dilectus meus in ortum suum ut comedat fructum pomorum suorum.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi.* p. 154).

V. Post partum.

Lectio iiii. Unde vos, O filiæ, pulsate matrem precibus : pulsate ad ostium invitantis amici, si quo modo tandem vobis aperiantur quæ reserata sunt matri. Veruntamen de his quid plura dicamus† ? Omnia Salvatoris gesta et beatæ Mariæ obsequia, necnon actus vitæ ex evangelio didicistis. Et nunc quid superest ut aliquem doctorum requiratis ? De assumptione tamen ejus, qualiter assumpta est, quia vestra id deposcit intentio, præsentia absens describere curavi, quæ absentia præsens devotus obtuli, ut habeat sanctum collegium vestrum in die tantæ solennitatis munus Latini sermonis, in quo discat tenera infantia lactis experiri dulcedinem, et de exiguis eximia cogitare, qualiter favente Deo per singulos annos tota hæc dies expendatur in laudem, et cum gaudio celebretur : ne forte si venerit in manibus vestris illud apocriphum de transitu ejusdem virginis, dubia pro certis recipiatis : quod multi Latinorum pietatis amore studio legendi carius amplectuntur, præsertim cum ex his nichil aliud experiri potest pro certo, nisi quod hodierna die gloriosa migravit a corpore.

* 'aut certe' *Hieron.*

† 'dicam' *Hieron. et Leg. Joh. MS. cum Legend.* 1518.—'dicam'?' *Chevallon.*

R. 4. Ornatam monilibus filiam Hierusalem Dominus concupivit. Et videntes eam filiæ Syon beatissimam prædicaverunt dicentes, unguentum effusum nomen tuum.

V. Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate.

Et videntes.

Lectio v. Monstratur autem sepulchrum ejus, cernentibus nobis, usque ad præsens in vallis Josaphat medio : quæ vallis est inter montem Syon et montem Oliveti posita, quam et tu, O Paula, oculis aspexisti. Ubi in ejus honore fabricata est ecclesia miro lapideo tabulatu, in qua sepulta fuisse ut scire potestis, ab omnibus ibidem prædicatur, sed nunc vacuum esse cernentibus ostenditur. Hoc idcirco dixerim, quia multi nostrorum dubitant, utrum assumpta fuerit simul cum corpore, an obierit relicto corpore. Quomodo autem, vel quo tempore, aut a quibus personis sanctissimum corpus ejus inde ablatum fuerit, vel ubi transpositum, utrumve resurrexerit*, nescitur. Quamvis nonnulli astruere velint eam jam resuscitatam, et beata cum Christo immortalitate in cælestibus vestiri. Quod et de beato Johanne evangelista ejus ministro, cui virgini a Christo virgo commissa est, plurimi asseverant : quia in sepulchro ejus ut fertur non nisi manna invenitur, quod et scaturire cernitur. Veruntamen quid horum verius censeatur, ambigimus. Melius tamen Deo totum cui nichil impossibile est committimus, quam aliquid temere diffinire velimus auctoritate nostra quod non probamus.

R. 5. Sicut cedrus exaltata sum in Libano, et sicut cypressus in monte Syon, quasi myrrha electa, Dedi suavitatem odoris.

V. Et sicut cynamomum et balsamum aromatizans,

Dedi suavitatem.

Lectio vi. De his quoque quos cum Domino teste evangelio resurrexisse credimus, sed utrum redierint in terræ pulverem, certum non habemus, nisi quod legimus quia multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt, ac venerunt in sanctam civitatem, scilicet Hierusalem, et apparuerunt multis. De quibus profecto nonnulli doctorum senserunt, etiam et in suis reliquerunt scriptis, quod jam in illis perpetua sit completa resurrectio. Fatentur enim quod veri testes non essent, nisi et vera esset eorum resurrectio. Unde et beatus Petrus dixisse legitur, cum de David loqueretur in testimonium : Et sepulchrum, inquit, ejus apud nos est : quasi non sit ausus dicere, quod ipse aut corpus ejus apud nos est, sed tantum sepulchrum quo conditus fuerat. Hinc aiunt resurrexisse et ipsum cum ceteris sanctis, et ideo vacuum remansisse monumentum, uti nunc beatæ Mariæ cernitur. Quod sane factum est et de aliis quibuslibet locis scripturarum firmare conantur, quod hi cum Christo jam regnent resuscitati in æterna societate. Quod quia Deo nichil est impossibile, nec nos de beata Maria factum abnuimus : quamquam propter cautelam, salva fide, pio magis desiderio opinari oporteat, quam inconsulte diffiniri †, quod sine periculo nescitur. Unde de his ex quibus certi sumus tantisper loquamur ad exhortationem vestram qualicunque sermone ad ædificationem et laudem nominis Dei : ut et religio conservetur pro famulatu, et devotio augeatur pro affectu. Quoniam hæc est virgo quæ sola interemit universam hæreticam pravitatem, sola

* 'utrum vero surrexerit' *Chevallon. cum Leg.* 1518.—'utrum vere surrexerit' *Legenda Joh. MS.*, *Brev. Joh. MS.* 'utrumve resurrexerit' *Port.* 1557. 'vtrū ve resurrexerit' *Port.* 1519.

† 'definire' *Hieron.*

sit post Deum quæ nos confirmet in omni bonitate*, suisque commendet meritis, et precibus auxilietur : ut ipsi digni inveniamur in ejus laudibus. Tu autem.

R. 6. Super salutem et omnem pulchritudinem dilecta es a Domino, et regina cælorum vocari digna es. Gaudent chori angelorum Consortes et concives nostri.

V. Valde te nos oportet venerari quæ tam sancta et intacta es virgo.

Gaudent. Gloria. Consortes.

In tertio Nocturno.

Ant. Veni in ortum meum, soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Surge aquilo et veni auster, perfla ortum meum, et fluent aromata illius.

Ps. Cantate. [*ii.*] (*xcvii.* p. 169).

V. Speciosa facta es et suavis.

Secundum Lucam x. [38—42].

In illo tempore; Intravit Jesus in quoddam castellum : et mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam. Et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri.

Adveniens Conditor mundi pro redemptione generis humani, cum dives esset pauper pro nobis fieri voluit, ut sua paupertate nos divites faceret. Qui etiam de sinu Patris descendens tantum pro nobis humiliari dignatus est, ut propriam domum non haberet, ubi caput reclinaret. Qui conceptus est de Spiritu Sancto intra uterum virginis ut Deus, sed natus humiliter ut homo. De cujus ortu psalmista loquitur; Etenim Dominus dabit benignitatem : et terra nostra dabit fructum suum. Dominus nempe dedit benignitatem : quando genus humanum a reatu primæ prævaricationis per Unigenitum suum liberare disposuit. Sive certe dedit benignitatem : quia ejus ingressu virginalis uteri templum Spiritussancti gratia consecravit. Terra autem nostra dedit fructum suum : quia eadem virgo quæ de Adam corpus assumpserat, Filium genuit, divinitate quidem Deo Patri coæqualem, sed sibi carnis veritate consubstantialem.

R. 7. Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es et decora, oculi tui columbarum. Absque eo quod intrinsecus latet.

V. Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce.

Absque.

Lectio viii. Cum ergo pergeret Dominus per civitates et castella atque vicos, evangelium regni annunciando, intravit Bethaniam ubi erat domus Marthæ et Mariæ, ubi etiam Dominus quatriduanum Lazarum fratrem earum resuscitavit a mortuis. Martha ergo accepit Dominum in domum suam, illi nimirum ministratura in mundo, cui angeli ministrant in cælo. Felices illi : qui Dominum in domum suam suscipere meruerunt. Illi quoque Dominum in domum suam suscipiunt, qui fideliter ejus præcepta audiunt, libentiusque opere adimplent. Maria vero quæ quondam peccatrix pedes Domini lachrymis rigaverat, et capillis suis terserat, quia multa ei peccata dimissa fuerant, multum diligebat, et ideo devotissima circa pedes Domini frequentabat, devoto corde verbum illius audire cupiens. Martha itaque Dominum pascere disponens, et præparans ei cibos, circa multa ministeria occupabatur. Maria vero soror ejus pasci

* 'solo post Deum...veritate' *Hieron.*

magis elegit a Domino, seditque circa pedes ejus, vacansque audiebat verbum illius. Quæ quanto humilius sedebat, tanto amplius capiebat. Sed quia melior est refectio animæ, quam præparatio ciborum corporalium, recte Marthæ a Domino dicitur, Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium. Ac si ei Dominus diceret, Tu quidem in curis et sollicitudinibus et labore es posita: sed unum est necessarium quod Maria elegit.

R. 8. Beata es virgo Maria Dei genitrix quæ credidisti Domino, perfecta sunt in te quæ dicta sunt tibi. Ecce exaltata es super choros angelorum, intercede pro nobis ad Dominum Jesum Christum.

V. Benedicta et venerabilis es virgo Maria, quæ sine tactu pudoris inventa es mater Salvatoris.

Ecce.

Lectio ix. Non pars Marthæ reprehenditur, sed Mariæ præponitur. Per has enim duas dilectas sorores, duæ sanctæ ecclesiæ vitæ designantur: activa scilicet et contemplativa. Martha activam vitam significat, qua proximo in caritate sociamur. Maria autem contemplativam, qua in amore Dei suspiramus. Activa vita est esurienti cibum tribuere, sitienti potum, et cetera opera misericordiæ impendere. Contemplativa est, omnibus curis seculi remotis, soli Deo inhærere, orationi et lectioni vacare, mente et desiderio angelorum choris interesse. Sciendum vero est quia cum activa vel contemplativa ex gratia Dei sint, una nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim ad Dei regnum ingreditur, nisi bene prius operetur? Sine contemplativa vero vita intrare possunt ad cælestem patriam, qui bona quæ possunt operari non negligunt. Activa ergo est in necessitate: contemplativa in voluntate. Illa in labore: ista in requie. Illa in via: ista in patria. Denique activa in præsenti seculo inchoatur, et in præsenti vita finitur. Quis enim in futura vita mortuum sepeliet, ubi nemo moritur, sed est vita perennis? Quis ibi esurienti cibum tribuet, ubi nemo esurit? Contemplativa autem vita hic quidem inchoatur, sed in futuro perficietur: quia quod nunc videmus per speculum in ænigmate, tunc videbimus facie ad faciem, quando percipiemus illud quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quod præparavit Deus diligentibus se. Tu autem, Domine, miserere nostri.

Ista sequens Lectio legatur AD PRIMAM IN CAPITULO: *et sic fiat quotidie per Octavas Assumptionis et Nativitatis beatæ Mariæ tantum**.

Lectio ad Primam †.

Hieronymi ubi supra, et cetera per totam Octavam.

Quod si quæratur, post Ascensionem Domini quid egerit virgo Maria, unum pro certo est, quia virgo sancta corpore et mente permansit. Quam sane angelus Gabriel acsi cælestis paranymphus intactam custodivit, et Johannes apostolus et evangelista, cui Christus eam de cruce commisit, virgo virginem servavit, suisque ei deservivit obsequiis. Non quod eximius ille sanctorum chorus apostolorum eam deseruerit, inter quos post resurrectionem intrans et exiens familiarius contulit de Christi incarnatione, tanto siquidem verius quanto ab initio plenius per Spiritum Sanctum cuncta didicerat, et perspexerat oculis universa,

* '*Ista lectio sequens...marie tantum. vt patet. lectiones* Si *queritur, quere istam lectionem et ceteras lectiones in fine libri.*' Legend. 1518.

† '*Lectio. i.*' Chevallon.

licet apostoli per eundem Spiritum Sanctum omnia cognoverunt, et in omnem edocti pervenerunt veritatem. Quam sane beatam virginem, et si omnes venerati sunt discipuli, eique famulabantur officio dilectionis : Johannes tamen amplius ac specialius usque ad finem vitæ, qui sibi commissam accepit in suam quasi matrem filius, cui benignus Magister de cruce inquit, Mulier ecce filius tuus, ad discipulum autem, ecce mater tua, ut virgo virgini cohæreret, et deserviret officiosissime cura adoptionis. Non enim pudicissima virginitas alicui discipulorum rectius quam virgini commendatur, ut esset adinvicem grata societas, et floridus aspectus, necnon [et]venustus conversandi[vultus]vernans alternatim pudicitiarum splendore* decoratus. Una siquidem virtus virginitatis in ambobus : sed altera potior in Maria. Altera quidem, quia fecundior : sed ipsa. Ipsa vero : sed altera. Quia et si ipsa eademque incorruptio, tamen fecunditas integritatis longe gloriosior est quam virginitas. Idcirco et fecunditas in illa tota deificata est et virginitas. Alioquin nusquam secundum naturam nascendi virginitas, ubi fecunditas prædicatur : neque fecunditas ubi virginitas integra conservatur. Ideoque totum superexcellunt quæ de illa dicuntur, quia sunt divina atque ineffabilia. Unde virginitas et fecunditas prolis supereminens novitas est, quanquam humanum cernatur ex carne quod nascitur. Veruntamen et si magnificentior multum virginitas in Maria propter gratiæ excellentiam, una tamen integritas carnis et una virtus quae adinvicem quasi cognata sociantur.

R. 9. Felix namque es sacra virgo Maria, et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est sol justiciæ Christus Deus noster.

V. Ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu : sentiant omnes tuum levamen quicunque celebrant tuam assumptionem.

Quia. Gloria. Christus.†

Per Octavas, quando de tertio Nocturno dicitur, tunc erit hoc sequens Responsorium tertium.

R. 3. Beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit Dominus magna quia potens est. Et sanctum nomen ejus.

V. Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quia. Gloria. Et sanctum.

V. Exaltata es sancta Dei genitrix.

R. Super choros angelorum ad cælestia regna.

IN LAUDIBUS.

Ant. Assumpta est Maria in cælum, gaudent angeli laudantes benedicunt Dominum.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Maria virgo assumpta est ad æthereum thalamum in quo Rex regum stellato sedet solio.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. In odorem unguentorum tuorum currimus adolescentulæ dilexerunt te nimis.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Benedicta a filio‡ tuo domina, quia per te fructum§ vitæ communicavimus.

Ps. Benedicite. *p.* 31.

Ant. Pulchra es et decora filia Hierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. In omnibus requiem.

* 'et...vultus' *habent Port.* 1519, 1557 ; 'venustas' *Hieron.* 'splendor' *Chevallon.*
† 'Quia.' *Chevallon.*
‡ Benedicta filio' *Chevallon.* 'Benedicta a filio' *Port.* 1519, 1557.
§ 'fructui' *Chev.*

Hymnus. O gloriosa femina.
V. Elegit eam Deus [et prælegit eam.
R. Et habitare eam fecit in tabernaculo suo].
Ant. Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.
Ps. Benedictus.
Oratio. Veneranda nobis, Domine, hujus diei festivitas opem conferat sempiternam : in qua sancta Dei genitrix mortem subiit temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, quæ Filium tuum Dominum nostrum de se genuit incarnatum. Qui tecum vivit.

AD PRIMAM.

Ant. Assumpta est. *i. de Laudibus.*
Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM.

Ant. Maria virgo. *ii. de Laudibus.*
Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).
Capitulum. In omnibus requiem.
R. Sancta Dei genitrix.
Et dicitur ab aliquo Clerico de secunda forma cum eodem cantu qui in die Purificationis beatæ Mariæ hac die tantum; per Octavas vero et in Octava dicitur cantus super dicta Responsoria sicut in Commemoratione ejusdem.
V. Post partum.
Oratio. Veneranda nobis.

AD SEXTAM.

Ant. In odorem. *iii. de Laudibus.*
Capitulum. (*Ecclesiastici xxiiii.* [15.])
Et sic in Syon firmata sum, et in civitate sanctificata similiter requievi, et in Hierusalem potestas mea.
R. Post partum.
V. Speciosa facta.
Oratio ut supra.

AD NONAM.

Ant. Pulchra es et. *v. de Laudibus.*
Capitulum. (*Ecclesiastici xxiiii.* [16.])
Et radicavi in populo honorificato, et in partes Dei mei hereditas illius, et in plenitudine sanctorum detentio mea.
R. Speciosa facta.
V. Elegit eam.
Oratio ut supra.
Supradictus ordo Horarum servetur per totas Octavas.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Assumpta est. *i. de Laudibus.*
Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191].
Ps. Confitebor [*cx.* p. 192].
Ps. Beatus vir [*cxi.* p. 193].
Ps. De profundis [*cxxix.* p. 203].
Ps. Memento [*cxxxi.* p. 204].
Iidem Psalmi cum prædicta Antiphona dicantur singulis diebus per Octavas.
Capitulum. In omnibus requiem.
R. Candida virginitas
paradisi cara colonis.
ortus conclusus
florenti cæspite vernans.
Cui merito mundus
celebrat Præconia totus.
V. Quæ meruit Dominum
progenerare suum.
Cui merito. Gloria. Præconia.
Require in Purificatione beatæ Mariæ.
Pro Hymno dicatur Sequentia Lætabundus [p. 517].
V. Exaltata es sancta Dei genitrix.
Ant. Hodie Maria virgo cælos ascendit, gaudete quia cum Christo regnat in æternum.
Ps. Magnificat.
Oratio. Veneranda nobis, *ut supra.*

Quotidie infra Octavas dicatur COMPLETORIUM, *ut in Psalterio prænotatum est* [p. 238].

QUOTIDIE *infra Octavas, nisi in Dominica, hoc modo fiat servitium:*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. In honore beatissimæ Mariæ virginis. Jubilemus Domino.

Ps. Venite.

Hymnus. Quem terra, ponthus.

Super novem Psalmos dicuntur sequentes Antiphonæ.

Ant. Exaltata es Sancta Dei genitrix : super choros angelorum ad cælestia regna.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Sicut myrrha.

Ps. Cæli enarrant (*xviij.* p. 23).

Ant. Paradisi portæ per te nobis apertæ sunt quas hodie gloriosa cum angelis triumphas.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

Ant. Specie tua.

Ps. Eructavit (*xliiij.* p. 101).

Ant. Adjuvabit eam.

Ps. Deus noster (*xlv.* p. 103).

Ant. Sicut lætantium*.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi.* p. 154).

Ant. Gaude Maria.

Ps. Cantate. *i.* (*xcv.* p. 161).

Ant. Dignare me.

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Post partum.

Ps. Cantate. *ii.* (*xcvii.* p. 169).

Sicut in Commemoratione beatæ Mariæ extra Adventum.

V. Sancta Dei genitrix.

SECUNDA DIE.

Lectio i. Johannes apostolus† quicquid est quod Maria genuit, evangelizando suo commendat eloquio : Verbum quod in principio erat, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc quippe Verbum quod erat in principio, et apud Deum erat, et Deus erat Verbum : ipsum Deum genuit beata et gloriosa virgo Maria ex se carnem factum. Idcirco et virginitas longe sacratior, et fecunditas (ut ita dicam) multo ineffabilior, quam suo potuerit ille explicare eloquio. Veruntamen quanto virginitas cognatior virginitati, tanto beatus evangelista ceteris est excellentior et vicinior Verbo. Ideo quicquid est quod virgo genuit, totum prout potuit homo per Spiritum Sanctum nobis reseravit manifestius et docuit.

Responsoria de primo Nocturno Hystoriæ primæ diei.

Lectio ii. Ceterum ad exemplum humanæ vitæ conversatio ejus post Ascensionem Christi generaliter cum apostolis fuit, quousque dispergerentur, sicut Lucas meminit dicens : quod regressi quidem a monte Oliveti Hierosolymam venerunt, et ascenderunt in cenaculum ubi manebant‡ Petrus et Johannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomeus et Matheus, Jacobus Alphei et Symon Zelothes, et Judas Jacobi. Hi omnes, inquit, erant perseverantes unanimiter in oratione : cum mulieribus et Maria matre Jesu et fratribus ejus. Ecce Jesu ascendente cum quibus virgo vacat in schola virtutum, et meditatur in lege mandatorum Dei : ut et ipsa sit forma disciplinæ Christi, et exemplum perfectionis virginibus. Conversatur autem cum testibus sanctæ resurrectionis et ipsa testis :

* 'Sicut lilium.' *Chevallon.* 'Sicut lætantur.' *Brev. Gonv.-Cai. MS.* Sicut letantium' *Port.* 1519, 1557.

† 'Johannes inquit' *Leg.* 1518.

‡ 'manebat' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'manebant' *Leg. Joh. MS.*

conversatur cum senatoribus cæli infra curiam paradisi, sub Spiritus Sancti disciplina, et magisterio totius divinæ majestatis.

Lectio iii. Invenitur prima beata Maria inter primas summi Regis cohortes, quorum vita non erat jam de terris, in quibus jam Christus præliabatur, sed de cælis. Hinc ascendisse leguntur in cenaculum, quo pascha dignissime celebratur. Ibi quippe manebant ipsi cum Maria matre Jesu unanimiter aspirati in charitate, perseverantes in oratione, donec induerentur virtute ex alto. Cœperant enim jam orare qui dudum cum Domino conversantes virtutibus et miraculis pascebantur. Et bene perseverantes in oratione, nichil hæsitantes, donec acciperent munera Spiritussancti quæ poscebant. Quos et vos, O filiæ, imitamini, quæ in schola Christi permanere voluistis. Perseverate in orationibus unanimiter viventes, quousque intrare possitis gaudia æternæ vitæ, quo beata virgo feliciter hodie introivit, alternantibus hymnidicis angelorum choris, infra pascua æternæ viriditatis, ubi una societas omnium supernorum civium, ubi dulcis solennitas angelorum, ubi post labores et ærumnas seculi hujus felix et suavis refectio animarum.

Lectio ad Primam*.

Hodie namque gloriosa semper virgo Maria cælos ascendit. Rogo gaudete : quia ut ita fatear ineffabiliter sublimata cum Christo regnat in æternum. Regina mundi hodie de terris et de præsenti seculo nequam eripitur. Iterum dico gaudete : quia secura de sua immarcessibili gloria ad cæli jam pervenit palatium. Exultate, inquam, ac gaudete, et lætetur omnis orbis : quia hodie nobis omnibus ejus intervenientibus meritis salus aucta est. Vobis quoque diligentibus eam honor et virtus, una cum reliquis virginibus sacris, amplior præstatur et gratia. Idcirco, dilectissimæ, lætamini et laudate : quia et si Deum ore prophetico in sanctis suis laudare jubemur, multo magis [eum †] in hac celebritate virginis et matris ejus oportet cum hymnis et canticis diligentius extollere, et dignis Deo jubilare præconiis, ac misticis honorare muneribus. Nulli dubium quin totum ad gloriam laudis ejus pertineat quicquid digne genitrici suæ impensum fuerit ac solenniter exhibitum. Ex quo timeo satis et valde pertimesco, dum vestris cupio parere profectibus : ne forte sicut improbus ita et indignus laudator inveniar, profecto cum nec sanctitas vel facundia michi suppetat, ut beatam et gloriosam virginem digne laudare queam. Quoniam, ut verum fatear, quicquid humanis potest dici verbis minus est a laude cæli quia ‡ divinis est et angelicis excellentius prædicata et laudata præconiis, a prophetis quidem prænunciata virgo Maria, a patriarchis figuris et ænigmatibus præsignata, ab evangelistis exhibita et monstrata, ab angelo venerabiliter atque officiosissime salutata. Præterea qualis et quanta esset ab eodem divinitus declaratur, cum ait, Ave gratia plena, Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus. Tu autem [Domine miserere nostri].

Ante Laudes V. Exaltata es. *Et dicitur quotidie infra Octavas ante Laudes.*

IN LAUDIBUS *dicitur hæc sola Antiphona* Assumpta est. *i. de Laudibus.*

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum. In omnibus requiem.

* '*Ad primam. l. j.* Hodie gloriosa semper virgo maria ad celos ascendit.' *Legend.* 1518 (ubi per prima ista tantum verba exprimitur lectio).

† *omit.* eum *Chevallon.* ‡ 'qua' *Chevallon.* 'quia' *Leg. Joh. MS.*

Hymnus. O gloriosa femina.

V. Elegit eam.

Ant. Virgo prudentissima quo progrederis quasi aurora valde rutilans, filia Syon tota formosa et suavis es pulchra ut luna electa ut sol.

Ps. Benedictus.

Oratio. Veneranda nobis.

Quando dies Dominicus in secunda die contigerit, hæc prædicta Antiphona Virgo prudentissima *erit in tertia die super Psalmum* Benedictus.

Memoria fiat de sancto LAURENTIO *cum Ant.* Beatus Laurentius orabat. *Require super Laudes in prima die.*

V. Dispersit, dedit pauperibus.

Oratio. Da nobis, quæsumus, omnipotens Deus.

Nulla die per Octavas fiat Memoria de Cruce : nec de Omnibus Sanctis : quia sunt Octavæ cum regimine chori.

AD PRIMAM.

Ant. Assumpta est.

Ps. Deus in nomine [*liii.* p. 42].

Ant. Te jure.

Ps. Quicunque vult.

AD TERTIAM, ET AD ALIAS HORAS, *Antiphonæ, Capitula, Responsoria et Versus, sicut in prima die dicuntur, et Oratio, more simplicis festi novem Lectionum.*

AD VESPERAS.

Ant. Assumpta est.

Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191].

Capitulum. In omnibus.

Hymnus. O quam glorifica.

V. Exaltata es.

Ant. Qualis.

Ps. Magnificat.

Oratio. Veneranda.

Eodem modo dicuntur Vesperæ quotidie infra Octavas cum aliis Antiphonis super Psalmum Magnificat, *quæ mutantur.*

Memoria fiat de sancto LAURENTIO *cum Antiphona* Beatus Laurentius dum in craticula, *ut in prima die ad primas Vesperas super Psalmum* Magnificat.

V. Dispersit, dedit pauperibus.

Oratio. Beati Laurentii nos faciat, Domine, passio veneranda lætantes : et ut eam sufficienter recolamus efficiat promptiores. Per Dominum.

TERTIA DIE INFRA OCTAVAS BEATÆ MARIÆ.

Ad Matutinas, Invitatorium, Hymnus, Antiphonæ et Psalmi, sicut in præcedenti die dicuntur.

V. Sancta Dei genitrix.

Lectio i. Ave Maria gratia plena, Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus. Talibus namque decebat virginem oppignerari muneribus ut esset gratia plena, quæ dedit cælis gloriam, terris Deum, pacemque refudit, fidem gentibus, finem viciis, vitæ ordinem, moribus disciplinam. Et bene angelus ad virginem mittitur : quia semper est angelis cognata virginitas. Profecto in carne præter carnem vivere, non terrena vita est sed cælestis. Unde in carne angelicam gloriam acquirere, majus est meritum quam habere. Esse enim angelum felicitatis est, esse vero virginem virtutis : dum hoc obtinere nititur viribus cum gratia, quod habet angelus a natura. Utrumque tamen et esse virginem vel angelum, divini muneris est officium non humani.

Responsoria de secundo Nocturno dicuntur.

Lectio ii. Ave, inquit, gratia plena. Et bene plena : quia ceteris per partes præstatur, Mariæ vero simul se tota infudit plenitudo gratiæ. Hoc quippe est quod David canit, Descendit sicut pluvia in vellus. Vellus itaque cum sit de corpore, nescit corporis passionem : sic et virginitas cum sit in carne vicia carnis nescit. Cælestis plane

ymber in virgineum vellus placido se infudit elapsu, et tota divinitatis unda se contulit in carne, quando Verbum caro factum est. Ac deinde per crucis patibulum expressum terris omnibus pluviam salutis effudit, et stillicidia gratiæ humanis præstitit mentibus.

Lectio iii. Dominus tecum, inquit. Mira res. Et jam erat cum virgine, qui ad virginem mittebat angelum : et præcessit nuncium suum Deus, sed a Deo non recessit. Nec teneri potuit locis qui omnibus habetur in locis : et totus ubique est, sine quo nichil, et per quem totum. Ergo Verbum Patris, nunquam a Patre discedens, homo proprie fieri dignatus est, secreto suo mysterio quod ipse novit. Qui quoniam totum suscepit quod est hominis, homo totus est. Et totum accipiens quod Dei est, omnino aliud quam Deus qui natus est ex Maria esse non potuit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ad Primam.

Scit enim Deus omnia et potest*. Propterea quia ita est, scivit se et potuit in utero virginis sine sui corruptione miscere atque unire : ut unus esset Christus Deus homo, una persona, unaque substantia. Propter quod Dei genitrix electa et præelecta jure ab angelo salutatur, et plena gratia prædicatur. Vere plena : per quam largo Sancti Spiritus ymbre superfusa est omnis creatura. Et ideo satis eam devotissime primum angelus veneratur et salutat. Miratur itaque et ipse qualis aut quanta sit quam salutat. Non enim fateor simplex vel consueta fuit illa salutatio, sed omni admiratione digna. Siquidem venerationis fuit delatio, oblatio muneris, famulatus obsequii : quia etsi in sanctis patribus et prophetis gratia fuisse creditur, non tamen eatenus plena. In Mariam vero totius gratiæ quæ in Christo est plenitudo venit, quamvis aliter. Et ideo inquit, Benedicta tu inter mulieres : id est, plus benedicta es quam omnes mulieres. Ac per hoc quicquid maledictionis infusum est per Evam, totum abstulit benedictio Mariæ. Insuper et gratiam refudit Christi ortus, quam non habuit prius omnis mundus. Igitur quod natura non habuit, usus nescivit, ignoravit ratio, mens non capit humana, pavet cælum, stupet terra, creatura omnis etiam cælestis miratur : hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ divinitus nunciatur, et per Christum adimpletur. Qua de causa de tali tantaque loqui me indignum fateor. Sed et puto quod nemo præsumat, nisi qui quanta sint quæ panduntur penitus ignorat, tamen etsi ad hæc nemo idoneus invenitur, votis tamen omnibus cessare non debet quilibet etiam peccator a laudibus, quamvis explere non queat quod sentit. Unde sermo divinus cum de peccatore ageret in psalmo, Sacrificium, inquit, laudis honorificabit me : cito† subjunxit, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Ac si patenter dicat, Illic iter est laudis ad æternam laudem sine fine mansuram : sed nemo apprehendet illud nisi ego præmonstravero.

In Laudibus, *ut supra.*
Ant. Talis est.
Ps. Benedictus.
Oratio. Veneranda nobis.

Memoria fiat de Sancto Laurentio *cum Ant.* In craticula. *V.* Dispersit dedit. *Oratio.* Beati Laurentii.

Quandocunque‡ Octava sancti Laurentii etiam si in Dominica contigerit, fiat inde tantum Memoria cum Missa in capitulo.

* Per prima tantum hæc verba exprimitur lectio in *Legend.* 1518.
† 'ilico' *Chevallon.* 'cito' *Leg. Joh. MS.*
‡ '*Quocunque die*' Portif. 1519, 1557.

AD VESPERAS.

Ant. Descendi.
Ps. Magnificat.
Oratio. Veneranda nobis.

Memoria fiat ad has Vesperas de sancto AGAPITO *martyre, cum hac Oratione.*

Oratio. Lætetur ecclesia tua, Deus, beati Agapiti martyris tui confisa suffragiis : atque ejus precibus gloriosis et devota permaneat, et secura consistat. Per Dominum.

QUARTA DIE [ET DE DOMINICA] INFRA OCTAVAS.

AD MATUTINAS.

V. Speciosa facta.

Responsoria de tertio Nocturno dicuntur. Ita tamen quod tertium Responsorium erit Beatam me dicent, *loco Responsorii* Felix namque.

Hac die, et reliquis diebus sequentibus infra Octavas, dicuntur Antiphonæ de Nocturnis primæ diei : scilicet Emissiones, *et aliæ Antiphonæ quæ sequuntur, super Psalmum* Benedictus, *et* Magnificat, *nisi in Dominica. Quibus dictis dicitur Antiphona* Anima mea, *si necesse fuerit.*

Memoria fiat de sancto AGAPITO *martyre, cum Oratione ut supra.*

AD VESPERAS *hac die, fiat Memoria de sancto* MAGNO *martyre, cum hac Oratione.*

Adesto, Domine, supplicationibus nostris : et intercedente beato Magno martyre tuo ab hostium nos defende propiciatus incursu. Per Dominum.

Sequentibus vero diebus infra Octavas servetur ordo de Versibus et Responsoriis ad Matutinas, qui in præcedentibus tribus diebus, si dies Dominicus non interfuerit, præter Antiphonam super Psalmum Magnificat, *et* Benedictus.

Si DIES DOMINICUS *infra Octavas contigerit, totum servitium fiat de sancta Maria, hoc modo.*

AD PRIMAS VESPERAS, *Ant.* Assumpta est. *Ps.* Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et ceteri Psalmi. Capitulum.* In omnibus. *Non dicitur Responsorium. Hymnus.* O quam glorifica. *Ant.* Anima mea. *Ps.* Magnificat. *Oratio.* Veneranda nobis.

Memoria fiat de Dominica, et de Trinitate, si necesse fuerit, et Processio ante Crucem : nisi aliqua Dominica omnino differatur propter prolixitatem temporis, vel quando dies Dominicus secunda die infra Octavas contigerit : tunc enim tantum fiat Memoria de Dominica et de Trinitate sub silentio, et Processio ante Crucem omnino differatur usque ad proximam Dominicam sequentem. In redeundo dicitur de Omnibus Sanctis. Ant. Salvator mundi. *V.* Lætamini. *Oratio.* Infirmitatem.

AD MATUTINAS, *Invitatorium.* Venite adoremus. *Ps.* Venite. *Hymnus.* Quem terra.

[*In primo Nocturno.*]*

Ant. Ecce tu pulchra. *Ps.* Domine Dominus noster [*viii.* p. 11], *et ceteræ Antiphonæ cum suis Psalmis. Versus, et Responsoria sicut in prima die dicuntur, præter nonum Responsorium, quod erit* Candida virginitas : *et dicitur a duobus de superiori gradu in superpelliciis ad gradum chori.*

Ante Lectiones Versus in primo Nocturno, Sancta Dei genitrix.

* *habet Port.* 1557.

Lectio i. Charissimæ, quia iter salutis nostræ in laudibus est Salvatoris, hortor vos et commoneo, in hac sacra solennitate genitricis Dei Mariæ, nolite cessare a laudibus. Quod si virgo es, gaude quia meruisti esse et tu quod laudas. Tantum cura ut sis quæ digne laudare possis. Quod si continens et casta, venerare et lauda : quia non aliunde constat ut possis esse casta, quam ex gratia Christi, quæ fuit plenissime in Maria quam laudas. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Si conjugata es certe aut peccatrix, nichilominus confitere et lauda : quoniam inde misericordia omnibus profluxit et gratia ut laudent. Et quamvis non sit speciosa laus in ore peccatoris, noli cessare : quia inde tibi promittitur venia, unde et omnibus, ut laudes. Alioquin nisi juxta modulum ingenii nostri Deum laudare in sanctis suis studeamus, quomodo eum secundum quod canimus juxta multitudinem magnitudinis ejus laudare poterimus? Omnino prætermittendum non est quod impleturi sumus, quod quandoque dicturi ; beati qui habitant in domo tua, Domine : in secula seculorum laudabunt te. Tu.

Lectio iii. Interdum vero quia immensus est, quod voce non possumus, nec facundia valemus, exequamur votis et medullis cordis. Quia magnus et bonus est, atque immensus, tantus ac talis quantum et qualem ipse se novit, ore ac spiritu confiteamur ad justitiam et salutem. Hinc ergo pariter omnes festivitatem gloriosæ semper virginis Mariæ devotissime celebremus : quia hæc est dies præclara, in qua meruit exaltari super choros angelorum, et pervenire ultra quam nostræ humanitatis est natura. Ubi non substantia tollitur, sed gloriæ magnitudo monstratur, cum elevatur in dexteram Patris, ubi Christus introivit pontifex factus in æternum ad cæli palatium. Tu autem.

Lectio iiii. Hæc est, inquam, dies in qua usque ad throni celsitudinem intemerata mater et virgo processit, atque in regni solio sublimata post Christum gloriosa resedit. Sic itaque ubique confidenter sancta Dei canit ecclesia quod de nullo alio sanctorum fas est credere, ut ultra angelorum vel archangelorum merita transcenderit : quia et si similitudo repromittitur sanctis, veritas tamen negatur. Hoc quippe privilegium non naturæ est, sed gratiæ beatæ virginis Mariæ, de qua natus est ipse Deus et homo.

Lectio v. Idcirco et ipsa plus est meritis, et non natura, quam virgo et homo. Unde etsi ceteræ virgines imitantur illam usque ad conceptum partus, et Gabrielis novæ salutationis obsequium, deinceps totum divinum est quod operatur in ea, teste angelo, quia Spiritu Sancto et virtute Altissimi obumbratur. Ante hoc ipsum sane uterus virginis quamvis mundus, quamvis impollutus, et alienus a contagione peccati, quamvis sanctus, tamen adhuc vilitate humanitatis induitur, ut ita dicam ac si lana candidissima suique coloris dealbata.

Lectio vi. Ad quam sane cum accessit Spiritussanctus, quasi ipsa eademque lana cum inficitur sanguine conchilii vel muricis vertitur in purpuram, versa est ipsa sine coitu in matrem : ut non sit jam amodo quod fuerat, sed purpura verissima, ad indumentum et gloriam summi Regis divinitus aptissime dedicata, ut nulli deinceps ea uti usu femineo licuerit nisi Deo. Quippe ut ita loquar beata et gloriosa virgo Maria eo modo, quamvis dudum incomparabilis esse universis quæ sub cælo sunt virginibus comprobetur, ut decenter posset in se suscipere divinitatis admixtionem, salva utraque natura, tamen cum gratia repletur, cum Spiritu

Sancto perfunditur, cum virtute Altissimi obumbratur, fit preciosior meritis, celsis sublimior fastigiis, pulchrior sanctitate, gloriosior suorum prærogativis meritorum, ita ut nullis jam usibus sit ipsa eademque mancipanda nisi divinis.

Secundum Lucam x. [38—42.]

In illo tempore; Intravit Jesus in quoddam castellum: et mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam. Et reliqua.

Omelia beati Augustini episcopi. (*De verbis Domini*, *sermo* 27.)*

Lectio vii. Sanctum evangelium, fratres mei, cum legeretur, audivimus a femina religiosa susceptum esse Dominum hospitio: ab ea quæ Martha vocabatur. Et cum ipsa occupata esset in cura ministrandi, soror ejus Maria sedebat ad pedes Domini, audiebatque verbum ejus. Laborabat illa: vacabat ista. Illa erogabat: hæc implebat. Veruntamen Martha laborans multum in illa occupatione et negocio ministrandi interpellabat Dominum, et de sorore sua conquesta est, quod eam laborantem non adjuvaret. Dominus autem pro Maria respondit Marthæ, et ipse est factus ejus advocatus, qui judex fuerat interpellatus, Martha, inquit, circa multa es occupata, quando unum est necessarium. Maria meliorem partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Audivimus ergo et interpellationem interpellantis, et sententiam judicis. Quæ sententia interpellanti respondit: suspectam defendit. Erat enim Maria intenta dulcedini verbi Dei. Intenta erat Martha quomodo pasceret Dominum: intenta erat Maria quomodo pasceretur a Domino. A Martha convivium Domino parabatur: in cujus convivio jam Maria jocundabatur.

Lectio viii. Cum autem Maria suaviter audiret verbum dulcissimum et corde intentissimo pasceretur: interpellato Domino a sorore sua, quomodo putamus eam timuisse ne diceret ei Dominus, Surge et adjuva sororem tuam? Mira enim suavitate tenebatur, quia profecto major intentio mentis quam ventris. Excusata est: sedit securior. Quomodo autem excusata? Attendamus, inspiciamus, perscrutemur quod possumus: pascamur et nos. Quid enim? Putamus ministerium Marthæ reprehensum esse, quam cura hospitalitatis occupaverat, quæ ipsum Dominum hospitio receperat? Quomodo reprehendebatur, quæ tanto hospite lætabatur. Hoc si verum est, dimittant homines quod ministrant egentibus, eligant partem meliorem quæ non auferetur ab eis. Vacent verbis, inhient doctrinæ dulcedini, occupentur circa scientiam salutarem. Nichil eis curæ, si quis peregrinus in vico sit: quis egeat pane, quis indumento: quis visitandus, quis redimendus: quis sepeliendus. Vacent opera misericordiæ: uni instent scientiæ. Si melior pars est, cur non omnes hoc faciunt, quando ipsum Dominum in hac causa patronum habemus? Non enim timemus in hac re ne offendamus ejus justiciam, cum patronam teneamus ejus sententiam. Et tamen ita non est: sed sicut Dominus dixit ita est.

Lectio ix. Quomodo intelligis non est: est autem quomodo intelligere debes. Ecce adverte; Circa multa es occupata, quando unum est necessarium. Maria meliorem partem elegit. Non tu malam: sed ista meliorem. Sed unde meliorem? Quia tu circa multa: illa circa unum. Præponitur unum multis. Non enim a multis unum: sed multa ab uno. Multa sunt quæ facta sunt: unus, qui fecit cælum, et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt. Quæ multa

* *Augustini* Sermo CIV. *Opera* v. 774, ed. Paris. 1837.

sunt? Quis ista numeret, quis horum multitudinem cogitet? Quis hæc fecit? Deus omnia. Ecce bona valde : bona valde quæ fecit : quanto melior est ille qui fecit. Attendamus igitur occupationes nostras circa multa. Necessarium est ministerium corpora refecturis. Quare hoc? Quia esuritur, quia sititur. Misericordia miseris necessaria est. Frange panem esurienti : quia invenisti esu rientem. Tolle famem : cui frangis panem? Tolle peregrinationem : cui exhibes hospitalitatem? Tolle nuditatem : cui præparas vestem? Non sit ægritudo : quem visitas? Non sit captivitas : quem redimis? Non sit rixa : quem concordas? Non sit mors : quem sepelis? In illo seculo futuro non erunt ista mala, ergo nec ministeria ista. Bene ergo Martha circa corporalem Domini, quid dicam, necessitatem, an voluntatem, ministrabat carni mortali. Sed quis erat in carne mortali? In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Ecce quod Maria audiebat, Verbum caro factum est : et habitavit in nobis. Ecce cui Martha ministrabat. Ergo Maria meliorem partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Lectio ad Primam.

O sanctissimæ virgines, *etsi imitari oportet talem ac tantam virginem, tamque præclaram, venerari multum convenit, et ultra angelicam dignitatem quodammodo quantum fas est cum gaudio et laudibus dignissime efferre. Quæ, ut diximus, non temere sed per gratiam Christi super choros angelorum exaltata devotissime hodie prædicatur : quia præcessit eam Dominus et Salvator noster, ex ea vera fide genitus ad cælestia, ut pararet ei, sicut ipse suis repromisit discipulis, in ætheriis mansionibus locum. Hinc quoque David propheta gratulabundus Christo canit. A summo, inquit, cælo egressio ejus : et occursus ejus usque ad summum ejus. Ascendit ergo eandem gloriam resumpturus, licet non amiserit, quam prius habuerat antequam mundus fieret. Ascendit et præparavit huic sanctissimæ ac gloriosæ virgini locum immortalitatis, ut cum eo regnare possit in perpetuum. Hæc est præsentis diei festivitas : in qua gloriosa et felix ad æthereum pervenit thalamum. Quæ profecto festivitas, sicuti et virgo venerabilis incomparabilis ceteris est virginibus, ita et incomparabilis est omnium sanctorum festivitatibus, et admiranda etiam virtutibus angelicis.

IN LAUDIBUS, *hæc sola Antiphona* Assumpta est Maria. *Ps.* Dominus regnavit (*xcii.* p. 29) *et ceteri Psalmi consueti. Capitulum, et cetera omnia sicut in prima die, cum Memoria de Dominica, et de Trinitate, sicut prius dicta fuit ad Vesperas, dicuntur.*

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut infra Octavas.*

AD SECUNDAS VESPERAS, *omnia fiant sicut in die, præter Responsorium quod non dicetur, cum Hymno* O quam glorifica luce.

Deinceps vero non servetur ordo dierum in Versibus et Responsoriis ad Matutinas cantandis, et Lectionibus legendis, nec† in Antiphonis super Psalmum Magnificat *et* Benedictus *dicendis, sed supradictus ordo Versiculorum, Lectionum, Responsoriorum, et Antiphonarum servetur in sequentibus diebus infra Octavas. Ita tamen quod die Lunæ semper dicantur‡ Versus et Responsoria de primo Nocturno.*

DIE SEXTA ET SEPTIMA servitium dicitur ut supradictum est.

* *Ad Primam lectionem* non nisi per prima tantum verba indicat *Legend.* 1518.
† '*nisi*' Chevallon. '*nec*' Portif. 1519, 1557, cum Brev. Aberd.
‡ '*dicitur*' Chevallon. '*dicantur*' Port. 1557. '*dicũtur*' Port. 1519.

DIE QUINTA INFRA OCTAVAS ASSUMPTIONIS BEATÆ MARIÆ.

Lectio i. Quæ est ista quæ ascendit per desertum, quasi virgula fumi ex aromatibus. Et bene quasi virgula fumi : quia gracilis et delicata, quia divinis extenuata disciplinis, et concremata intus in holocaustum incendio pii amoris et desiderio charitatis. Ut virgula fumi, inquit, ex aromatibus. Nimirum, quia multis repleta erat virtutum odoribus, manans ex ea fragrabat suavissimus odor etiam spiritibus angelicis. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Ascendebat autem de deserto præsentis seculi : virga de radice Yesse olim exorta. Sed mirabantur electorum animæ præ gaudio quænam esset, quæ etiam meritorum virtutibus angelorum vinceret dignitatem. De qua rursus idem Spiritussanctus in eisdem Canticis, quæ est ista quæ ascendit, inquit, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? Admirabatur autem Spiritussanctus, qui omnes de ascensu hujus virginis admirantes facit, quod quasi novi diluculi aurora consurgens vel rutilans ascensu suo resplendeat, multis freta et vallata sanctorum agminibus. Unde dicitur, terribilis ut castrorum acies ordinata. Siquidem terribilis suis facta virtutibus ut castrorum acies admodum ordinata, hinc inde sanctorum angelorum fulta præsidiis.

Lectio iii. Pulchra ut luna, immo pulchrior quam luna : quia jam sine defectu sui choruscat cælestibus illustrata fulgoribus. Electa ut sol fulgore virtutum : quia ipse eam elegit sol justiciæ, ut nasceretur ex ea. Ad cujus profecto exequias, quantum fas est credere, famulabantur angeli, et universæ cælorum congratulabantur curiæ. Nec mirum : quia honor maternus ejus est qui est natus ex ea, quem omnis cælorum ordo veneratur, et adorat super se elevatum cum Patre in sede majestatis Domini. Legimus ergo quam sæpe ad funera et ad sepulturas quorumlibet sanctorum angelos advenisse, et ad exequias eorum obsequia præstitisse : necnon et animas electorum usque ad cælos cum hymnis et canticis detulisse. Ubi et utriusque sexus chori commemorantur frequenter audiri laudes cecinisse. Interea et quod perspicacius est, multo nonnunquam lumine eosdem resplenduisse : insuper et adhuc viventes in carne ibidem miri odoris fragrantiam diutius persensisse.

Lectio ad Primam.

Quod si ad recreandam* spem, dilectissimæ, et ad corroborandam fidem interdum astantium, Salvator noster Christus, ob merita suorum amplius comprobanda, talia ac tanta dignatus est exhibere per suos cæli ministros circa defunctos : quanto magis credendum hodierna die militiam cælorum suis sanctis agminibus festive obviam advenisse genitrici Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse, et usque ad thronum, olim sibi etiam ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus et canticis spiritualibus perduxisse? Nulli

* Non ulterius legitur in Legend. 1518. de hac Ad Primam lectione.

dubium omnem illam cælestem Hierusalem tunc exultasse ineffabili læticia, tunc jocundatam esse inæstimabili charitate, tuncque cum omni gratulatione jubilasse. Quoniam festivitas hæc, quæ nobis hodie revolvitur annua, illis omnibus facta est continua. Nec immerito. Creditur enim quod Salvator omnium ipse, quantum datur intelligi, per se totus festivus occurrit, et cum gaudio eam secum in throno collocavit. Alias autem quomodo implevisse creditur quod in lege ipse præcepit; Honora patrem tuum et matrem tuam. Porro quod Patrem honoraverit, ipse sibi testis est, cum ad Judeos ait, Ego gloriam meam non quæro, est qui quærat et judicet : sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me. De matre vero evangelista ait, Et descendens cum illis venit Nazareth : et erat subditus illis. Sed alia est natura qua Deus Pater secundum se honoratur: alia, qua idem parentibus subditur. In utraque tamen natura unus idemque Christus recte creditur, eo quod Verbum caro factum est, et habitavit in nobis unus Emmanuel : quod est, nobiscum Deus. Hanc quippe unionem divinitatis atque humanitatis inconfusam indivisamque fides catholica servat.

SEXTA DIE INFRA OCTAVAS ASSUMPTIONIS BEATÆ MARIÆ.

Lectio i. Quam sane intelligendo cognoscit naturalis atque secundum substantiam conventio unitatis, ut neque conversio in alterutram duarum substantiarum partem recipiatur neque divisio. Sic namque credere, honorare est matrem Domini : quæ et Deum nobis genuit et hominem. Neque hominem sine Deo, neque sine homine Deum, sed Deum et hominem unum et verum Jesum Christum. Alioquin Dei genitrix dici non posset, quod multi hæreticorum negare conati sunt, nisi vere Deum genuisset incarnatum.

Lectio ii. Propterea duas in Christo recte confitemur nativitates, unam videlicet de Patre sine initio et sine tempore sempiternam, et coæternam Deo Patri : alteram de matre cum tempore, quando miserationem induens et misericordiam spontanea voluntate ad nos descendit natus homo Deus. Ac per hoc juxta veritatem et matris gestatur utero, qui semper Deus agnoscitur. Hinc et Theotecon* eam veraciter confitemur, Dei scilicet genitricem, necnon et Christotecon, non quod Verbum carnem secum detulerit, neque olim præfatæ carni copulatum sit, sed tunc quando Verbum caro factum est ex carne virginis.

Lectio iii. Divinitatis atque humanitatis substantia in utero ita inconfuse unitur, ut una persona sit Deus et homo Deus Christus. Ex duabus siquidem naturis, sine confusione alterius, non nisi unus invenitur Jesus Dominus, manens Deus in forma Dei, qui semetipsum exinanivit formam servi accipiens, manens unus idemque in forma servi quam suscepit. Totus quippe in carne virginis Deus de qua natus est, et totus homo. Hinc quoque Apostolus; in quo habitat, inquit, corporaliter omnis plenitudo divinitatis. Quapropter, O filiæ, estote prudentes sicut serpentes, et sim-

* 'theothecon' *et mox* 'xp̄othecō :' *Legend.* 1518.

plices sicut columbæ, ut ex prudentia perfectæ intelligentiæ anulum fidei vestræ et margaritam pro qua omnia reliquistis integram inviolatamque servetis, ne dotem simul et arram Spiritus Sancti (quod absit) perdatis.

Lectio ad Primam.

Diligentius itaque* procurate siquo modo simplicitas columbæ, quæ fuit in Maria, illæsa inviolataque custodiatur. De qua Salomon in Canticis, quasi in ejus laude, Veni, inquit, columba mea, immaculata mea, jam hyems abiit et recessit. Et deinde inquit : veni de Libano veni. Nec immerito igitur venire jubetur de Libano : quia Libanus interpretatur candidatio. Erat enim candidata multis meritorum virtutibus, et dealbata nive candidior† Spiritus Sancti muneribus, simplicitatem columbæ in omnibus repræsentans. Quoniam quicquid in ea gestum est, totum puritas et simplicitas, totum veritas et gratia fuit, totum misericordia et justicia quæ de cælo prospexit, et ideo immaculata, quia in nullo corrupta. Circumdedit enim virum in utero, sicut Hieremias sanctus testatur : et non aliunde accepit. Faciet, inquit, Dominus novum super terram : et mulier circumdabit virum. Vere novum et omnium novitatum supereminens novitas virtutum : quando Deus, quem ferre non potest mundus, neque videre aliquis ut vivere possit, sic ingressus est hospitium ventris ut corporis claustra nescirent : sicque gestatus ut totus Deus in eo esset, et sic inde exivit, ut Ezechiel fatetur, ut post ortum novi hominis janua carnis remaneret omnino clausa. Unde canitur in eisdem Canticis de ea; Ortus conclusus, fons signatus, emissiones tuæ paradisus. Vere ortus deliciarum in quo consita sunt universa florum genera et odoramenta virtutum : sicque conclusus ut nesciat violari neque corrumpi ullis insidiarum fraudibus. Fons itaque signatus sigillo totius Trinitatis ex quo fons vitæ manat, in cujus lumine omnes videmus lumen, quia juxta Johannem ipse est qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, cujus profecto emissio uteri supernorum civium omnium est paradisus.

DIE SEPTIMA.

Lectio i. Sunt enim et prudentes virgines, sunt et fatuæ. Et ideo, dilectissimæ, imitemini quam amatis : imitemini beatam et gloriosam virginém, cujus hodie festa in terris colitis. De qua dicitur, Maria autem conservabat omnia verba hæc, quæ de Christo dicebantur : conferens in corde suo. Conferte ergo et vos in cordibus vestris, charissimæ, quæ de ipso eodem Domino catholice dicuntur : ut et fidem integram servare possitis, et matrem ejus debite venerari, quoniam nullus honor ejus alius, nisi cum ille jure honoratur, qui nasci dignatus est ex ea.

Lectio ii. Ceterum rogo, quæcunque estis filiæ quæcunque matres, cogitate attentius, et perpendite diligentius, quibus afficiebatur beata et intemerata virgo doloribus post Christi ad cælos ascensum, expletis omnibus quæ de ipso erant ab angelis prædicata, et a prophetis multi-

* *Hucusque tantum Leg.* 1518.

† 'candidius' *Chevallon.*

pharie multisque modis præsignata, divinis declarata oraculis, virtutibus exhibita, et quæ humanitatis sunt ostensa præsagiis. Quæso, si qua sunt in vobis viscera pietatis, considerate quo cruciabatur amore, quove desiderio æstuabat hæc virgo, dum revolvit animo cuncta quæ audierat, quæ viderat, quæ cognoverat.

Lectio iii. Puto quod quicquid cordis est, quicquid mentis, quicquid virtutis humanæ, si totum adhibeas, non sufficiat ut cogitare valeas quanto indesinenter cremabatur ardore pii amoris, quantis movebatur repleta Spiritu Sancto cælestium secretorum incitamentis. Quia etsi diligebat Christum ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota virtute, novis tamen quotidie inflammabatur præsentia absens desideriorum affectibus : tanto siquidem validius, quanto divinis illustrabatur intus visitationibus. Quam totam repleverat Spiritus Sancti gratia, totam incanduerat divinus amor : ita ut in ea nichil esset mundanus quod violaret affectus, sed ardor continuus, et ebrietas perfusi amoris. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ad Primam.

Nam etsi Christus ab omnibus* est amandus, ex toto corde, ex tota anima, atque ex tota virtute quærendus est, maxime tamen ab ea ardentius cujus et Dominus erat et Filius. Fortassis enim piam Domini matrem præ nimio amore in loco quo sepultus dicitur interdum habitasse credimus, quatenus piis pasceretur internus amor obtutibus. Sic namque locus medius est hinc inde constitutus, ut adire posset ascensionis ejus vestigia, et locum sepulturæ ejus ac resurrectionis, seu omnia in quibus passus est loca invisere. Non quod jam viventem quæreret cum mortuis, sed ut suis consolaretur aspectibus. Hoc quippe habet impatiens amor, ut quæ desiderat semper invenire se credat. Ignorat siquidem judicium, ratione multotiens caret, nescit modum, nec aliud cogitare potest quam quod diligit. Non enim accipit amor de impossibilitate solatium, neque ex difficultate remedium. Quæ licet beata virgo, quamvis jam in spiritu esset, tamen dum in carne vixit carneis movebatur sensibus, et ideo quam sæpe locorum recreabatur visitationibus, et quem genuerat mentis complectebatur amplexibus. Denique amor Christi desiderium pariebat. Desiderium vero gliscens, quasi novis reparabatur ardoribus in tantum ut credamus nonnunquam quod omnia etiam semetipsum transcenderit : quia omnis amor impatiens quod amat non potest non videre. Hinc est, charissimæ, quod omnes sancti omnia quæ meruerant pro parvis duxere, si Deum quem amaverant non viderent. Sicuti et venerabilis beata Maria nondum dignum † pro innumeris et immensis beneficiis reddebat interdum obsequium sanctitatis, dum beneficiorum in terris posita videre non poterat largitorem. Et ideo, dilectissimæ, hodie elevatur super choros angelorum, ut possit speciem vultumque videre Salvatoris quem amaverat, quem concupierat ex toto desiderio cordis.

* '*Ad primam lec. in cap.* Christus ab omnibus.' *Legend.* 1518.
† 'non indignum' *Hieron.*

IN OCTAVA ASSUMPTIONIS BEATÆ MARIÆ. (XXII. AUGUSTI.)

AD PRIMAS VESPERAS, *super Psalmos* dicitur hæc sola Antiphona* Tota pulchra.

Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et ceteri Psalmi de sancta Maria.*

Capitulum, et Responsorium, et cetera omnia fiant sicut in prima die ad primas Vesperas, cum hac Oratione Veneranda nobis.

Memoria fiat de Martyribus THIMOTHEO *et* SYMPHORIANO, *cum hac Oratione.*

Auxilium tuum nobis, Domine, placatus impende : et intercedentibus beatis martyribus tuis Thimotheo et Symphoriano, dexteram super nos tuæ protectionis extende. Per.

AD MATUTINAS, *novem Lectiones fiant. Invitatorium triplex : tota cantetur Hystoria sicut in prima die, more simplicis festi, præter nonum Responsorium, quod erit* Candida virginitas.

Lectio i. Si gaudium sit in cælo de quolibet peccatore converso, multo magis putandum pro tantæ virginis exaltatione et gloria quod exultatio sit in supernis : cujus nimirum festivitas omnium supernorum civium est gratulatio, præsertim quia ejus celebritas laus et favor est Salvatoris. Unde credimus, ut supradictum est, quod non hunc tantum diem solennem ducunt pro ejus honore annuum, verum continuum etiam et æternum, jocunditatis ac læticiæ venerationis† obsequio cum omni colunt tripudio amoris et gaudii. Nec immerito igitur omnis illa cælestis civitas congratulatur et veneratur matrem, cujus super se adorat Filium Regem : ante quem tremunt potestates, et curvatur omne genu. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. De hujus nimirum ad cælos ascensione multo admirantius‡ intuitu secretorum contemplator cælestium in Canticis, Vidi, inquit, speciosam ascendentem quasi columbam desuper rivos aquarum. Et vere speciosa quasi columba : quia illius speciem columbæ ac simplicitatem præmonstrabat, quæ super Dominum venit, et docuit Johannem quia hic est qui baptizat. Et bene super rivos aquarum : quia super aquam reflectionis educaverat eam Dominus et nutrierat, ex qua multi deducti rivi omnem irrigant terram deliciarum, et infundunt ortum voluptatis, ex quibus quotidie lota et perfusa beata Dei genitrix ascendit hodierna die speciosa valde et admirabilis. Cujus odor inæstimabilis erat nimis, et ideo ineffabilis.

Lectio iii. Ad cujus profecto fragrantiam odoris omnis illa cælestis Hierusalem læta decurrit, quam circundabant flores rosarum et lilia convallium : eo quod omnes animæ martyrio rubricatæ eam æternæ dilectionis complectuntur amplexibus, et virginitatis splendore candidatæ, ac si lilia in valle humilitatis enutritæ circundant eam venerationis gratia obsequentes. Recte igitur beata Dei genitrix et martyr et virgo fuit, quamvis in pace vitam finierit. Hinc quoque quod vere passa sit, Symeon propheta loquens ad eam, Et tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius. Ex quo constat quod alii sancti, etsi passi sunt pro

* '*psalmum*' Chevallon. † 'ac venerationis' *Hieron.*
‡ 'admirans' *Brev. Gonv.-Cai. MS.* 'admirantis' *Hieron.* p. 43.

Christo in carne, tamen in anima quia immortalis est pati non potuerunt.

Lectio iiii. Beata igitur virgo genitrix, quia in ea parte passa est quæ impassibilis habetur, ideo (ut ita fatear) quia spiritaliter et atrocius passa est gladio passionis Christi, plusquam martyr fuit. Unde constat quia plus omnibus dilexit, propterea et plus doluit, in tantum ut animam ejus totam pertransiret et possideret vis doloris, ad testimonium eximiæ dilectionis. Quæ quia mente passa est, plusquam martyr fuit. Nimirum et ejus dilectio amplius fortis quam mors : quia nimirum Christi mortem suam fecit.

Lectio v. Nunc autem circundant eam flores rosarum, indesinenter ejus admirantes pulchritudinem inter filias Hierusalem : in qua posuit Rex thronum suum quia concupivit ejus speciem et decorem. Fuit enim plena charitate ac dilectione : idcirco sequitur post eam purpuratorum exercitus et candidatorum grex. Quam si diligentius aspicias, nichil virtutis est, nichil speciositatis, nichil candoris et gloriæ, quod in ea non resplendeat. Et ideo bene circundant eam flores rosarum et lilia convallium, ut virtutes virtutibus fulciantur, et formositas decore castitatis augeatur. Nam omnis splendor et gloria quanto illustratur fulgore suo sublimius, tanto apparet præstantior claritate : et quorumlibet subjectorum* eximior prædicatur. Tu autem.

Lectio vi. Sic et beata Dei genitrix, cujus candor virginitatis ac si plantatio rosæ in Hierico specialius refulsit, circundata officio charitatis splendidius enituit. Submittitur sanctorum claritas, ut ejus amplius gloria commendetur, quæ super angelorum choros elevata jam beatissima prædicatur. Nam angelorum quamvis celsior natura sit, non tamen gratia major, quia et ipsi gratuita gratia ne corruerent sunt salvati. Unde David, Verbo, inquit, Domini cæli firmati sunt : et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Quod si spiritu Dei omnis virtus eorum, constat beatam et gloriosam virginem, in quam supervenit Spiritussanctus, et Deus totus illapsus portabatur novem mensibus in utero, credendum ampliora promeruisse virtutum privilegia, et percepisse gratiam ab angelis etiam collaudatam. Unde, et si mirabilis est eorum virtus et firmitas et perpetuitas, mirabilior tamen in Maria, quam obumbravit virtus Altissimi, ut ultra omnem virtutem sit angelicam quod factum est in ea, et admirabile cunctis seculis sacramentum.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Intravit Jesus in quoddam, *sicut in prima die, legantur.*

Lectio ad Primam†.

Ac per hoc etiam angelis exinde major præstatur gratia, cum instaurantur ab eo omnia quem venerantur et adorant super se Christum Regem Dominum, ex eadem natum virgine. Beata virgo Maria cunctis tanto venerabilior, quanto gloriosior. Et quanto virtute Altissimi extollitur ad sublimia, tanto clarior resultat in gloria. Plena siquidem gratia, plena Deo, plena virtutibus, non potest non possidere pleniter gloriam claritatis æternæ, quam plenissime accepit ut mater fieret Salvatoris. Quam viderunt omnes filiæ Syon, et beatam

* 'claritate; quorumlibet subiectorum' *Leg.* 1518. 'claritate quorumlibet subjectorum, et' *Hieron.*

† '*Ad primam in capi. lec.* Maria plena gratia.' *Legend.* 1518.

dixerunt, ac reginæ laudaverunt eam, quoniam tantam eam viderunt, quantam nullus narrando explebit mortalium : quanto magis Deum, qui talem ac tantam fecit eam ut ipse fieret* per eam? Unde David, Et homo, inquit, natus est in ea : et ipse fundavit eam Altissimus. Beata igitur talis ac tanta nativitas : beata et supernorum civium societas, et admirabilis charitatis eorum unanimitas, ubi nemo angelorum nemo archangelorum, non dico beatæ Mariæ virginis, verum neque alicujus sanctorum invidet gloriam, sed totum in altero unusquisque possidet, quod gratis præstatur omnibus, ut de omnibus et in omnibus glorificetur Deus, honoretur et adoretur ab omnibus. Ubi non sexus, non ætas et dignitas generis, sed meritorum qualitas sola discernitur. Ubi plurimum stella differt a stella in claritate, quamvis omnes in suo sint ordine suscitandi. Quod si est alia claritas solis, et alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum : una tamen claritas est qua illustrantur omnia. Idcirco beata Dei genitrix, quæ adhuc tantis in terra prædicatur laudibus, non immerito creditur hodierna die exaltata et clarificata quantum novit ille qui eam elegit in sua sapientia et disponit omnia. Quod si in domo Patris mansiones multæ sunt, credimus splendidiorem matri hodie Filium mansionem præstitisse quam olim ædificavit domum subnixam columnis septem. In qua nimirum domo parantur nuptiæ ecclesiarum Dei, et fœderantur terrenis cælestia. Ideo namque in utero virginis Sponso immortali virginitas consecratur, ut sit totum cæleste commercium. Et ideo, charissimi, celebrate solenniter virginis festum quæ cælestem nobis vitam in terris ostendit : quoniam qui non nubent neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in cælo.

AD LAUDES *omnes Antiphonæ dicantur. Capitula, et cetera omnia sicut in prima die fiant, cum Memoria de martyribus, ut supra ad Vesperas.*

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, ET AD SECUNDAS VESPERAS, *omnia fiant sicut in Dominica infra Octavas, cum Memoria de martyribus Thimotheo et Apollinare ad secundas Vesperas prædictas cum Oratione de Communi plurimorum martyrum non pontificum.*

Si Octava Assumptionis beatæ Mariæ in Sabbato contigerit : ultimæ Vesperæ de Octava fiant, cum Memoria de sequenti Dominica, scilicet post Memoriam de martyribus: deinde eat Processio ante Crucem.

In introitu chori Antiphona sicut in Dominica infra Octavas. Et in Dominica erunt Vesperæ de sancto Bartholomeo, et Memoria de Dominica, scilicet post Memoriam de sancto Audoeno quæ erit solenniter.

SANCTORUM THIMOTHEI ET APOLLINARIS MARTYRUM

(XXIII. AUGUSTI).

Tres Lectiones fiant cum Nocturno propter Vigiliam : cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum usque ad Missam dicantur, quæ Missa erit de Vigilia.

* 'ut ipse homo fieret' *Legenda Joh. MS.* 'ut per eam ipse fieret' *Port.* 1519, 1557.

SANCTI BARTHOLOMEI APOSTOLI DUPLEX FESTUM.

(XXIV. AUGUSTI.)

AD PRIMAS VESPERAS, *et ad Matutinas, dicatur hic Hymnus.*

Bartholomee cæli sydus aureum :
Milies supra solis jubar radians,
Exige mentes nostras polo turbidas :
Ægrasque nostras sana conscientias.

Annue Christe *In Communi, p.* 364.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui hujus diei venerandam sanctamque læticiam in beati Bartholomei apostoli tui festivitate tribuisti : da ecclesiæ tuæ, quæsumus, et amare quod credidit, et prædicare quod docuit. Per Dominum.

Memoria fiat solenniter de sancto AUDOENO *episcopo et confessore ad primas Vesperas, et ad Matutinas, cum hac Oratione.*

Deus, qui perennem gloriam sanctissimi confessoris tui atque pontificis Audoeni animæ contulisti : tribue, quæsumus, ejus apud te ita patrociniis sublevari, ut cum eo vitam possideamus æternam. Per Dominum.

AD MATUTINAS, *novem Lectiones fiant sine expositione Evangelii.*

Lectio i. In inferiorem Indiam veniens beatus Bartholomeus apostolus ingressus est templum in quo erat ydolum Astaroth : et quasi peregrinus ibi manere cœpit. In hoc ydolo dæmon talis erat, qui diceret se curare languentes : quos sine dubio ipse lædebat. Et cum lædere eos desiisset, curasse putabatur. Factum est ergo ut, manente ibi sancto Bartholomeo, nulla responsa daret Astaroth, nullique poterat ex his quos læserat subvenire. Jamque plenum erat de languentibus templum : et quotidie sacrificantibus nullum poterat dæmon dare responsum. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

Lectio ii. Perrexerunt ergo in aliam civitatem, ubi aliud dæmonium colebatur cui nomen Berith : et illi sacrificantes cœperunt inquirere, quare deus eorum Astaroth non illis daret responsa. At ille dixit, Deus vester sic captivus et religatus cathenis igneis strictus tenetur, ut neque suspirare audeat neque loqui : ex illa hora qua ibi apostolus Dei Bartholomeus ingressus est. Dicunt ei, Et quis est iste Bartholomeus? Respondit dæmon, Amicus Dei omnipotentis est : et ad hoc venit in istam provinciam, ut omnia numina quæ colunt Indi evacuet. Qui dixerunt, Dic nobis ejus signa : ut possimus cognoscere eum. Tu autem.

Lectio iii. Respondit dæmon; Capillo nigro capitis et crispo : caro candida, oculi grandes. Nares æquales et directæ, aures coopertæ crine capitis, barba prolixa, paucos habens canos, statura æqualis. Centies vero flexis genibus per diem, et centies per noctem orat Dominum. Dixit etiam dæmon, Hic autem apostolus Dei omnem linguam omnium gentium et loquitur et intelligit. Ambulant quoque cum eo angeli Dei, qui non permittunt eum fatigari neque esurire. Hoc etiam quod vos interrogatis, et quod ego responsum de eo dedi, jam novit. Angeli enim Dei ipsi nunciant ei. Rogo autem vos, ut dum inveneritis eum rogetis ut huc non veniat, ne hoc michi faciant angeli qui cum eo sunt, quod fecerunt collegæ meo Astaroth. Revertentes autem homines illi circuibant omnium peregrinorum vultus et habitus : et per duos dies non invenerunt eum.

Lectio iiii. Factum est autem post hæc, ut quidam plenus dæmonio clamaret dicens, Apostole Dei Bar-

tholomee : incendunt me orationes tuæ. Tunc apostolus dixit ei, Obmutesce et exi ab eo. Et statim liberatus est homo : qui per multos annos fuerat fatigatus ab eo. Polemius autem rex illius provinciæ habebat filiam lunaticam : nunciatumque est illi hoc de dæmonioso. At ille statim misit ad apostolum Dei dicens, Peto ut sicut liberasti Pseusticum, qui per multos annos passus est : ita et filiam meam salves.

Lectio v. Exurgens autem apostolus perrexit ad regem. At ubi vidit puellam cathenis constrictam, quia omnes morsu attrectabat, et quos poterat tenere scindebat et cædebat, et nullus erat ausus accedere ad eam : jussit eam solvi. Dicunt ei ministri, Et quis audet manum mittere ad eam? Dicit eis apostolus, Jam vinctum teneo inimicum qui in ipsa erat : et vos adhuc timetis eam? Fecerunt autem ministri sicut jussit apostolus : et ultra non potuit eam vexare dæmon. Sanctus autem apostolus prædicans regi evangelium Christi, duxit eum ad templum in quo erat ydolum Astaroth, sacrificantibus ex more cultoribus : cœpit clamare dæmon, Cessate miseri sacrificare michi, ne pejora patiamini quam ego, qui cathenis igneis ligatus sum ab angelis Jesu Christi : quem Judei occiderunt.

Lectio vi. Ille autem ipsam mortem tertia die resurgendo destruxit : et signum suæ crucis misit per apostolos suos in omnes partes seculi, ex quibus unus est hic qui me vinctum tenet. Sanctus autem apostolus dixit ad dæmonem, Si vis ut te non faciam in abyssum mitti : exi de simulacro isto, et confringe illud, et vade in terram desertam ubi accessus hominum non sit. At ille statim egressus omnia comminuit : ita ut omnem picturam diluisset. Tunc apostolus expandens manus suas ad cælos dixit, Peto, Domine, ut hæc multitudo salvetur : ut cognoscant omnes quia tu es Deus unus in cælo et in terra : qui salutem reparas, per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui tecum et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum.

Lectio vii. Orante sancto apostolo apparuit angelus Domini : et per quatuor angulos templi digito suo in saxis signum crucis scripsit* et dixit, Tale vos facite in frontibus vestris : et omnia mala fugient a vobis. Tunc sanctus angelus ostendit eis ingentem Egyptium nigriorem fuligine, acuta facie cum barba prolixa, crinitum usque ad pedes, oculos igneos sicut ferrum ignitum habentem, scintillas sulphureas ex ore et naribus emittentem : et erat vinctus ignitis cathenis. Et dixit ei angelus, Quoniam audisti vocem apostoli : et omnia pollutionis genera de isto templo mundasti : solvam te ut vadas ubi nulla hominum conversatio sit. Tunc dæmon ejulatum magnum emittens : volavit et nusquam comparuit. Angelus autem Domini, videntibus omnibus : cælos petiit. Tunc rex Polemius cum uxore et filiis et omni populo suo baptizatus est : et deposito dyademate, cœpit apostolo adhærere.

Lectio viii. Tunc congregati sunt sacerdotes et pontifices templorum ad fratrem ejus majorem regem Astriagen : et dixerunt ei, Frater tuus discipulus factus est illius magi : qui templa nostra et deos nostros destruxit. Cunque hæc flentes regi referrent : rex indignatus misit ministros suos cum pontificibus, ut ubicunque invenirent apostolum, vinctum illum perducerent ad eum. Quod cum fecissent : dixit ad eum Astriages, Tu es Bartholomeus, qui avertisti fratrem meum? Sanctus

* 'sculpsit,' *et mox* 'Tale vos signum facite,' *Legenda Joh. MS.*, 'sculpsit' *Leg.* 1518.

apostolus respondit, Ego non averti eum sed converti. Dixit ei rex, Tu es qui deos nostros fecisti comminui? Sanctus apostolus respondit, Ego dedi potestatem dæmonibus qui in eis erant, ut ipsi conquassarent ydola vana in quibus degebant : et feci ut homines relicto errore crederent omnipotenti Christo qui in cælis habitat. Dixit ei rex, Sicut tu fecisti fratrem meum relinquere deum suum, et credere Deo tuo : ita ego faciam te relinquere Deum tuum, et credere deo meo. Tu autem.

Lectio ix. Dixit autem sanctus apostolus ad regem, Si ego feci ut deus quem colebat frater tuus frangeret simulachrum suum, et hoc tu poteris facere Deo meo : poteris me ad sacrificium provocare. Sin autem : ego omnes deos tuos comminuam, et tu crede Deo meo. Interea nunciatum est regi, quod deus suus quem colebat cecidisset et minutatim abisset. Tunc scidit rex purpuream vestem qua indutus erat : et fecit fustibus cædi sanctum apostolum Bartholomeum, et cæsum jussit decollari. Venientes autem populi qui per apostolum crediderant una cum Polemio rege abstulerunt cum hymnis et cum gloria corpus ejus. Tricesimo autem discessionis sancti apostoli die arreptus est rex Astriages a dæmonio, omnesque pontifices dæmonio pleni venerunt ad templum ejus, confitentes apostolatum ejus, et ibi sunt mortui. Factusque est timor super omnes incredulos : et credentes universi baptisati sunt a presbiteris, quos ordinaverat beatus apostolus Bartholomeus. Rex etiam Polemius*, acclamante universo populo et clero, episcopus ordinatus : cum in sancta conversatione episcopatum annis viginti tenuisset, migravit ad Dominum.

Cetera omnia de Communi Unius Apostoli.

Memoria de sancto Audoeno, ut supra.

AD SECUNDAS VESPERAS, *Ant.* Juravit Dominus *in Communi*, p. 370. *Ps.* Dixit Dominus. *cix.* p. 191, *et ceteri Psalmi de apostolis.* *R.* Cives apostolorum. *ix. in Communi* p. 368.

SANCTI RUPHI MARTYRIS. (XXVII. AUGUSTI.)

Invitatorium duplex : tres Lectiones fiant, cum hac Oratione.

Oratio. Adesto, Domine, supplicationibus nostris : ut beati Ruphi martyris tui intercessionibus confidentes, nec minis adversantium, nec ullo conturbemur incursu. Per.

Lectio i. Ruphus patricius et exconsul ducatum agebat Ravennæ : cujus unica filia infirmabatur. Cui indicatum est de nomine Apollinaris sacerdotis. Quem mox jussit ad domum suam adduci, ut visitaret filiam ejus. At ubi ingressus est domum cum clericis suis : statim defuncta est puella. Cumque lamentationes audisset beatus Apollinaris : cognovit quia transisset. Et descendentem increpabat eum Ruphus patricius, cum lachrymis dicens, Utinam domum meam non introisses. Dii enim magni indignati sunt : et noluerunt filiam meam salvare. Tu vero in quo poteris salvare eam? Et omnes qui aderant flebant cum eo.

Lectio ii. Beatus Apollinaris ait Rupho, Fiducialiter age, patrici : et jura michi per salutem Cæsaris, quia

* 'polimius' *Leg.* 1518.

permittes puellam sequi Salvatorem suum : et modo cognosces virtutem Domini nostri Jesu Christi. Ruphus patricius respondit, Scio quod mortua est puella et non vivit. Tamen si videro eam stantem et loquentem, laudabo virtutem Dei vivi : et non prohibebo puellam sequi Salvatorem suum. Tunc universa multitudine flente, ipse fiduciam habens in Jesu : accessit et tetigit puellam dicens, Domine Jesu Christe Deus meus, qui magistro meo Petro apostolo tuo dedisti locum impetrandi apud te quæ desiderat : tu suscita hanc puellam, quia tua est creatura, et non est alius Deus præter te. Et respiciens ad puellam ait, Quid jaces? Surge : confitere Salvatorem tuum. Quæ statim surrexit : et loquebatur, vociferans, et dicens, Magnus est Deus quem prædicat Apollinaris famulus ejus : et nullus est alius præter eum.

Lectio iii. Factum est in illa hora gaudium magnum coram omnibus Christianis : quia magnificatum est nomen Domini Jesu Christi. Baptisata est autem puella cum patre et matre et familia promiscui sexus, animæ trecentæ triginta quatuor. Sed et multi alii ex paganis crediderunt in Christum. Ruphus vero patricius timens Cæsarem occulte diligebat beatum Apollinarem, et ministrabat ei. Filia vero ejus consecrata est Christo, et permansit virgo. Nunciatum est hoc Cæsari a paganis, quod quidam vir veniens ab Anthiochia magicis incantationibus nomen Jesu Christi Hebrei induxit in urbem Ravennam, et magna multitudo obedit illi : et etiam domus Ruphi patricii. Cui Cæsar misit successorem. Idem vero Ruphus patricius post aliquod tempus in Capuana urbe sexto kalendas Septembris : pro Christi nomine martyrium sumpsit.

Cetera omnia de Communi Unius Martyris.

SANCTI AUGUSTINI, EPISCOPI ET CONFESSORIS ATQUE DOCTORIS. (XXVIII. AUGUSTI.)

Capitulum. (*Ecclesiastici xlvii.* [9.])

Dedit Dominus confessionem sancto suo et excelso in verbo gloriæ, de omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit Deum qui fecit illum.

Oratio. Deus qui beatum Augustinum ecclesiæ tuæ in exponendis Scripturæ sanctæ mysteriis doctorem catholicum providisti : da nobis ejus semper et doctrinis instrui, et oratione fulciri. Per Dominum.

FESTUM INFERIUS DUPLEX.

Novem Lectiones fiant.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis, cum Capitulis hic inscriptis.

Deinde fiat Memoria de sancto HERMETE*, *martyre, ad primas Vesperas, et ad Matutinas, cum hac Oratione,*

Oratio. Deus qui beatum Hermetem martyrem tuum virtute constantiæ in passione roborasti : ex ejus nobis imitatione tribue pro amore tuo prospera mundi despicere, et nulla ejus adversa formidare. Per Dominum.

* 'Heremete' *Brev. MS.* 1416.

Lectio i. Ex provincia Affricana, civitate Tagastensi*, de numero curialium, parentibus honestis et Christianis, beatus Augustinus progenitus est. Alitusque ac nutritus eorum cura et diligentia et impensis, secularibus litteris eruditus est, apprime omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam et grammaticam prius in sua civitate, et rethoricam in Affricæ capite Carthagine postea docuit. Docuit etiam consequenti tempore trans mare in urbe Roma, et apud Mediolanum†, ubi tunc imperatoris Valentiniani junioris comitatus fuerat constitutus. In urbe Mediolano tunc episcopatum administrabat acceptissimus Deo, et in optimis viris præclarissimus sacerdos Ambrosius. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Hujus interea verbi Dei prædicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus astans in populo intendebat Augustinus suspensus atque affixus. Aliquando enim Manicheorum apud Carthaginem adolescens fuerat errore seductus, et ideo ceteris suspensior aderat, ne quid vel pro ipsa vel contra ipsam hæresim diceret Ambrosius. Et prævenit Dei liberatoris clementia sui sacerdotis cor pertractantis, ut contra illum errorem incidentes legis solverentur quæstiones, atque ita hæresis illa miseratione divina ejus ex animo pulsa est. Protinus ergo in fide catholica confirmatus Augustinus adeo divini amoris ardore ignitus est, quod propinquantibus diebus sanctis Paschæ salutis aquam perciperet. Et factum est divina præstante opitulatione ut per illum tantum ac talem antistitem Ambrosium [Augustinus‡] et doctrinam salutarem ecclesiæ catholicæ et divina perciperet sacramenta. Moxque ex intimis cordis medullis spem omnem quam habebat in seculo dereliquit. Jam non uxorem, non filios carnis, non divitias, non honores seculi quærens, Deo cum suis servire statuit. Tu.

Lectio iii. Et non erat tunc major annis triginta, sola superstite matre sibique adhærente Monica nomine, et de suscepto ejus proposito serviendi Deo amplius quam de carnis nepotibus exultante, nam jam ejus pater antea defunctus erat. Renunciavit etiam scolasticis quos rhetor docebat, ut sibi magistrum alium providerent : eo quod servire Deo ipse decrevisset. Tunc placuit ei percepta gratia cum aliis civibus et amicis suis Deo pariter servientibus ad Affricam et propriam domum agrosque remeare. Ad quos veniens, et in quibus constitutus ferme triennio, et a seculo jam alienatus, cum his qui eidem adhærebant Deo vivebat jejuniis, orationibus, bonisque operibus, in lege Domini meditans die ac nocte, et de his quæ sibi Deus cogitanti atque oranti intellecta revelabat, præsentes et absentes sermonibus ac libris docebat. Factum est autem ut a Valerio sancto episcopo in ecclesia Ipponensi quamvis multum renitens et lachrymans presbiter ordinaretur : omnibus id uno consensu et desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio et clamore flagitantibus. Tu autem.

Lectio iiii. Factus presbiter Augustinus monasterium intra ecclesiam mox instituit : et cum Dei servis vivere cœpit, secundum modum et regulam sub sanctis apostolis constitutam. Sanctus vero Valerius

* 'tagatensi' *Chevallon. cum Leg.* 1518; 'tagescencii' *Brev. Gonv.-Cai. MS.*; 'agathensi' *Brev. Coll. Joh. Cant. MS.*; 'thagastēsi' *Portif.* 1519; 'thagastensi' 1556-7.

† 'Mediolana' *Leg. Joh. MS.*

‡ *habet Leg. Joh. MS., non habet Chevallonius, neque Leg.* 1518.

ordinator ejus, ut erat vir pius et Deum timens, exultabat et Deo gratias agebat, suas a Domino exauditas preces, quas se frequentissime fudisse narrabat, ut sibi divinitus homo concederetur talis : qui posset verbo Dei et doctrina salubri ecclesiam Domini ædificare. Sciensque se corpore et ætate infirmissimum, egit secretis litteris apud primatem episcoporum Carthaginensem, prætendens imbecillitatem corporis sui ætatisque gravitatem, et obsecrans ut Ipponensi ecclesiæ ordinaretur episcopus : quo suæ cathedræ non tantum succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Et quæ optavit et rogavit, satagens rescripto impetravit.

Lectio v. Postea ergo petito ad visitandum et adveniente ad ecclesiam Ipponensem tunc primate Numidiæ Megalio Calamensi, sancto Valerio antistite, episcopis qui forte tunc aderant, ac clericis omnibus Ipponensibus, et universa plebe* inopinatam cunctis suam insinuante voluntatem, omnibusque audientibus gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio acclamantibus : episcopatum suscipere contra morem ecclesiæ suo vivente episcopo presbiter recusabat. Dumque illi ut fieri solet ab omnibus suaderetur, atque id ignaro de transmarinis et Affricanis ecclesiæ exemplis probaretur : compulsus atque coactus succubuit. Quod in se fieri non debuisse, ut suo vivente episcopo ordinaretur, postea et dixit et scripsit propter consilii† universalis vetitum, quod jam ordinatus didicit : nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Augustinus igitur factus episcopus multo instantius atque ferventius majoreque auctoritate verbum salutis æternæ in Domini ecclesia prædicabat. Qui sane dicere inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos vel sacerdotes absque digna et competente pœnitentia exire de corpore non debere : quod et ipse fecit ultima qua defunctus est ægritudine. Tu autem.

Lectio vi. Nam sibi jusserat psalmos Daviticos qui sunt paucissimi de pœnitentia scribi : ipsosque quaterniones jacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, et legebat : et ubertim ac jugiter flebat. Et ne intentio ejus a quoquam impediretur, ante dies ferme decem quam exiret de corpore, postulavit a præsentibus ne quis ad eum ingrederetur, nisi his tantum horis quibus medici ad inspiciendum intrabant, vel cum ei refectio inferebatur. Et ita observatum et factum est : et in illo tempore orationi vacabat. Verbum Dei beatus Augustinus usque ad extremam ægritudinem imprætermisse, alacriter et fortiter, et sana fide in ecclesia prædicavit, membris omnibus sui corporis incolumis, integro aspectu atque auditu. Sed ne civitatis suæ ruinam videret, tertio obsidionis ejus mense migravit ad Dominum, quinto kalendas Septembris, cum vixisset annos ætatis suæ septuaginta sex, in clericatu autem vel episcopatu annos ferme quadraginta. In suis quidem scriptis ille Deo acceptus et carus sacerdos, quantum lucente veritate videri conceditur, rectæ ac sanæ fidei, spei, et charitatis fuisse, et ad utilitatem catholicæ ecclesiæ vixisse manifestatur. De quo cum divina scribente legentes proficiant, arbitrandum est plus ex eo proficere potuisse illos, qui eum et loquentem in ecclesia præsentes audire et videre potuerunt, et ejus præsertim inter homines conversationem non ignoraverunt. Erat enim eruditus scriba

* 'universæ plebi' *Chev. cum Leg.* 1518.

† 'concilii' *Legend.* 1518.

in regno cælorum de thesauro suo proferens nova et vetera : et negociator qui inventam preciosam margaritam, venditis quæ habebat, comparavit. Tu autem.

Secundum Mattheum v. [13—19.]

In illo tempore; Dixit Jesus discipulis suis, Vos estis sal terræ. Quod si sal evanuerit : in quo salietur? Et reliqua.

Omelia excerpta de diversis commentatoribus. Et legatur hac die tantum.

Sal appellantur apostoli : quia per ipsos universum hominum conditur genus. Terræ enim nomine humana natura significatur : salis vero verbi sapientia. Quod autem apostolos suos cælesti ac divina sapientia plenos sal terræ Salvator nominat, ostendit fatuos esse judicandos, qui terrena tantum sapiunt, qui temporalium bonorum vel copiam sectantes, vel inopiam metuentes, amittunt æterna, quæ nec dari possunt ab hominibus nec auferri. Notandum autem quod salis natura infecunditatem terræ facit. Unde et in Psalmo scriptum est, Posuit terram fructiferam in salsuginem. Tu autem.

Lectio viii. Quasdam urbes legimus ira victorum* sale seminatas : ut nullum in eis germen oriretur. Allegorice autem hoc bene convenit doctrinæ Apostolicæ, ut destructis adversariorum munitionibus, et peccati regno dejecto, sale sapientiæ compescat ultra in carnis humanæ terra seculi fluxum† atque fœditatem germinare viciorum. Item quia sal ad condiendos cibos carnesque siccandas aptum est, rite demonstrat quod per prædicationem evangelii fluxus restingitur voluptatum : et humana natura exclusis vermibus et putredine peccatorum illæsa servatur suo conditori, per ejus custodiam mandatorum. Quod si sal evanuerit : in quo salietur? Ad nichilum valet ultra nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus. Id est, si vos, per quos condiendi sunt quodammodo populi, metu persecutionum temporalium amiseritis regna cælorum : qui erunt homines per quos vobis error auferatur, cum vos elegerit Deus per quos errorem auferat ceterorum? Tu autem.

Lectio ix. Ergo ad nichilum valet sal infatuatum, nisi ut mittatur foras et calcetur‡ ab hominibus. Non itaque calcatur ab hominibus, qui patitur persecutionem, sed qui persecutionem timendo infatuatur. Calcari enim non potest, nisi inferior. Sed inferior non est, qui quamvis corpore multa in terra sustineat, corde tamen fixus est in cælo. Ergo sal infatuatum, cum ad condiendos cibos carnesque siccandas valere desierit, nulli jam usui aptum erit. Neque enim, ut alius testatur evangelista, in terram utile est, cujus injectu germinare prohibetur, neque in sterquilinium agriculturæ profuturum : quod vivacibus licet glebis immixtum, non fetare semina frugum, sed extinguere naturaliter solet. Sic omnis qui post agnitionem veritatis retro redierit, neque ipse fructum boni operis ferre, neque alios excolere valet, sed foras mittendus : hoc est, ab ecclesiæ est unitate secernendus, ut juxta aliam parabolam irridentes eum inimici dicant, quia hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare. Tu autem.

In Laudibus, *Antiphonæ, ut in Communi Unius Confessoris et Doctoris.*

Ad Primam, *Ant. ut in Communi.*

* 'ira viciorum' *Chevallon.*, 'ita viciorum' *Legend.* 1518. 'ira victorum' *Port.* 1519, 1557, *cum Leg. Joh. MS.*

† 'fluxum' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'luxum' *Port.* 1519, 1557.

‡ 'calcetur' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'conculcetur' *Leg. Joh. MS.*

AD TERTIAM.

Capitulum. Dedit Dominus confessionem.

AD SEXTAM.

Capitulum. (*Ecclesiastici xlvii.* [10.])

Dedit illi Dominus contra inimicos potentiam, et stare fecit cantatores* contra altare, et in sono eorum dulces fecit modos.

AD NONAM.

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiiii.* [1.])

Sapientia laudabit animam suam, et in Domino honorabitur, et in medio populi sui gloriabitur, et in plenitudine sancta admirabitur.

AD SECUNDAS VESPERAS.

R. Sancte N. Christi.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Doctoris. Ad has secundas Vesperas fiat solennis Memoria de sancto JOHANNE BAPTISTA, *cum Antiphona* Misit Herodes.

V. Gloria et honore coronasti.

Oratio. Sancti Johannis baptistæ et martyris tui, Domine, quæsumus, veneranda festivitas salutaris auxilii nobis præstet effectum. Per.

UBI *vero dedicata est ecclesia in honore Decollationis sancti Johannis baptistæ, erunt* VESPERÆ *de eo hoc modo:*

Super Psalmos dicatur hæc sola Antiphona. Perpetuis nos, Domine, sancti Johannis baptistæ tuere præsidiis, et quanto fragiliores sumus: tanto magis necessariis attolle suffragiis.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Proverb. x.* [28.])

Expectatio justorum lætitia, spes autem impiorum peribit, fortitudo simplicis via Domini, et pavor his qui operantur malum.

R. Percepturus. *infra, ix.*

Hymnus. Martyr Dei qui unicum.

V. Gloria et honore [coronasti eum Domine.

R. Et constituisti eum super opera manuum tuarum].

Ant. Misit Herodes rex manus ac tenuit Johannem et vinxit eum in carcere quia dicebat ei. non licet tibi habere uxorem fratris tui.

Ps. Magnificat.

Oratio. Sancti Johannis baptistæ. *ut supra.*

Memoria fiat de sancto AUGUSTINO, *cum Ant.* Iste est qui.

V. Justus germinabit. *Oratio ut supra.*

Et tunc fiat Memoria de sancta SABINA, *virgine et martyre, cum hac Oratione, et Antiphona* Simile est.

V. Diffusa est.

Oratio. Beatæ Sabinæ virginis tuæ et martyris, Domine, precibus confidentes quæsumus clementiam tuam: ut ejus meritis et precibus ad æterna gaudia pervenire valeamus. Per Dominum nostrum.

* 'cantores' *Portif. cum Ed. Vulg.*

IN DECOLLATIONE SANCTI JOHANNIS BAPTISTÆ.
(XXIX. AUGUSTI.)

AD MATUTINAS.

Invitatorium triplex.

Invit. Regem præcursoris. *Ps.* Venite. *Require in nativitate ejusdem* [xxiv. Jun. *p.* 339].

Hymnus. Martyr Dei.

In primo Nocturno.

Ant. Interrogatus Johannes ab Herode dixit : illicitum est fratris conjugem accipere.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Johannes baptista arguebat Herodem propter Herodiadem.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Arguebat Herodem Johannes propter Herodiadem quam tulerat fratri suo Philippo uxorem.

Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).

V. Gloria et honore.

**Lectio i.* Adest nobis, fratres charissimi, dies solennis quem consecravit beati Johannis baptistæ et præcursoris Christi purpureus sanguis, innocenter pro veritate quæ Christus est ab impio Herode martyrio profusus. Qui mirabiliter natus est, et mirabilius occisus. Natus est enim in prophetia : in veritate peremptus est. Nascendo annunciat Salvatoris adventum : moriendo condemnavit incestum et illicitum matrimonium. Et idcirco carceris obscuritate detruditur : deinde malignæ mulierculæ insidiis præventus capitalem sententiam subiit. (*Beda super Marcum senten. lib.* II. *super capit.* 6†) Decollatus vero est in castello quodam Arabiæ, quod Macheronte nominatur.

R. 1. Misit Herodes rex manus ac tenuit Johannem et vinxit eum in carcerem quia metuebat eum propter Herodiadem. Quam tulerat fratri suo Philippo uxorem.

V. Arguebat Herodem Johannes propter Herodiadem.

Quam tulerat.

Lectio ii. (*Libro* II. *capitulo* 28.) Sicut in ecclesiasticis invenimus hystoriis, corpus ejus in civitate Samariæ quæ nunc Sebaste vocatur, caput autem in Hierosolimis humatum est. Juliani vero temporibus, velut relaxatis frenis, efferbuit in omnem sævitiam feritas paganorum. Ex quo accidit ut apud Sebasten sepulchrum beati Johannis baptistæ mente rabida et funestis manibus invaderent, ossa dispergerent, atque ea rursum collecta igne concremarent, et sanctos cineres pulveri immixtos per agros et rura dispergerent. Dei autem providentia factum est quosdam de Hierosolymis monachos, ex monasterio Philippi hominis Dei, orationis illuc causa per idem tempus venisse. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 2. Johannes baptista arguebat Herodem, Propter Herodiadem quam tulerat fratri suo Philippo uxorem.

V. Herodes autem tenuit et ligavit eum : et posuit in carcerem.

Propter Herodiadem.

Lectio iii. Qui cum tantum nephas humanis quidem manibus, sed ferina mente fieri viderent : mori gratius habentes quam hujuscemodi piaculo funestari : inter eos qui ossa ad exurendum legebant mixti, diligentius in quantum res patiebatur

* '*Lectiones de sermone Zepherini pape.*' Legenda Joh. MS.

† Cf. *Bedam* super Marci evangelium lib. 1. cap. 25. (*Opera* v. 134.)

ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus vel insanientibus subtraxere, et ad patrem suum Philippum venerandas reliquias pertulere. Ille super se tantum ducens servare thesaurum propriis vigiliis ad pontificem maximum tunc Athanasium hostiæ immaculatæ reliquias per Julianum dyaconum suum misit. Quas ille suscipiens paucis cum arbitris sub cavato sacrarii pariete inclusas prophetico spiritu profuturas generationi posteræ conservavit. (*Hucusque in Hystoria ecclesiastica.*) Cujus præsagium sub Theodosio principe per Theophilum ejusdem urbis episcopum completur : qui destructo Seraphis simulachro sancti Johannis ibidem consecravit ecclesiam. Tu autem.

R. 3. Metuebat Herodes Johannem, Sciens eum virum justum et sanctum. Et custodiebat eum.

V. Et audito eo multa faciebat : et libenter eum audiebat.

Sciens eum. Gloria. Et custodiebat.

In secundo Nocturno.

Ant. Dicebat enim regi Johannes baptista. non licet tibi habere uxorem fratris tui.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

Ant. Herodes enim metuebat Johannem sciens eum virum justum et sanctum. et custodiebat eum.

Ps. Verba (*v.* p. 8).

Ant. Audito eo multa faciebat et libenter eum audiebat.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

V. Posuisti Domine.

Lectio iv. (*In chronicis Marcellini comitis, ut ait Beda super Marcum.*) Duobus monachis orientalibus qui venerant adorare in Hierosolymis et loca sancta videre, per revelationem assistens idem præcursor Domini præcepit ut ad Herodis quondam regis habitaculum accedentes caput suum ibi requirerent : et inventum digno honore reconderent. Quod ibi ab eis inventum et assumptum, sed non multo post culpa incuriæ perditum, perlatum est Emissam ab aliis, et in quodam specu in urna sub terra non parvo tempore ignobiliter reconditum : donec denuo beatus Johannes baptista sese suumque caput ostendit Marcello cuidam religioso abbati ac presbytero, dum in eodem specu habitaret. Ab eo tempore cœpit in eadem civitate beati præcursoris Decollatio ipsa die, id est quarto Kalendas Septembris, quo caput ejus inventum atque elevatum est, a Marcello presbytero celebrari.

R. 4. Puellæ saltanti imperavit mater, Nichil aliud petas nisi caput Johannis baptistæ, et contristatus est rex propter jusjurandum et propter simul discumbentes.

V. Ait puella matri suæ, quid petam ? at illa dixit,

Nichil aliud.

Lectio v. Constat namque quod imminente festivitate paschali fuit decollatus : et anno post hunc sequente, cum denuo tempus paschale rediret, mysterium Dominicæ passionis esse completum. Legitur enim in martirologio quod Eusebii et Hieronymi vocabulis insignitum est, Quarto Kalendas Septembris, in Emissa civitate Phenicis provinciæ, natale beati Johannis baptistæ die quo decollatus est : non specialiter ipsum diem decollationis, sed diem potius quo caput ejus in eadem Emissa civitate repertum atque in ecclesia est conditum significans*. Fertur inventum postea caput venerandum a monachis Macedonianis tempore Valentis, qui post Jovinia-

* Historiæ Ecclesiasticæ tripartitæ *lib. ix. cap.* 43.

num imperavit. Cunque Mardonius tunc major domus nunciasset hoc imperatori, præcepit Valens caput sacrum Constantinopolim deportari. Qua jussione directi et imponentes vehiculo deportabant.

R. 5. Petiit puella caput Johannis baptistæ. Quo accepto dedit matri suæ.

V. Puellæ saltanti imperavit mater nichil aliud petas nisi caput Johannis baptistæ.

Quo accepto.

*Lectio vi.** Cum vero venissent circa Calcedoniam nequaquam poterat trahi vehiculum : licet multis plagis burdones affligerent. Et cum hoc inopinabile videretur universis et ipsi simul imperatori : sacrum caput recondiderunt in vico apellato Sylai. Cunque Theodosius postea imperator has Baptistæ reliquias voluisset Constantinopolim deferre : solam referunt extitisse matronam virginem sacram quæ ejus custodiam capitis exhibebat. Cui dum sæpius imperator et cum lachrymis supplicaret, ut permitteret sua vota implere : hæc putans quia sicut tempore Valentis, sic etiam modo non pateretur ulterius eas Baptista portari, cessit. At imperator amplectens sua purpura thecam in qua caput Baptistæ jacebat, eamque portans, venit et ante civitatem Constantinopolitanam recondidit in septimo miliario, ibique magnam atque pulcherrimam ædificavit ecclesiam. Tu autem.

R. 6. Contristatus est rex Herodes propter jusjurandum : et propter simul discumbentes noluit eam contristare : sed misso spiculatore præcepit amputare Caput Johannis in carcere.

V. Herodes funestus præcepit interficere et amputare

Caput. Gloria. Caput.

In tertio Nocturno.

Ant. Cunque introisset filia Herodiadis et saltasset : et placuisset Herodi ait illi : pete a me quod vis et dabo tibi.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

Ant. Juravit Herodes puellæ quicquid enim petieris dabo tibi licet dimidium regni mei.

Ps. Domine quis (*xiiii.* p. 17).

Ant. Ait puella matri suæ, quid petam? at illa dixit, caput Johannis baptistæ.

Ps. Bonum est confiteri (*xci.* p. 160).

V. Justus ut palma.

Secundum Marcum vi. [17—29.]

In illo tempore ; misit Herodes ac tenuit Johannem et vinxit eum in carcerem propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui : quia duxerat eam. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri. (8. *secundi libri post pmū* †.)

Impletum videmus in Johanne quod de illo angelus Zachariæ priusquam nasceretur prædixit : quia præcederet ante Dominum in spiritu et virtute Heliæ. Ambo namque continenter viventes, ambo habitu inculti, ambo in solitudine degentes, ambo præcones veritatis, ambo regis et reginæ persecutionem propter justitiam perpessi sunt. Ille Achab et Jesabel : iste Herodis et Herodiadis. Ille ne ab impiis occideretur igneo curru est raptus in cælum : iste ne ab impiis vinceretur, perfecto martyrii certamine spiritu cælestia regna petivit. Quærit forte aliquis, quis sit iste Herodes, quisve frater ejus, quæ etiam Herodias : de quibus sermo est. Herodes iste qui et Johannem decollavit, et in passione Redemptoris nostri Pylato assensum præbuit, filius est Herodis illius sub

* Historiæ Ecclesiasticæ tripartitæ *lib. ix. cap.* 43.

† *Bedæ*, Homiliæ Æstivales de Sanctis, *Opera* VII. 127.

quo Dominus natus est. Cujus frater Philippus Hierodiadem filiam Arethæ regis Arabum accepit uxorem.

R. 7. Misso Herodes spiculatore præcepit amputare caput Johannis in carcere. Quo audito discipuli ejus venerunt et tulerunt corpus et posuerunt illud in monumento.

V. Misit rex incredulus ministrum detestabilem et amputare jussit caput Johannis in carcere.

Quo audito.

Lectio viii. Quam idem Aretha postmodum ablatam ab eo dedit Herodi, eo quod ipse majoris esset potestatis et famæ. Factumque est adulterium publicum, quod sicut perfidis causa fuit pereundi, ita fidelissimo præconi nostræ redemptionis* materia fuit triumphandi. Qui prohibendo regis injusti scelera morte quidem injusta meruit plecti : sed post mortis gustum a Rege justitiæ, cui testimonium perhibebat, justam vitæ perhennis coronam accepit. Dicebat Johannes Herodi, Non licet tibi habere eam. Et volens, inquit, eum occidere, timuit populum, quia sicut prophetam eum habebant. Non populus tantum, sed ipse etiam Herodes Johannem sicut prophetam habebat : teste evangelista qui dicit, Herodes enim metuebat Johannem, sciens eum virum justum et sanctum : et custodiebat eum. Et audito eo multa faciebat : et libenter eum audiebat. Sed vicit amor mulieris, eumque in illum quem sanctum esse noverat et justum manus mittere coegit. Qui quoniam noluit cohibere luxuriam, ad homicidii reatum prolapsus est : minusque illi peccatum majoris erat causa peccati. Cui districto Dei judicio contigit, ut propter appetitum adulteræ, quam detestandam sciebat, sanguinem funderet prophetæ, quem Deo acceptum esse cognoverat. Tu autem.

R. 8. Accedentes discipuli sancti Johannis baptistæ Tulerunt corpus ejus et sepelierunt illud.

V. Jussu Herodis amputatum est caput Johannis in carcere : quo audito discipuli ejus venerunt.

Tulerunt.

Lectio ix. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio : et placuit Herodi. Unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcunque postulasset ab eo. Non talibus festis diem nostri natalis in memoriam revocare, non ullum tempus illecebris indulgere carnalibus : sed diem potius exitus nostri debemus lachrymis et precibus, crebrisque prævenire jejuniis. Hinc etenim vir sapiens admonet dicens, In omnibus operibus tuis memorare novissima tua : et in æternum non peccabis. Sed nec membra nostra, quæ jam Domino consecrata sunt, lusibus atque ineptis dare motibus decet. Dicit namque Apostolus, nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. Quantum vero temeritatem jurandi vitare debeamus : et ipse Dominus in evangelio, et Jacobus in epistola sua docet dicens, Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare : neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum. Sit autem sermo vester, est est, non non : ut non sub judicio decidatis. Illo videlicet judicio sub quo decidit Herodes : ut vel perjurare, vel ob perjurium cavendum, aliud necesse habere† patrare flagitium. Tu autem.

R. 9. Percepturus jam vir sanctus pro labore requiem constans in confessione Christianæ fidei, Subdit collum velut agnus mansuetus gladio.

V. Corpore dissolvi gaudens et cum Deo vivere.

* 'nostri redemptionis' *Port.* 1519. 'nostri redemptoris' *Port.* 1557.
† 'haberet' *Beda.* 'habere' *Chev. cum Leg.* 1518.

Subdit collum. Gloria. Subdit.
V. Ora pro nobis beate Johannes.
R. Ut digni efficiamur [promissionibus Christi].

IN LAUDIBUS.

Ant. Herodes enim tenuit et ligavit Johannem : et posuit in carcerem propter Herodiadem.
Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).
Ant. Puellæ saltanti imperavit mater : nihil aliud petas nisi caput Johannis [baptistæ*].
Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).
Ant. Domine mi rex da michi in disco caput Johannis [baptistæ*].
Ps. Deus Deus meus (*lxii.* p. 30).
Ant. Da michi in disco caput Johannis baptistæ : et contristatus est rex propter jusjurandum.
Ps. Benedicite, *p.* 31.
Ant. Misit rex incredulus ministrum detestabilem : et amputare jussit caput Johannis baptistæ.
Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).
Capitulum. Expectatio justorum.
Hymnus. Deus tuorum. *In Communi, p.* 384.
V. Justus germinabit.
Ant. Misit Herodes spiculatorem et præcepit† amputare caput Johannis in carcere : quo audito discipuli ejus venerunt et tulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in monumentum‡.
Ps. Benedictus.
Oratio. Sancti Johannis.
Memoria de sancta SABINA : *fiat Oratio ut supra.*

AD PRIMAM.

Ant. Herodes.
Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM.

Ant. Puellæ saltanti.
Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).
Capitulum. Expectatio.
Responsoria et Versus de Communi Unius Martyris ad omnes Horas dicuntur, cum Oratione Sancti Johannis, *ut supra.*

AD SEXTAM.

Ant. Domine mi.
Capitulum. (*Proverb. x.* [30.])
Justus in æternum non commovebitur, impii autem non habitabunt in terra.

AD NONAM.

Ant. Misit rex.
Ps. Mirabilia testimonia (*cxviii.* 129, p. 65).
Capitulum. (*Proverb. xi.* [8.])
Justus de angustia liberatus est, et tradetur impius pro eo.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Herodes.
Psalmi feriales.
Capitulum. Expectatio.
Hymnus. Deus tuorum.
V. Justus germinabit.
Ant. Accedentes discipuli beati Johannis tulerunt corpus ejus et sepelierunt illud.
Ps. Magnificat.
Oratio ut supra.

Memoria fiat de martyribus FELICE *et* ADAUCTO, *cum hac Oratione.*
Majestatem tuam, Domine, supplices deprecamur : ut sicut nos jugiter sanctorum martyrum tuorum Felicis et Adaucti commemoratione lætificas, ita semper eorum supplicatione defendas. Per Dominum.

* *non habet Chevallon.*
† 'Misso herodes spiculatore precepit' *Port.* 1519, 1557.
‡ 'in monumentum.' *Chevallon.* 'in monumento' *Port.* 1519, 1557. *cum Bibl. Vulg.*

SANCTORUM FELICIS ET ADAUCTI*. (XXX. AUGUSTI.)

Tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex. Oratio ut supra.

Lectio i. Cum furor Diocleciani et Maximiani sanctos Dei diversis pœnis interficeret, presbyterum sanctæ catholicæ ecclesiæ nomine et opere Felicem, impietati suæ oblatum ad Draccum urbis præfectum dirigi jusserunt, dicentes ut si sacrificare contemneret puniretur. Qui cum ex jussione præfecti ductus fuisset ad templum Serapis† juxta secretarium ubi sedebat præfectus, et cogeretur ad sacrificium‡: exufflavit in faciem statuæ æreæ§ : quæ statim cecidit. Tunc præfectus furore repletus jussit eum duci juxta murum urbis, ad locum via Ostiensi, miliario secundo ab urbe, ubi erat arbor excelsa : et ibi eum compelli ad sacrificandum. Quod si nollet : sibi renunciari mandavit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. At ubi sanctus Felix adductus est in memoratum locum, et a nephandissimis sacrilegis in arborem vota reddere compelleretur : figens genua sua oravit. Exurgens vero de oratione : insufflavit in arborem ingentissimam et ait, Præcipio tibi in nomine Domini mei Jesu Christi, ut a radicibus tuis corruas, et templum et simulachrum atque aram ejus funditus comminuas : ut amplius per te animæ nullatenus decipiantur. Quæ statim ad verbum servi Dei a radicibus eversa templum, simulachrum, atque aram ejus ita comminuit, ut nichil ex ipsis penitus integrum remaneret. Tu autem.

Lectio iii. Cunque nunciatum fuisset ab officio Dracco urbis præfecto quod factum fuerat : jussit beatum Felicem in eodem loco decollari, corpus vero ejus inhumatum lupis et canibus derelinqui. Qui dum duceretur, obvium habuit quendam Christianum, ab hominibus quidem absconsum, Deo vero manifestum. Hic cum didicisset quod beatus Felix presbyter pro Christi nomine jussus esset capitalem subire sententiam : cœpit clamare voce magna et dicere, Ego ex eadem lege sum, et ipsum quem hic sanctus presbyter prædicat confiteor Dominum Jesum Christum : et pari sententiæ subjacebo. Interea ducti ambo in eundem locum in quo prædicta arbor steterat : et cum eis spacium orandi datum fuisset, exurgentes ab oratione osculati sunt seinvicem, et pariter capitalem subierunt sententiam. Alterius vero nomen quia ignorabant Christiani, Adauctum eum vocaverunt : eo quod sancto Felici adauctus esset ad martyrium. Tu autem.

Cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum dicuntur.

* 'Audacti' *Portif.* 1519 &c. '*In natiuitate sanctorum adaucti et felicis*' Leg. 1518.
† 'Seraphis' *Chevallon.* ‡ 'ad sacrificandum.' *Brev. Joh. MS.*
§ 'eree' *Chev. cum Leg.* 1518.; 'erecte' *Port.* 1519, 1557.

SANCTÆ CUTHBURGÆ, VIRGINIS NON MARTYRIS.
(XXXI. AUGUSTI.)

Invitatorium duplex. Tres Lectiones fiant de Communi, cum hac Oratione.

Deus, qui eximiæ castitatis privilegio famulam tuam Cuthburgam multipliciter decorasti : da nobis famulis tuis, ejus promerente intercessione, utriusque vitæ prosperitatem, ut sicut ejus festivitas nobiscum agitur in terris, ita per ejus interventum nostri memoria apud te semper habeatur in cælis. Per Dominum.

Cetera omnia de Communi Unius Virginis non Martyris.

SANCTI EGIDII, ABBATIS. (I. SEPTEMB.)

Novem Lectiones fiant, cum hac Oratione.

Deus, qui hodierna die beatum Egidium confessorem tuum atque abbatem aulam regni cælestis penetrare fecisti : tribue, quæsumus, ut cujus devote gloriamur meritis, ejus nos sentiamus confoveri suffragiis. Per Dominum.

Memoria fiat de sancto Prisco, *martyre, cum hac Oratione.*

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, fortitudo certantium et martyrum palma, solennitatem hodiernæ diei propicius intuere, et ecclesiam tuam fac continua celebritate lætari : ut intercessione beati Prisci martyris tui omnium in te credentium vota perficias. Per Dominum.

Lectio i. Sanctus igitur Egidius, natione Grecus, a præclaris parentibus originem duxit. Extitit enim Athenis oriundus, patre videlicet Theodoro nomine, matre vero Pelagia : qui utrique regia stirpe progeniti, atque licet inter totius urbis primores præclari, Christianissimam tamen duxerunt vitam. Prædictus vero Egidius ævo tener, ad rudimenta liberalia dispositus, doctores summos spiritus scientiæ gratia perlustratus, in brevi æquiparavit. Docili quoque puero gratia Dei non defuit : ejus vitam omni morum honestate perornans. Jamque foris scintillabat indiciis intus succensa lampas charitatis.

Lectio ii. Quadam die dum ad ecclesiam pergebat, accidit ut quidam æger in urbis mediæ platea jaceret, a transeuntibus alimoniam petens. Cujus vocibus miserandis sanctus puer compunctus, quamvis adhuc pædagogi sententiam sibi formidabilem æstimaret : tamen extrahens qua induebatur tunicam, aliud quod oportunius daret non habens, ægro tribuit. Qua indutus æger illico totius corporis sanitatem se recepisse gavisus est. Nec multum vero post, parentibus suis in pace defunctis, quorum obitum ipse parum ante Spiritu revelante præsciverat : patrimonii sui quod ei satis magnum remanserat Christum fecit heredem. Interea dum quidam nuper a serpente percussus tumenti cute fateretur sese mortiferum recepisse virus : vir sanctus oratione fusa pro illo pristinæ eum sanitati restituit, atque jussit ut inde grates Deo cujus erat clementia sanatus redderet. Tu autem [Domine miserere nostri.]

Lectio iii. Die vero Dominica

dum sacra celebrarentur mysteria : forte quidam miser arreptus a dæmonio cœpit terribilibus clamare vocibus, donec fere tota turbaretur ecclesia. Sed Egidius qui ibi aderat more solito prius humi prostratus breviter oravit, statimque surgens Domini pietate fretus arrepto huc illucque labenti sese confidenter objecit : et ut ab eo exiret maligno spiritui palam imperavit. Qui sancti imperium transgredi nequiens, hominem quem invaserat horribiliter clamans ac mugiens incolumem reliquit. Verum ubi sancti viri virtus præ magnitudine sua latere non potuit : confluebant ad eum plurimi corporis animæque remedia postulantes. Cunque mira gesta laudum præconia sequerentur, ejusque nomen per omnes Greciæ partes magis ac magis innotesceret : timens ne sibi vento favoris quantulumcunque minorarentur merita, nativitatis suæ patriam sua præsentia viduaturus, ut liberius Deo vacaret, solitariam vitam expetens : transeundum mare disposuit. Dum vero clam suis omnibus relictis ad litus maris solus deveniret, et ut sibi ad propositum suum adimplendum auxiliari dignaretur, summo Regi preces funderet : vidit a longe quandam navim inter pelagi procellas tempestuosis fretorum pulsibus jactari, nautasque jam desperatos, ac totius gubernationis oblitos pæne naufragari. Pro quibus mox ut orationis suffragium Deo obtulisset : sedata tempestate pervenerunt ad portum. Tu autem, Domine.

Mediæ Lectiones fiant de sancto Prisco martyre : et legantur de Communi Unius Martyris, cum Versu Posuisti Domine, *et cum his Responsoriis* Desiderium. *iiii. R.* Domine prævenisti. *v. R.* Gloria et honore. *vi. in Communi*, p. 377. *Et dicuntur quacunque feria hoc festum contigerit.*

Tres ultimæ Lectiones de proprietate sancti Egidii, sine expositione Evangelii, legantur.

Lectio vii. Beatus igitur Egidius hylaris et gaudens, exul egregius navim conscendens pervenit ad quendam locum haud longe a Rodani fluvii decursu in mare, cui Septimania vocabulum est, frutetis et arboribus obsitum, solisque ferarum lustris frequentatum. Ibique quoddam reperiens antrum, juxta cujus introitum fonticulus pura unda scatebat, ita lætus gratias Deo reddidit, ac si regios apparatus reperisset. Triennio igitur ibidem pro salute totius populi orando manens, solis herbis et aqua vixit : excepto quod ei Dominus quandam præparaverat cervam satis habunde certis horis reficiendi lactis alimoniam sibi præbentem. Interea Flavius rex Gothorum duo cœnobia construxit, in quibus Dei servis congregatis qui regulari monachorum professione Domino famularentur : beatum Egidium diu multumque renuentem, sed ad ultimum crebris petitionibus regis, et lachrymosis etiam supplicationibus victum præfecit. Tu autem.

Lectio viii. Nec multo post prædicti regis monachorumque suorum creberrimo supplicique precatu, totiusque regni primorum necnon plurimorum devotissimorum assensu, sacerdotii dyademate cum honore dignissimo infulatur. Cujus religionis præconium cum ad Karoli Franciæ regis aures usque pervenisset : misit ei legatos, mandans et efflagitans ut se visitare non dedignaretur. Quibus receptis, vir Domini commodum duxit eum, sicut mandans et efflagitans precabatur, visere. Proficiscitur igitur ad regem, a quo honorifice susceptus est. Cunque frequenter invicem de mundi despectu atque virtutum appetitu sermocinarentur, inter illa salutis colloquia rogavit eum rex suppliciter ut pro se dignaretur

orare. Fecerat namque quoddam turpe facinus quod nemini unquam, nec ipso sancto fuerat ausus confiteri. Proxima namque Dominica dum vir sanctus Missam de more celebraret, et pro jam dicto rege Dominum in Canone deprecaretur : apparuit angelus Domini super altare cedulam ponens, in qua scriptum erat per ordinem et ipsum regis peccatum, et Egidii precibus ei esse dimissum, si pœnitens tantum ab illo desisteret. Tu autem, Domine, miserere.

Lectio ix. Adjunctum quoque cedulæ erat in fine, quod quisque sanctum Egidium pro quolibet commisso invocaret, si tantum ab illius perpetratione cessaret, dimissum esse sibi a Domino proculdubio crederet. Evolutis ergo aliquot dierum curriculis, vix impetrata a rege licentia, ad monasterium suum cum maximo honore donariisque rediens plurimis, apud Nemausensem* urbem hospitatus, filium principis qui tunc obierat suscitavit. Confirmatis igitur per aliquanti temporis spacium in Domini militia fratribus, monasteriique rebus dispositis, volensque Deus emeritum jam militem pro labore certaminum corona redimire præmiorum : innotuit ei per Spiritum exitus sui diem imminere. Quod ille quibusdam spiritalibus fratribus indicavit : eos ut pro se orarent suppliciter deprecans. O miræ humilitatis castigatæque† mediocritatis virum, quem terrena non depresserunt ut non in cælis mente conversaretur : nec cælestia erexerunt ut non ab infimis opitulationem peteret. Media ergo Dominica nocte, Kalendis Septembris, migravit ad Dominum : corporis absentia maximam relinquens mundo mæstitiam, sed felici illius in cælum receptu læticiam. Affuerunt enim illius transitui fideles qui dicerent se choros audivisse angelorum, sanctam in cælum illius animam cum laudibus ferentium. Succurrant ergo et auxilientur nobis petimus tua sancta merita, pater Egidi, apud Dominum Deum nostrum : qui cum Filio et Spiritu Sancto vivit et regnat unus Deus, per omnia secula seculorum. Amen. Tu autem.

Tamen si hoc festum in Dominica contigerit, totum fiat servitium de Dominica, et nichil de sancto Prisco præter Memoriam. Festum vero sancti Egidii differatur in crastinum.

Et quando hoc festum a Dominica differtur in secundam feriam, tunc legantur sex primæ Lectiones de proprietate sancti Egidii, et tres ultimæ de expositione Evangelii Nemo accendit lucernam.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Abbatis dicuntur.

* 'nemansensem' *Chevallon.*; 'neumasensem' *Leg.* 1518.

† 'castigate mediocritatis' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'castigateque mediocritatis' *Leg. Joh. MS.*

TRANSLATIO SANCTI CUTHBERTI, EPISCOPI ET CONFESSORIS. (IV. SEPTEMB.)

Novem Lectiones fiant de alio festo, nisi facta fuerit * *in Quadragesima: tunc enim fiant hic tres Lectiones de Communi, et Invitatorium duplex: cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis, cum hac Oratione.*

Præsta, quæsumus, omnipotens et misericors Deus: ut qui beati Cuthberti confessoris tui atque pontificis translationis diem veneramur, per ipsius suffragia pietatis tuæ semper beneficia consequamur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.

Si hoc festum non celebratum fuerit in Quadragesima, et evenerit in Dominica, differatur in crastinum: et tunc † *ad primas Vesperas de sancto Cuthberto fiat Memoria de sancto Bertino abbate, cum Antiphona* Similabo: *quære in Communi, p.* 428. *V.* Justum deduxit, *et Oratio.* Omnipotens sempiterne Deus.

SANCTI BERTINI, ABBATIS. (V. SEPTEMB.)

Tres Lectiones fiant, cum Nocturno, et hac Oratione.

Omnipotens sempiterne Deus, qui mirabiliter fulges in electis tuis, quos te habitatore glorificare voluisti: da nobis, quæsumus, beati Bertini confessoris tui atque abbatis ita digne solennia venerari, ut ejus suffragantibus meritis templum tuum mereamur fieri. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.

Lectio i. Egregius vir Dei abbas Bertinus, post beati Audomari ‡ obitum, multis in Dei servitio vixerat annis, turbamque monachorum a Domino sibi creditam sub districto sacræ regulæ jugo mente sollicita custodiebat, sciens quod scriptum est, Cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Largus igitur bonorum operum § retributor, almificis eum signis ac virtutibus glorificavit: de quibus favente Domino pauca subsequente narrabimus sermone. Erat quidam vir nobilis nomine Valbertus ‖, cui pater confessionum et prædicator verbi Dei atque compater beatus erat Bertinus. Qui cum quadam die de basilica beati Audomari ad suam festinaret domum: subito in medio viæ spacio, de suo in quo velociter equitabat equo dejectus, super petrosam incautus corruit terram, multisque in ejus corpore membris collisis, femoreque ejus penitus confracto mortem sibi subitam adesse putabat. Quid multa? Ad virum Dei festinanter misit Bertinum: ut ex suo sacro ore benedictum, sacrisque manibus signatum, transmittere sibi dignaretur poculum. Cui vir Dei benedicti vini modicam transmisit portiunculam. Qua hausta: in eadem hora divina medente manu sanus effectus est. Tu autem [Domine miserere nostri].

* 'nisi facte fuerunt' *Leg.* 1518.
† '*et tunc fiant medie lectiones de sancto bertino abbate.*' *Leg.* 1518.
‡ 'audoeni' *Port.* 1519, 1557.
§ 'Largitor igitur...et' *Leg.* 1518.
‖ 'vualbertus' *Leg.* 1518.

Lectio ii. Quidam de longinqua terra qui audiendi et ambulandi usum amiserat, duobus innitendo fustibus atque comitantium suffragio fultus, loca sancta orationis causa circuibat, ut juxta venerabilia servorum Dei sepulchra divinam postulando misericordiam, amissam corporis sui sanitatem per gloriosa eorum recuperaret merita. Post intervallum igitur temporis, multis peragratis locis, ad confessoris Christi Bertini venerabile sepulchrum pervenit. Cumque fratres ibidem commorantes, in nocte Dominicæ resurrectionis in eadem ecclesia in qua sanctum corpus pausabat, nocturnas cantarent vigilias : ille infirmus a suis sociis in ecclesiam ad orationem deductus fuit. Et cum longo spacio cum lachrymis orando suam sanitatem per merita beati Bertini a Domino postulasset, quando lectio Evangelii more solito recitata fuit, multa circa se vidit lucere luminaria, et sic paulatim ab eo infirmitate recedente, auditu recepto, pedumque recuperato officio, subito in prædictorum fratrum præsentia, divina sanus effectus est largiente clementia. Tu autem, Domine.

Lectio iii. Quidam homo, sicut postea probavit eventus, maligno spiritu repletus, cum alicujus religionis se esse simularet, per tres continuos dies quasi orandi gratia ecclesiam beati Bertini ingressus est : ac multotiens se humi prosternebat, quasi compuncto corde funderet preces. Expertus tandem totum quod voluit, notavit horam qua fratres post Sextam gratia refectionis ad panem percipiendum peterent refectorium. Interea cultro arrepto et pravo ingenio adhibito, ad valvas ecclesiæ accessit, et aditum sibi patefecit. Ingressusque furatus est vasa argentea, quæ sub coronis ac lampadibus coram retroque pendebant altari. Egressusque apud quendam sibi cognatum * reposuit quod furtim sacris abstulerat. Interea custodes ecclesiæ una cum fratribus refectorium exeuntes : dum perciperent † sacrorum damna vasorum, in tantum sunt mente consternati, ut quid dicerent, quid agerent, quo se verterent, non reperirent. Sed misericors Dominus, meritis sancti sui Bertini, non diu passus est servientium sibi animos tristari. Fur enim infelix hinc cuneis inimicorum, inde aquis ac paludibus circumclusum se videns, et nullum patere effugium : insania mentis agitatus concitos quasi per præcipitia parietum atque tectorum cœpit dare saltus. Qua ex re deprehensus et interrogatus statim exposuit totius rei veritatem. Quid plura? Capitur, in nervo mittitur : sed interventu jam dictæ congregationis liberatur. Tu autem, Domine, miserere nostri.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Abbatis.

QUANDO *festum sancti Cuthberti* ‡ *a Dominica differtur in secundam feriam propter inchoationem Hystoriæ, tunc fiant mediæ Lectiones de sancto Bertino, cum Versu et Responsorio de secundo Nocturno Communis Hystoriæ Unius Confessoris et Abbatis, et post Psalmum* Benedictus *fiat de eo Memoria cum Antiphona* Iste est qui, *quæ est Antiphona ad secundas Vesperas Unius Confessoris et Pontificis, cum Versu* Justus ut palma, *et Oratio ut supra.*

* 'cognitum' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518.
† 'perspicerent' *Legenda Joh. MS.*
‡ '*cutberti*' Chevallon. Mox legendum videtur *Responsoriis* in plurali numero.

IN NATIVITATE BEATÆ MARIÆ VIRGINIS, FESTUM MAJUS DUPLEX*.

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. Dei genitrix virgo semper Maria intercede pro nobis deprecamur.

Ps. Laudate pueri Dominum (*cxii.* p. 193).

Ant. Beata progenies unde Christus natus est : quam gloriosa est virgo quæ cæli regem genuit.

Ps. Laudate Dominum omnes gentes (*cxvi.* p. 197).

Ant. Sancta Maria virgo intercede pro toto mundo : quia genuisti regem orbis.

Ps. Lauda anima mea Dominum (*cxlv.* p. 218).

Ant. Sub tuam protectionem confugimus ubi infirmi acceperunt virtutem : et propter hoc tibi psallimus Dei genitrix virgo.

Ps. Laudate Dominum quoniam bonus (*cxlvi.* p. 218).

Ant. Beata Dei genitrix Maria virgo perpetua : templum Domini, sacrarium Spiritussancti, sola sine exemplo placuisti Domino Jesu Christo : ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu.

Ps. Lauda Hierusalem (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiiii.* [23.])

Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris, et flores mei fructus honoris et honestatis.

R. Stirps Jesse.

Hymnus. Ave maris stella.

V. Sancti Dei genitrix [Virgo semper Maria.

R. Intercede pro nobis ad Dominum Deum nostrum.]

Ant. Nativitas tua Dei genitrix virgo gaudium annunciavit universo mundo : ex te enim ortus est sol justiciæ Christus Deus noster, qui solvens maledictionem dedit benedictionem, et confundens mortem donavit nobis vitam sempiternam.

Ps. Magnificat anima.

Oratio. Supplicationem servorum tuorum Deus miserator exaudi : ut qui in nativitate Dei genitricis et virginis congregamur, ejus intercessionibus a te de instantibus periculis eruamur. Per eundem.

AD COMPLETORIUM.

Ant. Beata mater et innupta virgo gloriosa regina mundi intercede pro nobis ad Dominum.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 222).

Capitulum. Tu in nobis es Domine.

Hymnus. Salvator mundi.

V. Custodi nos.

Ant. Glorificamus te Dei genitrix.

Ps. Nunc dimittis. *p.* 225.

Hoc Completorium non mutatur per Octavas, nisi in festo Exaltationis Sanctæ Crucis.

AD MATUTINAS.

Invitatorium.

Corde et voce simul
Christum Regem veneremur.
Virginis et matris
Jubiletur nobilis ortus.

* Radicis Jesse pictura (de qua ad pp. 539, 540 supra iam diximus) hic quoque in Legend. A.D. 1518, prolata est inter hunc versiculum hinc inde scriptum, scilicet '*Egredietur virga de radice iesse : et flos de radice eius ascendet.*'

Consimilem effigiem, sed mensuræ paullo maioris, et sine regum nominibus, exhibet Chevallonii Breviarium in primo nocturno huius festi.

Ps. Venite exultemus.

Hymnus. Quem terra ponthus [p. 235, *vel.* II. p. 286].

In primo Nocturno.

Ant. Hodie nata est beata virgo Maria ex progenie David per quam salus mundi credentibus apparuit.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Antiphona. Beatissimæ virginis Mariæ nativitatem devotissime celebremus, ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

Ps. Cæli enarrant gloriam (*xviii.* p. 23).

Ant. Quando nata est virgo sacratissima tunc illuminatus est mundus, stirps beata radix sancta, et benedictus fructus ejus.

Psalmus. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

Versus. Sancta Dei genitrix.

*Lectio i.** Approbatæ consuetudinis est apud Christianos sanctorum patrum dies natalicios observare diligenter : et tunc præcipue virtutes eorum assignatas litteris in ecclesia recitare, ad Dei laudem ex cujus munere sunt, et ad instrumenta minorum. Inter omnes sanctos memoria beatissimæ virginis eo frequentius agitur atque festivius, quo majorem gratiam apud Deum creditur invenisse. Unde post alia quædam ipsius antiquiora solennia, non fuit contenta devotio fidelium, quin nativitatis ejus solenne superadderet hodiernum. Hac itaque die peculiariter in ecclesia recitandus esse videretur liber ille qui de ortu ejus atque vita scriptus inveniebatur, si non judicassent eum patres inter apocripha numerandum. At quoniam magnis ac sapientibus viris ita visum est, nos alia quædam sed non aliena legentes ecclesiasticum morem debitis officiis exequamur. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 1. Hodie nata est beata virgo Maria ex progenie David, per quam salus mundi credentibus apparuit. Cujus vita gloriosa lumen dedit seculo.

V. Beatissimæ virginis Mariæ nativitatem devotissime celebremus. Cujus vita.

Lectio ii. Beata ergo Domini mater et perpetua virgo Maria priusquam nasceretur oraculis enunciata est, et designata miraculis. Nata vero progenie divinitus ordinata privilegio † virtutum insignis enituit : Salvatorem edidit. A quo glorificata in cælo nunquam terrigenis patrocinari desistit. Propositionem sequatur suo ordine narratio. Jamque referamus unum de prætaxatis oraculis : ac deinde paucis expediamus. Dixit Æternus ad veterem : Deus ad serpentem. Inimicitias ponam inter te et mulierem : et semen tuum et semen illius. Ipsa conteret caput tuum. Quid est, fratres, in hoc loco serpentis caput conterere, nisi principalem dyaboli suggestionem, id est concupiscentiam, resistendo superare? Si ergo quæratur quænam mulier hujusmodi victoriam operata sit : profecto non reperitur in linea generationis humanæ, donec perveniatur ad illam de qua nunc agimus sanctarum sanctam. At si interrogatur in quo serpentis caput vel ipsa contriverit : nimirum in eo quod virginitatem simul et humilitatem sacrificavit Deo. Tu autem.

R. 2. Beatissimæ virginis Mariæ nativitatem devotissime celebremus. Ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

* '*Sermo domini Fulberti*' Legend. 1518. Hic est locus picturæ in Breviario.
† 'priuiligio' *Chevallon*.

V. Cum jocunditate nativitatem beatæ Mariæ celebremus.

Ut ipsa.

Lectio iii. Virginitate namque servata probatur extinxisse concupiscentiam carnis : humilitate quæ facit pauperem spiritu, concupiscentiam mentis. Sicque principali suggestione dyaboli victa, vitiosum ejus caput virtutis pede contrivit. Non tamen hoc loco, sed eo quam maxime triumphavit, quo de sua mundissima carne corporata sapientia vicit usquequaque maliciam : attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter. Hæc est ergo mulier ad quam divinum illud intendebat oraculum. Hanc quandoque nascituram innuebat : hanc singulariter intimabat. Expedito quam paucis oraculo : unum quoque de miraculis absolvatur. Acceptæ sunt a sancto Moyse singulæ virgæ de singulis tribubus Israelis : nominibus earum inscriptæ jubente Deo, et positæ sunt in tabernaculo ejus. Inter quas una quæ fuerat Aaron, inventa est sequenti die germinasse, floruisse et fronduisse : ac peperisse amigdala.

R. 3. Stirps Yesse virgam
produxit virgaque florem.
Et super hunc florem
requiescit Spiritus almus.
V. Virgo Dei genitrix
virga est, flos Filius ejus.
Et. Gloria. Requiescit.

In secundo Nocturno.

Ant. Hodie nata est virgo Maria ex semine Abrahæ, lætantur archangeli, exultant omnes sancti, et congaudet omnis mundus.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

Ant. Dignum namque est ut ei cum summa devotione famulemur, per quam nobis virginitatis insignia pullularunt.

Ps. Deus noster (*xlv.* p. 103).

Ant. Benedicta et venerabilis est sancta Maria virgo Dei genitrix cujus nativitatem celebramus, ut intercessio ipsius sit pro nobis ad Dominum.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi.* p. 154).

V. Post partum.

Lectio iiii. Sciens ergo Dominus hoc opus suum magni esse mysterii, jussit servare virgam ad monimentum. Monebantur enim filii Israel præsentia virgæ quærere sollicite, quid significaret tam mirabile factum. Quod longe post aperire pergens divinus Esaias. Egredietur, inquit, virga de radice Jesse : et flos de radice ejus. ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini. Ad hæc verba tanquam auditores ejus dicerent : O presbiter Esaia, obscure loqueris, dic nobis, quæsumus, ipsam rem manifeste : adjecit claritatem et ait, Ecce virgo concipiet et pariet Filium : et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Filium quoque virginis, id est Emmanuelem præclare describens : puer, inquit, natus est nobis, et Filius datus est nobis. Et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi : Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium : et regni ejus non erit finis. Quod ergo Deus designavit miraculo, hoc a secretis Esaias prodidit vaticinio. Et quod vates cecinit, consequenter rei exitus approbavit. Nam sicut illa virga sine radice, sine quolibet naturæ usu artisve adminiculo fructificavit : ita virgo Maria sine conjugali opere filium procreavit. Filium sane flore designatum et fructu. Flore propter speciem : fructu propter utilitatem. Est enim speciosus forma præ filiis hominum : et vitalis refectio non solum hominum sed etiam angelorum.

R. 4. Nativitas gloriosæ virginis Mariæ ex semine Abrahæ orta de

tribu Juda : clara ex stirpe David. Cujus vita inclita cunctas illustrat ecclesias.

℣. Cum jocunditate nativitatem beatæ Mariæ celebremus.

Cujus vita.

Lectio v. Hinc breviter asserta propositionis particula prima : quod sequitur attingamus. Nata est igitur beatissima virgo Maria, sicut legimus, patre Nazareno matre Bethleemita. Quas urbes Christi nativitati vel conversationi destinatas esse prophetæ non tacuerunt. Descendit autem ab radice illius fidei* præclari Abrahæ : cui superna promissa fuerat benedictio omnium gentium in semine suo. Et ab stirpe David, quem Deus propter notam sibi probitatem egregia laude sublimavit dicens, Inveni virum secundum cor meum. De regali nempe tribu, simul et sacerdotali duxit originem : quæ summum Regem atque Pontificem erat paritura. Non tamen hæc idcirco dixerimus, quod Dominus, qui peccatores vocare venit, dedignatus sit matrem suam peccatores habere cognatos : inter quos speciosa velut inter spinas lilium appareret.

R. 5. Nativitas tua Dei genitrix virgo gaudium annunciavit universo mundo. Ex te enim ortus est sol justiciæ Christus Deus noster, qui solvens maledictionem dedit benedictionem, et confundens mortem donavit nobis vitam sempiternam.

V. Felix namque es quæ sola genitricis dignitatem obtinuisti, et virginalem pudicitiam non amisisti.

Ex te enim ortus est sol.

Lectio vi. Hæc itaque electa et insignis inter filias non fortuitu quidem aut solo placito parentum, ut plerique, sed divina dispensatione nomen accepit : ita ut ipsa quoque vocabuli sui figura magnum quiddam innueret. Interpretatur enim maris stella. Quid ergo misticum interpretatio gerat per similitudinem ostendamus. Nautis quippe mare transeuntibus notare opus est stellam, haud longe a summo cæli cardine choruscantem, et ex respectu illius æstimare, atque dirigere cursum suum, ut portum destinatum apprehendere possint. Simili modo, fratres, oportet universos Christicolas, inter fluctus hujus seculi remigantes, attendere maris stellam hanc, id est Mariam, quæ summo rerum cardini † Deo proxima est, et respectu exempli ejus cursum vitæ dirigere. Quod si quis fecerit, non jactabitur vanæ gloriæ vento, nec frangetur scopulis adversorum, nec absorbebitur scillea voragine voluptatum : sed prospere veniet ad portum quietis æternæ. Si quis autem interroget dicens, quid ergo putas qualis olim in anima fuerit, vel nunc sit hæc persona quæ sic omnibus sanctis spectanda atque imitanda proponitur. Veraciter respondemus : quia longe perfectior quam nostra oratione demonstrari possit. Tamen ne ibi nichil dicere arguamur ubi major affluit copia dicendorum, reservantes multa atque magna facundis : saltem pauca dicamus super hoc, et quæ facile probentur ‡ audita. Hoc igitur in primis astruere fas est, quod anima ipsius, et caro quam elegit et habitaculum sibi fecit sapientia Dei Patris, ab omni malicia et immundicia purissima fuit : affirmante Scriptura, Quoniam in malivolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Item econtra confidenter asserimus, quia nullo virtutum genere vacabat ||, cui plenitudinem gratiæ Dei nuncius assere-

* 'fidei' *Chevallon. cum Leg.* 1518. ; 'fide' *Legenda Joh. MS.* 'filius' *Portif.* 1519, 1557.

† 'cardine' *Leg. Joh. MS.*

‡ 'prebētur' *Chevallon.*

|| 'vocabat,' *Chevallon.*

bat inesse, quod attestante archangelo quamvis nemo sana mente discredat, tamen si quis adhuc pio* desiderio quærat argumenta virtutum, ex verbis et factis ejus quæ Scriptura commemorat tanto sibi facilius occurrent, quanto ipse in quærendo fidelior erit. Tu autem, Domine.

R. 6. Ad nutum Domini
nostrum ditantis honorem.
Sicut spina rosam
genuit Judea Mariam.
V. Ut vitium virtus
operiret, gratia culpam.
Sicut. Gloria. Sicut.

In tertio Nocturno.

Ant. Nativitas est hodie sanctæ Mariæ virginis, cujus pulchritudinem respexit Deus : et visitavit humilitatem suam.

Ps. Cantate *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Ista est speciosa electa a Domino cujus nativitatem celebramus : ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Felix namque es beata virgo Maria, quæ et genitricis dignitatem obtinuisti : et virginalem pudicitiam non amisisti.

Ps. Cantate *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Speciosa facta es et suavis.

Initium sancti Evangelii secundum Matheum, primo. [1—16.]

Liber generationis Jesu Christi filii David filii Abraham. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri†.

Præfationem totius operis præmisit de quo dicturus erat, id est de Christo, per quem ascendit ad David, cui dictum est : de fructu ventris tui ponam super sedem tuam : et a David usque ad Abraham, cui promissum est, in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, ad quem fuit principium promissionis. Ideo posuit eum evangelista principium narrationis suæ : et per eum per singulas genealogias descendit ad Christum, ut in eo id est in Christo series generationis terminaretur. Ideo in Christo initium libri incipiebatur, quia ille est initium salutis nostræ, et finis, id est perfectio æternæ beatitudinis. Nam et Moyses librum creationis cæli et terræ scripsisse se testatur, in quo parituri‡ hominis originem texuerat.

R. 7. Beata progenies unde Christus natus est, O quam gloriosa est virgo Quæ cæli Regem genuit.

V. Felix certe et omni laude dignissima sacra virgo Maria.

Quæ cæli.

Lectio viii. Mattheus librum generationis Jesu Christi se esse scripturum promisit, in quo salus generis humani ostenderetur, quæ in nomine Jesu sonat : quia Jesus salvator interpretatur. Nam Christus unctus in Latino interpretatur, et est nomen dignitatis : quia antiquis temporibus reges, prophetæ, et sacerdotes oleo sanctificationis ungebantur. Ipse autem Christus præ participibus suis a Deo unctus legitur esse : quia in eo omnem plenitudinem divinitatis inhabitare complacuit, qui venit in mundum per electos patres et circuncisos. Nam electio in David : et circuncisio in Abraham demonstratur. Etiam David manu fortis interpretatur : qui fortissimum populi Dei hostem solus aggreditur, vincit et occidit. Item bellator noster fortissimus Christus solus cum diabolo hoste

* 'pro' *Chevallon., cum Leg.* 1518. 'pio' *Leg. Joh. MS.*
† *Leguntur hæc et in festo Conceptionis B. M. V. ut supra.*
‡ 'perituri' *Leg.* 1518.

atrocissimo certavit, eumque superavit et damnavit, et post hanc victoriam multorum pater effectus est : quia Abraham pater multarum interpretatur, et subauditur gentium.

R. 8. Corde et animo Christo canamus gloriam. In hac sacra solennitate præcelsæ genitricis Dei Mariæ.

V. Omnes in unum congregati collaudemus Dominum Jesum Christum.

In hac.

Lectio ix. Joseph interpretatur, auctus, id est* augmentum vitæ æternæ; ut ipse dixit, Ego veni ut vitam habeant et habundantius habeant. Maria interpretatur stella maris, sive amarum mare : et hoc nomen apte competit matri Salvatoris. Ipsa quippe stella maris recte vocatur : quia huic mundo tenebris perfidiæ et peccatorum obscurato veram lucem edidit, de qua Johannes ait, Erat lux vera : quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hæc et amarum mare rite dici potest : quia voluptatem istius mundi ac libidinis luxum, quæ mare id est amaritudo recte nuncupantur, eo quod ad amaritudinem perpetuam gehennæ se sequentes pertrahunt, fecit sibi bene amarescere, cum suo exemplo docuit ab illecebris hujus seculi abstinere. Nam cum a primordio mundi nuptiæ institutæ essent, et totus mundus post concupiscentias suas abiret : ista in corde suo servare virginitatem suam statuit, et carnis desideria in se mortificare, cælestemque conversationem in terris habere, ut ei per omnia placeret, cui servire se probavit. Sciendum quoque est quod Maria sermone Syro domina vocatur. Et merito illa domina vocatur, quæ Dominum generare meruit cæli ac terræ. Tu autem, Domine.

Lectio ad Primam.†

Quis enim est qui jocunda admiratione non speculetur hujus beatæ virginis naturæ adolescentis fortitudinem, prudentiamque ac fidem in colloquio angelico, ubi tam constanter eloquitur, tam prudenter interrogat, tam facile credit? Quis non videat ac videndo miretur justiciam ejus, qua sic universa præcepta divinæ legis satagebat implere, ut nec ad se non pertinentia quædam inexpleta relinqueret? Verbi gratia. Post partum enim purificatione legali quam agebat non egebat : quæ virum in concipiendo non noverat. De temperantia quoque ipsius superius dictum est : quæ Deo virginitatis lilium in humilitatis valle produxit. Cum ergo virtutibus supradictis facta ejus plena sint atque dicta, manifestum est non solum attestatione angelica, sed etiam rerum argumentis, nullum genus virtutis beatissimæ virgini defuisse. Depromebant itaque virtutes in cogitatione et affectu cordis ejus ineffabilem armoniam, quam ipsa creatrix et inhabitatrix ejus Dei sapientia delectabatur audire. Choruscabant foris in superficie sermonis et actus : unde merito possent homines glorificare Deum, et exempla salutis accipere. Tali ergo tantæque personæ quid tandem ad honoris cumulum potuit accidere majus eo, quod Dei Filium virgo concepit, virgo mater edidit? Hac namque‡ dignitate venerabilis facta est ipsis quoque

* 'ipse est' *Chevallonius et Leg.* 1518 *in hoc loco; sed* 'id est' *habent ambo superius in festo Conceptionis* (viii. Dec. p. 49).—'id est' *Leg. Joh. MS.*

† '*Ad primam lectio in capitulo,* Quis est qui iocunda. *quere in fine libri.*' Legend. 1518.

‡ 'nempe' *Leg. Joh. MS.*

ordinibus sanctorum angelorum. Quod opere manifesto declaravit ille magnus atque fortis archangelus Gabriel : qui eam, antequam mater Dei fieret, quia futura noverat, tanta veneratione salutando prævenit dicens, Ave gratia plena. Hac eadem dignitate facta est etiam imperiosa secundum caritatem erga superos, ac super inferos per districtionem*. Unde plurima scripta sunt exemplorum argumenta, de quibus ad præsens utcunque† singula sufficiat memorare.

R. 9. Solem justiciæ
Regem paritura supremum,
Stella Maria maris,
Hodie processit ad ortum.
V. Cernere divinum
lumen gaudete fideles.
Stella. Gloria. Hodie.

Responsorium feriale. Gloriosæ virginis Mariæ ortum dignissimum recolamus. Cujus Dominus humilitatem respiciens angelo narrante concepit Redemptorem mundi.

V. Hodie nata est virgo Maria ex progenie David.

Cujus. Gloria. Cujus.

Aliud Responsorium feriale. Regali ex progenie Maria exorta refulget, Cujus precibus nos adjuvari mente et spiritu devotissime poscimus.

V. Corde et animo Christo canamus gloriam in his sacris solenniis præcelsæ genitricis Dei Mariæ.

Cujus. Gloria. Cujus.

Responsorium feriale. Nativitas est hodie sanctæ Mariæ virginis cujus vita inclita cunctas illustrat ecclesias. Quæ sola fuit digna portare Dominum Jesum Christum.

V. Ipsa enim quasi sydus eximium inter fluctus seculi labentis gratia privilegii specialis effulsit.

Quæ sola. Gloria. Quæ sola.

V. Ora pro nobis sancta Dei genitrix.

[*R.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi.]

IN LAUDIBUS.

Ant. Nativitas est hodie sanctæ Mariæ virginis. cujus vita inclita cunctas illustrat ecclesias.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Nativitas gloriosæ virginis Mariæ ex semine Abrahæ orta de tribu Juda clara ex stirpe David.

Ps. Jubilate Domino (*xcix.* p. 29).

Ant. Regali ex progenie Maria exorta refulget : cujus precibus nos adjuvari mente et spiritu devotissime poscimus.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Corde et animo Christo canamus gloriam in hac sacra solennitate præcelsæ Dei genitricis Mariæ.

Ps. Benedicite *p.* 31.

Ant. Cum jocunditate nativitatem beatæ Mariæ celebremus. ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum Jesum Christum.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ego quasi.

Hymnus. O gloriosa femina.

V. Elegit [eam Deus, et præelegit eam.

R. Et habitare eam fecit in tabernaculo suo].

Ant. Nativitatem hodiernam perpetuæ virginis genitricis Dei Mariæ solenniter celebremus qua celsitudo throni processit, alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio. Supplicationem servorum, *ut supra ad primas Vesperas.*

AD PRIMAM.

Ant. Nativitas est hodie.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

* 'distinctionem' *Leg. Joh. MS.*

† 'utrinque' *Leg. Joh. MS.*

Ad Tertiam.

Ant. Nativitas gloriosæ.

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Ego quasi.

R. Sancta Dei. *Et dicatur cum eodem cantu quo in festo Purificationis beatæ Mariæ. In Octava, et per Octavas dicitur cantus super idem Responsorium, et alia Responsoria ad Horas, sicut in Commemoratione ejusdem, cum Oratione ut supra.*

Ad Sextam.

Ant. Regali.

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiiii.* [26.])

Transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini : spiritus enim meus super mel dulcis, et hereditas mea super mel et favum.

Ad Nonam.

Ant. Cum jocunditate.

Capitulum. (*Ecclesiastici xxiiii.* [30.])

Qui audit me non confundetur, et qui operantur in me non peccabunt, et qui elucidant me vitam æternam habebunt.

R. Speciosa facta es.

V. Elegit eam Deus.

Supradictus ordo Horarum servetur quotidie per Octavas, nisi in festo Exaltationis sanctæ Crucis.

Ad secundas Vesperas.

Ant. Nativitas est.

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191), *et ceteri Psalmi de sancta Maria, et dicantur quotidie per Octavas, quando de Octavis fit servitium.*

Capitulum. Ego quasi.

R. Solem justiciæ. *ix.*

Et pro Hymno dicitur Sequentia Lætabundus exultet. *Require in festo Purificationis beatæ Mariæ.*

V. Elegit eam Deus.

Ant. Gloriosæ virginis Mariæ ortum dignissimum recolamus : cujus Dominus humilitatem respiciens angelo narrante concepit Redemptorem mundi, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Supplicationem servorum.

Ad has Vesperas nulla fiat Memoria in audientia de sancto Gorgonio, *nec etiam sub silentio.*

Hæ sequentes Antiphonæ dicuntur ad Processionem *in redeundo,* per Æstatem, *quando de sancta Maria dicetur Antiphona in introitu chori, nisi inter Octavas Assumptionis et Nativitatis beatæ Mariæ.*

Ant. 1. Ave regina cælorum,
ave domina angelorum,
salve radix sancta
ex qua mundo lux est orta :
ave gloriosa
super omnes speciosa,
vale valde decora,
et pro nobis semper Christum exora.

In tempore paschali finiatur cum Alleluya.

Ant. 2. Alma Redemptoris mater, quæ pervia cæli
porta manens et stella maris,
succurre cadenti
surgere qui curat populo,
tu quæ genuisti
natura mirante tuum
sanctum genitorem :
virgo prius ac posterius
Gabrielis ab ore
sumens illud Ave :
peccatorum miserere.

In tempore paschali finiatur cum Alleluya.

Ant. 3. Beata Dei genitrix Maria virgo perpetua, templum Domini, sacrarium Spiritussancti, sola sine exemplo placuisti Domino Jesu Christo : ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femi-

neo sexu. *In tempore paschali finiatur cum* Alleluya.

Ant. 4. Speciosa facta es et suavis in deliciis virginitatis sancta Dei genitrix quam videntes filiæ Syon vernantem in floribus rosarum et liliis convallium beatissimam prædicaverunt, et reginæ laudaverunt eam. *In tempore paschali finiatur cum* Alleluya.

Hæ duæ Antiphonæ sequentes nunquam dicuntur ad Vesperas in sabbato ad processionem in redeundo, sed ante Missam tantum, ut placuerit Præcentori.

Ant. 5. Ibo michi ad montem myrrhæ et ad colles libani, et loquar sponsæ meæ, tota speciosa es proxima mea et macula non est in te : veni a Libano sponsa, veni a Libano, veni, venies et transibis ad montem Seyr et Hermon, a cubilibus leonum a montibus leopardorum. *In tempore paschali finiatur cum* Alleluya.

Ant. 6. Quam pulchra es et quam decora carissima in deliciis, statura tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris : caput tuum ut Carmelus, collum tuum sicut turris eburnea, veni dilecte mi, egrediamur in agrum, videamus si flores fructus parturiunt: si floruerunt mala punica, ibi dabo tibi ubera mea. Alleluya. *Et finiatur cum* Alleluya, *quandocunque dicitur extra Septuagesimam.*

QUOTIDIE INFRA OCTAVAS, *nisi in Dominica, hoc modo dicatur servitium.*

AD MATUTINAS, *Invitatorium.* In honore. *Ps.* Venite. *Hymnus.* Quem terra. *Ant.* Benedicta tu. *Ps.* Domine Dominus noster (*viii.* p. 11), *et aliæ Antiphonæ cum suis Psalmis, quæ sequuntur, sicut in Commemoratione beatæ Mariæ extra Adventum.*

V. Sancta Dei genitrix virgo semper Maria.

SECUNDA DIE INFRA OCTAVAS.

Lectio i. Beata igitur Maria olim in auxilium magni patris Basilii misit sanctum angelum, et mortuum suscitavit : qui male viventem pessundedit persecutorem ejus Julianum apostatam. Et hæc hystoria notissima est. Illa etiam te peccatorem quondam o Theophile*, pœnitentem et se suppliciter invocantem, ab ipsis dyaboli faucibus potenter eripuit. Sed quid gravamur hujus lapsi reparationem paucis effari, cum audire sit operæ precium? Is ergo Theophilus vicedominus olim cujusdam episcopi Siciliorum, ut scriptura testatur : propter infortunia sua in tristiciam decidit. Unde contulit sese ad quendam Judeum maleficum, ejus consilium et auxilium petens. Hoc tunc Judeo mediatore locutus cum diabolo, Christianitatem abnegavit, diabolum adoravit, eique de sua mancipatione factum cirographum tradidit anulo suo signatum.

R. Hodie nata est. *i.*

Lectio ii. Postea vero facti pœnitens, multumque se animo angens, quid faceret, quo se verteret, tandem collectis fidei et spei viribus confugit ad ecclesiam quandam in beatæ matris Domini memoria dedicatam. Ubi quadraginta dierum afflictione maceratus, animo contrito nomen ejus invocabat jugiter ac patrocinium implorabat. Quid multa? Respexit hunc propitia misericordiæ mater, et

* 'te o peccator quondam theophile' *Legend. Joh. MS. cum Brev. Joh. MS.*

per visionem illi apparens de impietate eum arguit : et ad Christi confessionem confortavit. Consolata est dolentem pollicendo veniam, et ne dubitaret de promisso, supradictum cirographum diabolo potenter arreptum captivo reddidit in pignus libertatis. Quod cum evigilans supra pectus suum positum inveniret : quam lætus extiterit, quam pio affectu voces exultationis et confessionis ediderit, non est facile dictu. Noctem vero illam consecuta est Dominica dies, qua Theophilus quasi cum Domino a mortuis resurgens episcopo se coram populo præsentavit, et rem sicut erat exposuit. Videres modo populum ex auditu tam horrendi sceleris expavere, modo considerata macie vultuque pœnitentis pie collachrymari : sed audito quantam et quam celerem misericordiam fuerat consecutus, omnes qui mala conscientia territi pæne defecerant ad spem veniæ cum gaudio respirabant.

R. Beatissimæ. *ii.*

Lectio iii. Jam vero ut rem brevi fine concludamus, episcopo jubente, male factum* cirographum Theophilus igne concremavit. Deinde suffragante clero et populo ductus ad altare, cum sacrosanctam communionem de manu episcopi ore susciperet : facie refulsit ut sol. Peractoque deinceps triduo cum laudibus in ecclesia piæ matris Domini, per quam reconciliatus fuerat : a laboribus suis beato fine quievit. Talibus ergo factis approbatur, quia mater Domini ubique imperiosa est, ubique magnifica : certe cui in promptu est sanctos angelos in ministerium mittere, et ad beneplacitum suum inferorum placita cessare. His quoque et aliis infinitis beneficiis quæ vel scripta sunt vel passim jugiter visa effectu constat, quod et justis et peccatoribus fideliter invocantibus se præsto est, et nunquam eis opitulari desistit. Veniant igitur ad eam justi cum Basilio laudantes ac benedicentes, effectumque celerem suis sanctis desideriis postulantes sine dubio percepturi. Veniant peccatores cum Theophilo tundentes rea pectora cum interno fletu, ipsi quoque si vere pœniteant desideratam veniam adepturi. De quorum numero tibi assistentibus nobis ut subvenire et auxiliari digneris imploramus, O præelecta et sancta, O venerabilis et imperiosa, O clemens et propicia domina nostra : quo possimus† recuperare et habere perpetuam gratiam Filii tui Jesu Christi Domini nostri, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat unus Deus in æternum. Amen.

Lectio ad Primam.

Liber generationis Jesu Christi filii David. Et reliqua. Quo exordio suo satis ostendit‡ generationem Christi secundum carnem se suscepisse narrandam. Secundum hanc enim Christus filius est hominis, quod seipsum sæpissime appellat : commendans nobis quid misericorditer dignatus sit esse pro nobis. Nam illa superna et æterna generatio, secundum quam Filius Dei unigenitus est ante omnem creaturam, quia omnia per ipsum facta sunt, ita ineffabilis est, ut de illo dictum a propheta Esaya intelligatur : generationem ejus quis enarrabit? Quamquam et de temporali ejus nativitate, qua Verbum caro factum est, et virgo Spiritu Sancto gravida peperit filium, et virgo per-

* 'tantum' *Chev.;* 'concludā Deinde' (*omissa clausula*) *Leg.* 1518.
† 'poscimus' *Chev.*
‡ 'ostēdis' *Chevallon.* '*Ad primā, lectio in cap.* Liber generationis iesu christi filii dauid; et reliqua Quo exordio suo satis.' *Legend* 1518, *ubi nihil amplius de lectione ad Primam in capitulo.*

mansit, hæc prophetica sententia possit non inconvenienter accipi : ne sacræ ædificationis discors compago non hæreat. Igitur Matheus, corrupto humani generis initio per prævaricationem, in primo Novi Testamenti libro respondens primo libro Veteris legis, ubi scriptum est, hic est liber generationis cæli et terræ, et rursum, hic est liber Adæ, Adæ videlicet veteris, per quem totus corruptus est mundus, Adam apponens novum, in quo restaurata sunt omnia, et quæ in cælo et quæ in terra consistunt : dedit manifeste intelligi quod ipsius scripserit secundum carnem generationem, qui electos suos in filiorum Dei assumeret adoptionem. Quare autem dixerit librum generationis, cum parvam libri particulam teneat generatio : per hoc intelligitur, quod consuetudinem gentis suæ secutus sit. Consuetudo enim Hebreorum est ut voluminibus ex eorum principiis imponant nomina, ut est Genesis, Exodus, et ceteri libri legales. Quod autem dixit Jesu Christi : regalem et sacerdotalem in eo exprimit dignitatem. Nam Josue, qui nominis hujus præsagium prætulit, primus post Moysen in populo Israel ducatum tenuit, et filios Israel in terram promissionis induxit. Aaron vero mystico consecratus unguento primus in lege sacerdos fuit. Salvator igitur noster, quem unxit Deus oleo læticiæ præ omnibus participibus suis, et rex est, de quo propheta dicit, multiplicabitur ejus imperium et pacis non erit finis, et angelus ad Mariam potentiam regni ejus demonstrans, dabit, inquit, ei Dominus Deus sedem David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis. Et sacerdos idem est, de quo dicit psalmista, juravit Dominus et non pœnitebit eum : tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

R. Gloriosæ virginis.

Ante Laudes V. Ora pro nobis sancta Dei genitrix.

[*R.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi].

IN LAUDIBUS *dicitur hæc sola Ant.* Nativitas. *Ps.* Dominus regnavit (*xcii.* p. 29), *et ceteri Psalmi consueti.*

Capitulum. Ego quasi vitis.

Hymnus. O gloriosa femina.

V. Elegit eam [et præelegit eam.

R. Et habitare eam fecit in tabernaculo suo].

Ant. Dei genitrix. *Ps.* Benedictus. *Et aliæ Antiphonæ quæ sequuntur de Hystoria infra Octavas per ordinem dicantur super Psalmum* Benedictus, *et* Magnificat.

Oratio. Supplicationem servorum tuorum.

Memoria fiat de sancto GORGONIO *martyre ad has Matutinas tantum, cum hac Oratione.*

Sanctus Gorgonius martyr tuus, Domine, sua nos, quæsumus, intercessione lætificet : et pia faciat solennitate gaudere. Per Dominum.

Nulla die infra Octavas istas fiat Memoria de Cruce, nec de Omnibus Sanctis, quia Octavæ sunt cum regimine chori.

AD PRIMAM.

Ant. Nativitas.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure.

Ps. Quicunque (p. 46).

AD OMNES ALIAS HORAS, *omnia fiant, sicut in prima die prænotatum est.*

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Ne timeas.

Ps. Dixit Dominus (*cix.* p. 191).

Capitulum. Ego quasi vitis.

Hymnus. Ave maris stella.

V. Elegit eam [et præelegit eam.

R. Et habitare eam fecit in tabernaculo suo].

Ant. Beata progenies. *Ps.* Magnificat.

Oratio. Supplicationem.

Hoc eodem modo dicantur Matutinæ, Horæ, et Vesperæ per totas Octavas, nisi in Dominica, præter Versus et Responsoria ad Matutinas, et Antiphonas super Psalmum Benedictus *et* Magnificat, *quæ mutantur.*

TERTIA DIE.

Ad Matutinas.

V. Sancta Dei genitrix.

Lectio i. *Filii David, filii Abraham. Ordo præposterus : sed necessario commutatus. Si enim primum posuisset Abraham, et postea David : rursus ei repetendus fuerat Abraham, ut generationis series texeretur. Ideo autem ceteris prætermissis horum filium nuncupavit : quia ad hos tantum facta est de Christo repromissio. Ad Abraham, in semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes. Ad David vero ait, De fructu ventris tui : ponam super sedem tuam. Abraham genuit Ysaac : Ysaac autem genuit Jacob. Et reliqua. Exequitur ergo humanam generationem Christi Matheus, ab ipso promissionis Christi exordio : hoc est ab Abraham generatores commemorans quos perducit ad Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus. Mysticeque demonstrat quomodo de gentilitatis caligine, quasi de Egyptia servitute, per quadraginta duos viros, ac si ejusdem numeri mansiones, ad virginem Mariam plenam Spiritus Sancti gurgite fluentem, ac si intelligibilem Jordanem duce Domino nostro Jesu Christo veluti Josue filio Nun ventum sit.

R. Nativitas gloriosæ. *iiii.*

Lectio ii. Ipsum namque Christum de Maria natum esse testatur, qui ut hamus in retis capite, sic in fine genealogiæ positus, et in mare hujus mundi a Patre missus, tortuosum draconem aduncatum occisus occidit : atque humani generis mortem mortuus mortificavit. Et ideo velut fune duplicato, iterato videlicet uniuscujusque nomine, in retis similitudinem genealogiæ ordo contexitur : donec ab hujus principio, hoc est ab Abraham, ad hamum usque, hoc est Christum veniatur. De quo ad sanctum Job dicitur, Nunquid aduncabis leviathan hamo tuo, aut armilla perforabis maxillam ejus? In hamo ergo incarnationis Christi iste captus est : quia dum in illo appetit escam corporis transfixus est aculeo divinitatis. Judas autem genuit Phares et Zaram de Thamar. Notandum quod in genealogia Salvatoris nullam sanctarum assumit mulierum, sed eas quas Scriptura reprehendit : ut qui propter peccatores venerat, de peccatricibus nascens omnium peccata deleret. Unde et in sequentibus Raab meretrix, et Ruth Moabitis ponitur : et Bersabee uxor Uriæ. Ad interiorem vero intellectum, in omnibus istis quatuor mulieribus ventura ad Dominum ecclesia de gentilitatis errore figuratur : quæ prius aliena ignominiis plena et sterilis habebatur, sed ad Christum ut legitima conjuncta est matrona. Et plures adoptivos parit Deo filios, quam synagoga, quæ prius ut proprium videbatur Deum habere virum. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. Nativitas tua. *v.*

* 'Fili...fili' *Legenda Joh. MS.*

Lectio iii. Thamar ergo interpretatur amaritudo, vel commutans, sive palma. Et merito hæc omnia conveniunt sanctæ ecclesiæ, quæ amara prius fuit in idolatria et turpi conversatione : sed modo dulcis est per fletum compunctionis et studium pii laboris. Hæc commutans recte dicitur : quia ex peccatrice commutata est in justam, et ex odiosa in amatam. Quæ palmæ rite assimilatur : propter certamen laborum et victoriæ præmium. De illa quippe bene per psalmistam dicitur, Justus ut palma florebit : sicut cedrus Libani multiplicabitur. Raab quoque latitudo, vel fames, seu impetus interpretatur. Et quid in hoc nisi sanctæ ecclesiæ nobilitas prædicatur? Cui etiam per Esayam dicitur, Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extendere ne parcas: longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida. Ad dexteram enim et lævam penetrabis : et semen tuum gentes hereditabit. Habent ergo famem ista, non famem panis, neque sitim aquæ : sed audiendi verbum Dei et faciendi voluntatem ejus. De hac quidem impetus ingreditur : quia velocitas prædicationis flante Spiritu Sancto in totam mundi latitudinem dirigitur. Unde et bene per Ezechielem dicitur, Ubi impetus erat spiritus illuc gradiebantur : nec revertebantur cum ambularent. Denique Ruth, quæ vel videns vel festinans sive diffiniens interpretatur, merito ecclesiam significat : quæ in puritate cordis Deum contemplatur, et secundum psalmistam, festinat manus ejus dare Deo. Hæc diffinit, id est firmiter in fide et dilectione Dei persistere decernit. Unde et Paulus ait, Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei : quæ est in Christo Jesu. Tu autem.

*Lectio ad Primam.**

Bersabee vero, quæ interpretatur puteus sacietatis, vel puteus septimus, abundantiam gratiæ Spiritussancti in ecclesia fieri designat. Dono itaque spirituali, hoc est septenario facta est ecclesia puteus sacietatis, quia factus est in ea fons aquæ salientis in vitam æternam. Naason autem genuit Salmon. Ipse est Naason princeps tribus Juda : sicut in Numeris legimus, Jesse autem genuit David regem. Regem dicit David, non quod ipse solus in ista genealogia regum fuerit positus, cum ab ipso usque ad transmigrationem Babylonis qui scribuntur plures regnaverunt : sed quia David primus de tribu Juda rex fuit, per quem ordo decurrit genealogiæ. David autem rex genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Uriæ. Quæritur cum tres reliquæ extraneæ mulieres nominibus propriis sint positæ, cur sola non nominetur Bersabee, sed hoc solum dicitur, quod uxor fuit Uriæ. Igitur hoc ideo putatur factum, quia tres aliæ suprascriptæ, licet criminosæ fuerint, in partubus tamen filiorum per quos currit genealogia non solum non culpari, sed etiam laudari meruerunt. Hæc vero adulterio simul et homicidio perpetrato, David regi genuit filium in tam culpabili conjugio, ut merito in Salvatoris genealogia videatur non nominata. Nomen vero viri ejus, id est Uriæ, quasi justi hominis ponitur : ut ex hoc etiam sceleris immanitas memoretur, dum uxoris causa occisus in me-

* '¶ *Ad primā lectio in capitulo,* Bersabee vero interpretatur puteus sa.' (*et nihil amplius de hac lectione*) *Leg.* 1518.

moriam revocatur. Mystice autem David Christum significat : qui interpretatur manu fortis, et desiderabilis. Et quid fortius leone, qui vicit de tribu Juda radix David? Quomodo vero sit desiderabilis, Scriptura ostendit dicens, Ecce veniet desideratus cunctis gentibus. Et Petrus ait, In quem et desiderant angeli prospicere. Urias vero, qui interpretatur lux mea Dei, significat dyabolum qui transfigurat se in angelum lucis : audens Deo dicere, Lux mea Dei : et ero similis Altissimo. Hujus erant pessimo conjugio delegati omnes quos gratia Dei liberat : ut ecclesia sine macula et ruga Salvatori proprio Sponso copuletur. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. Regali ex progenie.

AD LAUDES, *Ant.* Sancta Maria. *Ps.* Benedictus. *Oratio ut supra.*

AD VESPERAS, *Ant.* Sub tuam protectionem. *Ps.* Magnificat. *Oratio ut supra.*

Memoria fiat de martyribus PROTHO ET JACINCTO, *cum Ant.* Gaudent in cælis. *V.* Lætamini in Domino, *cum hac Oratione.*

Oratio. Beatorum martyrum tuorum Prothi et Jacincti nos, quæsumus, Domine, foveat preciosa confessio : et pia jugiter intercessio tueatur. Per Christum.

DIE QUARTA.

AD MATUTINAS.

V. Speciosa facta es.
R. Beata progenies.
R. Corde et animo.
R. Nativitas est hodie.

Hac die et ceteris diebus sequentibus infra Octavas dicantur Antiphonæ de Nocturnis : videlicet, Ant. Hodie nata est, *ut supra in primo Nocturno, et aliæ Antiphonæ quæ sequuntur super Ps.* Benedictus *et* Magnificat, *nisi in Dominica.*

Memoria fiat de martyribus PROTHO ET JACINCTO *cum Oratione ut supra.*

Sequentibus vero diebus infra Octavas servetur ordo de Versibus et Responsoriis ad Matutinas, qui in præcedentibus tribus diebus, si dies Dominicus non intervenerit.

SI VERO DIES DOMINICUS *infra Octavas ante festum Exaltationis sanctæ Crucis contigerit, totum fiat servitium de sancta Maria hoc modo.*

AD PRIMAS VESPERAS, *super Psalmos Ant.* Nativitas est hodie. *Ps.* Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et ceteri Psalmi.*

Capitulum. Ego quasi vitis.

Non dicatur Responsorium.

Hymnus. Ave maris stella.

V. Sancta Dei genitrix [Virgo semper Maria

R. Intercede pro nobis ad Dominum Deum nostrum].

Ant. Nativitas tua.

Oratio. Supplicationem.

Memoria fiat de Dominica, et de Trinitate, et processio ante Crucem. In redeundo dicitur de Omnibus Sanctis, ut supra in festo Assumptionis beatæ Mariæ dictum est : nisi aliqua Dominica omnino differatur.

AD MATUTINAS, *tota dicatur Hystoria, sicut in prima die, absque nono Responsorio* Solem justiciæ, *et absque Responsorio* Stirps Jesse. *Nonum R. sit* Ad nutum. *Et tunc in loco Responsoriorum* Stirps Jesse, *et* Ad nutum Domini, *dicantur duo Responsoria ferialia, suo ordine.*

Lectio i. Abraham interpretatur pater multarum gentium, vel pater videns populum. Quem significat hoc nomine, nisi illum de quo sibi ita promissum est? In semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes et cognationes terræ. Et Esayas ait, Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum : et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Et item, Tu, inquit, Domine Pater noster Redemptor noster : a seculo nomen tuum. Abraham nescivit nos : et Israel ignoravit nos.

Lectio ii. Quomodo autem Abraham actu significaverit Salvatorem, testatur illud quod Domini præcepto exivit de terra sua, et de cognatione sua, ut apud exteros locupletaretur, et esset in gentem magnam. Quod nunc cernimus veraciter impletum, cum Christus, relicta terra et cognatione Judeorum, præpollet ut videmus in populis gentium. Et illud, quod Abraham cum trecentis decem et octo vernaculis suis quinque reges debellavit, ac Loth liberavit : quid aliud significat, quam quod Christus per crucem, quam exprimit Thau littera trecentos numero continens, a dominatu carnalis sensus, qui nos antea variis viciis captivatos exuperaverat, liberavit.

Lectio iii. Isaac quoque, qui interpretatur risus, vel gaudium, significat illud de quo dixit ad pastores angelus ; Annuncio vobis gaudium magnum : quod erit omni populo. Et ipsa Veritas suis discipulis ait, Iterum videbo vos et gaudebit cor vestrum : et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Et iterum *, Petite (inquit) et accipietis : ut gaudium vestrum plenum sit. Quomodo vero actibus suis Ysaac significet Christum, longum est per totum enumerare : cum pæne omnes actus ejus quos Scriptura narrat conveniant mysterio ad Christum. Ut est illud, quod mactandus ipse ad aram portaverat ligna : sicut Christus passionis suæ crucem proprio gestavit corpore. Et quod in typo ecclesiæ Rebeccam duxit uxorem, quæ gemellos ei peperit : sicut Christo ecclesia per baptismi fontem parit duos populos.

Lectio iiii. Jacob, qui interpretatur supplantator, vel supplantans, significat eum de quo dicit psalmista, Supplantasti omnes insurgentes in me subtus me. Hic quidem in erectione et unctione lapidis, et in somno suo, significat passionem Christi et resurrectionem ejus, quem unxit Deus oleo læticiæ præ participibus suis. Bethel quippe ubi Jacob visionem vidit, significat ecclesiam quæ vere est domus Dei, quia domus est panis qui de cælo descendit, et porta cæli, quia ibi Filius Dei in terram descendit, et homines sancti ad cælum ascendunt. Tu autem.

Lectio v. Judas confitens vel glorificans interpretatur : et significat illum qui in Evangelio dicit, Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ. Et psalmista ait, Gloriosus Deus in sanctis suis : hoc est, Christus in membris suis. Phares, divisio, sive divisus, demonstrat eum qui in Evangelio dicit, Cum venerit Filius hominis in sede majestatis suæ, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes : et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis. Et reliqua. Et Apostolus, Vivus est, inquit, sermo Dei et efficax : et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum.

Lectio vi. Zaram † oriens sive ortus interpretatur. Et Zacharias ait, Vi-

* 'itē' *Chevallon. cum Leg.* 1518. 'iterum' *Legenda Joh. MS.*
† 'Zara' *Legenda Joh. MS.*

sitavit nos oriens ex alto. Et alibi scriptum est, Ecce vir, oriens nomen ejus. Earum, sagittam videns, vel atrium ejus, denotat ipsum de quo dicitur, Sagittæ potentis acutæ. Sagittæ Christi sunt præcepta evangelii, vel vindicantis judicia. Atrium vero significat abundantiam gratiæ et latitudinem charitatis : per quam omnes invitans ad se ipsa* Veritas ait, Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis : et ego reficiam vos.

Secundum Lucam xi. [27, 28.]

In illo tempore, Loquente Jesu ad turbas, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi : Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri. (*Super Lucam, Libro iv. cap.* 48†.)

Magnæ devotionis et fidei hæc mulier ostenditur, quæ, Scribis et Pharisæis Dominum tentantibus simul et blasphemantibus, tanta ejus incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confitetur, ut et præsentium [procerum]‡ provocet calumniam, et futurorum confundat hæreticorum perfidiam. Nam sicut tunc Judæi Spiritussancti opera blasphemando verum consubstantialemque Patri Dei Filium negabant : sic hæretici negando Mariam semper virginem, Spiritussancti operante virtute, nasciture ex humanis membris unigenito Deo, carnis suæ materiam ministrasse, verum consubstantialemque matri Filium hominis fateri non debere dixerunt.

Lectio viii. Si caro Verbi Dei secundum carnem nascentis a carne virginis matris pronunciatur extranea : sine causa venter qui eum portasset, et ubera quæ lactassent beatificantur. Qua enim consequentia ejus lacte credatur nutritus, cujus semine negatur esse conceptus, cum ex unius ejusdemque fontis origine secundum physicos uterque liquor emanare probetur, nisi forte putanda est sementivam suæ carnis materiam nutriendo in carne Dei Filio suggerere potuisse, incarnando autem quasi majori et inusitato miraculo minime potuisse! Sed huic opinioni obstat Apostolus dicens : quia misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege. Non sunt audiendi qui legendum putant natum ex muliere, factum sub lege, sed factum ex muliere, qui in utero virginali carnem non de nichilo, non aliunde sed materna traxit ex carne. Alioquin nec vere Filius hominis diceretur, qui originem non haberet de homine. Tu autem.

Lectio ix. Et nos igitur contra Euticem his dictis attollamus§ vocem cum ecclesia catholica, cujus hæc mulier typum gessit : extollamus et mentem de medio turbarum, dicamusque Salvatori. Beatus venter qui te portavit : et ubera quæ suxisti. Vere enim beata parens quæ, sicut quidam ait, enixa est puerpera Regem

Qui cælum terramque tenet
per secula, cujus
Numen, et æterno
complectens omnia gyro
Imperium sine fine manet :
quæ ventre beato
Gaudia matris habens
cum virginitatis honore
Nec primam similem
visa est nec habere sequentem.

At ille dixit, Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei : et custodiunt illud. Pulchre Salvator attestationi mulieris annuit, non eam tantummodo quæ corporaliter Verbum Dei generare meruerat, sed et omnes qui fidei verbum spiritualiter audiunt

* 'ipsam' *Legenda Joh.* MS., 'per quam...ipsa' *Leg.* 1518.
† *Bede* In Lucam iv. 49. Opera v. 360.
‡ 'procerum' *non habet in hoc loco Chevallonius, neque Legend.* 1518. *Sed in lectionibus de festo* S. Mariæ ad Nives (v. August., p. 507) *habet utrumque.*
§ 'extollamus' *Leg.* 1518.

fide concipere, et boni operis custodia vel in suo vel in proximorum corde parere et quasi alere studuerint, asseverans esse beatos*. Quia et eadem Dei genitrix inde quidem beata, quia Verbi incarnandi ministra facta est temporalis, sed inde multo beatior, quia ejusdem semper amandi custos manebat æterna. Qua sententia sapientes Judeorum clam percutit, qui verbum Dei non audire et custodire, sed negare et blasphemare quærebant.

Lectio ad Primam †.

Aram electus sive excelsus dicitur. Et propheta ex persona Patris ad Filium loquitur, Ecce puer meus, electus meus, dedi Spiritum meum super ipsum. Quis est iste puer electus, nisi qui a puericia reprobavit malum, et elegit quod bonum est? Psalmista quoque ait, Excelsus super omnes gentes Dominus. Et reliqua. Aminadab autem, qui interpretatur populus meus voluntarius, significat eum qui dixit, Nemo tollit a me animam meam : sed ego pono eam, et iterum sumo eam. Iste vero caput est istius populi, ex cujus persona psalmista loquitur Domino dicens, Voluntarie sacrificabo tibi : et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est. Naason, serpentinus, vel augurium, figurat eum qui in Evangelio dixit, Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto : ita exaltari oportet Filium hominis. Augurium ergo hic pro vaticinio vel revelatione intelligi debet. Cujus vaticinium in tria prophetiæ tempora respicit. In præteritum, ut est; Vidit Abraham diem meum, et gavisus est. In præsens, ut est; Quid cogitatis in cordibus vestris? In futurum, ut hoc est; Erunt enim sicut angeli Dei in cælo. Et illud; Solvite templum hoc : et in tribus diebus excitabo illud. Salmon, qui interpretatur sensus, vel sensibilis, non inconvenienter Christum significat, quem Apostolus dixit Dei virtutem, et Dei sapientiam esse. Qui bene sensibilis dicitur. Nam in Evangelio legitur dixisse, Tetigit me aliquis : nam ego sensi de me virtutem exisse. Et iterum; Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Vere sensibilis : qui cogitata ut facta, et futura ut præsentia cernit, sicut de eo scribitur, Qui fecit quæ ventura sunt.

IN LAUDIBUS *dicatur hæc sola Ant.* Nativitas est hodie. *i. de Laudibus. Ps.* Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Capitulum, et cetera omnia sicut in prima die dicantur.

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut infra Octavas.*

AD SECUNDAS VESPERAS, *omnia fiant sicut in prima die, præter Responsorium quod non dicetur, cum Hymno* Ave maris stella.

Deinceps non servetur ordo dierum in Versibus et Responsoriis, sed supradictus ordo Versiculorum, Lectionum, Responsoriorum, et Antiphonarum servetur in sequentibus diebus infra Octavas. Ita tamen quod in die lunæ semper dicantur Versus et Responsoria de primo Nocturno Hystoriæ.

* *non legitur ulterius in festo S. Mariæ ad Nives* (v. Augusti).

† '*Ad primam lectio in capitulo* Aram electus siue celsus dicitur.' *Leg.* 1518. *et non ulterius.*

DIE QUINTA.

Lectio i. Booz qui in quo robur, vel in ipso fortitudo, vel ipse in fortitudine interpretatur, apte ad Christum transferri potest, quia ipse est brachium Domini, de quo propheta dicit, Ecce Dominus in fortitudine veniet : et brachium ejus dominabitur. Et ipse de se in Evangelio ait, Ego si exaltatus fuero a terra : omnia traham ad me ipsum. Omnis enim virtus hominis in morte deficit. Verbum quoque quod caro factum est : de infirmitate fortius, de morte vivacius, de humilitate excelsius factum est. Obeth, id est serviens, significat eum qui de semetipso ait, Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. Et Apostolus; Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo : sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Jesse interpretatur libamen insulæ. Insulæ ecclesiæ sunt de gentibus : quæ in mari istius mundi positæ tunduntur quotidie persecutionum æstibus. De quibus insulis Esayas dicit, In doctrinis glorificate Deum : in insulis maris nomen Domini Dei Israel*. Insulæ ergo libamen sacrificium est corporis et sanguinis Domini : quod quotidie sancta ecclesia cum votis et laudibus offerre solet, commemorationem digne agens passionis et resurrectionis Dominicæ. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. David, desiderabilis, vel fortis manu, nulli dubium quin Christum significet, de quo psalmista ait, Speciosus forma præ filiis hominum. Et iterum; Dominus, inquit, fortis : Dominus potens in prælio. Cujus gesta quomodo Dominica facta significent, tractatores sanctarum scripturarum sufficienter exponunt. Salomon quoque rex et filius regis, qui interpretatus Latine sonat pacificus, vel pacatus erit, denotat illum de quo propheta precatur† dicens, Deus judicium tuum regi da : et justitiam tuam filio regis. Et paulo post, Orietur, inquit, in diebus ejus justicia et abundantia pacis, donec extollatur luna : et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos terræ. Quod autem gesta plurima Salomonis, et maxime quod templum Domino cum omni studio et diligentia ædificavit, figuram Salvatoris nostri et ecclesiæ teneant : non est ignotum.

Lectio iii. Roboam impetus populi mei interpretatur : et significat velocem conventum populorum ad fidem Christi post incarnationem ejus. Quod propheta in spiritu prævidens ait, Omnes gentes quascunque fecisti venient et adorabunt coram te, Domine : et honorificabunt nomen tuum. Abia in nostra lingua convertitur, pater Dominus : ostenditque illum de quo propheta ait, Parvulus natus est nobis, et Filius datus est nobis : et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Et reliqua. Aza, tollens, sive attollens, significat eum de quo Johannes dicit, Ecce Agnus Dei : ecce qui tollit peccata mundi. Et propheta Ezechiel, ex persona Domini de convocatione gentium loquens, ait, Tollam vos de

* 'in isrl.' *Chevallon.*

† 'predicat' *Legend.* 1518.

gentibus, et congregabo vos de universis terris, et inducam vos in terram vestram : ait Dominus Deus. Josaphat, ipse judicans, sed melius Dominus judicabit interpretari potest. Quod illi maxime convenit, de quo scriptum est, Paravit in judicio sedem suam : et ipse judicabit orbem terræ in æquitate. Et item; Dominus judicabit fines terræ. Et ipsa Veritas de se ait, Pater non judicat quemquam : sed omne judicium dedit Filio. Tu.

Lectio ad Primam *.

Joram, qui ubi est excelsus, aut qui est excelsus, sed melius sublimitas, quem significat nisi ipsum, de quo ait Esayas, Hæc dicit excelsus et sublimis habitans in æternitate, et sanctum nomen ejus in excelso et in sancto habitans et cum contrito et humili spiritu : ut vivificet spiritum humilium et cor contritorum. Et psalmista ait, Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, humilia respicit in cælo et in terra? Et ipse Dominus in Evangelio ait, Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo : Filius hominis qui est in cælo. Ozias, id est robustus Domini, vel fortitudo Domini, ille est, de quo ipse Salvator in Evangelio ait, Cum fortis armatus custodit atrium suum : in pace sunt omnia quæ possidet. Si autem fortior illo superveniens vicerit illum : universa arma ejus auferet in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet. Ipse quippe principem hujus mundi ejecit foras : quia dextera Domini fecit virtutem, et fortitudo et laudatio nostra Dominus factus est nobis in salutem. Joatham vero, consummatus vel perfectus, significat illum de quo dicit Apostolus, Consummatus factus est omnibus optemperantibus sibi causa salutis æternæ. Et ipse in Evangelio ait, Non est discipulus super magistrum. Perfectus autem omnis erit : si sit sicut magister ejus. Achaz autem, id est continens sive comprehendens, ille veraciter est qui dicit, Omnia quæ habet Pater : mea sunt. Et item, Data est, inquit, michi omnis potestas in cælo et in terra. Ipse quippe est manus Dei, omnia continens : de qua dicit propheta, Cælum palmo metitur : et terram pugillo concludit. Tu autem [Domine miserere nostri].

SEXTA DIE.

Lectio i. Ezechias, confortans Dominus, vel fortitudo Domini interpretatur, illum demonstrans, qui discipulis suis ait, In mundo pressuram habebitis : sed confidite quia ego vici mundum. Et secundum Danielem, lapis abscisus de monte sine manibus : comminuit testam, ferrum, æs, argentum, et aurum. Manasses, obliviosus, ejus typum nomine tenet, ex cujus persona Ezechiel propheta dixit, Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, et custodierit universa præcepta mea, et fecerit judicium et justiciam : vita vivet, et non morietur. Omnium peccatorum ejus non recordabor. Et in Evangelio ipse ad paralyticum ait, Confide, fili : remittuntur tibi peccata tua.

Lectio ii. Amon, quod fidelis

* '*Ad primam lec.* Joram qui vbi ē excelsus; aut quis.' (*et non ulterius*) *Leg.* 1518.

sive nutricius sit, ostendit ipsum qui dicit ad urbem peccatricem, Hierusalem, Hierusalem, inquit, quæ occidis prophetas : et lapidas eos qui ad te missi sunt. Quotiens volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas : et noluisti. Josias, qui interpretatur, ubi est incensum Domini, vel Domini salus, vel in quo est, illum significat de quo in Evangelio scriptum est, Fugit in montem solus orare. Et item de eo dicit, Factus in agonia prolixius orabat. Quod vero incensum orationem significet : psalmista testatur dicens, Dirigatur oratio mea : sicut incensum in conspectu tuo. Tu.

Lectio iii. Quis autem sit Domini salus, Esayas ex persona Domini loquens ostendit, dicens, Terra sicut vestimentum atteretur, et habitatores ejus sicut hæc interibunt : salus autem mea in sempiternum erit. Ille est utique qui, angelo teste, salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Jeconias, præparans sive præparatio Dei, illum significat, de quo Esayas ait, In novissimis diebus erit præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles : et confluent ad eum omnes gentes. Et ipse in Evangelio discipulis ait, Si abiero et præparavero vobis locum : iterum veniam et accersiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum et vos sitis. Tu autem.

*Lectio ad Primam.**

Matham donum vel donans sive donatus Latine sonat, et Christum in hoc significat. Nam ille dicitur donum, quia gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Et ipse de se in Evangelio dicit, Sic enim Deus dilexit mundum : ut Filium suum unigenitum daret. Donans, quasi Deus : Ecce, inquit, dedi vobis potestatem calcandi super scorpiones : et super omnem virtutem inimici. Donatus, quasi homo : Ecce ego, inquit, et pueri mei quos michi dedit Deus. Joseph, apposuit, sive apponens, illum nimirum demonstrat, qui de fidelibus suis ait, Ego veni ut vitam habeant : et abundantius habeant. Et item ; Ego (inquit) sum pastor bonus : et cognosco oves meas, et cognoscunt me meæ. Et paulo post ita subjungit, Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili : et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.

* '*Ad primā lec. in capitulo.* Mathan donū vel donās, *&c.*' *Leg.* 1518.

IN FESTO EXALTATIONIS SANCTÆ CRUCIS. (XIV. SEPTEMB.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Ant. Dulce lignum, *et dicatur sine* Alleluya.
Psalmi feriales.
Capitulum. Michi autem.
R. O crux viride, *et dicitur sine* Alleluya, *et sine Prosa.*

Hymnus.

Impleta sunt [quæ concinit
David fidelis carmine
Dicendo nationibus,
Regnavit a ligno Deus].

Arbor decora et [fulgida,
Ornata Regis purpura,
Electa digno stipite
Tam sancta membra tangere].

Beata cujus brachiis
[Precium pependit seculi :
Statera facta est corporis
Prædamque tulit Tartaris].

O crux ave spes unica :
Hoc exaltationis tempore*,
Auge piis justiciam :
Reisque dona veniam.

Te summa Deus [Trinitas
Collaudet omnis spiritus :
Quos per crucis mysterium
Salvas, rege per secula. Amen].

V. Hoc signum crucis, *et dicitur hic responsio sine* Alleluya.
Ant. O crux benedicta, *et dicitur cum* Alleluya.
Ps. Magnificat.
Require hæc omnia in festo Inventionis Sanctæ Crucis [*iii. Maii*].
Oratio. Deus qui unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu Christi precioso sanguine humanum genus redimere dignatus es : concede propicius, ut qui ad adorandam vivificam crucem adveniunt, a peccatorum suorum nexibus liberentur. Per eundem.

Memoria fiat de martyribus CORNELIO ET CYPRIANO, *cum Ant.* Gaudent in cælis. *V.* Lætamini in Domino.

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut sicut populus Christianus ad sanctorum sacerdotum tuorum Cornelii et Cypriani temporalem concurrit solennitatem, ita perfruatur æterna, et quod votis celebrat pio comprehendat affectu. Per Christum.

Tunc eat Processio ante Crucem cantando Antiphonam O crux gloriosa, *et finiatur cum* Alleluya. *V.* Dicite in nationibus. *Responsorium dicitur sine* Alleluya. *Oratio.* Deus qui pro nobis Filium. *Require hæc omnia quæ hic deficiunt ad Vesperas et ad Processionem in festo Inventionis Sanctæ Crucis : nullum tamen Responsorium ad Vesperas, neque ad Matutinas, dicitur cum* Alleluya.

In revertendo de SANCTA MARIA *dicatur hæc Ant.* Beata Dei genitrix. *V.* Elegit eam : *cum Oratione* Supplicationem servorum tuorum.

Si hoc festum in Dominica contigerit : ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, dum dicitur primum Benedicamus, *fiat Memoria sub silentio de Dominica, cum Missa in capitulo in crastino. Fiat etiam Memoria sub silentio de Trinitate ad prædictas primas Vesperas et ad Matutinas, et solennis Memoria de martyribus ad ipsas primas Vesperas. Deinde eat Processio ante Crucem, sicut supradictum est.*

* 'die' *Port.* 1519.

Eodem modo fiat, scilicet tam de Dominicali Memoria, quam de Martyribus, quando in Secunda Feria hoc festum contigerit.

Vesperæ de sancta Maria extra chorum dicantur : sicut in prædictis feriis infra Octavas, sine aliqua Memoria tam ad Vesperas quam ad Matutinas.

Notandum est quod quando festum Exaltationis sanctæ Crucis in Secunda Feria contigerit : tunc in Dominica præcedenti ad Vesperas de sancta Maria dicitur super Psalmum Magnificat *Ant.* Gloriosæ virginis.

Si autem in Dominica contigerit, tunc in Sabbato ad Vesperas de SANCTA MARIA *dicitur super Psalmum* Magnificat *Ant.* Nativitas tua, *et ad Matutinas super Psalmum* Benedictus *Ant.* Nativitatem hodiernam. *Alias autem semper dicitur una Antiphona de Nocturnis suo ordine.*

COMPLETORIUM *similiter extra chorum dicitur* DE SANCTA MARIA, *sicut extra Octavas, cum hac Antiphona super Psalmos* Beata mater.

Ps. Usquequo [*xii.* p. 15].

Ps. Judica me [*xxv.* p. 41].

Ps. Sæpe expugnaverunt [*cxxviii.* p. 203].

Ps. Domine non est exaltatum [*cxxx.* p. 204].

Capitulum. Sicut cynamomum.

Hymnus. Virgo singularis.

V. Elegit eam [Deus, et prælegit eam.

[*R.* Et habitare eam fecit in tabernaculo suo].

Ant. Glorificamus.

Ps. Nunc dimittis.

Oratio. Concede, quæsumus, misericors Deus.

AD MATUTINAS *vero de* SANCTA MARIA *extra chorum dicendum hoc modo fiat servitium.*

Invitatorium, Hymnus, Antiphonæ et Psalmi, sicut infra Octavas dicuntur.

Lectiones in feriis extra Octavas, videlicet Lectio i.* Sancta Maria virgo virginum, *cum Versiculo et Responsoriis secundum ordinem Nocturnorum, sicut infra Octavas.*

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut infra Octavas, cum Hymnis et Psalmis sicut extra Octavas. Tamen ad Primam dicitur Capitulum* In omnibus requiem. *R.* Ave Maria. *V.* Sancta Dei genitrix. *Oratio.* Supplicationem servorum tuorum : *sic concludendo Orationem ad Vesperas, Matutinas, ad Primam, Tertiam, Sextam, et Nonam,* Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. Qui tecum.

AD COMPLETORIUM *de die omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Regem Dominum qui per crucis mysterium redemit mundum. Venite adoremus.

Ps. Venite.

Hymnus. Pange lingua.

In primo Nocturno.

Ant. Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi : quia per crucem tuam redemisti mundum.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Per signum crucis de inimicis nostris libera nos Deus noster.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

Ant. Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

* '*cũ l. sicut in fe. extra oc.*'· Port. 1519. '*Septima die hoc ē in exaltatiōe sancte crucis dicuntur lec. sicut in feriis extra oct. videlicet* Sācta maria virgo virginum. *cū reliquis lect.*' Leg. 1518.

V. Hoc signum crucis erit in cælo.

R. Cum Dominus ad judicandum venerit. *Et dicatur hic sine* Alleluya.

Lectio i. Tempore illo postquam Constantino Augusto contra Maxentium tyrannum properanti ad bellum signum sanctæ crucis cælitus fuisset ostensum, et ipso feliciter obtinente triumphum, ac ab Helena jam dicti principis matre sancta crux fuisset inventa, atque per sanitatem cognita et resuscitationem mortui fuisset evidenti indicio declarata : regina voti compos effecta ita salutare lignum fecit secari per medium, ut et crucem Constantinopolim deferret ad filium, et crucem Hierosolymis thecis argenteis conderet et servaret in loco, sapienti usa consilio, scilicet ut ubi fuerat membris Dominicis aptata supplicio : ibidem glorificata veneraretur a populo. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 1. Dulce lignum, dulces clavos,
dulce pondus sustinuit.
Quæ digna fuit portare
precium hujus seculi.

V. Hoc signum crucis erit in cælo cum Dominus ad judicandum venerit.

Quæ digna.

Lectio ii. Multorum itaque temporum labente curriculo, cum exigente mole peccaminum flagellari permitteret Dominus populum Christianum per sæviciam paganorum : Cosdroe quidam profanus et impius regnum est adeptus Persarum. Qui in tantum prorumpere ausus est proterviam, ut ab accolis vicinarum gentium, quas imperio vastans barbarico suo nephando subjugarat dominio, coli se juberet ut deum, vocarique se regem regum et dominum dominantium. Nec hoc enim solum suffecit ad suæ damnationis interitum, verumetiam Syriam et Palestinam cum subjugasset et Egyptum, regna quoque extera et infralimitania* glomerando per circuitum suo crudelissimo subigeret dominatui : Hierosolymam adiit, ecclesiam Christi subvertit, totamque finitimam regionem vastavit, incendit atque prædavit.

R. 2. Hoc signum crucis erit in cælo cum Dominus ad judicandum venerit. Tunc manifesta erunt abscondita cordis nostri.

V. Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ et cœperit judicare seculum per ignem.

Tunc manifesta.

Lectio iii. Ad sepulchrum ergo Domini cum voluisset ingredi, territus rediit : sed tamen ligni salutaris partem, quam religiosa regina ibi in testimonium omnium virtutum reliquerat, asportavit. Fecerat namque sibi turrim argenteam, in qua interlucentibus gemmis thronum extruxerat aureum : ibique solis quadrigam et lunæ et stellarum imagines collocaverat, atque per occultas fistulas aquæ meatus adduxerat, ut quasi deus pluviam desuper videretur infundere. Et dum subterraneo specu equis in circuitu trahentibus circumacta turris fabrica moveri videbatur, quasi quodammodo rugitum tonitrui juxta possibilitatem artificis mentiebatur. In hoc itaque loco sedem sibi paraverat : atque juxta se quasi collegam crucem Dominicam posuerat, filioque suo regno tradito, ipse in fano hujuscemodi residebat. Illo itaque tempore, Eraclius arcem tenebat imperii, vir armis strenuus, lingua eruditus, corpore decorus : et quamvis seculari habitui deditus, totus tamen erat fide catholicus, et erga Dei cultores supplex, benivolus, ac devotus. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 3. Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi. Quia per crucem tuam redemisti mundum.

* 'infra limitania' *Leg.* 1518.

V. Tuam crucem adoramus, Domine, tuam gloriosam recolimus passionem.

Quia per. Gloria Patri. Quia.

In secundo Nocturno.

Ant. Salva nos Christe Salvator per virtutem sanctæ crucis, qui salvasti Petrum in mari miserere nobis.

Ps. Exaltabo (*xxix.* p. 72).

Ant. Salvator mundi salva nos qui per crucem et sanguinem redemisti nos, auxiliare nobis, te deprecamur Deus noster.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

Ant. Adoremus crucis signaculum, per quod salutis sumpsimus sacramentum.

Ps. Jubilate [*primum*] (*lxv.* p. 122).

V. Exultent justi in conspectu Dei.

Mediæ Lectiones fiant de martyribus Cornelio et Cypriano.

Lectio iiii. Tenuit Decius Cesar beatissimum papam Cornelium cum universo clero ejus : quem præcepit Centumcellas in exilium deportari. Qui dum esset in exilio, multi Christianorum veniebant et confortabant eum : alii autem scripta confortationis mittebant ad eum. Decius audito quia multi ei scriberent, etiam et beatus Cyprianus : jussit eum de exilio Centumcellensi revocari, et revocatum noctu ante templum Palladis sibi præsentari. Decius Cesar sic aggressus est beatum Cornelium, dicens, Sic diffinisti, ut nec deos paveas, nec præcepta majorum consideres, nec nostris minis terrearis, ut contra rempublicam litteras accipias et dirigas? Beatus Cornelius respondit, Ego de corona Domini litteras accepi : non contra rempublicam, sed ad animas salvandas. Decius iracundia plenus jussit os ejus cum plumbatis cædi, ipsum vero ad templum Martis duci : ut aut sacrificaret Marti, aut capite puniretur. Cumque duceretur beatissimus Cornelius ad templum Martis : unus ex militibus nomine Cerealis rogabat eum pro uxore sua, quæ quinque annis jacuerat paralitica.

R. Sancti tui. *In Communi, p.* 400.

Lectio v. Ingressus beatus Cornelius domum militis cum duobus presbyteris et uno clerico, dedit orationem super paralyticam. Et tenens manum ejus erexit eam dicens, In nomine Jesu Christi Nazareni : surge Salustia. Quæ protinus erexit se : et credens in Deum baptizata est a beato Cornelio. Videntes omnes milites quod factum erat de Salustia : crediderunt etiam ipsi in Dominum. Et prostrati beato papæ : rogabant eum ut baptizarentur. Qui baptizavit eos : in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Hoc audito Decius Cesar jussit ut cuncti ducerentur ad templum Martis una cum beatissimo papa, ut aut sacrificarent Marti, aut simul omnes capitibus truncarentur. Venientes autem foras muros portæ Appiæ, cum non solum sacrificare nollent, sed etiam in ipsum templum expuerent : decollati sunt una cum beatissimo papa Cornelio, promiscui sexus numero viginti et unus, sed et Cerealis cum uxore sua Salustia, sub die octavo decimo kalendarum Octobrium. Tempore illo sanctus Cyprianus, qui Carthaginensium regebat ecclesiam, comprehensus est : et præsentatus Paterno proconsuli. Cui Paternus ait, Imperatoris scripta ad me venerunt, ut hi qui diis sacrificare nolunt ad sacrificium compellantur. Cui sanctus Cyprianus respondit, Nullum Deum scio nisi unum et verum qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt. Post hæc in exilium ductus est beatus Cyprianus jussu Aspasii

proconsulis in civitatem Curubitanam. Post dies autem multos regressus beatus Ciprianus de exilio venit in vicum qui dicebatur Saturni et habitavit ibi.

R. Verbera carnificum. *In Communi, p.* 401.

Lectio vi. Venit autem ad eum omnis populus Christianorum : ut verba vitæ perciperent ab eo. In diebus illis: oblatus est beatus Ciprianus Galerio Maximo proconsuli. Quem intuens proconsul ait, Tune es Cyprianus qui sacrilegam mentem hominibus præbes? Jusserunt imperatores te diis omnipotentibus sacrificare. Consule tibi ne pereas. Sanctus Cyprianus dixit ad proconsulem, Christianus sum, diis sacrificare non potero : Christo enim omnipotentis Dei Filio servire eligo. Tu vero quod tibi præceptum est fac : de me enim nulla erit dubitatio. Iratus proconsul dixit ad beatum Cyprianum, Diu mente sacrilega vixisti, et inimicum te diis Romanis exhibuisti : et ideo cum sis nequissimi criminis auctor et signifer, reprehensus eris ipso documento cum his quos scelere tuo tecum aggregasti : et sanguine tuo sancietur * disciplina. His dictis : proconsul Cyprianum capitalem jubet subire sententiam. Sanctus vero martyr hæc audiens dixit, Gratias ago Deo omnipotenti : qui me a vinculis hujus corporis dignatur absolvere. Cumque duceretur beatus Cyprianus ad mortem : populus qui per ejus prædicationem Christo crediderat, plangens et ejulans dicebat, Eamus et nos : et decollemur cum eo. Perductus autem ad martyrium, lacernam et byrrum quibus indutus erat exuens et complicans posuit ad genua sua. Dehinc tunicam tulit et dyaconibus tradidit, et in lineis vestibus stetit : et cœpit spiculatorem sustinere. Qui cum venisset : jussit suis ut eidem spiculatori viginti aureos darent. Fratres vero flentes lintheamina et mantilia ante eum mittebant : ne sanctus cruor absorberetur a terra. Ipse vero manu sua oculos sibi texit, et gladio percussus martyrium complevit : sub die octavo decimo kalendarum Octobrium. Tu autem.

R. O veneranda. *In Communi, p.* 402.

In tertio Nocturno.

Ant. Tuam crucem adoramus, Domine, tuam gloriosam recolimus passionem, miserere nobis qui passus es pro nobis.

Ps. Notus in Judea (*lxxv.* p. 137).

Ant. Crux alma fulget per quam salus reddita est mundo, crux vincit, crux regnat, crux pellit omne crimen, alleluya.

Ps. Cantate *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Crux fidelis, inter omnes
Arbor una nobilis:
Nulla silva talem profert
Fronde, flore, germine.
Dulce lignum, dulces clavos,
Dulce pondus sustinens.

Ps. Dominus regnavit exultet (*xcvi.* p. 164).

V. Adoramus te, Christe : et benedicimus tibi.

R. Quia per crucem tuam redemisti mundum.

Tres ultimæ Lectiones de sancta Cruce, sine expositione Evangelii.

Lectio vii. Pergens itaque filius Cosdroe contra Eraclium : juxta Danubium magnum fluvium cum suo consedit exercitu. Tandem inspirante clementia Salvatoris utrisque principibus placuit, ut ipsi singuli in medio pontis flumine † dimi-

* 'sanctietur' *Chevallon.*
† 'ponte fluminis' *Port.* 1519, 1557.

caturi confligerent, et cui sors victoriam contulisset ipse sine damno utriusque exercitus imperium usurparet. Decretum etiam cum juramento processit : ut si aliquis ex eorum populo principi suo venire in auxilium præsumpsisset, cruribus excisis et brachiis ab eo in flumine mergeretur. Cunque utrique populo hæc pactio placuisset : invicem ut dictum est dimicantes diu multumque in pontis medio sunt congressi. Tandem pulsatus Dominus lachrymis Christianorum, per virtutem sanctæ crucis cui se eodem die memoratus princeps attentius commendaverat, fideli suo Eraclio Christus concessit de hoste triumphum. Tantaque mentis mutatio Cosdroe invasit exercitum, ut non solum prædictam pactionem nequaquam vellent transcendere, sed etiam voluntarii cum omni sua familia atque prole Eraclio se subderent tam potestate quam fide. Quos ille benigniter suscipiens hanc illis clementiam præstitit, ut omnes ad baptismum convolarent. Quod ita se facturos esse omnes spoponderunt. Ipse autem Christianissimus princeps cum suo tantum exercitu regna quæ Cosdroe tenuerat circunquaque perlustrans, ad sedem ipsius venit, et cum paucis ad eum ascendit, sedentemque eum in throno aureo reperit*. Nullus namque ex ejus exercitu fuerat, qui ei exitum belli aliquatenus nunciasset : quia propter suæ crudelitatis superbiam omnes eum exosum habebant. Nec immerito, quippe qui manifeste Deo erat contrarius : quomodo a creatura Dei esse potuisset amabilis? Tu autem.

R. 7. Tuam crucem adoramus, Domine, tuam gloriosam recolimus passionem. Miserere nostri qui passus es pro nobis.

V. Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi : quia per crucem tuam redemisti mundum.

Miserere nostri.

Lectio viii. Cum tremefactus Cosdroe salutationis verba proferret Eraclio : ille respondit, Si vis salutem habere propter lignum sanctæ crucis, quod quamvis indignus honorifice juxta modulum tuum tractasti, et si credere in Dominum Jesum volueris, et servum te illius, cujus ego sum famulus, in veritate confessus fueris : regnum tibi Persarum totum cum patrimonio et vita, acceptis a te paucis obsidibus, dabo. Sinautem aliud egeris : mox meo gladio interibis. Cunque ille nequaquam acquiesceret : Eraclius abstracto gladio caput ejus amputavit. Sepelire tamen eum quia rex fuerat jussit, filiumque ejus parvulum quem cum eo invenerat baptisari mandavit : ipseque eum de sacris fontibus suscepit. Erat enim decem annorum. Descriptiones etiam regni Persarum sub ejus nomine fecit : totumque argentum turris illius in prædam sui exercitus deputavit. Aurum vero et gemmas in vasis utensilibus ad restaurationem ecclesiarum quas tyrannus destruxerat reservavit. Suscipiens igitur lignum gloriosissimæ crucis quod ipse asportaverat : Hierosolymam properat. Gaudentes autem populi cum ramis palmarum, cereis et lampadibus, et diverso gloriæ apparatu, cum hymnis et canticis obviam alii pergunt : alii subsequuntur. Cunque imperator de monte Oliveti descendens per eam portam, quam Dominus intraverat quando ad passionem venit, ipse equo regio et† ornamentis imperialibus decoratus sedens voluisset intrare : repente lapides portæ descendentes clauserunt se invicem, et factus est

* 'repperit' *Leg.* 1518.

† 'et' *non habet Leg.* 1518.

paries unus. Cunque mirarentur attoniti et nimio mærore constricti : respicientes in altum viderunt signum crucis in cælo flammeo fulgore resplendere. Angelus enim Domini accipiens illud in manibus : stetit supra portam et ait, Quando rex cælorum Dominus noster et totius mundi Redemptor passionis sacramenta complevit : et per hunc aditum completurus introivit, non se purpuratum nec diademate renitentem exhibuit, aut equi potentis vehiculum requisivit, sed humilis aselli terga insidens cultoribus suis humilitatis exempla reliquit. His dictis [angelus*] confestim cælo rediit. Tu autem, Domine.

R. 8. O crux gloriosa, O crux adoranda, O lignum preciosum et admirabile signum. Per quod et dyabolus est victus et mundus Christi sanguine redemptus.

V. Michi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi.

Per quod.

Lectio ix. Tunc imperator gaudens in Domino de visitatione angelica : depositis imperialibus insigniis, discalceatus protinus linea tantum zona præcinctus, crucem Domini in manu suscipiens, perfusus faciem lachrymis, ad cælum oculos erigens, properat ad portam usque progrediens. Mox illo humiliter propinquante, duricia lapidum cæleste persensit imperium : statimque porta se surrigens liberum intrantibus patefecit ingressum. Odorque suavissimus qui volitante divinitus aura de Persarum provincia per longa terrarum spacia Hierosolymis fuerat illapsus, momento eodem quo de fano Cosdroe sancta crux fuerat Eraclio bajulante egressa, tunc rediit : omniumque pectora segregatim infudit. Vincebat enim aromata omnia : therebinthi naturam, et balsama atque myrrham. Confestim igitur popularis gaudii favor in altum sublatus divinam laudabat potentiam : sicque gloriosus Augustus erumpens in laudibus ait ; O crux admirabile signum, in qua Dominus noster Dei Filius suspensus, pro nostrorum pondere criminum, mortis damnavit supplicium : et sanguis ejus adorandus thronis et angelis et universis candoribus, radiante turba virtutis effusus est in precium nostræ salutis. O crux splendidior astris, mundo celebris, hominibus multum amabilis, sanctior universis : quæ sola fuisti digna portare talentum mundi. Dulce lignum, dulcis clavus †, dulcis mucro, dulcis hasta, dulcia ferens pondera : salva præsentem catervam in tuis hodie laudibus congregatam, tuo vexillo signatam. Hæc cum dixisset : preciocissimam partem ligni quam secum detulerat loco suo restituit. Tunc revocante Domino antiqua miracula, die eodem, mortuus unus recepit propriam vitam : paralitici quatuor adepti sunt sanitatem amissam. Leprosi decem cutem receperunt mundam, quindecim quoque cæci luci sunt restituti. Plurimi quoque a dæmonibus erepti : multique variis sunt de infirmitatibus liberati. Tunc imperator oratione peracta offerens Deo multa donaria ecclesias Dei reparare fecit de regiis sumptibus, reddens privilegia per auctoritatem prolatam, restituens captivos in propria, dans oportuna præsidia, Constantinopolim rediit, fretus virtute divina, perseverans in sanctæ crucis signaculo, miraculorum plurima incrementa donante Domino nostro Jesu Christo, qui de suo sacro sancto sanguine redemit mundum per crucis patibu-

* *habet Legend. Joh. MS., et Leg.* A.D. 1518, *non habet Chevallon.*
† 'dulces clavos' *Chevallon. cum Leg.* 1518., 'dulcis clavus' *Leg. Joh. MS.*

lum, et qui vicit diabolum, et paradisum restituit, et vitæ januas patefecit, ipso præstante de quo loquimur, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

R. 9. Per tuam crucem salva nos Christe Redemptor. Qui mortem nostram moriendo destruxisti. Et vitam resurgendo reparasti.

V. Miserere nobis Jesu benigne qui passus es clementer pro nobis.

Qui. Gloria. Et vitam.

V. Dicite in nationibus,

R. Quia Dominus regnavit a ligno.

In Laudibus.

Ant. O magnum pietatis opus,
mors mortua tunc est,
quando in ligno
mortua vita fuit.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Ecce crucem Domini, fugite partes adversæ : vicit leo de tribu Juda, radix David, alleluya.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. O crux admirabilis, evacuatio vulneris, restitutio sanitatis.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Super omnia ligna cedrorum tu sola excellentior* in qua vita mundi pependit, in qua Christus triumphavit, et mors mortem superavit [in æternum].

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Crux benedicta nitet
Dominus qua carne pependit :
atque cruore suo
vulnera nostra lavit.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Michi autem absit.

Hymnus.

Crux fidelis.
Sola digna.
Gloria et honor.

V. Omnis terra adoret te Deus.

Ant. O crux benedicta, *et dicatur cum* Alleluya.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui unigeniti.

Memoria fiat de martyribus, cum Oratione ut supra.

Deinde fiat Memoria de sancta Maria, cum una Antiphona de Nocturnis suo ordine.

Et si Dominica fuerit, dicitur Antiphona sicut in prima die super Psalmum Benedictus.

Ad Primam.

Ant. O magnum.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias tibi Deus.

Ps. Quicunque vult.

R. Jesu Christe, *cum* Alleluya.

V. Qui sedes.

Ad Tertiam.

Ant. Ecce crucem.

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitula, Responsoria, et Versus, sicut in festo Inventionis Sanctæ Crucis, ad omnes Horas dicuntur, cum Oratione Deus qui unigeniti [p. 809 ; *cetera ad* p. 273].

Ad Sextam.

Ant. O crux.

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum, ut supra dictum est.

Ad Nonam.

Ant. Crux benedicta.

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Ad secundas Vesperas.

Ant. O magnum.

Psalmi feriales.

Capitulum. Michi autem absit.

R. Per tuam crucem.

Hymnus. Crux fidelis.

V. Omnis terra.

Ant. O crux splendidior, *ut su-*

* 'excelsior' *Port.* 1519, 1557. *Mox* 'in eternum' *non habet Chevallon, sed habent Portiforia.*

pra in alio festo [*p.* 281], *et dicitur sine* Alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

Memoria fiat de SANCTA MARIA *solenniter, cum hac Antiphona* Nativitas tua. *V.* Sancta Dei genitrix. *Oratio.* Supplicationem.

Deinde fiat solennis Memoria de sancto NICHOMEDE *martyre, cum hac Oratione.*

Oratio. Adesto, Domine, populo tuo, ut beati Nichomedis martyris tui merita præclara suscipiens : ad impetrandam misericordiam tuam semper ejus patrociniis adjuvemur. Per.

Tamen si Dominica fuerit, fiat Memoria de sancto Nichomede sub silentio, cum Memoria Dominicali.

VESPERÆ DE SANCTA MARIA *extra chorum dicantur, hoc modo, sub silentio.*

Super Psalmos hæc sola Ant. Dei genitrix.

Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et ceteri Psalmi sicut intra Octavas dicuntur.*

Capitulum. Ego quasi.

R. Ad nutum.

Hymnus, et cetera, sicut ad primas Vesperas in Vigilia dicuntur.

COMPLETORIUM, *sicut extra Octavas dicitur, cum hac Antiphona* Beata mater *super Psalmum.*

Ad Completorium de die omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.

In Octava nativitatis beatæ Mariæ. (XV. SEPTEMB.)

AD MATUTINAS, *Invitatorium triplex : tota cantetur Hystoria, sicut in Dominica infra Octavas prænotatum est.*

Lectio i. Notandum est autem quod si Joachin et Joakim* distinguantur, id est pater et filius : prior Domini resurrectio, sequens Domini præparatio dicitur. Quæ utraque Domino Christo bene conveniunt : quia ipse est qui secundum prophetæ dicta et secundum promissionem suam tertia die a mortuis resurrexit, nosque a peccatorum morte resurgere fecit. Et in diem electos suos generaliter resuscitans, ad regnum invitat dicens, Venite benedicti Patris mei : percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Salathiel in Latinum transfertur petitio mea Deus : et nulli hoc congruentius quam Redemptori nostro convenit, qui Patrem pro discipulis suis petens taliter locutus est; Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti michi : ut sint unum sicut et nos. Et ut affectum deprecandi ostenderet ; paulo post subdidit dicens, Non pro his autem rogo tantum : sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint.

Lectio iii. Zorobabel vero interpretatur ipse magister Babylonis : id est magister confusionis. Et quid Babylon melius quam istum mundum significat? Qui post peccatum primi hominis variis ydolorum cultibus et humanæ vitæ erroribus implicatus et confusus erat. Sed Redemptore nostro veniente, ac regnum in eo suscipiente, cui Pater dixit, Postula a me et dabo tibi gentes

* 'ioachim & ioakin' *Leg.* 1518.

hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ : confestim ad unius Dei cultum et ad justiciæ opera conversus est, et cœpit sub ordine vivere qui prius solebat sub errore* anfractus deviare. Tu autem.

Lectio iiii. Abiud qui interpretatur pater meus iste, vel pater meus est : ejus optime gerit figuram, de quo in Psalmo dictum est ex persona Patris dicentis, Ipse invocabit me, Pater meus es tu : et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ. Eliachim quoque qui Latine sonat Dei resurrectio, vel Deus resuscitans, vel Deus resuscitabit : illum typice designat qui in Evangelio ait, Ego sum resurrectio et vita : qui credit in me etiam si mortuus fuerit, vivet. Et item, Hæc est, inquit, voluntas Patris mei qui me misit : ut omnis qui videt Filium et credit in eum habeat vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.

Lectio v. Azor, hoc est adjutus : plane eum significat qui dixit, Qui me misit mecum est, et non reliquit me solum : quia ego quæ placita sunt ei facio semper. Et item, Pater meus, inquit, usque modo operatur : et ego operor. Et Psalmista ex persona incarnationis ejus loquens ait, Ecce Deus adjuvat me : et Dominus susceptor est animæ meæ. Sadoch namque justificatus dicitur : et illum exprimit de quo propheta ait, Justus Dominus, et justiciam dilexit : æquitatem vidit vultus ejus. Esayas vero ex persona Dei Patris taliter loquitur de Christo; Justificabit ipse justus servos meos multos : et iniquitates eorum ipse portabit.

Lectio vi. Achim, id est frater meus iste : illum significat qui nostræ infirmitatis voluit esse particeps, ut haberet fratres de quibus ad Patrem dicere posset, Nunciabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclesiæ laudabo te. Et in Evangelio de fidelibus suis ipse ait, Quicunque fecerit voluntatem Patris mei qui est in cælis : ipse meus frater, soror, et mater est. Eliud vero, Deus meus iste interpretatus, sine dubio eum demonstrat, de quo in cantico exodi scriptum est, Iste Deus meus, et honorificabo eum : Deus patris mei, et exaltabo eum. Cui Esayas ait, Vere tu es Deus absconditus : Deus Israel Salvator. Et cui Thomas post resurrectionem ejus loca clavorum tangens : exclamans aiebat, Deus meus, et Dominus meus. Eleazar Deus meus adjutor dicitur. Et propheta ex parte humanitatis Christi ad Patrem loquitur, Diligam, inquit, te, Domine virtus mea : Dominus firmamentum meum et liberator meus. Deus meus adjutor meus : sperabo in eum.

Lectio ad Primam†.

Maria quoque interpretatur stella maris : sive amarum mare. Et hoc nomen apte competit matri Salvatoris. Ipsa quoque stella maris recte vocatur : quia huic mundo tenebris perfidiæ et peccatorum obscurato veram lucem edidit, de qua Johannes ait, Erat lux vera : quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hæc et amarum mare rite dici potest : quia voluptates istius mundi, ac libidinis luxum, quæ mare id est amaritudo recte nuncupantur, eo quod amaritudinem perpetuam gehennæ se sequentes pertrahunt, fecit bene amarescere, cum suo exemplo docuit ab illecebris hujus seculi abstinere. Nam cum a primordio mundi nuptiæ institutæ

* 'errorum' *Leg.* 1518.

† '*Tres vltime l'. de expōe euāg.* Loquēte iesu ad turbas. *vt supra in dn̄ica.*
¶ *Ad primam l'c.* Maria quoque interpretatur.' *Legend.* 1518.

essent, et totus mundus post concupiscentias suas abiret : ista in corde suo servare virginitatem suam statuit, et carnis desideria in se mortificare, cælestemque conversationem in terris habere, ut ei per omnia placeret cui se servire probavit. Sciendum quoque est quod Maria sermone Syro domina vocatur. Et merito illa domina vocatur : quæ Deum generare meruit cæli ac terræ.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Loquente Jesu ad turbas, *ut supra in Dominica.*

Ante Laudes V. Ora pro nobis sancta [Dei genitrix,

R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi].

AD LAUDES, *omnes Antiphonæ dicuntur.*

Memoria fiat de sancto Nichomede martyre cum Oratione ut supra.

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut infra Octavas.*

AD SECUNDAS VESPERAS, *omnia fiant sicut in prima die ad secundas Vesperas, præter Responsorium quod non dicetur.*

Hymnus. Ave maris stella.

Memoria fiat de sancta EDITHA *virgine non martyre, cum hac Oratione.*

Deus qui fidelibus tuis castitatis exemplum præbuisti, dum de virgine Filium tuum Dominum nostrum nasci voluisti: sanctæ Edithæ virginis tuæ precibus nobis mentis et corporis tribue puritatem, per quam a te nobis promissam percipiamus felicitatem. Per eundem.

Deinde fiat Memoria de martyribus EUFEMIA, LUCIA*, ET GEMINIANO, *cum hac Oratione.*

Præsta, quæsumus, Domine, precibus nostris cum exultatione proventum † : ut quorum diem passionis annua devotione recolimus, etiam fidei constantiam consequamur. Per.

SANCTÆ EDITHÆ VIRGINIS NON MARTYRIS. (XVI. SEPTEMB.)

Novem Lectiones fiant cum Oratione Deus qui fidelibus, *ut supra.*

Lectio i. Interveniente sancto Vyntoniæ pontifice Athelwoldo ‡, immo intercedente quæ fortis est ut mors Christi dilectione, regina Vilfridis § venerabilis sanctæ Edithæ genitrix de mundiali regno et thalamo sanctæ Dei genitricis virginali Wiltoniæ ‖ successit monasterio. Pro auro texta purpura induitur nigra peregrinantis a domino ¶ tunica, pro aureis monilibus ornatur pudore, pro regali diademate fusco velatur flammeolo. Quæ in tantum profecit post castum fructum ventris, post habitum religionis, ut magistra efficeretur castitatis, et virgineo contubernio ejusdem monasterii mater præficeretur. Huc igitur transfertur illa ejus filia sancta Editha, de sancta radice ut virgula thuris, et oliva speciosa propagata. Huc itaque Christianissimus Edgarus rex pater sanctæ Edithæ advenit, cum principum patrumque caterva populique affluentia, velut ad Christi curiam et divina sponsalia. Triumphat civitas in adventu regio, patrem patriæ et pacis principem amplectendo. Hic

* 'LUCIANO' *Brev. Joh. MS.* † 'pu̧ectū :' *Chevallon.*
‡ 'Wintoniæ epō Ethelwaldo' *Brev. Joh. MS.*
§ 'Wiltrudis' *Brev. Joh. MS.*; 'vuilfridis' *Leg.* 1518.
‖ 'Wintoniæ' *Brev. Joh. MS. perperam*; 'vuyntonie' *Leg.* 1518.
¶ 'domo' *Leg.* 1518.

tanquam pignus daturus ad nuptias vel suas oblaturus primitias accedit coram Domino, dat manus superno arbitro, fit Melchisedech devotione cum regno, consulit faciem Domini tali officio. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Protenditur pavimento insigne pallium ad gradus autentici altaris summæ Dei genitricis, quasi ante thronum et pedes divinæ majestatis. Diversa infunditur opulentia, temporalis et æterna. Regalis dignitas et matronarum ambitus coronulas aureas, auro textas clamides, gemmatas trabeas*, armillas, anulos, monilia, variaque radiantia rerum ornamenta : materna fides apponit nigrum sanctimoniæ velum, calicem et patenam Dominicæ passionis ferculum, cælestis oraculi psalterium. Orat cum parentibus patrum frequentia, orat sororum ecclesia, ut præscia omnium divinitas declarare dignaretur, quam vitam indocilis ætas præsenti electione sortiretur. Sistitur igitur bima infantula ut in florido prato hostia lactea. Quæ ut archa Dei a dextris et a sinistris irreflexa, recto impetu de medio splendentium colorum solum velum accipit, et pro corona capiti imponit. Sola sanctitatis pignora eripit, in sacris† suis Christum eligit, in sacro habitu Christum induit : cetera rerum insignia fatuis seculi virginibus intacta reliquit. Fiunt gratiarum actiones Deo auctori : fit plausus et gaudium patri et matri universæque fidelium congregationi. Claruit plane tunc præsentibus gratia futura. Tu autem.

Lectio iii. Tunc rex cum sorore de conjuge facta, in conventu angelorum et hominum, parvulo Christo parvulam suam desponsant‡ : unde se Dominicos soceros factos congaudent. Unicum pignus Salvatori offerunt, immo hæc offert : hæc in vice§ matris ecclesiæ Dei oblationem colligit. Collecta itaque in ecclesiæ gremium, in virginale collegium, adeo tota vita ipsius erat charitas, benignitas, ac hylaritas redolens in omnes, ut nichil aliud quam paradisus delectabilis, quam odor agri pleni cui benedixit Dominus, esse merito videretur. Pulchritudo formæ cum pulchriori pudore animæ respondebat. Facie similior patri, reverentia matri. Statura mediocritate decentissima, quæ ante assumpta est quam peradulta. Inter multa sanctorum exempla quæ libris legebat anhela, interque præsentia sanctorum et maxime propinquorum religiosorum lumina, vicinius accendebatur virginali palma sanctissimæ amitæ suæ summi Edgari regiæ germanæ Edithæ, cujus et nomen et virginitatem hereditavit : quæ monasterio Tamvordiæ|| et provinciæ Staffordiæ meritorum signis, sicut et ipsa Wyltoniæ¶ præclaruit. Beatissima quoque ejus avia regina Alfgina** claris miraculis illi ostendit qua pietate et fortitudine in thoro†† regis Edmundi, et aureo cultu cælo imitabilis extiterit.

Mediæ Lectiones fiant de martyribus‡‡ de Communi Plurimorum Martyrum, cum Versibus et Responsoriis de tertio Nocturno, nisi hoc festum in Dominica vel in secunda feria contigerit : tunc enim dicantur Versus et Responsoria de primo Nocturno Plurimorum Martyrum.

Et tres ultimæ Lectiones de proprietate sanctæ Edithæ legantur, sine expositione Evangelii§§.

Lectio vii. At|||| virgo gloriosa a

* 'trabbeas' *Chevallon.* † 'in saccis' *Leg.* 1518.
‡ 'desponsavit' *Legenda Joh. MS.* § 'unicæ' *Brev. Joh. MS.*
|| 'tam vordie' *Chevallon.*, 'tanvordie' *Leg.* 1518. ¶ 'vyntonie' *Leg.* 1518.
** 'Alfgiva' *Legend. Joh. MS.* †† 'throno' *Leg.* 1518.
‡‡ '*martyribus euphemia luciano et geminiano*' Leg. 1518.
§§ '*sine expōe euāgeliū.*' Leg. 1518. |||| 'Et' *Leg.* 1518.

Domino prudenter edocta non arrogabat longam regum genealogiam: malens a Domino humilium gratiam et gloriam. Quicquid mater indixerat, obauditionem velut bravium in stadio occupabat. Sororibus Martham, Christo se præstitit Mariam. Languidis ac destitutis se impendit, Lazaros* Christi regum natis præponit. Elephantiosis servire regno prætendit: ulcerosa vestigia lavacris†, capillis, osculis fovere mavult quam imperare. Quanto quisque apparuerat morbis deformior, tanto hæc offertur benignitate compatientior et famulatu suffusior. Hanc asilum suum damnati, hanc redemptionem suam noverant captivi. Quicquid a pio genitore legationibus vel allocutionibus postulasset, hoc præcordiale erat ut ecclesias multiplicaret, opibus proveheret, ut omnium necessitatibus sinum clementiæ panderet, puniendos aut venundandos venia liberaret. Cilicio etiam testantur consciæ matres asperatam, quod delicata interula et exteriori dissimulaverat purpura: quæ tamen religioni pareret nigra.

Lectio viii. Huic alludens piæ æmulationi serenissima gratia Altissimi tali miraculo favit aliquando dilectæ suæ parti. Cereum a flamma sua negligenter restinctum, et adhuc incenso ligno‡ fumigantem, archæ vestimentorum virginis plenæ femina ministra injecerat, obserataque archa discesserat. Mox semisopitum resudat incendium: quoque magis tegitur tectus magis æstuat ignis. Jam paries proximus ardebat, jam clausa machina deintus reluxerat, jam totius loci minax periculum imminebat. Nox erat et omnes sopor occupaverat, cum tandem insopita Dei providentia sorores excitantur: cursim frangere magis quam aperire æstuantem ædiculam moliuntur, vestes quasi combustas ejicere, aut communem desolationem minitantem flammam certant extinguere. Beata vero Editha mente in Christo fundata sua damna ridere, quantique penderet species et opes terrenas hilari vultu cœpit ostendere: eodemque animo vel sciens certe vel nesciens quod acciderat triumphare. Cunque vestimenta singula vel pellicea vel purpurea cautis luminibus explorant revoluta, mira perpetui custodis gratia ita omnia ab omni ustulatione inventa sunt illæsa, ut fuerant ante ipsa incendia, immo ut fiducialius fateamur, ut ipsa virgo corruptionis erat aliena.

Lectio ix. Vix ergo quindecennis§ processerat parvula|| in Christo dotalis Editha, jam paternus affectus Edgari magis ecclesiæ quam regni propaginem pensans in filia, hanc super tria sanctimonialium Deo dispensante desponsat monasteria. Quantis renisa est excusationibus, quam incongruam se vitæ scientiæ morumque maturitate reclamabat, quibus rosis pudor genas suffuderat virginales: etiam favore sponsi illustriores; Pulchræ sunt genæ tuæ ut fragmen mali punici, collum tuum sicut monilia: muræenulas aureas faciemus tibi. Veruntamen effrenacius resistere tantorum præceptorum non poterat reverentiæ: successitque non ad prælationem sed ad obedientiam, et quasi agna ad victimam. Consecrat eam cælestis aquila Ethelwoldus Vyntoniæ in monasterio quod nonnarum¶ nominatur. In monasterium quoque Ber-

* 'ob auditionē...Sororibus christi martham se prestitit: mariam languidis ac destitutis se impendit: lazaros' *Leg.* 1518.

† 'Elephātinosis...pretēdit: vlcerosis vestigiis: lauacris:' *Leg.* 1518.

‡ 'lichnio' *Legenda Joh. MS.*

§ 'quedam' *Leg.* 1518.

|| 'palmula' *Chevallon.*, *cum Leg.* 1518; 'parvula' *Leg. Joh. MS.*

¶ 'ethelvualdus vuyntonie in monasterio quod nouarū' *Leg.* 1518.

kynga dictum in tertium etiam promota est patrocinium. Non tamen a genitrice pia avelli, non a domo in qua Deo data et Dei providentia et perpetuo mansura radicem fixerat, poterat transplantari. Verum singulis excubiis spirituales matres tanquam efficaciores disposuit, seque ad parentem quasi adhuc erudienda magisque adhuc indigens disciplina contulit, malens matri subesse quam aliis præesse, matrem timere quam aliis imperare : discens a Domino suo mitis esse et humilis corde.

Cetera omnia de Communi Unius Virginis non Martyris fiant.

Hac die erunt Vesperæ de sancta Editha, et Memoria fiat de sancto Lamberto episcopo et martyre.

Si festum sancti LAMBERTI *in Dominica contigerit, fiat de ipso Memoria ad primas Vesperas et ad Matutinas, et mediæ Lectiones fiant ubi agitur de sancta Maria : tamen ubi agitur de festo loci, fiat de eo tantum Memoria.*

Si in Secunda Feria evenerit, fiat de ipso Memoria ad primas Vesperas et Matutinas de sancta Editha, et mediæ Lectiones quæ erunt de sancto Lamberto : et tunc in Dominica præcedente fiat tantum Memoria de martyribus Eufemia, Lucia et Geminiano ad primas Vesperas, et ad Matutinas, et ad Missam.

Si Tertia Feria contigerit, tunc fiet de eo tantum Memoria, post Memoriam beatæ Mariæ, ad secundas Vesperas de sancta Editha, et ad Commemorationem beatæ Mariæ quæ tunc erit in eadem tertia feria.*

Si hoc festum in Quarta Feria contigerit, nichil penitus de eo fiat illo anno nisi ad Vesperas et ad Matutinas de sancta Maria.

Si in Quinta Feria contigerit, fiat de eo tantum Memoria ad Vesperas et ad Matutinas de Commemoratione beatæ Mariæ, quæ fiet eadem quinta feria.

Si in Sexta Feria contigerit, fiant de eo tunc tres Lectiones cum Nocturno.

Et si in Sabbato contigerit, fiat de eo tantum Memoria, cum hac Oratione,

Sancti Lamberti martyris tui atque pontificis, Domine, nos tibi, quæsumus, commendet oratio : et sicut hunc diem ejus gloriosa decorat passio, ita nos ipsius semper muniamur suffragio. Per Dominum.

Tres Lectiones fiant.

Lectio i. Gloriosus vir Dei Lambertus oppido Trajectensi fuit oriundus. Qui a parentibus sacris litteris ad imbuendum traditus, dum puericiæ excederet annos, spiritu sapientiæ et humilitatis gratia resplendebat plenus. Prædictæ autem urbis pontifice decedente, per regis imperium et plebis consensum vir Dei Lambertus ejusdem urbis subrogatur episcopus. Sumpto autem officio erat in timore Domini perfectus : et quotidie in omne opus bonum augebatur. Actus vitæ suæ omni hora custodiebat, et oculum mentis suæ ad Deum semper defixum habebat : populumque sibi commissum spirituali cibo reficere omnimodis festinabat. His et hujusmodi exercitiis deditus, et divina gratia erat plenus. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Cum ergo jam vir sanctus pro custodia gregis sibi commissi multa certamina tollerasset, insurrexerunt duo pessimi homines et seculari potentia tumentes, qui res suæ ecclesiæ injuste pervadentes, cum eorum insolentiam nullus ferre posset, amici pontificis ira repleti ignorante viro Dei eosdem interfecerunt. Erat eis quidam consan-

* '*erunt*' Chevallon.

guineus nomine Dodo opibus plenus, ac superbia tumidus. Qui multitudine armatorum collecta necem prædictorum in ipso sancto Dei ulcisci crudeliter animum apposuit. Dum ergo vir sanctus in quadam suæ dyocesis sede moraretur, et matutinale officium nocte cum fratribus Domino persolvisset : assunt armati qui clausas fores effringentes super sanctum virum ubi orabat irruunt. Qui mox letali ictu jaculatus beatis meritis ditatum cælo spiritum reddidit.

Lectio iii. Beatus ergo Lambertus cum fuisset tali martyrio consummatus, subito currente nuncio omnes plateas rumor implevit. Replentur omnes tristitia : et proceres amarissime lugent. Corpus autem beati viri navi impositum ad sedem Trajectensis ecclesiæ est delatum. Mox vero pæne omnis civitas ruit in funeris obsequium : cujus corpus digno honore tumulatum jacet in gloria resurrecturum. Ad ejus autem sepulchrum diebus ac noctibus auditæ sunt sæpius voces psallentium angelorum. In loco etiam ubi beatus vir fuit interfectus, luminaria per divinam accensa potentiam resplendebant crebrius. Pluribus etiam miraculis per beatum virum patratis, ab omni populo glorificabatur Dominus.

Cetera omnia de Communi Unius Martyris et Pontificis.

Si hoc festum *sancti Lamberti, vel aliud festum trium Lectionum, in aliqua feria quattuor temporum, vel in sabbato quattuor temporum, mense Septembri, contigerit, dicuntur Matutinæ de festo et Missa de Jejunio, nisi Hystoria* Peto Domine *per ebdomadam fuerit inchoanda : tunc enim fiet totum servitium de feria, et festum trium Lectionum omnino prætermittatur.*

Quando dies Dominicus in crastino sancti Lamberti evenerit, tunc in ipsa Dominica erunt Vesperæ de sancta Maria cum pleno servitio in crastino, scilicet in die lunæ, et cetera.

SANCTI MATHEI APOSTOLI ET EVANGELISTÆ.

Festum inferius duplex : et novem Lectiones fiant.

Ad primas Vesperas.

Ant. Placentes Deo facti dilecti, quoniam gratia et misericordia est in sanctos ejus, et respectus in electos illius.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Ezechiel i.* [10].)

Similitudo vultus quatuor animalium, facies hominis et facies leonis a dextris ipsorum quatuor, facies autem bovis a sinistris ipsorum quatuor, et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.

R. Quatuor animalia, *infra vi.*

Hymnus.

Mathee sancte
bino pollens munere,
sedulis Jesum
interpella questibus,
ut nos in mundi
gubernet turbinibus,
ne post æternus
sorbeat interitus.

Annue Christe. *In Communi,* p. 364.

V. In omnem terram [exivit sonus eorum.

R. Et in omnes fines terræ verba eorum].

Ant. Ecce ego Johannes vidi ostium apertum in cælo, et ecce sedes posita erat in eo, et in medio sedis et in circuitu ejus quatuor animalia plena oculis ante et retro, et dabant gloriam et honorem et benedictionem sedenti super thronum viventi in secula seculorum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Da nobis, quæsumus, omnipotens Deus, ut beati Mathei apostoli tui et evangelistæ, quam prævenimus, veneranda solennitas : et devotionem nobis augeat et salutem. Per.

Memoria fiat de sancto LAUDO *episcopo et confessore solenniter, cum hac Oratione.*

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui beati Laudi confessoris tui atque pontificis solennia colimus, ejus intercessione æternam beatitudinem consequamur. Per.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Regem evangelistarum Dominum. Venite adoremus.

Ps. Venite.

Hymnus. Mathee sancte bino.

In primo Nocturno.

Ant. Convocatis Jesus duodecim apostolis misit illos prædicare regnum Dei, egressi autem evangelizabant et curabant ubique.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Mittens Dominus et alios ad prædicandum dicebat illis, messis quidem multa, operarii pauci.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Jesu Christi Domini gratia credentibus populis doctores et evangelistæ sunt in ministerium fidei missi.

R. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

V. In omnem terram.

Lectio i. Erant duo magi Zaroes et Arphaxat apud Ethiopes in civitate eorum magna, quæ dicitur Naddabar : ubi erat rex Eglippus. Hunc itaque ludificabant hi duo magi, ut dicerent se deos esse. Et credebat* eis rex, et omnis populus memoratæ urbis. Et ibat opinio eorum per totam Ethiopiam : ita ut ex longinquis regionibus Ethiopiæ venirent et adorarent eos. Faciebant enim subito hominum gressus figi, et tamdiu immobiles stare quamdiu voluissent. Similiter et visus hominum et auditus a suo officio refrenabant. Imperabant serpentibus ut percuterent, quod Marsi† facere solent, et ipsi incantando curabant. Et ut vulgo dici solet, malignis major reverentia exhibetur timore, quam benignis amore. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

R. 1. In visione Dei vidi et ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, nubesque magna et ignis involvens, splendorque in circuitu ejus. Et ex medio eorum similitudo quattuor animalium : et aspectus hominis erat in eis.

V. De medio autem ejus quasi species electri, hoc est de medio ignis. Et ex medio.

Lectio ii. Curam ergo Dominus hominum gerens : Matheum contra hos magos apostolum misit. Qui ingressus civitatem : cœpit detegere præstigia eorum. Omnes enim quos illi figebant : hic in nomine Jesu Christi solvebat : Quos illi cæcabant : hic illuminabat. Quibus illi tulerant auditum : iste reddebat. Serpentes igitur quos illi ad percutiendos homines excitabant, hic convertebat in somnum : et percussiones eorum facto

* 'Nabdaber...Credebat', *Leg.* 1518.

† 'Marci' *Leg. Joh. MS.* 'magici' *Leg.* 1518.

signo Domini curabat. Et non solum eos curabat quos illi lædebant : sed etiam omnes qui ad eum ferebantur, ab infirmitatibus diversis, atque a dæmonibus obsessos. Prædicabat autem virtutem Dei populo : ita ut omnes mirarentur eloquentiam ejus. Suscepit autem eum in domum suam fidelis ille eunuchus, a Philippo dyacono baptizatus. In illis diebus mortuus est filius regis Eglippi, ad cujus funus stabant magi. Qui cum non possent suscitare eum, suadebant regi eum in collegium deorum raptum, ut sit unus ex diis : et oportere ei simulachrum et templum fabricari. Tu autem.

R. 2. Quatuor facies uni erant et quatuor pennæ uni, pedes eorum pedes recti, planta pedis eorum ut vituli. Et scintillæ quasi aspectus æris candentis.

V. Sub pennis eorum manus hominis in quatuor partibus.

Et scintillæ.

Lectio iii. Tunc eunuchus ille fidelis Domino Jesu Christo suggessit regi et reginæ de apostolo. Et missi sunt honorati viri a latere regis, qui introduxerunt eum ad regem. Cui prostravit se Euphenisia* regina, et dixit, Scio te a Deo missum pro salute hominum, et ejus esse discipulum, qui mortuos suscitabat, et omnes ægritudines ab hominibus suo repellebat imperio. Nunc ergo veni et invoca nomen ejus super defunctum filium meum : credo enim quod si hoc feceris reviviscet. Dicit ei apostolus, Quia dicis te credere, quæ nondum prædicationem Domini mei Jesu Christi ex ore meo audisti : ideo scias filium tuum tibi reddi. Ingressus apostolus ad defunctum, expandit manus suas ad cælum, et orationem fudit ad Dominum. Et post orationem, apprehendens manum defuncti, ait, In nomine Domini mei Jesu Christi crucifixi : exurge, Eufronon. Et confestim exurrexit puer. Ad hoc factum expavit cor regis, et credens in Dominum baptizatus est cum regina Euphenisia*, et filio eorum qui suscitatus est Eufronon : et filia Ephigenia quæ virgo Dei permansit. Tu autem.

R. 3. Similitudo vultus animalium facies hominis et facies leonis a dextris ipsorum quatuor, facies vero vituli a sinistris ipsorum quatuor, facies autem aquilæ desuper ipsorum quatuor. Et facies et pennæ extentæ desuper erant.

V. Duæ pennæ singulorum jungebantur, et duæ tegebant eorum corpora.

Et facies. Gloria. Et facies.

In secundo Nocturno.

Ant. Sapientiam Domini † evangelii eruperunt abyssi, et annunciantes fecundati rore cælesti mundo intonant.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

Ant. Labia eorum disseminaverunt scientiam, opus sanctum dignum benedictione plenum fecerunt, ministerium sibi traditum devote impleverunt.

Ps. Exaudi, Deus, deprecationem (*lx.* p. 119).

Ant. Elegit eos ex omni carne, et dedit illis præcepta et legem vitæ et disciplinæ.

Ps. Exaudi, Deus, orationem (*lxiii.* p. 121).

V. Constitues eos principes.

Lectio iii. Fabricavit autem rex ecclesiam in honore Domini, quam vocavit Matheus apostolus resurrectionem : quoniam per resurrectionem defuncti occasio ædificationis ejus extiterat. Sedit autem in hac ecclesia Matheus annis viginti tribus. Et constituit presbyteros et dyaconos, et per civitates et castella or-

* 'Euphenissa' *Leg.* 1518. † 'diuini' *Port.* 1519, 1557 ; 'dui' *Chev. cum MS. Pet.*

dinavit episcopos, et multas fabricavit ecclesias. Rex vero Eglippus senectute expleta perrexit ad Dominum : et suscepit Hirtacus adelphus imperium ejus. Is cum vellet Ephigeniam filiam defuncti regis uxorem ducere, quæ jam Christo dicata erat, et sacrum velamen de manu apostoli acceperat, et quæ jam præposita erat virginum amplius quam ducentarum : sperabat quod per apostolum posset ejus animum commovere. Cœpit ergo cum sancto Matheo agere dicens, Dimidium regni mei accipe : tantum fac ut Ephigeniam possim meo matrimonio copulare. Cui beatus apostolus ait, Juxta bonum propositum prædecessoris tui regis qui omni die sabbati conveniebat ubi verbum Dei prædicabam : facito. Jube convenire Ephigeniam et omnes virgines quæ cum ea sunt, simul et populum, et audies quanta bona de bono conjugio loquar : quoniam satis Deo accepta sunt sancta conjugia.

R. 4. Facies et pennas per quatuor partes habebant. Incedentes non revertebantur, sed unumquodque ibat ante faciem suam.

V. Pedes eorum pedes recti, planta pedis ut planta vituli.

Incedentes.

Lectio v. Audito Hirtacus promisso apostoli gratulatus est : et jussit congregationem illam adesse, necnon et Ephigeniam interesse, quasi audituram ex ore apostoli, ut conjunx Hirtaci fieri consentiret. Facto autem in congregatione magno silentio : aperiens apostolus os suum cœpit sufficienter eos edocere de conjugio bono*. Et post hæc adjecit, Si hodie desponsatam regis servus regis usurpare audeat, non solum offensam, sed etiam tam grande crimen incurrisse dinoscitur : ut merito vivens tradatur flammarum incendiis, non ideo quia duxit uxorem, sed quia desponsatam regis sui accepit, aut melioris se vel certe sui domini matrimonium usurpare studuit. Ita et tu, O fili charissime rex Hirtace, sciens Ephigeniam filiam regis prædecessoris tui sponsam Regis cælestis effectam, et sacro velamine consecratam, quomodo poteris sponsam potentioris te tollere, et tuo eam matrimonio copulare ? Ad hanc vocem Hirtacus rex ira accensus abscessit. Tunc Ephigenia prostravit se coram omni populo ad pedes apostoli : et dixit, Obsecro te per ipsum Dominum cujus apostolus es, ut imponas super me et super omnes has virgines manus : ut per verbum tuum Domino consecratæ possimus evadere minas Hirtaci. Tu.

R. 5. Similitudo aspectus animalium ut carbonum ignis ardentium, et velut aspectus lampadarum. Ubi erat spiritus impetus illuc gradiebantur cum ambularent.

V. Et unumquodque eorum ibat ante faciem suam.

Ubi erat.

Lectio vi. Tunc apostolus confidentiam habens in Domino Deo suo, et penitus non timens Hirtacum, dedit super eas benedictionem dicens, Tu, Domine, has famulas tuas, quas bonus pastor eligere dignatus es ad conservandam coronam perpetuæ virginitatis et castimoniam animæ, protectionis tuæ scuto circuntege : ut vincentes carnis illecebras, et illicita connubia recusantes, insolubilem Filii tui Domini nostri Jesu Christi copulam mereantur. Virtutum armis has famulas tuas interius exteriusque communiens, præsta eis inoffensum cursum implere virginitatis : per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum Redemptorem animarum nostrarum, cum quo est tibi Deo Patri in unitate Spiritussancti honor et gloria per omnia secula seculorum.

* 'de conjugii bono.' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

Amen. Cum itaque celebrata ab apostolo missa mysteria* Domini susceptisset omnis ecclesia, et unusquisque ad domum propriam remeasset : retinuit se apostolus juxta altare, ut ubi fuerat corpus Christi ab eo confectum, ibi consummaret martyrium. Ubi eum expassis manibus orantem spiculator ab Hirtaco missus ictu gladii a tergo punxit : et Christi martyrem fecit. Quo audito omnis populus ad palacium cum igne pergebat. Tunc furenti populo occurrerunt omnes presbyteri, dyaconi et clerici, et omnes religiosi viri, simul cum discipulis sancti Mathei apostoli, dicentes, Nolite, fratres, contra præceptum Dei agere. Celebremus martyrium apostoli cum gaudio : et quod Dominus ordinare voluerit expectemus. Post modicum Hirtacus elephantino morbo irremediabiliter percussus, cum a nullo medicorum posset curari : sicut a tergo apostolum Domini interfecerat, ita seipsum a stomacho mucrone gladii perforavit. Hoc ordine confirmata est pax famulæ Christi Ephigeniæ et universæ ecclesiæ : præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen. Tu autem.

R. 6. Quatuor animalia ibant et revertebantur in similitudinem fulguris choruscantis, et erat in medio Splendor ignis. Et de igne fulgur egrediens.

V. Erat autem quasi visio discurrens in medio quatuor animalium. Splendor. Gloria. Et de.

In tertio Nocturno.

Ant. Electi sunt in Christo ante mundi constitutionem ut essent sancti et immaculati in conspectu Dei in charitate.

Ps. Confitebimur (*lxxiiii.* p. 136).

Ant. Sapientiam sanctorum† narrant omnes populi, et laudem eorum pronunciat omnis ecclesia sanctorum.

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Spiritu intelligentiæ implevit eos Dominus, et ipsi tanquam ymbres miserunt eloquia sapientiæ suæ.

Ps. Dominus regnavit, irascantur (*xcviii.* p. 170).

V. Nimis honorati.

Secundum Mattheum ix. [9—13.]

In illo tempore ; Cum transiret Jesus, vidit hominem sedentem in theloneo, Matheum nomine : et ait illi, Sequere me. Et reliqua.

Omelia venerabilis Bedæ presbyteri. (xii. libri secundi.)‡

Vidit Salvator hominem non tam corporeo intuitu quam internæ miserationis aspectibus : id est, miseratus est eum§ pertinaci videlicet animo humanis tantum studiis deditum, temporalibus lucris inhiantem, necdumque evangelico nomine dignum. Quod ob id utique providentia superna disposuit, ut nullum enormitas suorum scelerum a speranda venia revocaret, cum hunc tantis mundi nexibus absolutum, tam cælestem factum conspiceret, ut communicato cum angelicis spiritibus vocabulo evangelista nominaretur, et esset. Matheum, inquit, nomine. Matheus Hebraice, Latine dicitur donatus. Quod profecto nomen illi apte congruit, qui tantum supernæ gratiæ munus accepit. Vocabatur et Levi, quod interpretatur additus, sive assumptus : quia assumptus est per electionem a Domino, et additus ad

* 'Cum, celebratis ab apostolo missis, mysteria' *Legenda Joh. MS.* 'Cum itaque celebratis ab apostolo missa: mysteria' *Leg.* 1518.

† 'eorum' *Port.* 1519, 1557; *Brev. Aberdon.*

‡ *Bedæ* Homiliæ Æstivales de Sanctis, *Opera* VII. 137.

§ 'miseratus est ei. Sedentem in theloneo' *Leg.* 1518.

numerum gradus apostolici. Tu autem.

R. 7. Cum aspicerem animalia, apparuit rota una juxta ea, quatuor habens facies. Et una similitudo ipsarum quatuor.

V. Aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris.

Et una.

Lectio viii. Vidit ergo Dominus publicanum; et quia miserando atque eligendo vidit, ait illi, Sequere me. Sequere autem dixit, imitare. Sequere dixit non tam incessu pedum quam executione morum. Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulavit et ipse ambulare. Et surgens secutus est eum. Non est mirandum quod publicanus ad primam jubentis Domini vocem terrena quæ curabat lucra reliquerit, opibusque neglectis comitatui ejus quem nichil divitiarum habere cernebat adhæserit. Ipse enim Dominus, qui eum foris verbo vocavit, intus invisibili instinctu ut se sequeretur edocuit, infundens menti illius lumen gratiæ spiritualis, qua intelligeret quia his quos a temporalibus vocabat in terris incorruptibiles dare valeret thesauros in cœlis. Et factum est discumbente eo in domo: ecce multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum Jesu et discipulis ejus. Unius publicani conversio multis exemplum pœnitentiæ et indulgentiæ publicanis et peccatoribus tribuit. Et pulchro vere præsagio is qui apostolus et doctor gentium erat futurus in prima sui conversione peccantium post se gregem trahit ad salutem, officiumque evangelizandi, quod proficiente merito virtutum erat expleturus, a primis jam fidei suæ rudimentis incepit. Tu autem.

R. 8. Statura erat rotarum et altitudo horribilis, totumque corpus plenum oculis. Et aspectus earum et opera, quasi si sit rota in medio rotæ.

V. Per quatuor partes ibant, et non revertebantur cum ambularent.

Et aspectus.

Lectio ix. Qui quidem Matheus, quantum ad generale judicium respicit, congruam beneficiis cælestibus vicem rependit, ut a quo præmia* bona sperabat, illi sua temporalia commodaret: eumque corporalibus epulis reficeret, a quo ipso donante gustum spiritualis acceperat suavitatis. Et non tantum in domo sua terrestri convivium Domino corporale exhibuit, sed multo gratius illi convivium in domo pectoris sui per fidem ac dilectionem paravit. Libet meminisse, fratres mei, ad quantam Dominus arcem justitiæ Matheum, quem de publicanis actibus elegit ut spem remissionis peccatoribus ampliaret, advexerit. Qualis namque sit factus, ipse apostolorum numerus cui insertus est docet. Docet et ipsa gens Ethiopum, quam de finibus terræ ultimis ad sanctæ ecclesiæ societatem prædicando convertit, ablutamque fonte baptismatis de fusca formosam reddidit, quam viciorum nigredine exuit, ac virtutum decoravit ornatu. Docet et ipsum evangelium: in quo scribendo† Novi Testamenti consecravit exordium. Cui speciali privilegio donatum est, ut Dominicæ incarnationis mysteria, quæ cuncti a seculo prophetæ futura præcinebant, ipse primus omnium jam facta descripserit, et credentibus legenda transmiserit. Quod videlicet evangelium ad ædificandam fidem ecclesiæ primitivæ, quæ ex Hebreorum maxime populo collecta est, Hebreo sermone composuit. Dilatata autem per orbem ecclesia, et Grecis ac barbaris in ejusdem fidei unitatem confluentibus, curaverunt præsules fide-

* 'perennia' *Beda cum Leg. Joh. MS.*

† 'scribendi' *Beda cum Leg. Joh. MS.*

lium, ut idem etiam in Grecum Latinumque transferretur eloquium.

R. 9. Cum ambularent animalia ambulabant et rotæ juxta ea. Quocunque ibat spiritus Illuc pariter et rotæ elevabantur sequentes eum.

V. Cum elevabantur animalia de terra, elevabantur et rotæ juxta ea. Quocunque. Gloria Patri. Illuc.

Ante Laudes V. Dedisti hereditatem.

In Laudibus.

Ant. Dilecti Deo et hominibus sancti evangelistæ qui ornaverunt tempora Christi bono odore usque ad consummationem vitæ.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Dederunt in celebrationem operis sancti decus : ideo memoria eorum est in benedictione in seculum seculi.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Ex omni corde laudaverunt nomen sanctum Domini, ut amplificarent nomen sanctitatis.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Implevit eos Dominus spiritu sapientiæ et intellectus : jocunditatem et exultationem thesaurizavit super eos.

Ps. Benedicite (p. 31).

Ant. Datum est opus eorum in veritate : ideo in terra sua duplicia possidebunt : et lætitia sempiterna erit eis in Christo.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Similitudo vultus.

Hymnus. Exultet cælum.

Ant. In medio et in circuitu sedis Dei quatuor animalia senas alas habentia, oculis undique plena, non cessant die ac nocte dicere : sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est.

Ps. Benedictus.

Oratio. Beati Mathei apostoli tui et evangelistæ, Domine, precibus adjuvemur : ut quod possibilitas nostra non obtinet, ejus nobis intercessione donetur. Per Dominum.

Memoria fiat solennis de sancto Laudo. Oratio ut supra.

Ad Primam.

Ant. Dilecti Deo.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gratias tibi Deus.

Ps. Quicunque.

Ad Tertiam.

Ant. Dederunt.

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Similitudo.

Responsoria et Versus de Communi apostolorum ad omnes Horas dicuntur, cum Oratione Beati Mathei *ut supra.*

Ad Sextam.

Ant. Ex omni corde.

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. (*Ezech. i.* [13].)

Similitudo animalium et aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum.

Ad Nonam.

Ant. Datum est.

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. (*Ezech. i.* [13].)

Hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens, et animalia ibant et revertebantur in similitudinem fulguris choruscantis.

Ad secundas Vesperas.

Ant. Juravit Dominus.

Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et aliæ Antiphonæ cum suis Psalmis de apostolis quæ sequuntur.*

Capitulum. Similitudo, *ut ad primas Vesperas.*

R. Cum ambularent, *ut supra ix.*

Hymnus. Exultet cælum.

V. Annunciaverunt.

Ant. Sapientiam antiquorum exquisierunt sancti evangelistæ, et prophetarum dictis narrationem suam confirmaverunt.

Ps. Magnificat.

Oratio. Beati Mathei.

Deinde fiat solennis Memoria de sancto MAURICIO SOCIISQUE EJUS, *cum hac Oratione.*

Annue, quæsumus, omnipotens Deus, ut nos sanctorum martyrum tuorum Mauricii, Exuperii, Candidi, Victoris, Innocentii, et Vitalis, ac sociorum eorundem lætificet festiva solennitas : ut quorum suffragiis nitimur, nataliciis gloriemur. Per Dominum.

IN FESTO SANCTI MAURICII SOCIORUMQUE EJUS MARTYRUM. (XXII. SEPTEMB.)

Novem Lectiones fiant, cum Oratione ut supra.

Lectio i. Dioclecianus quondam Romanæ reipublicæ princeps, cum ad imperium fuisset electus, aliquasque provincias perturbari quorumdam præsumptione perspiceret : ad consortium imperii vel laboris, olim sibi commilitonem Herculium Maximianum Cæsarem fecit, eumque contra Amandum et Helianum, qui in Bagaudarum partibus præsumptione servili arma commoverant*, ad Galliam destinavit, cui ad supplementum exercitus legionem Thebeam ex orientalibus militibus ire præcepit. Quæ legio sex milia sexcentos sexaginta sex viros, validos animis, et instructos armis, antiquorum Romanorum habebat exemplo. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Hii igitur milites Christianæ religionis ritum orientali traditione susceperant, a Hierosolymitanæ urbis episcopo : fideique sacræ virtutem armis omnibus præponebant. Ad urbem quippe Romanam itinere attingentes eandem Christianitatis fidem quam acceperant non violaverunt. Recepti igitur a Dyocleciano Cæsare, jubentur ut post Maximianum collegam itinere quo cœperant Gallias tenderent. Maximianus Cæsar in Gallias properans, post arduam et horridam Alpium viam ad opidum Octodorum venit : ubi erat campestris loci grata planicies. Ibique sacrificaturus ydolis suis convenire exercitum jussit, atroci † proposita jussione, ut per aras dæmonibus consecratas jurarent, æqualibus animis contra Bagaudarum turbas ‡ esse pugnandum, Christianos vero velut inimicos diis suis ab omnibus persequendos. Quod ubi primum pervenit ad noticiam Thebeæ legionis, prætneriens Octodorense opidum ad locum cui Agaunus§ nomen est celeriter properavit : ut octo miliarium spacio ab Octodoro separata necessitatem committendi sacrilegii præteriret. Tu autem.

Lectio iii. Maximianus Cæsar dum ad sacramenta cunctos in exercitu suo cogeret, agnovit prætergressam ut diximus legionem. Subito iracundiæ furore completus satellites mittit ut legionem ad sacramentorum

* 'coüenerant' *Leg.* 1518.

† 'attroci' *Chevallon.*

‡ 'Bagandorum turmas' *Legenda Joh. MS.*

§ 'Agamus' *Legend. Joh. MS.*

suorum sacrilegia revocarent. Erat in eadem legione primicerius Mauricius, et signifer Exuperius, et Candidus senator. Qui ita commilitonibus suis præerant, ut amore potius divinitatis quam terrore militari obedienda præciperent : viri in rebus bellicis strenui et virtute nobiles, sed fide in Deo nobiliores. Erga imperatorem fortitudine : erga Christum devotione certabant. Evangelici præcepti sub armis custodes reddebant quæ Dei erant Deo, et quæ Cæsaris Cæsari restituebant. Requirunt itaque quid Maximianus Cæsar ira dictante mandasset. Dictum est eis, quod Cæsar juberet milites omnes immolare hostias, libare sacrificia, et sacramenta fanatici ordinis attrectare : jubere Cæsarem ut legio festinanter reverteretur, et ad commilitonum se præpararet exemplum. Tu autem.

Lectio iiii. Tunc hi qui præerant legioni miti affatu dederunt responsum, ob hoc se transgressos Octodorum, quia jam fama ad eos de sacrificiorum ordine pervenisset. Nephas sibi visum esse ut dæmonum aris Christiani contaminari viderentur : Deum unum se colere, et traditam orientali more religionem usque ad finem vitæ perenniter custodire. Ad bellorum usum paratam legionis esse virtutem : ad committenda vero sacrilegia sicut Cæsar præcepit Octodorum non redire. Reversus itaque satelles nunciat obstinatos esse animos legionis, nec velle præceptis imperatoris obedire. Tunc Maximianus Cæsar iracundiæ nimietate succensus ad hanc vocem subito furore prosilivit dicens, Ergo milites mei imperatoris præcepta et sacrificiorum meorum ordinem spernunt? Statuenda esset vindicta publica, etiam si tantum majestatem regiam contemnere voluissent. Jungitur despectui meo cælestis injuria : et mecum pariter religio Romana contemnitur. Tu autem.

Lectio v. Sentiat contumax miles me non solum michi, sed etiam diis meis dare posse vindictam. Jam nunc fidissimorum meorum turba festinet : decimum quemque morti funesta sors præbeat. Discant æqualem necem, quos ordo permiserit* moriendi, qualiter Maximianus vel sibi vel diis suis hac severitate dederit ultionem. Apparitoris jussio infausta peragitur, ad legionem velociter properatur : crudelia præcepta reserantur. Traduntur neci, quos ordo reperit† numerandi. Læti percussoribus cervices præbent : solaque inter eos erat de gloriosæ mortis accelerațione contentio. Perfecto itaque scelere, ut Octodorum legio redeat jubetur. Tunc Mauricius primicerius paululum a satellitibus regiis segregatus convocat legionem : et hac oratione confortans alloquitur; Gratulor virtuti vestræ, commilitones optimi, quod amore religionis nullam vobis Cæsaris præceptum attulit formidinem. Gaudentibus quodammodo animis tradi ad necem gloriosam commilitones vestros vidistis. Hic Dominus Christus plane mentes vestras manusque prohibuit, ne quisquam divino operi mortalibus dextris obstaret. Tu autem.

Lectio vi. Hæc quoque athleta Domini Mauricius in contextu suæ exhortationis locutus est; Hactenus exempla sacris inserta codicibus legebamus : jam nunc per nosmetipsos quos sequi deberemus aspeximus. Ecce vallatus sum commilitonum meorum corporibus, quos de latere meo funestus satelles abstraxit. Aspersus sum cruore sanctorum : et sanguinis reliquias in vestibus meis porto. Et non dubito eorum sequi necem : quorum gratulans admiror

* 'præmiserit' *Legenda Joh. MS.*

† 'repperit' *Leg.* 1518.

exemplum. Eya fortissimi commilitones, olim devotas animas subdamus preciosissimæ passioni. Sit nobis virilis animus : fides inviolata permaneat. Jam cerno ante tribunal Christi stantes eos, quos neci paulo ante satelles regius deputavit. Illa vera gloria est, quæ æternitatem beatam vitæ hujus brevitate mercatur. Milites Christi a sancto Mauricio confortati æquali omnes animo una voce responsum satelliti regio dederunt. Id nuncia, Milites quidem, Cæsar, tui sumus, et ad defensionem reipublicæ Romanæ arma suscepimus, nec unquam aut desertores bellorum aut proditores militiæ tuæ fuimus : aut ignaviæ seu formidinis meruimus subire flagitium. Tuis etiam obtemperamus præceptis : nisi in eo quod instituti legibus Christianis dæmonum cultus et aras semper pollutas sanguine vitamus. Comperimus præcepisse te aut sacrilegiis nos pollui, aut denis interfectis terreri. Non inquiras longius litantes : nos omnes Christianos esse cognosce. Habebis potestati tuæ subdita omnium corpora : auctorem vero suum respicientes Christum animas non tenebis. Legionis probatur assensio : et Cæsari per satellites nunciatur. Tu autem.

Lectio vii. Maximianus Cæsar præsenti præcepit jussione, ut iterum decimum quemque renovatæ crudelitatis ordo consumeret. Post hanc vocem ad legionem velociter properatur, crudelia præcepta peraguntur : reliqui vero ut Octodorum redeant jubentur*. Tunc Exuperius campiductor correptis legionis suæ signis hac circunstantes oratione alloquitur ; Tenere me, commilitones optimi, secularium quidem bellorum signa perspicitis : sed non ad hæc arma provoco, non ad hæc bella animos vestros virtutemque cohortor. Aliud vobis † genus eligendum est præliorum : nam per hos gladios non possumus ad cælestia regna properare. Robur nobis necessarium est animorum, fidem quam Deo promisimus in ultimis custodire. Jam de commilitonum nostrorum gloria, eorum qui divinum cernunt obtuitum, superest ut victori Deo gratias agamus. Tu.

Lectio viii. Gloriosus vir Mauricius sic est locutus; Ego vobis victoriam plenam si Christo creditis repromitto. Projiciant dextræ vestræ arma ista cum insigniis militaribus : præstabit hoc Christus ut mox in ipso cælesti regno alia vobis Exuperium vestrum videatis signa monstrare. Vadat quinimmo funestus satelles, et hæc truculento regi nunciet; Milites sumus, imperator, tui : sed tamen servi quod libere confitemur Dei, a quo vitæ exordium sumpsimus. Sequi imperatorem in hoc non possumus, ut auctorem nostrum negemus Deum, auctorem etiam velis nolis tuum ‡. Christiani sumus : persequi Christianos non possumus. Mori magis quam occidere parati sumus, et innocentes interire quam noxii vivere præoptamus. Inexsuperabiles legionis istius animos cognosce. Tela projicimus : fide catholicum pectus est armatum. Occide, prosterne : secandas gladiis cervices præbemus intrepidi. Remeans ad Maximianum Cæsarem satelles : mandata legionis nunciat. At ille quasi nichil iterato fuisset sceleris perpetratum, ire propere exercitum jubet : et circundari imperat legionem, nullumque de sanctorum exercitu relinqui. Tu autem, Domine.

Lectio ix. Ventum itaque est : et circunsistit § beatam legionem turba carnificum. Omnis ætas sine

* 'jubetur.' *Legenda Joh. MS.*

† 'vobis' *Chevallon. cum Leg.* 1518; 'nobis' *Leg. Joh. MS.*

‡ 'nolis et tuum.' *Leg.* 1518.

§ 'est : circunsistit' *Leg.* 1518.

discretione perimitur, lanianturque beatorum corpora, et devotæ Deo animæ fideli mortis professione commendantur. Operta est terra illic procumbentibus in morte corporibus justorum : fluxeruntque preciosi sanguinis rivi. Sic interfecta est illa plane beatorum legio : quæ ut credimus cum illis angelorum legionibus jam collaudat Deum in cælis. O quanta reverentia excolendus est sacer ille Agaunensium locus, in quo tot pro Christo martyrum milia ferro Cæsaris perimuntur. Peracta tandem cæde, inter omnes sanctorum percussores præda dividitur. Namque Maximianus facultatem dederat, ut quicunque legionis illius militem jugulasset jugulati spoliis uteretur. Hæc autem tantum de numero illo et multitudine martyrum nobis comperta sunt nomina beatissimorum, scilicet Mauricii, Exuperii, Candidi, Victoris, Innocentii, atque Vitalis. Cetera vero nomina nobis quidem incognita : sed in libro vitæ sunt scripta. Corpora vero eorum post multos passionis annos, sancto Theodoro illius loci in quo passi sunt episcopo : revelata traduntur. Sed et post longum temporis tractum : beati Innocentii martyris membra Rhodanus revelavit. Jugi enim inundatione ad sepulturam martyris famulatrix unda pervenit, sanctique corporis reliquias leniter allambens protulit : non ideo ut in gurgitis sui procella eas demergeret, sed ut gloriosa fidelium devotione intra ambitum basilicæ ceteris martyribus consepeliretur. Cujus translatio a Domiciano Genevensi, et Grato Augustanæ urbis, vel Prothasio tunc temporis loci illius episcopo, celebriter facta est. Tu autem.

Cetera omnia fiant de Communi plurimorum Martyrum.

SANCTÆ TECLÆ, VIRGINIS NON MARTYRIS, (XXIII. SEPTEMB.)

tres Lectiones fiant cum nocturno : et cetera omnia fiant de Communi Hystoria Unius Virginis non Martyris, et etiam Oratio.

SANCTI FIRMINI, EPISCOPI ET MARTYRIS, (XXV. SEPTEMB.)

tres Lectiones fiant, et Oratio de Communi.

Lectio i. Firminus vero cum esset decem et septem fere annorum litteris et doctrina catholica instructus cœpit religionis studio proficere. Nam ad ecclesias horis singulis inhianter [intendens*] laudes et honores Deo et sanctis ejus reddere properabat assidue. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Cunque proficeret annis† fere septem in religionis studiis, et sapientiæ gradibus ad virtutum culmina promineret : Honestus‡ presbyter, dum [in]§ senectutis tempore aggravatus esset, sæpe dirigebat eum per vicos et suburbana civitatis, ut prædicationis verbo populum jam Deo devotum confirmaret. Quia ipse quamvis in juventutis floribus existeret, tamen cum

* *non habet Chevallon. neque Leg.* 1518; *habent Port.* 1519, 1557.
† 'annos' *Leg.* 1518. *cum Port.*
‡ 'honestus vero pfatus' *Leg.* 1518.
§ 'in' *non habet Chev.*; *habent Leg.* 1518. *et Portiforia.*

omni gravitate et constantia populum ubique ad Christianæ religionis studium provocabat.

Lectio iii. Et dum hæc pater et magister ejus Honestus consideraret, quod in ipso gratia spiritalis esset coram omnibus in verbo ac doctrina magis ac magis : direxit* ad Honoratum Tholosanæ urbis episcopum ut eum ad episcopatus gradum et gratiam impositis manibus constitueret. Quem ut vidit Honoratus episcopus, cognovit in eo quia in hoc prædestinatus et electus esset a Domino, ut verbum vitæ et salutis gratiam in gentibus prædicaret. Confessus est igitur Christum in martyrio beatus Firminus episcopus, et martyrizatus est in civitate Ambianensium in confessione : sub die septimo Kalendas Octobris. Tu autem.

Cetera omnia fiant de Communi Hystoria Unius Martyris et Pontificis, et etiam Oratio.

SANCTORUM CYPRIANI ET JUSTINÆ MARTYRUM†,

(XXVI. SEPTEMB.)

tres Lectiones fiant : et Invitatorium duplex.

Lectio i. Ciprianus episcopus sanctam Justinam virginem promovit in monasterio virginum abbatissam : et constituit eam matrem in monasterio virginum. Multos etiam Cyprianus illuminabat per verbum Dei, et convertebat augens gregem Christo.

Lectio ii. Sanctus vero Cyprianus episcopus per epistolas suas et ecclesias omnes ut Paulus apostolus consolabatur et confirmabat, et per civitates singulas multos convertebat ab errore. Malignus autem serpens ut assolet dyabolus per suos impios homines suggessit Eutolimio comiti orientis, quia Cyprianus episcopus doctor Christianorum ipse destruxit gloriam deorum nostrorum, et omnem orientem seduxit per magicas artes, cum aliqua virgine Justina nomine suadens non immolare diis.

Lectio iii. Ducti sunt ergo Cyprianus et Justina ad fluvium qui vocatur Gallus, ut decollarentur. Oravit vero sanctus Cyprianus pro cunctis ecclesiis, pro Dei ministris, et populo Christiano. Et consignans se signo Christi fecit a dextris suis stare sanctam virginem : rogans ante se debere consummari. Cœpit ergo Cyprianus gratias agere dicens, Benedictus es, Domine, qui suscepisti animam famulæ tuæ : et me peccatorem jube cursum consummare. Theognitus quidam Christianus de peregrino veniens vidit sanctum Cyprianum quia ducitur decollari, currens osculatus est eum. Ferinus quidem cognatus regis vidit Theognitum osculantem Cyprianum : et iratus jussit eum decollari. Consummati sunt vero in Domino, et consummaverunt martyrium : Cyprianus, Justina, et Theognitus. Tu [autem Domine miserere nostri].

Cetera omnia de Communi plurimorum Martyrum, et similiter Oratio.

* 'direxit eum' *Leg.* 1518.

† '*In natali sanctorū martyrū cypriani episcopi et iustine virginis.*' Leg. 1518.

SANCTORUM COSMÆ ET DAMIANI FRATRUM ET MARTYRUM, (XXVII. SEPTEMB.)

tres Lectiones fiant : et Invitatorium duplex : cum hac Oratione.

Magnificet te, Domine, sanctorum martyrum tuorum Cosmæ et Damiani beata solennitas : qua et illis gloriam sempiternam, et opem nobis ineffabili providentia contulisti. Per.

Lectio i. Temporibus Diocleciani et Maximiani imperatorum, facta est persecutio Christianorum in civitate Egea. Sedens itaque proconsul Lysias pro tribunali audivit ab officio suo vitam beatissimorum martyrum Cosmæ et Damiani, quæ et quanta per eos Dominus circa ægrotantes ageret, et quod essent Christiani medicina arte imbuti, circuneuntes civitates vel provincias infirmos sanantes, et omnes oppressos a spiritibus immundis, in nomine ejus qui dicitur Christus curantes, sed et alia signa in ejus nomine facientes. Et hæc videntes cultores deorum nostrorum recedunt a sacratissimis immolationibus eorum. Audiens igitur præses quæ fiebant per sanctos, dirigit quosdam de officio qui eos tenerent. Et statim ab apparatoribus præsentantur. Aspiciens eos impiissimus præses dixit, Quare vos civitates circuneuntes vel provincias quam plurimos cogitis recedere a Deorum nostrorum cultura? Primum quidem dicite michi cujus estis provinciæ? et quæ sunt nomina vestra, vel cujus estis fortunæ? Martyres dixerunt, Hoc si vis scire : Arabiæ provinciæ cives sumus. Nomina nostra hæc sunt. Ego quidem Cosmas dicor : frater meus Damianus. Fortuna autem quid sit ignoramus. Christiani enim sumus, ex magno genere. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Præses dixit ad sanctos, Tractantes quod expedit vobis, accedite et sacrificate diis nostris. Si vero nolueritis : crucians vos tormentis negare faciam Christum. Sancti martyres sic ex uno ore dixerunt, Tormenta tua valde contemnentes non timemus. Fac ergo quod potes. Nam ydola surda et cæca, quæ sunt lapides et æramenta, deos dicere non possumus. Audiens hæc præses præcepit eos vinctos manibus et pedibus fortiter torqueri. Sancti martyres dum torquerentur dicebant, Libera nos, Domine, a laqueo dyaboli, et filii ejus Lysiæ præsidis : quia in te speramus, Domine, et tu es gloriosus in secula. Et dixerunt, Amen. Hæc autem orantes manebant illæsi. Dicebant quoque sancti ad præsidem, Si habes crudeliora tormenta infer nobis : ut cognoscas quia nichil nobis tormenta tua prævalent, adjuvante nos Christo. Præses dixit, Ego quidem per parva tormenta putabam suadere vobis, ut applicarem vos ad propicios deos : sed ut video perseveratis in impietatibus vestris, Propter hoc præcipio vos vinctos cathenis in mare præcipitari. Vincti autem cathenis secundum præsidis præceptum pergebant gaudentes et psallentes; Si ambulemus in medio umbræ mortis non timebimus mala, quoniam tu nobiscum es, Domine. Hæc illis psallentibus venerunt ad locum. Et accipientes eos ministri, secundum quod eis fuerat imperatum, miserunt eos in mare*. Statimque angelus Domini affuit, et

* 'in mari.' *Chevallon.*

disrupit vincula eorum : et ejecit eos de mari illæsos. Tu autem.

Lectio iii. Audiens proconsul quæ facta sunt, furore commotus jussit sanctos in carcerem recipi donec cogitaret quomodo eos perderet. Dum autem ducerentur sancti martyres : psallebant dicentes, Cantemus Domino : quia mirabilia fecit nobiscum. Salvavit nos dextera sua : et brachio sancto suo. Sequenti die proconsul sedens pro tribunali jussit in conspectu suo adduci sanctos. Cum autem adducerentur, dicebant, Da nobis, Domine, auxilium de tribulatione. Et hæc dicentes venerunt ante præsidem. Præses dixit ad eos, Cogitastis vobiscum : aut adhuc permanetis in insania vestra? Sancti martyres dixerunt, Audi inimice veritatis. Nos Christiani sumus, et usque in finem pro veritate dimicamus : et non negamus omnium Dominum. Cogitans præses quia nichil adversus sanctos prævaleret, nec posset eos separare a Christi fide : furore commotus jussit afferri tormenta, et ignem copiosum succendi, et ibi præcepit mitti sanctos martyres. Missi autem in ignem sancti martyres deambulabant in medio fornacis sicut in paradiso. Orantibus autem sanctis statim nutu Dei egressa est flamma, et combussit plurimos impiorum, et mortui sunt. Sancti vero apparuerunt illæsi : ita ut nec capillus eorum exustus fuisset ab igne. Videns vero hæc præses obstupuit in mirabilibus quæ fiebant. Iniquissimus præses jussit iterum suspendi sanctos in equuleo, et torqueri. Stabat autem angelus Domini, qui eos custodiebat illæsos. Fatigati sunt autem ministri : et facti sunt velut mortui. Videns hoc præses jussit eos deponi. Stabant autem hilari vultu coram præside, tanquam si nichil fuissent [mali*] perpessi. Tunc præses valde iratus jussit eos crucifixos lapidari. Et crucifigentes eos ministri, cum projicerent super eos lapides, alterutrum se cædebant. Videns insanus judex ministros suos vulnerari : furore succensus jussit venire quatuor milites, ut eos sagittarent. Accedentes vero milites expenderunt omnes sagittas suas in sanctos : et nichil nocuerunt eis. Videns præses victam omnem maliciam suam, perturbatus usque ad mortem, jussit amputari capita sanctorum. Et suscipientes eos carnifices deducebant ad locum in quo decollandi erant. Cunque ducerentur, tanquam ex uno ore psallebant, dicentes; Bonum est confiteri Domino : et psallere nomini tuo, Altissime. Ad annunciandum mane misericordiam tuam et veritatem tuam per noctem, quia magnificasti misericordiam tuam super nos : sed vir insipiens non cognovit, et stultus non intellexit eam. Et hæc dicentes venerunt ad locum. Et extensis manibus ad orientem, oculis respiciebant in cælum. Et cum orassent in cordibus suis : sic ex uno ore dixerunt Amen. Et statim accedentes carnifices gladio amputaverunt capita eorum : et sic in pace sanctas animas reddiderunt, suscipientes victoriæ palmam.

Tertium Responsorium erit Hæc est vera fraternitas. [*In Communi*, p. 402.]

Cetera omnia de Communi Hystoria Plurimorum Martyrum, cum Oratione prædicta.

* *non habet Chevallon., habet Leg. Joh. MS.*

SANCTI MICHAELIS ARCHANGELI, FESTUM INFERIUS DUPLEX : *et novem Lectiones fiant.*

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Antiphona.*
Excelsi Regis Filium
collaudant cives cælici,
quem cherubin et seraphin
Sanctus proclamant seduli.

Psalmi feriales.

Capitulum. (*Apocalyps. i.* [1.]) Significavit Deus quæ oportet fieri cito, loquens per angelum suum servo suo Johanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Jesu Christi, quæcunque vidit.

R. Te Sanctum Dominum in excelsis laudant omnes angeli dicentes, Te decet Laus et honor, Domine.

V. Cherubin quoque ac seraphin Sanctus proclamant, et omnis cælicus ordo dicens,

Te decet. Gloria. Laus et.

Hymnus.

Tibi, Christe, splendor Patris,
vita, virtus cordium,
in conspectu angelorum
votis voce psallimus :
alternantes concrepando
melos damus vocibus.
Collaudemus venerantes
omnes cæli milites,
sed præcipue primatem
cælestis exercitus,
Michaelem in virtute
conterentem Zabulon.
Quo custode procul pelle,
rex Christe piissime,
omne nephas inimici
mundo corde et corpore,
paradiso redde tuo
nos sola clementia.
Gloriam Patri melodis
personemus vocibus,
gloriam Christo canamus,
gloriam Paraclyto,
qui Deus trinus et unus
extat ante secula. Amen.

V. In conspectu angelorum psallam tibi, Deus meus.

R. Adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo.

Ant. Dum sacrum mysterium cerneret Johannes, archangelus Michael tuba cecinit, ignosce, Domine Deus noster, qui aperis librum, et solvis signacula ejus. Alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui miro ordine angelorum ministeria hominumque dispensas, concede propicius : ut quibus tibi ministrantibus in cælo semper assistitur, ab his in terra vita nostra muniatur. Per.

Tunc eat processio ad altare sancti Michaelis, si habeatur, cantando R. Fidelis sermo.

V. Stetit angelus juxta aram templi.

R. Habens thuribulum aureum in manu sua.

Oratio. Beati Michaelis archangeli tui interventione suffulti, supplices te, Domine, deprecamur : ut quos honore prosequimur, contingamus et mente. Per.

In redeundo dicitur de sancta Maria Antiphona.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Cuncta agmina angelorum adorant regem cælorum. et

* '*pm.*' Chevallon.

inter eos egregius Michael archangelus. Venite adoremus.

Ps. Venite.

Hymnus. Tibi Christe splendor.

In primo Nocturno.

Ant. Introibo in domum tuam, Domine : et adorabo ad templum sanctum tuum.

Ps. Verba mea (*v.* p. 8).

Ant. Stetit angelus juxta aram templi : habens thuribulum aureum in manu sua.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Ascendit fumus aromatum in conspectu Domini de manu angeli.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

V. Stetit.

Lectio i. (*Gregorius Omelia* 34. *ante medium**.)

Novem esse angelorum ordines testante sacro eloquio scimus : angelos, archangelos, virtutes, potestates, principatus, dominationes, thronos, cherubin atque seraphin. Esse namque angelos et archangelos pæne omnes sacri eloquii paginæ testantur. Cherubin vero atque seraphin sæpe ut notum est libri prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus apostolus ad Ephesios enumerat dicens, Supra omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem. Qui rursus ad Collocenses† scribens ait, Sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates.

R. 1. Factum est silentium in cælo dum committeret bellum draco cum Michaele archangelo, et audita est vox milia milium dicentium, Salus, honor, et virtus omnipotenti Deo.

V. Milia milium ministrabant ei : et decies milies centena milia assistebant ei.

Salus.

Lectio ii. Dominationes, principatus, atque potestates jam ad Ephesios loquens apostolus descripserat : sed ea quoque Collosensibus‡ dicturus præmisit thronos, de quibus necdum quicquam fuerat Ephesiis locutus. Unde cum illis quatuor quæ ad Ephesios dixit, id est, principatibus, potestatibus, virtutibus, atque dominationibus conjunguntur throni : quinque sunt ordines qui specialiter exprimuntur. Quibus dum angeli et archangeli, cherubin atque seraphin adjuncta sunt, proculdubio novem esse angelorum ordines inveniuntur. Unde et ipsi angelo qui primus est conditus per prophetam dicitur, Tu signaculum similitudinis plenus sapientia et perfectus decore : in deliciis paradisi Dei fuisti. Notandum quod angelus non ad similitudinem Dei factus, sed signaculum similitudinis dicitur : ut quo in eo subtilior est natura, eo in illo ymago Dei similius insinuetur expressa. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 2. Stetit angelus juxta aram templi habens thuribulum aureum in manu sua, et data sunt ei incensa multa. Et ascendit fumus aromatum de manu angeli in conspectu Domini.

V. Factum est silentium in cælo, et accepit angelus thuribulum et implevit illud de igne altaris.

Et ascendit.

Lectio iii. Quo in loco mox subditur, Omnis lapis preciosus operimentum tuum, sardis§, topazius, et iaspis, crisolitus, onix et berillus,

* *Gregorii* In Evangelia, Lib. II. Homil. XXXIV. § 7, *Opera* I. 1603.

† 'collosenses' *Leg.* 1518. 'colosenses' *Leg. Joh. MS.* 'cholocenses' *Brev. Joh. MS.*

‡ 'Colocensibus' *Legenda Joh. MS.*, 'colossēsibus' *Leg.* 1518.

§ 'Sardius' *Legenda Joh. MS.* 'sardius...crysolitus' *Leg.* 1518.

saphirus, carbunculus, et smaragdus. Ecce novem dixit nomina lapidum : quia profecto novem sunt ordines angelorum. Quibus nimirum ordinibus ille primus angelus ideo ornatus et opertus extitit : quia dum cunctis agminibus angelorum prælatus est, ex eorum comparatione clarior fuit. Cur igitur persistentium angelorum choros enumerando perstrinximus, si non eorum quoque ministeria subtiliter exprimamus? Greca enim lingua, angeli nuncii : archangeli vero summi nuncii vocantur. Sciendum quoque quod angelorum vocabulum nomen est officii : non naturæ. Nam sancti illi cælestis patriæ spiritus semper quidem sunt spiritus : sed semper vocari angeli nequaquam possunt : quia tunc solum sunt angeli, cum per eos aliqua nunciantur. Unde et per psalmistam dicitur, Qui facit angelos suos spiritus. Ac si patenter dicat, Qui eos quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit angelos facit.

R. 3. Hic est Michael archangelus princeps militiæ angelorum. Cujus honor præstat beneficia populorum. Et oratio perducit ad regna cælorum.

V. Archangele Christi, per gratiam quam meruisti te deprecamur : ut eripias nos a laqueo mortis.

Cujus. Gloria. Et.

In secundo Nocturno.

Ant. Michael archangele veni in adjutorium populo Dei.

Ps. Domine, quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Michael præpositus paradisi quem honorificant angelorum cives.

Ps. Exaltabo (*xxix.* p. 72).

Ant. Gloriosus apparuisti in conspectu Domini propterea decorem induit te Dominus.

Ps. Omnes gentes (*xlvi.* p. 103).

V. Ascendit fumus aromatum.

R. In conspectu Domini de manu angeli.

Lectio iiii. Hi qui minima nunciant angeli : qui vero summa annunciant archangeli vocantur. Hinc est enim quod ad Mariam virginem non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur. Ad hoc quippe ministerium summum angelum venire dignum fuerat, qui summum omnium nunciabat. Qui idcirco etiam privatis nominibus censentur, ut signetur per vocabula etiam in operatione quid valeant. Neque enim in illa sancta civitate quam de visione omnipotentis Dei plena scientia perficit, idcirco propria nomina sortiuntur ne eorum personæ sine nominibus sciri non possint : sed cum ad nos aliquid ministraturi veniunt, apud nos etiam nomina a ministeriis trahunt. Michael, quis ut Deus. Gabriel autem, fortitudo Dei. Raphael vero dicitur medicina Dei. Et quotiens miræ virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur : ut ex ipso actu et nomine detur intelligi, quod nullus potest facere, quod facere prævalet Deus.

R. 4. Venit Michael archangelus cum multitudine angelorum : cui tradidit Deus animas sanctorum. Ut perducat eas in paradisum exultationis.

V. Data est potestas archangelo Michaeli super animas sanctorum.

Ut perducat.

Lectio v. Ad Mariam quoque Gabriel mittitur : qui Dei fortitudo nominatur. Illum quippe nunciare veniebat, qui ad debellandas aereas potestates humilis apparere dignatus est. Raphael quoque interpretatur (ut diximus) medicina Dei. Quia videlicet dum Thobiæ oculos quasi per officium curationis tetigit, cæcitatis ejus tenebras tersit. Qui ergo ad curandum mittitur, dignum videlicet fuit ut Dei medicina vocaretur.

Quia angelorum nomina interpretando perstrinximus, nunc superest ut ipsa officiorum vocabula breviter exequamur. Virtutes etenim vocantur illi nimirum spiritus, per quos signa et miracula frequentius fiunt. Potestates etiam vocantur hi qui hoc potentius ceteris in suo ordine perceperunt, ut eorum ditioni virtutes adversæ subjectæ sunt. Quorum potestate refrenantur, ne corda hominum tantum tentare prævaleant quantum volunt. Principatus etiam vocantur, qui ipsis quoque bonis angelorum spiritibus præsunt, qui subjectis aliis dum quæque sunt agenda disponunt, eis ad explenda divina ministeria principantur. Tu autem.

R. 5. In tempore illo consurget Michael qui stat pro filiis vestris. Et veniet tempus quale non fuit ex eo ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud.

V. In tempore illo salvabitur populus meus omnis qui inventus fuerit scriptus in libro vitæ.

Et veniet.

Lectio vi. Dominationes vero vocantur, qui etiam potestates principatuum dissimilitudine alta transcendunt. Nam principari est, inter reliquos priorem existere. Dominari vero est, etiam subjectos quosque possidere. Ea vero angelorum agmina quæ mira potentia præeminent*, pro eo quod eis cetera ad obediendum subjecta sunt, dominationes vocantur. Throni quoque illa agmina sunt vocata, quibus ad exercenda judicia semper Deus omnipotens præsidet. Quia enim thronos Latino eloquio sedes dicimus, throni Dei dicti sunt hi qui tanta divinitatis gratia replentur, ut in eis Dominus sedeat, et per eos sua judicia decernat. Unde per psalmistam dicitur, Sedes super thronum qui judicas æquitatem. Cherubin quoque plenitudo scientiæ dicitur. Et sublimiora illa agmina idcirco Cherubin vocata sunt : quia tanto perfectiore scientia plena sunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur. Ut secundum creaturæ modum, eo plene† omnia sciant, quo visioni‡ conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Seraphin etiam vocantur illa sanctorum spirituum agmina, quæ ex singulari propinquitate conditoris sui incomparabili ardent amore. Seraphin namque ardentes vel incendentes vocantur. Quæ quia ita Deo conjuncta sunt, ut inter hæc et Deum nulli alii spiritus intersint, tanto magis ardent [amore§] quanto hunc vicinius vident. Quorum profecto flamma, amor est. Quia quo subtilius claritatem divinitatis ejus aspiciunt : eo validius in ejus amore flammescunt. Tu.

R. 6. Fidelis sermo et omni acceptione dignus Michael archangelus qui pugnavit cum dyabolo. Gratia Dei ille victor in cælis extitit. Et ille hostis antiquus passus est ruinam magnam.

V. Gaudent angeli et exultant archangeli, et collaudant Christum regem virtutes cælorum : quia qui seducebat omnes gentes peremptus est a Michaele archangelo.

Gratia. Gloria. Et.

In tertio Nocturno.

Ant. Concussum est mare et contremuit terra, ubi archangelus Michael descendebat de cælo.

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Data sunt ei incensa multa :

* 'Ea ergo...preminent' *Leg. Joh. MS.*; 'Ea ergo...preeminet' *Leg.* 1518.
† 'pene' *Chevallon.*
‡ 'visione' *Chevallon. cum Leg.* 1518; 'visioni' *Leg. Joh. MS.*
§ 'amore' *habet Leg. Joh. MS., non habet Chevallon. neque Leg.* 1518.

ut adoleret ea ante altare aureum quod est ante oculos Domini.

Ps. Dominus regnavit, irascantur (*xcviii.* p. 170).

Ant. Laudemus Dominum quem laudant angeli. quem Cherubin et Seraphin, Sanctus, sanctus, sanctus, proclamant.

Ps. Benedic anima [*primum*]* (*cii.* p. 173).

V. In conspectu angelorum psallam tibi Deus meus.

R. Adorabo ad. [*p.* 866.]

Evangelium secundum Mattheum xviii. [1—10.]

In illo tempore; Accesserunt ad Jesum discipuli dicentes, Quis putas major est in regno cælorum? Et advocans Jesus parvulum statuit eum in medio eorum. Et reliqua.

Sermo beati Maximi episcopi (*Ambros. sermo* 1 †).

Si diligenter audistis evangelicam lectionem, intelligere potestis quæ ministris ac sacerdotibus Dei reverentia debeatur, vel qua ipsos clericos invicem humilitate se oporteat prævenire. Ait enim Dominus perconctantibus discipulis quis eorum in regno cælorum major esset futurus : statuto coram omnibus parvulo, Quicunque humiliaverit se sicut parvulus iste, hic major erit in regno cælorum. Unde intelligimus quod humilitate pervenitur ad regnum : simplicitate penetratur ad cælum. Quisquis igitur cupit divinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur.

R. 7. In conspectu gentium ‡ nolite timere, vos enim in cordibus vestris adorate et timete Dominum. Angelus enim ejus vobiscum est.

V. Cantate ei canticum novum, bene psallite ei in vociferatione.

Angelus.

Lectio viii. Quicunque vult fratrem suum prævenire regnando, prius illum præveniat obsequendo : sicut ait apostolus, Honore invicem prævenientes. Vincat eum officiis, ut possit vincere sanctitate. Si enim te non læsit fratris obsequium, meretur ut diligas. Quod si forsitan læsit, magis obsequium meretur ut vincas. Hæc enim nostræ Christianitatis summa est : ut amantibus vicissitudinem, lædentibus patientiam rependamus. Qui ergo fuerit patientior ad injuriam, potentior constituetur in regno cælorum. Non enim ad imperium cælorum pervenitur superbia, divitiis, præfectura : sed humilitate, paupertate, et lenitate. Arta enim et angusta est via, quæ ducit ad regnum. Quisquis ergo honoribus inflatus fuerit, et auri thesauris dilatatus, tanquam onustum et impeditum animal, per angustum regni iter transire non poterit, simul etiam ut se existimaverit pervenisse, sarcinam ejus exigua porta non capiente, repercusso limine retrorsum redire cogetur. Tam enim angusta est diviti porta cælestis, quam est camelo acus foramen exiguum. Unde ait Dominus, Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.

R. 8. In conspectu angelorum psallam tibi, et adorabo ad templum sanctum tuum. Et confitebor nomini tuo, Domine.

V. Deus meus es tu et confitebor tibi, Deus meus es tu et exaltabo te.

Et confitebor.

Lectio ix. Sicut enim camelum,

* '*Ps.* Benedic aĩa. *fo. xxxiiij.*' Chevallon., qui in isto Psalterii foliculo profert psalmum tam cii. quam ciii.—'*Benedic* 1us' [sc. Ps. cii.] Brev. Gonv.-Cai. MS., cui suffragantur Portif. 1519, 1557, cum Brev. Pet. MS.

† *Maximi* Homiliæ de Sanctis, *Opera* p. 236, ed. Paris 1671. '*Sermo bt̄i maximi ep̄i.*' Leg. 1518. '*Sermo ex Com̄. beati Augustini ep̄i.*' Brev. Joh. MS.

‡ 'angelorum' *Port.* 1519, 1557.

animal tortuosum atque deforme, exigua caverna præterire non patitur : ita et divitem avarum atque mendacem arcta cæli janua minime intrare permittit. Ideo nudi in seculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lavachrum, ut nudi quoque et expediti ad cæli januam properemus. Quam autem incongruum et absurdum est, ut quem nudum mater genuit, nudum suscepit ecclesia, dives intrare velit in cælum. Nudus Adam incola paradisi fuit. Denique post peccatum nuditatem suam videns folio pudenda contexit. Prius enim quam peccaret, honestatis erat flore vestitus : atque ideo nuditatem inhonestam non natura instituit, sed delicti reatus invenit. Nam et sancti angeli in splendidissimo habitu constituti, nunquid tunicis operiuntur et palliis? Sed cum in illis sit nativitatis suæ nuda substantia, vestiti videntur esse quod sancti sunt. Sic igitur et Adam custodiens honestatis angelicæ dignitatem erat quidem nudus mundanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus. Nil pravum respiciebant ejus oculi, non cor ejus turpe aliquid cogitabat : sed erat apud honestas mentes nuditas ipsa vestita. Tu autem.

Responsorium nonum Te sanctum Dominum *ut supra ad Vesperas.*

Et Responsorium Archangeli *dicitur in festo sancti Michaelis in monte Tumba* [*Octobris xvi.*].

R. Archangeli Michaelis interventione suffulti : te, Domine, deprecamur Ut quos honore prosequimur, contingamus et mente.

V. Perpetuum nobis, Domine, tuæ miserationis præsta subsidium : quibus et angelica præstitisti suffragia non deesse.

Ut quos. Gloria Patri. Ut.

Ante Laudes V. Ascendit fumus aromatum.

R. In conspectu Domini de manu angeli.

In Laudibus.

Ant. Dum præliaretur Michael archangelus cum drachone, audita est vox dicentium, salus Deo nostro, alleluya.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Dum committeret bellum dracho cum Michaele archangelo, audita est vox milia milium dicentium, salus Deo nostro.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Archangele Michael constitui te principem super omnes animas suscipiendas.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Angeli Domini Dominum benedicite in æternum.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Angeli, archangeli, throni, et dominationes, principatus, et potestates, virtutes cælorum, laudate Dominum de cælis, alleluya.

Ps. Laudate Dominum de cælis (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Significavit.

Hymnus.

Christe, sanctorum decus angelorum,
Rector humani generis et auctor :
Nobis æternum tribue benignus
Scandere cælum.

Angelum pacis Michael ad istam
Cælitus mitti rogitemus aulam :
Nobis ut crebro veniant et crescant
Prospera cuncta.

Angelus fortis Gabriel, ut hostem
Pellat antiquum, volitet ab alto
Sæpius templum veniens ad istud
Visere nostrum.

Angelum nobis medicum salutis
Mitte de cælis Raphael, ut omnes
Sanet ægrotos, pariterque nostros
Dirigat actus.

Hinc Dei nostri genitrix Maria,
Totus et nobis chorus angelorum
Semper assistat, simul et beata
Concio tota.

Præstet hoc nobis Deitas beata
Patris ac Nati pariterque Sancti
Spiritus, cujus reboat in omni
Gloria mundo. Amen.

V. Laudate Dominum omnes angeli ejus.
R. Laudate eum omnes virtutes ejus.
Ant. Factum est silentium in cælo dum dracho committeret bellum, et Michael pugnavit cum eo et fecit victoriam, alleluya.
Ps. Benedictus.
Oratio. Deus qui miro.

AD PRIMAM.

Ant. Dum præliaretur.
Ps. Deus in nomine [*liii.* p. 42].
Ant. Gratias tibi Deus.
Ps. Quicunque [p. 46].
R. Jesu Christe *cum* alleluya.
V. Qui sedes.

AD TERTIAM.

Ant. Dum committeret.
Ps. Legem pone [*cxviii.* 33, p. 57].
Capitulum. Significavit.
R. Stetit angelus juxta aram templi, Alleluya, alleluya.
V. Habens thuribulum aureum in manu sua.
Alleluya. Gloria. Stetit.
V. Ascendit fumus.
Oratio ut supra.

AD SEXTAM.

Ant. Archangele Michael.
Ps. Defecit [*cxviii.* 81, p. 61].
Capitulum. (*Apocal. xii.* [7.])
Factum est prælium in cælo, Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone : et draco pugnabat et angeli ejus, et non prævaluerunt, neque locus eorum inventus est amplius in cælo.
R. Ascendit fumus aromatum, Alleluya, alleluya.
V. In conspectu Domini de manu angeli.
Alleluya, alleluya. Gloria. Ascendit.
V. In conspectu angelorum.
[*Oratio ut supra.*]

AD NONAM.

Ant. Angeli.
Ps. Mirabilia [*cxviii.* 129, p. 65].
Capitulum. (*Apocal. viii.* [1., *xii.* 7]*.)
Factum est silentium in cælo dum draco committeret bellum, et Michael pugnavit cum eo et fecit victoriam.
R. In conspectu angelorum psallam tibi Deus meus, Alleluya, alleluya.
V. Adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo.
Alleluya. Gloria Patri. In conspectu.
V. Laudate Dominum omnes angeli ejus.
R. Laudate eum omnes virtutes ejus.
Oratio ut supra.

Hac die erunt VESPERÆ DE SANCTO HIERONYMO *confessore et doctore, hoc modo :*
Super Psalmos Antiphona. Justum deduxit.
Psalmi feriales.
Capitulum. Dedit Dominus. *Quære in festo sancti Augustini.* [*xxviii. Aug.* p. 737.]
R. Miles Christi.
Hymnus. Iste confessor.
V. Amavit eum.
Ant. Confessor Domini.
Ps. Magnificat.
Oratio. Deus qui nobis per beatum Hieronymum confessorem sacerdotemque tuum Scripturæ sanctæ veritatem et mistica sacramenta re-

* '*Apoca.* 8.' Chevallon. in margine. 'Apo. 8. A.' *Port.* 1519. *in margine.*

velare dignatus es, concede, quæsumus : ut cujus natalicia colimus, ejus semper et erudiamur doctrinis, et meritis adjuvemur. Per Dominum.

Memoria fiat solennis de sancto MICHAELE, *cum hac Antiphona,* Michael, Gabriel. *V.* Laudate Dominum. *Oratio.* Deus qui miro.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

UBI VERO *dedicata est ecclesia in honore sancti Michaelis, fiant* VESPERÆ *de eo hac die hoc modo ;*

Super Psalmos Ant. Dum præliaretur.

Psalmi feriales.

Capitulum. Significavit.

R. Fidelis sermo, *ut supra.*

Hymnus. Tibi Christe.

V. Laudate Dominum omnes angeli ejus.

Ant. Michael, Gabriel, cherubim, et seraphin, qui non cessant clamare quotidie dicentes, dignus es, Domine, accipere gloriam, alleluya.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui miro.

Deinde fiat solennis Memoria de sancto Hieronymo, cum Oratione ut supra.

SANCTI HIERONYMI, PRESBYTERI, CONFESSORIS, ET DOCTORIS, FESTUM INFERIUS DUPLEX. (XXX. SEPTEMB.)

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Justus florebit.

Hymnus. Iste confessor, *in Communi,* p. 410.

Antiphonæ, Psalmi, Versus et Responsoria de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

Lectio i. Hieronymus noster* in oppido Stridonis, quod a Gothis eversum est, et Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit, patre Eusebio natus est. Vestem Christi puer Romæ suscepit : ibique litteris Grecis ac Latinis a primævo † eruditus est. In arte quidem grammatica Donatum habuit præceptorem, in rhetorica autem Victorinum oratorem. Postquam vero omne mundanarum studium litterarum adeptus est : probatissimorum quoque monachorum habitum factumque imitatus est. Cupiditatem siquidem animi jugi sinceritate calcans, voluptatemque corporis perenni frangens jejunio : plerosque virorum religiosorum meliores fore, suo docuit instituto. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Interea Hieronymus dum per triennium continuum carus acceptusque a popularibus veneraretur, omniumque judicio dignus esse summo sacerdotio decerneretur : quidam ex clericorum monachorumque ordinibus pro petulantia, proque ingluvie discursantes, ad effugandum eum ab urbe eo quod utrorumque eorum scribens vitia depreheuderat, insidias paraverunt. Verum ergo ‡ felicem hujus fugæ eventum corrigentis tam Christi judicio dispensatum, quam pravorum hominum persecutione paratum fore existimo : scilicet, ut Romana ecclesia Petri instituta regimine omnium Veteris Testamenti librorum, Christo Deo volente, et Hieronymo speciali studio desudante, Hebraicam quoque habeat veritatem;

* 'presbiter' *Brev. Joh. MS.*, 'noster' *Chevallon. cum Leg.* 1518, 'vir' *Port.* 1519, 1557.

† 'apprime' *Chevallon.*; 'a primevo' *Leg. Joh. MS.*, *Leg.* 1518, *Port.* 1519, 1557.

‡ 'Verum enim ego' *Leg.* 1518.

et Grecorum quorundam levitas qui Romanos a se omnes Scripturas divinitus inspiratas accepisse sibi applaudebant, eos habere quod non habent recognoscant*. Igitur beatus Hieronymus Roma egressus ad orientem tendens profectus est ad Gregorium Nazanzenum Constantinopolitanæ urbis episcopum. Ubi ita proficere studuit : ut sanctarum scripturarum studiis erudiretur, supplex docilisque discipulus. Hoc discipulatu peracto : in Syriam perrexit.

R. Justus germinabit.

Lectio iii. Et dum in possessione Evagrii presbyteri moraretur, Malchum monachum aliquando captivum repperit. Percunctatusque omnem ejus captivitatem, accepit hystoriam : quam postea edidit scriptam, et Romanis fidelibus misit. Ad deserta deinde loca, ad quæ olim ob agendam inibi pœnitentiam properare cupierat, ita lætus accinctusque accessit : ut volasse eum magis quam measse crederes. Quadriennio itaque dedicatæ pœnitentiæ expleto, Hieronymus, assumpta secum bibliotheca quam sibi summo studio congesserat : Hierosolymam propter regnum cælorum militaturus advenit. Cumque aliquantis inibi morando peractis diebus cognovisset quod non absque animæ damno valeret vivere, et præsepi Dominico ut prudens animal vellet esse contiguus quod ab Hierosolymis sex miliaribus separatur contra meridianam plagam : accedens ad ejusdem urbis pontificem Cirillum nomine petiit ut in parrochia quæ Bethleem fuerat sita locum sibi habitandi tribueret. Cui nimirum mox quod devote poposcit concessum est: licentia scilicet habitandi Bethleem. Ubi adventantibus viris catholicis construxit monasterium, in quo sub statuta ab apostolis regula degens : cœpit quod olim multum cupierat cum fratribus habitare. Tu autem.

Lectio iiii. Igitur cum Bethleem habitaret Hieronymus, non interim fuisse ociosus credendus est : qui tantum nobis in translatione divinæ præstitit scripturæ, ut ad Hebreorum fontem pæne non egeamus accedere : adeo nos facundiæ suæ multa cognoscitur ubertate satiasse. Litteris namque Grecis ac Latinis atque Hebraicis sufficienter edoctus : omnes Veteris Testamenti libros ex Hebreo in Latinum convertit. Danielem quoque Chaldaico stilo locutum, et Job justum Arabico : in Romanam linguam perfecta interpretatione mutavit. Evangelium nichilominus Mathei ex Hebreo fecit esse Romanum. Hic tanta utriusque linguæ fungebatur peritia, ut quoscunque Grecorum libros in manibus acciperet in Latino sine offensione transcurreret : iterumque Latinos Greco sermone relegeret, ut crederes hoc esse scriptum, quod os ejus inoffensa velocitate fundebat.

Lectio v. Nunquam † Hieronymus hæreticis pepercit : sed omni egit studio ut hostes ecclesiæ sui quoque fierent. Inde est quod contra Celsum, Porphirium, et Julianum Augustum, rabidos adversus Christum ‡ canes, et contra ecclesiæ insectatores, vel contra eos qui putant ecclesiam nullos philosophos et eloquentes habuisse doctores, magno sudavit ingenio : ut sciant quanti et quales viri eam fundaverint, extruxerint, adornaverint, et desinant fidem nostram rusticæ simplicitatis arguere : suamque potius imperitiam incipiant recognoscere. Contra Helvidium, contraque Pelagium, et adversus Jovinianum evidentissima volumina, catholicaque correctione roborata, et magno scripta acumine edidit. Ple-

* 'quod non habet recognoscat' *Leg.* 1518. † 'Nusquam' *Leg.* 1518.
‡ 'xpi' *Leg.* 1518.

rasque heremitarum patrumque vitas insignium veracissimo hystorialiter texuit [eloquio*]. Vere dixerim catholicam hominis istius scientiam sanam doctrinam. Quocunque conversatus est loco, stabilis perstitit fidei firmitate. Undecunque interrogatus fuisset paratum habebat et competens sine aliqua dilatione responsum. In scriptis suis modo humilibus suaviter blanditur, modo superborum colla confringit, modo virginitatem prædicat, modo derogatoribus suis vicem necessaria mordacitate restituit : modo matrimonia casta defendit, modo virtutum certamina gloriosa collaudat, modo lapsus in clericis atque monachis pravitatis accusat.

Lectio vi. Tandem Hieronymus librorum abundantia fultus, dictis suis Spiritu Sancto dedicatis, immobilem catholicæ turrim ecclesiæ contra perfidorum jacula consummavit. Tandem† denique lassitudine fatigatus est, ut etiam in stratu suo jacens, funiculo trabe suspenso supinusque manibus apprehenso erigeretur : ut scilicet officium monasticum prout poterat exhiberet. Qualis quantusve vir iste fuerit, solius sancti Augustini testimonio qui voluerit plenius cognoscere valet. Nam in libro primo quem contra errorem Juliani Manichei descripserat, dum plurimos contra ejus pestiferum dogma catholicos introduxisset testes : ita intulit dicens, Nec sanctum Hieronymum contemnendum esse arbitreris, qui Greco et Latino insuper et Hebreo eruditus eloquio, ex occidentali ad orientalem transiens ecclesiam, in locis sanctis atque in litteris sacris usque ad decrepitam vixit ætatem : cujus nobis eloquium ab oriente in occidentem ad instar solis resplenduit. Hæc Augustinus de Hieronymo. Impossibile est omnino et longum de isto viro ejusque distracta‡ vita et moribus retexere cuncta. Dormivit autem beatus Hieronymus, et requievit in Domino : anno ætatis suæ octogesimo octavo§, imperii vero Theodosii minoris|| anno duodecimo : depositus est pridie kalendas Octobris in ipso speluncæ ingressu, infra quam Dominus de virgine nasci dignatus est et reclinari in præsepio, ubi saxum sculpendo monumentum sibi fieri jussit.

Evangelium. Vos estis sal terræ, *ut supra in festo sancti Ambrosii episcopi et confessoris atque doctoris* [*iv. April.*, *p.* 253].

Ante Laudes V. Ora pro nobis beate Hieronyme.

[*R.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi].

In Laudibus.

Ant. Justum deduxit. *Minor. Ps.* Dominus regnavit. *Et aliæ Antiphonæ quæ sequuntur cum suis Psalmis.*

Capitulum. Dedit Dominus. *Quære in festo sancti Augustini* [*xxviii. Aug.* p. 737].

Hymnus, et cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis, cum Capitulis ad Horas de Communi Unius Confessoris et Doctoris, et cum Oratione Deus qui nobis *ut supra.*

Ad Primam.

Ant. Justum deduxit.

Ps. Deus in nomine tuo [*liii.* p. 42].

Ant. Gratias tibi.

Ps. Quicunque [p. 46].

* *non habet Chevallon.; habet Leg. Joh. MS., cum Leg.* 1518.

† 'Tāta' *Leg.* 1518. ‡ 'districta' *Legenda Joh. MS., cum Leg.* 1518.

§ 'nonagesimo octavo' *Chevallon.*; 'octogesimo octauo' *Leg.* 1518. *cum Leg. Joh. MS.*

|| 'iunioris' *Leg.* 1518.

AD TERTIAM, ET AD ALIAS HORAS, *omnia de Communi ut supradictum est, cum Oratione prædicta.*

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Justum deduxit.
Psalmi feriales.
Capitulum. Dedit Dominus.
R. Sancte N. Christi*.
Hymnus. Jesu Redemptor.
V. Justus germinabit.
Ant. Iste est qui ante Deum.
Ps. Magnificat.
Oratio ut supra.
Memoria fiat de sancto REMIGIO *sociisque ejus episcopis et confessoribus, cum Ant.* Fulgebunt justi. *V.* Lætamini. *cum hac Oratione.*

Exaudi, quæsumus, Domine, populum tuum cum sanctorum confessorum tuorum Remigii, Germani, Vedasti, et Bavonis, episcoporum tibi patrocinio supplicantem : ut et temporalis vitæ nos tribuas pace gaudere, et æternæ reperire subsidium. Per Christum.

Memoria fiat etiam de sancto MELORO *martyre cum Versu, Antiphona, et Oratione de Communi Unius Martyris.*

SANCTORUM REMIGII, GERMANI, VEDASTI, ET BAVONIS, EPISCOPORUM ET CONFESSORUM. (I. OCTOB.)

AD MATUTINAS *novem Lectiones fiant : tres primæ Lectiones de Communi plurimorum confessorum dicuntur : et mediæ Lectiones de sancto Meloro martyre dicuntur de Communi Unius Martyris. Et tres ultimæ Lectiones fiant de expositione Evangelii* Sint lumbi vestri. *Et sic fiant novem Lectiones.*

Cetera omnia de Communi Plurimorum Confessorum, cum Oratione ut supra, scilicet Exaudi quæsumus.

HAC DIE *erunt Vesperæ de sancto Remigio sociisque ejus, et Memoria de* SANCTO THOMA HERFORDENSI, *non Sarum.*

Oratio. Deus, qui ecclesiam tuam beati† pontificis Thomæ angelica puritate et virtutum gloria decorasti : concede nobis famulis tuis, ut ejus suffragantibus meritis angelorum cum ipso mereamur agminibus sociari. Per.

Memoria de sancto LEODEGARIO *episcopo et martyre.*

Oratio. Deus, qui hodierna die beatum Leodegarium martyrem tuum atque pontificem gloria et honore coronasti : tribue nobis propitius ut qui gloriam non meremur, indulgentiam ipso interveniente consequamur. Per Dominum.

* 'Sancte Hieronyme Christi confessor.' *Port.* 1519.
† 'tuam in beati' *Chevallon.;* 'in' *non habent Port.* 1519, 1557.

SANCTI THOMÆ, HERFORDENSIS EPISCOPI ET CONFESSORIS, *non Sarum**:

Ad Matutinas.

Lectio i. Beatus Thomas natione Anglicus, angelicus homo iste de nobilibus parentibus catholicam originem trahens, a primæva ætate morum honestate præclarus: sic in studiis litterarum sollicitus profecit, quod tam in humanis scientiis quam in divinis honorem magisterii est adeptus.

Lectio ii. Hic demum in ecclesia Herfordensi pastor effectus: semper studuit de virtute in virtutem ingredi. Qui in virtutum culmine positus in templo Dei sic effulsit, ut merito dici posset præsulum gemma. Jura vero ecclesiæ suæ viriliter defendebat: indutus justitia ut lorica.

Lectio iii. Hic pontifex curam inopum gerens: in elemosinis ciborum et pannorum semper propriis ministrans manibus. In justis operibus semper devotus: corpus macerabat proprium multo jejunio. Obitum suum sciens appropinquare: fratribus congregatis in unum, dixit dissolutionem sui corporis imminere, et sociis suis dans osculum pacis emisit spiritum.

Mediæ Lectiones de sancto Leodegario.

Lectio iiii. Beatûs Leodegarius ex nobilissima Francorum progenie exortus, et sacris litteris decenter imbutus, disponente Deo in Augustudunensi urbe pontifex est electus. Erat autem zelo Dei et amore fervidus: et in omnibus Dei mandatis meditator assiduus. Erat tunc Ebroinus major regiæ domus: cupiditatis face succensus, et avaritiæ pesti nimis deditus. Qui Leodegarium justitiæ lineam inflexibiliter servare cognoscens; eum graviter cœpit habere suspectum: quia nec adulationis sibi ut ceteri impendebat obsequium, et contra omnes minas suas eum cognoscebat permanere semper intrepidum. Mortuo autem Clotario rege, et filio ejus Hilderico in regnum succedente: Ebroinus plurimis exosus a mortis discrimine interventu Leodegarii subducitur, sed tamen tonsoratus Luxonio monasterio in exilium dirigitur. Tu autem.

Lectio v. Rex autem Hildericus, quia sanctum Leodegarium præ omnibus sapientiæ luce esse conspicuum cognoscebat: assidue in palatio secum retinebat. Cum autem vir sanctus regem a rectitudinis tramite aberrantem redarguere cœpisset, præventus rex malorum consiliis, dum ejus verba ad emendationem debuerat aptare, de illius morte occasiones cœpit inquirere. Tandem iniquorum factione comprehensus, sed interventu primorum palatii a morte exemptus: Luxonio monasterio in exilium dirigitur. Non multo post rex a suis interficitur: et sancto Leodegario ad sedem suam redire permittitur. Ebroinus quoque, quia in castris Christi militare non potuit, secularia arma arripuit, et totum quod passus fuerat in Leodegarium vindicare disposuit. Vir autem

* Nihil habet de S. Thoma herford. Legend. A.D. 1518.—'*Nota quod hoc festum sancti thome est festum synodale: ideo dicetur hac die tantum iii lectiones de S. leodegario cum. inuit. simpl. & cap.* Omnis pontifex. *nichil dicetur de sancto thoma extra dyoc. herfor.*' Portif. 1519, 1557.

sanctus nichil jam de hoc seculo decreverat cogitare : sed magis spiritualem nequitiam quam terrenum hostem metuere. Tu autem.

Lectio vi. Mittit itaque Ebroinus impius exercitum : ut furori suo satisfacere possit super Leodegarium. Quod cum vir Dei cognovisset : intrepidus de se Domini expectabat judicium. Cum autem hostilis exercitus urbem irrumpere festinaret, timens vir sanctus ne quid damni commissus grex pro se pateretur : apertis claustris sponte se obtulit pro ovibus inimicis. Mox autem ab ejus capite luminibus evulsis, et diu eo in custodia posito sub inedia famis : cum incessanter eum Domino reddere gratias Ebroinus cognovisset, labia ejus secari fecit. Et cum nec sic a gratiarum actione cessaret : recrudescente in animo ejus indignatione, jussit eum clam in abscondita silvarum duci, et ibi capite truncari. Quo facto, et a religiosis viris decenter sepulto : cœperunt ibi innumera miraculorum signa fieri a Domino. Tu.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii, Homo quidam peregre (p. 417).

In natali sancti Leodegarii episcopi et martyris, tres Lectiones fiant, cum Oratione, ut supra scribuntur. Cetera omnia de Communi Unius Martyris et Pontificis.

SANCTÆ FIDIS VIRGINIS ET MARTYRIS. (VI. OCTOB.)

**Tres Lectiones fiant : Invitatorium duplex : cum hac Oratione.*

Deus, qui præsentem diem beatæ Fidis virginis tuæ martyrio facis esse solennem : præsta ecclesiæ tuæ, ut cujus meritis gloriatur, ejus precibus adjuvetur. Per Christum Dominum.

Lectio i. Sancta Fidis † Agennensium civitate oriunda fuit, et ex parentibus clarissimis splendidissima proles procreata : alumna loci ipsius in ortu facta est patrona in passionis obitu. Nobilis quoque veterum et generosa stirpe parentum, sed facta Christi munere nobilior : quia stola virginitatis candida induta, fulgens fide in Domino Jesu Christo, odorem bonæ suavitatis protulit. Hæc namque prima in civitate Agenno : decus et exemplum martyrii magni cunctis Christi fidelibus fuit. Igitur cum eodem tempore præses sceleratissimus nomine Dacianus, directus a prophanis Dyocleciano seu Maximiano imperatoribus, qui tunc Romanæ arcis primatum regere videbantur, Agennum urbem ingrederetur, dolo instigatus diaboli quatenus sacrilegos beneficiis remuneraret, atque Christianis ibidem metu ipsius latentibus atrocissimas pœnas inferret : continuo beatissimam virginem Fidem accersiri jussit, et suis conspectibus duci præcepit. At illa se sponte ministris offerens, corpusque suum undique signo sanctæ crucis muniens : tota intentione Dominum precabatur. Et armata sanctæ crucis vexillo, fronte, ore, et pectore, Sancto roborata Spiritu : hilari animo perrexit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Cum autem astaret coram præsidem, blando sermone ait ad eam, Quid est vocabulum nominis tui? Cui consequenter sancta Fidis nullo metu perterrita : respondit, Fidis nomine et opere vocor. Præses dixit, Qui cultus, inquit, religionis ac fidei tuæ? Ad hæc sancta Fidis

* '*Translatio S. Hugonis : require in fine libri.*' Brev. MS. A.D. 1416, in margine.
† 'fides' *Legend.* 1518. *cum Port.* 1519, 1557. *Et sic passim.*

respondit, Ab exordio juventutis meæ Christiana sum, et Domino Jesu Christo tota mentis devotione deservio, illiusque nomen confiteor : illi me tota intentione committo. Præses vero callidissima simulata tranquillitate : paulo indulgentius respondit ; Accipe, inquit, O juvenis puella, consilium pulchritudini atque juventuti tuæ necessarium, et cessa ab hac confessione, et sacratissimæ Dianæ sacrifica, quia ipsa sexui vestro est consimilis : et multis te muneribus faciam ditiorem. Quam promissionem Christi virgo velut nichilum deputans : ita respondit ; A patrum traditionibus cognovi, quia omnes dii gentium dæmonia sunt : et tu michi blandiciis persuadere vis ut eis sacrificare debeam ? Præses vero ira commotus : ait ad virginem, Ut quid deos dæmonia esse dicere præsumpsisti ? Aut prostrato, inquit, corpore diis sacrifica : aut diversis te faciam interire tormentis. Tunc sancta Fidis* secura de præmio, exemplo magnorum martyrum roborata has audiens minas, desiderans a terrena vita ad supernam migrare gloriam, in hanc vociferationem prorupit, dicens, Ego pro nomine Dei mei Jesu Christi non solum pati diversa sum parata tormenta : sed et mortem in ejus confessione subire desidero. Tunc præses magis furore succensus, jussit satellitibus suis ut sanctam virginem inferrent in lectum æreum, et superpositam per quatuor partes extendi, ignemque supponi præcepit : ut ejus tenera membra tam crudeli dirumperentur supplicio.

Lectio iii. Itaque candentem craticulam sanctissima virgo ultro conscendens, divaricatis membris per quatuor partes extenditur : lorisque ferreis coartata per flammeam cratem provolvitur. Cui impii ministri ferreis batillis ardentes prunas subjiciunt : adipeque flammis injecto ad latera usque torrida incendia subvolare cogunt : Cujus constantiam nulla injuriarum vi superandam, nulloque excogitatorum argumento cruciatuum reprimendam, beatus Caprasius duoque fratres nomine et meritis Primus et Felicianus, cum multis aliis admirantes, amore Dei solius anhelo pectore flagrantes tam fide quam opere, continuo huic se agoni sociaverunt : mortisque periculis se alacriter injecerunt. Prædictos autem sanctos omnes ad jugulum mortis una conspiratione confertos mox ut vidit sævus ille carnifex, blandimentis demulcere minisque terrere eos cœpit : sed nec sic ullo modo flectere eos potuit. Sicque in ira gravi commotus, ut se adversus eos nullatenus prævalere sensit : ad ultimum data sententia, omnes simul cum beata virgine et gloriosa martyre Fide duci ad delubra præcepit, ubi aut diis immolare, aut capitibus plexis omnibus certum fiat vitam finire. Ducti sunt ergo Christi milites una cum beata Fide ad prædictum locum. Ubi cum nulla vi possent compelli ad sacrificandum, capitibus cæsis, unius diei hora cum triumpho martyrii ad coronam gloriæ feliciter simul pervenire meruerunt, ut quibus pulchra et venerabilis extitit in fidei constantia societas : esset pulchrior atque excellentior in martyrii societate felicitas. De quorum passione pridie nonas Octobris nos gaudere et illustrare voluit, qui gloriatur in sanctis Dominus noster Jesus Christus : cui est cum Patre et Spiritu Sancto honor et gloria in secula seculorum. Amen.

Cetera omnia de Communi Unius Virginis et Martyris.

* 'fides' *Legend.* 1518.

SANCTORUM MARCI, MARCELLI, ET APULEI, MARTYRUM.

(vii. octob.)

Invitatorium duplex : tres Lectiones fiant de Communi : cum hac Oratione.

Sanctorum martyrum tuorum Marci, Marcelli, et Apulei, nos, quæsumus, Domine, beata merita prosequantur : et tuo semper faciant amore ferventes. Per.

Cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum dicuntur.

SANCTI DIONYSII SOCIORUMQUE EJUS MARTYRUM.

(ix. octob.)

Ad primas Vesperas.

Ant. Sancti per fidem, *in Communi, p.* 395.

Psalmi feriales.

Capitulum. Justorum animæ, *in Communi, p.* 409.

R. Vir inclitus.

Hymnus. Sanctorum meritis, *in Communi, p.* 395.

V. Lætamini.

Ant. Insignes præconiis almæ tuæ nobilitatis consonant voces collaudantes verbo supplici prosequamur, ave inclite martyr, angelorum consors, apostolorum socius, prophetarum concivis, et martyrum coheres, sancte Dionysi cum sociis tuis intercede pro nostra omniumque salute.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus, qui hodierna die beatum Dionysium virtute constantiæ in passione roborasti, quique illi ad prædicandum gentibus gloriam tuam Rusticum et Eleutherium sociare dignatus es : tribue nobis, quæsumus, ex eorum imitatione pro amore tuo prospera mundi despicere, et nulla ejus adversa formidare. Per.

Ad Matutinas.

Invitatorium. Adoremus regem magnum Dominum Qui in sanctis suis semper est mirabilis.

Ps. Venite.

Hymnus. Sanctorum meritis.

In primo Nocturno.

Ant. Sanctus Dionysius, qui tradente beato Clemente Petri apostoli successore verbi divini semina gentibus eroganda susceperat.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Quo amplius gentilitatis fervere cognovit errorem, illuc intrepidus et calore fidei armatus accessit, et Parisius Domino ducente pervenit.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Non veritus incredulæ gentis expetere feritatem, quia virtutem suam præteritarum pœnarum recordatio roborabat.

Ps. In Domino confido (*x.* p. 14).

V. Lætamini.

Lectio i. Preciosus athleta Do-

mini Dionysius cum arcis Romanæ mœniis sui præsentiam intulit : beatum Clementem pontificem sanctæ et summæ* apostolicæ sedis apicem gubernantem invenit. A quo digno est cum honore susceptus, et loco maximæ venerationis est habitus. Quem beatus Clemens inter mutuam collocutionem apostolicarum sanctionum sic allocutus est, dicens, Vides, mi frater machari† Dionysi, quanta messis est Dominicæ sationis, et quam pauci sunt operarii. Quia ergo de omnibus catholicæ pietatis es sufficienter edoctus, in tui apostolatus sorte omnem suscipiens Galliam, perge in nomine Domini : opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple. Et ne verearis multitudinem et atrocitatem gentis barbaricæ : pro certo sciens quia qui plus laborat, plus mercedis accipiet. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

R. 1. Post passionem Domini in universis gentibus prædicatio profutura successit : ita ut fide crescente multi mererentur fieri confessores. Quos catholica postmodum gaudet ecclesia promeruisse martyres.

V. Qui cum imminere suas cernerent passiones, quæ Domino Jesu Christo docente didicerant : repleti Spiritus Sancti gratia docuerunt.

Quos.

Lectio ii. Socios quoque ei et comministros verbi plures et probatos viros adhibuit beatus Clemens : et data pace omnibus ita hanc veræ fraternitatis societatem sancivit abire. Qui simul properantes, et circumcirca Dominum prædicantes : appulerunt portui Arelatensium civitatis. Et exinde quibusdam in partes necessarias prout ei visum fuerat destinatis, idem Dionysius macharius†, quo amplius apud Gallias gentilitatis fervere cognovit errorem, illuc intrepidus et calore fidei armatus accessit, et Parisius Domino ducente pervenit. Quæ Parisiorum civitas ut sedes regia nobilitate multa pollebat. Hunc ergo locum Dei famulus elegit expetendum.

R. 2. Gratias [ago]‡ tibi, Domine, qui infestantis inimici jacula probationem fidelium tuorum præstitisti esse et non vulnera, sed talem tuis martyribus tribuis pro labore mercedem. Ut nullum tuorum fuisse gaudeat hostis imbellem.

V. Quinimmo perpetuum eis largiris triumphum, ut ecclesiæ tuæ semper sint in exemplum.

Ut nullum tuorum fuisse gaudeat hostis imbellem§.

Lectio iii. Cum primo fide armatus et confessionis constantia roboratus beatus Dionysius Parisius accessisset intrepidus, atque ibidem deductiori tempore immoratus maximam Christi gratiam in lucrandis populis fuisset adeptus : ecclesiam illuc|| juxta facultatem suarum virium, utque novus adhuc advena poterat, in honorem Domini nostri Jesu Christi construxit. Ubi officia devote Domino servientium clericorum ex more constituit, probatasque personas honore secundi ordinis amplíavit : incessanter restituens populos Creatori, quos a divino¶ cultu revocaverat creaturæ. Cinctus ergo fide, et devotione populi quam in constructione basilicæ et reverenti frequentatione cernebat admodum roboratus, totis exhortationis nisibus et signorum prodigiis satagebat, quatenus quos arripiebat mundo dignos

* 'summe' *non habet Legend.* 1518.

† 'Idem dictus est Macarius, id est beatus.' *Legenda Aurea* (*cliii.*=148.) de S. Dionysio.

‡ 'gratias tibi' *Chevallon.*; 'ago' *habent Port.* 1519, 1557.

§ *repetitionem clausulæ* Ut nullum *non habet Chevallon.*

|| 'illic' *Legenda Joh. MS.*

¶ 'divino' *Chevallon. cum Leg.* 1518.; 'devio' *Legenda Joh. MS.*

faceret cælo. Tantas enim per illum Dominus dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda gentilium non minus miraculis quam prædicatione obtineret. Miroque modo inermi viro non valebat plebs armata resistere : sed subdebat se illi potius certatim Gallicanus coturnus, atque Germanica cervicositas, jugumque Christi suave imponi sibi acta cordis contritione poscebat. Ab ipsis quoque destruebantur ydola quorum sumptu fuerant et studio fabricata : et invento salutis portu ydolorum gaudebant naufragio. Tu autem.

R. 3. Beatissimus Dionysius Christi martyr tradente beato Clemente eroganda gentibus semina divina suscepit. Et quo amplius gentilitatis errorem fervere cognovit, Illuc intrepidus et calore fidei armatus accessit.

V. Et Parisius Domino ducente pervenit non veritus incredulæ gentis expetere feritatem.

Et quo. Gloria Patri. Illuc.

In secundo Nocturno.

Ant. Ecclesiam illis quæ necdum in locis erat et populis ille novam construxit, ac officia servientium clericorum ex more constituit : probatasque personas honore secundi ordinis ampliavit.

Ps. Domine quis (*xiiii.* p. 17).

Ant. Cinctus ergo fide, et misericordiam anteponens, paulatim sociabat Deo : quos diabolo subtrahebat.

Ps. Conserva (*xv.* p. 17).

Ant. Miroque modo inermi viro non valebat plebs armata resistere.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Exultent justi in conspectu Dei.

R. Et delectentur.

Lectio iiii. Audiens de beato Dionysio immanissimæ crudelitatis* belua Domicianus in tantam rabiem indignationis exarsit, ut ubicunque per se vel per suos satellites Christianum quempiam reperisset, aut cogeret diis sacrificare incestis, aut diversis pœnis addictum gladio traderet puniendum. Dirigitur proinde præfectus Fescenninus Sisinnius cum ingenti strepitu ad partes occidentalium regionum, ut sanctum senem nominatissimumque doctrina virum, et virtutum insignibus præcipuum, Dionysium ubicunque reperire posset perquirens : aut ydolis thurificare compelleret, aut tormentis laceratum immensis, inter cetera etiam secundum leges Romanas, utpote eum qui contra senatus ac reipublicæ promulgationes contraque imperium egerat, nudum publice virgis cæsum securi percuteret. Tu autem.

R. 4. Tantas per illum Dominus dignabatur exercere virtutes, Ut rebellium corda non minus miraculis quam prædicationibus obtineret.

V. In quo lux cælestis gratiæ ineffabiliter radiabat.

Ut.

Lectio v. Itaque prædictus Fescenninus Sisinnius suique commanipulares pro beati Dionysii inquisitione Galliarum penetrant fines. Quibus adhuc procul positis : sancti viri celebre nomen innotuit. Unde amplius efferati cursu velociori, tumentibus animis, vultibus trucidissimis† Parisius adierunt. Ubi beatum Dionysium contra incredulos dimicantem, et prædicatione continua populi multitudinem ad fidem invenerunt exhortantem. Cum quo etiam beatum virum Rusticum archipresbyterum, et Eleutherium archidyaconum, prædicationis et divini

* 'crudulitatis' *Chevallon.*
† 'trucidissimis' *Chevallon. cum Leg.* 1518.; 'crudelissimis' *Leg. Joh. MS.*

obsequii comministros persecutorum dirus furor invenit. Hi sancti viri a beati Dionysii nunquam sustinuerunt abesse præsentia : quos abinvicem crudelis insectatio per martyrii certamina separare non prævaluit.

R. 5. Dum sacrum mysterium sanctus Dionsyius celebraret in carcere apparuit ei Dominus Jesus Christus cum multitudine angelorum. Dansque illi sancta dixit : accipe hoc care meus quod mox complebo tibi una cum Patre meo.

V. Mecum est enim maxima merces tua . et his qui audierint te salus in regno meo.

Dansque.

Lectio vi. Denique imperiali jussione super captura sancti pontificis Dionysii divulgata : ab innumerabili pæne caterva dæmoniacorum virorum curritur, et sanctus Domini capitur, conspuitur, colaphizatur, deridetur, illuditur, loris durissimis crudelissime ligatur, trahitur, et una cum sancto Rustico et Eleutherio præfecti præsentiæ sistitur. Quem cum nimia severitate præfectus alloquitur dicens, Tu ne es ille nephandissimus senex, qui diceris Dionysius Ionicus: et agnominaris Macharius, qui etiam deorum nostrorum culturam evacuas, et invictissimi principis statuta contemnis? Cui beatissimus Dionysius ait, Senex quidem sum corpore, sed fervore fidei atque salutari confessione Domini et Salvatoris mei Jesu Christi maneo semper novus : et novos illi filios per ministerium prædicationis meæ et fontem sacri baptismatis gignere non cesso. Præfectus dixit ad beatum Dionysium, Dic ergo cujus numinis te profiteris esse cultorem, et cujus conditionis es? Tunc hij tres beatissimi viri, Dionysius, Rusticus, et Eleutherius, dono Spiritussancti inspirati et zelo fidei inflammati, ita sono unius vocis eisdemque verbis, cum non nisi unus interrogaretur, reddidere responsum : ac si unius hominis ore sermo procederet. In hoc, inquiunt, manifestum est nos esse verissimos Christianos, cum corde credamus, ore confiteamur, et opere pio colamus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum et Dominum : ita ut in Trinitate perfecta et plenitudo sit divinitatis, et unitas potestatis. Præfectus dixit, Non michi visum est de his quicquam vobiscum agere. Sed si magni principis jussis obedire et deos venerari negligitis, non verborum sed verberum conflictione viriliter decertabo. Tu.

R. 6. Mecum est maxima merces tua et his qui audierint te salus in regno meo. Nunc facies fortiter. Et erit nomen tuum in laude.

V. Dilectio et benignitas quam habes semper pro quibuscunque petieris impetrabit*.

Nunc. Gloria. Et.

In tertio Nocturno.

Ant. Tantas per illum Dominus dignabatur exercere virtutes, ut rebellium corda non minus miraculis quam prædicationibus obtineret.

Ps. Exultate justi (*xxxii.* p. 75).

Ant. Dum sacrum mysterium beatus Dionysius celebraret in carcere, apparuit ei cum multitudine angelorum Dominus Jesus Christus.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Dansque illi sancta dixit : accipe hoc care meus quod mox complebo tibi una cum Patre meo.

Ps. Deus venerunt (*lxxviii.* p. 143).

V. Justorum animæ.

* 'impetrabis' *Brev. MS., Portif.* 1519 &c., *et Chevallon. in hoc loco, mox tamen* (p. 902, *juxta finem octavæ lectionis*) *rectius* 'impetrabit.'

Lectio vii. Sancti Domini tortoribus traditi ad loca pœnalia ducti sunt, et in conspectu Rustici et Eleutherii, ut tormentorum ipsius terrore ab intentione sua resipiscerent, preciosus campiductor eorum et fortissimus athleta Domini Dionysius expoliatur : et toto corpore* nudus a ternis militum ternionibus vicissim flagellatur nec vincitur. Qui inter crepitus verberum Dei gloriam collaudare, et commilitones suos ut ad hæc se invictos præpararent commonere : omnesque fideles ut hinc in Dominica fide corroborentur non desinit prædicare. Flagellantur etiam Rusticus et Eleutherius satis acerrime, et immenso cathenarum pondere simul sancti Domini onerantur : et in ergastulum tenebrosissimi carceris retruduntur. Indeque ad præfecti auditionem reducti, in catastis extensi et flagellati, Domino gratias referebant. Beatissimus et acceptabilis Christi hostia Dionysius in oculis suorum super lectum ferreum suppositis flammis nudus extensus est : et cantabat dicens, Domine Jesu Christe, qui dedisti michi periculosiorem ignem in cupiditatibus vincere : fac ad nominis tui gloriam et hanc adustionem me superare. Tu autem.

R. 7. Adest nanque beati Dionysii sacratissima dies, in qua triumphans agonem explevit. Et coronam victoriæ accipere meruit de manu Domini.

V. Quem Dominus post apostolos sic honoravit : ut omnem Galliam ejus apostolatu insigniret, quique eam suo sanguine consecravit.

Et coronam.

Lectio viii. Cumque ambusto toto corpore levatus fuisset : ad bestias ferocissimas in rabiem multo jejunio excitatas est projectus. Contra quas faciens signum crucis, invocato nomine Domini, in mansuetudinem eas convertit. Præparantur ei quoque ingentia clibani incendia, et in ea vir Domini vexillo sanctæ crucis armatus projicitur : sed flammæ in refrigerium commutantur. Reducti sunt diluculo obligati justi in vinculis : et custodiæ carceris iterum mancipati. Cum post multas ad populum exhortationes qui eum sequendo carcerem irruperat, beatus Dionysius sacrum mysterium celebraret in carcere : hora qua frangebatur panis sanctus, in quo ipse et populus communicare debebat, resplenduit hujusmodi lux de cælo super eum et omnes qui aderant, qualem nemo eorum antea viderat. In qua veniens apparuit ei Dominus Jesus Christus, etiam cunctis videntibus quibus est datum videre : cum multitudine angelorum. Et accipiens panem sanctum dedit illi dicens, Accipe hoc care meus quod mox complebo tibi una cum Patre meo : quoniam mecum est maxima merces tua, et his qui audierint te salus in regno meo. Nunc facies fortiter : et memoria tua erit in laude. Dilectio et benignitas quam habes semper : pro quibuscunque petieris impetrabit. His quoque expletis : assunt carnifices qui Christi famulos de squalore carceris educentes præfecti obtutibus præsentaverunt. Tu autem.

R. 8. Vir inclitus Dionysius martyr Dei preciosus succensus igne divini amoris constanter sustinuit supplicia passionis. Et per immanitatem tormentorum pervenit ad societatem angelorum.

V. Cujus intercessio nobis obtineat veniam, qui per tormenta passionis æternam meruit palmam et sempiternam coronam.

Et per immanitatem.

Lectio ix. Cumque Christi martyres, Dionysius, Rusticus, et Eleu-

* 'et a toto corpore' *Chevallon.*

therius, in agonia* pari confessione fidei et virtutis constantia roborati, post nimia tormenta gloriosum martyrium complere elegissent : judicis abstracti conspectibus, et iterum velut ab initio virgis publice nudi cæsi, et suis vestibus reinduti, e regione ydoli Mercurii ad locum constitutum educti ad decollationem sunt genua flectere jussi. Tunc beatus antistes Domini Dionysius manus expandens, et oculos ad cælum erigens : ait, Deus, Deus meus, qui creasti me : tibi gratias ago pro cunctis quæ fecisti et ostendisti michi, atque dignatus es operari per me. Nunc jam, Domine, per coronam martyrii cum fratribus meis servis tuis : suscipe me. Tuos tuæ misericordiæ commendo : quos tibi nostro ministerio et tuo sanguine acquisisti. Cunctos etiam qui te per nos petierint ut pollicitus es clementer exaudi : quoniam tuum est regnum et potestas cum Patre et Sancto Spiritu in secula seculorum. Cumque cuncti fideles qui aderant respondissent Amen, positis genibus et protensis cervicibus, uno eodemque momento ebetatis secundum principis præceptum securibus decollati sunt : atque in hac fidei constantia permanentes, reddentes terræ corpora, beatas cælo animas intulerunt. Quorum cum a corporibus abscissa capita viderentur : eorum etiam tunc linguæ Dominum fatebantur. Ad declaranda quoque preciosi martyris Dionysii merita ; sanctum se cadaver ejus erexit, et caput proprium lictoris securi truncatum pendulis cœpit brachiis vectitare : atque ab illo montis cacumine duobus fere miliaribus, angelicis comitantibus turmis, gressusque virtute Christi regente, portavit. Tu autem.

R. 9. Beatus Dionysius, Rusticus, et Eleutherius in hac ergo fidei constantia permanentes, Reddentes terræ corpora, Beatas animas cælo cum gaudio intulerunt.

V. Beatorum animæ sanctorum Dionysii, Rustici et Eleutherii, relictis glebis secuti sunt Salvatorem. Reddentes. Gloria. Beatas.

V. Justi autem imperpetuum vivent.

[*R*. Et apud Dominum est merces eorum.]

In Laudibus.

Ant. Hi sancti viri a beati Dionysii nunquam sustinuerunt abesse præsentia : quos in unum interrogatio percussoris invenit.

Ps. Dominus regnavit (*xcii*. p. 29).

Ant. In hac ergo fidei constantia permanentes, reddentes terræ corpora, beatas cælo animas intulerunt.

Ps. Jubilate (*xcix*. p. 29).

Ant. Tali namque ad Dominum meruerunt professione migrare, ut amputatis capitibus adhuc putaretur lingua palpitans Domino confiteri.

Ps. Deus Deus (*lxii*. p. 30).

Ant. Beata nimium et Deo nostro grata societas, inter quos nec primus alter potuit esse nec tertius : sed Trinitatem confitentes trino meruerunt decorari martyrio.

Ps. Benedicite, *p*. 31.

Ant. Et facta est comes multitudo cælestis exercitus exanimi corporis beati Dionysii caput proprium deportantis, laudans Deum et dicens, gloria tibi Domine.

Ps. Laudate (*cxlviii*. p. 32).

Capitulum. Justorum animæ.

Hymnus. Rex gloriose martyrum.

V. Mirabilis Deus [in Sanctis suis.

R. Et gloriosus in majestate sua].

Ant. Adest nanque beati Dionysii sacratissima dies in qua triumphans agonem explevit : et coro-

* 'agone' *Legenda Joh. MS.*

nam victoriæ accipere meruit de manu Domini.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui hodierna.

AD PRIMAM.

Ant. Hi sancti viri. *i. de Laudibus.*

Ps. Deus in nomine [*liii.* p. 42].

AD TERTIAM.

Ant. In hac. *ii. de Laudibus.*

Ps. Legem pone [*cxviii.* 33, p. 57].

Capitula, Responsoria, et Versus de Communi Plurimorum Martyrum dicuntur ad omnes Horas.

AD SEXTAM.

Ant. Tali namque. *iii. de Laudibus.*

Ps. Defecit [*cxviii.* 81, p. 61].

AD NONAM.

Ant. Et facta est. *v. de Laudibus.*

Ps. Mirabilia [*cxviii.* 129, p. 65].

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Hi sancti viri.

Psalmi feriales.

Capitulum. Justorum animæ.

Hymnus. Rex gloriose.

V. Mirabilis.

Ant. O beate Dionysi, magna est fides tua, intercede pro nobis ad Dominum Deum nostrum, ut qui qualitate tibi sumus dissimiles : sua gratia largiente faciat esse consortes.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

Memoria fiat de sancto GEREONE *sociisque ejus martyribus, cum hac Oratione.*

Oratio. Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut sicut sanctorum martyrum tuorum, Gereonis, Victoris, Cassii, Florentii, sociorumque eorum nos natalitia celebranda non deserunt : ita jugiter suffragiis comitentur. Per.

SANCTI GEREONIS, SOCIORUMQUE EJUS, MARTYRUM.

(X. OCTOB.)

Invitatorium duplex. Tres Lectiones fiant. Cetera omnia fiant de Communi Plurimorum Martyrum, cum Oratione præcedente.

SANCTI NIGASII*, SOCIORUMQUE EJUS, MARTYRUM.

(XI. OCTOB.)

Tres Lectiones fiant. Invitatorium duplex ; cum hac Oratione.

Deus, qui sanctam nobis hujus diei lætitiam in honore sanctorum martyrum tuorum, Nigasii, Quirini, et Scuviculi consecrasti : adesto familiæ tuæ precibus, et dona ut quorum festa celebramus eorum merito et auxilio sublevemur. Per.

Lectio i. Beatus Nigasius episcopus, et presbyter Quirinus, Scuviculusque dyaconus, qui a sancto Clemente, Petri apostoli successore, cum beato Dionysio in Gallias ad prædicandum directi fuerant : cum audissent Rothomagensium metropolim dæmonum spurcitiis ydolorumque superstitionibus sordidissimam,

* '*Nichasii*' Chevallonius in Kalendario, et alii multi. Interdum *Nicasii.*

roborati exemplo sanctissimi Dionysii ad eam quantocius venire, atque ab ydolorum cultura ad fidem Christi revocare voto communi decreverunt. Tunc Domicianus insania correptus quendam suum præfectum nomine Sisinnium ad delendum Christianitatis nomen : cum magno apparatu in Gallias direxit. Qui omnes Galliarum peragrans partes Parisius pervenit : ibique sanctum Dionysium, Rusticum, et Eleutherium diversis et nimiis tormentis pro fide nominis Christi trucidavit. *Publicata vero sententia proditionis Christianorum : comperit etiam sanctum Nigasium episcopum cum Quirino presbytero ac Scuviculo dyacono ab eo loco discessisse, et in partes Rothomagensium iter arripuisse. Quos velocius ipse prosequens : invenit eos in quodam foro quod dicitur Scannis, verbum Dei populis prædicantes. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Tunc Sisinnius maligno inflatus spiritu : his verbis alloquitur sanctos Dei; Estis ne vos seductores perfidi, qui cum sene illo nequissimo quem Parisius extinxi; ad evertendum populum venistis? Cui sanctus Nigasius, Consuetudinis, inquit, vestræ est : ut semper adversus Christi famulos falsa commenta argumentetis, quia ex patre diabolo estis, cujus desideria vultis facere. Nam quia nos dicitis seductores, non sumus seductores : sed reductores hominum ad cognitionem Creatoris sui. Neque ut tu improperas evertimus populum : sed convertimus eum ad viam veritatis et pacis. Sisinnius dixit, Quia ergo convertitis populum, convertite et vosmetipsos ad culturam deorum nostrorum. Quod si nolueritis, in conspectu eorum quos decepistis : male subacti peribitis de terra. Cui sancti martyres quasi ex uno ore respondentes dixerunt, Ne putes, hominum stultissime, nos minis tuis terreri. Quod enim minaris : diu est quod optamus. Quod implere cupis, ex multo tempore desideramus. Nos enim pro Christi nomine morientes : ad vitam perpetuam feliciter transibimus. Tu autem nisi resipiscas : cum patre tuo diabolo in inferni baratro morte puniendus es. Et ideo quod perituros dicis nos, falsum est : quia occisi placebimus Domino in regione vivorum, tu vero cum antiquo hominum hoste damnatus ignem patieris æternum.

Lectio iii. Tunc Sisinnius ira succensus : præcepit amputari capita eorum. Cumque decollati fuissent, jussit eorum corpora avibus et improbis canibus ferisque devoranda derelinqui : sed omnipotens Deus jussit ea ab angelis intacta custodiri. Recedentibus vero satellitibus, ac succedente tempore nocturni silentii, erecti sunt martyres angelis comitibus : apprehensisque propriorum corporum capitibus properantes pervenerunt ad fluvium cui vocabulum est Itta†. Transmeatoque vado ante hanc horam hominibus incognito, et idcirco deinceps ob sanctorum memoriam vadum Nigasii nuncupato : requieverunt in insula ejusdem fluminis amœnissima. Quædam autem matrona nomine Pientia sanctorum monitis ad fidem Christi conversa, assumptis sanctissimis viris claris actibus et nominibus ex ipsorum collegio presbyteris, suscepit corpora sanctorum, et sepelivit ea honorifice in eodem loco : dans ipsum locum sui prædii cum omni sua facultate ad sanctorum memoriam. In quo loco tam ab ipsis quam a ceteris fidelibus devotis ædificata est ecclesia : in

* 'Publicataque sententia perditionis' *Legenda Joh. MS.*
† 'ita.' *Leg.* 1518.

honore sanctorum Nigasii episcopi, Quirini presbyteri, et Scuviculi dyaconi. In qua florent beneficia eorum usque in præsentem diem, ad laudem Domini nostri Jesu Christi : qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum.

TRANSLATIO SANCTI EDWARDI REGIS ET CONFESSORIS.

(XIII. OCTOB.)

Festum inferius duplex.

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. Amavit eum, *in Communi*, p. 428.

Psalmi feriales.

Capitulum. Justum deduxit, *in Communi, p.* 431.

Hymnus. Iste confessor, *in Communi, p.* 410.

V. Amavit eum.

Ant. Similabo eum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus, qui beatum regem Edwardum confessorem tuum æternitatis gloria coronasti : fac nos, quæsumus, ita eum venerari in terris, ut cum eo regnare possimus in cælis. Per.

Tunc eat processio ad altare ejusdem, si habeatur : cantando Responsorium Sancte N. Christi confessor. *vi. in Communi* (p. 416).

V. Ora pro nobis beate Edwarde.

Oratio. Deus, qui unigenitum Filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum gloriosissimo regi† Edwardo in forma visibili demonstrasti : tribue, quæsumus, ut ejus meritis et precibus ad æternam ipsius Domini nostri Jesu Christi visionem pertingere mereamur. Qui tecum vivit.

In redeundo, de sancta Maria.

AD COMPLETORIUM, *omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

AD MATUTINAS, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut in festo Unius Confessoris et Abbatis, exceptis Capitulis.*

Novem Lectiones fiant, sine expositione Evangelii.

Lectio i. Preciosus athleta Domini, et rex insignis Edwardus : ex antiquis Anglorum regibus generosa carnis origine prodiit oriundus. Cujus pater Etheldredus extitit : Emma‡, Richardi ducis Normannorum filia, mater fuit. Ex utroque latere sanguinis nobilitate fulsit ingenuus : cujus avus cœnobiorum fundator Edgarus primo in regibus Anglorum monarchiam solus obtinuit. Editus ergo puer egregius Edwardus maxima parentum enutritur diligentia : et in ætate tenera Sancti Spiritus informatur disciplina. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Verum ingruente grandinosa Danorum tempestate, ad avos suos in Neustriam gloriosus puer traducitur : ne tam immani procella sævientium fluctuum citius absorberetur. Tandem Dei nutu eadem rabie barbarica cessante, mittuntur post illum duces regni et pontifices religiosi, festivoque§ omnium tripudio

* 'REGIS ET MARTY.' Chevallon. ; '*re.*' et mox '*regis*' Leg. 1518. † 'rege' *Chev.*
‡ 'Emina' *Portif.* 1518, 1519 ; 'emma vero' *Leg.* 1518. *cum Leg. Joh. MS.*
§ 'festinoque' *Leg.* 1518.

adducitur : et in regno Anglorum christus Domini consecratur. Sicque concordat voluntas Domini juramento populi, ut† quod diu ante optabant implendum : impletum cælitus gratulantur sacramentum.

Lectio iii. In die gloriosæ festivitatis, quam in adventum Spiritus Sancti de supernis serenavit ignis : rex insignis Edwardus apud Westmonasterium in ecclesia beati Petri apostolorum principis agebat in sceptris. Circa‡ horam vero eandem qua salutaris victima agni paschalis a populo percipitur, rex gloriosus prorupit in risum : ita ut qui astarent mirarentur per circuitum. Post peracta solennia a suis inquiritur : quæ in risu significatio teneatur. Rex, inquit, Daciæ§, cui Sueino [junior||] erat vocabulum, infinita classe paraverat Angliæ fines invadere : et suo principatui subjugare. Cunque de scapha ad navem in quam ingredi debebat pedem extenderet, justo Dei judicio elapsus corruit : et demersus in mari miserabiliter expiravit. Hoc placuit Altissimo ut michi reveletur e cælo, et in hujusmodi gaudio tripudiavit mea intentio : et quod nephando principi versum est in perniciem Anglorum exercitui collatum est ad salutem. Tu autem.

Lectio iiii. Erat aliquando præfatus princeps in ecclesia Westmonasterii, ad Sanctæ et individuæ Trinitatis altare : et cum eo devotus Dei servus comes Leofricus. Rex itaque præclarus astans ante mensam Christi in orationibus, in illa hora qua Patri sacerdos immolabat Filium : vidit astare super mensam Dominicam eundem Jesum Christum. Qui dextera regem benedicens extensa suam utrisque manifestat speciem, speciosusque visibilem exhibet majestatem. Cumque comes soli sibi visionem hanc ostensam existimans loco se moveret ut domino suo tanta gaudia communicaret : respiciens eum rex præmonet ut stet quemadmodum stabat. Sta, inquit, sta : sustine et expecta. En quem vides video : et quem visibiliter cernis visibilem adoro. Tu autem.

Lectio v. Duo viri ex Anglis orationis causa Hierosolymam profecti : obviam habuerunt lactei seniorem candoris reverendique admodum vultus. Qui cum ab eis didicisset cujus essent regionis incolæ, quisve eorum rex esset : sic eos alloqui exorsus est ; Rogo vos, fratres, ad regem vestrum revertimini, eique quod per vos mandavero annunciate. Ego sum Johannes apostolus et evangelista, qui sanctum regem Edwardum propter castitatem diligo : quia eum proximum Deo cognosco. Vice legationis meæ ad ipsum fungi vos postulo : quem hujusmodi salutari convenit intersigno¶. Tu autem.

Lectio vi. Cum ad celebritatem ecclesiæ cujusdam dedicationis assisteret, ut sub nominis mei titulo Creatori Deo consecrari debuisset, in peregrini specie eidem regi apparui : et pro sancti Johannis amore beneficium elemosinæ supplicavi. Qui ad vocem meam pietatis motus visceribus regium quem gestabat anulum de digito extraxit : michi quoque munifica largitione consignavit. Quem ob amorem et devotionem hominis Dei usque hodie conservavi, eique munus remitto cum gloria : infra tempus modicum dona redditurus gratiora**. Nam infra præsentis

* '*marty.*' Chevallon.
† '&' *Chevallon.*, 'et' *Leg.* 1518. 'ut' *Leg. Joh. MS.*
‡ 'Citra' *Chevallon.* § *Legendum videtur* Daniæ *contra librorum auctoritatem.*
|| 'junior' *Legenda Joh. MS. in litura : non habent Portiforia.* 'sucinoiunior' *Chevallon.* 'suveino iunior' *Leg.* 1518.
¶ 'itersigino.' *Leg.* 1518.
** 'gratiosa' *Chevallon.*

anni dimidium immortali mecum vestietur syndone : qui gloriosa carnis præfulget integritate.

Lectio vii. Reversi itaque ad patriam prospero itinere legati apostolici regem adeunt, introductique in cubiculum salutationem ex parte apostoli præmittunt : anulum porrigunt : et quæcunque sibi injuncta fuerant per ordinem exponunt. Ad auditam nunciorum legationem rex sanctus tripudiat : et corde et animo vehementer exultat. Gratias, inquit, Deo et sancto ejus apostolo, quod me nequaquam reliquerunt inglorium : quem ad regnum* gloriæ invitaverunt gloriosum. Exultans et gaudens ad eundem veniam, qui vos de tam longinqua peregrinatione reduxit ad patriam : et me ad palmam vocare dignatus est æternam. Tu autem.

Lectio viii. Rex ergo gloriosus diem suæ vocationis expectabat devotus, seque ita præparare satagebat ad exitum : ut vallari præsentia sanctorum mereretur angelorum. Anno Dominicæ incarnationis millesimo sexagesimo quinto, in ipsa nocte qua virgo puerpera sine dolore regem seculorum intacta progenuit : adversa corporis valetudine† rex gloriosus affligitur : et jocunditas diei plaga recenti in palatio præpeditur.

Lectio ix. Post dedicationem itaque basilicæ beati Petri, sanctorum videlicet die Innocentium celebratam, accitis rex sacri altaris sacerdotibus et ministris ; et salutaribus Dominici corporis ac sanguinis sumptis humiliter sacramentis, in veræ fidei confessione, et unius Dei sincera professione‡, inter sanctorum manus angelorum, innocentiæ et puritatis spiritum efflavit invictum, et nonis Januarii diem temporis clausit extremum, et secus altare beati Petri apostoli suis dignam exequiis meruit sepulturam. Ad tumbam ejus diversa fiunt a Christo ipso intercedente miracula : et odoris ejus suavitas et fragrantia membra reddit invalida cælesti medicamine solidata.

AD LAUDES, *Capitulum.* Justus cor, *in Communi*, p. 428.

AD TERTIAM, *Capitulum.* Justum deduxit, *in Communi*, p. 431.

AD SEXTAM, *Capitulum.* Custodivit eum, *in Communi*, p. 431.

AD NONAM, *Capitulum.* Sapientia, *in Communi*, p. 431.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Justum deduxit. *Minor* [p. 429].
Psalmi feriales.
Capitulum. Justus cor suum.
R. Sancte N. Christi confessor.
Hymnus. Jesu Redemptor.
V. Justus germinabit.
Ant. Iste est.
Ps. Magnificat.

Memoria fiat privatim de sancto KALIXTO, *papa et martyre, cum hac Oratione.*

Oratio. Deus, qui nos conspicis ex nostra infirmitate deficere : ad amorem tuum §misericorditer per beati Kalixti martyris tui atque pontificis exempla restaura. Per Dominum nostrum Jesum.

* 'quod me nequaquam...inglorium : quem ad regnum' (*cum Cher. et Leg.* 1518.) *Leg. Joh. MS. manu prima, sed* 'qui me nequaquam...inglorium : et qui ad regnum' *manu secunda.*
† 'valitudine' *Chevallon. cum Leg. Joh. MS. et Leg.* 1518.
‡ 'et...professione' *non habet Legenda Joh. MS.* § 'tuum nos' *Missale cum Port.*

SANCTI CALIXTI† PAPÆ ET MARTYRIS. (XIV. OCTOB.)

Tres Lectiones fiant : et Invitatorium duplex.

Lectio i. Temporibus Macrini et Alexandri facta est inquisitio in urbe Roma de Christianis, ut cogerentur ad immolandum ydolis. Tunc Palmacius consul cum multitudine militum venit trans Tyberim, ubi collecta erat multitudo Christianorum cum beato Calixto papa : inter quos erat beatus Calopodius‡ presbyter senex. Et dum ingressi fuissent cenaculum decem milites, subito cæci facti sunt : et clamabant dicentes, Accendite nobis lumina : quia obscuratus est ante nos locus iste. Dixit autem Calopodius§ presbyter, Deus qui videt omnia : ipse cæcavit oculos vestros. Tunc palpantes descenderunt de cenaculo cæcati. Hæc cum vidisset Palmacius, timore perterritus fugiens : nunciavit omnia Alexandro. Tu autem.

Lectio ii. Post hæc Palmacius solus cucurrit ad beatum Kalixtum trans Tyberim : et cecidit ad pedes ejus dicens, Cognovi Christum verum Dominum Deum esse. Per ipsum te conjuro ut liberes me a cultura dæmonum et lapidum : et baptizes me sicut prædicas. Dicit ei sanctus Calixtus episcopus, Noli errando deridere veritatem. Respondit Palmacius cum lachrymis, dicens, Domine meus, non derideo : sed in veritate cognovi quia Dominus Deus Christus est. Respondit Calopodius|| presbyter : et dixit ad Calixtum episcopum, Beatissime pater, petenti baptismum noli negare. Eodem tempore beatus Calixtus indixit ei jejunium : et post hæc baptizavit eum et omnem domum ejus promiscui sexus, numero quadraginta duos. Ab eadem die cœpit Palmacius omnem facultatem suam pauperibus Christianis erogare.

Lectio iii. Eo tempore tenuit Alexander beatum Calopodium§ presbyterum, quem fecit gladio occidi : et corpus ejus in Tyberim jactari. Quem beatus Calixtus de flumine levavit : et cum aromatibus et lintheaminibus cum recondidit. Post hæc Alexander misit : et beatum Kalixtum tenuit episcopum. Qui cum multis diebus in custodia maceratus fuisset, veniens ad eum beatus Calopodius‡ noctu : per visum confortavit eum dicens, Firmus esto, pater, quia corona tua jam perfecta est : ut accipias mercedem tuam. Erat autem in ipsa custodia quidam miles nomine Privatus, qui erat ulceribus plenus : et doloribus die noctuque cruciabatur. Hic misit se ad pedes beati Kalixti episcopi : dicens ei, Ego credo quia me salvet Dominus Jesus Christus in baptismo : per manum tuam. Et cum baptizasset eum beatus Kalixtus : ab omnibus vulneribus et morbo quo tenebatur mundatus est. Hoc audiens Alexander, iracundia plenus, misit et fecit militem Privatum plumbatis deficere : Kalixtum vero episcopum per fenestram domus præcipitari, et ligato ad collum ejus

* '*Sctī lralixti*' in binis paginæ summitatibus *Leg.* 1518, quamvis litteræ *k* vera formula alibi apud Hopylium invenitur, scilicet apud xvii. Julii (et ad Novemb. xxv. *K* et *k*).
† 'In natali sctī Kalixti' *Leg.* 1518.
‡ 'calepodius' *Chevallon. cum Leg.* 1518 ; 'calopodius' *Portiforia.*
§ 'calepodiū' *Chevallon. cum Leg.* 1518.
|| 'calepodius' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

saxo in puteum demergi, et in eo per rudera tumulari. Cujus corpus presbiter Asterius cum clericis suis de puteo elevavit, et sepelivit : præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen. Tu.

Cetera omnia de Communi Unius Martyris et Pontificis dicuntur, cum prædicta Oratione.

SANCTI VULFRANNI EPISCOPI ET CONFESSORIS, (XV. OCTOB.)

Novem Lectiones fiant : omnia fiant de Communi Unius Confessoris et Pontificis, cum Oratione de Communi, scilicet Da, quæsumus, omnipotens Deus [p. 411].

SANCTI MICHAELIS IN MONTE TUMBA. (XVI. OCTOB.)

AD PRIMAS VESPERAS, *super Psalmos Antiphona* Excelsi regis, *quære in alio festo**.

Psalmi feriales.

Capitulum. Significavit, *ut in alio festo.*

R. Archangeli Michaelis.

Hymnus, Versus, et Antiphona† *super Psalmum* Magnificat, *cum hac Oratione* Deus qui miro ordine, *ut supra in alio festo dicuntur.*

Memoria fiat de sancto VULFRANNO, *cum Oratione ut supra.*

AD MATUTINAS.

Invitatorium triplex. Novem Lectiones fiant : tota cantetur Hystoria sicut in alio festo, præter nonum Responsorium quod erit Archangeli Michaelis.

Lectio i. Postquam gens Francorum Christi gratia insignita longe lateque undique per provincias superborum colla perdomuisset, Childeberto piissimo principe monarchiam totius occidui et septentrionis, necnon et meridiei partes strenue gubernante : quia omnipotens Deus non solum in omnibus gentibus, verumetiam in omnibus mundi partibus quem ipse fecit, per subjectorum spirituum agmina principatur; beatus Michael archangelus unus ex septem in conspectu Domini semper assistentium, qui etiam et paradisi præpositus salvandorum animas in pacis regione collocaturus legitur, post eam manifestationem qua se in monte Gargano adorandum ac glorificandum quomodo et qualiter voluit sicut in scriptis habetur ostendit; his ut comprehensum est per beatum archangelum patratis, illuminatis Christi gratia cunctis gentibus in orientalibus Romaniæ partibus, accipe‡ quibus sese indiciis manifestare idem beatissimus princeps civium supernorum voluerit præsulem occidentalium populorum, ut qui quondam benedicto in patriarchis populo Israelitico defensionis attribuerat opem : ipse custos existeret ac prævius vocatis filiis per adoptionem. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Namque legitur in visione Danielis prophetæ : dicente eidem angelo, Nemo est adjutor meus

* [In Dedicatione] Michaelis Archangeli, xxix. Septembris, p. 865.
† '*ane.*' Chev. ‡ 'accipere' *Legenda Joh. MS.*

in omnibus his nisi Michael archangelus princeps vester. Princeps, inquit, vester : populi videlicet Judeorum. Christo vero Domino in propria veniente, atque a suis non recepto, quin potius prodito : ipso ad Patrem remeante, dum aboleretur observatio priscæ legis, constabilitur annunciationis evangelicæ admirabile sacramentum, dum exeunte per omnem terram sono apostolorum cerimoniæ transferuntur sacrorum per ministeria angelorum. Aiunt etenim hystoriæ ecclesiasticæ quod post passionem et ascensionem Domini ad cælos, post diu expectatam Israelitarum pœnitudinem, cum appropinquaret tempus desolationis quod Salvator sacro venturum prænunciaverat eloquio cum fletu humanitatis : ecclesia apud Hierosolymam monitu divinitatis per orbem cunctum gentibus evangelizatura diffunditur. Cumque congregatus undique ex omnibus locis populus paschalis festivitatis præstolaretur diem : sacerdotibus solitas excubias observantibus voces subitas vigiles audiunt, dicentes, Migremus ex his sedibus. Voces vero subitæ per angelos emissæ, quæ enunciaverunt beatorum spirituum demigrationem : angelicum ministerium insinuaverunt ad ecclesiam gentium deferendum. Ex quibus patenter insinuatur, quod beatus Michael archangelus ministerium quod exercuerat in Dei quondam populo : idem sortitus sit apud gentium electionem. Tu autem.

Lectio iii. Hæc itaque esse devotio credit fidelium : propter ostensionem signorum. Notum enim se fieri voluit mortalibus ætatis nostræ temporibus : quo se humanum genus in electorum spirituum societate cognosceret denotatum. Denique advertendum est quo ministerio locum mortalibus prævideri in partibus occiduis : ubi ex omni orbe confluit veneranter angelicum deprecatura subsidium religiosa multitudo fidelium. Hic igitur locus : tumba vocitatur ab incolis. Qui in morem tumuli quasi ab arenis emergens : in altum spacio ducentorum cubitorum porrigitur. Oceano* undique cinctus locus angustum admirabilis insulæ præbet spacium, inter hostia situs, ubi immergunt se varia† flumina, Segia videlicet, necnon et Sennua : præbens quoque habitantibus hincinde non breve nimium spacium ; longitudine vero ac latitudine a radice qua prominet non multum distat (ut conjicitur) ab eo opere quo salvatum, immo servatum est humani generis incrementum. Qui ab Abrincatensi‡ urbe sex distans miliaribus occasum prospectans Abrincatensem|| pagum dirimit a Britannia. Nulla ibi exerceri valet actio mundialis. His solis congruus extat locus, qui Christum sedulo venerari disponunt : et hos suscipit quos ad æthera ardens virtutum amor evehit. Copia tanta§ piscium ibidem reperitur : quæ plerumque fluminum marisque infusione congeritur. Procul vero cernentibus nil fore aliud quam spaciosa quædam immo speciosa turris videtur. Sed et mare recessu suo devotis populis bis in die desideratum iter præbet : beati petentibus limina archangeli Michaelis. Tu autem.

Lectio iiii. Qui primum locus,

* 'Occeano' *Chevallon. cum Leg.* 1518.

† 'varia' *Chevallon. cum Leg.* 1518; 'mari' *Brev. Gonv.-Cai. MS.* 'maris' *Legenda Joh. MS. super lituram.*

‡ 'abricēsi' *Leg.* 1518.

|| 'abricēsem' *Leg.* 1518. *ubi mox* 'britania.'

§ 'tantum' *Chevallon.*; 'vero' *Brev. Gonv.-Cai. MS.*; 'tanta' *Legenda Joh., MS. et Brev. Coll. Joh. Cant. MS.*; 'tamen' *Leg.* 1518.

sicut a veracibus cognoscere potuimus narratoribus, opacissima claudebatur silva, long ab occeani ut æstimatur æstu miliaribus distans sex : aptissima præbens latibula ferarum. Et quia secretiora cæli per contemplationis subtilitatem rimari volentibus, gratissima esse solent remotiora heremi loca, inibi olim inhabitasse comperimus monachos, ubi etiam usque nunc duæ extant ecclesiæ priscorum manu constructæ. Nam ipsi monachi ibidem Domino servientes dispensatione cuncta regentis Dei sustentabantur : et presbytero quodam de villa quæ dicitur nunc Asteriacus taliter eis ferente auxilium. Nam ut illis sine quo humana non potest exigi vita deerat victus, fumo signifero discurrente altaque cæli petente, onerabat asellum dapibus, dilectione vera farcitis : sicque duce prævio per loca ibat invia, ac redibat ferens domini jussa illisque necessaria. Sed quia hic locus nutu Dei futuro parabatur miraculo, sanctique sui archangeli venerationi : mare quod longe distabat paulatim assurgens omnem silvæ illius magnitudinem virtute complanavit sua, et in arenæ suæ formam cuncta redegit, præbens iter populo terræ, ut enarrent mirabilia Dei. Jam vero ad illud veniendum est : qualiter idem beatorum princeps spirituum angelica revelatione dedicaverit prædictum locum. Tu autem, Domine.

Lectio v. Quodam tempore cum religiosissimus et Deo amabilis præfatæ urbis antistes Aubertus nomine sopori sese dedisset : admonitus est angelica revelatione ut in jam dicti summitate loci sancti construeret in honore archangeli ædem, ut cujus celebratur veneranda commemoratio in Gargani monte, non minori tripudio celebraretur in pelago. At sacerdos dum revolvit illud apostoli, probate spiritus si ex Deo sunt : iterata admonitus est visione ut perficeret quod jubebatur. Et quia spiritus prophetarum non semper est prophetis subjectus, distulit adhuc præsul constructionem, sed adhibuit intercessionem : quatenus super istiusmodi negocium Domini nostri Jesu Christi simulque beatissimi archangeli agnoscere valeret deliberationem. Contigit per idem tempus, ut thaurum cujusdam, quem furtim quidam instinctu pravitatis subtraxerat, in ejusdem deponeret saxi cacumen : ut dum is qui amiserat juvencum reperiendi amitteret spem, turpe latrunculus lucrum efficeret ex eodem. Interea tertia admonitione venerandus episcopus pulsatur austerius : ut qui non adquieverat bis admonitus locum adiret celerius, a quo tamen sciret nullatenus egrediendum priusquam perficeret quod fuerat jussus. Ad cujus fidei confirmationem monstratur etiam ibidem usque in præsens petra quasi digito hominis inscripta, super quam memoratus episcopus resedit, quoadusque opus ad finem adduxit. Percontanti igitur episcopo, quis ædificationi congruus posset videri locus : angelica in hunc modum est responsione dictatum, ut loco eo ædificaretur ædes, quo inerat thaurus abscondite religatus.

Lectio vi. Cumque de loci requireret amplitudine vel quantitate : eisdem cognovit responsis ædificationi eum debere statuere modum quem videret juvencum pedibus in circuitu pertrivisse. Post hæc quoque jussum est : ut suo præreptus domino restitueretur thaurus. Venerabilis vero episcopus de visione certissimus, cum hymnis et laudibus prædictum locum ingressus : exercere imperatum opus aggressus est. Congregataque rusticorum maxima multitudine locum purgavit, atque in spacium complanavit. In cujus medio duæ prominebant rupes : quas operantium multorum non poterant

movere manus, nec a suo divellere statu. Qui cum diu hærerent, nec omnino quid facerent invenirent : nocte insecuta visio apparuit cuidam homini nomine Bayno in villa quæ dicitur Icius, qui duodecim filiis ampliatus magnum inter suos tenebat dignitatis locum. Hic ergo per visum monitus, ut cum laborantibus et ipse labori insisteret : festinus ad locum cum filiis venit, impleturus quod fuerat jussus. Qui cum pervenisset, fretus auxilio sancti Michaelis archangeli, quod humana non poterat virtus, mirum in modum tam facile molem tantæ magnitudinis removit, ut nullum pondus inibi esse videretur. At omnes in commune collaudantes Deum, sanctumque archangelum Michaelem : cœpto attentius insistebant operi. Cunque jam dictus episcopus de magnitudine construendæ fabricæ adhuc dubius cogitaret : nocte media, sicuti quondam Gedeoni in signum victoriæ, ros jacuit super verticem montis. Ubi autem fundamenta locanda erant : siccitas fuit. Dictumque est episcopo, Vade, et sicut signatum videris fundamenta jace. Qui statim omnipotenti Deo gratias agens, sanctique implorans archangeli Michaelis auxilium : exurgens lætus opus aggressus est. Tu autem.

Lectio vii. Extruxit itaque supradictus episcopus fabricam non culmine subtilitatis celsam, sed in modum criptæ rotundam centum ut æstimatur hominum capacem : illius in monte Gargani volens exæquare formam in monte prærupti silicis : angelico apparatu factam terrigenis ad laudem et gloriam Dei habitationem, manifeste docens semper in cælestibus divini muneris opem esse poscendam, altaque contemplationis intuitu penetrare ætheris astra, non terrenis limosisque paludibus rotantia hominum ponere corda. Quod cum non post multum tempus esset opem ferente Deo ædificatum : viro Dei Auberto episcopo manente anxio, proinde quia cernebat sibi deesse sancti archangeli pignora : beatus eundem sacerdotem Michael admonuit, uti fratres celerrime usque ad locum quo memoria venerabiliter colitur sanctissimi archangeli dirigeret in Gargano, et eam quam angelo patrocinante referrent benedictionem cum summa acciperet gratulatione.

Lectio viii. Interea missi nuncii adeunt locum. Qui benignissime ab abbate loci illius suscepti : vestibusque mutatis ad tanti fatigationem itineris sublevati, cuncta quæ suæ contigerant regioni simulque ad quod venerant pandunt. Quæ verba cum ipsius loci abbas suo retulisset antistiti : uberrimas omnipotenti Deo laudes uterque retulit, qui pro lapsis naturæ fragilitate terrigenis assistentium sibi ministrorum dignatur præbere suffragium. Hinc cum qua decebat veneratione sumptis a loco pignoribus*, quo beatus archangelus sui memoriam fidelibus commendaverat : partem scilicet rubei pallioli quod ipse memoratus archangelus in monte Gargano supra altare quod ipse manu sua construxerat posuit, et partem scilicet marmoris supra quod stetit, cujus ibidem usque nunc in eodem loco superextant vestigia, jam dictis fratribus usque ad sacrum locum referenda patrocinia contradidit, conditione interposita, videlicet ut quos una angelicæ revelationis sociaverat causa, una quoque æternaliter necteret charitatis connexio †. Summi interea nuncii repedantes post multa itineris spacia ad locum quo digressi fuerant ipso die quo fabrica completa est in monte jam dicto in occiduis partibus, quasi no-

* 'pigneribus,' *Legenda Joh. MS.*

† 'cōnectio' *Chevallon.*

vum ingressi sunt orbem : quem primum veprium densitate reliquerant plenum. Quo dum appropinquant, incunctanter sacerdos Domini Aubertus occurrens : cum multis laudibus, cum canticis spiritualibus in sacrum montem angelica mortalibus devehit profutura præsidia.

Lectio ix. Dici vero non potest quanto in adventu ut ita dicam angelico circumjacentes provinciæ gavisæ sunt gaudio : quippe qui* sibi divinitus prævidebant supernum tribui donum, in hoc quod beatum Michaelem archangelum cælestis militiæ principem merebantur obtinere signiferum, cognoscentes etiam signa et mirabilia quæ Dominus per ministrum suum operatur mortalibus : ita ut per hujus itineris spacia duodecim [cæci]† illuminati, pluresque diversis infirmitatibus acti pristinæ redditi sunt sanitati. Et quod his addendum est, mulier quædam orbata luminibus de villa quæ dicitur Asteriacus, dum prosequitur preciosissima munera summi archangeli : mox ut attigit planiciem arenamque maris divinitus factam, recepit visum‡, admirans se subito de tenebris in lucem mutatam. Sed et usque hodie per summum ministrum suum hæc eadem Dominus ad laudem et gloriam quotidie nominis sui : in eodem loco operari non desinit. Igitur eodem die quod est septimodecimo Kalendas Novembris, veneranda completa templi dedicatione, vir Domini Aubertus postquam sagaciter omnia sub ordine disposuit, officia quoque servientium clericorum constituit, deputans hos inibi sub numero consistere duodecim, qui legitimis observationibus perpetualiter in beatissimi Michaelis archangeli persisterent famulatu : quamvis non ejusdem numeri in eodem loco a successoribus beati viri sint clerici constituti. Simul etiam de prædiis suis eidem loco servientibus villas contradidit : videlicet jam dictam villam Icium et Genicium. Interea idem præsul cuncta prævidens congruo patrata ordine, hoc unum quod poterat valde videri difficile a sancto censuit expetendum archangelo, aquæ scilicet elementum, sine quo constare nequit vita mortalium. Super hæc ergo Domini Jesu Christi simulque sancti archangeli dum expetit cum grege sibi commisso auxilium, ut qui quondam produxerat sitienti populo de petra poculum, ipse a servis suis amovere dignaretur aquæ penuriam : tandem angelica dispensatione§ locum didicit, ubi in prærupto silice dum concavum foramen exciditur, mirum in modum aquarum mox habundantia reperitur, quæ possit habitantibus competentem præbere usum. Eadem vero aqua profluens quod sit haustu salubris, multis est ostensum modis. Celerem namque febricitantibus fert opem : quotiens desiderium prævenerit sumendi. Tu autem.

AD LAUDES, *omnes Antiphonæ dicantur.*

AD PRIMAM.

Ant. Dum prœliaretur.
Ps. Deus in nomine [*liii.* p. 42].
Ant. Te jure.
Ps. Quicunque vult [p. 46].
R. Jesu Christe, *cum* Alleluya.

AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut in alio festo, præter Responsorium, quod non dicetur in secundis Vesperis.*

* 'que' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518.
† 'ceci' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518; *non habet Chevallon.*
‡ 'diuinitus suum recepit visum,' *Legenda Joh. MS.*
§ 'ostensione' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518.

TRANSLATIO SANCTÆ ETHELDREDÆ VIRGINIS NON MARTYRIS. (XVII. OCTOB.)

Novem Lectiones fiant : cum hac Oratione.

Deus, qui es sponsus virginum, refrigerium continentium, et salus omnium te diligentium, concede propicius : ut qui beatæ virginis tuæ Etheldredæ translationis diem veneramur, ejus patrociniis tuæ majestatis clementiam consequamur. Per Dominum.

* *Lectio i.* Cum supernæ remunerationis præmio beatissima virgo Etheldreda in cælestibus coronata triumpharet, et gloriosa choruscaret in mundo miraculis : omnipotentis Dei ineffabilis bonitas hanc evidentioribus dignata est declarare indiciis. Ut cujus pietas cunctis in nationibus apparuerat mirabilis : mirabilior in novæ gratiæ appareret incrementis. Successerat enim sibi Sexburga in prælationis officio : quæ mox officinas revisere, et honestæ vitæ eas ad cumulum sanctimoniæ studebat informare.

Lectio ii. Infudit ergo Spiritus Christi in beatam Sexburgam unctionem suam : docuitque admirabilem feminam viriliter agere, et sacratissimum gloriosæ virginis corpus de loco quo sepulta fuerat solenniter sublevare. Nam prima ejus tumulatio minus celebris habebatur : extra latera ecclesiæ. Quos vexabat capitis passio, et oculorum caligo : sine dubio sanitati reddebat. Ad eam fideliter accedentes : recedebant incolumes. Febribus fatigati et vehementer afflicti ad tumbam virginis leni sopore interrupti ad propria cum sospitate redibant : diversis aliorum incommodis subveniebat, quorum vota et lachrymas fidei puritas comitabatur.

Lectio iii. Talis itaque innumerabilium ac tanta materia gaudiorum beatam Sexburgam in viriles animos erexit ut de veteri eam extraheret loculo : et novo reconditam collocaret in sepulchro. Exclamat abbatissa quod mente conceperat, et propterea astantes gratulantur ex voto : tempusque instituit quo tantum revisere possent thesaurum. Quoniam autem in tota insula sepulchrum ex lapide aptum non erat, mittit beata Sexburga per fideles legatos exterius quærere : quod interius tota Ely insula se noverat pro certo nullatenus habere. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iiii. Parent itaque fideles ministri dominantis imperio : nec contra providentiam reluctantur. Sulcant navigio incognitas amnes, injunctum sibi officium accelerantes ad civitatem quandam devenerunt : quam Grandecestriam nominant. Sed in diruta mœnia dum ambularent solliciti, reperiunt sepulchrum miræ pulchritudinis : Parii marmoris similitudinem præferentis. Operculum ejusdem operis, ejusdemque inibi imminere candoris. Sciunt se a Deo exauditos qui direxit iter eorum : injunctum perficiens negocium juxta bonæ voluntatis affectum.

Lectio v. Ad insulam reversi nuncii exonerant onere grato carinas, marmoreumque optatum nec diu quæsitum aspectibus referunt præsidentis. Denique exiit edictum corporis transferendi : et populus die festo accurrit. Erigitur itaque tentorium super virginis tumulum : virginalem Christus declaravit triumphum. Aggere devicto fossa defoditur : et theca

* '*totum de Communi.*' Leg. 1518.

de pulvere elevatur. Tum ecce gloriosa illa caro, quasi ex resurrectione tota iterum rediviva floruisset, speciem repræsentat suaviter in lecto quiescentis, in nullo obnoxia humanæ corruptionis. Tota pulchra et tota formosa, tota incorrupta, tota integra reperta est. Tu autem.

Lectio vi. Beata igitur Etheldreda in camino Babilonis nullum adusta persensit incendium : nullum in virgineo corpore integritatis perpessa est detrimentum. Et cum per sexdecim annorum curricula in terreno pulvere delituisset obtecta, mira Dei virtus in omnipotentia claruit, quod ejus lintheamina nec rubigo, nec tinea, nec putredo consumpsit. Cunque omnes qui aderant tam reverenti spectaculo inhiarent, et ideo per ora fidelium laus et gloria resonarent : affuit ille medicus qui eam inciderat, et ubi vulnus se invenire credidit pro plaga quam inciderat, tenuissimæ cicatricis vestigia invenit.

Lectio vii. de expositione Evangelii, ut in Communi prænotatum est : et octava Lectio de proprietate sanctæ Etheldredæ.

Lectio viii. Carnem suam beata Etheldreda servavit immunem a libidine : immunis igitur post mortem reperta est a corruptione. Vulnus quoque quod putruerat in maxilla : incorruptum et integrum sepultura reddidit. Quis audivit talia, aut quis vidit simile? Ceterorum vero defunctorum caro sepultura dissolvitur : hujus vero ut viventis tumore dissoluto post sepulturam reperitur. Gloriosa virgo Etheldreda dum a flammis illæsa tota virtute calcaret ignem seculi : tota succensa est igne Spiritus Sancti. Concremata est, inquam, tota sanctarum virtutum incendio : indeque æternam integritatem illius promeruit caro.

Lectio ix. Dixitque beata Sexburga, Considerate tantæ inventionis gloriam : in beatæ virginis dote incorruptionis eximia. Diluunt itaque preciosissimæ virginis corpus : et nitidioribus circundant indumentis. Cum magna igitur psallentium gloria triumphantes in eminentiorem locum sacratissimum corpus transferunt, deinde in cælesti mausoleo recondunt : tanquam in thalamo regiis nuptiis collocato. Translatum est itaque egregium corpus gloriosissimæ virginis et reginæ insignis xvii. Kalendas Novembris, cum per sexdecim annorum spacium delituisset humatum. Et cum magna veneratione in beati Petri ecclesia basilicatur : ubi per virginis merita ad laudem et gloriam nominis sui mirabilia frequenter operatur divina clementia. Tu.

Cetera omnia de Communi Unius Virginis non Martyris.

SANCTI LUCÆ EVANGELISTÆ, (XVIII. OCTOB.)
inferius duplex festum.

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Antiphona Placentes Deo.

Psalmi feriales.

Capitulum. Similitudo.

R. Quatuor animalia.

Hymnus. Annue Christe.

V. In omnem terram [exivit sonus eorum,

R. Et in omnes fines terræ verba eorum].

Ant. Ecce ego.

Ps. Magnificat.

Require hæc omnia in festo sancti Mathei apostoli et evangelistæ : cum hac Oratione.

Oratio. Interveniat pro nobis, Domine, quæsumus, sanctus tuus Lucas evangelista : qui crucis mortificationem jugiter in suo corpore pro tui nominis honore portavit. Per Dominum.

Memoria fiat de sancto JUSTO *martyre : cum hac Oratione.*

Deus, qui beato Justo talem fortitudinem tribuisti, ut in puerili corpusculo gloriosum pro amore tuo subiret martyrium : concede propicius, ut ipsius intercedentibus meritis ab omnibus nos solvas peccatis. Per Dominum.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant sicut in festo sanctæ Trinitatis.*

AD MATUTINAS.

Novem Lectiones fiant, et tota cantetur Hystoria, sicut in festo sancti Mathei apostoli et evangelistæ, cum Hymno de Communi unius apostoli.

Lectio i. Gloriosissimus evangelista Jesu Christi Domini Lucas natione Syrus, Anthiochiæ eruditus, arte medicus : discipulus autem fuit apostolorum. Quorum almificos actus prout vidit : lucido disertoque sermone prosecutus est. Quem plerique tradunt proselitum fuisse, et Hebreas litteras ignorasse : sed in Grecis eruditum fuisse. Denique Paulum secutus egregium doctorem gentium usque ad triumphum passionis ejus, quem cum apostolo Petro Romæ excepit : individuus comes peregrinationis ac tribulationis ejus ubique existens permansit. Cujus præcipue peregrinationis et sacræ doctrinæ gesta cum gestis aliorum annectens apostolorum : librum unum ad laudem nominis Christi*, et memoriam ipsorum, et universalis sanctæ ecclesiæ stabilimentum contexuit.

Lectio ii. Cum eundem gloriosissimum Paulum idem venerabilis sequeretur Lucas in plurimis terræ marisque tribulationibus : digne ab illo hujusmodi testimonio diligentiæ meruit laudari. Sic enim Corinthiis de eo scribens ait, Salutat vos Lucas medicus charissimus meus : qui est in Domino fidelis. Et Timotheo illustri viro scribens ait, Lucas est mecum solus. Et in alio epistolæ suæ loco ait de illo, inter reliqua salutationis verba ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, Misimus etiam et fratrem nostrum, cujus laus est in evangelio per omnes ecclesias : non solum autem a nobis, sed et ordinatus ab ecclesiis comes peregrinationis nostræ. Vere ut ita dicam omnium ore est laudabilis hic Domini evangelista : qui meruit a tanto apostolo et doctore gentium prædicari. Laudemus ergo cum † illo pariter et nos, charissimi, et consono corde et ore extollamus : et verum a Deo medicum missum animarum prædicemus eum. Cujus omnia doctrinæ verba nichil aliud resonare videntur : nisi animæ languentis medicinam. Propterea non immerito iste tale sortitus est nomen. Lucas quidem Eolice : in nostra autem lingua interpretatur consurgens, sive ipse elevans. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Recte itaque consurgens sive ipse elevans dicitur : qui terrenis despectis curis, sese ad cælestia consurgendo elevans, toto mentis conamine liber expeditusque est Dominum secutus. Unde et prædicare præsentibus in ergastulo adhuc carnis retentus, et scribere sequentibus evangelium omnibus meruit, multosque etiam verbo suæ prædicationis ad Jesu Christi Domini fidem

* 'nominis dei' *Chevallon.* 'nois' (*tantum*) *Leg.* 1518. 'nominis Christi' *Leg. Joh. MS.*, *Portif.* 1519, 1557.

† *Legendum videtur* 'eum cum,' *quod habent Portiforia.*

perduxit. Hic evangelista, cum jam descripta essent evangelia, per Matheum quidem in Judea, per Marcum autem in Italia, instigante Spiritu Sancto magis ex auditu quam visu, in Achaiæ Bytiniæque partibus, hystorice suum composuit evangelium Attico sermone : sicut ab his traditum habuit, qui ab initio viderunt, et ministri fuerunt sermonis Dei. Hujus itaque strenuissimi Lucæ personam : in vituli specie figurandam arbitrantur. Vitulus enim sacerdotalis est victima, quæ in Redemptoris nostri immolatione completa est, qui pro salute totius mundi in patibulo crucis suspensus, semetipsum Deo Patri hostiam vivam exhibuit. De hoc evangelista pulchre Sedulius in paschalis descriptione carminis ait,

Jura sacerdotii
Lucas tenet ore juvenci.

Tu [autem, Domine, miserere nostri].

Lectio iiii. Sicut ex uno fonte paradisi quatuor procedere flumina leguntur : sic ex uno vitæ fonte Domino nostro Jesu Christo quatuor emanare evangelia fideliter creduntur. Ex quo sanctus Lucas evangelista velut Eufrates procedens : sæpius corda nostra irrigare et madefacere non cessat. Et quia Eufrates fertilis seu ubertas nuncupatur, ita iste magnæ fertilitatis atque ubertatis evangelii sui dogmata sanctæ ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ promulgavit, augens verbo doctrinæ suæ fidei incrementum, et radios suæ claritatis velut jubar ab æthere veniens diffudit : multorum cæca hominum pectora illuminans, et quotidie illuminare non desinit cum ejus boni nuncii verba in ecclesia leguntur. Evangelium Grece, Latine bonum nuncium dicitur : quia annunciat regnum post servitium, requiem post laborem, vitam post mortem. Tu autem.

Lectio v. Recte hoc ipsum evangelium et librum Actuum apostolorum hic noster Lucas scripsit ad Theophilum, id est ad Dei dilectum*. Ergo et te nosse convenit quisquis es, O homo : quia si Deum diligis ad te scriptum est evangelium. Et si ad te scriptum est : suscipe preciosissimum omnibus margaritis munus evangelistæ, et pignus amici in penetralibus animi diligenter observa. O quale munus, et quale pignus. Si consideres, si attendas, si in mente pertractes, si bene et pervigil observes : ad semper mansura cæli gaudia te felicem perducet, ac sociabit sanctorum choris angelorum incessabiliter exultaturum. Iste examussim dicitur Greco eruditus eloquio, cui extra ea quæ evangelicæ dispositionis ordo exposcit, maximi laboris necessitas fuit : ut primum Grecis fidelibus omni prophetatione pronunciaret venturam in carne Dei Christi humanitatem, ne vel Judaicis fabulis intenti, in solo legis desiderio tenerentur, vel ne hæreticis fabulis et stultis sollicitationibus seducti laberentur. Tu autem.

Lectio vi. Deinde postquam cælestis agricola semina evangelii sui innumerabilium hominum mentibus inserens, et vomere insignis linguæ eorum corda persulcans, ad Creatoris sui fidem convertit : duplicatis talentis Domini sui ad cæli palacia perenniter regnaturus ardenti animi desiderio properavit. Nam martyrium suo corpori assiduis lamentationibus et crebris agens vigiliis, ac jejuniis membra sua macerans : ipse sibi indixit. Hic beatissimus Lucas ab ipso puericiæ suæ tempore castus omnimodo perseverans neque uxorem neque liberos perhibetur habuisse. Evangelicæ prædicationis opus exercens, et serviens Domino sine crimine, obiit septuagesimo

* 'a Deo dilectum' *Legenda Joh. MS.*; 'ad dilectum. Ergo et Dei te' *Leg.* 1518.

quarto vitæ suæ anno, plenus Spiritu Sancto, quintodecimo kalendas Novembris : et a catholicis viris venerabile corpus ejus in Bytinia* est humatum. Quod plurimis annorum curriculis evolutis, Constantino Augusto regnante : Constantinopolim cum gloria et honore translatum et decenter est locatum. Ubi per merita gloriosissimi evangelistæ sui Dominus noster Jesus Christus plurima virtutum operatur miracula ad laudem nominis sui : ut videntes signa quæ fiunt, etiam post obitum per evangelistam suum et per memoriam doctrinæ et vitæ ejus, ad fidem ac dilectionem ejusdem Domini nostri Jesu Christi fideles ignescant et infideles accendantur; qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen. Tu.

Evangelium secundum Lucam x. [1—7.]

In illo tempore : Designavit Dominus et alios septuaginta duos discipulos : et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus. Et reliqua.

Omelia beati Gregorii papæ (xvii.)†.

Dominus et Salvator noster, fratres charissimi : aliquando nos sermonibus, aliquando vero operibus admonet. Ipsa enim facta ejus præcepta sunt : quia dum aliquid tacitus facit, quid agere debeamus innotescit. Ecce enim binos in prædicationem discipulos mittit. Quia enim duo sunt præcepta charitatis, amor videlicet Dei et proximi, et minus quam inter duos haberi charitas non potest. Nemo enim proprie ad semetipsum habere charitatem dicitur; sed dilectione se in alterum tendit ut esse charitas possit : binos ad prædicandum Dominus discipulos mittit, quatenus [per] hoc nobis ‡ tacitus innuat, quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. Tu autem.

Lectio viii. Bene autem dicitur quia misit eos binos, ante faciem suam : in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus. Prædicatores enim suos Dominus sequitur : quia prædicatio prævenit, et tunc ad mentis nostræ habitaculum Dominus venit, quando verba exhortationis præcurrunt, atque per hæc veritas in mente suscipitur. Hinc namque eisdem prædicatoribus Esaias dicit, Parate viam Domini : rectas facite semitas Dei nostri. Hinc illis psalmista ait, Iter facite ei qui ascendit super occasum. Super occasum namque Dominus ascendit, quia unde in passione occubuit : inde majorem suam gloriam resurgendo manifestavit. Super occasum videlicet ascendit, qui mortem quam pertulit resurgendo calcavit. Ei ergo qui ascendit super occasum iter facimus : cum nos ejus gloriam vestris mentibus prædicamus, ut eas et ipse post veniens per amoris sui præsentiam illustret. Missis autem prædicatoribus, quid Dominus dicat audiamus, Messis quidem multa : operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis : ut mittat operarios in messem suam. Ad messem multam operarii pauci sunt : quod sine gravi mærore loqui non possumus, quia si sunt qui bona audiant, desunt qui dicant. Tu autem.

Lectio ix. Ecce mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus valde invenitur operator : quia officium quidem sacerdotale accipimus, sed opus sacerdotii non implemus. Sed pensate, fratres charissimi : pensate quod

* 'bythinia' *Leg.* 1518.
† *Gregorii* In Evangelia, Homilia XVII., *Opera* I. 1496.
‡ 'quatenus hoc nobis' *Chevallon.* 'quatinus hoc nobis' *Leg.* 1518.

dicitur; Rogate Dominum messis: ut mittat operarios in messem suam. Vos pro nobis petite, ut digna in vobis operari valeamus, ne ab exhortatione lingua torpeat, ne postquam prædicationis locum suscepimus: apud justum judicem nostra nos taciturnitas addicat. Sæpe pro sua nequicia: prædicatorum restringitur lingua. Sæpe vero ex subjectorum culpa agitur: ut eis qui præsunt prædicationis sermo subtrahatur. Ex sua namque nequitia prædicantium restringitur lingua: sicut psalmista ait; Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justicias meas? Et rursum ex subjectorum culpa vox prædicantium prohibetur: sicut ad Ezechielem Dominus dicit, Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est. Ac si aperte dicat, Idcirco tibi prædicationis sermo tollitur: quia dum me in suis actibus plebs exasperat, non est digna cui exhortatio veritatis fiat. Ex cujus ergo vicio prædicatori sermo subtrahatur, non facile agnoscitur: quia vero pastoris taciturnitas aliquando sibi, semper autem subjectis nocent, certissime scitur. Sed utinam si ad prædicationis virtutem non sufficimus: loci nostri officium in innocentia vitæ teneamus.

AD LAUDES, ET AD OMNES ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut supradictum est, cum Oratione hujus diei.*

Memoria solennis fiat de sancto JUSTO *cum Oratione ut supra.*

AD SECUNDAS VESPERAS, *super Psalmos dicitur hæc sola Antiphona* Dilecti Deo.

Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191].

Et ceteri Psalmi de Apostolis.

Capitulum. Similitudo.

R. Cum ambularent.

Cetera ut supra.

DEPOSITIO FRIDESWIDÆ, VIRGINIS NON MARTYRIS.

(XIX. OCTOB.)

Novem Lectiones fiant, cum hac Oratione.

Oratio. Deus, qui hodiernam diem honorabilem nobis in beatæ virginis tuæ Frideswidæ transitu contulisti: concede propicius ut ipsius intercessione suffulti transire et nos ad gaudia æterna mereamur. Per Dominum.

**Lectio i.* Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi regis omnium seculorum septingentesimo circiter vicesimoseptimo, cum in extera gente Anglorum quæ Britanniam insulam invaserat ac depopulaverat, dominatuique suo cruenta manu subjugaverat, verbum Dei effloruisset, fructumque plurimum produxisset: subregulus quidam Didanus nomine vir catholicus, et omnium morum honestate præstantissimus, civitatem quæ lingua Saxonica Oxinfordia denominatur, quod nos Latine bovumvadum† dicere possumus, incolatus sui frequentatione honestabat. Hic nutu divino uxorem suis moribus congruam Safridam nomine accepit, de qua morum magis quam prædiorum heredem suscepit: unicam videlicet filiam, quam fonte sancti baptismatis ablutam Frideswidam appellare præcepit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Transacto quippe quinquennio, diligenti educatione litterarum studiis erudienda traditur, sub matronæ cujusdam admodum religiosæ disciplina: cui nomen Al-

* '*Scē fredesvuide v'ginis nō mar. ix lect'. de coi.*' Leg. 1518.

† 'bonumvadum' *Chevallon.*

gina. Felicis quidem posteritatis quoddam quasi felicissimum præsagium, in ipso ejus disciplinæ primordio adeo enituit : ut perspicuum foret omnibus, quoniam mentem ejus jam sibi habitaculum præelegerat Spiritus Sanctus. Quis enim non obstupesceret, quinquennem virgunculam in quinque fere mensibus, Psalmos Daviticos qui centum quinquaginta sunt didicisse : memoriæque commendasse. Nec hinc sibi consodalium ascivit invidiam, sed fervore quo resplenduerat charitatis actata : cunctis se amabilem præbuit.

Lectio iii. Humilitatis namque simul et mansuetudinis tanta extunc præpollebat gratia, ut non regiam videres esse juvenculam, sed servilem in tali ætate personam : omnibus obsequium, omnibusque compassionis exhibentem affectum. Non erat plane verbi divini auditrix obliviosa facta : sed factrix operum. Quoniam quæ de scripturis audiebat : armariolo cordis pie recondebat : dans operam sedulo creditam sibi cum usura reportare Domino pecuniam. Propterea diebus assidue et noctibus piis lachrymarum rivulis, suspiriis quoque et gemitibus cordis mactabat hostiam in holocaustum acceptabile Domino : supplicans jugiter, ut inhabitare mereretur in domo Domini omnibus diebus vitæ suæ, et contemplari vultum ejus. Tu autem.

Lectio iiii. Nec adulta adhuc ætas eam proprio consignabat juri : cum jam mater ejus de medio decessit. Altero igitur carens virgo solatio : patri protegenda relinquitur. Quem salubribus quod potuit impellebat monitis, ne pigritaretur, iturus hinc in brevi quo præcessit thori socia : animæ suæ remedia quærere. At ille ut assolet conjugis nuper amissæ dolore percussus, et assiduis dilectissimæ filiæ precibus compulsus, ecclesiam infra urbis ambitum construxit : in honore sanctæ ac sempiternæ Trinitatis, semperque virginis Dei genitricis Mariæ, ac Omnium Sanctorum dedicavit : filiæque commendavit poscenti. Ipsa vero ecclesiam ingressa : divinis se studiosissime mancipabat operibus. Suam Domino pudicitiam sedulis commendans precibus, pietatis viscera aperiebat petentibus : larga præbens manu quæ poscebant egentibus. Mundi etiam fertur sic postposuisse gloriam, sic ad supernam anhelare patriam : ut jam propemodum carnis cerneretur deposuisse sarcinam, et immortalitatis tunicam induisse. Non enim corpus alebat escis : sed spiritum protrahebat. Tu autem.

Lectio v. Stuperes regiam regiis puellam epulis educatam, vilium olerum incondito pulmento, modicoque pane ordeaceo, famis expugnare proterviam : aquæ vero sorbiciuncula sitis ardentissimæ imminentem superare dissolutionem. O infelices hujus temporis homines, quorum deus venter est et gloria, in confusione illorum qui terrena sapiunt, qui religionem habitu prætendunt, moribus et vita contradicunt. Vili veste intuentium in se convertunt oculos : sed preciosorum ciborum crapula intestina confundunt. Sed quando jejunant : terra marique quæritur unde jejunii damnum restituatur. Sed non est hoc jejunium quod elegi, dicit Dominus. Stupet Anglia, mirantur universi : infirmum cernentes sexum in ætate tenera robur excessisse virile. Tu autem.

Lectio vi. Pater vero virgunculæ hilaris admodum effectus tripudiabat, quia heredem quam terrenarum rerum putabat præstari superstitem : eam ad cælestia cernebat anhelantem. Et quidem ut omnem spem corruptibilis posteritatis eam plene postposuisse constaret, exegit a patre monacharum ut mereretur habitum

suscipere. Prudenti proculdubio præcavens consilio, ne forte defuncto patre cujusquam cogeretur inire connubium : et virginale usquequaque fœdare propositum. Tædebat præterea virginem beatissimam corporali decorari purpura, quæ se noverat Christi sanguine redemptam : dum a perfidis morte turpissima condemnaretur. Anulo fidei subarrata : aurum gemmasque velut mercimonium contempserat vilissimum. Hoc proposito filiæ rex Didanus inæstimabiliter gavisus accersiri jubet proximæ diocesis episcopum : filiæque charissimæ habitum dari monacharum imperavit.

Lectio vii. Æmulatione profecto beatissimæ virginis duodecim ferme nobilibus ortæ natalibus puellæ relictis omnibus secutæ sunt Dominum : incedentes in omnibus mandatis et justificationibus ejus, juxta exemplum Deo dilectæ Frideswidæ. Et si ei æquari non potuerunt meritis : consortes ejus fieri nitebantur participatione regni cælestis. Ex regis itaque munificentia, diversoria religioni aptissima secus ecclesiam construuntur : ubi dulciflua diebus et noctibus menti virginum cum voce consona psalmorum et hymnorum modulata resonabat suavitas. Interim rex ipse gravissima tactus febre decidit in lectum, atque ad extrema perductus, corporis Christi munitus viatico : dormivit cum patribus suis, complens dies in senectute bona. Tu autem.

Lectio viii. Beata igitur Frideswida utriusque genitoris destituta solatio, ad Patrem qui in cælis est ardentius anhelabat : quibus potuit gressibus ad eum properabat. Protelabat enim jejunia, orationibus instabat continuis : et præterea per diem, centiesque per noctem, flexis genibus quæsivit quem dilexit anima illius. Sed quis in mundo prævalet bonus, cui non invideat qui singulariter est malignus? Omnes namque conatur dejicere : qui primum hominem a paradisi gaudiis potuit propellere. Et quia Frideswidæ animum nullius anulo suggestionis potuit avertere : ad dimicandum cominus corporeis ejus oculis corporalem speciem exhibuit. Elatusque in antiquæ vesaniæ suæ præsumptionem, qua se Altissimo fore similem promittebat : Christum se esse mentitur. Magnaque dæmonum constipatus caterva, angelorum lucis speciem mentientium : his virginem verbis aggreditur; Veni, dilecta, veni, quia tempus est ut percipias immarcessibilem gloriæ coronam, quam promeruisti, veni, et ad pedum meorum provoluta vestigia : quem diu desiderasti adora. Tu autem.

Lectio ix. Apparere quippe tibi ob hoc volui, ut me ad quem tanta aviditate suspiras in hac vita etiam mortali conspiceres : et me adorato ad perpetuæ vitæ commodum absque corporis incommodo prævaleres ingredi. Cui virgo Sancto edocta Spiritu, cujus instinctu humani generis hunc fuisse deprehendit inimicum : ita inquit, Quid, miserrime, quod nec habes, nec habere præ superbia vales, aliis promittere præsumis? Quid tibi cum vita immortali, qui vivens mortuus es, et manens in interitum vergis? Sed ego infelix et miserrima peccatrix intentus tui particeps fuissem : nisi me Redemptoris mei Jesu Christi, quem te esse nephandissime mentiris, misericordia prævenisset. Ipse enim spes mea a juventute mea. Hæc humilissimæ virginis verba, superbus ille non sustinens spiritus evanuit : et aerem ululatu horribili fœtoreque pestifero implevit. Hiis et innumeris aliis : Christi ecclesia ejus illustratur miraculis. Tu autem.

Cetera omnia de Communi unius virginis non martyris.

SANCTARUM UNDECIM MILIUM VIRGINUM†. (XXI. OCTOB.)

Invitatorium duplex. Tres Lectiones fiant : cum hac Oratione.

Deus, qui sanctam nobis hujus diei solennitatem, pro beatarum virginum martyrumque tuarum gloriosa passione fecisti : adesto familiæ tuæ precibus, et da ut quarum hodie festa celebramus, earum meritis et intercessionibus adjuvemur. Per Dominum.

Lectio i. Fuit in Britanniæ finibus rex quidam Deo devotus tam vita quam nomine : cui Deus prolem femineam dedit, nomine Ursulam. Cumque de tanta nobilissimæ virginis indole longe lateque fama percrebuisset, ad aures gentilis tyranni cujusdam permanavit : qui præpotens viribus in robore militari gloriabatur, et barbarica feritate latius regnabat. Hic legatos ad patrem virginis destinavit, multaque preciosa transmittens, sed plura promittens, minas etiam pro magnitudine nominis sui quasi summam manum imposuit, ut saltem terroribus quod volebat exigeret, si blanditiis et muneribus minus profecisset.

Lectio ii. Itaque virgo pro se minus sollicita, paternæ autem sollicitudini admodum condolens : hilaris ad patrem venit, blandeque arridens, Noli, mi pater, super hac re mærore contabescere, sed decem primævæ ætatis virgines et forma et genere electissimas perquirite ; et tam michi quam singulis harum mille virgines honestissimas subscribite. Comparatisque ad numerum nostrum trieribus undenis, triennii nobis ad dedicationem virginitatis nostræ dentur induciæ : quibus expletis, quod Domino placuerit fiet. Concordi igitur duorum regum studio, mirifice classe perfecta, beata mox virgo Ursula, quod‡ desiderabat virgineo vallata exercitu, primum Deo gratias exolvit§ : deinde fidelissimas commilitones suas piis exhortationibus erudivit et corroboravit. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

Lectio iii. Ascensis itaque navibus sub unius diei noctisque spacio : in portum qui Tyele dicitur secundo cursu appulerunt. Indeque subremigantes ad insignem illam Germaniæ metropolim Coloniam tandem pervenerunt. Ibique accepta divinitus revelatione de toto vitæ suæ cursu et consummatione, subductis anchoris secundo vento velificantes Basileam applicuerunt : relegatisque ibi trieribus, pedestres Romam adierunt‖. Ibi cum per dies aliquot perlustratis ubique sanctorum liminibus animas suas Deo commendarent : peractis votis, itinere quo venerant Basileam reversæ sunt. Ascensisque navibus per decursum Rheni defluentes : iterum Coloniam, ubi nunc earum corpora in pace requiescunt, tandem applicuerunt. Aderat tunc ibi barbara gens Hunnorum, quæ peccatis hominum exigentibus tam Galliarum quam Germaniæ et Italiæ terras cædibus vastaverat : et jam urbem Coloniam arta obsidione vallabat. Quod Dei virgines ignorantes sine omni suspicione in terram illam ingressæ sunt¶. Et ecce barbari per velocissimos discursores explorata re, et virginali constantia cognita, subito super eas irruerunt : et

* '*milia*' Leg. 1518. † '*v'ginū et mar.*' Leg. 1518.
‡ 'quod diu' *Leg.* 1518. § 'exsoluit' *Leg.* 1518. ‖ 'religatisque...abierunt.' *Leg.* 1518.
¶ 'egresse sunt.' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518.

quasi lupi in ovilia agnorum irruptione facta, peremerunt inhumana crudelitate sanctam illam multitudinem, laudantem Deum qui vivit et regnat in secula. Amen. Tu autem [Domine, miserere nostri].

Cetera omnia de Communi Plurimarum Virginum.

Si hoc festum undecim milium virginum in Sabbato contigerit, totum fiat servitium de festo : et Feria Sexta præcedente fiat Commemoratio beatæ Mariæ. Si vero in Dominica evenerit : fiat Memoria de festo ad Vesperas, et ad Matutinas, et ad Missam, et mediæ Lectiones, cum Responsorio de Communi Plurimarum Virginum, ut supra.

SANCTI ROMANI EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XXIII. OCTOB.)

Invitatorium simplex. Tres Lectiones fiant, cum Nocturno. Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis dicantur, cum hac Oratione.

Deus, cui beatus Romanus pontifex ita sanctitatis gratia decoratus complacuit, ut tuorum consortium in cælis promereretur sanctorum : da ecclesiæ tuæ, quæsumus, ejus interventu perpetuam consequi lætitiam, cujus depositionis diem gratulando celebrat solennem. Per Dominum.

SANCTORUM CRISPINI ET CRISPINIANI MARTYRUM.
(XXV. OCTOB.)

Novem Lectiones fiant.

Ad primas Vesperas dicatur Responsorium In circuitu tuo. *ix., in Communi*, p. 406, *cum hac Oratione.*

Deus, qui sanctis martyribus tuis Crispino et Crispiniano ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratiæ contulisti : da nobis famulis tuis nostrorum veniam peccatorum, ut sanctorum tuorum intercedentibus meritis ab omnibus mereamur adversitatibus liberari. Per Dominum nostrum.

Memoria fiat de sancto JOHANNE DE BEVERLACO *archiepiscopo, cum hac Oratione.*

Oratio. Deus, qui hunc diem sanctissimi Johannis confessoris tui atque pontificis translatione decorasti : fac nos, quæsumus, ejus meritis in sanctorum tuorum societatem transferri. Per.

Lectio i. Crispinus et Crispinianus Suessionis civitatem hospitam suæ peregrinationis elegerunt. In qua quoniam ita prævaluerat error gentilium, ut hospitium eis eo quod essent Christiani inhumanitas vetaret : comperta crudelitate gentilium, ut sequentes doctoris gentium magisterium labore manuum sibi præsentis vitæ necessaria providerent, artem sutoriam quam quiete exercere potuissent, didicerunt. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Audiens autem hæc Maximianus impius, concito gradu ad perquirendos eos Rictiovarum impietatis suæ ministrum direxit. A quo et quæsiti : calciamenta sunt in prædicta urbe pauperum sartientes reperti. Quos cum non posset a fide Christi revocare : claros martyres extensos troclea cædi fustibus jussit. Item Rictiovarus furore in-

saniens molas ad singulorum colla jubet suspendi, et hyemis tempore in fluvio, cujus vocabulum est Axona, velut sub glacie demergi. Postremo vero picem, adipem, oleumque simul jussit fervere : et sanctos denuo martyres in eo præcipitari quasi consumendos pœna præcepit. Tu autem.

Lectio iii. Quibus nocte eadem per revelationem ostensum est, quod illucescente die percepturi laborum ac confessionis suæ præmium triumphatores inclyti reciperentur a Domino. Quæ statim visio rei gestæ* exhibitione impleta est. Nam Maximianus mox audita satellitis sui Rictiovari perditione : utrumque Crispinum et Crispinianum gladio puniri præcepit. Corpora vero a carnificibus, bestiis, canibus, avibusque improbis devoranda sunt derelicta : quæ Christo custodiente a morsu eorum manserunt intacta. Tu autem, Domine.

Tres mediæ Lectiones de sancto JOHANNE DE BEVERLACO †.

Lectio iiii. Sanctus Johannes Eboracensis archiepiscopus præcipua veneratione dignus, ut in vita sua existens miraculosus : magnis in mundo postquam decessit Dei gratia virtutibus choruscavit. Et quia bonorum omnium retributor Dominus noster Jesus Christus preciosissimam lucernam suam non sub modio absconsam esse docet; sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, sanctissimum confessorem suum Johannem, quem in vita sua innumeris miraculis et virtutum signis decoravit : mortuum etiam in imo inter lapidum deformium duriciem retentum, sui beneficii largitione in omnium infirmitatum curatione, et membrorum restitutione mirifice perornavit, et venerabili sublimatione dignum monstravit. Laudabili ergo universi cleri consilio, dies in quo hujus sancti fieri deberet translatio : octavo Kalendas Novembris, Sancto inspirante Spiritu constitutus est. Tu autem, Domine.

Lectio v. Tempore translationis sancti Johannis Beverlaci præsulis memorati, præfuit ecclesiæ Eboracensi Alfricus archiepiscopus septimusdecimus a sancto Johanne : qui anno tertio sui præsulatus Romam ivit, et a Johanne papa pallium accepit. Ipsoque ‡ cum Alfrico Dorobernensi archiepiscopo, et ferme totius Angliæ præsulibus, die sancto paschæ Edwardum in regem unxit Vyntoniæ : qui sanctus Edwardus confessor dicitur, et apud Londonias more regio sepelitur. Iste etiam Alfricus archiepiscopus capsam, cum auro et argento ac lapidibus preciosis ornatam, opere incomparabili apud Beverlacum fabricari fecit : et elevatum de sepulchro ligneo mirabili artificio insculpto, preciosum corpus gloriosi patris Johannis archiepiscopi cum ingenti cleri plebisque exultatione, multis additis reliquiis, in eam honorifice collocavit. Tu.

Lectio vi. Sicque beati Johannis prædicti translatio veneranda trecentesimo sextodecimo depositionis suæ anno, et Dominicæ incarnationis millesimo tricesimo septimo, octavo Kalendas Novembris, tempore Johannis papæ, et Edwardi regis Angliæ, per venerabilem patrem Alfricum Eboracensem archiepiscopum : consentiente clero et populo, solenniter est peracta. Cujus corpus sanctissimum in ecclesia Beverlaci cum debita reverentia a tumulo in chorum ad summum altare ejusdem ubi nunc colitur : disponente Domino venerabiliter est translatum.

* 'rei gesta' *Chev.* † '*beuerlaco epo & confes. videlicet de cōi.*' Leg. 1518.
‡ 'Ipseque' *conjecit Fr. P.*

In quo loco per ejus merita gloriosa: declarantur miracula plurima ad laudem Dei et sancti sui. Nos ergo, fratres charissimi, translationem hodiernam sancti Johannis archiepiscopi, ejusque sancta miracula celebri cum devotione recensentes: suo interventu a malis omnibus protegamur, et decurso præsentis vitæ stadio, annuente Domino, ad æterna cælorum gaudia transferamur. Tu autem.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii secundum Lucam Descendens Jesu de monte. *Quære in Communi Plurimorum Martyrum* [p. 403]* : *et cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum.*

SANCTORUM APOSTOLORUM SYMONIS ET JUDÆ:

(XXVIII. OCTOB.)

festum inferius duplex.

AD UTRASQUE VESPERAS, *et ad Matutinas, et ad Tertiam,*

Capitulum. (*Ad Romanos viii.* [28]).

Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti.

R. Qui sunt.

Hymnus.

Beate Symon
et Thadee inclite:
Cernite nostros
gemitus cum lachrymis,
Quique per lapsum
meruimus baratrum:
Per vos cælorum
mereamur aditum.

Annue Christe [cf. *Psalt.* p. 364]. *Et dicatur in hoc versu Hymni,*

[Nobis] per horum
tibi cara merita:
et Horum solvantur
gloriosis precibus.

V. In omnem terram exivit sonus eorum.

[*R.* Et in omnes fines terræ verba eorum.]

Ant. Beati eritis.

Ps. Magnificat.

Oratio. Concede, quæsumus, omnipotens Deus: ut sicut apostolorum tuorum Symonis et Judæ gloriosa natalicia prævenimus: sic ad tua beneficia promerenda majestatem tuam ipsi pro nobis præveniant. Per Dominum.

AD COMPLETORIUM *omnia fiant sicut in festo Sanctæ Trinitatis.*

AD MATUTINAS, *novem Lectiones fiant.*

Lectio i. Simon chananeus et Judas zelotes, apostoli Domini nostri Jesu Christi, cum per revelationem Spiritus Sancti Persidam fuissent ingressi: invenerunt ibi duos magos Zaroen et Arphaxat, qui a facie sancti Mathei apostoli de Ethiopia fugerant, et prava sua doctrina totam Persidam polluerant. Sancti itaque apostoli cum ingressi essent Persidam: occurrit eis præfectus exercitus Waradach † ducis regis Babyloniorum, cui nomen erat Xersis ‡. Hic contra Indos, qui fines Persidæ invaserant, susceperat bellum. In cujus comitatu erant sacrificatores,

* 'de monte. *Omel. ex cōmē ve. be, p̄sby.* Turbe q de longe. *q̄re in plurimorum martyrum.*' Leg. 1518.

† 'Waradath' *Brev. Joh. MS.*; 'Waradag' *Port.* 1519, 1557.

‡ 'Xerses.' *Legenda Joh. MS.*, *cum Leg.* 1518.

et arioli, et magi, et incantatores : qui per singulas mansiones sacrificantes dæmoniis dabant responsa fallaciæ suæ. Sed illa die concidentes se et sanguinem suum effundentes : nullum penitus dare potuere responsum. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

Lectio ii. Perrexerunt itaque ad fanum vicinæ civitatis : et illic consulentibus dedit mugitum dæmon, et dixit, Dii qui vobiscum comitabantur euntibus ad prælium, non possunt vobis dare responsum : quia apostoli Dei ibi sunt. Unus dicitur Symon : et alter Judas. Isti autem tantam virtutem consecuti sunt a Deo : ut nullus deus audeat illis præsentibus loqui. Tunc Waradach dux fecit eos perquiri. Qui cum inventi fuissent, cœpit ab eis quærere unde essent, vel qui essent : aut quare advenissent. Cui sanctus Symon apostolus dixit, Si genus quæris : Hebrei sumus. Si conditionem : servi sumus Jesu Christi. Si causam adventus, salutis vestræ causa venimus : ut relicto errore simulachrorum Deum qui in cælis est possitis agnoscere. Cui respondens Waradach ait, Nunc interim ad prælium vado Indorum, quod proposuerunt fines Persidæ invadentes et Medorum secum auxilia contra nos promoverunt : et non est oportunum michi ut de his discutiam. Cum fuerit felix in revertendo successus : audiam vos. Dicit ei sanctus Judas apostolus, Modo magis congruum est te cognoscere illum, cujus ope et auxilio possis victor existere : vel certe eos qui rebelles sunt pacatissimos invenire. Dicit ei Waradach, Quoniam audio deos nostros non esse ausos in vestri præsentia nobis dare responsum, vos nobis futura prædicite : ut quos belli exitus habituri sumus possim scire. Tu autem, Domine.

Lectio iii. Dicit ei sanctus Symon apostolus, Hodie intermitte profectionem, et crastina die hac hora, id est tertia, venient ad te quos præmisisti cum legatis Indorum : qui vobis et terras invasas et imperio vestro restitutas nunciabunt : et solutis tributis aditum* referent, ac pacis vestræ ad quascunque conditiones volueritis gratanter consentientes pactum firmissimum stabilient. Tunc ex consilio jussit eos dux in crastinum in custodia haberi : ut rerum exitus doceret, si posset eorum assertio comprobari. Factum est autem in crastino juxta verbum apostolorum, venerunt qui missi fuerant cursu velocissimo in dromedis : et nunciaverunt omnia ita esse, ut apostoli fuerant prælocuti. Duo autem apostoli a rege et duce rogati morabantur in Babylonia, facientes mirabilia magna : illuminantes cæcos, surdis auditum reddentes, claudicantibus gressum, mundantes leprosos, fugantes dæmones ex obsessis corporibus. Cunque uno anno et mensibus tribus ibi commorati essent : amplius quam quadraginta milia virorum baptizati sunt, exceptis parvulis ac mulieribus : baptizato prius rege cum universis primatibus suis. Videntes enim omnes infirmitates verbo curari, cæcos illuminari, mortuos etiam suscitari in nomine Jesu Christi, universi populi crediderunt, destruentes templa ydolorum, et ecclesias extruentes. Ordinaverunt autem apostoli in civitate illa episcopum nomine Abdiam, qui cum ipsis venerat a Judea, qui et ipse viderat Dominum : et repleta est civitas illa ecclesiis. Quibus rite ordinatis : profecti sunt. Sequebantur autem eos discipulorum turbæ : ducenti et eo amplius viri.

Lectio iiii. Circuierunt autem apostoli duodecim provincias Persidæ : et civitates earum. Memo-

* 'additum' *Legenda Joh. MS.*

rati vero magi Zaroes et Arphaxat, facientes scelera per civitates; et dicentes se esse ex genere deorum : semperque a facie apostolorum fugientes, tandiu erant in quacunque civitate quamdiu agnoscerent apostolos advenire. Apostoli autem ubicunque fuissent ingressi : detegebant facta eorum, et ostendebant doctrinam eorum ab inimico humani generis adinventam. Erant autem in Sannir* civitate quadraginta pontifices templorum : quos tali allocutione magi in Dei apostolos incitarunt; Venturi sunt, inquiunt, huc duo Hebrei : deorum omnium inimici. Qui ubi docuerint Deum alterum adorari debere : vos exclusi eritis a facultatibus vestris, et ut purgamenta abjecti†. Alloquimini ergo populum ut mox cum urbem istam intraverint : teneantur ad sacrificandum.

Lectio v. Factum est autem ut postquam peragrassent apostoli universas Persidæ provincias : venirent ad Sannir* civitatem magnam. In quam cum fuissent ingressi, et manerent apud discipulum suum ejusdem civitatis virum nomine Sennen : ecce circa horam primam omnes simul pontifices cum populo innumerabili clamantes ad Sennen, Produc ad nos inimicos deorum nostrorum. Cum quibus si non sacrificaveris diis nostris : incendemus te et domum tuam cum ipsis. Interea tenentur apostoli, ducuntur ad templum solis. Quibus ingredientibus templum cœperunt clamare dæmones per energuminos, Quid nobis et vobis, apostoli Dei vivi? In ingressu vestro flammis exurimur. Stabat autem in una æde templi ab oriente quadriga solis fusilis ex auro : in alia autem æde, quadriga lunæ fusilis ex argento. Cœperunt ergo pontifices apostolis Dei vim facere cum populo, ut adorarent eos : et illi duo magi qui hanc ipsam violentiam excitarant. Dixitque Judas ad Symonem, Frater Symon : video Dominum nostrum Jesum Christum vocantem nos. Et Symon respondit, Diu est quod intueor aspectum Domini : in medio angelorum. Nam et dixit michi angelus Domini cum orarem, Faciam vos egredi de templo : et ipsum templum ruere super eos. Et dixi, Nequaquam, Domine, fiat hoc. Fortasse erunt ex his aliqui : qui convertentur ad Dominum. Igitur cum hæc loquerentur secum Hebraico sermone : apparuit eis angelus Domini dicens, Confortamini, et unum e duobus eligite : aut istorum repentinum interitum, aut ad palmam martyrii cum fiducia boni certaminis vos præparate. Tu.

Lectio vi. Respondentes apostoli dixerunt, Oranda est misericordia Domini nostri Jesu Christi, ut et istis propicietur : et nos adjuvet, ut possimus pertingere ad coronam. Hæc autem soli apostoli videntes et audientes : compellebantur a pontificibus adorare simulachra solis et lunæ. Quibus apostoli dixerunt, Facite fieri silentium : ut demus responsum omni populo audiente. Facto autem silentio : dixerunt apostoli, Audite omnes et videte. Solem nos scimus servum Dei esse : et lunam similiter præcepto sui Creatoris esse subjectam. In cæli tamen firmamento consistentes : non sine injuria sui in templis includuntur, quæ in cælo omni seculo patere noscuntur. Et ut sciatis quia simulachra eorum non sole sed dæmonibus plena sunt : præcipimus dæmonibus qui in simulachro solis et lunæ vos ludificant, ut egrediantur ex eis, et ipsi ea comminuant. Et stupen-

* 'samur' *Leg.* 1518. *cum Port.* 1519, 1557.
† 'vestris : per purgamēta & abiecti.' *Leg.* 1518.

tibus cunctis : dixit Symon ad simulachrum solis, Præcipio tibi, ludificator hominum dæmon pessime, exi de simulachro solis : et comminue ipsum, et quadrigam ejus. Similiter cum hæc Judas ad simulachrum lunæ dixisset : visi sunt ab omni populo duo Ethiopes, nigri, nudi, et horribiles vultu egressi. Et confringentes ea : ululatum diræ vocis emittebant. Tunc omnes pontifices irruentes in apostolos Christi : interfecerunt eos. In ipsa autem hora passionis eorum : extiterunt fulgura nimia, ita ut tripharie templum scinderetur a summo tecti fastigio usque ad ultimum fundamentum. Magi autem Zaroes et Arphaxat ictu choruscationis adusti : in carbones sunt versi. Post mensem vero tertium misit rex Xerses : et corpora sanctorum apostolorum cum ingenti honore ad suam transtulit civitatem. In qua extruxit eis basilicam mirificam : et in medio ejus sarcophagum eis ex argento puro instituit. Quo in loco beneficia divina consequuntur : quicunque credentes in Dominum nostrum Jesum Christum illuc meruerunt pervenire.

Secundum Johannem, xv. [17—25.]

In illo tempore: Dixit Jesus discipulis suis, Hæc mando vobis : ut diligatis invicem. Et reliqua.

Omelia excerpta de commentario beati Augustini episcopi. (*Super Johan. tractatu* LXXXVII. *ante B.**)

Merito magister bonus dilectionem sic sæpe commendat, tanquam sola præcipienda sit : sine qua non possunt prodesse cetera bona, et quæ non potest haberi sine ceteris bonis, quibus homo efficitur bonus. Pro hac dilectione : patienter debemus etiam mundi odia sustinere. Necesse est enim ut nos oderit : quos cernit nolle [diligere] quod diligit†. Sed plurimum nos de seipso Dominus consolatur, qui cum dixisset, hæc mando vobis ut diligatis invicem : adjecit atque ait, Si mundus vos odit : scitote quia me priorem vobis odio habuit. Cur ergo se membrum supra verticem extollit? Recusas esse in corpore, si non vis odium mundi sustinere cum capite. Tu autem, Domine, miserere [nostri].

Lectio viii. Si de mundo, inquit, essetis : mundus quod suum erat diligeret. Universæ utique hoc ait ecclesiæ : quam plerumque etiam ipsius mundi nomine appellat, sicut est illud, Deus erat in Christo mundum reconcilians‡ sibi. Itemque illud, Non venit Filius hominis in mundum§ ut judicet mundum : sed ut salvetur mundus per ipsum. Et in epistola sua Johannes ait, Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum : et ipse est propiciatio peccatorum nostrorum. Non tantum nostrorum, sed et totius mundi. Totus ergo mundus ecclesia est : et totus mundus odit ecclesiam. Mundus igitur odit mundum : inimicus reconsiliatum, damnatus salvatum, inquinatus mundatum. Sed iste mundus quem Deus in Christo reconsiliat sibi, et qui per Christum salvatur, et cui per Christum omne peccatum donatur : de mundo electus est inimico, damnato, contaminato. Ex ea quippe massa, quæ tota in Adam periit, fiunt vasa misericordiæ in quibus mundus est pertinens ad reconsiliationem quam mundus odit : et ex eadem massa, pertinens ad vasa iræ quæ perfecta

* *Augustini* In Joannis Evangelium, Tractat. LXXXVII. LXXXVIII.

† 'nolle quod diligit.' *Chevallon.*; 'nolle qn diligit.' *Leg.* 1518. 'nolle diligere quod diligit.' *Portif.* 1519, 1557.

‡ 'reconsilians' *Chevallon.*

§ 'in mundum' *habet Chevallon. cum Leg.* 1518. *sed omittunt Port.* 1519, 1557.

sunt ad perditionem. Denique cum dixisset, Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret : continuo subjunxit, Quia vero de mundo non estis, sed ego vos elegi de mundo : propterea odit vos mundus. Tu autem.

Lectio ix. Ergo et ipsi inde erant unde ut non essent electi sunt inde : non meritis suis, quorum nulla bona præcesserant opera, non natura, quæ tota fuerat per liberum arbitrium in ipsa radice viciata, sed gratuita hoc est vera gratia. (*Tractat.* LXXXVIII. *A.*) Mementote, inquit, sermonis mei quem ego dixi vobis : non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt : et vos persequentur. Si sermonem meum servaverunt : et vestrum servabunt. Exhortans Dominus servos suos ad mundi odia perferenda patienter : nullum majus eis neque melius quam de semetipso ponit exemplum; quoniam, sicut dicit apostolus Petrus; Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Sed hæc omnia, inquit, facient vobis : propter nomen meum. Quæ omnia facient, nisi quæ dixit, odio habebunt scilicet, et persequentur, sermonemque contemnent? Quoniam si sermonem non servarent eorum, nec tamen odissent eos, nec persequerentur, vel etiam si odissent nec tamen persequerentur, non omnia facerent. Hæc autem omnia facient vobis : propter nomen meum. Quid est aliud dicere quam me in vobis odio habebunt; me in vobis persequentur, et sermonem vestrum quia meus est, ideo non servabunt? Hæc enim omnia facient vobis propter nomen; non vestrum : sed meum. Tanto igitur miseriores qui propter hoc nomen ista faciunt : quanto beatiores qui propter hoc nomen ista patiuntur. Sicut ipse alio loco ait, Beati qui persecutionem patiuntur propter justiciam : hoc est, propter me, vel propter sermonem meum*.

Cetera omnia ad Matutinas, et ad alias Horas, de Communi Apostolorum dicuntur, cum hac Oratione.

Deus, qui nos per beatos apostolos tuos Symonem et Judam ad agnitionem tui nominis venire tribuisti : da nobis eorum gloriam sempiternam et proficiendo celebrare, et celebrando proficere. Per Dominum.

AD SECUNDAS VESPERAS, *R.* Cives apostolorum. *ix. in Communi, p.* 368. *Oratio ut supra.*

SANCTI QUINTINI MARTYRIS. (XXXI. OCTOB.)

Tres Lectiones fiant cum Nocturno, propter Vigiliam, cum hac Oratione.

Sancti Quintini martyris tui nos, quæsumus, Domine, veneranda festivitas muniat : et fragilitati nostræ subsidium exoret. Per.

Lectio i. Sanctus Quintinus ad prædicandum verbum Dei in Gallias directus in urbe Ambianensi† resedit : ibique Domini fidem annunciare gentibus cœpit. In illis diebus surgente persecutione contra Christianam fidem : directus est a Maximiano Rictiovarus Galliarum præfectus. Qui Ambianis perveniens, et famam beati Quintini audiens, comprehendi eum præcepit et in carcerem recipi : et sequenti die sibi præsentari. Cui et dixit, Quid passus es, ut nobili genere natus eum

* 'nomen meum.' *Legenda Joh. MS.*

† 'ambianensium' *Brev. Joh. MS. cum Port.*

colas qui ab hominibus est crucifixus? Quintinus respondit, Vera nobilitas est recognoscere factorem cæli et terræ et omnium creaturarum. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Rictiovarus dixit, Quintine : sacrifica diis. Nam si nolueris : diversis te faciam pœnis interfici. Sanctus Quintinus respondit, Fac quod vis : quia non pertimesco minas tuas. Tunc Rictiovarus jussit eum extendi : et a quaternionibus cædi. Cumque cædentes defecissent : jussit eum in carcerem recipi. Ubi eo posito : apparuit ei Angelus Domini dicens, Exi et corrobora populum : qui per te credidit in Dominum Jesum Christum. Et exiens: cœpit in media urbe annunciare populo verbum Dei. Custodes autem carceris evigilantes et carcerem clausum, sed neminem invenientes intus, cucurrerunt et invenerunt servum Dei in medio populi verbum Domini prædicantem. Videntes autem tam mirabile factum : conversi sunt ad Dominum. Tu.

Lectio iii. Post hæc jussit Rictiovarus beatum Quintinum sibi exhiberi : cui et dixit, Ut video, elegisti consilium ut magis mori quam vivere velis. Quintinus respondit, Non est mors, si perseveravero in tormentis : quæ a te michi inferuntur. Jussit ergo judex calcem et acetum et sinapem afferri : et in os ejus infundi. Post hæc jussit eum ponderosis cathenis circundari : et ad quoddam municipium quod Augusto Viromandorum nuncupatur duci. Ubi ipse veniens : cœpit eum blandis sermonibus ad immolandum hortari. Quo recusante : jussit eum capitali sententia puniri. Et eductus oravit : deinde cervices suas persecutoribus obtulit. Et amputato capite : statim de collo ejus columba tanquam nix candida exiit, quæ cælos penetravit. Tu autem.

Cetera omnia fiant de festo ad Matutinas, et ad alias Horas, usque ad Missam, quæ erit de Vigilia : et omnia fiant de Communi Unius Martyris.

IN FESTIVITATE OMNIUM SANCTORUM*: (I. NOVEMB.)

festum majus duplex.

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. Sancti Dei omnes qui estis consortes supernorum civium, intercedite pro nobis.

Ps. Laudate pueri (*cxii.* p. 193).

Ant. O quam gloriosum est regnum in quo cum Christo gaudent omnes sancti, amicti stolis albis sequuntur Agnum quocunque ierit.

Ps. Laudate Dominum omnes gentes (*cxvi.* p. 197).

Ant. Fulgebunt justi et tanquam scintillæ in arundineto discurrent, judicabunt nationes et regnabunt in æternum.

Ps. Lauda anima mea (*cxlv.* p. 218).

Ant. Sanctum est verum lumen et admirabile, ministrans lucem his qui permanserunt in agone certaminis, recipient a Christo splendorem sempiternum, in quo felices assidue lætantur.

Ps. Laudate Dominum quoniam bonus [est] psalmus (*cxlvi.* p. 218).

Ant. Omnes electi Dei nostri memoramini ante Deum, ut vestris

* Picturam magnam habet Legend. A.D. 1518.

precibus adjuti mereamur vobis adjungi.

Ps. Lauda Hierusalem Dominum (*cxlvii.* p. 219).

Capitulum. (*Apocal. vii.* [2]).

Ecce ego Johannes vidi angelum ascendentem ab ortu solis habentem signum Dei vivi, et clamavit voce magna quatuor angelis quibus datum est nocere terræ et mari dicens, nolite nocere terræ et mari neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.

R. Laudem dicite Deo nostro omnes sancti ejus et qui timetis Deum pusilli et magni. Quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus et exultemus et demus gloriam ei.

V. Genus electum gens sancta populus acquisitionis memores memorum laudate Deum.

Quoniam regnavit. Gloria Patri. Gaudeamus.

Hymnus.

Jesu Salvator seculi
Redemptis ope subveni:
Et pia Dei genitrix
Salutem posce miseris.
Cœtus omnes angelici,
Patriarcharum cunei:
Et prophetarum merita
Nobis precentur veniam.
Baptista Christi prævius,
Et claviger æthereus:
Cum ceteris apostolis,
Nos solvant nexu criminis.
Chorus sacratus martyrum,
Confessio sacerdotum:
Et virginalis castitas
Nos a peccatis abluant.
Clericorum suffragia
Omnesque cives cælici
Annuant votis supplicum
Et vitæ poscant præmium.
Laus, honor, virtus, gloria
Deo Patri et Filio:
Sancto simul Paraclyto
In sempiterna secula. Amen.

V. Lætamini in Domino.

Ant. Beati estis sancti Dei omnes qui meruistis consortes fieri cælestium virtutum et perfrui claritatis gloria : ideoque precamur ut memores nostri intercedere dignemini pro nobis ad Dominum Deum nostrum.

Ps. Magnificat anima [*p.* 221].

Oratio. Domine Deus noster, multiplica super nos gratiam tuam : et sanctorum tuorum, quorum prævenimus gloriosa solennia, tribue subsequi in sancta professione lætitiam. Per Dominum.

Nulla fiat Memoria ad has Vesperas, nec ad Matutinas, nec ad secundas Vesperas, nisi quando hoc festum in Dominica contigerit : tunc enim fiat Memoria de Dominica privatim, et de Trinitate. Similiter fiat ad secundas Vesperas, quando hoc festum in Sabbato contigerit : nec etiam tunc fiat processio.*

AD COMPLETORIUM.

Ant. Sanctorum precibus
cunctorum redde salutem
corporis et animæ,
Christe, tuis famulis.

Ps. Cum invocarem [*iiii.* p. 222].

Capitulum. Tu in nobis.

Hymnus. Salvator mundi.

V. Custodi nos.

Ant. Lucem tuam †.

Ps. Nunc dimittis.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Venite adoremus Dominum. Qui in sanctis gloriosus est.

Ps. Venite exultemus.

Hymnus. Jesu Salvator seculi.

* '*sed non de Trinitate, nec etiam fiat processio.*' Brev. Joh. MS.
† '*Ant.* Lucem tuam.' *non habet Chevallon.*

In primo Nocturno.

Ant. Adesto Deus unus omnipotens Pater et Filius et Spiritussanctus.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Laudemus Dominum quem laudant angeli, quem cherubin et seraphin Sanctus Sanctus Sanctus proclamant.

Ps. Benedic anima mea (*cii.* p. 173).

V. Lætamini in Domino et exultate justi.

Prima benedictio. In caritate perfecta : confirmet nos Trinitas sancta.

*Lectio i.** Legimus in ecclesiasticis hystoriis, quod sanctus Bonifacius, qui quartus a beato Gregorio Romanæ urbis episcopatum tenebat, suis precibus a Foca† Cæsare impetraverit donari ecclesiæ Christi templum Romæ, quod ab antiquis Pantheon antea vocabatur : quia hoc quasi simulachrum omnium videretur esse deorum. In quo eliminata omni spurcitia fecit ecclesiam Dei genitricis atque omnium martyrum Christi : ut exclusa multitudine dæmonum multitudo ibi sanctorum in memoria‡ haberetur, et plebs universa in capite Kalendarum Novembrium, sicut in die Natalis Domini, ad ecclesiam in honore omnium sanctorum consecratam conveniret, ibique missarum solennitate a præsule sedis apostolicæ celebrata, omnibusque rite peractis, unusquisque in sua cum gaudio remearet. Ex hac ergo consuetudine sanctæ Romanæ ecclesiæ, crescente religione Christiana, decretum est ut in ecclesiis Dei quæ per orbem terrarum longe lateque construuntur, honor et memoria omnium sanctorum in die qua prædiximus haberetur : ut quicquid humana fragilitas per ignorantiam vel negligentiam seu occupationem rei secularis in solennitate sanctorum minus plene peregisset, in hac sancta observatione solveretur, quatinus eorum patrociniis protecti ad superna polorum gaudia pervenire valeamus. Nunc ergo, fratres charissimi, in omnium primordiis Sanctorum invocare laudare§ et glorificare condecet eum qui cunctos condidit sanctos, per quem omnia facta sunt, per quem cuncta subsistunt elementa, cujus majestas nec incipit nec desinit in seculum : ut merito omnis principium ac finis creaturæ nominetur, ut de eo per quendam sapientum dictum est, Omnis sapientia a Domino Deo est : et cum illo fuit semper, et est ante ævum. Cujus principium atque virtutem apostolus Spiritu Sancto præventus : supra modum esse humanum investigare considerabat, dicens, O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis ejus consiliarius fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia : ipsi honor et gloria in secula seculorum. Amen. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 1. Summæ Trinitati simplici Deo una divinitas, æqualis gloria, coæterna majestas, Patri Prolique Sanctoque Flamini. Qui totum subdit suis orbem legibus.

V. Præstet nobis gratiam deitas ||

* '*Lectio i. de Trinitate.*' *Leg.* 1518. † 'Phoca' *Brev. Joh. MS.*
‡ 'in memoriam' *Chevallon.* 'in memoria' *Leg.* 1518.
§ 'sanctorum nos nominare laudare' *Leg.* 1518. || 'dictas' *Chevallon.*

beata Patris ac Nati pariterque Spiritus almi.

Qui.

Secunda benedictio de sancta Maria. Per intercessionem suæ matris : benedicat nos Filius Dei Patris.

Lectio ii. Beata quoque Dei genitrix et semper virgo Maria, templum Domini, sacrarium Spiritussancti, virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum, præsentis solennitate diei cum suis virginibus expers nullo modo credenda est, quæ Dei populum faciendo monebat spernere perituri luxus seculi, a lenociniis mortalis naturæ declinare, carnis pudicitiam cum virginitatis honore intra cordis hospitium observare : eamque omnium virtutum reginam, fructum salutis perpetuæ, sociam esse angelorum suis affirmabat exemplis, ita ut innumerabilis utriusque sexus multitudo ejus sequeretur vestigia, ut relictis nuptiarum copulationibus, spretaque liberorum propagine, Sponso qui in cælis est perenni mente, actu, habitu, et gestu applicari maluerit. Verum quia omnibus sanctis non mediocriter sed perfecte hujus sacratissimæ atque excellentissimæ solennitas diei sine fine maximo constat dedicata honore : nos, fratres charissimi tantorum patrocinia intercessorum tota mentis intentione quæramus, ut per temporalia festa quæ gerimus, eorum meritis intercedentibus, ad æterna gaudia pervenire valeamus. Pensate ergo quia nulla sunt quæ temporaliter currunt. Finis enim temporalium ostendit : quia nichil sit quod transire potest. Casus rerum indicat : quia res transiens et tunc prope nichil fuit, cum stare videretur. Hæc igitur vobiscum agite, hæc in mente sedula cogitatione versate, et si adhuc hic tenemur infirmitate corporis : tamen ad eos de quibus loquimur toto corde tendamus, ut cum ipsis postmodum in æterna secula gaudere mereamur, per eum qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen. Tu autem, Domine.

R. 2. Felix namque es sacra virgo Maria, et omni laude dignissima. Quia ex te ortus est sol justiciæ Christus Deus noster.

V. Ora pro populo, interveni pro clero, intercede pro devoto femineo sexu, sentiant omnes tuum levamen, quicunque celebrant tuam solennitatem.

Quia ex te ortus.

Tertia benedictio erit de Angelis. Ad societatem civium supernorum perducat nos rex angelorum.

Lectio iii. Omnipotentem Deum itaque, fratres, laudemus et glorificemus : qui superna cælorum regna spiritibus angelicis ad laudem et gloriam ac honorem sui nominis atque majestatis imperium* miro ordine collocavit. De quibus loqui plurima pertimescimus, quia soli Deo scire est : quomodo vel quemadmodum eorum nobis invisibilis absque contagione seu diminutione in sola sua puritate consistat natura. Sed tamen novem esse angelorum ordines ad Dei judicia ac ministeria complenda : testante sacro eloquio recognovimus. Quorum principatus ac potestates : subtiliter ac mirabiliter Dei omnipotentis nutu distinguuntur†. Alii mira potentia ceteris præeminent‡ : quod eis ad obediendum alia angelorum agmina subjecta sunt : Alii tanta divinitatis gratia replentur : ut in eis Dominus sedeat, et per eos sua judicia decernat. Alii tanto provectiore scientia pleni sunt : quanto claritatem Dei vicinius contemplantur.

* 'imperpetuum' *Port.* 1557., 'in perpetuum' *Port.* 1519.
† 'distinguntur' *Chevallon. cum Leg.* 1518.
‡ 'preminent' *Legenda Joh. MS.*

Alia vero ita Deo conjuncta sunt agmina angelorum : ut inter ipsos et Deum nulli alii intersint. Tantoque magis ardent amore : quanto subtilius claritatem divinitatis ejus aspiciunt. Talibus, ut diximus, a primordio incipientis vitæ, beatorum spirituum distinctionibus : superna cælorum regna a Deo conditore in perpetuum mirabiliter collocata subsistunt. His omnibus, fratres charissimi, tam decoris ac Deo dilectis angelorum agminibus : hujus diei solemnitatem credimus esse consecratam. Sed ecce dum cælestium civium secreta rimamur : supra modum nostræ fragilitatis digressi sumus. Taceamus interim de secretis cælestibus, et ante Conditoris oculos tergamus peccatorum maculas, ut ad eos de quibus loquimur pervenire valeamus : adjuti gratia Salvatoris nostri, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Tu autem.

R. 3. Te sanctum Dominum in excelsis laudant omnes angeli dicentes, Te decet Laus et honor, Domine.

V. Cherubin quoque ac seraphin Sanctus proclamant, et omnis cælicus ordo dicens,

Te decet. Gloria. Laus.

In secundo Nocturno.

Ant. Inter natos mulierum non surrexit major Johanne baptista.

Ps. Bonum est confiteri (*xci.* p. 186).

Ant. Estote fortes in bello et pugnate cum antiquo serpente, et accipietis regnum æternum, alleluya.

Ps. Benedicam (*xxxiii.* p. 77).

Ant. Isti sunt sancti qui pro Dei amore minas hominum contempserunt, sancti martyres in regnum æternum exultant cum angelis : O quam preciosa est mors sanctorum qui assidue assistunt ante Dominum et ab invicem non sunt separati.

Ps. Deus venerunt (*lxxviii.* p. 143).

V. Exultent justi in conspectu.

De sanctis Prophetis [*et Patriarchis**] *benedictio.* Patriarcharum merita : nos ducant ad regna cælestia.

Lectio iiii. Est adhuc, fratres, quod de hac eadem tam pulchra atque præclara festivitate loqui debeamus, quæ non solum ut prædiximus angelorum spiritibus : verum etiam sanctis omnibus qui in terra sunt ab exordio mundi procreati honorabiliter dedicata consistit. E quibus primi fuerunt patriarchæ, viri religiosi atque gloriosi in vita sua : patres prophetarum et apostolorum quorum memoria non derelinquetur : et nomen eorum manet in æternum, quia Deo digni inventi sunt : fide præclari, hospitalitate præcipui, astuti in sensu, sapientes in opere, rebus secularibus locupletes, reparatores orbis atque recreatores, justicia insignes, longanimes in spe, obedientes in præceptis, creduli in promissionibus, susceptores angelorum effecti, facie ad faciem Deum videntes, in consilio prudentes, in prœliis victoriosi, statum mundi regentes, sceptrum regni† obtinentes. Hos sequitur electio prophetarum, cum quibus locutus est Deus, et ostendit illis secreta sua : ut ea quæ ventura erant quasi præsentia Spiritu Sancto illuminati cognoscere atque enunciare possent, principes populorum ventura prædicendo facti. Alii in utero, alii in pueritia, alii in juventute, alii in

* '*et patriarchis*' habet Brev. Joh. MS., cum Leg. 1518; non habet Chevallon. Mox '*Lectio quarta de patriarchis*' ['*et prophetis*' Port. 1519, 1557] Leg. Joh. MS.
† 'regni mūdani' *Leg.* 1518.

senectute, Deo cogniti et sanctificati inventi sunt, fide pleni : devotione summi, industria solertes, excellenti ingenio præditi, in exercitatione disciplinæ instructi, in sancta meditatione assidui, metuque mortis intrepidi. Christi vero per virginem nativitatem, ac passionem, vel resurrectionem, sive ascensionem, Spiritusque Sancti adventum, ac futurum in consummatione mundi judicium, Dei Spiritu edocti clara voce prædixerunt. Nunc vero revertamur ad eos quos unda baptismatis et effusio sanguinis Christi ab errore paterni delicti, a squalore vetustæ gentilitatis : in novo testamento per gratiam Spiritussancti abluendo purgavit. Quorum oculi beati : qui Christum in carne venientem videre meruerunt. In hac tam præclara visione Johannes baptista, qui eodem angelo quo Christus denunciante conceptus est : in exordio prædicationis atque baptismatis primatum tenebat. Qui Christum peccata mundi tollentem agnovit : ac digito demonstravit. Quo inter natos mulierum non surrexit major : eodem Christo attestante. Qui merito præcursor Domini, præco Judicis, propheta Altissimi nuncupatur : quia nondum editus Christum mundo prophetavit venturum, et ad redemptionem animarum ad inferos descensurum gloriosa præcucurrit passione.

R. 4. Inter natos mulierum non surrexit major Johanne baptista. Qui viam Domino præparavit in heremo.

V. Fuit homo missus a Deo cui nomen Johannes erat.

Qui viam Domino.

Benedictio de Apostolis. Apostolorum intercessio : jungat nos angelorum consortio.

Lectio v. Johanni athletæ Dei electo* concordat duodenus apostolorum numerus, quos a primis miraculorum virtutibus ad componendum novæ fidei fundamentum, erigendumque adhuc teneræ statum ecclesiæ divina providentia ex omnibus quos capiebat mundus elegit : ut in omnem terram sonus eorum prædicationis exiret, et in fines orbis terræ eorum procederent verba. Qui veræ vineæ † id est Christo tanquam palmites adhæserunt : quorum fructus in sempiternum permanens non marcescet. Quibus ipse Dominus locutus est dicens, Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum : ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera : et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Et iterum, Jam non dicam vos servos : quia servus nescit quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos : quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis. Et quodcunque ligare voluissent super terram, ligatum esse et in cælis : et quodcunque solverent super terram, solutum esse et in cælis promisit. Et iterum cum venisset ad judicandum seculum : eos super sedes duodecim esse sessuros, et secum judicaturos orbem terræ prædixit. Talibus, ut credimus, patronis : hæc dies honestata declaratur. Tu autem, Domine, miserere nostri.

R. 5. Cives apostolorum et domestici Dei advenerunt hodie, Portantes pacem ‡ et illuminantes patriam, dare pacem gentibus et liberare populum Domini.

V. Audite preces supplicum vitæ æternæ poscentes præmia, qui fertis in dextris manipulos justiciæ, quique gaudentes advenistis hodie.

* 'electorum' *Port.* 1519, 1557.

† 'viti' *Legenda Joh. MS.*

‡ 'facem' *Port.* 1519, 1557. *cum Brev. Pet. MS.*

Portantes pacem*.

De Martyribus benedictio. Martyrum constantia : nos ducat ad cæli gaudia†.

Lectio vi. Apostolis subjunctum est triumphale martyrum nomen : qui per diversa tormentorum genera Christi passionem non lacescentibus præcordiorum mentibus imitabantur: alii ferro perempti, alii flammis exusti, alii flagellis verberati, alii vectibus perforati, alii cruciati patibulo, alii pelagi periculo naufragati, alii vivi decoriati, alii vinculis mancipati, alii linguis privati, alii lapidibus obruti, alii frigore afflicti, alii fame cruciati, alii vero truncatis manibus sive ceteris cæsis membris spectaculum contumeliæ in populis nudi propter nomen Domini portantes. Hi sunt triumphatores et amici Dei contemnentes sceleratorum jussa principum : modo coronantur et accipiunt palmas laborum, quia fundati erant supra firmam petram, id est Christum. De hujusmodi apostolus mente compunctus : ingemiscens ait, Sancti ludibria et verbera experti insuper et vincula et carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti : quibus dignus non erat mundus. Et beatus papa Gregorius, in expositione cujusdam Evangelii, de istius modi bellatoribus querimoniam faciendo : ecce, inquit, electi Dei carnem domant, spiritum roborant, dæmonibus imperant, virtutibus choruscant, præsentia despiciunt, æternam patriam vocibus moribusque prædicant, eam etiam moriendo diligunt, atque ad illam per tormenta pertingunt. Occidi possunt : et flecti nequeunt. Et si coram hominibus tormenta passi sunt : spes illorum immortalitate plena est. In paucis vexati, in multis bene disponentur : quoniam Deus tentavit illos, et invenit eos dignos se. Tanquam aurum in fornace probavit illos : et quasi holocausti hostiam accepit illos. Nunc ergo martyrum Christi certamina atque victorias audivimus : eisque nimirum hunc diem tantum credimus sanctificatum, quantum in semetipsis ut sanctificaretur laborare per tormenta non cessavere. Tu autem.

R. 6. O constantia martyrum laudabilis : O charitas inextinguibilis, O patientia invincibilis quæ, licet inter pressuras persequentium visa sit despicabilis Invenietur in laudem et gloriam et honorem. In tempore retributionis.

V. Nobis ergo petimus piis subveniant meritis, honorificati a Patre qui est in cælis.

Invenietur. Gloria Patri. In tempore.

In tertio Nocturno.

Ant. Sint lumbi vestri præcincti : et lucernæ ardentes in manibus vestris, et vos similes hominibus expectantibus dominum suum : quando revertatur a nuptiis.

Ps. Exultate justi (*xxxii.* p. 75).

Ant. Virgines sanctæ Dei orate pro nobis ut scelerum veniam per vos accipere mereamur.

Ps. Eructavit cor meum (*xliiii.* p. 101).

Ant. Laudem dicite Deo nostro omnes sancti ejus, et qui timetis Deum pusilli et magni, quoniam regnavit ‡ Dominus Deus noster omnipotens, gaudeamus et exultemus et demus gloriam ei.

Ps. Quam dilecta (*lxxxiii.* p. 152).

V. Justorum animæ in manu Dei sunt.

* 'facem' *Port.* 1519 ; 'pacem' *Chev.* † 'celi palacia' *Leg.* 1518.
‡ 'regnabit' *Port.* 1519, 1557.

Benedictio septima. Sancti evangelii lectio : sit nobis salus et protectio.

Secundum Mattheum v. [1—12].

In illo tempore : Videns Jesus turbas, ascendit in montem. Et cum sedisset : accesserunt ad eum discipuli ejus. Et aperiens os suum docebat eos. Et reliqua.

*Non dicatur Omelia**.

†Christi vero sacerdotibus atque doctoribus sive confessoribus hujus diei festivitatem non ignotam esse credimus : qui corda fidelium spiritualiter quasi ymbribus irrigant cælestibus, ut feliciter proferre immarcessibilem bonorum operum possint fructum. Qui talenta sibi credita non solum reddere, verunetiam cum usura sine fraude amplificare curaverunt : quia bonum quod per gratiam Spiritus Sancti intelligendo didicere, non sibimet tantummodo profuturum, sed aliis subjectorum mentibus secundum apostoli præceptum arguendo, obsecrando, increpando, curamque faciendo inserere nitebantur. Quorum mens lucidissima, manus vero plenæ sunt mundicia : eo quod in mensa altaris sacra Christi corporis et sanguinis mysteria celebrantes in sui cordis penetralibus hostiam vivam Deoque placentem, id est semetipsos sine macula atque admixtione pravi operis offerre non desistant. Et licet persecutorum non senserint gladium, tamen per vitæ meritum Deo digni martyrio non privantur : quia martyrium non solum sanguinis effusione, sed et abstinentia peccatorum, et exercitatione præceptorum Dei perficitur‡. Sic et anachoritarum singulare propositum, ab hujus diei solennitate non separatum esse confidimus, qui per singula heremi loca in speluncis et exiguis cellarum tuguriis modico contenti pabulo demorantes, bestiis associati, multi ab avibus subministrati, ciborum spernentes delicias, luxus seculi calcantes, laudem temporalem non amantes, visus hominum fugientes, angelorum assueti loquelis : plurimis virtutum effulsere signis. Cæcis visum innovabant, claudis gressum firmabant, surdis auditum tribuebant, superabant dæmonia, mancis manus restituebant : mortuos suscitabant. Verum quia his omnibus non mediocriter sed perfecte hujus sacratissimæ atque excellentissimæ solennitas diei maximo sine fine constat honore : nos, fratres charissimi, tantorum patrocinia intercessorum, de quibus locuti sumus, tota mentis intentione quæramus, ut per temporalia festa quæ gerimus, eorum meritis intercedentibus, ad æterna gaudia pervenire valeamus. Tu.

R. 7. Sint lumbi vestri præcincti et lucernæ ardentes in manibus vestris. Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis.

V. Vigilate ergo quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

Et vos.

De Virginibus Lectio octava, quæ Lectio legatur ab uno solo Puero in superpellicio.

Octava benedictio. Chorus sanctarum virginum : intercedat pro nobis ad Dominum.

Lectio viii. Videntur michi quinque virgines : significare quinquepartitam continentiam a carnis illecebris. Continendus est enim animi appetitus a voluptate oculorum, a voluptate aurium : a voluptate olfaciendi, gustandi, sive tangendi. Sed

* '*Omelia venerabilis bedæ presbyteri.*' Brev. Joh. MS. cum Leg. 1518.

† '*De cōfessoribus.*' *Leg.* 1518.

‡ *Hucusque Beda* in Homil. Æstivalibus de Sanctis (In Nativitate Omnium Sanctorum) *Opera* VII. 153.

quia ista continentia partim coram Deo fit, ut illi placeatur in interiore gaudio conscientiæ, partim coram hominibus tantum, ut gloria humana capiatur: quinque dicuntur sapientes, et quinque fatuæ, quia utraque continentia est, quamvis diverso fomite gaudeat. Lampades autem sunt quæ manibus portantur: opera quæ secundum istam continentiam fiunt. Dictum est enim, Luceant opera vestra coram hominibus. Omnes vero acceperunt lampades suas: et venerunt obviam sponso. Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus suis: non sumpserunt oleum secum. Multi enim quamvis de Christi bonitate plurimum sperent: gaudium tamen non habent dum continenter vivunt, nisi in laudibus hominum. Non habent ergo oleum secum. Prudentes autem acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus: id est, læticiam bonorum operum in corde atque conscientia posuerunt. Tu autem.

Ista præcedens Lectio legatur ab uno Puero, ut prædictum est: et interim procedant quinque Pueri de vestiario ordinatim in superpelliciis, capitibus velatis amictibus albis, et cereos ardentes in manibus tenentes, ad gradum chori accedant. Finita Lectione, simul incipiant ad altare conversi Responsorium.

R. 8. Audivi vocem de cælo venientem: venite omnes virgines sapientissimæ. Oleum recondite in vasis vestris dum sponsus advenerit.

V. Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit.

Oleum recondite.

Nona benedictio erit de Omnibus Sanctis. Sanctorum meritis: mereamur gaudia lucis.

Lectio ix. (*Augustin. Ser.* 37 *de Sanctis. C.*)*

Ergo agite, fratres, aggrediamur iter vitæ: revertamur ad civitatem in qua scripti sumus, et cives decreti. Non sumus hospites, sed cives sanctorum et domestici Dei: etiam illius heredes, coheredes autem Christi. Hujus nobis urbis januas aperiet fortitudo: et fiducia latum præbebit ingressum. Consideremus ergo inclitam urbis illius felicitatem, inquantum considerare possibile est. Ut enim vere est: comprehendere nullus sermo sufficiet. Dicitur de ea in quodam loco sic: quod aufugiet ibi dolor, tristitia, et gemitus. Quid hac vita beatius, ubi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas? Nemo læditur, nemo irascitur, nemo invidet: cupiditas nulla exardescit. Nullum cibi† desiderium: nulla honoris pulsat aut potestatis ambitio. Nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ: terror gehennæ procul. Mors neque corporis neque animæ: sed immortalitatis munera jocunda. Nulla erit tunc usquam discordia: sed cuncta consona, cuncta convenientia: quia omnium sanctorum una concordia, pax certa‡ et lætitia continua. Tranquilla sunt omnia et quieta. Jugis splendor, non iste qui nunc est: sed tanto clarior quanto felicior, quia civitas ut legitur illa non egebit lumine solis, sed Dominus omnipotens illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus. Ubi fulgebunt sancti ut stellæ in perpetuas æternitates: et sicut splendor firmamenti qui erudiunt§ multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium nullus, nec frigoris ardorisve asperitas ulla, sed talis quædam erit rerum temperies, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit: nisi illorum qui ea

* *Augustini* Append. Serm. CCIX. *Opera* 348 ed. Benedict.
† 'sibi' *Chevallon.*, 'ibi' Leg. 1518., 'cibi' *Port.* 1519, 1557, *cum Leg. Joh. MS.*
‡ 'cũcta' *Chevallon.*, 'cuncta:' *Leg.* 1518.
§ 'irradiat' *Leg. Joh. MS.*

perfrui digni inveniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ, qui et laverunt stolas suas in sanguine Agni, et sunt ante sedem Dei, serviuntque ei die ac nocte. Non est senectus ibi, nec senectutis miseria : dum omnes occurrunt in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Verum super hæc omnia est consociari angelorum et archangelorum cœtibus : thronis etiam, et dominationibus, principatibus, et potestatibus, omniumque cælestium supernarumque virtutum contuberniis perfrui, et intueri agmina sanctorum splendidius syderibus micantia, patriarcharum fide fulgentia, prophetarum spe lætantia, apostolorum in duodecim tribubus Israel orbem judicantia, martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, virginum quoque choros candentia serta gestantes inspicere. De Rege autem qui horum medius residet : dicere vox nulla sufficiet. Effugit enim omnem sermonem atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud : illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa majestas. Ultra enim omnem sanctorum est gloriam ipsius inæstimabilem adipisci conspectum, et splendore majestatis ejus irradiari. Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hæc intelligantur plena fide, hæc toto corde diligantur : hæc indesinentium operum magnanimitate acquirantur. Res posita est in potestate facientis : quia regnum cælorum vim patitur. Res ista, O homo, id* regnum cæleste : aliud non quærit precium nisi teipsum. Tanti valet, quantum es tu. Da te : et habebis illam. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum tradidit : ut acquireret te regnum Deo Patri. Ita et tu teipsum da, ut sis regnum ejus : ac non regnet peccatum in mortali tuo corpore, sed Spiritus in acquisitionem vitæ. Ad hanc igitur operum salutarium delectetur palmam, quicunque desiderat habere præmia repromissa in æterna secula seculorum. Amen.

R. 9. Concede nobis, Domine, quæsumus, veniam delictorum : et intercedentibus sanctis quorum hodie solennia celebramus. Talem nobis tribue devotionem. Ut ad eorum pervenire mereamur societatem.

V. Adjuvent nos eorum merita quos propria impediunt scelera, excuset intercessio accusat quos actio, et qui eis tribuisti cælestis palmam triumphi : nobis veniam non deneges peccati.

Talem. Gloria. Ut.

Ante Laudes V. Justi autem in perpetuum vivent.

R. Et apud [Dominum est merces eorum].

IN LAUDIBUS.

Ant. Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus stantes ante thronum.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Et omnes angeli stabant in circuitu throni et ceciderunt in conspectu ejus in facies suas et adoraverunt eum.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Redemisti nos, Domine Deus, in sanguine tuo ex omni tribu et lingua et populo et natione : et fecisti nos Deo nostro regnum.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Benedicite Dominum omnes electi ejus agite diem læticiæ et confitemini illi.

Ps. *Ipsum*, *p.* 31.

Ant. Hymnus† omnibus sanctis ejus filiis Israel populo appropin-

* 'id est' *Leg.* 1518., *cum Leg. Joh. MS.*
† 'Hymnis' *Brev. Gonv.-Cai. MS.*

quanti sibi, gloria hæc est omnibus sanctis ejus.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ecce ego.

Hymnus.

Christe Redemptor omnium,
Conserva tuos famulos :
Beatæ semper virginis
Placatus sanctis precibus.
Beata quoque agmina
Cælestium spirituum :
Præterita, præsentia,
Futura mala pellite.
Vates æterni Judicis,
Apostolique Domini :
Suppliciter exposcimus
Salvari vestris precibus.
Martyres Dei incliti,
Confessoresque lucidi :
Vestris orationibus
Nos ferte in cælestibus.
Chorus sanctarum* virginum,
Clericorumque† omnium :
Simul cum Sanctis omnibus
Consortes Christi facite.
Gentem auferte perfidam
Credentium de finibus :
Ut Christo laudes debitas
Persolvamus alacriter.
Gloria Patri ingenito,
Ejusque Unigenito,
Una cum Sancto Spiritu
In sempiterna secula. Amen.

V. Mirabilis Deus in sanctis [suis.

R. Et gloriosus in majestate sua].

Ant. Te gloriosus apostolorum chorus : te prophetarum laudabilis numerus : te martyrum candidatus laudat exercitus, te omnes electi voce confitentur unanimes, beata Trinitas unus Deus.

Ps. Benedictus.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui nos omnium sanctorum merita sub una tribuisti celebritate venerari : quæsumus ut desideratam nobis tuæ propiciationis abundantiam multiplicatis intercessionibus largiaris. Per.

AD PRIMAM.

Ant. Vidi turbam.

Ps. Deus in nomine [*liii.* p. 42].

AD TERTIAM.

Ant. Et omnes angeli.

Ps. Legem pone [*cxviii.* 33, p. 57].

Capitulum. Ecce ego Johannes.

Responsoria et Versus de Communi Plurimorum Martyrum ad omnes Horas dicuntur, cum Oratione prædicta.

AD SEXTAM.

Ant. Redemisti.

Ps. Defecit [*cxviii.* 81, p. 61].

Capitulum. (*Apocal. vii.* [4].)

Audivi numerum signatorum centum quadraginta quatuor milia signati ex omni tribu filiorum Israel.

AD NONAM.

Ant. Hymnus omnibus.

Ps. Mirabilia [*cxviii.* 129, p. 65].

Capitulum. (*Apocal. vii.* [9].)

Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus et tribubus et populis et linguis, stantes ante thronum et in conspectu Agni, amicti stolis albis, et palmæ in manibus eorum.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Vidi turbam.

Ps. Confitebor [*cx.* p. 192].

Ps. Credidi propter [*cxv.* p. 197].

Ps. In convertendo [*cxxv.* p. 201].

Ps. Eripe me. *ii.* [*cxxxix.* p. 211].

Ps. Lauda Hierusalem [*cxlvii.* p. 219].

Capitulum. Ecce ego Johannes.

R. Justi in perpetuum vivent.

Require in Communi Plurimorum Confessorum.

* 'sacratus' *Brev. Gonv.-Cai. MS.*

† 'Electorumque' *Brev. Gonv.-Cai. MS.*

Hymnus. Christe Redemptor omnium.

V. Mirabilis.

Ant. Salvator mundi, salva nos omnes, sancta Dei genitrix virgo semper Maria, ora pro nobis : precibus quoque sanctorum apostolorum, martyrum et confessorum, atque sanctarum virginum suppliciter petimus ut a malis omnibus exuamur, bonisque omnibus nunc et semper perfrui mereamur.

Ps. Magnificat.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui nos.

Finitis *his Vesperis, statim incipiatur Antiphona* Placebo, *et dicantur* Vesperæ Mortuorum *festive in Conventu, et totum servitium discurrat sicut in anniversariis episcoporum : et continue per totam horam qua Vesperæ defunctorum, et Laudes, et Missa dicuntur, campanæ pulsentur in classicum, et cetera. Et quære totum servitium hujusmodi post Psalmos* in medio libri* [p. 271].

Ant. Placebo.

Ps. Dilexi [*cxiiii.* p. 271].

Ant. Heu me.

Ps. Ad Dominum cum tribularer [*cxix.* p. 197].

Ant. Dominus custodit te.

Ps. Levavi oculos [*cxx.* p. 198].

Ant. Si iniquitates.

Ps. De profundis [*cxxix.* p. 203].

Ant. Opera.

Ps. Confitebor [*cxxxvii.* p. 209].

V. A porta inferi.

Non respondeatur in audientia, quando a duobus dicitur, sed sub silentio.

R. Erue, Domine, animas eorum.

Ant. Audivi vocem.

Ps. Magnificat [p. 221].

Sequatur Kyrie eleyson. Christe eleyson. Kyrie eleyson. Pater noster *et* Ave Maria *dicantur. Deinde dicitur Ps.* Lauda anima mea Dominum [*cxlv.* p. 218] *more solito.*

Quo finito dicat Sacerdos executor officii Versus cum Oratione.

Requiem æternam.

Et lux perpetua.

V. A porta inferi.

R. Erue Domine.

V. Credo videre.

R. In terra viventium.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum.

Oremus.

Oratio. Fidelium Deus, omnium Conditor et Redemptor, animabus omnium fidelium defunctorum remissionem cunctorum tribue peccatorum : ut indulgentiam quam optaverunt piis supplicationibus consequantur. *Et finiatur hoc modo.* Qui cum Deo Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas Deus per omnia secula seculorum. *R.* Amen.

V. Requiescant in pace.

R. Amen.

Et dicitur hæc Oratio tantum.

Non dicat sacerdos Dominus vobiscum.

Deinde dicitur Completorium *de Die.*

Ant. Sanctorum precibus.

Ps. Cum invocarem [*iiii.* p. 222].

Et cetera ut supra ad primas Vesperas.

¶ *Pro corpore præsenti, cujuscunque fuerit, dicitur hæc Oratio* Deus cui proprium est misereri.

¶ *In anniversario, de quocunque fuerit, dicitur hæc Oratio* Deus indulgentiarum.

¶ *Pro episcopis defunctis dicitur hæc Oratio* Deus, qui inter apostolicos sacerdotes.

¶ *Pro fratribus et sororibus dicitur hæc Oratio* Deus, veniæ largitor.

¶ *Oratio generalis, scilicet* Fidelium Deus.

* '*post psal.*' Chevallonius. Nescio an legendum sit '*post psalteriu,*' quod plenius scriptum invenimus ad pp. 983, 985.

¶ *In die tricennali, de quocunque fuerit, dicitur hæc Oratio* Deus, cui proprium est misereri semper et parcere, propiciare animæ famuli tui N.

¶ *In die Animarum pulsentur campanæ more solito, ut in Dominicis diebus.*

AD MATUTINAS MORTUORUM, *non dicatur* Domine labia, *neque* Deus in adjutorium, *neque* Venite exultemus: *sed fiant novem Lectiones, et incipiantur in gradu superiori, hoc modo:*

Dirige, *et ceteræ Antiphonæ cum suis Psalmis, ut post Psalterium prænotatæ sunt.*

Et sciendum est quod cum corpus adest præsens, et in anniversariis episcoporum, et in die animarum, repetatur tertium, sextum, et nonum Responsorium post suum Versum.

In anniversariis episcoporum, et in trigintalibus, et quando corpus adest præsens, dicatur Responsorium Libera me, Domine, *cum his tribus Versibus, scilicet,*

[*V.*] Dies illa, *ut supra.* Quando cæli [p. 279].

V. Quid ergo miserrimus. Dum veneris (p. 280).

V. Nunc te, Christe*, petimus. Dum veneris (p. 280).

Repetatur Responsorium.

In Antiphonis incipiendis, et Versibus dicendis, ac in Lectionibus legendis, in Responsorio quocunque cum suis Versibus cantandis, idem modus et ordo servetur qui in anniversariis episcoporum per omnia, de quocunque fit anniversarium, ut supradictum est in prima Dominica Adventus Domini post secundas Vesperas. Lectiones vero in pulpito legantur.

Ante Laudes vero dicat Sacerdos executor officii Versum hoc modo : Requiescant in pace. *R.* Amen.

IN LAUDIBUS.

Ant. Exultabunt.
Ps. Miserere [*l.* p. 107].
Ant. Exaudi, Domine.
Ps. Te decet (*lxiiii.* p. 121].
Ant. Me suscepit.
Ps. Deus Deus [*lxii.* p. 120].
Ant. A porta inferi [erue Domine animam meam†].
Ps. Ego dixi [*Esaiæ xxxviii.* p. 110].
Ant. Omnis spiritus.
Ps. Laudate Dominum [*cxlviii.* p. 32].
V. Requiem æternam.
Ant. Ego sum resurrectio.
Ps. Benedictus.

Sequatur Kyrie eleyson. Christe eleyson. Kyrie eleyson. Pater noster et Ave Maria, *sine pronunciatione* Et ne nos, *ut supra ad Vesperas.*

Deinde dicitur iste Psalmus Exaltabo. *i.* (*xxix.* p. 72) *sine nota : quo finito, dicat Sacerdos loco nec habitu mutato Versum* Requiem æternam, *et cetera, cum Oratione* Fidelium Deus *tantum, eodem modo per omnia ut supra ad* Placebo.

Quibus dictis, statim post Laudes Mortuorum dicuntur Matutinæ de sancta Maria in Conventu more solito, et post primam Collectam fiat Memoria de martyribus EUSTACHIO SOCIISQUE EJUS, *quæ præcedet Memoriam de Spiritu Sancto, cum hac Oratione.*

Oratio. Da nobis, quæsumus, Domine, sanctorum martyrum tuorum Eustachii sociorumque ejus intercessione læticiam et pacem : ut quorum gaudemus triumphis protegamur auxiliis. Per.

Non dicitur Psalmus Ad te levavi. *Nec fiat ulla prostratio in choro hac die, quia quasi festivum festum habetur.*

* '*V.* Nuc, Christe, te' *Cherallon. cum Port. in Officio Mortuorum post Psalterium.*
† 'erue...meam.' *Portif.* 1519. 'erue...animas eorum.' *Brev. MS.* A.D. 1416

¶ *Pro Corpore Præsenti dicitur Oratio* Deus cui proprium, *major.*

¶ *In Anniversariis vero dicitur Oratio* Deus cui proprium est, *minor, ut supra ad* Placebo.

¶ *In tricennali, de quocunque fuerit, dicitur Oratio* Omnipotens sempiterne Deus, cui nunquam sine spe, *ut supra.*

¶ *Pro Episcopis defunctis dicitur hæc Oratio,* Deus, cujus misericordiæ non est numerus.

¶ *Pro Fratribus et Sororibus defunctis dicitur hæc Oratio,* Inclina, Domine, aurem tuam.

¶ *Deinde dicitur Oratio pro Familiaribus defunctis privatim ad placitum.*

Quibus expletis, dicitur hæc sequens Oratio in audientia, Animabus, quæsumus, Domine, *et cetera omnia ut post Psalterium* [p. 282].

V. Requiescant in pace.

R. Amen.

AD PRIMAM, ET AD ALIAS HORAS, *non dicatur* Deus in adjutorium, *nec Hymnus, sed statim incipiatur Antiphona super Psalmos in superiori gradu, hoc modo.*

Ant. Requiem æternam.

Ps. Deus in nomine [*liii.* p. 42].

Ps. Beati immaculati [*cxviii.* 1, p. 44].

Ps. Retribue [*cxviii.* 17, p. 45].

Finitis Psalmis, post Gloria Patri, *tota dicatur Antiphona : qua dicta, sequatur sic,* Kyrie eleyson Christe eleyson. Kyrie eleyson. Pater noster. Ave Maria. *Postea dicat Sacerdos,* Et ne nos. *R.* Sed libera.

V. Requiem æternam.

R. Et lux perpetua. *Et cetera ut supra.*

V. Dominus vobiscum. Et cum spiritu. Oremus.

Oratio. Fidelium Deus, omnium, *et cetera, ut supra. Quæ terminetur hoc modo :* Qui cum Deo Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas Deus : per omnia secula seculorum. *R.* Amen.

V. Requiescant in pace.

R. Amen.

Non dicitur Dominus vobiscum *post Orationem.*

Hoc eodem modo dicantur et finiantur OMNES ALIÆ HORÆ *hujus diei.*

¶ *In Capitulo post Lectionem de Martirologio dicat Sacerdos Versum* Preciosa est, *cum hac Oratione tantum,* Sancta Maria, mater Domini, *quæ sic terminetur* : Qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus : per omnia secula seculorum. *R.* Amen.

V. Dominus vobiscum. *R.* Et cum.

V. Benedicamus Domino. Deo gratias.

Hac die dicuntur omnes Horæ ante Missam.

AB *hac die usque ad Quartam Feriam ante Pascha non sequuntur Laudes continue, sive corpus præsens fuerit sive non : sed semper post ultimum Responsorium statim dicitur,* Kyrie eleyson. Christe eleyson. Kyrie eleyson. Pater noster, *sine pronunciatione* Et ne nos.

Dicatur Ps. Exaltabo te, Domine. i. [*xxix.* p. 72] *sine nota, more solito, cum Versiculo et Oratione quæ dicendæ sunt ad Laudes alio tempore : Laudes vero tunc dicuntur post Matutinas de die et de sancta Maria : et tunc post Ps.* Benedictus *dicitur Ps.* Voce mea *ii.* [*cxli.* p. 213] *cum Versiculo et Oratione quæ dicebantur ad Laudes et ad* Placebo : *deinde dicitur Ps.* Ad te levavi [*cxxii.* p. 36].

A PASCHA *usque ad festum Omnium Sanctorum dicuntur* Placebo *et* Dirige *et Laudes statim post*

Vesperas de die et de sancta Maria, quando in Conventu dicentur.

*Si *hæc Commemoratio Animarum in die Dominica contigerit, differatur usque in crastinum. Et tunc Hystoria* Vidi Dominum *inchoetur in ipsa Dominica, et fiant mediæ Lectiones de martyribus* Eustachio *sociisque ejus, et Memoriæ ad Matutinas et ad Missam fiant.*

Hæc rubrica est vera ubi una tantum habetur Commemoratio : alias enim fiet tantum Memoria de martyribus.

Lectio iiii. In diebus Trajani imperatoris erat quidam magister militum nomine Placidas, genere insignis, opibus pollens, operibus justiciæ et cunctis virtutum præditus meritis : et potens bello. Habebat vero et conjugem : moribus similem. Misericors autem Deus, qui semper ad se dignos vocat : per dispensationem pietatis suæ, dedit eis ad cognitionem fidei suæ pervenire. Et abeuntes ad sacerdotem Christianorum, et credentes in Dominum Jesum Christum : supplicaverunt ut daret eis signaculum baptismatis. Qui alacri gaudio repletus, exposuit eis mysterium fidei : et baptizavit eos cum duobus filiis in nomine Sanctæ Trinitatis. Et Placidam quidem vocavit nomine Eustachium : et contulit eis sanctum sacramentum Domini nostri Jesu Christi.

Lectio v. Post multos autem dies factus est incursus hostium in terras Romanorum. Tunc Placidas post depositam † militiam, ut solitus erat, profectus est ad bellum : et terram quam abstulerant barbari liberavit, et reversi sunt cum victoria magna portantes spolia multa. Reverso ergo Eustachio occurrit ei imperator Adrianus : et altera die perrexit in templum ydolorum pro victoria sacrificium ydolis oblaturus. Eustachius vero non est ingressus cum illo : sed secedens foris stetit. Quem convocans imperator interrogavit eum quare non sacrificaverit diis propter victoriam. Qui dixit ad imperatorem, Ego supplico Christum Dominum meum : et incessanter ei preces offero. Alium vero Deum neque scio neque colo : nisi Deum cælestem.

Lectio vi. Considerans vero imperator immutabilem Eustachii fidem jussit eum cum uxore et filiis introduci in arenam, et dimitti eis leonem. Accurrens vero leo, et submittens caput : quasi adorans recessit. Imperator videns mirabile spectaculum præcepit bovem æneum incendi, et ibi sanctos Dei introduci. Introducti vero in machinam, extendentes manus suas oraverunt. Et ecce vox ad eos venit, dicens, Venite in pace, recepturi coronas gloriæ : et pro temporalibus malis fruimini præparatis bonis in secula seculorum. Et statim comminatio ignis compressa est : et glorificantes laudabilem Trinitatem, et cantantes hymnum reddiderunt in pace animas suas. Et tertia die aperta ænea machina, videntes populi corpora sanctorum admirabantur, quia non tetigit eos ignis, neque capillus capitis eorum sensit ardorem ignis : et exclamaverunt dicentes, Magnus est Deus Christianorum : et non est alius. Occulti vero Christiani tollentes corpora sanctorum deposuerunt ea in celeberrimo loco. Tu autem, Domine.

Responsoria de Communi plurimorum martyrum.

* Ante hanc rubricam Legend. A.D. 1518. habet novem lectiones 'Parce michi' &c. (ut in Psalterio nostro pp. 273—279) de officio Mortuorum '*in Die Animarum*' cum Pictura et cum duobus rubricis de omissione clausulæ 'Tu autem.'

† 'dispositam' *Legenda Joh. MS.*

SANCTÆ WENEFREDÆ VIRGINIS ET MARTYRIS.

*Novem Lectiones fiant**, *cum hac Oratione :*

Deus, qui beatam Wenefredam virginem tuam martyrio consummatam mirabiliter suscitasti : fac nos, quæsumus, ea interveniente præsentis vitæ subsidia consequi pariter et futuræ. Per Dominum nostrum.

Lectio i. Venerabilis Dei servus Bennous, a nobilibus viris scilicet Bengo patre et Berthen † matre juxta Sabrinam in provincia quæ dicitur Powis ‡ oriundus : a primordiis infantiæ duos vel tres dies cum noctibus jejunans pervigil in orationibus vix ad prandium ab ecclesia poterat divelli. Qui parentibus relictis monachus effectus diversis in locis ecclesias construxit, et fratres Deo dignos divinis obsequiis mancipavit, sibi a Deo provisam quæsiturus mansionem. Ducente vero illum Spiritu Sancto, pervenit ad prædium cujusdam nobilissimi viri nomine Tenwith §. Qui filius unius potentissimi senatoris, a rege secundi Eliuth ‖ nomine, omni honestate conspicuus apparebat. Ad hunc cum vir Dei advenisset : quod secreto volvebat in pectore, nobili viro secretius advocato propalavit. Domine, ad te sum cælesti, inquit, instinctu destinatus, non sine certa causa tuæ tuorumque salutis, si meis acquieveris petitionibus. Peto itaque quatenus de possessione tibi a progenitoribus derivata partem Deo et michi concedas : ut ibi ecclesiam fabricem pro te et pro omnibus Christicolis Deo servituris. Cujus petitionibus vir nobilis quasi cælitus admonitus benigne annuens : villam in qua ad eum venerat Dei servitio liberam et de se et de omnibus successoribus ejus concessit et omni exactione solutam. Sicque nutu Dei [vir] ¶ sanctus in brevi animum illius obtinuerat, ut statim de illo loco ad alium sua suppellectilia transferret, et filiam nomine Wenefredam, quam suæ ** posteritatis spem habebat unicam, ad Christi honorem et ad morum honestatem illi committeret informandam.

Lectio ii. Sancto itaque Dei †† ad basilicæ construendæ opus diligentissime accelerante, et Christi mysteria dietim devotissime celebrante, ille nobilis vir Tenwith §, ex adverso non longe inde sua figens tabernacula, mente sincera Christi servitio adhærebat cum uxore devota. Wenefreda vero cælesti dogmate mox inebriata omnia Christi mandata, quæ a doctore suo prædicata ardenti desiderio et auribus patulis hauriebat, tenaci memoria recondebat : in proximo operibus exhibitura, quod tunc in animo congerebat. Omnem virum enim abdicare disponebat : sed hoc parentibus suis innotescere formidabat. Illos offendere non sibi idoneum fore credebat : Deo funditus conjungi salutiferum esse sciebat. In hoc igitur certamine spirituali : virginis animus non modico distrahebatur anfractu. Non immemor tamen virgo doctoris

* '*ix lec. de communi.*' Legend. A.D. 1518. in hoc loco. Supplet tamen proprias hasce lectiones de S. Wenefreda tam in Communi Sanctorum (fo. xxii—xxvj. inter commune Virginum et Commemorationem S. Thomæ M.) quam in fine ipsius Sanctoralis.

† 'berhen' *Leg.* 1518. *in Sanct.* 'perhen' *Leg.* 1518. *in Communi.*

‡ 'ponnis' *Chevallon. cum Leg.* 1518. *Sanct.*; 'povuis' *Leg.* 1518. *Comm.*; 'powis' *Port.* 1519.; 'pouuis' *Port.* 1557.

§ 'tenith' *Leg.* 1518. *Comm.*

‖ 'secũdi eliuth' *Chev.*; 'seculi eiliuth' *Leg.* 1518 *in Comm.*; 'siculi eliuth' *id. in Sanct.*

¶ *non habet Chevallon. neque Leg.* 1518. *Habent Portiforia.*

** 'sue' *non habet Leg.* 1518 *in Sanct.*

†† 'itaque deo' *Leg.* 1518 *in Sanct.*, 'dei itaque' *id. in Comm.*

sui prædicantis renunciare patri et matri et Christum sequi : eum conscium sui audacter fecit esse secreti. O pater, inquit, sanctissime, impetra michi ab utroque parente omnem seculi luxum amodo licere abdicare, et virginitatem meam cælesti Sponso integram conservare. Hæc audiens vir sanctus facillime quod petebat obtinuit ab utroque parente : tum quia illius funditus inhiabant consilio, tum etiam quia illos imbuerat divini nectaris plenitudo. Parentes igitur onere deposito illam nubendi seculo, cœperunt rerum suarum opulentiam Christi pauperibus erogare. Puella vero desiderium suum adepta, se semper extendens in anteriora, soli Deo inhians, nullaque admittens terrena, pedibus beati viri assidebat votiva sitibundo hauriens corde quæ de Sponsi sui moribus audiebat. Cum autem in exercitiis quæ ad salutem animæ pertinent studiosissime invigilaret : cernens diabolus in illa provincia virtutem suam funditus enervari, totus contra eam insurgere cœpit. Tu autem, Domine, miserère [nostri].

Lectio iii. Quadam enim die Dominica virginis parentibus ad ecclesiam pergentibus, ut Dei mysteriis et sancti viri interessent prædicationibus, virgine Wenefreda quodam corporis incommodo domum remanere coacta : ecce quidam juvenis nomine Cradocus regis Alani filius palatium patris sui ingrediens eam solam reperit. Statimque de concubitu sermonem inseruit, dicens se regis filium divitiis et honoribus refertum, et illam affluenter locupletaturum, si suæ voluntati daret assensum. Illa vultu demisso rubore suffusa, dissimulans animi propositum, simulavit primo se graviter ferre quod incomptam* invenisset. Unde petiit† ut saltem modicum pateretur, donec a thalamo decentius rediisset. Hæc dicens : solummodo ad horam evelli ab eo quærebat. Quod tandem procus temerarius concessit. Illa vero mox thalamum ingressa, ex altera parte cameræ versus ecclesiam iter arripuit. Quæ fuga mox juveni innotuit. Ille vero arrepto gladio velociter insequens apprehendit eam in descensu cujusdam montis ante ostium ecclesiæ : et his verbis eam affatus est; Olim te amavi : et legalibus amplexibus te michi conjugem desideravi. Quare te petentem contemnis? Aut statim michi consenties, aut vitam isto gladio consummabis. Illa ut prius‡ ad ecclesiam lumina vertens, et neminem aspiciens, furibundo confidenter respondit, Regis æterni Filio juncta matrimonio : nullum alium admissura sum dum vixero. Exime gladium et ut placet utere : nec minæ nec blandiciæ separabunt me ab illius amore. Ille vero extracto gladio caput ejus amputavit. Mox ubi caput virginis ad terram corruit : fons hominibus et pecoribus saluberrimus ubertim emanavit.

Lectio iiii. Corpore autem virginis in loco quo ceciderat remanente : caput ipsius de proclivi ruit in ecclesiam inter pedes astantium. Unde stupefacti et attoniti tam parentes quam alii accurrunt quantotius rem certius cognituri : virginemque Deo devotam comperientes esse decollatam lamentabilem prodiderunt clamorem. Quem vir sanctus audiens ad cœtum pervenit astantium, virginem quoque quam Deo consecraturus erat peremptam cernens, et peremptorem illius gladium suum per herbam tergentem adhuc madidum cruore conspiciens : his verbis impium est aggressus; O prolis, inquit, regiæ dignitatis homicida sceleste§ : cur non pœnitet te tantum scelus perpetrasse? Pacem conturbasti, et ecclesiam tuo sacrilegio

* 'incomptam eam' *Leg.* 1518 *in Sanctorali.*
† 'Petiit' *Leg.* 1518. *cum Port.* 1519, 1557.
‡ 'Illa prius' *Leg.* 1518. cum Port. 1519, 1557.
§ 'celestis' *Port.* 1519, 1557.

fœdasti : nec diei Dominicæ reverentiam exhibuisti. Nunc ipsum Deum meum deprecor quatinus quæ tu indigne commisisti, digna recompensatione recipias. His dictis juvenis ad terram corruens illico expiravit. Mirumque dictu, corpus defuncti liquefactum in conspectu astantium disparuit : multis asserentibus tellure dehiscente fuisse absorptum, et cum spiritu suo in baratro demersum*.

Lectio v. Dehinc sanctus caput virginis deosculans, et suo ordine componens reliquo corpori adegit : et pallium suum supersternens, ad altare missam celebraturus accessit. Qua peracta : ad corpus remeans hoc sermone ad populum usus est. Scitote, charissimi, hanc Dei virginem votum sanctimonialitatis† fecisse : et interceptam morte tempus exsolvendi non habuisse. Unde condecet nos humi procumbentes devotius Deum pro illa interpellare : multas imposterum per eam habituri commoditates. Ipse vero manus ad cælum expandens : dixit, Domine Jesu Christe, pro cujus amore hæc virgo terrena respuens cælestia concupivit, quanquam non ignoremus ipsam pro tuo nomine passam in cælestis gaudii sinibus‡ repositam nostro ulterius non indigere contubernio : tamen votorum bonorum effector clementissime, præcipe ut anima hujus puellæ rediviva gratia tuæ misericordiæ nomen tuum magnificet adhuc in tua plebe : et post longa vitæ spacia multiplicato bonæ conversationis fenore ad te redeat Sponsum suum unicum Dei Patris Filium, cum quo et cum Spiritu Sancto vivis et gloriaris Deus per infinita secula seculorum. Cumque omnes respondissent, Amen, puella quasi a somno educta resedit, tergens et emundans faciem suam a pulvere et sudore : surgensque ecclesiam intravit, et Deo gratias inde libavit. Porro ubi caput ipsius collotenus resectum et postea vi divina§ compactum fuerat, albedo quædam in modum fili locum læsionis|| semper obducebat.

Lectio vi. Homines autem illius provinciæ, qui nondum Deum cognoverant, videntes infausti juvenis confusionem, et gloriosæ virginis resuscitationem : pedibus beati Bennoy provoluti Dei mysteriis petierunt imbui. Quos ille devote suscipiens sacri baptismatis unda purificavit : et divinis sermonibus instructos in Dei servitio confirmavit. At Dei virgo Wenefreda tota die sancti viri pedibus adhærens illius sermônibus sedula intendebat : et se velari cum suis parentibus obnixe deposcebat. Vir autem sanctus coram parentibus et multis aliis eam sacro velamine indutam consecravit : atque regularis propositi disciplinis plenissime informavit. Quæ statim totius virtutis arcem aggrediens, in brevi totius ordinis adepta est peritiam. Unde vir Dei admodum lætificatus parentes in unum convocatos et alios Dei servos sic est affatus ; Vos, inquit, hactenus meis petitionibus et consiliis promptos exhibuistis : nunc vero in vobis¶ exuberantibus Dei beneficiis incedite vigilanter præostensam vobis viam salutis. Et quoniam alias me vocat Deus meus, et me ad præsens carituri estis : filiæ

* 'in baratrum dimersum.' *Chevallon.*; 'in baratro dimersum.' *Leg.* 1518. *Sanct.*; 'in baratro demersum.' *Leg.* 1518. *Comm.*, *cum Port.* 1519, 1557.

† 'sanctimonialis' *Port.* 1519, 1557. ‡ 'finibus' *Port.* 1519, 1557.

§ 'vi diuina' *Chevallon. cum Leg.* 1518 *Sanct.*; 'in diuina' *Leg.* 1518. *Comm.*; 'virtute divina' *Port.* 1519, 1557.

|| 'locum sectionis' *Port.* 1519, 1557.

¶ 'vere in vobis' *Chevallon. cum Leg.* 1518. *Sanct.*; 'vero in nobis' *Leg.* 1518. *Comm.*; 'vero in vobis' *Port.* 1519, 1557.

vestræ admonitionibus solerter intendite et exemplis. Ad virginem conversus ait, Te meis exercitiis succedere præcipit Deus : et virgines in Dei servitio hic tecum mansuras congregare.· Hic vero septem annis peractis : te divinitus admonitam oportebit alium invisere locum.

Lectio vii. Cumque beata virgo super discessu doctoris sui flebiliter contristaretur, vir Dei Bennous arripiens manum ejus dexteram duxit ad fontem qui antiquitus sicca vallis dicebatur : post decollationem ejus fennen Wenefredæ id est fons Wenefredæ est nominatus, sic est exorsus ; Hæc, Deo dilecta, tenaci reconde memoria tibi tria donativa in laudis tuæ titulum esse a Deo concessa. Primum quidem quod lapides isti quorum tui aspergimine infecti tam in fontis scaturigine quam rivo illius seu in amborum margine sparsim adjacentes nulla per secula poterunt ablutione detergi. Et ubicunque lapides perfusi sanguine fuerint allati, infirmantibus usis eorum ablutione probantur salutiferi. Muscida* vero qui eisdem lapidibus adhæret, quasi thus redolet aromaticum. Secundum vero est quod quicunque aliqua infortunia passus prima et secunda et tertia vice te requisierit, et voluntatis suæ compos non efficiatur : certissime sciat se in proximo luce præsentis vitæ cariturum, et per te sibi majus divinitus præstari ad animæ suæ medelam, quam si quod petebat exterius consequeretur. Tertium autem est, cum ad præsens longe hinc super litus maris Deo duce a te remotus fuero : me invisendum tuis muneribus annuatim præcepit Altissimus. Cum ergo paratum habueris quicquid fuerit, in fonte confidenter depones : statimque vi divina fontis deduci per rivum et per magnum fluvium trajici videbis illæsum. Moxque aquæ elemento ministerium præbente per limosa maris voluminia non minus quam per quinquaginta miliaria usque ad meum hospitium inviolate perveniet delatum. His dictis, virgine ad ecclesiam reducta : assumpto suo solummodo baculo et uno contentus clerico, valedictis cunctis discessit. Tu autem, Domine.

Lectio viii. Rediens ad se tandem virgo beata, et sermones doctoris sui secum revolvens et vaticinia, nobilium filias Dei servitio sub regulari norma secum congregavit. Quas ut filias unicas ipsa forma facta gregis sibi commissi ad exemplum bene vivendi, nunc vigiliis, jejuniis, et orationibus, nunc evangelicis verbis et sanctorum patrum sententiis ad amorem divinum plenius informavit. Aliquod vero munus quod magistro suo promiserat ad mentem reducens : casulam tam sui quam suarum virginum labore competenti forma compositam, ejus jam die discessionis instante, viro Dei transmittendam decrevit. Accipiensque casulam albo panniculo involutam, et cum pluribus ad fontem usque procedens : in fontis medio casulam deposuit dicens : se illam transmittere beato Bennoo, fontis et maris et angelorum ministerio. O ineffabilis fidei virginis virtus. Panniculus ille quo casula continebatur nocte et die per fontis rivum et maris inundationes fluctuens : ad maris littus quo vir Dei manserat postridie transvectus est. Cumque vir sanctus ab ecclesia ad oram maris egrediens marinos fluctus solito retractiores miraretur : panniculum in litore eminus conspexit. Accedensque propius hoc quid sit certius scire conatur, manuque admota panniculum elevat : et enodando casulam totius humiditatis expertem invenit. Illo autem soler-

* 'Muscula' *Leg.* 1518.

tius cogitante quomodo aliquid inter aquosa bibulæ arenæ spacia tam siccum inveniri poterit : memoria Wenefredæ virginis in mentem latenter subiit qualiter annuum sibi donum præparare præparatumque in fontem deponere præceperit. Unde Deo in sanctæ virginis memoriam gratias agens munus benigne suscepit : et in ecclesiam cum magno populi tripudio servandam solenniter reposuit. Accidit ergo dum hunc virgo mittendi modum kalendis Maii annuatim observaret, beatus Bennous longo senio confectus, quatuor mortuorum suscitator mirificus, virtutibus plenus, charitatis operibus præclarus : lenta febre correptus caducum relinquens seculum cæleste petivit gaudium. Hoc quoque memoriale de eo præcipuum habetur : quod multo mortuus gloriosior * quam vivus effulserit. Cujus ab hac luce transitum virgo Wenefreda intelligens, piis orationibus et lachrymis prosecuta, munus ulterius transmittere destitit. Tu autem.

Lectio ix. Beata tamen Wenefreda sancti viri præcepta tenaci memoria repetens, quod post septem annos aliena loca visitaret : videnspue magnam suarum sororum partem ex hoc seculo migrasse, et suæ discessionis tempus instare, natale solum fastidio cœpit habere. Virgines vero superstites in veræ religionis observantia consolidans, nobilioribus provinciæ Dei famulas et locum lachrymis et precibus commendans : extera se loca peregrinandi gratia visere ne sint impedimento acerrimis omnes fletibus orat. Utriusque sexus universi in contrarium frustra conantes profusis lachrymis virginis votis annuerunt. Tunc beata virgo sollicite Deum itineris sui præducem fore depostulans, accepit divinitus nocte quadam se ituram esse cum una tantum virgine ad beatum Deiferum : de sua mansione et itinere consulendum. Erat quippe vir ille magnus coram Domino : in omnibus mandatis ejus incedens sine querela. Qui cum inter virtutum suarum exuberantiam fontem de terra erumpere fecerit, hoc apud Deum obtinuit, ut sanus revertatur quicunque æger in illo se digniter merserit. Veniens itaque beata virgo ad sanctum Deiferum : oratione facta, causam sui adventus exposuit. Cui vir sanctus divini consilii adhuc ignarus respondit, Hic parumper patere nobiscum hac nocte, forsitan revelabit Dominus nobis quod sibi sit placitum, et tui propositi compendium. Sancto igitur ex more tota nocte orationibus vacanti : vox de cælo insonuit dicens, Dic charissimæ virgini Wenefredæ, iter suum ad virum Dei Saturnum arripere : per quem totius vitæ suæ seriem noverit se certius cognituram. Quod vir sanctus mane virgini intimavit. Illa vero viro Dei valedicens, assumpta comite, ad beatum Saturnum pervenit. Ille quidem totius vitæ suæ conscius effectus cælitus : tota nocte illam divinis retinens laudibus, mane cupitis fovebat allocutionibus. Est locus, inquit, nomine Vintheriacus †, multorum sanctorum pignoribus et conversatione a Deo præelectus : hunc dum advixeris te invisere et inhabitare præcepit Deus. Est enim ibi quidam abbas nomine Elerius nichil terrenitatis affectans : solis cælestibus est intentus. Sunt etiam Deo dedicatæ virgines, ab ipsis infantiæ rudimentis cælibatum observantes : quæ tamen tuo adventu devotiores, et tuis exemplis reddentur sanctiores. Sanctus vero cum dyacono suo aliquandiu virginem deducens, et de sanctitate loci multum referens : benedictione percepta, tandem repedavit, et illa

* 'mortuus miraculis gloriosior' *Leg.* 1518.
† 'vuitheriacus' *Leg.* 1518. *Comm.*

quo tendebat appropiavit. Cujus adventum sanctus Elerius prænoscens divinitus occurrit ei quantotius, visamque debita veneratione salutavit : et orandi gratia ecclesiam introduxit. Completaque oratione virginis in amplexus accubuit : et eam secretius advocans ait, Quamvis ab infantia qualiter divinis sis initiata mysteriis, in castitate, in passione, in cruoris dispersione, et corporis resuscitatione, cælitus plane didicerim : tamen tuo ore proprio doceri cupio tanti itineris occasionem. Cui virgo respondit, Me itaque suscipe tibi a Deo destinatam : et ut ab eo didicisti meam dispone conversationem. Tunc vir sanctus tota illa nocte Deum consulens de virginis petitione, circa diei crepusculum divinitus accepit, quod Dei virgini et omnibus propalavit. Mane autem ad virgines perveniens, tunc ibi celebrem introducens virginem, his verbis ad illas est concionatus ; Ecce hæc est illa virgo Wenefreda, cujus passionis fama in omni Walliæ confinio olim digniter venerata, multo dignius et diffusius constat adhuc veneranda. Hæc, inquam, illa nivei pudoris lucerna, jam confessorum gloriam et martyrum victoriam viriliter emerita, ad vos venit vobiscum remansura, atque suam secundam migrationem, et cumulatæ retributionis palmam expectatura. Vos itaque, filiæ charissimæ, mecum congaudete : et thesaurum cælestem quasi totius religionis formam intra vos suscipite. Post hæc conversus ad beatam Theoniam, ipsius sancti matrem carnalem, et sanctarum virginum spiritualem, dixit, Tibi, dilectissima, curam istius virginis committo specialius. Tu igitur ejus vestigiis inhære, et eam cælitus tibi destinatam cognosce : et ideo diligenti solertia velle suum exquire. His dictis sanctus confessor discessit : et beata Wenefreda cum Dei virginibus et matrona remansit. Erat enim eadem matrona religionis eximiæ, et charitati intenta tota et misericordiæ. Et licet omnes virgines præcordialissime diligeret, sanctam tamen Wenefredam jocundiori affectu et obsequio confovebat. Erat autem in beata Wenefreda jugis abstinentia, et perseverans oratio : continua vigilia, et virtutum frequens exhibitio. Quadam enim die beatus Elerius claustra sanctimonialium est ingressus, cum beata virgine Wenefreda quæ Dei erant ex more tractaturus : nacta occasione proferendi quod animo revolverat, frequentius incidit sermo de memoria mortis. Cui beata virgo respondit, Oportet a te et me superstite castissimam meam et matrem tuam prius humi tradere post aliquot annos : deinde corpus meum sepelire. Tu vero plenus dierum in pace vitam consummabis : et in regno cælesti invenies quæ ibi conservanda reposueris. In proximo quoque patuit quod verum prophetavit. Nam beata Theonia * mortis aculeis astricta : terræ corpus et spiritum in manus sanctorum angelorum reddidit.

Cetera omnia de Communi Unius Virginis et Martyris dicuntur.

* 'teonia' *Chevallon. in hoc loco.*

SANCTI LEONARDI ABBATIS ET CONFESSORIS*.

(VI. NOVEMB.)

Novem Lectiones fiant, cum hac Oratione:

Preces nostras, quæsumus, Domine, cælesti dono prosequere : ut qui de beati Leonardi confessoris tui atque abbatis patrociniis gloriamur, ejus meritis atque suffragiis apud te semper adjuvari mereamur. Per Dominum.

Lectio i. Beatus igitur Leonardus, temporibus Anastasii imperatoris, in provincia Galliarum claris parentibus extitit natus. Collaterales vero Clodovei regis Franciæ parentes ejus erant : inter satellites palacii primatum militiæ post regem habebant. Ipse autem rex Clodoveus in primordio suæ ætatis secundum morem gentilium fuit paganus, sed per prædicationem sancti Remigii Remensium archiepiscopi ad fidem Christi conversus, factus est Christianus. Qui denique secundum verba testium veridicorum puerum Leonardum suscepit de sacro fonte ob parentum nobilium charissimum amorem.

Lectio ii. Puer autem Leonardus postquam evasit incrementa puerilia, adolescens factus juxta consuetudinem parentelæ regali noluit implicari militia : sed Spiritu divino tactus potius voluit sequi archipontificis Remigii vestigia. Ad hujus vero sancti Remigii imitationem bonus discipulus expetiit a rege Franciæ humilimis precibus, quatenus quos omnes in ergastulis positos visitare voluisset solverentur. Quod a rege benignissime impetravit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Crescebat interea vehementer fama bonitatis ejus. Unde et multi ægrotantes ad eum confluebant, gratia recuperandæ sanitatis [qui et sani atque incolumes ad propria reddebantur.]† Volens ergo famam hominum homo Dei declinare, et in solitudine Deo secretius militare, adiit silvam cui vocabulum est Pavum. Quo cum rex cum regina ex more venandi causa advenisset, contigit ut prægnans regina instante partu periclitaretur. Cui cum medici nulla arte subvenire potuissent, omnesque satellites ululatibus silvam replerent, pius mox servus Dei Leonardus advenit. Qui cum ibi ad Deum pro ea orationem supplex fudisset : regina illico et optatum partum habuit, et remedium a doloribus obtinuit.

Lectio iiii. Quo rex viso miraculo munera mox preciosa sancto viro præsentavit. Quæ omnia servus Dei humiliter recusans, ego, inquit, nullius horum indigeo : tantum in aliqua solitudine silvarum soli Deo servire desidero. Itaque cum rex catholicus sancti viri Leonardi desiderium cognovisset, dedit ei de eadem silva quantum petiit, id est quantum unius noctis spacio ipse in asella sua peragrare voluisset. Sanctus igitur Leonardus in eodem loco construxit oratorium in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ, quod nominavit Nobiliacum : eo quod a nobilissimo rege alacri animo donatum‡ esset. Fuit autem ibi tempore non modico§. Tu autem [Domine miserere nostri].

* '*abbatis.*' (tantum) *Leg.* 1518.
† 'qui...reddebantur.' *Brev. MS.* A.D. 1416.
‡ 'donatus' (*sc.* locus) *Leg.* 1518 *cum Legenda Joh. MS.* 'donatū' *Chevallon.*
§ 'congregatisque fratribus multo tempore ibi mansit.' *Brev. Joh. MS.*

Lectio v. Et cum de aquæ penuria sæpius a fratribus fieret querimonia, præcepit siccam scrobem fieri ad modum putei. Cunque finisset super eam orationem, et discipuli qui aderant respondissent Amen : confestim puteus recepit aquam quæ indeficienter incolis potum præstat usque in præsentem diem. Multi vero de longinquis regionibus ex ergastulis, aut ex vinculis liberati per ipsum, requirebant in quo loco beatus Leonardus haberet hospitium. Qui etiam compedes cathenarumque pondera apportabant secum : et ad vestigia pedum ejus cadentes humiliter prosternebant. Quamplures vero ibi remanebant, et in morem famulorum servitutis obsequia promittebant. Sed vir Dei magis studebat illis servire : distribuens eis partem ex spaciosa latitudine silvæ. Tu autem, Domine.

Lectio vi. Postquam autem placuit Altissimo, ut de præsenti egrederetur seculo : octavo Idus Novembris sanctissima ejus anima recepta est in cælum ab angelis. Beatissimum vero corpus ejus a fidelium turbis sepultum est in ecclesia quam ipse construxerat ad honorem sanctæ Mariæ Dei genitricis et perpetuæ virginis, simulque etiam in memoriam beati Remigii Remensium archipontificis. In qua quidem ecclesia divina fiunt miracula. Nam cæci illuminantur, leprosi mundantur, paralitici sanantur, variique hominum languores per intercessionem ejus ibidem curantur : præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Nemo accendit lucernam [p. 426].

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Abbatis dicuntur.

SANCTORUM QUATUOR CORONATORUM MARTYRUM.

(VIII. NOVEMB.)

Tres Lectiones fiant : et Invitatorium duplex : cum hac Oratione.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui gloriosos martyres tuos Claudium, Nichostratum, Simphorianum, Castorium, atque Simplicium, fortes in sua confessione* cognovimus, pios apud te in nostra intercessione sentiamus. Per.

Lectio i. Tempore quo Dioclecianus Augustus perrexit in Pannoniam ad metalla diversa de montibus abscindenda, dum congregaret omnes metallicos artifices, invenit inter eos magna peritia artis imbutos [homines],† nomine Claudium, Nichostratum, Simphorianum, Castorium, atque Simplicium, mirificos in arte quarratoria‡. Hi occulte Christiani erant, custodientes mandata Dei. Post aliquot autem dies invidentes eis ceteri artifices et socii eorum accusaverunt eos apud imperatorem quod essent Christiani. Et jussit imperator cuidam tribuno nomine Lampadio audire eos, dicens, Justa examinatione proba eos : et in quo inventus fuerit reatus, pœna feriatur.

Lectio ii. Eodem tempore sedit Lampadius pro tribunali : et dixit ad sanctos, Quod jusserunt principes, cognitum vobis est ? Dixerunt, Nescimus. Quibus ait, Ut antiquis

* 'passione' *Chevallon.* 'confessione' *Port.* 1519, 1557. *cum Missali.*
† *Habet Leg.* 1518., *non habet Chevallon.* ‡ 'quadratoria' *Leg.* 1518.

numinibus detis honorem. Claudius respondit, Nos damus honorem Deo omnipotenti et Domino nostro Jesu Christo Filio ejus : in cujus nomine semper speramus, et post tenebras ad lucem venire confidimus. Christus enim qui conceptus est de Sancto Spiritu, natus ex Maria virgine : qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ipse est vera lux ubi tenebræ non sunt ullæ. Lampadius dixit, Commoneo vos : nolite perdere tantam gratiam domini nostri principis Dyocleciani. Sancti martyres dixerunt, Piissimus imperator tantum debet habere curam hominum : ut Deum cæli non offendat qui est Creator omnium rerum. Nam nos curam habemus, ne in futuro seculo pereamus.

Lectio iii. Post dies quinque iterum sedit Lampadius pro tribunali : et dixit ad sanctos martyres, Audite me, et evadite tormenta : et estote amici nobilium principum. Respondentes sancti dixerunt, Nos non pavescimus terrores vestros : sed magis timemus tormenta æterna. Nam hoc sciat Dyoclecianus imperator tuus, nos Christianos veraces esse, et nunquam discedere a cultura Dei nostri. Tunc iratus Lampadius jussit eos statim expoliari, et scorpionibus mactari. In eadem hora arreptus est Lampadius a dæmonio : et discerpens se expiravit. Hoc autem cum audisset Dyoclecianus imperator, iratus est vehementer : et jussit loculos plumbeos fieri, et vivos sanctos martyres in eos includi, et præcipitari in fluvium. Sic quoque sancti martyres passi sunt pro nomine Domini : sexto Idus Novembris. Et post dies quadraginta duos quidam Nichodemus nomine Christianus levavit loculos cum corporibus sanctorum : et reposuit in domo sua. Tu autem [Domine miserere nostri].

Cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum dicuntur.

SANCTI THEODORI MARTYRIS. (IX. NOVEMB.)

Invitatorium simplex : et tres Lectiones fiant : cum hac Oratione.

Deus, qui nos beati Theodori martyris tui confessione gloriosa circundas et protegis : præsta nobis, quæsumus, ejus imitatione proficere, et oratione fulciri. Per Dominum.

Lectio i. Temporibus Maximiani imperatoris tentus est Theodorus in civitate Ambasia*, et cum eo alii multi tirones ad militandum, et compellebantur universi ad immolandum ydolis. Beatus vero Theodorus, cum esset fidelis et plenus Spiritu Sancto : stans in medio legionis dixit, quia Ego sum Christianus; et immolare reprobis simulachris præceptum non accepi. Habeo enim regem meum Christum in cælis. Adductus autem ad Populium præsidem † : dixit ad eum præses, Theodore, sacrifica diis : et erue te ab his tormentis quæ tibi præparata sunt. Beatus Theodorus dixit, Neque tibi acquiesco : neque pœnas tuas pertimesco. Me enim expectatio bonorum invitat ut confidam propter spem quæ michi reposita est, et coronam quam michi Dominus meus Jesus Christus præparavit. Indignatus ergo judex jussit eum in carcerem mitti : atque ibidem dimitti.

* 'Abasia' *Legenda Joh. MS.*

† 'ad Papilium presidem :' *Legenda Joh. MS.* 'ad brincam preposítum :' *Port.* 1519, 1557.

ut fame moreretur. Beatus vero Theodorus : a Spiritu Sancto nutriebatur.

Lectio ii. Iterum sedens præses pro tribunali : adducto beato Theodoro, dixit ei, Acquiesce michi, Theodore, absque tormentis, et sacrifica diis : ut scribam orbis terrarum dominis, pontificem Theodorum fieri, et honores ab eis non minimos accipere, et confessor noster eris. Beatus Theodorus aspiciens in cælum et consignans se, dixit ad præsidem, Etiam si carnes meas igne cremaveris, et suppliciis variis expendas : donec fuerit spiritus in naribus meis, non negabo Deum meum. Præses hæc audiens dixit quæstionariis ut eum in ligno suspenderent : et ungulis ferreis latera ejus raderent. Qui in tantum eum raserunt : ut etiam costæ ejus nudarentur. Beatus vero Theodorus psallebat dicens, Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo. Tunc judex, multo tractatu facto : dixit ad sanctum martyrem, Quid vis, nobiscum esse, aut cum Christo tuo? Cui sanctus martyr cum gaudio magno respondit, Cum Christo meo : et fui, et sum, et ero.

Lectio iii. Videns præses quia non posset per tormenta superare sancti martyris tolerantiam : dedit adversus eum sententiam, dicens, Theodorum non obtemperantem præceptis invictissimorum principum, credentem vero in Jesum Christum qui crucifixus est jubeo igni tradi. Statim autem ut dictavit sententiam, cum verbo et jussio perficiebatur. Cum autem ignis accensus fuisset : beatus martyr signaculo crucis semetipsum consignans, manibus post tergum ligatis, tanquam aries electus de magno grege ad olocaustum Deo acceptum : aspiciens in cælum oravit. Et cum finisset orationem : ministri dyaboli succenderunt ignem. Magnum autem flammæ micantis vidimus miraculum : quibus datum est videre. Flamma enim in specie cameræ facta est, tanquam velum navis a vento repletum, et circumvallavit corpus beati martyris : et erat non quasi corpus ardens, sed quasi panis qui coquitur. Sancto enim Spiritu superveniente, sine afflictione erat beatus martyr in medio flammæ : et laudans et glorificans Deum reddidit Christo spiritum. Odore vero suavissimo repleti sunt omnes. Facta est autem vox ad eum de cælis dicens, Veni, dilecte meus Theodore, intra in gaudium Domini tui : quia fideliter certaminis tui cursum consummasti. Quædam autem mulier, nomine Eusebia, corpus ejus diligenter sepelivit : in quo loco multa mirabilia fiunt, ad laudem et gloriam nominis Dei. Tu autem [Domine miserere nostri].

Cetera omnia de Communi Unius Martyris.

Si hoc festum in die Martis contigerit, semper erunt Vesperæ de sancta Maria ipso die cum pleno servitio in crastino : tamen ubi agitur de Festo Loci, tunc ibi erit Commemoratio ipsius, et Sexta Feria de sancta Maria.

SANCTI MARTINI EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XI. NOVEMB.)

Novem Lectiones fiant. Invitatorium triplex.

Ad primas Vesperas.

Super Psalmos Ant. O beatum pontificem, qui totis visceribus diligebat Christum regem : et non formidabat imperii principatum : O Martine dulcedo medicamentum et medice : O sanctissima anima quam et si gladius persecutoris* non abstulit tamen palmam martyrii non amisit.

Psalmi feriales.

Capitulum. Ecce sacerdos magnus.

R. Beatus Martinus.

Hymnus. Iste confessor.

V. Amavit eum.

Ant. O Martine O pie, quam pium est gaudere de te : O Martine prophetis compar, apostolis consertus†, præsulum gemma, fide et meritis egregie, pietate misericordia charitate ineffabilis, succurre nobis nunc et ante Deum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui conspicis quia ex nulla nostra virtute subsistimus : concede propicius, ut intercessione beati Martini confessoris tui atque pontificis contra omnia adversa muniamur. Per Dominum nostrum.

Memoria fiat de sancto Menna *martyre, cum hac Oratione.*

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut qui beati Mennæ martyris tui natalicia colimus, intercessione ejus in tui nominis amore roboremur. Per Christum.

Tunc eat Processio ad altare sancti Martini, si habeatur, cantando Responsorium, scilicet Martinus Abrahæ, *et incensato altare et ymagine ejusdem dicat Sacerdos V.* Ora pro nobis. *R.* Ut digni. *cum hac Oratione.*

Deus, bonitatis auctor, et bonorum dispensator, concede propicius : ut qui beati Martini confessoris tui atque pontificis solennitatem veneramur, ejus patrocinio atque suffragio, majestatis tuæ propiciationem consequamur.

In redeundo dicitur de sancta Maria.

Ad Matutinas.

Invitatorium triplex. Martinus ecce migrat hic pauper cælo dives. Quem sanctorum concentus Christo psallens deduxit nos cælestibus hymnis laudemus in hunc Deum.

Ps. Venite.

Hymnus. Iste confessor.

In primo Nocturno.

Ant. Sanctus Martinus obitum suum longe ante præscivit, qui et discipulos in unum congregavit : atque sui dissolutionem imminere prædixit.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Cum repente viribus corporis cœpit destitui : tunc mæror et luctus omnium vox plangentium, unaque precantium . ne pastor oves deseras.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Scimus quidem te, pater, desiderare Christum, sed salva sunt tibi præmia tua, nostri potius miserere quos deseris, pater.

Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).

* 'percussoris' *Brev. Pet. MS. cum Port.* 1519, 1557.

† 'consertus' *Chevallon. cum Brev. Pet. MS. et Port.* 1519, 1557. 'consors' *Brev. Gonv.-Cai. MS.* 'consortus' *Brev. Joh. MS.*

V. Amavit eum Dominus.

Lectio i. Martinus Sabaria* Pannoniorum oppido oriundus fuit : sed intra Ytaliam Tycini alitus est. Parentibus secundum seculi dignitatem non infimis, gentilibus tamen. Pater ejus miles primum : post tribunus militum fuit. Ipse armatam militiam in adolescentia secutus, inter scalares† alas sub rege Constantio, deinde sub Juliano Cæsare militavit : non tamen sponte, quia a primis fere annis divinam potius servitutem sacra illustris pueri inspiravit infantia. Nam cum esset annorum decem, invitis parentibus ad ecclesiam confugit, seque cathecuminum fieri postulavit. Mox mirum in modum totus in Dei opere conversus, cum esset annorum duodecim heremum concupivit. Fecissetque votis satis : si ætatis infirmitas non obstitisset. Animus tamen aut circa monasteria aut circa ecclesiam semper intentus : meditabatur adhuc in ætate puerili, quod postea devotus implevit.

R. 1. Hic est Martinus electus Dei pontifex, Cui Dominus post apostolos tantam gratiam conferre dignatus est . ut in virtute Trinitatis Deificæ mereretur fieri trium mortuorum suscitator magnificus.

V. Sanctæ Trinitatis fidem Martinus confessus est.

Cui Dominus post.

Lectio ii. Cum vero edictum esset a regibus, ut veteranorum filii ad militiam scriberentur : prodente patre, qui felicibus ejus actibus invidebat, cum esset annorum quindecim raptus et cathenatus, sacramentis militaribus implicatus est : uno tantum servo comite contentus, cui tamen versa vice dominus serviebat, adeo ut plerumque ei et calciamenta ipse detraheret, et ipse detergeret. Cibum una caperent : hic tamen sæpius ministraret. Triennio fere ante baptisma in armis fuit : integer tamen ab his viciis quibus illud hominum genus implicari solet. Mira illi circa commilitones benignitas : mira erat charitas. Patientia vero atque humilitas : ultra humanum modum. Nam frugalitatem in eo laudare non est necesse, qua ita usus est ut jam illo tempore non miles sed monachus putaretur. Quibus rebus ita sibi omnes commilitones suos devicerat, ut eum miro affectu venerarentur. Necdum tamen regeneratus in Christo agebat quendam bonis operibus baptismatis candidatum : assistere scilicet laborantibus, opem ferre miseris, alere egentes, vestire nudos. Nichil sibi ex militiæ stipendiis præter quotidianum victum reservabat. Jam tamen evangelii non surdus auditor : de crastino non cogitabat. Quodam tempore cum beatus vir nichil jam præter arma et simplicem militiæ vestem haberet, media hyeme quæ solito asperior inhorruerat adeo ut plerosque vis algoris extingueret : obviam habuit in porta Ambianensium civitatis pauperem nudum.

R. 2. Dum sacramenta offerret beatus Martinus, Globus igneus apparuit super caput ejus.

V. Dum enim ad Deum preces emitteret : et pro universo grege sibi commisso deprecaretur.

Globus.

Lectio iii. Qui cum prætereuntes ut sui misererentur oraret, omnesque miserum præterirent : intellexit vir Deo plenus sibi illum aliis misericordiam non præstantibus reservari. Quid tamen ageret? Nichil præter clamidem qua indutus erat habebat. Jam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro quo accinctus erat, mediam dividit

* 'sabarie' *Chevallon., cum Leg.* 1518, *Legend. Joh. MS., Brev. Gonv.-Cai. MS., et Port.* 1519, 1557. 'sabaria' *Brev. MSS. Joh. et Clar.*

† 'seculares' *Legenda Joh. MS.*

clamidem : partemque ejus pauperi tribuit, reliqua rursus induitur. Interea de circumstantibus ridere cœperunt nonnulli : quia deformis esse, et truncatus habitu videretur. Multi quidem quibus erat mens sanior altius gemuere, quod nichil simile fecissent : cum utique plus habentes vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cum beatus vir se sopori dedisset : vidit Christum clamidis suæ qua pauperem texerat parte vestitum. Intueri diligentissime Dominum, vestemque quam dederat jubetur agnoscere. Moxque ad angelorum circumstantium multitudinem audit Jesum clara voce dicentem, Martinus adhuc cathecuminus hac me veste contexit. Vere memor Dominus dictorum suorum quæ ante prædixerat, quamdiu fecistis hæc uni ex minimis istis michi fecistis : se in paupere professus est fuisse vestitum. Et ad confirmandum tam boni operis testimonium : in eodem se habitu quem pauper acceperat est dignatus ostendere. Quo viso, vir beatissimus non in gloriam est elatus humanam : sed bonitatem Dei in suo opere cognoscens, cum esset annorum duo de viginti, ad baptismum convolavit. Nec statim militiæ renunciavit, tribuni sui precibus evictus, cui contubernium familiare præstabat. Etenim transacto tribunatus sui tempore, renunciaturum se seculo pollicebatur. Qua Martinus expectatione suspensus : per biennium fere postea quam est baptismum consecutus, solo scilicet nomine militavit. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

R. 3. Beatus Martinus obitum suum longe ante præscivit dixitque fratribus. Dissolutionem sui corporis imminere. Quia indicavit jam se resolvi.

V. Viribus corporis cœpit repente destitui : convocatisque discipulis in unum dixit.

Dissolutionem. Gloria. Quia.

In secundo Nocturno.

Ant. Domine jam satis est quod hucusque certavi : sed quoad ipse jusseris militabo ac si parcis ætati bonum est michi, hos quibus timeo ipse custodias.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

Ant. Artus febre fatiscentes spiritui servire cogebat, stratuque suo illo nobili cilicio recubans : nec terram videre jam dignatus cælo totus inhiabat.

Ps. Verba mea (*v.* p. 8).

Ant. Sinite me inquit cælum videre, ut spiritus dirigatur ad Dominum, nichil in me reperiet inimicus : sed sinus Abrahæ me suscipiet.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

V. Justum.

Lectio iiii. Interea irruentibus intra Gallias barbaris, Julianus coacto in unum exercitu apud Vagionum* civitatem, donativum cœpit erogare militibus. Tum vero Martinus oportunum tempus existimans quo peteret missionem : Hactenus, inquit ad Cæsarem, militavi tibi, patere ut nunc militem Deo. Christi enim sum miles : pugnare michi non licet. Tunc vero adversus hanc vocem tyrannus infremuit, dicens eum metu pugnæ quæ postera die erat futura, non religionis gratia detrectare militiam. At Martinus intrepidus, Si hoc, inquit, ignaviæ ascribitur non fidei, crastina die ante aciem inermis astabo : et in nomine Domini Jesu, signo crucis non clipeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodia

* 'Vangionum' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518.

jubetur, facturus fidem dictis, ut inermis barbaris objiceretur. Postera die hostes legatos de pace miserunt: sua omnia seque dedentes. Unde quis dubitet hanc vere beati viri fuisse victoriam, cui præstitum sit ne inermis ad prælium mitteretur? Exinde relicta militia, sanctum Hilarium Pictavæ civitatis episcopum, cujus tunc in Dei rebus expectata et cognita fides habebatur, expetivit: et aliquandiu apud eum commoratus est. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 4. Dixerunt discipuli ad beatum Martinum, cur nos pater deseris, aut cui nos desolatos relinquis. Invadent enim gregem tuum lupi rapaces.

V. Scimus quidem desiderare te Christum, sed salva sunt tibi præmia tua nec dilata minuentur, nostri potius miserere quos deseris.

Invadent.

Lectio v. Eo tempore se ei quidam cathecuminus junxit cupiens sanctissimi viri instrui disciplinis. Qui paucis interpositis diebus languore corripitur. At tum Martinus forte discesserat. Et cum per triduum defuisset: regressus exanime corpus inveniens, flens et ejulans accurrit. Tamen* vero tota Spiritum Sanctum mente concipiens, super exanimata defuncti fratris membra prosternitur. Et cum aliquandiu orationi incubuisset, vidit defunctum paulatim membris omnibus commoveri, et laxatis in usum videndi palpitare luminibus. Ita redditus vitæ statim baptisma consecutus plures postea vixit annos. Primusque apud nos Martini virtutum vel materia vel testimonium fuit. Sub eo tempore Martinus ad episcopatum Turonicæ ecclesiæ petebatur. Sed cum exinde monasterio suo non facile erui posset†, Ruricius quidam e civibus, uxoris languore simulato, ad genua ipsius provolutus ut egrederetur obtinuit. Ita dispositis jam in itinere civium turbis, sub quadam custodia ad civitatem usque deducitur. Mirum in modum incredibilis multitudo non solum ex illo oppido, sed etiam ex vicinis urbibus ad suffragia ferenda convenerant. Una omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia: Martinum episcopatu esse dignissimum, felicem fore tali ecclesiam sacerdote.

R. 5. Domine si adhuc populo tuo sum necessarius non recuso propter eos subire laborem. Fiat voluntas tua.

V. Jam enim Domine satis est quod hucusque certavi: sed quoad ipse jusseris militabo: ac si parcis ætati bonum est michi.

Fiat voluntas.

Lectio vi. Jam vero sumpto episcopatu, qualem se quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis evolvere. Idem enim constantissime perseverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde ejus humilitas: eadem in vestitu ejus vilitas erat. Atque ita plenus auctoritatis et gratiæ implebat episcopi dignitatem, ut non tamen propositum monachi virtutemque desereret. Si igitur facta hujus sanctissimi viri verbis explicari utcunque possunt, tamen interiorem vitam illius, et quotidianam conversationem, et animum cælo intentum, nulla unquam vere profiteor explicabit oratio: illam scilicet perseverantiam et temperamentum in abstinentia et jejuniis, potentiam in vigiliis et orationibus, noctesque ab eo perinde ac dies ductas, nullumque vacuum ab opere Dei‡ tempus quo vel ocio indulserit vel negocio, sed nec cibo aut somno quidem, nisi inquantum naturæ necessitas cogebat. Adeo omnia majora sunt in Martino, quam ut verbis concipi

* 'Tum' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518.
† 'Sed cum erui de monasterio suo non facile posset' *Leg.* 1518. ‡ 'diei' *Leg.* 1518.

queant. Nunquam hora ulla momentumque præteriit, quo non aut orationi incumberet, aut insisteret lectioni. Nam si quid aliud forte agebat, nunquam tamen animum ab oratione laxabat. O vere beatum virum in quo dolus non fuit : neminem judicans, neminem damnans : nulli malum pro malo reddens. Tantamque adversus omnes injurias patientiam assumpserat, ut cum esset summus sacerdos, impuneque etiam ab infimis clericis læderetur, nec propter id eos aut loco unquam amoverit, aut a sua quantum in ipso fuit charitate repulerit. Nunquam in illius ore nisi Christus, nunquam in illius corde nisi pietas, nisi pax : nisi misericordia inerat. Nemo unquam illum vidit iratum : nemo mærentem, nemo ridentem. Unus idemque semper : cælestem quodammodo læticiam vultu præferebat.

R. 6. Oculis ac manibus in cælum semper intentus. Invictum ab oratione spiritum non relaxabat.

V. Nichil enim terreni aliquando negocii divino anteponens officio, semperque semetipsum ad ea quæ superna sunt extendens.

Invictum. Gloria. Invictum.

In tertio Nocturno.

Ant. Media nocte Dominica sanctus decessit : quem cæli cives mox obviant : multi audierunt voces in sublimi qui et vitro purior, lacte candidior, carne quoque monstratus est gemma sacerdotum.

Ps. Domine quis habitabit (*xiiii.* p. 17).

Ant. Glorificati hominis viderunt gloriam qui affuerunt : nam caro quam cinis semper obtexerat ita resplenduit : ut quoddam resurrectionis decus et extincta præferret.

Ps. Domine in virtute (*xx.* p. 26).

Ant. Adest multitudo monachorum ac virginum, hi speciali gloria præcipue flebant cum sentirent magis esse gaudendum si rationem vis doloris admitteret.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Justus ut palma florebit.

Sine expositione.

Lectio vii. Martinus igitur obitum suum longe ante præscivit : dixitque fratribus dissolutionem sui corporis imminere. Interea causa extitit, qua Condatensem diocesim visitaret. Nam clericis inter se ecclesiæ illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret, proficisci tamen ob istiusmodi causam non recusavit : bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem ecclesiæ redditam reliquisset. Ita profectus cum suo illo ut semper consueverat frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu, mergos in flumine conspicatur piscium prædam sequi, et rapacem ingluviem assiduis urgere capturis. Forma, inquit, hæc dæmonum est. Insidiantur incautis : capiunt nescientes. Captos devorant : et saturari nequeunt devoratis. Imperat deinde potenti virtute verborum, ut eum cui innatabant gurgitem relinquentes aridas peterent desertasque regiones : eo nimirum circa aves illas usus imperio, quo dæmones fugare consueverat. Itaque grege facto omnes in unum illæ volucres congregatæ relicto flumine montes silvasque petierunt, non sine admiratione multorum qui tantam in Martino virtutem viderent, ut etiam avibus imperaret. Aliquandiu ergo in vico illo vel in ecclesia ad quam ierat commoratus, pace inter clericos restituta, cum jam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis cœpit repente destitui. Convocatisque discipulis indicat se jam resolvi. Tunc vero mæror et

luctus omnium : vox una plangentium, Cur nos pater deseris, aut cui nos desolatos relinquis? Invadent enim gregem tuum lupi rapaces. Et quis eos a morsibus diris percusso pastore prohibebit.

R. 7. O beatum virum in cujus transitu sanctorum canit numerus. Angelorum exultat chorus : omniumque cælestium virtutum occurrit psallentium exercitus.

V. Ecclesia illius virtute roboratur, sacerdotes revelatione glorificantur, quem Michael assumpsit cum angelis.

Angelorum.

Lectio viii. Scimus quidem desiderare te Christum : sed salva sunt tibi præmia tua, nec dilata minuentur. Nostri potius miserere quos deseris. Tunc ille motus his fletibus, ut totus semper in Domino misericordiæ visceribus affluebat, lachrymasse perhibetur. Conversusque ad Dominum hac tantum flentibus voce respondit, Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem : fiat voluntas tua. Nimirum inter spem amoremque positus dubitavit pæne quid mallet : quia nec hos deserere, nec a Christo volebat diutius separari. Nichil tamen in voto suo ponens aut voluntati relinquens, totum se Domini arbitrio potestatique committens. Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videtur? Gravis quidem est, Domine, corporeæ pugna militiæ : et jam satis est quod hucusque certavi. Sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso : nec fatiscentem causabor ætatem. Munia tua devotus implebo : sub signis tuis quoad ipse jusseris militabo. Et quamvis optata sit seni missio post laborem, est tamen animus victor annorum et cedere nescius senectuti. At si jam parcis ætati : bonum est michi, Domine, fiat voluntas tua. Hos vero quibus timeo : ipse custodias. O virum ineffabilem nec labore victum, nec morte vincendum : qui in nullam se partem pronior inclinaverat, nec mori timuit, nec vivere recusavit. Itaque cum jam per aliquot dies vi febrium teneretur, non tamen a Dei opere cessabat. Per noctem in orationibus et vigiliis fatiscentes artus spiritui servire cogebat : nobili illo stratu suo in cinere et cilicio recubans. Et cum a discipulis rogaretur, ut saltem vilia sibi sineret stramenta supponi : Non decet, inquit, filii, Christianum nisi in cinere mori. Ego si aliud vobis exemplum relinquo : ipse peccavi. Oculis ergo ac manibus in cælum semper intentus invictum ab oratione spiritum non relaxabat. Et cum a presbyteris qui tunc ad eum confluxerant rogaretur, ut corpusculum lateris mutatione relevaret, Sinite, inquit, sinite me, fratres, cælum potius respicere quam terram : ut suo jam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. Tu autem.

R. 8. O quantus erat luctus omnium : quanta præcipue mærentium lamenta monachorum. Quia et pium est gaudere Martino : et pium est flere Martinum.

V. Beati viri corpus usque ad locum sepulchri hymnis canora turba prosequitur.

Quia.

Lectio ix. Hæc locutus : diabolum videt prope assistere. Quid hic, inquit, astas cruenta bestia? Nichil in me funeste reperies. Abrahæ me sinus recipiet. Cum hac ergo voce fatigatum divinis operibus spiritum cælo reddidit. Testatique nobis sunt qui affuerunt, jam exanimi corporis* glorificati hominis vidisse se gloriam. Vultus luce clarior renitebat : cum

* 'corpore' *Legenda Joh. MS. cum Leg.* 1518.

membra cetera nec tenuis quidem macula fuscaret. In aliis etiam sed in illius tantum artubus non pudendis : septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis istum unquam cilicio tectum, quis in cineribus crederet involutum? Jam vitro purior, lacte candidior : jam in quadam futuræ resurrectionis gloria et natura demutatæ* carnis ostensus est. Jam vero in obsequium funeris credi non potest, quanta hominum multitudo convenerit. Tota obviam corpori civitas ruit. Cuncti ex agris atque vicis, multique ex vicinis etiam urbibus affuerunt. O quantus luctus omnium, quanta præcipue mærentium lamenta monachorum, qui eo die fere ad duo milia convenisse dicuntur. Specialis Martini gloria : ejus exemplo in Domini servitute stirps tanta fructificaverat. Agebat nimirum ante se pastor extinctus greges suos : sanctæ illius multitudinis pallidas turmas, agmina palliata, et aut emeritorum laborum senes, aut juratos Christi in sacramenta tirones. Tum virginum chorus fletu abstinens præ pudore, cum lætandum potius illi esse sentiret quem Dominus jam suo gremio confoveret : quam sancto dissimulabat gaudio, quod dolebat. Si quidem fides flere prohiberet, gemitum extorqueret affectus. Etenim tam erat sancta de illius gloria exultatio, quam pia de morte confusio. Ignosce flentibus, gratulare gaudentibus : quia et pium est gaudere Martino, et pium est flere Martinum, dum unusquisque et sibi præstet ut doleat, et illi debet ut gaudeat. Hoc igitur beati viri corpus usque ad locum sepulchri hymnis canora cælestibus turba prosequitur. Comparetur si placet secularis pompa, non dicam funeris, sed triumphi. Quid simile Martini exequiis conferetur? Ducant illi præ curribus suis vinctos, post terga captivos : Martini corpus hi qui mundum ductu illius vicerant prosequuntur. Illos confusis populorum plausibus honorat insania : Martino divinis plauditur psalmis, Martinus hymnis cælestibus honoratur. Illi post triumphos suos in tartara sæva traduntur† : Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur. Martinus hic pauper et modicus cælum dives ingreditur. Tu autem.

R. 9. Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur. Martinus hic pauper et modicus. Cælum dives ingreditur. hymnis cælestibus honoratur.

V. Martinus episcopus migravit a seculo, vivit in Christo, gemma sacerdotum.

Martinus. Gloria. Cælum.

Ante Laudes V. Ora pro nobis, beate Martine.

R. Ut digni [efficiamur promissionibus Christi].

IN LAUDIBUS.

Ant. Dixerunt discipuli ad beatum Martinum, cur nos pater deseris, aut cui nos desolatos relinquis, invadent enim gregem tuum lupi rapaces.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius . non recuso laborem, fiat voluntas tua.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. O virum ineffabilem nec labore victnm nec morte vincendum : qui nec mori timuit nec vivere recusavit.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Oculis ac manibus in cælum semper intentus invictum ab oratione spiritum non relaxabat, alleluya, alleluya.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Martinus Abrahæ sinu læ-

* 'tenuitate' *Leg.* 1518.

† 'truduntur:' *Legenda Joh. MS.*

tus excipitur. Martinus hic pauper et modicus cælum dives ingreditur hymnis cælestibus honoratur.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ecce sacerdos magnus.

Hymnus. Jesu Redemptor omnium.

℣. Justus germinabit.

Ant. O quantus luctus omnium, quanta præcipue lamenta monachorum et virginum chorus, quia et pium est gaudere Martino et pium est flere Martinum.

Ps. Benedictus.

Oratio. Deus qui conspicis.

Memoria fiat de sancto MENNA *martyre, cum Oratione ut supra.*

AD PRIMAM.

Ant. Dixerunt discipuli.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Te jure.

Ps. Quicunque, *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Domine si adhuc.

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Ecce sacerdos.

Responsoria et Versus de Communi Unius Confessoris et Pontificis ad omnes Horas dicantur : similiter et Capitula.

AD SEXTAM.

Ant. O virum.

Ps. Defecit [*cxviii.* 81, p. 61].

Capitulum. Benedictionem.

AD NONAM.

Ant. Martinus Abrahæ.

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. Cognovit.

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Dixerunt discipuli.

Psalmi feriales.

Capitulum. Ecce sacerdos magnus.

Hymnus. Jesu Redemptor omnium.

℣. Justus germinabit.

Ant. O beatum virum cujus anima paradisum possidet, unde exultant angeli, lætantur archangeli, chorus sanctorum proclamat, turba virginum invitat, mane nobiscum in æternum.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui conspicis.

Eodem modo dicantur Vesperæ quotidie per Octavas, quando de sancto Martino agitur.

HOC *modo fiat servitium* AD MATUTINAS *per Octavas,* QUANDO DE OCTAVIS AGITUR.

Invitatorium. Martinus ecce.

Ps. Venite.

Hymnus. Iste confessor.

Antiphonæ super Psalmos.

Martinus adhuc cathecuminus hac me veste contexit.

Ps. Beatus vir (*i.* p. 5).

Ant. Sanctæ Trinitatis fidem Martinus confessus est, et baptismi gratiam recepit.

Ps. Quare fremuerunt (*ii.* p. 7).

Ant. Beatus Martinus dixit Juliano, Christi enim sum miles pugnare michi non licet.

Ps. Domine quid multiplicati (*iii.* p. 7).

Ant. Ego signo crucis non clipeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.

Ps. Cum invocarem (*iiii.* p. 8).

Ant. Confido in Domino quod filia mea precibus tuis reddita sit sanitati.

Ps. Verba mea (*v.* p. 8).

Ant. Tetradius, cognita Dei virtute, ad baptismi gratiam pervenit.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Dominus Jesus Christus non se inquit purpuratum nec diademate renitentem venturum esse prædixit.

Ps. Domine quis (*xiiii.* p. 17).

Ant. Dum sacramenta offerret

beatus Martinus, globus igneus apparuit super caput ejus.

Ps. Domine in virtute tua (*xx.* p. 26).

Ant. O ineffabilem virum, per quem nobis tanta miracula choruscant.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Amavit eum Dominus.

Lectiones de miraculis sancti Martini. (*Gregorii Turonensis liber de miraculis beati Martini in præfatione.*)

*Lectio i.** Miracula quæ Dominus Deus noster per beatum Martinum antistitem suum in corpore positum operari dignatus est, quotidie ad corroborandam fidem credentium confirmare dignatur. Ille nunc exornans virtutibus ejus tumulum, qui in eo operatus est cum esset in mundo. Et ille præbet per eum beneficia Christianis, qui misit tunc præsulem gentibus perituris. Nemo ergo de anteactis virtutibus dubitet, cum præsentium signorum cernit munera dispensari : cum videt claudos erigi, cæcos illuminari, dæmones effugari : et alia quæque morborum genera ipso medicante curari. (*Ibidem capitulo iii.*) Lucidus itaque et toto orbe renitens gloriosus dominus Martinus decidente jam mundo sol novus exoriens, sicut anterior narrat hystoria, apud Sabariam Pannoniæ ortus ad salvationem Galliarum opitulante Domino dirigitur. Quas virtutibus et signis illustrans, in urbe Turonica episcopatus honorem invitus populo cogente suscepit. In quo gloriosam et pæne inimitabilem agens vitam per quinquennia quinque bis insuper geminis mensibus cum decem diebus : octogesimo primo ætatis suæ anno, Cæsareo et Attico consulibus, nocte media quievit in pace. Gloriosum ergo et toto mundo laudabilem ejus transitum die Dominica fuisse manifestum est. Idque in sequentibus certis testimoniis comprobamus, quod non parvi meriti fuisse censetur, ut illa die eum Dominus in paradisum susciperet, qua idem Redemptor et Dominus victor ab inferis resurrexit, et ut qui Dominica solennia semper celebraverat impollute, post mundi pressuras Dominica die locaretur in requie, qua nunc fruitur cum Domino sine fine. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Hujus beati viri hæc prima leguntur insignia. Dum adhuc esset cathecuminus, hyemali frigore, media suæ clamidis pauperem parte vestivit. Qua etiam parte clamidis suæ inter angelicos exercitus Dominum Jesum divinitus illuminatus nocte sequente vestitum aspexit, ut verum esse intelligeret quod ipse Dominus Jesus evangelicis intonat paginis : quamdiu fecistis uni ex his minimis, michi fecistis. Hic Martinus florem adolescentiæ suæ Mediolana transegit in urbe : quam tunc temporis Arriana favente Auxentio multum maculavit perfidia. Cui sanctus Martinus ut fortis athleta Christi viriliter resistebat : intrepidusque veram Sanctæ Trinitatis fidem docebat. Sed exinde Arrianorum sævicia principum depulsus Gallicanas secessit in partes. Venerabilique Pictavensis urbis antistiti Hylario junctus est, qui tunc temporis quasi firmissima fidei columna omnibus laudabilis extitit, et quasi lucifer in cælo ceteris clarior stellis clarescit, ita ille sanctus vir in ecclesia Christi omnibus famæ magnitudine et vitæ sanctitate et doctrinarum veritate sanctarum excellentior effulsit. Hujus discipli-

* '*Per oct. legantur lec. de miraculis vel de vita beati martini : quando de eo fit seruitium et quando fiunt medie lec. in festis ix lec. per ordinem.* ¶ *Secunda die infra oct. Lectio prima.*' Leg. 1518.

nis se sanctus Martinus post relictum militiæ cingulum sociavit, ut tanti viri eruditus exemplis Christianam fortiter procederet ad pugnam, fidei armatus galea, et lorica justitiæ accinctus, et gladio verbi Dei armatus : intrepidusque contra omnia tela maligni spiritus bellator muniretur. Tu autem.

Lectio iii. Idem quoque sanctus vir, divino admonitus oraculo parentes visitare, matrem ad sacræ fidei convertit professionem : et quæ se genuerat mundo, ipsam generavit Christo. Hicque in itinere latronum perpessus insidias, dum uni traditur ad custodiendum, evangelica prædicatione latronem convertit ad Christum : et cui traditus fuit ad pœnam, factus est ei in salutem. Inde regressus obviam habuit malignum spiritum : qui viro sancto quocunque pergeret comitem se esse spopondit. Cui intrepidus respondit, Dominus michi adjutor est : non timebo minas tuas. Sed multas Arrianorum tribulationes sustinens iterum Gallias repedavit. Sanctoque patri Hylario Pictavensi junctus prope civitatem sibi cellulam construxit, in qua liberius contemplativos carperet fructus. Cui quidam cathecuminus adhærens subita sancto absente viro morte præreptus est. Quem vir Dei precibus profusis resuscitavit, vitæque redditum baptizavit, qui multis postea vixit annis. Alterum quoque in cujusdam Lupicini agro laqueo suspensum sacris orationibus vitæ restituit. Tertium in Carnoteno oppido cujusdam mulieris filium sola oratione in conspectu populi resuscitavit. Factus vero episcopus Turonicæ civitatis plurima sanctarum insignia gessit virtutum, et multa cælestis vitæ dogmata sparsit. Tamen privatæ vitæ continentiam in turbis populorum non amisit : humilis in habitu, jocundus in sermone, devotus in prædicatione, verax in judicio, venerabilis in moribus, pervigil in orationibus, assiduus in lectione, constans in vultu, pius in affectu, honorabilis in ministerio sacerdotali, infatigabilis verbi Dei seminator, impiger acceptam Domini sui pecuniam multiplicare, cum gaudentibus gaudens, cum lugentibus lugens, omnibus omnia factus : ut omnes lucrificaret Christo. Virtutibus insignis, bonitate laudabilis, pietate amabilis : multis in episcopatu fulgens virtutibus. Tu autem.

Versus et Responsoria secundum ordinem Nocturnorum Hystoriæ primæ diei dicuntur.

Ps. Te Deum *dicitur.*

Ante Laudes V. Ora pro nobis, beate Martine.

R. Ut digni [efficiamur promissionibus Christi].

In Laudibus.

Ant. Dixerunt discipuli.

Ps. Dominus regnavit [*xcii.* p. 29].

Capitulum, Hymnus, et Versus, sicut in prima die.

Hæ sequentes Antiphonæ dicuntur quotidie infra Octavas ad Matutinas et ad Vesperas super Psalmum Benedictus, *et* Magnificat, *vel ad Memoriam de sancto Martino, cum de aliquo alio festo fit servitium.*

Ant. Sacerdos Dei Martine, aperti sunt tibi cæli et regnum Patris mei.

Ant. Sacerdos Dei Martine pastor egregie, ora pro nobis Deum.

Ant. Sanctus Martinus.

Ant. Cum repente.

Et aliæ Antiphonæ quæ sequuntur de Nocturnis : et semper cum hoc Versu, Ora pro nobis beate Martine : *præterquam* ad secundas Vesperas*

* '*preter*' Chevallon.; '*preterquam*' *Portif.* 1519, 1557.

sancti Hugonis : tunc enim dicitur V. Amavit eum Dominus, *videlicet ad Memoriam sancti Martini.*

Oratio. Deus qui conspicis.

Deinde dicantur Memoriæ consuetæ, quia chorus non regitur.

UBI VERO *non poterit infra Octavas de eo plenum servitium fieri, Antiphona* Martinus adhuc, *et Antiphonæ sequentes post Antiphonam* Sacerdos Dei Martine aperti, *et [post] Antiphonam* Sacerdos Dei Martine pastor [pp. 1024, 1028], *ad Memoriam de sancto Martino dicuntur infra Octavas, cum hoc Versu, ut supra dictum est,* Ora pro nobis, beate Martine.

Oratio ut supra.

AD PRIMAM.

Ant. Dixerunt discipuli.

Ps. Deus in nomine tuo (*liii.* p. 42).

Ant. Gloria tibi Trinitas.

Ps. Quicunque vult. *p.* 46.

AD TERTIAM, ET AD ALIAS HORAS, *omnia fiant sicut in prima die.*

SANCTI BRICII, EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XIII. NOVEMB.)

AD VESPERAS. *Antiphonæ et Psalmi feriales.*

Capitulum. Ecce sacerdos.

Hymnus, et cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis, cum hac Oratione.

Conserva, quæsumus, Domine, populum tuum, intercessione beati Bricii confessoris tui atque pontificis, in tuo amore confisum : ut mereamur ipso intercedente consortes fieri cælestium gaudiorum. Per.

Memoria fiat de sancto MARTINO, *cum Antiphona,* Sacerdos Dei Martine pastor. *Versus et Oratio ut supra.*

Deinde dicantur Memoriæ consuetæ, nisi Dominica fuerit.

AD MATUTINAS.

Invitatorium duplex : tres Lectiones fiant : sine regimine chori.

Versus. Amavit eum.

Lectio i. (*Sulpicius, lib.* 2. *de vita sancti Martini.*)

Bricius cum esset primævæ ætatis juvenis, et cor facile sequeretur, sancto Martino adhuc viventi in corpore multas ferebat insidias. Unde quadam die, dum quidam infirmus medicinam expeteret : Bricius adhuc diaconus in platea eum convenit. Cui simpliciter infirmus ait, Ecce ego præstolor beatum virum : et nescio ubi sit, vel quid operis agat. Cui Bricius, Si, inquit, delirum illum quæris : prospice eminus, ecce cælum solito sicut amens respicit. Cunque pauper ille occursu reddito quod petierat impetrasset, Bricium diaconum vir beatus alloquitur, En ego, Brici, delirus tibi videor? Cunque ille confusus hæc audiens dixisse se denegaret : ait sanctus Martinus, Nonne aures meæ ad os tuum erant, cum hæc eminus loquebaris? Amen dico tibi quia obtinui apud Deum ut post me ad pontificatus honorem accedas : sed noveris te in episcopatu multa adversa passurum. Bricius hæc audiens irridebat eum, dicens, Nonne verum dixi istum delira verba proferre? Sed et presbiterii honore præditus Bricius sæpius beatum Martinum conviciis lacessivit. Unde quadam die dum in area, quæ parva admodum tabernaculum illius ambiebat, in sedili suo ligneo resedisset

beatus Martinus : vidit duos dæmones in excelsa illa quæ monasterio supereminet rupe consistere, indeque alacres ac lætos vocem istiusmodi adhortationis emittere ; Eya te Bricio : eya te Bricio. Credo cernebant miserum eminus propinquantem conscii quantam illi rabiem spiritus sui suscitassent. Nec mora : Bricius furibundus irrupit. Ibi plenus insania evomit in Martinum mille convicia. Objurgatus enim pridie ab eo fuerat, cur qui nichil ante clericatum, quippe in monasterio ab ipso Martino nutritus, habuisset, equos aleret, mancipia compararet. Nam illo tempore arguebatur a multis, quod non solum pueros barbaros, sed etiam puellas scitis* vultibus coemisset. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Objurgatione beati Martini Bricius infeliciter insano felle commotus, et ut credo præcipue dæmonum illorum agitatus instinctu, Martinum aggressus est : ut vix manibus temperaret, cum quidem† sanctus vultu placido, mente tranquilla infelicis amentiam per mitia verba cohiberet. Sed ita in eo nequam spiritus redundabat, ut ne sua quidem illi quamvis vana admodum mens subesset. Trementibus labiis, incertoque vultu, decolor præ furore rotabat verba peccati, se asserens sanctiorem, quippe qui a primis annis in monasterio inter ecclesiæ sacras disciplinas ipso Martino educante crevisset : Martinum vero et a principio, quod ipse diffiteri non posset, militiæ actibus sorduisse, et nunc per inanes superstitiones et fantasmatica visionum ridicula prorsus inter deliramenta senuisse. Cum multa alia, quæ reticere melius est, acerbiora evomuisset‡ Bricius in beatum Martinum, egressus tandem furore saciato quasi se penitus vindicasset, rabidus ea parte qua venerat recurrebat : cum interea ut credendum est per Martini orationes, fugatis ab illius corde dæmonibus, reductus in pœnitentiam mox revertitur, atque ad Martini se genua prosternit veniam poscens, fatetur errorem. Nec sine dæmone se fuisse, tandem sanior confitetur. Non erat apud Martinum labor iste difficilis : ut ignosceret supplicanti. Tunc et ipsi Briconni§ et præsentibus omnibus sanctus exposuit qualiter illum a dæmonibus vidisset agitari, se conviciis non moveri : quæ magis illi a quo essent effusa nocuissent. Exinde cum idem Bricius apud eum multis magnisque criminibus persæpe premeretur : cogi non potuit ut eum a presbyterio submoveret, ne suam persequi videretur injuriam, illud sæpe commemorans. Si Christus Judam passus est, cur ego non patiar Bricionem?‖ Tu autem.

(*Hucusque Sulpicius, ubi supra.*)

Lectio iii. Igitur post decessum beati Martini adeptus Bricius cum consensu civium pontificatus officium orationi vacabat : quia quamquam esset superbus et vanus, castus tamen habebatur in corpore. Tricesimo autem ordinationis suæ anno, oritur contra eum lamentabile crimen. Nam mulier ad quam cubicularii ejus vestimenta deferebant ad abluendum, quæ sub religionis specie erat veste mutata, concepit et peperit. Qua de re surrexit populus omnis Turonorum in ira, et totum crimen super episcopum referunt, volentes eum unanimiter lapidare. Dicebant enim, Diu pietas sancti tuam celavit luxuriam. Nec nos diutius Deus sinet manus tuas indignas osculando pollui. Ille quoque econtrario viriliter hæc negans :

* 'citis' *Chevallon. cum Leg.* 1518, *et Leg. Joh. MS.* † 'quidam' *Chevallon.*
‡ 'evomisset' *Chevallon.* § 'Bricioni' *Legenda Joh. MS.* 'britioni' *Leg.* 1518.
‖ 'bricin?' *Portif.* 1519, 1557. 'britionem' *Leg.* 1518.

Afferte, inquit, infantem ad me. Cunque allatus ei fuisset infans triginta dies ab ortu habens : ait ad eum Bricius episcopus, Adjuro te, infans, per Jesum Christum Filium Dei omnipotentis, ut si ego te generavi coram cunctis edicas. Et ille infans dixit sancto Bricio episcopo, Non es tu pater meus. Populis autem rogantibus ut quis esset pater infantis interrogaret : ait sanctus Bricius episcopus, Non est hoc meum. Quod ad me pertinuit : sollicitus fui. Vobis si aliquid suppetit : per vos rescite. Tunc illi magicis artibus hoc factum asseverantes, insurgunt contra eum in una conspiratione : trahentesque sanctum Bricium episcopum dicebant, Non diutius nobis falso pastoris nomine dominaberis. Sanctus Bricius episcopus ad satisfaciendum adhuc populo prunas ardentes in birro suo posuit : et ad se stringens usque ad sanctum sepulchrum beati Martini una cum populorum turbis vadit. Projectisque ante sanctum sepulchrum prunis, vestimentum inustum apparuit. Illis quoque sic eum prosequentibus* ait, Sicut istud vestimentum ab his ignibus videtis illæsum : ita et corpus meum a tactu mulieris est impollutum. Populis vero non credentibus sed contradicentibus, sanctus Bricius trahitur, calumniatur, eicitur, ut sermo sancti Martini adimpleretur : noveris te in episcopatu multa adversa passurum. At ille Romam veniens cuncta quæ pertulerat papæ refert. Septimo igitur anno cum auctoritate papæ sanctus Bricius episcopus in cathedram suam regressus est : septem postea feliciter vivens annos. Cui post quadragesimum septimum episcopatus annum defuncto : sanctus Eustochius† successit magnificæ sanctitatis, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor laus et imperium una cum coæterno Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen. Tu autem.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis usque ad Laudes.

Ante Laudes V. Justum deduxit Dominus per vias rectas.

R. Et ostendit illi regnum Dei.

In Laudibus.

Ant. Post excessum beatissimi Martini episcopi beatus Bricius cathedram episcopatus suscepit.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Tricesimo ordinationis suæ anno, oritur contra eum lamentabile crimen : nam quædam mulier quæ cubiculariis vestimenta abluebat concepit et peperit, et omne crimen episcopo obiciunt.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Illo quoque negante, jussit afferri sibi infantem, cunque oblatus fuisset triginta ab ortu habens dies, ait ad eum Bricius : adjuro te per Deum ut si ego te generavi coram cunctis edicas.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Respondens autem infans coram omni populo beato viro dixit. non es tu, inquit, pater meus.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Sanctus Bricius satisfaciens populis, prunas ardentes ab urbe in birro suo deferens, et ante sepulchrum beati Martini coram populo projiciens, vestimentum suum inustum apparuit.

Ps. Laudate Dominum (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Ecce sacerdos.

Hymnus. Jesu Redemptor.

V. Justus germinabit.

Ant. Populis autem non creden-

* 'persequentibus' *Leg. Joh. MS.*

† 'eustachius' *Leg.* 1518.

tibus et ab episcopatu eum projicientibus, Romam petiit flens et ejulans atque dicens, merito hæc patior quia peccavi in sanctum Dei.

Ps. Benedictus, *p.* 35.

Oratio. Conserva, quæsumus, Domine.

Memoria de sancto Martino, et aliæ Memoriæ consuetæ.

AD PRIMAM.

Ant. Post excessum.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

Ant. Gloria tibi Trinitas.

Ps. Quicunque, *p.* 46.

AD TERTIAM.

Ant. Tricesimo.

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Capitulum. Ecce sacerdos.

Responsoria et Versus de Communi unius confessoris et pontificis ad omnes Horas dicantur : similiter et Capitula.

AD SEXTAM.

Ant. Illo quoque.

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

Capitulum. Benedictionem omnium gentium.

AD NONAM.

Ant. Sanctus Bricius.

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

Capitulum. Cognovit eum.

SI *festum sancti Bricii in Dominica contigerit, fiat servitium de festo, et Memoria de Dominica, videlicet hoc modo :*

AD PRIMAS VESPERAS, *super Psalmos feriales Ant.* Justum deduxit. *major.*

Psalmi feriales.

Capitulum. Ecce sacerdos.

R. Miles Christi.

Hymnus, et cetera omnia de Communi, ut supra.

Oratio. Conserva, quæsumus, Domine.

Memoria de sancto Martino, et postea de Dominica, deinde de Trinitate, et Processio ante crucem.

AD MATUTINAS, *tres primæ Lectiones de proprietate sancti Bricii quæ habentur cum Versiculo et Responsoriis de primo Nocturno communis Hystoriæ Unius Confessoris et Pontificis. Et tres mediæ Lectiones fiant de sancto Martino cum Versiculo* Justum deduxit, *et cum Responsoriis de primo Nocturno Hystoriæ sancti Martini.*

Lectio iiii. (*Sulpicius, libro i.*)

Accidit autem dum beatus Martinus iter ageret, ut gentilis cujusdam corpus, quod ad sepulchrum cum superstitioso funere deferebatur, obvium haberet. Conspicatusque eminus venientium turbam, quidnam id esset ignarus, paululum stetit. Nam fere quingentorum passuum intervallum erat, ut difficile fuerit dinoscere quid videret, tamen quia rusticam manum cerneret, et agente vento lintheamina corpori superjecta volitarent, profanos sacrificiorum ritus agi credidit. Quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulachra dæmonum candido tecta velamine misera per agros suos circumferre dementia. Tu autem.

Lectio v. Elevato ergo in adverso signo crucis : imperat turbæ non moveri de loco, onusque deponere. Hic vero mirum in modum * videres miseros, primum velut saxa riguisse. Deinde cum proximo † movere se summo conamine nitebantur, ultra accedere non valentes, ridiculam in vertiginem rotabantur, donec victi corporis onus deponunt, attoniti et semet invicem aspectantes : quidnam sibi accidisset, taciti cogitabant. Sed cum beatus vir comperisset

* 'mirum immodum' *Chevallon.* † 'primo' *Legenda Joh. MS., Leg.* 1518.

exequiarum esse illam frequentiam non sacrificiorum : elevata rursum manu dat eis abeundi et tollendi corporis potestatem. Ita eos et cum voluit stare compulit : et cum libuit abire permisit. Tu autem.

Lectio vi. Nec minorem sub idem fere tempus eodem in opere virtutem edidit. Nam cum in vico quodam fano antiquissimo et celeberrimo ignem immisisset : in proximam immo adhærentem domum agente vento flammarum globi ferebantur. Quod ubi Martinus advertit, rapido cursu tectum domus scandit : obvium se advenientibus flammis inferens. Tunc vero mirum in modum cerneres contra vim venti ignem retorqueri : ut compugnantium inter se elementorum quidam conflictus videretur. Ita in virtute Martini ibi tantum ignis est operatus, ubi jussus est. Tu.

Et tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Homo quidam nobilis, *cum Versiculo et Responsoriis* de tertio Nocturno communis Hystoriæ Unius Confessoris et Pontificis.*

Ante Laudes V. Ora pro nobis, beate Brici.

R. Ut digni [efficiamur promissionibus Christi].

AD LAUDES *omnia fiant ut supra.*

AD PRIMAM, *super Psalmum* Quicunque *dicitur Ant.* Te jure.

AD ALIAS HORAS *omnia fiant ut supradictum est.*

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Post excessum.
Ps. Dixit Dominus [*cix.* p. 191], *et ceteri Psalmi de Dominica.*
Capitulum. Ecce sacerdos.
Hymnus. Jesu Redemptor omnium.
V. Justus germinabit.
Ant. Iste est qui ante Deum.
Ps. Magnificat.
Oratio ut supra.

SI *dies Dominicus in secunda die, vel in die sancti Bricii, aut in quarta die evenerit, fiant mediæ Lectiones de sancto Martino. Ceteris autem diebus tantum Memoria. Tamen in festo sancti Machuti fiant mediæ Lectiones de sancto Martino, quacunque die contigerit.*

†TRANSLATIO SANCTI ERKENWALDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS, (XIV. NOVEMB.)

non Sarum, sed sinodalis Londinensis.

Novem Lectiones fiant, cum hac Oratione.

Deus, qui hunc diem beatissimi Erkenwaldi confessoris tui atque pontificis translatione decorasti : fac nos, quæsumus, ejus meritis et precibus in sanctorum tuorum societatem transferri. Per.

Memoria fiat de sancto Martino, cum Versiculo et Oratione, ut supra dictum est, tam ad Vesperas quam ad Matutinas.

Lectio i. Propter immensa sancti Erkenwaldi merita circunquaque divulgata per crebra miraculorum insignia, quæ facere dignabatur Dei providentia pro salute fidelium ad laudem sui sancti : imponebatur quibusdam Anglorum monasteriis quod fama miraculorum attoniti corpus sancti noctu furari voluerunt. Unde intempestæ noctis silentio non pauci homines valvas criptarum in quibus idem sanctus condebatur con-

* '*Rio*' Chevallon. in hoc loco.
† nihil habet de S. Erkenwaldo Leg. 1518.

fregerunt, et januas altaris usque venientes ausu temerario prope frangere præsumpserunt. Quorum strepitu evigilans quidam tunc pueritiam exuens, qui solus cum duobus clericis locum custodum occupans in ecclesia pernoctabat, clamoribus suis totam illam multitudinem ita dementavit, ut divino percussi judicio ad vocem tantilli hominis cursu concito per portam qua venerant repedarent. His igitur tumultuationibus ad ecclesiæ superioris aditum conclamantes, et tintinabuli pulsatione auxilium convocantes, illos quidem comprehendere nequiverunt: sed pro tanta animadversione usque ad mane ibidem excubias celebrarunt. Facto autem mane octo presbyteri tam venerabilis thesauri custodes delegati fuerunt, donec tertia die in tutiori loco interim parato sancti reliquiæ clauderentur. Omnibus igitur peractis cum crucibus et cereis, sacerdotibus etiam ad tam venerabile obsequium præstolantibus, cum processione et letaniis venientibus ad sepulchrum Erkenwaldi pontificis, cujus loculo ligneo sublevato repertum fuit corpus sacratissimum ibidem sigillorum munitionibus quibus jam pridem fuerat præmunitum, tandem divina providentia tantus factus est concursus populorum ut toto nisu reluctantibus qui præ foribus aderant, ipsas fores ferris postibusque excuterent : nec a suo desiderio defraudati tam ineffabile sacramentum prospexerunt. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. His itaque gestis, sancta decrevit devotio fidelium corpus gloriosi pontificis digna cum reverentia ad locum honorabiliorem esse transferendum. Statuto autem die quo dicta solennitas debebat celebrari, conveniunt pontifices et clerici ad tam magnificum mysterium peragendum specialiter evocati. Cunque cista plumbea in qua prius jacuerat cum sacro corpore ad locum eidem de novo paratum portaretur, inventum est per ignorantiam artificis quod vas illud cum corpore in longitudine et latitudine sepulchro jam parato majus esset. Et ecce cum omnes qui aderant pro tanta negligentia multum essent contristati : subito Dei potentia major in lapide fit apertura, ita quod duricies lapidis sacrosanctis reliquiis locum daret. Quod affirmabant qui aderant sorori suæ sanctissimæ Ethelburgæ olim evenisse. Translatum est itaque corpus sanctissimi Erkenwaldi et cum tanta pietate repositum : anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo, mense Novembris, die ejusdem mensis quartodecimo. In cujus translatione præter illud quod supra describitur alia multa, quæ propter quorundam tædium omittuntur, miracula claruerunt. Alterum in omnium oculis in quodam canonico ipsius ecclesiæ præsente fortiter tunc febricitante, alterum in quodam puero absente, et jam per dimidium annum et eo amplius usque ad mortem ægrotante, præsentis subvenitur sancti præsentia. Absentis vero pulveris de ligno in quo sanctus jacuerat aspersura, quidam Deo devotus collectum pulverem statim ut cum aqua infirmo tradidit, ipse infirmitatem omnino evasit. Adjungebatur etiam quod thuris in eodem locello ligneo a se reperti tenuis fumigatio nares infirmantis impleverat : quasi thimiamate compellente morbum universum depellebat.

Lectio iii. Post hæc vero ut ipsius translatio Deo grata et hominibus venerabilis appareret : addidit Salvatoris clementia novum quoddam miraculum demonstrare. Accidit quodam anno in festo translationis ipsius in civitate Londoniensi ignem maximum et horribilem subito suscitari : qui undique diffu-

sus magnam partem ipsius civitatis combussit. Approximante autem flamma ad ecclesiam sancti Pauli, viderunt sensibiliter multi civium quendam pontificalibus indutum, et vexillum in manu tenentem, super dictam ecclesiam stantem, et eam ex omni parte ab omni periculo potenter defendentem. Hic est itaque, fratres dilectissimi, pastor noster singularis, ac patronus specialis beatus Erkenwaldus episcopus : cujus præter hæc quæ dicta sunt virtutes et merita nullius jam lingua sufficit enarrare. Anno igitur ab incarnatione Domini millesimo centesimo quadragesimo, corpus hujus sacrosanctum translatum est : ad honorem et laudem Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

Lectio iiii. Eo tempore quo ipsius sancti præsulis præfati corpus adhuc in cripta in sarcophago servabatur : testudo ejusdem criptæ pingenda fuit. Interea revoluto anni circulo, solennitas ipsius sancti patris Erkenwaldi illuxit. Nullus ibi missam illa die celebravit, altare discoopertum fuit : instrumenta erecta pictoris officio idonea. Innumerabilis multitudo utriusque sexus convenit ad oratorium orare volentes, et oblationes ac luminaria ferentes : sed introitus eis non patuit. Pictor enim januam seravit, ut ipsam armatam testudinem coloribus vermicularet. Dum autem diligentius colores protraheret : repente destitutus est viribus, et repentino dolore arreptus veluti exanimatus corruit. Cum diu sic cruciaretur, ecce supradictus antistes infula pontificali exornatus venit, et baculo pastorali graviter eum flagellavit : recapitulans negligentiam ipsius, videlicet quod illa die pertinaciter operatus est, et quod populum exclusit. Hanc visionem et castigationem pluribus innotuit, postquam de infirmitate illa convaluit. Tu autem.

Lectio v. Cum quædam mulier, ad feretrum argenteum parandum in quo sancti Erkenwaldi corpus poneretur, ut aliquid offerret ibidem mente devota pergere peroptasset : a viro suo acrius increpata quod proposuerat implere non potuit. Sequenti nocte infelix ille gravi renum corripitur passione, et tam acriter dira humorum collectione per non paucos dies vexatur, ut medicorum judicio in desperationem verteretur. Verum quia dixit Paulus, Salvabitur vir infidelis per mulierem fidelem, ecce intempestæ noctis silentio mulieri in somnis sanctus Erkenwaldus apparuit : et certa revelatione perdocuit, quatenus sine aliqua procrastinatione virum suum propensius animaret ut ad ipsius mausoleum se ferre præciperet. Itaque mane facto uxoris monitu humeris famulorum vir ille sustentatus ad beati Pauli basilicam humilis ac devotus adducitur : ubi auxiliante supradicto pontifice, languoris sui sanitate percepta, sui compos efficitur, et qui alienis adductus venerat pedibus, propriis ad propria revertitur. Tu autem, Domine.

Lectio vi. Quidam argentarius nomine Eustachius, cum limina domus in qua sancti Erkenwaldi feretrum fabricaretur sæpius attrivisset, ubi erat sepulchrum ligneum argento et auro tegendum, in quo sancti Erkenwaldi membra conderentur : fatui crescente insania, cœpit miser super memorato ligneo locello non tantum quædam inhonesta proferre, verumetiam ausu temerario fabrica lignea sublevata ad modum sancti corporis quiescentis interius latitare ac dicere, Ego sum Erkenwaldus, michi munera deferte, a me auxilium postulate, michi argenteum feretrum præparate. Cunque hæc et his similia infelix rauco gutture percrebuisset : gravi infirmitate correptus a circunstantibus foras ejicitur, et ad locum suum

lachrymabiliter deductus infra paucos dies expiravit. Nimirum quia beati Erkenwaldi miracula ejus denique sanctitatem obstinaciter spreverat : unde secreti judicii rimatorem ad percutiendum animaverat.

Lectio vii. de expositione evangelii Homo quidam peregre. *Lectiones viii. et ix. de proprietate sancti.*

Lectio viii. Artifex quidam in urbe sancti pontificis aliis feriantibus ipse opus exercere solitum conatus est : falcem enim arripuit, festinus pellem extendit, et radendi operam dare cœpit. Contigit interea concives illos transire ad templum Dei ob honorem sancti Erkenwaldi festivantes, quo patronum suum in cælo cum Deo regnantem interpellarent : ne in causa extremi examinis illis deesset, qui ejus memoriam ejusque gloriam dulciter recolerent. Ut autem pellificem postpositis divinis operibus humanis intendere præsenserant, quidam illorum pereunti fratri condoluerunt, quidam vero tanquam sacrilego insultaverunt. Nec fuerunt qui fraterno affectu ab illicito ausu transgressorem revocare non tentarent. Horum autem monitionibus diutissime protractis, permansit in opere cœpto morte dignus. Parum sibi fuit ut amicos salubriter exhortantes negligeret. Accidit etiam ut pro ammonitione subsannationem et derisionem aliam et aliam proximis ingereret. Cum igitur contumeliis practereuntibus ingerendis operam daret : ferramentum quo pellem scalpebat improvidus extraxit, oculumque proprium perforavit. Sic igitur habuit homo iniquus instructionem piam quam frustra perfecerat illi populus amicus. Tu autem.

Lectio ix. Captivus quidem jussu regio compeditus ire festinavit ad ecclesiam eo die quo festivitas sancti Erkenwaldi celebratur : et ingressus in hunc modum est exorsus ; Deus, quem nemo petit in vanum nisi vanus, vanitatem meam evacua. Dominus illuminator sensuum, me tua pietate illumina : ut quod michi expediat orare possim, tibique placita postulare ac impetrare. Cum in hunc modum custodes quærerent illum, nunciatum est illis hominem quem quærebant ad solenne gaudium festivitatis sancti Erkenwaldi pervenisse, nec latitare voluisse : sed in conspectu fidelium altari assistere : oculis ac manibus in altum levatis ad Dominum intensius orare. Tunc custodes nunc reperto captivo lætati, nunc vero ipsius evasione commoti, ad templum Dei cursum instituerunt : et suum commendatum non sine pœna reducere proposuerunt. Intrantibus autem custodibus et hominem arripere festinantibus, fragore maximo rupta sunt vincula, captivique orantis cum ammiratione cunctorum qui astabant dissoluta sunt crura. Ut vero rumor miraculi pervenit ad episcopum, verba de miraculo fecit ad populum, et quem sanctus Erkenwaldus dignatus est absolvere, prohibuit artius ne prædicto homini per custodes minaretur. Quanta vero tunc secuta est populi exultatio, quantaque in Deum et ejus dilectum Erkenwaldum prodita est laudatio, nullum eloquium edicet, nullum ingenium valet excogitare.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

IN DEPOSITIONE SANCTI ERKENWALDI, EPISCOPI ET CONFESSORIS,

quæ debet celebrari post festum sancti Vitalis in Aprili, non Sarum, sed sinodalis Londonensis. [XXX. APRILIS.]

Tres Lectiones, cum regimine chori, cum hac Oratione.

Omnipotens sempiterne Deus, apud quem semper est continua sanctorum festivitas tuorum, præsta, quæsumus, ut qui solennitatem beati Erkenwaldi pontificis agimus, ab hostium nostrorum eruamur nequitia, et ad æternorum nos provehi concedas beneficia præmiorum. Per.

Lectio i. Confessor Domini gloriosus beatus Erkenwaldus Londonensis episcopus ante transitum suum multorum miraculorum testimonio placuit Deo. Hic enim appropinquante vitæ suæ jam termino, cum ad prædicandum populo propter debilitatem corporis sui in feretro caballario duarum rotarum ducerent : contigit ut una rotarum casu caderet, altera sola in curru remanente. Nescientes igitur qui cum sancto erant hujus rei eventum, sed cursu solito per viam suam ambulantes : tandem quod dictu est mirabile currum vehicularium viderunt contra consuetudinem super unam tantum rotam gradientem. Mirantur omnes Dei virtutem : viri sanctitatem in sancto miraculo aperte cognoscentes. Post transitum vero ipsius ad cælestia : multi febricitantes aliique morbidi ejus feretrum tangentes vel osculantes integre sanabantur. Sed et absentibus infirmis per hastulas inde abscisas et ad eos delatas repentina salus sæpius advenit. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Erat autem in illo tempore apud Berkingum sanctarum monasterium feminarum : quod ad honorem Dei sanctæque Mariæ præparaverat prælatus vir sanctus ut in loco dicto causa devotionis moraretur. Placuit Altissimo dilectum suum ab hac valle miseriæ ad sedem gloriæ suæ feliciter invitare. Sanctus itaque Erkenwaldus Spiritus Sancti gratia repletus suis ad se vocatis diem obitus sui veraciter prædixit : et usque ad ultimum vitæ suæ terminum omnes circunstantes verbo vitæ salutaris alacriter confortabat. Egrediente vero illa sancta anima a corpore, et ad cælos manibus angelicis deportata, tanta remansit odoris suavitas, ut totam domum in qua corpus jacuit mirabili dulcedine impleret, et omnium corda ad Dei laudem et sancti devotionem excitaret. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Post hæc igitur audito beati viri transitu, veniunt ad Berkingum clerus et populus de Londonia : ut cum honore maximo corpus sui pontificis sepulturæ debitæ commendarent. Ponentes autem talentum illud preciosum in feretro ad hoc reverenter præparato cum sacrosanctis reliquiis versus Londonias processerunt. Sed cum ad aquam quandam quæ Ilefordia nominatur cum sacro corpore pervenissent, dictam aquam sic miraculose extra locum proprium inveniunt excrevisse, ut ipsis transire volentibus via solita non pateret. Deponentes igitur sanctum corpus in loco prius nominato, quid facere aut quo ire debeant sibi monstrari divinitus devotis precibus postulabant. Igitur per exhortationem cujusdam

religiosi viri divinitus inspirati, facta apud Deum a fidelibus oratione devota : ecce Dei potentia statim devotis hominibus est ostensa. Subito enim aquam illam magnam in duas partes divisam prospiciunt : et sicco pede per medium fluminis cum sacro corpore perrexerunt. Transacto itaque flumine, cerei qui juxta corpus prius fuerunt extincti absque omni humano studio cælitus fuerunt accensi, ut uno eodem tempore ipsa elementa, scilicet ignis et aqua, testimonium redderent sanctitatis. Et corpus beati pontificis dum quasi adhuc viveret, omnibus virtutibus et gratiis spiritualibus fuit plenum : ideo in ejus morte quotquot feretrum in quo jacuit tetigerunt, per Dei misericordiam sanabantur a quacunque detinebantur infirmitate.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis Paschali tempore.

SANCTI MACHUTI, EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XV. NOVEMB.)

Novem Lectiones fiant, cum hac Oratione.

Omnipotens sempiterne Deus, preces populi tui clementer exaudi : ut intercessione beati Machuti confessoris tui atque pontificis, cujus hodie annuam festivitatem recolimus, cum temporalibus incrementis æternæ prosperitatis capiamus augmentum. Per.

Memoria fiat de sancto Martino.

AD MATUTINAS.

Lectio i. Gloriosus Christi confessor Machutus, Britannica prosapia generosus, generosior sanctis extitit moribus. Cujus parentes jam provectæ ætatis dum spe sobolis defecissent, rerum suarum certum heredem futurum jam desperantes, hunc tamen divina clementia genuerunt. Religiosa siquidem parentela clarissimorum fratrum, scilicet patris sancti Sansonis*, atque sancti Maglorii† sorore progenitus, parili consanguinitatis linea horum duorum procerum tertius enituit‡. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Lectio ii. Qui dum a pueritia litteratoriæ traderetur disciplinæ sub Brandano§, eo tempore viro sanctitate et scientia famosissimo : et superiores industria, et inferiores se humilitate superabat. Ita enim teneros adhuc omni hominum ætati coaptabat annos, ut puer pueris, juvenibus adultus, senibus jam senex videretur. Innocentis etenim vitæ puritatem amplexus non superiorem, non æquam inter discipulos, sed solam aliis serviendi retinebat vicem. Tu autem.

Lectio iii. Et ne rerum affluentia ut fit, vel ætatis levitate aliquatenus insolesceret, omni studio sese tradidit abstinentiæ. Nichil quippe voluptati corpore|| consentiens : creber in vigiliis, assiduus in orationibus, in jejuniis præcipuus persistebat. Vix intra ecclesiam nisi orantem, vix extra nisi legentem deprehenderes : si non impositæ necessitatis usus impediret.

Mediæ Lectiones fiant de sancto Martino, cum hoc Versiculo Justum deduxit, *cum tribus Responsoriis*

* 'sampsonis' *Leg.* 1518., *Brev. Joh. MS.*

† 'magulij' *Chevallon. cum Leg.* 1518. ; 'maglorii' *Leg. Joh. MS. cum Brev. Joh. MS.*

‡ 'emicuit.' *Brev. Joh. MS.*

§ 'Brendano,' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

|| 'corporee' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

secundum ordinem Nocturnorum Hystoriæ sancti Martini.

Lectio iiii. (*Sulpitius, lib.* 2. *in fine : et Gregorius Turonensis libro* 1. *de miraculis S. Martini, capit.* 4.)

Beatus autem Severinus Coloniensis civitatis episcopus, vir honestæ vitæ et per cuncta laudabilis, dum die Dominico loca sancta ex consuetudine post Matutinas cum suis clericis circuiret : illa hora qua vir beatus obiit, audivit chorum canentium in sublimi. Vocatoque archidiacono interrogat, si aures ejus percuterent voces : quas ille attentius audiret. Respondit, Nequaquam. Tunc ille, Diligenter, inquit, ausculta. Archidiaconus autem cœpit sursum collum extendere, aures erigere : et super summos articulos baculo substentante* stare. Sed credo eum non fuisse æqualis meriti : a quo hæc non merebantur audiri. Tunc prostrati terræ ipse pariter et beatus episcopus Dominum deprecantur : ut hoc ei divina pietas audire permitteret. Erectus autem rursum interrogat senex, Quid audis ? Qui ait, Voces psallentium tanquam in cælo audio : sed quid sit prorsus ignoro. Cui ille, Ego tibi quid sit narrabo. Dominus meus Martinus episcopus migravit ex hoc mundo : et nunc angeli canendo deferunt eum in excelsum. Et ut parumper mora facta est ut hæc audirentur, diabolus eum cum iniquis angelis retinere tentavit. Nichilque suum in eodem reperiens, confusus abscessit. Tu autem.

Lectio v. Quid ergo de nobis peccatoribus erit, si tantum sacerdotem voluit iniqua pars nocere ? Hæc igitur loquente sacerdote, notato tempore, archidiaconus Turonis misit velociter : qui hæc diligenter requireret. Qui veniens eo die horaque manifestissime cognovit transisse beatum virum : quo sanctus Severinus audivit psallentium chorum. (*Gregorius ubi supra cap.* 5.) Eo namque tempore beatus Ambrosius, cujus hodie flores eloquii per totam ecclesiam redolent : Mediolanensi civitati præerat episcopus. Cui celebranti festa Dominicæ diei ista erat consuetudo, ut veniens lector cum libro; non antea legere præsumeret : quam sanctus nutu jussisset. Factum est ut illa die Dominica, prophetica lectione jam lecta, ante altare stante qui lectionem beati Pauli proferret : beatissimus antistes Ambrosius super sanctum altare obdormiret. Quod videntes multi, cum nullus eum penitus excitare præsumeret : transactis fere duarum aut trium horarum spaciis, excitaverunt eum dicentes, Jam hora præteriit, jubeat dominus lectorem lectionem legere : expectat enim populus valde jam lassus. Tu.

Lectio vi. Respondens autem beatus Ambrosius : Nolite, inquit, turbari. Multum enim michi valet sic obdormisse : cui tale miraculum michi Dominus ostendere dignatus sit. Nam noveritis fratrem meum Martinum sacerdotem egressum de corpore fuisse : me autem ejus funeri obsequium præbuisse. Peractoque ex more servitio, capitellum tantum unum† non explevi, quia vobis excitantibus ultimam orationem explere non valui. Tunc illi stupefacti pariter et admirantes, diem et tempus notant sollicite requirentes : qui ipsam diem tempusque reperiunt, quo beatus confessor dixerat se ejus exequiis deservisse. O beatum virum in cujus transitu sanctorum canit numerus, angelorum exultat chorus : omnium cælestium virtutum occurrit exercitus. Diabolus de præsumptione confunditur, ecclesia virtute roboratur, sacerdotes

* 'sustentatus' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.
† 'capitellũ tantũ vobis excitãtibus' *Leg.* 1518.

revelatione glorificantur : quem Michael assumpsit cum angelis, Maria suscepit cum virginum choris, paradisus retinet lætum cum sanctis. Sed quid nos in laudem ejus tentamus quod non sufficimus adimplere ? Ipse est enim laus illius : cujus laus ab ejus ore nunquam recessit. Nam nos utinam vel simplicem hystoriam possimus explicare. Tu.

*Tres ultimæ Lectiones de proprietate sancti Machuti**.

Lectio vii. Interea defuncto regionis illius episcopo, audita Machuti fama, populi undique confluunt, Machutum rapiunt, et licet nolentem, licet obnixe reclamantem, licet sese ad hoc opus indignum et inutilem dicentem, Guynnicastri† tamen, urbis in qua pater ejus comes fuerat, episcopum faciunt. Quod pondus ut dictum est invitus suscipiens : talem honorem dicit esse contumeliam, et sublimitatem cathedræ violentiam sibi factam. Accitis itaque paucis secretorum consciis navim furtim ascendit : et ventis se pelagoque committens, prout nutui divino placeret navigavit. Beato igitur Machuto mox dum in altum tenderet, angelica legatio occurrit : et quo tendat, quemve portum teneat, et a quo suscipi debeat, indicavit. Monstrat enim eum fines Gallicanæ Britanniæ petere : et ad insulam in qua Aaron vir angelicæ vitæ erat applicare, et cum eo aliquandiu mansionem habere. Tu autem.

Lectio viii. Quibus incunctanter ut indicata sunt adimpletis : lætatur Aaron de tanto hospite, Machutus‡ de amica societate. Volat fama per urbem, fit concursus populi novum hominem visuri, nova verba audituri. Sed dum sermo prædicationis protenditur : ecce quidam defunctus ante introitum ecclesiæ per plateam deportatur. Quem vir Dei aspiciens ad locum ubi corpus jacet accelerat : flexisque genibus et extento corpore, cunctis attendentibus et eventum rei expectantibus, orat. Qua oratione finita, simul surgunt, et sanctus de pulvere, et mortuus de morte. Baptizatis igitur civibus et in fide confirmatis, jam conversæ urbis beatus Machutus velit nolit antistes factus per populos minoris Britanniæ spargit semina doctrinæ. Sed nemo contra angelicum virum insurgat, videlicet eo quod in duabus civitatibus factus sit episcopus. Et de mutatione sedium, quæ quasi contra auctoritatem facta videatur, nemo illum remordeat. Non enim mutavit sedem : qui non auxit cupiditatem. Non ambiendo de minoribus ad majora prosilit : sed de opulentissimis ad penuriosa descendit. Interea luget Britannia exulem : quem Sanctonia gaudet habere hospitem. Illi namque insectatores qui illum inde expulerant, alii claudi, alii leprosi, alii cæci facti : ubique exprobrabiles, damnatione sui apparent infames. Tu autem, Domine.

Lectio ix. Terra quoque ipsa omni fertilitate privata : omniumque proventuum denegata germina. Gens denique fame et mortalitate oppressa clamat se merito perire : quia nescivit sanctissimum patronum retinere. Tanta igitur necessitate compulsi quidam quibus mens sanior videbatur ex aliis sese eligunt : et ad inquirendum tantæ miseriæ medicum proficisci disponunt. Qui quidem fama virtutum indicante ad sanctum usque perveniunt : coramque eo prostrati infortunii sui querelam depromunt. Culpas confitentur, lachrymas fundunt ; et ut sui misereatur gemitibus et suspiriis exposcunt. Vir ergo plenus pietate horum precibus flexus : seniles artus ad laborem viæ reparat, et ad absolvendam jugo

* '*De scto machuto sine expositione.*' Leg. 1518.
† 'gunini castri' *Leg.* 1518. 'gunim castri' *Port.* 1519, 1557. ‡ 'mahutus' *Leg.* 1518.

damnationis parrochiam quamtotius festinat. Quo facto : redditur terræ ubertas, populo sanitas, et totius prosperitatis reformatur integritas. Ubi cum summæ dispositioni placeret, quod pro tot et tantis laboribus remunerari debuisset : triduo antequam hominem exueret, febre correptus est. Quo interim spacio in cinere et cilicio ut solebat jacens, nulla parte corporis aliquatenus se passus est sustentare, nullumque in latus declinare : sed cælo manibus, cælo ore, cælo totis oculis inhiabat. Taliter vero militantem susceperunt cives angelici, decimo septimo kalendas Decembris, suum commilitonem : ad cæli palatium. Tu.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

SANCTI EDMUNDI, EPISCOPI† ET CONFESSORIS.

(XVI. NOVEMB.)

Novem Lectiones fiant : Invitatorium triplex : cum hac Oratione.

Deus, qui largifluæ bonitatis consilio ecclesiam tuam beati Edmundi confessoris tui atque pontificis præclaræ vitæ meritis decorasti, et gloriosis lætificasti miraculis : concede propicius nobis famulis tuis, ut et ipsius in melius reformemur exemplis, et ab omnibus ejus patrocinio protegamur adversis. Per.

Memoria de sancto Machuto, ut supra, et de sancto Martino.

Tunc eat Processio ad altare sancti Edmundi, si habeatur, cantando Responsorium Sancte N. Christi confessor.

V. Ora pro nobis, beate Edmunde.

R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

Oratio. Plenam in nobis æternæ Salvator tuæ virtutis operare medelam : ut qui præclara beati Edmundi confessoris tui atque pontificis merita veneramur, ipsius adjuti suffragiis a cunctis animarum nostrarum languoribus liberemur. Per Christum.

In redeundo dicitur Antiphona de sancta Maria.

AD MATUTINAS.

Lectio i. Novum matris ecclesiæ gaudium novi sancti celebritate jocunde læti referimus : grande a cælesti collegio de collegæ novi consortio agi festum exultanti animo nunciamus. Gaudet quidem ecclesia se talem ac tantum produxisse filium : qui alios et sanctæ conversationis exemplo dirigat, et percepto jam beatitudinis præmio firmam eis spem tribuat de salute. Lætatur nimirum se tam clara sobole illustratam, quæ digno ab omnibus attollenda præconio, et devota veneratione colenda, manifeste declarat ad æternæ hereditatis participationem admittendos qui ecclesiam ipsam matrem fide, spe ac opere profitentur, et nullos in supernam gloriam posse nisi per eam tanquam regni cælorum clavigeram introire. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Gaudet cælestis patria nobilis habitatoris adventu : expertumque colonum fidei suis incolis noviter adunari. Exultant‡ cives cælibes de celebris aggregatione concivis, de condigno cæli consorte nuper ipsis adhibito psallunt sancti. Exurgite igitur et vos fidei zelatores : et una cum ecclesia matre vestra§ de tanti filii sui magnificentia et exaltatione lætamini. Affluite gau-

* 'xx. Novē.' *Leg.* 1518. † '*archiepiscopi*' *Leg.* 1518. ‡ 'Exultent' *Leg.* 1518.
§ 'vestra' *Chevallon. cum Leg.* 1518.; 'nostra' *Port.* 1519, 1557.

dio, et spem tutam assumite de vestro indigena terrenorum facto compatriota cælestium. Exultate, inquam, ingenti lætitia : quod novellus vobis apud Deum patronus accrevit, qui adest coram ipso pro salute vestra placidus intercessor. Tu autem, Domine.

Lectio iii. Et siquidem beatus Edmundus archiepiscopus Cantuariæ salubriter pensans ad factorem suum facturam affectu dirigi naturali, naturamque collapsam reparatorem debere recognoscere : primum Creatorem et Redemptorem suum affectuose et studiose quæsivit. Rectæ namque intentionis lumen bajulans ad ipsum perfectorum operum processit gressibus : salutis semitam aliis et splendorem* vitæ ac doctrinæ claritatem* demonstrans. Unde horum trium, intentionis puræ, perfecti operis, et recti sermonis, dulci concordia, velut delectabili psallens tripudio, tribus hostibus, carne, mundo, dæmone, virtute perseverantiæ superatis, digne meruit veræ fidei, securæ spei, et fervidæ charitatis ternario insignitus, in summæ Trinitatis arce, trino electorum, virginum scilicet, continentium, et conjugatorum ordine, præparata palma victoriæ honorari. Tu autem.

Lectio iiii. Etenim [ut] † de suis actibus aliquid referamus, licet ipsius vita quo plenius exponitur, eo relatoris ‡ gustui plus dulcescat, magisque delectet animos auditorum, ab annis teneris Dei Filium [tenere] † diligens, eum postmodum tenere corde non desiit, quia ipsum tenellæ mentis tabulæ stilo § rectæ considerationis inscripsit. Quinimmo quanto majore profecit ætate, tanto pleniori cognitione in amorem ejus exarsit. Et ne fervōr spiritus sociæ carnis extingueretur ardore, sed mortificatione potius ipsius accenderetur, assidui eam asperitate cilicii edomans ejus libitum artæ abstinentiæ nexibus alligavit : ut non suo ducta voto, sed spiritus voluntate ad licita tute pergeret, et provide ab illicitis declinaret. Nam districtis corpus maceravit jejuniis, antiquorum observationi novorum austeritatem quæ sibimet ipse indixerat superaddens, dum deliciosorum ciborum oblectatione despecta, refectione contentus humilium, communium jejuniorum temporibus, et a permissis etiam elegit jejunare cibariis, et certis insuper in ebdomada diebus amplius abstinere. Tu autem.

Lectio v. Somni quoque prolixitatem odiens diuturnis vacabat vigiliis, et excusso torpore || : orationi sedule insistebat. Cubilis enim spreta mollicie, ne requie delicata lentesceret, illam membris indulgebat jacendo quietem, ut brevi sopore refectus protinus surgeret, seque genuflectionibus et orationibus diutius deputaret. Ab initio autem viarum suarum sic munde usque in finem incedere studuit : quod mundi vitato lubrico, in lutum non defluens voluptatis, mundiciæ nitore præfulsit. Quid amplius ? Contrivit fragile carnis vasculum : ut in eo thesaurum animæ sibi creditum cautius conservaret. Doctor vero præclarus ac prædicator eximius et auditorum mentibus scientiæ lumen infudit ; et pectoribus fidelium avulsis viciorum tribulis semina virtutum injecit. Humilitate quippe sublimis, mansuetudine placidus, patientia fortis, benignitate affabilis, pietate condolens, misericordia ignoscens : et multiplici elemosinarum irriguo in subventionem affluens egenorum. Tu autem.

* 'splēdore...claritate' *Chevallon.* 'splendorem...claritate' *Leg.* 1518.
† 'ut' *et* 'tenere' *habent Leg. Joh. MS.*, *Leg.* 1518., *non habet Chevallon.*
‡ 'zelatoris' *Chevallon. cum Leg.* 1518.; 'relatoris' *Brev. Gonv.-Cai. MS., cum Leg. Joh. MS.*
§ 'stillo' *Chevallon.*
|| 'corpore' *Leg.* 1518.

Lectio vi. Et ut gestorum suorum multitudinem succincta relatione texamus, sic Jesum firma credulitate cognovit, et agnitum sincero corde dilexit, ac dilectum totis votis ambivit, quod mundo et eis quæ in mundo sunt penitus vilipensis ad cælestia cunctis studiis inhiavit, satagens se suo nomini actibus coaptare, ut sicut vocabatur Edmundus, sic se vel a criminum labe mundum, vel e mundo abductum, seu extra mundi amplexus positum, operum testificatione probaret. Unde tanquam spiritualis omnino et mundus a carnis contagiis, in extremis agens et corpus Christi delatum sibi reverenter adorans hæc verba omni attentione notanda mira protulisse compunctione aperte monstratur. Tu es in quem credidi : quem prædicavi, quem docui. Et tu testis es michi : quia nichil aliud nisi te, Domine, in terra quæsivi, sicut tu scis quod nichil aliud volo nisi quod tu vis : fiat voluntas tua.

Evangelium secundum Matheum xxv. [14—23].

In illo tempore; Dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc, Homo quidam peregre proficiscens vocavit servos suos : et tradidit illis bona sua. Et reliqua.

Non plus de Communi, sed de proprietate sancti legatur.*

Lectio vii. Verum cum vivens Dei ecclesiam præclaris illustrasset meritis mortuus sibi suæ claritatis radios non subtraxit. Sed cum functus hac vita verius viveret quam vixisset, eam postmodum illustravit fulgore luminis plenioris. Non enim voluit Dominus sanctitatem mundo supprimi tanti viri, qui† sicut pluralitate innotuerat meritorum sic miraculorum diversitate pateret ut qui ipsum tota devotione coluerat, jam secum regnans venerabiliter coleretur. Nam cæcis lumen restituit, et quod est gloriosius de cujusdam oculis innatæ cæcitatis tenebras infusi visus perspicuitate fugavit. Alii cujus linguam natura diutina taciturnitate ligaverat liberam loquendi tribuit soluto silentio facultatem. Leprosam quandam squamis lepræ mox decidentibus subita et mirabili abstersione mundavit. Tremula paralytica membra firmavit consolidatione nervorum, contractis artuum extensione subvenit. Tumentem hydropicum corporis extenuatione curavit. Quandam senilis ætatis veteri gibbo imis‡ inflexam restituit erecta sursum ejus facie§ sanitati. Tu autem.

Lectio viii. His et quam pluribus aliis choruscavit miraculis manifestis : quorum seriem non duximus præsentibus inserendam. Convalescit ex istis fides catholica, Judæorum pertinacia erubescit : confunditur hæreticorum fallacia, et ignorantia paganorum obstupescit. Cantet itaque Cantuariensis ecclesia laudis divinæ canticum : quod inter alias modernis temporibus venerabilibus est decorata patronis, unius quidem rubricata martyrio, et confessione alterius candidata. Exultet plena gaudio fertilis Cantuaria : quod ab ecclesiæ suæ area tam purum granum transmisit ad horreum summi regis. Lætetur et Pontiniacense monasterium, quod talium et tantorum patrum meruit honorari præsentia, dum unus ibi diu degens illud suæ vitæ nobilitavit moribus ; et alter illuc accedens ipsum cælo reddita anima sui corporis thesauro ditavit : ut quasi impleretur quod ipse gloriosus martyr Thomas, vide-

* '*Sine omelia hac die tantum legatur.*' Leg. 1518.
† 'quin' *Brev. Joh. MS.*
‡ 'nimis' *Brev. Gonv.-Cai. MS.*; 'ymis' *Leg.* 1518. 'imis' *Chevallon. cum Leg. Joh. MS.* § 'erectam...faciem' *Leg.* 1518.

licet post longam† moram quam exilii sui tempore in eodem contraxerat monasterio, cum ipsis monachis de multa honorificentia charitative sibi ab eis exhibita respondere juxta voti sui plenitudinem non valerct, dixisse asseritur, quod esset ibi aliquis successurus qui dignam ipsis retributionem rependeret pro eodem. Tu autem.

Lectio ix. Porro quia omnipotens Dominus quos perpetuæ corona gloriæ in cælo magnificat summæ devotionis studio ab hominibus in terris convenit venerari : et quo solennius fideles sanctorum recolunt memoriam, eo dignius ipsorum patrocinia promerentur. Unde pro declaratione festi istius sancti gloriosi : papa scribit in hæc verba.

Nos de sanctitate vitæ ac veritate miraculorum ejusdem sancti Edmundi, curiosæ inquisitionis solennitate ac districti examinis discussione præmissis, plenariam certitudinem obtinentes : ipsum de communi fratrum nostrorum prælatorum et omnium tunc apud sedem apostolicam existentium consilio et assensu in Dominica qua cantatur, Gaudete in Domino semper, sanctorum confessorum cathalogo duximus ascribendum, vel jam ascriptum potius nunciandum. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente, per apostolica scripta vobis præcipiendo mandantes, quatenus sexto decimo kalendas Decembris, cum tunc felix anima illius de carnis liberata carcere, ad astra conscendens, aulam cælestem adiverit paradisi deliciis fruitura, festum ejusdem devote ac solenniter celebretis, et faciatis vos fratres, archiepiscopi et episcopi, per vestras civitates et dioceses a Christi fidelibus veneratione congrua celebrari : ut ejus interventu hic ab imminentibus periculis possitis erui, et in futuro salutis præmium consequi sempiternæ. Tu autem.

Cetera omnia dicuntur de Communi unius Confessoris et Pontificis : et tantum memoria dicatur de sancto Martino ad has Matutinas.

SANCTI HUGONIS, EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XVII. NOVEMB.)

Novem lectiones fiant : cum hac Oratione.

Deus qui beatum Hugonem confessorem tuum atque pontificem eminentia meritorum et claritate signorum excellenter ornasti, concede propicius : ut ejus exempla nos provocent et virtutes illustrent. Per Dominum.

Memoria fiat de sancto EDMUNDO, *confessore atque pontifice, cum Antiphona.* Iste est qui ante. ℣. Justus germinabit. *Oratio ut supra.*

Deinde fiat memoria de sancto ANIANO, *episcopo et confessore cum Antiphona.* Similabo. *Require hanc Antiphonam ad primas Vesperas Unius Confessoris et Abbatis: cum Versu* Justum deduxit Dominus, *et cum hac Oratione.*

Deus, qui sanctam nobis hujus diei celebritatem pro beati Aniani confessoris tui atque pontificis solennitate tribuisti : adesto familiæ tuæ precibus, et da, ut cujus hodie festa celebramus, ejus meritis et precibus adjuvemur. Per Dominum nostrum Jesum.

Postea dicatur Memoria de sancto Martino.

* 'xvi. Novē.' *Leg.* 1518, *in hoc loco.* † 'longuam' *Chevallon.*

Ad Matutinas.

Lectio i. Sanctæ recordationis Hugo quondam Lincolniensis episcopus, de remotis finibus imperialis Burgundiæ, non procul ab Alpibus extitit oriundus nobilitate generis satis clarus : et originem ducens a parentibus ordinis militaris. Qui ab annis teneris studio litterarum addictus, cum decennium attigisset : monasterio traditus est disciplinis regularibus imbuendus. Factus autem canonicus regularis, adeo tam in scientia quam in vita profecit : quod cum sexdecim esset annorum, ad regimen cujusdam cellæ vocatus, ibi suscepit officium prioratus. Domus vero ipsius regimini deputata : tempore administrationis ipsius tam in spiritualibus quam etiam in temporalibus floruit eleganter.

Lectio ii. Sanctus vero Hugo, domare volens amplius carnem suam, et ejus motus lubricos fortius cohibere : elapso tempore modico, ad ordinem Cartusiensem Domino disponente transivit. Ibi Domino misericorditer ejus opera dirigente : claruit excellenter titulis meritorum et incremento virtutum. Et quia cunctis præsertim extraneis se benignum et affabilem exhibebat, religionis gravitate servata : cum tempus modicum effluxisset, domus curator est factus. Quoniam apud eos susceptor hospitum et negotiorum domus procurator sic vocatur. Interea rex Angliæ illustris Henricus, domum quandam Cartusiensis ordinis construxerat in Anglia : cujus promotionem ardenter optabat. Qui vix precibus multiplicatis obtinuit : ut ad regimen domuś illius, curator Cartusiæ vocaretur. Ille autem cum officium illud fuisset adeptus : sanctitatem priorem de die in diem novis studuit meritis ampliare. Unde regis gratiam et favorem qui eum sæpe visitabat : sanctæ conversationis merito non mediocriter obtinebat. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Cum igitur idem rex Lincolniensem ecclesiam diu in manu sua tenuisset, pastoris solatio destitutam : redimere cupiens sicut creditur illud malum : sicut honeste potuit procuravit ut per electionem canonicam vir supradictus ad regimen illius ecclesiæ vocaretur. Interea sanctus Hugo eligitur, et electione ei nunciata : respondit, quod pontificalis officii non susciperet dignitatem, nisi Prioris Cartusiæ prævenisset assensus*. Qui cum fuisset obtentus : non sine gravi labore solennium nunciorum, et nunciatus † ei fuisset, dixit quod ad regimen ecclesiæ Lincolniensis non accederet, nisi prius ei de canonicorum unanimi et libera voluntate constaret. Decanus igitur Lincolniæ cum majoribus capituli sui, accessit ad locum cui præerat vir prædictus, qui inter prima colloquia sic eorum sibi gratiam comparavit : quod eum patrem et pastorem habere sinceræ devotionis affectu ferventer optabant. Ut autem ei certius innotesceret unanimis voluntas eorum : ibi eum iterum elegerunt, et tunc primo consensit. Cum itaque consecrationis munus fuisset adeptus : prima nocte qua in episcopatu dormiens quievit, post Matutinas et devotas orationes in somnis audivit vocem dicentem sibi, Egressus es in salutem populi tui : in salutem cum Christo tuo. Tu autem.

Mediæ Lectiones fiant de sancto Aniano, cum Versiculo et Responsoriis de secundo Nocturno de Communi Hystoriæ Unius Confessoris et Pontificis.

Lectio iiii. In illo tempore, cum

* 'ascēsus.' *Chevallon.*

† 'nunciatum' *Leg.* 1518.

Hunnorum exercitus a partibus orientis, ad depopulandam omnem provinciam exisset, et cum sceleris eorum adversus Galliam dira procella detonaret : eodem tempore sanctus ac beatissimus Anianus episcopus Aurelianensium civitatis ut bonus pastor ovium amore tenebatur. At ille summo* cultu religionis, et Spiritu Sancto repletus, cælestis tramitis tenens ingressum, atque per omnipotentis infusionem Paraclyti quæ evenire deberent præscius, metuens suæ plebis excidium, divinum nutum exorans suo ovili petit suffragium : qui sibi credentibus omnia præstat.

Lectio v. Illud nanque in sancti viri laudibus arbitror non tacere : in quantum voluero† vel rusticante sermone voti mei expositionem edicere. Ante complures annos beatissimus Evurtius antistes ecclesiam Dei Aurelianensis civitatis a pavimentis in amore divino nisus est‡ in magnam ecclesiæ fabricam construxisse. Post multum temporis multisque episcopis decedentibus : sanctus vir Deo plenus Anianus consentiente Domino ad pontificale onus accessit. Cui visum est pro tantæ fabricæ decore tectis depositis fabricam ipsam altius sublimare. Et dum operis incepti perfectionem supplere Deo juvante persisteret : accidit adversæ sortis conditio. Nam Ellio quidam qui reliquis artificibus præesse videbatur, dum per tegumen§ curreret, pede lapso ita corruit : ut nullo modo potuisset resopire. Tu autem, Domine.

Lectio vi. Sanctus vero Anianus videns adversa quæ acciderant : ad eum qui ceciderat a longe crucem Dominicam faciens omni festinatione cucurrit. Et ubi vidit eum qui ceciderat usque ad mortis crudelitatem deductum, imposito vexillo crucis ori ejus vel corpori, apprehensa manu statim surrexit : ita ut omnes qui aderant videntes quæ acciderant Deo immensas referrent gratias. Artifex vero ille locum unde fuerat lapsus : absque ullo dolore iterato conscendit.

Tres ultimæ Lectiones de proprietate sancti Hugonis, sine expositione Evangelii.

Lectio vii. Ecclesiam autem suam ita beatus Hugo meritorum titulis illustravit, ita plebem sibi commissam verbis informare studuit et exemplis : quod episcopi nomen sibi recte competere, bonorum operum testimonio patenter et veraciter ostendebat. Nec juxta verbum propheticum Syon in sanguinibus ædificare studuit : sed ex vivis lapidibus habitaculum ecclesiæ construebat, electas in ecclesia sua collocando personas. Et juxta verbum Scripturæ, cum lateres cecidissent : quadris ædificabat lapidibus, cedrosque plantabat corruentibus sycomoris. Potestatis autem secularis in ecclesiam sævientes impetus adeo constanter elidere consuevit : ut et rerum et corporis sui periculum contemnere videretur. Adeo etiam potestati regiæ resistendo profecit : quod ecclesiam suam a servitute gravissima liberavit, et jura amissa plurima recuperavit. Aliud etiam duximus annectendum : quod virorum fide dignorum relatio nobis patefecit. Vir iste dum viveret, domos leprosorum per quas transitum faciebat ingredi consuevit : et cum eo jubente viri fuissent a feminis separati, omnes viros leprosos quantumcunque deformes osculari solebat. Videns autem humilitatem egregiam, bonæ

* 'summe' *Legenda Joh. MS.* 'summæ' *Brev. MSS. Joh., Gonv.-Cai.* 'summo' *Chevallon. cum Leg.* 1518. † 'valuero' *Leg.* 1518, *ubi mox* 'evurcius.'

‡ 'uisus est' *Legenda Joh. MS.* 'iussus est' *Leg.* 1518.

§ 'tegmen' *Legenda Joh. MS., Port.* 1519. 'tegimen' *Leg.* 1518., 'tegumē' *Chev.*

memoriæ Wilelmus quondam Lincolniensis ecclesiæ cancellarius, vir utique valde litteratus et bonus : voluit experiri utrum propter excellentiam hujus operis elatio animum tangeret viri justi, dixitque ei, Martinus leprosum osculando sanavit : vos leprosos quos osculamini non sanatis. Episcopus autem incontinenti respondit, Osculum Martini carnem leprosi sanavit : osculum vero leprosi animam meam sanat. Dominus etiam noster Jesus Christus, qui in sanctis suis semper et ubique est gloriosus, sanctum suum miraculis dum etiam viveret ita declaravit : ut variis languoribus per sancti viri merita medicinam præstaret et salutem. Accidit autem in vita sancti viri quod cum circa gregis sui curam vigilans parrochiam suam peragraret, devenit ad quandam villam ubi pater et mater cujusdam pueri, puerum ipsum pæne exanimem deferentes : lachrymabiliter ejus postulabant auxilium. Requirenti vero quid quærerent : respondens mater pueri, solita materna pietate de dolore filii sui magis anxia, dixit, Parvulus iste filius noster partem cujusdam laminæ ferreæ lucentem, gracilem et acutam, habentem in longitudine et latitudine plusquam unum pollicem manu recepit : et more puerorum ad os tulit. Quæ introlapsa gutturi firmiter adhæsit. Cumque de casu miserabili inconsolabiliter dolerem, videns filium quem genueram de vita periclitari : patruus ejusdem pueri consolari me nisus est, dicens, Non morietur filius tuus. In somnis enim michi revelatum est, quod in brevi quidam sanctus vir per villam istam est transiturus : qui ipsum est curaturus. Misit te ergo Dominus huc, pater sancte, ut filium nostrum in ultimo vitæ articulo positum, jam vix palpitantem : nobis vivum restituas. Quem recipiens episcopus tangensque guttur benedixit, insufflavit, et crucis signaculo signavit : ac dimisit. Cumque recessissent ab episcopo : ferrum sanguinolentum a gutture et ore pueri exilivit. Et sanatus est puer ex illa hora.

Lectio viii. Alio quoque tempore accidit, quod prædicto episcopo per villam de Cesterhonte transitum facienti supplicaverunt parentes cujusdam furiosi, qui in prædicta villa circiter per tres septimanas sine vinculis retineri non potuit : ut eum visitare et benedicere dignaretur. Quo audito : vir sanctus de equo desiliens ad furiosum accessit. Cujus caput ligatum fuit ad postem, manus vero et pedes ad paxillos : tam a dextris quam a sinistris. Episcopus vero aqua benedicta ibidem ab episcopo* confecta; infirmum linguam emittentem; et quasi ipsum deridentem aspersit : et Evangelium, scilicet In principio erat Verbum; super eum legit, benedictionem dedit, et recessit. Confestim cœpit ægrotus dormitare, et evigilans ipsa die alienatione mentis penitus evacuata : per Dei gratiam plene restitutus est sanitati; qui postea per multos annos vixit sanus. Sub silentio autem prætereundum non est, quod cum pius pontifex in die Parasceves Lincolniæ esset, et ad fabricam matricis ecclesiæ, quam nobiliter a fundamentis extruxerat, lapides et cæmentum in humeris ferret in quodam cophino, sicut pluries consueverat : debilis quidam† ex utraque parte claudus, duobus baculis suffultus, tantam viri sancti humilitatem considerans et admirans, totis visceribus desiderare cœpit eundem cophinum deferre, et collo suo applicare, sperans quod per

* 'ipso' *Brev. Joh. MS.*

† 'quide' *Chevallon.*

merita tantæ benignitatis ipsius pontificis sanitatem foret recepturus. Tandem a magistro operis obtinuit eundem cophinum sibi præstari : in quo lapides et cæmenta cum duobus innisus baculis deferre cœpit. Elapsis vero aliquot diebus unum dimisit baculum; deinde reliquum, et post modicum temporis sanus et erectus cophinum eundem portabat ad opus consuetum : nullo adjutus baculi adminiculo. Circa illud tempus accidit in civitate Lincolniæ : quod civis quidam in tantam incidit amentiam quod ad ipsius custodiam octo viri fuerunt deputati. Qui in vinculis detentus, tanto vexabatur furore : quod uxorem suam et liberos proprios dentibus laniare minabatur. Tandem de consilio cujusdam boni viri consanguinei sui, in quadam biga ligatus, ductus est ad ecclesiam cathedralem ubi sanctus episcopus morabatur, ea habita consideratione : ut per merita beati viri a prædicta dementia liberari mereretur. Quem cum vidisset episcopus ad se adductum : statim eum aspersit aqua benedicta, et spiritum malignum adjuravit ut ab eo exiret, ipsumque ulterius non vexaret. Æger vero incontinenti in terram cecidit morienti similis, super quem vir Deo plenus aquam effudit benedictam in quantitate magna, statimque surrexit qui tam miserabiliter prius ægrotavit : et manus ligatas ad cælum extendens in hæc verba prorupit. Deus, gratias tibi ago de sanitate mea, et tibi, beate episcope, ad ipsum manus ligatas extendens. Qui solutis vinculis sanus rediit : ulterius a dæmonio non vexatus. Tu autem.

Lectio ix. Beatus itaque Hugo completo in obsequio Dei anno pontificatus sui quartodecimo, a Cartusia principali scilicet ejusdem ordinis domo, visitatis ex longo desiderio priore et fratribus ejusdem domus, in Angliam rediens : in urbe Londoniensi apud vetus templum in domo sua graviter cœpit infirmari. Et cum in lecto ægritudinis morbo de die in diem aggravescente jam aliquandiu accubuisset, nec cilicium quo jugiter utebatur ad horam alicujus consilio deponere voluisset, sed usque ad mortem magis ordinis Cartusiensis austeritatem atque rigorem observare decrevisset : tandem vocante Domino feliciter ab hac vita migravit ad Dominum. Post obitum beati viri mirabile quoque accidit : cum corpus ejus a civitate Londoniarum deferretur. Videlicet quod cum cerei in exitu civitatis Londoniensis ante corpus ipsius fuissent accensi, per quatuor dietas jugiter arserunt, ita quod non erat aliqua hora in qua non esset lux in aliquo cereorum : licet tempus ex aeris intemperie in vento et in pluvia multotiens esset turbulentum. Unde dubium non est quin Dominus animæ ipsius lucem præparaverat perpetuam : qui pro corporis veneratione non sustinuit lumen extingui temporale. Non est ut credimus sub silentio transcurrendum : quam excellenter sanctum confessorem suum Hugonem Dominus ut creditur honoravit in terris. Solebat enim dum viveret sepeliendis mortuis tam diligens humanitatis officium exhibere : quod nullum mortuum præteribat cujus sepulturæ ministerium sibi competens impendere non curaret. Dominus autem, qui retributione condigna novit justorum merita compensare, tam honorabilem ei tribuit sepulturam : ut honorem illum tribuisse supradicto merito videatur. Ea nanque die qua corpus illius sepulturæ tradendum ad Lincolniensem ecclesiam est delatum : rex Angliæ, et rex Scociæ cum tribus archiepiscopis et multis episcopis et abbatibus tam ordinis Cisterciensis quam alterius,

multis comitibus et baronibus apud Lincolniam convenerunt. Qui in primo civitatis ingressu corpori occurrerunt : illud in humeris suis ad ecclesiam deferentes. Exequiis autem pontificum ministerio celebratis : mane venerabile corpus honorifice tradiderunt sepulturæ. Ante sepulturam vero ipsius sancti accidit quoddam valde miraculosum : et relatione dignum. Videlicet quod cum corpus ejus in ecclesia Lincolniæ adhuc jaceret humandum, miles quidam canonicis ecclesiæ et aliis comprovincialibus satis notus, cujus brachium cancer ita corroserat quod jam os apparebat, idem brachium super corpus episcopi posuit et faciem ejus, quæ ut mos est regibus et episcopis defunctis in feretro jacentibus discooperta jacuit : curationis causa frequenter non sine lachrymis tangebat. Statimque a Domino meritis sui sancti restituta est mirabile dictu : tam caro quam cutis brachii sui. Rogemus ergo devotissime conditorem nostrum ut gloriosi pontificis sui meritis veniam nobis præstet delictorum : cui inter ceteros sanctos suos cælestium plenitudinem contulit gaudiorum Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen. Tu.

Memoria fiat de sancto ANIANO, *cum hac Antiphona* Iste est qui. *Require hanc Antiphonam ad secundas Vesperas Unius Confessoris et Pontificis.* V. Justus ut palma. *Oratio.* Deus qui sanctam.

Deinde fiat Memoria de sancto Martino.

Cetera omnia ad utrasque Vesperas, et ad Matutinas, et ad alias Horas, de Communi Unius Confessoris et Pontificis fiant.

Ad secundas Vesperas de sancto Hugone fiat Memoria de OCTAVA SANCTI MARTINI, *cum Antiphona* O Martine. V. Amavit eum.

Oratio. Concede, quæsumus, omnipotens Deus : ut beati Martini confessoris tui atque pontificis frequentata solennitas ad perpetuam populo tuo proficiat salutem : et quem sæpius veneramur in terris semper habeamus patronum in cælis. Per Dominum.

IN OCTAVA SANCTI MARTINI EPISCOPI ET CONFESSORIS. (XVIII. NOVEMB.)

AD MATUTINAS, *Invitatorium duplex, Hymnus, Antiphonæ, et Psalmi, sicut in prima die.*

Tres Lectiones fiant.

V. Amavit eum.

Lectio i. (*Sulpicius, lib. 2. prope finem*).

Archadii vero et Honorii secundo imperii anno sanctus Martinus Turonorum episcopus, plenus virtutibus et sanctitate, præbens infirmis multa beneficia : octogesimo primo ætatis suæ anno, episcopatus autem anno vicesimo sexto, apud Condatensem diocesis suæ vicum excedens a seculo feliciter migravit ad Christum. Transiit autem media nocte quæ Dominica habebatur : Attico Cesareoque consulibus. Multi enim in ejus transitu psallentium voces audierunt in cælo : quod in libro virtutum ejus primo plenius exposuimus. Nam cum primum sanctus Dei apud Condatensem ut diximus vicum ægrotare cœpisset, Pictavi populi ad ejus transitum sicut Turonici convenerunt. Quo migrante, grandis altercatio in utrum-

que surrexit populum. Dicebant enim Pictavi, Noster est monachus. Nobis abbas extitit : nos requirimus commendatum. Sufficiat vobis quod dum esset in mundo, usi fuistis ejus colloquio, participastis convivio, firmati fuistis benedictionibus, insuper et virtutibus jocundati. Sufficiant vobis ista omnia : nobis liceat auferre vel cadaver exanime. Tu autem Domine [miserere nostri].

R. Hic est Martinus. *i.*

Lectio ii. Ad hæc Turonici respondebant, Si virtutes nobis factas sufficere dicitis, scitote quia vobiscum positus amplius est quam hic operatus. Nam ut prætermittamus plurima, vobis suscitavit duos mortuos, nobis unum. Et, ut ipse sæpe dicebat, major ei virtus ante episcopatum fuit, quam post episcopatum. Ergo necesse est ut quod nobiscum non implevit vivus, expleat vel defunctus. Vobis est enim ablatus : nobis a Deo donatus. Verum si mos antiquitus institutus servatur : in urbe qua ordinatus est habebit Deo jubente sepulchrum. Certe si pro monasterii privilegio cupitis vendicare : scitote quia primo ei monasterium cum Mediolanensibus fuit. His ergo litigantibus, sole ruente nox clauditur, corpusque, in medio positum ab utroque populo custoditur. Futurum enim erat ut mane facto a Pictavis per violentiam auferretur. Sed Deus omnipotens noluit urbem Turonicam proprio frustrari patrono. Tu autem.

R. Dum sacramenta. *ii.*

Lectio iii. Denique nocte media omnes Pictavi a somno fallaci comprimuntur : nec ullus superfuit qui ex hac multitudine vigilaret. Igitur ubi Turonici eos conspiciunt obdormisse, apprehensam sanctissimi glebam alii per fenestram ejiciunt, alii autem foris suscipiunt, positaque in nave cum omni populo per Vigennam fluvium descendunt. Ingressique Ligeris alveum ad urbem Turonicam cum magnis laudibus psallentium dirigunt cursum. De quorum vocibus Pictavi expergefacti, nichil de thesauro quem custodiebant habentes, cum magna confusione ad propria sunt reversi (*Ut supra, in fine.*) Quod si quis requirit cur post transitum Gratiani episcopi unus tantum, id est Lidorius*, usque ad sanctum Martinum fuisset, noverit quod obsistentibus paganis diu civitas Turonica sine sacerdotali benedictione fuit. Nam Christiani qui eo tempore videbantur occulte per latebras divinum officium celebrabant. Nam si qui a paganis reperti fuissent Christiani aut afficiebantur verberibus, aut gladio truncabantur.

R. O beatum† [virum] Martinum [antistitem, Qui nec mori timuit nec vivere recusavit.

V. Beatus Martinus obitum suum longe ante præscivit : dixitque fratribus suis, dissolutionem sui corporis imminere.

Qui nec. Gloria. Qui.]

Si Octava sancti Martini in Sabbato contigerit, hoc prædictum Responsorium, O beatum virum *eo anno omnino prætermittatur.*

Ante Laudes V. Ora pro nobis beate Martine.

[*R.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi].

IN LAUDIBUS, *hæc sola Antiphona dicatur* Dixerunt discipuli.

Ps. Dominus regnavit [*xcii.* p. 29].

Capitula, et cetera omnia dicantur sicut in prima die : cum Oratione Concede quæsumus, *ut supra.*

* 'liborius' *Leg.* 1518.

† '*R.* O beatum martinū. *Require hoc R. post ix. R. hysto. prime diei.*' Chevallonius per incuriam, ut videtur.

SANCTI EDMUNDI, REGIS ET MARTYRIS. (XX. NOVEMB.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Antiphona Iste sanctus.

Psalmi feriales.

Capitulum. Beatus vir qui suffert.

R. Percepturus.

Hymnus. Martyr Dei qui unicum.

V. Gloria et honore [coronasti eum Domine.

R. Et constituisti eum super opera manuum tuarum].

Ant. Ave rex gentis Anglorum :
miles Regis angelorum,
O Edmunde flos martyrum,
velut rosa vel lilium,
funde preces ad Dominum
pro salute fidelium.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus ineffabilis misericordiæ, qui beatissimum regem Edmundum tribuisti pro tuo nomine inimicum moriendo vincere: concede propicius huic familiæ tuæ, ut eo interveniente mereatur in se antiqui hostis incitamenta superando extinguere. Per.

Si hoc festum et festum sancti Clementis in una ebdomada contigerint, tunc ad primas Vesperas sancti Edmundi super Psalmos dicetur Antiphona Beatus vir qui suffert. *Capitulum* Iste sanctus. *R.* Percepturus. *Cetera ut supra.*

Tunc eat Processio ad altare sancti Edmundi, si habeatur, cantando R. Beatus vir qui suffert. *V.* Ora pro nobis beate Edmunde. *R.* Ut digni. *Oratio.* Præsta quæsumus. *Require in Communi Unius Martyris.*

In revertendo dicatur de sancta Maria.

AD MATUTINAS.

Novem Lectiones fiant.

Lectio i. Provinciæ quæ et Anglia † nuncupatur præfuit sanctissimus Deoque acceptus Edmundus, ex antiquorum Saxonum nobili prosapia oriundus, a primævo suæ ætatis tempore cultor veracissimus fidei Christianæ. Eodem tempore impiissimus Hyngar cum altero Hubba nomine, ejusdem perversitatis homine, conatus est in exterminium adducere omnes fines Britanniæ. Qui Northamhymbrorum primitus aggressi expugnare provinciam, gravi depopulatione totam ex ordine pervagantur. Hynguar vero præda facta reliquit socium, et a boreali parte cum magna classe ad quandam civitatem latenter appulit, quam introgressus ignibus cremandam dedit, pueros, senes, in plateis civitatis jugulat, et matronalem seu virginalem pudicitiam ludibrio trahendam ‡ mandat.

Lectio ii. Cum jam multitudine interfectorum archimeniam rabiem non tantum exsaturasset impius rex Hynguar quantum fatigatus in posterum detulisset : evocat quosdam plebeios, quos suo gladio credidit esse indignos, ac ubi rex eorum Edmundus tunc temporis degeret, sollicitus perscrutator investigare studet. Nam ad eum fama pervenerat, quod idem rex gloriosus videlicet Edmundus florenti ætate, et robustus viribus, bello per omnia strenuus esset §. Et idcirco festinabat passim neci tradere, quos circumcirca poterat reperire ne stipatus militum agmine ad defensionem suorum rex

* 'xxij Nouēber.' *Leg.* 1518.

† 'que Estanglia' *Legenda Joh. MS.*

‡ 'tradendam' *Brev. Joh. MS.*

§ 'strēnu' esset.' *Chevallon.*

Edmundus sibi resisteret. Qui morabatur eo tempore ab urbe longius* in villa quæ lingua eorum Eglesdun dicitur : a qua et silva vicina eodem nomine vocatur. Tu autem.

Lectio iii. Consuevit eadem Danorum et Alanorum natio nunquam palam cum hoste contendere, nisi insidiis prævento. Quapropter circunspectus plurimum impiissimus, accito uno ex commilitonibus, eum ad regem hujusmodi curarum tumultibus expeditum dirigit : qui exploret quæ sit ei summa rei familiaris, improvisum ut contigit quærens subjugare tormentis, si ejus nollet obtemperare feralibus edictis. Ipse cum grandi comitatu succenturiatus lento pede subsequitur, et iniquæ legationis bajulo imperat ut incautum ita alloquatur ; Terræ marique metuendus dominus noster Hynguar rex invictissimus, diversas terras subjiciendo sibi armis, ad hujus provinciæ optatum litus cum multis navibus hiematurus appulit, atque idcirco mandat, ut cum eo antiquos thesauros et paternas divitias sub eo regnaturus dividas. Cujus si aspernaris potentiam, innumeris legionibus fultam, tuo prejudicio et vita indignus judicaberis et regno.

Lectio iiii. Audito nuncio rex sanctissimus ingemuit : et accito uno ex suis episcopis qui ei erat a secretis, quid super his respondere deberet consuluit. Cunque ille timidus pro vita regis ad consentiendum plurimis exhortaretur exemplis : rex paululum conticuit, et sic demum ora resolvit : Simulata benivolentia prætendit callidus suæ machinationis muscipulam †, qua servum Christi irretire deliberat. Vitam indulget qua necdum careo, regnum promittit quod habeo, opes conferre cupit quibus non egeo. Pro his ergo nunc incipiam servire duobus dominis : qui me sub Christo vivere, sub Christo solo regnare, præsentibus palatinis devoverim. Tu autem.

Lectio v. Tunc conversus ad eum qui fuerat missus dixit, Rediens festinus hæc domino tuo responsa perferes. Noveris quod pro amore vitæ temporalis Christianus rex Edmundus non se subdet pagano duci, nisi prius effectus fuerit compos nostræ religionis, malens esse signifer in castris æterni Regis. Vix sanctus verba compleverat, et renunciaturus miles pedem a domo extulerat : et ecce Hynguar obvius illi jubet ut breviloquio utatur, illi pandens per omnia archana regis ultima. Quæ ille dum exequitur, imperat tyrannus circunfundi omnem turbam suorum interius, solumque regem teneant‡ : quem suis legibus rebellem jam cognoverat. Tunc sanctus rex Edmundus in palatio projectis armis capitur, vinculis artioribus artatus constringitur : atque innocens sistitur ante impium judicem. Tu autem.

Lectio vi. Vinctus itaque multis modis illuditur, ac tandem fustigatus acri instantia perducitur ad quandam arborem vicinam ad quam religatus flagris durissimis diutissime vexatur nec vincitur : semper Christum invocando flebilibus vocibus. Qua de re adversarii in furorem versi, quasi ludendo ad signum eum toto corpore sagittarum telis confodiunt, multiplicantes acerbitatem cruciatus crebris telorum jactibus : quoniam vulnera vulneribus imprimebant, dum jacula jaculis locum dabant. Sicque factum est ut spiculatorum terebratus aculeis circunfossus palpitans horreret : velut asper hericius aut spinis hirtus carduus, in passioneque similis Sebastiano egregio martyri factus est.

§ *Lectio vii.* Cumque nec sic furcifer Hynguar eum lanistis assensum

* 'non longius' *Legenda Joh. MS.*

† 'musciculā: *Chevallon.*

‡ 'tēneri:' *Brev. Joh. MS.* 'teneant' *Legenda Joh. MS. cum Chev. et Leg.* 1518.

§ '*sine expositione.*' Leg. 1518.

præbere conspiceret, Christum inclamantem jugiter, lictori mandat protinus ut amputet caput ejus. Mox spiculator eum arrepto pugione inter verba orationis uno ictu decapitando hac luce privavit : atque ita duodecimo kalendas Decembris Deo gratissimum olocaustum Edmundus rex et martyr intravit senatum curiæ cælestis. Cujus corpus relinquentes Dani illud caput sanctum in silvam cui vocabulum est Eglesdun recedentes asportaverunt ; ac inter densa veprium frutecta longius projectum occultaverunt, id omni sagacitate elaborantes, ne a Christianis corpus cum capite honeste traderetur sepulturæ. Huic spectaculo quidam nostræ religionis delitescendo interfuit. Quem subtractum ut credimus paganorum gladiis divina providentia ad manifestandam hujus rei indaginem reservavit : licet omnino ignoraverit, quid de capite factum esset, nisi quod cum eo carnifices interiorem silvam petere conspexisset. Paganis autem abeuntibus, corpus sanctissimum repertum est in eodem loco ubi rex occubuit. Tu autem.

Lectio viii. Postquam confluentes populi audierunt illius verba, qui tantæ visionis ut dictum est particeps extiterat : decreverunt quaque versum* per invia silvarum experiri, si ad id loci devenire contingeret quo sancti viri caput jaceret. Cumque omnes ad id concurrerent, invia perlustrantibus ad voces se invicem cohortantium ut pote socii ad socium alternatim clamantium, Ubi es : caput respondebat designando locum paterna lingua dicens, Her, her, her, quod interpretatum Latinus sermo exprimit, Hic, hic, hic. Nec unquam eadem repetendo clamare destitit, quoadusque omnes ad se perduxit. Immanis etiam lupus eo loco divina miseratione sacrum caput inter brachia complexus procumbebat humi, excubias impendens martyri. Assumentes ergo inæstimabilis precii margaritam retulerunt ad suum corpus, benedicentes Deum in hymnis et laudibus : prosequente usque ad locum sepulchri lupo earundem reliquiarum custode. Aptantes autem caput corpori sancto, pro tempore tradiderunt utrumque pariter aromatizatum competenti mausoleo. Quo etiam ædificata vili opere desuper basilica multis annis requievit humatus. Tu.

Lectio ix. Postquam vero sedatis bellorum incendiis cœpit respirare pietas fidelium : ejusdem provinciæ multitudo in villa regia, quæ lingua Anglorum Bedrichesword dicitur, Latine vero Bedrichecurtis vocatur, construxit permaximam ecclesiam ad quam eum transtulit cum magna gloria. Cumque preciosum corpus putrefactum putaretur, ita sanum et incolume est repertum, ut non dicam caput redintegratum et compaginatum corpori, sed omnino nichil in eo vulneris nichil cicatricis apparuerit. Tantum in ejus collo ob signum martyrii rubet una tenuissima ruga in modum fili coccinei, sicut testari erat solita quædam beatæ recordationis femina, Oswen vocabulo dicta, quæ paulo ante hæc nostra moderna tempora, apud ejus sacrosanctum tumulum jejuniis et orationibus vacans, multa transegit annorum curricula. Cui venerabili feminæ aut divina miseratione aut nimia devotione mos inolevit : ut patefacto beati martyris sepulchro quotannis, in Dominica cena, ejus attondendo præcideret capillos et ungues. Quæ omnia diligenter colligens, et in capsella recondens, non neglexit quamdiu vixit excolere mira affectione, posita super altare ejusdem ecclesiæ. Tu autem, Domine [miserere nostri].

Cetera omnia de Communi Unius Martyris dicuntur.

* 'quaqua versum' *Legenda Joh. MS.*

SANCTÆ CECILIÆ, VIRGINIS ET MARTYRIS. (XXII. NOVEMB.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Ant. Triduanas a Domino poposci inducias . ut domum meam ecclesiam consecrarem.

Psalmi feriales.

Capitulum de Communi Unius Virginis et Martyris.

R. Cecilia me misit.

Hymnus. Virginis proles.

V. Diffusa est gratia [in labiis tuis.

R. Propterea benedixit te Deus in æternum].

Ant. Virgo gloriosa semper evangelium Christi gerebat in pectore suo : non diebus neque noctibus a colloquiis divinis et oratione cessabat.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui nos annua beatæ Ceciliæ virginis tuæ et martyris solennitate lætificas : da ut quam veneramur officio etiam piæ conversationis sequamur exemplo. Per Dominum.

AD MATUTINAS, *novem Lectiones fiant.*

Invitatorium. Christum venerantes.

Ps. Venite.

Hymnus. Virginis proles.

In primo Nocturno.

Ant. Cecilia virgo Almachium exuperabat : Tyburtium et Valerianum ad coronas vocabat.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Expansis manibus orabat ad Dominum . ut eam eriperet de inimicis.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Cilicio Cecilia membra domabat : Deum gemitibus exorabat.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Diffusa est gratia in labiis tuis.

Lectio i. Beata Cecilia virgo clarissima absconditum semper evangelium Christi gerebat in pectore suo, et non diebus neque noctibus a divinis colloquiis et oratione cessabat : cum fletibus exorans ut virginitas ejus ipso conservante inviolata permaneret. Hæc Valerianum quendam juvenem habebat sponsum. Qui juvenis in amorem virginis animum perurgens diem constituit nuptiarum. Cecilia vero, subtus ad carnem cilicio induta, desuper auro textis tegebatur vestibus. Parentum enim tanta vis erat et sponsi circa illam exæstuans, ut non posset amorem sui cordis ostendere, et quod solum Christum diligeret indiciis evidentibus aperire. Quid multa? Venit dies in quo thalamus collocatus est. Et cantantibus organis, illa in corde suo soli Domino decantabat dicens, Fiat, Domine, cor meum et corpus meum immaculatum : ut non confundar. Et biduanis ac triduanis jejuniis orans commendabat Domino quod timebat.

R. 1. Cantantibus organis Cecilia virgo in corde suo soli Domino decantabat dicens. Fiat cor meum et corpus meum immaculatum ut non confundar.

V. Biduanis ac triduanis jejuniis orans suam Domino pudicitiam commendabat.

Fiat.

Lectio ii. Invitabat angelos precibus, lachrymis interpellabat apostolos, et sancta omnia Christo famulantia exorabat, ut suis eam deprecationibus adjuvarent : suam Domino

pudicitiam commendantem. Sed cum hæc agerentur : venit nox. In qua cum suscepisset una cum sponso suo cubilis secreta silentia, ita eum alloquitur ; O dulcissime atque amantissime juvenis, est michi mysterium quod tibi confitear : si modo tu juratus asseras tota te illud observantia custodire. Jurat Valerianus sponsus se illud nulla omnino prodere ratione : nulla necessitate detegere. Beata Cecilia ait Valeriano, Angelum Domini habeo amatorem : qui nimio zelo custodit corpus meum. Hic si vel leviter senserit quod tu me polluto amore contingas, statim circa te suum furorem exagitabit : et amittes florem tuæ gratissimæ juventutis. Si autem cognoverit quod me sincero et immaculato amore diligas, et virginitatem meam integram illibatamque custodias : ita te quoque diliget sicut et me, et ostendet tibi gratiam suam. Tu autem [Domine miserere nostri].

R. 2. Virgo gloriosa semper evangelium Christi gerebat in pectore. Et non diebus neque noctibus vacabat a colloquiis divinis et oratione.

V. Cilicio Cecilia membra domabat, Deum gemitibus exorabat.

Et non diebus.

Lectio iii. Tunc Valerianus nutu Dei correptus timore ait, Si vis ut credam sermonibus tuis : ostende michi ipsum angelum. Et si probavero quod verus angelus sit : faciam quod hortaris. Si autem virum alterum diligis : et te et illum gladio feriam. Tunc beata Cecilia dixit ei, Si consiliis meis promittas te acquiescere, et permittas te purificari fonte perenni, et credas unum Deum esse in cælis vivum et verum : poteris eum videre. Dixit Valerianus ad beatam Ceciliam, Et quis me purificet, ut ego angelum videam ? Respondit Cecilia, Est senior qui novit purificare homines : ut mereantur videre angelum. Dixit ei Valerianus, Et ego ubi hunc senem requiram ? Respondit Cecilia, Vade in tertium miliarium ab urbe, via quæ Appia nuncupatur : et illic invenies pauperes a transeuntibus alimoniæ petentes auxilium. De his enim michi semper cura fuit : et optime hujus mei secreti sunt conscii. Hos tu dum videris : dabis eis benedictionem meam dicens, Cecilia me misit ad vos, ut ostendatis michi sanctum senem Urbanum : quoniam ad ipsum habeo ejus secreta mandata quæ perferam. Hunc dum tu videris : indica ei omnia verba mea. Et dum te purificaverit : induet te vestibus novis et candidis. Cum quibus mox ut ingressus fueris istud cubiculum : videbis angelum sanctum etiam tui amatorem effectum, et omnia quæ ab eo poposceris impetrabis. Tu autem.

R. 3. Cecilia me misit ad vos. Ut ostendatis michi sanctum Urbanum. Quia ad ipsum habeo secreta quæ perferam.

V. Tunc Valerianus perrexit et inventis pauperibus dixit, Cecilia me misit ad vos.

Ut ostendatis. Gloria. Quia.

In secundo Nocturno.

Ant. Biduanis ac triduanis jejuniis orans suam pudicitiam Domino commendabat.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

Ant. Fiat, Domine, cor meum et corpus meum immaculatum : ut non confundar.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Domine Jesu Christe seminator casti consilii : suscipe seminum fructus quos in Cecilia seminasti.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi*, p. 154).

V. Specie tua.

Lectio iiii. Perrexit Valerianus, et secundum ea signa quæ acceperat

invenit sanctum Urbanum episcopum : qui jam bis confessor factus intra sepulchra martyrum latitabat. Cui cum dixisset omnia verba Ceciliæ : gavisus est gaudio magno. Et ponens genua sua in terram expandit manus suas ad cælum cum lachrymis, et dixit, Domine Jesu Christe seminator casti consilii : suscipe seminum fructus quos in Cecilia seminasti. Domine Jesu Christe pastor bone : Cecilia famula tua quasi apes tibi argumentosa deservit. Nam sponsum, quem quasi leonem ferocem accepit, ad me* quasi agnum mansuetissimum destinavit. Iste huc nisi crederet non venisset. Aperi ergo, Domine, cordis ejus januam sermonibus tuis : ut Creatorem suum te esse cognoscat, et renunciet diabolo, et omnibus pompis ejus, et idolis ejus. Orante sancto Urbano episcopo : subito ante faciem ipsorum apparuit senior indutus vestibus niveis, tenens titulum in manibus aureis litteris scriptum. Quem videns Valerianus nimio terrore correptus est, et cadens in terram factus est quasi mortuus. Tunc senior elevavit eum dicens, Lege harum litterarum textum, et crede, ut purificari merearis, et videre angelum, cujus tibi aspectum Cecilia virgo devotissima repromisit. Tu autem.

R. 4. Beata Cecilia dixit Tyburtio, hodie te fateor meum esse cognatum. Quia amor Dei te fecit contemptorem idolorum.

V. Sicut amor Dei fratrem tuum michi conjugem fecit . ita te michi cognatum fecit †.

Quia amor.

Lectio v. Tunc Valerianus respiciens cœpit intra se legere. Scriptura autem tituli hæc erat ; Unus Dominus, una fides, unum baptisma : unus Deus et Pater omnium, qui super omnes est, et per omnia, et in omnibus nobis. Cumque hoc intra se legisset, dicit ei senior, Credis ita esse, an adhuc dubitas? Tunc Valerianus voce magna clamavit dicens, Non est aliud quod verius possit credi sub cælo. Cunque hæc dixisset Valerianus : ille senior ab oculis eorum elapsus est. Sanctus vero Urbanus baptizavit Valerianum : et docens eum omnem fidei regulam remisit ad Ceciliam diligenter instructum. Veniens igitur Valerianus indutus candidis vestimentis Ceciliam intra cubiculum invenit orantem, et stantem juxta eam angelum Domini pennis fulgentibus alas habentem, et flammeo aspectu radiantem : duas coronas ferentem in manibus chorusscantes, rosis et liliis albescentes. Quique unam dedit Ceciliæ : alteram Valeriano, dicens, Istas coronas immaculato corde et mundo corpore custodite : quia de paradiso Dei eas attuli vobis. Et hoc vobis signum erit : Nunquam marcidum aspectus sui adhibent florem, nunquam minuunt sui suavitatem odoris. Nec ab aliis videri poterunt, nisi ab eis quibus ita castitas placuerit sicut vobis probata est placuisse. Et quia tu, Valeriane, consensisti consilio castitatis : misit me Christus Filius Dei ad te, ut quam volueris petitionem insinues. Tu autem.

R. 5. Domine Jesu Christe, pastor bone, seminator casti consilii, suscipe seminum fructus quos in Cecilia seminasti. Cecilia famula tua quasi apes tibi argumentosa deservit.

V. Nam sponsum quem quasi leonem ferocem accepit ad me quasi agnum mansuetissimum destinavit.

Cecilia famula.

Lectio vi. Ait Valerianus ad angelum, Nichil michi in ista vita

* 'ad te' *Brev. Gonv.-Cai. MS.* 'ad me' *Legenda Joh. MS. cum Chev. et Leg.* 1518.
† 'meum cognatū faciet.' *Chevallon.*

dulcius extitit, quam unicus mei fratris affectus. Et impium michi est ut me liberato germanum meum in periculo perditionis aspiciam. Hoc solum omnibus petitionibus meis antepono, et deprecor ut fratrem meum Tiburtium, sicut me liberare dignatus est Dominus, eruat et faciat nos ambos in sui nominis confessione perfectos. Audiens hæc angelus : lætissimo vultu dixit ad eum, Quoniam hoc petisti quod melius quam te Christum implere delectat : sicut te per famulam suam Ceciliam lucratus est Dominus, ita per te quoque tuum lucrabitur fratrem, et cum eodem ad martyrii palmam attinges. His itaque finitis sermonibus : aspectus angelici numinis migravit ad cælos. Et illis epulantibus in Christo, atque in ædificatione sancta sermocinantibus : Tiburtius Valeriani frater advenit. Ingressus autem ad beatam Ceciliam quasi ad cognatam suam osculatus est caput ejus et ait, Miror hoc tempore : roseus hic odor et liliorum unde respiret. Confiteor vobis, ita sum refectus* : ut putem me totum subito renovatum. Dixit ei Valerianus, Odorem hunc jam me interpellante promeruisti suscipere : et credens promereberis intelligere. Dii enim quos hucusque coluimus : ad omnem fidem dæmonia demonstrantur. Dicit ei Tiburtius, unde hoc nosti ? Respondit Valerianus, Angelus Dei docuit me : quem et tu videre poteris : si purificatus fueris ab omni sorde idolorum. Tu autem.

R. 6. Cilicio Cecilia membra domabat : Deum gemitibus exorabat. Almachium exuperabat. Tiburtium et Valerianum ad coronas vocabat.

V. Non diebus neque noctibus cessabat a colloquiis divinis et oratione.

Almachium. Gloria. Tiburtium.

In tertio Nocturno.

Ant. Beata Cecilia dixit ad Tiburtium : hodie te fateor meum esse cognatum quia amor Dei te fecit esse contemptorem idolorum.

Ps. Cantate *i.* (*xcv.* p. 164).

Ant. Credimus Christum Filium Dei verum Deum esse qui sibi talem elegit famulam.

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Nos scientes sanctum nomen omnino negare non possumus.

Ps. Cantate *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Adjuvabit eam.

†*Lectio vii.* Dixit autem Tiburtius ad Valerianum, Et si potest fieri ut videam angelum Dei : quæ mora est purificationis ? Tunc sancta Cecilia osculata est caput ejus, et dixit, Hodie te meum fateor esse vere cognatum. Sicut enim amor Dei michi fratrem tuum conjugem fecit : ita quoque te michi cognatum contemptus faciet idolorum. Unde quia paratus es ad credendum : vade cum fratre tuo, ut purificationem accipias, per quam‡ merearis angelicos vultus aspicere : et omnium tuarum veniam invenire culparum. Cumque diligenter instruxisset eum beata Cecilia de fide Trinitatis, et unum Deum esse in tribus personis evidenter ei ostendisset, et de his quæ Salvator in corpore gessit sufficienter edocuisset : Tiburtius pedibus ejus prostratus cum ingenti fletu et lachrymis dixit, Ego usque hodie sine causa vixi : sed jam non sit michi sine causa vivere. Et ad

* 'refertus' *Chevallon. cum Leg.* 1518.; 'refectus' *Leg. Joh. MS.*
† '*Sine expositione*' Leg. 1518.
‡ 'quem' *Chevallon.*

fratrem suum conversus ait, Miserere mei frater charissime. Obsecro te, perduc me ad purificationem : ut purificatus æternæ vitæ particeps efficiar. Tunc Valerianus perduxit eum ad papam Urbanum. Cui cum narrasset universa quæ acta vel dicta fuerant : papa gratias referens Deo suscepit Tiburcium cum omni gaudio. Et baptizans eum secum esse præcepit : quoadusque albas deponeret. Quem perfectum in doctrina sancta per septem dies Christo militem consecravit. Eo tempore Almachius urbis Romæ præfectus sanctos Dei fortiter laniabat : et inhumata jubebat corpora eorum derelinqui. Tiburtius vero et Valerianus ad hæc vacabant quotidie, ut preciosas martyrum facerent sepulturas, elemosinis et pietatibus insistentes. Tu autem.

R. 7. Ceciliam intra cubiculum orantem invenit. et juxta eam stantem angelum Domini. Quem videns Valerianus nimio terrore correptus est.

V. Angelus Domini descendit de cælo et lumen refulsit in habitaculo.

Quem.

Lectio viii. Interea universa nunciantur Almachio, quæ per eos circa egentes agerentur : vel quod* studiose quos ille occidi jubebat sepelirent. Qua propter tenti ab apparitoribus Almachio præsentantur. Cumque eos cogere non posset ut Jovi thura ponerent, gladio animadverti præcepit : et sanctam Cæciliam sibi præsentari. Apparitores autem qui eam comprehenderant fletus et voces dabant : quod tam elegans puella sapiensque ac nobilis optaret occidi. Quibus flentibus dixit, Hoc non est juventutem perdere, sed mutare. Dare lutum : et accipere aurum. At illi compuncti dixerunt, Credimus Christum Filium Dei verum Deum esse : qui te talem possidet famulam. Dixit eis Cecilia, Intrate ergo in domum meam : et faciam venire qui vos faciat vitæ æternæ participes. Quo facto : baptizati sunt in domo ejus amplius quam quadringenti promiscui sexus et ætatis. Post hæc Almachius sibi præsentari jussit Ceciliam : cui et dixit, Ignoras quia domini nostri invictissimi principes jusserunt, ut qui non negaverint se esse Christinos puniantur, qui vero negaverint dimittantur? Cecilia dixit, Sic imperatores vestri errant : sicut et nobilitas vestra. Sententia enim quam ab eis prolatam esse testaris, vos sævientes, et nos innocentes ostendit. Si enim malum esset hoc nomen, nos negaremus : vos vero ad confitendum suppliciis non urgeretis. Sed nos scientes sanctum nomen : omnino negare non possumus. Melius est enim feliciter mori : quam infeliciter vivere. Almachius dixit, Elige tibi unum e duobus, aut sacrifica, aut nega te esse Christianam : ut copiam evadendi habeas. Tunc subridens Cecilia dixit, O judicem necessitate confusum. Vult ut negem me esse innocentem : ut ipse me faciat nocentem. Tu autem.

R. 8. O beata Cecilia Quæ duos fratres convertisti, Almachium judicem superasti, et Urbanum episcopum in vultu angelico demonstrasti.

V. Beata es virgo et gloriosa, et benedictus sermo oris tui.

Quæ duos.

Lectio ix. Almachius dixit, Accusatores præsto sunt : qui te Christianissimam testantur. Cecilia dixit, Horum michi accusatio votiva est : et tua pœna victoria. Almachius dixit, Ignoras quoniam mortificandi et vivificandi michi ab invictissimis principibus potestas est tradita? Cecilia dixit, Si jubes : contra veri-

* 'quam' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

tatem probabo te esse mentitum. Dixisti enim principes tuos vivificandi et mortificandi tibi copiam tradidisse : cum solam mortificandi tibi scias traditam potestatem. Vitam enim viventibus tollere potes : dare mortuis non potes. Almachius vehementer iratus jussit beatam Ceciliam ad domum suam perduci : et ibidem flammis balnearibus concremari. Cunque fuisset in labore* balnei sui inclusa, et subter incendia lignorum pabula ministrarent, die integro et nocte tota quasi in frigido loco integra illibataque permansit : ita ut nec una pars membrorum ejus saltem sudoris signum laxasset. Quod cum audisset Almachius : misit qui eam ibidem in ipsis balneis decollaret. Quam spiculator tertio ictu percussit : et caput ejus amputare non potuit. Et quoniam legibus decretum erat, ne quartam percussionem decollandus acciperet : sic seminecem truculentus carnifex dereliquit. Cujus sanguinem bibleis lintheaminibus populi qui per eam crediderant extergebant. Per triduum autem quod supervixit : non cessavit omnes puellas quas nutrierat in Dominica fide commonere. Quibus et divisit universa quæ habebat, et sancto Urbano papæ tradidit commendatas. Cui et dixit, Ad hoc triduanas a Domino poposci inducias, ut et istas tuæ beatitudini traderem : et hanc domum meam ecclesiæ nomine consecrarem. Et hæc dicens reddidit spiritum. Tunc sanctus Urbanus corpus ejus auferens cum diaconibus nocte sepelivit inter collegas suos episcopos : ubi omnes sunt confessores et martyres collocati. Domum autem sanctæ Ceciliæ ecclesiam consecravit, in qua beneficia Domini exuberant ad memoriam beatæ Ceciliæ usque in hodiernum diem : regnante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

R. 9. Dum aurora finem daret Cecilia dixit, Eya milites Christi. Abjicite opera tenebrarum et induimini arma lucis.

V. Cecilia valedicens fratribus et exhortans eos ait,

Eya milites. Gloria. Abjicite.

Ante Laudes V. Ora pro nobis beata Cecilia.

[*R.*] Ut digni [efficiamur promissionibus Christi].

In Laudibus.

Ant. Cantantibus organis Cecilia Domino decantabat dicens, fiat cor meum immaculatum ut non confundar.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Est secretum, Valeriane, quod tibi volo dicere, angelum Dei habeo amatorem qui nimio zelo custodit corpus meum.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Valerianus in cubiculo Ceciliam cum angelo orantem invenit.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Benedico te Pater Domini mei Jesu Christi, quia per Filium tuum ignis extinctus est a latere meo.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Cecilia famula tua, Domine, quasi apes tibi argumentosa deservit.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum Unius Virginis et Martyris.

Hymnus. Jesu corona virginum.

V. Adducentur regi virgines [post eam.

R. Proximæ ejus offerentur tibi].

Ant. Dum aurora finem daret Cecilia exclamavit dicens : eya mi-

* 'calore' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

lites Christi abjicite opera tenebrarum et induimini arma lucis.

Ps. Benedictus, *p.* 35.

Oratio. Deus qui nos.

AD PRIMAM.

Ant. Cantantibus organis.

Ps. Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM.

Ant. Est secretum.

Ps. Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57). *Capitula, Responsoria, et Versus, de Communi Unius Virginis et Martyris ad omnes Horas dicantur.*

AD SEXTAM.

Ant. Valerianus.

Ps. Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

AD NONAM.

Ant. Cecilia famula.

Ps. Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

SANCTI CLEMENTIS, PAPÆ ET MARTYRIS.

(XXIII. NOVEMB.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Ant. Iste sanctus.

Psalmi feriales.

Capitulum. Omnis pontifex.

R. Oremus omnes.

Hymnus. Martyr Dei qui unicum.

V. Gloria et honore [coronasti eum Domine.

R. Et constituisti eum super opera manuum tuarum].

Ant. Dedisti, Domine, habitaculum martyri tuo Clementi in mari in modum templi marmorei : angelicis manibus præparatum : iter præbens populo terræ : ut enarrent mirabilia tua.

Ps. Magnificat.

Oratio. Deus qui nos annua beati Clementis martyris tui atque pontificis solennitate lætificas : concede propicius, ut cujus natalicia colimus, virtutem quoque passionis imitemur. Per Dominum.

Memoria fiat de sancta CECILIA, *cum hac Antiphona.*

O beata Cecilia quæ duos fratres convertisti, Almachium judicem superasti, Urbanum episcopum in vultu angelico demonstrasti.

V. Adducentur regi virgines [post eam.

R. Proximæ ejus afferentur tibi].

Oratio ut supra.

Deinde fiat Memoria de sancta FELICITATE, *virgine et martyre, cum hac Oratione.*

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus : ut beatæ Felicitatis martyris tuæ solennia recensentes meritis ipsius protegamur et precibus. Per.

AD MATUTINAS.

Invitatorium, Antiphonæ, Psalmi, et Versus, in singulis NOCTURNIS, *de Communi Unius Martyris dicantur.*

Lectio i. Beatus Clemens Romanæ ecclesiæ episcopus disciplinam beati Petri apostoli secutus ita morum ornamentis pollebat ut omnibus populis complaceret. Singularum autem regionum inopes nominatim habebat scriptos : et hos quos baptismatis sanctificatione mundaverat, publicæ mendicitati subjectos esse non sinebat. Mediocres ac divites admonebat, ne paterentur baptizatos pauperes a Judeis et gentilibus stipem publicam postulare, et vitam baptismatis consecratione mundatam donis gentilium inquinari. His et plurimis virtutibus pollens : Deo et

hominibus complacebat. Factum est autem ut neque Aurelianum illustrem nec Sisinnium amicos Nervæ imperatoris timeret beatus Clemens Romanæ sedis episcopus.

R. 1. Iste sanctus (*ut in Communi*, p. 374).

Lectio ii. Nam et Domicillam virginem, neptem Domiciani imperatoris, sponsam Aureliani, in Christum credentem sacro velamine imposito ad integritatis perseverantiam consecravit : et Theodoram Sisinnii conjugem a simulachris conversam Deo castitatis propositum profiteri admonuit. Cui vir ejus ductus zelo insidias tetendit ad ecclesiam properanti. Qui et ipse ecclesiam ingressus est. At ubi fusa oratione Clementis : a populo responsum est Amen, statim surdus et cæcus effectus est. Tunc dixit ad servos suos, Tollite me cito inter manus et educite foras. Pueri ergo ejus girabant cum eo per totam ecclesiam, et ad introitum pervenire non poterant. Quod cum Theodora cognovisset, prostravit se in orationem, et cum lachrymis a Deo petiit : ut inde virum suum exire permitteret. Post orationem vero dantes pueri manum domino suo egressi venerunt domum. Finitis autem missis prostravit se Theodora ad pedes sancti Clementis : narrans ei quæ facta fuerant. Tu autem, Domine [miserere nostri].

R. 2. Justus germinabit *ut in Communi* [p. 374].

Lectio iii. Tunc beatus Clemens hortari cœpit omnes qui aderant ut a Domino postularent, quatenus viro ejus et auditum Dominus redonaret et visum. Et pergens ad domum ejus, facta oratione statim apertæ sunt aures et oculi Sisinnii. Et videns Clementem, ut eum tenerent servis suis imperare non timuit. Qui putantes Clementem ligare, columnas ligaverunt : et per domus spacia inter se trahebant. Tunc sanctus Clemens dans orationem abscessit. Flenti autem et oranti Theodoræ, apparuit ei quidam vir venerandus : dixitque ei, Per te sanus erit Sisinnius : ut impleatur quod dixit frater meus apostolus Paulus, Sanctificabitur vir infidelis per mulierem fidelem. Et hæc dicens : abscessit. Statimque clamavit ad se Sisinnius Theodoræ dicens, Theodora, obsecro te, ut roges Deum tuum : ne irascatur michi. Roga autem episcopum ut veniat ad me : et faciat me veritatem cognoscere. Tunc Theodora perrexit ad episcopum : et narravit ei quæ viderat et audierat. Veniens itaque sanctus Clemens ad Sisinnium : cum honore susceptus est. A quo audiens universa quæ ad fidem pertinebant, credidit Deo : et baptizati sunt cum eo trecenti triginta tres. Et sicut Sisinnius per Clementem : ita per Sisinnium multi nobiles, multi illustres et amici regis Nervæ conversi sunt ad Christum.

R. 3. Oremus omnes ad Dominum Jesum Christum, dixit beatus Clemens. Ut confessoribus suis fontis venas aperiat. Ut de beneficiis ejus gratulemur.

V. Qui percussit in deserto Syna petram, et fluxerunt aquæ in abundantia*, ipse nobis laticem effluentem impartiatur.

Ut confessoribus. Gloria. Ut de.

Lectio iiii. Comes autem sacrorum Publius Torquatus, videns innumerabilem multitudinem Christo credere, movit seditionem de nomine sancti Clementis, et inter se confundebantur dicentes, Quid enim mali fecit, aut quid boni non exercuit ? Quicunque ab eo visitatus est æger: sanus factus est. Qui-

* 'abundantiā' *Chevallon.*

cunque ad eum tristis advenit : gaudens abscessit. Nulli unquam nocuit : omnibus profuit. Alii maligno spiritu inflati dicebant. Magicis artibus ista faciens deorum nostrorum culturam evacuat. Tunc Publius Torquatus misit de eo legationem ad Trajanum imperatorem. Imperator vero rescripsit, debere eum aut sacrificiis consentire, aut in heremo quæ adjacet civitati Cherdonæ subire exilium. Cum autem duceretur beatus Clemens in exilium, tantam ei Dominus gratiam tribuit, ut fleret Julianus præses, ac diceret, Deus tuus quem colis, ipse adjuvet te in hac relegatione exilii. Delegavitque ei navem, et omnibus necessariis impositis dimisit eum. Multi autem religiosi viri de populo secuti sunt eum. Cum pervenisset beatus Clemens in locum exilii : invenit illic in ergastulis ad secanda marmora amplius quam duo milia Christianorum, diuturna relegatione damnatos. Qui videntes sanctum ac nominatissimum episcopum, omnes una voce in fletum ac gemitum proruperunt dicentes, Ecce pastor noster : consolatio nostri laboris. Quos cum cognovisset sanctus Clemens pro Dei nomine relegatos, dixit, non meo merito me Dominus huc perduxit : ut particeps factus passionis vestræ, etiam et consolationis efficiar.

R. 4. Desiderium *ut in Communi*, [p. 376].

Lectio v. Et dum multam eis doctrinam patientiæ et consolationis intimasset, didicit ab eis quod de sexto miliario aquam sibi suis humeris deportarent. Tunc sanctus Clemens dixit, Oremus Dominum nostrum Jesum Christum, fratres, ut confessoribus suis fontis venam aperiat, et qui percussit in deserto Syna petram et fluxerunt aquæ in abundantia, ipse nobis laticem affluentem impartiatur, ut de ejus beneficiis gratulemur. Cunque oratione completa hincinde circunspiceret : vidit agnum stantem, qui pede dextro levato quasi locum sibi ostenderet. Tunc sanctus Clemens intelligens Dominum esse, quem solus ipse perspiceret, et alius eum penitus non videret : perrexit ad locum, et dixit, In nomine Patris, et Filii, et Spiritussancti : in loco isto percutite. Cum omnes in gyro rastris effoderent, et non ipsum locum in quo agnus stabat contingerent : accepto brevi sarculo sanctus Clemens, levi ictu locum sub pede agni percutiens, fontem, affluentibus venis emanantem aperuit, qui suo impetu evomens fluvium fecit. Tunc universis gaudentibus : sanctus Clemens Responsorium dixit, Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Ad istam autem famam confluxit omnis provincia, et venientes universi ad doctrinam convertebantur ad Dominum : ita ut in una die quingentæ animæ seu amplius baptizatæ, in nomine Patris, et Filii, et Spiritussancti, perfectæ in fide Christi abscederent. Infra unum annum factæ sunt ibi a credentibus septuaginta et quinque ecclesiæ, et omnia ydola confracta sunt : et omnia templa ydolorum per gyrum provinciæ destructa sunt. Tunc paganis insistentibus, tam invidiosa relatio cucurrit ad imperatorem Trajanum : ut dicerent ibi per Clementem innumerabilem Christianorum populum accrevisse.

R. 5. Domine prævenisti [p. 376].

Lectio vi. Tunc missus est dux Autiduanus*, qui multos Christianorum diversis pœnis occidens, dum videret omnes gaudentes ad passionem accedere : cessit multitudini,

* 'Aufidianus' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

et solum Clementem cogebat ad sacrificium. Cum videret Aufidianus sanctum Clementem sic fixum in Domino, ut penitus mutari non posset : dixit ad suos, Perducatur ad mare, et ligetur ad collum ejus anchora, et præcipitetur in medium maris : ut non possint Christiani hunc ultra pro deo* colere. Quod cum factum fuisset : multitudo Christianorum cœpit ad litus stare et flere. Tunc Cornelius et Phebus discipuli ejus dixerunt, Fratres, oremus unanimes Deum : ut ostendat nobis martyris sui exuvias. Orantibus autem populis : recessit mare in sinu suo per tria fere miliaria. Et ingressi populi per siccum invenerunt in modum templi marmorei habitaculum a Deo paratum : et ibi in arca saxea corpus sancti Clementis, Petri discipuli, et anchoram cum qua missus fuerat juxta eum positam. Revelatum est autem discipulis ejus : ut eum non tollerent. Quibus etiam hoc a Domino intimatum est, quod omni anno die depositionis ejus recedat mare : et per septem dies advenientibus populis siccum iter præbeat. Et hoc ad laudem nominis sui jussit Dominus fieri : usque in hodiernum diem. Ex hoc autem facto omnes gentes per gyrum crediderunt in Christum : ita ut nullus gentilis, neque Judeus, nullusque prorsus ibi inveniretur hæreticus. Multa enim ibi beneficia præstat divina pietas ejus orationibus. Cæci illuminantur in die natalis ejus, dæmones effugantur, omnesque infirmi sanantur : et est ibi laus Dei cum omni pace et gaudio, et benedicitur ibi Christus Filius Dei, qui regnat cum Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen. Tu.

R. 6. Orante sancto Clemente apparuit ei Agnus Dei. De sub cujus pede fons vivus emanat. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.

V. Cunque orationem complesset et hincinde circumspiceret, vidit agnum stantem.

De. Gloria. Fluminis.

Tres ultimæ Lectiones de expositione Evangelii Homo quidam nobilis. *In Communi Unius Martyris et Pontificis* [p. 390].

R. 7. Dedisti, Domine, habitaculum martyri tuo Clementi in mari . in modum templi marmorei angelicis manibus præparatum, iter præbens populo terræ. Ut enarrent mirabilia tua.

V. Hoc, Domine, ad laudem et gloriam nominis tui fieri voluisti.

Ut enarrent.

R. 8. Phebus et Cornelius discipuli beati Clementis dixerunt ad populum. Oremus omnes ad Dominum ut ostendat nobis martyris sui corpus.

V. Cunque venisset turba fidelium, discipuli ejus exhortabantur eos dicentes.

Oremus.

R. 9. Ora pro nobis beate Clemens. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

V. Tu autem martyr Christi beate Clemens : ora pro nobis.

Ut digni.

Ante Laudes Versus. Ora pro nobis beate Clemens.

[*R.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi.]

IN LAUDIBUS.

Ant. Non meis meritis ad vos me misit Dominus vestris coronis participem me fieri.

Ps. · Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Orante sancto Clemente apparuit Agnus Dei.

* 'pro eo' *Chevallon.*; 'pro deo' *Leg. Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Vidi supra montem agnum stantem, de sub cujus pede fons vivus emanat.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. De sub cujus pede fons vivus emanat, fluminis impetus lætificat civitatem Dei.

Ps. Benedicite *p.* 31.

Ant. Omnes gentes per gyrum crediderunt Christum Dominum.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum. Omnis pontifex.

Hymnus. Deus tuorum militum.

V. Justus germinabit.

Ant. Oremus omnes ad Dominum Jesum Christum, ut confessoribus suis fontis venas aperiat.

Ps. Benedictus *p.* 35.

Oratio. Deus qui nos.

Memoria fiat de sancta FELICITATE, *cum Oratione ut supra.*

AD PRIMAM, *Ant.* Non meis meritis. *Ps.* Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM, *Ant.* Orante. *Ps.* Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57).

Responsoria et Versus de Communi Unius Martyris et Pontificis ad omnes Horas dicantur.

AD SEXTAM, *Ant.* Vidi supra montem. *Ps.* Defecit (*cxviii,* 81, p. 61).

AD NONAM, *Ant.* Omnes gentes. *Ps.* Mirabilia (*cxviii,* 129, p. 65).

AD SECUNDAS VESPERAS, *super Psalmos Ant.* Non meis meritis.

Psalmi feriales.

Capitulum. Omnis pontifex.

Hymnus. Deus tuorum militum.

V. Justus germinabit.

Ant. Invenerunt in modum templi marmorei habitaculum a Deo paratum.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

Memoria de sancto GRISOGONO *martyre, cum hac Oratione.*

Adesto, Domine, supplicationibus nostris : ut qui ex nostra iniquitate reos nos esse cognoscimus, beati Grisogoni martyris tui intercessione liberemur. Per Dominum.

SANCTI GRISOGONI MARTYRIS, (XXIV. NOVEMB.)

tres lectiones fiant.

Lectio i. Dioclecianus in Aquileiæ partibus positus, dum interficeret Christianos, relatio cucurrit ad eum de Christianis omnibus a præfectura urbana. Eo tempore in vinculis erat Romæ jussu Dyocleciani quidam vir nomine Grisogonus, qui per biennium in vicarii officio degens multa pro Christi nomine perpessus fuerat. Tunc rescripsit Dyoclecianus ad præfectum urbis, ut omnes Christiani deberent interfici : Grisogonum vero ad se destinaret. Qui cum fuisset adductus : jubet eum sceleratissimus Dyoclecianus sibi præsentari. Cui cum diceret : Accipe præfecturæ dignitatem, sume etiam consulatum et dignitatem generis tui deos adorans, et eis sacrificans condecora : Grisogonus respondit, unum Deum mente adoro, corde colo : sinceris obsequiis veneror. Istorum autem deorum dearumque simulachra quæ novi dæmonum tecnas execro : atque accepta potestate comminuo. Potestates vero a te promissas : ac si lutum quod pedibus calcatur abjicio. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio ii. Dioclecianus jussit

Grisogonum duci ad locum qui dicitur Ad Aquasgradatas : et ibi eum capite truncari. Corpus vero ejus jactatum est ad litus in quo tres sorores Christianissimæ morabantur: Agape, Chionia, et Herene, cum Zoilo sene presbytero. Qui presbyter collocavit corpus sancti Grisogoni in locello digno : et condivit cum omni diligentia in domo sua. Huic per revelationem indicatum est : ubi mare jactasset caput ejus. Pergensque ad locum ita illud invenit : quasi eadem hora fuisset abscisum. Tu autem.

Lectio iii. Tricesima autem die post depositionem sancti martyris Grisogoni : sanctus Zoilus presbyter hoc ordine perrexit ad Dominum. Apparuisse sibi sanctum Grisogonum in visione memoravit : ita dicentem, Sceleratissimus Dyoclecianus Agapem, Chyoniam, et Herenem faciet infra dies novem comprehendi : quas Dominus quousque faciet pervenire ad coronam, faciet eas habere solatium famulæ suæ Anastasiæ. Tu autem quia Domino placuisti lætus senio veni : ut requiescas cum sanctis. Igitur cum hæc narraret sanctus Zoilus : ecce Anastasia intrans domum, in quam cum ingressa fuerat ait, Ubi sunt sorores meæ quas michi dominus meus Grisogonus commendavit. Et videntes se in Christo lætatæ sunt : et ostenderunt ei locum ubi positus erat sanctus martyr Grisogonus. Altera autem die illa revertente : sanctus Zoilus perrexit ad Dominum. Decollatus est autem Grisogonus sub die octavo kalendarum Decembris : et conditus in locello a Zoilo presbytero. Tu.

Cetera omnia dicantur de Communi Unius Martyris, cum Oratione ut supra.

Si hoc festum et festum sancti Clementis in una et eadem ebdomada contigerint : dicantur hic Responsoria de tertio Nocturno communis Hystoriæ Unius Martyris. Ita tamen quod R. Percepturus *sit ultimum Responsorium, et hoc tantum in tertio Nocturno de martyribus decollatis. Tamen quando hoc festum in Dominica contigerit : tunc semper dicantur Responsoria de primo Nocturno communis Hystoriæ Unius Martyris.*

SANCTÆ KATHERINÆ, VIRGINIS ET MARTYRIS

(XXV. NOVEMB.)

AD PRIMAS VESPERAS.

Super Psalmos Antiphona.
Ave virginum
gemma Katherina,
ave sponsa Regis
regum gloriosa,
ave viva Christi hostia,
tua venerantibus
patrocinia
implorata non deneges suffragia.
Psalmi feriales.
Capitulum. Confitebor tibi.

R. O mater nostra ter sancta, quaterque beata.
Cum prece devota famulantum suscipe vota.
V. Jam Christo juncta Sponsoque tuo sociata.
Chorus. Cum prece devota famulantum. *Et non dicatur ulterius : sed statim incipiatur Prosa.*

Æternæ virgo memoriæ
quam sibi despondit Rex gloriæ.
V. Virginis proles egregiæ
sponsusque virginis ecclesiæ.

V. Tu gaudes hodie
de dono gratiæ.
V. Et cantas in cælo
carmen læticiæ.
V. Te laudantes
in terra respice.
V. Atque nostra
clementer suscipe

Chorus respondeat Vota.

Gloria.
Cum prece devota
famulantum suscipe vota.

Hymnus. Virginis proles (p. 440).

V. Diffusa est gratia [in labiis tuis.

R. Propterea benedixit te Deus in æternum].

Ant. Inclita sanctæ virginis Katherinæ solennia
suscipiat alacriter pia mater ecclesia,
ave virgo Deo digna,
ave dulcis et benigna,
obtine nobis gaudia,
quæ possides cum gloria.

Ps. Magnificat *p.* 221.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus, qui corpus gloriosæ virginis et martyris tuæ Katherinæ in montem Synai ab angelis deferri jussisti: concede, quæsumus, ejus obtentu nos ad arcem virtutum provehi, ubi visionis tuæ claritatem mereamur intueri. Per Dominum nostrum.

Tunc eat Processio ad altare ejusdem, si habeatur, cantando Responsorium, Virgo flagellatur.

V. Ora pro nobis beata Katherina.

Oratio. Deus, qui dedisti legem Moysi in summitate montis Synai, et in eodem loco per angelos tuos corpus beatæ Katherinæ virginis et martyris tuæ mirabiliter collocasti: tribue, quæsumus, ut ejus meritis et intercessione ad montem qui Christus est valeamus pervenire. Qui tecum.

In revertendo dicatur de sancta Maria.

AD MATUTINAS.

Invitatorium. Adoretur virginum Rex in seculorum secula. Virgini qui Katherinæ contulit cælestia.

Ps. Venite.

Hymnus. Virginis proles opifexque.

In primo Nocturno.

Ant. Virgo sancta Katherina Greciæ gemma urbe Alexandrina Costi regis erat filia.

Ps. Domine Dominus noster (*viii.* p. 11).

Ant. Specie corporis decora nimis enituit: sed fide pulchrior Sponso superno placuit.

Ps. Cæli enarrant (*xviii.* p. 23).

Ant. Traditur ergo a patre doctoribus præcipuis imbuenda liberalibus studiis.

Ps. Domini est terra (*xxiii.* p. 40).

V. Diffusa est gratia in labiis tuis.

Lectio i. Maxentius imperator, anno regni sui tricesimo quinto, residens in civitate Alexandrinorum feralia per vicinas provincias misit edicta: jubens omnes regni sui incolas, divites et pauperes, ad templum deorum suorum convenire, et solenne eis sacrificium offerre. Fit itaque conventus universalis ad prætorium regis, et astante imperatore ante simulachra deorum, juxta possibilitatem suam, divites quidem tauros et oves, pauperes vero volucres vivos* offerebant. Hac in urbe Alexandrinorum erat quædam puella annorum duodeviginti, speciosa valde, sed quod pluris est religiosa fide, regis quondam nomine Costi filia unica, liberalibus studiis ab annis puerilibus erudita, nomine Katherina. Hæc itaque in palatio patris residebat: cum ex templo idolorum hinc sonitus animalium et tibicinum, hinc multimodum genus organorum auribus

* 'vivas' *Legenda Joh. MS., Leg.* 1518.

ipsius insonuit. Quæ causam requirens, cum ex nuncio didicisset, ad templum usque properavit : ubi quosdam deplorantes inspexit, qui se Christianos esse fatebantur, sed metu mortis ad profana sacrificia impellebantur. Hinc vehementi dolore cordis sauciata, pectus et linguam Christi muniens signaculo : audacter ad conspectum imperatoris prorupit. Cui sic ait, Salutationem tibi, imperator, proferre nos et ordinis dignitas et rationis via promovebat : si hæc quæ cultibus dæmonum exhibes Creatori tuo impenderes, et solam illius majestatem adorandam intelligeres, per quem reges regnant, per quem mundi elementa initium sumpserunt atque subsistunt. Dii enim non sunt plures, sed unus nascentium et viventium formator est Deus : qui sicut cuncta creavit, ita imperio suo cuncta cohercet atque disponit. Tu [autem, Domine, miserere nostri].

R. 1. Nobilis, et pulchra,
prudens Katherina puella.
* Flagrat amore Dei,
spernit vaga † gaudia mundi.
V. Cui rex carne pater
fuerat reginaque mater.
* Flagrat.

Lectio ii. Dum hæc puella loquitur : imperator vultus ipsius claritatem, et animi constantiam admirans, ait, Si nostrorum philosophorum gymnasiis erudienda, O virgo, persedisses : nulla inferior in doctrina patuisses, nec deorum nostrorum numina divinitatis honore vacua astrueres. Dum ergo incepta sacra peragimus, te interim nos operiri oportet, quia nobiscum itura es ad palatium, et regiis honoranda muneribus, si nostris acquiescis jussionibus. Hæc dicens : accito clanculo nuncio, misit litteras regio anulo signatas, per infra jacentes provincias, ad omnes rhetores et grammaticos, ut ad prætorium Alexandrinum eo studiosius occurrant : quo imperator altis illos honoribus donandos promittit, tantum si hanc concionatricem suis assertionibus superatam reddiderint. Peragratis ergo provinciæ finibus regius nuncius Alexandriam revertitur, ducens secum quinquaginta viros : qui se in omni sapientia mundi excellere ultra omnes mortales asseverabant. Interea virgo sancta sub custodia servabatur : cui consilium regis de conflictu imminenti nunciatur. Ipsa vero imperterrita : militiæ suæ agonem Domino commendabat. Cui angelus Domini apparuit dicens, Constanter age grata Deo puella : quia tecum est Dominus, pro cujus honore certamen iniisti. Ipse affluentis verbi copiam fundet in os tuum, cui adversarii resistere non prævalebunt : sed per te insuper conversi ad Christum cum palma martyrii vitæ januam introibunt. Tu.

R. 2. Martyrium sitiens,
libamina Cæsaris horrens.
Exclamat Christum
præter quem nil venerandum.
V. Dæmoniis plena
sunt hæc, ait, ydola templi.
Exclamat.

Lectio iii. Sedente itaque pro tribunali imperatore : assunt oratores pomposæ eloquentiæ fastu tumentes, astat et puella fidens in Domino. Facto autem diuturno silentio : virgo Christi conversa ad illos, Ego, inquit, O seniores, sacramentis Christi imbuta, philosophicas dissertationes et sillogisticas disputationes penitus abrogans, licet his omnibus imbuta sim et informata : judico me inter vos nichil aliud scire, nisi eum qui est vera scientia, et in se credentium gloria, Dominum meum Jesum Chris-

* 'Flagrat' *Brev. MS.* 1416., *Port.* 1519, 1557. 'Fragrat' *Chevallon.*
† 'vana' *Chevallon. cum Port.* 1519, 1557. 'vaga' *Brev. MS.* 1416.

tum, qui est rerum omnium principium, fons et origo bonorum, per quem Deus Pater mundum et omnia quæ in eo sunt cum non essent condidit, qui solus est, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, visibilia et invisibilia constant. Qui genus humanum a paradisi deliciis dolens exclusum, his novissimis diebus cum esset invisibilis Deus de virgine carnem assumpsit, per quam visibilis appareret : in qua etiam mortem pro nostra salute pati dignatus est, resurrexit, atque in cælum ascendit, mirabilibus quoque operum signis, quia Deus verus et homo esset innotuit. Hic est Deus noster, hic philosophia mea, hic victoria mea. Cunque multa de fide sancta virgo dissereret, stupefacti cuncti oratores atque manifesta Dei virtute perturbati : invicem se contuentes obmutuerunt. Quibus indignatus imperator sic ait, Quid vos, ignavi et degeneres, velut elingues sic obmutescitis? *Hinc unus eorum major natu tyranno respondit, Hoc tibi constanter, imperator, fatemur, quia nisi aliam sectam probabiliorem ostenderis de his quos hucusque coluimus : ecce omnes ad Christum convertimur, quia ipsum verum Deum et Dei Filium confitemur. Audiens hæc tyrannus, accenso in medio civitatis vehementissimo igne, jussit omnes ligatis pedibus et manibus concremari. In quibus illud mirabile contigit : quod nec in capillis eorum aut vestimentis ulla ignis læsio apparuit. Tu.

R. 3. Hæc quinquagenos
oratores superatos.
Dirigit ad cælos
aurum velut igne probatos.
V. Efficiens testes
fidei quos pertulit hostes.
Dirigit. Gloria. Dirigit.

In secundo Nocturno.

Ant. Cum esset adhuc in annis virgo puerilibus, charis orbata parentibus mundi renunciavit opibus.

Ps. Eructavit (*xliiii.* p. 101).

Ant. Maxentius instat impius ydolorum cultibus, puella voce libera hæc sunt clamat dæmonia, et Deum te Christe solum prædicat os virgineum.

Ps. Deus noster refugium (*xlv.* p. 103).

Ant. Cæsar electos convocat rhetores et grammaticos adversus illam disputaturos, quos vincens virgo Christi fidem docuit, et martyres Deo dignos exhibuit.

Ps. Fundamenta (*lxxxvi.* p. 154).

V. Specie tua.

Lectio iiii. His itaque gestis : tyrannus jubet sibi sanctam virginem præsentari, dixitque illi, O virgo generosa, O digna imperiali purpura facies, consule juventuti tuæ, et sacrifica diis nostris, et eris secunda post reginam in palatio meo : et ad nutum tuum cuncta regni negocia spectabunt. Faciam quoque tibi sceptiferæ imaginis statuam in medio civitatis erigi : a cunctis civibus salutandam, ab omnibus adorandam. Postremo inter deas : templum tibi de insigni marmore erigam. Ad hæc virgo respondit, Desine, imperator, talia suadere : quæ sunt† scelus etiam cogitare. Christus me sibi sponsam adoptavit : ego me Christo sponsam indissociabili fœdere coaptavi. Ille gloria mea, Ille amor meus, Ille dulcedo et dilectio mea. Ab ejus amore non rerum blandimenta, non exquisita tormenta ab ejus confessione poterunt revocare. Hinc tyrannus furore commotus jubet expoliatam scorpionibus cædi, dehinc obscuro carceris ergastulo

* 'Hic' *Legenda Joh. MS.*
† 'sit' *Legenda Joh. MS.*; 'sint' *Leg.* 1518.

claudi, ubi per duodenos dies fame et siti eam imperat cruciari. Accidit autem ut ipse pro causis instantibus extrema regionis confinia adiret. Pernotuit interea reginæ crudelissima viri sententia de beata Katherina : unde anxia videre faciem virginis et eam alloqui cupiebat, licet adhuc gentili errore teneretur. Evocans itaque ad se quendam militiæ principem nomine Porphirium : postulat ut amotis aut placatis custodibus colloquio virginis potiretur. Nec mora, Porphirius hoc audiens ad consensum custodes emollivit. Tu.

R. 4. O quam felices
per te, sanctissima, plures.
Quos jubet occidi
pro Christo turbidus hostis.
V. Cum duce Porphirio :
fit martyr Cæsaris uxor.
Quos jubet.

Lectio v. Igitur prima vigilia noctis, regina simul et Porphirius procedunt ad carcerem : et introeuntes viderunt carcerem inæstimabili claritate undique choruscare, cujus fulgore perterriti corruerunt in terram. Mox inæstimabilis odor suavitatis naribus infusus : ad spem meliorem confortavit. Surgite, inquit virgo egregia, et ne paveatis : quia et vos Christus vocat ad palmam. Surgentes autem contemplati sunt puellam sedentem : et angelos Dei plagas et carnis scissuras aromatico unguine circunfoventes : quibus caro et cutis superficies in admirabilem decorem convertebant. Tunc beata virgo reginam advocans : blande eam consolari cœpit dicens, Jam, regina, forti animo esto : quia post hoc triduum itura es ad Deum. Ne ergo momentanea pœnarum genera formides quia interminabilis gloria talibus pro Christo pœnis emercatur. Ne verearis, inquam, regis temporalis et mortalis sponsi consortium aspernari pro Rege æterno et immortali Sponso Domino Jesu Christo : qui pro caducis honoribus donat æterna præmia pro transituris largitur sine fine mansura. Ad hæc Porphirius cœpit rogando inquirere : quænam illa essent præmia quæ suis Christus militibus pro damnis temporalibus recompensabit. Cui virgo, Audi, inquit, Porphiri. Illa superna patria, pro qua fit mundi contemptus, velut civitas est, sole nunquam indigens : ubi nulla turbat adversitas, molestia nulla inquietat. Si quæris quid ibi sit, ubi tanta et talis beatitudo consistit : aliter dici non potest, nisi quicquid boni est ibi est, et quicquid mali est nusquam est. Quod, inquis, bonum? Illud est dico, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit : quæ paravit Deus diligentibus se. His et aliis beatæ virginis sermonibus exhilarati, et supernorum civium præsenti visione lætificati : regina simul et Porphirius procedunt de carcere media nocte parati ad omnia pro Christi nomine sustinenda. Sed et ducenti milites Porphirio obsequentes, ejus suasu et monitis ydola respuentes : ad Christum conversi sunt.

R. 5. Impius hanc Cæsar
sisti jubet ante tribunal.
Hanc ut pervertat
sicut draco vel leo certat.
V. Illa manet constans,
nec blanda nec aspera curans.
Hanc.

Lectio vi. Servabatur interea innocens in carcere puella, et quia bissenis diebus sine alimento eam esse tyrannus jusserat : Christus per hos dies missa de cælo candida columba cælesti eam cibo refovebat. Expletis vero diebus apparuit ei Dominus cum multitudine angelorum : quem sequebatur innumera turba virginum. Cui Dominus, Agnosce, inquit, filia, agnosce auctorem tuum : pro cujus nomine laboriosi certaminis inisti conflictum. Constans esto quia te-

cum sum : nec te desero. Hæc dicens : in cælum sese recepit. At imperator expletis causis pro quibus ierat, Alexandriam rediit. Postera die educitur de carcere virgo speciosa, tribunali ejus præsentanda. Ad quam tyrannus, Licet, ait, te servare quam perdere maluissem, necesse est tamen præsenti deliberatione quod vis unum e duobus eligere, aut sacrificare ut vivas, aut exquisitis tormentis dilacerari ut pereas. Cui Katherina respondit, Vivere sane opto, sed ut michi vivere Christus sit : mori autem pro eo non timeo, sed potius diligo, quia moriendo pro eo interminabilis vitæ emolimentum lucrari me confido. Tu ergo quæcunque tormentorum machinamenta potes excogitare ne differas, quia vocor a Domino meo Jesu Christo, cui carnem et sanguinem meum in sacrificium offerre desidero : quia et ipse semetipsum pro me Deo Patri obtulit in olocaustum. Ipse Deus meus amator meus : ipse pastor meus, et sponsus unicus meus. Cumque ad hæc tyrannus nimio esset furore succensus : superveniens quidam urbis præfectus nomine Cursates, et ipse vir belial exclamat, O magne, inquit, imperator, non adhuc videt Katherina tale genus tormenti, quo exterrita acquiescat tibi : ad immolandum diis nostris. Jube ergo ut infra triduum hoc sint factæ quatuor rotæ, quarum orbes et intimi circuli clavis prominentibus præfigantur : radii vero earum serris præacutis denso ordine imbuantur. * Has juxta rotas Katherina exposita : volventis machinæ impetum sedens intueatur : ut ipso terrore ad culturam deorum incurvetur. Sin autem : mox rotali impacta machinamento, inaudito pereat exemplo. Nec mora : jubet tyrannus accelerare rotarum pœnale tormentum. Et jam tertia dies illuxerat, et rotæ in medio prætorii expositæ terrorem circunspectantibus incutiebant. Ipsa denique pœnalis machina hac arte exposita erat, ut duæ uno ordine volverentur, duæ autem contrario impetu agerentur : ut illæ deorsum lacerando contraherent, istæ repugnantes sursum devorando impingerent. Has inter medias Christi famula exposita : inter serras et tarincas † horribiliter discerpenda, erectis in cælum oculis, tacitæ ‡ orationis verba ad Deum fundebat. Et ecce angelus Domini de cælo descendens molem illam vehementi impetu ita concussit, ut partes avulsæ super infusum populum tanta vi excuterentur : ut quatuor milia gentilium uno turbine necarentur. Quid plura? Dolor et confusio gentilium : vox et exultatio Christianorum. Ipse tyrannus mente turbatus : quid agat excogitat. Tu autem.

R. 6. Virgo flagellatur
crucianda fame religatur :
carcere clausa § manet
lux cælica fusa refulget.
Fragrat odor dulcis,
cantant cæli agmina laudes.
V. Sponsus amat sponsam,
Salvator visitat illam.
Fragrat. Gloria Patri. Fragrat.

In tertio Nocturno.

Ant. Gloriosam virginem tyrannus flagellari imperat, et cruciandam fame in carcere retrudi, cui escam per columbam Christus facit ministrari.

Ps. Cantate i. (*xcv.* p. 164).

Ant. Illa Deo dum agit gratias in tenebris lux emicat, fragrat odor vincens balsama : adest et concio angelica, lacero corpori cælestia adhibens medicamina.

* 'His' *Chevallon.*
† 'carincas ferreas' *Legenda Joh. MS.* 'serras et carrincas' *Leg.* 1518.
‡ 'extacite' *Brev. Joh. MS.* 'tacite.' *Chev. cum Leg.* 1518. § 'causa' *Chev.*

Ps. Dominus regnavit, exultet (*xcvi.* p. 164).

Ant. Cum cœtu virgineo adveniens Salvator, Sponsus sponsam pie visitat, consolatur et roborat, constans esto filia, tecum ego sum, nil paveas.

Ps. Cantate *ii.* (*xcvii.* p. 169).

V. Adjuvabit eam.

**Lectio vii.* Erat regina desuper spectans divinæ ultionis prodigium : quæ mox arrepto itinere se in conspectu beluæ sævientis injecit, quid tu, inquiens, miserande conjunx contra Deum reluctaris? Quæ te insania adversus factorem tuum insurgere coegit? Agnosce vel nunc in præsenti facto quam potens sit Christianorum Deus : et quia dii tui idola vana sunt, quæ nec sibi nec cultoribus suis aliquid præstare possunt. Attonitus ad hæc tyrannus, et nimio furore succensus : in hanc vocem erupit; Quid tu, inquiens, regina, ita loqueris? Num te quoque magicis artibus seductam Christianorum aliquis subvertit, et a cultura deorum avertit? Juro ergo tibi per magnum deorum imperium, quod nisi maturius respiciens deos nostros adoraveris : extortis primum a pectore mamillis longo cruciatu torqueberis, et sic caput tuum a cervice recidetur, et carnes tuæ feris ac volatilibus rejicientur. Jubet igitur ministris eam contemptibiliter apprehendi et ad locum supplicii trahi. Quæ respiciens ad beatam Katherinam, dixit, O veneranda virgo Christi, funde preces ad Dominum, ut infra instantem passionis articulum confirmet cor meum, ne coronam ab eo promissam metu passionis amittam. Ad quam preciosa virgo, Ne timeas, inquit, O Deo dilecta regina, sed viriliter age : quia hodie tibi pro transitorio regno commutabitur æternum. Hodie, inquam, immortalis vitæ accipies præmium. Tunc ministri extra civitatem eam ducentes : ferreis hastilibus regias mamillas trajiciunt, et sic suspensas ab imo pectore crudeliter mammas evellunt. Dehinc gladio percussa : felici martyrio consummata est. Tu autem.

Responsorium 7.

Horrendo subdenda
rotarum machinamento,
virgo Deum clamat,
de cælis angelus astat.
Ecce repentinam
dant plebsque rotæque ruinam.

V. Tanquam Caldeis
quondam fornax Babilonis.
Ecce.

Lectio viii. Porphirius igitur noctu cum suis auferens corpus reginæ et martyris conditum aromatibus sepelivit. Mane autem facto, fit quæstio de corpore reginæ quis illud sustulisset. De quo cum multos ad supplicium pertrahi Porphirius videret : constanter ante tribunal irruit dicens, Vesano te spiritu, O Cæsar, agitari manifestum est : qui humanis corporibus nec etiam sepulturam indulges. Veruntamen si reos esse judicas qui Christi famulam sepelierunt : hoc crimine solus ego periclitari desidero. Nam ego sum qui gloriosam Christi martyrem et ego Christi confessor sepelivi. Hinc tyrannus, velut alto vulnere saucius, pro planctu rugitum velut amens emisit, quo tota domus regia personuit : O me miserum et omnibus miserandum, cui tollitur omne quod nostri imperii videtur præcipuum. Ecce Porphirius, qui erat unicus animæ meæ custos, et totius laboris solatium, in omni cura et sollicitudine singulare michi præsidium : ecce hic deorum nostrorum culturam proh dolor aspernatur, et Jesum Christianorum Deum prophana voce confitetur. His dictis, omnes commilitones ipsius seorsum

* '*sine expositione.*' *Leg.* 1518.

advocans dum de Porphirii conversione quæstionem faceret : omnes una voce Christianos se esse fatebantur, nec metu mortis a Christi fide et Porphirii societate avelli se posse testabantur. At ille insania et furore debriatus jubet omnes una cum Porphirio extra civitatem decollari, et corpora eorum canibus corrodenda dimitti. Consummata est itaque et horum passio : in sanctæ fidei testimonio. Tu autem.

R. 8. Percussa gladio
dat lac pro sanguine collo.
Quam manus angelica
sepelivit vertice Syna.
V. Membris virgineis
olei fluit unda salubris.
Quam.

Lectio ix. Postera die Maxentius sedens pro tribunali beatam Katerinam jubet sibi præsentari. Cui sic ait, Ne nos, O malefica deceptrix, amplius protrahas, quod vis unum e duobus elige : aut maturius diis offer libamina : aut hodie capitali plecteris sententia. Cui virgo, Te, inquit, tyranne, diutius protrahere non quæro. Fac quæcunque animo concepisti : paratam me videbis ad omnia sustinenda, quæ michi inferre potueris. Sic affatam : tyrannus jubet extra portam civitatis decollari. Quæ cum ad loca passionis duceretur, multæ virgines et matronæ nobiles eam prosequentes lamentabantur. Conversa igitur ad illas, dixit, O generosæ matronæ, O virgines clarissimæ, nolite obsecro passionem meam lamentabili planctu onerare : sed congaudete michi precor potius, quia vocat me Christus Dominus et deus meus, qui est amor et sponsus unicus meus. Hæc locuta : erectis in cælum oculis oravit dicens, O spes et salus [in te]* credentium, O decus et gloria virginum, Jesu bone, gratias tibi ago : qui me intra collegium ancillarum tuarum connumerare dignatus es. Fac ergo hanc cum ancilla tua misericordiam : ut quicunque in laudem et gloriam nominis tui passionis meæ memoriam egerint, sive in exitu animæ suæ, aut etiam in quacunque angustia me invocaverint : celerem obtineant effectum tuæ propiciationis. Ecce pro tuo nomine, Domine Jesu, ferientis expecto gladium : tu quem carnifex tollere non potest, precor suscipe spiritum meum. Necdum orationem compleverat : et ecce vox ad eam de cælo est emissa; Veni, dilecta mea, speciosa mea, ecce tibi beatitudinis aperitur janua : ecce in occursum tuum chorus sanctorum cum triumphali adventat corona. Veni ergo : et ne sollicitetis de donis quæ postulas. Nam et his qui passionem tuam celebraverint, et qui in periculis et necessitatibus te invocaverint : optata præsidia promitto de cælis. Facta ergo hac voce, Christi virgo lacteam cervicem protendens : a spiculatore decollata est. Statimque de corpore ejus lac pro sanguine effusum : terram uberius irroravit. Angeli quoque assumptum corpus per altum in aera subvehentes in monte Synai deposuerunt : quo in loco innumera ad laudem Domini fiunt miracula. De sepulchro vero ejus : rivus olei indeficienter manare videtur. Sed et de minutis ossibus quæ de sarcofago cum oleo effluunt, ubicunque asportantur, stillat† oleum, ex quo peruncta debilium corpora celeri medicina sanantur : præstante Domino nostro Jesu Christo : qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

R. 9. O mater nostra :
ter sancta quaterque beata.
Cum prece devota
famulantum suscipe vota.

* 'in te' *habet Leg. Joh. MS.*; *non habent Chev.*, *Leg.* 1518.
† 'stillant' *Legenda Joh. MS.*, *Leg.* 1518.

V. Jam Christo juncta
sponsoque tuo sociata.
Cum prece. Gloria. Cum prece.

Ante Laudes V. Ora pro nobis beata Katherina.

[*R.* Ut digni efficiamur promissionibus Christi.]

IN LAUDIBUS.

Ant. Passionem gloriosæ virginis Katherinæ devote plebs celebret fidelis : quæ sui memores Deo commendat meritis, et juvat beneficiis.

Ps. Dominus regnavit (*xcii.* p. 29).

Ant. Post plurima supplicia martyr alma ad decollandum est ducta, ad cælum manus oculos tendens, collum sub jugulo, orans dat gloriam Deo.

Ps. Jubilate (*xcix.* p. 29).

Ant. Expecto pro te gladium, Jesu Rex bone, tu meum da paradiso spiritum, et fac misericordiam meam agentibus memoriam.

Ps. Deus Deus (*lxii.* p. 30).

Ant. Vox de cælis insonuit, veni dilecta mea veni, intra thalamum Sponsi tui, quod postulas impetrasti, pro quibus oras salus erit.

Ps. Benedicite, *p.* 31.

Ant. Quia devotis laudibus tui memoriam pie recolimus, O beata Katherina, ora pro nobis quæsumus.

Ps. Laudate (*cxlviii.* p. 32).

Capitulum unius Virginis et Martyris [p. 440].

Hymnus. Jesu corona virginum.

V. Adducentur regi virgines [post eam.

R. Proximæ ejus afferentur tibi].

Ant. Benedictus Dominus Rex cælestis : qui per merita beatæ Katherinæ virginis medelam languidis præstat sanitatis ipsius corporis oleo fideliter perunctis.

Ps. Ipsum [i.e. Benedictus, *p.* 35].

Oratio. Omnipotens sempiterne.

AD PRIMAM, *Ant.* Passionem gloriosæ. *Ps.* Deus in nomine (*liii.* p. 42).

AD TERTIAM, *Ant.* Post plurima. *Ps.* Legem pone (*cxviii.* 33, p. 57). *Capitula, Responsoria et Versus de Communi Unius Virginis et Martyris ad omnes Horas dicantur.*

AD SEXTAM, *Ant.* Expecto. *Ps.* Defecit (*cxviii.* 81, p. 61).

AD NONAM, *Ant.* Quia devotis. *Ps.* Mirabilia (*cxviii.* 129, p. 65).

AD SECUNDAS VESPERAS.

Ant. Passionem.

Psalmi feriales.

Capitulum unius Virginis et Martyris [p. 440].

Hymnus. Jesu corona virginum.

V. Adducentur regi virgines [post eam.

R. Proximæ ejus afferentur tibi].

Ant. Prudens et vigilans virgo qualis es cum Sponso illo qui te elegit de mundo : quam pulchra, quam mirabilis, quanta luce spectabilis inter Syon juvenculas et Hierusalem filias thalamo gaudes* regio conjuncta Dei Filio.

Ps. Magnificat.

Oratio ut supra.

Memoria fiat de sancto LINO, *papa et martyre, cum Antiphona, Versiculo, et Oratione de Communi Unius Martyris et Pontificis.*

SANCTI LINI PAPÆ ET MARTYRIS. (XXVI. NOVEMB.)

Tres Lectiones†, *et cetera omnia ad Matutinas fiant de Communi Unius Martyris et Pontificis.*

NOTANDUM *est quod semper proxima Dominica post festum sancti Lini papæ et martyris erit prima Dominica Adventus Domini.*

* 'gaudens' *Port.* 1519, 1557.

† '*trium lectionū*' Leg. 1518.

SANCTORUM SATURNINI ET SISINNII MARTYRUM.

(XXIX. NOVEMB.)

Tres Lectiones fiant cum Nocturno propter Vigiliam, cum hac Oratione.

Deus qui nos beatorum martyrum tuorum Saturnini et Sisinnii concedis nataliciis perfrui : eorum nos meritis tribue adjuvari. Per Dominum nostrum.

Si hoc festum infra Adventum Domini contigerit : nichil de festo nisi tantum Memoria ad Vesperas et ad Matutinas beatæ Mariæ virginis, quæ præcedet Memoriam de Sancto Spiritu.

Lectio i. Beatus Saturninus senex cum esset in custodia una cum beato Sisinnio dyacono : veniebant ad eos multi gentiles, et baptizabantur cum omni fiducia. Audiens autem hoc Laodicius præfectus urbis : jussit sibi tribunal parari intra urbem in tellure, et post dies quadraginta duos misit et exhibuit Saturninum senem et Sisinnium diaconum.

Lectio ii. Qui etiam vincti cathenis adducti sunt nudis pedibus in conspectu Laodicii præfecti : quibus ita dixit, Dicite nobis quid est. Deposuistis vanas superstitiones, et adoratis immortales deos nostros : quos imperatores Augusti nostri adorant? Respondit Sisinnius dyaconus : et dixit ei, Nos peccatores adoramus Dominum Jesum Christum Dei Filium : nam dæmonibus et lapidibus nunquam humiliamur. Tu autem [Domine miserere nostri].

Lectio iii. Hoc audiens Laodicius præfectus præcepit militibus ut flammas lateribus eorum ponerent. Sancti autem martyres in equuleo vultu alacri ita gratias Deo agebant. Eodem autem die dedit præfectus sententiam : ut ambo capite puniantur. Qui depositi de equuleo statim ducti sunt in via Numentana miliario plus minus secundo : et ibidem sunt capite truncati. Quorum corpora collegit Trason una cum beato Johanne presbytero, sub die tertio Kalendarum Decembrium. Regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria cum Deo Patre in unitate Spiritussancti : per omnia secula seculorum. Amen. Tu autem [Domine miserere nostri].

Cetera omnia de Communi Plurimorum Martyrum dicantur.

¶ Ad laudem, gloriam, et honorem sanctissimæ individuæque Trinitatis, ac intemeratæ genitricis et virginis Mariæ, totiusque cælestis exercitus, ac insuper commendationem celeberrimi cleri: famosissimæ, ac inter occiduas nominatissimæ ecclesiæ Sarum. Divini officii per totius anni curriculum tam de tempore quam de sanctis cum pica ordinarium, jamjam solerti cura ac pervigili eruditissimorum virorum lima correctionis, multa lucubratione castigatum : ac iterum emendatum. Aere et impensis honestorum virorum Claudii Chevallon. et Francisci Regnault Civium Parisiensium, summa diligentia in alma Parisiorum academia impressum.
Anno 1531.

ACCENTUARIUS

BREVIUM ET LONGARUM SYLLABARUM.

In nonnullis tam Missalis quam Breviarii Sarum editionibus reperiuntur *Breves et Longæ*. Quæ sequuntur ita notamus:

Notæ.			Typographi.	A.D.
8 RL. =	,,	Rotomagi.	Loys.	1508.
9. =	,,	,,	Violett.	1509.
12. =	,,	Londini.	Pynson.	1512.
14 R. =	,,	Rotomagi.	Bernard.	1514.
15. =	,,	Parisiis.	Hopyl.	1515.
Brev. 16. =	Breviarium.	,,	pro Byrckman.	1516.
19 PR. =	Missale.	,,	Regnault.	1519.
21 R. =	,,	Rotomagi.	Olivier.	1521.
26. =	,,	Parisiis.	Regnault.	1526.
27 A. =	,,	Antwerpiæ.	Ruremund.	1527.
Chev. =	Breviarium.	Parisiis.	pro Chevallon. &c.	1531.
31. =	Missale.	,,	Regnault.	1531.
32. =	,,	,,	?	1532.
34. =	,,	,,	Regnault.	1534.
55 P. =	,,	,,	Amazeur.	1555.

R. = exemplar cujusdam Missalis Sarum Rotomagi impressi, e libris viri rev. Gul. I. Blew.

PROLOGUS IN ACCENTUARIUM.

Quamvis ea quæ de quantitate mediarum sillabarum sequenti compilantur opusculo satis sint diligenter studentibus manifesta non tamen supervacuum aut inane fuit visum pro faciliori captu materiæ declarationem novi modi procedendi[1] describere aliqualem : ut qui in Ecclesiis Cathedralibus aut Collegiatis sive ceteris quibuscunque, lectiones sunt lecturi : recursum facilem habere possint ad uniuscujusque sillabæ quantitatem de qua dubitare cœperant : cum non parum condeceat pro intellectione scripturæ lectorem unicuique sillabæ (præsertim iis in quibus cadit accentus prædominans) suum jus tribuere.

Est[2] ergo in primis advertendum quod per ordinem quinque vocalium videlicet *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, secundum quod consonantibus *b*, *c*, *d*, *f*, *g*, et ceteris in alphabeto latino dispositis præponuntur : in isto tractatu[3] proceditur sicut patebit folia revolventi.

Secundo notandum est quod duæ semper clausulæ licet diversarum sint paginarum : procedendo et legendo sibi invicem adunantur : causa varietatis penultimarum longarum scilicet et brevium syllabarum quæ contingere possunt respectu alicujus unius et ejusdem vocalis ad aliquam[4] consonantem, ut puta *a* ante *b*, vel *i* ante *c* ; et sic de aliis : unde regulæ et exceptiones oriuntur frequentius.

Pro quo tertio videndum est quod regulæ et exceptiones in hoc opere cognosci possunt dupliciter.

Primo quia in capite regularum littera grossa scriptæ præponuntur illæ duæ dictiones : *Ut in.* Exceptionibus vero non præponitur *Ut*, sed *in* tantummodo.

Secundo cognoscuntur : quia regulis immediate subjungitur hæc dictio *Regulariter* sive *Semper*. *Regulariter* quidem si comitetur exceptio. *Semper* vero dum hujusmodi regula exceptione caruerit. Unde si de penultima alicujus dictionis inquiratur : et festino opus scitu[5] sit : ad partem exceptionis illico divertatur. Quod si de quantitate ipsius nichil ibi comperiatur : concludendum est hujusmodi syllabam quantitatem

[1] 'precedenti' 9. [2] 'Et' 8 RL., 9. [3] 'tractu' 9. [4] 'aliam' 8 RL. 'altam' 9. [5] 'situ' 8 RL., 9.

habere contentam in regula quamvis non esset forsitan in ea de illa dictione quicquam explicatum, quia cum dictiones sint infinitæ: non possunt omnes exprimi. Nec est opus aliquibus nisi de beneplacito.

Quarto sciendum est quod duarum paginarum hinc in una omnes breves: et omnes illinc longæ in altera collocantur sicut patet in apicibus singularum in[1] quarum una supraponitur hæc dictio *Breves*, illi paginæ totali deserviens, et in altera præponitur[2] hæc dictio *Longæ*: quæ similiter huic habet deservire*.

Quinto videnda et caute observanda est discrepantia accentus a quantitate in aliquibus dictionibus et sillabis: quæ dum contigerit: in tractando videbitur. Verbi gratia, *Calefacit* penultimam habet brevem; Attamen accentus illius dictionis non in antepenultima immo in ipsa penultima sillaba, scilicet in *fa*, contra communem accentuandi modum et regulam assignatur: et ita in aliis plerisque fit dictionibus.

Sexto notandum est[1] quod iste tractatus non concernit primo et principaliter nisi quantitates penultimarum sillabarum dictionum polisillabarum id est plurium quam duarum: quoniam sufficiunt ad observationem accentuationis hujusmodi. De dissilabis enim nisi forte pro versificatura non est urgens tractandi necessitas: cum dictiones dissilabæ sive longæ sive breves extiterint: super primam accentum habeant dominantem et per consequens uniformem[3]. Incidentaliter tamen perpendi poterit atque sciri de plerisque dissilabis et præsertim de componibilibus: quanta earum prima fuerit per quantitatem penultimarum sillabarum ex dictionibus figuræ compositæ.

* In hac editione (A.D. 1883) distinctionem istam paginarum non retinendam censuimus, quippe ubi voces '*regulariter breviatur A.*' in una, et in altera '*ante B.*' ab se ipsis dispositæ oculis legentium incommodi aliquid, ne dicam offensionis obicerent.

[1] *non habent* 8 RL., 1509. [2] 'preponere' 8 RL., 9. [3] 'vniformam' 8 RL., 9.

[ACCENTUARIUS.]

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Syllaba, cacabus, Hiesabel*, amabo (hortantis *dictionem*) Alabrum, dolabrum *vel* dolabra, velaber, velabrum, cacaber, cacabrum. Arabs, arabis; *Et in*† *omni cremento hujusmodi singulari;* Ipogabus, idrofaba‡; *In compositis a* faber, *ut* aurifaber infabre; *Cremento compositorum a* do das *primæ conjugationis: ut* venundabam, Pessundabo; *Compositis a* labo; *ut* relabo, *Et* stabo: *ut* restabo. *Ab* habeo: *ut* rehabet,	*regulariter breviatur*	A *ante* B	*sed producitur in*	*Numero plurali nominum: ut* dominabus, filiabus, duabus, animabus; *Cremento verborum, ut* amabo, amabam, juvabo, juvabam; *compositis a* labor: *ut* illabor, elabor, illabi, elabi; *Crementis compositorum a* flo: *ut*** sufflabam. *A* for: *ut* effabor. *A* no: *ut* enabo: tranabo, *A* stabo: *ut* instabo. *Et* arrabo arrabonis††.
Ut in	Monacus, psittacus§, Tyriaca, alacer, lavacrum, zodiacus, stomacus; *Cremento singulari nominum græcorum: ut* phaeax -acis, salmacis, Pharnacis; *Compositis a* placeo: *ut* complacet, *A* macreo; *ut* emacreo -cres‖; *Compositis a* facio *habentibus* a, *ut* calefacis, tepefacis, expergefacis; *Et etiam in* beneplacet: *quamvis accentus dominans sit in istis super hanc vocalem* A *in penultima syllaba,*	*regulariter breviatur*	A *ante* C	*sed producitur in*	Opacus‡‡, cloaca, beluacus, Candacis; *Cremento singulari nominum aliorum a præscriptis: ut* audacis, Pertinacis, Procax, procacis; *Dirivatis a longis: ut* limaca, limacæ (*a* limax -cis), meraca (*a* merax, meracis), fornacio§§ fornacis fornacit: *a* fornax -cis; *Compositis a* placo placas: ut complaco complacas.
Ut in	Ellada, eadem, Paladis, archadis, lampadis, Pleyades, decadis, thesseredecadis; *Compositis a* vado vadas: *ut* transvado, *Et* grado: *ut* degrado -das, retrogrado -as¶, retrogradus -da -dum,	*regulariter breviatur*	A *ante* D	*sed producitur in*	Cicada, *et in* eadem: *quando est ablativi casus; Compositis a* suadeo suades: *ut* dissuadet, *A* rado: *ut* erado -dis, *A* vado vadis: *ut* evado evadis evadit.
Ut in	Colaphus, astalafus; *Cremento singulari: sicut in* seraph seraphis,	*semper breviatur*	A *ante* F		*Nichil.*

Est‖‖ sodes amabo. Virtutem semper amabo.

* 'Hiezabel' 9. † *omit.* 9. ‡ 'Hippogabus, Hydrofaba' 31; 'Ipocabus, idrofaba' 8 RL., 9., 14 R., 21 R., R. § 'psitacus' 9. ‖ 'macro *ut* emacreo' 8 RL., 9. ¶ *non habet* Chev. *Mox* 'Colaphis' 9. 'astalaphus' 8 RL., 9. ** *omitt.* 8 RL., 9. †† 'errabo errabonis' 8 RL., 9. ‡‡ 'opacue' 8 RL., 9. §§ 'fornatio' 8 RL., 9. ‖‖ 'Et' 9., 14 R., 21 R., 27 A., 31, 34.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Abdenago, podagra *, cyragra; *Nominibus secundæ declinationis, ut* pelagus, onager, naufragus, podager, Asparagus; *Compositis a* fagin: *ut* sarcofagus, ysiofagus †, *A* frango: *ut* ossifragus, *Ab* ago: *ut* perago, *Et* vagor: *ut* girovagor, *Et* peragro peragras,	*regulariter breviatur*	A *ante* G.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut*	Compages, compagis, compago, Imago, sartago, farrago, lumbago lumbaginis, Podagra, cyragra ¶, creagra, *quamvis possint corripi in metro: producuntur in prosa: secundum usum plurimorum;* Propago -gas, propago propaginis, Indago -gas, indago -ginis **; *Compositis a* sagio -gis: *ut* præsagio -gis, præsagus -ga -gum, *A* vagio: *ut* revaget ††.
Ut in	Italus, bubalus, exifalus, fundibalum, Absalon, Ascalon, formicales, nugale ‡, Hannibal Hannibalis, bucifal bucifalis, Astrubal Astrubalis; *Compositis a* valeo: *ut* æquivalet, *Ab* alo alis: *ut* coalo coalis, *vel* coaleo -les, *A* calo -las: *ut* intercalo, *Et* caleo; *ut* recalet,	*regulariter breviatur*	A *ante* L	*sed producitur in*	*aliis tertiæ declinationis: ut* Australis, nastale, extales ‡‡, bestialis; *Cremento singulari nominum neutrorum: ut* animal animalis, thoral -alis, cervical -alis; *Compositis a* palo §§ palas: *ut* propalo -las: *Compositis a* scaleo: *ut* perscaleo -les, *A* valo §§: *ut* devalo.
Ut in	Talamus, calamus, salgamum, balsama, Polidamas, Piramus; *Compositis a* gamos §: *ut* agamus -mi, pergamus -mi, bigamus -mi; *Cremento compositorum a* do das *primæ conjugationis: ut* pessumdamus; *Compositis ab* amo -as: *ut* adamo -as, *A* fameo: *ut* refameo,	*regulariter breviatur*	A *ante* M	*sed producitur in*	Thimiama, epygrama, infamis; *Nominibus terminatis in* amen: *ut* juvamen, solamen, examen; *Cremento verborum aliorum a præscriptis: ut* amamus, agamus, optamus, doceamus; *Compositis a* famo: *ut* diffamo, *A* clamo: *ut* exclamo, *A* hamo: *ut* exhamo.
Ut in	Clibanus, Stephanus, orphanus, Dardanus, platanus, Garganus, tympanum, Libanus; *Compositis a* manus: *ut* centimanus, *A* phanes: *ut* Epyphanes; *Compositis a* maneo: *ut* remanet, *A* cano: *ut* occano, nugicanus, ericanus ‖, pellicanus: *si descendat a* cano canis,	*regulariter breviatur*	A *ante* N	*sed producitur in*	*Nominibus tertiæ declinationis: ut* inanis, Jordanis, immanis *et* Vulcanus, balanus; *Habentibus* -i *ante* a: *ut* Macianum, Virgilianus ‖, Tulianus; *Etiam et in* summanus, *et in* campana; *Adjectivis et dirivatis terminatis in* anus: *ut* montanus, vesanus, Hyspanus, decanus; *Obliquis crescentibus: ut* Tytan Tytanis, *A* mano: *ut* emano -as, Pellicanus, *A* canus: *ut* archanus; *Compositis a* sanus: *ut* insanus, *Et in* Garganus, *pro monte; Compositis a* vaneo -es: *ut* invanet evanet, *A* plano: *ut* explano -as.

Si virus ¶¶ remanet. Lachrymæ michi gutta remanet.

* 'Abdenego, podagara' 9. † 'yliofagus' 14 R., 15. 'ystophagus' R. ‡ 'formicalles, nugalle' 8 RL, 9. 'Hanibal' 9. § 'gomos' 9. ‖ 'eriganus' 14 R. ¶ 'syragra' 8 RL., 9., 14 R., 15, 21 R.; 'chiragra' 31. *Mox* 'corripit' 8 RL., 9. ** 'indagonis' 8 RL., 9. †† 'revagit' R., 14 R., 21 R., 31. *Mox* 'A alius' 8 RL., 9. ‡‡ 'natale, extale' 8 RL., 9...'animallis, thorallis, ceruicallis' 9. §§ 'polo...volo' 8 RL., 9. ‖ 'Virgiltanus' 8 RL. 'Vergiltanus...campanas...Titan' 9. ¶¶ 'virus' 34, 55; *Chev. cum ceteris* 'virum.'

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Alapa, satrapa, agape, gausape; *Compositis a* rapio: *ut* primirapus, *A* capio: *ut* præcapit, usucapit, *quamvis accentus dominans sit super* a *in* usucapit,	*regulariter breviatur*	A *ante* P	*sed producitur in*	Synapis, Priapus; *Compositis a* papo, papas: *ut* repapo: *Et a* papa: *ut* antipapa.
Ut in	Itaque, *et compositis ab* aquo aquas: *ut* adaquo -as; *Et* Tanaquil, utraque, pleraque (*non ablativis*): *quamvis accentus dominans sit super* a *in illis*,	*regulariter breviatur*	A *ante* Q	*sed producitur in*	Nequaquam, usquequaque, undiquaque *et in* utraque, pleraque, *ablativis*.
Ut in	Caparis, Tindaris, labarum, Lazarus; *Compositis a* par paris: *ut* compar comparis, impar imparis, Tartarus, barbarus, Zuchara, Eucharis, opiparus, magudaris, Tysara, ysara, jubaris, Caesaris, nectaris, asparis, Araris, Bostaris *pro proprio*, Lucar lucaris *pro ave; Cremento compositorum a* do das *primæ conjugationis: ut* circundare circundaris; *Compositis a* paro paras: *ut* præparo, *Ab* aro: *ut* exaro*, Satisdare: *quamvis accentus dominans sit super* a *in penultima sillaba*,	*regulariter breviatur*	A *ante* R	*sed producitur in*	Zodoara¶, ignarus, thiara, *Manifeste dirivatis: ut* scolaris, secularis, avarus; *Obliquis nominum dirivatorum aliorum a præscriptis: ut* torcularis, specularis, bostaris**; *Cremento plurali nominum: ut* musarum, dominarum, animarum; *Cremento verborum:* [*ut*]§ amaris, docearis, legare, audiare; *Compositis a* pareo: *ut* compareț, *Ab* areo: *ut* peraret, *A* claro: *ut* declaro.
Ut in	Carbasus, Caucasus, cerasus, petasum, pictiasis†, epictasis, perifrasis,	*regulariter breviatur*	A *ante* S	*sed producitur in*	Parnasus††, *et* omasum, *Manifeste dirivatis: ut* agaso, *Supinis et inde dirivatis: ut* occasum, persuasum, abrasum, invasum, *et similibus*.
Ut in	Aratrum, maratrum, baratrum, veratrum, taratrum, theatrum, ciatus, calathus, grabatum (*pro gremio*), Efrata, Cleopatra‡, affatim (*pro abundanter*) epatis; *Cremento nominum terminatorum in* -a: *ut* charisma -tis, dogma -tis, dragma -tis; *Cremento compositorum a* do das; *primæ conjugationis: ut* [venundato, circundatur§;] *compositis a* nato, natas: *ut* enato enatas, abnato -as; *In compositis a* pater: *ut* compater compatris, Circundatrix, venundatrix, pessundatrix, circundatum, venundatum, pessundatum; Socrates, Antifates, Cenobates, Mitridates, Galatha, Atrebatum, lithostratos, orator (*pro nomine vatis*): amathus‖,	*regulariter breviatur*	A *ante* T	*sed producitur in*	Pirata, Pilata, grabatum (*pro lecto*), Achates‡‡: *et ita terminatis; In* affatim: *a* for faris, hostiatim, vicatim, meatim, tuatim, suatim, nostratim, *&c.: Dirivatis manifeste: ut* ornatus, ploratus, *Supinis terminatis in* -atum; *Obliquis nominum terminatorum in* -as; *ut* æstatis, bonitatis, pietatis; *Compositis a* sto stas: *ut* astate§§, *A* lato: *ut* dilato dilatas; *Compositis a* nascor: *ut* renatum *et cetera; Compositis a* mater: *ut* conmater, *Et* frater: *ut* confrater; *Cremento verborum: ut* amatis, legatur, doceatis, amato, *&c.;* Optatrix, amatrix, imperatrix, *Et aliis similibus*.

[Comparet unde bibat. Comparet jussus amicus.]

* 'exora' 8 RL., 9. † 'pictasis' 14 R., 15., 19 PR., 21 R., R., 26, 27 A., 31, 34, 55; 'pitasis' 12. ‡ 'Clopatra' 9. 'carisma' 8 RL., 9. § *omit.* Chev. ‖ 'amothus' 9.
¶ 'Sodoara' 15. ** *omit.* 9. †† 'Pernasus' 8 RL., 9. ‡‡ 'Acathes' *et mox, linea per incuriam iterata*, 'Achathes' *Chev.* 'Hostiam' 9. §§ 'astare' 8 RL., 9.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	*Compositis ab* avus: *ut* proavus, attavus, tritavus; *Compositis ab* aveo: *ut* peravet, *A* cavo: *ut* excavo, concavus; *Compositis præsentis temporis: a* caveo, faveo, *et* lavo: *ut* præcavet, defavet, relavo,	*regulariter breviatur*	A *ante* V.	*Sed regulariter producitur, ut in*	Cadaver, papaver, pictavis, [*et aliis similibus*]‡ ignavus, perflavus, conclave, conclavis; *Compositis a* caveo, faveo, lavo, sterno, *in præteritis: ut* defavi, præcavi, relavi, prostravi.
Ut in	Herebus, Ezebon, Attelebus, palpebra, latebra, salebra, dolabra*, tenebræ, celeber, celebris, funebre, cerebrum; *Compositis ab* habeo -es: *si qua sint,*	*breviatur*	E *ante* B.	*Sed producitur regulariter in aliis: ut in*	Ephebus, Deiphebus, muliebris; *Cremento plurali nominum: ut* diebus, speciebus, maneriebus; *Cremento verborum secundæ conjugationis: ut* docebo, docebis, docebam, docebas ‖, studebam, studebo.
Ut in	Seneca; *Compositis a* neco†: *ut* seminecis, eneco, interneco, [*Compositis*]‡ *a* decet: *ut* condecet, *A* precor: *ut* deprecor, *A* seco: *ut* disseco, *A* sacro: *ut* consecro, execro; *Compositis a* decor *vel* decus: *ut* dedecus,	*breviatur*	E *ante* C.	*Sed regulariter producitur in aliis: ut in*	Verteca¶, cyrotheca, apotheca; *Et aliis compositis a* theca; *Cremento nominum: ut* vervecis, alecis: *Compositis a* cæco: *ut* excæco, *A* feco: *ut* defeco; *Compositis a* jeci: *ut* dejeci, *A* feci, *ut* defeci, perfeci.
Ut in	Essedon, Melchisedech: *In nominibus terminatis in* -da: *ut* Andromeda; *Cremento compositorum a* pes pedis: *ut* tripes tripedis, quadrupes quadrupedis, decempeda; *Compositis a* do das *primæ conjugationis: ut* circundedi, pessundedi; *Compositis ab* edo *in præsenti: ut* comedo; *Compositis a* pedica: ut expedit, impedit, *et a* pedo pedas: *ut* repedo, [repedas‡,]	*breviatur*	E *ante* D.	*Sed regulariter producitur in aliis: ut in*	Cytharedus, palefredus, cinedus, comedo -onis, comedus -di, excedra (*pro serpente*); *Nominibus terminatis in* -edo: *ut* impedo, Sarpedo**. intercapedo, Pepedit, *et* obedit; *In compositis a* pedo -is: *ut* oppedo -is, repedo -dis; *Compositis a* cedo: *ut* succedo, *A* fœdo: *ut* infœdo infœdas, *A* sedo: *ut* persedo persedas; *Præteritis compositorum ab* edo es: *ut* comedo; *Et in compositis a* credo: *ut* recredo.
Ut in	Elephas, Josephus, *vel* elefas, Josefus; *Compositis a* fio: *ut* calefit, tepefit§, *A* fac: *ut* expergefac, frigefac, benefac,	*semper breviatur*	E *ante* F.		*Nichil.*
Ut in	Elegus, integer, peregre, tristega, indifferens; *Cremento nominum: ut* Lelex Lelegis, segrex segregis, congrex congregis; *Compositis a* nego: *ut* denego, *A* lego; *ut* perlego, *A* tego: *ut* contego contegis,	*regulariter breviatur*	E *ante* G.	*Sed regulariter producitur in aliis: ut in*	Tristega††, Cetegus; *Compositis præteriti temporis a* pango: *ut* impegi, compegi, *A* frango: *ut* perfregi. *Et ab* ago: *ut* peregi, coëgi; *Compositis a* lego legas: *ut* delego delegas, collega collegæ; *Compositis a* lego legis: *ut* collegi‡‡, perlegi: *præteriti perfecti temporis.*

Grata michi comedi: comedi lare. Sæpe§§ comedi.

* 'dolabra' 31, 32, 34; 'dolebra' 55; 'ulabra' 19 PR., 26, 27 A; 'valebra' R., 21 R.; 'ulebra' 8 RL., 9., *Chev.* † 'noco' 8 RL., 9.
‡ *non habet* Chev., *habent* 8 RL., 9. § 'tepefecit' *et mox* 'Elepus '9. ‖ 'legebam' 8 RL., 9. ¶ 'Vetern' *Chev., ubi mox* 'allecis.' ** 'arpedo' 8 RL., 9.
†† 'Tristegga' 8 RL., 9. 'Cethegus' 9. ‡‡ 'colegi' 9. §§ 'michi comedi: Solus plerumque' 34, 55; 'michi comedi: lare. Sepe' 8 RL., 26, 31, 32.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Angelus, Abimelech: *Compositis a* gelo: *ut* congelo, aggelo, ingelo, ingelas,	*breviatur*	E *ante* L.	*Sed regulariter producitur in aliis: ut in*	Phaselus, camelus§, Carmelus, gabelus‖, obelus; *Nominibus terminatis in* -cla: *ut* medela, corruptela, tutela, antela, postela; *Cremento nominum: ut* Gabrielis, Michaelis, Raphaelis, Danielis, Ezechielis; *Compositis a* velo: *ut* revelo, *A* celo: *ut* concelo *A* telo: *ut* protelo, *et a* nelo; *ut* anelis.
Ut in	Vehemens, heremus heremi, hiemis; *Compositis a* memor: *ut* immemor, ememor, *A* cremo: *ut* ignicremus; *Compositis a* fremo: ut infremo, *A* tremo: *ut* contremo,	*breviatur*	E *ante* M.	*Sed regulariter producitur in aliis: ut in*	Thiremis, triremis, Nichodemus, racemus, volemus, volemi: *Suppellativis terminatis in* -remus, *ut* supremus, postremus; *Nominibus terminatis in*-ema: *ut* enthimema, anathema¶, apostema; *Cremento verborum, ut* lætemur, amemus, docemus, legemus**; *Compositis ab* emo *in præterito: ut* exemi, peremi, redemi; *Et in* blasphemo.
Ut in	Helena, Helenus, juvenis, Asenech, hebenus, Sisenes, Origenes; *Compositis a* genus: *ut* degener, *A* genesis: *ut* Archigenes; *Compositis a* gino*: *ut* cæligena, Francigena, verbigena; *Compositis a* venio: *ut* advenis, advenit, advena -næ,	*breviatur*	E *ante* N.	*Sed regulariter producitur in aliis: ut in*	*Nominibus terminatis in* -ena: *ut* Philomena, leæna, sagena, patena, camena; *Terminatis in* -enus: *ut* amœnus, alienus, obscenus, aenus, vicenus, tricenus, Sarracenus††; *Compositis a* freno: *ut* effreno, refreno, *A* ceno: *ut* receno, incenis; *Præteritis compositorum a* venio: *ut* adveni advenisti advenit, *A* venio‡‡: *ut* revenis revenit.
Ut in	Edepol, Eutrepe; *Compositis a* tepeo: *ut* retepet *A* crepo: *ut* increpo, *A* strepo: *ut* perstrepo†; *Compositis a* nepos: *ut* prænepos, abnepos, trinepos‡,	*regulariter breviatur*	E *ante* P	*sed producitur in*	Præsepe, persæpe, mellipepo -nis; *Compositis a* repo; *ut* irrepo, *A* sepio: *ut* circunsepio -pis, -pit; *Præteritis compositorum a* capio: *ut* percepi§§, recepi, suscepi.
Ut in	Usquequo, Prosequor, assequor, exequor, consequor, insequor, persequor,	*breviatur*	E *ante* Q.	*Sed regulariter producitur in*	Animæquus, animæqua, animæquum, unaquæque, adæquo, cöæquo [-as,]‖‖ deæquo -quas *Compositis ab* æquo æquas

[Venimus hesterna: præsenti luce venimus.]

* 'gigno' 9. † 'prestrepo' 8 RL., 9. ‡ 'atrinepos' *Chev. cum* 8 RL., 12, 14 R., 15, *Br.* 16., 19 PR., R., 21 R., 27 A. § 'cabelus.' R., 14 R., 15, 21 R.
‖ 'camelus' R., 14 R., 21 R. *Mox* 'tutele' 8 RL. ¶ 'anathena' 9. *Mox* '*crementorum*' (quod alibi) 8 RL., 9. ** *omit.* 9. †† 'Saracenus' 8 RL., 9.
‡‡ 'veneo' 8 RL. §§ 'precepi' 9. ‖‖ *omit. Chev.*

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Pathera patheræ, stater stateris, Camero*, ephimera, infera, supera, cetera, iterum, uterus, Cerberus, macera (*pro macello*); *Cremento singulari: ut* aeris, lateris, Cereris, funeris, veteris, mulieris†, Desidero, considero; *In verbis derivatis a nominibus habentibus e brevem: ut* vulnero, pondero; *Plusquam perfecto indicativi: ut* legeram, amaveram†; *In tempore perfecto conjunctivi et in futuro ejusdem: ut* legerim, legero, docuerim†; *In illis terminationibus* -beris *et* -bere: *ut* amaberis, amabere, &c.; *In omni præsenti et præterito imperfecto conjunctivi tertiæ conjugationis: ut* legerem legerer legere; *et* pendere *quando est activum; Compositis a* fero: *ut* defero, *A* gero: *ut* egero, *A* tero: *ut* detero, *A* sero -is: *ut* consero -is, *A* sero -as‡: *ut* consero conseras‡, *A* pario: *ut* imperit, aperit; exocerus, cratherus, *propria nomina*, Adultero, Ligeris (*pro flumine*),	*regulariter breviatur*	E *ante* R	*sed producitur in aliis*	Panthera, statera, Megæra, chimæra, cratheris, Yberis, galerus; *Propriis nominibus: ut* Galterus, Sigerus, Omerus; *Derivatis*‖: *ut* austerus, severus, nauclerus, procerus (*pro formoso*) Perseverat, asseverat; *In cremento verborum alio a præscripto ut* legerunt, *et* legere in *præterito perfecto indicativi activi. Et futuro passivo: ut* docerer, Aceo aces acere, tenere, studere; *Illis terminationibus* -reris *vel* -rere: *passivæ vocis: ut* amareris, docereris, sequereris; *Plurali cremento nominum: ut* specierum, dierum, manerierum; *Compositis ab* hæreo: *ut* adhæret, *A* spero: *ut* desperat, *A* juro: *ut* pejero, *Ab* heres heredis: *ut* proheres proheredis.
Ut in	Genesis, Lachesis, mathesis (*pro doctrina*) Ephesus, profenesis, frenesis, dyocesis; *Compositis a* thesis: *ut* sinthesis,	*regulariter breviatur*	E *ante* S	*sed producitur in*	Poesis: frenesis *indifferens*, mathesis (*pro divinatione*); *Dirivatis a* frendeo, *ut* confresus -a -um, *Ab* edo es: *ut* exesus¶, obesus; *Compositis præteritis: ut* adhæsit, inhæsit
Ut in	Themetum§, Effeta (*pro Aperire*), competens, Obstetrix, meretrix, veretrum, feretrum, pharetra, penetro; *Cremento nominum terminatorum in* -es, *brevem: ut* hebetis, præpetis, segetis, teretis; *Cremento nominum terminatorum* in -es *longam: habentium* i *ante* -es: *ut* parietis, arietis; *Compositis a* metros: *ut* dyameter, tetrameter, penthameter; *Compositis a* patro; *ut* perpetro, impetro, *A* peto: *ut* appeto, *A* meto: *ut* emeto,	*breviatur*	E *ante* T.	*Sed producitur in*	Diæta, athleta, metreta, trapezeta, poeta, moneta, agointeta**, boletus, Philetus, facetus, quietus, mansuetus, discretus, effetus††, *et similibus terminatis in* -etus; *Nominibus terminatis in* -etum: *ut* querectum, abietum‡‡; *Cremento nominum aliorum a præscriptis: ut* locupletis, quietis, Agnetis, lebetis, inquietis; *Cremento verborum: ut* ametis, docetis, legetis, teneto, audietis, voletis; *Compositis a* metor metaris; *ut* castrametor, *A* lætor: *ut* collætor§§, Avete, Salvete, valete.

Vas est ex acere. Liquor hic ne possit acere.

* 'camera' R. † *non habent* 8 RL., 9. ‡ '-as' 9. § 'Themethum' 8 RL., 14 R., 15, *Br.* 16., 21 R. ‖ '*Dirivatis*' 8 RL. ¶ 'exosus' 9.
** 'agoniteta' 8 RL.; 'moeta. agoniteta' 9. †† 'effectus' 8 RL., 9. ‡‡ 'abiectum' 8 RL., 9. §§ 'Alector. vt collector' 9. 'Alector' 8 RL.

Ut in	*Compositis a* levo levas (*pro erigere*): *ut* elevo -as, sublevo -as,	*breviatur*	E *ante* V.	*Sed regulariter producitur in*	Quievit, suetus -a -um; *Compositis ab* ævus: *ut* cöævus, coæquus, longævus; *Compositis a* quievit: *ut* requievit, acquievit, *A* pleo: *ut* replevit, implevit; *Compositis a* cerno: *ut* decrevi, *Ab* oleo: *ut* inolevi; *Compositis a* levo: *ut* ablevo (*pro navigare*).
Ut in	Celibis, calibis, *et* cilliba, Celtiber, Mulciber, Hannibal: zinziber; *Cremento plurali nominum: ut* hominibus, floribus; *Compositis ab* ibi: *ut* alibi, nullibi; *Compositis a* libet; *ut* perlibet, quolibet, quilibet; *Compositis ab* habet: *ut* exhibet, perhibet*,	*regulariter breviatur*	I *ante* B	*sed producitur in*	*Antiquis futuris: scilicet* partibor, metibor; *Compositis a* quibo *et* ibo: *ut* nequibo, redibo, exibo; *Compositis a* libo: *ut* delibo, prælibo; *Compositis a* scribo: *ut* describo, rescribo.
Ut in	Clericus, laicus, rusticus, Otonicus, despicor (*a* despicio): suspicor, lubricus, fulica, sentica, tunica, fabrica, varica; *Propriis similibus appellativis: ut* Dominicus, mordicus, invicem, pervicax, perspicax -cis, pernix -cis (*pro iniquo*) efficax, fodico fodicas, vellico, albico, amicio amicis amicit, *et cetera; Nominibus terminatis in* -ex: *ut* polex policis; vertex verticis, &c.; *Nominibus terminatis in* -ix†, *masculini generis: ut* calix calicis, [salix]‡ salicis, *et* [silix]‡ silicis; *Nominibus compositis a* facio [facis]‡ *et* dico dicis: *ut* maledicus, magnificus, fatidicus; *Compositis a* seco: *ut* dissico§ -is, *A* jacio: *ut* deicit, proicit, *A* facio: *ut* proficit [deficit]‡; *Compositis a* taceo: *ut* reticet, *A* liceo: *ut* scilicet, illico; *Compositis a* cano: *ut* liricen, tubicen,	*regulariter breviatur*	I *ante* C	*sed producitur in*	Amicus, apricus, umbilicus, pudicus, Caycus, lumbricus††, mendicus; *Propriis terminatis in* -icus: *ut* Fredericus, Ludovicus, Gaugericus; Formica, lorica, lectica, vesica, urtica, postica, antica‡‡, rubrica, masticis, fenicis, bombicis, lodicis, pernicis (*pro veloce*) vibicis; *Obliquis terminatorum in* -x *aliis a præscriptis; ut* felicis, radicis; *Compositis a* dico dicis: *ut* edico, maledico, *A* trico: *ut* intrico; *Compositis a* radix: *ut* eradicat, *A* spica: *ut* despicor, conspicor; *Dirivatis a longis: ut a* masticis, mastico, *A* felicis, felico; Tibicen.
Ut in	Cuspidus‖, calidus, Davidis, itidem, identidem, equidem, trepido -as, totidem, Dalida, collirida, promuscida¶, *et ceteris; Nominibus terminatis in* -ides: *ut* Priamides, Simphonides, *&c.; Nominibus compositis a* fides: *ut* perfidus, quadrifidus; *Cremento nominum: ut* præses præsidis, cuspis cuspidis, cecidi (*a* cado) *et compositis ejusdem verbi**: ut* occido, recido, accidit; *Et compositis a* sedeo: *ut* possidet, *A* video: *ut* providet, evidens; *Præteritis compositis* a findo *et* scindo: *ut* transfidit, præscidit; *Præteritis compositis a* do das: *ut* reddidit, perdidit, prēdidit, condidit,	*regulariter breviatur*	I *ante* D	*sed producitur in*	Abidos, *et terminatis in* -ido: *ut* formido, cupido; *Trisillabis terminatis in* -ides: *ut* Titides, Thesides, *et etiam* coroides§§; Ibidem; *et nominibus compositis a* cedo: ut homicida, bovicida‖‖, tirannicida, cecidi (*a* cædo); *et verbis ab eo compositis: ut* occido, succido; *Compositis a* fido; *ut* confido, diffido, *A* ledo: *ut* collido, allido; *Compositis a* rideo: *ut* subridet, deridet. *A* video: *ut* prævidet, evidet; *Compositis a* strido *et* strideo: *si qua sint; Præteritis compositis a* video: *ut* providit, invidit, *A* sido: *ut* desidit; eidem, ibidem.

[Lucrandi cupido. Nocuit sua sæpe cupido.]

* 'exibet, peribet' 8 RL., 9. *Mox* 'tonicus' 9. † 'ex' 8 RL., 9. ‡ *habent* 8 RL., 9. § 'dissicio' 8 RL., 9. ‖ 'Cupidus' R. *et* 26; *ceteri* 'Cuspidus.' ¶ 'promulcida' 26; *ceteri* 'promuscida' *h. e.* προβοσκίς. ** '*verbi*' non habet 9. †† 'lubricus' *Chev. cum* 8 RL., 9, *et* R. ‡‡ 'antiqua' 8 RL., 9. §§ 'coronides' 8 RL., 9. ‖‖ 'Boscida' *Chev. cum* 8 RL., 12, 14 R., 15, *Br.* 16., 19 PR., R., 21 R., 27 A.; 'hocuicida voscida', 8 RL., 9; 'yrannicida' 9.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Sysiphus, anaglipha, semifer* *et ceteris;* artifex, opifex, dapifer, scutifer, letifer, sapifer,	*semper breviatur*	I *ante* F.		*Nichil*
Ut in	Caliga, caligo (*pro inducere*), prodigus, remigo remigas, litigo litigas, mitigo mitigas, navigo navigas; *Cremento nominum: ut* remex remigis, orix origis; *Præteritis: ut* tetigi, pepigi; *Compositis ab* ago: *ut* redigo, *A* rego: *ut* porrigo; *Compositis a* lego: ut colligo, *A* ligo: *ut* obligo, *A* rigeo: *ut* arriget, *A* rigo -as: *ut* irrigo irrigas; *Compositis præteritorum a* tango: *ut* intigit, contigit, obtigit; *Compositis ab* egeo: *ut* indiget; *Compositis a* vigeo: *ut* perviget,	*regulariter breviatur*	I *ante* G	*sed producitur in*	Vectigal; *Et nominibus terminatis in* -ga: *ut* auriga, quadriga; *et* fustigo; *Nominibus terminatis in* -go: *ut* caligo caliginis, prurigo, pruriginis. *Et* caligo caligas (*pro obscurari*), uligo uliginis, porrigo porriginis *&c.* *Et* hic *et* hæc depigis; *Compositis a* stigo: *ut* instigo, *A* fligo: *ut* affligo; *Compositis a* figo: *ut* infigo, *A* migro: *ut* transmigro; *Compositis a* frigo: *ut* infrigo, *A* frigeo: *ut* refriget‖.
Ut in	*Nominibus terminatis in* -lis, *ut* debilis, habilis, facilis, sterilis, humilis, parilis, dapsilis, sculptilis, textilis: pestilens, nubilus, mutilus†, mutilo, fusilis, productilis, aquila; *Cremento nominum ut* vigil vigilis, pugil pugilis‡; *Compositis a* pila: *ut* ludipilus, *A* sileo: *ut* dissilet; *Compositis verbis a* pilus (*pro capillo*) *ut* depilo, repilo, expilo,	*regulariter breviatur*	I *ante* L	*sed producitur in*	*Aliis dirivatis a nomine: ut* Quintilis, scurrilis, sextilis, textilis, virilis, herilis, hostilis, subtilis, Aprilis¶, exilis, azilum; *et* Tanaquil Tanaquilis, asilis; *neutris terminatis in* -ile: *ut* sedile, cubile, cassidile, monile, hastile**; *Compositis a* pilo (*pro terere*): *ut* opilo, depilo, compilo, suppilo; *Compositis a* filo -as, *ut* defilo, refilo, perfilo.
Ut in	Anima, maritimus, epythimum, æstimo, Hieronimus, animus§; *suppellativis terminatis in* -imus: *ut* optimus, simillimus, justissimus; *dirivatis terminatis in* -imen: *ut* specimen, regimen, tegimen; *Compositis a* premo: *ut* deprimo: *ab* emo: *ut* redimo; Insimul. ¶ Venimus *in præterito; Cremento verborum: ut* amavimus, amaverimus, docuimus, legimus (*præsentis temporis*) audivimus, ferimus, egimus, dicimus, labimur, gradimur, utimur, *et similibus tertiæ conjugationis,*	*regulariter breviatur*	I *ante* M	*sed producitur in*	Opimus, sublimus; *et compositis a* limus: *ut* illimus; patrimus, quadrimus, quinquimus, apprime, discrimen; *Compositis a* simus: *ut* possimus; *et* velimus: *ut* nolimus, malimus; *Cremento primo verborum quartæ conjugationis: ut* audimus, sepelimus, ferimus, venimus, *in præsenti: dirivatis a verbis quartæ conjugationis: ut* munimen, fulcimen, sarcimen; *Compositis a* limo: *ut* elimo -as, sublimo -as, oblimo oblimas.

Peccatum ferimus. Si quos sine jure ferimus.

* 'sapifer' 8 RL. 'femifer' *Er.* 16., *Chev.*; 'senifer' R., 14 R., 15, 21 R. *Mox* 'aratifex' 9. † 'mutillus' 8 RL., 9. ‡ 'nugil nugilis' 8 RL.; 'nugil nugilus' 9. § 'antimus' *Chev. cum* 8 RL., 9, 12, 14 R., 15, *Br.* 16., 19 PR., R., 21 R.; 27 A. ‖ 'refrigeret' 9. ¶ 'Apilis' 9. *Mox* 'azilium' 12. ** *non habet* 9. *Mox* 'supilo' 9.

BREVES.				LONGÆ.
Ut in Dominus, terminus, succinus, hæccine*, protinus, acinum, nundinæ, Cecinus, papinus†, cathecuminus, perendino, dapino, fascino, ærugino, lentigino, inquino, pastino, sermocinor, ratiocinor, paulominus (*pro fere*) nichilominus (*pro tamen*) morticinum *a* cado cadis, eminus, cominus, oleaginus, crastinus, clandestinus, serotinus, faginus, hornotinus, amestinus‡, pagina, femina, machina, trutina, Proserpina, lamina, buccina, fuscina, Mutina, elemosina, sarcina (*pro onere*), coccinum, bissinum (*substantivum*)§, uncinus; *Cremento nominum: ut* nominis, fluminis, sanguinis, Apollinis, Sardinis, liricinis, ordinis; *Compositis a* lino‖ -is: *ut* oblino -is, *a* sino: *ut* desino, *a* minans *de* minor: *ut* comminans; *Compositis a* maneo: *ut* eminet, imminet, prominet,	*regulariter breviatur*	I *ante* N	*sed producitur in*	Festino, propino, evagino, opinor, lupinus, supinus -a -um, peregrinus, testinum, morticinum: *a* cedo, Martinus *et aliis propriis nominibus; et* Erinis, catinum, salinum, ciminum; *dirivatis aliis a præscriptis terminatis in* -inus: *ut* smaragdinus, Quirinus, bovinus, ovinus, cedrinus; *dirivatis in* a, *aliis a præscriptis: ut* farina, parietina, carina, piscina, Katherina, sagina; *obliquis crescentibus: ut* delphin -inis; *et* Transalpinus, [*vt*]‡‡ vicinus, sapinus, divinus, aurificina, aurifodina, Sarcina (*pro ministro*); *Compositis a* mino: *ut* remino, *a* finis: *ut* affinis, *a* finio: *ut* diffinit; *dirivatis omnibus aliis a præscriptis in regula: ut in* Fescenninis; *Compositis a* bino -as: *ut* combino; coccinus -a -um, bissinus -a -um; *dirivatis habentibus* t *a primitivis suis: ut* vespertinus; *a* vesperta, iacintinus: *a* iacintus§§.
Ut in Plagioxipus¶, polipus, Antipos, mancipo, emancipo, emancipi, anticipo, principis, forcipis, mancipis, municipis, menticipis, *Compositis a* rapio: *ut* eripit, corripit, *a* sapio: *ut* desipit, *a* capio: *ut* concipit, suscipit, *Compositis a* -sipo, -as, *ut* dissipo -as, obsipo**, *a* pes pedis: *ut* æripes, planipes, lenipes††, quadripes, sequipes, sinciput, interciput, occiput,	*regulariter breviatur*	I *ante* P	*sed producitur in*	*Compositis a* stipo stipas: *ut* constipo constipas, obstipo -as, obstipus obstipa obstipum.
Ut in Siliqua, reliquus, aliquis, denique, undique, utique, aliquot, neutiquam, *Compositis a* liqueo liques, liquo liquas, *et* liquor liquaris: *ut* perliquit, deliquar, eliquor,	*regulariter breviatur*	I *ante* Q	*sed producitur in aliis ut in*	Iniquus, antiquus, obliquus, nequiquam, ubique, utrobique, unicuique; *Compositis a* liquor liqueris: *ut* eliquor; *Compositis a* linquo, *in præterito: ut* dereliqui, deliqui, reliqui.

[Desipiant reliqui: senior nunc ista reliqui.]

* 'heccinus' 9. † 'paginus' 12, 19 PR., 26, 27 A., 31. ‡ 'ametistinus' 8 RL., 9. § 'substantinum' 8 RL., 9. ‖ 'ligno' *et mox* 'animans' 9. 'animans' 8 RL.
¶ 'Plageoxipus' *Missalia exceptis* 8 RL., 15, 21 R. *et* R. ** 'osipo' 8 RL., 9. †† 'leuipes' 9. ‡‡ *habent* 8 RL., 9. §§ 'hyacinthinus a hyacintho.' 34, 55.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Titirus, satirus, satira *, saphirus (*pro vitro*), butirum, zephirus; *Compositis a* vireo: *ut* reviret, *A* vir: *ut* univira, *A* lira (*pro cythara*) *ut* delirus; *Cremento nominum: ut* martyris; Gadiris, eviro -as: *pro castrare*,	*breviatur*	I *ante* R.	*Sed regulariter producitur in*	Jairus, papirus, saphirus ** (*pro gemma*) delirus (*pro devio*) butirum, nimirum, ammiror; *Cremento verborum: ut* audirem, audirer, audiri; *Compositis a* quæro: *ut* acquiro, *A* liro (*pro sulcare* ††) *ut* deliro, reliro, *a* giro [-ras]: ‡‡ *ut* regiro, eviro eviras: *pro vires auferre.*
Ut in	Citisus, anisum, ydropisis; *Compositis a* lesio: *ut* paralisis,	*regulariter breviatur*	I *ante* S	*sed producitur in*	Paradisus, Anchises, gavisus, divisus, baptiso *et similibus; compositis a* misi: ut dimisi, commisi, *A* viso: *ut* reviso, *et* [*compositis a*] ‡‡ visus: *ut* evisus; Theplisus; *compositis a* læsus: *ut* collisus, allisus, *A* cæsus *ut* occisus, præcisus.
Ut in	Levitas, bonitas, feritas, calliditas †, perversitas, neophitus, servitus, -tis, primitus, medullitus, enervitus, penitus, cordicitus, cucurbita, semita, suscito, irrito (*pro destruere*), calcitro ‡; *In compositis a* cito: *ut* concito, recito; *Supinis primæ et secundæ conjugationis et tertiæ descendentibus a præterito terminato* § *in* -ui: *ut* domitum, cubitum, habitum, recensitum (*pro numerare*), paritum, discitum, parcitum ‖, poscitum, fugitum, bibitum, agnitum, cognitum, tuitum, veritum, fruitum, molitum *et suis dirivatis; Supinis compositorum ab* eo is *et* queo: *ut* reditum, aditum, nequitum, *et suis dirivatis; compositis a* sino, sero, lino *et* cieo: *ut* desitum, insitum, oblitum, excitum, accitum; *Cremento verborum: ut* amaveritis, docueritis, legeritis, legite, legitur, audieritis; *Cremento nominum terminatorum in* -es *brevem: ut* militis, equitis, stipitis, divitis; *Compositis a* do das; *ut* deditus, perditus, subditum, additis ¶, deditum, perditum, conditum; genitrix, domitrix, bibitrix, conditrix: *a* condo, proditrix: *a* prodo *vel* prodeo, metitur *a* metor; *In* ambitus, -tus, -tui, *In* proselitus, *in* moritur;	*regulariter breviatur*	I *ante* T	*sed producitur in*	*Dirivatis terminatis in* -ita: *ut* levita, heremita, anachorita, trogodite §§, negogita; *propriis: ut* Margarita; *In terminatis in* -ites, *et in* -itis: *ut* Tesbites, Tersites, Sunamitis; *dirivatis a nomine terminatis in* -itus: *ut* censitus, cirritus, pellitus pellita pellitum, maritus; *supinis et dirivatis a verbo quartæ conjugationis: ut* auditum, recensitum (*pro revocare*); *dirivatis a deponenti: ut* oblitus, potitus, largitus, monitus [?molitus]; lechitus, ermofroditus, aconita, Elamita, Chochitus ¶¶, polimita, parasitus; *Cremento nominum terminatorum in* -is *longam: ut* Quiritis, Sannitis ***, metitis; *Compositis a* lito: *ut* perlito; *A* dito: *ut* perdito; *A* diteo: *ut* deditet; *A* vito: *ut* invito; *primo cremento verborum quartæ conjugationis: ut* auditis, auditur, sentitis; *et in* ambitus ambita ambitum; *primo cremento horum verborum* velitis *et* scitis, *et suorum compositorum: ut* poscitis †††, nolitis [malitis] ‡‡; auditrix, petitrix, conditrix (*a* condo condis), largitrix; *supinis et participiis descendentibus a præteritis terminatis in* -ivi: *aliis a præscriptis in regula: ut* petitum, attritum, petitus, attritus, *et ceteris;* metitur *a* metor [metiris] ‡‡, oritur.

Prælia dum petitis. Lugetis sæpe petitis.

* 'Titurus. satirus. tatira' 8 RL., 9; 'satyra' 21 R.; 'tatira' *Cher.* † 'caliditas' 9. ‡ 'calicitro 9.
§ '*præteritis terminatis* 8 RL., 9; *mox* 'rescensitum' 8 RL., 'resensitum' 9. ‖ 'partitum' 9. ¶ 'aditis' 8 RL. ** 'Jairus. 8 RL. Saphirus' 8 RL., 9.
†† '*sculpare*' 9. ‡‡ *habent* 8 RL., 9. §§ 'trogodita' 12; 'trochodita' 8 RL., 14 R., 15, 21 R. ‖‖ '*In*' non habet 9. *Mox* '*nominibus*' 9.
¶¶ 'polimita, cochitus' 8 RL. 'acognita. elamita. cochitus' 9. *** 'sannitis' 8 RL., 9., Brev. 16., *cum pluribus. Mox* 'litto, litas' 8 RL., 9. ††† 'possitis' 21 R., 55.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Ninive, semivir, quadrivir,	*breviatur*	I *ante* V.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	Lascivus, festivus, æstivus, gradivus, abortivus, recidivus, nominativus, genitivus, dativus, substantivus, activus *et cetera*, gingiva, oliva; *præteritis terminatis in* -ivi: *ut* petivi, sepelivi, [*audiui*]† *Compositis a* vivo: *ut* convivo, conviva; *A* liveo: *ut* collivet.
Ut in	Orobus, neutrobi, reprobus, improbus, Jacobus, *Compositis a* globo -as; *ut* conglobo, *A* probo; *ut* reprobo; *A* probro; *ut* exprobro,	*regulariter breviatur*	O *ante* B	*sed producitur in*	October; *Cremento nominum*: *ut* ambobus, duobus.
Ut in	Apocha, antipoca, suffoco -as (*pro extinguere*) Antiochus*, Stratocles, mediocris, ambulocrum, Capadox, Capadocis, *Et similiter in cremento genitivorum Græcorum, Compositis a* vox vocis: *ut* univocus, æquivocus, [*Compositis*]† *A* voco: *ut* invoco, *A* loco: *ut* colloco,	*regulariter breviatur*	O *ante* C	*sed producitur in*	Embroca, suffoco (*pro strangulare*), *Cremento aliorum obliquorum a præscriptis: ut* velox, velocis, atrox atrocis, ferox ferocis.
Ut in	Exodus, methodus‡, sinodus, Generbodum, Pintodus, periodus, tripodes, *Compositis seu dirivatis a* modus: *ut* multimodus, commodus -a -um, hujusmodi, tantummodo, admodum commodo -as, accommodo -as, *A* todeo§: *ut* retodet,	*regulariter breviatur*	O *ante* D	*sed producitur in*	Periodus, Marbodus, custodis, Herodis, custodio, -dis -dit, Melos, melodis, *Compositis a* nodus, *vel* nodo; *ut* enodus, *A* rodo: *ut* corrodo, *A* plodo: *ut* complodo, eodem.
Ut in	Apostrophus, philosophus, Xerolophus‖,	*semper breviatur*	O *ante* F.		*Nichil.*
Ut in	Egloga¶, *Compositis a* logos: *ut* prologus, [*Compositis*]† *A* rogo: *ut* derogo, prorogo, corrogo, surrogo,	*regulariter breviatur*	O *ante* G	*sed producitur in*	*Compositis a* gogos; *ut* pædagogus, gamagogus**, synagoga, ysagoga, emagoga.

[Suffocat ipsa torum. Suffocat fumus amantem.]

* 'Anthiochus' 9. † *habent* 8 RL., 9. ‡ 'metodus' 8 RL., 9. § 'thodeo' 9. ‖ 'zerolophus' 12, 14 R., 15, 21 R. ¶ 'Agloga' 19 PR., 27 A.
** 'damagogus' 12, 19 PR., 26, 27 A.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Soboles, caveola, tuguriolum, doliolum, farmacapola, *Nominibus terminatis in* -olus: *ut* frivolus, sciolus, subdolus, obolus, gladiolus, ariolus, discolus, *Compositis ab* oleo: *ut* redolet, abolet, *A* colo colis: *ut* incolit, incola, agricola, cælicola, *Compositis a* mola: *ut* emola emolæ, emolo emolis, *A* volo -as: *ut* evolo, *A* dolo -as: *ut* perdolo, *Compositis a* bolus: *ut* crucibolum, symbolum, *A* doleo: *ut* condolet, *A* dolus: *ut* indoles, *Compositis a* volo: *ut* benivolus, *a* polis (*pro civitate*): *ut* Tripolis, Neapolis, Constantinopolis, *Compositis a* stolon: *ut* apostolus, *A* soleo -es: *ut* assolus, persolus -a -um, *Compositis a* polio: -lis: *ut* depolit, repolit, Interpolo -as, interpolus -a -um, *et* interpola, *Compositis a* molo: *ut* immolo -as, *A* volo: *ut* involat, *A* volo -as: *ut* transvolo; præstolor: *pro expectare*,	*regulariter breviatur*	O *ante* L	*sed producitur in*	*Compositis a* solor solaris: *ut* consolor, desolor, *A* colo colas: *ut* transcolo transcolas, *Compositis a* pole (*quod est vendere*): *ut* propola -lac, miropola, præstolor: *pro quærere.*
Ut in	Salomon, œconomus, ypodromus, epithoma, Sodoma, *Compositis a* thomos: *ut* lathomus, athomus, *Compositis a* vomo: *ut* evomo, *A* domo: *ut* edomo -as, *A* como: *ut* præcomo, *Et* anguicomus -a -um, Auricomus -a -um, *A* comes -itis: *ut* vicecomes: *quamvis accentus dominans sit super* o *in penultima syllaba*: *tamen*,	*regulariter breviatur*	O *ante* M	*sed producitur in*	*Neutris:* [*vt*]† amomum, cynamomum, cardamomum, perisoma§, sinthoma, aroma, epythoma, abdomen; *Compositis a* como -is; *ut* excomo -is; *A* promo -is; *ut* depromo, *A* nomen: *ut* agnomen, pronomen, prænomen, binomis, trinomis.
Ut in	Bariona, mammona, dyaconus, arabo arabonis; *Terminatis in* -on *crescentibus: ut* Symonis, Jasonis, Memnonis, canonis, dæmonis, sindonis* (*pro veste*): Tracon Traconis, Britonis, Vasconis, Saxonis, Macedonis, Amazonis, Mirmidonis, Senonis, Turonis, Calcedonis, Redonis, Lingonis, Sardonis; *Compositis a* tono *-as*: *ut* intono, peritonus -a -um; *Compositis a* sono: *ut* resono personus -a -um; [*Compositis*]† *A* conos‡: *ut* dyaconus, dyacona, dyaconum,	*breviatur*	O *ante* N.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	Leonis, cardonis, drachonis, ligonis, pavonis, opinionis, lectionis, mellonis, Calidonis, Sansonis, Babilonis, Salomonis, Triphonis, corona, matrona, annona, caupona, splendona, patronus, duonus, Gelonus, Todonus, Ethronus‖, Adonis; *Compositis a* dono -as: *ut* condono -as; *A* pono: *ut* impono -is; præconor¶ -aris, obsonor -aris (*pro comedere*).

Crimina quæ recolo. Quamvis confessa recolo.

* 'syndonis' *et mox* 'Traco' 8 RL., 9. † *habent* 8 RL., 9. ‡ 'canos' *Chev.* § 'persona' 8 RL., 9. ‖ 'et tronus' 9. ¶ 'Precor' 9.

S. B. III.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Canopus (*secundum usum*) ysopus, caropos, Atropos, Trogopa, Egilopa, Rodope, Sinopis; *Cremento: ut* Pelops -pis, Cicrops -is, Ciclops* -is (*pro nomine proprio*)*; *Compositis a* copos: *ut* ascopa, sincopa, apocopa, oroscopus, uraniscopus, mirocopus, cirocopus, artocopus; *In compositione hujus nominis* opes: *ut* inops inopis inopes,	*regulariter breviatur*	O *ante* P	*sed producitur in*	Azopus, piropus, Europa‖, Canopus, Ciclops -is (*pro gente*); isopus *indifferens; Compositis a* sopio¶ -pis: *ut* resopit, insopit; *A* scopit: *ut* perscopit.
Ut in	*Verbis compositis a* coquo: *ut* excoquo, *A* loquor; *ut* eloquor, proloquor; *Nominibus compositis a* coquo: *ut* præcoquus -a -um, *A* coquus: *ut* archicoquus, *qui etiam quamvis accentus prædominans sit in* archicoquus *super penultima syllaba: tamen*	*regulariter breviatur*	O *ante* Q	*sed producitur in*	alioquin, nequoquam, unoquoque, utroque, pleroque.
Ut in	Lephora†, Delbora, Œnoforum, Christoforus, Gondeforus‡, discoforum, nicticorax, mandragora; *neutris terminatis in* -or *et in* -us: *ut* æquoris, marmoris, pectoris, facinoris, temporis, corporis; *terminatis in* -ur: *ut* roboris, eboris, jecoris, femoris, arboris, nemoris, rhetoris§, Castoris, Hectoris, Nestoris *et similibus propriis;* leporis, marciporis, tricorporis, dedecoris, publicorporis; *compositis a* fore: *ut* defore, affore, *A* voro: *ut* devoro, *A* moror: *ut* remoror, *A* foro: *ut* perforo; decorus *et* decoro *a** decus; *compositis a* fores: *ut* biffores; Elleborus, Ysidorus, anchora,	*regulariter breviatur*	O *ante* R	*sed producitur in*	Pelorus, sichomorus, aurora; *manifeste dirivatis: ut* sonorus, canorus, honorus, decorus, *et* decoro; *a* decor; *Cremento aliorum obliquorum singulari quam præscriptorum: ut* coloris, odoris, lepor leporis, senior -oris, fortior fortioris, *et* honor honoris; *Cremento genitivorum pluralium: ut* puerorum, dominorum, famulorum, scamnorum; *Compositis a* ploro -as: *ut* imploro, *Ab* oro: *ut* exoro, *A* roro: *ut* irroro.
Ut in	Antitosis	*breviatur*	O *ante* S.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	Alosa, emphiteosis, scirosis; *omnibus terminatis in* -osus: *ut* formosus, lutosus, invidiosus, morosus, molosus; *Compositis a nominibus latinis: ut* exosus, corrosus, displosus.

37

Miles amat lepores. Virgoque ** **venusta lepores.**

* *non habet* 9. † 'Sephora' 55. ‡ 'Gondoforus' 8 RL., 9, R. *et* 26. § 'rethoris' 9. *Mox* '*Compositis* moror...Ysodorus' 9. ‖ 'Eropa' *Chev.* ¶ 'sapio' 8 RL., 9. ** 'Virgo' *Chev.* cum *Missal.* 8 RL., 32; 'Sed virgo' 34, 55 P.; *mox* 'genusta' 12.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Antidotum, Aceota *rex quidam*, compotus, Scariotus; *Compositis a* voto: *ut* devoto, *A* quotus: *ut* aliquotus, *A* potis: *ut* compos compotis, utpote; *compositis a* potens: *ut* omnipotens, armipotens, impotens,	*breviatur*	O *ante* T.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	Azotum, ydiota, melota, compatriota, Boothes, ægroto; *Cremento nominum: ut* sacerdotis, nepotis; *Cremento verborum: ut* amatote, docetote, mementote; *omnibus terminatis in -otus adjectivis: ut* devotus, ignotus, illotus, ægrotus§; *Compositis a* poto: *ut* repoto, compoto -as; ℂ zelotes.
Ut in	Semiboves*, renovo -as, innovo -as; *Compositis etiam a* moveo: *ut* removet, *A* foveo: *ut* refovet; *Compositis ab* ovo -as (*pro lætari*): *ut* perovo -as,	*semper breviatur*	O *ante* V.		*Nichil.*
Ut in	Intubus, incubus, delubrum, lugubris, coluber; *Compositis ab* ubi: *ut* nuncubi, sicubi, alicubi; *Compositis a* cubo: *ut* excubo, incubo, succubo; *Compositis nominibus a* nubo: *ut* innuba, pronuba; *Compositis a* subo -as: *ut* prosubo -as, resubo -as; *A* rubeo: *ut* erubet; *Cremento nominum quartæ declinationis: ut* partubus, artubus, portubus, ficubus, tribubus, arcubus, acubus, specubus, quercubus, penubus, lacubus,	*regulariter breviatur*	U *ante* B	*sed producitur in*	Saluber, Anubis; *Compositis a* pubeo: *ut* suppubet, *A* puber *vel* pubes: *ut* depuber, impuber.
Ut in	Volucer, involucrum, turpilucrum, noctiluca, volux, volucis; *Compositis a* duco -as: *ut* educo educas; *Compositis a* dux ducis: *ut*† redux -is, tradux traducis,	*breviatur*	U *ante* C	*sed regulariter producitur in aliis, ut in*	Eruca, veruca, cambuca, sambucus, manduco, caducus -ca -cum, alux alucis, Polux Polucis; *Compositis a* duco -cis: *ut* deduco deducis, *A* fuco -as: *ut* infuco -as; *et* fiducio fiducis.
Ut in	Pecudis, tutudi; *Compositis a* rudo: *ut* erudit, Tundo‡: *ut* tutudit, *A* pudet: *ut* repudet, impudens, *A* fundo: *ut* infudit, diffudit,	*breviatur*	U *ante* D	*sed regulariter producitur in aliis, ut in*	Paludis, testudo, yrudo, amaritudo, consuetudo; *Compositis a* sudo: *ut* resudo, *A* cudo: *ut* excudo, *a* claudo: *ut* excludo; *Compositis A* prudens: *ut* imprudens.
	Nichil		U *ante* F	*semper producitur, ut in*	Subrufus.

[Educat hic catulos: ut mox educat in apros.]

* 'Simiboves' 8 RL.; *Mox* 'fauco' 8 RL., 9. † *non habent* 8 RL., 9. ‡ 'tondo' 8 RL. 9. § 'illotus &c.' 8 RL., 9.

	BREVES.				LONGÆ.
Ut in	Pupugi, conjugis, sejugis, injugis, subjugis; *Compositis a* sugo: *ut* sanguissuga, *a* fugo -as, *ut* effugo; *Compositis a* fugio: *ut* profugus -a -um, *et* profuga -gæ; *Compositis a* jugum: *ut* bijugus, quadrijugus,	*breviatur*	U *ante* G.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	*Nominibus terminatis in* -ugo: *ut* lanugo, ærugo, albugo, vesperugo; *Compositis a* rugio -gis: *ut* irrugit, *a* rugo, -as, *ut* abrugo, *a* lugeo: *ut* colluget: *præteritis compositis a* fugio: *ut* refugi, perfugi, diffugi, *A* mugio: *ut* remugit.
Ut in	*Nominibus terminatis in* -ula: *ut* insula, infula, copula, subucula; *Nominibus terminatis in* -ulus: *ut* sedulus, hermulus*, querulus, circulus, æmulus, famulus, cuculus, Zabulum, seculum, ferculum, sotular, spiculum†, specular (*pro fenestra*); *Cremento nominum: ut* præsulis, consulis, exulis; *diminutivis terminatis in* -ulus: *ut* servulus, leonculus; opitulor, æmulor, famulor, speculor, occulo -is, ambulo, bajulo, nebulo, pepuli; *in compositis a* pello: *ut* repuli, compuli; *Compositis a* tuli: *ut* retuli, sustuli, contuli,	*regulariter breviatur*	U *ante* L	*sed producitur in*	Specular‖ (*pro lacu*), torcular, ocular; *et aliis tertiæ declinationis;* adulor, Yulus, cululus, Saul, Saülis, tribulus, edulis, curules.
Ut in	Incolumis, contumax, cucumer, columen, educumo, documen, monumen, nocumen; *Compositis ab* humus: *ut* posthumus -a -um, exhumo‡, inhumo; volumus, *et in compositis suis: ut* nolumus, malumus; *Compositis a* tumeo -es: *ut* pertumet, intumet; *Compositis a* sumus: *ut* possumus, assumus; quæsumus,	*breviatur*	U *ante* M.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	Alumen, bitumen, volumen, acumen, legumen, cacumen; *Compositis a* sumo: *ut* consumo, resumo; *Compositis a* plumo *vel* pluma: *ut* implumis, depluma¶.
	Nichil		U *ante* N	*semper producitur, ut in*	Lacuna, vacuna, jejuno, jejunus, tribunal, Neptunus, impune**; *Compositis a* munus: *ut* immunis; *Compositis ab* unio: *ut* reunit. adunat, communis; *Compositis a* grunio: *ut* congrunio, *a* munio: *ut* demunit.
Ut in	Nuncupor, upupa, aucupis, occupo, locuples; *Compositis a* cupio: *ut* concupit§, *A* pes: *ut* quadrupes; *Compositis a* duplus: *ut* quadruplus, decuplus, centuplus,	*regulariter breviatur*	U *ante* P	*sed producitur in*	Sirupus; *Compositis a* rumpo: *ut* corrupi, dirupi, prorupi [erupi]††.

Intrat per specular. Lumen dum purgo specular.

* 'germulus' 26, 'ledulus hermulus' 9. † 'speculum' 8 RL., 9, R. ‡ 'exumo' 9. § 'concupis' 9. ‖ 'Specula' 8 RL., 9. ¶ 'vt in piumis.' 9. ** 'impugne' 8 RL., 9. †† *habent* 8 RL., 9.

BREVES.					LONGÆ.
Ut in	Purpura, Sabura*, Mercurius, Lemures, lectu-rio, parturio, luxurio, [esurio]†, *et omnibus verbis meditativæ formæ ; Cremento nominum: ut* satur saturi, vulturis, [augur]‡ auguris, Liguris, Tetifuris§; *Compositis a* nurus: *ut* pronurus,	*breviatur*	U *ante* R.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	*Verbis terminatis in* -rio¶ *aliis a præscriptis : ut* ligurit, scaturit, *et compositis suis;* telluris, securis, impurus, depurat, accurat; *omnibus dictionibus terminatis in* -urus: *ut* securus, maturus, futurus, lecturus, perjurus; *Compositis a* juro: *ut* conjuro**, *A* duro *et* dureo, *ut* perdurat, induret; *omnibus aliis a præscriptis terminatis in* -ura, *ut* cultura, figura, natura, tonsura; Paliurus Paliuri.
	Nichil		U *ante* S	*semper producitur ut in*	Cerusa, Siracusa; *omnibus terminatis in* -usus: *ut* obtusus, confusus, abusus, delusus, conclusus [infusus, illusus]†.
Ut in	Arbutus, custuta, intercutis, incutis, defrutus‖ -ta -tum; *Compositis a* cutio *vel* quatio: *ut* percutit, concutit, discutit, incutit; *Compositis a* puto: *ut* disputo, *A* ruo: *ut* dirutum, crutum; utputa,	*breviatur*	U *ante* T.	*Sed regulariter producitur in aliis, ut in*	*Terminatis in* -utus: *ut* versutus, astutus, argutus, cornutus, secutus, locutus; tributum, sicuta, tributim, *compositis a* futo: *ut* refuto, *A* futio: *ut* diffutit, *A* mutio: *ut* remutit††; *Compositis a* puteo: *ut* perputet, *A* glutio: *ut* inglutit, *A* muto: *ut* remutit; *Supinis compositis : ut* ablutum, dilutum, [*Supinis compositis*]†, *A* suo: *ut* consutum [insutum]†.

Non instar liguris manducas ‡‡ quando liguris.

* 'sapura' R.
‖ 'defructus' 9.
† *habent* 8 RL., 9.
¶ '-ris' 9.
‡ *habet* 8 RL.
** 'deconiuro' 8 RL., 9.
§ 'ligur, liguris. Letifur, letifuris' 8 RL., 9. 'letifuris' 26. 'litifur, litifuris' R.
†† 'remittit' 9.
‡‡ 'manducas' 55; *Chev. cum ceteris* 'Manducaris.'

FESTA SYNODALIA.

Since 1879, when we promised to print some *Festa Synodalia* in the latter part of this edition, our collection of supplementary matter has swollen to such an extent that it is impossible to include it in this volume.

We must therefore content ourselves with a notice of such *Synodalia* as are mentioned in the Breviary of 1531, merely subjoining a list of our present collection in case any of our readers will kindly call our attention to any others in the hope that they may be published in some future work.

FESTA SYNODALIA NOTED IN THIS BREVIARY.

Erkenwaldi Depositio, *Synodale London*, xiv. Nov. (III. 266, 1045).
Nicholai Translatio, ix. Mai. (cf. III. 25).
Johannis de Beverlaco, *iii lectionum*, vii. Mai. (III. 285).
Ceddæ Translatio, Dominica ante Ascensionem Domini. (II. 317; cf. III. 193).
Osmundi Translatio, xvi. Jul. (III. 471).
Gregorii Ordinatio, iii. Sept. '*si de eo non fit in Quadragesima*' (cf. III. 209).
Thomæ Herfordensis, ii. Octob. (III. 887).
Hugonis Lincoln. episcopi Translatio, vi. Octob. *Lincoln.* (cf. I. mccccxxiii., mccclxxiii. III. 889 *n.*).
Erkenwaldi Translatio, xiv. Novemb. *London* (III. 1038).

A glance at the references given in brackets will shew that the requisite offices for six of these occasions are supplied in one part or another of the Breviary itself.

As to the remaining three, we have discovered no traces of special services for the *Translation* of St Nicholas or the *Ordination* of St Gregory. However it is almost certain from the rubric on p. 209 of this *fasciculus* that in the one case the service was to be taken from that place; and in the case of the Translation of St Nicholas it is not improbable that it was to be supplied in like manner '*de alio festo,*' i.e. from the festival of the 6th of December. Otherwise it is possible that it was '*de Communi.*'

There remains then only one of these nine feasts (namely St Hugh's Translation) unprovided in the printed Breviary itself.

Accordingly we give it in this place from the MSS. in St John's College, Cambridge, in order that we may keep our promise as far as we can.

I.

*IN TRANSLATIONE SANCTI HUGONIS, EPISCOPI ET CONFESSORIS.

Novem lectiones fiant in diocesi Lincolniensi, et mediæ Lectiones de sancta Fide, et extra diocesim Lincolniensem nichil de eo fiat.

Oratio. Deus qui hunc diem Translationis beati Hugonis confessoris tui atque pontificis nobis concedis sollennem : da, quæsumus, ut qui pondere peccatorum premimur, eorum nexibus absoluti ipsius interventu ad cæli gloriam transferamur. Per.

Cetera omnia de Communi Unius Confessoris et Pontificis.

Secundum Johannem †.

In illo tempore. Dixit Jesus discipulis, Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Et reliqua.

Cum sacra cuncta eloquia Dominicis plena sunt præceptis, quid est quod [de] dilectione quasi de singulari mandato Dominus dicit : Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos : nisi quia omne mandatum de sola dilectione est, et omnia unum præceptum sunt. Quia quicquid præcipitur in sola caritate solidatur.

Lectio viii.

Præcepta ergo Dominica et multa sunt et unum. Multa per diversitatem operis, unum radice dilectionis. Quanta autem ista dilectio sit tenenda ipse insinuat, qui in plerisque Scripturæ sententiis et amicos jubet diligi in se et inimicos propter se.

Lectio ix.

Ille autem veraciter caritatem habet qui amicum diligit propter Dominum. Nam sunt nonnulli qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis et carnis. Quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Sed aliud est quod sponte impenditur nato, aliud quod præceptis Dominicis ex caritate datur obedientis.

* From a MS. Breviary (A.D. 1416) in the Library of St John's College, Cambridge, MS. F. 9. *fol.* 459 *b.* This forms the conclusion of the ms., which has, however, some later additions. We have noticed above (p. 889) the marginal reference at Octob. VI. (S. Fidis) in the *Sanctorale.* Dr J. S. Wood reads it '*translacionis hugonis require in fine libri.*' Mr Ed. Peacock calls our attention to the following MS. in the Public Library at Basle: Cod. Theol. cartaceus, A. viii. 18. '*In Lincolniensis Angli festo collationes.*'

† *Joh.* xv. 12.

II.

*IN TRANSLATIONE SANCTI HUGONIS EPISCOPI.

Lectio i.

Congruitatem, fratres carissimi, ac sanctæ ecclesiæ decenciam viri Deo devotissimi episcopus et capitulum ecclesiæ Lincoln. animadvertentes, ac eciam attendentes beatum Hugonem quondam ejusdem ecclesiæ episcopum multorum miraculorum tam in vita quam post mortem insigniis effulsisse †, ipsum auctoritate apostolica a loco humili quo latebat ad eminentem transferri auroque gemmis [ornato] includi ‡ honorifice procurarunt, et tam festum depositionis quam eciam translationis ejus solenniter celebrarunt.

Lectio ii.

Hujus autem gloriosi pontificis translacio insignis pridie Nonas Octobris, anno videlicet incarnacionis Domini millesimo octogesimo ducentesimo, anno eciam a die quo corpus ejus traditum fuerat sepulturæ octogesimo fere completo, eximie facta fuit per insignem veritatis doctorem Johannem quondam Cantuar. archiepiscopum, tocius Angliæ primatem, et Oliverum Lincoln. episcopum, miræ probitatis et scienciæ virum, assistentibus eis venerabilibus viris canonicis ecclesiæ Lincolniæ supradictæ.

Lectio iii.

Omnes quippe per devotæ orationis instanciam nocturno tempore post Matutinas ad tumbam sancti præsulis marmoream accedentes corpus ipsius, quod fere octoginta annis ut præmittitur jacuerat tumulatum, quasi integrum reppererunt. Caput vero gloriosi corporis cum cœpissent palpare a corpore se disjunxit, et collum rubeum velut hominis recenter mortuum apparuit. Quod quidem miraculose a pluribus dicebatur evenisse, eo quod capsula ad conservacionem perpetuam dicti corporis cum capite mirifice præparata solum corpus sine capite vix poterat continere. Idcirco caput ipsum auro decenter ornatum et inclusum separatim ostenditur populo venerandum.

Mediæ lectiones de sancta Fide virgine et martyre.

Lectio vii.

Deinde corpus hujusmodi venerabile usque dictæ ecclesiæ revestiarium cum himpnis et canticis spiritualibus detulerunt, caputque laverunt, et sic illud ibidem usque in diem sequentem sub custodia demiserunt. In tumba autem qua corpus jacuerat prælibatum oleum invenerunt purissimum usque ad largifluam quantitatem, et habitum regularem quo vir sanctus utebatur in vita et cum quo corpus ejus tradebatur sepulturæ integrum similiter reppererunt.

* From a MS. *Legenda* in the Library of St John's College, Cambridge, MS. F. 24. The leaves are not numbered, but this is on *fol.* 219 *a.*, as Dr Wood informs us.

† 'effulcisse' *ms.*

‡ 'auroque gemmis includi' *ms.*

Lectio viii.

Die vero sequenti pontifices et canonici memorati ad locum quo corpus venerabile dimiserant revertentes ad exequendum ulterius officia* tam eximia convenientia se paraverunt. Inter quos Lincoln. episcopus Oliverus prædictus caput dicti sancti accipiens illud tenebat manibus reverenter. Ex cujus capitis maxilla nocte præcedente desiccata, et sicca mane reperta, in manibus episcopi tenentis stillavit oleum purissimum abundanter, et a stillacione non cessavit donec idem pater reverendus eandem maxillam deposuit in pelvi argentea ad deportacionem capitis in populo ordinata †.

Lectio ix.

Deinde dictus episcopus Lincoln. et capitulum diem festum translacionis hujusmodi annuatim fore celebrandum tam in ecclesia Lincoln. quam in tocius ipsius diocesi statuerunt. Colentes igitur festum translationis præfatum Redemptorem cunctorum, qui sanctum suum solita glorificavit bonitate, ut præmittitur, fusis lacrimis postulemus, ut sancti sui meritis et precibus actus nostros in ipsius beneplacito dirigat atque regat, ac post dictum servum suum nos misericorditer ad se trahat, et ad gaudia transferat sempiterna. Amen.

The following is our list of supplementary matter collected from *MSS.* and from the *Portiforia*:

Albani.
Alphegi.
Aniano, *Oratio de.*
Basilii.
Batildis.
Bonefacii.
Bonifacii et sociorum.
Botulpho, *Oratio* de S.
Brigittæ (*Commem.*, *Transl.*, *Natale et Canonizatio*).
Cedda.
Ceddæ *Transl.*
Christophori *Commem.*
David (*Norvic.*).
Dominici.
Donati.
Eadmundi archiep.
Edmundi Ep. Conf. *in Translatione Oratio.*
Edmundi R. M.
Edmundi R. M. *Translatio.*
Egidii *antiph. et responsoria* ‡.
Eufemiæ Luciæ et Geminiani.
Exaltatione S. Crucis *Oratio de.*
Francisci Conf. (*Norvic.*).
Herberti *Anniversarium* (ex Ordinali *Norvic.*).
Inventio S. Crucis.
Johannis Bapt. *Nativ. Benedictiones Matutinales.*

* 'officio' *ms.*

† In Appendix D. to Canon Perry's *St Hugh of Lincoln* (1879) I mentioned that St Hugh's head was stolen about the year 1364 and afterwards recovered, and that the accounts at the audit of offerings made at St Hugh's shrine are preserved in the chapter muniment room at Lincoln.

It may be added that in 1321 an order had been made and entered in the Chapter Register in Bishop Burghersh's time concerning the distribution of the oblations made at the tombs of Robert Grosteste, B. Hugh, and John [de Dalderby] '*que vix se extendebant ad terciam partem illius quod solebant.*' The volume entitled '*Apertura capitis et feretri sti Hugonis*' is a quarto containing receipts and expenditures at the opening of the shrine at Pentecost and on October the 9th after the Translation of St Hugh, each year from 1450 to 1494, then from 1334 to 1450. These occupy 133 folios of vellum; and bound in the same volume are the accounts for the years 1510—1517 on paper. (Chr. W.)

‡ These proper anthems and responds for St Giles' Day, as found in the *Gonville and Caius MS. Breviary*, are, with two exceptions, identical with those in the *York Breviary* (Mr Lawley's edition), II. 521—530.

Johannis de Beverlaco *in Nat.* (*Norvic.*).
——— *Depositione.*
Lini.
Margaretæ, *antiphonæ et Responsoria.*
Mariæ, B. V., *in Conceptione.*
Martini *per Octavas, Rubrica.*
Nicholai *lectiones* (*Exon.*).
Nichomedis.
Nomine Jesu *Rubrica de.*
Osmundo, *missa* de.
Remigii, Germani, Vedasti et Bavonis.
Ricardi Ep. Conf.
Romani.
Sampsonis.
Sixti, Felicissimi et Agapiti.
Swithini *Translatio.*
Teclæ, V.
Thomæ M. *Commemoratio.*
——— *Translatio.*
Thomæ de Aquino.
Wulfranno.
Wulstano, *Oratio* de.

Schema pro festo Johannis de Dalderby Ep. (*Lincoln.*) A.D. 1328. The *Schema pro festo* Ricardi (Rolle) de Hampole, Eremita (A.D. 1350—1440) has been already published as Appendix V. to the *York Breviary.*

De Communi.

In Commemoratione de Sancto Loci.
In Nativitate cujuslibet matronæ.

(*The following additional lessons are in the printed* Legenda *of* 1518.)

Aliæ lectiones de uno Martyre.
Item aliæ de uno Martyre et Pontifice non exulato.
Aliæ lectiones Plurimorum Martyrum.
Aliud evangelium Plurimorum Martyrum.
Item aliud.
Item aliud.
Rubrica de Confessore et Doctore. Lectiones de uno Confessore et Abbate.
Aliæ lectiones de quocunque Confessore.
In natali Plurimarum Virginum.
Item aliæ lectiones Plurimarum Virginum.

(*and from the* Temporale)

Ebdomada post Trinitatem. Feria iij. et Feria iiij.
In Octava Corporis Christi.

The following is a list of those saints which are included in Caxton's *Golden Legend* (A.D. 1483) over and above those which appear in the *Historia Lombardica* of Jacobus de Voragine and its appendices edited by Dr Th. Graesse in 1846.

Gencien fulcien & victorice, folio 92
Nychase, fo. 94
Eugenia, fo. 97 *b*.
Fremyn's Invention, fo. 112 *b*.
Maure, fo. 145
Cuthberd of Durham, fo. 149
Alphey, B. M., fo. 155 *b*.
Dunston, fo. 171 *b*.
Aldelme, fo. 173 *b*.
Austyn thappostle that brouȝt crystendom in to englond, fo. 174
Germayn, fo. 175
Edward, kyng & marter, fo. 182
Albone & Amphiabel, fo. 183
Loey, fo. 189 (There is another life of Eligius in Graesse's appendix, p. 952.)
Wyllyam, fo. 190
Eutrope, fo. 190 *b*.
Marcial, one of the disciples of our lord Jhesu cryste, fo. 192
Genouefe, fo. 194 (Graesse has a life of Genovefa, p. 922.)
Maturyne, fo. 198 *b*.
Victor, marter, fo. 199
Swithine, fo. 211
Translacyon of Thomas of Caunterberi, fo. 212
Kenelme, kyng and marter, fo. 213
Rocke, fo. 262 (Graesse has a life de S. Rocho, p. 933.)
Edward kynge and confessour, fo. 322 *b*.
Cryspyn and Cryspynyan, fo. 338
Wenefryde, fo. 352 *b*.
Leonard, fo. 353 *b*., cf. Graesse, p. 687.
The holy vyrgyne saint Clare, fo. 360 *b*. Myracles, fo. 366 *b*. (Graesse gives a life of S. Clara, p. 949.)
Alexis, fo. 370 *b*., cf. Graesse, p. 403.
Edmunde bysshop & confessour, fo. 373 *b*.
Hughe bisshop of Lyncolne, fo. 376
Edmonde kyng & marter, fo. 377

'¶ This feste [of Saynt Saturnine] is the laste feste of the yere, for to begynne at the feste of saynt andrewe, and herafter shal folowe dyuers feestys whiche been added and sette in this sayd book callyd the golden legende,' fo. 391 (Eight of these, Jacobus intercisus...Pelagius P.... 'and thenne was thempyre voyde,' fo. 414, are given by Dr Graesse, pp. 797—844.)

The holy and venerable preest Bede, fo. 382 *b*.
Brandon, fo. 394 *b*.
Erkenwold, fo. 398 *b*.
Symeon, fo. 515 *b*.
Policarpe, fo. 416 *b*.
Quyryace, fo. 417
Gayus, fo. 420
Arnolde, fo. 420 *b*.
Turyen, fo. 422
Fyacre, fo. 423
Justyn, fo. 424 *b*.
Demetryen, fo. 425
Rigoberte, fo. 425 *b*.
Laudry, fo. 426
Mellonyn, fo. 426 *b*.
Yues, fo. 427
Morante, fo. 429
Lowys, kynge of Fraunce, fo. 430 (cf. Graesse, p. 915)
Lowes, bisshop of Marsaylle, fo. 433
Andegonde, virgyne, fo. 433 *b*.
Aulbyne, bysshop, fo. 434 *b*.
The noble historye of thexposicion of the Masse, fo. 435
Erasmus*, cf. Graesse, p. 890

* Caxton's second edition of the *Golden Legend* (A.D. 1487) has the Life of Saint Erasmus, which likewise concludes the edition by Julyan Notary, 16 Feb. 1503. These English editions do not contain the lives of Sophia, Timotheus *primo*, Virgo antiochena, Fabianus *secundo*, Apollonia, and Bonifacius martyr; concerning which, see the notes of Dr Graesse, pp. 203, 222, 273, 291, 293 and 316.

INDEX INDICUM

AD BREVIARIUM SARUM.

SUNT IN HOC FASCICULO TERTIO XV:

Et primò, tres qui spectant hunc potissimùm Fasciculum;

I. INDEX FESTORUM, SANCTORUM, &c.

INDEX

FESTORUM, DOMINICARUM, FERIARUM PRIVILEGIATARUM, NECNON HISTORIARUM, &c.

quæ in Breviario Sarum,

tam in Kalendario *casu recto*, quam in Missa et Litania *possessivo*, distinguuntur.

Quibus accedunt [uncinis inclusa] nonnulla nomina

in Kalendarium nostrum de cetero admissa,

et quædam de Proprietate Eboracensi, Wintoniensi, Herfordensi, Wellensi et Exoniensi.

Ch.	=festum in Constit. Caroli Magni (cap. 158., Baluz. *capit.* I. 732) memoratum.	
Si.	=a Sicardo in *Mitrali* (A.D. 1185—1215) designatum.	
Ebor.	=in Kalendario Missalis secundum usum Ebor. admissum.	sed non secundum usum Sarum.
Winton.	=in Sanctorali Missalis secundum usum Winton. admissum.	
Herf.	=in Kalendario Missalis secundum usum Herford. admissum.	
Linc.	=in Kalendario Horarum de diocesi Lincolniensi.	
Wellen.	=in consuetudinario eccl. Wellen.	
Exon.	=in ordinali ecclesiæ Exon.	
St Alban's	=in Breviario MS. apud Mus. Brit. *Royal MS.* 2. A. x.	
Coll. Pet.	=in Kalendario Brev. MS. apud Domum sive Collegium S. Petri.	
P.	=festum Principale Duplex.	
M.	=festum Majus Duplex.	
m.	=festum minus duplex.	
inf. du.	=festum inferius duplex.	
(α)	=invitatorium triplex.	
(α...)	=invitatorium triplex per totas Octavas.	
(β)	=invitatorium duplex, de Sanctis principaliter privilegiatis	
(ββ)	=invitatorium duplex, majus privilegiatum.	
(βββ)	=invitatorium duplex, minus privilegiatum.	
(γ)	=invitatorium simplex, aut Feria principaliter privilegiata.	
noc.	=cum Nocturno.	

* '*Octabas sce agne.*' Missale Winton. '*Et nota quod hec visio dicitur contigisse viii. die, propter quod fit tunc festum secundo de ea.*' Legend. Exon. '*Natale S. Agnes de Nativitate*' Kal. Floriac., ubi 21 Januar. '*Natale S. Agnes de Passione.*'

* 'In secunda missa dicatur secunda oratio de S. Anastasia. Sicard. *Mitrale* v. vi.
† '*inferius duplex*' according to the *Sarum Missal in English*, p. xxiii.

* According to the *Sarum Missal in English* (p. xxiii) the feast of St Peter's Chair is *inferius duplex.*

† 'Octabas Domini' *Ch.* i.e. Caroli Magni Constitutio Ecclesiastica per Ansegisum conservata. (*Baluz. Capitular.* I. 732. *Mansi Concil.* XV. Append. 494.

‡ Sicardus places the *festum Divisionis Petri et Pauli* on the 7th or 8th of July.

§ '*Donati, Ep. M., qui fractum calicem orando restauravit.*

* 'In festo sci felicis epi et martyris, de quo nos celebramus, licet alii eodem die de alio sco felice in pincis presbtero celebrent.' *Legend. Exon.* A.D. 1366.
† Cf. p. 464.

* 'Passio sanctæ et gloriosæ Imaginis Domini Salvatoris, 9 Nov. in Syria, civitate Beritho.'

* Memorantur Macarii apud Januar. 2 et 23; April. 8; Maii 9; et Junii 7.
† Misprinted 'Mauritii' in our Kalendar.
‡ 'festum S. Michaelis victoriæ in Apulia contra barbaros' *Sicardus.*

* 'Apostolorum et Martyrum Commemorationem 3 Id. Mai. a Bonifacio institutam transtulit Gregorius VII. ad Kal. Nov.' *Sicardus* in Mitrali.
† Oswin is found only in one Ebor. MS.
‡ Paul the hermit is mentioned in the York Calendars, but not in the *Temporale* for January.

* Wulfranni Depositio in Eccl. Romana et Gallicana, Mar. 20 celebratur.

APPENDIX NOMINUM

Quæ in ANTIQUIS LITANIIS anglicanis, sed non in suprascriptis inveniuntur.

Accedunt Festa de Synodo Provinciali Dublin. A.D. 1348, et quædam de Sanctorali Aberdonensi A.D. 1510, quæ per possessivum casum distinguuntur.

Abdias, Abel (*Stowe MS. and Bangor*), Abraham (*ibid.*), Adampnan Abbat., Ædo, Agiæus, Aidanus Ep. Conf., Ailbe, Allocus, Ambacuc, Amos, Aseph, Auxilius, Ananias, Azarias.

Bachla, Baldredus Ep. Conf., Baya V., Beanus Ep. Conf., Beatus, Benignus, Begha V., Beya, Biga, Blaanus Ep., Blandina, Brandanus Abbat. (16 Mai), Branwalatrus, Briocus, Brindindus *al.* Brendinus Ab. (29 Nov.), Buitus.

Canici Abbat. (*dio. Ossor., Synod. Dubl., Aberd.*), Caranus Ep. Conf., Carnacha, Carthach, Carthain, Catharus, Cerbanus, Ciannan, Citawus, Coemgenus *al.* Kevin, Colman Ep. Conf., Colmocus Ep. Conf., Columba Apost. Hiberniæ, Columba de Iona, Columcillus, Comgallus Ab., Concordia, Conganus Ab., Conlaiedha, Conrentinus, Constantinus R.M., Convallus Conf., Cuanus *al.* Mochua, Cyneswitha V. (*Pontif. Cantuar.*), Cyniburga V. (*ibid.*)

Daganus, Danielis, David proph., Declach, Declanus, Diaconanus, Dircillus, Divinicus Ep. Conf., Donani Ab., Donata, Dremorus, Drostanus Ab., Duthacus Ep. Conf.

Eadgitha V. (*Rede Boke of Darbye*), Ebba V., Edomi (*dio. Fernen., Synod. Dubl.*), Ælfgiva V. (*R. B. of Darbye*), Emiliana, Enda, Englasius, Enoc, Ercus, Esaia, Essu *al.* Jesu Navæ, Etharnanus Ep. Conf., Ethernascus Ep. Conf., Eugesius *al.* Eogen Ab., Ezechiel.

Factnæ, Felanus Ab., Fergusianus Ep. Conf., Fiacrus Ab., Finan Ep. Conf., Findbar, Finnian Ep. Conf., Fotini Ep. M., Furseus Ab., Fymbarrus Ab., Fyncana V., Fyndoca V.

Gervadii Conf., Gildas, Glasciani Ep. Conf., Guinavus, Gwinwaloëus, Guoidianus, Guoidwalus.

Helias, Helissæus, Hestre, Hieremias.

Jacob, Job, Jobhar, Johel, Joseph, Jonæ, Isac, Iserninus, Ita *al.* Ythe *s.* Mida., Judicailus, Justus archiep.

Kenneria V., Kennicus, Kentigerna Matron., Kentigernus Ep. Conf., Kessogus Ep. Conf., Kevocæ V.

Lactenus, Laseriani (*dio. Lechlin., Synod. Dublin.*), Laurentii Archiep. (*Synod. Dublin.*), Levini Ep. M., Lininius, Lolanis Ep. Conf., Loutiernus, Lugidus *al.* Luan.

Machanus Ep. Conf., Macharius, Madianus, Macnisse, Maelruain, Malachias, Malrubii Ab., Maniri Ep. Conf., Maoinenn, Margarita R., Marnani Ep. Conf., Marnocus Ep. Conf., Mathitia, Mazotæ V., Medana, Melchsedech, Mellitus Archiep., Merinus, Ep., Mernanus, Mevinna, Michaias, Misahel, Mochon, Mochta, Modanus Ep. Conf., Modanus Ab., Modocus Ep. Conf., Morocus Conf., Molocus Ep., Moyses, Mundus Ab., Munna.

Nathalanus Ep. Conf., Naum, Neassan, Nidanus, Niniani Ep. Conf., Ninoca, Nissæ *al.* MacNisse.

Oengus, Olavus R. M., Oseæ.

Palladius Ep. Conf. Apost. Scotorum, Patricii Translatio (*Synod. Dublin.*), Petranus, Philimon, Portuna.

Racatus, Rawelus, Regulus Ab., Riacatus, Romani Ep. Conf., Rufinus, Ruadan, Rūmaldus Ep.

Sachariæ, Samuelis, Scetha *al.* Scite, Senan, Senetina *al.* Sandina, Secundinus *al.* Sechnall, Serecinus, Servanus Ep., Seth, Sinecha, Soffonia, Sophonias, Sinclita.

Talericanus Ep. Conf., Tarsilla, Ternanus Ep. Conf., Thenewa Matron., Thobias, Thomæ de Aquino Doct., Ticiawa, Tigernich, Timba *al.* Tibba (*Pontif. Cantuar.*), Titus discip. S. Pauli, Tonniananus, Triduana V., Trifina, Tutwalus.

Volocus Ep. Conf., Withburgha (*Pontifical Cantuar.*), Winnan *al.* Vynnini Ep.

*** The names in the above appendix are drawn mainly from the *Litaniæ Anglicanæ* included in Migne's *Patrologia Latina.* The Benedictional in the British Museum (Add. MS. 28,188) contains in the greater litany the names of numerous Anglo-Saxon saints, whereof only 'Aegelflaed' abbess of Rumsey occurs also in the shorter litany. These lists ought to be printed *in extenso* together with the litany from the Salisbury ms. 180. *fol.* 170 *b.*

The following names in excess of those in the preceding index are found in John Capgrave's *Nova Legenda Angliæ* printed by W. de Worde, 27 Feb. 1516.

Adrian Ab. Conf., Aidus sive Aidanus Abb., Alred Ab. Conf., Amphibalus (cum Albano) M.
Bartholomæus servus Dei, monachus, Benet Abb. cognomine Biscop, Benignus Ep. Conf., Bernacus Conf., Bertellinus erem. Conf., Bregwinus Ep. Conf., Brithunus Ab. Conf.
Cadocus Ep. M., Carodocus Erem., Carantocus Conf., Cedd Ep. frater Ceddæ, Clarus Pr. M., Clitaucus R. M., Colfridus Ab. Conf., Columba Ab. Conf., Cungarus erem. Conf.
Deusdedit Arch. Conf., Dubricius Ep. Conf.
Eanswida V. Ab., Eata Ep. Conf., Ebba V. Ab., Edgarus R. Conf., Edwinus R. M., Edwoldus, Egbertus monachus, Egbinus monachus, Egwinus Ep. Conf., Elfleda Ab. V., Esterwinus servus Dei Ab., Ethelburga V. Ab., Etheldredus et Ethelbrictus MM.
Fiacrius erem. Conf., Finanus servus Dei Ep. Conf., Foillanus Ep. M., Furseus Ab. Conf.
Gildas Ab. M., Godricus servus Dei erem., Gudwalus Ep. Conf.
Henricus erem., Hewaldus niger et Hewaldus albus MM., Hildelitha V. Ab., Honorius Arch. Conf., Hugo puer a Judæis crucifixus.
Iltutus Ab. Conf., Ithamarus Ep. Conf., Iwyus Conf., Justinianus M. monachus, Justus Arch. Conf., Juthwara V. M.
Lamfrancus Arch. Conf., Laurencius Arch. Conf., Lethardus Ep. Conf.
Malachias Ep. Conf., Margareta R. Scotiæ.
Neotus Ab. Conf, Ninianus Ep. Conf.
Odo Arch. Conf., Odulphus Conf., Osmanna V., Ondoceus Ep. Conf.
Robertus servus Dei Ab. venerabilis, Rumwoldus Conf.
Thatheus Ep. Conf., Theliaus Ep. Conf., Thomas monachus a Gallis occisus.
Wallenus Ab., Werburga V., Wyronus (quiescit in Trajecto inferiore), Wilhelmus puer M., Wilhelmus M., Wynwaloeus Ab. Conf., Wistanus R. M., Withburga V., Wlfhilda V. Ab., Wlricus Conf., Wlsinus Ep. Conf.

From the *Golden Legend* in English.

Arnolde Bp., Demetryen, Eutrope, Forsyn, Gaysus, Gencyen Fulcyen and Victoryce, Laudry Bp. of Parys, Lowes Bp. of Marseyll, Maturyne, Melonyn, Morante, Rygoberte, Thomas dalquyne, Turyen arch. of Dol.

II. TABULA FESTORUM SECUNDUM DIGNITATEM DISPOSITORUM.

TABULA DE FESTORUM DIVISIONE.

(*Cf. Fascic.* II. *col.* 462—475.)

				PAGIN.
I. FESTUM DUPLEX	i. principale,			xxxv
	ii. majus,			
	iii. minus,			
	iv. inferius			
II. FESTUM SIMPLEX	1. Invitatorium triplex	*de Sanctis*		
		de Octavis	cum continuo regimine Chori,	
			cum regimine in Octava Die,	
	2. Invitatorium duplex	*cum regimine Chori*	de Sanctis (ii. vesperæ),	xxxvi
			de diebus infra Oct.,	
			de Commemorationibus,	
			de Dominica: principaliter privileg.,	
			de Dominica: majus privilegiata,	
			de Dominica: minus privilegiata,	
			de Dominica: inferius privilegiata	
		(de Processione, ii. *Alleluya*, &c.),		
		sine regimine Chori	de Sanctis: non conjunctis,	
			de Sanctis: conjunctis,	
			de conjunctis Duplicibus	
			de Octavis: inferioribus	
			de Octavis: majoribus	
			de Octavis: minoribus,	
	3. Invitatorium simplex	*de Sanctis*	cum nocturno,	xxxvii
			sine nocturno,	xxxviii
		de Feriis	principaliter privilegiatis,	*De Feriis cf.* Fasc. II. pp. 474, 475
			majus privilegiatis,	
			minus privilegiatis,	
			inferius privilegiatis,	

I. DUPLICIA.

Festa	Classis
*Natalis Domini, *ix lectiones.* *Epiphania, *ix lectiones.* *Assumptio B. Mariæ, *ix lect., cum lectione ad Primam in Capitulo.* *Pascha, *iii lectiones*†. *Pentecostes, *iii lect.* *Ascensionis Domini, *iii lect.* *Festum Loci.* *Festum Dedicationis*, ix lect.	i. Principalia
*Purificatio S. Mariæ *ix lect. cum prosa.* [Georgii Martyris, *secundum constit. Provinciales*] *S. Trinitatis *ix lect.* *Corporis Christi* ix lect. *Visitationis B. Mariæ* ix lect. *Nativitatis B. Mariæ *ix lect., cum lectione ad Primam in Capitulo.* *Reliquiarum, *ix lect.* *Nominis Jesu*, ix lect. *Omnium Sanctorum *ix lect., unica tantum de expositione.*	ii. Majora
*Stephani, *ix lect.* *Johannis Ap., *ix lect.* *Innocentium, *ix lect.* *[Thomæ Martyris] dies iv., *ix lect.* *Circumcisionis, *ix lectiones.* *Annunciatio Dominica, *ix lect.* *feriæ ii., iii., iv. Paschæ, *iii lect.* Dominica in Octavis Paschæ, *iii lect.* *feriæ ii.—iv. Pentecostes, iii lect. *Inventio S. Crucis, *iii lect. cum regimine* *Johannis Baptistæ Nativitas, *ix lect.* *Petri et Pauli Apostolorum, *ix lect.* *Translatio S. Thomæ*, ix lect., unica tantum de expositione. Transfiguratio, *ix lect.* Exaltationis S. Crucis, *invitat. triplex, ix lect., expositio nulla.* Conceptionis B. Mariæ, *ix lect.*	iii. Minora

* Those feasts which are marked with an asterisk are the *festa duplicia* named in the Sarum *Consuetudinarium* (cap. 21) which has been erroneously attributed to S. Osmund.

† '*Resurrectio Domini, festum principale, iii lectiones*' is also marked among immoveable feasts in the *Kalendarium* on the 27th of March.

*Michaelis, *ix lect.*
*Andreæ Apostoli, *ix lect., cum prosa.*

iv. Inferiora:

Thomæ Apostoli, *ix lect. Invit. triplex, expositio nulla.*
Matthiæ Apostoli, *ix lect.*
Gregorii papæ et doctoris, ix lect., *expositio nulla.*
Ambrosii Episcopi et doctoris, ix lect. cum reg.
†*Georgii martyris* iii lect. cum regimine
Marci Evangelistæ, *iii lect. cum reg. Invit. triplex*
[*Erkenwaldi Depositio*], iii lect. cum regimine chori.
Apostolorum Philippi et Jacobi, *iii lect. cum reg.*
Augustini Anglorum Apostoli, iii lect. in tempore Paschali.
Jacobi Apostoli, *ix lect., vel iii lect.*
Bartholomei Apostoli, *ix lect., expositio nulla.*
Augustini Episcopi et doctoris, *ix lect.*
Matthæi Apostoli, *ix lect.*
Hieronimi presbyteri et doctoris, ix lect.
Translatio S. Edwardi, ix lect., *expositio nulla.*
Lucæ Evangelistæ, *ix lect.*
Apostolorum Simonis et Judæ, *ix lect.*
[*Cathedra Petri Antioch.*, ix lect.]
[*Commemoratio Animarum*, ix lect. ('*quasi festivum festum habetur.*' p. 984.)]

II. SIMPLICIA.

1. Invitatorium triplex:

Nicolai, *ix lect., cum prosa; expositio nulla.*
? Conversio Pauli, *ix lect.*
? Cathedra Petri, *ix lect.*
Johannis ante Portam Latinam, *iii lect. cum regimine.*
Translatio Edmundi Archiep. Conf. ix lect., vel iii in temp. Paschali cum regimine.
Barnabæ Apostoli *ix vel iii lect. cum reg.*
? Commemoratio Pauli, *ix lect.*
Mariæ Magdalenæ, *ix lect. expositio nulla.*
Annæ Matris Mariæ, ix lect.
? Ad Vincula S. Petri, *ix lect.*
Laurentii, *ix lect.*
Decollatio Johannis Baptistæ, *ix lect.*
Michaelis in Monte Tumba, *ix lect.* } *expositio nulla.*
Martini Episcopi Confessoris, *ix lect.* } *expositio nulla.*
Edmundi Archiepiscopi, ix lect.‡ } *expositio nulla.*
Octava Epiphaniæ, *ix lect.*
Octava Ascensionis, *iii lect.*
Octava Corporis Christi, ix lect.
Octava Visitationis, ix lect.
Octava Nominis Jesu, ix lect. cum regimine chori.
Octava Assumptionis, *ix lect.*
Octava Nativitatis Mariæ, ix lect.
Octava Festi Loci (si qua erit).
Octava Dedicationis Ecclesiæ, ix lect.
Octava Apostolorum Petri et Pauli, *ix lect.*

* These two are marked among *duplicia minora* in the antient Sarum *Consuetudinarium.*
† '*Festum sancti Georgii secundum constitutiones Provinciales est Majus duplex.*' Cf. II. 464.
‡ Edmundi Depositio, *sine Omelia, sed cum pronuntiatione tantum Evangelii.*

Juliani, Agnetis 2do, Blasii, Julianæ — *Extra* LXX$^{mam.}$ Alphegi Gordiani et Epimachi ? Nerei Achillei et Pancratii Marcellini et Petri Bonifacii et Sociorum * †Primi et Feliciani Basilidis Cirini Naboris et Nazarii Crescentiæ Viti et Modesti Marci et Marcelliani Gervasii et Protasii †Translatio S. Edwardi, *si cum iii lect.* Johannis et Pauli. (*Si Dominica fuerit, expositio nulla.*) *Octava Joannis Baptistæ* †Processi et Martiniani Septem Fratrum Translatio S. Benedicti, *ix lect., si non in* XL$^{ma.}$ Kenelmi Septem Dormientium Sampsonis Felicis Faustini Simplicii et Beatricis Abdon et Sennen Stephani papæ Oswaldi †Xysti Felicissimi et Agapiti Cyriaci et Sociorum Tyburtii *sine regimine* Hippolyti. (*Si Dominica fuerit, expositio nulla.*) Rufi Felicis et Adaucti *Cuthburgæ* †Translatio S. Cuthberti, *nonnunquam ix lect.* Cypriani et Justinæ Cosmæ et Damiani Fidis Marci Marcelli et Apulei Gereonis et Sociorum Nicasii Quirini et Scuviculi Calixti papæ Undecim milium Virginum (*ix lect. in Prov. Dublin.*) Crispini et Crispiniani, *ix lect.* Sanctorum Quattuor Coronatorum Bricii †Aniani Octava S. Martini Octava S. Andreæ	2. Invitatorium duplex (vel a duobus cantatum). These for the most part have only three lessons. Even those which are here marked '*ix lect.*' had so many lessons only occasionally.

3. The following had a *Simple Invitatory.*

? Juliani *infra* LXX$^{mam.}$ Petronellæ *extra* Octt. Trin. et Corporis Xti Etheldredæ Leonis Christinæ Romani Mart. Timothei et Apollinaris Bertini Teclæ Romani Archiep. Conf. Quintini Saturnini et Sisinnii	cum Nocturno

* '*Bonifacii &c. invit. simp.*' Chevallon.

† The feast of SS. Edward's and Cuthbert's Translations are not thus dignified in the printed Kalendar, in which also the remaining festivals to which this note is here attached gave way to feasts of later introduction, viz. *Translation of S. Edmund*, the *Visitation*, *Transfiguration*, *John of Beverley*, and *Hugh of Lincoln* respectively.

Simples of Nine Lessons.

Wulstan
Fabian et Sebastian
Agnetis
Vincentii
Agathæ } *expositio nulla.*
Vedasti et Amandi
Davidis
Ceddæ
Edwardi R. M.
Cuthberti
Benedicti } *expositio nulla.*
Richardi
Dunstani, *exp. nulla, vel iii cum reg.*
Aldelmi cum Urbano, *expositio nulla.*
Translatio S. Richardi Ep., cum Cirico et Julitta
Translatio S. Edwardi R. M. *nisi in* XL^ma.
Albani, *expositio nulla.*
Translatio Martini
Translatio S. Benedicti *extra* XL.
Translatio S. Swithini
[Translatio S. Osmundi *non Sar., ex. nulla.*]
Margaretæ, *expositio nulla.*
Inventio S. Stephani et Sociorum, *ex. nulla.*
Mariæ ad Nives
Egidii Abbatis cum Prisco, *exp. nulla**.
Ordinatio Gregorii, *non Sar.*
Translatio Cuthberti } *extra* LX.
Edithæ cum Euphemia &c., *exp. nulla.*
Mauricii et Sociorum, *expositio nulla.*
Remigii Germani Vedasti et Bavonis cum Meloro
? Thomæ Herford., *non Sar.*, cum Leodegario
Dionysii Rustici et Eleutherii, *exp. nulla.*
Wulfranni
Translatio S. Etheldredæ, *lec. unica de exp.*
Depositio Frideswidæ, *expositio nulla.*
? Crispini &c. cum Joanne Beverlaco.
? Commemoratio Animarum
Winifridæ, *expositio nulla.*
Leonardi
? Translatio Erkenwaldi, *non Sar.*
Machuti cum Martino
? Hugonis cum Aniano
Edmundi R. M.
Ceciliæ } *exp. nulla.*
Clementis
Katherinæ, *prosa dicitur; expositio nulla.*
Depositio Osmundi
Luciæ, *expositio nulla.*
Silvestri

Simples of Three Lessons.

Hilarii
Felicis
Mauri
Marcelli
Sulpicii
Priscæ
Bathildis
Brigidæ (*duplex in Dio. Daren., et in Provincia Dublin. cum regimine.*)
Scholasticæ
Valentini
Perpetuæ et Felicitatis
[Resurrectio Domini *principale*]
Tiburtii Valeriani et Maximi
Vitalis *cum regimine chori*
Translatio Edmundi R. M. *cum reg., vel ix.*
Johannis de Beverlaco *cum reg.*
[Translatio S. Nicholai, *cum reg., non Sarum*]
Nerei Achillei Pancratii†
[Translatio S. Ceddæ, *cum reg., non Sar.*]
Dunstani *cum reg., vel ix, expositio nulla.*
Aldelmi, *cum regimine; vel ix, expositio nulla.*
Germani Parisiensis
Nicomedis
Medardi et Gildardi
Basilii
Arnulphi
Praxedis
Apollinaris
Germani Antissiodorensis, *invit. simplex.*
Lamberti
Firmini
? Leodegarii, *mediæ lectiones.*
? Eustachii et Sociorum, *mediæ lectiones.*
Theodori *invit. simplex.*
Chrysogoni
Lini

Memoria tantum.

Edwardi R. M.
Luciani et Sociorum
Præjecti
Alexandri Eventii et Theodulii
Potentianæ
? Processi Martiniani et Swithini
Wandragesili
Christophori et Cucufati
Pantaleonis
Machabæorum
? Sixti Felicissimi et Agapiti
? Donati
? Eusebii
Agapiti
Magni
Timothei et Symphoriani
Audoeni
Hermetis
Sabinæ
Gorgonii
Proti et Jacincti
Cornelii et Cypriani
Nicomedis
Laudi
Justi
Mennæ
Felicitatis

* Egidii, *expositio nulla, nisi quando differtur in ii. Feriam.*
† '*Invitatorium duplex*' Portif. A.D. 1519.

III. INDEX GENERALIS

IN RUBRICAS TERTII HUJUS FASCICULI.

* The term *Capitula* is applied to the *preces* 'Salvum fac servum.' 'Salvam fac ancillam.' 'Mitte ei.' &c. in the rubric of the *Pontifical* pp. 142, 209. Cf. *Rituale Eccl. Dunelm.* p. 172.

* Collect of the coming Feast said in Procession after Vespers; except on 1st Monday in Advent, when it would have the Vigil Collect for its processional, because the proper Day Collect would be said at 1st evensong on Sunday.
† A peculiar Collect in the Procession, after Collects for the Vigil and the day.
‡ Collect of the coming Feast said in Procession after Vespers.
§ In *some* kalendars only.

IV. TABULA PSALTERII CHEVALLONIANA.

¶ *Tabula psalterii ordine alphabetico ad inueniendū quoto foliculo vnusquisq; psalmus situetur.*

	Folio.	Column.
Deus in nomine.	xxij.	[113]
Deus repulisti.	xxiiij.	[118]
Deus in adiutorium.	xxv.	[131]
Deus iudicium.	xxvj.	[132]
Deus venerunt.	xxviij.	[143]
Dne refugium.	xxviij.	[145]
Deus stetit in synagoga.	xxix.	[150]
Deus quis similis.	xxix.	[151]
Dn̄e deus salutis.	xxx.	[155]
Dn̄e refugium factus.	xxxj.	[158]
Deus vltionum.	xxxij.	[162]
Dominus regnauit exultet.	xxxij.	[164]
Dne exaudi .ij.	xxxij.	[165]
Domine audiui.	xxxiij.	[166]
Dominus regnauit irascantur.	xxxiij.	[170]
Domine exaudi .j.	xxxiiij.	[172]
Deus laudem.	xxxvj.	[184]
Dixit dominus domino.	xxxviij.	[191]
Dilexi quoniam exaudiet.	xxxviij.	[196]
De profundis.	xl.	[203]
Dne non est exaltatum.	xl.	[204]
Domine probasti.	xlj.	[210]
Dn̄e clamaui.	xlij.	[212]
Domine exaudi .ij.	xlij.	[214]

E

Exaudi domine iusticiam.	iiij.	[19]
Exaudiat te dominus	v.	[25]
Exaltabo te domine.	xiiij.	[72]
Exultate iusti in domino.	xv.	[75]
Expectans expectaui dominum.	xix.	[96]
Eructauit cor meum verbū bonum.	xx.	[101]
Ego dixi in dimidio.	xxj.	[110]
Exaudi deus oronem meā et ne de.	xxij.	[113]
Eripe me de inimicis	xxiij.	[117]
Exaudi deus deprecationem.	xxiij.	[119]
Exaudi deus orōnē meā eū depre.	xxiij.	[121]
Exurgat deus et dissipentur.	xxiiij.	[124]
Exultauit cor meum.	xxiiij.	[126]
Exultate deo adiutori nostro.	xxix.	[149]
Ecce quam bonum et quam iocundum.	xl.	[205]
Ecce nūc benedicite dn̄m.	xl.	[206]
Eripe me domine ab homine.	xlj.	[211]
Exaltabo te deus.	xlij.	[216]

F

Fundamenta eius in montibus.	xxx.	[154]

I

In Domino confido.	iii.	[14]
Iubilate deo omnis terra.	vj.	[29]
Iudica me domine.	viij.	[41]
Iniquos odio habui.	xij.	[63]
In te domine speraui .j.	xiiij.	[72]
Iudica dn̄e nocentes.	xv.	[78]
Iudica me deus et discerne.	xix.	[99]
In te dn̄e speraui non cōfundar .ij.	xxv.	[131]
Inclina domine aurem.	xxx.	[153]
Iubilate deo oīs terra psalmū.	xxiiij.*	[122]
In exitu israel de egypto.	xxxviij.	[194]
In conuertendo dominus capti.	xxxix.	[201]

L

Laudate dominum de cælis.	vij.	[32]
Laudate dominum in sanctis.	vij.	[33]
Legem pone.	xj.	[57]
Laudate pueri dn̄m.	xxxviij.	[193]
Laudate dominū omnes gentes.	xxxix.	[197]
Leuaui oculos meos in montes.	xxxix.	[198]
Letatus sum in his que dicta sūt.	xxxix.	[199]
Laudate nomen domini.	xl.	[206]
Lauda anima mea dominum.	xliij.	[218]
Laudate dominū quoniā bonus.	xlij.	[218]
Lauda hierusalem dominum.	xliij.	[219]

M

Memor esto verbi.	xij.	[58]
Mirabilia testimonia tua.	xiij.	[65]
Miserere mei deus secundum.	xvj.	[85]
Magnus dominus et laudabilis.	xx.	[104]
Miserere mei deus quoniā concul.	xxij.†	[114]
Miserere mei deus miserere.	xxij.	[115]
Misericordias domini.	xxx.	[156]
Misericordiam et iudicium.	xxxiij.	[171]
Memento domine dauid.	xl.	[204]
Magnificat anima mea dn̄m.	xliij.	[221]

N

Noli emulari in malignantibus.	xvj.	[80]
Nonne deo subiecta.	xxiij.	[119]
Notus in iudea deus.	xxvij.	[137]
Nisi quia dn̄s erat in nobis.	xxxix.	[200]
Nisi dominus edificauerit.	xl.	[202]
Nunc dimittis seruum tuum dn̄e.	xliiij.‡	[225]

O

Omnes gentes plaudite.	xx.	[103]

P

Principes persecuti sunt me.	xiij.	[67]
Paratum cor meum.	xxxvj.	[184]

* 'xxxiiij.' *Chevallon.* † 'xxiij.' *Chevallon.*
‡ 'xlij.' *Chevallon.*

¶ FINIS TABULE.

V. INDEX BIBLICUS.

GENESIS.

EXODUS.

JEREMIÆ.

LAMENTATIONES. (Threni.)

EZECHIELIS.

AD ROMANOS.

AD CORINTHIOS PRIMA.

AD CORINTHIOS SECUNDA.

B. JOHANNIS EPISTOLA PRIMA.

APOCALYPSIS B. JOHANNIS.

VI. INDEX ANTIPHONARUM.

* *The Antiphons marked with an asterisk are not found in the York Breviary.*

† 'deum' *Brev. Ebor.*

‡ 'Tulerunt lapides' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † 'Apparuit iterum' *Brev. Ebor.* ‡ *Est in Missali Ebor.* p. 195.
§ 'Ingenua sum' *Brev. Ebor.*

* *Non Ebor.* † *omit.* 'Dominus' *Ebor.* ‡ 'regina' *Ebor., secundum quosdam.*

* *Non Ebor.* † 'eruas' *Ebor.* ‡ 'Dum adhuc' *Ebor.* § 'invitatus' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † 'illi' *Ebor.* ‡ 'sacramenta' *Ebor.* § 'celebratione' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † 'Cum' *Ebor.* ‡ 'dn̄s (*al.* deus) meus' *Ebor.* § 'deus' *Ebor.*
|| 'venit' *Ebor.* ¶ 'concupivi' *Ebor.* ** 'Ecce rex veniet dominus' *Ebor.*
†† 'Ecce enim' *Ebor.*

† *Est Responsorium Ebor.* § 'est' *Ebor.* * *Non Ebor.* ‡ 'Præcepit turbæ' *Ebor.* || *Est in Pontificali*, pp. 65, 88, 99.

* *Non Ebor.* † *Est in Pontificali*, p. 65.
‡ 'Habitavit' *Process. Ebor.* p. 164; 'Habitabit' *Manual. Ebor.* p. 111.
§ 'Hæc aula' *est in Pontificali*, p. 61.

* *Non Ebor.*

† *Est in Pontificali* pp. 70, 110. * *Non Ebor.* ‡ '*Ant.* Ipse invocavit me.' on p. clxxvii is a misprint for '*V.* Ipse invocavit me.' § *Est Antiphona in Pontificali* p. 208; *et Responsorium in Brev. Ebor.* || 'Erat Jesus ejiciens' *Ebor.* ¶ 'eorum salutarem' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † 'Magnificat anima' *Ebor.* ‡ 'Misso H. spiculatore' *Port. Sar. cum Brev. Ebor.*
§ 'Missus est angelus' *est in Process. Ebor.* p. 133. || 'Mane autem facto' *Ebor.*

* *Non Ebor.*

* *Non Ebor.* † *Est in Pontificali* p. 76. ‡ 'Paradisi januæ' *Ebor.*
§ 'qui me videt' *Ebor.* ‖ 'Plantaverat autem' *Ebor.*

† *Antiphonam* Post partum virgo, *nullibi, quod scimus, in Brev.* A.D. 1531 *plene descriptam, ex Portiforiis in hoc loco proferendum censuimus.* * *Non Ebor.* ‡ *Est in Pontificali* p. 66.

* *Non Ebor.* † 'Sacerdotes Christi' *Ebor.* ‡ 'qui sunt in terra' *Ebor.*
§ 'Sebastianus dixit ad Nichostratum' *Ebor.* ‖ 'Sapientia Domini' *Ebor.*

* *Non Ebor.*
† 'Sedit Angelus' is called *Responsorium* in the corresponding place in the York Processional.
‡ *Legendum videtur* Secus *in hoc etiam loco cum Portiforiis Sarum et Brev. Ebor.*

† *Est in Pontificali* p. 121. * *Non Ebor.* ‡ 'Tuam crucem' appears as '*Hymnus*' in the York Processional p. 159; but it is rightly described in the Manual, p. 110.

* *Non Ebor.* † 'Te qui' *Brev. Ebor. Cum Portif. Sarum* 1525, 1544. ‡ 'Veniat dilectus' *Ebor.* § 'Vidit supra' (*al.* 'super') *Ebor.* ‖ 'de cælo' *Ebor.* (de Transfiguratione.)

APPENDIX ANTIPHONARUM E MANUALI ET PROCESSIONALI SARUM.

* Arabic numerals followed by a star correspond with the pages in Dr Henderson's collation of the Manual A.D. 1875. Plain Arabic numerals refer to the pages in his edition of the Sarum Processional A.D. 1882.

† *Non Ebor.* ‡ 'Cum fabricator' *Ebor. Processional.* p. 162; 'Dum' *Ebor. Manual.* p. 111.
§ 'Regina cæli' *is in the York Manual* p. 57.

The following *Non-Sarum Antiphons* are found in the York Manual or Processional, but not in the York Breviary.

SUPPLEMENTARY ANTIPHONS FROM THE PONTIFICAL.

The numerals where not otherwise specified refer to the Surtees Society's vol. 61, containing (pp. 1—194) the 13th century Pontifical, which belonged to Abp. Bainbridge in the 16th, and (pp. 201—297) supplementary matter from other Pontificals. *Egbert's Pontifical* forms the 27th vol. of the Surtees Society.

These lists do not include *Antiphonæ ad Introitum.*

VII. INDEX CAPITULORUM.

* In Breviario secundum usum Ecclesiæ Eboracensis non invenitur.
† *Appellationem sive salutationem* Beata es *in Brev.* A.D. 1531 *non nisi inter Responsoria, sicut in Portif.* A.D. 1556 *non nisi inter Capitula, plene scriptam invenimus.*
‡ *Omit.* Dominus *Ebor.* § 'Et convescens' *Brev. Ebor.* ‖ *Cf.* 'Posui faciem' *Ebor.*
¶ *Cf.* 'Ego Johannes audivi' *Ebor.*

* *Non secundum Ebor.* † 'Abiit Ananias' *Ebor.* ‡ 'Christus dedit...Christi' *Ebor.* § 'Christus humiliavit' *Ebor.*

* *Non secundum Ebor.*

* *Non secundum Ebor.* † *Cf.* 'Christus peccata...sumus' *Ebor.* ‡ 'Post hæc vidi' *Ebor.*

CAPITULA IN MANUALI SARUM.

CAPITULA QUÆDAM IN BREVIARIO EBORACENSI

QUÆ INTER CAPITULA SECUNDUM SARUM NON INVENIUNTUR.

Ecclus. xv. 6; *cf.* 'Et firmabitur.'
,, xxxix. 1*
,, xlv. 19, 20
Esai. xl. 10
,, lv. 6†
,, lvi. 5
,, lx. 4
Joel. ii. 14†
,, ii. 17
Evang. Johan. xv. 16
Actus Apostt. i. 11†
,, ,, ix. 22; *cf.* 'Saulus qui et.'
Actus Apostt. xii. 11*
Roman. i. 1—3
1 *Corin.* v. 7‡
,, vii. 25
[,, xv. 20, 21]§
Ephes. iv. 7, 8
[1 *B. Petri.* iii. 18]§
1 *B. Johan.* iv. 16
Apocal. xii. 7, 10 (vii. 10)*
,, xix. 5—7*
,, xxi. 3
,, xxi. 18

* Est tamen Antiphona in Breviario Sarisburiensi.
† Est fere totidem verbis Antiphona Sarum.
‡ Est Responsorium Sarum.
§ Est Capitulum in officio Sarum *de Sancto Loci* in Brev. MS. apud Coll. Gonv.-Cai. Cantab.

VIII. COLLECTÆ QUÆDAM
SIVE ORATIONES
QUÆ IN MISSALI SARUM NON INVENIUNTUR.

*** Presuming that students who desire to refer to an index of Sarum Collects will make use of the excellent list which was published in 1874 in the third part of the Sarum Missal, pp.)15(—)28(, and believing that that index will afford a sufficient guide to their position in the Breviary for any Collect which is 'the same that is appointed at the Communion,' we have thought it sufficient to supply in this place a List of those *Collects* only which are contained in this Breviary but are *not in the Sarum Missal.*

IX. HYMNORUM INDEX.

The first lines of *sequences* and *proses* are printed in italic.
[Doxologies or Terminations are enclosed in square brackets.]

'At mattyns that ar sayde in the nyghte. whyche is a tyme most apte to contemplacyon. the hympne. is sayde before the Psalmes. in token that contemplatyue people. prefurre the exercyse of contemplacyon before all other thynges. And at laudes. that ar sayde more nerer day whyche is a tyme of workynge. the psalmes ar sayde before the hympne. in token that people of actyue lyfe. ar moste occupyed in outwarde dedes and lesse in godly exercyse. And also at Pryme. tyerse. Sexte. and noune. whyche ar sayde before meate. when better dysposycion ys to contemplacion. then after meate. the hympnes ar saide before the psalmes. And at euensonge. and complyn whyche ar sayde at after noune; the psalmes ar sayde before the hympne in token of the same thynge.' *The Myroure of oure Ladye* (cir. 1450), ed. Blunt, p. 90.

* Hymns and Sequences thus marked are not found in the York Breviary, Missal, or Processional.
† Formerly one hymn with *Urbs beata Hierusalem*. 'Angularis' *Brev. Roman.* A.D. 1508.
‡ Originally part II of *Ut queant laxis*.
§ '*sancta*' Port. 1519, 1525–6, 1556–7.
‖ Part IV. of *Aurora lucis rutilat*.

† The poem ('ante Somnum') commences *Ades Pater supreme.*
* *Non Ebor.*
‡ 'Enixa es' *Ebor.*
§ Part of Jam Christus astra.
‖ Part II. of *Vexilla Regis prodeunt.*
¶ 'nunquam cantatur ad Primam alicujus Sancti in Choro Sarum' *Defensorium Directorii* 1495.
** Part of *Pange lingua gloriosi prælium.*

* *Non Ebor.* † Part of the hymn *Vexilla Regis.*
‡ *domina*, Pynson in *Expositione Hymnorum Sarum.* Est tamen 'O gloriosa Domina' hymnus alius in Breviario Romano. In Brev. Rom. 1508 it was O g. dña excelsa super sydera qui te creavit.
§ Originally part III. of *Ut queant laxis.* ‖ Part of *Audi Judex* in the Pontifical.
¶ Præsta beata Trinitas,
[Concede simplex Unitas,
Ut fructuosa sint tuis
Jejuniorum munera. Amen.] cf. p. dlxxxii.
** Part III. of *Aurora lucis rutilat.* †† Part II. of *Aurora lucis rutilat.*
‡‡ Part II. of *Æterne Rex Altissime.*

* *Non Ebor.* † *seu* Theodulii: Fortunato *vel* Sedulio *nonnulli tribuunt.*

HYMNI NON-SARUM.

EBOR.

Adam vetus quod polluit.
Agnoscat omne seculum.
Æterna Christi munera Apostolorum.
——————————— et Martyrum.
Æterni patris unice.
Corde natus...Ecce quem.
Felix per omnes festum.
Hæc rite mundi gaudia.
Hymnum canamus gloriæ.
Jacobe juste, *vide* Proni.
Jam ter quaternis trahitur.
Lauda mater Ecclesia (*Odonis Cluniacensis*).
Laudes Deo devotas (Sequentia).
Maria ventre concepit.
Petrus beatus cathenarum laqueos, *vide* Felix.
Præsepe poni pertulit.
Proni rogamus Philippe.
Quodcunque vinclis, *vide* Felix.

NORVICEN.

Exultet mentis jubilo.
Lauda mater ecclesia.
Thomas insignis genere.
} *de S. Thoma Aquinat.*

Auctor salutis unicus (*in Passione*), Rituale Eccl. Dunelm. pp. 111, 131. There are upwards of fifty other *non-Sarum hymns* in the 'Anglo-Saxon Hymnarium' (Surtees Society, vol. 23).

HERFORD.

Æternam cæli gratiam.
Celsorum civium.
Christi mater cælicola.
Corde natus...Ipse jussit.
Corporis formam caduci.
De sacro tabernaculo.
Ecce quem vates.
Exultet cælum gaudiis.
Gaude mater ecclesia.
Gaudet chorus fidelium.
In Mariam vitæ viam.
Juste Judex mortuorum.
Pretiosa splendet Annæ.
Sanctorum meritis jungat.
Veni Creator...Memento.

S. ALBAN.

Ecclesiæ prosapies.
Hujus diei gaudium.

———

Dulcis Jesus Catherinam.
Gloriosa vere digna.
} *Provincial.* A.D. 1368.

———

Dies salutis agitur.
O celebre convivium.
} *de S. Brigitta.*
Gaude martyr Christofore.

HYMNI ROMANI ANTE-TRIDENTANI

Non Sarum.

Æterna Christi...Apostolorum.
Æterna Christi...Et Martyrum.
Aures ad nostras.
Exultet laudibus sacrata.
Festi laudes hodierni.
Gaude mater pietatis.
In majestatis solio.
Jesu Christe, sol.
Jesu corona celsior.
Nardi Maria pistici.
Novum sidus exoritur.
O Lux...Tres unum.
Petrus beatus cathenarum.
Quodcunque vinclis.
Rex æterne Domine.

X. INDEX INVITATORIORUM.

† 'Venite adoremus... redemit &c.' *Ebor.*

* *Non Ebor.*

* *Non Ebor.*

INVITATORIA EBORACENSIA

Non Sarum.

Adoremus Christum regem.
Adoremus regem totius bonitatis.
Christum Dominum cujus mater.
Domino sanctorum præsulum Regi.
Gaudete et exultate.
Jubilemus regum Regi: Qui concedit.
Natum sub lege Christum.
Omnes Deum adoremus.
Ploremus coram Domino Deo.
Quadraginta annis proximus.
Regem regum Dominum...adoremus.
——————————...adoremus. Quia.
Repleti sunt omnes spiritu.
Surgite, vigilemus.
Venite adoremus Dominum *cum* Alleluya. Alleluya.
Vidi Dominum sedentem super.

XI. INDEX AUCTORUM

QUORUM EX OPERIBUS LECTIONES SUNT EXCERPTÆ.

XII. INDEX RESPONSORIORUM
IN LECTIONES ET CAPITULA.

* These responds are not found in the York Breviary. † 'Offerentur Regi' *Ebor.*
‡ 'Ascendens Christus in altum' *Ebor.*

* *Non Ebor.*

† 'preciosus' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † *omit.* 'die' *Ebor.* ‡ 'Credo quia' *Manuale Sarum* p. 69*.

* *Non Ebor.* † 'Dum ambularet' *Ebor.* ‡ 'Cum' *Ebor.*
§ 'Dum sacrum' *Brev. Ebor.* A.D. 1493. ‖ 'ilicem' *Ebor.*
¶ 'venient' *Brev. Ebor.*; 'veniunt' *Process. Ebor.* ** 'Ego et' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † 'Gaude, gaude, gaude' *Brev. Ebor.* et *Process. Ebor.*

* *Non Ebor.*

† 'Isti sunt sancti viri... *V.* Sancti' *Ebor.*

* *Non Ebor.*

† In the York *Commune Sanctorum* we find two somewhat similar Responds: 'Media nocte. V. Prudentes.' and 'Media nocte. V. Hora.'

* *Non Ebor.* † *Est fere idem responsorium* 'Ne derelinquas hunc famulum' *&c. in Manuali Ebor.* p. 107. ‡ 'Obsecro domine: mitte' *Ebor.*

* *Non Ebor.*

* *Non Ebor.*

† 'Sancte N. confessor Domini' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † 'habitabit' *Ebor.* ‡ 'Videntes Joseph' *Ebor.*

* *Non Ebor.* † 'mater' *Ebor.*

APPENDIX RESPONSORIORUM

quæ non in Breviario sed in Manuali aut in Processionali Sarum, aut in Pontificali inveniuntur.

(*Vide supra*, pp. lxxx, lxxxi.)

* *Non Ebor.* † *Est Graduale.* cf. '*Responsorium.* Benedictus es,' *Man. Ebor.* 30.

Responsoria Ebor. quæ in Breviario Eboracensi non inveniuntur.

NOTE

TO INDEXES XIII.—XV.

The following Note shews the various positions and uses of the Versicle and Respond *at the several Hour-Services.*

VESPERS. Capitulum &c. Hymnus V. & R. *Magnificat* with Ant....(*Index* XIII.).
COMPLINE. Capitulum Hymnus. V. & R. *Nunc Dimittis* with Ant....(*Index* XIII.).
MATTINS. (*a*) Immediately preceding Lessons at the beginning of each of the three Nocturns...(*Index* xv.).
(*b*) Between *Te Deum* (or repeated 9th Respond) and Lauds....(*Index* XIV.).
LAUDS. Capitulum &c. Hymnus. V. & R. *Benedictus* with Ant....(*Index* XIII.).
PRIM Capitulum &c. V. & R. Preces....(*Index* xv.).
TERCE. SEXT. NONE. } Capitulum &c. V. & R....(*Index* xv.).

XIII. VERSICULI POST HYMNOS

(*ad Vesperas et Completorium et in Laudibus*).

* *Non Ebor.* † *Est in Pontificali* 83, 291. ‡ *Est in Processionali Ebor.*

XIV. VERSICULI [SACERDOTALES] ANTE LAUDES, &c.

(*In Cena Domini &c. non dicatur V.*, p. dcclxxxi.)

'Thys versycle ys sayde bytwene Matyns and Lawdes. for as I haue sayde before a verse or a versycle where euer they be sayde in youre seruyce. they betoken a turnynge fro one thing to a nother. and also a warnynge to take hede. that yf the mynde were eny thynge scatered before. then to gather yt ageyne to gyther to that thynge that foloweth. and therfore they are alwayes sayde of one. or of twayne or of few. that are Goddes messengers that gyue warnynge to all the other.' *Myroure of oure Ladye*, p. 122.

Adjutorium nostrum, III. 631
Adjuvabit eam Deus vultu suo. *R.* Deus in medio ejus : non commovebitur. *Cf.* II. 447. *Vide* II. 443
*Adoremus Patrem, III. 612
Ascendit fumus aromatum, III. 875
*Ascendo ad Patrem, dccccl xii

Benedictus es, mliii

*Cognoverunt Dominum, III. 270
*Converte nos (*ante Completorium*), xi, II. 221
Crastina die, clx

Dedisti hereditatem, II. 368, III. 119
Dicite in nationibus, III. 279, 823
Dilexit Andream, III. 15
Dispersit ['et' *Proc. Ebor.* 206] dedit pauperibus [*R.* Justitia ejus manet in seculum seculi.], III. 655
†Domine labia (*ante Matutinas*), xvii
*Domus mea, mcccclxii

Emitte agnum, xxx, III. 244
‡Emitte Spiritum, mvii
Exaltata es, III. 698
Exaltent eum, III. 180
Excelsus super omnes, ccccxiv, mclxxix, II. 28

Fiat misericordia, ccccxx, II. 84
Fuit homo, III. 347

Hæc est domus Domini firmiter ædificata. [*R.* Bene fundata est super firmam petram.] *Cf.* mcccclxii

In resurrectione, dcccxiv
Intende animæ, dccxxviii
*Ipse liberavit me, dlxxxi

Justi autem in perpetuum vivent *R.* Et apud Dominum [est merces eorum] *cf.* III. 462, 665
*Justi in perpetuum (In Oct. Innocent. *Brev.* 1531. *Portif.* 1556 *pro* Justi autem in perpetuum)
*Justum deduxit, III. 1034
Justus ut palma florebit. [*R.* Sicut cedrus Libani multiplicabitur.] *Cf.* II. 419

Media nocte, II. 457

Omnes de Saba, cccxxix. *Vide* cccxix, cccxx
*Optimam partem, III. 524
Ora pro nobis beate [*vel* beata] N. *R.* Ut digni efficiamur [promissionibus Christi] *cf.* II. 320, III. 482, 552, 755
Ora pro nobis sancta Dei genitrix, III. 401

Panem de cælo, mlxxii
Posuisti Domine [super caput ejus, *R.* Coronam de lapide precioso.] *Cf.* ccxcvii

Reges Tharsis et insulæ munera offerent. *R.* Reges Arabum [et Saba dona adducent alleluya.] *Cf.* cccxxxiv
§Requiescant in pace. *R.* Amen. II. 280, III. 983
Responsum accepit Symeon, III. 143

*Sancta Dei genitrix, [Virgo semper Maria, *R.* Intercede pro nobis ad Dominum Deum nostrum.] *Cf.* II. 288
Specie tua et pulchritudine tua, [*R.* Intende, prospere procede, et regna.] *Cf.* II. 447

‖Tu es Petrus, *R.* Et super [hanc petram ædificabo ecclesiam meam.] III. 375

‖Valde honorandus est beatus Johannes [*R.* Qui supra pectus Domini in cena recubuit.] *Cf.* cccxxvi
Verbum caro, clxxxviii
Vox lætitiæ, II. 357

* *Non Ebor.*
† 'Thys verse ys only sayde at mattyns. that ys the begynnynge of goddes seruyce. in token that the fyrst openynge of youre lyppes. or mouthe, shulde be to the praysynge of god. and all the day after, they shulde abyde open and redy to the same.' *Myroure of oure Ladye*, p. 81.
‡ *Est in Pontificali.* § *Est in Manuali Ebor.* ‖ *Est in Processionali Ebor.*

XV. VERSICULI ANTE LECTIONES, IN MEMORIIS, CLERICI VERSUS AD HORAS, ET VERSUS POST ANTIPHONAS.

* *Non Ebor.* † *Est in Manuali Ebor.* ‡ *Est in Processionali Ebor.*

§ 'Bothe at mattyns and at begynnynge of eche houre. ye aske hys helpe. & say *Deus in adiutorium*... And take hede that all thys verse. bothe that parte. ys sayde of one alone. and that. that ys answered. of all togyther; ar sayde in the singuler nomber... in the persone of holy churche whyche ys one. & not many.' *Myroure of oure Ladye*, p. 81. ‖ 'Dulcis nomen Jesu' *Missal. Ebor.*

* *Non Ebor.* † *Est in Manuali Ebor.* ‡ *Est in Processionali Ebor.* § *Est in Pontificali.*

Reges Tharsis et insulæ munera offerent. *R.* Reges Arabum [et Saba dona adducent (Alleluia)] *cf.* cccxxii, cccxxxi
†Requiem æternam, xlii, xlviii
†Requiescant, III. 982, 985, 986
Resurrexit Dominus, Sicut, dccccx, dccccxvi

*Sancta Dei genitrix, dccccxxii, II. 94
Sancti tui Domine, II. 539
*Saulus autem, III. 117
Scapulis suis, dlxxix
*Sit nomen Domini [Jesu] benedictum. *R.* Ex hoc nunc et [usque in seculum.] *cf.* mlvi; III. 634
Specie tua, xxxiii, II. 332
Spiritus Domini, mx
Stetit angelus, III. 866 (*cum* Alleluya *in Process. ad* p. 157, *secundum quendam*)
*Stupebant autem, III. 120
*Surgens Jesus, dccccxxxiii
*Surrexit autem Saulus, III. 117
Surrexit Dominus de sepulchro, dccccviii, dccccxv, dccccxvii, dccccxx, dccccxxix, dcccclxx
Surrexit Dominus vere, dccccxvi, dccccxxiii, dcccclxiv

Tanquam sponsus, clxxii
*Teque vinciri, dccxciii
*Tu autem...mei, dccxcvii
‡Tu es Petrus, III. 387

*Unusquisque enim, III. 386
*Ut digni efficiamur gratia ejus. [*R.* Intercede pro nobis ad Deum], III. 386

*Veni electa, II. 516
Veni Sancte Spiritus, II. 504
Verbo Domini, mli
Verbum caro, clxxxi
Virga Jesse, II. 516
*Viri autem, III. 114
*Virtutes cæli, II. 515
*Vita in ligno, dccxciii
Vox læticiæ, dcccclxxi

* *Non Ebor.* † *Est in Manuali Ebor.* ‡ *Est in Processionali Ebor.*

APPENDIX VERSICULORUM

qui in Manuali et Processionali Sarum aut in Pontificalibus inveniuntur.

(*Vide supra*, pp. lxxx, lxxxi.)

†Adjuva nos, *Proc.* 56, *Man.* 31*
†A Domino factum, *Man.* 103*
†Angelus Domini bonus, *Man.* 26*
Anima ejus ('eorum' *Ebor.* 80) *Man.* 85*
†Aperto ergo, *Proc.* 72
Ave Maria gratia, *Proc.* 171
†Beati immaculati, *Man.* 26*
Benedicam Dominum in, *Man.* 34*
Benedicat et custodiat, *Pontif.* 5
†Benedictus Deus, *Man.* 35*
†Benedictus Dominus, *Man.* 26*
†Convertere Domine, *Proc.* 56, *Man.* 31*
Cor mundum, *Pontif.* 2
†Dele culpas, *Proc.* 171
Domine averte, *Pontif.* 2
Domine Deus virtutum, *Proc.* 170, *Man.* 26*, *Pontif.* 3
Domine, ne memineris, *Man.* 31*
Domine salvam fac, *Man.* ‡
§ ——— salvum fac, *Proc.* 170
Dominus custodiat, *vide infra*
Dominus fortis et potens, *Pontif.* 56
Dominus potens in prælio, *Pontif.* 56
Dominus virtutum, *Pontif.* 57
†Ecce mater nostra, *Proc.* 24
†Ecce quam bonum, *Proc.* 66
Ego dixi, *Man.* 26*
†Ego sum vestra redemptio, *Proc.* 103
†En rex venit, *Proc.* 50
Esto ei Domine, *Proc.* 169, *Man.* ‡, 31*, *Pontif.* 83, 84, 152, 153
†Esto eis Domine, *Man.* 20*
† — nobis, *Pontif.* 53, 104
Funde preces, *Proc.* 171
Gloria Patri, *Proc.* 5, *et passim.*
Gloriosa Dei mater, *Proc.* 171
†Gressus tuos, *Man.* 26*
†Hic est ille qui ut agnus, *Proc.* 51
†Hic est qui de Edom, *Proc.* 51
†Hierusalem respice, *Proc.* 50
†In Domino laudabitur, *Man.* 34*
†Laudemus Dominum, *Man.* 20*
†Magnificate Dominum mecum, *Man.* 34*
Mittat tibi, *Pontif.* 46
Mitte ei, *Proc.* 169, 170, *Man.* 31*, *Pontif.* 83, 84
†Mitte eis, *Proc.* 56, *Man.* 20*

* The asterisks attached to numerals in this list belong to Dr Henderson's system of pagination. They are employed to mark pages of the Sarum collation which he has supplied by way of an appendix to the York Manual.

† *Non Ebor.*

‡ The Sarum *Ordo ad Purificandum* accidentally omitted in Dr Henderson's collation of the Manual, is given in his Preface, p. xix.

§ *V.* 'Salvum fac.' *Ebor.*

* The asterisks here belong to Dr Henderson's system of pagination.
† *Non Ebor.* ‡ *Est Responsorium Ebor.*

VERSICULI SIVE VERSUS EBOR.

qui in Breviario Eboracensi non inveniuntur.

FINIS.

POSTSCRIPT (upon Index XV.).

Since the preceding sheet was printed off, we have learnt that Mr Lawley's *Index Versiculorum* in Brev. Ebòr. (ii. 883—886) takes no cognisance of *versiculi antiphonarum* (excepting the two for Trinity Sunday). Accordingly it will be found that several of those which we have marked with an asterisk on pp. cxi—cxiii are contained in the York Use notwithstanding.

We have thought it best to print here an index of such versicles by themselves, giving references to the columns of the Surtees Society's edition of *Breviarium ad usum insignis ecclesie Eboracensis.* Those entries which are printed in *italics* belong to the *second volume.*

VERSICULI ANTIPHONARUM.

* 'infirmior' is a misprint in our Index, p. cxii.

VERSICULI EBORACENSES,

Non Sarum.

Ab occultis meis munda me
Accipiens Symeon puerum
Adjutor meus esto
Bene fundata est domus
Caro mea Requiescet
Christus factus est
Crastina erit vobis salus
Dominus regit me
Erat autem quasi visio
Et cum iter faceret
Exaudi Domine vocem
Exultabunt sancti in
Fiat pax in
Fundata est domus
Hodie scietis : quia veniet
Insurrexerunt in me
Intret in conspectu tuo
Lauda Hierusalem
Memento nostri Domine
Michael archangele Veni
Obtulerunt pro eo
Offerentur in leticia
Offerentur regi virgines
Probat hunc exilium
Prudentes virgines aptate
Sacerdotes tui
Spiritus sanctus docebit
Spiritus sanctus Domini
Symeon justus et
Timebunt gentes
Venit lumen tuum Hierusalem.

We take this opportunity for gratefully acknowledging our obligation to Mr Lawley for the indexes at the end of the York Breviary. They have materially aided us, and especially while our own indexes have been passing through the Press. As our readers will doubtless wish to compare the Sarum Use with that of York which he has edited, we here draw attention to the fact that we have constructed our three lists of Versicles on a principle somewhat different from that by which Mr Lawley has been guided. It is to him that we owe an interesting observation in the first Appendix to the Preface (p. xxxvi, obs. 4) on the special point to which this Postscript refers, namely the surviving *Versiculi Antiphonarum*.

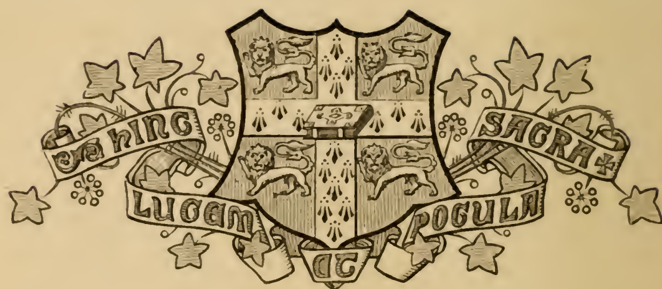
Deo gratias.

CANTABRIGIÆ TYPIS ACADEMICIS EXCUDEBANT C. J. CLAY, A.M. ET FILIUS.

DEVICE OF CLAUDE CHEVALLON, PARIS.

1531

HINC
SACRA
LUCEM
ET
POCULA

UNIVERSITY PRESS, CAMBRIDGE.
October, 1886.

CATALOGUE OF

WORKS

PUBLISHED FOR THE SYNDICS

OF THE

Cambridge University Press.

London: C. J. CLAY AND SONS,
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
AVE MARIA LANE.
GLASGOW: 263, ARGYLE STREET.

Cambridge: DEIGHTON, BELL AND CO.
Leipzig: F. A. BROCKHAUS.

1000
6/10/86

BREVIARIUM AD USUM INSIGNIS ECCLESIAE SARUM. Juxta Editionem maximam pro CLAUDIO CHEVALLON ET FRANCISCO REGNAULT A.D. MDXXXI. in Alma Parisiorum Academia impressam: labore ac studio FRANCISCI PROCTER, A.M., ET CHRISTOPHORI WORDSWORTH, A.M.

FASCICULUS I. In quo continentur KALENDARIUM, et ORDO TEMPORALIS sive PROPRIUM DE TEMPORE TOTIUS ANNI, una cum ordinali suo quod usitato vocabulo dicitur PICA SIVE DIRECTORIUM SACERDOTUM. Demy 8vo. 18*s.*

"The value of this reprint is considerable to liturgical students, who will now be able to consult in their own libraries a work absolutely indispensable to a right understanding of the history of the Prayer-Book, but which till now usually necessitated a visit to some public library, since the rarity of the volume made its cost prohibitory to all but a few.... Messrs Procter and Wordsworth have discharged their editorial task with much care and judgment, though the conditions under which they have been working are such as to hide that fact from all but experts."—*Literary Churchman.*

FASCICULUS II. In quo continentur PSALTERIUM, cum ordinario Officii totius hebdomadae juxta Horas Canonicas, et proprio Completorii, LITANIA, COMMUNE SANCTORUM, ORDINARIUM MISSAE CUM CANONE ET XIII MISSIS, &c. &c. Demy 8vo. 12*s.*

"Not only experts in liturgiology, but all persons interested in the history of the Anglican Book of Common Prayer, will be grateful to the Syndicate of the Cambridge University Press for forwarding the publication of the volume which bears the above title, and which has recently appeared under their auspices."—*Notes and Queries.*

"Cambridge has worthily taken the lead with the Breviary, which is of especial value for that part of the reform of the Prayer-Book which will fit it for the wants of our time . . . For all persons of religious tastes the Breviary, with its mixture of Psalm and Anthem and Prayer and Hymn, all hanging one on the other, and connected into a harmonious whole, must be deeply interesting."—*Church Quarterly Review.*

"The editors have done their work excellently, and deserve all praise for their labours in rendering what they justly call 'this most interesting Service-book' more readily accessible to historical and liturgical students."—*Saturday Review.*

FASCICULUS III. In quo continetur PROPRIUM SANCTORUM quod et sanctorale dicitur, una cum accentuario. [*Nearly ready.*

GREEK AND ENGLISH TESTAMENT, in parallel Columns on the same page. Edited by J. SCHOLEFIELD, M.A. late Regius Professor of Greek in the University. Small Octavo. New Edition, with the Marginal References as arranged and revised by Dr SCRIVENER. Cloth, red edges. 7*s.* 6*d.*

GREEK AND ENGLISH TESTAMENT. THE STUDENT'S EDITION of the above, on *large writing paper.* 4to. 12*s.*

GREEK TESTAMENT, ex editione Stephani tertia, 1550. Small 8vo. 3*s.* 6*d.*

THE NEW TESTAMENT IN GREEK according to the text followed in the Authorised Version, with the Variations adopted in the Revised Version. Edited by F. H. A. SCRIVENER, M.A., D.C.L., LL.D. Crown 8vo. 6*s.* Morocco boards or limp. 12*s.*

THE PARALLEL NEW TESTAMENT GREEK AND ENGLISH, being the Authorised Version set forth in 1611 Arranged in Parallel Columns with the Revised Version of 1881, and with the original Greek, as edited by F. H. A. SCRIVENER, M.A., D.C.L., LL.D. Prebendary of Exeter and Vicar of Hendon. Crown 8vo. 12*s.* 6*d.* *The Revised Version is the Joint Property of the Universities of Cambridge and Oxford.*

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

THE BOOK OF ECCLESIASTES, with Notes and Introduction. By the Very Rev. E. H. PLUMPTRE, D.D., Dean of Wells. Large Paper Edition. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

"No one can say that the Old Testament is a dull or worn-out subject after reading this singularly attractive and also instructive commentary. Its wealth of literary and historical illustration surpasses anything to which we can point in English exegesis of the Old Testament; indeed, even Delitzsch, whose pride it is to leave no source of illustration unexplored, is far inferior on this head to Dr Plumptre."—*Academy*, Sept. 10, 1881.

THE GOSPEL ACCORDING TO ST MATTHEW in Anglo-Saxon and Northumbrian Versions, synoptically arranged: with Collations of the best Manuscripts. By J. M. KEMBLE, M.A. and Archdeacon HARDWICK. Demy 4to. 10*s.*

NEW EDITION. By the Rev. Professor SKEAT. [*In the Press.*

THE GOSPEL ACCORDING TO ST MARK in Anglo-Saxon and Northumbrian Versions, synoptically arranged: with Collations exhibiting all the Readings of all the MSS. Edited by the Rev. W. W. SKEAT, Litt.D., Elrington and Bosworth Professor of Anglo-Saxon. Demy 4to. 10*s.*

THE GOSPEL ACCORDING TO ST LUKE, uniform with the preceding, by the same Editor. Demy 4to. 10*s.*

THE GOSPEL ACCORDING TO ST JOHN, uniform with the preceding, by the same Editor. Demy 4to. 10*s.*

"*The Gospel according to St John, in Anglo-Saxon and Northumbrian Versions:* Edited for the Syndics of the University Press, by the Rev. Walter W. Skeat, M.A., completes an undertaking designed and commenced by that distinguished scholar, J. M. Kemble, some forty years ago. Of the particular volume now before us, we can only say it is worthy of its two predecessors. We repeat that the service rendered to the study of Anglo-Saxon by this Synoptic collection cannot easily be overstated."—*Contemporary Review.*

THE POINTED PRAYER BOOK, being the Book of Common Prayer with the Psalter or Psalms of David, pointed as they are to be sung or said in Churches. Royal 24mo. 1*s.* 6*d.*

The same in square 32mo. cloth. 6*d.*

THE CAMBRIDGE PSALTER, for the use of Choirs and Organists. Specially adapted for Congregations in which the "Cambridge Pointed Prayer Book" is used. Demy 8vo. cloth extra, 3*s.* 6*d.* cloth limp, cut flush. 2*s.* 6*d.*

THE PARAGRAPH PSALTER, arranged for the use of Choirs by BROOKE FOSS WESTCOTT, D.D., Regius Professor of Divinity in the University of Cambridge. Fcap. 4to. 5*s.*

The same in royal 32mo. Cloth 1*s.* Leather 1*s.* 6*d.*

"The Paragraph Psalter exhibits all the care, thought, and learning that those acquainted with the works of the Regius Professor of Divinity at Cambridge would expect to find, and there is not a clergyman or organist in England who should be without this Psalter as a work of reference."—*Morning Post.*

THE MISSING FRAGMENT OF THE LATIN TRANSLATION OF THE FOURTH BOOK OF EZRA, discovered, and edited with an Introduction and Notes, and a facsimile of the MS., by ROBERT L. BENSLY, M.A., Reader in Hebrew, Gonville and Caius College, Cambridge. Demy 4to. 10*s.*

"It has been said of this book that it has added a new chapter to the Bible, and, startling as the statement may at first sight appear, it is no exaggeration of the actual fact, if by the Bible we understand that of the larger size which contains the Apocrypha, and if the Second Book of Esdras can be fairly called a part of the Apocrypha."—*Saturday Review.*

GOSPEL DIFFICULTIES, or the Displaced Section of S. Luke. By the Rev. J. J. HALCOMBE, Rector of Balsham and Rural Dean of North Camps, formerly Reader and Librarian at the Charterhouse. Crown 8vo. 10*s.* 6*d.*

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

THEOLOGY—(ANCIENT).

THE GREEK LITURGIES. Chiefly from original Authorities. By C. A. SWAINSON, D.D., Master of Christ's College, Cambridge. Crown 4to. Paper covers. 15*s*.

"Jeder folgende Forscher wird dankbar anerkennen, dass Swainson das Fundament zu einer historisch-kritischen Geschichte der Griechischen Liturgien sicher gelegt hat."—ADOLPH HARNACK, *Theologische Literatur-Zeitung*.

THE PALESTINIAN MISHNA. By W. H. LOWE, M.A., Lecturer in Hebrew at Christ's College, Cambridge. Royal 8vo. 21*s*.

SAYINGS OF THE JEWISH FATHERS, comprising Pirqe Aboth and Pereq R. Meir in Hebrew and English, with Critical and Illustrative Notes. By CHARLES TAYLOR, D.D. Master of St John's College, Cambridge, and Honorary Fellow of King's College, London. Demy 8vo. 10*s*.

"The 'Masseketh Aboth' stands at the head of Hebrew non-canonical writings. It is of ancient date, claiming to contain the dicta of teachers who flourished from B.C. 200 to the same year of our era. The precise time of its compilation in its present form is, of course, in doubt. Mr Taylor's explanatory and illustrative commentary is very full and satisfactory."—*Spectator*.

"A careful and thorough edition which does credit to English scholarship, of a short treatise from the Mishna, containing a series of sentences or maxims ascribed mostly to Jewish teachers immediately preceding, or immediately following the Christian era. . ."—*Contemporary Review*.

THEODORE OF MOPSUESTIA'S COMMENTARY ON THE MINOR EPISTLES OF S. PAUL. The Latin Version with the Greek Fragments, edited from the MSS. with Notes and an Introduction, by H. B. SWETE, D.D., Rector of Ashdon, Essex, and late Fellow of Gonville and Caius College, Cambridge. In Two Volumes. Vol. I., containing the Introduction, with Facsimiles of the MSS., and the Commentary upon Galatians—Colossians. Demy 8vo. 12*s*.

"In dem oben verzeichneten Buche liegt uns die erste Hälfte einer vollständigen, ebenso sorgfältig gearbeiteten wie schön ausgestatteten Ausgabe des Commentars mit ausführlichen Prolegomena und reichhaltigen kritischen und erläuternden Anmerkungen vor."—*Literarisches Centralblatt*.

"It is the result of thorough, careful, and patient investigation of all the points bearing on the subject, and the results are presented with admirable good sense and modesty."—*Guardian*.

"Auf Grund dieser Quellen ist der Text bei Swete mit musterhafter Akribie hergestellt. Aber auch sonst hat der Herausgeber mit unermüdlichem Fleisse und eingehendster Sachkenntniss sein Werk mit allen denjenigen Zugaben ausgerüstet, welche bei einer solchen Text-Ausgabe nur irgend erwartet werden können. . . . Von den drei Haupthandschriften . . . sind vortreffliche photographische Facsimile's beigegeben, wie überhaupt das ganze Werk von der *University Press* zu Cambridge mit bekannter Eleganz ausgestattet ist."—*Theologische Literaturzeitung*.

"It is a hopeful sign, amid forebodings which arise about the theological learning of the Universities, that we have before us the first instalment of a thoroughly scientific and painstaking work, commenced at Cambridge and completed at a country rectory."—*Church Quarterly Review* (Jan. 1881).

"Hernn Swete's Leistung ist eine so tüchtige dass wir das Werk in keinen besseren Händen wissen möchten, und mit den sichersten Erwartungen auf das Gelingen der Fortsetzung entgegen sehen."—*Göttingische gelehrte Anzeigen* (Sept. 1881).

VOLUME II., containing the Commentary on I Thessalonians—Philemon, Appendices and Indices. 12*s*.

"Eine Ausgabe . . . für welche alle zugänglichen Hülfsmittel in musterhafter Weise benützt wurden . . . eine reife Frucht siebenjährigen Fleisses."—*Theologische Literaturzeitung* (Sept. 23, 1882).

"Mit deiselben Sorgfalt bearbeitet die wir bei dem ersten Theile gerühmt haben."—*Literarisches Centralblatt* (July 29, 1882).

"M. Jacobi...commença...une édition du texte. Ce travail a été repris en Angleterre et mené à bien dans les deux volumes que je signale en ce moment...Elle est accompagnée de notes érudites, suivie de divers appendices, parmi lesquels on appréciera surtout un recueil des fragments des oeuvres dogmatiques de Théodore, et précédée d'une introduction où sont traitées à fond toutes les questions d'histoire littéraire qui se rattachent soit au commentaire lui-même, soit à sa version Latine."—*Bulletin Critique*, 1885.

SANCTI IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS libros quinque adversus Hæreses, versione Latina cum Codicibus Claromontano ac Arundeliano denuo collata, præmissa de placitis Gnosticorum prolusione, fragmenta necnon Græce, Syriace, Armeniace, commentatione perpetua et indicibus variis edidit W. WIGAN HARVEY, S.T.B. Collegii Regalis olim Socius. 2 Vols. 8vo. 18*s.*

M. MINUCII FELICIS OCTAVIUS. The text newly revised from the original MS., with an English Commentary, Analysis, Introduction, and Copious Indices. Edited by H. A. HOLDEN, LL.D. Examiner in Greek to the University of London. Crown 8vo. 7*s.* 6*d.*

THEOPHILI EPISCOPI ANTIOCHENSIS LIBRI TRES AD AUTOLYCUM edidit, Prolegomenis Versione Notulis Indicibus instruxit GULIELMUS GILSON HUMPHRY, S.T.B. Collegii Sanctiss. Trin. apud Cantabrigienses quondam Socius. Post 8vo. 5*s.*

THEOPHYLACTI IN EVANGELIUM S. MATTHÆI COMMENTARIUS, edited by W. G. HUMPHRY, B.D. Prebendary of St Paul's, late Fellow of Trinity College. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

TERTULLIANUS DE CORONA MILITIS, DE SPECTACULIS, DE IDOLOLATRIA, with Analysis and English Notes, by GEORGE CURREY, D.D. Preacher at the Charter House, late Fellow and Tutor of St John's College. Crown 8vo. 5*s.*

FRAGMENTS OF PHILO AND JOSEPHUS. Newly edited by J. RENDEL HARRIS, M.A., Fellow of Clare College, Cambridge. With two Facsimiles. Demy 4to. 12*s.* 6*d.*

THEOLOGY—(ENGLISH).

WORKS OF ISAAC BARROW, compared with the Original MSS., enlarged with Materials hitherto unpublished. A new Edition, by A. NAPIER, M.A. of Trinity College, Vicar of Holkham, Norfolk. 9 Vols. Demy 8vo. £3. 3*s.*

TREATISE OF THE POPE'S SUPREMACY, and a Discourse concerning the Unity of the Church, by ISAAC BARROW. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

PEARSON'S EXPOSITION OF THE CREED, edited by TEMPLE CHEVALLIER, B.D. late Fellow and Tutor of St Catharine's College, Cambridge. New Edition. Revised by R. Sinker, B.D., Librarian of Trinity College. Demy 8vo. 12*s.*

"A new edition of Bishop Pearson's famous work *On the Creed* has just been issued by the Cambridge University Press. It is the well-known edition of Temple Chevallier, thoroughly overhauled by the Rev. R. Sinker, of Trinity College. The whole text and notes have been most carefully examined and corrected, and special pains have been taken to verify the almost innumerable references. These have been more clearly and accurately given in very many places, and the citations themselves have been adapted to the best and newest texts of the several authors—texts which have undergone vast improvements within the last two centuries. The Indices have also been revised and enlarged......Altogether this appears to be the most complete and convenient edition as yet published of a work which has long been recognised in all quarters as a standard one."—*Guardian.*

AN ANALYSIS OF THE EXPOSITION OF THE CREED written by the Right Rev. JOHN PEARSON, D.D. late Lord Bishop of Chester, by W. H. MILL, D.D. late Regius Professor of Hebrew in the University of Cambridge. Demy 8vo. 5*s.*

WHEATLY ON THE COMMON PRAYER, edited by G. E. CORRIE, D.D. late Master of Jesus College. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

TWO FORMS OF PRAYER OF THE TIME OF QUEEN ELIZABETH. Now First Reprinted. Demy 8vo. 6*d.*

"From 'Collections and Notes' 1867—1876, by W. Carew Hazlitt (p. 340), we learn that—'A very remarkable volume, in the original vellum cover, and containing 25 Forms of Prayer of the reign of Elizabeth, each with the autograph of Humphrey Dyson, has lately fallen into the hands of my friend Mr H. Pyne. It is mentioned specially in the Preface to the Parker Society's volume of Occasional Forms of Prayer, but it had been lost sight of for 200 years.' By the kindness of the present possessor of this valuable volume, containing in all 25 distinct publications, I am enabled to reprint in the following pages the two Forms of Prayer supposed to have been lost."—*Extract from the* PREFACE.

CÆSAR MORGAN'S INVESTIGATION OF THE TRINITY OF PLATO, and of Philo Judæus, and of the effects which an attachment to their writings had upon the principles and reasonings of the Fathers of the Christian Church. Revised by H. A. HOLDEN, LL.D., formerly Fellow of Trinity College, Cambridge. Crown 8vo. 4*s.*

SELECT DISCOURSES, by JOHN SMITH, late Fellow of Queens' College, Cambridge. Edited by H. G. WILLIAMS, B.D. late Professor of Arabic. Royal 8vo. 7*s.* 6*d.*

"The 'Select Discourses' of John Smith, collected and published from his papers after his death, are, in my opinion, much the most considerable work left to us by this Cambridge School [the Cambridge Platonists]. They have a right to a place in English literary history."—Mr MATTHEW ARNOLD, in the *Contemporary Review.*

"Of all the products of the Cambridge School, the 'Select Discourses' are perhaps the highest, as they are the most accessible and the most widely appreciated...and indeed no spiritually thoughtful mind can read them unmoved. They carry us so directly into an atmosphere of divine philosophy, luminous with the richest lights of meditative genius... He was one of those rare thinkers in whom largeness of view, and depth, and wealth of poetic and speculative insight, only served to evoke more fully the religious spirit, and while he drew the mould of his thought from Plotinus, he vivified the substance of it from St Paul."—Principal TULLOCH, *Rational Theology in England in the 17th Century.*

"We may instance Mr Henry Griffin Williams's revised edition of Mr John Smith's 'Select Discourses,' which have won Mr Matthew Arnold's admiration, as an example of worthy work for an University Press to undertake."—*Times.*

THE HOMILIES, with Various Readings, and the Quotations from the Fathers given at length in the Original Languages. Edited by G. E. CORRIE, D.D. late Master of Jesus College. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

DE OBLIGATIONE CONSCIENTIÆ PRÆLECTIONES decem Oxonii in Schola Theologica habitæ a ROBERTO SANDERSON, SS. Theologiæ ibidem Professore Regio. With English Notes, including an abridged Translation, by W. WHEWELL, D.D. late Master of Trinity College. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

ARCHBISHOP USHER'S ANSWER TO A JESUIT, with other Tracts on Popery. Edited by J. SCHOLEFIELD, M.A. late Regius Professor of Greek in the University. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

WILSON'S ILLUSTRATION OF THE METHOD OF explaining the New Testament, by the early opinions of Jews and Christians concerning Christ. Edited by T. TURTON, D.D. late Lord Bishop of Ely. Demy 8vo. 5*s.*

LECTURES ON DIVINITY delivered in the University of Cambridge, by JOHN HEY, D.D. Third Edition, revised by T. TURTON, D.D. late Lord Bishop of Ely. 2 vols. Demy 8vo. 15*s.*

S. AUSTIN AND HIS PLACE IN THE HISTORY OF CHRISTIAN THOUGHT. Being the Hulsean Lectures for 1885. By W. Cunningham, B.D., Chaplain and Birkbeck Lecturer, Trinity College, Cambridge. Demy 8vo. Buckram, 12*s.* 6*d.*

ARABIC, SANSKRIT, SYRIAC, &c.

THE DIVYÂVADÂNA, a Collection of Early Buddhist Legends, now first edited from the Nepalese Sanskrit MSS. in Cambridge and Paris. By E. B. COWELL, M.A., Professor of Sanskrit in the University of Cambridge, and R. A. NEIL, M.A., Fellow and Lecturer of Pembroke College. Demy 8vo. 18*s*.

POEMS OF BEHA ED DIN ZOHEIR OF EGYPT. With a Metrical Translation, Notes and Introduction, by E. H. PALMER, M.A., Barrister-at-Law of the Middle Temple, late Lord Almoner's Professor of Arabic, formerly Fellow of St John's College, Cambridge. 2 vols. Crown 4to.

Vol. I. The ARABIC TEXT. 10*s*. 6*d*.; cloth extra. 15*s*.

Vol. II. ENGLISH TRANSLATION. 10*s*. 6*d*.; cloth extra. 15*s*.

"We have no hesitation in saying that in both Prof. Palmer has made an addition to Oriental literature for which scholars should be grateful; and that, while his knowledge of Arabic is a sufficient guarantee for his mastery of the original, his English compositions are distinguished by versatility, command of language, rhythmical cadence, and, as we have remarked, by not unskilful imitations of the styles of several of our own favourite poets, living and dead."—*Saturday Review*.

"This sumptuous edition of the poems of Behá-ed-dín Zoheir is a very welcome addition to the small series of Eastern poets accessible to readers who are not Orientalists."—*Academy*.

THE CHRONICLE OF JOSHUA THE STYLITE, composed in Syriac A.D. 507 with an English translation and notes, by W. WRIGHT, LL.D., Professor of Arabic. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

"Die lehrreiche kleine Chronik Josuas hat nach Assemani und Martin in Wright einen dritten Bearbeiter gefunden, der sich um die Emendation des Textes wie um die Erklärung der Realien wesentlich verdient gemacht hat . . . Ws. Josua-Ausgabe ist eine sehr dankenswerte Gabe und besonders empfehlenswert als ein Lehrmittel für den syrischen Unterricht; es erscheint auch gerade zur rechten Zeit, da die zweite Ausgabe von Roedigers syrischer Chrestomathie im Buchhandel vollständig vergriffen und diejenige von Kirsch-Bernstein nur noch in wenigen Exemplaren vorhanden ist."—*Deutsche Litteraturzeitung*.

KALĪLAH AND DIMNAH, OR, THE FABLES OF BIDPAI; being an account of their literary history, together with an English Translation of the same, with Notes, by I. G. N. KEITH-FALCONER, M.A., Lord Almoner's Professor of Arabic in the University of Cambridge. Demy 8vo. 7*s*. 6*d*.

NALOPÀKHYÀNAM, OR, THE TALE OF NALA; containing the Sanskrit Text in Roman Characters, followed by a Vocabulary and a sketch of Sanskrit Grammar. By the late Rev. THOMAS JARRETT, M.A. Trinity College, Regius Professor of Hebrew. Demy 8vo. 10*s*.

NOTES ON THE TALE OF NALA, for the use of Classical Students, by J. PEILE, Litt.D., Fellow and Tutor of Christ's College. Demy 8vo. 12*s*.

CATALOGUE OF THE BUDDHIST SANSKRIT MANUSCRIPTS in the University Library, Cambridge. Edited by C. BENDALL, M.A., Fellow of Gonville and Caius College. Demy 8vo. 12*s*.

"It is unnecessary to state how the compilation of the present catalogue came to be placed in Mr Bendall's hands; from the character of his work it is evident the selection was judicious, and we may fairly congratulate those concerned in it on the result . . . Mr Bendall has entitled himself to the thanks of all Oriental scholars, and we hope he may have before him a long course of successful labour in the field he has chosen."—*Athenæum*.

GREEK AND LATIN CLASSICS, &c.

SOPHOCLES: The Plays and Fragments, with Critical Notes, Commentary, and Translation in English Prose, by R. C. JEBB, Litt.D., LL.D., Professor of Greek in the University of Glasgow.

Part I. Oedipus Tyrannus. Demy 8vo. 15*s.*

Part II. Oedipus Coloneus. Demy 8vo. 12*s.* 6*d.*

Part III. The Antigone. [*In the Press.*

"Of his explanatory and critical notes we can only speak with admiration. Thorough scholarship combines with taste, erudition, and boundless industry to make this first volume a pattern of editing. The work is made complete by a prose translation, upon pages alternating with the text, of which we may say shortly that it displays sound judgment and taste, without sacrificing precision to poetry of expression."—*The Times.*

"This larger edition he has deferred these many years for reasons which he has given in his preface, and which we accept with entire satisfaction, as we have now the first portion of a work composed in the fulness of his powers and with all the resources of fine erudition and laboriously earned experience...We will confidently aver, then, that the edition is neither tedious nor long; for we get in one compact volume such a cyclopædia of instruction, such a variety of helps to the full comprehension of the poet, as not so many years ago would have needed a small library, and all this instruction and assistance given, not in a dull and pedantic way, but in a style of singular clearness and vivacity In fact, one might take this edition with him on a journey, and, without any other help whatever, acquire with comfort and delight a thorough acquaintance with the noblest production of, perhaps, the most difficult of all Greek poets—the most difficult, yet possessed at the same time of an immortal charm for one who has mastered him, as Mr Jebb has, and can feel so subtly perfection of form and language...We await with lively expectation the continuation, and completion of Mr Jebb's great task, and it is a fortunate thing that his power of work seems to be as great as the style is happy in which the work is done."—*The Athenæum.*

"An edition which marks a definite advance, which is whole in itself, and brings a mass of solid and well-wrought material such as future constructors will desire to adapt, is definitive in the only applicable sense of the term, and such is the edition of Professor Jebb. No man is better fitted to express in relation to Sophocles the mind of the present generation."—*The Saturday Review.*

AESCHYLI FABULAE.—ΙΚΕΤΙΔΕΣ ΧΟΗΦΟΡΟΙ IN LIBRO MEDICEO MENDOSE SCRIPTAE EX VV. DD. CONIECTURIS EMENDATIUS EDITAE cum Scholiis Graecis et brevi adnotatione critica, curante F. A. PALEY, M.A., LL.D. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

THE AGAMEMNON OF AESCHYLUS. With a Translation in English Rhythm, and Notes Critical and Explanatory. **New Edition Revised.** By BENJAMIN HALL KENNEDY, D.D., Regius Professor of Greek. Crown 8vo. 6*s.*

"One of the best editions of the masterpiece of Greek tragedy."—*Athenæum.*

THE THEÆTETUS OF PLATO with a Translation and Notes by the same Editor. Crown 8vo. 7*s.* 6*d.*

ARISTOTLE.—ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ. ARISTOTLE'S PSYCHOLOGY, in Greek and English, with Introduction and Notes, by EDWIN WALLACE, M.A., late Fellow and Tutor of Worcester College, Oxford. Demy 8vo. 18*s.*

"The notes are exactly what such notes ought to be,—helps to the student, not mere displays of learning. By far the more valuable parts of the notes are neither critical nor literary, but philosophical and expository of the thought, and of the connection of thought, in the treatise itself. In this relation the notes are invaluable. Of the translation, it may be said that an English reader may fairly master by means of it this great treatise of Aristotle."—*Spectator.*

"Wallace's Bearbeitung der Aristotelischen Psychologie ist das Werk eines denkenden und in allen Schriften des Aristoteles und grösstenteils auch in der neueren Litteratur zu denselben belesenen Mannes . . . Der schwächste Teil der Arbeit ist der kritische . . . Aber in allen diesen Dingen liegt auch nach der Absicht des Verfassers nicht der Schwerpunkt seiner Arbeit, sondern."—Prof. Susemihl in *Philologische Wochenschrift.*

ARISTOTLE.—ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. THE FIFTH BOOK OF THE NICOMACHEAN ETHICS OF ARISTOTLE. Edited by HENRY JACKSON, Litt.D., Fellow of Trinity College, Cambridge. Demy 8vo. 6*s.*

"It is not too much to say that some of the points he discusses have never had so much light thrown upon them before. . . . Scholars will hope that this is not the only portion of the Aristotelian writings which he is likely to edit."—*Athenæum.*

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

ARISTOTLE. THE RHETORIC. With a Commentary by the late E. M. COPE, Fellow of Trinity College, Cambridge, revised and edited by J. E. SANDYS, Litt.D. With a biographical Memoir by the late H. A. J. MUNRO, Litt.D. 3 Vols., Demy 8vo. **Now reduced to 21*s*.** (*originally published at* 31*s*. 6*d*.)

"This work is in many ways creditable to the University of Cambridge. If an English student wishes to have a full conception of what is contained in the *Rhetoric* of Aristotle, to Mr Cope's edition he must go."—*Academy*.

"Mr Sandys has performed his arduous duties with marked ability and admirable tact. . . . . . In every part of his work—revising, supplementing, and completing—he has done exceedingly well."—*Examiner*.

PINDAR. OLYMPIAN AND PYTHIAN ODES. With Notes Explanatory and Critical, Introductions and Introductory Essays. Edited by C. A. M. FENNELL, Litt. D., late Fellow of Jesus College. Crown 8vo. 9*s*.

"Mr Fennell deserves the thanks of all classical students for his careful and scholarly edition of the Olympian and Pythian odes. He brings to his task the necessary enthusiasm for his author, great industry, a sound judgment, and, in particular, copious and minute learning in comparative philology."—*Athenæum*.

"Considered simply as a contribution to the study and criticism of Pindar, Mr Fennell's edition is a work of great merit."—*Saturday Review*.

—— THE ISTHMIAN AND NEMEAN ODES. By the same Editor. Crown 8vo. 9*s*.

". . . As a handy and instructive edition of a difficult classic no work of recent years surpasses Mr Fennell's 'Pindar.'"—*Athenæum*.

"This work is in no way inferior to the previous volume. The commentary affords valuable help to the study of the most difficult of Greek authors, and is enriched with notes on points of scholarship and etymology which could only have been written by a scholar of very high attainments."—*Saturday Review*.

PRIVATE ORATIONS OF DEMOSTHENES, with Introductions and English Notes, by F. A. PALEY, M.A. Editor of Aeschylus, etc. and J. E. SANDYS, Litt.D. Fellow and Tutor of St John's College, and Public Orator in the University of Cambridge.

PART I. Contra Phormionem, Lacritum, Pantaenetum, Boeotum de Nomine, Boeotum de Dote, Dionysodorum. Crown 8vo. 6*s*.

[**New Edition.** *Nearly ready.*

"Mr Paley's scholarship is sound and accurate, his experience of editing wide, and if he is content to devote his learning and abilities to the production of such manuals as these, they will be received with gratitude throughout the higher schools of the country. Mr Sandys is deeply read in the German literature which bears upon his author, and the elucidation of matters of daily life, in the delineation of which Demosthenes is so rich, obtains full justice at his hands. . . . We hope this edition may lead the way to a more general study of these speeches in schools than has hitherto been possible."—*Academy*.

PART II. Pro Phormione, Contra Stephanum I. II.; Nicostratum, Cononem, Calliclem. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

[**New Edition.** *Nearly ready.*

"It is long since we have come upon a work evincing more pains, scholarship, and varied research and illustration than Mr Sandys's contribution to the 'Private Orations of Demosthenes'."—*Saturday Review*.

". . . . . . the edition reflects credit on Cambridge scholarship, and ought to be extensively used."—*Athenæum*.

DEMOSTHENES AGAINST ANDROTION AND AGAINST TIMOCRATES, with Introductions and English Commentary, by WILLIAM WAYTE, M.A., late Professor of Greek, University College, London. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

"These speeches are highly interesting, as illustrating Attic Law, as that law was influenced by the exigences of politics . . . As vigorous examples of the great orator's style, they are worthy of all admiration; and they have the advantage—not inconsiderable when the actual attainments of the average schoolboy are considered—of having an easily comprehended subject matter . . . . Besides a most lucid and interesting introduction, Mr Wayte has given the student effective help in his running commentary. We may note, as being so well managed as to form a very valuable part of the exegesis, the summaries given with every two or three sections throughout the speech."—*Spectator*.

PLATO'S PHÆDO, literally translated, by the late E. M. COPE, Fellow of Trinity College, Cambridge, revised by HENRY JACKSON, Litt. D., Fellow of Trinity College. Demy 8vo. 5*s*.

THE BACCHAE OF EURIPIDES. With Introduction, Critical Notes, and Archæological Illustrations, by J. E. SANDYS, Litt.D., Fellow and Tutor of St John's College, Cambridge, and Public Orator. New and Enlarged Edition. Crown 8vo. 12*s*. 6*d*.

"Of the present edition of the *Bacchæ* by Mr Sandys we may safely say that never before has a Greek play, in England at least, had fuller justice done to its criticism, interpretation, and archæological illustration, whether for the young student or the more advanced scholar. The Cambridge Public Orator may be said to have taken the lead in issuing a complete edition of a Greek play, which is destined perhaps to gain redoubled favour now that the study of ancient monuments has been applied to its illustration."—*Saturday Review.*

"The volume is interspersed with well-executed woodcuts, and its general attractiveness of form reflects great credit on the University Press. In the notes Mr Sandys has more than sustained his well-earned reputation as a careful and learned editor, and shows considerable advance in freedom and lightness of style. . . . Under such circumstances it is superfluous to say that for the purposes of teachers and advanced students this handsome edition far surpasses all its predecessors."—*Athenæum.*

"It has not, like so many such books, been hastily produced to meet the momentary need of some particular examination; but it has employed for some years the labour and thought of a highly finished scholar, whose aim seems to have been that his book should go forth *totus teres atque rotundus*, armed at all points with all that may throw light upon its subject. The result is a work which will not only assist the schoolboy or undergraduate in his tasks, but will adorn the library of the scholar."—*The Guardian.*

THE TYPES OF GREEK COINS. By PERCY GARDNER, Litt. D., F.S.A., Disney Professor of Archæology. With 16 Autotype plates, containing photographs of Coins of all parts of the Greek World. Impl. 4to. Cloth extra, £1. 11*s*. 6*d*.; Roxburgh (Morocco back), £2. 2*s*.

"Professor Gardner's book is written with such lucidity and in a manner so straightforward that it may well win converts, and it may be distinctly recommended to that omnivorous class of readers—'men in the schools'."—*Saturday Review.*

"'The Types of Greek Coins' is a work which is less purely and dryly scientific. Nevertheless, it takes high rank as proceeding upon a truly scientific basis at the same time that it treats the subject of numismatics in an attractive style and is elegant enough to justify its appearance in the drawing-room."—*Athenæum.*

A SELECTION OF GREEK INSCRIPTIONS, with Introductions and Annotations by E. S. ROBERTS, M.A., Fellow and Tutor of Gonville and Caius College. [*Nearly ready.*

ESSAYS ON THE ART OF PHEIDIAS. By C. WALDSTEIN, M.A., Phil. D., Reader in Classical Archæology in the University of Cambridge. Royal 8vo. With numerous Illustrations. 16 Plates. Buckram, 30*s*.

"I acknowledge expressly the warm enthusiasm for ideal art which pervades the whole volume, and the sharp eye Dr Waldstein has proved himself to possess in his special line of study, namely, stylistic analysis, which has led him to several happy and important discoveries. His book will be universally welcomed as a very valuable contribution towards a more thorough knowledge of the style of Pheidias."—*The Academy.*

"'Essays on the Art of Pheidias' form an extremely valuable and important piece of work. . . . Taking it for the illustrations alone, it is an exceedingly fascinating book."—*Times.*

M. TULLI CICERONIS AD. M. BRUTUM ORATOR. A revised text edited with Introductory Essays and with critical and explanatory notes, by J. E. SANDYS, Litt.D., Fellow and Tutor of St John's College, and Public Orator. Demy 8vo. 16*s*.

M. TULLI CICERONIS DE FINIBUS BONORUM ET MALORUM LIBRI QUINQUE. The text revised and explained; With a Translation by JAMES S. REID, Litt. D., Fellow and Tutor of Gonville and Caius College. 3 Vols. [*In the Press.*

VOL. III. Containing the Translation. Demy 8vo. 8*s*.

M. T. CICERONIS DE OFFICIIS LIBRI TRES, with Marginal Analysis, an English Commentary, and copious Indices, by H. A. HOLDEN, LL.D., Examiner in Greek to the University of London. **Sixth Edition**, Revised and Enlarged. Crown 8vo. 9*s*.

"Dr Holden has issued an edition of what is perhaps the easiest and most popular of Cicero's philosophical works, the *de Officiis*, which, especially in the form which it has now assumed after two most thorough revisions, leaves little or nothing to be desired in the fullness and accuracy of its treatment alike of the matter and the language."—*Academy.*

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

M. TVLLI CICERONIS PRO C RABIRIO [PERDVELLIONIS REO] ORATIO AD QVIRITES With Notes Introduction and Appendices by W. E. HEITLAND, M.A., Fellow and Tutor of St John's College, Cambridge. Demy 8vo. *7s. 6d.*

M. TULLII CICERONIS DE NATURA DEORUM Libri Tres, with Introduction and Commentary by JOSEPH B. MAYOR, M.A., late Professor of Moral Philosophy at King's College, London, together with a new collation of several of the English MSS. by J. H. SWAINSON, M.A.

Vol. I. Demy 8vo. *10s. 6d.* Vol. II. *12s. 6d.* Vol. III. *10s.*

"Such editions as that of which Prof. Mayor has given us the first instalment will doubtless do much to remedy this undeserved neglect. It is one on which great pains and much learning have evidently been expended, and is in every way admirably suited to meet the needs of the student . . . The notes of the editor are all that could be expected from his well-known learning and scholarship."—*Academy*.

"Der vorliegende zweite Band enthält N. D. II. und zeigt ebenso wie der erste einen erheblichen Fortschritt gegen die bisher vorhandenen commentirten Ausgaben. Man darf jetzt, nachdem der grösste Theil erschienen ist, sagen, dass niemand, welcher sich sachlich oder kritisch mit der Schrift De Nat. Deor. beschäftigt, die neue Ausgabe wird ignoriren dürfen."—P. SCHWENCKE in *JB. f. cl. Alt.* vol. 35, p. 90 foll.

"Nell' edizione sua è più compiuto, che in qualunque altra edizione anteriore, e in parte nuove, non meno l' apparato critico dal testo che l' esame ed il commento del contenuto del libro."—R. BONGHI in *Nuova Antologia*, Oct. 1881, pp. 717—731.

P. VERGILI MARONIS OPERA cum Prolegomenis et Commentario Critico edidit B. H. KENNEDY, S.T.P., Graecae Linguae Prof. Regius. Extra Fcap. 8vo. *5s.*

See also Pitt Press Series, pp. 24—27.

MATHEMATICS, PHYSICAL SCIENCE, &c.

MATHEMATICAL AND PHYSICAL PAPERS. By Sir W. THOMSON, LL.D., D.C.L., F.R.S., Professor of Natural Philosophy in the University of Glasgow. Collected from different Scientific Periodicals from May 1841, to the present time. Vol. I. Demy 8vo. *18s.* Vol. II. *15s.* [Volume III. *In the Press.*

"Wherever exact science has found a follower Sir William Thomson's name is known as a leader and a master. For a space of 40 years each of his successive contributions to knowledge in the domain of experimental and mathematical physics has been recognized as marking a stage in the progress of the subject. But, unhappily for the mere learner, he is no writer of text-books. His eager fertility overflows into the nearest available journal . . . The papers in this volume deal largely with the subject of the dynamics of heat. They begin with two or three articles which were in part written at the age of 17, before the author had commenced residence as an undergraduate in Cambridge."—*The Times*.

"We are convinced that nothing has had a greater effect on the progress of the theories of electricity and magnetism during the last ten years than the publication of Sir W. Thomson's reprint of papers on electrostatics and magnetism, and we believe that the present volume is destined in no less degree to further the advancement of physical science."—*Glasgow Herald.*

MATHEMATICAL AND PHYSICAL PAPERS, by GEORGE GABRIEL STOKES, M.A., D.C.L., LL.D., F.R.S., Fellow of Pembroke College, and Lucasian Professor of Mathematics in the University of Cambridge. Reprinted from the Original Journals and Transactions, with Additional Notes by the Author. Vol. I. Demy 8vo. *15s.* Vol. II. *15s.* [Volume III. *In the Press.*

"...The same spirit pervades the papers on pure mathematics which are included in the volume. They have a severe accuracy of style which well befits the subtle nature of the subjects, and inspires the completest confidence in their author."—*The Times.*

A HISTORY OF THE THEORY OF ELASTICITY AND OF THE STRENGTH OF MATERIALS, from Galilei to the present time. VOL. I. Galilei to Saint-Venant, 1639-1850. By the late I. TODHUNTER, D. Sc., F.R.S., edited and completed by Professor KARL PEARSON, M.A. Demy 8vo. *25s.*

LECTURES ON THE PHYSIOLOGY OF PLANTS, by S. H. VINES, M.A., D.Sc., Fellow of Christ's College. Demy 8vo. With Illustratious. 21*s.*

A SHORT HISTORY OF GREEK MATHEMATICS. By J. GOW, Litt.D., Fellow of Trinity College. Demy 8vo. 10*s.* 6*d.*

DIOPHANTOS OF ALEXANDRIA; a Study in the History of Greek Algebra. By T. L. HEATH, M.A., Fellow of Trinity College, Cambridge. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

"This study in the history of Greek Algebra is an exceedingly valuable contribution to the history of mathematics."—*Academy.*

"Der Verfasser des uns vorliegenden Werkes hat die vorhandenen Schriften Diophants einem genauen Studium unterworfen. Er hat die sämtlichen erhaltenen Aufgaben nicht ihrem Wortlaut nach übersetzt, sondern in die algebraische Zeichensprache unserer Zeit übertragen, und diese moderne Darstellung hat er auf 86 S. anhangsweise zum Abdrucke gebracht, während eine fast doppelt so starke Abhandlung vorausgeht. . . . Wir haben zu zeigen gesucht, dass es in dem uns vorliegenden Buche nicht an neuen Gedanken fehlt. Wir hoffen in der nicht vollständigen Uebereinstimmung, in welcher wir uns mit dem Verf. befinden, das Lob nicht erstickt zu haben, welches in jener Anerkennung liegt."—M. Cantor, *Berl. Phil. Wochenschrift.*

"The most thorough account extant of Diophantus's place, work, and critics. . . . [The classification of Diophantus's methods of solution taken in conjunction with the invaluable abstract, presents the English reader with a capital picture of what Greek algebraists had really accomplished.]"—*Athenæum.*

THE FOSSILS AND PALÆONTOLOGICAL AFFINITIES OF THE NEOCOMIAN DEPOSITS OF UPWARE AND BRICKHILL with Plates, being the Sedgwick Prize Essay for the Year 1879. By W. KEEPING, M.A., F.G.S. Demy 8vo. 10*s.* 6*d.*

A CATALOGUE OF BOOKS AND PAPERS ON PROTOZOA, CŒLENTERATES, WORMS, and certain smaller groups of animals, published during the years 1861—1883, by D'ARCY W. THOMPSON, B.A., Professor of Biology in University College, Dundee. Demy 8vo. 12*s.* 6*d.*

ASTRONOMICAL OBSERVATIONS made at the Observatory of Cambridge by the late Rev. JAMES CHALLIS, M.A., F.R.S., F.R.A.S. For various Years, from 1846 to 1860.

ASTRONOMICAL OBSERVATIONS from 1861 to 1865. Vol. XXI. Royal 4to. 15*s.* From 1866 to 1869. Vol. XXII. Royal 4to. [*Nearly ready.*

A CATALOGUE OF THE COLLECTION OF BIRDS formed by the late H. E. STRICKLAND, now in the possession of the University of Cambridge. By O. SALVIN, M.A. Demy 8vo. £1. 1*s.*

A CATALOGUE OF AUSTRALIAN FOSSILS (including Tasmania and the Island of Timor), Stratigraphically and Zoologically arranged, by R. ETHERIDGE, Jun., F.G.S., Acting Palæontologist, H.M. Geol. Survey of Scotland. Demy 8vo. 10*s.* 6*d.*

ILLUSTRATIONS OF COMPARATIVE ANATOMY, VERTEBRATE AND INVERTEBRATE, for the Use of Students in the Museum of Zoology and Comparative Anatomy. Second Edition. Demy 8vo. 2*s.* 6*d.*

A SYNOPSIS OF THE CLASSIFICATION OF THE BRITISH PALÆOZOIC ROCKS, by the Rev. ADAM SEDGWICK, M.A., F.R.S., and FREDERICK M^cCOY, F.G.S. One vol., Royal 4to. Plates, £1. 1*s.*

A CATALOGUE OF THE COLLECTION OF CAMBRIAN AND SILURIAN FOSSILS contained in the Geological Museum of the University of Cambridge, by J. W. SALTER, F.G.S. With a Portrait of PROFESSOR SEDGWICK. Royal 4to. 7*s.* 6*d.*

CATALOGUE OF OSTEOLOGICAL SPECIMENS contained in the Anatomical Museum of the University of Cambridge. Demy 8vo. 2*s.* 6*d.*

LAW.

A SELECTION OF CASES ON THE ENGLISH LAW OF CONTRACT. By GERARD BROWN FINCH, M.A., of Lincoln's Inn, Barrister at Law; Law Lecturer and late Fellow of Queens' College, Cambridge. Royal 8vo. 28*s.*

"An invaluable guide towards the best method of legal study."—*Law Quarterly Review.*

THE INFLUENCE OF THE ROMAN LAW ON THE LAW OF ENGLAND. Being the Yorke Prize Essay for 1884. By T. E. SCRUTTON, M.A. Demy 8vo. 10*s.* 6*d.*

"Legal work of just the kind that a learned University should promote by its prizes."—*Law Quarterly Review.*

LAND IN FETTERS. Being the Yorke Prize Essay for 1885. By T. E. SCRUTTON, M.A. Demy 8vo. 7*s.* 6*d.*

AN ANALYSIS OF CRIMINAL LIABILITY. By E. C. CLARK, LL.D., Regius Professor of Civil Law in the University of Cambridge, also of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law. Crown 8vo. 7*s.* 6*d.*

"Prof. Clark's little book is the substance of lectures delivered by him upon those portions of Austin's work on jurisprudence which deal with the "operation of sanctions" . . . Students of jurisprudence will find much to interest and instruct them in the work of Prof. Clark."—*Athenæum.*

PRACTICAL JURISPRUDENCE, a Comment on AUSTIN. By E. C. CLARK, LL.D. Regius Professor of Civil Law. Crown 8vo. 9*s.*

"Damit schliesst dieses inhaltreiche und nach allen Seiten anregende Buch über Practical Jurisprudence."—König. *Centralblatt für Rechtswissenschaft.*

A SELECTION OF THE STATE TRIALS. By J. W. WILLIS-BUND, M.A., LL.B., Barrister-at-Law, Professor of Constitutional Law and History, University College, London. Crown 8vo. Vols. I. and II. In 3 parts. **Now reduced to 30*s.*** (*originally published at* 46*s.*)

"This work is a very useful contribution to that important branch of the constitutional history of England which is concerned with the growth and development of the law of treason, as it may be gathered from trials before the ordinary courts. The author has very wisely distinguished these cases from those of impeachment for treason before Parliament, which he proposes to treat in a future volume under the general head 'Proceedings in Parliament.'" —*The Academy.*

"This is a work of such obvious utility that the only wonder is that no one should have undertaken it before . . . In many respects therefore, although the trials are more or less abridged, this is for the ordinary student's purpose not only a more handy, but a more useful work than Howell's."—*Saturday Review.*

"But, although the book is most interesting to the historian of constitutional law, it is also not without considerable value to those who seek information with regard to procedure and the growth of the law of evidence. We should add that Mr Willis-Bund has given short prefaces and appendices to the trials, so as to form a connected narrative of the events in history to which they relate. We can thoroughly recommend the book."—*Law Times.*

"To a large class of readers Mr Willis-Bund's compilation will thus be of great assistance, for he presents in a convenient form a judicious selection of the principal statutes and the leading cases bearing on the crime of treason . . . For all classes of readers these volumes possess an indirect interest, arising from the nature of the cases themselves, from the men who were actors in them, and from the numerous points of social life which are incidentally illustrated in the course of the trials."—*Athenæum.*

THE FRAGMENTS OF THE PERPETUAL EDICT OF SALVIUS JULIANUS, collected, arranged, and annotated by BRYAN WALKER, M.A., LL.D., Law Lecturer of St John's College, and late Fellow of Corpus Christi College, Cambridge. Crown 8vo. 6*s.*

"In the present book we have the fruits of the same kind of thorough and well-ordered study which was brought to bear upon the notes to the Commentaries and the Institutes . . . Hitherto the Edict has been almost inaccessible to the ordinary English student, and such a student will be interested as well as perhaps surprised to find how abundantly the extant fragments illustrate and clear up points which have attracted his attention in the Commentaries, or the Institutes, or the Digest."—*Law Times.*

AN INTRODUCTION TO THE STUDY OF JUSTINIAN'S DIGEST. Containing an account of its composition and of the Jurists used or referred to therein. By HENRY JOHN ROBY, M.A., formerly Prof. of Jurisprudence, University College, London. Demy 8vo. 9*s*.

JUSTINIAN'S DIGEST. Lib. VII., Tit. I. De Usufructu with a Legal and Philological Commentary. By H. J. ROBY. Demy 8vo. 9*s*.

Or the Two Parts complete in One Volume. Demy 8vo. 18*s*.

"Not an obscurity, philological, historical, or legal, has been left unsifted. More informing aid still has been supplied to the student of the Digest at large by a preliminary account, covering nearly 300 pages, of the mode of composition of the Digest, and of the jurists whose decisions and arguments constitute its substance. Nowhere else can a clearer view be obtained of the personal succession by which the tradition of Roman legal science was sustained and developed. Roman law, almost more than Roman legions, was the backbone of the Roman commonwealth. Mr Roby, by his careful sketch of the sages of Roman law, from Sextus Papirius, under Tarquin the Proud, to the Byzantine Bar, has contributed to render the tenacity and durability of the most enduring polity the world has ever experienced somewhat more intelligible."—*The Times*.

THE COMMENTARIES OF GAIUS AND RULES OF ULPIAN. With a Translation and Notes, by J. T. ABDY, LL.D., Judge of County Courts, late Regius Professor of Laws in the University of Cambridge, and BRYAN WALKER, M.A., LL.D., Law Lecturer of St John's College, Cambridge, formerly Law Student of Trinity Hall and Chancellor's Medallist for Legal Studies. New Edition by BRYAN WALKER. Crown 8vo. 16*s*.

"As scholars and as editors Messrs Abdy and Walker have done their work well . . . For one thing the editors deserve special commendation. They have presented Gaius to the reader with few notes and those merely by way of reference or necessary explanation. Thus the Roman jurist is allowed to speak for himself, and the reader feels that he is really studying Roman law in the original, and not a fanciful representation of it."—*Athenæum*.

THE INSTITUTES OF JUSTINIAN, translated with Notes by J. T. ABDY, LL.D., and BRYAN WALKER, M.A., LL.D. Crown 8vo. 16*s*.

"We welcome here a valuable contribution to the study of jurisprudence. The text of the *Institutes* is occasionally perplexing, even to practised scholars, whose knowledge of classical models does not always avail them in dealing with the technicalities of legal phraseology. Nor can the ordinary dictionaries be expected to furnish all the help that is wanted. This translation will then be of great use. To the ordinary student, whose attention is distracted from the subject-matter by the difficulty of struggling through the language in which it is contained, it will be almost indispensable."—*Spectator*.

"The notes are learned and carefully compiled, and this edition will be found useful to students."—*Law Times*.

SELECTED TITLES FROM THE DIGEST, annotated by B. WALKER, M.A., LL.D. Part I. Mandati vel Contra. Digest XVII. I. Crown 8vo. 5*s*.

"This small volume is published as an experiment. The author proposes to publish an annotated edition and translation of several books of the Digest if this one is received with favour. We are pleased to be able to say that Mr Walker deserves credit for the way in which he has performed the task undertaken. The translation, as might be expected, is scholarly." —*Law Times*.

—— Part II. De Adquirendo rerum dominio and De Adquirenda vel amittenda possessione. Digest XLI. I and II. Crown 8vo. 6*s*.

—— Part III. De Condictionibus. Digest XII. I and 4—7 and Digest XIII. I—3. Crown 8vo. 6*s*.

GROTIUS DE JURE BELLI ET PACIS, with the Notes of Barbeyrac and others; accompanied by an abridged Translation of the Text, by W. WHEWELL, D.D. late Master of Trinity College. 3 Vols. Demy 8vo. 12*s*. The translation separate, 6*s*.

HISTORY.

LIFE AND TIMES OF STEIN, OR GERMANY AND PRUSSIA IN THE NAPOLEONIC AGE, by J. R. SEELEY, M.A., Regius Professor of Modern History in the University of Cambridge, with Portraits and Maps. 3 Vols. Demy 8vo. 30*s*.

"DR BUSCH'S volume has made people think and talk even more than usual of Prince Bismarck, and Professor Seeley's very learned work on Stein will turn attention to an earlier and an almost equally eminent German statesman. It has been the good fortune of Prince Bismarck to help to raise Prussia to a position which she had never before attained, and to complete the work of German unification. The frustrated labours of Stein in the same field were also very great, and well worthy to be taken into account. He was one, perhaps the chief, of the illustrious group of strangers who came to the rescue of Prussia in her darkest hour, about the time of the inglorious Peace of Tilsit, and who laboured to put life and order into her dispirited army, her impoverished finances, and her inefficient Civil Service. Stein strove, too, —no man more,—for the cause of unification when it seemed almost folly to hope for success. Englishmen will feel very pardonable pride at seeing one of their countrymen undertake to write the history of a period from the investigation of which even laborious Germans are apt to shrink."—*Times*.

"In a notice of this kind scant justice can be done to a work like the one before us; no short *résumé* can give even the most meagre notion of the contents of these volumes, which contain no page that is superfluous, and none that is uninteresting .... To understand the Germany of to-day one must study the Germany of many yesterdays, and now that study has been made easy by this work, to which no one can hesitate to assign a very high place among those recent histories which have aimed at original research."—*Athenæum*.

"We congratulate Cambridge and her Professor of History on the appearance of such a noteworthy production. And we may add that it is something upon which we may congratulate England that on the especial field of the Germans, history, on the history of their own country, by the use of their own literary weapons, an Englishman has produced a history of Germany in the Napoleonic age far superior to any that exists in German."—*Examiner*.

THE DESPATCHES OF EARL GOWER, English Ambassador at the court of Versailles from June 1790 to August 1792, to which are added the Despatches of Mr Lindsay and Mr Munro, and the Diary of Lord Palmerston in France during July and August 1791. Edited by OSCAR BROWNING, M.A., Fellow of King's College, Cambridge. Demy 8vo. 15*s*.

THE GROWTH OF ENGLISH INDUSTRY AND COMMERCE. By W. CUNNINGHAM, B.D., late Deputy to the Knightbridge Professor in the University of Cambridge. With Maps and Charts. Crown 8vo. 12*s*.

"Mr Cunningham is not likely to disappoint any readers except such as begin by mistaking the character of his book. He does not promise, and does not give, an account of the dimensions to which English industry and commerce have grown. It is with the process of growth that he is concerned; and this process he traces with the philosophical insight which distinguishes between what is important and what is trivial."—*Guardian*.

CHRONOLOGICAL TABLES OF GREEK HISTORY. Accompanied by a short narrative of events, with references to the sources of information and extracts from the ancient authorities, by CARL PETER. Translated from the German by G. CHAWNER, M.A., Fellow of King's College, Cambridge. Demy 4to. 10*s*.

CHRONOLOGICAL TABLES OF ROMAN HISTORY. By the same. [*Preparing*.

KINSHIP AND MARRIAGE IN EARLY ARABIA, by W. ROBERTSON SMITH, M.A., LL.D., Fellow of Christ's College and University Librarian. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

"It would be superfluous to praise a book so learned and masterly as Professor Robertson Smith's; it is enough to say that no student of early history can afford to be without *Kinship in Early Arabia*."—*Nature*.

"It is clearly and vividly written, full of curious and picturesque material, and incidentally throws light, not merely on the social history of Arabia, but on the earlier passages of Old Testament history .... We must be grateful to him for so valuable a contribution to the early history of social organisation."—*Scotsman*.

TRAVELS IN NORTHERN ARABIA IN 1876 AND 1877. By CHARLES M. DOUGHTY, of Gonville and Caius College. With Illustrations. Demy 8vo. [*In the Press.*

HISTORY OF NEPAL, translated by MUNSHĪ SHEW SHUNKER SINGH and PANDIT SHRĪ GUNĀNAND; edited with an Introductory Sketch of the Country and People by Dr D. WRIGHT, late Residency Surgeon at Kāthmāndū, and with facsimiles of native drawings, and portraits of Sir JUNG BAHADUR, the KING OF NEPĀL, &c. Super-royal 8vo. 10*s.* 6*d.*

"The Cambridge University Press have done well in publishing this work. Such translations are valuable not only to the historian but also to the ethnologist; . . . Dr Wright's Introduction is based on personal inquiry and observation, is written intelligently and candidly, and adds much to the value of the volume"—*Nature.*

A JOURNEY OF LITERARY AND ARCHÆOLOGICAL RESEARCH IN NEPAL AND NORTHERN INDIA, during the Winter of 1884-5. By CECIL BENDALL, M.A., Fellow of Gonville and Caius College, Cambridge; Professor of Sanskrit in University College, London. Demy 8vo. 10*s.*

THE UNIVERSITY OF CAMBRIDGE FROM THE EARLIEST TIMES TO THE ROYAL INJUNCTIONS OF 1535, by J. B. MULLINGER, M.A., Lecturer on History and Librarian to St John's College. Part I. Demy 8vo. (734 pp.), 12*s.*

Part II. From the Royal Injunctions of 1535 to the Accession of Charles the First. Demy 8vo. 18*s.*

"That Mr Mullinger's work should admit of being regarded as a continuous narrative, in which character it has no predecessors worth mentioning, is one of the many advantages it possesses over annalistic compilations, even so valuable as Cooper's, as well as over *Athenae.*"—Prof. A. W. Ward in the *Academy.*

"Mr Mullinger's narrative omits nothing which is required by the fullest interpretation of his subject. He shews in the statutes of the Colleges, the internal organization of the University, its connection with national problems, its studies, its social life, and the activity of its leading members. All this he combines in a form which is eminently readable."—PROF. CREIGHTON in *Cont. Review.*

"Mr Mullinger has succeeded perfectly in presenting the earnest and thoughtful student with a thorough and trustworthy history."—*Guardian.*

"The entire work is a model of accurate and industrious scholarship. The same qualities that distinguished the earlier volume are again visible, and the whole is still conspicuous for minuteness and fidelity of workmanship and breadth and toleration of view."—*Notes and Queries.*

"Mr Mullinger displays an admirable thoroughness in his work. Nothing could be more exhaustive and conscientious than his method: and his style...is picturesque and elevated."—*Times.*

HISTORY OF THE COLLEGE OF ST JOHN THE EVANGELIST, by THOMAS BAKER, B.D., Ejected Fellow. Edited by JOHN E. B. MAYOR, M.A. Two Vols. Demy 8vo. 24*s.*

"To antiquaries the book will be a source of almost inexhaustible amusement, by historians it will be found a work of considerable service on questions respecting our social progress in past times; and the care and thoroughness with which Mr Mayor has discharged his editorial functions are creditable to his learning and industry."—*Athenæum.*

"The work displays very wide reading, and it will be of great use to members of the college and of the university, and, perhaps, of still greater use to students of English history, ecclesiastical, political, social, literary and academical, who have hitherto had to be content with 'Dyer.'"—*Academy.*

SCHOLAE ACADEMICAE: some Account of the Studies at the English Universities in the Eighteenth Century. By CHRISTOPHER WORDSWORTH, M.A., Fellow of Peterhouse. Demy 8vo. 10*s.* 6*d.*

"Mr Wordsworth has collected a great quantity of minute and curious information about the working of Cambridge institutions in the last century, with an occasional comparison of the corresponding state of things at Oxford. . . . To a great extent it is purely a book of reference, and as such it will be of permanent value for the historical knowledge of English education and learning."—*Saturday Review.*

"Of the whole volume it may be said that it is a genuine service rendered to the study of University history, and that the habits of thought of any writer educated at either seat of learning in the last century will, in many cases, be far better understood after a consideration of the materials here collected."—*Academy.*

THE ARCHITECTURAL HISTORY OF THE UNIVERSITY OF CAMBRIDGE AND OF THE COLLEGES OF CAMBRIDGE AND ETON, by the late ROBERT WILLIS, M.A. F.R.S., Jacksonian Professor in the University of Cambridge. Edited with large Additions and a Continuation to the present time by JOHN WILLIS CLARK, M.A., formerly Fellow of Trinity College, Cambridge. Four Vols. Super Royal 8vo. £6. 6*s*.

Also a limited Edition of the same, consisting of 120 numbered Copies only, large paper Quarto; the woodcuts and steel engravings mounted on India paper; of which 100 copies are now offered for sale, at Twenty-five Guineas **net** each set.

MISCELLANEOUS.

A CATALOGUE OF ANCIENT MARBLES IN GREAT BRITAIN, by Prof. ADOLF MICHAELIS. Translated by C. A. M. FENNELL, Litt. D., late Fellow of Jesus College. Royal 8vo. Roxburgh (Morocco back), £2. 2*s*.

"The object of the present work of Michaelis is to describe and make known the vast treasures of ancient sculpture now accumulated in the galleries of Great Britain, the extent and value of which are scarcely appreciated, and chiefly so because there has hitherto been little accessible information about them. To the loving labours of a learned German the owners of art treasures in England are for the second time indebted for a full description of their rich possessions. Waagen gave to the private collections of pictures the advantage of his inspection and cultivated acquaintance with art, and now Michaelis performs the same office for the still less known private hoards of antique sculptures for which our country is so remarkable. The book is beautifully executed, and with its few handsome plates, and excellent indexes, does much credit to the Cambridge Press. It has not been printed in German, but appears for the first time in the English translation. All lovers of true art and of good work should be grateful to the Syndics of the University Press for the liberal facilities afforded by them towards the production of this important volume by Professor Michaelis." —*Saturday Review.*

"Professor Michaelis has achieved so high a fame as an authority in classical archæology that it seems unnecessary to say how good a book this is."—*The Antiquary.*

RHODES IN ANCIENT TIMES. By CECIL TORR, M.A. With six plates. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

THE WOODCUTTERS OF THE NETHERLANDS during the last quarter of the Fifteenth Century. In three parts. I. History of the Woodcutters. II. Catalogue of their Woodcuts. III. List of the Books containing Woodcuts. By WILLIAM MARTIN CONWAY. Demy 8vo. 10*s*. 6*d*.

A GRAMMAR OF THE IRISH LANGUAGE. By Prof. WINDISCH. Translated by Dr NORMAN MOORE. Crown 8vo. 7*s*. 6*d*.

LECTURES ON TEACHING, delivered in the University of Cambridge in the Lent Term, 1880. By J. G. FITCH, M.A., LL.D. Her Majesty's Inspector of Training Colleges. Cr. 8vo. New Edit. 5*s*.

"As principal of a training college and as a Government inspector of schools, Mr Fitch has got at his fingers' ends the working of primary education, while as assistant commissioner to the late Endowed Schools Commission he has seen something of the machinery of our higher schools . . . Mr Fitch's book covers so wide a field and touches on so many burning questions that we must be content to recommend it as the best existing *vade mecum* for the teacher." —*Pall Mall Gazette.*

"Therefore, without reviewing the book for the second time, we are glad to avail ourselves of the opportunity of calling attention to the re-issue of the volume in the five-shilling form, bringing it within the reach of the rank and file of the profession. We cannot let the occasion pass without making special reference to the excellent section on 'punishments' in the lecture on 'Discipline.'"—*School Board Chronicle.*

For other books on Education, see Pitt Press Series, pp. 30, 31.

FROM SHAKESPEARE TO POPE: an Inquiry into the causes and phenomena of the rise of Classical Poetry in England. By EDMUND GOSSE, M.A., Clark Lecturer in English Literature at Trinity College, Cambridge. Crown 8vo. 6*s*.

THE LITERATURE OF THE FRENCH RENAISSANCE. An Introductory Essay. By A. A. TILLEY, M.A., Fellow and Tutor of King's College, Cambridge. Crown 8vo. 6*s*.

STUDIES IN THE LITERARY RELATIONS OF ENGLAND WITH GERMANY IN THE SIXTEENTH CENTURY. By C. H. HERFORD, M.A. Crown 8vo. 9*s*.

CATALOGUE OF THE HEBREW MANUSCRIPTS preserved in the University Library, Cambridge. By Dr S. M. SCHILLER-SZINESSY. Volume I. containing Section I. *The Holy Scriptures;* Section II. *Commentaries on the Bible*. Demy 8vo. 9*s*. Volume II. *In the Press*.

A CATALOGUE OF THE MANUSCRIPTS preserved in the Library of the University of Cambridge. Demy 8vo. 5 Vols. 10*s*. each. INDEX TO THE CATALOGUE. Demy 8vo. 10*s*.

A CATALOGUE OF ADVERSARIA and printed books containing MS. notes, preserved in the Library of the University of Cambridge. 3*s*. 6*d*.

THE ILLUMINATED MANUSCRIPTS IN THE LIBRARY OF THE FITZWILLIAM MUSEUM, Catalogued with Descriptions, and an Introduction, by W. G. SEARLE, M.A., late Fellow of Queens' College, Cambridge Demy 8vo. 7*s*. 6*d*

A CHRONOLOGICAL LIST OF THE GRACES, Documents, and other Papers in the University Registry which concern the University Library. Demy 8vo. 2*s*. 6*d*.

CATALOGUS BIBLIOTHECÆ BURCKHARDTIANÆ. Demy 4to. 5*s*.

GRADUATI CANTABRIGIENSES: SIVE CATALOGUS exhibens nomina eorum quos ab Anno Academico Admissionum MDCCC usque ad octavum diem Octobris MDCCCLXXXIV gradu quocunque ornavit Academia Cantabrigiensis, e libris subscriptionum desumptus. Cura HENRICI RICHARDS LUARD S. T. P. Coll. SS. Trin. Socii atque Academiæ Registrarii. Demy 8vo. 12*s*. 6*d*.

STATUTES OF THE UNIVERSITY OF CAMBRIDGE and for the Colleges therein, made published and approved (1878—1882) under the Universities of Oxford and Cambridge Act, 1877. With an Appendix. Demy 8vo. 16*s*.

STATUTES OF THE UNIVERSITY OF CAMBRIDGE. With some Acts of Parliament relating to the University. Demy 8vo. 3*s*. 6*d*.

ORDINANCES OF THE UNIVERSITY OF CAMBRIDGE. Demy 8vo., cloth. 7*s*. 6*d*.

TRUSTS, STATUTES AND DIRECTIONS affecting (1) The Professorships of the University. (2) The Scholarships and Prizes. (3) Other Gifts and Endowments. Demy 8vo. 5*s*.

COMPENDIUM OF UNIVERSITY REGULATIONS, for the use of persons in Statu Pupillari. Demy 8vo. 6*d*.

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

The Cambridge Bible for Schools and Colleges.

GENERAL EDITOR: THE VERY REVEREND J. J. S. PEROWNE, D.D., DEAN OF PETERBOROUGH.

"It is difficult to commend too highly this excellent series, the volumes of which are now becoming numerous."—*Guardian.*

"The modesty of the general title of this series has, we believe, led many to misunderstand its character and underrate its value. The books are well suited for study in the upper forms of our best schools, but not the less are they adapted to the wants of all Bible students who are not specialists. We doubt, indeed, whether any of the numerous popular commentaries recently issued in this country will be found more serviceable for general use."—*Academy.*

"Of great value. The whole series of comments for schools is highly esteemed by students capable of forming a judgment. The books are scholarly without being pretentious: information is so given as to be easily understood."—*Sword and Trowel.*

The Very Reverend J. J. S. PEROWNE, D.D., Dean of Peterborough, has undertaken the general editorial supervision of the work, assisted by a staff of eminent coadjutors. Some of the books have been already edited or undertaken by the following gentlemen:

Rev. A. CARR, M.A., *late Assistant Master at Wellington College.*
Rev. T. K. CHEYNE, M.A., D.D., *late Fellow of Balliol College, Oxford.*
Rev. S. COX, *Nottingham.*
Rev. A. B. DAVIDSON, D.D., *Professor of Hebrew, Edinburgh.*
The Ven. F. W. FARRAR, D.D., *Archdeacon of Westminster.*
Rev. C. D. GINSBURG, LL.D.
Rev. A. E. HUMPHREYS, M.A., *late Fellow of Trinity College, Cambridge.*
Rev. A. F. KIRKPATRICK, M.A., *Fellow of Trinity College, Regius Professor of Hebrew.*
Rev. J. J. LIAS, M.A., *late Professor at St David's College, Lampeter.*
Rev. J. R. LUMBY, D.D., *Norrisian Professor of Divinity.*
Rev. G. F. MACLEAR, D.D., *Warden of St Augustine's College, Canterbury.*
Rev. H. C. G. MOULE, M.A., *late Fellow of Trinity College, Principal of Ridley Hall, Cambridge.*
Rev. W. F. MOULTON, D.D., *Head Master of the Leys School, Cambridge.*
Rev. E. H. PEROWNE, D.D., *Master of Corpus Christi College, Cambridge.*
The Ven. T. T. PEROWNE, B.D., *Archdeacon of Norwich.*
Rev. A. PLUMMER, M.A., D.D., *Master of University College, Durham.*
The Very Rev. E. H. PLUMPTRE, D.D., *Dean of Wells.*
Rev. W. SIMCOX, M.A., *Rector of Weyhill, Hants.*
W. ROBERTSON SMITH, M.A., *Fellow of Christ's College, and University Librarian.*
Rev. H. D. M. SPENCE, M.A., *Hon. Canon of Gloucester Cathedral.*
Rev. A. W. STREANE, M.A., *Fellow of Corpus Christi College, Cambridge.*

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

THE CAMBRIDGE BIBLE FOR SCHOOLS & COLLEGES.

Continued.

Now Ready. Cloth, Extra Fcap. 8vo.

THE BOOK OF JOSHUA. By the Rev. G. F. MACLEAR, D.D. With 2 Maps. 2*s*. 6*d*.

THE BOOK OF JUDGES. By the Rev. J. J. LIAS, M.A. With Map. 3*s*. 6*d*.

THE FIRST BOOK OF SAMUEL. By the Rev. Professor KIRKPATRICK, M.A. With Map. 3*s*. 6*d*.

THE SECOND BOOK OF SAMUEL. By the Rev. Professor KIRKPATRICK, M.A. With 2 Maps. 3*s*. 6*d*.

THE FIRST BOOK OF KINGS. By the Rev. Prof. LUMBY, D.D. 3*s*. 6*d*.

THE BOOK OF JOB. By the Rev. A. B. DAVIDSON, D.D. 5*s*.

THE BOOK OF ECCLESIASTES. By the Very Rev. E. H. PLUMPTRE, D.D., Dean of Wells. 5*s*.

THE BOOK OF JEREMIAH. By the Rev. A. W. STREANE, M.A. With Map. 4*s*. 6*d*.

THE BOOK OF HOSEA. By Rev. T. K. CHEYNE, M.A., D.D. 3*s*.

THE BOOKS OF OBADIAH AND JONAH. By Archdeacon PEROWNE. 2*s*. 6*d*.

THE BOOK OF MICAH. By Rev. T. K. CHEYNE, D.D. 1*s*. 6*d*.

THE BOOKS OF HAGGAI AND ZECHARIAH. By Archdeacon PEROWNE. 3*s*.

THE GOSPEL ACCORDING TO ST MATTHEW. By the Rev. A. CARR, M.A. With 2 Maps. 2*s*. 6*d*.

THE GOSPEL ACCORDING TO ST MARK. By the Rev. G. F. MACLEAR, D.D. With 4 Maps. 2*s*. 6*d*.

THE GOSPEL ACCORDING TO ST LUKE. By Archdeacon F. W. FARRAR. With 4 Maps. 4*s*. 6*d*.

THE GOSPEL ACCORDING TO ST JOHN. By the Rev. A. PLUMMER, M.A., D.D. With 4 Maps. 4*s*. 6*d*.

THE ACTS OF THE APOSTLES. By the Rev. Professor LUMBY, D.D. With 4 Maps. 4*s*. 6*d*.

THE EPISTLE TO THE ROMANS. By the Rev. H. C. G. MOULE, M.A. 3*s*. 6*d*.

THE FIRST EPISTLE TO THE CORINTHIANS. By the Rev. J. J. LIAS, M.A. With a Map and Plan. 2*s*.

THE SECOND EPISTLE TO THE CORINTHIANS. By the Rev. J. J. LIAS, M.A. 2*s*.

THE EPISTLE TO THE EPHESIANS. By the Rev. H. C. G. MOULE, M.A. 2*s*. 6*d*.

THE EPISTLE TO THE HEBREWS. By Arch. FARRAR. 3*s*. 6*d*.

THE GENERAL EPISTLE OF ST JAMES. By the Very Rev. E. H. PLUMPTRE, D.D., Dean of Wells. 1*s*. 6*d*.

THE EPISTLES OF ST PETER AND ST JUDE. By the same Editor. 2*s*. 6*d*.

THE EPISTLES OF ST JOHN. By the Rev. A. PLUMMER, M.A., D.D. 3*s*. 6*d*.

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

THE CAMBRIDGE BIBLE FOR SCHOOLS & COLLEGES.

Continued.

Preparing.

THE BOOK OF GENESIS. By the Very Rev. the DEAN OF PETERBOROUGH.

THE BOOKS OF EXODUS, NUMBERS AND DEUTERONOMY. By the Rev. C. D. GINSBURG, LL.D.

THE SECOND BOOK OF KINGS. By the Rev. Prof. LUMBY, D.D.

THE BOOK OF PSALMS. By the Rev. Prof. KIRKPATRICK, M.A.

THE BOOK OF ISAIAH. By W. ROBERTSON SMITH, M.A.

THE BOOK OF EZEKIEL. By the Rev. A. B. DAVIDSON, D.D.

THE EPISTLE TO THE GALATIANS. By the Rev. E. H. PEROWNE, D.D.

THE EPISTLES TO THE PHILIPPIANS, COLOSSIANS AND PHILEMON. By the Rev. H. C. G. MOULE, M.A.

THE BOOK OF REVELATION. By the Rev. W. SIMCOX, M.A.

THE CAMBRIDGE GREEK TESTAMENT

FOR SCHOOLS AND COLLEGES,

with a Revised Text, based on the most recent critical authorities, and English Notes, prepared under the direction of the General Editor,

THE VERY REVEREND J. J. S. PEROWNE, D.D.

Now Ready.

THE GOSPEL ACCORDING TO ST MATTHEW. By the Rev. A. CARR, M.A. With 4 Maps. 4*s.* 6*d.*

"Copious illustrations, gathered from a great variety of sources, make his notes a very valuable aid to the student. They are indeed remarkably interesting, while all explanations on meanings, applications, and the like are distinguished by their lucidity and good sense."—*Pall Mall Gazette.*

THE GOSPEL ACCORDING TO ST MARK. By the Rev. G. F. MACLEAR, D.D. With 3 Maps. 4*s.* 6*d.*

"The Cambridge Greek Testament, of which Dr Maclear's edition of the Gospel according to St Mark is a volume, certainly supplies a want. Without pretending to compete with the leading commentaries, or to embody very much original research, it forms a most satisfactory introduction to the study of the New Testament in the original . . . Dr Maclear's introduction contains all that is known of St Mark's life, with references to passages in the New Testament in which he is mentioned; an account of the circumstances in which the Gospel was composed, with an estimate of the influence of St Peter's teaching upon St Mark; an excellent sketch of the special characteristics of this Gospel; an analysis, and a chapter on the text of the New Testament generally . . . The work is completed by three good maps."—*Saturday Review.*

THE GOSPEL ACCORDING TO ST LUKE. By Archdeacon FARRAR. With 4 Maps. 6*s.*

THE GOSPEL ACCORDING TO ST JOHN. By the Rev. A. PLUMMER, M.A., D.D. With 4 Maps. 6*s.*

"A valuable addition has also been made to 'The Cambridge Greek Testament for Schools,' Dr Plummer's notes on 'the Gospel according to St John' are scholarly, concise, and instructive, and embody the results of much thought and wide reading."—*Expositor.*

THE ACTS OF THE APOSTLES. By the Rev. Prof. LUMBY, D.D., with 4 Maps. 6*s.*

THE FIRST EPISTLE TO THE CORINTHIANS. By the Rev. J. J. LIAS, M.A. 3*s.*

THE EPISTLE TO THE HEBREWS. By Archdeacon FARRAR. [*In the Press.*

THE EPISTLES OF ST JOHN. By the Rev. A. PLUMMER, M.A., D.D. 4*s.*

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

THE PITT PRESS SERIES.

I. GREEK.

SOPHOCLES.—OEDIPUS TYRANNUS. School Edition, with Introduction and Commentary, by R. C. JEBB, Litt. D., LL.D., Professor of Greek in the University of Glasgow. 4*s.* 6*d.*

XENOPHON.—ANABASIS, BOOKS I. III. IV. and V. With a Map and English Notes by ALFRED PRETOR, M.A., Fellow of St Catharine's College, Cambridge. 2*s.* each.

"In Mr Pretor's edition of the Anabasis the text of Kühner has been followed in the main, while the exhaustive and admirable notes of the great German editor have been largely utilised. These notes deal with the minutest as well as the most important difficulties in construction, and all questions of history, antiquity, and geography are briefly but very effectually elucidated."—*The Examiner.*

"We welcome this addition to the other books of the *Anabasis* so ably edited by Mr Pretor. Although originally intended for the use of candidates at the university local examinations, yet this edition will be found adapted not only to meet the wants of the junior student, but even advanced scholars will find much in this work that will repay its perusal."—*The Schoolmaster.*

"Mr Pretor's 'Anabasis of Xenophon, Book IV.' displays a union of accurate Cambridge scholarship, with experience of what is required by learners gained in examining middle-class schools. The text is large and clearly printed, and the notes explain all difficulties. . . . Mr Pretor's notes seem to be all that could be wished as regards grammar, geography, and other matters."—*The Academy.*

BOOKS II. VI. and VII. By the same Editor. 2*s.* 6*d.* each.

"Another Greek text, designed it would seem for students preparing for the local examinations, is 'Xenophon's Anabasis,' Book II., with English Notes, by Alfred Pretor, M.A. The editor has exercised his usual discrimination in utilising the text and notes of Kuhner, with the occasional assistance of the best hints of Schneider, Vollbrecht and Macmichael on critical matters, and of Mr R. W. Taylor on points of history and geography. . . When Mr Pretor commits himself to Commentator's work, he is eminently helpful. . . Had we to introduce a young Greek scholar to Xenophon, we should esteem ourselves fortunate in having Pretor's text-book as our chart and guide."—*Contemporary Review.*

XENOPHON.—ANABASIS. By A. PRETOR, M.A., Text and Notes, complete in two Volumes. 7*s.* 6*d.*

XENOPHON.—AGESILAUS. The Text revised with Critical and Explanatory Notes, Introduction, Analysis, and Indices. By H. HAILSTONE, M.A., late Scholar of Peterhouse. 2*s.* 6*d.*

XENOPHON.—CYROPAEDEIA. BOOKS I. II. With Introduction and Notes. By Rev. HUBERT A. HOLDEN, M.A., LL.D. [*Nearly ready.*

ARISTOPHANES—RANAE. With English Notes and Introduction by W. C. GREEN, M.A., late Assistant Master at Rugby School. 3*s.* 6*d.*

ARISTOPHANES—AVES. By the same Editor. *New Edition.* 3*s.* 6*d.*

"The notes to both plays are excellent. Much has been done in these two volumes to render the study of Aristophanes a real treat to a boy instead of a drudgery, by helping him to understand the fun and to express it in his mother tongue. —*The Examiner.*

ARISTOPHANES—PLUTUS. By the same Editor. 3*s.* 6*d.*

EURIPIDES. HERCULES FURENS. With Introductions, Notes and Analysis. By A. GRAY, M.A., Fellow of Jesus College, and J. T. HUTCHINSON, M.A., Christ's College. New Edition, with additions. 2*s.*

"Messrs Hutchinson and Gray have produced a careful and useful edition."—*Saturday Review.*

EURIPIDES. HERACLEIDÆ. With Introduction and Critical Notes by E. A. BECK, M.A., Fellow of Trinity Hall. 3*s.* 6*d.*

LUCIANI SOMNIUM CHARON PISCATOR ET DE LUCTU, with English Notes by W. E. HEITLAND, M.A., Fellow of St John's College, Cambridge. New Edition, with Appendix. 3*s.* 6*d.*

PLUTARCH'S LIVES OF THE GRACCHI. With Introduction, Notes and Lexicon by Rev. HUBERT A. HOLDEN, M.A., LL.D., Examiner in Greek to the University of London. 6*s.*

PLUTARCH'S LIFE OF SULLA. With Introduction, Notes, and Lexicon. By the Rev. HUBERT A. HOLDEN, M.A., LL.D. 6*s.*

OUTLINES OF THE PHILOSOPHY OF ARISTOTLE. Edited by E. WALLACE, M.A. (See p. 31.)

II. LATIN.

M. T. CICERONIS DE AMICITIA. Edited by J. S. REID, Litt. D., Fellow and Tutor of Gonville and Caius College. New Edition, with Additions. 3*s.* 6*d.*

"Mr Reid has decidedly attained his aim, namely, 'a thorough examination of the Latinity of the dialogue.' . . . . . The revision of the text is most valuable, and comprehends sundry acute corrections. . . . This volume, like Mr Reid's other editions, is a solid gain to the scholarship of the country."—*Athenæum.*

"A more distinct gain to scholarship is Mr Reid's able and thorough edition of the *De Amicitiâ* of Cicero, a work of which, whether we regard the exhaustive introduction or the instructive and most suggestive commentary, it would be difficult to speak too highly. . . . When we come to the commentary, we are only amazed by its fulness in proportion to its bulk. Nothing is overlooked which can tend to enlarge the learner's general knowledge of Ciceronian Latin or to elucidate the text."—*Saturday Review.*

M. T. CICERONIS CATO MAJOR DE SENECTUTE. Edited by J. S. REID, Litt. D. 3*s.* 6*d.*

"The notes are excellent and scholarlike, adapted for the upper forms of public schools, and likely to be useful even to more advanced students."—*Guardian.*

M. T. CICERONIS ORATIO PRO ARCHIA POETA. Edited by J. S. REID, Litt. D. Revised Edition. 2*s.*

"It is an admirable specimen of careful editing. An Introduction tells us everything we could wish to know about Archias, about Cicero's connexion with him, about the merits of the trial, and the genuineness of the speech. The text is well and carefully printed. The notes are clear and scholar-like. . . . No boy can master this little volume without feeling that he has advanced a long step in scholarship."—*The Academy.*

M. T. CICERONIS PRO L. CORNELIO BALBO ORATIO. Edited by J. S. REID, Litt. D. 1*s.* 6*d.*

"We are bound to recognize the pains devoted in the annotation of these two orations to the minute and thorough study of their Latinity, both in the ordinary notes and in the textual appendices."—*Saturday Review.*

M. T. CICERONIS PRO P. CORNELIO SULLA ORATIO. Edited by J. S. REID, Litt. D. 3*s.* 6*d.*

"Mr Reid is so well known to scholars as a commentator on Cicero that a new work from him scarcely needs any commendation of ours. His edition of the speech *Pro Sulla* is fully equal in merit to the volumes which he has already published . . . It would be difficult to speak too highly of the notes. There could be no better way of gaining an insight into the characteristics of Cicero's style and the Latinity of his period than by making a careful study of this speech with the aid of Mr Reid's commentary . . . Mr Reid's intimate knowledge of the minutest details of scholarship enables him to detect and explain the slightest points of distinction between the usages of different authors and different periods . . . The notes are followed by a valuable appendix on the text, and another on points of orthography; an excellent index brings the work to a close."—*Saturday Review.*

M. T. CICERONIS PRO CN. PLANCIO ORATIO. Edited by H. A. HOLDEN, LL.D., Examiner in Greek to the University of London. 4*s.* 6*d.*

"As a book for students this edition can have few rivals. It is enriched by an excellent introduction and a chronological table of the principal events of the life of Cicero; while in its appendix, and in the notes on the text which are added, there is much of the greatest value. The volume is neatly got up, and is in every way commendable."—*The Scotsman.*

M. T. CICERONIS IN Q. CAECILIUM DIVINATIO ET IN C. VERREM ACTIO PRIMA. With Introduction and Notes by W. E. HEITLAND, M.A., and HERBERT COWIE, M.A., Fellows of St John's College, Cambridge. 3*s.*

M. T. CICERONIS ORATIO PRO L. MURENA, with English Introduction and Notes. By W. E. HEITLAND, M.A., Fellow and Classical Lecturer of St John's College, Cambridge. **Second Edition, carefully revised.** 3*s.*

"Those students are to be deemed fortunate who have to read Cicero's lively and brilliant oration for L. Murena with Mr Heitland's handy edition, which may be pronounced 'four-square' in point of equipment, and which has, not without good reason, attained the honours of a second edition."—*Saturday Review.*

M. T. CICERONIS IN GAIUM VERREM ACTIO PRIMA. With Introduction and Notes. By H. COWIE, M.A., Fellow of St John's College, Cambridge. 1*s.* 6*d.*

M. T. CICERONIS ORATIO PRO T. A. MILONE, with a Translation of Asconius' Introduction, Marginal Analysis and English Notes. Edited by the Rev. JOHN SMYTH PURTON, B.D., late President and Tutor of St Catharine's College. 2*s.* 6*d.*

"The editorial work is excellently done."—*The Academy.*

M. T. CICERONIS SOMNIUM SCIPIONIS. With Introduction and Notes. By W. D. PEARMAN, M.A., Head Master of Potsdam School, Jamaica. 2*s.*

P. OVIDII NASONIS FASTORUM LIBER VI. With a Plan of Rome and Notes by A. SIDGWICK, M.A., Tutor of Corpus Christi College, Oxford. 1*s.* 6*d.*

"Mr Sidgwick's editing of the Sixth Book of Ovid's *Fasti* furnishes a careful and serviceable volume for average students. It eschews 'construes' which supersede the use of the dictionary, but gives full explanation of grammatical usages and historical and mythical allusions, besides illustrating peculiarities of style, true and false derivations, and the more remarkable variations of the text."—*Saturday Review.*

"It is eminently good and useful. . . . The Introduction is singularly clear on the astronomy of Ovid, which is properly shown to be ignorant and confused; there is an excellent little map of Rome, giving just the places mentioned in the text and no more; the notes are evidently written by a practical schoolmaster."—*The Academy.*

M. ANNAEI LUCANI PHARSALIAE LIBER PRIMUS, edited with English Introduction and Notes by W. E. HEITLAND, M.A. and C. E. HASKINS, M.A., Fellows and Lecturers of St John's College, Cambridge. 1*s.* 6*d.*

"A careful and scholarlike production."—*Times.*

"In nice parallels of Lucan from Latin poets and from Shakspeare, Mr Haskins and Mr Heitland deserve praise."—*Saturday Review.*

GAI IULI CAESARIS DE BELLO GALLICO COMMENT. I. II. III. With Maps and English Notes by A. G. PESKETT, M.A., Fellow of Magdalene College, Cambridge. 3*s.*

"In an unusually succinct introduction he gives all the preliminary and collateral information that is likely to be useful to a young student; and, wherever we have examined his notes, we have found them eminently practical and satisfying. . . The book may well be recommended for careful study in school or college."—*Saturday Review.*

"The notes are scholarly, short, and a real help to the most elementary beginners in Latin prose."—*The Examiner.*

—— COMMENT. IV. AND V. AND COMMENT. VII. by the same Editor. 2*s.* each.

—— COMMENT. VI. AND COMMENT. VIII. by the same Editor. 1*s.* 6*d.* each.

P. VERGILI MARONIS AENEIDOS LIBRI I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX., X., XI., XII. Edited with Notes by A. SIDGWICK, M.A., Tutor of Corpus Christi College, Oxford. 1*s.* 6*d.* each.

"Much more attention is given to the literary aspect of the poem than is usually paid to it in editions intended for the use of beginners. The introduction points out the distinction between primitive and literary epics, explains the purpose of the poem, and gives an outline of the story."—*Saturday Review.*

"Mr Arthur Sidgwick's 'Vergil, Aeneid, Book XII.' is worthy of his reputation, and is distinguished by the same acuteness and accuracy of knowledge, appreciation of a boy's difficulties and ingenuity and resource in meeting them, which we have on other occasions had reason to praise in these pages."—*The Academy.*

"As masterly in its clearly divided preface and appendices as in the sound and independent character of its annotations. . . . There is a great deal more in the notes than mere compilation and suggestion. ... No difficulty is left unnoticed or unhandled."—*Saturday Review.*

BOOKS IX. X. in one volume. 3*s.*

BOOKS X., XI., XII. in one volume. 3*s.* 6*d.*

P. VERGILI MARONIS GEORGICON LIBRI I. II. By the same Editor. 2*s.*

QUINTUS CURTIUS. A Portion of the History. (ALEXANDER IN INDIA.) By W. E. HEITLAND, M.A., Fellow and Lecturer of St John's College, Cambridge, and T. E. RAVEN, B.A., Assistant Master in Sherborne School. 3*s.* 6*d.*

"Equally commendable as a genuine addition to the existing stock of school-books is *Alexander in India*, a compilation from the eighth and ninth books of Q. Curtius, edited for the Pitt Press by Messrs Heitland and Raven. . . . The work of Curtius has merits of its own, which, in former generations, made it a favourite with English scholars, and which still make it a popular text-book in Continental schools. . . . . . The reputation of Mr Heitland is a sufficient guarantee for the scholarship of the notes, which are ample without being excessive, and the book is well furnished with all that is needful in the nature of maps, indices, and appendices."—*Academy.*

BEDA'S ECCLESIASTICAL HISTORY, BOOKS III., IV., the Text from the very ancient MS. in the Cambridge University Library, collated with six other MSS. Edited, with a life from the German of EBERT, and with Notes, &c. by J. E. B. MAYOR, M.A., Professor of Latin, and J. R. LUMBY, D.D., Norrisian Professor of Divinity. Revised edition. 7*s.* 6*d.*

"To young students of English History the illustrative notes will be of great service, while the study of the texts will be a good introduction to Mediæval Latin."—*The Nonconformist.*

"In Bede's works Englishmen can go back to *origines* of their history, unequalled for form and matter by any modern European nation. Prof. Mayor has done good service in rendering a part of Bede's greatest work accessible to those who can read Latin with ease. He has adorned this edition of the third and fourth books of the 'Ecclesiastical History' with that amazing erudition for which he is unrivalled among Englishmen and rarely equalled by Germans. And however interesting and valuable the text may be, we can certainly apply to his notes the expression, *La sauce vaut mieux que le poisson.* They are literally crammed with interesting information about early English life. For though ecclesiastical in name, Bede's history treats of all parts of the national life, since the Church had points of contact with all."—*Examiner.*

BOOKS I. and II. *In the Press.*

III. FRENCH.

JEANNE D'ARC by A. DE LAMARTINE. With a Map and Notes Historical and Philological and a Vocabulary by Rev. A. C. CLAPIN, M.A., St John's College, Cambridge, and Bachelier-ès-Lettres of the University of France. 2*s.*

LE BOURGEOIS GENTILHOMME, Comédie-Ballet en Cinq Actes. Par J.-B. POQUELIN DE MOLIÈRE (1670). With a life of Molière and Grammatical and Philological Notes. By the same Editor. 1*s.* 6*d.*

LA PICCIOLA. By X. B. SAINTINE. The Text, with Introduction, Notes and Map, by the same Editor. 2*s.*

LA GUERRE. By MM. ERCKMANN-CHATRIAN. With Map, Introduction and Commentary by the same Editor. 3*s.*

LAZARE HOCHE—PAR ÉMILE DE BONNECHOSE. With Three Maps, Introduction and Commentary, by C. COLBECK, M.A., late Fellow of Trinity College, Cambridge. 2*s.*

LE VERRE D'EAU. A Comedy, by SCRIBE. With a Biographical Memoir, and Grammatical, Literary and Historical Notes. By the same Editor. 2*s.*

"It may be national prejudice, but we consider this edition far superior to any of the series which hitherto have been edited exclusively by foreigners. Mr Colbeck seems better to understand the wants and difficulties of an English boy. The etymological notes especially are admirable. . . . The historical notes and introduction are a piece of thorough honest work."—*Journal of Education.*

HISTOIRE DU SIÈCLE DE LOUIS XIV PAR VOLTAIRE. Part I. Chaps. I.—XIII. Edited with Notes Philological and Historical, Biographical and Geographical Indices, etc. by GUSTAVE MASSON, B.A. Univ. Gallic., Officier d'Académie, Assistant Master of Harrow School, and G. W. PROTHERO, M.A., Fellow and Tutor of King's College, Cambridge. 2*s.* 6*d.*

"Messrs Masson and Prothero have, to judge from the first part of their work, performed with much discretion and care the task of editing Voltaire's *Siècle de Louis XIV* for the 'Pitt Press Series.' Besides the usual kind of notes, the editors have in this case, influenced by Voltaire's 'summary way of treating much of the history,' given a good deal of historical information, in which they have, we think, done well. At the beginning of the book will be found excellent and succinct accounts of the constitution of the French army and Parliament at the period treated of."—*Saturday Review.*

—— Part II. Chaps. XIV.—XXIV. With Three Maps of the Period. By the same Editors. 2*s.* 6*d.*

—— Part III. Chap. XXV. to the end. By the same Editors. 2*s.* 6*d.*

M. DARU, par M. C. A. SAINTE-BEUVE, (Causeries du Lundi, Vol. IX.). With Biographical Sketch of the Author, and Notes Philological and Historical. By GUSTAVE MASSON. 2*s.*

LA SUITE DU MENTEUR. A Comedy in Five Acts, by P. CORNEILLE. Edited with Fontenelle's Memoir of the Author, Voltaire's Critical Remarks, and Notes Philological and Historical. By GUSTAVE MASSON. 2*s.*

LA JEUNE SIBÉRIENNE. LE LÉPREUX DE LA CITÉ D'AOSTE. Tales by COUNT XAVIER DE MAISTRE. With Biographical Notice, Critical Appreciations, and Notes. By G. MASSON. 2*s.*

LE DIRECTOIRE. (Considérations sur la Révolution Française. Troisième et quatrième parties.) Par MADAME LA BARONNE DE STAËL-HOLSTEIN. With a Critical Notice of the Author, a Chronological Table, and Notes Historical and Philological, by G. MASSON, B.A., and G. W. PROTHERO, M.A. Revised and enlarged Edition. 2*s*.

"Prussia under Frederick the Great, and France under the Directory, bring us face to face respectively with periods of history which it is right should be known thoroughly, and which are well treated in the Pitt Press volumes. The latter in particular, an extract from the world-known work of Madame de Staël on the French Revolution, is beyond all praise for the excellence both of its style and of its matter."—*Times*.

DIX ANNÉES D'ÉXIL. LIVRE II. CHAPITRES 1—8. Par MADAME LA BARONNE DE STAËL-HOLSTEIN. With a Biographical Sketch of the Author, a Selection of Poetical Fragments by Madame de Staël's Contemporaries, and Notes Historical and Philological. By GUSTAVE MASSON and G. W. PROTHERO, M.A. Revised and enlarged edition. 2*s*.

FRÉDÉGONDE ET BRUNEHAUT. A Tragedy in Five Acts, by N. LEMERCIER. Edited with Notes, Genealogical and Chronological Tables, a Critical Introduction and a Biographical Notice. By GUSTAVE MASSON. 2*s*.

LE VIEUX CÉLIBATAIRE. A Comedy, by COLLIN D'HARLEVILLE. With a Biographical Memoir, and Grammatical, Literary and Historical Notes. By the same Editor. 2*s*.

"M. Masson is doing good work in introducing learners to some of the less-known French play-writers. The arguments are admirably clear, and the notes are not too abundant."—*Academy*.

LA MÉTROMANIE, A Comedy, by PIRON, with a Biographical Memoir, and Grammatical, Literary and Historical Notes. By the same Editor. 2*s*.

LASCARIS, OU LES GRECS DU XVE. SIÈCLE, Nouvelle Historique, par A. F. VILLEMAIN, with a Biographical Sketch of the Author, a Selection of Poems on Greece, and Notes Historical and Philological. By the same Editor. 2*s*.

LETTRES SUR L'HISTOIRE DE FRANCE (XIII—XXIV.). Par AUGUSTIN THIERRY. By GUSTAVE MASSON, B.A. and G. W. PROTHERO, M.A. With Map. 2*s*. 6*d*.

IV. GERMAN.

DIE KARAVANE von WILHELM HAUFF. Edited with Notes by A. SCHLOTTMANN, Ph. D. 3*s*. 6*d*.

CULTURGESCHICHTLICHE NOVELLEN, von W. H. RIEHL, with Grammatical, Philological, and Historical Notes, and a Complete Index, by H. J. WOLSTENHOLME, B.A. (Lond.). 4*s*. 6*d*.

ERNST, HERZOG VON SCHWABEN. UHLAND. With Introduction and Notes. By H. J. WOLSTENHOLME, B.A. (Lond.), Lecturer in German at Newnham College, Cambridge. 3*s*. 6*d*.

ZOPF UND SCHWERT. Lustspiel in fünf Aufzügen von KARL GUTZKOW. With a Biographical and Historical Introduction, English Notes, and an Index. By the same Editor. 3*s*. 6*d*.

"We are glad to be able to notice a careful edition of K. Gutzkow's amusing comedy 'Zopf and Schwert' by Mr H. J. Wolstenholme. . . . These notes are abundant and contain references to standard grammatical works."—*Academy*.

Goethe's Knabenjahre. (1749—1759.) GOETHE'S BOYHOOD: being the First Three Books of his Autobiography. Arranged and Annotated by WILHELM WAGNER, Ph. D., late Professor at the Johanneum, Hamburg. 2*s*.

HAUFF. DAS WIRTHSHAUS IM SPESSART. Edited by A. SCHLOTTMANN, Ph. D., late Assistant Master at Uppingham School. 3*s*. 6*d*.

DER OBERHOF. A Tale of Westphalian Life, by KARL IMMERMANN. With a Life of Immermann and English Notes, by WILHELM WAGNER, Ph.D., late Professor at the Johanneum, Hamburg. 3*s*.

A BOOK OF GERMAN DACTYLIC POETRY. Arranged and Annotated by the same Editor. 3*s*.

Der erste Kreuzzug (THE FIRST CRUSADE), by FRIEDRICH VON RAUMER. Condensed from the Author's 'History of the Hohenstaufen', with a life of RAUMER, two Plans and English Notes. By the same Editor. 2*s*.

"Certainly no more interesting book could be made the subject of examinations. The story of the First Crusade has an undying interest. The notes are, on the whole, good."—*Educational Times.*

A BOOK OF BALLADS ON GERMAN HISTORY. Arranged and Annotated by the same Editor. 2*s*.

"It carries the reader rapidly through some of the most important incidents connected with the German race and name, from the invasion of Italy by the Visigoths under their King Alaric, down to the Franco-German War and the installation of the present Emperor. The notes supply very well the connecting links between the successive periods, and exhibit in its various phases of growth and progress, or the reverse, the vast unwieldy mass which constitutes modern Germany." —*Times.*

DER STAAT FRIEDRICHS DES GROSSEN. By G. FREYTAG. With Notes. By the same Editor. 2*s*.

"Prussia under Frederick the Great, and France under the Directory, bring us face to face respectively with periods of history which it is right should be known thoroughly, and which are well treated in the Pitt Press volumes."—*Times.*

GOETHE'S HERMANN AND DOROTHEA. With an Introduction and Notes. By the same Editor. Revised edition by J. W. CARTMELL, M.A. 3*s*. 6*d*.

"The notes are among the best that we know, with the reservation that they are often too abundant."—*Academy.*

Das Jahr 1813 (THE YEAR 1813), by F. KOHLRAUSCH. With English Notes. By W. WAGNER. 2*s*.

V. ENGLISH.

COWLEY'S ESSAYS. With Introduction and Notes. By the Rev. J. RAWSON LUMBY, D.D., Norrisian Professor of Divinity; late Fellow of St Catharine's College. [*Nearly ready.*

SIR THOMAS MORE'S UTOPIA. With Notes by the Rev. J. RAWSON LUMBY, D.D. 3*s*. 6*d*.

"To Dr Lumby we must give praise unqualified and unstinted. He has done his work admirably. . . . . Every student of history, every politician, every social reformer, every one interested in literary curiosities, every lover of English should buy and carefully read Dr Lumby's edition of the 'Utopia.' We are afraid to say more lest we should be thought extravagant, and our recommendation accordingly lose part of its force."—*The Teacher.*

"It was originally written in Latin and does not find a place on ordinary bookshelves. A very great boon has therefore been conferred on the general English reader by the managers of the *Pitt Press Series*, in the issue of a convenient little volume of *More's Utopia* not in the original Latin, but in the quaint *English Translation thereof made by Raphe Robynson*, which adds a linguistic interest to the intrinsic merit of the work. . . . All this has been edited in a most complete and scholarly fashion by Dr J. R. Lumby, the Norrisian Professor of Divinity, whose name alone is a sufficient warrant for its accuracy. It is a real addition to the modern stock of classical English literature."—*Guardian.*

BACON'S HISTORY OF THE REIGN OF KING HENRY VII. With Notes by the Rev. J. RAWSON LUMBY, D.D. 3*s*.

MORE'S HISTORY OF KING RICHARD III. Edited with Notes, Glossary and Index of Names. By J. RAWSON LUMBY, D.D. Norrisian Professor of Divinity, Cambridge; to which is added the conclusion of the History of King Richard III. as given in the continuation of Hardyng's Chronicle, London, 1543. 3*s*. 6*d*.

THE TWO NOBLE KINSMEN, edited with Introduction and Notes by the Rev. Professor SKEAT, Litt.D., formerly Fellow of Christ's College, Cambridge. 3*s*. 6*d*.

"This edition of a play that is well worth study, for more reasons than one, by so careful a scholar as Mr Skeat, deserves a hearty welcome."—*Athenæum*.

"Mr Skeat is a conscientious editor, and has left no difficulty unexplained."—*Times*.

LOCKE ON EDUCATION. With Introduction and Notes by the Rev. R. H. QUICK, M.A. 3*s*. 6*d*.

"The work before us leaves nothing to be desired. It is of convenient form and reasonable price, accurately printed, and accompanied by notes which are admirable. There is no teacher too young to find this book interesting; there is no teacher too old to find it profitable."—*The School Bulletin, New York*.

MILTON'S TRACTATE ON EDUCATION. A facsimile reprint from the Edition of 1673. Edited, with Introduction and Notes, by OSCAR BROWNING, M.A., Senior Fellow of King's College, Cambridge, and University Lecturer. 2*s*.

"A separate reprint of Milton's famous letter to Master Samuel Hartlib was a desideratum, and we are grateful to Mr Browning for his elegant and scholarly edition, to which is prefixed the careful *résumé* of the work given in his 'History of Educational Theories.'"—*Journal of Education*.

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING. By the Rev. EDWARD THRING, M.A., Head Master of Uppingham School, late Fellow of King's College, Cambridge. New Edition. 4*s*. 6*d*.

"Any attempt to summarize the contents of the volume would fail to give our readers a taste of the pleasure that its perusal has given us."—*Journal of Education*.

GENERAL AIMS OF THE TEACHER, AND FORM MANAGEMENT. Two Lectures delivered in the University of Cambridge in the Lent Term, 1883, by F. W. FARRAR, D.D. Archdeacon of Westminster, and R. B. POOLE, B.D. Head Master of Bedford Modern School. 1*s*. 6*d*.

THREE LECTURES ON THE PRACTICE OF EDUCATION. Delivered in the University of Cambridge in the Easter Term, 1882, under the direction of the Teachers' Training Syndicate. 2*s*.

JOHN AMOS COMENIUS, Bishop of the Moravians. His Life and Educational Works, by S. S. LAURIE, A.M., F.R.S.E., Professor of the Institutes and History of Education in the University of Edinburgh. Second Edition, revised. 3*s*. 6*d*.

OUTLINES OF THE PHILOSOPHY OF ARISTOTLE. Compiled by EDWIN WALLACE, M.A., LL.D. (St Andrews), late Fellow of Worcester College, Oxford. Third Edition Enlarged. 4*s*. 6*d*.

"A judicious selection of characteristic passages, arranged in paragraphs, each of which is preceded by a masterly and perspicuous English analysis."—*Scotsman*.

"Gives in a comparatively small compass a very good sketch of Aristotle's teaching."—*Sat. Review*.

A SKETCH OF ANCIENT PHILOSOPHY FROM THALES TO CICERO, by JOSEPH B. MAYOR, M.A., late Professor of Moral Philosophy at King's College, London. 3*s*. 6*d*.

"Professor Mayor contributes to the Pitt Press Series *A Sketch of Ancient Philosophy* in which he has endeavoured to give a general view of the philosophical systems illustrated by the genius of the masters of metaphysical and ethical science from Thales to Cicero. In the course of his sketch he takes occasion to give concise analyses of Plato's Republic, and of the Ethics and Politics of Aristotle; and these abstracts will be to some readers not the least useful portions of the book."—*The Guardian*.

[*Other Volumes are in preparation.*]

London: C. J. CLAY & SONS, Cambridge University Press Warehouse, Ave Maria Lane.

CAMBRIDGE: PRINTED BY C. J. CLAY, M.A. AND SONS, AT THE UNIVERSITY PRESS.